

T. C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EL BİLİMİ DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özlem EKER

TEMMUZ - 2021

T. C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EL BİLİMİ DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özlem EKER

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI

T. C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Özlem EKER'in "El Bilimi Dergisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezi 26/07/2021 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve .../... sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI

Tez Danışmanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Jüri Üyeleri:

Unvan ve İsim	Bağlı Olduğu Kurum	İmza
1. Doç. Dr. İlker TOSUN	Kırklareli Üniversitesi	
2. Dr. Öğr. Üyesi Erkan KALAYCI	Kırklareli Üniversitesi	
3. Doç. Dr. Ömer AKSOY	Trakya Üniversitesi	

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

**Özlem Eker
26 Temmuz 2021**

ÖZ

EL BİLİMİ DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Eker, Özlem

Yüksek Lisans, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Tez yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kalaycı

Temmuz 2021

İran, bünyesinde en çok Türk nüfusunu barındıran ülkeler arasındadır. Farklı Türk boyları İran'da yaşadıkları uzun süre zarfında oldukça önemli bir kültürel birikime sahip olmuştur. Destan, masal, atalar sözü, alkış, kargış, ninni gibi edebî ürünler ve kendilerine özgü halk inançları, örf, âdet, gelenek ve görenekler canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. El Bilimi Dergisi İran'ın Tebriz şehrinde bulunan El Bilimi Müessesesi adlı dernek tarafından yayınlanan bir halk bilimi dergisidir. Dergi İran'da yaşayan çeşitli Türk gruplarının halk bilgisi ürünlerini derleyip bunları yayımlamaktadır. Hem Türkçe hem de Farsça makaleleri ihtiva eden bu iki dilli dergide Türkiye'de çalışan araştırmacıların çalışmaları da tanıtılmaktadır. Tez çalışmaları kapsamında dergide yayınlanan makalelerin bibliyografyası hazırlanacak, bunlar içeriklerine göre sınıflandırılacak, değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Güney Azerbaycan, Tebriz, El Bilimi, dergi

ABSTRACT

A STUDY ON JOURNAL OF EL BILIMI

Eker, Ozlem

Master of Arts, Contemporary Turkish Dialects And Literatures

Supervisor: Assistant Professor Erkan Kalaycı

July 2021

Iran is amongst the countries that of a large population of Turks resides in. During the long time lived in Iran, different tribes of Turks were of a quite significant cultural accumulation. Literatural products such as epic, tale, proverb, alkish, kargish, lullaby and their unique beleifs, customs and traditions have been vividly keeping exist “El Bilimi” is a folkloric journal published by an assosiation named “El Bilimi Müessesesi”. This journal complies and issues folkloric produets of various Turkic groups living in Iran. Involving both Turkish and Persian articles, in this bilingual journal, works of researchers living in Turkey are also demonstrated. Within the thesis a bibliography of published articles in the journal are to be prepared and these will be classified according to their content and examined.

Key Words: Iran, South Azerbaijan, Tebriz, El Bilimi, magazine

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezini 24 Haziran 2016 tarihinde Mardin'in Derik ilçesinde PKK terör örgütü militanlarıyla girdiği çatışmada şehit düşen kuzenim Mustafa Ayna'nın aziz hatırasına ithaf ediyorum.

ÖN SÖZ

Türkistan ve Anadolu arasında adeta bir köprü olan İran yüzyıllar boyunca Türklere ev sahipliği yapmıştır. Bugün dahi İran, Türkiye’den sonra en çok Türk nüfûsuna sahip olan ülkedir.

Çalışmamızda İran’da Güney Azerbaycan denilen bölgenin merkezi olarak kabul edilen Tebriz’de bulunan El Bilimi Müessesesi’nin yayın organı olan El Bilimi dergisinin ilk 113 sayısı ve 8 ek sayısı incelenmiştir. El Bilimi dergisinde hem İran’da yaşayan Azerbaycan Türklerinin hem de İran’daki diğer Türk gruplarının halk bilimi materyalleri incelenmiştir. Halk bilimi materyallerinin yanı sıra İran’daki Türk gruplarının dilleri, tarihleri ve yaşadıkları coğrafyalar hakkında da bilgi verilmiştir. Dergide söyleşiler, kitap tanıtım yazıları, vefat ilanları ve fotoğraf albümleri de bulunmaktadır.

Dergiler birçok konuyu inceleyebilen aktüel ve bilimsel mecralardır. İran’da yaşayan Türkler tarafından birçok dergi yayımlanmış ancak bunların çoğu uzun ömürlü olmamıştır. El Bilimi dergisi İran’da Türkler tarafından çıkartılan ve diğerlerine nispeten uzun ömürlü sayılabilecek bir dergidir. 2008’den bu yana hâlen yayımlanmaktadır. Ana konusu halk bilimi olan dergi ülkedeki Türklerin kültürel değerlerinin kayıt altında tutulmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Çalışmamızın giriş kısmı “Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler” ve “İran Türkleri Hakkında Genel Bilgiler” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümdeyse İran’daki Türklerin tarihinden ve İran’da yaşayan Türk topluluklarından kısaca bahsedilmiştir. Bununla beraber İran’da Türklerin daha evvel çıkarmış olduğu dergilerden ve Türkiye’de Güney Azerbaycan Türk halk bilimi hakkında yapılan çalışmalardan da bu bölümde söz edilmiştir.

“El Bilimi Dergisi” başlıklı birinci bölüm “El Bilimi Dergisi Hakkında Genel Bilgiler” ve “El Bilimi Dergisinin Şekil ve İçeriği” olmak üzere iki alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta El Bilimi dergisinin konusu, hangi aralıklarla yayımlandığı, dili ve yazarları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Diğer alt başlıkta tez kapsamında incelenen bütün sayılar hakkında tek tek bilgi verilmiştir.

“El Bilimi Dergisinde Bulunan Halk Bilimi Yazıları” başlıklı ikinci bölümde dergide bulunan tüm yazılar tek tek incelenmiştir. “El Bilimi Dergisinde Bulunan Halk Bilimi Yazıları” alt başlığında derginin içeriğinde bulunan halk bilimi yazıları yirmi iki alt başlıkta, “Halk Bilimi Dışındaki Konular ile İlgili Yazılar” alt başlığında da halk biliminin inceleme sahasının dışında kalan konular beş alt başlıkta incelenmiştir.

“El Bilimi Dergisinin Bibliyografyası” adlı üçüncü bölüm ise “El Bilimi Dergisindeki Yazılar Hakkındaki İstatistiksel Bilgiler” ve “El Bilimi Dergisinin Bibliyografyası” alt başlıklarından oluşmaktadır. İlk alt başlıkta dergide yer alan bütün yazılar hakkındaki sayısal veriler yer almıştır. Diğer alt başlıkta dergideki tüm yazılar yazar soyadı, yazar adı, yayımlanma yılı, makale başlığı, dergi sayısı ve sayfa sayısı olmak üzere sıralanmıştır.

Üçüncü bölümden sonra “Sonuç”, “Kaynakça” ve “Ekler” bölümleri yer almıştır. “Sonuç” bölümünde incelememiz neticesinde ulaştığımız bulgular, “Kaynakça”da bütün çalışma boyunca faydalandığımız kaynaklar, “Ekler” bölümünde ise tez kapsamında çalıştığımız El Bilimi dergisinin sayılarının ön ve arka kapakları yer almıştır.

Çalışmam boyunca maddî ve manevî desteklerini benden esirgemeyen annem Hilâl Eker, babam Mustafa Eker ve kardeşim İsmail Mert Eker’e en büyük teşekkürlerimi sunarım. Derginin eksik sayılarının temininde bana yardımcı olan El Bilimi dergisinin yazarlarından Ali Berazendeh Türk’e, çalışmam boyunca beni her zaman yüreklendiren ve bilgileriyle bana yol gösteren Mohammad Razzaghi ve Seçkin Sarpkaya’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak da tezimi titizlikle inceleyen danışmanım kıymetli bilim insanı Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kalaycı’ya teşekkür ederim.

Özlem Eker
26 Temmuz 2021

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
A. ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER	1
A.1. Konu.....	1
A.2. Amaç	1
A.3. Kapsam.....	1
A.4. Yöntem.....	1
B. İRAN TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	2
B.1. İran Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış	2
B.2. İran’da Yaşayan Türk Toplulukları	15
B.2.1. Azerbaycan Türkleri.....	18
B.2.2. Ebî Verdî Türkleri	19
B.2.3. Halaçlar	19
B.2.4. Hamse Türkleri.....	20
B.2.5. Horasan Türkleri.....	20
B.2.6. Huzistan Türkleri.....	21
B.2.7. İsfahan Türkleri	21
B.2.8. Kaşkaylar.....	21
B.2.9. Kazak Türkleri.....	22
B.2.10. Kirman Türkleri.....	23
B.2.11. Sungur Türkleri	23
B.2.12. Türkmenler	23
B.3. İran’da Türkler Tarafından Çıkarılan Dergiler.....	26
B.4. Güney Azerbaycan Türk Halk Bilimi Üzerine Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	35
B.4.1. Yüksek Lisans Tezleri.....	35
B.4.2. Doktora Tezleri.....	43
B.4.3. Kitaplar	46

1. BÖLÜM

EL BİLİMİ DERGİSİ	54
1.1. El Bilimi Dergisi Hakkında Genel Bilgiler	54
1.2. El Bilimi Dergisinin Şekli ve İçeriği.....	55
2. BÖLÜM	
EL BİLİMİ DERGİSİNDE BULUNAN HALK BİLİMİ YAZILARI.....	86
2.1. El Bilimi Dergisinde Bulunan Halk Bilimi Yazıları	86
2.1.1. Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler) ile İlgili Yazılar	86
2.1.2. Barınak- Konut (Halk Mimarisi) ile İlgili Yazılar	92
2.1.3. Aydınlanma, Isınma ile İlgili Yazılar.....	98
2.1.4. Ekonomi Türleri (Hayvancılık, Tarım- Rençperlik ve Avcılık) ile İlgili Yazılar.....	99
2.1.5. Halk Ekonomisi (Üretim, Tüketim ve Pazarlama) ile İlgili Yazılar ...	103
2.1.6. Beslenme- Mutfak- Kiler ile İlgili Yazılar.....	107
2.1.7. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; Zaman ve Mesafe Kavramları ile İlgili Yazılar	134
2.1.8. Halk Sanatları ve Zanaatları ile İlgili Yazılar	136
2.1.9. Giyim- Kuşam- Süs ile İlgili Yazılar	142
2.1.10. Halk Bilgisi ile İlgili Yazılar.....	153
2.1.11. Halk İnanışları, Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler ile İlgili Yazılar.....	168
2.1.12. Geçiş Dönemleri ile İlgili Yazılar	231
2.1.13. Bayramlar- Karşılamlar- Uğurlamalar ile İlgili Yazılar	274
2.1.14. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler), Kalıp Sözler ve Sesler ile İlgili Yazılar	310
2.1.15. Dinsel- Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler ile İlgili Yazılar.....	313
2.1.16. Halk Edebiyatı ile İlgili Yazılar	319
2.1.17. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro) ile İlgili Yazılar	448
2.1.18. Halk Müziği, Müzik Araçları ve Halk Dansları ile İlgili Yazılar	450
2.1.19. Çocuk Oyunları ve Oyuncakları ile İlgili Yazılar	458
2.1.20. Halk Eğlenceleri; Sporlar ile İlgili Yazılar	486
2.1.21. Adlar ile İlgili Yazılar	487
2.1.22. Halk Bilimi ile İlgili Diğer Yazılar	493
2.2. Halk Bilimi Dışındaki Konular ile İlgili Yazılar.....	517
2.2.1. Dil, Tarih, Coğrafya ve Diğer Konular ile İlgili Yazılar.....	517
2.2.2. Kitap Tanıtım Yazıları	563
2.2.3. Söyleşiler.....	567

2.2.4. Fotoğraf Albümleri	571
2.2.5. Ölüm İlanları	572

3. BÖLÜM

EL BİLİMİ DERGİSİNİN BİBLİYOGRAFYASI	573
3.1. El Bilimi Dergisindeki Yazılar Hakkında İstatistiksel Bilgiler	573
3.2. El Bilimi Dergisinin Bibliyografyası	598
SONUÇ	689
KAYNAKÇA	691
EK	792
KAPAKLAR	792

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
cm	: Santimetre
dk	: Dakika
dr	: Doktor
gr	: Gram
H	: Hicri
Hz	: Hazreti
kg	: Kilogram
km	: Kilometre
ml	: Mililitre
mm	: Milimetre
m	: Metre
MÖ	: Milâttan önce
MS	: Milâttan sonra
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
t. y.	: tarih yok
vs	: vesaire

GİRİŞ

A. ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

A.1. Konu

Dergiler çok geniş yelpazedeki konular hakkındaki bilgileri okurlarına sunan zengin bilgi kaynaklarıdır. Tez çalışmamızın konusunu, ana teması halkbilimi olan El Bilimi dergisindeki yazılar oluşturmaktadır.

A.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı El Bilimi Müessesesi'nin yayın organı olan ve ana teması halk bilimi olan El Bilimi dergisindeki yazıları inceleyip konularına göre sınıflandırmaya tabi tutarak İran'da yaşayan Türklerin sahip olduğu halk bilimi materyallerinin zenginliğini dikkatlere sunmaktır.

A.3. Kapsam

Tez çalışmamızın kapsamında Tebriz merkezli yayımlanan El Bilimi dergisinin ilk 113 sayısı ve 8 ek sayısındaki bütün yazıların incelenmesi ve bibliyografyası bulunmaktadır. Çalışma kapsamındaki makalelerin çoğunun dili Türkçe, bir kısmı Farsça, daha az bir kısmı da Farsça- Türkçedir. Bununla birlikte tez çalışmasında İran'daki Türk toplulukları, İran tarihiyle ilgili kısa bilgiler ve İran'da yaşayan Türklerin daha evvel yayımlamış olduğu dergiler hakkında bilgiler verilmiştir.

A.4. Yöntem

“El Bilimi Üzerine Bir İnceleme” adlı tez çalışmamızda öncelikle kullanılacak olan dergi nüshaları El Bilimi Müessesesi üyesi ve aynı zamanda El Bilimi dergisi yazarlarından PDF olarak elde edilmiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için çok büyük bir kısmı Arap alfabesiyle yazılmış yazılar Lâtin alfabesine aktarılmıştır. Nitel bir araştırma olan çalışmamızda içerik analizi yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.

B. İRAN TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

B.1. İran Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış

Rafael Blaga, MS 4. yüzyıldan itibaren Türk kökenli toplulukların İran'a geldiğini ve bunun 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini söyler (Blaga, 1997: 84).

Muhammed Taki Zehtabi de Türklerin Perslerden yaklaşık olarak 3500 yıl önce İran topraklarında bulunduğunu ve bu coğrafya üzerinde devletler kurmuş olduğunu belirtir (Zehtabi, 2010: 12).

Hicrî takvime göre 426 Receb miladî takvime göre ise 1035 yılının Mayıs ayında Selçuklular, 900 civarı atlıdan oluşan bir topluluk hâlinde Ceyhun nehrini geçip Horasan'a gelmişlerdir (Özgüdenli, 2018: 37).

Selçuklular Karahanlı ve Gazneli Devletleri ile mücadelelerinin son noktası niteliğinde olan Dandanakan Savaşı'nda galip olunca, savaşın son günü Tuğrul Bey'i sultan ilan ederek Büyük Selçuklu Devleti'ni fiilen kurmuşlardır. Civar devletlerin hükümdarlarına gönderdikleri fetihnâmeler ile kazandıkları bu zaferi haber vermişlerdir (Sevim, 1993: 457).

Sultan Alp Arslan'ın oğlu Melikşah devrinde yani 1072- 1092 yılları arasında Selçuklular en geniş sınırlarına ulaşmışlar ve en parlak zamanlarını yaşamışlardır. Onun dönemi aynı zamanda İslâm dünyasının da en müreffeh zamanlarından biri sayılmaktadır (Turan, 2019: 197).

20 yılı melik olarak toplamda yaklaşık 60 yıl boyunca Büyük Selçuklu Devleti iktidarını elinde bulunduran Sultan Sencer, iktidarının son demlerinde Oğuzlar tarafından yenilgiye uğrayınca onların elinde üç yıl esir kalmıştır. Esaretten kurtulduktan bir süre sonra da hicrî takvime göre 551 Ramazan miladî takvime göre 1156'da vefat etmiştir. Bu vefatla Büyük Selçuklu Devleti sona ermiştir (Sümer, 2009: 371).

Selçuklu hakimiyetinin sona ermesiyle İran'da siyasî otorite, İldenizliler, Salgurlar, Yezd Atabeyliği, Büyük Loristan Atabeyliği, Harzemşahlar ve Gurlular gibi küçük hanedanlıkların eline geçmiştir (Kafkasyalı, 2010: 53).

Sultan Sencer'in 1157'de ölümünden sonra Harezmsah İl Arslan, İran'ın en kudretli hükümdarı olmuştur, ancak Karahıtayların saldırılarına karşı koyamayarak onlara vergi vermeye başlamıştır (Taneri, 1997: 229).

Harezmsahlr (1097- 1231) ve Gurlular (1000- 1215) arasında Selçuklu mirasını paylaşmak için uzun bir mücadele başlamıştır. Sultan Tekiş bir dönem Horasan ve Irâk- 1 Acem'e hâkim olmuş ancak Gurlulara karşı kesin zafer Sultan Tekiş'in oğlu Alâeddin Muhammed döneminde elde edilmiştir. Alâeddin Muhammed babası Sultan Tekiş'in ölümünden sonra kaybedilen Horasan, Mâzenderan, Maveraünnehir, Kirman ve Irâk- 1 Acem'i tekrar ele geçirmiş ve uzun bir zaman kesintiye uğramış olan İran siyâsî birliğini tekrar tesis etmiştir. Ancak Harezmsah Muhammed Abbâsî hilâfetiyle mücadele ettiği sırada İran'ı tehdit eden Moğol tehlikesi baş göstermiştir. Harezmsahlr ve Moğollar arasında ortaya çıkan anlaşmazlık sebebiyle Cengiz Han ordusu harekete geçerek Otrar, Sığrak, Hucend, Buhara şehirlerini ele geçirmiştir. Bunun üzerine Harezmsah Muhammed Horasan üzerinden kaçarak Irâk- 1 Acem'e geçmiştir. Sonrasında Mâzenderan'a ve Hazar Denizi üzerindeki Âbeskun adasına sığınmış ve kısa zaman sonra burada vefat etmiştir. Harezmsah Muhammed'in büyük oğlu Celâleddin yaklaşık on yıl Kuzey Hindistan, Irâk- 1 Acem ve Azerbaycan'da Moğollarla mücadelesini sürdürse de Moğolları durduramamıştır (Özgüdenli, 2000: 398).

Milâdî 1256'da Cengiz Han'ın torunu Hülagü Han tarafından Tebriz merkezli İlhanlılar devleti kurulmuştur (Naimi, 2011: 11). 1253'te Mengü Han, kurultay kararı ile Kardeşi Hülagü'yü İran, Irak, Suriye, Mısır, Kafkasya ve Anadolu'ya kendine bağlı bir ilhan olarak atamıştır. Bu nedenle İran'da kurularak 1295'te tam bağımsız olan devlet Hülagü Han'ın taşıdığı unvandan dolayı İlhanlılar olarak anılmıştır (Üstündağ, 2018: 39).

İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın vâris bırakmadan ölmesi İlhanlı Devleti'nin parçalanmasına ve yerel hanedanların oluşmasına sebep olmuştur. Şehzadeler arasındaki taht kavgaları baş göstermiş ve saray mensupları da bu taht kavgalarına iştirak ederek istedikleri kişiyi tahta çıkarmıştır. Son olarak da İlhanlıların hüküm sürdüğü topraklarda

Celâyirli, Karakoyunlular, Muzafferîler, Horasan Serbedârileri, Eretnaoğulları gibi hanedanlıklar kurulmuştur (Yuvalı, 2000: 104).

Karakoyunlular İran ve Irak'ta yaklaşık 200 yıl süren Moğol hakimiyetine fiilen son vermiş, adı geçen bölgelerde Türkmen nüfuzunun artmasında ve Azerbaycan'ın Türkleşmesinde büyük rol oynamıştır (Sümer, 2001: 434).

Karakoyunluların son büyük hükümdârları Cihan Şah'tır. Devlet onun zamanında en parlak dönemini yaşamış ve bir imparatorluk kimliği kazanmıştır (Konukçu, 1993: 536).

Akkoyunlular da Karakoyunlular'la hemen hemen aynı tarihlerde tarih sahnesine çıkmışlardır (Behrâmnejad, 2019: 11).

Akkoyunlular Oğuzlar'ın Bayındır boyuna mensupturlar. Bundan dolayı kendilerine Türk kaynaklarında Bayındır Han Oğlanları, İran kaynaklarında ise Bayındırıye adları verilmiştir. Çeşitli oymakların bir araya gelmesiyle oluşan Akkoyunluların Moğol istilası yüzünden Anadolu'ya gelen Türkmenlerden oldukları tahmin edilir. Diyarbakır Ergani bölgesini yurt tutan Akkoyunlular önce Artuklulara bağlanmışlardır. 1340'ta Tur Ali Bey'in yönetimi altındaki Trabzon Rum İmparatorluğuna akınlar yapmışlardır (Sümer, 1989: 270). Akkoyunluları bir devlet hâline getiren Uzun Hasan olmuştur (Çay, 1992: 350).

Ancak Uzun Hasan'ın kendisine bağlı bir bey olması gerektiğini düşünen Karakoyunlu Cihanşah, Uzun Hasan'ın başarılarını kabullenememiştir. Bu yüzden hicrî 872 milâdî 1467'de kalabalık bir orduyla Uzun Hasan'ın üzerine yürümüş ancak sonbaharda soğukların başlamasıyla Cihan Şah'ın beyleri ve askerleri savaşmak istemeyip geri dönmek istemişlerdir. Baharda tekrar sefere çıkmak üzere geri dönmek için yola koyulan Cihan Şah, Bingöl Sancak bölgesinde Uzun Hasan'ın 6000 seçme askerinin baskınına uğradı. Karakoyunlu Cihan Şah'ın Muhammedî ve Yusufî adını taşıyan iki oğluyla beyleri esir edilerek kendisi de kaçmaya çalışırken öldürülmüştür (Sümer, 2012: 262).

Akkoyunlular ve Osmanlı Devleti arasında 1473'te gerçekleşen Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlular ağır bir mağlubiyet almış ve Uzun

Hasan yenilginin ardından kaçmıştır. Bu mağlubiyetten sonra da Akkoyunlular tekrar toparlanamamıştır (Afyoncu, 2007: 6).

1370 yılında Maverâünnehir'in hâkimi olarak Semerkant'ta tahta çıkan Timur, hicrî 782 milâdî 1380'de Ceyhun (Amuderya) nehrini geçerek Horasan'a yaptığı "üç yıllık sefer" sonucunda Azerbaycan'ı ilhak etti ve sınırlarını Irak'a kadar genişletmiştir. Sonrasında Altın Orda hanlığını yıkmış buradan Anadolu ve Suriye'ye yönelmiştir. Bağdat'a kadar ilerleyen Timur çok geniş topraklara sahip olmuştur. 1399- 1400 yıllarında Memlükleri yenmiş ve bu bölgede daha önce yıkılan birliklerin tekrar dirilmesini sağlayarak bu birliklere hakimiyetini kabul ettirmiştir. Hicrî 807 milâdî 1405'te öldüğünde sınırları çok geniş bir imparatorluk bırakmıştır. Ancak kurduğu bu imparatorluk taht mücadeleleri yüzünden yalnızca bir asır kadar yaşayabilmiştir (Aka, 2012: 177).

İran'a hâkim olan başka bir devlet de Safevî Devleti'dir. Devlete adını veren kişi Erdebil merkezli Safeviyye tarikatının lideri Şeyh Safiyüddin'dir (Gündüz, 2008: 451). Safeviyye tarikatının başına Şeyh Safiyüddin'den sonra sırasıyla Sadrettin Musa (1343), Şeyh Hoca Ali (1391), Şeyh Şah adıyla da bilinen Şeyh İbrahim (1427) geçmiştir (Aşık, 1381/ 2003: 256; Gündüz, 2016: 57).

Safeviyye tarikatının siyasallaşma süreci bir başka deyişle tarikatın şeyhlerinin "*öbür dünyanın sultanlığını bırakıp bu dünyanın sultanlığına*" sahip olma istekleri ise Şeyh Cüneyd'le birlikte başlamıştır (Bakır, 1363/ 1985: 387- 388; Gündüz, 2016: 57- 58).

Şeyh Cüneyd'in babası Şeyh İbrahim'in 1447'deki ölümünden sonra yerine amcası Câfer geçti ve Cüneyd'in aşırı fikirleri nedeniyle ikisinin arası açıldı. Şeyh Cüneyd, kendisine son derece bağlı müritlerinden aldığı güvenle devletleşme niyetindeydi. Bununla beraber amcası Şeyh Câfer, tarikattaki müritlerin kahir ekseriyetinin desteğiyle şeyhliğe getirildiği hâlde devlet kurmak gibi niyetleri taşııyordu. Şeyh Cüneyd'in, tarikatın Şiîleşmesiyle gün geçtikçe kuvvetlenmesi Karakoyunlu Cihan Şah'ı (1437- 1468) endişelendirmişti. Ancak Cihan Şah sevilen bir din adamına karşı kuvvet kullanmayı tercih etmedi. Bunun yerine aynı zamanda damadı olan Şeyh Câfer'e bir mektup yazarak Cüneyd'i uzaklaştırmasını istedi. Bu

hadise sonucunda da Şeyh Cüneyd Erdebil'i terk etmiştir (Yazıcı, 1993: 123).

Hinz'in belirttiğine göre Şeyh Cüneyd, tam olarak tespit edilemeyen bir yolla bazı müritleriyle beraber Osmanlı topraklarına girmiş ve II. Murat'a hediyeler göndererek Kurtbeli mevkiine yerleşmek istediğini belirtmiştir. Ancak bu isteği kendisine 200 duka altın ve müritlerine 1000 akçe verilerek geri çevrilmiştir (Hinz, 1992: 16- 17).

Konya'da çıkardığı münakaşa dolayısıyla hakkında yakalama emri çıkarılan Şeyh Cüneyd güneydoğuya giderek Dulkadiroğullarına sığınmış ve bu bölgedeki Türkmenleri etrafında toplamaya çalışmıştır. Bu çalışmasında başarılı olan ve daha da ileri giden Şeyh Cüneyd Mısır Memluklu Sultanı Çakmak'ın emriyle burayı da terk ederek Trabzon'a gitmiştir. Burada bulunan müritlerini etrafında toplayıp Rum devletini yıkarak bir devlet kurma amacını taşıyan Şeyh Cüneyd, Trabzon'un II. Mehmet'in hükmü altına girmek üzere olması sebebiyle geri çekilmiştir (Saray, 2019: 18).

Sonra da Şirvanşahlara karşı harekete geçen Şeyh Cüneyd öldürülmüştür (Aşurbeyli, 2010: 212). Şeyh Cafer'in oğlu Haydar, babasının intikamını almak maksadıyla kuzeyde bulunan Çerkezler üzerine düzenlediği akınlar sonucunda elde ettiği ganimetleri müritlerine dağıtınca, etrafında ganimet elde etmek amacıyla da toplanılmaya başlanmıştır. Çerkezlerden vergi alan Şirvanşah Ferruh Yesar, Şeyh Haydar'a karşı Akkoyunlu Yakup Bey'den yardım istemiştir. Derbend civarındaki savaşta Şeyh Haydar öldürülmüştür (893/1488). Şeyh Haydar'ın cesedi Tebriz'de halka teşhir ettirilmiş ve oğulları Ali, İbrahim ve İsmail anneleriyle birlikte İstahr Kalesi'ne hapsedilmiştir (Gündüz, 2008: 452).

Hicrî 906 milâdî 1500'de yaz mevsiminde Şirvanşahlar üzerine giden Şah İsmail, Şirvanşah Ferruh Yesar'ı öldürmüş ve Bakü'yle Şamahı Safevîler tarafından ele geçirilmiştir. 1502 (H 927) baharında Akkoyunlu Elvend Bey'i Nahcıvan yakınlarında Şerur'da yenilgiye uğratan Şah İsmail daha sonra Tebriz'de tahta çıkmıştır (Gündüz, 2010: 254).

23 Ağustos 1514 Çarşamba, Şah İsmail'in emrindeki 40.000 seçme süvarinin saldırısıyla Çaldıran Savaşı başlamıştır (Varlık, 1993: 193- 194).

Osmanlı merkezî kuvvetlerinin toplu bir şekilde savaşa dahil olması ve Şah İsmail'in tüfekle yaralanarak atından düşüp yere yuvarlanması nedeniyle Safevîler zor anlar yaşamıştır. Bir Osmanlı süvarisi Şah İsmail'in üzerine yürümüş ve tam bu anda kendisine çok benzeyen adamı Mirza Ali'nin "Şah benim" diye atılması İran Şahı'nı kurtarmıştır. Galibiyet ihtimalinin kalmadığını öngören Şah İsmail önce Tebriz'de daha sonra da Dergüzin'e kaçmış ve onun yaralanıp kaçmasından sonra İran ordusu daha fazla dayanamamış ve dağılmıştır. Böylelikle Çaldıran Savaşı Osmanlıların zaferiyle neticelenmiştir (Varlık, 1993: 193).

23 Mayıs 1524 (H 19 Receb 930) tarihinde Şah İsmail'in vefatı üzerine 10 yaşındaki Şah Tahmasb tahta çıkmıştır (Gündüz, 2010: 413).

54 yıl hükümdarlık yapan Şah Tahmasb'ın iktidarının son yılları Türkmen ve Kürt beylerinin çıkardığı karışıklıklar içinde geçmiştir. Tahmasb zehirlenerek öldürüldükten sonra 1576'da yerine Alamut kalesinde hapis bulunan oğlu İsmail geçmiştir. Zalim bir hükümdar olan İsmail 1572'de kullandığı afyonun etkisiyle ölünce yine birtakım iç karışıklıklar baş göstermiştir (Uzunçarşılı, 1988: 55- 56).

Uzun süren iç karışıklıklardan sonra tahta Şah Abbas çıkmıştır. Marifetli bir hükümdar ve koyu bir Osmanlı düşmanı olarak bilinen Şah Abbas, Safevî devletine en güçlü dönemini yaşatmıştır (Sümer, 1988: 17- 19).

Nadir Şah tahta geçmek için mücadele eden II. Tahmasb (Abbas Mirza)'ın isteğiyle muhafız kuvvetleri komutanlığına getirilmiş ve emrindeki 2000 kişiyle II. Tahmasb'ın hizmetine girmiştir. "Tahmasb Kulu" olarak anılmaya başlanan Nadir Şah Meşhed'in ele geçirilmesinde önemli rol oynamıştır. Galzaylardan İsfahan ve Şiraz'ı geri alan (1142/1729) Nadir Şah daha sonra İstanbul'da çıkan Patrona Halil İsyanı'nı bir fırsat olarak değerlendirerek harekete geçmiş ve Hemedan'la Tebriz dahil Irâk- ı Acem ve Azerbaycan'daki Osmanlı idaresinde bulunan toprakları İran'a katmıştır (Özcan, 2006: 276).

1729 yılının Aralık ayında Afganlıları [Afganları] ülkeden kovarak İsfahan'ı ele geçiren Nadir Şah, II. Tahmasb'ı tahta çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan toprakları boşaltmasını Osmanlılardan istemiş ve

Nadir'in bu talebi reddedilmiştir. Talebi reddedilen Nadir Afşar Osmanlılara karşı askerî bir kalkışmaya başlamıştır. Nadir Şah'ın Afganlıların [Afganların] Horasan'a saldırıları yüzünden Horasan'a gitmesini bir fırsat olarak değerlendiren ve kendi namını yükseltmek isteyen II. Şah Tahmasp Osmanlılara karşı yapılan savaşı sürdürmüştü ve bu savaşın sonucunda yenilmiştir. Bundan dolayı 16 Ocak 1732 tarihinde Aras nehrinden başlayarak kuzeydeki Azerbaycan topraklarının Osmanlılara bırakılması hususunda Kirmanşah Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Bütün bunların sonucunda Afganistan ve Horasan'da işlerini yoluna koyup geri dönen Nadir Şah, II. Tahmasb'ı ayyaşlık, beceriksizlik ve Osmanlı Devleti'ne karşı onur kırıcı bir barış antlaşması imzalamakla suçlamış ve 22 Ağustos 1732 tarihinde II. Tahmasp'ı tahttan uzaklaştırıp onun 8 aylık oğlu III. Abbas'ı tahta çıkarmıştır (Afşar, 2015: 61). Nadir Şah 1736 yılında onu da tahttan indirerek kendisini Afşar hanedanının ilk şahı ilan etmiş ve böylelikle 1722 yılında çöken Safevî Devleti de fiilen son bulmuştur. Nadir Şah'ın Hindistan seferi sırasında İsfahan'daki Safevî hanedanlığının tüm fertlerinin öldürülmesiyle bir devir kapanmıştır. Komşuları karşısında kazandığı başarılarından sonra İran'ı idarî olarak tanzim etmektense Timur gibi Hindistan'ı istilâ etmeye girişen Nadir Şah 1738 yılında Gazne'yi alarak Delhi'ye kadar ulaşmıştır. Böylelikle İndus nehrinin batı tarafındaki bütün toprakları egemenliği altına alan Nadir Şah Türkistan, Semerkant ve Harizm'e doğru yönelmiş ve ülkenin başkentini İsfahan'dan Meşhed'e taşımıştır. Nadir Şah, uygulamalarından rahatsız olan kişilerce bir suikast sonucu öldürülmüştür (Üstün, 2000: 401). Nadir, 1747 yılında Kuçan Kürtleri üzerine sefer düzenlediği zaman orduda bulunan Abdâlî ve Özbeklerin ileri gelenleri, Kızılbaş reislerinin idamını teklif etmişlerdir. Bu haberin yayılması sonucunda Nadir'e nefretle bakmaya başlayan Kızılbaş askerleri onun öldürülmesi için harekete geçmişler ve Muhammed Salah Han ve Muhammed Kulı Han Afşar isimli iki kişi tarafından çadırında katledilmiştir (Karadeniz, 2012: 181).

Nadir Şah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan kargaşadan faydalanan ve daha evvel Nadir Şah ve Adil Şah'ın hizmetinde bulunmuş olan Zend aşiretine mensup olan Kerim Han, Orta İran'da kendini hükümdar ilan eder.

Bu sıralarda Şah Hüseyin'in torunu III. İsmail de İsfahan'da hükümdarlığını ilan etmiştir. İki şah arasındaki savaşta III. İsmail, Kerim Han tarafından esir alınmış ve böylelikle bölgenin hakimiyeti Kerim Han'ın eline geçmiş olur. Kerim Han'ın hükümdarlığını Osmanlı Devleti de onaylamıştır (Kafkasyalı, 2010: 69). 1750 yılında Kerim Han Zend'in İran iktidarını ele geçirmesiyle başlayan Zend hakimiyeti Sadık Han, Cafer Han ve son olarak da 1794'te Lütuf Ali Han'la son bulmuştur (Uzunçarşılı, 1988: 134).

1795 yılında başkent Tahran'da İran tahtına Ağa Muhammed Han, Kaçar hanedanlığının ilk şahı ve ilk hükümdarı olarak oturmuştur (Karadeniz, 2012: 241) . 1797 yılında ise Ağa Muhammed Han, hizmetinde bulunan üç kişi tarafından öldürülmüştür. Bu olaydan sonra İran tahtına Feth Ali Şah geçmiştir. Feth Ali Şah devri (1797- 1834) Asya'da sömürge arayışına girmiş olan İngiltere, Fransa, Rusya arasındaki çekişmelere taraf olmak en çok da Rusya'yı desteklemekle geçmiştir. Sonuç olarak İran, savaştığı Rusya ve Osmanlı karşısında güçsüz duruma düşmüştür ve Gürcistan ve Azerbaycan'ın bir kısmı da dahil birçok toprağı Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Ayrıca Horasan ve öteki iç bölgelerde de hakimiyetini yitiren İran, Türkmençay Antlaşması (1828) ile bağımsız bir devlet olma özelliğini de kaybetmiştir (Sümer, 2001: 52). 1828 yılında İran ve Rusya arasında imzalanan Türkmençay Antlaşması'yla Azerbaycan toprakları ikisi arasında paylaşılmış ve Anadolu ve Azerbaycan Türklerini ayırmak için Rusya tarafından başkenti Erivan olan yapay bir Ermenistan Devleti yaratılmıştır (Gömeç, 2018: 23). Bu antlaşmanın önemli noktalarından biri de Azerbaycan Türklerinin yaşadıkları topraklar üzerinde antlaşma yapılmasına rağmen onlara söz hakkı tanınmamış olmasıdır (Yeşilot, 2008: 191).

Özellikle Kaçar devrinin sonlarına doğru İran, Türkler tarafından başlatılan çeşitli demokratik hak arayış hareketlerine sahne olmuştur. Bunlardan biri Settar Han'ın öncülüğünde gerçekleşen harekettir. 1908 yılında Şah Muhammed Ali anayasa ile getirilen hakları geri almak ve İran'da yeniden despot bir idare oluşturmak için harekete geçmiş ve bu girişimine Azerbaycan Türk'ü Settar Han önderliğindeki Tebriz halkı karşı çıkmıştır. Settar Han'ın ordusu Tebriz Encümeni (Meclisi) adına Tebriz'i

kuşatmış, İran bayrağını indirerek yerine Tebriz bayrağını çekmiş ve Azerbaycanlıların Muhammed Ali Şah'ı tanımadığını açıklayarak, Tebriz'in İran'ın geçici başkenti olduğunu duyurmuştur. Bu isyan Tahran yönetimi tarafından bastırılmıştır (Shaffer, 2002: 634).

Settar Han'la beraber meşrutiyetçilerin saflarında çalışan önemli kişilerden biri de Bâkır Han'dır (Kurtuluş, 2016: 164).

Türklerin öncülük ettiği bir diğer hareket de Hıyabanî'ninkidir. Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi'yle Lenin, Rusya'yla imzalanan bütün antlaşmaları iptal ettiğini açıklamıştır. Buna 1907'de imzalanan Rusya- İran Antlaşması da dâhildir. Bu sıralarda Tebriz'de Şeyh Muhammed Hıyabanî Tahran'ın emirlerini tanımayarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık hareketi başlatan ve Azerbaycanlı bir Türk olan Hıyabanî; Kuzey Azerbaycan'da okumuş, ikinci mecliste vekillik yapmış, anayasacı hareket içinde de etkin olan, iyi eğitilmiş aktivist bir din adamıdır. 1919'da imzalanan Anglo- Persian Antlaşması adıyla da bilinen İran-İngiltere antlaşmasına muhalefet etmiş ve Kafkasya'da yaşamış olan Hıyabanî 10 Nisan 1920'de bu antlaşmadan dolayı Tahran'la bağlarını koparmış (Katouzian, 2000: 149; Sarıkaya, 2008: 177) ve önce Azerbaycan Demokrat Fırkası'nı sonra da 22 Haziran 1920'de ayrı bir hükûmet kurmuştur. Bir gün sonra ise Güney Azerbaycan adının "Azadistan" şeklinde değiştirdiğini açıklamıştır (Azeri, t. y. ; Sarıkaya, 2008: 178). Atabeki ise Millî Hükûmet ilanının 24 Haziran 1920'de yapıldığını Azadistan adının Kuzey Azerbaycan'dan ayrı görünmek nedeniyle seçildiğini belirtmektedir. Hıyabanî'yle aynı zamanlarda Gilan ve Horasan'da da çeşitli hareketler olmuş, ancak Hıyabanî hareketi Tahran yönetimi tarafından daha fazla önemsenmiştir. İran başbakanı Muşiruddevle Temmuz başından Ağustos sonuna kadar olan süreçte Hıyabanî'yle iyi geçinmeye çalışmış ve Azerbaycan valisi olarak tayin edilen Muhbirussaltana kanalıyla Hıyabanî üzerinde etki kurmaya çalışmıştır. Muhbirussaltana 20. 000 ve 15. 000 tümen olmak üzere Hıyabanî'ye iki kez rüşvet teklif etmiş ve bu teklifleri reddedilerek Hıyabanî tarafından Azerbaycan'dan kovulmuştur. Muhbirussaltana dönüşünde Tahran hükûmeti adına Kazak Tugayları ile anlaşma yoluna gitmiştir (Katouzan:

2000: 179- 183; Sarıkaya, 2008: 178). Rus Kazak Tugayları ve Türk Şahseven aşireti Tahran hükûmeti tarafından Hıyabanî'ye karşı kullanılarak Eylül 1920'de Hıyabanî öldürülerek Azadistan'a son verilmiştir (Ahmadi, 1995: 159- 160; Sarıkaya, 2008: 177- 178).

Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İran; Türk, Rus ve İngilizlerin çekişme alanı hâline gelmiştir. 1917'de gerçekleşen Bolşevik Devrimi nedeniyle Ruslar bölgeden çekilmiştir ancak bu kez de 1919'da imzalanan bir antlaşmaya göre İran tamamen İngilizlerin kontrol ettiği bir alan hâline gelmiştir. 1921 yılında SSCB ile imzalanan bir antlaşmayla İngiliz kontrolünden kurtulan İran'da Rıza Han bir darbe ile yönetimi ele yönetimi ele geçirmiştir. Cumhuriyeti ilan etmek isteyen Rıza Han ulemanın muhalefet etmesi nedeniyle bu isteğini uygulayamamıştır. Rıza Şah Pehlevî 1923'te Ahmet Şah'ı tahttan indirmiş ve 1925'te de kendini şah ilan etmiştir. Böylelikle İran'da Kaçarlar devri kapanarak Pehlevî devri açılmıştır (Üstün, 2000: 402).

1921 darbesinde Rıza Han, halkın desteğini almak için cumhuriyeti ilan edeceğini söylemiş ancak iktidara gelince bu sözünü yerine getirmeyerek kendini Pers kralı ilan etmiştir. İngiliz destekli 1921 darbesinden sonra İran'da, İran tarihinde eşine az rastlanılacak türden bir baskıcı rejim kurulmuştur. Rıza Han millet meclisini "ahır" olarak nitelendirmiş ve bu yıllarda Kasr Hapishanesi'nde 24. 000 aydının öldürüldüğü öne sürülmüştür (Blaga, 1997: 24).

San'an Azer'in "İran Türkleri" eserinde bahsettiğine göre bu dönemde İran'daki Türkler; Farslar, Ermeniler ve Arapların sahip olduğu hak ve ayrıcalıklara sahip değildir, yalnızca İran'a hizmet etmek ve İran'ı korumakla yükümlülerdir ancak İran'dan hak talep edemezler. Bununla beraber Tahran yönetimi Türkleri ortadan kaldırmak amacıyla birtakım uygulamalarda bulunmaktadır. Örneğin İran'da yaşayan Türklerin tarihine dair şeyler tahrif edilmekte, Türkçe coğrafi adlar ve insan isimleri değiştirilmekte, Türklere ait tarihî eserlerin isimleri Farsçalaştırılmaktadır (Azer, 1942: 17).

İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngilizlere güven duymayan Rıza Şah Almanlara yaklaşmış ve Anglo- Pers imtiyazlarını 1932 yılında tek taraflı

olarak feshetmiştir. Ancak İngilizlerin tehdidi yüzünden yeniden anlaşma sağlamak zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlar SSCB'ye saldırınca İngilizler ve Ruslar, Abadan rafinerisini ve İran- SSCB yolunu kontrol edebilmek için 1941 yılının yaz mevsiminde İran'ı işgal etmiştir. Almanlar hızlı bir şekilde ilerleyince Rıza Şah'ın Nazilere yakınlık gösterdiği düşünülmüş ve Almanlarla İran'ın birleşmesini engellemek için 16 Eylül 1941 tarihinde Rıza Şah istifa adı altında tahttan indirilmiş ve yerine oğlu Muhammed Rıza Şah getirilmiştir (Kurtuluş, 2008: 67).

Küçük farklar dışında Muhammed Rıza dönemi birçok bakımdan babasının iktidarının devamı gibi olmuştur. Babası faşist bir devirde iktidardayken kendisi soğuk savaş döneminde iktidardaydı. Bundan dolayı otokratik ve ırkçı söylemlerde bulunmamış, ancak iktidarı döneminde unvanları arasına "Arya Mihr" yani Aryan Güneşi gibi yeni bir unvan eklemiştir (Abrahamian, 2018: 163- 164).

Muhammed Rıza Pehlevî döneminde İran'da ekonomik gelişmelere rağmen gelir dağılımında ciddi bir dengesizlik oluşmuştur. Başarısızlıkla sonuçlanan toprak reformu da dinî liderlerin başı çektiği muhalefetin giderek büyümesine sebep olmuştur. Ülkede milyonlarca kişinin katıldığı protestolar düzenlenmiş ve güvenlik güçlerinin muhalefeti şiddet yoluyla bastırması sebebiyle birçok kanlı olay meydana gelmiştir. Bütün bunların sonucunda da şah rejimi Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Af Örgütü gibi kurumların tepkisini çekmiştir. Dış politikada ABD ile kurulan sıkı müttefiklik ilişkileri dolayısıyla da muhalifler İran'ın bağımsızlığını sorgulamaya başlamıştır. Bütün bu olaylar üzerine Muhammed Rıza Şah birtakım güvenlik önlemleri almak istemiş ve Hizb- i Restâhiz ile tek partili bir sistemi uygulamaya koymayı düşünmüştür. Ancak hem bu hem de aldığı öteki önlemler yepyeni karmaşaları beraberinde getirmiştir. Şahın görev başına getirdiği üç sivil ve bir asker kökenli başbakan da kötüye gidişi durduramamış ve Humeynî'nin önderliğinde tüm grupların beraberliğiyle başlayan ayaklanma büyük bir hızla yayılmıştır. Ordunun müdahalesi de ayaklanmanın bastırılması hususunda yetersiz kalınca Muhammed Rıza Şah 16 Ocak 1979'da İran'ı terk etmiştir (Kurtuluş, 2005: 566).

Humeynî ise 1 Şubat 1979 tarihinde Tahran'a gelmiş ve 16 Şubat 1979'da de Muhammed Rıza Şah'a bağlı tüm kuvvetler tasfiye edilerek İran tamamıyla Humeynî'nin kontrolüne geçmiştir (Saray, 2019: 141).

Pehlevîler döneminde Güney Azerbaycanlı Seyid Cafer Pişeverî öncülüğünde önemli bir demokratik hak arayış hareketi gerçekleştirilmiştir.

3 Eylül 1945 tarihinde Pişeverî tarafından Azerbaycan Demokrat Fırkası'nın manifestosu duyurulmuş ve bu olaydan 2 gün sonra İran Komünist Partisi Tûde'nin Azerbaycan kolu da Pişeverî'ye katılmıştır. Azerbaycan Türkçesiyle yayımlanan Azerbaycan gazetesi partinin resmî yayın organı olmuştur. Partinin İran için demokrasi, Azerbaycan için otonomi, okullarda ve hükûmete ait kuruluşlarda Azerbaycan Türkçesinin resmî dil yapılması, Azerbaycan için askerî güç oluşturulması talepleri Ekim 1945'te yapılan partinin ilk kongresinde ortaya konmuştur. Ancak bu parti Tahran tarafından illegal olarak nitelendirilmiştir (Hamid Ahmadi, 1995: 162- 163- 164; Sarıkaya, 2008: 181- 182).

Bir yıl sonra da Seyid Cafer Pişeverî öncülüğünde 1945 yılında kurulan Azerbaycan Demokrat Hükûmeti, Tahran'ın yaptığı kanlı bir müdahale sonucunda yıkılmıştır (Sarıkaya, 2008: 185).

Türkler İslâm Cumhuriyeti'nin kuruluşunda önemli role sahiptir. Tebriz'de 18- 19 Şubat 1978 tarihinde meydana gelen olaylar Pehlevî iktidarına önemli darbe indirmiştir. İran İslâm Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk zamanlarda Türklere kısmî özgürlük tanınmıştır. Bu yıllarda Türkler tarafından bazı siyasî ve kültürel cemiyetler kurulmuştur. Öncelikle Azerbaycan Demokrat Partisi faaliyete başlamış ve Azerbaycan dergisi ve gazetesini yayımlamıştır. Ancak bu kısmî özgürlük uzun ömürlü olmamış ve bu tarz faaliyetlere son verilmiştir (Gökdağ ve Heyet, 2004: 58).

İslâm Devrimi'nin yaşandığı yıllarda Azerbaycan Türklerine getirilen kültürel alandaki birtakım serbestlikler kısa süreli olmuştur. İran- Irak Savaşı'nın ilk yıllarında millî hakları ile ilgili talepler geri plana atılmış, savaştan sonra ise Rafsacani'nin uyguladığı sıkıyönetim Azerbaycan Türklerindeki milliyetçilik hareketlerinin gelişmesine engel teşkil etmiştir. Daha sonra ise SSCB'nin yıkılması ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulması Güney Azerbaycan Türkleri içinde millî bilincin gelişmesini

tekrar sağlamıştır. Güney Azerbaycan'daki milliyetçilik hareketlerinin kültürel çizgiden siyasî çizgiye kayması ve millî bilinçteki bu ilerlemeye İran İslâm Cumhuriyeti, Azerbaycan- Ermenistan savaşında Ermenistan'ı destekleyerek cevap vermiştir (Turan, 2011: 65).

12 Mayıs 2006 tarihinde İran'da bir gazetede yayınlanan karikatür ise Güney Azerbaycan Türkleri ve hükümet arasındaki gerginliği farklı bir boyuta taşımıştır. İran'ın resmî haber ajansı İRNA'ya bağlı olan İran gezetesinin İran- 1 Cuma ekinde birkaç karikatürü de içeren bir yazı yer almıştır. Karikatürlerden birinde küçük bir çocuk bir hamamböceğine Farsça bir şeyler sormakta ancak hamamböceği çocuğun dediklerinden herhangi bir şey anlamadığından Türkçe olarak "Ne?" diye sormaktadır. Yazının içeriğinde ve karikatürde Türkler hamamböceğine benzetilmiş ve çok ağır aşağılamalara maruz kalmıştır. Türkler bu olaylara grev ve protestolarla tepki göstermiş ancak konunun önemini kavrayamayan İran gezetesi özür dilememekte direnip daha sonra da öğüt mahiyetinde bir yazı yayımlayınca protestolar daha da genişlemiştir. Bu protestolarda,

“Türk dilinde medrese, medrese (okul) !’, ‘Haray haray men Türk'em!’, ‘Tebriz başın sağ olsun!’, ‘Türk milleti var olsun, düşmanları har (rezil) olsun!’, ‘Ölüm olsun Fars şovenizmine!’, ‘Azerbaycan yaşasın!’, ‘Azerbaycan bir olsun, merkezi Tebriz olsun’, ‘Karabağ bizindir, bizim olacak!’, ‘Türk dili ölen değil, Fars diline dönen değil!’, ‘Faşist gazete kapatılmalıdır!’, ‘Ölüm olsun Fars şovenizmine!’”

sloganları atılmıştır (Güney Azerbaycanlı Öğrenciler Federasyonu- Türkiye, 2007: 1- 8).

Görüldüğü üzere İran coğrafyası yüzyıllar boyunca Türklerin var olduğu ve Türkler için önemli bir coğrafya olmuştur. Modern zamanlarda da önemini koruyan İran toprakları Türkistan'dan Anadolu'ya geçişte bir kavşak noktası vazifesi görmüştür.

Bu coğrafyada birçok Türk devleti varlık göstermiştir. Selçuklu Devleti, Harezmşahlar, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Timurlular, Safevîler, Osmanlılar ya bu coğrafyada kurulmuş ya da bir süre bu coğrafyaya hâkim olmuştur. Pehlevî iktidarına kadar neredeyse kesintisiz bir şekilde İran'a hâkim olan Türkler 1925'ten bu yana iktidarın olumsuz tutumları sebebiyle kültürlerini koruma noktasında birtakım sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır.

Tarihte olduğu gibi şimdi de İran'da yaşayan çeşitli Türk grupları her şeye rağmen millî benliklerini korumak ve varlıklarını devam ettirmek için çabalarını sürdürmektedir.

B.2. İran'da Yaşayan Türk Toplulukları

İran; Asya ve Anadolu arasında köprü konumunda olan, önemli ticaret ve göç yollarının kesişiminde bulunan ve kadim zamanlardan beri Türklere ev sahipliği yapan, stratejik öneme hâiz bir bölgedir.

Tarihte İran coğrafyasında birçok Türk devleti kurulmuş, bu topraklar 1925 yılında Pehlevîler iktidara gelene kadar uzun zaman Türkler tarafından idare edilmiştir.

Bu yüzden İran, geçmişte olduğu gibi bugün de önemli miktarda Türk nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. İran'da yaşayan Türklerin nüfusuyla ilgili araştırmacılar zaman zaman çeşitli rakamlar ileri sürmüşlerdir.

Bu bölümde araştırmacıların İran'daki Türk nüfusu hakkında bilim dünyasıyla paylaştıkları rakamlardan bahsedilecektir.

İran'da yaşayan Türklerin nüfusuyla ilgili bilgi veren araştırmalardan biri Hüseyin Nihâl Atsız'dır. Atsız, Ötüken dergisinde 1970'te yayımlanan makalesinde:

“İran'la kardeşliğimize gelince burada da büyük bir gerçek payı olduğu muhakkaktır. Çünkü 25 milyonluk İran'da Türkler 12 milyonla en büyük millî topluluğu teşkil etmekte ve Fars, Arap, Kürt, Lor ve Belüç gibi etnik unsurlar arasında her alandaki cevvaliyetleri ile İran'ın âdeta bir Türk memleketi olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Unutulmamalı ki bugün İran'ın hâkim unsuru farzolunan Farslar ancak 8- 9 milyonluk bir kütleden ibarettir ve bu unsur, bundan önceki uzun yüzyıllar boyunca daima İran'daki Türk topluluğunun hâkimiyeti altında yaşamıştır.” (Atsız, 2015: 51- 52)

ifadelerini kullanmakta ve bugünlerden 50 yıl önce İran'daki Türk nüfusunun İran'ın %48'ini oluşturduğunu bildirmektedir.

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi tarafından İran'a 14- 24 Mayıs 2003 tarihinde düzenlenen bir gezi için hazırlanan raporda:

“İran nüfusunun yaklaşık 23 milyonu Farslardan oluşmaktadır. Buna karşılık Azeriler [Azerbaycan Türkleri] 22 milyon, Türkmenler 2 milyon, Kaşgailer (Eski Türk Boyu) 300 bin, Afşarlar (Türkmen Boyu) 500 bin, Halaçlar (Eski Türk Boyu) 300 bin, Kazaklar 200 bin olmak üzere Türklerin toplam nüfusu, 26 milyonu bulmaktadır. Bundan başka Kürtler 5 milyon, Araplar 3 milyon, Beluciler 2 milyon,

Ermeniler 300 bin, Yahudiler 250 bin, Süryaniler 100 bindir. Bunların dışında İran'da Hıristiyan, Zerdüşt, Hindu vb. azınlıklar yaşamaktadır. Buna göre Türkler, 26 milyonla yaklaşık 65 milyonluk ülke nüfusunun en büyük etnik grubunu teşkil etmektedir.”

ifadeleri bulunmaktadır (Arslanoğlu, 2003: 73).

Recep Albayrak da İran'da 2006 yılında yapılan nüfus sayımını temel alarak 70. 049. 262 olan toplam nüfus içinde 30. 855. 205 Türk olduğunu söylemektedir (Albayrak, 2013: 370).

Cevat Heyet “İran'da Türk Kültürü'nün Durumu” çalışmasında; İran nüfusunun 70 milyona yakın olduğu ve bu nüfusun 30 milyonunun Türk olduğunu, Türklerin Farslar ve öteki etnik gruplar karşısında tek başına çoğunluk teşkil ettiğini zikreder (Heyet, 1383: 130).

Kafkasyalı, İran'da yaşayan Türklerin nüfusunun 2008 yılında yaklaşık olarak 35 milyon olduğunu ve bu sayının ülke nüfusunun yaklaşık yarısı olduğunu belirtmektedir (Kafkasyalı, 2011: 96).

Gökdağ ve Doğan da İran'da bulunan Sünnî mezhep dairesi içinde bulunan Türkmenlerin nüfusunun yaklaşık 2 milyon, bunların dışında kalan Şii mezhebine mensup Türklerin sayısının 29 milyon olduğunu bildirmektedirler (Gökdağ ve Doğan, 2016: 11- 12).

Mehmet Saray da İran'ın nüfusunun hemen hemen 60 milyon olduğunu, bu nüfusun yaklaşık 25 milyonunu Türklerin, 30 milyon civarını Farsların ve yaklaşık 5 milyon kadarının da öteki etnik grupların oluşturduğunu söylemektedir (Saray, 2019: 263).

Babek Şahit, İranlı Türk aktivistlerin ülkenin merkezi, güneyi, kuzeybatısı ve güneybatısında yaşayan yaklaşık 35- 40 milyonluk bir Türk nüfusunun bulunduğu bahsettiklerini belirtmektedir (Şahit, 2017).

İran'daki Türk varlığının miktarı üzerine resmî bir kaynaktan da açıklama gelmiştir. 18 Ocak 2014 tarihinde İran Dış İşleri Bakanı Ali Ekber Salihî ise: “İran nüfusunun %40'ı Türk'tür ve bu rakam iki ülkenin ilişkilerini pekiştirmekte iyi bir potansiyele sahip etkindir.” şeklinde Türk basınına açıklamada bulunmuştur (Baykara, 2017).

Aşağıdaki bölümde bugün İran toprakları üzerinde yaşayan Türk grupları hakkında bilgiler verilecektir.

B.2.1. Azerbaycan Türkleri

Azerbaycan kelimesinin kökeni hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Arap tarihçileri tarafından Arran ve Şirvan şeklinde isimlendirilen Azerbaycan adı, Mehmet Emin Resulzâde'nin belirttiğine göre Makedonyalı İskender'in MÖ 329- 328 tarihlerinde Media'ya vali olarak tayin edilen sonrasında ise İskender tarafından kurulan Yunan- Bahter İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık ilan eden komutan Satrap Atropat'tan gelmektedir. Bu ad ilk kez coğrafi ve siyasî bir terim olarak Atropetenye ve Atropet şeklinde kullanılmıştır. Strabon, "Atropates"ten gelen "Atropat"ın Yunan kaynaklarında İran lisanındaki ateş manasındaki "atar" ve "ülke" manasındaki "pata" sözcüklerinden oluştuğunu ve "Atropata" biçimindeki birleşik sözcükten meydana geldiğini belirtmiştir. Togan da bahsedilen görüş doğrultusunda, vali Media'nın Hemedan hariç olan bölümünden ayırt edilerek, "Atropates'in yönettiği kısma "Media Atropatanae" ya da "Media minör" ya da yalnızca "Atropaten" denildiğini belirtir. Bahsi geçen adın III. yüzyıldan itibaren "Azurbazagân" olarak görüldüğünü, Araplar tarafından "Azerbaycan" biçiminde söylenildiğini, sonrasında ise kelimenin bu hâliyle İranlılara ve Türklere geçtiğini savunmuştur (Özkan, 1997: 250; Mirzali, 1993: 13- 15; Togan, 1997: 93; Yalçın, 2018: 50).

İran'da Türkler üç bölgede toplanmıştır. Bu bölgeler arasında en büyüğü ve Türklerin de en yoğun bulunduğu bölge "Azerbaycan", "Güney Azerbaycan" veya "Kuzey- Batı Türk Yurtları" şeklinde isimlendirilmektedir. Bu bölgenin merkezi Tebriz'dir. İran'daki Türklerin dörtte üçlük yani yaklaşık 20 milyonluk kısmı bu bölgede yaşamaktadır. Tahminî büyüklüğü 170 000 km² olan bölge; Tahran'ın doğusundan başlar ve güneyde Büyük Çöl (Deşt- i Kebir)'ün batı sınırını takip ederek Kum'a, Kum'un batısına yönelerek Tefriş, Melayir, Nihavend, Hemedan'ın batısından kuzeybatıya yönelir. Bicar, Miyandap, Soğukbulak (Mehabat), Nağadey, Türkiye- İran- Irak sınırının kesiştiği noktadan Türkiye sınırı boyunca uzanarak Nahcivan, Ermenistan, Azerbaycan sınırını takip edip

Hazar kıyısına ulaşarak ve güneyde Taliş, Halhal, Rudbar ve Kazvin'den Tahran'a ulaşan yerleri kapsamaktadır (Kafkasyalı, 2011: 70).

Bölgenin önemli şehirleri arasında Makü, Culfa, Merend, Şebüster, Tebriz, Meşkinşehr, Germi, Keleyber, Erdebil, Serab, Halhal, Miyane, Zencan, Sultaniye, Hürremdere, Kazvin, Kerec, Save, Kum, Tefriş, Komican, Hemedan, Melayer, Nihavend, Senendec, Bicar, Goşaçay (Miyandab), Nağadey (Nagade), Merağa, Urmiye, Salmas, Hoy bölgenin önemli şehirleri arasındadır. Tebriz ise her bakımdan bölgenin en önemli şehri ve merkezi vaziyetindedir (Kafkasyalı, 2010: 100).

Bölgedeki Türklerin hepsi Müslüman'dır ve büyük kısmı İslâmiyet'in 12 İmamlı Şîâ mezhebine mensupturlar. Ayrıca Urmiye, Sulduz, Halhal ve Heştper civarında Sünnî Müslümanlar da bulunmaktadır (Sarrafî, 1383/2005: 59; Kafkasyalı, 2011: 73).

B.2.2. Ebî Verdî Türkleri

Ebî Verdi veya Bu'l- Verdî Türkleri Osman Nedim Tuna'nın verdiği bilgilere göre doğuda Şiraz, batıda Kâzerun, kuzeyde Abâde'nin güneyinde ve Şiraz- İsfahan yoluna dayanan üçgen içinde bulunmaktadırlar (Tuna, 1984: 216).

B.2.3. Halaçlar

IX. yüzyıldan itibaren İslâm coğrafyacıları ve tarihçileri tarafından kaynaklarda adları "Halac" veya "Halaciyye" şeklinde geçen Halaçlar, Türkler arasında Kalaç diye anılır (Konukçu, 1997: 228).

Tahminen 50 bin kadar nüfusu olan Halaçlar Tahran'ın 160 km güneybatısında Save, Kum, Erak ve Tefriş arasındaki bölgede yaşarlar. Kendi aralarında "Helec- i Sava" ya da "Kahr" ve "Helec- i Emir Hüseyinli" olarak iki gruba ayrılırlar. İlk grup Save, Herekan ve Novberan bölgelerinde, ikinci grup da Kum ve Erak bölgelerinde meskündür (Gökdağ, 2013: 9).

Halaç Türklerine bilim dünyasında G. Doerfer dikkati çekmiştir. Daha evvel Azerbaycan Türkçesinin bir ağzını konuştukları düşünülürken G. Doerfer tarafından Halaç Türklerinin Azerbaycan halkı olmadıkları ve

Azerbaycan Türkçesinin bir ağzını değil de Eski Türkçeden daha eski özellikler gösteren bir Türk diyalektini konuştukları keşfedilmiştir (Ölmez, 1995: 15).

B.2.4. Hamse Türkleri

Hamse kelimesi Arapçada “beş” anlamına gelmektedir. Güney Azerbaycan’da eski idarî bölünüşe göre beş vilâyetin birleşimiyle oluşmuş bir birimin ismidir. Bugünkü Zencan eyaletine daha evvel “Hamse mahalı” denilmekteydi. Bütün bunların dışında İran’da Hamse aşiretleri denilen başka bir yapı da mevcuttur. İnallı, Baharlı ve Neferli Türk aşiretleri ile beraber bir Arap ve bir de Lor aşiretinden oluşan Hamse aşiretleri denilen bu grup Güney Azerbaycan’daki Türk kimliğini zayıflatmak amacıyla oluşturulmuştur. Hamse aşiretleri Farsistan eyaletinde bulunmaktadır. Hamse (Zencan) eyaletleri ve Farsistan eyaletindeki Hamse aşiret birliktelikleri arasında bir bağ ve aynılık bulunmamaktadır (Gökdağ, 2011: 1).

B.2.5. Horasan Türkleri

Horasan adı Eski Farsçada güneş anlamına gelen hur ve âyân, gelen, doğan anlamlarına gelen âsân sözcüklerinden oluşmuştur. “Güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi, doğu bölgesi” anlamlarına gelen bu isim, Sasanîler devrinde ortaya çıkmış ve kısa sürede yaygınlık kazanmıştır. Tarihte İran’ın kuzeydoğusunda bulunan geniş bir coğrafi bölge olan Horasan günümüzde üç parçaya ayrılmıştır. Merv (Mari), Nesâ ve Serahs Türkmenistan, Belh ve Herat Afganistan ve geriye kalan en büyük kısım İran toprakları içindedir (Çetin, 1998: 234).

Horasan Türkleri Afşar, Bayat, Celayir, Çağatay, Ecirli, Geraylı, Karagözlü, Karşıkuzey, Kazak, Kengerli, Timurtaş, Ustaçlı Türk boylarının kaynaşmasından meydana gelmiştir. Horasan’ın kuzeyinde yer alan Bocnurd, Deregez, Fenderesk, Guçan (Kuçan), İsferyin, Meşhed, Nişabur, Ramiyan, Sebzvar, Şirvan, Türbete Haydariyan’dan oluşan 52 000 km²’lik bir alanda yaşayan Horasan Türklerinin nüfusu yaklaşık olarak 3 milyondur.

İslâmiyetin On İki İmamlı Şiâ mezhebindedirler (Sarrafî, 1381/ 2005: 61; Kafkasyalı, 2010: 101).

B.2.6. Huzistan Türkleri

Ağaçeri, Afşar ve Lerki Türk boylarından meydana gelen Huzistan Türklerinin çoğunluğu Ağaçeri, Ramhürmüz ve Şuşter bölgelerinde yaşamaktadır (Kafkasyalı, 2011: 95).

B.2.7. İsfahan Türkleri

İsfahan'ın Feridun ve Çadgân bölgeleriyle Irak'ın güneyindeki Hendedur'da yaşayan İsfahan Türkleri Bayat boyuna mensuptur (Kafkasyalı, 2011: 95).

B.2.8. Kaşkaylar

Kaşkay kelimesi İran kaynaklarında Kaşkâî olarak geçmektedir. Ancak bu kelimenin anlamı ve nereden geldiği hakkında net bir bilgi yoktur. Çağatay Türkçesinde “parlak” ve “yiğil” gibi mecâzî anlamlara sahip olan kelimenin aynı zamanda Doğu Türkçesinde Batı Türkçesindeki karşılığı “sakat” olan at, sığır, koyun vb. hayvanların alınlarında bulunan akıtma anlamına gelen “kaşka” sözcüğü ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Kaçar dönemi yazarlarına ait olan zayıf bir görüşe göre ise sözcüğün kaçmak fiiliyle alâkalı olduğu düşünülmektedir (Sümer, 2002: 20).

Kaşkay Türkleri Azerbaycan Türklerinden sonra İran'daki en kalabalık Türk grubudur (Caferoğlu, 2015: 94).

Kaşkayların yaşadığı bölge yani Kaşkay Eli yahut Kaşkay Yurdu, Fars eyaletinin sınırları içindedir (Bala, 1977b: 6- 415; Kafkasyalı, 2011: 74).

Kaşkay Türklerinin yoğun olarak yaşadığı coğrafya “Güney ve Merkez Türk Yurtları” olarak da adlandırılmaktadır. Zağros Dağları ile bu dağların oluşturduğu plato ve yaylalardan meydana gelen bölgenin merkezi Firuzabad şehridir. Şiraz ve Kazerun bölgedeki diğer önemli şehirlerdir. Kaşkay Türkleri Afşar, Ağaçeri, Bayat, Ebî Verdî, Halaç, Hamse, Songur gibi öteki Türk boylarıyla birlikte yaşamaktadır. Kaşkay ismi günümüzde özel bir boy adını ifade etmekle beraber bölgedeki bütün boyların da ortak

adı olarak kullanılmaktadır. Yüz ölçümü 65 000 km² olan bölgenin nüfusu 3- 3, 5 milyon civarındadır (Ahur, 2001: 8; Cavanşir: 2001: 187; Kafkasyalı, 2011: 75).

Kaşkay Türkleri göçebe olarak yaşayan ve siyasî bir gücü de ifade eden Oğuz Türk halklarınıninkine benzeyen bir sosyal tabakalaşma sistemi içinde yaşamaktadırlar (Erenoğlu, 2011: 127).

Araştırmalara göre Kaşkay Türkleri 55 boy ve soydan oluşmaktadır. Farismadan, Amale, Kaşkuli, Derreşuri ve Şeşbülüki en büyük Kaşkay boylarıdır. Ayrıca bu boylar birçok küçük soy ve topluluklara ayrılmıştır (Caferoğlu, 2015: 95).

B.2.9. Kazak Türkleri

Kazak Türkleri Gülistan eyaletinin bazı şehir ve köylerinde yaşarlar. Kazakistan Sovyetler Birliği'ne dahil edildikten sonra SSCB yönetiminin Kazakistan'da uygulamaya koyduğu Sovyetleştirme ve sindirme siyasetine diğer bir deyişle "Kızıl Kırgın"a dayanamayan Kazak Türklerinin bir kısmı 1927- 1932 yılları arasında İran'a göç eder. Öncelikle Karapapak ve Türkmenlerin yurdu Komican, Sallak ve Mazenderan'a yerleşen Kazak Türkleri buraların iklimine uyum sağlayamayınca Gülistan'a bağlı Bendere Türkmen, Kümbeti Kavus ve Korgan şehirleriyle bunlara bağlı köylere yerleşirler. Çok zor günler geçiren Kazak Türkleri 1968'de Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti'nin başbakanı Dinmuhammet Kunayev ve İran Şahı Muhammet Rıza Pehlevî'nin görüşmesinden sonra İran vatandaşlık haklarından yararlanma imkânı elde ederler (Jemeney, 2007: 3- 20; Kafkasyalı, 2011: 84).

1980'de yapılan bir araştırmaya göre İran'da bulunan Kazaklar 26 boydan oluşmaktadır (Jemeney, 2007: 19; Kafkasyalı, 2010: 105). Bu boylar şunlardır: "Tiney, Beriş, Berey, Koskulak, Abez, Jemeney, Bayboz, Eskeldi, Medet, Jarı, Kırıkmlık, Jaman Aday, Mamırtay, Koja, Karaş, Jaka, Körpe, Bayşakır, Boksarı, Jabbas, Karjay, Ali, Şerim, Tabınay, Baybek" ile beraber Alim, Nayman, Tabın, Jemeney boyları da "Akşakedey (4 aile), Karakedey (17 aile), Esen (7 aile), Akbota (6 aile), Beybişe (6 aile),

Sultanali (2 aile), Oljası (5 aile), Ordek (37 aile), Kara Toka (7 aile) (Kafkasyalı, 2010: 105).

16 Aralık 1991 tarihinde Kazakistan bağımsızlığını ilan edince, İran ve Kazakistan arasında kurulan diplomatik ilişkiler sonucu imzalanan antlaşmada İran'da yaşayan Kazak Türklerine Kazakistan'a dönme hakkı tanınır. Bu hak dolayısıyla 1995 sonbaharında bir grup İran Kazak'ı Kazakistan'a döner ancak çoğunluğu İran'da kalmayı tercih eder. Tam olarak bilinmemekle beraber yaklaşık 300 bin İran Kazak'ı yaşamaktadır (Kafkasyalı, 2011: 85).

B.2.10. Kirman Türkleri

Kirman Türklerini oluşturan Türk boyları Afşar ve Bıçakçı boylarıdır. Baft, Sincan ve Cırfet'te meskûndurlar (Kafkasyalı, 2011: 95).

B.2.11. Sungur Türkleri

Sungur sözcüğü Türkçe Sözlük'te “doğana benzeyen, yırtıcı, avcı kuş” (Türkçe Sözlük, 2011: 2171), Yeni Tarama Sözlüğü'nde “akdoğan” (Dilçin, 2013: 206), İslâm Ansiklopedisi'nde ise “doğan türünde bir avcı kuş” anlamlarına gelmektedir (DİA, 2009: 527).

Sungur Türkleri Kirmanşah'a bağlı Sungur şehrinde yaşamaktadır. Bu şehir Kirmanşah'ın 70 km kadar kuzeydoğusunda Zagros dağlarının eteklerinde bulunmaktadır (Atıcı, 2013: 215).

Abdulkadir Atıcı'nın 2010 yılında yaptığı alan araştırması sırasında sözlü kaynaklardan edindiği bilgilere göre yaklaşık 42 000 kadar olan şehrin nüfusunun 32 000 kadarı Türk nüfusundan oluşmaktadır (Atıcı, 2013: 42-43).

B.2.12. Türkmenler

Türkmen sözcüğünün kökeni hakkında başlıca iki görüş mevcuttur. Birûnî'nin desteklediği birinci görüşe göre kelime Türk ve Farsça “mân” sözcüklerinden oluşmuştur ve “Türk'e benzer” anlamına gelir. Kâşgarlı Mahmut'un eserinde de kelimenin bu şekilde açıklanması hakkında bir hikâye anlatılır. İbn Kesîr'in öne sürdüğü ve XV. yy. Osmanlı

tarihçilerinden Mehmet Neşrî'nin de desteklediği ikinci bir görüşe göre ise Türkmen sözcüğü “Türkü’l- îmân”dan gelmiştir. İbn Kesîr, Tuğrul ve Çağrı Beylerin büyük bir güç kazandığı ve itibara sahip olduğunda Müslüman Türklerin onların çevresinde toplandığını ve onlara Türkü’l- îmân denildiğini, Türkmen adı verilen bu topluluğun aslını Selçukluların (Selâcika, Benî Selcûk) oluşturduğunu söyler. Bugünlerde ise Türkmen sözcüğünün sonundaki “- men” ekinin abartma eki olduğu (kocaman, azman) söylenmekte ve “öz Türk” anlamını taşıdığı görüşü üzerinde düşünülmektedir (Sümer, 2012: 607- 608).

Ali Kafkasyalı'nın belirttiğine göre Türkmenler, Azerbaycan Türkleri ve Kaşkaylardan sonra İran'da yaşayan üçüncü büyük Türk topluluğudur (Kafkasyalı, 2011: 80).

Türkmenler, İran kaynaklarında Deşt- e Gorgan Türkmenleri arasında ise Türkmensahra olarak adlandırılan 16. 375 km²'lik bir alanda yaşamaktadır. Türkmensahra denilen bölge 18. 572 km²'lik Gülistan eyaletinin sınırları içinde bulunmaktadır (Annaberdiyev, 2006: xxxı).

Gümüş Tepe, Bender Türkmen, Simin Şehir, Ak Kale, Anbar Olum, İnce Burun, Hütten Küren, Negin Şehir, Kümbeti Kavus, Kelale, Merave Tepe, Cergelan, Deregez ve Bocnurd Türkmenlerinin yaşadıkları yerlerdir (Kafkasyalı, 2011: 81).

Türkmensahra Türkmenleri ve Türkmenistan Türkmenleri aynı soya mensupturlar ve çoğu zaman da aynı idare altında yaşamışlardır. Nadir Şah'ın ölümünden sonra Ruslar bölgeyi işgal etmiş ve 1881'de imzalanan Ahalteke Antlaşması ile Türkmenlerin yaşadıkları topraklar Çarlık Rusyası ve Kaçar Hanedanlığı idaresindeki İran arasında paylaşılmıştır. Bu antlaşmada Türkmensahra bölgesi İran'a, şimdiki Türkmenistan toprakları ise Çarlık Rusyasına daha sonrasında ise SSCB'ye kalmıştır. Sonrasında da Rusya sınırları içinde kalanlar Türkmenler, İran sınırları içinde kalanlarsa İran Türkmenleri adlarıyla varlıklarını sürdürmüşlerdir (Kafkasyalı, 2011: 82).

Türkmenlerin Türkmenistan'daki nüfusu 6 milyon, Afganistan'daki nüfusu 3 milyon, Irak ve Suriye'deki nüfusu da 3 milyon kadardır. İran'da

yaşayan Türkmenlerin nüfusu ise 2 milyondan fazladır (Kafkasyalı, 2011: 83).

İran'da yaşayan Türkmenler ile Mustafa Kemal Atatürk de ilgilenmiştir. 1924 yılında İran'daki Türkmenlere askerî eğitim noktasında yardımcı olunmuş ve Türk Dünyasına yardım maksadıyla kurulan fondan İran'daki Türkmenler de pay almıştır (Yılmaz, 2006: 210).

Hem Türkmensahra hem de Türkmenistan Türkleri Sünnî- Hanefî'dir (Kafkasyalı, 2011: 83).

B.3. İran’da Türkler Tarafından Çıkarılan Dergiler

Güney Azerbaycan’da ilk matbaa 1817’de Ağa Zeynelâbidin Tebrizî’nin girişimi ve Azerbaycan valisi veliaht Abbas Mirza tarafından Tebriz’de kurulmuştur (Heyet, 2005: 12). Bu matbaa kurşun hurufat ile baskı yapmıştır. Burada önce Cihadiye adlı 76 sayfalık askerî bir eser basılmıştır. Sonrasında 1819 yılında Fuzûlî’nin Leyla ve Mecnun mesnevisi basılmıştır. Tebriz’de taşbaskı matbaaya ilk kez 1821’de geçilmiş ve burada da öncelikle Fuzûlî’nin Türkçe Divan’ı basılmıştır (Serdariniya, 1381/ 2002: 28; Kafkasyalı, 2011: 119).

“Darü’l Fünûn” dergisi 1843’te Tebriz ve Tahran Bilimler Merkezi tarafından yayımlanmış olan sosyal içerikli bir dergidir. Dört sayfa olarak Farsça yayımlanan derginin sadece dört sayısı çıkmıştır (Uzun, 2014: 255).

“Gencine- i Fünûn” dergisi 1904’te Tebriz’de yayımlanmıştır. İlmî ve edebî konuları ihtiva etmiştir. Dergi yönetiminde Yusuf İ’tisâmül- Mülk, Seyyid Hasan- i Tağızade ve Mehemed Ali Terbiyet isimleri görülmektedir. Dili Farsça olan bu dergi İran’da çıkan ilk dergi olarak kabul edilmektedir. Derginin adı “İlimler Hazinesi” anlamına gelmektedir. Ayda iki kez çıkmış olan dergi bir yıl sonra kapanmıştır (Cenubi Azerbaycan Tarihinin Ocerki, 1985: 240; Uzun, 2002: 128).

“Molla Nasreddin” dergisi 1906- 1931 arasında Tebriz’de 8, Bakü’de 400 ve Tiflis’te 340 sayı toplam olarak da 748 sayı yayımlanmıştır. Derginin kurucusu Mirza Elekber Sabir, baş sorumlusu ise Celil Mehemed Kuluzade’dir. Azerbaycan Türkçesi ve Rusça olmak üzere toplam iki dilde yayımlanmış olan dergi lirik, ekonomik ve kültürel konuları ihtiva etmiştir (Azizpour, 2019: 6).

“Omid” dergisi 11 Ocak 1903’te Erdebil Azad Bilimiyurdu öğrencileri adına Cihangir İbrahimov Meşruteci tarafından çıkarılmıştır. Sosyal, kültürel ve siyasî konuları içeren bir öğrenci dergisidir (Uzun, 2014: 306).

“Çuvalduz” dergisi 1991’de Tebriz’de Zöhre Stari Vefayı’nin mesul müdürlüğü ve baş redaktörlüğünde, aylık olarak ve Türkçe- Farsça iki dilli yayımlanmıştır. Molla Nasreddin dergisine benzer, karikatür içerikli bir

sosyal eleştirî dergisi olan yayın 36 sayı yayımlandıktan sonra 1995'te kapatılmıştır (Uzun, 2014: 253).

1925'te Rıza Şah Pehlevî iktidarı ele geçince İran'daki Türk basını büyük bir durgunluk yaşamış, Türkçe yayımlanan gazete ve dergilerin hepsi kapatılmıştır (Kafkasyalı, 2010: 285).

1979'da Pehlevîlerin iktidardan uzaklaştırılıp İran İslâm Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında var olan özgürlük ortamından faydalanan Türkler birçok Türkçe yayın yapmıştır. Bu sıralarda yayımlanan gazete ve dergilerde millî şuuru kuvvetlendirir tarzda yazılar kaleme alınmıştır. Devrimden kısa süre sonra "Tebriz Şairler ve Yazarlar Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyetin yayın organı olan "Ülker" dergisinde İslâm devrimini öven yazılar yayımlanmıştır (Gökdağ ve Heyet, 2004: 58).

"Varlık" dergisi 1979 yılının Nisan ayında İran İslâm Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte yayımlanmıştır. Derginin kurucusu ve müdürü Dr. Cevat Heyet, başyazarı ise Dr. Hamit Nutkî olmuştur. Derginin başyazarlığını 12 yıl boyunca Dr. Hamit Nutkî yapmıştır. Onun ölümünden sonra başyazarlığı da Dr. Cevat Heyet tarafından yapılmıştır. Yazı müdürlüğü ise 2001'e kadar Muhammed Rıza Heyet, daha sonra da İbrahim Refref tarafından yürütülmüştür. Nisan 1979'dan bugüne kadar ara verilmeden Farsça- Türkçe olmak üzere iki dilli olarak yayımlanmaktadır. Bu dergi İran Türkleri ve İran Türkçesi için bir okul vazifesi görmektedir (Kafkasyalı, 2011: 129).

"Dede Korkut" dergisi 1980'den itibaren Tebriz'de çıkmaya başlamıştır. İran'da Azerbaycan Türkçesiyle yayımlanan ilk dergilerden biridir (Azizpour, 2019: 13). Siyasî, sosyal ve edebî konuları ihtiva eden derginin redaktörlüğü A. Fezlullahi tarafından yapılmıştır. Ayda bir kez yayımlanan derginin toplam 20 sayısı çıkmıştır (Uzun, 2014: 256).

"Yol" dergisi 1991'de "Keyhane Hava- i" nin eki olarak Keyhan müessesesi tarafından Abbas Selimi Nermin'in sorumlu müdürlüğü ve Azim İbadpur'un redaktörlüğünde Tahran'da çıkmıştır. Türkçe olan dergi, aylık olarak yayımlanmıştır (Uzun, 2014: 351).

"Yaprak" dergisi 1992'de Tahran'da çıkmış olan, Türkmenlerin kültürü ile ilgili bir dergidir. Nuri Salari ve Behmen Muradi derginin mâlî

sorumlularıdır. Edebî, kültürel ve sosyal konuları ihtiva eden dergide kültürel öğeler ve edebî metinler Türkmen Türkçesi geriye kalan yazılar ise Farsçadır. Derginin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Yusuf Qucek ve Mahmut Etagezli; redaktörleri Yakup Rahimi Taşlı Birun, İbrahim Kelte, İmam Kılıç Şadmihir, Mahmud Atagüzeli şiir sorumlusu Abdulkadir Sufirad, nesir sorumlusu Anadürdi Kerimi, lügat sorumlusu ise Abdülhakim Mahdumi'dir (Uzun, 2014: 342).

2000'de Tahran'da "Çiçek" adlı bir öğrenci dergisi Türkçe- Farsça iki dilli olmak üzere yayımlanmıştır. Bilimiyurdu öğrencilerinin çıkardığı derginin sorumlu müdürlüğü Kemal Emimi, başyazarlığı önce Teymur Allahyâri sonra da Hasan M. Caferzâde tarafından yapılmıştır. Derginin yayımı 12 sayı sonra 2002'de yasaklanmıştır. Bu derginin yasaklanmasından sonra Tahran üniversitelerindeki Türk öğrenciler birçok dergi yayımlamışlardır (Kafkasyalı, 2010: 292).

İran'ın kimi şehirlerinde 2000- 2007 yılları arasında çıkan bazı öğrenci dergileri aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

Binab: Sönmez

Birucend: Ulduz

Erdebil: Don Ulduzu, Göy, Sabah, Savalân, Sayan, Seher, Şehriyar, Yurd

Ebher: Ayna, Savalan

Erak: Ulduz

Germi: Kartal, Tamış

Halhal: Gızılözen

Hemedan: Birlik Yolu, Bulud, Ildırım

Heyav- Meşkinşehr: Tanyeli

Hoy: Kuh- e Şehriyar, Toprak, Yaşıl Yol

İlam: Erkin

İsfahan: Dân Ulduzu, Me'zun, Sehend, Şehriyar

Kazvin: Araz, Yeni Bahış

Kerec: Yarpak, Yaşayış

Kerman: Bakış

Kirmanşah: Güneş

Koşaçay- Miyandab: Işık Yol

Kum: Resul

Marağa: Birlik

Mâzenderan- Babaser: Gerçek

Merend: Çalış, Nesîm

Muğanşehir- Parsabad: Gençlik

Reşt: Kopuz

Senendec: Kimlik

Soğukbulak (Mehabad) : Bulud

Sulduz: Batı Azerbaycan, Çenli Bel, Nedayî, Sulduz

Şiraz- Lamerd: Ülkemiz

Tahran: Âraz, Azerbaycan, Azerbaycan, Bahşı, Birlik, Cırtan, Çağrı, Çiçek, Dalga, Düzgün Haber, El Sesi, Erdem, Gelecek, Genc, Güneş, Haydarbaba, Haray, Işık, İktisat, Öğrenci, Öğrenci, Saray, Sav, Subh- e Sahra, Şehriyar, Yarış, Yarpak, Yaşamak, Yol, Yurd, Ulus

Tebriz: Ahtarış, Araz, Arman, Ârtâ, Ayna, Azer, Azerbaycan Güneşi, Barış, Baykuş, Çalgı, Deniz, Elçi, El Sesi, Güneş, Han Nene, Hezer, Nevâurân, Oğuz, Özlük, Sehend, Seher, Settâr Han, Şehriyar, Toplum, Yarpak, Yurd

Urmiye: Bâhiş, Bulud, Güneş, Tansu, Toprak, Ulduz, Ulus, Uyanış, Ülke, Varlık, Yol Bir

Zencan: Araz Sesi, Âzad Zencan, Bayram, Gızıl Özen, Gızıl Özen, Ses, Settâr Han, Şehriyar, Yâşâr, Zengân Sözleri (Raşidî, 1386/ 2008: 13).

“Han Nene” dergisi 2001’de Tebriz Bilimyurdu öğrencileri tarafından çıkarılmıştır. Derginin imtiyaz sahibi ve mesul müdürlüğünü önce Meryem İsmail Nejad sonra ise Mehdiyan Hurşidi devralmıştır. Baş redaktörlüğünde ise önce Mahmut Cebari sonra ise Ruşen Emir Merdefer bulunmuştur. Derginin künyesinin altında herhangi bir siyasî görüşü benimsemediği ibaresi bulunmasına rağmen içeriğinde bu ibareden farklı bir durum gözlenmektedir. İçeriğinde sosyo- kültürel, siyasî ve edebî konular yer almaktadır. Türk siyasetçilerle ilgili yazıları içermesi bakımından dikkate değer olan dergi Türkçe- Farsça olmak üzere iki dillidir (Uzun, 2014: 280).

“Ahrar” dergisi 2002’de Tebriz’in Eskenar matbaasında çıkarılmıştır. Mehmet Hüseyin Küzekar’ın imtiyaz sahibi ve mesul müdürü olduğu derginin yazarları arasında M. T. Zöhtabi, Ferzane, Rıza Hemraz, Fezlullahi Vahid, M. Turabi, S. C. Turabi Tabatabai, Zöhre Vefayi gibi isimler görülmektedir. Türkçe ve Farsça olarak yayımlanmıştır. Sosyal, kültürel ve siyasî konuları içermekte olan dergi son derece profesyoneldir (Uzun, 2014: 222).

“Dilmac” dergisi 2004’te ilk 20 sayısı Tebriz’de öteki sayıları Tahran’da çıkan Türkçe- Farsça iki dilli bir dergidir. Sosyal, ekonomik, kültürel, siyasî ve buna benzer konuları içeren derginin kurucusu ve mesul müdürü Ali Rıza Sarrafi’dir. İlk 20 sayısı Tebriz’de geri kalan sayıları Tahran’da çıkan dergi 35- 36 (Ağustos- Eylül) sayısı çıktıktan sonra kapanmış, bunun üzerine Sina Cihanbahş “Güneş” adlı bir dergi çıkarmıştır. Bu dergi Dilmac’ın 37. sayısı olduğunu bildirmiş ve yalnızca bir sayısı çıkmıştır (Karabudak, 2019: 41).

“Eftab- i Azerbaycan” dergisi 2006’da Tebriz’de Ali Teshnedil’in mesul müdürlüğü ve Ali Ferhad’ın başyazarlığında yayımlanmıştır. Türkçe- Farsça iki dilli olarak yayımlanan dergi sosyo- kültürel ve spor konularını içermekte ve ayda bir kez çıkmaktadır (Uzun, 2014: 262).

“Maral” dergisi 2007’de Hoy’da Ziaglı Alireza tarafından elektronik ortamda yayımlanmıştır. Türkçe- Farsça iki dilli bir dergidir. Dergi İranlı yazar Mitna Daveri’nin eserlerinin eleştirisinin yapıldığı “Mitna Daver” adlı bir özel sayı da çıkarmıştır. 2012’den sonra yayımlanmayan derginin bu yıla kadar 39 sayısı çıkmıştır (Uzun, 2014: 298).

“Kadın Bakışı” dergisi 2011’de Güney Azerbaycan Feminizm Araştırma Merkezi tarafından çıkarılmıştır. Sanal ortamda yayımlanan bu dergi siyasî, liberal, ekonomi ve edebî içeriklidir. Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dilli olan bu dergi ilk sayısında Mirza Elekber Sabir’in şiirlerine ve Molla Nasreddin dergisindeki kadınlarla ilgili yazılara yer vermiştir (Uzun, 2014: 288).

“Erk” dergisi 2014 yılının Nisan ayında Tebriz’de Tebriz öğrencileri adına Behman Zarahi’nin imtiyaz sahipliği ve mesul müdürlüğünde, Ali Rıza Virzade’nin baş redaktörlüğünde çıkarılmıştır. Türkçe- Farsça iki dilli

olarak yayımlanan dergi sosyo- kültürel, siyasî ve edebî konuları içermektedir (Uzun, 2014: 268).

“İpek Yolu” dergisi 2014’te Tebriz’de çıkarılmıştır. İmtiyaz sahipliği ve mesul müdürlüğünü Vahid Peyman’ın editörlüğünü ise Baharak Pourakbarian’ın yaptığı dergi Lâtin harfli ve Türkçe- İngilizce olarak 2 dilli yayımlanmaktadır. Haber ve kültür içerikli olan dergi aylık olarak çıkmakta ve derginin Türkçe kısmını Ali Barazendeh Türk hazırlamaktadır (Uzun, 2014: 286).

“El Bilimi” dergisi Tebriz’de bulunan El Bilimi Derneği tarafından Türkçe- Farsça iki dilli olmak üzere çıkarılan bir dergidir. Günümüzde de yayımına devam edilmektedir. İlerleyen sayfalarda dergi hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

İran’da matbaanın kurulmasından modern zamanlara kadar çıkan dergilerin listesi aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

Abtam (2003), Açık Söz (2006), Adab (?), Ağaç (2005), Ahrar (2002), Ahter (2002), Alma (2007), Ampul (2014), Anayurdu Haber Bülteni (?), Armağan Azerbaycan (2003), Araman (2012), Aras (1942- 2008), Arasbaran (2008), Araz (2000- 2000- 2007- ?), Araz Sesi (2007), Arman (2004), Aydın Elçi (2002), Ayna (2001), Ayna Edeb (?), Azad Zencan (1999), Azaran (2007), Azer (1998- 2002- 2004), Azeri (2003), Azerbaycan (1906- 2004), Azerbaycan- e Demokrat (1946), Azerbaycan Ekonomi (2001), Azerbaycan Sesi (2012), Azerbaycan’ın Sesi (1986), Azerbaycan Kadını (2002), Azerbaycan Yazın Dergisi (2012), Azer Tourism (2011), 21 Azer (2011), 21 Azer Defteri (2001), Baba Şemal (1943), Ba Ehli Edeb (?), Bağçaban (?), Bahar (1910), Baharistan (2012), Bakış (2000- 2009- 2010), Barış (1997 (?)), Batı Azerbaycan (2005), Bavar (2003), Baykuş (2001), Bayram (2006- 2010), Bayramlık (2008), Bilim (2009), Bilim Yolu (1984), Birlik (1979- 1975- 2001- 2007), Bulut (2006- 2008), Bülten (1986), Cahan (1990), Camiye (2004), Cıgatı (2006), Çağgılı Bahça (2004), Çağdaş (2002), Çağrı (2000), Çalgı (2004), Çalışkan (?), Çapar Zencan (2010), Çenlibel (1979- 2004), Çiçek (2000), Çirak (2010), Çuvalduz (1991), Dağ (2010), Dalga (2004), Danalduzu (1998- 2000), Danyeli (1961), Darü’l Fünûn (1843), Debistan (1906), Dedbir Ferda (2009), Dede Korkut (1981),

Demokrat (1945), Deniz (2000), Dildaş (2013), Dilmaç (2004- 2009), Duman (2001), Duru (2008), Dünya (1962), Düzgün Haber (2002), Edeb ([1338] - 1917- 1959), Edebiyat Çelengi (2004), Edebiyat Ulum İnsani (?), Eftab- i Azerbaycan (2006), Eftab- i Bonap (2003), Eftab- i Velayet (?), El Bilimi (2008), Elbir (2012), Elçi (1999), El Dili ve Edebiyatı (2003), El Ferzanesi (2002), Eloğlu (2002), El Sesi (2001- 2003), El Sözü (2005), Emin (1999), Endişe- i Ferheng (2008), Erdem (2001), Erk (2014), Ethalate Azerbaycan (1987), Evrin (1961), Felahat Neşriyesi (?), Ferhengi Azerbaycan Garbi (1995), Ferhengi Şems (?), Ferhengi Zencan (2001), Feruğ (?), Fidan (1998), Firagî (2000), Geçil (?), Gelecek (2003- 2007), Genç (2009), Gendum (2006), Gençlik (1979), Gencine- i Fûnun (1904), Gerçek (2000), Görüş (2000), Gözenek (2007), Gülşen (2005), Güneş (1946- 1979- 2002- 2004- 2005- 2008- 2010), Güney Medeniyet Ocağı (2008), Halaç (2009), Halaç Haber Bülteni (?), Halhal (2003), Halkara (2010), Haray (2005), Hezer (2001), Horşide Azadi (1944), Haneye Ferhang (2000), Han Nene (2001), Haydarbaba (2001), Hemporsegi (2006), Hicran (2000), Hoy Nigar (2010), Hudaferin (2003), Huşe (1955), Işık (2001- ?), Işık Yol (2001), Işıl原因 (?), İbracı (2001), İçrek (?), İktisadi Azerbaycan (2001), İldirim (1999), İleri (1979), İnam (2007), İnci Denizim (2012), İnkılap Yolunda (1980), İpek Yolu (2014), İslâm Çağrısı (1980), Kadın Bakışı (2011), Kadınca (2010), Kalem (2007), Kalem Ucu (1981), Karadağ (2004), Karlı Sehend (2006), Kartal (?), Kıpçak (2006), Kızıl Üzen (2004), Kimlik (2006- ?), Kopuz (2000), Köroğlu (1979), Körpü (1997), Kum (?), Kuşa (2000), Laçın (2004- 2010), Maday (2009), Mâhân (?), Mahabad (?), Maral (2007), Mecelle- i Terane (1958), Mecelle- i Ulum Pezeşki (?), Medeniyet (1946), Mehri Bonap (2007), Mehri Temeddün (2014), Metbeh (2006), Mezun (2000), Mişov Dağı (1990), Molla Nasreddin (1906- 1979- 2010), Muştuluk (1981), Name Merdum (1945), Nesim (1997), Nesim Mehr (2002), Neşriye- i Ferheng Azerbaycan (1950), Neşriyyeyi Daneşkedeyi Edebiyatı Tebriz (1948), Neşriyyeyi Kitaphane- i Milliye Tebriz (2004), Neşriye Novaveran (2002), Nevrûzname (2009), No Şehuft (2007), Ocak (?), Oğuz (2011), Omid (1903), Omran (2007), Oryan (2001), Oyamış (2004), Öğrenci (2000- 2011), Öğrenci Bakışı (2002), Öğrenci Hareketi

(2010), Özgür (2006), Özlük (2006), Payke Azer (2000), Pencere (2002), Peyam Atak (?), Peyam Miras (2001), Peyam Muhaberat (?), Resul (1969), Sabah (2001), Saray (2005- 2007), Sarı Gelin (2010), Sav (2004), Savalan (2005- 2005), Save (2006), Savcı (2013), Sayan (2004), Sedefli Saz (2004), Sefername Azerbaycan (2013), Sehend (2001- 2003- 2010), Seher (1999- 2003- 2005), Selam Danuşçu (2000), Ses (2000- 2001- 2014), Settar Han Medeniyet Ocağı (2002), Sohbe Sahra (2010), Solmaz (2002), Sönmez (2006), Söz (2010), Sözüümüz (2005), Sunar (2009), Sur (1960), Susma (2012), Şafak (1945), Şarkın Sesi (2011), Şehriyar (2005- 2007), Tabestane (2010), Tahhakkuk (2004), Tanış (2013), Tanin- i Cevan (2005), Tansu (2006), Taybaşı (2010), Toplum (2003), Toprak (1997- 2008), Türk Klas (2006), Ulduz (1979- 2001- 2001- 2002- 2005), Ulduzlar (?), Ulus (2004), Urmiye (1906), Urmu (2009), Urumu Cengizhan (?), Uyan (?), Uyanış (2008), Ülke (2002), Ülker (1980), Varlık (1979), Yağış (?), Yanar (2006), Yaprak (1992- 1998 (?) – 2000- 2000- ? - 2010), Yarın (2010), Yasak Yemiş (?), Yasi Kebud (2003), Yaşar (2002), Yaşar Elim (2004), Yaşayış (2001), Yaşıl Yol (2001), Yaşmak (2006), Yeniçağ (2009), Yeni Sav (2012), Yeni Yaşayış (2001), Yeni Yol (1982), Yeşil (2003), Yol (1991), Yolbir (2006), Yol Varakası (2003), Yoldaş (1979- 1996), Yurd (2000- 2006), Yurdumuz Tarihimiz (2001), Zaman (?), Zeban (1943), Zengin (2012) (Uzun, 2014: 221- 356).

İran dışındaki ülkelerde yaşayan İran Türklerinin çıkardığı dergilerin listesi aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

Araz (1991- İsveç, 1996- İsveç, 2007- Türkiye, 2008- Türkiye), Aşırım (2000- Azerbaycan), Aydınlık (1988- İngiltere), Atürpat (1993- Almanya), Azad (1899- Hindistan), Azer (1990- Almanya), Azerbaycan (1918- Azerbaycan, 1961- Azerbaycan, 1974- İsveç, 1993- İsveç, 1997- İsveç, 1999- Almanya), Azerbaycan İnternational (1993- ABD), Azerbaycan Sesi (1995- Almanya), Azertürk (2006- Kanada), 21 Azer (1999- Azerbaycan), Babylon- Azerbaycan (2003- ABD), Bakü- Tebriz (2006- Azerbaycan), Ban (2013- Türkiye), Baykuş (2000- Fransa, ? – Almanya), Birlik (1999- İsveç), Cahan (1990- Azerbaycan), Can Azerbaycan (1990- KKTC), Çiçek (1995- İsveç), Dak (2007- İsveç), Dalga (2002- İsveç), Demokratya ve Devlet

(2007- Fransa), Direniş Sesi (2006- İsviçre), Durna (1994- İsviçre), Dünya Azerbaycanlıları (2002- ABD), Dünya Mecellesi (1994- Almanya), Güney Azerbaycan (1994- Azerbaycan, 2004- Türkiye, 2005- Azerbaycan, 2005- Kanada), Güneyin Sesi (2011- Azerbaycan), Hambal (1925- Azerbaycan), Haray (2006- Kanada), Hudaferin (1996- Polonya, 2004- Azerbaycan), İldırım (1999- Kanada), İranşehr (1940- Almanya), İttihat Yolu (1970- Irak, 1971- Lübnan), Kelime- i Tayyibe (1912- Türkiye), Kevkebe- i Nasiri (1891- ?), Kongres (2007- İsviçre), Kurtuluş (1996- Kanada), Kültür (2011- Irak), Lek Lek (1914- Ermenistan), Molla Nasreddin (1987- Almanya), Reform (1996- ABD), Odlu Mısralar (1974- Azerbaycan), Özel Kadın (2006- Kanada), Pervin (1325- Türkiye), Peyki Sehend (1998- İsviçre), Sehend (1998- İsviçre), Süreyya (h. ş. 1283- Mısır), Şefak (1990- Azerbaycan), Tarihi Edebi Mecmua (1941- Azerbaycan), Tribun (1997- İsviçre), Ulduz (1990- İsviçre), Varlığın Sesi (2003- İsviçre), Yaşa Azerbaycan (2008- Azerbaycan) (Uzun, 2014: 360- 404).

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle İran'da matbaanın kurulmasından sonra birçok derginin yayımlandığı görülmektedir. İran'daki Türkler basın hayatında kimi dönem hükümet kaynaklı olarak durgunluklar yaşasa da aktif olarak rol almaya çalışmışlardır. Ancak Türkler tarafından çıkarılan dergilerin genellikle uzun ömürlü olmadığı ve amatör olduğu anlaşılmaktadır. Dergilerin büyük kısmının Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dilli olduğu da göze çarpmaktadır. Bununla beraber İran Türklerinin İran dışındaki ülkelerde yoğun olarak dergicilik faaliyetlerinde buldukları görülmektedir. İran Türkleri yurt içinde ve yurtdışında seslerini duyurmak ve kültürlerini korumak için dergileri bir vasıta olarak kullanmışlardır.

B.4. Güney Azerbaycan Türk Halk Bilimi Üzerine Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkler, İran nüfusunun azımsanamayacak bir kısmını oluşturmaktadır. Güney Azerbaycan Türkleri de İran’da yaşayan Türk boylarının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. İran hakkındaki çalışmalar; Osmanlı- İran ilişkileri, tarih ve dış politika üzerinde yoğunlaşmakla beraber dil bilimi, halk bilimi, coğrafya, sosyoloji, bölgedeki Türk toplulukları vb. alanlarda yapılmış çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaların miktarının artmasına rağmen yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Tez çalışmamız halk bilimi üzerine olduğundan dolayı biz bu bölümde yalnızca Güney Azerbaycan hakkında hazırlanan halk bilimi ile ilgili çalışmaları kronolojik bir sıralamayı takip ederek vereceğiz.

B.4.1. Yüksek Lisans Tezleri

Hüseyin Fekrazad tarafından 1993’te hazırlanan “*İran Urumiye Şehri Gölmanhâne Köyünün Sosyal ve Kültürel Yapısı ile Gelenekleri*” çalışmasında Urumiye Gölü kıyısında bulunan ve Türk ve Kürt ailelerin beraber yaşadığı; Azerbaycan Türkçesi, Farsça ve Kürtçenin konuşulduğu Gölmanhâne köyü incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde konunun önemi, problemler ve alt problemler, metodoloji, bilgi toplama araçları, hipotezler, tanımlar ve tartışma konularından; ikinci bölümünde İran, Azerbaycan, Urumiye ve Gölmanhâne köyünün coğrafi ve tarihî durumundan söz edilmiştir.

Üçüncü bölümde söz konusu köyün sosyo- kültürel yapısı, geçiş merasimleri, dinî ve geleneksel bayramları, örf, âdet ve inançları, giyim şekilleri, okuma yazma durumu, kahvehaneleri, mezarlığı, türbeleri, atasözleri ve köyün haberleşme imkânından bahsedilmiştir. Köydeki 102 aile üzerinde yapılan anketin verileri de bu bölümde yer almıştır.

Hamza Kolukisa tarafından 2001’de hazırlanan “*15. yy’dan Günümüze Güney Azerbaycan Âşık Şiirinde Vatan, Millet (Halk) ve Azadlık (Bağımsızlık) Konuları*” çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türklerin vatan anlayışı, bu anlayışın âşık şiirine etkisi kimi Türk şair ve yazarların eserlerinden örnekler verilerek açıklanmış ve “Güney

Azerbaycan Âşık Şiirinde Vatan Konusu” başlığında Âşık Kurbânî’den Âşık Behmen Gurbanzâde Melik’e kadar 42 şairin kısaca hayatlarından bahsedilerek vatan konusunu işledikleri şiirleri örnek olarak sunulmuştur.

İkinci bölümde birinci bölümdeki yol izlenerek Türklerde millet anlayışı ve bu anlayışın âşık şiirine yansımaları çeşitli Türk âşıklarının şiirlerinden yola çıkılarak açıklanmış ve “Güney Azerbaycan Âşık Şiirinde Millet Konusu” başlığı altında Güney Azerbaycanlı 17 şairin kısaca hayatından bahsedilip millet konulu şiirlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türklerin bağımsızlık anlayışı ve bunun âşık şiirine etkisi ilk bölümde olduğu gibi Türk şair ve yazarlarının şiirlerinden örneklerle açıklanmış ve “Güney Azerbaycan Âşık Şiirinde Bağımsızlık Konusu” başlığında 14 Güney Azerbaycanlı şairin hayatlarından kısaca bahsedilip bağımsızlığı konu alan şiirlerinden de örnekler verilerek konu açıklanmıştır.

Söz konusu çalışmanın sonuna da Güney Azerbaycan Türkçesinde olup da Türkiye Türkçesinde olmayan kelimeleri ihtiva eden bir sözlük eklenmiştir.

Gönül Beşirova tarafından 2006’da hazırlanan “*Güney Azerbaycan Sahasına Ait Beş Halk Hikâyesi Üzerine Bir Araştırma*” adını taşıyan çalışmada “Seyyad ve Saadet Hikâyesi”, “Gendab ve Nevruz Hikâyesi”, “Şah İsmail ve Gülizar Hikâyesi”, “Gulam Haydar Hikâyesi” ve “Ali Han ve Peri Hanım Hikâyesi” ele alınmıştır. Çalışmanın “Giriş” bölümünde Güney Azerbaycan’ın coğrafî, idarî, etnik ve dinî yapısı hakkında bilgiler verilmiş, sonrasında Güney Azerbaycan halk hikâyeciliği üzerine Güney Azerbaycan, Kuzey Azerbaycan ve Türkiye’de yapılan bilimsel çalışmalardan bahsedilmiştir. Bölümün devamında Güney Azerbaycan’da âşıklık geleneği ve âşık muhitleriyle destan ve halk hikâyesi kavramı ve halk hikâyelerinin kaynak ve konularıyla ilgili bilgiler sunulmuştur. Birinci bölümde, seçilen beş halk hikâyesinin özetleri bulunmaktadır. İkinci bölümde söz konusu halk hikâyelerinin tahlili yapılmış ve hikâyelerin epizot ve motifleri verilmiş, üçüncü bölümde halk hikâyeleri epizotlarına göre incelenmiştir. Dördüncü bölümde halk hikâyelerinde yer alan masal

unsurları ve dinî unsurlar ve motifler yer almıştır. Çalışmaya konu olan halk hikâyelerinin tam metinleri de tezin sonuna eklenmiştir.

Gülcan Gülmez tarafından 2008 yılında hazırlanan “*Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin- İnceleme)*” adlı çalışmada İran’ın Erdebil bölgesindeki Halhal şehrinde derlenen 33 masal metni ele alınmıştır. Çalışmanın “Giriş” bölümünde masal kavramı açıklandıktan sonra masalın özellikleri, işlevi ve destan, efsane ve halk hikâyesiyle ilişkisinden söz edilmiştir. Bölümün devamında Türk masalları üzerine Türklerin ve yabancıların yaptığı çalışmalar yer almıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Güney Azerbaycan’ın coğrafi ve demografik yapısı ve tarihi hakkında bilgiler verildikten sonra Halhal şehrinin Türk tarihindeki yeri ve öneminden bahsedilmiştir. Bunlardan başka bu bölümde Güney Azerbaycan halk kültürü üzerine Güney Azerbaycan’da ve Türkiye’de yapılan çalışmalar ve Erdebil ilinde kendisinden derleme yapılan şahısların kişisel bilgileri ve hangi masalı anlattıkları yer almıştır.

İkinci bölümde de masalların epizot ve motif yapısı ele alınmıştır.

Nabi Kobotarian tarafından 2008 yılında hazırlanan “*Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*” adını taşıyan çalışma iki ciltten oluşmaktadır. Çalışmanın “Giriş” kısmında öncelikle tezin konu, amaç, kapsam ve sınırlarıyla yönteminden bahsedilmiştir. İran’da yaşayan Türk grupları hakkında genel bilgiler, Azerbaycan’ın coğrafyası, Tebriz’in coğrafyası, tarihi, ekonomik ve kültürel durumu, Osmanlı- Safevi mücadeleleri sırasında Tebriz’in durumu, bölgenin kültürel durumu ve Azerbaycan’ın Türk kültüründeki öneminden de bu bölümde söz edilmiştir.

Birinci bölümde önce âşıklık geleneği ile ilgili temel bilgiler verilmiş ve İran’daki âşık muhitlerinden bahsedilmiştir. Daha sonra Tebriz âşıklık geleneğine değinilmiş ve âşıkların Türk kültüründeki yeri, önemi ve etki alanından söz edilmiştir.

İkinci bölümde Tebriz âşıklık geleneğinde kullanılan 17 manzum türü kısaca açıklanmış ve bunlara örnekler verilmiştir.

Üçüncü bölümde Tebriz âşıklarının şiirlerinde kullandıkları üslûp ve dil özellikleri şiirlerden hareketle açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde Tebriz’de yaşayan 13 âşığın kısa biyografileri ve şiirlerinden örnekler verildikten sonra Şikârî Destanı tanıtılarak destan motif, destanda geçen kişi ve yer adları bakımından incelenmiş, çalışmanın en sonuna da destanın Türkiye Türkçesine çevirisi ve TDK’nin önerisi olan ortak Türk alfabesiyle çevirisi yer almıştır.

Nurettin Özçelik tarafından 2010’da hazırlanan “*Hüseyin Feyzullahî’nin ‘Azerbaycan Bayatıları’ İsimli Eseri Tebriz, H. 1363*” adlı çalışmasında Hüseyin Feyzullahî’nin “Azerbaycan Bayatıları” adını taşıyan derleme çalışması incelenmiştir.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde Güney Azerbaycan tarihi ve söz konusu eserden hareketle Güney Azerbaycan Türkçesinin ağızları, ses özellikleri ve yapı bilgisi incelenmiştir. Sonrasında Güney Azerbaycan edebiyatı ve bayatılarının özellikleriyle tezin konusunu oluşturan eserin sahibi Hüseyin Feyzullahî’nin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde söz konusu eser içinde bulunan ve Arap alfabeli olan metinler Latin alfabesine aktarılmış hâliyle verilmiştir. Üçüncü bölümde teze konu olan eserin içindeki kelimelerden oluşan bir sözlük ve dördüncü bölümde eserin orijinali bulunmaktadır.

Fazıl Özdamar tarafından 2011’de hazırlanan “*Tebriz’de Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Âşık Ali*” adlı çalışmada ilk bölümünde Tebriz’deki âşıklık geleneğinin bugünkü vaziyeti hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Tebriz’de hâlen hayatta olan 21 âşığın biyografileri ve eserlerinden örnekler sunulmuş, üçüncü bölümde Tebrizli Âşık Ali’nin hayatı ve sanatı hakkında bilgiler verildikten sonra dördüncü bölümde Tebrizli Âşık Ali’nin 9 şiiri ve Kurbânî ile Peri hikâyesi yer almıştır.

Çalışmaya Alişan, Bahtiyar Vahapzade ve Ali Rıza Zihak’ın Tebrizli Âşık Ali’ye ithafen yazdığı üç şiir de eklenmiştir.

Gheis Ebadi tarafından 2011’de hazırlanan “*İran/ Batı Azerbaycan, Karakoyunlu Bölgesi, Karazemin Köyü Monografisi*” çalışmasının ilk bölümünde çalışmaya konu olan İran/ Batı Azerbaycan ili Makü ilçesine bağlı Karazemin köyünün konumu ve tarihi, coğrafi özellikleri, ulaşım ve haberleşme imkanları, ekonomisi, köydeki sağlık kuruluşu, köy evlerinin yapısı, köyün yönetimi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde

söz konusu köyde yapılan saha araştırması sonucu elde edilen bilgilere göre; köyün inanç yapısı, köyde yapılan dinî törenler ve köydeki halk inanışları yer almıştır.

Üçüncü bölümde köyden derlenen manzum, mensur ve manzum/mensur karışık olan bayatı, ninni, türkü, nagıl, efsane, bilmece, atasözü, deyim gibi anonim halk edebiyatı ürünleri çalışmaya dâhil edilmiştir.

Dördüncü bölümde köydeki geçiş merasimleri, kutlamalar, çocuk oyunları, şu an unutulmuş ancak 1980'lere köyde icra edilen geleneksel halk tiyatrosundan, yemek kültüründen ve kahvehaneler ve köyde kadının konumu gibi birtakım kültürel özelliklerden bahsedilmiştir.

Homa Sadri tarafından 2012'de hazırlanan “*Doğu Azerbaycan Türklerinde Aile Yapısı ve Özellikleri (Tebriz Örneği)*” adını taşıyan sosyoloji çalışmasının “Araştırmanın Yöntemi” başlıklı birinci bölümünde yapılan araştırmanın konusu, amacı ve önemi, araştırma problemleri, araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklerle karşılaşılan güçlükler yer almıştır.

“Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve” başlıklı ikinci bölümde aile, ailenin toplumdaki yeri ve işlevi, aile ve evlilikle ilgili kavramalara değinilmiştir.

“İran’ın Sosyo- Kültürel Yapısı” başlıklı üçüncü bölümde ailenin tarihsel süreç içerisinde İran’daki yeri, bugünkü İran toplumunda ailenin yasal konumu, geçici evliliklerin İran’daki yeri ve mehirin yasallığı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

“Doğu Azerbaycan Eyaletinin Sosyo- Kültürel Yapısı” başlıklı dördüncü bölümde İran İstatistik Kurumu’nun 2006 verilerine göre Doğu Azerbaycan’ın demografik özellikleri, dinî inaçlara göre nüfus dağılımı, cinsiyete göre ev ve nüfus sayımı, Doğu Azerbaycan ve Tebriz’in 1976-2006 yılları arasındaki nüfusu tablolar hâlinde sunulmuştur. Son olarak Doğu Azerbaycan’daki evlilik ile ilgili bilgiler çok kısa bir şekilde sunulmuştur.

“Araştırmaya İlişkin Bulgular ve Yorumlar” başlıklı beşinci bölümde tez sürecinde kendisiyle görüşme yapılan kişilerin cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi, meslekleri ve aylık gelirlerine ilişkin bilgiler tabloda gösterilmiştir. Aile içinde kadının yeri, eş seçimi ve evlilik, mehirin

gerekliliği ve miktarı hakkında katılımcılardan elde edilen görüşler, İıran İstatistik Kurumu verilerine göre ilk evlenme yaşı, Doğu Azerbaycan eyaleti ve Tebriz ilinin nüfusu, aile genişliği, ortalama ilk evlilik yaşı ile ilgili bilgiler tablo hâlinde verilmiştir. Evlilik ve boşanma oranları, boşanmanın artışı ile ilgili sebepler tablo hâlinde gösterilmiş ve bu konularda katılımcılardan alınan görüşler de belirtilmiştir. Çok eşlilik ve müta nikahı hakkında katılımcı görüşlerine de yer verilerek bölüm noktalanmıştır.

Murat Çil tarafından 2013 yılında hazırlanan “*Mehemmed Eli Ferzane Bayatılar (Giriş- İnceleme- Metin- Dizin)*” adlı çalışmada Mehemed Eli Ferzane’nin halk edebiyatı derlemesi olarak yayınlanan “Bayatılar” isimli eseri incelenmiştir. Dört bölümden oluşan tezin birinci bölümünde Güney Azerbaycan’ın tarihi, Güney Azerbaycan Türkçesi ve bayatı türü hakkında genel bilgiler verilmiş ve Mehemed Eli Ferzane’nin biyografisi yer almıştır.

İkinci bölümde çalışmaya konu olan eser fonetik ve morfolojik açıdan incelenmiştir.

Üçüncü bölümde söz konusu eserin tam metni ve dördüncü bölümde dizin ve sözlük bulunmaktadır.

Maliheh Shamsizadehmaleki tarafından 2014’te hazırlanan “*Urmiye Âşıklık Geleneği ve Âşık Garip Hikâyesi İncelemesi*” çalışmasının “Urmiye Âşıklık Geleneği” başlıklı birinci bölümünde âşıklık geleneği ve Urmiye’deki âşıklık geleneği ile ilgili temel bilgiler verilmiştir.

“Urmiye Âşıklık Geleneğinde Biçim ve Tür” başlıklı ikinci bölümde Urmiye bölgesi âşıklarının kullandığı şiir türleri tanımlanmıştır.

“Urmiye Âşıklık Geleneğinde Dil ve Üslup” başlıklı üçüncü bölümde Urmiyeli âşıkların eserlerinde kullandıkları dil ve üslup özellikleri ve Urmiye âşık şiirine Arap- Fars dilinin tesirleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Yirmi Birinci Yüzyıl Başlarında Urmiye’de Yaşayan Âşıkların Biyografileri” başlıklı dördüncü bölümde 16 âşığın kısa biyografileri verilmiş, Âşık Mahmûdî’den derlenen Âşık Garip ve Şahsenem hikâyesi incelenmiştir.

Elif Kolikpınar tarafından 2016’da hazırlanan “*Azerbaycan Edebiyatında İlk Mizah Dergisi Molla Nasreddin Üzerine Bir İnceleme*”

adlı çalışmanın birinci bölümünde derginin tarihi hakkında bilgi verilmiş ve dergide yazıları yayımlanmış olan 21 kişinin kısa biyografileri verilmiştir.

İkinci bölümde derginin şekil özellikleri hakkında bilgiler verilmiş ve dergideki yazılar, şiirler ve karikatürler içerik açısından incelenmiştir.

Üçüncü bölümde derginin Azerbaycan edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiş, genel olarak derginin tutumundan, derginin önemli yazarlarından, dergiyi kıymetli kılan bazı özelliklerinden, dergide işlenen konulardan bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise dergide yer alan yazıların türlere göre ayrılarak oluşturulduğu bir dizin yer almıştır.

Faruk Gün tarafından 2016'da hazırlanan "*Hemedanlı Âşık Heyder ve Hikâye Repertuarı Üzerine Bir İnceleme*" adını taşıyan iki ciltlik çalışmanın ilk bölümünde Âşık Heyder'in hayatı ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

İkinci bölümde Âşık Heyder'in anlattığı 15 halk hikâyesi olay örgüsü, zaman, mekan, şahıs kadrosu, dil ve üslûp özellikleri bakımından tahlil edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise tezde incelenen tüm halk hikâyelerinin tam metni verilmiştir.

Elnaz Sardarinia tarafından 2016'da hazırlanan "*Doğu Azerbaycan Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri*" adlı çalışmanın "Araştırma Alanının Tanıtılması" adlı birinci bölümünde araştırma yapılan bölgenin coğrafi ve tarihi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyokültürel yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

"Doğum" adını taşıyan ikinci bölüm "Doğum Öncesi", "Doğum Sırası" ve "Doğum Sonrası" alt başlıklarından oluşmuştur. Bu başlıklar altında kısırlık tedavisi, hamile kalma ile ilgili pratikler, hamilelik süresince gebe kadında olan değişiklikler, çocuğun cinsiyetinin belirlenmesiyle ilgili inanç ve pratikler, doğacak bebek için yapılan hazırlıklar, hamile kadının kaçınması gereken şeyler, doğum esnasındaki uygulamalar, çocuğunun göbek ve eşiyle ilgili uygulamalar, lohusalıkla ilgili uygulamalar, yeni doğana isim verme, al basması inancı, çocuğa ad verme ve çocuk görmeyle ilgili bilgiler sunulmuştur.

“Evlenme” adlı üçüncü bölüm “Düğün Öncesi”, “Düğün”, “Düğün Sonrası”, “Evlilikte İnançlar” ve “Akrabalık Terimleri” alt başlıklarından oluşmuştur. Bu başlıklar altında evlenme biçimi ve eş seçimi ile ilgili bilgiler, mehir, nişanlılık süreci, nikah ve düğün arasındaki süreç, çeyiz, gelin hamamı, kına gecesi, düğünde oynanan oyunlar, gelin getirme sırasında yapılanlar, düğün sırasında yapılanlar, düğün sonrasında yapılan uygulamalar, evlilikle ilgili inanışlar ve akrabalık terimlerinden bahsedilmiştir.

“Ölüm” adlı dördüncü bölüm “Ölüm Öncesi”, “Ölüm Sırası” ve “Ölüm Sonrası” alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu başlıklarda bir ölüm olacağına işaret eden birtakım olaylardan ve ölümün olmaması için yapılan davranışlardan, ölüm sırasındaki inanç ve pratiklerden, ölüm sonrasında yapılan törenlerden, yas tutma için yapılan yemekten, ölen kişinin eşyaları ile ilgili yapılması gerekenlerden, bir evde yas olduğunu belli etmek için yapılanlardan, ölen kişinin yakınlarının yastan çıkması için yapılan davranışlardan, ölen kişinin yakınlarına baş sağlığı dilemek için söylenen sözlerden, yakılan ağıtlardan, mezarlık ve mezar taşlarından, mezarlık ziyaretiyle ilgili adetlerden söz edilmiştir. Alan araştırması sırasında elde edilen fotoğrafların da eklenmesiyle çalışma sona ermiştir.

Mohammad Razzaghi tarafından 2018’de hazırlanan “*Zengan Âşıklık Geleneği ve Zenganlı Aşık Müslüm*” adını taşıyan çalışmanın birinci bölümünde İran âşıklık geleneği ve Zengân âşıklık geleneği ile ilgili bilgiler yer almıştır.

İkinci bölümde Zengan âşıklık geleneğinin İran İslâm Devrimi’nden sonraki durumu ele alınmış; Zengan’da devlet eliyle ve devletin etkisi olmadan yapılan etkinliklerden bahsedilmiş, muhitin sıkıntılarına değinildikten sonra çözüm önerileri sunulmuştur.

Üçüncü bölümde Zenganlı 7 âşığın kısa biyografileri ve şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Dördüncü bölümde teze konu olan Zenganlı Âşık Müslüm’ün hayatı ve sanatından bahsedilmiştir. Beşinci bölümde ise Âşık Müslüm’ün şiirleri ve 5 adet hikâyesi yer almaktadır.

Gökhan Karabudak tarafından 2019’da hazırlanan “*Dilmac Dergisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi*” çalışmasında Güney

Azerbaycan’da yaşayan Türklerin yayınladığı Dilmac dergisi incelenmiştir. Birinci bölümde dergi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, derginin şekli ve içeriğinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde dergide bulunan halk bilimi yazıları konularına göre ayrılarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ve dergide yayınlanan makalelerin konuları ve yazıldığı dil ile ilgili istatistiksel veriler belirtildikten sonra, derginin bibliyografyası verilmiştir

Nurullah Gözcü tarafından 2019’da hazırlanan “*Hemedan Eyaleti Bahar İli Türk Kültüründe Geçiş Dönemleri*” çalışmasının “Giriş” bölümünde araştırmanın konu, amaç, sınırlılık ve yöntemi belirtilmiş daha sonra üzerinde çalışılan Hemedan eyaleti Bahar ili hakkında tarihî, coğrafi temel bilgilerle Güney Azerbaycan Türk halk bilimi alanında Türkiye’de yapılan çalışmalar sırlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde doğum, ikinci bölümünde evlenme, üçüncü bölümünde de ölüm ile ilgili âdetler alanda yapılan derlemelere dayanılarak incelenmiştir.

B.4.2. Doktora Tezleri

Gülcan Karini tarafından 2012’de hazırlanan “*İran- Halhal Yöresi Türklerinin Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*” adlı çalışmada yapılan saha araştırmalarından elde edilen 107 efsane incelemiştir. Beş bölümden oluşan tezin birinci bölümünde efsane türü tanımlanmış, efsaneler üzerine yapılan sınıflandırma çalışmaları hakkında bilgi verildikten sonra Halhal efsaneleri sınıflandırılmış ve Halhal efsanelerinin sözlü kültür ortamı ve sözlü kültür ortamında oluşturulan öteki türler ile ilişkisine değinilmiştir.

İkinci bölümde saha araştırmaları sonucunda derlenen 107 efsanenin olay örgüsü verilmiştir. Üçüncü bölümde derlenen metinler yapı, konu, işlev, yaratım ve aktarım bakımından incelenmiştir. Dördüncü bölümde efsaneler içerdikleri kültürel unsurlar açısından incelenmiştir.

Beşinci ve son bölümde de derlenen efsane metinleri bulunmaktadır.

Nabi Kobotarian tarafından 2015’te hazırlanan “*Tebriz Âşıklık Geleneğinde Destan Söyleme*” çalışmasının birinci bölümünde çalışmanın

konusu ve çalışma alanıyla ilgili genel bilgiler verildikten sonra İslâmiyet öncesi destanlar ve İslâmî dönem destanlarından bahsedilmiş, âşıkların destan anlatma geleneği hakkında kısaca bilgi verilmiş, Tebriz âşıkları ve âşık destanlarının özelliklerine de değinilerek bölüm noktalanmıştır.

İkinci bölümde âşıklık geleneği hakkında bilgiler verildikten sonra Azerbaycanlı âşıkların tasnifinden bahsedilmiş ve destan anlatma geleneği hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde Tebriz âşıklık geleneğinde destan söyleme geleneğinden ve destanların icra edildiği ortamlardan ayrıntıyla söz edilmiştir. Destanlar kahramanlık destanları ve mehebbet destanları olarak iki sınıfa ayrılmış ve her iki gruba da örnekler verilmiştir. Bu bölümde Tebrizli âşıkların bir listesi de bulunmaktadır.

Dördüncü bölümde manzum, mensur ve manzum/ mensur karışık destanlardan söz edilmiş, Tebriz âşık destanları dörtlük, ölçü, durak, kafiyeye, bayatı ve öteki kalıplaşmış sözler açısından incelenmiştir. Destan söylerken kullanılan müzik aletleri konusunda bilgiler verilmiştir.

Beşinci bölümde Tebriz âşık destanları anlatım şekli, destanlarda geçen atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler, arkaik ifadeler ve kelime kadrosu bakımından incelenmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünde Tebriz âşık destanları tema, zaman, mekân ve kişiler bakımından incelenmiştir. Yedinci bölümde ise 13 adet destan metni bulunmaktadır.

Fazıl Özdamar tarafından 2019'da hazırlanan "*Köroğlu'nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme*" adını taşımaktadır. Çalışma giriş dâhil beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu, kapsamı, sınırlılıkları, amacı ve yöntemi hakkında bilgiler verildikten sonra çalışma alanı ile ilgili genel bilgilere geçilmiştir. İran'daki Türklerin tarihi, yaşadıkları coğrafya, nüfusları ve ülkede yaşayan Türk grupları hakkında genel bilgilerden kısaca bahsedildikten sonra bölüm sonlandırılmıştır.

Birinci bölümde âşık olarak adlandırılan kişi tanımlanmış ve âşıklık geleneği ile ilgili bilgiler verilmiştir. İran'daki yedi âşık muhitinden de sırasıyla bahsedildikten sonra İran'da âşıkların yetiştiği ortam, âşık

muhitlerindeki destan anlatma geleneği, İnan'daki âşık muhitlerinde kullanılan müzik aletleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Köroğlu Destanı üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. Öncelikle dünyadaki farklı ülkelerde Köroğlu ile ilgili yapılan ilk yayınlardan bahsedilmiştir. Sonra da Köroğlu'nun İnan Türkleri arasındaki anlatmaları hakkında yapılan tez, kitap, kitap içi bölüm, makale, bildiri çalışmaları ve bu destanın farklı formlardaki metinlerinden bahsedilmiştir. Bölümün devamında İnan'da, Türkiye'de, Azerbaycan'da çeşitli araştırmacılar tarafından derlenen ve araştırmacının kendisinin derlediği ya da daha önce İnan'daki çeşitli stüdyolarda kayıt altına alınmış olan Köroğlu anlatılarının adları listelenmiştir. Sonrasında araştırmacının alanda görüştüğü âşıklardan elde ettiği bilgilere dayalı olarak Köroğlu havaları hakkında bilgi verilmiş, çalışmada incelenen Köroğlu kollarının anlatıcılarının kısaca biyografileri ve incelenen 11 Köroğlu kolunun bağlamı üzerine bilgiler sunulmuştur.

Üçüncü bölümde araştırmacı tarafından sahada derlenen ya da daha önce İnan'daki çeşitli stüdyolarda kayıt altına alınmış olan Köroğlu anlatıları J. M. Adams, A. J. Greimas ve P. Larivaille tarafından geliştirilmiş olan "anlatının söz dizimi" öteki adıyla "beşli şema" adlı yöntem kullanılarak ve A. J. Greimas'ın geliştirdiği "eyleyenler ve oyuncular" yöntemiyle incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise çalışmaya konu olan bütün Köroğlu kollarının özeti verilmiştir.

Seçkin Sarpkaya tarafından 2020 yılında hazırlanan "*Tebriz Türk Masalları Üzerine Bir İnceleme*" başlıklı doktora tezi "Giriş" dahil beş bölümden oluşmaktadır.

Yazar çalışmanın "Giriş" bölümünde öncelikle üzerinde çalışmış olduğu bölgenin tarihi, coğrafyası, nüfusu, politikası, sosyo- kültürel yapısı ve ekonomisi hususlarında bilgi vermiştir. Bölümün devamında ise Türkiye'de, İnan'da ve Azerbaycan'da masal türü üzerine yapılan çalışmaları sıralayan yazar son olarak çalışmasının konusu, amacı, kapsamı ve yönteminden söz etmiştir.

“Masal Türünün Özellikleri” başlıklı birinci bölümde Sarpkaya, masal türü hakkında bilgi vermiştir. Bu bilgiler masalın tanımı, kökeni, sınıflandırılması, bağlam özellikleri ile yapı ve içerik özelliklerini kapsamaktadır.

“Tebriz’den Derlenen Türk Masallarının Bağlamı (Yaratım, İcra ve Aktarım) Özellikleri” adlı ikinci bölümde Sarpkaya; Tebriz’den yazılı ve sözlü kaynaklardan derlediği 80 masalı anlatıcı, anlatım ortamı ve zamanı ile dinleyici bakımından tahlil etmiş ve Linda Dègh’in “anlatım biyolojisi” adı verilen bakış açısına göre incelemiştir.

“Tebriz’den Derlenen Masalların Yapı ve İçerik Özellikleri” başlıklı üçüncü bölümünde araştırmacı derlemiş olduğu 80 masalı J. M. Adam, A. J. Greimas ve P. Larivaille’nin geliştirmiş olduğu “anlatının sözdizimi” ve “beşli şema” adlı yöntemle incelemiştir.

“Tebriz’den Derlenen Türk Masallarının İşlev Özellikleri” başlıklı dördüncü bölümünde yazar derlediği masalları William Bascom’un işlevsel yöntemi ve Schwartz’ın oluşturduğu değerler ölçeğine göre incelemiştir.

“Metinler” kısmında ise çalışmaya konu olan bütün masalların Azerbaycan Türkçesi metinleri verilmiştir.

B.4.3. Kitaplar

Ali Kafkasyalı’nın 2002’de yayımlanan “*İran Türk Edebiyatı Antolojisi*” eserinde öncelikle İran Türklüğü ve İran Türklerinin tarihi ile ilgili bilgilerden kısaca bahsedildikten sonra İran Türklerinin halk edebiyatı hakkındaki bilgiler ve örnek metinler “Laylalar (Ninniler)”, “Nazlamalar (Okşamalar)”, “Bayatılar (Mani/Hoyrat)”, “Tapmacalar (Bilmeceler)”, “Yanıltmacalar- Tekerlemeler- Döşemeler”, “Efsaneler”, “Nağıllar (Masallar)”, “Uşag Oyunları (Çocuk Oyunları)”, “Goşmacalar (Koşmacalar)”, “Düzgüler- Sanamalar (Sayışmacalar)”, “Gehramanlık Nağmeleri (Kahramanlık Türküleri)”, “Halg Mahnıları (Halk Türküleri)”, “Letifeler”, “Kıssalar- Revayetler”, “Hikâyeler (Destanlar)”, “Atalar Sözü ve Meseller”, “Algışlar- Gargışlar- Andlar (Dualar- Beddualar- Yeminler)”, “Emek ve Mevsim Nağmeleri (Çiftçi ve Mevsim Türküleri)”, “Ağıtlar (Ağılar)”, “Halk Dramları”, “Zerdüşt ve Avesta”, “Eski Dönem İran Türk

Edebiyatı”, “Destanlar”, ve “Dede Korkut Kitabı” başlıkları altında verilmiştir.

Ali Kafkasyalı'nın 2007'de yayımlanan “*İran Türk Âşıkları ve Millî Kimlik*” adlı kitabı üç bölümden oluşmaktadır: “İran Türklerinde Âşıklık Geleneği”, “İran Türk Millî Kimliği ve Âşıklar” ve “Âşıkların Sosyal Alandaki Etkinlikleri”.

Birinci bölümde İran'da geçmişten günümüze devam etmekte olan âşıklık geleneği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve bölgedeki âşıkların yaklaşık sayısı ve bazı âşıkların adları verilmiştir.

İkinci bölümde kimlik, millî kimlik ve İran'daki Türk millî kimliği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Sonrasında âşıkların Türkçe, Türk edebiyatı, Türk inanç dünyası, müzik, vatan ve millet, özgürlük ve bağımsızlık, tarih şuuru, Türklerdeki şecaat duygusunun gelişmesine olan katkıları İranlı Türk ozanların şiirlerinden örnekler verilerek detaylı olarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde âşıkların sosyal normların korunması hususunda, evlenme, sünnet, tören, bayram ve ayinlerdeki rollerinden bahsedilmiş ve âşıkların sözü edilen törenlerde okudukları şiirlerden örnekler verilmiştir. Sonrasında da İran'daki âşıkların katıldıkları radyo ve televizyon programları, yayınladıkları, kaset ve CD'ler hakkında bilgi verilmiştir.

Ekler bölümünde İranlı Türk âşıkların kullandıkları nazım şekilleri hakkında kısa bilgiler ve nazım türlerinden örnekler verilmiştir. “Köroğlu ve Eyvaz” hikâyesinin Kaşkay varyantı ve “Tilim Han ile Mihri Hanım” hikâyesinin Kum/ Save Şahseven varyantı da bulunmaktadır.

Enver Uzun tarafından 2007'de yayımlanan “*İran Türk Folkloru*” adlı kitap, “Folklor ve Halk Edebiyatı”, “İran Türk Folkloru”, “İran Türk Âşık Muhiti”, “Halk Merasimleri”, “Düğünler”, “Çocuk”, “Ölüm”, “Bayatılar”, “İran Türklerinde Halıcılık Sanatı”, “Atalar Sözleri”, “Alkışlar”, “Kargışlar”, “Bilmeceler (Tapmacalar)”, “Yanıltmacalar” bölümlerinden oluşmaktadır.

Eserin “Folklor ve Halk Edebiyatı” adını taşıyan ilk bölümünde folklor ve halk edebiyatı kavramları tanıtılmış ve inceleme alanları hakkında bilgi verilmiştir.

“İran Türk Folkloru” adlı ikinci bölümde İran Türk folklorunun kaynaklarından ve İran Türk folkloru üzerine yapılan belli başlı çalışmalardan örnekler verilmiş, İran Türk folkloruna katkısı olan gazete ve dergilerin listesi eklenmiştir.

“İran Türk Âşık Muhiti” bölümünde bölgedeki yedi âşık muhiti kısa bir şekilde tanıtılmıştır.

“Halk Merasimleri” bölümünde “Büyük- Küçük Çille ve Alaçalpo”, “Sayacılar”, “Nevruz Bayramı”, Yeni Yıl Kutlamaları” alt başlıklarında bu törenlerde yapılan çeşitli pratiklerden bahsedilmiştir.

“Düğünler” bölümünde İran’da yaşayan Türk boylarının düğün adetleri kısaca anlatılmıştır.

“Çocuk” bölümünde İran Türkleri arasında çocuk doğduğunda yapılan âdetler, kısırlık durumunda ailenin çocuk sahibi olması için başvurulan yöntemler, çocuğa isim verme, yeni doğan çocuğu çeşitli tehlikelerden korumak için yapılan birtakım pratikler hakkında kısaca bilgi verilmiş; “Laylay (Ninni)” alt başlığında bu tür hakkında kısaca bahsedildikten sonra bir örnek verilmiştir. “Çocuk Oyunları” alt başlığında İran Türkleri arasında bilinen bazı çocuk oyunları anlatılmıştır.

“Ölüm” bölümünde İran’da yaşayan çeşitli Türk gruplarının ölüm âdetlerinden kısaca bahsedilmiştir. “Bayatılar” bölümünde bayatı türü tanıtıldıktan sonra bu türe birkaç örnek verilmiştir.

“İran Halıcılık Sanatı” bölümünde halıcılığın göçebe Türk kültüründeki önemine kısaca değindikten sonra İran Türk halıcılık sanatının tarihinden ve özelliklerinden bahsedilerek dünyadaki müzelerde bulunan belli başlı birkaç İran Türk halısı hakkında bilgi verilmiştir.

“Atalar Sözü” bölümünde atasözlerine farklı halklar tarafından verilen değişik adlandırmalar ve atasözlerine yapılan tanımlar verildikten sonra atasözlerinin Türk kültüründeki öneminden bahsedilmiş ve İran Türklerinin atasözlerinden örnekler verilmiştir.

“Alkışlar” bölümünde İran Türkleri arasında söylenen alkış örnekleri verilmiştir. “Kargışlar” bölümünde kargış türünün ortaya çıkışı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra İran Türkleri arasında bu türe ait örnekler sıralanmıştır. “Bilmeceler (Tapmacalar)” bölümünde farklı Türk

boylarındaki karşılığı verildikten sonra İran Türkleri arasında bu türe ait örnekler verilmiştir. “Yanıltmacalar” bu türün tanımı yapıldıktan sonra birkaç örnek verilmiştir.

Ali Kafkasyalı'nın 2009'da yayımlanan “*İran Türkleri Âşık Muhitleri*” adlı kitabı “Tebriz/ Karadağ Âşık Muhitleri”, “Urmiye Âşık Muhiti”, “Sulduz/ Karapapak Âşık Muhiti”, “Zencan Âşık Muhiti”, “Kum/ Save Âşık Muhiti”, “Horasan/ Türkmensahra Âşık Muhiti”, “Kaşkay Âşık Muhiti” ve “Âşık Muhitlerinin Mukayesesi” adını taşıyan sekiz bölümden oluşmaktadır.

İlk yedi bölümde söz konusu âşık muhitlerinin demografik yapısı, bölgenin geleneğine mensup âşıkların listesi, bölgedeki âşıkların kullandığı müzik aletleri ve bunların özellikleri, bölgedeki âşık/ ozan ve edebiyat ocakları, bölgede anlatılan halk hikâyeleri ve destanların listesi, âşık muhitinde kullanılan âşık havaları, âşık muhitinin beslendiği kaynaklar, âşık muhitine mensup çağdaş âşık, balabancı ve kavalcılarının listesi, kadim ve çağdaş âşıklardan birkaç tanesinin hayatı ve eserlerinden örnekler verilmiştir.

Son bölümde ise daha önce özellikleri verilen âşık muhitlerinin hepsi çalgılar, halk hikâyesi repertuarı, kullanılan saz havaları ve makamlar, âşık/ ozan dernekleri, muhitlerde üstat ve pir kabul edilen kişiler ve âşıkların katıldıkları meclislerde sahne alma şekilleri bakımından karşılaştırılmıştır.

Ali Kafkasyalı'nın 2010'da yayımlanan “*İran Türkleri*” kitabı “İran Türklerinin Coğrafi, Tarihî ve Demografik Durumu”, “İran Türklerinde Dil ve Edebiyat”, “İran Türklerinde Basın ve Yayın”, “İran Türklerinde Güzel Sanatlar”, “İran Türklerinde Önemli Gün ve Bayramlar” ve “İran Türk Edebiyatından Seçmeler” adını taşıyan altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde İran'da Türklerin yaşadığı coğrafya hakkında bilgiler verilmiştir. Türklerin bu coğrafyaya gelişi ve İran'da kurdukları hanedanlıklardan bahsedilmiştir. Daha sonra da İran'da yaşayan Türk gruplarının tarihi, İran'ın neresinde yaşadıkları ve nüfuslarının ne kadar olduğundan kısaca bahsedilmiştir.

İkinci bölümde İran coğrafyasında Türkçenin gelişiminden, günümüzde İran'da Türkçenin devamlılığını sağlayan sözlü edebiyat geleneği, âşık

edebiyatı, dinî ayinler ve Türkçe dil kurslarından, resmî kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından Türkçe üzerine yapılan çalışmalar, devrimden sonra İran’da Türkçe üzerine yayımlanan çalışmalar ve başlangıcından bugüne kadar İran Türk edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde İran’da yaşayan Türklerin geçmişten bugüne kadar çıkarmış oldukları süreli yayınlar ile radyo ve televizyon yayınları hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde İran Türklerinin musikî, tiyatro, resim, minyatür, halı ve mimarîsinden bahsedilmiştir.

Beşinci bölümde İran Türklerindeki Çille, Nevruz, Hızır Nebi, Gum Gadir, Sizdek, Kurban, Fitir/ Ramazan, Meb’es Bayramı ve Meherremlik Günü hakkında bilgi verilmiştir.

Altıncı bölümde İran Türklerinin halk edebiyatı türleri tanıtılmış, bu türler örneklendirilmiştir. İran Türk’ü ediplerin ve şairlerin hayatından kısaca bahsedilmiştir.

Nabi Kobotarian’ın daha evvel hazırladığı yüksek lisans tezi olan ve 2011’de yayımlanan “*İran Azerbaycan’ı Âşık Destanları I- Şikârî*” adlı kitapta Tebrizli Âşık Yedullah Eyvezpur’un anlattığı Şikârî Destanı incelenmiştir. Çalışmada Şikârî Destanı hem Azerbaycan Türkçesi hem de Türkiye Türkçesi olarak verilmiştir.

Ali Kafkasyalı tarafından 2011’de yayımlanan “*İran Coğrafyasında Türkler*” kitabı; “İran’ın Coğrafi Yapısı”, “İran Türkleri”, “İran Türklerinde Dil ve Edebiyat”, “İran Türklerinde Basın ve Yayın”, “İran Türk Musikisi”, “İran Türklerinde Tiyatro”, “İran Türklerinde Resim”, “İran Türklerinde Minyatür”, “İran Türklerinde Halı”, “İran Türklerinde Mimarî” ve “İran Türklerinde Önemli Gün ve Bayramlar” adlı 11 bölümden oluşmaktadır. Kitaptaki bölümlerin bazıları Ali Kafkasyalı’nın daha önce yayınladığı “İran Türkleri” kitabında da bulunmaktadır.

Nabi Kobotarian’ın 2013’te yayımlanan “*Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*” kitabının “İran Türkleri Hakkında Genel Bilgiler” adlı birinci bölümünde İran Türkleri, İran’da Türklerin yaşadıkları coğrafya ve İran’da yaşayan Türk toplulukları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

“Azerbaycan ve Tebriz’e Ait Genel Bilgiler” adlı ikinci bölümde Azerbaycan’ın coğrafyası, tarihi ve Türk kültüründeki önemiyle; Tebriz’in coğrafyası, tarihi, ekonomik ve kültürel durumu, Osmanlı- Safevi mücadeleleri sırasında Tebriz’in durumundan kısaca bahsetmiştir.

“Günümüzde Tebriz Âşıklık Geleneği” adlı üçüncü bölümde âşıklık geleneği hakkında genel bilgiler verilmiş ve İran’daki âşık muhitlerinden kısaca bahsedilmiştir. Sonrasında Tebriz’de anlatılan bazı destanların incelemesi bölüme eklenmiştir ve sosyal hayattaki değişimlerin âşıklık geleneğine etkisi, âşıkların Türk kültüründeki yeri ve tarihe kaynaklık etmeleri konularına âşık şiirlerinden verilen örnekler yardımıyla bahsedilmiştir.

“Tebriz Âşıklık Geleneğinde Biçim ve Tür” adlı dördüncü bölümde İran âşıklarının kullandığı âşık şiiri türleri örnekler verilerek açıklanmıştır.

“Tebriz Âşıklık Geleneğinde Üslûp” adlı beşinci bölümde Tebriz âşıklarının şiirlerinde Arapça, Farsça ve arkaik Türkçe sözcüklerin etkisinden söz edilmiş, Şikârî Destanı’nın kelime kadrosu kişi, yer ve hayvan adları bakımından incelenmiş, Tebriz âşıklarının eserlerinde geçen atasözü, deyim, kalıplaşmış sözler, alkış, kargış ve yerel sözlerden bahsedilmiştir.

“Günümüzde Tebrizli Âşıklar ve Eserlerinden Örnekler” adlı altıncı bölümde Tebrizli 21 âşığın hayatından kısaca bahsedildikten sonra şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Fazıl Özdamar’ın daha evvel hazırladığı yüksek lisans tezi olan ve 2014’te yayımlanan “*Tebriz Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Âşık Ali (Ali Feyzullahî Vahid)*” eserinin “Tebriz Âşıklık Geleneği” adlı birinci bölümünde âşıklık geleneği hakkında genel bilgiler verilmiş, bölgedeki âşıklar, kavalcılar ve balabancılarının isimleri sıralanmış, bölgede kullanılan müzik aletleri hakkında bilgiler verilmiş ve Tebriz âşık muhitinin özelliklerinden bahsedilmiştir. “Çağdaş Tebriz Âşıkları ve Şiirlerinden Örnekler” adlı ikinci bölümde Tebriz âşık muhitine mensup meşhur âşıkların kısaca hayatından bahsedildikten sonra şiirlerinden örnekler sunulmuştur. “Tebrizli Âşık Ali (Ali Feyzullahî Vahid)’nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri” bölümünde ise tezin konusunu oluşturan Tebrizli Âşık Ali’nin

hayatından ayrıntılı olarak bahsedilmiş, şiirlerinden örnekler verilmiş, bildiği hikâyeler sıralanmış ve onun anlattığı Kurbanî ile Peri hikâyesi eklenmiştir.

Metin Erendor tarafından 2018’de yayımlanan “*İran’da Türk Kimliği*” adlı kitabı “Orta Doğu, Avrasya ve İran”, “Ana Hatlarıyla İran Tarihi”, “Kaçar Türk Devleti’nden Günümüze İran”, “Dünden Bugüne İran Türkleri”, “İran Türklerinde Türk Kültürü Tarihi, Gelişimi ve Bugünü”, “İran’da Etnik ve Dinî Yapı”, “İran Türklerinde Türklük Bilinci ve Asimilasyona Karşı Mücadeleler”, “Cumhuriyetten Bugüne Türkiye- İran İlişkileri Tarihi” başlıklı sekiz bölümden oluşmaktadır. Eserin beşinci bölümünde İran’da yaşayan farklı Türk boylarının gelenek, görenek, örf ve âdetlerinden de söz edilmektedir.

Seçkin Sarpkaya’nın 2019’da yayımladığı “*Tebriz’den Masallar*” adlı eserde “Geçmişte ve Günümüzde Tebriz Türklerinde Masal Türünün Durumu” bölümünde İran’da yaşayan Türklerin masalları üzerine yapılan çalışmalardan kısaca bahsedilmiş, masal türüne bugünün çocuk ve gençlerinin ilgisine değinilmiş, Tebriz’de yaşayan Türklerin masal anlatıcıları hakkında bilgiler verilmiştir. Kitabın devamında da alan araştırmasında derlenen on üç masal yer almıştır.

Seçkin Sarpkaya’nın daha önce hazırlamış olduğu doktora tezi olan ve 2021’de yayımlanan “*Bir Var İdi Bir Yoh İdi! Tebriz Türk Masalları Üzerine Bir İnceleme*” adlı kitabı giriş ve sonuç dâhil beş bölümden oluşmaktadır. Sarpkaya kitabının “Giriş” kısmında çalışmasının konusu, kapsamı, amacı ve yönteminden söz etmiştir. Söz konusu çalışma Tebriz’den derlenen ve daha evvel başka mecralarda yayımlanan ve Tebriz’e ait olan masalların incelenmesinden ibarettir. Çalışmada 80 adet masal metni incelenmiştir. “Tebriz’den Derlenen Türk Masallarının Bağlam (Yaratım, İcra ve Aktarım) Özellikleri” başlığını taşıyan birinci bölümde Tebriz’de yaşayan Türkler arasındaki masal anlatma geleneği, masal anlatıcıları, anlatım ortamı ve dinleyicilerin portresi verilmektedir. Bu konularda sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler okurla paylaşılmıştır.

“Tebriz’den Derlenen Türk Masallarının Yapı ve İçerik Özellikleri” adlı ikinci bölümde çalışmaya konu olan 80 metin J. M. Adam, A. J. Greimas ve

P. Larivaille tarafından geliştirilmiş olan anlatının söz dizimi diğer adıyla beşli şema denilen yönteme göre tek tek incelenmiştir.

“Tebriz’den Derlenen Türk Masallarının İşlev Özellikleri” başlığını taşıyan üçüncü bölümde masalların işlevsel özellikleri William Bascom ve Schwartz tarafından belirlenen ölçütlere göre incelenmiştir.

“Sonuç”taysa tüm çalışma boyunca elde edilen bulgular açıklanmıştır. Bu bölümler haricinde “Metinler” kısmında seçilen 50 metin örnek olarak verilmiştir.

1. BÖLÜM

EL BİLİMİ DERGİSİ

1.1. El Bilimi Dergisi Hakkında Genel Bilgiler

El Bilimi dergisi Tebriz merkezli *El Bilimi Müessesesi* adlı folklor derneğinin yayın organıdır. Dergi, El Bilimi Müessesesi'nin iç bülteni olarak çıkmakta ve piyasaya sunulmamakta, yalnızca araştırmacılara karşılıklı anlaşma dâhilinde belirlenen bir ücret mukabilinde verilmektedir. İlk sayısı 2008 yılında çıkan derginin konuları ağırlıklı olarak Güney Azerbaycan folklorudur. İran'ın çeşitli yerlerinden Türkler arasından derlenmiş atasözü, deyim, destan, tapmaca, masal gibi ürünler ve geçiş merasimleri, âdet, anane, gelenek ve göreneklere ait bilgiler dergi içinde önemli bir yekûn tutmaktadır. Türkiye'de ve İran'da yayımlanan Azerbaycan Türkleri ile ilgili çeşitli eserlerin tanıtım yazıları da dergide yer almıştır. Dergide çeşitli kişilerle yapılan söyleşiler ve kimi akademisyenlerin Türkiye'de yayımladığı makaleler de bulunmaktadır. Derginin kimi sayılarında belli konular üzerine yoğunlaşmış ve bu konuları içeren özel sayılar çıkarılmıştır. Dergi Türkçe- Farsça iki dilli olarak yayımlanmaktadır. El Bilimi dergisi 1393 (M 2014) Dey ve Behmen aylarıyla 1394 (M 2015) Ordibeheşt (Ordibeheşt dâhil) ve 1394 (M 2015) Esfand (Esfand dâhil) ayları arasında yayımlanmamıştır. 1395 (M 2016) yılının Farvardin ayından itibaren tekrar yayımlanmaya başlanmıştır. Çoğu zaman da iki sayı birden aynı ay içinde çıkmıştır. Derginin yayımına hâlen devam edilmektedir. Derginin tarafımızdan elde edilen son sayısı 113. sayıdır.

Derginin mesul müdürü aynı zamanda El Bilimi Müessesesi'nin de genel müdürü olan Alireza Sarrafi'dir. Derginin redaktörleri Alireza Sarrafi, Mehmed Alipur Makdum, Kazım Abbasi ve Ehad Ferehmendi olarak görülmektedir. Derginin yazarları arasında Ali Berazendeh, Kazım Abbasî, Alireza Zihak, Ali Aşger Cemrasi, Solmaz Purnimet, İbrahim Refref, Ali Halit Abadî, Ehad Ferehmendi, Susan Nevadeh Razi, Meryem Hüdabahş, Nefis Sinafer, Rüya Rak, Mohammad Razzaghı, Mustafa Razzaghı vs.

isimleri vardır. Derginin bir editörü yoktur, bundan dolayı Türkçe ve Farsça makalelerde yer yer yazım yanlışları bulunmaktadır.¹

1.2. El Bilimi Dergisinin Şekli ve İçeriği

Bu bölümde El Bilimi dergisinin tarafımızdan ulaşılabilen tüm sayıları üzerine tek tek bilgi verilecektir. Sözü edilen bilgiler sayıların çıktığı tarih, ele alınan sayının genel itibariyle konusu, kaç adet makale içerdiği, makalelerin kaleme alındığı dil, sayıların kaç sayfadan oluştuğu, ön ve arka kapak tasarımları gibi bilgileri kapsamaktadır.

El Bilimi dergisinin 1. sayısı “Folklor Özel Sayısı”dır. 1. sayı İran takvimine göre 1387 (M 2008) yılının Dey ayında yayımlanmıştır. Bu sayıdaki ilk makalenin en sonunda bir elektronik posta adresi mevcuttur. Sayının ön kapağındaki geyik motifi arka kapağında ise dörtgen şeklinde bir motif yer almıştır. 31 sayfadan oluşan bu sayıda atalar sözü, bayatı, masal, tapmaca, oyun, gelenek ve görenekler ile ilgili derlemeler, âşıklık geleneği ve birkaç âşık hakkında bilgi, folklor üzerine bir makale ve Âşık Abbas Tac Hatunî ile yapılan bir söyleşiye yer verilmiştir. Toplamda 10 adet metni ihtiva eden bu sayıda yayımlanan tüm yazılar Türkçedir.

Derginin 2. sayısı İran takvimine göre 1387 (M 2008) yılının Behmen ayında çıkmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında bağlama çalan âşık çizimleri vardır. 43 sayfadan oluşan bu sayı masal, oyun, yemek kültürü, toy (düğün) merasimi, bir bölgeye has bitkiler, Muharrem ayı âdetleri hakkında derlemeler, folklorun özellikleri hakkında bir makale olmak üzere toplam 9 adet metni ihtiva etmektedir. Bu sayıda bulunan tüm yazılar Türkçedir.

“Bayram Özel Sayısı” olan 3. sayı 1387 (M 2008) yılının Esfand ayında çıkmıştır. Üçüncü sayının ön kapağında pencereden bakan bir çocuğun fotoğrafı, arka kapağındaysa buğday başağı çizimi yer almıştır. 45 sayfadan oluşan sayının konusu genel olarak bayramlardır. İran’ın çeşitli yerlerinden derlenen Nevruz ve Ahir Çerşenbe bayramlarının âdetleri ile ilgili bilgileri içeren yazılar, atalar sözü, deyimler ve üzüm isimleri ile ilgili bir makale bu

---

¹ Derginin elde edilen sayılarında yayımlanan bütün yazılar ve bunların yazarları daha sonra derginin bibliyografyasında verilecektir.

sayıda kaleme alınmıştır. Toplam 7 adet metni ihtiva eden bu sayıdaki bütün makaleler Türkçedir.

Derginin 4. sayısı 1388 (M 2009) yılının Farvardin ayında yayımlanmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında elma çizimleri vardır. 46 sayfadan oluşan bu sayıda halk arasındaki merasimlerin derlenmesiyle ilgili bir makale, İran'ın çeşitli yerlerinden derlenmiş olan çocuklar ile ilgili âdetler, mimarî ve giyim kuşam, hayvancılık, tapmacalar, nazarlama ve bir çeşme etrafında gelişen âdetlerle ilgili yazılar mevcuttur. Dördüncü sayıdaki 10 adet makaleden 9 tanesi Türkçe 1 tanesi Farsçadır.

Derginin 5. sayısı 1388 (M 2009)'in Ordibeheşt ayında yayımlanmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında bağlama, ağaç ve kuş resimleri yer almaktadır. 50 sayfadan oluşan bu sayıda İran'ın kimi bölgelerinden derlenmiş olan halıcılık ile ilgili terimler, tapmacalar, evlilik ile ilgili âdetler, halk hekimliği, çocuklar ve kadınlarla ilgili çeşitli inanışlar, oyunlar, toy, masal, çeşitli âdet ve inanışlar hakkında yazılar mevcuttur. Bu sayıda yer alan toplam 11 makalenin hepsi Türkçedir.

1388 (M 2009) yılının Hordad ayında yayımlanan 6. sayı 39 sayfadan oluşmaktadır. Altıncı sayının ön kapağında yırtık bir sayfa, arka kapağında da yine yırtık bir sayfa ve duvar resmi vardır. 39 sayfalık bu sayı İran'ın çeşitli bölgelerinden derlenmiş olan alkış, kargış, masal, oyun, evlilik âdetleri, meseller, bitki isimleri, toylar ve ekincilik ile ilgili sözleri konu alan 10 makaleyi ihtiva etmektedir. Ayrıca bu sayıda El Bilimi Müessesesi'nin resmiyet kazandığını haber veren bir belge de bulunmaktadır. Söz konusu belge Farsça, geriye kalan 9 makale ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 7. ve 8. sayıları aynı zamanda yayımlanmıştır. Bu sayılar 1388 (M 2009) yılının Tır ve Mordad aylarına aittir. Sayıların ön ve arka kapaklarında sarmaşık, kuş ve çit resmi vardır. Her iki sayı toplam 52 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayılarda sayılar, kuş adları, atalar sözü, deyimler, halk inançları, âdetler, daha evvel İran'da vefat etmiş olan bazı âşiklar, bey tarifleri, 3 adet masal, satıcı sözleri ile ilgili toplam 11 adet metin bulunmaktadır. Yedinci ve sekizinci sayılarda yer almış olan metinlerin hepsi Türkçedir.

Derginin 9. ve 10. sayıları 1388 (M 2009)'in Şehrivar ve Mehr aylarına aittir. 46 sayfadan oluşan bu sayıların ön kapağında gaz lambası ve kuş resmi, arka kapağında da koçbaşı mezar taşı fotoğrafı bulunmaktadır. Bu sayılarda İran'ın kimi bölgelerinden derlenmiş olan atalar sözleri ve deyimler, yerel sözler, satıcı sözleri, folklorik çocuk şiirleri, tapmacalar, koşmacalar, bir adet masal, bir kabristanlık hakkında bilgi, Türkçede atlar ile ilgili kelimeler, halk tababeti üzerine toplam 11 adet metin bulunmaktadır. Bu sayılardaki 1 metin Farsça- Türkçe, öteki 10 metin ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Dergisinin 11. ve 12. sayıları 1388 (M 2009) yılının Aban ve Azar aylarına aittir. Toplamda 50 sayfadan oluşan her iki sayıda bir adet İran'ın çeşitli bölgelerinden derlenmiş olan mahnı, çocuk oyunu, nazlama, masal, destan (Koroğlu'nun İstanbul seferi), halk tababeti, domuz ile ilgili kelimeler, nazlama, atlar ile ilgili kelimeler, atalar sözü ve deyimleri konu alan 9 adet metin bulunmaktadır. Bunlardan 1 tanesi Farsça- Türkçe, 8 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Bu sayıların ön ve arka kapaklarında parmak izi resmi vardır.

“Çille Özel Sayısı” olan 13. sayı 1388 (M 2009) yılının Dey ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında karpuz, ay ve çorap resmi; arka kapağında ise yine ay ve bir kısmı yıkılmış bir yapının fotoğrafı vardır. 72 sayfadan oluşan bu sayı İran'ın kimi bölgelerinden derlenmiş Çille Gecesi ve âdetleri, Hıdır Nebi ve Köse Gelin merasimlerini konu alan 7 adet metni ihtiva etmektedir. On üçüncü sayıda bulunan yazılardan 1 tanesi Farsça geriye kalan 6 tanesi Türkçedir.

“Uşak Oyunları Özel Sayısı” olan 14. ve 15. sayılar 1388 (M 2009)'in Behmen ve Esfand aylarında yayımlanmıştır. Sayıların ön kapağında oyun oynayan çocukların fotoğrafları ve arka kapağında bir takım motifler bulunmaktadır. İran'ın çeşitli yerlerinden derlenmiş olan köy ve kentlerde çocukların oynadığı oyunlarla ilgili ön sözle birlikte 6 adet metin bu sayılarda yer almıştır. En son sayfada ise Zöhre Vefayı'nın “Mecmuae Bazihaye Mahalli Rayec Der Tebriz (Tebriz'de Yaygın Geleneksel Oyunlar Mecmuası)” ve Perviz Zare Şahmarasi'nin “Bazihaye Mahalli Azerbaycan (Azerbaycan'ın Geleneksel Oyunları)” eserlerinin yazarı ve ön kapak

resimleri bulunmaktadır. Bu sayıda kitap tanıtımları hariç tüm metinler Türkçedir. Her iki sayı toplam 40 sayfadır.

16. sayı 1389 (M 2010)'un Farvardin ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında yumurta, semeni, elma, buğday başağı, bulut fotoğrafları; arka kapağında ise bir ağaç çizimi bulunmaktadır. Toplam 40 sayfadan oluşan bu sayı atalar sözü ve deyimler, bayram âdetleri, âşık deyişmeleri, koşmaca, nazarı yok etme ile ilgili ritüeller ve giyim kuşamı konu alan 6 adet metni ihtiva etmektedir. Bu sayıdaki metinlerden 1 tanesi Farsça- Türkçe, 5 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

1389 (M 2010)'un Ordibeheşt ayında yayımlanan 17. sayı “Yerel Sözlere Özel Sayısı”dır. Bu sayının ön ve arka kapağında herhangi bir fotoğraf yoktur, fotoğraf yerine ön kapakta yerel sözlere yazmaktadır. Arka kapakta da yine çeşitli yazılar yer almıştır. 40 sayfadan oluşan sayının ön sözünde derginin bu sayısından sonra yayımlanması planlanan özel sayılardan bahsedilmiştir. Sayının genel konusu dil bilgisidir. Geriye kalan metinlerde yerel sözlere toplanmasının tarihi ve genel olarak İran'ın çeşitli yerlerinden derlenmiş olan yerel sözlere konu alınmıştır. Bu sayıda yer alan ön söz dâhil 6 makale de Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 18. sayısı da tıpkı bir önceki sayı gibi “Yerel Sözlere Özel Sayısı” olarak yayımlanmıştır. Sayı 1389 (M 2010)'un Hordad ayında çıkmıştır. 18. sayının ön ve arka kapağında herhangi bir resim bulunmamakta bir önceki sayıdaki gibi ön kapakta yerel sözlere yazmaktadır. Arka kapakta da bazı harfler yer almıştır. Toplam 56 sayfa olan derginin ön sözünde ilerleyen zamanlarda işlenmesi planlanan konular hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Genel konusu dil bilgisi olan on sekizinci sayıda İran'ın çeşitli bölgelerinden derlenmiş olan yerel sözlere ön söz hariç 5 metinde işlenmiştir. Bu sayıda yer alan ön söz dâhil toplam 6 metin de Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

19. sayı 1389 (M 2010) yılının Tır ayında çıkmıştır. Sayının ön kapağında bağlama çalan bir ozan ve çiçek çizimi, arka kapağında ise yalnızca çiçek çizimi bulunmaktadır. 40 sayfadan oluşan bu sayıda İran'ın kimi yerlerinden derlenmiş olan lâtifeler, lakaplar, atalar sözü ve deyimler, sayaçı sözleri, ekincilik ile ilgili ritüeller, âşık atışması, bir su kaynağı

etrafında şekillenen ritüelleri konu alan 8 adet metin bulunmaktadır. Bu sayıdaki tüm metinler Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Deyimler Özel Sayısı” olan 20. sayı 1389 (M 2010)’un Mordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında ağaç ve insan birleşiminden oluşan resimler, arka kapağında kanatlı insan resmi vardır. 40 sayfadan oluşan sayıda ön söz kısmı da dâhil deyimler, argo sözler ve dil bilimini konu alan metinler bulunmaktadır. Ayrıca Seyfettin Altaylı’nın Türkiye’de yayımlanmış olan “Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü” hakkında da bir tanıtım yazısı vardır. Bu sayıda yayımlanan 7 metnin yalnızca 1 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

21. sayı 1389 (M 2010)’un Şehrivar ayında çıkmıştır. Bu sayının ön kapağında geleneksel kıyafetler içerisinde bir kadın ve erkek, arka kapağında da bir ağaç resmi bulunmaktadır. 48 sayfadan oluşan sayıda İran’ın çeşitli yerlerinden derlenmiş masal, fal, bayatı, yemek kültürü, atalar sözü ve deyimler, kadınlar ve çocuklar ile ilgili inanışlar ile ilgili 6 adet metin bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan tüm yazılar Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 22. sayısı “Hoy Folkloru Özel Sayısı” olarak 1389 (M 2010) yılının Mehr ayında basılmıştır. 48 sayfalık bu sayının ön ve arka kapağında Hoy’daki tarihî mekânların fotoğrafları bulunmaktadır. Söz konusu sayı Hoy şehrinde folklor üzerine yapılan çalışmalar, masallar, oyunlar, tapmacalar, Çille Gecesi ve Hıdır Nebi merasimleri hakkında bilgi, bayatılar ve bir âşık hakkındaki biyografiyi konu alan metinleri ihtiva etmektedir. Bu sayıda ayrıca Dr. Hemit Şehanegi ile yapılan bir söyleşi ve bir okurun dergiye gönderdiği mektup ve o mektuba verilen cevap da yer almaktadır. Bu sayıda yayımlanmış olan 12 metinden yalnızca söyleşi Farsçadır.

23. sayı “Zengan Folkloru Özel Sayısı”dır, 1389 (M 2010)’un Aban ayında yayımlanmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında İran’daki tarihî mekânların fotoğrafları bulunmaktadır. 48 sayfadan oluşan bu sayıda ön sözde Zengan folkloru ile ilgili kısaca bilgi verilmiş ve Zengan’dan derlenmiş olan masal, atalar sözü ve deyimler, halk inanışları, tekerleme, halk tababeti, düğün geleneklerini konu alan 10 adet metin yer almıştır. Bu 10 metinden 2’si Farsça, 1’i Farsça- Türkçe ve geri kalanı Türkçedir.

24. sayı tıpkı bir önceki sayı gibi “Zengan Folkloru Özel Sayısı”dır. Bu sayı 1389 (M 2010)’un Azar ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında Zengan’da bulunan bazı tarihî mekânların fotoğrafları, arka kapağında da çeşitli motifler yer almaktadır. 48 sayfadan oluşan sayıda Zengan’dan derlenmiş olan oyunlar, koşmacalar, nazlamalar, bayatılar, tapmacalar, masallar, halk mimarîsi, atalar sözü, ninniler, düğün âdetleri, bazı yer isimlerinin kökeni hakkındaki rivayetleri konu alan 14 adet makale bulunmaktadır. Bu makalelerden 2’si Farsça, 1’i Farsça- Türkçe geriye kalanları Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 25. sayısı 1389 (M 2010) yılının Dey ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında karışık harfler, arka kapağında ise Urmiyeli Âşık Ohannes ve iki genç kızın fotoğrafı vardır. Bu sayı “Şeseven Folkloru Özel Sayısı”dır. 48 sayfalık sayıda folklor materyallerini toplamanın gerekliliğini konu alan bir makale, ziyaret yerleriyle ilgili âdetler, Muharrem âdetleri, alkışlar, kargışlar, gelin ile ilgili sözler, yıkılmış bir mezarlık hakkında yazı ile Şahsevenlerden derlenmiş olan masal, tapmaca, Köse Gelin merasimi, halaylar ve başka folklor materyallerini konu almış olan metinler bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan 11 adet metinden 1 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe geriye kalanlar ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Nagıllar Özel Sayısı” olan 26. sayı 1389 (M 2010) yılının Behmen ayında çıkmıştır. Sayının ön kapağında elma kuş ve çocuk resimleri, arka kapağında ise çeşitli motifler yer almaktadır. 56 sayfadan oluşan bu sayının genel konusu masallardır. Ön sözde masal türü hakkında birtakım bilgiler verilmiştir. Sonraki metinler de İran’da derlenmiş olan masallardır. Bir metin bir masalın tahlili üzerinedir. Son iki metin ise zamime olarak geçmektedir. Bu metinlerden biri dil bilimi ile ilgili öteki ise yine masallarla ilgilidir. Bu sayıda yer alan ön söz dâhil 14 metnin bir tanesi Farsça geri kalan on üç tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır

27. sayı 1389 (M 2010) yılının Esfand ayında yayımlanmıştır. Bu sayı “Kadın ve Folklor Özel Sayısı”dır. Sayının ön kapağında bir çocuk resmi içerisinde karışık yazılar ve arka kapağında ise çeşitli motifler vardır. 56 sayfadan oluşan bu sayıda ön söz dâhil 9 adet metin bulunmaktadır. Bunlar ağıt, bayatı, kadın giyimi, folklor ve kadın ve başka folklor materyallerini

konu almaktadır. Ön sözde de Nevruz Bayramı tebrik edilmiş ilerleyen sayılarda işlenecek konular üzerine kısa bilgi verilmiştir. Süreyya Hanım Bahşı ile yapılmış olan bir söyleşi de bu sayıda yer almıştır. Bu sayıda bulunan 9 adet metinden yalnızca 1 tanesi Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Geriye kalan 8 metin ise Türkçedir.

El Bilimi dergisinin 28. sayısı 1390 (M 2011) yılının Farvardin ayında yayımlanmıştır. Bu sayı “Kadın ve Folklor Özel Sayısı”nın devamıdır. Sayının ön kapağında bir yerde askılara asılmış hâlde duran geleneksel ayakkabılar arasından bir kadın görülmektedir. Arka kapakta “Yeni yılının kutlu olsun.” yazmaktadır. 53 sayfadan oluşan bu sayı 9 adet metni ihtiva etmektedir. Ön sözde kadın folkloru ile ilgili çalışmalardan bahsedilmektedir. Öteki metinlerde Zöhre Hanım Vefayi’nin folklor üzerine yaptığı çalışmalar, ağıtlar, kadınlarla ilgili inanışlar, halk edebiyatında kadınların yeri, kış mevsimi için saklanan besinler gibi konular işlenmiştir. Bu sayıda yer almış olan 9 metinden 8’i Türkçe 1’i ise Türkçe- Farsça olarak kaleme alınmıştır.

“Kadın ve Folklor Özel Sayısı 3” olarak geçen 29. sayı 1390 (M 2011) yılının Ordibeheşt ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında geleneksel kıyafetler içinde dans eden bir kadın resmi, arka kapağında da yine geleneksel kıyafetler giymiş ve bir kilim üzerinde oturan kadın fotoğrafı bulunmaktadır. 4 tane renkli kadın çizimi bulunmaktadır. 52 sayfadan oluşmuş olan bu sayıda 7 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masal, ağıtlar, bayatılar, atalar sözü, toy gelenekleri, yemek kültürü gibi konularda yazılmıştır. 7 adet metinden 1’i Farsça geri kalan 6 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 30. sayısı 1390 (M 2011) yılının Hordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında evlerin bulunduğu bir mekânın çizimi vardır, arka kapağında ise toprak kap yapan bir ustanın fotoğrafı bulunmaktadır. 52 sayfadan oluşan bu sayı 11 adet metni ihtiva etmektedir. Bu metinler bir yerleşim yeri ile ilgili anlatılan rivayetler, develer, atalar sözü, masal, bir mektup, yerel sözler, deyimler, bayatılar, ileride yayımlanması planlanan sayılar hakkında bilgiler ve başka folklor materyallerini içermektedir. Bu sayıda yer alan tüm metinler Türkçedir.

Derginin 31. sayısı 1390 (M 2011) yılının Tır ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında bir müzisyen ve 3 adet müzik aleti çizimi, arka kapağında ise küçük bir çocuk resmi vardır. 60 sayfadan oluşan bu sayıda 11 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masal, yerel sözler, ağırlık ölçüleri, bayatılar, meseller, sayacı ve halı kilim dokuyanların söylediği şarkılar, Afşar ağzına ait sözleri konu almaktadır. Ayrıca bu sayıda bir adet okur mektubu ve Yunus Meşinci ile yapılan bir söyleşi de yer almaktadır. 11 adet metinden okur mektubu Farsça- Türkçe, geri kalanlar Türkçedir.

El Bilimi'nin "Uşak Folkloru Özel Sayısı" olarak geçen 32. sayısı 1390 (M 2011) yılının Mordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında baloncuk üfleyen bir çocuk çizimi, arka kapağında ise "Uşak ve Folklor 1" yazısı bulunmaktadır. 48 sayfadan oluşan sayıda ön söz dâhil 20 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masal, çocuk oyunları, çocuk şarkıları, nazlamalar, çocuklarla ilgili atalar sözü ve koşmacalar ile ilgilidir. Burada yer alan 20 metinden 1'i Farsça, 19'u Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

"Uşak Folkloru Özel Sayısı"nın devamı niteliğinde olan 33. sayı 1390 (M 2011) yılının Şehrivar ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında güneş, çiçekler ve çocukların olduğu bir çizim, arka kapağında birbirlerinin ellerinden tutan çocukların olduğu bir resim bulunmaktadır. 52 sayfadan oluşan sayıda ve ön sözle birlikte 9 adet metin vardır. Metinler masal, layla, ninni, koşmaca, çocuk dilinden bazı kelimeleri konu almıştır. Ayrıca Nasır Menzûrî ile yapılan bir söyleşi de bu sayıda yerini almıştır. Yayımlanan 9 metinden 1'i Farsça- Türkçe geriye kalanlar ise Türkçedir.

"Nemin Folkloru Özel Sayısı" olarak geçen 34. sayı 1390 (M 2011) yılının Mehr ayında yayımlanmıştır, 52 sayfadan oluşmaktadır. Sayının ön ve arka kapaklarında Nemin'den birkaç fotoğraf yer almıştır. İçerikte yer almış olan ön söz dâhil 16 metin Nemin'in çeşitli yerlerinden derlenen atalar sözü ve deyimler, alkış ve kargışlar, yerel ağızdan birtakım sözcükler, layla ve ağıtlar, geleneksel mimari, dokumacılık, sözlü tarihten bir hadise ve başka folklor materyallerini konu edinmiştir. Bir adet okur mektubu da bu sayıda yer almıştır. Burada yer alan 16 metinden 1 tanesi Farsça- Türkçe, 2 tanesi Farsça, geri kalan 13 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 35. sayısı 1390 (M 2011) yılının Aban ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında bir kulak, dudak ve kadın çizimi bulunmaktadır, arka kapağında ise iki adet oyuncak ile bağlama ve def çalan iki müzisyenin fotoğrafı bulunmaktadır. 48 sayfadan oluşan bu sayıda halk inançları, efsaneler, atalar sözü, deyim, yerel sözler, halk takvimi, ölçü birimleri, çocuk folkloru, bir meslek hakkında bilgiler ve başka folklorik materyaller hakkında toplam ön söz de dâhil olmak üzere toplam 13 adet makale vardır. Bu 13 makalenin 1 tanesi Farsça öteki 12 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

36. sayı 1390 (M 2011) yılının Azar ayında yayımlanmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında iç içe geçmiş birkaç çerçeve çizimi bulunmaktadır. 48 sayfadan oluşan bu sayıda 9 adet metin vardır. Bu metinler masal, yerel söz, halk inançları, Ramazan gelenekleri, çocuk folkloru konuludur. Otuz altıncı sayıda bulunan 9 adet metnin yalnızca biri Farsça- Türkçe olarak yazılmıştır. Yaşar Kalafat'ın bir yazısı da bu sayıda yer almıştır.

Derginin 37. sayısı 1390 (M 2011) yılının Dey ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında gelenek ve göreneklerle ilgili iki adet fotoğraf bulunmaktadır, arka kapakta ise hamur işi yapan bir kadın fotoğrafı yer almakta ve sayının içerisindeki bazı makalelerin adları yazmaktadır. 52 sayfalık bu sayıda masal, koşmaca, bayatı, mahnı, Tebriz ağzından sözler, çörek yapımı, Kaşkay Türkleri, Habib Sâfir'in folklor notları, bir âşığın eseri hakkında bilgiler ile ilgili makaleler yer almıştır. Otuz yedinci sayıda yer alan toplam 12 metnin tamamı Türkçedir.

55 sayfadan oluşan 38. sayı 1390 (M 2011) yılının Behmen ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön ve arka kapaklarında İye kentinde bulunan bir mezar taşının fotoğrafı bulunmaktadır. Otuz sekizinci sayıda ön söz dâhil 11 adet metin yer almaktadır. Bu sayıda işlenen konular arasında atalar sözü ve deyimler, bir oyun ve oyuna has sözcükler, göz boncuğu ile ilgili kısa bir öykü, çocuk folkloru, mezar taşları, bir âşık hakkında bilgiler görülmektedir. En sonda ise vefat eden bir folklor araştırmacısı hakkında vefat ilânı vardır. Bu sayıda yer alan 11 adet metnin sadece 1 tanesi Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Erdebil Özel Sayısı” olarak geçen 39. sayı 1390 (M 2011) yılının Esfand ayına aittir. Sayının ön kapağında tarihî bir yapının arka kapağında da Çoban daşı adı verilen bir kayanın fotoğrafı yer almıştır. 55 sayfadan oluşan bu sayıda ön söz dâhil 14 metin vardır. Bu metinler masal, atalar sözü ve deyimler, giyim kuşam, şifalı bitkiler, sayacı geleneği, halk takvimi, halk inanışları, bir ziyaret yeriyle ilgili kurallar, Çerşenbe âdetleri, nağme ve mahnılar gibi konularda kaleme alınmıştır. Bu sayıda yer alan öz söz dâhil 14 metnin 1 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe, geriye kalanları da Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 40. sayısı 1391 (M 2012) yılının Farvardin ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında ateş resmi, arka kapağında da Nevruz Bayramı sofrası ile ilgili fotoğraflar vardır. 51 sayfadan oluşan bu sayıda 8 adet metin yer almıştır. Bu metinler bir âşık hakkında bilgi, Nevruz Bayramı, çeşitli bayramlarla ilgili âdetler, atalar sözü, mezar taşları konularındadır. Ayrıca Sultan Tulu'nun Türkiye'de yayımladığı “Bocnurd'dan Folklor Derlemeleri” adlı kitabının Ali Berazendeh tarafından yazılan tanıtım yazısı da bu sayıda yerini almıştır. Bunun yanında Gerhard Doerfer'in yazdığı bir makalenin Mustafa Rezaki tarafından “Sekiz Halacca Atasözü” şeklinde yapılan çevirisi de mevcuttur. Bu sayıda yayımlanmış olan 8 adet metinden bir tanesi Farsça, geriye kalanı Türkçedir.

El Bilimi'nin toplam 55 sayfadan oluşan 41. sayısı 1391 (M 2012) yılının Ordibeheşt ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında bağlama ve zurna çalan iki insan resmi, arka kapağında ise tarihi bir mekanın fotoğrafı bulunmaktadır. Kırk birinci sayıda yemek kültürü, âşıklık geleneği, Çille âdetleri, “al arvadı” hakkında inanışlar, deyimler, Âşıklar bayramında okunan bildiri ve başka folklor materyalleri hakkında yazılar bulunmaktadır. Ayrıca bu sayıda Âşıklar Bayramı'nda çekilmiş olan bazı fotoğraflar da vardır. Bu sayıda bulunan 13 tane metnin tamamı Türkçedir.

El Bilimi dergisinin 42. sayısı “Salmas Folkloru Özel Sayısı” olarak geçmektedir. Bu sayı 1391 (M 2012) yılının Hordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön ve arka kapaklarında tarihî mekânlara ait fotoğraflar bulunmaktadır. 47 sayfadan oluşan bu sayıda ön söz dâhil 13 metin

bulunmaktadır. Bu metinler Salmas'tan derlenmiş olan halk hekimliği, kadın giyimleri, atalar sözü ve deyimler, evcil hayvanlar ve ekincilikle ilgili kelimeler, Salmaslı âşıklar, bazı bitkiler, çocuk oyunları, halk dansı konularındadır. Ayrıca kitapta Bilgehan Atsız Gökdağ'ın Türkiye'de yayımlanmış olan "Salmas Ağzı" kitabı hakkında bir tanıtım yazısı da yer almıştır. Bu sayıda yayımlanmış olan 13 metnin tamamı Türkçedir.

43. sayı 1391 (M 2012) yılının Tır ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında yöresel bir kıyafetin fotoğrafı, arka kapağında Tohid Kuh Esedi'nin kısa biyografisi ve bir merasime ait iki fotoğraf yer almıştır. 47 sayfadan oluşan sayıda 10 adet metin bulunmaktadır. Bu sayı masal, düğün gelenekleri, kadın giyimi, halk inançları, üzerlik otu, atalar sözü ve deyimler, "han çoban" seçme merasimi, Salmas'tan derlenen çeşitli folklor materyallerini konu alan metinleri ihtiva etmektedir. Ayrıca bu sayıda Samed Behrengi'nin bir yazısı da bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan metinlerin tamamı Türkçedir.

Derginin 44. sayısı 1391 (M 2012) yılının Mordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında bir gaz lambası fotoğrafı, arka kapağında ise Babek Muhammedi Heşinderek'in kısa biyografisi ve iki tane geleneksel usûllere göre inşa edilmiş iki evin kapısının fotoğrafı vardır. 39 sayfadan oluşan bu sayı 11 adet metni ihtiva etmektedir. Bu sayıda atalar sözü ve deyimler, masallar, yemek kültürü, kurt ile ilgili inançlar, nazarla ilgili inanışlar, kadın giyimleri, Salmas'tan derlenen folklor numuneleri konulu yazılar mevcuttur. Kırk dördüncü sayıdaki 11 adet metinden 2 tanesi Farsça- Türkçe, geri kalanı Türkçedir.

45. sayı 1391 (M 2012) yılının Şehrivar ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında karşılıklı olarak oyun oynayan kadınlar, arka kapağında kurban kesmeye giden erkeklerin fotoğrafları ile Rahim Kablnijad'ın hayatı hakkında kısa bilgi bulunmaktadır. 53 sayfadan oluşan bu sayıda kurban merasimi, bekar kızların ve erkeklerin birbirlerine okudukları şarkılar ve çeşitli folklor derlemelerini konu alan yazılar mevcuttur. Ayrıca İBNA'nın Rıza Hemraz ile yaptığı bir söyleşi de bu sayıda yerini almıştır. Burada yer alan 6 adet metinden 2 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 46. sayısı 1391 (M 2012) yılının Mehr ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında bir tandıra doğru eğilmiş kadın fotoğrafı, arka kapağında ise Enver Uzun'un hayatı ve geleneksel giyimler içinde bir kadın fotoğrafı yer almaktadır. 55 sayfadan oluşan bu sayıda 7 adet metin vardır. Bu sayıda tapmacalar, şarkılar, atalar sözü, kadın giyimi, bir köyün âdetleri, efsaneler, bir folklor araştırmacısının hayatı hakkında bilgiler üzerine yazılar mevcuttur. Burada yayımlanan 7 adet makaleden yalnızca 1'i Farsça- Türkçedir.

47. sayı "Oyunlar Özel Sayısı"dır. Bu sayı 1391 (M 2012) yılının Aban ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında oyun oynayan çocukların fotoğrafları, Mehmed Alipur Makdum'un kısaca hayatı ve bir su kaynağının fotoğrafı vardır. 51 sayfadan oluşan bu sayıda ön söz dâhil 11 adet metin vardır. Ayrıca bu sayıda Rahim Kablnijad ve Ehad Ferehmendi'nin yazdığı "Bağmaruf" kitabının tanıtımı yapılmıştır. Sayı içerisindeki metinler genellikle çocuk oyunları üzerinedir. Bu sayıda yayımlanmış olan 11 adet makalenin tamamı Türkçedir.

El Bilimi'nin "Oyunlar Özel Sayısı 2" olarak geçen 48. sayısı 1391 (M 2012) yılının Azar ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında birkaç renkli balon, oyuncak tutan bir çocuk ve nazar boncuğu resmi; arka kapağında ise aşık oynayan bir el ve Çille Gecesi sofrasının resmi bulunmaktadır. Bu sayı ön söz dâhil 9 adet metin içermektedir, metinler çocuk folkloru hakkında kaleme alınmıştır. Son yazı ise derginin yıl dönümü üzerine yapılan bir törenden bahsetmekte ve bu törenden bir fotoğrafı bulundurmaktadır. 9 metinden biri Türkçe- Farsça diğerleri ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

49. sayı "Urmu Özel Sayısı"dır. Bu sayı 1391 (M 2012) yılının Dey ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında asmaya asılı vaziyette duran bir gaz lambası fotoğrafı; arka kapağında Urmu'dan birkaç fotoğraf, Ekber Abbaspur'un kısaca hayatı ve geleneksel kıyafetler giymiş bir çocuk fotoğrafı mevcuttur. 47 sayfadan oluşan bu sayıda ön söz dâhil 11 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler düğün gelenekleri, üzümler ve üzüm tarlaları, semeni pişirme, maddî folklor, âşık havaları, iki âşığın hayatı üzerinedir. Ayrıca bu sayıda Âşık Yusuf Orhanes ile yapılan söyleşi ve

Doktor Hüseyin M. Güneyli ve Mühendis Asger Aliyani (Yaşıl) tarafından yazılmış olan “Folklor Toplama Kılavuzu” adlı bir kitabın tanıtımı da yer almıştır. Burada yer almış olan metinlerden 3 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

“Kadın ve Folklor Özel Sayısı” olarak geçen 50. ve 51. sayıları aynı ay içinde çıkmıştır. Bu sayılar 1391 (M 2012) yılının Behmen ve Esfand aylarına ait sayılardır. Sayıların ön kapağında uzun saçlı bir kız ve renkli iplerin olduğu bir çizim vardır; arka kapağında ise Nesim Sadık hakkında kısa bilgi, bir oyuncak ve sanatçısı bilinmeyen iki adet tablo bulunmaktadır. Bu sayıdaki yazıların genel konusu kadın folklorudur. 127 sayfadan oluşan sayılar 31 adet metni barındırmaktadır. Bu metinler masallar, halk inançları, Muharrem ayında kadınların yeri, taziye merasimlerinde kadınların görevleri, düğün âdetleri, doğum ile ilgili âdetler, Çille, dokumacılık, dil ve başka folklor materyalleri üzerinedir. Ayrıca bu sayıda Sebile Hıyabani ile Azerbaycan kadın dansları ve Seyyid Selamet ile taziye merasimlerinde kadınların üstlendiği rol üzerine yapılan birer söyleşi de yer almaktadır. Her iki sayıda ön söz dâhil toplam 31 metinden 3 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça-Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 52. sayısı 1392 (M 2013) yılının Farvardin ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında Hüdaferin Köprüsü’nden kış manzarası fotoğrafı; arka kapağında iki tane kış manzarası ve Aras Nehri’nin fotoğrafıyla şaman davulu ve takvim resmi vardır. 55 sayfadan oluşan sayı 14 adet metni ihtiva etmektedir. Metinler masallar, atalar sözü ve deyimler, yerel sözler, halk inançları, bayramla ilgili inançlar, halk mimarisi gibi konular üzerinedir. Ayrıca bu sayıda El Bilimi Derneği’nin düzenlediği bir toplantı hakkında rapor ve “Abdullah Vaşgani Ferahâni”nin “Mebani Destur Zeban- i Halaçî (Halaççanın Dil Bilgisi)” kitabının tanıtım yazısı da yer almıştır. Bu sayıda yer alan 14 adet metnin tamamı Türkçedir.

“Miyana Folkloru Özel Sayısı” olarak geçen 53. sayı 1392 (M 2013) yılının Ordibeheşt ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında Miyana ile Zencan şehrinin arasındaki Kız Köprüsü’nün fotoğrafı; arka kapağında da Salar Puyan’ın kısaca hayatı ve Miyana’daki Kız Kalesi, Katar Köprüsü ve Cemalava Hanı’nın fotoğrafı bulunmaktadır. 51 sayfalık bu sayıda 16 adet

metin bulunmaktadır. Bu metinler masallar, çocuk folkloru, atalar sözü ve deyimler, toy gelenekleri, halk inançları, Muharrem gelenekleri, alkışlar, kargışlar, dokumacılık, el işleri, Miyana şehri gibi çeşitli konular üzerinedir. Bu sayıda yer alan 16 adet metinden yalnızca 1 tanesi Farsça- Türkçedir.

“Tebriz Latifeleri Özel Sayısı” olan 54. ve 55. sayılar aynı zamanda yayımlanmıştır. Bu sayılar 1392 (M 2013) yılının Hordad ve Tır aylarına ait sayılardır. Sayıların ön kapağında Arap sanatçı Ahmed Yüsri'nin bir çalışması, arka kapağında ise Tebriz'den birkaç fotoğraf bulunmaktadır. 91 sayfadan oluşan sayılarda ön söz dâhil 16 metin vardır. Bu metinler genel olarak latifeleri konu almaktadır. Lakaplar ve farklı folklor materyallerini konu alan az sayıda başka makale de bu sayılarda yer almaktadır. Her iki sayıdaki ön söz dâhil 16 metinden yalnızca biri Farsçadır.

56. sayı 1392 (M 2013) yılının Mordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında tarla süren bir insan resmi, arka kapağında ise Mehemed Hasan Rızazad'ın hayatı hakkında kısa bilgi ve çiftçilikle uğraşan insanların resimleri bulunmaktadır. 47 sayfadan oluşan bu sayı 8 adet metni ihtiva etmektedir. Metinler mahnılar, Dede Korkut, tarihî bir hamam, tapmacalar, atalar sözü ve deyimler üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu sayıda “Mehemed Hasan Rızazâd” ile yapılmış bir söyleşi de yer almıştır. Bu sayıda yer alan 8 adet metnin tamamı Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Kadın ve Folklor Özel Sayısı” 57. ve 58. sayıları aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1392 (M 2013) yılının Şehrivar ve Mehr aylarının sayılarıdır. Sayının ön kapağında yöresel kıyafetler içinde bir kadın fotoğrafı arka kapağında ise Gülsüm Ahmedî'nin fotoğrafıyla beraber kısa biyografisi ve iki tane biblonun fotoğrafı bulunmaktadır. 145 sayfadan oluşan bu sayılar 27 adet metin ihtiva etmektedir. Bu metinler masallar, bayatılar, kadın giyimleri, al arvadı, çeşitli âdet, tören ve inançlar, meseller, deyimler gibi çeşitli konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca heykeltıraş Gülsüm Ahmedî ile yapılan bir söyleşi ve Erol Kayra'nın yazdığı “Lehce Bilimi ve Dil Haritaları” makalesinin Susan Nevadeh Râzi tarafından yapılan çevirisi de burada yer almaktadır. Her iki sayıda yayımlanan ön söz dâhil 27 adet metinden sadece 1 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 59. sayısı 1392 (M 2013) yılının Aban ayında çıkmıştır. Sayının ön kapağında dokuma yapan birinin resmi, arka kapağında yine köy manzarası resimleri ile Murteza Nahcivani'nin kısa biyografisi bulunmaktadır. 55 sayfadan oluşan bu sayıda 11 adet metin bulunmaktadır. Bu sayıdaki metinler masal, tapmacalar, atalar sözü, yerel sözler, çocuk oyunları, evlilikle ilgili âdetler gibi çeşitli konularda yazılmıştır. Ayrıca bir önceki sayılarda Susan Nevadeh Râzi'nin çevirdiği “Lehçe Bilimi ve Dil Haritaları” makalesinin ikinci bölümü de burada bulunmaktadır. Sayının en sonunda bulunan bildiride de sonraki sayılar için okurlardan derledikleri folklor materyallerini göndermeleri istenmiştir. Bu sayıdaki tüm metinler Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Binab Folkloru Özel Sayısı” olarak geçen 60. sayı 1392 (M 2013) yılının Azar ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında Binab'ta bulunan Soğuk Çay'ın üzerindeki “Beş Gözlü Köprü”nün fotoğrafı; arka kapağında ise Gulamhüseyinpur Ferzin'in kısa biyografisi ile birkaç manzara fotoğrafı, barkırcılık ve yüncülükle uğraşan iki kişinin fotoğrafı vardır. 55 sayfadan oluşan bu sayıda 13 metin bulunmaktadır. Bu metinler masallar, koşmacalar, Binab Kebabı, çocuk oyunları, Binab'da kurulan bir pazar, halk inançları, çeşitli bayram ve merasimlere dair bilgiler üzerinedir. Ayrıca bu sayıda “Binab Atalar Sözü” kitabı için yazılan tanıtım yazısı da bulunmaktadır. Bu sayıdaki 13 metinden yalnızca 2 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 61. ve 62. sayıları aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1392 (M 2013) yılının Dey ve Behmen aylarına ait olan sayılardır. Sayının ön kapağında Rahim Çerhi'nin yaptığı bir resim, arka kapağında ise Rahim Çerhi'nin kısa biyografisi ile bir desen bulunmaktadır. 130 sayfadan oluşan bu sayı içerisinde 21 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler Kaşkay folkloru, yemek kültürü, çocuklar ve yetişkinler tarafından oynanan oyunlar, atalar sözü, deyimler, meseller, ölümle ilgili inanç ve gelenekler, alkışlar, kargışlar, taşlarla ilgili inançlar, mahnılar, yemek kültürü, Karapapak âdetleri, İran Türklerinin nüfusu ve yaşadıkları coğrafyalar ve başka folklorik derlemeleri konu alan metinlerdir. Ayrıca burada “Arzu ile Kanber (Anadolu ve Tuzhurmatu Varyantları)” kitabı üzerine yazılan bir tanıtım

yazısı, Hasan Mecidzâde'nin Sarı Âşık hakkında bilgi verdiği bir mektup ve şu ana kadar dergide yayımlanmış tüm özel sayılar hakkında bilgi veren bir yazı da yer almaktadır. Bu iki sayıda bulunan 21 metinden yalnızca 1 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi'nin 63. ve 64. sayıları aynı zamanda yayımlanmıştır. Bu sayılar 1392 (M 2013) yılının Esfand ve 1393 (M 2014) yılının Farvardin aylarına aittir. Sayıların ön kapağında pembe renkli çiçekler açmış bir ağaç, bir kız çocuğu, nar, semeni, kandil ve kilim resmi; arka kapağında ise Meliha Jalepur hakkında kısa bilgi ve kap kacak, kilim ve bir minyatürün küçük fotoğrafları vardır. Her iki sayı “Kadın ve Folklor Özel Sayısı” olarak geçmektedir. 151 sayfadan oluşan bu sayı ön söz dâhil olmak üzere 32 adet metin ihtiva etmektedir. Metinler masallar, halk hekimliği, sayacılık, Gılgamış Destanı'ndaki kadın karakterler, bayatılar, yemek kültürü, doğum ve evlilik ile ilgili âdetler, çeşitli bayramlar, deyimler, Tebriz, mahnılar, Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki kadınlar, geleneksel aydınlatma araçları ve başka konular üzerinedir. Ayrıca bu sayıda sanatkâr Meliha Hanım Jalepur” ile yapılan bir söyleşi ve Ahmet Azerlu'nun “Tapmacalar” kitabı için bir tanıtım yazısı da bulunmaktadır. Bu iki sayıda yayımlanan 32 adet metinden 30 tanesi Türkçe, 1 tanesi Farsça, 1 tanesi de Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisininin 65. ve 66. sayıları aynı zamanda yayımlanmıştır. Bu sayılar 1393 (M 2014) yılının Ordibeheşt ve Hordad aylarına ait olan sayılardır. Sayıların ön kapağında Zencan'da yapılan bir aş festivalinden bir fotoğraf, arka kapağında ise Samed Memduhi'nin kısa biyografisi ile bir kilim deseni bulunmaktadır. 83 sayfadan oluşan bu sayıda 20 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masallar, yemek kültürü, atalar sözü ve deyimler, üzerlik otu, geleneksel danslar, çobanlıkla ilgili folklor materyalleri, doğum ile ilgili âdetler, lakaplar, folklor materyallerinin derlemesi ve Âşık Garip ve Şahsenem Destanı üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu sayıda “Samed Memduhi” ile yapılan bir söyleşi ve “Azerbaycan'da Nevruz” sergisiyle ilgili bir rapor da bulunmaktadır. Bu sayılarda bulunan 20 adet metinden 1'i Farsça, 1'i Farsça- Türkçe, geri kalanı ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Derginin 67. ve 68. sayıları 1393 (M 2014) yılının Tır ve Mordad aylarına aittirler. Altmış sekizinci sayının ön kapağında bir manzara resmi bulunmaktadır. Arka kapakta ressam Siyamek Şateriyan'ın kısa biyografisi ve ön kapakta olduğu gibi bir manzara resmi vardır. Altmış sekizinci sayının ön kapağında da kilim dokuyan bir kadın fotoğrafı vardır. Her iki sayı toplam 134 sayfadan oluşmaktadır. Her iki sayıda toplam tamamı Türkçe olarak yazılmış 20 adet metin vardır. Bu metinler yemek kültürü, ohşamalar, evlilik ile ilgili âdetler, folklor materyallerinin derlenmesi, sepetçilik, bazı rivayetler, masallar, efsaneler, şarkılar, destan, halk inançları ve başka konularda yazılmışlardır. Bu sayıda yer alan 13 adet metnin tamamı Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

“Kadın ve Folklor Özel Sayısı” olan 69. ve 70. sayılar aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1393 (M 2014) yılının Şehrivar ve Mehr aylarına ait sayılardır. Sayıların ön kapağında patik giymiş vaziyette bir çift ayak arka kapağında ise gümüş ustası Lida (Zehra) Latifi hakkında kısa bilgi ve onun yaptığı bazı çalışmaların fotoğrafları bulunmaktadır. 151 sayfadan oluşan bu sayılar ön söz dâhil 29 adet metin vardır. Bu metinler masallar, yemek kültürü, al arvadı, çocuk oyunları, kış için yiyecek depolama, doğum ve toy ile ilgili âdetler, mahnılar, Şamanizm, Türk folklorunda âdet kanaması gibi konular üzerinedir. Ayrıca bu sayıda “Zehra (Lida) Hanım” ile yapılan bir söyleşi de yer almıştır. Bu sayılarda yayımlanan 29 adet metinden 3 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

“Muharrem- Safer Özel Sayısı” olarak geçen 71. ve 72. sayılar aynı zaman içinde yayımlanmıştır. Bu sayılar 1393 (M 2014) yılının Aban ve Azar aylarına ait sayılardır. Sayıların ön kapağında Kaçar devrinde Pakistanlı bir nakkaşın yaptığı “Aşure'nin Gün Orta Çağı/ Hz. Hüseyin'in Hz. Ali'nin ailesiyle Veda Sahnesi” minyatürü, arka kapağında ise Rahim Kablnijad'ın “Elem Dibi” geleneğinden çektiği bir fotoğraf bulunmaktadır. 126 sayfadan oluşan bu sayılar ön söz dâhil 20 adet metni ihtiva etmektedir. Bu metinler Salmas, Hoy, Erdebil, Meraga gibi şehirlerde Muharrem ayı için yapılan merasimler, âşık şiirlerinde Kerbelâ, Tebriz'de bulunan Muharrem Müzesi ve Muharrem ayı ile ilgili başka bilgileri konu almaktadır. Ayrıca bu sayılarda Muharrem ayı âdetlerini içeren bir fotoğraf

albümü de bulunmaktadır. Bu iki sayıda yer alan toplam 20 adet metinden 1 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe geri kalanlar Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 73. ve 74. sayıları aynı zaman içinde çıkmıştır. Bu sayılar “Kadın ve Folklor Özel Sayısı”dır. Her iki sayı 1393 (M 2014) yılının Esfand ve 1394 (M 2015) yılının Farvardin aylarına ait sayılardır. Her iki sayının ön kapağında yöresel giyimler içinde kapıdan bakan bir kadın, başlarında semeni taşıyan kadınlar, ahşap bir oyuncak ve üzerinde mumlar, çiçek ve kitap bulunan dört tane fotoğraf; arka kapağında ise Nâhid Ferhengi hakkında kısa bir bilgi ve bir kadın ile süs eşyalarının fotoğrafları vardır. 170 sayfadan oluşan bu iki sayı ilk sayfadaki şiir ve ön söz dâhil 39 adet metni ihtiva etmektedir. Bu metinler masallar, yemek kültürü, Nevruz Bayramı, Çille Gecesi, toy gelenekleri, çocuk oyunları, tapmacalar, atalar sözü, çeşitli halk inançları, Tebriz, Ahir Çerşenbe merasimleri ve folklorla ilgili başka konular üzerine yazılmıştır. Bu iki sayıda bulunan 39 adet metinden 6 tanesi Farsça, 2 tanesi Farsça- Türkçe, geriye kalanlar Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

El Bilimi dergisinin 75. ve 76. sayısı aynı zamanda yayımlanmıştır. Bu sayılar 1395 (M 2016) yılının Farvardin ve Ordibeheşt aylarına ait sayılardır. 75. sayının ön kapağında tarihî bir mekânda duran bir kadının fotoğrafı bulunmaktadır. 2. sayfada 76. sayı için tasarlanmış bir ön kapak da bulunmaktadır. 76. sayının ön kapağında bir grup kadın ve çocuğun fotoğrafı vardır. Sayıların arka kapağında Nefis Sinafer hakkında kısa bilgi ve geleneksel kıyafetler giyen bir kız çocuğu fotoğrafı ile başka geleneksel kıyafetlerin fotoğrafı bulunmaktadır. Ayrıca 76. sayının tüm metinlerinin “Ahmed Bey Cevadi” tarafından hazırlandığı 76. sayının kapağında belirtilmiştir. 75. sayı 65 sayfa ve ön söz dâhil 18 metinden oluşmaktadır. Bu sayıda masallar, yemek kültürü, tapmacalar ve folklor üzerine yazılan başka konular vardır. Ayrıca bu sayıda “Sarduri Müzesi” hakkında bir yazı, “Nefis Sinafer” ve “Zurnacı Muhsin Muhtari” ile yapılan bir söyleşi de bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan 18 metinden 3 tanesi Farsça geri kalanı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 66. sayfadan itibaren 76. sayı başlamaktadır. 75 sayfadan oluşan bu sayıda 38 adet metin vardır. Bu sayı

“Çarburc Özel Sayısı”dır. Bu sayıdaki metinlerde Çarburc’tan derlenmiş olan masal, düğün gelenekleri giyim kuşam, el işleri ve başka çeşitli konularla ilgili folklor materyalleri işlenmiştir. 76. sayıda bulunan 38 metinden 15 tanesi Farsça geri kalanı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 130 sayfadır.

Derginin 77. ve 78. sayıları aynı zaman içinde yayımlanmıştır. Bu sayılar 1395 (M 2016) yılının Hordad ve Tır aylarına ait olan sayılardır. 77. sayının ön kapağında ata binen yaşlı bir adamın fotoğrafı bulunmaktadır. 77. sayının ikinci sayfasında da 78. sayı için tasarlanmış olan ön kapak bulunmaktadır. Bu kapakta yaşlı bir kadın resmi bulunmaktadır. Ayrıca 78. sayının kapağında bu sayı içindeki tüm metinlerin “Kudret Ebulhüseyni” tarafından hazırlandığı belirtilmiştir. Sayıların arka kapağında Mahmud Rufiger Hak hakkında kısa bilgi ve halı dokuma ile ilgili altı tane fotoğraf bulunmaktadır. 77. sayı toplam 114 sayfadan oluşmaktadır. Aynı zamanda bu sayıda ön söz dâhil 35 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masallar, yemek kültürü, atalar sözü ve deyimler, müzik kültürü, toy merasimleri, kargışlar gibi çeşitli konular hakkında kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda “Mahmud Rufiger Hak” ile yapılan bir söyleşi de vardır. Bu sayının içindeki 35 metinden yalnızca biri Farsça olarak kaleme alınmıştır. 115. sayfadan itibaren 78. sayı başlamaktadır. Bu sayı “Salan/ Savalan/ Sağlan/ Salan Özel Sayısı” olarak geçmektedir. Bu sayıda Savalan’daki bazı yerler, yemek kültürü, bölgede yetişen bitkiler, Savalan’daki halk inançları ve âdetleri, bölgede bulunan evcil ve vahşi hayvanlar, böcek türleri gibi konular üzerine çeşitli konular hakkında yazılar bulunmaktadır. 78. sayıda 14 metin bulunmaktadır. Bunlardan 5 tanesi Farsça, 2 tanesi Farsça- Türkçe, 7 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 177 sayfadan oluşmaktadır.

79. ve 80. sayılar 1395 (M 2016)’in Mordad ve Şehrivar aylarına aittir. 79. sayının ön kapağında bir toy merasiminin fotoğrafı vardır. Sayıların arka kapağında ise İslam Mustafavi hakkında kısa bilgi ile bakliyat, baharat ve yeşilliklerin bir arada olduğu bir fotoğraf vardır. 79. sayı “Kum ve Merkezî Ostanları Folkloru Özel Sayısı 1” olarak geçmektedir. 79. sayının ikinci sayfasında 80. sayı için hazırlanmış kapak da mevcuttur. Bu kapakta bir

meydanda toplanmış insanları seyreden bir çocuğun fotoğrafı bulunmaktadır. 79. sayı 110 sayfadır ve ön söz dâhil 37 metin içermektedir. Bu sayıda yer alan metinler genellikle Kum- Save bölgelerinden derlenmiştir. Metinler genel olarak atalar sözü ve deyimler, çocuk folkloru, tapmaca, masal, yerel sözler, bitkiler gibi çeşitli konular hakkında yazılmıştır. Bu sayıda yer alan metinlerden ön söz de dâhil 4 tanesi Farsça, 3 tanesi de Farsça- Türkçedir. 111. sayfadan itibaren 80. sayı başlamaktadır. Bu sayıda 9 metin bulunmaktadır. Bu metinler Azerbaycan Türkçesindeki ağızlar, emek nağmeleri gibi çeşitli konular üzerindedir. Ayrıca bu sayıda Anac Haber Ajası'nın Alireza Sarrafi'nin folklor üzerine yaptığı bir söyleşi de bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan 9 metinden 3'ü Farsçadır. Her iki sayı da toplam 161 sayfadır.

Derginin 81. ve 82. sayıları aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1395 (M 2016) yılının Mehr ve Aban aylarına aittir. "Muharrem Folkloru Özel Sayısı 3" olan 81. sayının ön kapağında yaşlı bir adamın küçük bir çocuğu atın üzerindeyken tuttuğu bir fotoğraf bulunmaktadır, aynı sayının arka kapağında "Mehemmed Emani" hakkında kısa bilgi ve Muharrem ayında yapılan etkinliklerden bir fotoğraf da verilmiştir. 82. sayının kapağında taşbaskı kitap sayfalarının olduğu bir resim vardır. 81. sayı 79 sayfa ve ön söz dâhil 13 metinden oluşmaktadır. Bu metinlerin çoğunluğu Muharrem ayı gelenekleri ile ilgilidir. Ayrıca bu sayıda "Mehemmed Emani" ile yapılan bir söyleşi de yer almaktadır. Bu sayıdaki 13 metinden 1'i Farsça 1'i de Farsça- Türkçedir. 80. sayfadan itibaren 82. sayı başlamaktadır. Bu sayıda ön söz dâhil 30 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler masallar, yemek kültürü, Urmu'da yapılan bir üzüm festivali, bayatılar, meseller ve deyimler ve çeşitli başka konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca 82. sayıda "Alireza Sarrafi" ile yapılan bir söyleşi de bulunmaktadır. Bu 30 metinden 2 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 204 sayfadan oluşmuştur.

El Bilimi'nin 83. ve 84. sayıları aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1395 (M 2016) yılının Azar ve Dey aylarına ait olan sayılardır. 83. sayının ön kapağında Mugan ve Save Şahsevenlerine mensup birkaç çocuk ve yetişkinin olduğu bir fotoğraf bulunmaktadır. Sayının arka kapağında Ali

Kafkasyalı hakkında kısa bir bilgi ve yayımlanmış olduğu 6 kitabın kapak fotoğrafı da vardır. 83. sayının 2. sayfasında 84. sayı için tasarlanmış kapak da bulunmaktadır. Burada da ellerinde müzik aletleriyle bir müzik grubunun fotoğrafı vardır. 83. sayı “Kum ve Merkezî Ostanlarının Folkloru Özel Sayısı 2” olarak geçmektedir. Bu sayı 96 sayfa ve ön söz dâhil 27 metinden oluşmaktadır. Bu metinler masallar, âşıklık geleneği, yemek kültürü, toy gelenekleri, Çille merasimi, bazı halk inançları ve folklorla ilgili çeşitli başka konular hakkındadır. Bu sayıda bulunan 27 metinden 1’i Farsça-Türkçe, 3’ü de Farsça olarak kaleme alınmıştır. Ayrıca en sonda bir fotoğraf albümü de bulunmaktadır. 97. sayfadan itibaren 84. sayı başlamaktadır. Bu sayı “Kum ve Merkezi Ostanlarının Folkloru Özel Sayısı 3” olarak geçmektedir. Bu sayıda 26 adet metin vardır. Bu metinler atalar sözü ve deyim, kargışlar, alkışlar, bayatılar, masallar, çocuk folkloru, Save-Hemedan ağzı gibi çeşitli konular üzerine yazılmıştır. Bu sayıdaki 26 metinden 2 tanesi Farsça- Türkçedir. Bu sayının sonunda Şahseven Halaçları ile ilgili bir fotoğraf albümü yer almıştır. 169. sayfadan itibaren ek sayı (zamime) başlamaktadır. Bu sayının kapağında Ali Kafkasyalı’nın ve bir grup insanın fotoğrafı bulunmaktadır. Ek sayıda Ali Kafkasyalı ve onun eserleri tanıtılmıştır. Ayrıca Ali Kafkasyalı’nın “İran Türkler Âşık Muhitleri” kitabındaki “Kum- Save Âşık Muhiti” bölümünün Alireza Sarrafi tarafından yapılan çevirisi de ek sayıda bulunmaktadır. Ek sayıda yer alan tek metin Türkçe yazılmıştır. Ek sayı da dâhil olmak üzere 83. ve 84. sayılar toplam 209 sayfadan oluşmuştur.

El Bilimi dergisinin 85. ve 86. sayıları 1395 (M 2016) yılının Behmen ve Esfand aylarına ait olan sayılardır. 85. sayının ön kapağında bir minyatür, arka kapağında da Haide Muradi’nin “Karlı Damlar” adlı filminin afişi, birkaç fotoğraf ve Haide Muradi hakkında kısa bir bilgi vardır. 85. sayının ikinci sayfasında 86. sayı için hazırlanan kapak da bulunmaktadır. Burada da bir yemek sofrası görüntüsü vardır. 85. sayı 88 sayfa ve 20 adet metinden oluşmaktadır. Bu metinler masallar, evlilik ve doğum ile ilgili âdetler, mahnılar, halk inançları gibi çeşitli konular hakkında kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda Abdülkerim Menzuri Hamine’nin “Muhabbet Destanları” ve Ali Berazende’nin “Dastan- 1 Selim Cevahir Furuş: Türkçe El Yazması”

kitapları için yazılmış tanıtım yazıları da bulunmaktadır. Bu sayıda kitap tanıtım yazıları dâhil 20 metin vardır ve bunlardan 3 tanesi Farsçadır. 89. sayıdan itibaren 86. sayı başlamaktadır. Bu sayı 15 adet metni ihtiva etmektedir. Bu metinler masallar, Nevruz Bayramı, bayatılar, halk takvimi gibi çeşitli konular üzerine kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda “Haide Muradi” ile yapılan bir söyleşi de bulunmaktadır. Bu sayıda yer alan 15 metnin tamamı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 179 sayfadır.

Derginin 87. ve 88. sayıları aynı zamanda çıkmıştır. Bu sayılar 1396 (M 2017) yılının Farvardin ve Ordibeheşt aylarına aittir. 87. sayının ön kapağında oyun oynayan çocukların olduğu bir çizim, arka kapağında Zöhre Vefai hakkında kısaca bilgi ve onun 10 adet kitabının kapak resmi vardır. 87. sayının ikinci sayfasında 88. sayı için hazırlanan kapak da bulunmaktadır. Bu kapakta da bazı elişleriyle El Bilimi Derneği'nin bazı üyeleri ve Seçkin Sarpkaya'nın bir arada bulunduğu iki fotoğraf yer almaktadır. 87. sayı “Uşak ve Folklor Özel Sayısı” olarak geçmektedir. Bu sayı 126 sayfa ve ön söz dâhil 31 metinden oluşmaktadır. Bu metinler genellikle masallar ve çocuk folkloru konularında yazılmışlardır. Ayrıca bu sayıda Mahmud Yusufpur'un Nimet Hamitzade ile yapmış olduğu bir söyleşi de yer almıştır. Bu sayıdaki 31 metinden yalnızca 1 tanesi Farsçadır. 127. sayfadan itibaren 88. sayı başlamaktadır. Bu sayıda ön söz dâhil 28 metin vardır. Bu metinler yemek kültürü, masallar, bayatılar, atalar sözü ve deyimler, kimi halk inançları, Afşar ağızlarındaki yabancı bitki adları gibi çok çeşitli konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu sayıda Seçkin Sarpkaya'nın “Tebrizli Türk Masal Anaları” makalesinin Susan Nevadeh Razi tarafından yapılmış çevirisi de yer almıştır. Bu sayıdaki 28 metnin tamamı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 228 sayfadan oluşmaktadır.

89. ve 90. sayılar 1396 (M 2017) yılının Hordad ve Tır aylarına aittir. 89. sayının ön kapağında fasulye kıran iki kadının resmi, arka kapağında ise yedi adet resim ve Âzita Vehdetdost ile ilgili kısa bir bilgi bulunmaktadır. 89. sayının ikinci sayfasında 90. sayıya ait olan kapak bulunmaktadır. Burada da halıların üzerinde oturmuş halı kenarı yapan bir adamın çizimi

vardır. 89. sayı 84 sayfa ve ön söz dâhil 15 metin bulundurmaktadır. Bu metinler destanlar, nazarla ilgili âdetler, çocuklarla ilgili inançlar gibi çeşitli konular hakkındadır. Bu sayıda yer alan 15 metinden 2 tanesi Farsçadır. 85. sayfadan itibaren 90. sayı başlamaktadır. Bu sayıda ön söz dâhil 25 adet metin vardır. Bu metinler tapmacalar, masallar, çocuk folkloru, bayatılar, giyim kuşam gibi çeşitli konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu sayıda “Azita Vahdetdost” ile yapılan bir söyleşi de yer almaktadır. Burada yer alan 25 metinden 2 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe geriye kalanı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 167 sayfadır.

Derginin 91. ve 92. sayıları aynı zamanda çıkmıştır ve 1396 (M 2017) yılının Mordad ve Şehrivar aylarına aittir. 91. sayının ön kapağında bir tarla içinde dinlenen yaşlı bir kadın ve adamın tasvir edildiği bir resim bulunmaktadır, sayının arka kapağında Mehemmedrıza Baban Kerimi hakkında kısa bilgi ve onun dört eserinin kapak fotoğrafı vardır. 91. sayının ikinci sayfasında 92. sayının kapak tasarımı bulunmaktadır. Burada oyuncak bebeklerin fotoğrafı vardır. 91. sayı 88 sayfa ve ön söz dâhil 12 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler bayatılar, atalar sözü, yemek kültürü, çeşitli gelenekler ve başka folklor materyalleri üzerine kaleme alınmıştır. Bu 12 metinden 3 tanesi Farsça, 5 tanesi Farsça- Türkçe ve geri kalanı da Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 89. sayfadan itibaren 92. sayı başlamaktadır. Bu sayıda da 17 adet metin vardır. Bu metinler masallar, çocuk oyunu, bir yerleşim yerindeki toponimler ve başka çeşitli konular üzerinedir. Bu sayıda yer alan metinlerden sadece 1 tanesi Farsçadır. Bu iki sayıdan sonra 147. sayfadan itibaren 92. sayının zamimesi, yani ek sayısı vardır. Ek sayının kapağında bir müzik grubunun fotoğrafı vardır. Bu ek sayıda da açıklama ve öz söz ile birlikte 17 adet metin bulunmaktadır. Ek sayıdaki metinler âşıklık geleneği ve âşıklar üzerinedir. Bu sayıda Zengan’da vefat etmiş ve hâlen yaşayan âşıklardan bahsedilmiş ve onların eserlerinden örnekler sunulmuştur. Ek sayıdaki tüm metinler Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı ek sayı da dâhil olmak üzere toplam 268 sayfadır.

Derginin 93. ve 94. sayıları aynı zamanda çıkmıştır, bu sayılar 1396 (M 2017)’nin Mehr ve Aban aylarına ait olan sayılardır. Bu sayılar İran takvimine göre 1396 yılının Mehr ve Aban aylarına ait olan sayılardır. 93.

sayının ön kapağında Astara şehrinin evlerinin üstten görünümü vardır. Sayıların arka kapağında ise Behzad Behzadi'nin hayatından kısaca bahsedilmiş ve Behzadi'ye ait 2 fotoğraf yer almıştır. 93. sayının ikinci sayfasında 94. sayının kapağı bulunmaktadır. Bu kapakta da bir adam ve ata binen bir kadının fotoğrafı vardır. 93. sayı "Astara Özel Sayısı" olarak geçmektedir. Bu sayıda ön söz dâhil 9 adet makale vardır. Bunlar genellikle Astara latifeleri, yerel sözleri, atalar sözü ve deyimleri, çocuk folkloru, Astara ağzının özellikleri üzerinedir. Ayrıca bu sayıda eski Astara şehrinin fotoğrafları da bulunmaktadır. Bu sayıdaki metinlerden 1 tanesi Farsça, 2 tanesi Farsça- Türkçe, geriye kalanlar da Türkçedir. 79. sayfadan itibaren 93. sayfanın zamimesi yani ek sayı başlamaktadır. Ek sayının kapağında Behzad Behzadî'nin fotoğrafı vardır. Ek sayı Behzad Behzadî üzerine hazırlanmıştır. 93. sayının ek sayısı Behzad Behzadî'nin atalar sözü ve deyimler üzerine bir makalesi ve farklı yazarlara ait 4 metni daha içermektedir. Ek sayıda yalnızca 1 tane Farsça metin bulunmaktadır. 103. sayfadan itibaren 94. sayı başlamaktadır. 94. sayıda ön söz dâhil 17 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler bayatılar, ağıtlar ve folklorla ilgili çeşitli konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu sayıda "Sahab Paşazade" ile yapılan bir söyleşi ve Mecid Sufi Nistani'nin "Nistan" kitabı hakkında bir tanıtım da yer almaktadır. 94. sayıdaki metinlerden 5 tanesi Farsça, 2 tanesi Farsça-Türkçe ve geri kalanı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 183. sayfadan itibaren 94. sayının zamimesi yani ek sayısı başlamaktadır. Ek sayının kapağında bir âşık çizimi vardır. Ek sayı Zengan âşık destanları hakkındadır ve M. Kerimî tarafından hazırlanmıştır. Ek sayı 16 adet metin ihtiva etmektedir, ek sayıdaki metinlerin tamamı Türkçedir. Bu sayıda Dede Korkut, Köroğlu, Kaçak Nebi, Kaçak Kerem, Kaçak Settar destanları işlenmiştir. 93. ve 94. sayı, iki ek sayı da dâhil olmak üzere 285 sayfadan oluşmaktadır.

Tamamı 161 sayfa olan 95. sayı 1396 (M 2017) yılının Azar ayında çıkmıştır. Sayının ön kapağında Halaç Türk'ü masal anası Fatma Hanım Vaşgani ve çocuğunun fotoğrafı, arka kapağında Zekiye Zülfikari'nin hayatı hakkında kısa bilgiler ve iki eserinin kapak fotoğrafı vardır. 95. sayı 20 adet metin içermektedir. Bunlar mahnı, Çille merasimi, Köroğlu, tapmacalar,

bayatılar, atalar sözü ve deyim gibi konular üzerine kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayının sonunda Mustafa Rezaki'nin "Nukuş- e Curab, Cacim ve Gelim der Rustay Şilandar ve Çayırılı der Zencan (Çayırılı ve Çilandar Köyünde Kilim, Cecim ve Çorap Nakışları" kitabının tanıtımı ve El Bilimi dergisinin yazarlarından Zekiye Hanım Zülfikârî'nin kısa özgeçmişiyile kendi ağzından anlattığı anıları da yer almıştır. Bu sayıda yer alan yazılardan 4 tanesi Farsça, 3 tanesi Farsça- Türkçe, geri kalanı Türkçedir. 111. sayfadan itibaren bu sayının zamimesi yani ek sayı başlamaktadır. Ek sayının kapağında Halaç Türkü masal anası Fatma Hanım Vaşgani'nin resmi vardır. Ek sayı Fatma Hanım Vaşgani'den derlenen 6 adet masal üzerinedir. Ek sayıda ön söz, Ali Asger Cemrasi ve Mustafa Rezaki arasında geçen 3 yazışma, Fatma Hanım Vaşgani ve başka masal analarından dinlenen 6 adet masal, Mustafa Rezaki'nin bu masallar hakkında yazdığı bir makale, Ali Asger Cemrasi ve Vaşgani Ferahani'nin eserleri kısaca tanıtılmıştır. Ek sayıdaki metinler Türkçedir.

96. ve 97. sayılar 1396 (M 2017) yılının Dey ve Behmen aylarına aittirler. 96. sayının ön kapağında Âşık Gafar İbrahimî ve Yusuf Bey Abadyan'ın fotoğrafları yer almıştır, sayıların arka kapağında Rûya Rak hakkında kısa bilgi ve ona ait birkaç fotoğraf vardır. 96. sayının ikinci sayfasında 97. sayı için tasarlanmış olan kapak da bulunmaktadır. Burada Şah İsmail Anıtı'nın fotoğrafı vardır. 96. sayı 96 sayfadan oluşmaktadır ve bu sayıda 23 adet metin vardır. Bu metinler yemek kültürü, bayatılar, masallar, mahnılar, halk inançları gibi birçok konu hakkındadır. Ayrıca bu sayıda Aslı Çandarlı Şahin'in "Türk Çadırı Üzerine" makalesinin Kiyumers Aslani tarafından yapılan çevirisi de bulunmaktadır. Bu sayıdaki metinlerden 5 tanesi Farsça, 2 tanesi Farsça- Türkçe, 16 tanesi Türkçedir. 97. sayfadan itibaren 97. sayı başlamaktadır. Bu sayıda 15 adet metin vardır. Bu metinler âşıklık geleneği, âşık musikisinin önemi, masallar, Ali Kemâlî'nin eserleri gibi çeşitli konular hakkındadır. Ayrıca bu sayıda Rûya Rak'ın hayatı hakkında bilgiler ve onun annesinden derlediği 4 adet masal da bulunmaktadır. 97. sayıdaki 15 metinden 2 tanesi Farsçadır. 175. sayfadan itibaren 97. sayının zamimesi yani ek sayısı başlamaktadır. Ek sayfanın kapağında Alireza Sarrafi'nin bir gazeteci ile söyleşi esnasında çekilmiş bir

fotoğrafi bulunmaktadır. Ek sayıda Anac haber ajansı tarafından Alireza Sarrafi ile yapılan bir söyleşi vardır. Söyleşi Farsçadır.

“Kaşkayı Özel Sayısı” olan 98. sayı 1396 (M 2017) yılının Esfand ayında çıkmıştır. Sayının ön kapağında bir Kaşkay düğününden görüntü, arka kapağında Esedullah Merdani hakkında kısa bilgi ve onun iki eserinin kapak fotoğrafı vardır. Bu sayı 27 adet metin ihtiva etmektedir. Bu metinler Kaşkay Türklerinin giyimleri, Kaşkay adının etimolojisi, yemek kültürü, atalar sözleri ve deyimleri, yerel sözleri, Kaşkay Türklerinde çocuk folkloru, el işleri ve çeşitli folklor materyalleri üzerine kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda “Esedullah Merdani” ile yapılan bir söyleşi de bulunmaktadır. Bu sayıda bulunan 27 metinden 5 tanesi Farsça, 6 tanesi Farsça- Türkçe ve 16 tanesi Türkçe olarak yazılmıştır. 129. sayıdan itibaren zamime yani ek sayı başlamaktadır. Ek sayının kapağında yerde oturup bağlama çalan bir âşık çizimi vardır. Bu sayı Zengan âşık destanlarını konu almaktadır, M. Kerimi tarafından hazırlanmıştır. Ek sayı 16 adet metni içermektedir. Ek sayıdaki tüm metinler Türkçedir. 98. sayı ek sayı da dâhil 287 sayfadır. Arka kapak tasarımında bu sayı için derleme yapılan bölgenin işaretlendiği bir harita bulunmaktadır.

Derginin 99. sayısı 1397 (M 2018) yılının Farvardin ayında çıkmıştır. 99. sayı “Komuzan Borçalıları 1” şeklinde geçmektedir. Sayının ön kapağında Borçalı yakınlarındaki Kutabad kentinde bulunan “Yazılı Kaya”nın fotoğrafı vardır, arka kapağında ise Mehemed Komicanî hakkında kısa bilgi ve onun iki eserinin fotoğrafı bulunmaktadır. Bu sayıda 22 adet metin bulunmaktadır. Bunlar Borçalı ve Bozoçlu adının kökeni, Bozoçlu ve Borçalı tayfalarının tarihi, ana dilin öğretilmesinde kadınların rolü, Bozoçlu ve civarının kültürünü korumak gibi çeşitli konular üzerindedir. Ayrıca bu sayıda “Komican valisi Süleymanî” ve Merkezî ilinin kültür bakanlığı temsilcisi “Doktor Hüseyinî” ve “Ali Ekber Akça Kehrizi” ile yapılan söyleşiler de bulunmaktadır. Bu sayıdaki metinlerden 2 tanesi Farsça- Türkçe, 1 tanesi Türkçe, 19 metin ise Farsçadır. Metinler dışında Bozoçlu’da bulunan bir müzedeki görüntülerin yer aldığı fotoğraf albümü de bu sayıda yer almaktadır. 99. sayı 169 sayfadan oluşmaktadır.

100. sayı “Komuzan Borçalıları 2” olarak geçmektedir. Bu sayı 1397 (M 2018) yılının Ordibeheşt ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında boncuk salma merasiminden bir görüntü, arka kapağında Yusuf Abdülhüseyni hakkında kısa bilgi ve kilim desenleri bulunmaktadır. 100. sayı 34 adet metin içermektedir. Bu metinler Komican, Famerin, Milacerd gibi yerlerden derlenmiş olan bayatılar, masallar, Köse Gelin merasimi, halk arasındaki çeşitli rivayetler, gelenekler ve görenekler gibi birçok konu üzerine kaleme alınmıştır. 211 sayfalık 34 metinden 15 tanesi Farsça, 10 tanesi Farsça- Türkçe ve 9 tanesi Türkçedir. 100. sayı 211 sayfadan oluşmaktadır.

“Komuzan Borçalıları 3” olarak geçen 101. sayı 1397 (M 2018) yılının Hordad ayında yayımlanmıştır. Sayının ön kapağında Borçalı âşıklarından oluşan bir müzik grubunun fotoğrafı, arka kapağında Veliullah Hüsrevbeygi (Âşık Derviş) ve Gulamrıza Golâbi (Âşık Paşa) hakkında kısa bilgi bulunmaktadır. Bu sayıda 32 adet metin vardır. Bu metinler kargışlar, atalar sözü ve deyimler, tapmacalar, çocuk oyunları, koşmacalar, yemek kültürü, Borçalıdaki kimi yer isimleri gibi çeşitli konular üzerine kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda Âşık İbad, Âşık Derviş ve Alireza Atabeki ile yapılan söyleşiler de yer almıştır. Bu sayıda yer alan 32 metinden 5 tanesi Türkçe, 13 tanesi Farsça- Türkçe ve 14 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır. 101. sayı 175 sayfadan oluşmuştur.

El Bilimi'nin “Komuzan Borçalıları 4” olarak geçen 102. sayısı 1397 (M 2018) yılının Tır ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında İsfencan kentindeki Bahadırılı Kalesi'nin fotoğrafı, arka kapağında da Tayyibe Kasımhane hakkında kısa bilgi ve onun bir eserinin kapak fotoğrafı bulunmaktadır. 102. sayı 12 adet metni ihtiva etmektedir. Bu sayıdaki metinler yemek kültürü, halk hekimliği, saksıcılık, halıcılık ve tarım gibi çeşitli konulardadır. Bu 12 metinden 11 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 109. sayfadan itibaren 102. sayının zamimesi yani ek sayısı başlamaktadır. Ek sayının kapağında birtakım desenler vardır. Ek sayı Borçalı atasözleri ve deyimleri hakkındadır. Ek sayıda tek bir metin vardır. Bu metin Borçalı'daki atalar sözü ve deyimler

üzerindedir ve Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 102. sayı ve ek sayı toplam 203 sayfadır.

103. ve 104. sayılar 1397 (M 2018) yılının Mordad ve Şehrivar aylarına aittir. 103. sayının ön kapağında Ulduz Tehmasbpur'un bir çalışması vardır. Sayıların arka kapağında Ulduz Tesmasbpur'un kısaca hayatından bahsedilmiştir. 103. sayının dördüncü sayfasında 104. sayının ön kapak tasarımı da bulunmaktadır. Bu tasarım da Ulduz Tehmasbpur'un bir çalışmasıdır. 103. sayıda 30 adet metin vardır. Bu metinler bayatı, masallar, çeşitli rivayetler, yemek kültürü, giyim kültürü gibi konular hakkında kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda Samet Alizâde'nin yazıp Muharrem Perizad'ın çevirdiği "Oğuzname" ve Murat Uraz'ın yazıp Ruhale Sahibkalem'in çevirdiği "Esâtir- i Türk" adıyla çevirdiği "Türk Efsaneleri" eserlerinin tanıtımları yapılmıştır. Bu sayıda yer alan 30 metinden 4 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 103. sayı toplam 106 sayfadır. 107. sayfadan itibaren 104. sayı başlamaktadır. Bu sayıda 2 metin vardır. Bu metinlerden biri "Senavir Padişahın Masalı", öteki de bu masal üzerine yazılan bir makaledir. Bu metinlerin ikisi de Türkçedir. Her iki sayı toplam 153 sayfadan oluşmaktadır.

105. ve 106. sayılar 1397 (M 2018)'nin Mehr ve Aban aylarına aittir. 105. sayının ön kapağında Türkiye'nin Bolu ilindeki Köroğlu heykelinin bir fotoğrafı bulunmaktadır. Sayıların arka kapağında da Hüseyin Feyzullahi Vahid'in hayatından kısaca bahsedilmiş ve Vahid'in altı eserinin kapak fotoğrafları eklenmiştir. Her iki sayı "Köroğlu Özel Sayısı" olarak geçmektedir. 105. sayının üçüncü sayfasında 106. sayının kapak fotoğrafı bulunmaktadır. 106. sayının kapağında Erol Abasız'ın bir çizimi vardır. 105. sayıda ön söz dâhil 11 metin vardır. Tüm metinler Köroğlu hakkındadır. Bu 11 metinden 3 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır. 105. sayı 120 sayfadan oluşmaktadır. 121. sayfadan itibaren 106. sayı başlamaktadır. Bu sayıda sadece Hüseyin Feyzullahi Vahid'in bir yazısı bulunmaktadır. Bu yazı Farsça olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 151 sayfadır.

Derginin 107. sayısı 1397 (M 2018)'in Azar ayında yayımlanmıştır. Bu sayının ön kapağında yağlı boya bir tablo vardır. 107. sayı 20 adet metin ihtiva etmektedir. Bu metinler halk tababeti, fal, bir kentteki yer isimleri,

evlenme gelenekleri gibi çeşitli konular üzerine kaleme alınmıştır. 107. sayıda bulunan metinlerden 5 tanesi Farsça, 3 tanesi Farsça- Türkçe ve geriye kalan 12 tanesi Türkçe olarak kaleme alınmıştır. 107. sayıda metinler dışında bir de Hanım Aliye Daniş'in yapmış olduğu tabloların fotoğrafları bir başlık altında verilmiştir. Bu sayı toplam 87 sayfadan oluşmaktadır. Arka kapakta ise Ali Zaferhah'ın hayatı hakkında kısa bilgi onun üç eserinin kapak fotoğrafı yer almıştır.

108. ve 109. sayılar 1397 (M 2018)'nin Dey ve Behmen aylarına aittirler. 108. sayının ön kapağında Ulduz Tesmasbpur'un bir çalışması vardır. Sayıların arka kapağında ise Seyide Paknijad'ın hayatı hakkında kısa bilgi ve onun üç eserinin kapak fotoğrafı yer almıştır. 108. sayfanın dördüncü sayfasında 109. sayı için tasarlanmış olan ön kapak resmi de bulunmaktadır. Burada Köroğlu'nu ve onun kıratını temsil eden bir çizim bulunmaktadır. 108. sayı ön söz dâhil 28 adet metin ihtiva etmektedir. Bunlar masallar, ağıtlar, Hıdır Nebi merasimi, göz boncuğu, giyim kuşam ve koşmacalar gibi çeşitli konular üzerine kaleme alınmıştır. Bu sayıda bulunan 28 metinden 4 tanesi Farsça- Türkçe, 3 tanesi Farsça, geri kalan 21 tanesi Türkçedir. 143. sayfadan itibaren 109. sayı başlamaktadır. Bu sayı "Köroğlu'nun Sırrı: Efsaneden Hakikate" şeklinde geçmektedir. 109. sayı Susan Nevadeh Razi ve Şebnem Tevhidi tarafından hazırlanmıştır. Bu sayıda Mirza Hacıyev'in bir makalesi 7 bölüme ayrılarak verilmiştir. 109. sayıdaki tek metin Türkçe olarak yazılmıştır. Her iki sayı toplam 209 sayfadan oluşmuştur.

Toplam 149 sayfadan oluşan 110. ve 111. sayılar 1397 (M 2018) ve 1398 (M 2019) yıllarının Esfand ve Farvardin aylarına aittir. 110. sayının ön kapağında semeni, elma, başka yiyecekler ve aynanın bulunduğu bir sofranın fotoğrafı vardır. Arka kapakta Samed Çaylı hakkında kısa bir tanıtım yazısı ve Çaylı'nın dört eserinin kapak fotoğrafı bulunmaktadır. 110. sayının dördüncü sayfasında 111. sayının kapağı da bulunmaktadır. 111. sayının ön kapağında Hasta Kasım'ın türbesinin fotoğrafı vardır. 110. sayı "Yeni Yıl Bayramı Özel Sayısı" olarak geçmektedir. Bu sayı ön söz dâhil 11 adet metin içermektedir. Bu metinler genellikle Nevruz ve Çerşenbe merasimleri üzerinedir. Bu sayıdaki 11 metinden 2 tanesi Farsça- Türkçe, geri kalanı

Türkçedir. 75. sayfadan itibaren 111. sayı başlamaktadır. Bu sayıda 18 adet metin vardır. Bu metinler bir deyim kökeni, koşmacalar, Hasta Kasım, Tepegöz gibi çeşitli konular ile ilgilidir. Ayrıca bu kitapta altı adet kitap tanıtılmıştır. Bunlar; Kanber Seyfi'nin "Azerbaycan Nagılları", Ali Topçıyan'ın "Tebriz'in Mahalli Oyunları, İsmail Salaryan'ın "Nigahi Be Ferheng- i Türkan Horasan (Horasan Türklerinin Kültürüne Bir Bakış)" ile "Nigahi Be Edebiyat- ı Türkan Horasan (Horasan Türklerinin Edebiyatına Bir Bakış)" ve Muhammed Hariri Ekberi ve Feriba Azeb Defteri'nin çevirdiği "Kitab- ı Dede Korkud Telif- i Cifri Luis (Cifri Luis'in Çevirdiği Dede Korkut Kitabı)"dır. Ali Berazendeh de "Haza Kitab Heft Vezir (Yedi Vezir Kitabı)" kitabını tanıtmıştır. Bu sayıdaki metinlerin 4 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe ve geri kalanı Türkçedir.

Derginin 112. ve 113. sayıları 1398 (M 2019) yılında yayımlanmıştır ve bu sayılar Ordibeheşt ve Hordad aylarına aittir. 112. sayının ön kapağında Urmu'daki âşık heykelinin fotoğrafı vardır. Arka kapakta ise Hamid Sefidger Şehanegi ile ilgili kısa bir tanıtım ve Şehanegi'nin altı eserinin kapak fotoğrafı bulunmaktadır 112. sayının üçüncü sayfasında 113. sayının kapağı da bulunmaktadır. Bu kapakta Tebriz'deki Haşimiye Parkı'nda bulunan su değirmeninin fotoğrafı vardır. 112. sayı ön söz dâhil 13 adet metin ihtiva etmektedir. Bu metinler giyim kuşam, kahvehaneler, Aslı ve Kerem, Köroğlu ve çeşitli âdetler hakkında yazılmıştır. Bu 13 metinden 3 tanesi Farsça, 1 tanesi Farsça- Türkçe, geri kalanı da Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Ayrıca bu sayıda Mehemed Rıza İsmailzâde'nin "Urmu Folkloru", Abdülhüseyin Meyhanî'nin "Kaşka" ve Kâzım Abbasî'nin "Azerbaycan Folklorunda Gülüş Kaynakları" eserleri tanıtılmıştır. 99. sayfadan itibaren 113. sayı başlamaktadır. 113. sayı "Azerbaycan Su Değirmenleri Özel Sayısı" olarak geçmektedir. Bu sayıda tek bir metin vardır. Bu metin su değirmenleri ile ilgilidir. Metinde değirmen kelimesinin etimolojisi, değirmenlerin çalışma prensibi, değirmen taşı yapımı, bazı eski su değirmenleri gibi değirmenlerle ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. 113. sayıdaki tek metin Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Her iki sayı toplam 139 sayfadan oluşmaktadır.

2. BÖLÜM

EL BİLİMİ DERGİSİNDE BULUNAN HALK BİLİMİ YAZILARI

2.1. El Bilimi Dergisinde Bulunan Halk Bilimi Yazıları

2.1.1. Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler) ile İlgili Yazılar

Orhan Yavuz, İ. Bülent Gürbüz ve Orkun Erol'un birlikte yazdığı “Ağaköy Köy Monografisi” adlı eserde monografi için:

“Monografi sözcük anlamı olarak herhangi bir konu üzerinde özgün bir görüşle yapılan ayrıntılı ve derinlemesine inceleme demektir. Bir konuyu derinlemesine ele alarak özellikle sınırlı araştırmalarda kullanılan yaygın bir yöntemdir.”

şeklinde bir tanım yapılmıştır (Yavuz, Gürbüz, ve Erol, 2011: 9).

Monografilerde belirlenmiş bir toplumsal konu seçilir ve bu konu etraflıca incelenerek, tek olayda bütüne varmak hedeflenir. Köy ve şehir monografileri bir toplumun kültürel ve sosyal değerlerinin değişimini anlayıp takip edebilme açısından önemlidir (Kurt, 2014: 1).

Tek konulu bir çalışma türü olarak monografiler halk biliminde geçen yüzyılın yarısından beri oldukça yaygın olarak kullanılan araştırma ve yorumlama araçlarıdır. Türk halk biliminde de motif ve tür esasına dayanan monografilerin yanı sıra köy, kasaba ve kent monografileri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu monografilerde köy, kasaba ve kent vs. yerleşim birimlerinin halk kültürü bir bütünlük içinde incelenir. Bu çalışmalar için gerekli malzeme alan araştırmasıyla elde edilir. Elde edilen malzeme analitik olarak incelemeye elverişlidir. Derlenen malzeme içinde bulunduğu çevrenin sosyokültürel ve fiziki özellikleri göz önünde bulundurularak sistematik olarak incelenir, sınıflandırılır. Köy, kasaba ve kent monografileri halk bilimi çalışmaları içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir (Çobanoğlu, 2016: 62).

Derginin doksan dördüncü sayısında Mahmud Cebbari “*Komican'da İnsan Yaşamına Çevrenin Etkisi 'Eski Adı: Bozoçlu'*” makalesinde doğa koşullarının insan yaşamı üzerine etkilerini anlatmıştır. Komican'ın kuzeyinde Save, güneyinde Erak ve Hendap, Batısında Hemedan,

doğusunda ise Tefriş ve Ferahan yer almaktadır. Komican dağlık bir bölgedir. Komicanlılar geçimini büyükbaş hayvancılık yaparak sağlamaktadırlar. Toprak saksı yapımı ve halı dokumacılığı yaygındır. Ev yapımında da topraktan faydalanılmaktadır. Toprak aynı zamanda arı sokmasının tedavisinde de kullanılmaktadır. Halk tıbbında bitki kullanımı yaygındır. Komican az gelişmiş bir bölge olduğundan dışarıya göç vermektedir (Cebbari, 1396/ 2017: 131- 141).

Davud Mamaganı'nın doksan beşinci sayıda yazmış olduğu "*Mamagan'ın Ana Meydanı ve Onun Halk Kültüründe Önemi (Meydan- e Umumiye Mamagan ve Nekşhaye Mohtelefe An Der Ferheng- âmme)*" yazısında Mamagan şehrinin meydanındaki yaşam hakkında bilgiler verilmiştir. Mamaganı'nın bahsettiğine eskiden Mamagan'da dört sokağın birleşmiş olduğu yerde bir meydan bulunmakta ve bu meydan insanların sosyal yaşamlarında önemli rol oynamakta imiş. Meydanda bulunan berber, han, hamam, demirci, marangoz, kahvehane, halıcı, terzi, kebeci, ayakkabıcı gibi dükkânlar vasıtasıyla insanlar alışveriş yapar ve çeşitli ihtiyaçlarını giderirmiş. Bu meydan aynı zamanda düğün törenleri ve Muharrem merasimlerine de ev sahipliği yapmakta imiş. Mamaganlı'nın ifadesine göre bu eski meydan insanların bazı sosyal ihtiyaçlarını giderdiği, çeşitli toplantıların da yapıldığı bir yerdir (Mamaganlı, 1396/ 2017: 41- 47).

Derginin doksan yedinci sayısındaki "*Men Çaldıranam*" makalesinde Cevad Kasabzade Çaldıran'ın tarihi, Çaldıran'daki bazı toponimler, Çaldıran'da Hıdır Nebi merasimleri ve Çaldıran'da oynanan oyunlar hakkında bilgi vermiştir. Çaldıran İran'ın dışarıya göç veren bir şehridir. Ekonomik yetersizliği dolayısıyla "mahrum şehir" olarak adlandırılmıştır. Çaldıran nüfusunun 19467'si şehir merkezinde, 25593'ü köylerde yaşamaktadır. Geçmişte 1514'te Çaldıran Savaşı burada geçmiştir. Buradaki yer isimlerinden bazıları şöyledir; Gelin Bulağı, Kızlar Çayı, Yar Çayı, Horozlu Dağı, Lale Tepesi, Şirin Ferhad, Delik Daş, Kırh Pille... Çaldıran'da kışın kırk beşinci günü Hıdır Nebi günüdür. Kışın ortasında yani kışın sert geçtiği zamanlarda Hızır Peygamber'in yolda kalanlara yol göstereceğine inanılır. Bugün pilav pişirilir, gelinlere bu pilavdan pay

yollarır. Bu şehirde yaygın olan oyunlar arasında Aşırma, Ana Meni Kurda Verme, Ağacın Tap sayılabilir (Kasabzade, 1396/ 2017: 153- 161).

Yüzüncü sayısında bulunan Mahmud Cebbari'nin yazmış olduğu “*Komican'da İnsan Yaşamına Çevrenin Etkisi 'Eski Adı: Bozoçlu' (Baztab-e Mohit Der Zendegi İnsani Merdome ve Şehrestan-e Komican 'Bozoçluye Sabık')*” makalesinde Komican'da insanların sürdürdüğü yaşam ve çevre koşullarının bu yaşam üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Öncelikle kısaca bölgenin coğrafyasından bahsedilmiştir. Komican'ın kuzeyinde Save, güneyinde Erak ve Hendap, batısında Hemedan, doğusunda Tefriş ve Ferahan bulunmaktadır. Makalede bahsedildiğine göre burada insanlar genellikle büyükbaş hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Bu bölgede toprak müsait olduğundan dolayı topraktan saksı yapma işi yaygındır. İnsanlar hayvancılıkla geçimlerini sağladıklarından, dolayısıyla da hayvan bol olduğundan giyim kuşam ürünlerini koyun derisi ya da yününden elde etmektedirler. Bölgenin toprak yapısının müsait olması dolayısıyla evler çamurdan yapılmaktadır. Bölge insanı toprağı ev yapımı dışında arı sokmasının tedavisinde kullanmaktadır. Başka hastalıkların tedavisinde de bitki kullanımı yaygındır. Komican'da bir de Şehzade İmam Hüseyin türbesi bulunmaktadır. Makaleye göre bu bölge çok dağlık olduğundan dolayı az gelişmiştir ve başka şehirlere göç vermektedir. Bölgede halı dokumacılığı yaygındır. Bu makale derginin doksan dördüncü sayısında da bulunmaktadır (Cebbari, 1397/ 2018: 23- 32).

Derginin aynı sayısında Mahmud Cebbari'nin ikinci makalesi, “*Güzel Ancak Pek Tanınmayan Köy: Vefs (Rustay-e Vefs, Ziba Emma Naşenahte)*” adını taşımaktadır. Bu makalede Vefs köyü hakkında kısa bir şekilde bazı coğrafi bilgiler verilmiş daha sonra köy halkının yaşamından bahsedilmiştir. Cebbari'nin verdiği bilgilere göre; Vefs köyü dağlık bir bölgede konuşlanmıştır, denizden 2200 metre yükseklikte bulunmaktadır. Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sağlamaktadır. Köy çok zengin bir tabiata sahiptir, ancak çok fazla avcılık yapıldığı için vahşi hayvanların nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Köyde, suyunun eldeki nasırlara iyi geldiğine inanılan “Zegil pınarı” adında bir pınar bulunmaktadır. Bu pınarın etrafı kazılarak bir göl yapılmış ve burada biriken

su tarımda da kullanılmıştır. Bu köyde insanlar eskiden yaz mevsiminde dağlarda bulunan kar ve buzları köye getirip yiyecek saklamada kullanırlarmış. Şehzade İmam Hüseyin Türbesi de Vefs köyünde bulunmaktadır (Cebbari, 1397/ 2018: 33- 38).

Konuyla ilgili olarak yüzüncü sayıda Azim Resuli'nin yazmış olduğu “*Humar Bağı Hakkında İnançlar ve Gelenekler (Humar Bağı ve Berhi Adab ve Resum ve Baverhay An)*” makalesinde Humar Bağı köyü hakkında önceki makalelerde olduğu gibi birtakım tarihî ve coğrafi bilgiler ile köydeki bazı gelenek ve görenekler hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Humar Bağı köyü dağlık bir bölgede bulunmaktadır. Makaleye göre köy 500 metre kadar öteye taşınmıştır. Eskiden su kaynakları bakımından zengin bir köyken şu an kuraklaşan köyde daha önce yapılmış olan ancak şu an kullanılmayan bir su değirmeni bulunmaktadır. Bu köy, Ruslarla savaşma tehlikesinden dolayı dağlık bir araziye kurulmuştur. Köyde iki büyük dağ vardır ve bunlar köye tamamen hâkimdir. Köy yaklaşık olarak 200 yıl önce kurulmuştur. Bu köyde bir dere kenarında ilk bağı yapan kadının adı Humar olduğu için hem dereye hem de köye Humar Bağı adı verilmiştir. Köyün coğrafyası ve tarihi hakkındaki bu bilgilerden sonra köyde uygulanan doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili âdetler anlatılmıştır. Bu köyde doğumdan sonra doğum yapan kadına, kadının ailesi tarafından bir tepsi içerisinde kıymetli kumaşlar ve tatlılar hediye olarak gönderilmektedir. Yeni doğan bebeğe hediye gelen kumaşlardan kıyafetler dikilir. Bu geleneğin adı “patlar aparmak”tır. Bu köyde buğday, arpa ve pekmez karıştırılarak “kavut” denilen tatlı yapılmaktadır. Bunlardan sonra köyde ölümle ilgili uygulamalardan bahsedilmiştir. Humar Bağı köyünde biri vefat ettiği zaman ölü evine 3 gün boyunca yemek götürülür ve üçüncü günün sonunda da cenazesi olan aile hamama götürülür. Ölüm gelenekleri ile ilgili bu kısa bilgiden sonra düğün geleneklerine geçilmiştir. Burada damat hamamından söz edilmiştir. Damat hamamına damat ve arkadaşları müzik eşliğinde giderler. Dönüşte de damat, kız tarafının evinin önünden geçer ve kayınbabası damada hediyeler verir. Bu hediyeler, şapka, şal ya da kumaş gibi şeyler olabilir. Geçiş merasimleri hakkındaki bu kısa notlardan sonra Kadir Bayramı geleneğine geçilmiştir. Kadir bayramında İran’da “seyit” adı

verilen kişilere gidilir ve “süt aşı” denilen bir yemek yenilir. Bu köyde Kurban Bayramı’nda da fakir fukaraya yemek verilir. Çille Gecesi’nde aile büyüklerinin evlerinde toplanırlar ve nineler torunlarına masallar anlatır ve onlara hediye verirler. Çille’den sonra Çerşenbe geleneklerine de değinilmiştir. İnan’da yıl biterken yılın son çarşambası ateş yakılır ve ateşten atlanılır. Humar bağı köyünde Çerşenbe gecesi nişanlı çiftler birbirlerine altın, gümüş, kıyafet ya da tatlı cinsinden hediyeler gönderirler. Eğer bir aileden cenaze çıktıysa o aile o yıl Çerşenbe gecesi ateş yakmaz, o aile yerine onların komşuları ateş yakarlar. Bayram geleneklerinden sonra köydeki başka inanış ve efsanelerden söz edilmiştir. Anlatılana göre bu köyde Ney Nebi denilen bir yerde dokuz tane ağaç varmış. Bu ağaçların kökleri o çevrede bulunan tandırları bozmakta imiş. Bu ağaçların büyümesi insanlara korku vermekteymiş. Bu civarda yaşayan insanların rüyasına zaman zaman bu dokuz ağaç girmiş ve insanlar rüyalarında bu ağaçların evliyalara ait olduğunu ve evliyalar sayesinde büyüdüğünü görmüşler. Bu rüyalardan sonra insanlar Ney Nebi adındaki bu ağaçlı bölgeyi adak yeri hâline getirmiş. Bir başka efsaneye göre köyde yaşayan birisinin bir gün tahtaya ihtiyacı olmuş. Bu kişi kendisine lâzım olan tahtaları da Ney Nebi adı verilen yerdeki ağaçlardan temin etmek istemiş ve bunu marangoza söylemiş. Marangoz tahta isteyen kişiye bu ağaçların kutsal olduğunu söylese de o, bu sözleri dikkate almamış. Marangoz da ağacı kesmeye geldiğinde ağaca bir şiir okumuş ve ağacı keserken ağaçtan kan akmaya başlamış. Tam bu sırada bir atlı gelmiş ve marangoza ağacı kestiren kişinin hasta olduğunu bildirmiş. Üçüncü bir efsaneye göre de bu ağaçları yakmak için ağaçların olduğu meydana köylüler kömür yığmış ve sabah tutuşturmak için oradan ayrılmışlar, sabah geldiklerinde ise tüm kömürlerin köz olduğunu görmüşler (Resuli, 1397/ 2018: 39- 46).

Aynı sayıda bulunan Hasan Şehbazi’nin yazmış olduğu “*Hencin’in Tanıtımı ile Hencin’e Ait Folklor Ürünleri*” (*Hencin ve Numunehaye Ez Folklor Ahali Hencin*)” makalesi de monografi türünden bir yazıdır. Yazıda şu an hiçkimsenin yaşamadığı Hencin köyü hakkında tarihî ve coğrafi bilgilerden söz edildikten sonra köyde söylenmiş olan bazı sözlü halk edebiyatı ürünleri verilmiştir. Şahbazi makalesinde öncelikle Hencin

kelimesini etimolojik olarak incelemiştir. Makalede belirtilenlere göre burada yaşayan insanlar aslen Vefs köyündenmiş, ancak İslâm devriminden sonra köy tamamen boşalmış. Köylüler geçimleri tarım yaparak sağlarmış ve bu köy eskiden çok sulakmış, ancak şimdi kimse yaşamadığı için tarım faaliyetleri yapılmamakta imiş. Çok eskiden bu köyde kıtlık zamanı kullanılmak için 13 tane ceviz ve badem deposu bulunmakta imiş, İslâm devriminden sonra bu depolardan biri sinema salonu yapılmış ve öteki depolar da boşaltılmış. Makalede köyün boşalmasına sebep olarak depoların boşalması gösterilmiştir. Tarih, coğrafya ve nüfus üzerine verilen bilgilerden sonra köyün folkloru hakkındaki bilgilere geçilmiş ve evlenme geleneklerinden bahsedilmiştir² (Şehbazi, 1397/ 2018: 47- 54).

Derginin aynı sayısında Ahmed Amireay'ın kaleme almış olduğu “*Amire Köyünün Monografisi (Teknegari – Monografi- Rustay- e Amire)*”

² Evlenme gelenekleri içerisinde kız istemeden sonra nişan gelmektedir. Nişan merasimine kız ve erkek tarafının bütün akrabaları çağırılır ve bu davet iki kadın tarafından yapılmış. Nişan merasimine gelen insanlar yiyeceklerini kendi yanında getirir ve eğlenirlermiş. Bu marasimde gelin için alınan kıyafetler de sergilenirmiş. Nişan merasiminin sonunda insanlara tatlı ikram edilir ve merasim bitermiş. “Saz ağzı” denilen âdetde düğünden bir gün önce müzik eşliğinde eğlenilerek hamama gidilirmiş. Bu âdetde kız tarafı akrabalarıyla hamama gider ve hamadın akrabaları bu hamamın karşısında müzik eşliğinde eğlenerek beklerler ve hamamdan çıkınca gelini alarak eve götürürler. Köyde uygulanan bir başka evlenme merasimi “yalancı hına” adını taşımaktadır. Bu âdete göre erkek tarafı kız tarafının evine gider. Gece on gibi kına yakılır. Bu merasim sırasında damat, ayakkabılarının çalınma ihtimaline karşı dikkatli olmalıdır. Eğer ayakkabısı çalınırsa bunu para karşılığında geri almak zorundadır. Yalancı hına merasiminde damat yemekten önce içinde birbirine karışmayan, kırmızı tarafı üstte şeffaf olan tarafı altta olan boyalı bir çayı renkleri birbirine karıştırmadan içmelidir. Bu işlemden sonra tüm herkes önce damadın evine gider, sonra tekrar gelinin evine dönerler. Yalancı kınadan sonra tam kına gerçekleştirilir. Gelin evinde geline, damat evinde damada kına yakılır. Damadın eline bu merasimde akrabaları tarafından para konulur. Kınanın yıkanması için tekrar hamama gidilir. Sabah hamamdan sonra damat tarafı gelin evine baskın verir ve burada kahvaltı yapılır. Bu evde damat, kendine ayrılan bir koltukta oturur. Damat oturduktan sonra karşısında eğlence yapılır. Sonra sıra damat ve gelinin ayaklarının yıkanmasına gelir. Gelin tarafından biri damadın, damat tarafından biri de gelinin ayaklarını yıkar. Damadın çorabı çıkarılırken çıkarılan kişi çorabın çıkmadığını iddia ederek para ister ve orada bulunan davtlilerden birinin bu parayı vermesiyle damadın ayakları yıkanır. Aynı şey geline de yapılır ve bu işlem gül suyu ile gerçekleştirilir. Bu bilgilerden sonra sıra Hencin’de halk arasında yaygın olan inaçlara gelir. Örneğin; bir kadın çarşafını başına ters örterse o kadının gelecekte metres olacağına inanılır, bir kadın saçını ördüğünde saçının ucu da iki tutama ayrılırsa bu durum hayra yorulmaz, dudağı uçuklayan kadın dudağını eşi ölmüş ve ölen eşinin kardeşiyle evlendirilmiş bir kadının saçına değdirirse uçuk iyileşir, Muharrem ve Safer ayında evin içindeki herhangi bir eşyanın kırılması hayra yorulmaz, gece sakız çiğnemek ölü eti yemekle eş değerdir, yere sıcak su döken kişiye cin çarpar, yağmur yağarken güneşin çıkması kurdun gezmesine işarettir, havanın bulutlu olması bir yerde haksız yere birinin öldürülmesine işarettir, köpeğin üzerine su atan kişinin elinde nasır çıkar, gece tırnak kesilmez, gündüz masal anlatılmaz eğer anlatılırsa dinleyen kişi öbür dünyada eziyet görür. Bu inançlardan da bahsedildikten sonra bölgede söylenen 1 deyim, 4 atalar sözü, 3 tane ninni ve Behram ve Gülendam destanından iki beyit örnek olarak verilmiştir.

makalesinde Komican'a bağlı olan Amire köyünün tarihi ve coğrafyası ile köydeki yaşam, birtakım gelenek ve görenekler ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Amireay'ın belirttiğine göre bu köy Komican'ın en eski köylerinden biridir ve Komican'a 14 km uzaklıktadır. Köyün 200 kişilik nüfusu vardır. Amire köyü; Vefs, Çehregan ve Milacerd köyelerine komşudur. Köyün tarihi Medler'e kadar dayandırılmaktadır ve köyde yazılı kayalar bulunmaktadır. Köyün adı Pehlevicede ölümsüz anlamına gelmektedir. Köy yazın serin kışın ise çok soğuktur yani karasal bir iklime sahiptir. Köy ahalisi Türkçe konuşmaktadır. Köyde eskiden eğitim seviyesi çok azken yeni nesilde durum böyle değildir, eğitim seviyesi yükselmiştir. 200 yıldan beri bu köy Şii'dir. Köyde Sünni inanca sahip insanlara ait eski mezar taşları yer almaktadır. Köy ahalisi İran- Irak savaşında 35 şehit vermiştir. Köy, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır; badem, ceviz, nohut, mercimek, buğday, arpa gibi ürünler elde edilmekte ve bunların ticareti yapılmaktadır. Makalede köye ait gelenek ve göreneklerin sadece isimleri verilmiştir. Damat bezemek, şal salmak, fakir fukaraya hun denilen bir tepsinin içinde yiyecek götürmek makalede bahsedilen ve köye ait olan geleneklerden bazılarıdır (Amireay, 1397/ 2018: 55- 57).

Derginin yüz on birinci sayısında Samed Çaylı bir köydeki yaşam hakkında "*Kend Bağlantıları*" başlığı altında bilgi vermiştir. Çaylı'nın bahsettiği köy otuz haneli ve az nüfusludur. İnsanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Köyde buğday, arpa, mercimek ve fasulye hasadı yapılmaktadır. Dağ eteklerinde bulunan bu köyde bir mescit ve birkaç su kaynağı vardır. Hasta kişiler halk arasındaki ilaç yapmayı bilen kişiler tarafından tedavi edilir. Köyden bir kişi öldüğünde öteki köylere haber verilir. Eğer varsa bu ikisinin cenazesi birlikte gider. Köyde kızlar 14-15 gibi evlenirler. Akraba evliliği yaygındır. Evli çiftin çocuğu olmadığı takdirde sorun kızda aranır (Çaylı, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 93- 96).

2.1.2. Barınak- Konut (Halk Mimarisi) ile İlgili Yazılar

Yapıların usta çırac ilişkisiyle yetişen kişilerce inşa edilmesi, yapı sahibinin inşa sırasında bizzat görev alması, yapıların sofa merkezli olması, seçilen malzemenin yapının bulunduğu bölgenin coğrafya ve iklim

şartlarına uygun olması ve bu malzemelerin bölgenin dokusuyla da uyum içinde olması, inşa edilen yapının yapı sahibinin ve bölgede yaygın olan ekonomik uğraşa göre şekillenmesi, yapının bahçe içerisinde olması ve yaşam alanlarının da buna göre oluşturulması, komşuluk ilişkilerinin şekillendirmesi, kiler ve ambar gibi depolama birimlerinin bulunması geleneksel mimarinin özellikleri arasındadır. Bununla birlikte geleneksel yapıları bölgede yaygın olan inanç değerleri de etkilemektedir (Öcal, Metin, ve Mormenekşe, 2007: 9).

El Bilimi dergisinin dördüncü sayısında İsmail Sani “*Heriz (Heris) ’de Bina ve Geyimlere Ayıd Sözlere*” makalesinde mimari ile ilgili 54 ve giyim kuşam ile ilgili 32 terimi ve anlamını vermiştir. Mimari ile ilgili bazı terimler şunlardır: anbar, ot ve saman saklanılan yer; direk, çatıyı destekleyen şey; eyvan, bir tarafında duvar bulunmayan yapı; ev, içinde yaşanılan yapı; kağ, koyunların yaşadığı yer; kerpiç, balçıktan elde edilen yapı malzemesi; nün, tavukların yaşadığı yer; kuzuluk, kuzuların yaşadığı yer; kuyu, su elde etmek için kazılmış yer; tendir, tandır (ekmek pişirilen yer) ; tendireser, tandırın bulunduğu yer; tövle, hayvanların yaşadığı bölüm; tir, tavanda bulunan ağaç; suvak, evin sağlamlaştırılması için balçık ve samandan yapılmış karışım; seybend, yerin altındaki su yolu; ref, raf³ (Sani, 1388/ 2009: 10- 13).

Derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarında Mehemmed Alipur Makdum “*Eyri (Baş Eyri) Kendinin Kabristanlığı*” yazısında köyde bulunan tarihi bir mezarlıktaki koçbaşı mezar taşlarının bulunduğunu ancak bunların birçoğunun zarar gördüğünü anlatmıştır (Makdum, 1388/ 2009: 21- 23).

Yirmi beşinci sayıda Mehemmed Alipur Makdum “*Yıhılmış Keyret*” yazısında daha önce dokuzuncu ve onuncu sayılarda sözünü ettiği Eyri köyündeki tarihi bir mezarlıkta bulunan aslan şeklinde yontulmuş bir mezar taşından bahsetmiştir. Makaleden köy halkının bu taşın “*şir daşı*” adını verdiğini ancak şimdilerde yazarın belirttiğine göre nadir bulunan bu taşın kırıldığı öğrenilmektedir (Makdum, 1389/ 2010. 30- 32).

---

³ Giyim kuşam ile ilgili makalede geçen bazı terimler şunlardır: börk, baş giyimi; çarık, ayakkabı; çerket, kadınların başlarını örttüğü kumaş; dolak, bileğe sarılan parça; kürk, koyun derisinden yapılan giyim; şalvar, alt tarafa giyilen bir kıyafet; tünüke, iç çamaşırı; elcek, eldiven...

Solmaz Purnimet otuz dördüncü sayıda “*Nemin’de Geleneksel Mimari (Numunehay- e Ez Mimari Sonnet- i Nemin)*” yazısında Nemin’de bulunan bazı tarihî eserlerin mimarî yapısı hakkında bilgi vermiştir. Bunlardan biri Nemin’deki önemli şahsiyetlerden biri olan Kazım Han tarafından Kaçarlar döneminde inşa edilen Sarimussaltana evidir. Bu ev şu an müze olarak kullanılmaktadır. Bir başka mimarî eser Şeyh Bedrettin Neminî Türbesi’dir. İki giriş kapısı ve bir kubbesi olan bu türbenin yanında eskiden bir mezarlık bulunmaktayken şu an devlete ait çeşitli kurumlar bulunmaktadır. Purnimet’in sözünü ettiği son mimarî eser Nemin’in camisidir. 152 yıllık bu bina Nemin’deki en eski yapılardandır, şehir merkezinin kuzeydoğusunda konuşlanmıştır. Nemin Camisi’nin yapımının masrafını Abbas Mirza Kaçar’ın kızı Ferhunde Hanım üstlenmiştir. Caminin tavan döşemesi ahşaptan, minaresi kerpiçten ve merdivenleri taştan yapılmıştır (Purnimet, 1390/ 2011: 46- 48).

Otuz sekizinci sayıda Fatma Perniyan “*İye Kendi Mezar Daşlarından Bir Neçe Görüntü*” adlı yazısı Fatma Perniyan tarafından yazılmıştır. Bu yazı derginin otuz sekizinci sayısındadır. Yazar burada İye şehrindeki iki mezarlık ve bu mezarlıkların birimde bulunan mezar taşlarından kısaca bahsetmiştir. İslami devre ait olan mezarlıkta koçbaşı mezar taşlarının olduğunu belirtmiş ve bunlara ait fotoğrafları yazısına eklemiştir (Perniyan, 1390/ 2011: 52- 55).

Otuz dokuzuncu sayıda Asger Aliyani “*Halhal Kendlerinde Dam Basdırma*” yazısında Halhal köylerinde dam yapımı hakkında bilgi vermiştir. Öncelikle damın üzerine kavak ve söğüt ağaçları yerleştirilir, bunların üzeri de çalı çırpı ile örtülür. Birkaç gün önceden karıştırılmış olan toprak, su ve saman damın üzerine sürülür. Bütün iş salavat getirilerek bitirilir. Ev sahibinin pişirdiği yemekler de hem işçilere hem de köydeki insanlara dağıtılır (Aliyani, 1390/ 2011: 18- 19).

Ülker Ocakar’ın “*Kaşkay Sin Daşlarından Görüntüler*” yazısı derginin kırkıncı sayısında yer almıştır. Ocakar, Kaşkay Yurdu’na yaptığı bir seyahat esnasında Tatlar ve Türklerin mezarlıklarının bazen ortak olduğunu görmüştür. Yazar burada üç adet mezarlığı gezdiğini ve bu üç mezarlıkta da Tatlar ve Türklerin mezarlarının birlikte olduğunu, Türklerin mezar

taşlarından hangi Türk tayfasına mensup olduğunu yazdığını belirtmiştir. Ayrıca Türklerin mezarlarında vefat etmiş olan genç ya da çocuğun mezar taşına hotaz bağlandığını ve Türkçe şiirler olduğunu, daha eski zamanlara gidildiğinde ise mezar taşlarında bazı çizimlerin olduğunu belirtmiştir. Bu açıklamalardan sonra mezar taşlarının fotoğraflarını vermiştir (Ocakar, 1391/ 2012: 46- 50).

Ali Asger Gafuriniya kırk üçüncü sayıdaki “*Salmas Folklorundan Örnekler: Evdeki Yerler ve Otaklar*” makalesinde Salmas’taki geleneksel evlerin bölümlerini anlatmıştır. Bu bölümler; dalan, el otağı, konak otağı (tenebi) , namazhana, kahvehana, develik, kürsü otağı, tendirese damı, ocak, sandikhana, kendi, samanlık, heyet, su kuyusu, mosterah, enderun- birun, mıtbahhane (aşbazhane), derbelik (derbalıh), yatak yeri, toyuk ini, peye (töle), çalaser, davar kömü, emraz yeri. Örneğin: Namazhane adından anlaşılacağı üzere evde namaz kılmak için bulunan yerdir, ancak her evde olmayabilir; kürsü otağı ailenin kışın kullandığı bölümdür; tendireser damı tandır ve ocağın bulunduğu yerdir; konak otağı evde misafir ağırlanan bölümdür, zengin insanların evlerinde bulunur; samanlık ev sahiplerinin hayvanların kış boyu yediklerinin saklandığı yerdir; mıtbahhane evin mutfığıdır; toyuk ini kümes olarak kullanılan yerdir (Gafuriniya, 1391/ 2012: 31- 35).

Derginin elli ikinci sayısında konuyla ilgili tek yazıyı Ali Asger Gafuriniya yazmıştır. Gafuriniya “*Salmas’da Dam Suvamak*” yazısında geleneksel evlerin çatılarının yapımından bahsetmiştir. Makalede bahsedildiğine göre geleneksel evlerde çatı yapılırken öncelikle şatır atılır sonra perde dizilir. Eğer evi yapan kişinin durumu iyiye bunun üzerine tahta dize, kötüye kındırka denilen dikenli bir bitki koyar. Bu bitkiyi koymanın amacı dama fare çıkarsa, farenin canını acıtarak oradan uzaklaşmasını sağlamaktır. Bunun da üzerine çamur sürülür. Bütün bu işlemlerden sonra “dam suvama” başlar. Dam suvamak için kırmızı toprak, saman, tuz ve su gereklidir. Samanın amacı çamurun çatlamasını önlemektir. Karışımın içinde ne kadar çok saman varsa, karışım o kadar kaliteli olur. Bunların hepsi karılıp çamur hâline getirilir yani sıva olur. Karışım hazır olunca “nava” denilen tahta bir kaba sıva dökülüp dama

sürülür. Bu işler genelde sonbahardan önce yapılır. Sıva ne kadar kalın olursa dam da o kadar sağlam olur. Bu işlem üç dört yılda bir tekrarlanmalıdır (Gafuriniya, 1392/ 2013: 26- 29).

Elli altıncı sayıda yer alan ve İsmail Kenani'nin yazmış olduğu “*Gugan'da Çay Hamamı*” yazısında Gugan'da yer almış olan tarihi bir hamamın mimarisi hakkında bilgi verilmiştir. Makaleye göre bu hamam bir çayın yakınlarında olduğundan bu adı almıştır. Çok eskiden hamamda kullanılacak su kuyudan çekilir, suyu ısıtmak için de yakacak olarak geven otu kullanılmıştır. Teknoloji geliştikçe geven otu yerine petrol, daha sonra petrolün yerine gaz kullanılmaya başlanılmıştır. Kenani; hamamda soğuk su, sıcak su ve yüzmek için üç büyük büyük haznenin mevcut olduğunu belirtmektedir. Bölgedeki bir inanışa göre hamamın suyunu içmek sevap sayılır ve bu yüzden insanlar gusül abdesti alıp kurulandıktan sonra hamam suyundan biraz içmiştir. Ancak şehirde su tesisatı sağlandıktan sonra bu hazneler kullanılmamıştır. Bu hamamda Azerbaycan Türklerinin âdeti üzere düğünden önce gelin ve bey hamamı da yapılmaktadır. Verilen bilgilerden sonra hamamın fotoğrafları da makaleye eklenmiştir (Kenani, 1392/ 2013: 23- 25).

Seyide Paknijad doksan üçüncü sayıda bulunan “*Astara Şehrinin Mimarisine Kısa Bir Bakış (Nim Negahi Ba Mimariy Astara)*” yazısında Astara'nın geleneksel mimarisini anlatmıştır. Burada evler genellikle güneğe doğru inşa edilmektedir. Yapı malzemesi olarak da kerpiç ve ağaç kullanılır. Evin nem almaması için evlerin tabanı biraz yüksek yapılır. Evlerin önüne eyvan da yapılmaktadır. Mutfak, evlerin kuzey cephesine yapılır. Mutfakta kuyu suyundan yararlanır, odunla yakılan ocaklar bulunur. Evlerin bir bölümü depo olarak kullanılır, evlerin deposuna “kün” ya da “ban” adı verilir (Paknijad, 1396/ 2017: 10- 12).

Fatma Hadimi'nin “*Meragey Köyünün Mimarisine Bir Bakış (Negahi Gozera Be Baft- e Memari- e Rustaye Meragey)*” yazısı derginin doksan beşinci sayısında bulunmaktadır. Bu yazıda Save'ye bağlı Meragey köyündeki evlerin mimari yapıları hakkında bilgi verilmiştir. Makaleden anlaşıldığına göre burada evler iki katlı olarak yapılmaktadır. İlk kat ahır olarak kullanılmakta, üst katta insanlar yaşamaktadır. Evlerin birinci katında

tuvalet ve depo da bulunmaktadır. Mimariden sonra köy ile ilgili başka bilgiler de makalede yer almıştır. Örneğin köyün yukarısında bulunan bir hamamdan ve bu hamamın yapısından da söz edilmiştir. Söz konusu hamamda iki adet havuz, oturmak için sekiler ve soyunma odaları bulunmaktadır. Ayrıca bu köyden Tilim Han ve Türkmen Mahmud isimli iki önemli şairin de çıktığı ve Tilim Han'ın kabrinin bu köyde olduğu da belirtilmiştir (Hadımi, 1396/ 2017: 90- 94).

Doksan altıncı sayıda Aslı Çandarlı Şahin'in yazıp Kiyumers Aslani'nin çevirmiş olduğu "*Türk Çadırı Üzerine*" makalesinde geleneksel Türk çadırının şekil ve düzeni incelenmiştir. Çandarlı'nın makalesine göre Türklerde farklı çadır tipleri bulunmaktadır. En basit çadır tipinde sırtlar birbirine çatılır ve konik biçimde yapılır. Yurt denilen çadırın yapımında ise direkler yere çakılır. Çadırın ortasında ocak yer alır, kapıdan içeri girildiğinde sağ taraf kadınlar sol taraf da erkekler için ayrılmıştır. Türk çadırının yapımında keçe, ağaç ve dokuma gibi materyaller kullanılmıştır. Konar göçer yaşam Türklerin barınma usullerini şekillendirmiştir (Şahin, 1396/ 2017: 22- 27).

Mehammed Rıza Atebeki'nin yazmış olduğu "*Milacerd Bağlarının Taş Kapıları (Derhay Sengi Bağat Milacerd – Daş Kapı-)*" yazısı El Bilimi'nin yüz ikinci sayısında yer almaktadır. Yazar burada Milacerd'deki evlerde eskiden bulunan kapılardan bahsetmiştir. Atabeki 1 metre uzunluğunda 70 santimetre enindeki bu kapıların üzerinde kilit ya da kapı kolu olarak kullanılan bir delik olduğunu belirtmiştir. Nadiren de olsa bu kapılar bazı yerlerde hâlâ kullanılmaktadır (Atabeki, 1397/ 2018: 82- 84).

Hasan Eminlü yüz yedinci sayıda yazmış olduğu "*Vaykan Evlerinin Mimarisi (Mimari Hanehay Vaykan)*" yazısında Vaykan'ın geleneksel evlerinin mimari özelliklerini anlatmıştır. Eminlü toplumların yaşadıkları coğrafya ve kültürlerinin ev mimarisini şekillendirdiğini söyledikten sonra Vaykan'da evlerinin kapılarının daima kuzeye açılmadığını, bölgede bu durumun uğursuzluk getireceğine dair bir inanışın bulunduğunu ifade etmiştir. Geleneksel Vaykan evlerinin giriş kapı, koridor, dış cephe, iç avlu, odalar, yiyecek deposu, eyvan, mutfak, samanlık, ahır, yakacak deposu, su

kuyusu ve tuvalet olmak üzere on üç bölümden meydana geldiğini belirtmiştir (Eminlü, 1397/ 2018: 13- 17).

2.1.3. Aydınlanma, Isınma ile İlgili Yazılar

Eski enerji kaynaklarından sayılan odun, rüzgar, insan ve hayvan gücü yerine bugün artık jeotermal, güneş, hidrolik, gelgit, dalga ve akımlar ile biyomas enerjiler yaygındır (Yücel, 1994: 134).

Birincil enerji kaynakları arasında taş kömürü, linyit, petrol ve doğalgaz, odun, tezek, artıklar, jeotermal, güneş ve rüzgar; ikincil enerji kaynakları arasında elektrik, kok, havagazı sayılmaktadır. İkincil enerji kaynakları birincil enerji kaynaklarına bağımlıdır (Ercan, 1995: 33- 34).

Bu başlık altında elektrik ve doğalgaz kullanımından önce İran'da Türkler arasında kullanılmayı tercih edilen aydınlatma gereçleri üzerine bilgi verilmiştir. Konu hakkında dergideki yüz on üç sayı içerisinde yalnızca iki makaleye rastlanmıştır.

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda Mustafa Cebbarisabk'ın yazmış olduğu “Çırağlar” yazısında “kükü çırağ”, “küpe çırağ”, “piysuz çırağ”, “yedildik çırağ”, “çırağ- ı gaz”, “lampa çırağ”, “iki pilte”, “birinci çırağ (biriş çırağ)”, “çini çırağ”, “lüster çırağ”, “onluk çırağ”, “kurdınır çırağ”, “biriş (burunc) çırağ”, “onluk barfeten”, “barfeten paye- i mermer” olmak üzere on beş adet aydınlatma gereci fotoğraflarıyla birlikte tanıtılmıştır (Cebbarisabk, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 88- 95).

Derginin yüz ikinci sayısında Muhammed Rıza Atabeki'nin yazmış olduğu “Milacerd'in Işıkları Üzerine Bir Tarihçe (Tarihçe Çırağhay Ruşenayi Der Milacerd)” yazısında Milacerd'de eskiden kullanılan dört adet aydınlatma gereci hakkında bilgi verilmiştir. İlk olarak “pisuz” denilen aydınlatma gereci üzerinde durulmuştur. Pisuzda hayvanın kuyruk yağı bir kap içinde yakılır. İkinci gereç “muşi çırağ” ya da “fare çırağ” olarak adlandırılır. Bu gereci daha çok geceleyin halı dokuyan insanlar kullanırlar. Rüzgârdan sönmemesi için üzerinde bazen bir cam bulunur. Boyutu çok küçük olduğu için fare çırağ denilmektedir. Yazıdaki üçüncü gereç “fanus çırağ” ya da “deste çırağ” olarak adlandırılmıştır. Bu aydınlatma aracı öncekilerden daha kullanışlı bulunmaktadır. Milacerd rüzgârlı bir yer

olduğundan daha çok tercih edilmektedir. Tutma yeri olduğu için elde taşımaya da müsaittir. Fanus çerağın tek olumsuz yanı ışığının zayıf olmasıdır. Yazıda sözü edilen son aydınlatma gereci “zenburi çerağ” ya da “tor çerağ” adını taşımaktadır. Bu çerağ öncekilerden daha moderndir ve güçlü bir ışığa sahiptir. İçine hava pompalayan bir düzeneğe sahiptir, böylelikle içerideki petrolün yanması sağlanır. Tek olumsuz yanı çerağın içindeki ışık kaynağının rüzgârda kolaylıkla sönmesidir. Doğalgaz kullanımına başladıktan sonra bu gereçler de kullanımdan kalkmıştır (Atabeki, 1397/ 2018: 79- 81).

2.1.4. Ekonomi Türleri (Hayvancılık, Tarım- Rençperlik ve Avcılık) ile İlgili Yazılar

Halk biliminin “ekonomi türleri” şubesi hayvancılık, tarım- rençperlik ve avcılık alt başlıklarına ayrılmaktadır. Bu alt başlıklar da kendi içinde başka bölümlere ayrılırlar. Hayvancılık başlığı hayvanların bakımı, beslenmesi, korunması; çobanlık; hayvansal ürünlerin elde edilişi; hayvancılıkla ilgili araç- gereçler olmak üzere dört alt başlığa ayrılmaktadır. Tarım- rençperlik başlığı ise ekme, biçme, ürün alma ve tarım araç- gereçleri olmak üzere iki alt başlığa avcılık başlığı ise av türleri (kara, deniz avları) ve av araçları ve teknikleri olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. (Düzgün, 2017: 46). Türkçe Sözlük’te hayvancılık “*evcil hayvanlara bakma ve yetiştirme işi*” (Akalin ve öte. , 2011: 1074), tarım “*bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması, ziraat*” (Akalin ve öte. , 2011: 2270), avcılık ise “*avcının yaptığı iş*” ve “*avcı olma durumu*” (Akalin ve öte. , 2011: 191) olarak açıklanmıştır.

El Bilimi dergisinin altıncı sayısında İsmail Memedli “*Heriz (Heris)’de Ekinçiliğe Ayıd Sözlük*” yazısında tarım ile ilgili 93 tane tane terimi açıklamasıyla beraber alfabetik sırayla vermiştir. Örneğin dergez, mahsulü biçmekte kullanılan bir alet; küleş, buğday biçildikten sonra geriye kalan samanlar; küleş yeri, buğdayı biçilmiş yer; küz, tarlanın sulanmak için ayrılmış kısmı; mala, tarım aleti; orak, tarım aleti; ot yeri, otu biçilmiş yer; tor, samanı harmandan ambara götürmek için kullanılan alet; yaba, iki ya da

üç parmaklı metalden yapılan tarım aleti; tahıl, buğday, arpa ya da nohut vs. ; bilö, orağı itmek için kullanılan taş anlamına gelmektedir (Memedli, 1388/ 2009: 15- 19).

On dokuzuncu sayısında İsmail Mustafavi “*Ekinle Bağlı Merasimler*” yazısında Erdebil’in iki kilometre güneyinde bulunan Pilesehran’daki Azize Hanım Muhacir’den derlemiş olduğu tarım ile ilgili birkaç âdetten söz etmiştir. Bu âdetlerden biri “el koymak”dır. Bu âdete göre mahsul biçim işine başlamadan önce aksakal bir çiftçi bir parça mahsulü biçerek “*Allah bize yar olsun/ Melekler kömek olsun.*” der ve öteki çiftçiler de salavat getirerek tarlayı biçmeye başlarlar (Mustafavi, 1389/ 2010: 34- 36).

Derginin on dokuzuncu sayısında konuyla ilgili bir başka yazı Hamid Valayi’ye aittir. Hamid Valayi “*Harmanlık*” yazısında Tebriz’de yaşayan Ceyran Hanım’dan dinlediği eskide kalmış bir çiftçilik geleneğini anlatmıştır. Bu geleneğe göre Hiye’te ekinler biçildiği zaman tarlada çalışan insanların yanından bir kişi geçtiğinde “*Allah kovut versin.*” ya da “*Yorulmayazsınız.*” demezse tarlada çalışanlar ellerine bir parça mahsul alıp göstererek o kişiye “*Yallah!*” der, bu durumda kişi “*Koy yere, borcum olsun.*” dermiş. Bu kişi sonra kendisine söz eden kişiye bir şey almış (Valayi, 1389/ 2010: 37- 39).

Otuz beşinci sayıda Arha Koşaçaylı “*Hallah*” başlıklı yazısında çiftçilerle ilgili bir merasimi anlatmaktadır. Bu merasime “*Hallahlama*” merasimi de denilmektedir. Çiftçilerin tarlalarından biçtikleri son ürünün adı “*Hallah tikesi*”, tarlada çalışılan son gün ise “*Hallah günü*” olarak adlandırılmaktadır. Tarlada biçim yapılan son gün birkaç metrelik yer biçilmeden bırakılır ve buraya “*Hallah payı*” denilir. Çiftçiler ekinleri biçip Hallah payını bıraktıktan sonra karpuz ve başka şeyler alıp yer içerler. Yeme içme işi bittikten sonra da tarlada biçilmeden kalan son yeri Allah ve Hz. Peygamber’in adını anarak ve şükrederek biçerler (Koşaçaylı, 1390/ 2011: 13- 14).

Rıza Ali Kerimi El Bilimi dergisinin otuz beşinci sayısında “*Zengan’ın Çilandar Kendinde Ahtacılık*” yazısında giderek azalmaya başlayan “ahtacılık” yani hayvanların iğdiş edilmesi mesleği hakkında bilgi vermiştir. Öncelikle katırın iğdiş edilmesi anlatılmıştır. Bu işlemde ahtacı hayvanın

bezelerini bir kısıkaç yardımıyla sıkıştırır ve bezelerinin ortasındaki deriyi keserek bu bölgeye bir ilaç sürer. Bu ilaç yarayı kurutur. Bu işlemden sonra hayvan 24 saat boyunca müşahade edilir. Bu süre içinde hayvana su verilmemelidir. 24 saatten sonraki ilk üç gün sıcak su verilir, ancak hayvan doyduğunda yine su verilmez. 24 saatten sonra da hayvanın bezesindeki kısıkaç alınır ve yaralı bölgeye yağ sürülür. Bu işlemden sonra üç gün boyunca hayvan sahibinin bu yağı hayvanın bezesine sürmesi gerekir. Çilandar'da tekeler de iğdiş edilir. İğdiş edilmiş tekeye “şirkem” teke, tekenin iğdiş edilmesine ise “bişme” ya da “pişme” adı verilir. Öküzler de yalnızca tarımda kullanılmak için iğdiş edilir. Önce öküzü bağlayıp yere yatırır, sonra da bezelerini bağlarlar. Hayvanın bezelerine çekiçle vururlar. İğdiş ettikten sonra öküzün tek bezesi erirse bu öküzü “hangerd” öküz denilir (Kerimi, 1390/ 2011: 36- 38).

Derginin kırk ikinci sayısında Hüseyin Penahi “*Salmas'da Bazı Evcil Hayvanlar ve Ekinçilikle Bağlı Sözcükler*” yazısında tarım ve hayvancılıkla ilgili 86 sözcüğü ve bunların anlamlarını vermiştir (Penahi, 1391/ 2012: 25-30).

Kırk üçüncü sayıdaki “*Cüt, Biçin, Döğün Germi'de*” başlıklı yazısında Ali Mehemmed Halefizengir Germi'de yapılan geleneksel tarım ile ilgili bilgi vermiştir. Geleneksel tarıma İran'da “*cütçülük*” adı verilir ve hayvanlarla yapılır. Büyük yerleşim yerlerinde tarım at ile yapılırken Germi'de daha çok öküz kullanılır. Tarımda kullanmak için iğdiş edilmiş öküz tercih edilir. İğdiş edilmiş öküz daha güçlü olur. Sonbahar girerken ekim dikim işleri bittiğinde hayvanlar “*tövle*”ye çekilir ve nemlendirilmiş yemlerinin içine arpa unu konularak beslenilir. Yaz geldiğinde harman zamanının ilk günlerinde hayvanların çok yorulmaması için az miktarda toprak işlenir. Çiftçinin tohum ekmeye başlamadan önce toprağı ayırdığı bölümlere “*küz*” denir. Germi'de en çok buğday ve arpa ekilir. Buğday insanlar için arpa ise hayvanlar için ekilir. Önce arpa sonra buğday olgunlaşır. Kimi çiftçiler kendi topraklarında çalışırken kimileri de başkalarının topraklarında çalışarak çalışmasının karşılığını alır. Tarlanın her yeri biçildiğinde çiftçilerden biri kibleye döner ve elini kulağının dibine koyarak birkaç kez yüksek sesle “*Allah, Muhammed, ya Ali*” der. Bu sözleri

onun arkasında duran çiftçiler de tekrar eder. Sonra da son bir parça mahsulü süsleyerek tarla sahibinin önüne getirirler. Bu durumda eğer tarla sahibi cömert biriye çiftçilere pay verir (Halefizengir, 1391/ 2012: 4- 11).

Derginin yetmiş beşinci sayısında Resul Kadiri “*Allahlama*” makalesinde çiftçilikle ilgili bir gelenekten bahseder. Eski zamanlarda tarımda makine kullanılmadığı zaman insanlar buğdaylarını elle biçmekteydiler. Çiftçiler buğdaylarını biçerken tarlada biçilmek üzere kalan son buğdayı akrabalarını da çağırarak dualarla biçerler, böylece biçim işlemi tamamlanmış olur. Bu son buğday biçildikten sonra yemek yapılıp yenilir ve yapılan yemek başkalarına da dağıtılır (Kadiri, 1395/ 2016: 30- 35).

Ali Mehemed Halefizengir sekseninci sayıda bulunan “*Girdegan Çırpma ve Ur Salmak*” yazısında cevizin nasıl toplandığını anlatmıştır. Girdekan yani ceviz, çırpılmak suretiyle toplanır. Ceviz toplamak isteyen kişi “lök” adı verilen bir sopayla ağacın çıkabildiği en yüksek yerine çıkar ve elindeki sopayı dallara vurur, yere dökülen cevizler toplanır. Dökülen cevizlerden hem ağaç sahibi hem de çırpın kişi hakkını alır. Cevizler çırpılıp toplandıktan sonra ağaçta kalan tek tük cevizlere “ur” ya da “peş urı” denilir. Bu geriye kalan cevizleri yani urları da orada bulunan ama ceviz ağacı olmayan çoluk çocuk ve gençler toplar (Halefizengir, 1395/ 2016: 158- 161).

Derginin doksan birinci sayısında Ehad Ferehmendi “*Allahlama Merasimi*” yazısında çiftçilik ile ilgili bir geleneği anlatmıştır. Bu merasimde tarladaki mahsulün hepsi toplandıktan sonra çiftçilerden biri öne, geriye kalanlar da onun arkasına geçerler. Öndeki çiftçi orağını kaldırarak Allah’tan tarla sahibi için sağlık ister ve Hz. Ali’ye düşman olanlara lanet okur. Sonra öndeki çiftçi yüksek sesle düşmanlarına lanet okur, ardından merasime katılan herkes “*Ya Ali!*” diye bağırır. Bu merasime tarlada çalışan çiftçiler, tarla sahibi, komşular, akrabalar katılabilir. Merasimin sonunda yemek yenir. Eskiden bu merasimin sonunda et çorbası yemek gelenek iken şimdi her şey yenilebilmektedir (Ferehmendi, 1396/ 2017: 14- 15).

Mehemmed Celuli yüz ikinci sayıda “*Eski Milacerd’de Buğday Biçmenin Adabı (Adab- e Derukerden Gendom Der Milacerd- e Kadim)*”

yazısında buğday tarımı ile ilgili bilgiler vermiştir. Celuli'nin bahsettiğine göre Milacerd'de eskiden buğday tarımında sadece geleneksel yöntemler kullanılmaktaydı. Makalede insanların tarlaya sabah erkenden gittiği, bu işin sabahtan akşama kadar sürdüğü, biçme işleminde de çoğu zaman sağ ellerini kullanmayı tercih ettiklerini yazmaktadır. İnsanların çalıştıkları tarlanın asıl sahibi olmadığı, tarlaları bir han için ekip biçtikleri makaleden öğrenilmektedir (Celuli, 1397/ 2018: 7- 10).

Aynı sayıda bulunan Mehmed Rıza Atabeki'nin "*Eski Ekincilikle İlgili Deyimler ve Milacerd'de Hissenin Bölünmesi (Nevhey- i Tahim- i Zeminhay- e Şeşdang Milacerd Be Hemrah- e Istılahat- e Kadimi Keşaverzi)*" makalesinde Milacerd köyünde toprak paylaşımına dair bilgiler vermiştir. Milacerd'de tarım arazilerinin çok eskiden vakıf arazisi sayılarak tek bir hana ait olduğu ve insanların bu toprakları işlediği, şimdi ise böyle bir uygulamanın bulunmadığı anlatılmıştır. Makalenin en sonuna da bazı tarım terimleri eklenmiştir (Atabeki, 1397/ 2018: 11- 22).

Yüz on birinci sayıda Sever Şehabi "*Çağatay ve Senglah Sözlüklerinde Deve ve Devecilik (Şotor ve Şotordari Der Ferheng- i Lügat "Çağatay" ve "Senglah")*" yazısında deve devecilikle ilgili 82 sözcük ve bunların Farsça karşılıkları yer almıştır (Şehabi, 1398/ 2019: 133- 136).

2.1.5. Halk Ekonomisi (Üretim, Tüketim ve Pazarlama) ile İlgili Yazılar

Bir halkın geçimini sağlamak amacıyla oluşturduğu, geleneksel yollardan edindiği farklı kültürlerden edindiği etkilendiği ya da özümlediği, üretim ve tüketim alışkanlıkları, davranışları ve bu süreçte kullandığı geleneksel yol, yöntem, araç ve gereçlerin tamamını derleyip değerlendirmeyi amaçlayan halk biliminin alt dalına halk ekonomisi denir (Artun, 2014: 231- 232).

El Bilimi dergisinin birinci sayısında yer alan Rahim Kablnijad'ın yazmış olduğu "*Bağmaruf'da Al Ver*" adlı makalede Bağmaruf'ta eskiden bulunmuş olan bulunan dükkânlar, pazarlar, mesleklerini seyyar olarak icra eden insanlar ve buralarda satılan ürünler hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle Çoban Hasan adında bir sütçüden bahsedilmiş, kentte birçok yeri

gezip süt alıp sattığı söylenmiştir. Eski zamanlarda kap kacak sıkıntısı olduğundan dolayı bu sütlerin küp Şeklinde bir kaba doldurulup ağzının koyun derisiyle bağlandığı anlatılmıştır. İkinci olarak berberlerden bahsedilmiş, berberler çocukları sünnet etmek, sağ tıraşı yapmak ve diş çekmek olmak üzere üç vazifeyi yerine getirdiklerinden söz edilmiştir. Kablnijad eski berberlerden bir kısmının isimleri arasında Haydar Emmi, Dellak (berber) Kasım, Sarı Kişi'yi saymış, sağ ve sakal tıraşının bir dükkânda değil seyyar olarak yapıldığını da belirtmiştir. Anlatılanlara göre tıraş işi herhangi bir kahvehanede, pazarda, duvar dibinde ya da mescitte yapılabilmekteymiŐ. Bağmaruf'ta seyyar olarak çalışan çerçilerin varlığından da söz edilmiş, bunların sadece para karşılığında değil değiş tokuş usulü ile de ticaret yaptığı anlatılmıştır. Makaleye göre Bağmaruf'taki ilk dükkân Hüseyin Hakpur'a aittir. Bağmaruf'ta eskiden alışveriŐin çok fazla olmadığı bundan dolayı da dükkânların sık sık açılıp kapandığı söylenmiş, Şu an Bağmaruf'ta 150 dükkân olduğu alışveriŐin dükkânlar dışında pazarlardan da yapıldığı ifade edildikten sonra eskiden alışverişlerde kullanılan çeki taşları hakkında bilgi verilmiştir. Kablnijad Bağmaruf'ta alışverişlerde kullanılan ağırlık, uzunluk ölçüleri, para birimleri ve ağırlığı ölçmek için kullanılan araçlar üzerine bilgiler verilmiştir. Makaleye göre en büyük ağırlığı ölçen çeki taşına "batman" denilmekte, bundan sonra "yarım batman", sonra "çerek", sonra da "siye" gelmektedir. Siye, çereğin yarısıdır. Siyenin yarısı "ponza"dır. Ponzanın yarısına "hefdirem", onun da yarısına "ç direm" denilmektedir. Uzunluk ölçüsü olarak da "arşın", "yarım arşın" ve "çerek" kullanılmaktadır. En küçük çeki taşınan "miskal" denildiği ve bunu terazinin görmediği de eklenmiştir. Ağırlıktan sonra kısaca para biriminden bahsedilmiş ve "bir abbasi" denilen paranın karşılığında bir kilo çay alınabildiği söylenmiştir. Ayrıca bölgede "kantar" ve "karpan" adlı aletlerle ağırlık ölçüldüğü de belirtilmiştir (Kablnijad, 1387/ 2008: 26- 30).

Dördüncü sayıda Babek Habibi "*Karadağ Elatları Hansı Hayvanları Sahlayır*" yazısında Karadağ Elatlarının besledikleri hayvanlar, bu hayvanların hangi yaş aralıklarında oldukları, hangisinin ne kadar gelir getirdiği, hayvanların yaŐamasına elverişli olan iklim koşulları, huyları, ortalama yaşam süreleri, ne kadar zamanda yavruladıkları, ne ile

beslendikleri ve renkleri hakkında bilgi vermiştir. Makaleye göre Karadağ Elatları at, eşek, katır, deve, keçi, camış, davar, tavuk, ördek, köpek gibi on dört cins hayvan beslemektedir (Habibi, 1388/ 2009: 3- 8).

El Bilimi dergisinin ellinci ve elli birinci sayısında Pervin Halil Faizi “*Muşata*” makalesinde sadece kadınların çalıştığı bir iş kolu hakkında bilgi vermiştir. Muşata denilen kadınlar topluluk hâlinde yapılan herhangi bir merasimde, örneğin düğünlerde ve yas merasimlerinde görev yapmaktadırlar. Toplum tarafından güvenilen kişiler muşata olur. Muşatalar insanları merasimlere davet etme, yas merasimlerinde helvayı paylaşırma, çayları dağıtma gibi işleri yaparlar. Toy merasimlerinde gelinin honçasını erkek evine götürme ve erkeğin honçasını da kız evine getirme görevini de muşatalar yerine getirir. Bunun için de bir ücret alırlar. Gelin hamamına giden geline gidip gelirken kaval çalarak eşlik etme, davet edilen insanları çağırma, hana gecesi gelinin elini kınalama, gelini süsleyip bezeme, toyda kaval çalıp insanları oynamaya kaldırma görevleri muşatanın sorumluluğundadır (Faizi, 1391/ 2012: 88- 89).

Ekber Agayi derginin elli üçüncü sayısında “*Miyana Kendinde Peşeler ve El İşleri*” yazısında kısa bir şekilde 10 tane mesleğin tanıtımını yapmıştır. Bu meslekler; ekinçilik, çerçilik, çudarçılık, arıçılık, çörekçilik, demirçilik, korukçuluk, çobanlık, cütçülük ve südçülüktür. Örneğin ekinçilik tarım; çerçilik, köy köy gezip erzak satışı yapma; çudraçılık, büyükbaş ve küçükbaş hayvan alım satımıyla uğraşmaktır (Agayi, 1392/ 2013: 15- 16).

Anar Binevli altmışıncı sayıda “*Binab’ın Arvad Bazarı*” yazısında Binab’da kurulan bir pazarı kısaca anlatmıştır. Binevli’nin anlattığına göre bu pazarda hayvanlar ve giyim kuşam ürünleri satılmaktadır. Aynı zamanda bu pazarda alım satımdan başka horoz dövüşü ya da güreş de yapılmaktadır (Binevli, 1392/ 2013: 43).

Derginin altmış yedinci sayısında konuyla ilgili bir başka yazı Samed Çaylı’ya aittir. Samed Çaylı “*Kap Kaçucular*” yazısında hurda ve eski eşya alım satımı ile ilgilenen insanlar hakkında bilgi vermiştir. “Kap kaçucu” denilen bu kişiler eski kıyafet ya da eşyaları alır satarlar ve bu işi sabit bir dükkanda değil de gezici olarak icra ederler (Çaylı, 1393/ 2014: 38- 40).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı “*Kadim Zamanlardan Çarburc’da Peşeler*” yazısında Çarburc köyünde eskiden var olan 58 meslek hakkında kısaca bilgi vermiştir. Bu meslekler arasında bahıcı, sınıkçı, köreçi, arabacı, fereşçi, demirçi, dua yazan, suçu, gödükçü (keşikçi), unçu, çapıçı, çekici, bulakçı, pineçi, alverçi, işçi, ekinçi, çoban, nahırçı, çudar, tokençı (tahılçı), südü, çerçi, davarçı, satıcı, çörekçi, hamaçı, suvakçı, çimkesen, çalakçı, deyrmançı, tendirçi, çervedarçı, boyundurukçu, dolgarlık, carçı, getirçi, dergazçı, korukçu, biçinçi, almaçı, ağaççı, ayı oynadan, kovalçı, şikarçı, yazıcı, kebinkesen, cütçü, keyçi (pıçak itilden), nefçi, tuhucu, kefeçi, dellak, yonca doğruyan, ohucuyu saymak mümkündür (Cevadi, 1395/ 2016: 68-70).

Ziver Abbasi seksen ikinci sayıdaki “*Şirin Hatalar*” yazısında eskiden eşeklerle köy köy dolaşarak ticaret yapan “çerçi”lik mesleğini anlatmıştır. Çerçiler köy köy gezerek ayna, tarak, bilezik, kumaş, ayakkabı, defter gibi çeşitli eşyalar satarlar. Bunun karşılığında para ya da mercimek, nohut, lepe, erişte gibi gıdalar alırlar. Köylü kadınlar daha çok gıda karşılığı alışveriş yapmayı tercih etmektedir. Ancak çerçi ile yapılan alışverişten çerçinin kendi malını daha pahalıya verip karşı tarafın malına daha az değer biçtiği düşünüldüğünden genellikle memnun kalınmamaktadır. Bu alışveriş eskiden köylerde dükkan bulunmadığında yapılmakta olan bir alışveriş şeklidir (Abbasi, 1395/ 2016: 158- 159).

Konuyla ilgili son yazı seksen sekizinci sayıda bulunmaktadır. Seksen sekizinci sayıda Ziver Abbasi “*Unutulmuş İşler ve İşçiler*” makalesinde eskiden yaygın olan ancak şu an icracısı azalan bazı iş kollarını anlatmıştır. Örneğin; pineçiler eski ayakkabıları tamir ederler, kayçılar eski bıçak ve kapları tamir eder, köhneçiler ise seyyar olarak gezer ve eski kıyafet ya da ev eşya alım satımı ya da değiş tokuşunu yaparlar, bağbanlar insanların bağlarını ve bahçelerini düzeltir, sütçüler kapı kapı gezerek süt satar, neftçiler yanıcı madde satar, mamalar yani ebeler doğum yaptırır ve hamile ve lohusa kadınların hastalıklarının tedavisiyle ilgilenir, hallaşlar ise yün çırpar (Abbasi, 1396/ 2017: 226- 227).

2.1.6. Beslenme- Mutfak- Kiler ile İlgili Yazılar

Beslenme insan bedeninin enerji temini için gerekli olan biyolojik bir süreçtir. Bu enerji temini için gerekli besinlerin elde edilme, üretim ve tüketim süreçleri beslenmeyi yalnızca biyolojik bir olgu olmaktan çıkarıp aynı zamanda kültürel bir olgu hâline getirmektedir. İnsanın beslenme ihtiyacını gidermek için giriştiği faaliyetler de bu durumu birçok araştırmacının ilgi alanı hâline getirmiştir (McIntosh, 1996: 1; Beşirli, 2010: 159).

Bu konu başlığı altında hayvansal ve bitkisel besin türleri; besin elde etme, hazırlama, koruma; mutfak düzeni ve araçları; kiler, depo, mahzen; yemek çeşitleri ve sofraya düzeni hakkında bilgi verilecektir (Düzgün, 2017: 46).

İnsanın temel dürtülerinden biri olan yeme isteği insanların birbirleriyle iletişim kurması için uygun ortamlar yaratmaktadır. İnsanlar besinlerini öncelikle doğadan çiğ olarak seçerler, seçtikleri besinleri mutfakta değiştirerek pişirirler, hayatlarının çeşitli noktaları için yemek ritüelleri oluşturur ve bu ritüeller için de görgü kuralları meydana getirirler. Bütün bunlar sırasında yemek sosyal statü, iktidar ilişkileri ve grup kimliği belirlemede bir araç olur. Böylelikle yemek üzerinden sosyal ilişkiler belirlenir. Bununla beraber yemek aile içinde de hâkimiyet ilişkisi, cinsiyet ve yaş grupları arasındaki hizmet ilişkisini belirler. Kamusal olarak yenilen yemekler toplumsal ilişkilerin kurulmasında etkilidir. Ayrıca yemek birçok kültürde yemek sistemi ile kutsal güçler arasında kurulan ilişkilerde önemli bir öğedir (Goode, 2015: 390).

El Bilimi dergisinin ikinci sayısında Masume Şefaki'nin yazmış olduğu "*Kürd Kendinin Yemeklerinden: Şorbalar*" yazısında 4 adet çorba tarifi bulunmaktadır. Yazar bu tarifleri Rukiye Tahiri'den derlemiştir. Bu çorbaların adı; "çalma şorba", "göbelek şorbasi", "çıldık şorbasi" ve "katık şorba"dır. Makalede malzemeler verildikten sonra bu çorbaların yapılışı kısa bir şekilde anlatılmıştır. Örneğin katık (yoğurt) çorbasi için soğan, katık, tuz, yumurta gereklidir. Önce soğanlar ince ince doğranır ve tuzla kavrulur. Buna herhangi bir bitki de konulup kavrulabilir. Kavurma işleminden sonra bunlara bir miktar su katılır ve kaynatılır, kaynayan suyun içine yoğurt

eklenir. Tekrar kaynaya karar karıştırılır. Ayrı bir kaba yumurta kırılıp çırpılır ve karışıma eklenir (Şefaki, 1387/ 2008: 33- 34).

Derginin üçüncü sayısında Ehad Ferehmendi tarafından yazılan “*Azerbaycan Mutfağı: Şirniler*” yazısında 20 adet tatlının adı ve kısaca tarifleri verilmiştir. Makalede adı geçen tatlılardan bazıları şunlardır; gülanc, badem şirnisi, baklava, bal tereyi, terek, latikun, lövüz, keykanak, kurabiye ve baslıktır (Ferehmendi, 1387/ 2008: 15- 18).

Yirmi birinci sayıda Siyamek Hüseyinalizade'nin yazmış olduğu “*Afşar Yemekleri*” makalesinde İran'da yaşayan Afşar Türklerinin yemekleri 10 grup altında incelenmiş, yemeklerin isimleri ve çok kısa bir şekilde tarifleri verilmiştir. Afşar yemekleri çörekler, içecekler, aşlar, köfteler, boraniler, dolmalar, pilavlar, şirniler (tatlılar) ve reçeller, turşular, çerezler adı altında 10 gruba bölünmüştür (Hüseyinalizade, 1389/ 2010: 21- 32).

Solmaz Purnimet yirmi sekizinci sayıdaki “*Kış Zumarı (Zahire- i Zemistan)*” yazısında Pileçay'a bağlı olan Nemin'de kış için hazırlanan yiyecekler ile ilgili bilgiler vermiştir. Purnimet'in bahsettiğine göre kadınlar kışlık yiyecek saklamaya yazın sonu sonbaharın başında başlamaktadır. Kış için turşu ve reçel yapılır, çeşitli meyve ve sebzeler saklanmaktadır. İlk olarak “erişte”den bahsedilmiştir. Erişte hamurdan yapılır ve güneş altına serilerek kurutulur, sonra bir kapta biriktirilir. Erişte “umaç aşı” yemeğinin yapımında kullanılır. İkinci olarak “gah” adlı bir yiyecekten bahsedilmiştir. Bu yiyecek zedelenmiş meyvelerden, çoğu zaman elmalardan yapılmaktadır. “Kavurga” ise buğdayın sac üzerinde ısıtılmasıyla yapılır ve çerez gibi tüketilir. “Kovut (kavut)” buğday ununa şeker eklenmesiyle yapılır. “Mutal” da kış için yapılan bir peynir türüdür. “Sarı yağ” denilen hayvansal yağ ve kurutulmuş erik de kışa hazırlanmak için yapılmaktadır (Purnimet, 1390/ 2011: 50- 52).

Yirmi dokuzuncu sayıda Mustafa Rezaki ve Leyla Muradi'nin birlikte yazdığı “*Döymec*” adlı yazıda bir hamur işi türü olan döymec adlı ekmeğin tarifi ve birkaç çeşidi hakkında bilgi verilmiştir. Döymec için buğday unundan hamur yoğrulur. Hamur sacda pişirilir ve sonra kesilir. Bu ekmekler tekrardan yağda kızartılır. Tekrar pişince üzerine şeker konulur.

Bu ekmek Hz. Fatma için yapılmaktadır. Bu ekmeği pişirmek için özel bir tarih yoktur, her zaman pişirilebilir. Bu ekmek pişirildiği zaman eş dost eve davet edilir ve Hz. Fatma için ağıtlar söylenir. Davetli olan kadınlara bir parça pamuk verilir ve kadınlar bu pamuklara dileklerini söyler, daha sonra bu pamuklar toplanıp yakılır. Bir başka döymec türü de Zengan'da kıtlık zamanlarında ekmek kırıntılarının bir araya getirilmesiyle yapılır ve çocuklara verilir. Buna “dürmec” de denilir. Bu ikisinden başka derman döymeci denilen başka bir çeşit döymec de tedavi için kullanılır. Döymec için hamur yoğurulur ve vücutta ağrıyan bölgelere konulur (Rezaki ve Muradi, 1390/ 2011: 19- 21).

Fatma Perniyan'ın yazmış olduğu ve otuz yedinci sayıda bulunan “*İye Kendinde Çörek Yapımından Bir Neçe Görüntü*” yazısında resmi adı Hıyak olan İye şehrindeki tandırda çörek yapımı fotoğraflarla anlatılmıştır. “Hıtab” ve “fetir” denilen çörekler komşularla hep birlikte yardımlaşarak yapılmaktadır. Görüntülerden anlaşıldığı kadarıyla hıtab, sacın üzerinde; fetir ise tandırın içine yapıştırılarak pişirilmektedir (Perniyan, 1390/ 2011: 46- 47).

Derginin kırk birinci sayısında konuyla ilgili olan tek yazı Vecihe Fekur'a aittir. Yazı “*Urmiye Yemeklerinden: Gözleme*” başlığını taşımaktadır. Verilen tarife göre yoğurt bir kaba konulur ve ocak üzerinde su ekleyerek kaynatılır. Bu sırada başka bir kapta da yağı kızdırılıp içine yumurta kırılır ve bu ikisi birbirine karıştırılır. Bu karışımın içine ekmek parçaları konularak yenilir (Fekur, 1391/ 2012: 32).

Masume Şekaki'nin kırk dördüncü sayıda yazmış olduğu “*Yemekler*” yazısında 5 alt başlık altında farklı yemeklerden bahsedilmiştir. Bu alt başlıklar; “Semeni”, “On Beş Aşı”, “Hanım Fatma Sofrası Yemekleri”, “İbn Mülcem Toyu Yemekleri”, “Sebze Kavurma Azerşehirde” şeklindedir. İlk olarak semeniden bahsedilmiş ve tarifi verilmiştir. Şekaki'nin belirttiğine göre bu yemek çok eski zamanlardan beri Tebriz, Urmu ve Meraga'da pişirilmektedir⁴ (Şekaki, 1391/ 2012: 14- 17).

---

⁴ Yemeğin ana malzemesi taze çimlenmiş, yazlık buğdaydır. Buğdaylar önce temizlenir ve bir tepsinin üzerine konur. Buğdaylar yeşerince toplanır ve tencereye alınır, üzerine de su eklenir. Güzelce karıştırıldıktan sonra suyu süzülür ve başka bir tencerede kaynatılmaya başlanır. Bu işlem üç dört saat sürmektedir. Semeni pişiren insanlar bu işi yaparken bir

Kırk dördüncü sayıda konuyla ilgili bir başka yazı Muharrem Perizad'a aittir. Perizad “*Ayran Aşı*” başlığı altında adı geçen yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemeği yapmak için öncelikle buğday unu elenir ve ayran ile karıştırılarak ocak üstünde kaynatılır. Ayran ve unun miktarına göre bir ya da iki yumurta da kırılır. Bunlardan başka taze yeşillikler, nohut, isteğe göre tuz ve yağ da eklenebilir. Sulduz'da çok sevilen bu yemek yapılırken muhakkak konu komşu da davet edilir. Bu yüzden “*Ayran aşının başı yığınaklı olar.*” sözü söylenegelmiştir (Perizad, 1391/ 2012: 18).

Derginin kırk dokuzuncu sayısında yer almış olan “*Semenupuzan (Semeni Pişirme)*” yazısında Saide Yusufzade semeni tarifi ve semeni pişirme ile ilgili birkaç inançtan söz etmiştir. Yusufzade'nin bahsettiğine göre Farvardin ayının son günleri mahalledeki kadınlar, evi müsait olan yani avlusu en geniş olan evde bir araya gelerek semeni pişirirler. İki kişi buğday almakla görevlendirilir. Semeni için yaklaşık bir kilo ağırlığında yazlık buğday gerekmektedir. Öncelikle buğdaylar yıkanır ve 24 saat boyunca suda bekletilir. Yıkama ve suda bekletme işleminden sonra buğdaylar filizlendirilir. Filizlenen buğdaylar düz bir yere güneşin karşısına yayılır ve üzerlerine nemli bir örtü serilir. Örtü kurudukça gün içinde birkaç kez nemlendirilir. Buğdaylar yaklaşık 5 santimetre filizlenene kadar bu işlem

---

dilek tutar, Hz. Fatma'dan yardım isterler. Bu yemek pişince kapağı alınır ve üzerine seccade, ayna, tarak ve Kur'an- ı Kerim konulur. İnsanlar kapağa bu eşyalar konulduğu takdirde Hz. Fatma'nın gelip yemeği karıştıracağı ve yemeğin bereketli olacağına inanırlar. “İbn Mülcem Sofrası” başlığında Şekaki'nin bahsettiğine göre Ramazan ayının yirmi yedisinde İbn Mülcem'in ölüm yıldönümünde bir toy düzenlenir ve bu toyda bol sarımsaklı kelle paça çorbası içilir. Sonra da tatlı yenir ve eğlenilir. “On Beş Aşı” başlığında bu adı taşıyan yemeğin kadınlar tarafından çok sevildiği ve genellikle Mehr ayının on beşinde yapıldığı söylenmiştir. Bu yemekte on beş malzeme kullanılmakta ve hastalar yahut orada olmayıp da adına niyet edilen kişiler için pişirilmektedir. Kadınlar tarafından yapılan hamura küçük küçük şekiller verilerek bu aşın içine pişerken atılır. Eğer hamur parçaları açılırsa dileklerin kabul olacağına inanılır. “Sebze Kavrma Azerşehirde” başlığında Azerşehir yani diğer adıyla Tufargan'da topluca yapıp yenilen sebze bir kavrma yemeğinin tarifi verilmiştir. Bu yemek için mescidin avlusunda ocaklar kurulur ve bu ocaklarda et, soğan, tere ve pirinçler pişirilir sonra da herkese dağıtılır. “Hanım Fatma Sofrası Yemekleri” başlığı altında bu sofraya konulan yiyecek içeceklerin adı listelenmiştir. Sofraya konulan yiyecekler; karpuz, kuymak, yeşillik, yoğurt, peynir, hurma, şeker peynir, dolma ve meyvedir. Meyve olarak genellikle muz ya da elma konulur. Ayrıca sofraya konulan kuymağın tarifi de kısaca verilmiştir. Kuymağı pişirecek olan kadın sabah erkenden kalkıp abdest alır. Önce tavada tereyağı eritilir ve üzerine un, safran ve şeker konulur. Hepsinin de üstüne sıcak su ilave edilerek pişirilir. Bu sofraya her kadın katılmaz. Sofrayı açanın belirlediğine göre örneğin sadece kadınlar, sadece çocuklu kadınlar ya da adı Fatma olan kadınlar katılabilmektedir. Bu sofrada masal da anlatılmaktadır. Masalın her bölümünde de salavat çekilir. Hanım Fatma Sofrası İran'da Hz. Fatma'nın vefat ettiği tahmin edilen günlerde yapılan bir etkinliktir.

tekrar edilir. Yeterli uzunluğa gelen buğdaylar koparılıp doğranır, sonra da ezilir. Yıkandıktan sonra bir gece bekletilir. Daha sonra büyük bir tencere içinde, un da eklenerek kaynayana kadar kadınlar tarafından sırayla karıştırılır. Bu işlemde sonra içindeki suyun buharlaşması beklenir. Tüm su buharlaştıktan sonra yarım bardak su eklenir ve tekrar karıştırılır. Kıvama gelince ateş düşürülür ve zencefil, biber ve tarçın da eklenir. Kaynama aşamasında iken semeniye birkaç badem eklenir. Bu bademlerin hastalıklara karşı koruduğuna inanılır. Semeni piştikten sonra, tencerenin üzerine bir örtü serilir ve Hz. Fatma'nın semeniye kutladığına inanılır. Bu yemeği yapan kadınlar birer dilek dilerler. Semeni toplu bir şekilde ve elle yenilir. İnsanları semeni yemeye davet etmek için bir tepsi içine sebze, makas, sürme ve küp şeker konularak evler teker teker gezilir. Davete icabet etmek isteyen kimse gözüne sürme çeker, küp şekerlerden birini alır ve makasla sebzelerden birazcık keser. Bu davete gelen kadınların gusül abdesti alması şarttır. Yeni evli kadınların ise bu yemeği pişirmeye gelmeden önce eşleriyle birlikte yatmamaları gerekmektedir. Ayrıca Urmiye'de semeni pişirmeye "semeni koymak" da denilmektedir (Yusufzade, 1391/ 2012: 10-14).

Süreyya Kasımzade'nin El Bilimi dergisinin ellinci ve elli birinci sayısında yazmış olduğu "*Kurutmalılar, Turşular, Kab Kacak*" makalesinde sebze kurutma, turşu ve sirke yapımı, kavurma yapımı ve bazı geleneksel kaplar hakkında bilgi verilmiştir. Kasımzade'nin yazdığına göre sebzeler güz mevsiminden önce Mehr ve Aban aylarında satın alınır, temizlenir ve güneş altına serilip 3- 4 gün kadar bekleyince toplanılır. Kasımzade üzüm ve patlıcan turşusunun tarifini de şöyle vermiştir; çekirdeksiz üzüm bir miktar kurutulur ve üzerine kaynamış su ver sirke dökülür. Turşunun tadının güzel olması için turşu kabının dibine başka bitkilerden de bir miktar konulur. Kasımzade, patlıcan turşusunda kullanılan patlıcanların biraz acı olması gerektiğini belirtir. Bu turşuya patlıcandan başka sarımsak ve nane de eklenir, üzerine de kaynamış sirke konularak 10 gün bekletilir. Turşulardan sonra sirke için üzüm suyunun gerekli olduğu da belirtilmiştir. Kavurma için etler küçük küçük kesilip yağı çıkarılır. Bu küçük et parçalarına "nicar" denilir. Sonra bu etler üzerinde yağlar olmak üzere

kaplara konulur. Saklanan etler kış boyu yenilir. Son olarak da “dibah” ve “mejmeyi” denilen iki kabın fotoğrafları verilmiş ve bu kaplar hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Anlatılanlara göre dibah denilen kapta köfte yapılmaktadır. Tahtadan imal edilen ortası derin bir kaptır. Mejmeyi ise şimdiki tepsiye benzemektedir (Kasımzade, 1391/ 2012: 97- 101).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda Sekine Kebiri “*Yarma Nece İmale Gelir*” başlığı altında yarmanın elde ediliş sürecini anlatmıştır. Öncelikle buğday ayıklanır ve yıkanır. Sonra da kazanlara doldurulur. Kazanlara su doldurarak kaynatırlar. Kazanın suyu çekilince buğdaylar selemelere doldurulur. Bir kumaş üzerine serilerek güneşte kurutulur. Güneşin altında bir miktar kuruyan buğdaylar değirmende çekilir. Buğdaydan ayrılan kabuklar kepek olur. Değirmenden çıkan buğdaylar elekte elenir. Bu işlemden sonra “hıcılı” denilen narin yarmalar “kaşık aşı” ve “şeyle aşı” yapmak için ayrılır (Kebiri, 1392/ 2013: 41- 42).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda Rukiye Alikuliyani “*İmam Aşı*” yazısında başlıkta adı geçen yemeğin yapılışı ile bu yemeğin yapılış sebeplerini anlatmıştır. Alikuliyani’nin anlattığına göre bu yemek toplu bir şekilde yapılır ve yenir. Bu yemeği yapanın ve yiyenin dilekleri kabul olur. Herhangi bir dileği olan insanlar örneğin; tedavisi olmayan bir rahatsızlığı olanlar sağlıklarına kavuşmak, işsizler iş bulmak, borçlular borçlarını ödemek, çocuğu olmayanlar çocuk sahibi olmak, evlenmek isteyen gençler ya da çocuğu olduğu hâlde çabucak ölen kadınlar çocuklarının yaşaması için namaz kıldıktan sonra bu yemeğin yapımına iştirak ederler. Gerçekleşmesini istediği bir dileği olan kadınlar bu yemeği ağlayarak pişirirler. Yemek için gerekli malzemelerden nohut bir gün önceden ıslanır, un bir gün önceden hazırlanır. Ayrıca bu yemek için kurut, tere ve soğan da gereklidir. Malzemeler mahalleli tarafından temin edilir ve hazırlanır. Tüm bunlar İmam Zeynelabidin’in vefatının yıl dönümünde yapılmaktadır (Alikuliyani, 1392/ 2013: 131- 133).

Altıncı sayıda “*Binab Kebabının Geleneksel Olarak Pişirilmesi (Şive- e Sonneti Poht- e Binab Kebabi)*” yazısında Ehad Ferehmendi Binab şehrinin meşhur yemeği Binab kebabının yapılışını anlatmıştır. Birçok pişirme usulü bulunan bu yemeğin bu yazıda sadece bir pişirme usulü

yazıya konu olmuştur. Bu kebabı yapmak için öncelikle etler soğan ilave edilerek yirmi yirmi beş dakika boyunca doğranır, bu süre sonunda şişlere dizilir ve pişirilir. Domates, biber ve pilavla servis yapılır. Bu kebabın Binab turizmüne büyük katkısı bulunmakta, turistler tarafından çokça tüketilmektedir. Bu kebab Binab’da ilk defa yetmiş beş yıl önce Semend Usta adlı biri tarafından yapılmaya başlanmıştır, hatta bu kişi Tahran’a kebab yapması için çağırılmıştır. Semend Usta’dan sonra bu işi Binab’da onun çocukları devam ettirmiştir. Makalede belirtilenlere göre sağlıklı ve besin değeri yüksek olan bu yemek bütün meşhurluğuna rağmen unutulma noktasına gelmiştir (Ferehmendi, 1392/ 2013: 3- 18).

Altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda konuyla ilgili olarak Şehram Fereşbaf’ın yazmış olduğu “*Azerbaycan Yemekleri: Şorbalar 1*” yazısı yer almıştır. Makalede öncelikle “şorba” kelimesinin etimolojisi anlatılmış ve başka dillerde bu anlamda kullanılan sözcükler ve çorbanın tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. Bunlardan sonra da süt çorbası ve katık çorbasının yapılışı ile bu çorbaların yapımında kullanılan malzemeler listelenmiştir. Örneğin süt çorbasını yapmak için süt, yumurta, soğan, lepe, yer elması, nane, sarı yağ, zerdeçal, kırmızı biber, toz biber ve tuz gereklidir. Bu çorbanın yapılışında öncelikle yağ ve soğan birlikte kavrulur. Daha sonra doğranmış nane ve baharatlar eklenir. Yarım litre kadar kaynamış suyun içine daha evvel ıslatılmış lepe de konulur. Lepeler biraz pişince yer elması ve yumurta da ilave edilir. Yer elmaları piştikten sonra başka bir kapta kaynamış olan süt bu karışıma yavaş yavaş eklenir (Fereşbaf, 1392/ 2013: 14- 20).

Altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda konu ile ilgili iki yazı bulunmaktadır. Derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında Hasan Caferzade “*Mamagan ve Tufargan Şehirlerinde Lepecilik ve Nohutçuluk Geleneksel İşlerine Bakış (Negahi Be Pişinehay- e Sonneti Lepecilik ve Nohudculuk Der Tufargan ve Mamagan)*” makalesinde Mamagan ve Tufargan şehirlerinde nohudun kırılmasıyla elde edilen lepe ve bunun üretiminden bahsetmiştir. Caferzade’nin anlattığına göre lepe altı aşamada yapılmaktadır. Birinci aşamada nohutlar bir gün boyunca suda bekletilir, ikinci aşamada sudan arındırılır ve güneşin altına yere serilir. Nohutlar 12

saat boyunca bu şekilde bekletilir. Üçüncü aşamada nohutlar elenir ve böylelikle üç farklı boyutta nohut elde edilir. Dördüncü aşamada nohutlar değirmende öğütülür. Beşinci aşamada nohutlar “yel makinası” adı verilen bir makinada kabuklarından ayrıştırılır, altıncı ve son aşamada da pazara götürülmek için hazırlanır. Bunun için artık lepe hâline gelmiş olan nohutlara azıcık su serpilir. Caferzade bu aşamaları anlattıktan sonra nohudu lepe hâline getirmek için kullanılan elek ve makineler hakkında da bilgi vermiştir. Bu işlemde kullanılan elekler “şilgir”, “naringöz”, irigöz” vs. şeklinde adlarını taşır (Caferzade, 1392/ 2013: 68- 80).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında konuyla ilgili ikinci yazı Rukiye Veidi’ye aittir. Rukiye Veidi “*Meraga Yemeklerinden Şorbalar ve Aşlar*” yazısında annesi Fatma Resuli’den derlemiş olduğu üç çeşit çorba ve iki çeşit sulu yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemeklerin adı; kelecoş şorbası, kervançı şorbası, soğançı şorbası, bıla bıla (bulamak) aşısı ve umanc (umaç) aşısı yemekleridir. Kelecoş şorbasında yağ, soğan, katık, su ve un kullanılır. Yağ bir kapta ocak üzerinde eritilir. Yağın içerisine iyice kıyılmış soğan ve bir miktar tuz eklenir. Bir başka kapta da katık ve su karıştırılarak ayran yapılır. Bu ayran yağda pişen soğanın üzerine eklenir. Bunların üzerine azar azar un eklenir ve kesilmemesi için hızlı hızlı karıştırılır. Bu karışım kaynadığında yemek hazır olmuş demektir. Kervançı şorbası için yağ, soğan, su, un, yumurta ve ev erişteleri gereklidir. Yağ bir tavada kızdırıldıktan sonra içine doğranmış soğan ve tuz eklenir. Soğan iyice piştikten sonra bunların içine bir yumurta kırılır, sonra da içine su eklenir. Su kaynayınca erişteler eklenir ve pişirilir. Erişteler piştikten sonra da çorba hazır olmuş olur. Bıla bıla (bulamak) aşısı için yağ, soğan, tere, su ve un gereklidir. Yağ bir kapta ocak üzerinde eridikten sonra kıyılmış iki soğan yağa eklenir. Yağ ve soğan beraber kavrulduktan sonra bir miktar tuz ve doğranmış tere katılır. Başka bir kapta katık ayran hâline getirilir ve öteki karışıma eklenir, bunların da üzerine azar azar un eklenerek kesilmemesi için hızlı hızlı karıştırılır. Karışım kaynadığında yemek hazır olur (Veidi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 116- 120).

Şehram Fereşbaf’ın yazmış olduğu “*Azerbaycan Yemekleri 2 Birinci Bölüm: Şorbalar*” yazısı atmış beşinci ve altmış altıncı sayılarda yer

almıştır. Bu yazıda Hanım Yesribdost'tan derlenmiş olan et çorbası ve kavurma çorbasının malzemeleri ve tarifi verilmiştir. Et çorbasında kuzu eti, yağ, domates, domates salçası, soğan, nohut, yer elması, sarımsak, zerdeçal, toz biber ve tuz kullanılmaktadır. Etlar, yağ ve kıyılmış soğan yüksek ateşte kavrulur. 12 saat boyunca ıslatılmış ve suyu süzölmüş olan nohut farklı bir yerde pişirilir. Nohut ve etin pişmesinden sonra yer elması, salça, domates, sarımsak, tuz ve başka baharatlar eklenir ve pişirmeye devam edilir. Bu çorba genellikle toprak kapta pişirilir. Kavurma çorbasında ise kavurma, lepe, baharat, yumurta, yağ, zerdeçal, kırmızı biber ve tuz kullanılır. Doğranmış sebzeler yağda kavrulur. Lepe, kavurma ve su başka bir yerde pişirilir. Bu işlemden sonra da yumurta, tuz ve başka baharatlar ilave edilir, on dakika daha pişirilir. Her iki çorbanın bunlardan başak pişirme usülleri de mevcuttur (Fereşbaf, 1393/ 2014: 37- 39).

Şehram Fereşbaf'ın bu sayılarda konuyla ilgili ikinci yazısı olan “*Et Yemeklerinden Kovurma, Nicard, Tilte Terminlerinin Kökleri Hakda*”da önce kavurma, nicard ve tilte kelimelerinin anlamı, etmilojisi hakkında bilgi verilmiş, sonra da kavurma yapımı anlatılmıştır. Fereşbaf'ın verdiği bilgilere göre kavurma yapılırken etler kuş başı doğranır ve pişirme kabına yerleştirilir. Etlere su ve tuz ilave edilerek pişirilir. Pişme esnasında oluşan köpük alınır. Pişirilmiş ete soğan da eklenir. Bu et saklama kaplarında saklanır. Etin en iyi kavrulmuşlarına nicard denilir (Fereşbaf, 1393/ 2014: 40- 44).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında konuyla alâkalı son yazı Hafız Nuri'nindir. Hafız Nuri “*Mutal Peyniri (Penir- i Mutal)*” makalesinde yörüklerin yaylak ve kışlaklarından biraz bahsettikten sonra başlıkta adı geçen peynir türünün yapımını anlatmıştır. Mutal peynirini yapmak için önce koyunların sütü sağılır ve bu süt defalarca süzölerek temizlenir. Sütün içine peynir mayası, bir miktar su ve yerel bitkilerden eklenir. Bu karışım bir süre bekledikten sonra bir miktar daha peynir mayası ilave edilerek karıştırılır. Bütün bunların bulunduğu kap bir beze sarılarak sıcak tutulur. Birkaç saat sonra süt, peynire dönüşmüş olur. Elde edilen peynirin suyu süzölür. Suyu süzöldükten sonra peynir küp küp kesilir. Bu peynir genellikle kırk yaşın üstündeki kadınlar tarafından yapılır. Kaliteli ve

lezzetli bir peynir olduğu için dđđnlerde hediye olarak verilebilir (Nuri, 1393/ 2014: 68- 72).

Altmış yedinci sayıda konuyla ilgili tek yazı Ali Mehemed Halefizengir'in "*Germi ve Etrafında Pişirilen Çörek Türleri*" başlıklı yazısıdır. Bu yazıda 8 tane hamur işi hakkında bilgi verilmiştir. Bunlar; lavaş, pencekeş, talaş çörek, sütlü çörek, sac çöreği, yoha, kömbe ve serelu çörek adlarını taşımaktadır. Halefizengir'in anlattığına göre lavaş her gün pişirilmektedir. Bazen de birkaç ay kadar yetecek olan lavaş, kadınların yardımlaşmasıyla bir günde hazırlanır. Tandırda pişirilmektedir. Talaş çöreği için un, bitkisel yağ, acıtma, şeker ve süt yoğrulur, oklavayla açılarak tandırda pişirilir. Bu çörek bir ay kadar saklanabilir. Kömbe için de un, süt, zerdeçal, yumurta, yağ kullanılır. Hamur yoğrulduktan sonra oklava ile değil de elle şekil verilerek açılır, içine peynir de konulabilir. Serelu çöreğin yapımında ise hamur süt ile yoğrulur, tereyağı ve şeker de eklenir (Halefizengir, 1393/ 2014: 44- 57).

Susan Nevadeh Razi'nin derginin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında bulunan çeviri makalesinde "*Tebriz'in Sozu Şorbası*" başlığı altında sebze çorbası tarifı verilmiştir. Yazar çorba hakkında yaygın olan bir bilgiyi verdikten sonra çorbanın tarifini anlatmıştır. Çorba İran'da fakir yemeği olarak bilinir, bu yüzden pek tüketilmez. Yazıya konu olan çorbaya kışın yapıldığında kış mevsiminde yetişen sebzeler yazın da yaz mevsiminde yetişen sebzeler kullanılır. Kışın soğan, yağ, su, salça; yazın da domates, patates, yumurta, su, yağ, yer elması, pirinç, pilav eriştesi konulur. Bütün sebzeler yıkanır ve doğranır. Tüm sebzeler teker teker eklenir. Yemeğe toz biber, zerdeçal ve tuz da konur. En son yumurta kırılır. Çorba pişirirken iç yağı ya da kuyruk yağı kullanılır (Razi, 1393/ 2014: 50- 55).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda konuyla ilgili ikinci yazı Güneş Emani'ye aittir. Güneş Emani "*Arak Çekmek*" yazısında bitkilerin öz suyunu elde etme usûlünü anlatmıştır. Emani'nin aktardığına göre her bitkinin suyu farklı zamanlarda alınır. Örneğin nanenin suyu yaz mevsiminin birinci ayının ilk günlerinde, yoncanın suyu ise yazın son ayında alınır. Bu iş için öncelikle bitkiler toplanır, bitkilerin aralarına yabancı ot karışıp karışmadığı iyice kontrol edilir. Toplanan bitkiler

yıkandıktan sonra kazana iyice bastırılır. Bitkiler kazana sıkı sıkı konulduktan sonra, kazanın üstü kamışla kapatılır ve altı yakılır. Kamış vasıtasıyla bitkilerin buğusu başka kaba aktarılır. Kamışın öbür deliğinden de soğuk su eklenir. Kazandan alınan ilk suya “baş”, son alınan suya “ayak” denir. Baş arağı daha kıvamlı, ayak arağı daha duru olur. Baş arağı ayak arağından daha pahalı olur. Kimisi baş arağını kendine ayırır, sadece ayak arağını satar. Kimisi de ikisini eşit oranda karıştırıp satmayı tercih eder (Emani, 1393/ 2014: 56- 60).

Sekine Kebiri altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda “*Elegez Kelecoşu*” yemeğinin tarifini vermiştir. Bu yemek Hoy’da yaygın meşhurdur. Genelde kışın pişirilir. Elegez yazın ikinci ve üçüncü aylarında yabani olarak yetişen bir ottur. Oldukça pahalıdır. Yazın toplanır ve kış için kurutulmuş olarak saklanır. Taze iken tüketilmez. Bu bitki gölgede kurutulmalıdır, çünkü güneş ışığını doğrudan alırsa güzel kurumaz. Et ile birlikte de pişirilebilir. Elegez kelecoşu için soğan, yarma, lepe, pirinç, kemik suyu, tuz, toz biber, sarımsak, ezilmiş kurut ve bir miktar kuru elegez gereklidir. Öncelikle elegez kaynatılır ve acı suyu alınır. Soğan, lepe, yarma ve elegez pişince pirinç eklenir. Pirinç de pişince kurut konur. Üzerine nane yakılarak süslenir (Kebiri, 1393/ 2014: 61- 62).

Derginin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında bulunan konuyla ilgili bir başka yazı Rukiye Alikuliyana “*Merend’in Binab Kendinde Tendir Düzeltmek Ya Da Tendir Koymak*” yazısıdır. Yazar burada tandır yapımını anlatmıştır. Tandır yapmak için yere iki metre boyunda iki metre eninde çukur kazılır. Sonra kızıl balçık, keçi tüyü ile karılır ve bu karışıma salatalık kalınlığında uzun uzun şekil verilir. Bu şekiller üst üste tandırın içine dizilir ve sonra da kütle berkitilir. Tandıra bir de “küfle” denilen hava yolu yapılır. Tandırı yakarak ekmek pişirmek için alıştırlar. Tandırın duvarına ekmekleri yapıştırarak pişirirler (Alikuliyana, 1393/ 2014: 72- 73).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda konuyla ilgili son yazı Fatma Perniyan’a aittir. Bu yazısında Fatma Perniyan “*Zumarlar*” makalesinde yaz mevsiminde kış için saklanan yiyecekleri anlatmıştır. Perniyan önce buğday türleri hakkında bilgi vermiştir. Yazlık buğday ve girdiş buğdayı olmak üzere iki çeşit buğday vardır. Yazlık buğdayın rengi siyaha dönüktür

ve ince bir buğdaydır, girdiş buğdayının rengi ise daha kırmızıdır ve bu buğday daha kalındır. Buğdaydan yarma elde edilir. Buğdaylar önce bir kilimin üzerine ıslatılarak serilir, bu sulu buğday çatı üzerinde güneşe karşı serilir ve kurutulur. Kuruyan buğday elenir, elenen buğday değirmende öğütülür ve yarma olur. Erişte için hamur gece yarısından hazırlanır. Hazırlanan hamur, tahta üzerinde açılıp makarna gibi ince ince kesilir. Bu hamurlar güneşte kurutulur. Kış mevsimine kavurma hazırlamak için et önce doğranır ve yıkanır, suyu süzülür. Etin suyunu süzdükten sonra tuzlu su içinde tandırda biraz haşlanır. Haşlama işleminden sonra et kavrulur ve evin kilerinde saklanır. Kovurga buğdaydan yapılır, sacda biraz pişirilir. Çille Gecesi'nde tüketilir. Bunlar dışında dağlarda yabani olarak yetişen bazı otlar da güneşe serilip kurutularak kışın tüketilir (Perniyan, 1393/ 2014: 74- 80).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Alireza Sarrafi "*Kadim Sofra ve Yemek Ferhengimizden*" yazısında yemek adabından söz etmiştir. Eski zamanlarda tuza ve ekmeğe hürmet edilirdi. Sofrada yemeğe başlamadan önce Besmele çekilir, sofradan kalkarken de nimetler için Allah'a şükredilir. Kadınların kurduğu nezir sofralarının ise her birinin kendine has ananeleri, her sofraya mahsus anlatılan masallar olur. Nezir sofraları arasında en meşhur olan "Hz. Ebulfazıl" en sadesi ise "Hz. Rukiye" sofrasıdır. Eski zamanlarda evlerde kapacak az olduğu sofrada iki insana bir tabak ve bir kaşık düşerdi. Katı yemekler elle sulu yemekler kaşıkla yenilirdi. Misafirlige gidildiğinde ev sahibi sofranın aşağısına kapıya yakın, misafir ise sofranın yukarısına oturur. Çocuklar ise sofranın kenarında yemek yerler. Yemekten sonra meze olarak reçel yenir, sofradan arta kalan kırıntılar da kümes hayvanlarına verilir. Yemek yerken kırıntılar yerde bırakılmamaya dikkat edilir (Sarrafı, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 74- 75).

Güneş Emani'nin derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında bulunan "*Konakseverlik Yohsa Şöhretbazlık*" makalesi konuyla ilgili ikinci makaledir. Emani makelesinde önce Tebriz halkının konukseverliğinden söz etmiş sonra da misafire ikram edilen köftenin tarifini anlatmıştır. Tebriz'de misafir geldiğinde mutlaka köfte ikram edilir. Tebriz'de yapılan köfte boyut olarak oldukça büyüktür. Bu köfteyi yapmak

için et önce dövülür. Köfte harcına et dışında lepe, yumurta, pirinç ile yoğurlurlar. Köfte için zencefil, tarçın, demirhindi gibi baharatlarla sos hazırlanır. Köftenin içine haşlanmış yumurta konur. Köfte hem haşlanıp hem de yağda kızartılarak servise hazırlanır (Emani, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 76- 79).

Susan Nevadeh Razi derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarındaki “*Nezih (Nezik)*” yazısında Azize Hikmet’ten derlediği bir hamur işi tarifini vermiştir. Nezik yapmak için un, yağ, süt, tuz ve zencefil gereklidir. Bu malzemelerden hamur 2 ya da 3 saat yoğrulur. Hamurun mayası gelince merdane ile açılır ve düzleştirilir. Üzerine yumurta sarısı sürülür. Çatalla birkaç delik açılır, sonra da tandır ya da fırına verilir. Nişanlı kızlar bu hamur işini yapıp nişanlılarına yollar. “Gelin neziyi” denilen bir âdete göre de eve nezik yapmak için üç kişi çağrılır. Yapılan neziler yenir ve çalıp oynanır. Nezikleri yapana da emeğinin karşılığı olan para verilir (Razi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 80- 81).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında konuyla ilgili diğer yazı Hasan Eminlü’ye aittir. Hasan Eminlü “*Şebister’in Vaykan Mıntıkasında Kavurmalık Yapımı (Tehiye- ye Kavurmalık Der Vaykan- e Şebister)*” makalesinde hayvan kuyruğundan yağ elde etmeyi ve bu yağın içinde kış için et saklamayı anlatmıştır. Bunun için koyunun kuyruğu ince ince kesilir, kesilmiş kuyruk ocak üzerinde ya da tandırda kızartılır. Kızaran koyun kuyruğunun bir kısmı yağa dönüşür, bir kısmı da “cızılık” denilen başka bir madde olur. Yağın içine et konularak kış için saklanır. Cızılık ise soğuyunca hem sade haliyle hem de başka yemeklere eklenerek tüketilir (Eminlü, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 82- 84).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda konuyla ilgili son yazıyı Hüseyin M. Güneyli yazmıştır. Güneyli “*Meşin Kendinde Yemekler*” başlığı altında Meşin köyünde sabah, öğlen ve akşam vakitlerinde tüketilen yemekleri listelemiştir. Burada sabah vaktinde çörek, penir, katık, kaymak, bal, murabba (reçel), süd; öğlen vakitlerinde ayranlı aş, yarma aş, şele aş, ağ erişte aş, kırmızı erişte aş, sütlü aş, süt; akşam vaktinde kavurma çorbası, et şorbası, kelecoş, pilov, südlü aş vs. tüketilmektedir. Bu köyde

olgunlaşmamış üzümünden yapılan üzüm turşusu da meşhurdur (Güneyli, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 85- 86).

Güneş Emani yetmiş beşinci sayıdaki “*Hitab*” yazısında bir hamur işi tarifi vermiştir. Hitab denilen çöreğin içine yabancı yetişen ve yenilebilen dağ bitkileri konur. Bu çörek tandırda pişirilir. Dağ bitkileri önce biraz pişirilir, sonra hamurun içine konur ve bu şekilde tandırda pişirilir (Emani, 1395/ 2016: 49- 50).

Derginin yetmiş beşinci sayısında Zehra Abdar “*Kabeli Yemeği*” başlığı altında Tebriz’de meşhur olan bir yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemek için kızarmış soğan, mercimek, sadr pirinci, pirinç erişttesi ve pirinç yarması gerekmektedir. Mercimek biraz kaynatılır ve kenara ayrılır. Pirinç yarması ılık suda yarım saat bekletilir. Soğan pişirilip kenara koyulur. Pirinç yarmasının suyu süzülür. Yarma ve mercimek soğanın yağında kavrulur, üzerine su eklenerek kaynatılır ve erişte ilave edilerek demlemeye bırakılır. Biraz kuru erik ya da hurma ile de pişirilir, üzeri kızarmış soğanla süslenerek yenir (Abdar, 1395/ 2016: 50- 51).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*Semeni Sahla Meni İlde Göverdirem Seni*” yazısında semeni tarifi verilmiştir. Semeni birkaç kişinin yardımlaşmasıyla pişirilir. Piştikten sonra da tek başına yenmez, semeninin komşulara dağıtılması gereklidir. Semeni pişiren kişilerin necis olmaması gerekir, bu iş temiz kıyafetler giyilerek yapılır. Aksi takdirde semeninin rengi ve tadı güzel olmaz. Semeniyi pişirmek için önce Allah’a dua edilir. Sonra semeni yıkanır ve suyu süzülür. Semeniyeye un eklenir, bu işe “un salma merasimi” denir. Semeni vasıtasıyla bakılan bir fal çeşidi de vardır. Semeni koparan kişi içinden niyet edip gözlerini yumarak bir parça semeni koparır. Kopardığı semenileri saymaya başlar. Eğer semeniler çift sayı çıkarsa kişinin niyeti kabul olur. Genç kızlar semeni pişirirken bir ara semeni kazanının kapağını açarlar, eğer semeninin üzerinde Allah, Hazreti Peygamber ya da İmamlardan birinin adına benzer bir şekil varsa sevinirler. Bu durumda Hazreti Fatma’nın gelerek yemeğe bu yazıyı yazdığına inanırlar (Cevadi, 1395/ 2016: 80- 81).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi konuyla ilgili ikinci yazı olan “*Kızıl Gül İtırı Geldi*” de Çarbuc’da gülle ilgili bir inanıştan ve gülden elde

edilen ürünlerden kısaca söz etmiştir. Çarburc'da Hordad ayında dağlarda kızıl gül çıkar ve bu ayda gül toplanır. Çarbucluların inanışına göre kızıl gül Hazreti Peygamber'in alnından yere dökülmüş olan ter damlacıklarından çıkmıştır. Efsaneye göre Hazreti Muhammed ve onun bir düşmanı çölde iken her ikisi de yorulur, terli alınlarına dokunduklarında yere ter damlacıkları düşer. Hazreti Peygamber'in yere temas eden ter damlacığından hoş kokulu kızıl bir gül, düşmanın ter damlacığından ise bir diken meydana gelir. Çarburc'da kızıl gül çaya katılır ve gülden reçel yapılır. Halk arasında gül ile ilgili bayatılar da mevcuttur (Cevadi, 1395/ 2016: 82- 83).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi'nin "*İlfide*" yazısında tandırda çörek yaparken kullanılan bir aracın yapımı anlatılmıştır. İlfide denilen bu araç iğde dallarından örülür ve üzerine kumaş geçirilir (Cevadi, 1395/ 2016: 96).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi "*Tandırda Hitab Pişirme (Hitab: Gazaye Sonneti Tenuri)*" yazısında hitab denilen hamur işinin tarifini vermiştir. Bu ekmek genellikle Ordibeheşt aylarında yapılır. Buğday unundan bir hamur yoğurulur. Bu hamurun arasına bitkiler konulur, üzerine sarı yağ sürülür ve tandırda pişirilir (Cevadi, 1395/ 2016: 115).

Yetmiş altıncı sayıda konuyla ilgili son yazı Ahmed Cevadi'nin "*Dağ Yemeği Pölük (Pölüh) (Dağ Yemeği Pölük [Pölüh])*"dür. Pölük ya da pölüh denilen taze fasulye benzeri bitki Hordad ayının sonlarına doğru toplanmaktadır. Bu bitki toplanıp temizlendikten sonra su ve tuzla birlikte yarım saat kaynatıldıktan sonra yenir (Cevadi, 1395/ 2016: 119).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Kebiri Mir Hüseyini "*Zencefil- i Türki*" yazısında bir tatlı tarifi vermiştir. Bu tatlıyı hazırlamak için un, şeker, bitkisel yağ, zencefil, kızıl gül, tereyağı gerekmektedir. Önce yağ bir kaba dökülür ve buna da un eklenir. Un sürekli karıştırılarak bir saat kadar kavrulur. Unun rengi değişene kadar karıştırmaya devam edilir. Unun yeteri kadar kavrulup kavrulmadığını test etmek için azıcık un, su dolu bir kaba dökülür, eğer cızırtı gelirse un kavrulmuş demektir. Un kavrulunca önce şeker eklenip biraz karıştırılır, şekerden sonra zencefil eklenir ve sonra ocağın altı kapatılır. Karışım bir tepsiye yayılır ve üzerine ezilmiş kızıl gül

serpilir. Baklava şeklinde dilimlenir ve 12 saat kadar bekletildikten sonra tüketilir (Hüseyini, 1395/ 2016: 94).

Yetmiş yedinci sayıda konuyla ilgili ikinci yazı da Kebiri Mir Hüseyini'ye aittir. Hüseyini “*Abkora Aşı (Bamadur Aşı)*” yazısında bir domates yemeği tarifi vermiştir. Bu yemeği yapmak için yarma, pirinç, fasulye, rendelenmiş domates, salça, soğan, yeşillik, abkora denilen koruk suyu, tuz, biber, kuru nane, zerdeçal kullanılır. Önce soğanlar biraz kızartılır. Yarma ve pirinç pişirilir, bunlara soğan ve yağ ilave edilir. Bunlara yeşillik de eklenir ve birlikte pişerler. Yeşillikten sonra karışıma önceden pişirilen fasulye ve rendelenmiş domates eklenir. Domateslerin rengi yeteri kadar kırmızı değilse 1 ya da 2 kaşık salça koyulur. Biraz karıştırılıp üzerine yeşillikler ve koruk suyu ilave edilir. Kaynayınca ocağın altı söndürülür. Bu yemeğe fasulye yerine lepe de eklenebilir. Abkora aşısı Tebriz'in meşhur yemeklerindedir, içinde domates olduğu için Ramazan ayında iftarda tüketilmesi vücuda su kazandırdığından faydalıdır (Hüseyini, 1395/ 2016: 95).

Ziver Abbasi yetmiş yedinci sayıda “*Yarapak Dolması; Azerbaycan Kadınlarının Sünneti Yemeklerinden*” yazısında meşhur bir yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemek için üzüm yaprağı, yarma, pirinç, lepe, soğan, sebze, merze kullanılır. Yaprak hariç öteki malzemelerin hepsi pişirilerek iç harcı yapılır. Bu iç harcı yaprağın içine konur ve yaprak kabaca sarılır. Sonra pişirilir (Abbasi, 1395/ 2016: 96- 97).

Derginin yetmiş yedinci sayısındaki konuyla ilgili ikinci yazısında Ziver Abbasi “*Daş Kalem Boranisi- Daş Kalem Aşı*” yazısında meşhur bir yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemek için lahana (kelem), soğan, yarma, lepe, tuz, zerdeçal, salça, süzme yoğurt, kereviz, katı yağ kullanılır. Öncelikle lahana, soğan ve kereviz küçük küçük doğranır. Soğan ve lahana yağda kavrulur ve daha sonra bunlara zerdeçal eklenir. Yarma pişirilir. Geriye kalan malzemeler de eklenir. Yoğurt dökülür, yağda kızarmış nane ile süslenir (Abbasi, 1395/ 2016: 98).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Ziver Abbasi'nin konuyla ilgili üçüncü yazısı “*Alça- Erik Aşı*”dır. Bu yemek için fasulye, yoğurt, soğan, erişte, nane, yağ, tuz, yeşillik gerekmektedir. Önce soğan doğranıp yağda

kızartılır, sonra fasulye ve yeşillik eklenir. Bunlardan sonra kuru nane ve erişte koyulur. Çekirdekleri çıkarılan erik ve alça ile doğranmış elma diğer malzemelere eklenir. Tencereye dört bardak su eklenir ve pişirilir. Bu yemek kışın pişirilirse kuru meyveler de eklenir (Abbasi, 1395/ 2016: 99).

Ziver Abbasi'nin yetmiş yedinci sayıdaki son yazısı "*Horra*" dır. Horra pişirmek için un, soğan, zerdeçal, tuz ve su gerekmektedir. Öncelikle soğan doğranır ve unla beraber kızartılır. Bunlara tuz ve zerdeçal eklenir, bunların üzerine su konur. Horra yemeği diş çektiren ve boğazı ağrıyan insana iyi gelir (Abbasi, 1395/ 2016: 99).

Kudret Ebulhüseyini yetmiş sekizinci sayıda "*Yemekler*" yazısında Sehlan köyünde yapılan 19 adet yemeğin adı listelemiştir. Çorba, bulamaç, döymec, yarma çorbası, yoğurt, umac aşısı, köfte, kavurma listedeki yemeklerden bazılarıdır (Ebulhüseyini, 1395/ 2016: 153).

El Bilimi'nin seksen ikinci sayısında Solmaz Balayı "*Duymanc (Duymaş)*" yazısında bir ekmeğin tarifi vermiştir. Bu ekmeğin yapmak için hamur, un ya da sütle yoğurulur. Yoğururken içine yumurta ve tereyağı da eklenir. İçine peynir de konulur. Üzerine ceviz ya da kızıl gül serpilerek üzüm ya da karpuzla tüketilir (Balayı, 1395/ 2016: 190).

El Bilimi'nin seksen ikinci sayısında Efsun Sultani "*Kiriş Nedir?*" yazısında içine tereyağı konulan bir kap hakkında bilgi vermiştir. Tereyağını bu kaptan üç yıla kadar saklamak mümkündür. Bu, elle yapılan sağlam bir kaptır. Kapın yapımında kumaş, saman ve kiriş adlı bir bitkiden faydalanılır. Bundan dolayı tek başına dengede durmaz, ipele dengede tutulur (Sultani, 1395/ 2016: 191).

Hamide Hakkı El Bilimi'nin seksen ikinci sayısında "*İspanah Aşısı*" başlığı altında ıspanak yemeğinin tarifi vermiştir. Bu yemek için; ıspanak, kırmızı fasulye, soğan, pirinç unu, et suyu, ahududu suyu, kuru nane, sarımsak, yumurta, çekilmiş et, tuz, zerdeçal ve kara biber kullanılır. Öncelikle soğan yağda pişirilir. Soğanın üzerine zerdeçal, kırmızı biber, tuz eklenir ve sonra kaynar su, et suyu ve doğranmış ıspanak da bunlara konulur. Bu malzemeler biraz piştikten sonra daha önceden pişmiş olan kırmızı fasulyeler eklenir. Daha sonra pirinç unu, et, soğan, su ve tuzla küçük köfteler yapılır. Yapılan küçük köfteler yemeğinin içine konulur.

Bunlar bir miktar pişince içine sarımsak eklenir. Ahududu suyu ve yumurta birlikte çırpıldıktan sonra karıştırılarak azar azar yemeğe eklenir. Nane ve pişmiş soğanla yemeğin üzeri süslenir (Hakkı, 1395/ 2016: 192- 193).

Derginin seksen üçüncü sayısında Zehra Çemensera “*Oruçluk Yemekleri*” başlığı altında Meragey’de yaygın olarak pişirilen Umac Aşı, Mustafa, Tereki ve Turş Erişte yemeklerinin tarifini vermiştir. Örneğin umac aşısı için lepe, fasulye, nohut, mercimek gecedan ıslatılır. Bunlar tencerede pişirilir. Bunlar pişince küçük küçük doğranan yer elması, yumurta ile tencereye eklenir. Başka bir kaptaki soğan, yağ, zencefil, toz biber ve başka bitkilerle pişirilir ve tencereye atılır. Bunların hepsinin üzerine umac ilave edilip yarım saat daha pişirildikten sonra tencere ocaktan alınır. Bu yemeğin her derde deva olduğu söylenir. Mustafa yemeği için yağlı ve kemikli et, nohutla beraber pişirilir. Sonra pirinç ve tuz eklenir, Bunlar da pişince nane eklenir. Bu yemek bölgede yas yemeği olarak bilinir (Çemensera, 1395/ 2016: 65- 66).

Mehammed Komicani seksen üçüncü sayıda “*Komican’da İkrâm Edilen Yemekler (Gazahay- e Nezri Der Komican)*” yazısında birtakım ritüeller sırasında yapılan yemeklerden söz etmiştir. Bu yemeklerden ilki “yağmur aşısı”dır. Hamurdan yapılan bir çeşit sulu yemek olan yağmur aşısı, kıtlık zamanlarında ve kuraklıkta yağmur yağması için yapılır. Bu yemeğin bir kısmı çatıdaki su giderlerinden dökülür bir kısmı da konu komşuya dağıtılır. Komicani’nin bahsettiği ikinci yemek “kızlar aşısı”dır. Bu yemek uzun zaman evlenmemiş kızlar tarafından yapılmaktadır. Mahalledeki kızlar toplanıp kızlar aşısını yapar ve başka insanlara dağıtarak evlemeyi diler. Bir başka yemek “süt aşısı”dır. Komican’da Ağdaş denilen yerde çok eskiden bulunan bir değirmen taşı kaybolduktan sonra yerine bir ocak yapılmış ve insanlar burada süt aşısı yapıp dağıtmaya başlamışlardır. Yazıda sözü edilen bir yemek de “fetir çöreği”dir. Bu çörek Karadaş denilen bir yerde yapılmaktadır. Burada bulunan bir caminin yanında insanların kutsamış olduğu siyah bir taşın kenarında perşembe akşamları çörek yapılmakta ve dağıtılmaktadır. Makalede bahsedildiğine göre Komican’da kutsal kabul edilen bazı bölgelerde yemek yapıp çevredeki insanlara dağıtılmaktadır. Bazen insanlar kuruyan bir su kaynağının yanında da su kaynağının tekrar

aktif hâle gelmesi umuduyla yemek yapıp dağıtmaktadırlar (Komicani, 1395/ 2016: 67- 69).

Derginin seksen sekizinci sayısında Fatma Tehmasbpur Şehrek'in yazmış olduğu “*Umac Halvası Ne Çor Ele Geler*” yazısında umac helvasının yapılışı ve nişanlı çiftlerle ilgili bir gelenekten söz edilmektedir. Yazarın verdiği tarife göre un temizlenene kadar elenir. Sonra su katılarak yoğrulmaya başlanır. Bu iş on kadar kişi tarafından yapılabilir. Bu işlem tamamlanınca un tekrar bir elekten geçirilir ve unun bir parçası ayrılır. Ayrılan bu iki parça tekrar elekten geçirilir. Parçalardan biri kavrulmaya başlanır. Bir süre kavrulduktan sonra öteki parça kavrulmakta olana eklenir ve beraber kavrulur. Daha sonra gerektiği kadar yağ ve bir miktar da safranın eklenmesiyle helva hazırlanmış olur, komşulara dağıtılır. Regaip günü yapılan umac helvası gelinlere de verilir. Şehrek ilinde nişanlı çiftlerin ve ailelerinin bir araya gelerek eğlendiği ve umac helvası yediği bir gelenek de mevcuttur (Şehrek, 1396/ 2017: 188- 189).

Aynı sayıda yer alan Solmaz Balayi'nin “*Sarı Yağ*” yazısında tereyağının yapımı anlatılmaktadır. (Balayi, 1396/ 2017: 190- 191).

Rüya Rak'ın yazmış olduğu “*Dağ Terelerinin Mevsimi*” yazısı konuyla ilgili olarak seksen sekizinci sayıda yer almış olan bir başka yazıdır. Bu yazıda önce tere bitkisinin toplanmasıyla ilgili bilgi verilmiş sonra bu bitkinin kullanıldığı “sürülü aşı” ve “tereli şorba” yemeklerin tarifi verilmiştir. Sürülü aşı soğan, pirinç, yarma, pişmiş nohut, sürülü, yağ ve tuz kullanılarak; tereli şorba ise soğan, yağ, pirinç, lepe, kavurma eti ya da taze et suyu ile pişirilmektedir (Rak, 1396/ 2017: 192- 194).

Solmaz Balayi'nin yazmış olduğu “*Duymanc*” seksen sekizinci sayıda bulunan konuyla ilgili başka bir yazıdır. Duymanc yapmak için hamur su ya da sütle yoğrulur, içine yumurta ve yağ eklenerek pişirilir. Una peynir de eklenir ve üzerine kızıl gül ya da ceviz serpilir. Üzüm ya da karpuzla yenilir (Balayi, 1396/ 2017: 195).

Seksen sekizinci sayıda konuyla ilgili son yazı Ziver Abbasi'nin “*Yer Kökü Kaykanağı ve Halvası*”dır. Yer kökü kaykanağında rendelenmiş havuç ve yumurta karıştırılır. Tavada yağ kızdırıldıktan sonra havuç ve yumurta karışımı tavaya konur. Önce bir tarafı sonra da diğer tarafı kızartılır. Üzerine

de şeker ilave edilir. Tavanın kapağı kapatıldıktan sonra kendi hâlinde pişmeye bırakılır. Bazen bu yemeğe gül suyu, ceviz ya da badem de eklenebilir. Yer kökü helvasında da havuç rendesi, un, şeker, ceviz içi, gül suyu karıştırılır ve tavada pişirilir. Karışım kahverengileşince helva hazırlanmış olur (Abbasi, 1396/ 2017: 196).

El Bilimi dergisinin doksanıncı sayısında Mir Hidayet Hisari “*Yegan Ağzında Ağarantılar (Lebniyat)*” yazısında Yegan’da süttten elde edilen yirmi adet yiyeceği sıralamıştır. Bu yiyecekler; ağız, eyran, eyran aş, berk katık, bulama, penir, torba katığı, hama, sarı yağ, süzme katık, şor, katık, kara kurut, keymak, kala süt, kere, küpe şoru ve lordur (Hisari, 1396/ 2017: 142).

Yine aynı sayıda Kebiri Mir Hüseyini “*Zencefil- i Türki*” yazısında bir tatlı tarifi vermektedir. Önce bir tava ya da tepsiye yağ koyulur ve kızdırılır. Yağ kızdıktan sonra, un eklenir ve unun rengi değişene kadar kızartılır. Unun kıvama geldiğini anlamak için bir bardak suyun içine bir parça un atılır, eğer cızırtı geliyorsa un kıvama gelmiş demektir. Bu una sırayla şeker ve zencefil eklenerek karıştırılmaya devam edilir. Bir miktar karıştırınca karışım ateşten alınır ve elle yayılır. Yaklaşık yarım gün soğuduktan sonra yenilir (Hüseyini, 1396/ 2017: 150).

Doksan birinci sayıda Rahim Kablnijad “*Üsgü Çöreği*” yazısında duvar tandırında pişirilen ve çabuk bayatlamayan Üsgü çöreğinin tarifini vermiştir. Bu çörek sarı buğdaydan pişirilmektedir. 10 kg un için 100 gr tuz gerekmektedir. Yoğrulan hamur 15 dk bekletilir. Hamura çörek otu, zencefil ve zerdeçal da eklenebilir. Yoğrulan hamur oklava ya da merdane ile açılır. Üsgü çöreği Tebiz, Erebil, Merağa, Tahran gibi birçok yerde satılmaktadır (Kablnijad, 1396/ 2017: 80- 86).

Fatma Hademi doksan birinci sayıda “*Save Bölgesinde Bazı Yemekler: Umac Aşı, Mustafa, Eyran Yarma ve Egirdek Ekmeği (Berhi Gazahay- e Mintika- e Save: Umac Aşı, Mustafa, Eyran Yarma ve Nan- e Egirdek)*” yazısında başlıkta adı geçen yemeklerin tarifini vermiştir. Umac aş için soğan, biber, tuz, zerdeçal, yeşil soğan, koç otu, nohut, fasulye, umac ve hamur gereklidir. Öncelikle soğan kızartılır, buna baharat ve tuz eklenir. Koç otu, yeşil soğan, nohut, fasulye de ilave edildikten sonra lepe ve umac

da eklenerek pişirilir. Mustafa yemeğinde pişmiş ete nohut ve pirinç eklenir, bunlar da piştikten sonra kovut eklenir, üzerine yağ kızdırılarak nane konulur. Ayran Yarma, diğer adıyla Tarhana aşısı için bulgur ayranının içinde 2- 3 gün bekletilerek kurutulur. Bu şey pişmiş ete ilave edilir, üzerine yağda kızdırılarak nane ilave edilir. Egirdek, yağda kızarılarak yapılan bir ekmek çeşididir (Hademi, 1396/ 2017: 87- 88).

Derginin doksan üçüncü sayısında Seyide Paknijad “*Astara’da Yemek Kültürüne Bir Bakış (Negahi Be Astara ve Ferheng- e Geza- i Merdom An)*” yazısında İran’ın sınır şehirlerinden biri olan Astara’da yapılan birkaç yemeğin tarifini vermiştir. Paknijad’ın bahsettiğine göre balık Astara’da çok tüketilmektedir. Burada Dudi ve Şor denilen balıklar tercih edilmektedir. Bu balıklar Behmen ve Esfand aylarında tutulmaktadır. Balık önce temizlenir ve birkaç gün tuzda bekletilir, sonra da pişirilir. Bazen de balıklar güneşin önüne serilerek kurutulur. Paknijad’ın bahsettiği bir başka yemek “kıyme badılcan”dır. Bu yemeği yapmak için patlıcanların kabuğu soyulur ve patlıcanlar kızartılır. İçlerine kıyma konulur. Tarifi verilen diğer yemek olan “kırmızı horuş” kırmızı et ve kabaktan yapılmaktadır. Bu yemeği yapmak için et pişirilir ve yuvarlak yuvarlak kesilen kabak kızartılır ve son olarak da soğan ve tarçın eklenir. “Heyva horuştu” da ana malzemesi et olan bir yemektir. Bu yemek için et pişirilir ve pişirilen ete soğan ilave edilip kızartılır (Paknijad, 1396/ 2017: 7- 9).

Hena Ariyapur doksan altıncı sayıdaki “*Soğan Şilesi (Şele Piyaz)*” yazısında İran ve Azerbaycan’da yaygın olarak pişirilen bir yemeğin tarifini vermiştir. Bu yemek özellikle dini etkinliklerde tercih edilir. Sarı şile, mercimek şilesi, yarma şilesi gibi türleri de vardır. Soğan şilesi gribe iyi gelir. Bu yemeği yapmak için soğan, pirinç, yağ, su, safran, gül suyu ve bir tür şeker olan nobat gereklidir. Bu malzemelerle düdüklü tencerede pişirilir. (Ariyapur, 1396/ 2017: 92- 93).

Aynı sayıda Leyla Nedayi “*Hitab*” yazısında tandırda pişirilen bir çörek çeşidi olan Hitab’ın tarifini vermiştir. Hitab çöreğini insanlar birbirleriyle yardımlaşarak pişirirler. Bu çörek sacın üzerinde pişirilir. Çöreğin pişirme usulü her yerde hemen hemen aynıdır, yalnızca Mugan’daki pişirme usulünde birtakım farklılıklar vardır. Mugan’da soğan ince ince kıyıldıktan

sonra kavrulur ve buna başka yeşillikler de eklenir. Hitab hamurunu oklava ile açtıktan sonra içine bu malzeme konulur ve hamur kapatılıp pişirilir. Hamurun içine bunlardan başka malzemeler de eklenebilir. Akciğer ve karaciğer küçük küçük doğranır ve bunların içine yer elması ve başka baharatlar da konulur. Bu karışım hamurun içine konularak pişirilir. Hitab hamurunun içine ıspanak, tavuk eti, koyun ya da büyükbaş hayvanın eti de eklenebilir (Nedayi, 1396/ 2017: 94- 96).

Yüzüncü sayıda İbrahim Ferisabadi'nin yazmış olduğu "*Ferisabad'da Süt Aşı Pişirme Geleneği (Merisim- i Süt Aşı Der Ferisabad)*" yazısında süt aşı yemeğinin nasıl pişirildiği anlatılmıştır. Ferisabadi'nin anlatıklarına göre bu yemek Ordibeheşt ayının ikinci yarısı ya da Hordad ayının ilk yarısı pişirilmektedir. Kadınlar sağdıkları sütlerin hepsini bir araya getirirler ve bulgur ve buğday da ekleyerek süt aşını belirledikleri bir cuma günü sabahtan bir su kuyusunun yanına giderek pişirirler. Erkeklerin bu gelenekteki görevi yemeğin pişirilmesi için odun toplamaktır. Bu yemek ihtiyaç sahibi insanlara dağıtılır (Ferisabadi, 1397/ 2018: 139- 140).

El Bilimi dergisinin yüz birinci sayısında birçok geleneksel yemeğin tarifi verilmiştir. Yemeklerle ilgili olan yazıların birçoğunun düzenlenmesi Mehmed Komicani tarafından yapılmıştır. Mehin Cavid Rad tarafından yazılan "*Verkivaz Aşı, İsti Ot Umac, Umac*" yazısında üç adet yemeğin yapılışı bulunmaktadır. Bu yemeklerden Verkivaz aşının ana malzemesi Farvardin ayında toplanılan verkivaz adlı bir bitkidir. Öteki malzemeler buğday, soğan ve mercimektir. Verkivaz bitkisi haşlandıktan sonra başka bir yerde pişmekte olan buğday, soğan ve mercimeğe eklenir. Bu yemeğe zerdeçal gibi başka baharatlar da konulabilir. Piştikten sonra üzerine yağ ve nane eklenerek süslenir. İsti ot mmac yemeği de mercimek, soğan, biber, patates, erişte, yumurta, baharatlar kullanılarak hazırlanır. Bu yemeğe bazen migrene iyi geldiği düşünülerek olması gerekenden daha fazla miktarda biber eklenilir. Yazıda bahsedilen son yemek olan umac yapılırken taze bitkiler, mercimek ve un kullanılır. Un hamur hâline getirilip küçük küçük parçalara ayrılır ve pişmekte olan yemeğin içine konulur. Yemek piştikten sonra üzerine nane ve soğanla birlikte yağ kızdırılarak ilave edilir (Rad, 1397/ 2018: 48- 49).

Kebiri Cavid Rad'ın yazdığı “*Mustafa, Cegul Begul, Süt Aşı, Kelecoş*” yazısında 4 adet yemeğin tarifi kısa bir şekilde verilmiştir. Bu yemeklerden mustafada nohut, pirinç, kurut kullanılır. Son aşamada nane ile süslenir. Cegul begul için ise akciğer, karaciğer, soğan ve patates gereklidir. Bunların hepsi doğranıp piştikten sonra zerdeçal, karabiber gibi baharatlar eklenir. Süt aşı için akşamdan petle ıslatılır, ıslatılan petle pişirilir ve bir de zerdeçal eklenir. Yazıdaki son yemek olan kelecoşu yapmak için kurut suda ıslatılır, içine soğan, zerdeçal ve ekmek katılarak pişirilir (Rad, 1397/ 2018: 50- 51).

“*Erişte Pilov, Süt Tarhana Aşı, Koz Şorbası, Turşu (Erişte) Aşı, Tas Kebab*” yazısında Zehra Cavid Rad, başlıkta adı geçen yemeklerin tarifini kısa bir şekilde vermiştir. Erite pilov yemeğinde öncelikle pirinç yıkanır ve buna kavrulmuş et, soğan, karabiber ve zerdeçal eklenir. Bu karışım, üzerine kaynar su eklenerek pişirilir. Piştikten sonra karışımın suyu süzülür. Bu yemeğe istenilirse hurma da eklenebilir. Süt tarhana aşında soğan, patates, tuz, zerdaçal, karabiber, süt, su bir tencere içerisinde bir saat pişer. Bir saat piştikten sonra içine erişte dökülür ve erişteli bir şekilde 10 dakika daha pişirilince yemek hazır olur. Koz çorbasında nohut, fasulye, dövülmüş ceviz, soğan, zerdaçal ve patates birlikte pişirilir. Turşu (erişte) aşında ise soğan kızartılır ve bunun üzerine zerdaçal eklenir. Üzerine nohut, mercimek ve başka sebzeler de konularak pişirilir. Bu karışıma bazen erişte pekmezi, pancar ya da sirke de dökülür. Yazıdaki son yemek olan tas kebabında soğanlar doğrandıktan sonra içine et, karabiber, tuz, zerdeçal, salça ve biraz da su eklenilerek pişirilir (Rad, 1397/ 2018: 52- 55).

“*Petle Aşı, Kek Aşı, Erişte Umacı*” yazısında Efsane Kabzi üç adet yemeğin tarifini kısaca anlatmıştır. İlk önce petle aşının tarifi verilmiştir. Bu yemekte soğan, pirinç, patates ve petle kullanılır. Önce soğanlar doğranır ve su ve pirinçle pişirilir. Pirinçler pişince patates ve petle eklenir, birkaç dakika daha piştikten sonra demlenmeye bırakılır. Yazıdaki ikinci yemek kek aşıdır. Bu yemek için pişmiş nohut üzüm yaprakları eklenilerek pişirilir. Sonra mercimek, soğan, yağ ve petle de konularak pişirilmeye devam edilir. Yazı içerisindeki son yemek erişte umacıdır. Bu yemek umac bitkisine, ayran ve erişte eklenilerek yapılır (Kabzi, 1397/ 2018: 56- 57).

Ferzane Kabzi “*Cızlak, Keklik Otu*” yazısında başlıktaki iki yemeğin yapılışını anlatmıştır. Yazıda tarifi sözü edilen ilk yemek cızlaktır. Bu yemek koyun kuyruğunun tavada kızartılmasıyla yapılır, akşam yemeklerinde tüketilir. Yazıdaki ikinci yemek olan keklik otu yemeğinin hazırlanması için öncelikle yağ kızdırılır sonra da kızgın yağın üzerine ekmek konular, sonra sırasıyla yumurta, keklik otu ve tuz eklenerek yemek hazırlanır (Kabzi, 1397/ 2018: 58).

Fatma Komicani’nin yazmış olduğu “*Turşu Aşısı, Çerek Katığı*” yazısında iki adet yemeğin tarifi verilmiştir. Tarifleri anlatmaya öncelikle turşu aşısından başlanmıştır. Turşu aşısı için nohut ve pancar birlikte pişirilir. Bunlar piştikten sonra sırayla lepe, sebze, erişte, soğan, ve erik ya da kayısı eklenir. 20 dakika sonra da bunların üzerine sirke konularak pişirme işlemi tamamlanır. Bu yemeğin anlatımı bitince çerek katığı anlatılmıştır. Çerek katığında önce soğanlar kızartılır. Bu soğanlara sebze eklenir. Bunlara yumurta da konularak karıştırılır. Bir litre su eklenir ve kaynayınca mercimek de konularak pişirilir. Mercimek piştikten sonra tuz, salça, baharat ve tekrar yumurta eklenir ve yarım saat sonra yemek hazır olur (Komicani, 1397/ 2018: 59- 60).

Fatma Komicani’nin yazmış olduğu “*Küpbe*” başlıklı yazıda bu yemeğin yapımında pirinç, bulgur, buğday, soğan, erişte, zerdeçal ve tuz kullanıldığı yazmaktadır. Bir tavada soğan, yağ, biber, zerdeçal pişirilir ve bunlara tuz ekilir. Bir tencere su kaynatılır ve suyun içine pirinç, buğday ve bulgur eklenir; bunlar piştikten sonra suyu süzülür. Pirinç, bulgur ve buğday karışımına tavadakiler eklenir ve yemek hazırlanır (Komicani, 1397/ 2018: 61).

Hülya Cavid Rad’ın yazdığı “*Ter Helva, Kaykanak, Tarhana Dağ*” yazısında başlıktaki üç adet yemeğin tarifi kısaca anlatılmıştır. Öncelikle ter helvadan başlanmıştır. Ter helvada un ve yağ karıştırılır. Üzerine şeker ve su ilave edilir. Bunlara üzüm pekmezi de eklenir ve karıştırarak pişirilir. Yazıda anlatılan ikinci yemek kaykanaktır. Bir tencereye yumurtalar kırılır. Yumurtaya un ve tuz da eklenir. Son yemek olan tarhana dağ için tarhana ve yağ birlikte karıştırılarak tavada pişirilir. Tarhana dağ kahvaltılarda tüketilir (Rad, 1397/ 2018: 62).

Ferhad Cavid Rad'ın yazmış olduğu “*Komican'da Üzüm Pekmezi Ürünleri ve Bu Pekmezin Çıkarılma Aşamaları (Şirepezan ve Mehsulat- e Tolidi Ez Şirey- e Engur Der Komican)*” yazısında Komican'da üzüm pekmezinin nasıl yapıldığı ve pekmezden elde edilen ürünler anlatılmıştır. Makalede anlatılanlara göre Şehrivar ayının sonları Mehr ayının başlangıcında pekmez yapımına başlanır. Öncelikte üzümler temizlenir ve büyük bir havuzda suyunu salması için bekletilir. Havuzdaki bir çıkış yerinden üzümlerin suyunun çıkması sağlanır. Üzümler suyunu saldıktan sonra erkekler çizme giyerek üzümlere basar ve böylece daha çok su çıkmasını sağlarlar. Üzümlerin çıkan suyu da bir gün dinlendirilerek içindeki pis kısımların çökmesi sağlanır ve sonra da üstte kalan temiz su alınır. Temiz üzüm suyu ocağın üzerinde kaynatılır. Üst tarafta sarı köpükler oluştuğunda üzüm suyu pekmez kıvamına gelmiş demektir. Üzüm pekmezinden sonra pekmezden elde edilen altı adet üründen bahsedilmiştir. Bunlardan ilki evnavadır. Bu bir şerbetir. Sıcak pekmez soğuduktan sonra üzerine sirke eklenerek bu şerbet elde edilir. Pekmezden elde edilen ikinci ürün tarhanadır. Kaynamış pekmez suyuna ocak üzerindeyken ak yarma eklenir ve on beş dakika boyunca karıştırılır. Üçüncü pekmez ürünü kedu murabbasıdır. Kedu denilen bitkinin kabuğu alınır ve kesilir, kesildikten sonra ehk suyunda yarım gün bekletilir ve pekmezle beraber tekrar kaynatılır. Bir başka pekmez ürünü olan baskuk yapmak için nişastaya soğuk su karıştırılır ve üzerine pekmez konularak kaynatılır. Kaynama işlemi bitince tepsi üzerine dökülerek kurutulur, tamamen kuruyunca dilimlenir. Bu tatlı Çille Gecesi'nde ya da Nevruz'da tüketilir. Erik reçeli için kuru erikler temizlenir ve üzüm pekmezine karıştırılır. Üzüm pekmezinden elde edilen son ürün sucuktur. Sucuğu yapmak için erikler pekmez içerisinde kaynatılır. Piştikten sonra ipe dizilir ve kurutulur (Rad, 1397/ 2018: 63- 68).

Derginin yüz ikinci sayısında Mehmed Rıza Atabeki “*Milacerd'de Geleneksel Ekmeklerin Yapım Süresi ve Tandır Yapımı (Terz- e Saht- e Tenur ve Nehvey- i Pohte Nanhaye Sonneti Milacerd)*” yazısında öncelikle tandır yapımından söz etmiştir. Atabeki tandır yapmak için; “kızıl badama” denilen bir toprağın, halı ipi yapımında kullanılan yün ve su ile karılmasıyla

elde edilen çamurun kullanıldığını yazmıştır. Bu çamur erkekler tarafından ayakla ezilir ve tandır bir kadın tarafından inşa edilmektedir. Tandır kimi evlerde odada kimi evlerde de avluda yapılmaktadır. Ancak şu anki evlerde tandır bulunmamaktadır. Tandır yapımından sonra ekmeklerle ilgili bilgilere geçilmiştir. Köke, lavaş, fetir, küt, cuvane, egirdek makale adı geçen ekmek türlerindedir. Makaleden anlaşıldığına göre küt adı verilen ekmek tandırın duvarına yapıştırılarak yapılmakta, cuvane denilen ekmeğin yapımında arpa unu, egirdekte ise süt kullanılmaktadır. Poğaçadan yaklaşık üç kat büyük olan fetir ise hediye olarak verilebilen bir ekmektir. Küçük ekmeklere köke denilmektedir. Ekmeklerden sonra da tandır ile ilgili 38 adet terim verilmiştir (Atabeki, 1397/ 2018: 70- 78).

Hasan Eminlü yüz üçüncü sayıda “*Vaygan’da Ekmek Yapımı (Tehiyyeye Nan Der Vaygan)*” yazısında Vaygan’ın ince ve hafif olması ile ünlü geleneksel ekmeklerinin yapımını kısaca anlatmıştır. Vaykan ekmeği tandırda yapılır ve uzun süre bayatlamaz. Ekmek yapmak için öncelikle hamur hazırlanır, bu hamurun 5- 10 saat arası beklemesi gerekmektedir. Tandır tezek ve odunla yakılır. Hamurlar önce yuvarlaklara ayrılır. Daha sonra merdane ile hamurlar açılır. Çocuklar en çok köke ekmeğini sevmektedir. Bu ekmeğinin hamuruna tereyağı ve yumurta sarısı eklenir. İsteğe göre badem ya da ceviz de konulabilir (Eminlü, 1397/ 2018: 61- 63).

Aynı sayıda Zekiye Zülfikari “*Çilo Kebab*” yazısında Azerbaycan ve İran’da meşhur olan bir kebab türünü anlatmıştır. Çilo süzölmüş ve yağsız pirinçtir. Bu yemek domates ve sumakla tüketilir. İran Şahı Nasıreddin Şah’ın bu kebabı çok sevdiği kaydedilmiştir. İlk çilo kebab lokantası Tahran’da açılmıştır, daha sonra İran’ın başka şehirlerinde de bu kebabı yapan yerler açılmıştır (Zülfikari, 1397/ 2018: 64- 65).

Derginin yüz üçüncü sayısında Rıdvan Hacı Kasımlu “*Azerbaycan Yemek Kültüründe Adlanan Deblerden Saman Şorbası*” yazısında çiftçilikle ilgili bir âdette pişirilen bir çorbadan bahsetmiştir. Her sene yaza on gün kala arpa biçilir, sonra da buğday biçimine başlanır. Arpayı kadınlar buğdayı erkekler biçer. Bu işlerde köy halkı birbiri ile yardımlaşır, karısı ya da kocası olmayan insanların ekinlerini biçmelerine de yardım edilir. Biçme işleri bittikten sonra hep birlikte ilk hasattan elde edilen buğday ve tereyağı

ile yapılan çorba içilir, ozanların saz çalmasıyla eğlence tertip edilir. Kasımlu çiftçilerin bu törende okuduğu bayatılara da örnek vermiştir (Kasımlu, 1397/ 2018: 66- 67).

Yüz üçüncü sayıda Rıdvan Hacı Kasımlu'nun konuyla ilgili diğer yazısı “*Duz Töreni*”dir. Kasımlu yazısında Urmu Gölü'nden tuz elde etmeyle ilgili bir âdet paylaşmışlardır. Bölge halkı bu gölden tuz almak için gölün kenarında küçük bir çukur kazıp burayı göl suyu ile doldurur. Birkaç gün sonra çukurdaki su buharlaşır ve geriye sadece tuz kalır. Bölge halkının takvimine göre Kuyruk Doğan ayı girince gece vakti göl üzerinde kızlar ve erkekler eğlence yapar, çünkü gündüz vakti yasaktır. 15 gün sonra da kuruyan tuzları götürürler. Tuzu taşıyan insanlar yüzlerine renkli kumaşlar bağlayarak kendilerini tuzun yansımından korurlar. Kasımlu söz konusu törende okunan bayatılardan birkaç örnek vermiştir (Kasımlu, 1397/ 2018: 68).

Rıdvan Hacı Kasımlu aynı sayıdaki “*Doşab Pişirmek*” yazısında pekmez yapımını anlatmıştır. Pekmez yapmak için önce üzüm toplar, pamuk iplikler kullanılarak karanlık bir yere serilir. Üzümler yıkanır ve suları çıkarılır. Üzümler çuvala konulup ayakla ezilerek sularının tamamen süzülmesi sağlanır. Üzüm sularına sarı toprak konulur. Toprağın gün batımında üzüm suyuna katılması gerekmektedir. Sonra topraklı üzüm suları süzülür. Ayrıştırılan toprak bereket getirmesi için bağın girişine konur. Üzüm suyu da kaynatılır, kaynadıktan sonra pekmez olur ve soğumaya bırakılır. Üzüm posalarından da turşu yapılır. Bu işler bir şenlik havasında insanların birbirleri ile yardımlaşmasıyla yapılır. Kasımlu bu iş sırasında okunan bayatılara örnek vermiştir (Kasımlu, 1397/ 2018: 69- 70).

Yüz üçüncü sayıda konuyla ilgili son yazı olan “*Torba Tikme Töreni*” yazısında Rıdvan Hacı Kasımlu bir çiftçilik geleneğinden söz etmiştir. “Torba Tikme” denilen bu gelenekte genç kızlar ve kadınlar üzümlere torba dikmek için bir evde toplanır ve torba dikerler. Dikilen torbalarda üzüm saklanır. Bağları o sene için verimsiz olan dolayısıyla üzüm hasadını az yapan kişiler de elindeki torbaları üzümü çok olanlara verir ve bunun karşılığında pekmez alır. Bu iş kadınlar arasında yapılan eğlenceli bir iştir.

Kasımlı söz konusu törende okunan bayatılardan da örnekler vermiştir (Kasımlı, 1397/ 2018: 71- 72).

Yüz yedinci sayıda Mehemmed Rıza Ahmedi'nin yazmış olduğu “*Nagil Şirinliği, Çörek Itırı*” yazısı küçükken annesiyle beraber tandır yaptığı bir anısını içermektedir. Bu yazıda daha çok tandır yapımı ile ilgili bilgi verilmiş, tandırın kırmızı toprak denilen bir toprak türünden yapıldığı anlatılmıştır. Ayrıca sac lavaşı, tandır lavaşı, yağlı fetir, katık fetiri, yalın kalın gibi birkaç hamur işinin ismi de yazıda bulunmaktadır (Ahmedi, 1397/ 2018: 75- 76).

Ahmed Cevadi yüz sekizinci sayıdaki “*Çarburç'ta Ekmek Yapımı ile İlgili Deyimler ve Terimler (Terminha ve Estelahat Merbut Be Pohent- e Nan Der Çeharburc)*” yazısında ekmek yapımı hakkında 27 terimi anlamları ile beraber vermiştir. Örneğin “ersin” tandırın içinde kalan hamurları çıkarmaya yarayan uzun demir, “külfe” tandırın havalanması için açılan delik, “künde” bir topak hamur, “yarım yaymak” hamuru yufka şeklinde açmak, “küt” tandırda ekmek yapımından sonra kalan yarı pişmiş hamur, “tabak” üzerinde hamur açılan tahta, “bılamaş” hamurun bir gün önceden hazırlanan mayası, “tapala” tandırı yakmak için kullanılan hayvan gübresi, “aza” inek gübresi, “galag” gübrelerin üst üste toplanması, “elek” un elemek için kullanılan aletin adıdır (Cevadi, 1397/ 2018: 75- 77).

2.1.7. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; Zaman ve Mesafe Kavramları ile İlgili Yazılar

Bir halkın günlük işlerinde, alışverişinde ve değiş tokuş işlerinde ağırlık, hacim, uzunluk ve alan ölçümlerini gerekli kılan her işte halk tarafından icat edilen ölçü birimleri folklorun halk matematiği ya da halk ölçme ve tartma bilgisi denilen kolunu oluşturmaktadır (Aça, 2017: 414) .

Bu konuyla ilgili El Bilimi'ndeki ilk yazı otuz birinci sayıda bulunan Arha Koşaçaylı'nın yazdığı yazdığı “*Koşaçay, Meraga, Binab ve Melik Kendi Bölüğünde Ağırlık Ölçüleri*”dir. Makalede bu yörelerde tahıl ya da başka şeyleri ölçmekte kullanılan ağırlık ölçülerinden bahsedilmiştir. Öncelikle “cüt” denilen ölçü biriminin tanımı verilmiş, bunun bir bölgede bir aileye ait olan tarım arazisi anlamına geldiği söylenmiştir. Sonra ağırlık

ölçülerine geçilmiş ve en çok kullanılan ağırlık ölçüsünün “batman” olduğu ve bu ölçünün yazı başlığında adı geçen şehirlerde 3 kiloya denk geldiği yazılmıştır. Öteki ağırlık ölçülerinin ise batmandan türemiş olduğu belirtilmiştir. Bütün bunlara ek olarak ağırlık ölçüleri bir tablo üzerinde gösterilmiştir (Koşaçaylı, 1390/ 2011: 56- 58).

Mehemmed Ali Nihavendi'nin “*İlin Gün Bölümleri Erdebil Mahalında*” yazısı otuz dokuzuncu sayıda yer almıştır. Örneğin bu yazıdan halk arasında Behmen ayının on biri ve otuzu arasına “Kıçık Çille”, Gille Gecesi'nin sabahından itibaren gelen kırk güne “Böyük Çille”, Büyük Çille'nin son iki günüyle Kıçık Çille'nin ilk iki günü arasında kalan zamana “çar çar”, yaz mevsiminin son ayına “zumar” ve yazın ikinci ayına “leysan ayı” denildiği öğrenilmektedir. Bu yazıda örneklerdeki gibi toplam 19 adet halk takvimi terimi vardır (Nihavendi, 1390/ 2011: 33- 34).

Derginin kırk dördüncü sayısında Ali Asger Gafuruniya “*Salmas Folklorundan Örnekler (Numunehaye Folklor- e Salmas)*” makalesinde Mirza Bağırava'dan derlediği halk arasında günün bölümlerine verilen isimlerden bahsetmiştir. Örneğin “tan yeri sökülende” sabah dört civarı, “şafak atanda” sabah altı, “horozun son anlaması” sabah beş, “şafak atar atmaz” sabah beş ile beş buçuk arası, “şafak sökülende” sabah beş ile beş buçuk arası, “dan ulduzu çıkanda” gecenin bitip sabahın başlaması, “obaşdan çağı” sabah altı, “seher ezanı deyilende” sabah altı, “seher tezden” sabah altı, “hava ışıklananda” sabah yedi, “sabaha yakın” sabah altı buçuk, “seher çağı” sabah yedi, “gün çıhanda” sabah yedi buçuk, “gün çırtlayanda” sabah yedi buçuk, “gün çıhar çıhalmaz” sabah yedi, “gün çıhandan sonra” sabah sekiz, “gün yayılanda” sabah dokuz, “neştavlıh çağı” saat on buçuk, “nahar üstü” öğlen on iki buçuk, “nahara yahın” öğleden sonra bir, “ikindi başı” öğleden sonra üç buçuk, “ikindiden sonra” öğleden sonra dört buçuk, “ahşama yahın” akşam beş, “ahşam üstü” akşam beş, “gün batan yahın” akşam altı, “gün batan çağı” akşam altı, “gün batar batmaz” akşam yedi, “mağrib kavuşanda” akşam yedi ve yedi buçuk arasında, “ilk ahşam” saat beşle altı arası, “günün yorgun vahtı” akşam yedi, “gaş garalanda” akşam yedi buçuk, “oh karavuldan düşende” akşam yedi buçuk, “şam yeyilende” akşam sekiz buçuk, “konah gelen zaman” akşam sekiz buçuk, “gece çağı”

saat on, “el yatan zaman” saat on bir buçuk, “el yatanda” saat on iki, “el yatandan sonra sabah bir ile bir buçuk arası, “gece yarısı” gece on iki, “gecenin lap karanlığı” saat sabah üç buçuk amlamına gelmektedir. Gafuriniya makalesinde Bazı atalar sözü ve deyimlerin Fasça karşılıklarını da vermiştir (Gafuriniya, 1391/ 2012: 22- 24).

Feyzullah Bahtiyari elli üçüncü sayıdaki “*Kağazkenan Kendinde Ekin Yerlerinin Nece Bölünmesi*” yazısında tarlaların bölünmesi hakkında kısaca bilgi vermiştir. Örneğin: 1 dang 8 cüte ve hemen hemen 1000 batmana eşittir; 1 cüt dangın sekizde birine ve hemen hemen 125 batmana eşittir; 1 tay yarım cüte ve hemen hemen altmış iki buçuk batmana eşittir; 1 ponza siyenin yarısına ve hemen hemen 7, 75 batmana eşittir (Bahtiyari, 1392/ 2013: 15- 16).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Solmaz Balayi “*Kadim Esnafların Hesab Hattı ‘Sayak’*” makalesinde bakkalların hesap tutmada kullandığı bir yöntemi anlatmıştır. Bakkallar hesap tutarken hesap defterinde rakamlar yerine Arap alfabesindeki harfleri kullanmışlardır. Bu yöntem “sayak” denilmiştir (Balayi, 1395/ 2016: 31- 33).

Konuyla ilgili son yazı derginin doksan yedinci sayısındadır. Bu sayıda Ahmed Cevadi “*Hesap Defteri Yerine Bir Ağaç; Çuhut (Çohat; Çubi Be Çaye Deftere Hesab)*” makalesinde hesap tutmak için Çarburç’ta kullanılan bir yöntemden söz etmiştir. Bu yöntemde “Çuhut” adı verilen bir sopa tıpkı bir veresiye defteri gibi hesap tutmak için kullanılır. Her müşterinin bir sopası vardır, müşteri veresiye aldığı her şey için sopaya bir kesik atılır. Müşteriler tarladaki mahsulünü elden çıkardıktan sonra borçlarını toptan öderler (Cevadi, 1396/ 2017: 107- 108).

2.1.8. Halk Sanatları ve Zanaatları ile İlgili Yazılar

Türkçe Sözlük’te sanat kelimesinin beş, zanaat kelimesinin ise iki anlamı verilmiştir. Sanat kelimesi sözlükte

“*bir duygu, tasarı, güzellik vb. nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık*”, *‘belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım*’, *‘bir şey yapmada gösterilen ustalık*’, *bir meslekte uyulması gereken kuralların tümü*”

ve son olarak da “zanaat” olarak açıklanmıştır (Akalin ve öte. , 2011: 2025). Zanaat kelimesine ise aynı sözlükte “İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş, sınaat” ve “el ustalığı isteyen işler” olarak açıklama getirilmiştir (Akalin ve öte. , 2011: 2643). Görüldüğü gibi her iki kelimenin benzer tarafları vardır. Ancak kunduracılık, duvarcılık, demircilik, marangozluk, dokumacılık gibi el sanatlarıyla alakadar olan ustaya zanaatkâr denir. Bir mimar sanatkâr iken mimarın planına göre binayı inşa eden duvarcı ustasına zanaatkâr demek doğru olur (Yalçın, 2016: 23).

El Bilimi dergisinin beşinci sayısında İsmail Sani Memedli “Heriz (Heris)’de Halı ve Ona Ayid Sözler” yazısında halıcılıkla ilgili yaklaşık 45 tane terimi vermiştir. Bu terimlerden bazıları şunlardır; imeci, halça, bicik, yumak, büyük zincire, bala zincire, zey, boyak, pavaz, gebe, elçim, çeşni, boyah, dal ağacı, ilme, arkac, ara gül, güşe, çü, sekmek, cehre, efşan (Memedli, 1388/ 2009: 2).

Mehdi Muradi otuz dördüncü sayıdaki “Anberan Kilimi (Gelim- i Anberan)” yazısında Anberan’a has olan yaklaşık 700- 800 yıllık bir tarihe sahip olan Anberan kilimi hakkında bilgi vermiştir. Bu kilimlerin üzerinde bulunan motifler; sandık, gül, parmak, bahçe, yılan gibi isimler taşımaktadır. Muradi’nin sözünü ettiğine göre eskiden 2 metreye 4 metre olarak yapılan bu kilimlerin yerini şimdilerde fabrikasyon halı ve kilimler almıştır (Muradi, 1390/ 2011: 49- 53).

El Bilimi dergisinin otuz beşinci sayısında Havar İbadi “Hana Folkloru” yazısında Beytullah Kulnıjad’dan derlemiş olduğu fereş dokuyan insanların çalışmalarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. İbadi’nin anlattığına göre eskiden fereş dokuyan insanların çalışma sırasında tuvalet ihtiyacını gidermesi ve yemek yemek için izin istemesi bile yasaktır. Bu işle meşgul insanlar bir yandan çörek yerken bir yandan da dokuma işlerini görmektedirler. Ayrıca eskiden dokumacılarda zindan da bulunmaktadır. Kabahat işleyen dokuma öğrencileri bu zindanlarda cezalandırılmaktaydı. İnsanlar çocuklarını dokumacılara “Eti senin sümüyü benim.” diye vermekteydiler (İbadi, 1390/ 2011: 39).

Güneş Emani derginin ellinci ve elli birinci sayılarındaki “*Kara Güney’de Fereş Tohumak Ananeleri*” makalesinde Heriz’e bağlı Kara Güney köyünde dokumacılık hakkında bilgi vermiştir. Heriz, fereşleri yani dokuma kilimleri ile ünlü bir şehirdir. Ancak Heriz’de dokuma işi için kurulan atölyeler bulunmamakta, insanlar bu işi evlerinde yapmaktadır. Heriz’de tarım ve hayvancılık yerine dokumacılık yaygınlaşmıştır. İnsanlar evlerini fereş dokuyarak geçindirirler. Fereşin ölçüleri alındıktan sonra ona uygun renkte ip seçilir. Seçilen ipler makaralara sarılır. Sonra da dokunmaya başlanır. Birbirinden farklı boyutlarda fereşler vardır. Örneğin; zernim adındaki fereşin eni bir metre boyu da 20 santimetredir. Bir fereş dokumak için üç kişi çalışır. Yazının devamında fereş dokumanın ayrıntıları verildikten sonra fereş dokuyan insanların dokurken söyledikleri şarkılara örnek verilmiştir (Emani, 1391/ 2012: 80- 87).

Kazım Abbasi altmış yedinci sayıdaki “*Sepetçilik*” yazısında çok eski bir meslek kolu olan sepetçilik hakkında bilgi vermiştir. Güney Azerbaycan’da sepetçiliğiyle en ünlü yer Merend’e bağlı Köşksaray’dır. Sepetçiler söğüt ağacının dallarından elde edilen “şöv”, dere yataklarından toplanan “kamış” ve buğdayın küleş denilen kısmı ile sepet yaparlar. Artık daha farklı malzemelerden de sepet yapılabilmektedir. Bu malzemelerin kuru olması önemlidir. Sepetçiler bu malzemeler ve mesleklerine has bir bıçakla sepet yaparlar. Sepetçilik genelde kadınların faaliyet gösterdiği bir iş koludur ve aile içinde öğrenilerek nesilden nesile geçer (Abbasi, 1393/ 2014: 32- 37).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Susan Nevadeh Razi “*Pıçak İtilden*” yazısında yaz mevsimlerinde seyyar olarak bıçak bileyen insnalardan söz etmiştir. Bu mesleğin adına “pıçak itilden” denilmektedir (Razi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 120- 122).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*El İşleri (Sanayi- i Desti)*” yazısında Çarburclu kadınların dokuduğu el işlerinden birkaç tanesine örnek vermiştir. Örneğin; Çarburclu kadınlar “terrik” denilen bir börk yaparlar. Terrik, kadınların kullandığı bir baş giyimidir. Cicim (Cacim) koyun yününden yapılan yere serilen bir örtüdür. Çarburclu kadınlar kışın

kullanılmak üzere koyun yününden çorap örerler. Koyun yünleri “cehre” denilen bir araç vasıtasıyla ipe dönüşür (Cevadi, 1395/ 2016: 91- 93).

Ahmed Cevadi derginin yetmiş altıncı sayısında bulunan “*Nenni; Çarburc Uşaklarının Kadim Yatak Yeri*” yazısında Çarburc’ta eskiden evlerde bir halatı germek suretiyle beşik yapıldığı ve çocukların burada uyuduğu anlatmıştır. Yazarın belirttiğine göre anneler çocuklarını bu beşiğe yatırıp günlük işlerini yapmaya koyulurlar. Ancak şimdi evlerde bu tarz beşikler gerilmez (Cevadi, 1395/ 2016: 95).

Mehdi Emirpur’un seksen sekizinci sayıdaki “*Buta*” yazısında el işlerinde sık kullanılan bir oya motifi hakkında bilgi verilmiştir. Bu motife buta adı dışında puta, kunça, butay da denilmektedir. Farklı çeşitleri de mevcuttur. Halılarda, el işlerinde ve minyatürlerde buta motifine rastlanılmaktadır⁵ (Emirpur, 1396/ 2017: 146- 149).

Doksan sekizinci sayıda Evezullah Seferi Keşkuli’nin yazmış olduğu “*Kaşkayî Kadınlarının El Sanatları (Sanayi- i Destbaf- e Zenan- e Kaşkayî)*” yazısında Kaşkay Türkü kadınların el işleri ve bu el işlerinde kullandıkları ipliklerin boyanması hakkında bilgi verilmiştir. Keşkuli’nin belirttiğine göre Kaşkay Türkü kadınlar Sümer ve Elamlılardan kalan damgaları halı ve kilimlere işlemektedirler. Koyunların yünlerinden elde edilen ipler, doğal materyallerden üretilen boyalarla boyanmaktadır. Koyu renkli koyun yünleri koyu renklere, beyaz koyun yünleri de açık renklere boyanır. Bitki kökleri un hâline getirilir ve iplerle kaynatılır, daha sonra güneşte kurutularak boyama işlemi tamamlanır. Kaynatma ve kurutma işleminin gün içinde birkaç kez tekrarlanması gerekir (Keşkuli, 1396/ 2017: 83- 90).

Cevad Komıcani’nin yüz ikinci sayıda yazmış olduğu “*Komıcan’da Saksılık Sanatı (Sent- i Kuzegeri Der Komıcan)*” makalesinde geleneksel bir meslek olan topraktan imâl edilen saksı, testi gibi kapların yapımıyla ilgili bilgiler yer almıştır. Makalede eskiden Komıcan’ın en eski meslekleri arasında saksıcılığın bulunduğu, bu mesleği Komıcan’da ilk kimin başlattığı

---

⁵ Buta, edebiyata da konu olmuştur. Azerbaycan edebiyatında sevgiliye kavuşmanın zorluğunu ifade etmektedir. Ayrıca âşıklar rüyalarında buta aldıktan sonra kendilerine şairlik ve saz çalma yeteneği gelmektedir. Buta hakkındaki bu kısa bilgilerden sonra butanın konu olduğu âşıklarla ilgili öyküler örnek olarak verilmiştir.

hakkında kesin bir bilgi bulunmadığı söylenmekte, ancak eldeki bilgilerle Kerbelayı Bilal adlı bir kişinin bu sanatı Komican'da başlattığı bilinmektedir. Anlatılanlara göre saksıcılık İmam Hüseyin Mescidi'nin civarında ve Hayrabad tarlasında bulunan “gelişkan” denilen tek bir toprak türüyle yapılmakta ve topraktan yapılan kap kacak fırınlarda pişirilmektedir. Komican'da bu işten geçimini sağlayan yaklaşık 1000 kişi bulunmaktadır (Komicani, 1397/ 2018: 32- 43).

Aynı sayıda Mehemed Komicani'nin yazmış olduğu “*Borçalı Halısının İlgi Görmemesinin Nedeni (Galiy- e Borçalı ve İlel- i Uful- e An)*” yazısında Komicani dokumacılıktan söz etmiş, Borçalı'da eskiden yaygın olan geleneksel mesleklerden biri olan halı dokumacılığı mesleğinin bugün yok olmak üzere olmasının sebepleri üzerinde durmuş ve bu konuya bazı çözüm önerileri getirmiştir. Komicani bu sanatın çoğunlukla kadınlar tarafından icra edildiğini ancak şah döneminde uygulanan bazı politikalar sebebiyle halı dokumacılığının gelişmediğini ifade etmiştir. Komicani kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe bu sanata olan ilgilerinin azaldığını belirtmiş, okulun halı dokumaya engel teşkil etmemesi için hem eğitimin hem de halı dokumacılığının birlikte yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Komicani halı dokumacılığının Borçalı'da kadın işi olarak görüldüğünü, erkeğin halı dokumasının ayıplandığını da belirtmiştir. Bu bilgilerden sonra Komicani halı yapımı ve ticaretinden bahsetmiştir. Borçalı'da halıcılık ilgili birçok dükkan bulunduğunu ve burada yapılan halıların Hemedan ve Kirmanşah'ta satıldığını belirtmiş ve Komican'da halıların tasarımının Molla Musa Yazdi tarafından yapıldığı söylemiştir. Balık, buta, şah abbasi, şikargah, leçek, narenci adlarını taşıyan halı modelleri bulunduğunu da eklemiştir. Eskiden halılarda bitkisel boya kullanıldığı, sonra fabrikasyon boyalara geçiş yapıldığı bilgisini vermiştir. Halı ticaretinden bahsetmeye devam eden Komicani halıların sipariş üzerine dokunduğunu söylemiştir. Halı dokuyan kadınların bu işi bayatı okuyarak yaptığını zaman zaman da birbirleriyle atıştığını anlatmış ve halıcılıkla ilgili otuza yakın terimi vermiştir. Halı dokumak için kullanılan iplerin nasıl boyandığını da anlatan yazar halı dokuyan insanlarda göz ve solunum yolu hastalıklarıyla kemiklerle ilgili rahatsızlıkların çokça görüldüğünü eklemiş ve dokumacılar

arasındaki bazı inançlardan da söz etmiştir. Örneğin bir inanışa göre eli yavaş insan halı dokuma işi başlayacağı zaman halı dokunan ortamda bulunursa o iş çok geç biter. Bölgede halı dokumacılığının gerilemesinin sebeplerini de sayan yazar Borçalı'nın Hemedan'dan ayrılıp Irak'a bağlanması, evlerdeki odaların büyümesi ve odaların sobayla ısıtılması, kadınlar arasında eğitim seviyesinin yükselmesi, insanların devlet kurumlarında çalışmayı istemesini bölgede halıcılığın azalmasına sebep olarak göstermiştir (Komicani, 1397/ 2018: 44- 63).

Bu sayıda İran'da halıcılıkla ilgili bir siteden alınan yazarı belli olmayan “*Borçalı Halısı Hakkında İran Halı Sitesinde Yayımlanan Bilgilerin Çevirisi (Tercüme- i Bahşı Ez İttilat Sayt- ı Fereş İrani Der Murad Kaliya Borçalı)*” başlıklı yazıda Borçalı halısının zaman zaman Hemedan ya da Bicar isimleriyle de satıldığı yazmaktadır (Borçalı Halısı Hakkında İran Halı Sitesinde Yayımlanan Bilgilerin Çevirisi [Tercüme- i Bahşı Ez İttihat Sayt- ı Fereş İrani Der Murad Kaliya Borçalı], 1397/ 2018).

Yüz ikinci sayıda halıcılıkla ilgili son yazı Mehemed Komicani'ye aittir. “*Borçalı Halısının İlgi Görmemesinin Sebepleri (Avamil- i Moesser Der Uful- e Galıbaftiy- e Borçalı)*” başlıklı yazı sözü edilen bölgenin geleneksel halılarının ilgi görmemesinin nedenleri hakkında çeşitli insanlardan alınan görüşler doğrultusunda Mehemed Komicani tarafından oluşturulmuştur. İnsanlar Borçalı halısının ilgi görmeyişinin nedenleri arasında devletin ihrataca önem vermemesi, başka türlü halıların moda olması, fabrikasyon halıların daha ucuz olması gibi faktörleri saymıştır (Komicani, 1397/ 2018: 65- 69).

Emir Mölevi yüz yedinci sayıda “*Serbendi Halısı (Buta Malmır (Kaliya e Serbendi [Buta Malmır])*” yazısında Serbend'de yapılan meşhur halılardan ve bu halılarda sık kullanılan motifleri anlatmıştır. Mölevi öncelikle halıların yapıldığı materyal hakkında bilgi vermiş ve halıların koyunlardan elde edilen ipliklerden yapıldığını ifade etmiştir. Mölevi'ye göre bu halılarda en sık kullanılan motif “buta” adı verilen servi ağacı motifidir. Bu motif Farslar tarafından “şirvan” olarak da anılmaktadır. Servi motifinin yanında hurma, çam, badem ağacı motiflerine de halılarda rastlanılmaktadır (Mölevi, 1397/ 2018: 20- 24).

2.1.9. Giyim- Kuşam- Süs ile İlgili Yazılar

Giyim ilkel toplum yapısından çağdaş toplum yapısına geçerken gittikçe önemi artan, insanlıkla beraber var olmuş, toplumsal bir içeriğe haiz olan bir maddi kültür ögesidir. Giyim kuşam kavramının içine elbise, çamaşır, saç şekilleri, makyaj, aksesuar, başa ve ayağa giyilen bütün her şey girmektedir. İnsanların giyim şekillerini mensubu oldukları toplumdaki değerler, estetik kaygılar, din ve inanç ile ilgili uygulamalar, cinsiyet, yaş, meslek gibi birçok faktör etkilemektedir. Aile kurumunun ortaya çıkışı ile birlikte insanlar örtünme ihtiyacı duymuş ve bu ihtiyaçlar bir geleneğe dönüşmüştür (Tezcan, 1983: 255).

On altıncı sayıda Mehmed Rezaki “*Çilandar’ın Yün Corabları (Gozareşi Ez Sefer ve Rustay- e Çilandar)*” yazısında önce Zencan’ın kuzeydoğusunda meskûn bulunan bu köyün adı hakkında kısa bir bilgi vermiştir. Köyde anlatılanlara göre burada eskiden çilingirler yaşadığı için köyün adı Çilandar ya da Şilandar olmuştur. Köyde Kerimi ve Hüseyini adında iki büyük tayfa yaşamaktadır. Makalenin asıl konusunu oluşturan çoraplar koyun yünlerinin ipe dönüştürülmesiyle yapılmaktadır. İplerin boyanmasında ceviz kabuğu, nar ya da zerdeçal gibi doğal materyallerden faydalanılmaktadır. Çorapların kırk dırnak, gül buta, gibi en az 13 motifi tasarımı mevcuttur. Yaşlılar genellikle siyah ya da beyaz, gençler ise kırmızı boyalı çoraplar kullanmaktadır. Bu çoraplar eskiden gelinlerin çeyizine yaklaşık on ya da on beş çift koyulmaktaydı (Rezaki, 1389/ 2010: 25- 31).

Pervin Halili Faizi yirmi yedinci sayıdaki “*Kadın Bezeklerinden Sürme*” yazısında sürme kullanımı, yapımı, içeriği ve sürmeyle ilgili bazı inanışları anlatmıştır. Faizi sürmenin daha çok kadınlar tarafından kullanılan bir süslenme malzemesi olduğunu, yıllar önce ise tedavi amacıyla kullanıldığını söylemiştir. Sürmenin içerisinde zeytinyağı, tereyağı, balık yağı gibi doğal yağların bulunduğunu, daha çok pazar günleri ve cuma akşamları yapıldığını belirttikten sonra sürme ilgili bazı inanışları da okurla paylaşmıştır. Bu inanışlara göre sürme kişiyi namahremden korur, her insan sürme yapamaz, sürme cismi ve yüreği temiz kişi tarafından yapılmalıdır (Faizi, 1389/ 2010: 9- 10).

Derginin otuz dokuzuncu sayısında Mehemed Furugi “*Hur’da Yaşayanların Giyimi (Puşak- e Ahali Hur)*” makalesinde Erdebil’e bağlı, altı bin yıllık bir geçmişe sahip olan Hur köyünün insanların giyim kuşamı hakkında bilgi vermektedir. Furugi öncelikle köy hakkında birtakım genel bilgiler vermiştir. Furugi’nin belirttiğine göre, otuz üç bin küsur kişinin yaşadığı köyde insanlar Azerbaycan Türkçesi konuşmaktadır ve İslâm’ın Şii mezhebine bağlıdırlar. Bu temel bilgilerden sonra Furugi giyim kuşamın önemli bir kültürel değer olduğunu ve toplumun giydiği kıyafetlerin değişmesinin toplumdaki kültürel asimilasyona sebep olabileceğini belirtmiş, daha sonra da kadın giyimlerini sırayla anlatmıştır. Furugi önce “arakçin” adlı giyimden söz etmiştir. Arakçin kadınların kullandığı, koyun yününden yapılan ve renkli şeritlerle süslenen bir çeşit börtüdür. “Yaylık” da kadınların başlarını örttüğü ve yaşmak olarak da kullandığı bir örtüdür. “Kel ayağı”, düğünlerde kullanılan büyük bir baş örtüsüdür. “Köynek” Kadınların boyunlarından ayaklarına kadar uzanan ve çeşitli renklerde olabilen uzun bir giyimdir. “Tuman” kadınlar ve genç kızların tercih ettiği yaklaşık 8 metrelik bir kumaştan dikilen giyimdir. “Herun” kadın ayakkabısıdır. “Tünüke” kadınların pantolonların içine giydikleri şort uzunluğunda bir iç giyimdir. “Corab” ayaklara giyilir (Furugi, 1390/ 2011: 11- 13).

Kazım Abbasi kırk ikinci sayıdaki “*Salmas Kadın Giyimleri*” yazısında Salmas bölgesindeki kadınların giydiği birkaç kıyafeti anlatmıştır. İlk olarak “büzgülü don”dan bahsetmiş ve bunu diz altı ve el bileklerine kadar gelen, kolları sade elbise benzeri bir giyim ürünü olarak tarif etmiştir. Bu kıyafetin farklı gelir durumlarındaki birçok kişi tarafından tercih edildiğini de eklemiştir. Yaşlı kadınların özellikle kış mevsiminde büzgülü donun üstüne “cılıkka” adlı yelek benzeri bir kıyafet giymekte olduklarını belirtmiştir. “Paltar” adı verilen başka bir kıyafetin üst kısmının sade, alt kısmının büzgülü olduğunu söylemiş ve paltarın kumaşı, rengi ya da üzerindeki motifin kişinin gelir durumu ya da yaşına göre değişebileceğini belirtmiştir. Örneğin gençler paltarlarının üst kısımlarında gül desenini, renk olarak da canlı renkleri, yaşlılar ise kahverengi ya da siyah gibi renkleri tercih etmektedirler. Çocuklara “dabı” adlı bir kıyafet giydirildiği ve bunun çocuğu nazardan koruduğuna inanıldığını da eklemiştir. Belden ayaklara

kadar olan bir başka giysinin adı da “şalvar”dır. Bundan sonra sırada “üst göyneği” adlı büzgülü donun üzerine giyilen elbise benzeri bir kıyafet olduğunu söylemiştir. Bu kıyafet sade bir patlar cinsidir, büzgüsü yoktur (Abbasi, 1391/ 2012. 14- 18).

Kırk üçüncü sayıda Kazım Abbasi yazmış olduğu “*Elat Geyimlerinden: Kalaş Tayfasında Kadın Geyimleri*” yazısında öncelikle “tuman”ı anlatmış ve bunun her yaşta insan tarafından tercih edilen, belden ayağa kadar uzanan etek şeklinde bir giysi olduğunu söylemiştir. Tumana Tebriz’de “şelte” adı da verilmektedir. Tuman, üst üste 7- 10 taneye kadar giyilebilmektedir. En alta giyilen tuman üsttekilere göre daha kısadır. Tuman yaklaşık on metrelik kumaştan dikilir. Yaşlı kadınlar genellikle boz renkli, kahverengi vs. kumaştan dikilen tumanları tercih ederken gençler sarı, beyaz, kırmızı tonlarda kumaştan dikilen tumanları tercih eder. Gelin tumanı ise kırışmayan kumaşlardan imal edilir. Elat kadınları tumanın altına “şalvar” giyerler. Şalvar altta kaldığı, dolayısıyla gözükmeyeceği için rengi ve kumaş cinsinin önemi yoktur. Tumanın üstüne önünde üç tane düğme bulunan “don” ya da “göynek” giyilir. Göynek dik yakalı bir kıyafettir. Bedenin üst kısmına giyilir. Kalaşlı kadınların giydiği bir diğer kıyafet, siyah kumaştan dikilen “pullu cılıkka”dır. Cılıkka bel çukuruna, tumanların bağlandığı yere kadar uzanır. Cılıkkanın içerisinde bir, önünde ise iki tane cep vardır. Bölgedeki kadınlar cılıkkanın üzerine bir de “yel” denilen başka bir paltar daha giyer. Baş giyimleri ise “yaylık” ve “şedde” adlı iki farklı örtüden ibarettir. Yaylık, dirseklere kadar uzanır. Her ikisi ipek kumaştan imal edilebilir (Abbasi, 1391/ 2012: 43- 47).

Kazım Abbasi’nin konuyla ilgili bir diğer yazısı kırk dördüncü sayıda yer almıştır. Bu sayıda Kazım Abbasi “*Bostanava’nın Heşindere Kendinde Kadın Geyimleri*” yazısında Danyal Mehemedi’den derlemiş olduğu Heşindereli kadınların giysileri hakkındaki bilgileri yazmıştır. Yazıda kadın giysileri belden yukarı giyilenler ve belden aşağı giyilenler olarak iki bölüme ayrılmıştır. Örneğin cılıkka, belden yukarı giyilen kolsuz bir giysidir. Bir nevi yelettir. Önü açık olarak giyilir ve tumanın üstüne düşer, yani içine sokulmaz. Cılıkkayı önden bağlamak için iki tarafına ip ve kemik yontularak dikilir. Bunlar birbirine geçirilerek önü kapatılır. Gençler

genellikle kırmızı, ihtiyarlar ise yeşil renkte cılıkka giymeyi tercih ederler. “Göynek” diğer adıyla “don”, cılıkkanın altına giyilen paltardır. Üzerinde üç dört tane düğme olur. Genç kadınlar kırmızı, sarı ya da yeşil rengi tercih ederken yaşlı kadınlar açık mavi tercih etmektedir. “Tuman” yani diğer adıyla “şelte” bedenin alt bölümüne giyilen bir giysidir. Yaklaşık 30- 35 cm uzunluğundadır ve dizlerin üzerine gelir. Heşindere’de hanımlar tumanın altına “şalvar” giyerler. Şalvar parıltılı kumaştan dikilir, gençler kırmızı ya da sarı renkte şalvar giymeyi tercih ederken yaşlılar genellikle mat renkli kumaşlardan dikilen şalvarları giymeyi tercih ederler. Heşindereli kadınlar başlarına “yaylık” ve “çalma” denilen iki çeşit başörtüsü takarlar. Yaylık sade keten kumaştan imal edilir. Yaylığın başta durması için kullanılan diğer örtüye çalma denilir. Çalma ipekten yapılır. Abbasi bunlardan sonra gelin kıyafetleri ile ilgili de kısaca bilgi vermiştir. Gelin paltarı kırmızı renkte olur. Gelinler başlarına “Buhara şalı” denilen ipekten yapılan saçaklı bir başlık takarlar. Buhara şalı kırmızı ve sarı renkte olabilir (Abbasi, 1391/ 2012: 19- 21).

Ekrem Heyrhah kırk altıncı sayıdaki “*Karadağ’da Kadın Geyimleri*” yazısında Nigar Hanımperi’den derlediği Karadağ’da kadınların giydiği bazı geleneksel giysiler hakkında bilgi vermiştir. Örneğin tuman, bir çeşit etektir. Üst üste 2- 5 tane kadar tuman giyilebilmektedir. Maddi durumu iyi insanlar saten gibi kaliteli kumaştan yapılan tumanları tercih ederken, maddi durumu daha düşük seviyedeki insanlar daha az kaliteli kumaşlardan yapılmış olan tumanları tercih etmektedir. Ancak bu giysi üst üste birkaç tane giyilebildiğinden hemen hemen her kadının en üste giyebileceği saten bir tumanı bulunmaktadır. Tumanın deseni her zaman güllüdür. Göynek ise üst bedene giyilen, uzun kollu ve yakalı bir kıyafettir. Gül desenli kumaştan dikilir. Tuman, göyneğin altında kalmalıdır. Yaylık diğer adıyla şamahı, bir çeşit baş örtüsüdür. Uzun ve nakışlı kumaştan yapılır. Başa iki tane yaylık örtülür. İkinci yaylık boyundan dolanarak çeneyi de örter. Arhalık, bedenin üst tarafına giyilir. Kolları uzun ve İngiliz yakadır. Kışın sıcak tutar, sade bir giysidir. Cılıkka, bir tür yelektir. Genellikle koyu renkli kumaşlardan dikilir ve metal liralarla süslenir. Arakçın, başa giyilen ve metal liralarla süslenen bir giyimdir (Heyrhah, 1391/ 2012: 35- 37).

Derginin ellinci ve elli birinci sayısında Rukiye Kebiri ve Sekine Kebiri'nin “*Sürme Nece İmale Gelir*” yazısında sürme yapımı anlatılmaktadır. Sürmenin ana malzemesi inek yağıdır. İnek yağı bir toprak kabın içine konulur, üzeri bir tepsiyle kapatılır. Ocak yandıkça inek yağı tütsülenip tepsiye yapışır. İnek yağının tümü tepsiye yapışınca kadar beklenilir. Bu işlemden sonra tepsiye yapışanlar bir kağıt üzerine alınır. Bu madde hamur gibi pişirilir ve içerisinde çeşitli yağlar da eklenerek sürme hazır hale gelir (Kebiri ve Kebiri, 1391/ 2012: 90).

Kazım Abbasi elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda “*Nehend Kendinde Kadın Geyimleri*” makalesinde Feride Dehkani, Hüseyin Dehkani ve Hacet Dehkani'den derlediği kadın kıyafetleri hakkındaki bilgileri anlatmıştır. Kıyafetlerin insanın milli kimliği, sosyal statüsü, ekonomik durumu, dini ve politik duruşunu belli ettiğini belirten yazar giyim kuşamın değişmesinin milli kimliği zedeleyebileceğini de ekledikten sonra Verezkan'a bağlı Nehend köyünün kadınlarının giyim kuşamlarını anlatmıştır. Nehendli kadınların kıyafetleri baş örtüleri hariç Elat kadınlarının giyimine benzemektedir. Nehend'de kadınlar topuklarına kadar uzanan “göynek” giyerler. Göynek, bedenin alt kısmına doğru genişlemektedir ve önünden dört düğmesi vardır. Göyneğin altına 3- 9 tane arası “tuman” adı verilen etekler giyilir. Bu eteklerin boyu göynekten biraz daha kısadır. Genç kızlar ve yeni gelinler göyneğin üzerine “cılıkka” giymeyi tercih eder. Cılıkkanın ön tarafı kaliteli arka tarafı nispeten daha kalitesiz kumaştan dikilir. Cılıkkada kırmızı ve yeşil renkler tercih edilir. Cılıkkaya sikke dikilerek süslenir. Dikilen sikkelerin değerleri kıyafet sahibinin ekonomik durumuna göre değişmektedir. Buralı kadınlar “kelegeyi” ya da “şamahı” denilen 1- 5 metre ebatında kumaşlardan yapılan baş örtüsü örterler. Kadınlar baş örtüsünün göğüs üzerine sarkan bir tarafını ağızlarının önünden geçirerek kulak arkasına iterler. Buna “yaşmak tutmak” denir. Baş örtüleri genelde beyaz ya da kırmızı gül desenli kumaşlardan dikilir (Abbasi, 1392/ 2013: 15- 20).

El Bilimi'nin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Susan Nevadeh Razi “*Bezek Düzeğin Kıssa Tarihi*” makalesinde kadınlar ve erkeklerin süslenmek için kullandığı materyaller ve süslenme ile ilgili

başka şeyler hakkında bilgi vermiştir. Yapılan çalışmalar insanların tarih öncesi dönemlerden itibaren süslenmek için çeşitli araç gereçler kullandıklarını ortaya koymuştur. Örneğin eski Mısır'da insanlar güzel kokmak için ıtırılı ve yağlı bitkileri kullanmışlardır. Ayna ve tarak ise insanların kullandığı ilk süslenme objesidir. Saç, deri ve tırnak boyamak da çok eskiden beri yapılmaktadır. Saç, tırnak ve deriyi boyamak için gerekli malzemeler ağaçların dalından ya da yaprağından, çeşitli bitkiler ya da madenlerden elde edilir. Örneğin eski Mısırlılar kohl denilen bir tozu gözleri daha iri ve parlak görsün diye sürme niyetine kullanmışlardır. Allık içinse demir oksitten faydalanmışlardır. Bezekten sadece süslenmek için değil dini merasimler ya da şifa bulmak için de faydalanılır. Asyalılar da süslenmeye oldukça önem vermektedir. Özellikle Japonya'da geşaların göz alıcı süslenme malzemeleri bulunmaktadır. Orta Çağ'da genellikle yüz ve dudak boyanır, göze ise yalnızca sürme çekilirdi. Çok eskiden süslenmek için kullanılan malzemeler deva derman araçlarıyla aynı iken on altıncı yüzyılın sonlarından sonra birbirlerinden ayrılmıştır. Rönesans döneminde de süs önemli yere sahiptir. Bu dönemin modası kaşların ve alındaki saçların tıraş edilmesidir. O devrin insanı kaşların tıraş edilmesiyle yüzün daha güzel görüneceğini düşünmüşlerdir. Kraliçe 1. Elizabeth zamanında meyve, süt, şarap, boraks, haşhaş tohumu, badem gibi maddelerden yapılan yüz maskeleri moda olmuştur. 1793'ten sonra da Fransa'da süt banyosu moda hâline gelmiştir. İngiltere kraliçesi Victoria döneminde ise yüz genelde sade bırakılmıştır, insanlar dudaklarını dişleyerek yanaklarını da sıkıştırarak kızartırlar. İran'da da kadınların bezekleri hakkında "yeddi kalem" deyimini bulunmaktadır. Bu yedi kalem şunlardır; sürme, hına (kına), kırşan (deriyi beyazlatan madde), enlik (yanakları kızartmak için kullanılan kırmızı toz), vesme (kaşları siyahlaştırmak için kullanılan boya), zerek (cilde sürülen altın renkli bir toz), hal. Süslenmek için kullanılan malzemeler ya da diğer adıyla bezekler geçmişten modern zamanlara doğru giderek değişmiş ve çeşitlenmiştir (Razi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 10- 17).

Hamide Miri Hasruşahi'nin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılardaki "*Geçen Senelerde Üskü'de Tekstil Çeşitleri (Enva' Mahsulat- e Parçaybafiy- e Üskü Der Salhay Gozaşte)*" yazısında sekiz kumaş çeşidi ve

Üskü'de tekstil sektörü hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda bahsedilen ilk kumaş “kelageyi”dir. Bu kumaş ipek ipliklerden dokunur. İkinci kumaş “genabiz”dir. Genabiz hem ipekten hem de fabrikasyon iplerle dokunabilmektedir. Üçüncü sırada “muhasseli” kumaşı gelmektedir. Bu kumaş da sentetik ipekten yapılmaktadır. Sıradaki kumaş “zehin”dir. Kalın yapılı bir kumaştır. “Mitgal” da beyaz renkli bir kumaştır. Bu kumaştan sonra gelen “yusufi”nin de siyah renkli ve kalın bir kumaş olduğu söylenmiştir. Yazıda sözü edilen diğer kumaşlar “ketan” ve “degayı”dır. Üskü'deki 37 kumaş atölyesinden 13'ü geleneksel yöntemlerle tekstil işini sürdürmektedir (Hasruşahi, 1393/ 2014: 16- 34).

Ahmed Cevadi'nin yetmiş altıncı sayıdaki “*Çarburç Kadınlarının Geleneksel Baş Örtüsü Çarkat (Çarkat Puşes- e Sonneti ve Ayini Zenan- e Çeharburc)*” yazısında bir baş örtüsü çeşidi anlatılmıştır. Çarkat denilen bu örtü normal baş örtülerden yaklaşık olarak üç dört kat büyük ve beyaz renklidir. Örtüldüğünde kişinin başını ve çenesini içine alır. Eskiden Çarburç'ta kadınlar taziye merasimlerinde ve cenazelerde bu baş örtüsünü kullanılmıştır (Cevadi, 2016: 124- 125).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Nefis Sinafer “*Azerbaycan Ayak Giyimleri*” yazısında ayağa giyilen yirmi dokuz adet nesneyi tanımlamıştır. Örnek vermek gerekirse çarık, camış derisinden yapılan bağcıklı bir ayak giyimidir. Başmak, deriden imal edilen bir çeşit ayakkabıdır. Topukluk, kadınların ayak topuklarına bağladıkları kumaştan imal edilen süstür. Çedik, sarı renkli deriden dikilen bir çeşit ayakkabıdır. Çorap, yünden ya da ipten imal edilen bir tür ayak giyimidir. Çekme, diz altına kadar gelen deriden imal edilen ayak giyimidir. Terlik, evde ve hamadan sonra ayağın ıslaklığını alan, kumaştan imal edilen bir ayak giyimidir. Cuş, alt kısmı deri üst kısmı ise kumaş ya da ip kumaştan dikilen ayak giyimidir. Mugazan; üstü yarım daire ve küçük, altı ise düz olan öğrenciler tarafından tercih edilen bir ayakkabıdır. Kunduru; deriden imal edilen, topuklu bir ayak giyimidir. Kalçın, keçeden ya da deriden imal edilen ayak giyimidir. Küncülü çorab, alt kısmı deriden dikilmiş olan bir tür çoraptır. Keçürkan; ayağın altına denk gelen kısmı olmayan, diz altı hizasına kadar gelen bir tür çoraptır. Çakcur,

deriden ve kumaştan imal edilen bir tür çoraptır (Sinafer, 1395/ 2016: 16-18).

Nasır Zare doksanıncı sayıdaki “*Libas (Paltar)*” yazısında geleneksel kıyafetler ile ilgili genel bilgiler vermiştir. İnsanları kıyafet giymeye iten üç sebep vardır. Bunlardan biri hava koşullarından korunmak, diğeri toplum içinde haysiyeti koruma dürtüsü, sonuncusu ise moda uyma kaygısıdır. Kıyafetler insanın ekonomisine ve kültürüne bağlı olarak gelişmiştir. Eski kıyafetler üzerine yorum yapmak, yeteri kadar veri olmadığından dolayı zordur. Yalnızca minyatürler ve sikkelerin üzerine basılan insanların giyimleri ile ilgili yorum yapma imkanı bulunmaktadır. Bazı şifahi halk edebiyatı ürünlerinde de kıyafet tasvirleri vardır. Bu tasvirler vasıtasıyla da eski insanların giyimleri hakkında fikir edinmek mümkündür. Bazı seyyahlar tarihte İran’da yaşamış olan Şirvanşahların dokumacılık ile ilgilendiğini kaydetmiştir. Tebriz, Meraga, Culfa, Merend, Bakü, Nahcivan, Şamahı bölgede dokumacılığın geliştiği şehirlerdir. Azerbaycan kültüründe insanların çalıştığı iş hakkında karşısındaki kişiye fikir veren kıyafetleri giymek gibi bir alışkanlık mevcuttur (Zare, 1396/ 2017: 144- 148).

Doksan sekizinci sayıda Nefis Sinafer “*Kaşkay Türklerinin Giyimleri*” yazısında Kaşkay Türklerinin geleneksel kadın ve erkek giysileri hakkında bilgi vermiştir. Sinafer kadın giysilerini bedenün üst kısmına giyilenler, bedenün alt kısmına giyilenler, başa giyilenler ve süsgeler olmak üzere dört grupta incelemiştir. Bedenün üst kısmına giyilen giysiler göynek, alt göyneği, arhalık olmak üzere üç tanedir. Kaşkay Türkü kadınların giydiği göyneğin üst kısmı dar, etek kısmı uzundur. Eskiden Mugan’da giyilenler gibi daha geniş olan Kaşkay göynekleri modernleşme ile beraber daralmıştır. Kaşkay Türkü kadınların giydiği göyneğin uzunluğu tumanın hizasından bir karış kısa ya da tam olarak tuman eteği hizasındadır. Alt göyneği üst göyneğin altına giyilir. Üst göyneğinin dikişleri dolayısıyla alt göynek görülür. Arhalık düz yakalı, belden yukarıda biten kısa ve astarlı bir giysidir. Parlak kumaşlardan imal edilir. İki yanında çıkıntılar olan arhalığın kolları ellerin üzerine gelecek kadar uzundur. Elin üzerine gelen kısım bilekten itibaren yukarı doğru biraz genişler, elleri güneşten korur. Bu kıyafetin göğüs ve etek bölümüne önceden pul dikilmekteydi. Şimdilerde

göğüs, etek ve kol ağzına süsge denilen metal süsler dikilmektedir. Bedenin alt kısmına giyilen giysiler arasında tuman (tuman geri) ve te tuman (alt tuman) görülmektedir. Tuman uzunlu 5- 8 arşın arasında olan kabarık bir etektir. Tuman topuk hizasında ya da yere kadar uzanabilir. Tumanın belinde bir ip vardır, bu ipe tumanın ön tarafından düğüm atılır ve bu düğüm göyneğin altında kalır. Tumanın altına sade kumaşlardan imal edilen 1- 3 adet arası te tuman (alt tuman) giyilir. Bunların uzunluğu üste giyilen tumanla eşit olur ve her birinin belinde bağ vardır. Kaşkay Türkü kadınların baş giyimleri arasında kulahça, çarkat ve yağlık görülmektedir. Küçük bir börk olan kulahça giyilmeden önce saç taranarak ortadan ikiye ayrılır ve zülüfler başın iki yanından sarkar. Kulahçanın ön tarafına pul dikilebilir ve çene altından bağlanır. Sadece başın üst tarafına örter. Çarkat zamanla değişime uğramış bir baş giyimidir. Şimdilerde çarkat yerine leçek kullanılmaktadır. Çarkatlar alın üzerine düşerken şimdiki leçek baş üzerinde düşer. Çevresi boncuklarla süslenir. Yağlık, ipekten yapılan baş giyimidir. Bu da zamanla değişime uğramıştır. Yağlığın kendine has bir katlama şekli vardır, başın üzerine taç gibi yerleştirilir. Başın üzerinde sabit durması için çengelli iğneyle kulahçaya bağlanır. Sinafer kadın kıyafetlerinin son bölümünü süsgeler başlığı altında toplamıştır. Süsgeler süs niyetiyle kullanılan ufak tefek aksesuarlardır. Bu yazıda kolbağı, saçbağı, guşvara, milek (elengü), üzük (üzlük), sancak, boymak (boyunbağı), melho anlatılmıştır. Kolbağı renkli ipliklerden yapılan kola takılan püsküllü bir süstür. Nazara karşı kullanılır. Eskiden nazar boncukları ve tılsımlar kolbağının üzerine takılırdı. Saçbağı örgülerin ucunu bağlamak için kullanılan bir nevi tokadır. Şimdilerde saç bağlamak için püsküllü ipler kullanılır. Guşvara kulağa takılan süstür, genelde altın olur. Milek ya da diğer adıyla elengü bileğe takılır. Genellikle altın olur, boncuk ve taşlarla süslenir. Üzük ya da üzlük parmağa takılır. Sancak boyuna çarkat dolanınca takılır. Boymak ya da boyunbağı boncuklar, taşlar, altın ya da gümüş pullarda süslenen boyna takılan bir kolyedir. Melho kiraz çekirdeklerinin boyanmasıyla yapılan bir tür kolyedir. Göçebe kadınlar bu kolyeyi çokça tercih ederler. Kiraz çekirdeğinden yapılan bu kolye dayanıklıdır. Kolyeyi yapmak için birkaç ipliğe kiraz çekirdekleri dizilir, sonra kiraz çekirdekleri

dizilmiş ipliklerin hepsi birden bir boncuktan geçirilir. Bu kolyenin ortasından başka bir boncuk daha sarkar. Mıhek karanfilden yapılan bir kolyedir. Bu kolyeyi yapmak için karanfiller kınalı suda ıslatılır ve iğne yardımıyla bir iplikten teker teker geçirilir. Sinafer, Kaşkay Türkü erkeklerinin giydiği giysilerden 11 tanesini anlatmıştır. Bunlar; göynek, arhalık, şal, çokka, zinhara (zenhara), kepenek, kurdek, şalvar, serme, meleki (pozar/givi/motori), börtür. Göynek arhalığın altına giyilen düz yakalı bir kıyafettir. Arhalık ise ön tarafı açık, dize kadar uzanan bir kıyafettir. Kıymetli ve kalın kumaşlardan, uzun kollu ve düğmesiz biçimde dikilir. Şal, arhalığın açılmaması için bele bağlanan, yaklaşık 3- 4 m uzunluğunda olan bir kuşaktır. Silah saklamak için kullanılmıştır. Çokka yün ipliklerden dokunan, kolsuz ve ön tarafı açık bir kıyafettir. Arhalıktan daha uzun olan ve üst bedene giyilen bir kıyafettir. Zinhara (Zenhara) kol altından geçirilip sırttan sarkıtılan püsküllü bir süstür. Renkli ipliklerden yapılır. Kepenek, çobanların giydiği ve keçeden yapılan kalın, giyeni soğuktan koruyan bir kıyafettir. Kurdek hanlara özgü bir kıyafettir. Keçeden ya da koyunun en yumuşak kürkünden imal edilir. Şalvar zamanla değişime uğramış bir kıyafettir. Daha önceden üst tarafı biraz geniş ve bacak kısmı dar olan bir kıyafettir. Serme bedeninin ayak bileği dizden aşağısını koruyan bir tür giysidir. Meleki (pozar/give/motori) bir tür ayakkabıdır. Börk, bir çeşit baş giyimidir. Bu giyim 1941’de tekrar tasarlanmıştır. Börkün iki yanında aşağı çevrilebilen işlemeli kanatlar vardır. Bu kanatlar börtü giyen kişinin kulağını kışın soğuktan korur, yazın da alnını ve boynunu güneşten korur. Kaşkay Türklerinin börtü, eski Türk börtüleri ile benzerlik taşımaktadır (Sinafer, 1396/ 2017: 91- 99).

Derginin doksan sekizinci sayısında konuyla ilgili diğer yazı Arslan Muradi’ye aittir. Muradi “*Börk (Külâh)*” makalesinde Kaşkay Türklerinin geleneksel baş giyimi hakkında bilgi vermiştir. Dünyadaki diğer milletler gibi Türkler de tarihsel süreçte yaşadıkları farklı coğrafyalarda çeşitli dini ve siyasi olaylardan etkilenmişler ve Türklerin giydiği kıyafetler de bu neticede şekillenmiştir. İran’ın güneyinde yaşayan Kaşkay Türkleri çeşitli börtüler kullanmışlardır. Bu börtüler genellikle keçeden dikilmiştir.

Yetişkinler ve çocuklar için ayrı börkler mevcuttur. Kaşkay Türklerine ait börkler mezar taşlarına da resmedilmiştir (Muradi, 1396/ 2017: 100- 101).

Yüz üçüncü sayıda Nasır Zare “*Papak*” makalesinde baş giyimi olan papak hakkında bilgi vermiştir. Azerbaycan soğuk bir iklime sahip olduğu için papak çok tercih edilen bir giyim ürünü olmuştur. Papak, birçok atalar sözüne ve şiire de konu olmuştur. Hatta papaklarından tanınan tayfalar da vardır. Papağın önemli olduğu Azerbaycan coğrafyasında papaksız gezmek büyük bir eksiklik olarak görülmüştür, hatta papaksız gezene kız vermemişlerdir. Papağı eğri takmak yiğitlik göstergesidir. Birden fazla papak çeşidi vardır ve papaklar kişinin sosyoekonomik durumu hakkında da bilgi verir, farklı meslek grupları farklı papaklar kullanmışlardır. Şiş papak, şeşe papak, daka papak, çoban papağı, Kacar papağı, behara papağı, yün papak farklı papak türleridir. Bazı papakların özelliklerinden bahsetmek gerekirse, şiş papak deriden imal edilir. Bu papağı tüccar ve esnaflar tercih etmiştir. Uzun bir papaktır. Çoban papağı tüylü deriden yapılır ve çobanlar tarafından giyilmiştir. Kacar papağı deriden imal edilir. Daha çok gençler tarafından tercih edilmiştir. Kaçar döneminde beyler, hanlar tarafından da kullanılmıştır. Yün papak yünden imal edilir, ucuz bir papak türüdür. Bu yüzden köylüler ve özellikle yaşlılar tarafından tercih edilmiştir (Zare, 1397/ 2018: 75- 79).

Nasır Zare yüz üçüncü sayıdaki diğer makalesi olan “*Dolaklar ve Sarıklar*”da bir giyim kuşam türü olan dolaklar hakkında bilgi vermiştir. Dolaklar kişi dolakları, hanım dolakları, boyun dolakları, kol dolağı, kış dolağı (petava), bel dolakları (kurşak) olmak üzere altı tanedir. Kişi dolaklarını şairler ve din adamları tercih eder. Bunlar ipek ya da atlas kumaştan imal edilir. Hanım dolakları baş örtüsünün üzerine sarılır. Soğuktan korur. Boyun dolağının diğer adı şaldır, soğuk havalarda soğuktan korunmak için kullanılır. 1- 1, 5 metre uzunluğundadır. Kol dolağı da soğuktan korunmak için kullanılır, 50- 80 cm uzunluğundadır. Kış dolağı belden dize, belden diz altına ya da topuğa kadar uzanabilir. Kişiyi soğuktan korur. Bel dolağının uzunluğu 1- 2 metre kadardır. Genellikle yaşlılar beline dolar. Zengin insanlar ipekten yapılanını fakir insanlar da daha ucuz kumaştan yapılanını kullanırlar (Zare, 1397/ 2018: 80- 82).

Derginin yüz sekizinci sayısında Eman Ahmed Hocalı'nın yazıp Vida Haşmeti'nin çevirdiği “Yaşmak” makalesi yer almaktadır. Yaşmak, yeni gelinin yüzünü kayınbabası, kayınvalidesi, kayınları ve eşinden büyük kişilerle konuşurken yarısına kadar örtmesidir. Yüzün bir kısmı saygıdan dolayı örtülür. Yine saygıdan dolayı bu büyüklerinde yanında gelin hiç konuşmaz (Hocalı, 1397/ 2018: 78- 79).

Konuyla ilgili son yazı El Bilimi dergisinin yüz on ikinci sayısında. Derginin bu sayısında Nasır Zare “*Azerbaycan Geyimlerinde Paltar*” yazısında erkeklerin geleneksel kıyafetlerinden bahsetmiştir. Erkek kıyafetlerinden biri “göynek”tir, bedenün üstüne giyilir, ön tarafında düğmeler vardır. İkinci kıyafet “arhalık”tır. Bu kıyafet de bedenün üstüne, göyneğin üzerine giyilir. Her yaştan insan bunu giyebilir. Dizden bir az yukarıda olacak şekilde biter. Üçüncü kıyafet “çuha”dır. Bedenün üstüne giyilir ve kalın bir kumaştan dikilir. Giyeni soğuktan korur. Diz kapağına ya da diz kapağının biraz aşağısına iner. Bu kıyafeti varlıklı insanlar giyerler. “Kürk” koyun veya kuzu derisinden dikilir, kışın kullanılır. Kadın kürkleri süslü olurken erkeklerin giydiği kürkler sadedir. “Terlik, Can Göynek, Alt Göynek” iki çeşittir. Bir çeşidi kolsuz, diğer çeşidinin kolu ise dirseğe kadar gelir. İnce bir kumaştan dikilir, bu yüzden yazın kullanılır ya da kışın vücudun terini alması için içe giyilir. “Yapıncı (Çoban Çuhası, Kepenek)” çobanların giydiği bir kıyafettir. Keçeden yapılır ve ayağa kadar uzanır. “Cılıkka” bedenini üzerine giyilir. Havanın durumuna göre her mevsim kullanılabilir. Erkeklerin giydiği cılıkka oldukça sade ve işlemsiz olur. Kolsuz ve V yakadır. “Setire Kot Penek” on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan ve yirminci yüzyılda yaygınlaşan bir üst beden giyimidir. Önünde 2 ya da 3 tane düğmesi vardır. “Tohuma Göynek” kol uzunluğu bileklere kadar gelen bir üst beden giyimidir, V yakalıdır (Zare, 1398/ 2019: 65- 76).

2.1.10. Halk Bilgisi ile İlgili Yazılar

Halk bilgisi, halk biliminin çevreyi oluşturan canlı, cansız doğal nesnelere ilgili kimi düşünceler, deneyimler ve uygulamalar sonucunda oluşan ve devamlı kullanılabilecek bilgilerden oluşan bir şubesidir. Bu kavram halk hekimliği ve veterinerliği, halk botaniği, halk zoolojisi, halk

ekonomisi, halk mimarisi, halk matematiği konularını içerir. Halk bilgisi dâhiline giren konuların büyük kısmı geçmişten bugüne sözlü olarak aktarılmıştır ve toplum içerisinde sürekliliğini devam ettirme özelliğine sahiptir (Aça, 2016: 399).

El Bilimi dergisinin ikinci sayısında Fatma Perniyan tarafından yazılmış olan “*Hibegin Çölünde Biten Malcevi Bitgiler*” makalesinde 13 adet şifalı bitki ve bunların etkileri hakkında bilgi verilmiştir. Söğüt yaprağı, cacık, şah teresi, dağ merzesi, horoz budu, bizovşa, şüveren makalede anlatılan bitkilerden bazılarıdır (Perniyan, 1387/ 2008: 40- 43).

Ehad Namur’un üçüncü sayıdaki “*Üzüm Adları*” yazısında otuz bir adet üzüm cinsi hakkında bilgi verilmiştir. Bu üzüm cinslerinin bazılarının adları şöyledir; inek emceği, türşeh, hüseyini, düde, tula göz, kızıl üzüm, teberze, şirazi, esgeri, meliki (Namur, 1387/ 2008: 29- 34)...

Meryem Hüdabahş derginin dördüncü sayısında “*Köylüler Açısından Hayvan Hastalıklarını Tanıma (Şenahat Rustaiyyan Ez Bimarihay- e Damı)*” yazısında beş tane hayvan hastalığını tanımlamıştır. Bu hastalıklar; dabbah, yel- boz, ciğer ezmesi, kuduz ve çerletmedir (Şayak, 1388/ 2009: 18- 20).

Beşinci sayıda Siyamek Hüseyinalizade’nin derlemiş olduğu folklor malzemelerini içeren “*Afşarlar Arasında Türk’e Çarelerin Adı, Bitgilerin Adı ve Tesiri*” makalesinde 87 adet bitkinin çeşitli rahatsızlıklar üzerindeki tesirlerinden bahsedilmiştir. Yoncanın karnı yumuşattığı, yer kökü ve kelem denilen bitkilerin kanı temizlediği, alça adlı bitkinin kan şekerine yeşil biberin ise soğuk algnlığına iyi geldiği makale içinde verilen bilgilerden bazılarıdır (Hüseyinalizade, 1388/ 2009: 22- 29).

Siyamek Hüseyinalizade’nin altıncı sayıda bulunan “*Afşarlar Arasında Türk’e Çarelerin Adı: Bitgilerin Adı ve Tesiri, Halk Hekimliğine Ayid Sözler*” makalesinde 88 adet bitkinin adı ve tesirinden bahsedilmiştir. Örnek vermek gerekirse yoncanın karnı yumuşattığı, karpuz ve şüvüt bitkisinin doğum yapmış olan kadınların sütünü artırdığı, koz denilen bitkini kanı temizlediği, meryem gülü bitkisinin alerjiye, acıbademin böbrek taşına ve iğdenin middedeki yaralara iyi geldiği, benövşenin baş ağrısı ve uykusuzluk

tedavisinde kullanıldığı makale içinde sözü edilen bazı bitkiler ve onların etkilerindedir (Hüseyinalizade, 1388/ 2009: 23- 30).

Derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarında Rahim Kablnijad'ın yazmış olduğu *“Bağmaruf'da Mōhüm Dermanlar”* makalesinde nazar götürme, kısırlığı giderme ve akıl hastalığına yakalanan kişileri iyileştirmek için yapılan uygulamalar anlatılmıştır. Nazarı götürmek için, 7 kişinin evindeki çöpleri dökerler, bir kağıda 7 tane göz çizip keserler ve bunları üzerlik otuyla yakarlar. Küllerini de üç yol ağzına dökerler. Sonra bir kişi nazar değdiği düşünülen kişinin başının üzerinde iki parmağının arasında bir yumurta tutar. Nazarı değdiğinden şüphelenilen kişinin isimleri sayılır ve kimin ismi söylendiğinde yumurta kırılıyorsa o kişinin nazarının değdiğine inanılır. Kısırlığı gidermek için bir kurbağanın derisine 7 buğday, 7 arpa ve 40 kaşık yağmur suyu dökülür. Kısırlığı gidermek için kaplumbağa, buğday ve arpadan faydalandığı da bilinmektedir. Aklî dengesi bozulan kişi falcıya götürülür, sonra da başının üzerinde kara tavuk keserler ve bu kara tavuğun kanını aklî dengesi bozulan insanın alınına sürerler. Tavuğun etini yoksullara dağıtırlar. O kişinin gömleğini karşısında yakarlar (Kablnijad, 1388/ 2009: 4- 5).

El Bilimi'nin on birinci ve on ikinci sayılarında konuyla ilgili tek makale Rahim Kablnijad'a aittir. *“Bağmaruf'ta Dava- Dermanlar”* makalesinde Kablnijad; romatizma, ishal, öksürük, kulunç, zatürre gibi hastalıkların halk arasında bilinen çarelerinden bahsetmiştir. Örneğin romatizma için küncüd otu havanda dövülür, sonra buna tereyağı ya da zencefil eklenir. Elde edilen karışım hem yenilir hem de ağrıyan bölgeye sürülür. Bu işlemlerden sonra yün paltar giyilir ve debbağlanmış deri üzerine oturulur. İshal olan çocuğa evelik tohumu ve kızıl gül kütüğünün demlenmesinden elde edilen çay içirilir ya da haşlanmış yumurta sarısı ile nane yedirilir. Öksürük için yarpız ve eme kömeci denilen bitkiler demlenerek içirilir. Kulunç olan çocuğun önce sağ eliyle sol ayağını sonra da sol eliyle sağ ayağını birleştirirler. Zatürre olan kişi hacamat yaptırır (Kablnijad, 1388/ 2009: 15- 18).

Ali Asker Ocaklı yirmi üçüncü sayıdaki *“Türke Dava”* makalesinde Zengan'ın kapalıçarşısından geleneksel tıp ile meşgul olan Esedullah

Rengrez hakkında bilgi verilmiştir. Ocaklu Rengrez'in atalarının da geleneksel tıp ile uğraştığını, kimi zaman modern tıp doktorlarının hastalarını ona yönlendirdiğini söylemektedir. Esedullah Rengrez, Zengan ve çevresinde yetişen 500'ü aşkın bitki hakkında bilgi sahibidir (Ocaklu, 1389/ 2010: 41- 46).

El Bilimi'nin otuz beşinci sayısında Yahya Askeri "*Nemin'de Kış Adabı ve Taksimler (Taksimat ve Adab- e Zemistani Der Nemin)*" yazısında kış mevsiminin çeşitli bölümlerine halk arasında verilen isimlerle tekemçilik ve Çerşenbesuri geleneklerini anlatmıştır. Askeri'nin sözünü ettiğine göre sonbaharın son yedi günü "keluz" olarak adlandırılır. Bu yedi gün içinde kar yağdığı takdirde Nevruz'a kadar her yerin kar olacağına inanılır. Dey ayının birinci gününden itibaren olan kırk güne ise "Büyük Çille" adı verilir. "Küçük Çille" de Büyük Çille'nin bitiminden itibaren başlar ve yirmi gün sürer. Büyük Çille'nin son üç günü Küçük Çille'nin ilk dört günü yani Behmen ayının yirmi yedisi ve Esfand ayının dördü Hıdır olarak adlandırılır. Küçük Çille'nin son gününe "Kurdoğlu" günü denilmektedir. Bu isim eski bir efsaneye dayanır. Efsaneye göre vaktiyle birgün çok kar yağdığında Kurdoğlu denilen bir kişi kar içinde kalmış ve bu olaydan dolayı da Küçük Çille'nin son günü Kurdoğlu olarak adlandırılmıştır. Nevruz Bayramı'na iki hafta kala bir rüzgar eser ve bu rüzgar "vade yeli" olarak adlandırılır. Vade yeli esince buzlar erimeye başlar. Çerşenbesuri günü esen rüzgara "çerşenbe küleği" denilir. "Darı küleği" de Nevruz'dan on iki gün sonra esen rüzgarın ismidir. Nevruz'dan 45 gün sonraya kırk beş denilmektedir. Kırk beşten sonra sebze ekim dikimine başlanılabilir. Askeri, bu bilgilerden sonra tekemçilik ve Çerşenbesuri âdetlerinden de bahsetmiştir. Tekemçilik Çerşenbesuri'ye iki üç hafta kala yapılır. Tekemçiler tahtadan yapılma tekem adlı bir oyuncakla maniler okuyarak mahallelerde gezer. Çocuklar da ona katılır. İnsanlardan çeşitli hediyeler alırlar. Çerşenbesuri'de eskiden havai fişek atılır ya da tüfek patlatılır, ateş üzerinden atlanılır ve şal sallama da bugün yapılır. Tavuklu pilav Çerşenbesuri için yapılır yenilen bir yemektir. Çerşenbesuri'den sonraki gün, köyde bulunan bir nehrin üzerinden atlanılır (Askeri, 1390/ 2011: 18-29).

Siyamek Hüseyinalizade'nin otuz beşinci sayıda yazmış olduğu “*Avşar Ölçüleri ve Halk Takviminden*” yazısı konuyla ilgili bir diğer makaledir. Bu makalede baş, ayak, karış, kulac, kol gibi 52 adet ölçü biriminden söz edilmiştir. Yazıda bahsedilen diğer konu insanları etkileyen çeşitli doğa olaylarına halk arasında verilen isimlerdir. Örneğin bu yazıya göre iğdelerin çiçek açtığı zaman “*iyde güllenende*”, Nevruz Bayramı'ndan bir sonraki zaman “*bulama çağı*”, haftanın ikinci günü “*bazar*” olarak adlandırılmaktadır (Hüseyinalizade, 1390/ 2011: 46- 48).

Derginin otuz dokuzuncu sayısında Erdeşir Nasırı'nin yazmış olduğu “*Halhal Derman Bitkileri*” yazısı bulunmaktadır. Belirtilenlere göre bu yazı daha evvel “*El Dili ve Edebiyatı*” dergisinde yayımlanmıştır. Erdeşir Nasırı tarafından tekrar düzenlenerek *El Bilimi*'ne alınmıştır. Yazıda 98 adet bitki ve bunların etkilerinden kısaca bahsedilmiştir. Yazıda belirtilenlere göre örneğin; at elması denilen meyve ishale iyi gelmektedir, ardıçtan elde edilen çay göz ağrısı ve arpacık tedavisinde kullanılmaktadır. Üzerlik otunun tütsüsü sinirlere iyi gelmektedir. İğde ağacının kabuğu vücutta şişen bölgenin üzerine konulursa şişkinliğin incecğine inanılır. Turşek denilen bitkinin ağız, boğaz ve mide ağrısına iyi geleceğine inanılır, beş parmak adlı bitkinin vücuttaki her türlü yaraya iyi geldiğine inanılır (Nasırı, 1390/ 2011: 35- 41).

Fatma Perniyan derginin kırk birinci sayısındaki “*İye (Hıyek) Kendinde Çille Götürme Debleri*” yazısında İye'de çille götürmek için uygulanan bazı pratikleri anlatmıştır. Bunlardan birinde çille düşen kişi pazartesi gecesi yatağının altına “*zey*” adı verilen eriyebilen bir parça taş koyarak yatar. Sabah kalkınca bu taşı tavada eritir. Taş, erime sırasında çeşitli şekillere girer. Bu şekillerin kişiye çillesi düşen kişinin ya da hayvanın şekli olduğuna inanılır. Eridikten sonra taş bir suya atılır, o suyla kendisine çille düşen kişi banyo yapar. Banyo yaparken de “*Çillemi bu adama ya da hayvana keserem.*” ya da “*Bunnan çillesin kesirem.*” der. İye'de hamile kadınların birbirlerini görmemeleri gerektiğine inanılır (Perniyan, 1391/ 2012: 33).

Derginin kırk ikinci sayısında Ali Asger Gafuriniya “*Salmas'ta Türke Dermanlardan Örnekler*” makalesinde halk arasında uygulanan korku

götürme ve doğum ile ilgili bazı tedavi yöntemlerini anlatmıştır. Salmas'ta nazar değen ya da korkan kişiyi tedavi etmek için genellikle kadınlardan faydalanırlar. Korkan insanda ağzın köpürmesi, rengin kaçması, sürekli endişeli olma gibi durumlar baş gösterir. Korku götürme işiyle meşgul insanların temiz ve abdestli olması gerekmektedir. Korku götürme işi sabah ya da akşam vakti yapılmalıdır. Korku götürmek için yapılan birkaç işlem vardır. Bunlardan biri korkan insanın yeniden korkutarak iyileştirmeye çalışmaktır. Bu işlem için korkan insanın bir kenarına sıcak bir cisim konulur ve kişi bu nesnenin hararetinden bir anda korkar. Korkan insan iyileşmezse bu kez hamurdan, korkan kişinin şekline benzeyen “ebece” ya da “bebece” adında bir şekil yapılır. Çarşamba ya da Cuma günlerinde kurşun dökmek de bir başka korku götürme yöntemidir. Korkan insanı iyileştirmek için yapılan bir başka tedavi yönteminde de korkan kişinin cinayete kurban gitmiş bir insanın mezarına götürülerek gusül abdesti aldırılmasıdır. Hastaya abdest aldırıldıktan sonra suyun taşındığı cam kap mezarlıkta kırılmalıdır. Gafuriniya yazısında doğum yaptırma ile ilgili bilgiler de vermiştir. Salmas'ta doğum ebeler tarafından yaptırılır. Hamile kadının doğum yapacağı zaman yaklaştığında ebe eve gelir ve kadın için yağ, bal, yumurta ve sıcak su hazırlar. Hamile kadının evi temizlenir ve akrabaları çağırılır. Kadının iki bacağı arasına bir kap konur ve çocuk doğduktan sonra bu kaptan yıkanır. Çocuk erkek olursa ebe “*Ya Ali!*”, kız olursa “*Ya Fatıma!*” der (Gafuriniya, 1391/ 2012: 5- 8).

Aynı sayıda Haşim Abbasi “*Üzerlik*” makalesinde nazar götürmek için yapılan üzerlik yakma işlemini ve bu sırada okunan bir şiiri vermiştir. Nazar değdiğine inanılan yerde üzerlik yakılır ve onun tütsüsü ev içinde gezdirilir. Tütsüyü gezdirirken, “*Üzerlihsen havasan/ Neçe derde devasan/ Dat kapıdan girende/ Sen bacadan kovasan.*” dörtlüğüyle başlayan bir şiir okurlar (Abbasi, 1391/ 2012: 24).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Fatma Perniyan “*Heriz'in İye Kendinde Çille Götürme Debleri*” makalesinde İye'de çille götürmek için yapılan bazı uygulamaları anlatmıştır. Örneğin kendisine çille düştüğüne inanan bir kişi pazartesi gecesini, başının altına ısıtılınca eriyebilen bir taş olan bir parça “zey” koyarak uyur; sabah kalktığında bu taşı bir tavada eritir.

Taşın aldığı şeklin, çillesi düşen kişiye ya da hayvana benzeyebileceğine inanılır. Erimiş taşın atıldığı su ile banyo yapılır. Banyo yaparken “*Çillemi bu adama ya da hayavana keserim.*” denir (Perniyan, 1391/ 2012: 61).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Güneş Emani “*Odumlu Kadınlar*” makalesinde halk hekimliği ile ilgilenen, çeşitli rahatsızlıkları tedavi etmeye çalışan kadınlar ile ilgili bilgi vermiştir. Örneğin; mamalar yani ebeler hamile kadınlara doğum yaptıran kadınlardır. Mamalar bebeğin doğumu, doğan bebeğin göbek kordonunun kesilmesi, doğumdan sonraki ilk 40 gün annenin bakımı ve hamile kadında görülmesi muhtemel rahatsızlıkları iyileştirmekle ilgilenirler. Bendeçiler de tıp doktorlarının bir çare bulamadığı hastalıklarla ilgilenir. Modern tıbbın çare olmadığı nazar götürme, korku giderme gibi hâller için insanları tedavi ederler. İnsan vücudunun çeşitli yerlerini ovup damarlarını yoklayarak tedavi etmeye çalışırlar. Kadın bendeçiler olduğu gibi erkek bendeçiler de vardır. Bazen de korkan insanlar korkuluk götürme ile ilgili kişilere başvururlar. Korkan kişiyi iyileştirmenin pek çok yolu vardır. Tuz ile ya da pamuk ile korkan kişi iyileştirilebilir. Göbek götürme ile meşgul kadınlar ağır işlerde çalıştıktan sonra bel çevresi ağrıyan insanları tedavi ederler. Ağır işlerde çalışan insanların bel çevresinde bir ağrı husule geldiğinde “göbeği düşmüş” denir ve bunu tedavi eden kadın göbeği yerine getirmeye uğraşır (Emani, 1391/ 2012: 91- 95).

Derginin aynı sayılarında Rukiye Kebiri ve Sekine Kebiri “*Hacamat Almak ve Küpe Salmak (Bakkış Salmak)*” başlığı altında geleneksel bir tedavi yöntemini anlatmıştır. Hacamatta bedenden kan alınır. Bu işlem hamamda yapılır. Kadınlar kadınlara erkekler de erkeklere hacamat işlemini uygular. Bu işi yapan kişiye “dellegi” denir ve dellegiler aynı zamanda diş çekme ve erkek çocuklarını sünnet etme işlerini de görür. Hacamattan önce yapılan küpe salma işinde vücudun ağrıyan yeri bir iple sıkıştırılır ve üzerine tuz dökülür. Bu işlem hacamat yapılacak bölgeyi yumuşatmak ve biraz şişirmek için yapılır (Kebiri ve Kebiri 1391/ 2012: 96).

Elli üçüncü sayıda Mina Salvatizade’nin kaleme almış olduğu “*Hekimlik*” adlı yazıda, Salvatizade’nin kaynak şahıslardan derlemiş olduğu

halk tıbbı ile alakalı bilgiler aktarılmıştır. Bu bilgiler arasında süt aşı adlı yemeğin pişirilip tutulan damarın üzerine koyulması, yanık tedavisinde tereyağı, un ve yumurta sarısından oluşan kuymak hamuru, boğaz gelme adlı rahatsızlığın tedavisinde kurt ayağı kullanılması gibi tedavi yöntemleri bulunmaktadır (Salvatizade, 1392/ 2013: 18).

Rukiye Alikuliyev derginin elli yedinci ve elli sekizinci sayılarındaki “*Korhu Götürmek*” makalesinde korkan insanı iyileştirmek için uygulanan bazı pratikleri anlatmıştır. Azerbaycan’da korku götürmek için yapılan işlemlerin Şamanizm ile yakın ilgisi vardır. Örneğin korkmuş insanı iyileştirmek için yapılan işlemlerden birisinde yedi insanın kıyafetinden yedi parça koparılır ve bu parçalardan korkmuş insana paltar dikilir. Şamanların cübbeleri de tıpkı burada anlatıldığı gibi parça parça kumaşlardan imal edilir. Bu inaçla bağlantılı olarak, çocuğu doğar doğmaz ölen bir kadının çocuğunu yaşatmak için adı Fatma olan yedi kadının kıyafetinden parça alınır ve bu parçalardan dikilen paltar yeni doğan bebeğe giydirilir. Korku götürme ile ilgili uygulamalarda söylenen büyülü sözler ve kırk sayısı önemlidir. Korku götürmek için korkan kişinin saç, tırnak gibi vücuduna ait parçalarını ateşte yakmak, üzerlik otu yakmak gibi işler de yapılmaktadır. Bütün bunlar eski Türk inançlarından bugüne kadar kalan izlerdir. Azerbaycan coğrafyasının çeşitli yerlerinde korku götürme işlemleri farklılık göstermektedir. Örneğin korkmuş insanı iyileştirmek için yedi kapıdan götürülen çöp üzerlikle birlikte korkan kişinin başı üzerinde yakılır ve sonra üç yol ağzına atılır. Başka bir uygulamada korkan adamın başından göğsüne doğru metal bir para sürtülerek dua okunur, sonra da korkan adamın bu parayla bir şey alıp yemesi gerekir (Alikuliyev, 1392/ 2013: 33- 35).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda Fatma Tehmasbpur Şehrek “*Toyuk Basdırma: Toyuğun Kürt Düşmesi*” makalesinde bahar ayı geldiğinde yumurtlamayan aynı zamanda su ve yemden kesilen tavukların yumurtlaması için yapılan bir işlemi anlatmıştır. Yumurtlamayan, su içmeyen ve yemini yemeyen, kümesinden dışarı çıkmak istemeyen tavuğun durumuna “kürt düşmesi” denilir. Böyle bir durumda bir miktar samanın üzerine 10- 12 yumurta konulur ve tavuk bunların üzerine oturtulur. Bazen

ördek ya da kaz yumurtası da tavuğun altına konabilir. Tavuğun önüne yemi ve suyu konulur. Kuluçkaya yatan tavuğa anaş tavuk denilir. Anaş tavuğa yalnızca alıştığı kimseler yem ve su verebilir, çünkü aksi olursa tavuk yem ve su vereni gagalar. 20 gün kadar sonra tavuk kuluçkadan kalkar ve civcivler çıkar. Yumurtadan erken çıkan civcivler ölür. Civcivler büyüyünce tavuk, onları kendi başlarına idare etsinler diye didikler (Şehrek, 1392/2013: 36- 38).

Mehemmed Rezaki altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda bulunan “Zengan’da Kurd Ocağı” makalesinde Zengan’a bağlı Cennet Ölen’de kuduz tedavisiyle ilgili uygulamalar üzerine bilgiler verilmiştir. Rezaki bu bilgileri Kahraman Necefli, Hac Nevruz Süleymani ve Ali Hüseyin Hüseyini’den derlemiştir. Makalede bahsedilene göre burada Türk dünyasındaki tek kurt ocağı yer almaktadır. Kuduz bir kurt tarafından ısırılan insanlar burada konaklar ve kurban keserek şifa bulacaklarına inanırlar. Başka bir inanişaya göre de kuduz bir kurt tarafından ısırılan kişi bu kentin toprağına elini vurup sonra da elini ağzına koyarsa iyileşir (Rezaki, 1392/ 2013: 21- 26).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda halk hekimliğı ile ilgili iki adet makale vardır. Bunlardan ilki Rukiye Alikuliyan’ın yazmış olduğı “Kurd Eli ile Tutuculuk” adlı makaledir. Bu makalede yazarın küçüklüğünde ablasının doğumundan sonra meydana gelen göğüs şişkinliğini “tutucu” adı verilen bir kişinin kurt eli ile tedavi etme şekli anlatılmıştır (Alikuliyan, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 78).

Bu sayılardaki konuyla ilgili öteki makale Sekine Kebiri’ye aittir. Sekine Kebiri’nin yazdığı “Halk Hekimliğı” yazısındaki bilgiler Hacı Necibe Kebiri’den derlenmiştir. Yazı şiddetli baş ağrısı, doğumdan hemen sonra çocukları ölen kadınlar, sık sık çocuk düşüren kadınlar, bazı göz rahatsızlıkları, çok sinirli insanları sakinleştirmek için halk arasında uygulanan tedavi yöntemlerini içermektedir. Bu tedavilere bir örnek vermek gerekirse, bir kadının çocuğı doğumdan kısa süre sonra sürekli ölüyorsa “yahadan geçirmek” denilen bir yöntem uygulanır. Bu yönteme göre bir seyide yeni doğan doğan bebeğın manevi annesi olur. Yeni doğan bebek bir seyidenin paltarının eteğinin altından tıpkı yeniden doğuyormuş gibi

çıkarılır. Bu andan sonra seyide ömür boyu bebeğin manevi annesi olur (Kebiri, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 81- 84).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Fatma Tehmasbpur Şehrek “*Geçmiş Zamanda Tababet (Derman Der Zaman- e Kadim)*” makalesinde halk tıbbı uzmanı Gulabettin Cebbari’den derlediği bebeklerdeki çeşitli durumların tedavisi ile ilgili bazı bilgiler vermiştir. Gulabettin Cebbari Merend’e bağlı Vedik köyünde doğmuştur. Cebbari 13 yaşında evlenmiş ve beş çocuk sahibidir. Cebbari’nin söylediklerine göre eski zamanlarda çocukların yerini 24 saat içinde iki kez değiştirmekteymiş. Eğer çocukların bacakları yanarsa, yanığı tedavi etmek için bacaklarına kuş pisliği ya da toprak sürülür. Çocuğun göbeği düşerse, göbeğinin üzerine kaynamış süt ya da argaç denilen dokuma ipliği yakılarak bu ipin külü sürülür (Şehrek, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 131- 132).

Güneş Emani yetmiş beşinci sayıdaki “*Toyuk Bastırma*” yazısında kendisi kuluçkaya yatmayan tavuğun nasıl kulaçkaya yatmasını sağladıklarını anlatmıştır. Tavuklar bir kere bayramdan sonra bir kere de yazın sonunda olmak üzere yılda iki kere kuluçkaya yatarlar. Tavuk eğer horoz görmezse yumurtasından civciv çıkmaz. Bu yüzden horoz görmüş bir tavuğun yumurtası alınıp horoz görmeyen tavuğun altına konur ve onun üzerine kuluçkaya yatması sağlanır. Horoz gören tavuk az yumurtladığı takdirde onun da altına bu şekilde başka yumurtalar eklenir. Tavuklar çift sayıda yumurtanın üzerine yatmazlar, tek sayıda yumurtanın üzerine yatmak isterler. Eğer kuluçkadaki yumurtalar çift sayıda ise tavuk birini atar. Tavuğu bastıran kişi erkekse çıkan civcivlerin çoğunun erkek, kadınsa çıkan civcivlerin çoğunun dişi olacağına inanılır. Tavuğun ayaklarına kumaş sararlarsa ayakları tüylü olur. Eğer başına kumaş sararlarsa başı daha çok tüylü olur. Tavuklar bazen tüylerini dökerler, buna “tülekde olmak” derler. Emani yazısında tavuklarla ilgili birkaç atalar sözü örneği vermiştir (Emani, 1395/ 2016: 28- 30).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıdaki “*Hayvanların Dili*” yazısı halk zoolojisiyle ilgilidir. Yazar burada köpek ve eşek hakkında bilgi vermiş ve bu iki hayvanla ilgili Çarburc’da kullanılan deyimleri anlatmıştır. Çarburc’da köpeklere sarı köpek, kara it, boz köpek, tay kulak, ala kuyruk

gibi isimler verilir. Köpek çağırmak için “kula, kula...” denilir. Eğer köpeğin bir adı ve belli bir rengi varsa köpeği çağırırken hayvanın adı ve rengi söylenir. İnsanlar köpek kovmak için “it ged” derler. Köpeği başkasına saldırtmaya “kısırmak” denilir. “Kıs, kıs, kıs...” sözünü duyan köpek saldırıya geçer. Köpeğin yediği yemeğe “yal”, yemek yediği kaba “yalak” denir. Köpeğin ölümü için “çatdamak”, oturması için “çönbelmek” fiili kullanılır. Çarburc’ta köpek yalnızca hayvanın erkeği için kullanılan bir sözcüktür, hayvanın genel adı “it”tir. Köpeğin dişisine “kancık” denir. Köpeğin cinsi münasebet zamanına “kursek”, köpeğin yavurlamasına “küçüklemek” denir. Köpek yavruları “kuçuk”, “tula”, “kula” olarak adlandırılır. Köpek sesine “hörmek”, “vakkıldamak”, “ulumak”, köpeğin birini ısırmasına ise “kapma” denir. Cevadi köpekten sonra eşek hakkında bilgi vermiştir. Çarburc’ta eşek için boz eşsek, ağ eşsek, tay kulla, kara eşsek, ala eşsek, boynu yuluh, taygöz, ahta kelimeleri kullanılır. Eşeğe “huş”, “hukkuş”, “hekkış” diye seslenildiği takdirde bunu anlar ve hemen durur. Eşeğin ölümü için “çerimek”, yatması için “ağnanmak” fiilleri kullanılır. Eşeğin dişisine “kancık eşek”, erkeğine “erkek eşek”, yavrusuna “kuduh” denilir. Eşeğin cinsi münasebet vaktine “hakide” denir. Eşeğin ses çıkarması da “ankırmak” olarak adlandırılır, Çarburc’ta eşeğin anırması ile ilgili komik bir deyim vardır. Eşek saat başı anırırsa insanlar eşek sesi duyduklarında “Eşek saati vurdu.” derler. (Cevadi, 1395/ 2016: 77- 78).

Ahmed Cevadi’nin yetmiş altıncı sayıdaki “*Türkçede Farklı Adlarıyla Bir Böcek İsmi (Heşere- i Ba Çendin Nam- e Muhtelef Der Zeban- e Torki)*” yazısında öncelikle Türkçenin zenginliğinden, bir nesnenin birden fazla ismi olabileceğinden söz edilmiş ve cırcır böceğinin beş farklı ismine yer verilmiştir. Bu böceğe cır cır dışında verilen dört isim şunlardır; cır cır, erik kızardan, harman kuşu, vıj vıja (Cevadi, 1395/ 2016: 123).

Yetmiş yedinci sayıda Hasan Umudoğlu “*Daş İnanıcı*” makalesinde taşlara inanma ile ilgili bilgiler vermiştir. Taşlar ilkel insanın en iyi yardımcılarından biri olmuştur. İlkel insan kimi zaman taşları barınmak, doğanın olumsuz etkilerinden korunmak için kullanmış, kimi zaman da taşları bir ilah ya da atası gibi görmüş, kimi zaman da onları avlanmak için bir silah olarak kullanmıştır. Azerbaycan’da bulunan Gobustan’da ilkel

insanın taşı kullanımıyla alakalı birçok veri vardır. Taşlara başka milletlerde de, örneğin Araplarda, kıymet verilmiştir. Eski Türkler taşın bir şifa kaynağı olduğuna da inanmışlardır. Bazı taşların kısırlığı tedavi edici güce sahip olacağına inanılmıştır. Azerbaycan’da bazı yerlerde kadınlar taşların üzerine yatarak ya da koçbaşı taşları bacak aralarında durdurarak kısırlıklarını iyileştirmeye çalışmışlardır. Bazı taşlar da çocukları kimi hastalıklardan korumak ve kemiklerini sağlamlaştırmak için kullanılmıştır (Umudoğlu, 1395/ 2016: 8- 10).

Kudret Ebulhüseyni yetmiş sekizinci sayıda “*Savalan’da Vahşi ve Ehli Hayvanlar, Böcekler, Bitgiler ve Mahsulların Adı*” yazısında 23 hayvan, 23 böcek, 11 hayvan, 42 bitki, 7 mahsülün adını listelemiştir. Arı, kene, tavşan, kurbağa, gece kuşu, tilki, deve, ördek, at, deve kulağı, karga soğanı, yonca, yağlıca, arpa, iğde, karpuz yazıda geçen isimlerden bazılarıdır (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 153- 154).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında Esedullah Emiri “*Dağ Otlarının Adı*” başlığı altında Hasan Ali Ahdi ve Mehemed Taki Hadimi’den derlemiş olduğu yaklaşık 100 adet yabancı bitkinin adını sıralamıştır (Emiri, 1395/ 2016: 99- 100).

El Bilimi’nin seksen ikinci sayısında Mehemed Rıza İsmailzade “*Urmu’da Üzüm Adları*” başlığı altında 38 tane üzüm adını sıralamıştır. Melihi, dizmarı, kişmiş üzümü, rici, öküz gözü, tütünü, şani, nene bala yazıda verilen bazı üzüm cinsleridir (İsmailzade, 1395/ 2016).

Ali Berazendeh seksen altıncı sayıdaki “*Halk Takvimi*” yazısında halk takvimini bir milletin uzun zamanda edindiği tecrübelerle dayanarak oluşturduğu; dinî, hukukî, tarihî, ananevî görevleri olan bir kültür mirası olarak tanımlamış ve 2017 yılında kullanılmış olan İran Türklerinin halk takvimini vermiştir. Halk takviminde belirtilene göre İran Türkleri arasında aylar sırasıyla, “ağlar güler ayı”, “gülen ayı”, “kızaran ayı”, “köre pişiren ayı”, “kuyruk doğan ayı”, “zumar ayı”, “hezel ayı”, “kıruv ayı”, “azer ayı”, “çille ayı”, “donduran ayı”, “bayram ayı” adlarını almaktadır (Berazendeh, 1395/ 2016: 178- 179).

Seksen sekizinci sayıda Siyamek Hüseyinalizade'nin "*Afşar Şivelerinde Bazı Vahşi Bitkilerin Adları*" yazısı yer almıştır. Bu yazıda yaklaşık 80 tane yabancı bitki türü tanıtılmıştır (Hüseyinalizade, 1396/ 2017: 207- 208).

Derginin seksen dokuzuncu sayısında Ziver Abbasi "*Umma Vurmak*" yazısında boğaz ağrısına iyi gelen bir yemekten söz etmiştir. Boğaz ağrısını tedavi etmek için soğan, kavrulmuş et, yeşillik ve tuzdan pişirilen umma denilen bir karışım hastanın sırtına sürülür. Bu malzemeleri kimi yerlerde yedi farklı evden toplamak gerekir. Aynı zamanda lohusa kadınlara sütünün artması ya da başı ağrırsa iyileştirmek için de yedirilir. Bu yemek yedirilmek istenen kişiden habersiz pişirilmelidir (Abbasi, 1396/ 2017: 77- 78).

Bu sayıda konuyla ilgili bir başka yazı Ziver Abbasi'ye aittir. Abbasi "*Korhuluk Götürmek*" yazısında kişinin korkmamasını sağlamak ve korkan kişiyi iyileştirmek için uygulanan bazı pratiklerden bahsetmiştir. Örneğin lohusa kadınlar ve bebeklerinin korkmaması için kıyafetlerine çengelli iğne takılır, hamile kadın ve bebeğinin başının altına bıçak konur. Bazı insanlar korkmamak için "kara şeve" denilen bir boncuk takarlar ya da çocuğun korkmasını önlemek için dua yazıp boynuna asarlar. Çok eskiden korkup hasta olan kişiyi iyileştirmek için başının üstünde horoz ya da kuzu keserler ve kurbanın kanının korkan kişiyi iyileştireceğine inanırlar. Bazı yerlerde korkan kişiyi iyileştirmek için tahta kaşık, bıçak, elek, erkek şalvarı, saat, çaydanlık, hacı ayakkabısı ve sudan faydalanırlar. Kurt eli kullanılarak da korku götürülür (Abbasi, 1396/ 2017: 79- 80).

Nefis Sinafer'in doksan sekizinci sayıda yazmış olduğu "*İnanclar ve Emcilikden Örnekler*" makalesinde bazı halk hekimliği uygulamalarından söz edilmiştir. Örneğin, sarılık olan çocuğun iyileşmesi için sığır sütünün yağı çocuğun tenine sürülür. Bir kadına al bastığında odumlu yani uğurlu addedilen bir başka kadının börtü al basan kadının ağzına ya da başına konur. Bir kadın doğum yaptığı sırada evinin ya da çadırının önünde bir at varsa ve bu at huzursuzlanıyorsa kadını al basacağı düşünülür ve bunu engellemek için "kaç kere kaç" denilir (Sinafer, 1396/ 2017: 62- 63).

Aynı sayıda Nefis Sinafer "*Hal Döymek*" yazısında dövme yaptırma ve bunun sebepleri üzerine bilgi vermiştir. Dövme ilk olarak sağlık sebebiyle

yapılır, dövmenin eklem ağrılarına iyi geldiği düşünülür. Dövme yaptırmanın ikinci sebebi ise daha güzel görünmektir. Sağlık maksadıyla yapılan dövme diz, topuk üzeri, dirsek, bilek gibi yerlere yapılırken güzellik maksadıyla yapılan dövme kaş, çene, boğaz gibi yerlere yapılır. İhtiyar kadınlar sağlık için dövme yaptırmayı tercih ederken genç kadınlar güzellik için yaptırmayı tercih eder. Bu işi Kaşkay Türkleri içinde yaşayan “Gurbet” adlı başka bir topluluk icra eder. Gurbet insanları demircilik, dövme yapma, falcılık gibi işlerle meşgul olurlar. Gurbet kadınları öteki kadınlara göre ciltleri üzerine dövme yaptırmayı daha çok tercih ederler. Sinafer dövme ile ilgili genel bilgiler verdikten sonra dövme yapmakta kullanılan bir karışımın tarifini de vermiştir. İlgin ağacı kömürü, kara barut, ayı veya domuz ödü, sığır ödü, keklik ödünün kurusu, av hayvanı ödü (ceylan, maral, dağ keçisi, koç), tilki ödü, zerdeçal ayak ve bilek üzerine dövme yapmak için kullanılan bir karışımdır. Bu karışım bir miktar suyla ıslatılır ve iğne ile cilde işlenir (Sinafer, 1396/ 2017: 77- 78).

El Bilimi'nin doksan sekizinci sayısında konuyla ilgili son yazı Nigar Rahmani'ye aittir. Rahmani “*Bitgiler*” yazısında yabancı olarak yetişen 9 bitki ve bunların hangi hastalıklara iyi geldiğini listelemiştir. Zerrov yüksek ateş, kadın hastalıkları, beden hamlığı, kol ve bacak ağrısı; pişmek soğuk algınlığı; çar tohme soğuk algınlığı ve kabız; çürtük kadın hastalıkları ve soğuk algınlığı; benöfşe gülü kabız ve soğuk algınlığı; usağı duz ruhsal rahatsızlıklar ve soğuk algınlığı; tokluca ruhsal rahatsızlıklar; keklik otu karın ağrısı, soğuk algınlığı ve kadın hastalıkları; avşın karın ve mide ağrısına iyi gelmektedir. Bu otlar yemek yapmak için de kullanılmaktadır (Rahmani, 1396/ 2017: 79- 81).

Gulamrıza Komicani'nin yüzüncü sayıda yazmış olduğu “*Batullama*” başlıklı yazıda; bir bebeğe çille düştüğünde sürekli ağlaması ve süt emmeyi reddetmesi durumuna son vermek, eşler arasındaki soğukluğu gidermek ya da yapılan bir büyüü bozmak amacıyla yapılan bir uygulamadan söz edilmektedir. Komicani yazısında küçük bir çocukken şahit olduğu bu uygulamayı anlatmaktadır. Yazarın bahsettiğine göre Batullama bir duanın adıdır, bir deri parçasına sarılarak muhafaza edilmekte ve sadece belli kişilerce yapılmaktadır. Yukarıda bahsedilen uygunsuz durumları yaşayan

insan, bu durumdan kurtulmak için bu işi yapan kişiye gider ve sebebini anlatır. Batullama denilen deri parçasına sarılı dua bu sırada bir suya daldırılır. Sorunu olan kişi Batullama'nın daldırıldığı suyu içer ya da evin çeşitli yerlerine serpererek şifa bulacağına inanır (Komicani, 1397/ 2018: 134-135).

Yüz birinci sayıda Tayyibe Kasımhane *“Borçalı'daki Çiçekler (Gıyahan- e Mıntıkay- e Borçalı)”* makalesinde Borçalı'da yetişen yabancı bitkiler hakkında bilgi vermiştir. Makalede 158 adet bitki adı ve bunların Farsça karşılıkları verilmiştir. Bitkilerden bazılarının adları şöyledir; geven, göy, at kuyruğu, üzerlik, üzük gülü, elma, erik ağacı, ak üzüm, uşgun, cacık, eşek yoncası (Kasımhane, 1397/ 2018: 136- 142)...

Şemim Komicani'nin yüz ikinci sayıda yazmış olduğu *“Komican'da Geleneksel Tıp (Tıbb- ı Sünneti Komican)”* makalesinde otuz üç kadar rahatsızlığın geleneksel tedavisi bulunmaktadır. Örneğin mide ağrısının tedavisinde şirinbeyan denilen bir ot kullanılmaktadır. Kaşınma için tezek yakılmakta ve oluşan buhar kaşınan yerle temas ettirilmektedir. Yanık için közlenmiş soğan ve yağdan oluşan bir karışım, vücudun yanan bölgelerine uygulanmaktadır. Kısırlık için gözencebin adlı bitkinin kaynatılmasıyla elde edilen su, migren için haşlanmış soğan suyu ya da tarçın çayı içilmektedir. Diş ağrısı tedavisi için ise nar kabuğu, sıcak et ya da tuz ağrıyan dişin üzerine konulmaktadır (Komicani, 1397/ 2018: 23- 31).

Yüz yedinci sayıda halk hekimliği ile ilgili olarak Nefis Sinafer'in annesinden derlemiş olduğu folklor materyallerini içeren *“Emçilik (Türk'e Dermanlar)”* başlıklı yazı bulunmaktadır. Yazıda 15 adet tedavi yöntemi anlatılmıştır. Bu yöntemlerden birkaçı şöyle sıralanabilir: Beyin kanaması yüzünden bayılan kişinin başına sülük yapıştırılır. Sırtı ağrıyan kişinin sırtına kupa salınır yani bardak çekilir. Bu işlem için bir parça pamuk alkol ya da petrol ile yakılır ve bardağın içinde bir süre tutulur, sonra bu bardak sırtta ve bele bastırılır. Bu işlemde kan dolaşımını hızlandırarak ağrıların geçmesi amaçlanır. Göbek düşmesinde göbeğin üzerine parmakla bastırılır ve saat yönünde döndürülür. Sonra da göbeğin üstüne soğan parçaları konularak bağlanır. Bir insanın derisi göverirse göveren yere et parçası konulur. Diş apsesi için apse olan bölgeye sarı yağlı hamur bastırılır. Ayak

ağrısının iyileşmesi için ağrıyan ayak tandıra sallanır (Sinafer, 1397/ 2018: 36- 38).

2.1.11. Halk İnanışları, Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler ile İlgili Yazılar

Eroğlu halk inancını şöyle tanımlamaktadır:

“Halk inancı; tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınmaların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal veya ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Böyle bir gücün veya varlıkların gerçekten var olup olmaması, mantıklı veya ispatlanabilir olması önemsizdir. Önemli olan, kişinin kültürünün bir ögesi olan böyle şeylere olan bağlılığı, bunun kişiye ve topluma verdiği mutluluktur. Halk inanışları; bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalarıdır. Bu inanış ve uygulamalar genellikle şifahi olarak aktarılan ve görme, duymayla yaygınlaşan inanışlardır” (Eroğlu, 2017: 21- 22) .

Türkçe Sözlük’te töre sözcüğünün iki anlamı vardır. Bunlardan ilki

“bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet”, ikinci anlamı da *“bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap”*tır (Akalin ve öte. ,2011: 2377).

Aça ise töreyi geleneksel topluluk ve toplumlarda yazılı olmayan bütün kurallar, başka bir deyişle örfi hukuk olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte töre sosyal normlar içinde yaptırım gücü en yüksek olandır. Töre ihlâl edildiği takdirde ihlâl edenler dışlanma ya da düşkün ilan edilme gibi yaptırımlara maruz kalabilirler (Aça, 2017: 20).

Âdet sözcüğünün Türkçe Sözlük’te dört tane anlamı bulunmaktadır. Bunlardan ilki *“görenek”,* ikincisi *“alışkanlık”,* üçüncüsü *“topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre”* son anlamı ise *“aybaşı”*dır (Akalin ve öte. , 2011: 28). Sedat Veyis Örnek’e göre ise âdet herhangi bir topluluğun yapmaya ve uymaya alıştığı davranışlardır. Topluluğun yapılmasını gerekli bulduğu bu davranış kalıpları töreye göre daha yumuşaktır (Örnek, 1971: 13).

Gelenek sözcüğü Türkçe Sözlük’te *“Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon”* olarak tanımlanmıştır (Akalin ve öte. , 2011:

920). Hilmi Ziya Ülken'in "Sosyoloji Sözlüğü" eserinde belirttiğine göre bir toplumdaki değerlerin ve kurumların en yavaş değişeni, eski toplum devirlerinin yenilerine bağlanmasını sağlayan sosyal mirastır. Geleceğin gelenek üzerinde ne kadar payı olduğu ve eski şekillerin yenilerine bağlanma gücü toplumdaki topluma değişiklik göstermektedir. Kimi sosyologlar devrimlerin gelenekleri ortadan kaldırdığını iddia etse de en köklü devrimlerden sonra dahi bazı geleneklerin devam ettiğine rastlanmaktadır (Ülken, 1969: 115).

Görenek sözcüğü Türkçe Sözlük'te "*Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet*" şeklinde tanımlanmıştır (Akalin ve öte. , 2011: 967). Marshall'a göre görenek toplum içinde yerleşmiş olan düşünme ve davranış kalıplarıdır. Göreneğin ne olduğu çeşitli açılardan incelenmiştir. Örneğin etnografik açıdan günlük hayatın sıradan yönleri ayrıntılarıyla ortaya konur. Görenekleri daha karmaşık bir seviyede incelemek için rutin yaşamın kuralları ayrıntılarıyla analiz edilir ve rutin içindeki tekrarlayan kalıplar ortaya konabilir. Bununla beraber göreneği bir kültür ya da kültür alanının mümeyyiz vasfı olarak kullanmak mümkündür (Marshall, 2005: 279).

El Bilimi dergisinin birinci sayısında bulunan "*Daşlar- Moncuklar*" yazısında, Fatma Perniyan'ın Verezkan'a bağlı Hıyak ve Parsabad'dan derlemiş olduğu taşlar ve bazı boncuklar ile ilgili inanışlara dair bilgiler bulunmaktadır. Yazıda 13 adet boncuk ve taş türü hakkında bilgi verilmiştir. Bölge halkının inanışına göre "yüzsürü" adlı boncuk bir insana nazar değdiğinde parçalanır, nazar geçtikten sonra kendi kendine eski hâline döner. "Pezehri" denilen ve güneşte parlayan boncuk da üzerinde taşıyan kişiye nazar değdikçe eriyerek küçülür. "Göz mıncığı" siyah ve beyaz renklerde, bu boncuğu üzerinde taşıyan kişiye eğer nazar değerse boncuk ortadan ikiye kırılır. "Şeve" denilen siyah renkli boncuğu üzerinde taşıyan kişiye gece uykusunda karabasan gelmez. Ayrıca bu boncuk hanımlar tarafından da süslenmek için kullanılır. "Göyertme" denilen boncuk "kuş vurma" denilen bir hastalığı tedavi etmek için kullanılır. Eğer bir çocuk bu hastalığa yakalanırsa çocuğun ağzında yara çıkar ve çocuk süt ememez. Hastalığa yakalanan kız çocuklarının da tırnakları mavileşir. Bu hastalığın

geçmesi için boncuğu suyun içinde kaynatıp, kaynamış suyun çocuğa iştirilmesi gerekir. Bir başka tedavi yönteminde de çocuğun ağzındaki yara iğne ile delinip buraya göyertme taşı sürülür. Bu işlemlerle yapılmazsa çocuğun öleceğine inanılır. “Heyik” adlı taş kıymetli bir taştır ve çocukların kıyafetlerinin içine asılır. Ayrıca düğünlerde geline de hediye edilir. “Sarılık” denilen taşı taşıyan çocuğa nazar değdikçe bu taş erir. Aynı zamanda sarılık hastası çocukların tedavisinde de kullanılmaktadır. Bu tedavi, sarılık taşının başka bir taşa sürülerek elde edilen parçalarının çocuğun damağına sürülmesi suretiyle gerçekleştirilir. “Göy mıncık” ve “Süleymani” çocukları nazardan koruyan taşlardır. “Babakulu” taşı kişiyi nazardan korur. “Kan mıncığı” denilen taşın doğum yapan kadının kanaması durmadığı zaman kadının eline tutuşturulduğunda kanamasının duracağına inanılır. “Alkulağı” adlı taş, hamile kadınlara mideleri bulanmaması için verilir. Bunu yanında taşıyan kadının bulantısının azalacağına, kendini iyi hissedeceğine inanılır. “Sancı mıncığı” denilen taşın, doğum yapan kadının sancıları geçmediği zaman kadının eline verildiği takdirde sancılarının geçeceğine inanılır (Perniyan, 1387/ 2008: 3- 4).

Rahim Kablnijad’ın derginin ikinci sayısında yazmış olduğu “*Bağmaruf’da Muharremlık*” makalesinde Kablnijad’ın Tebriz’e bağlı olan Bağmaruf’tan Ahmed Muradiyan, Halil Hakpur, Cemşid Fani ve Masume Fani’den derlemiş olduğu Muharrem ayında yapılan merasimlerle ilgili uygulamalardan söz edilmiştir. Kablnijad’ın bahsettiğine göre Bağmaruf’ta Muharrem ayından hemen önceki aya “tehte şeve” denilmektedir. Bağmaruf’ta Hz. Hüseyin’in şehadetinin kırkı ve Safer ayı çıkmadan önce düğün yapılmamaktadır. Esgerava ve Bağmaruf olarak iki yerleşim yerinden oluşan yerleşim yerinin ortasında bir meydan ve bu meydana ise bir pir bulunmaktadır. Matem akşamı insanlar burada toplanırlar. Muharrem ayında Bağmaruf’ta “şehsey getme”, “sine vurma” ve “zincir vurma” şeklinde üç merasim yapılmaktadır. Bu merasimler “deste başı” denilen bir kişinin öncülüğünde yapılır. Şehsey getme müzik eşliğinde yapılan halay benzeri bir etkinliktir. Sine vurmada insanlar avuç içlerini ritm eşliğinde göğüslerine vururlar, zincir vurma merasimindeki kişiler ritm eşliğinde ellerindeki zincirleri sırtlarına vururlar. Bağmaruf’taki Muharrem geleneklerinden biri

de “Zülcenah bezemek” adını taşımaktadır. Bu geleneğe göre bir at renkli kumaşlarla süslenir. Hasta insanlar şifa bulmak için başörtülerini bu atı süslemekte kullanırlar. Kadınlar matem âdetleri sırasında Hz. Ali Asger için bir beşik ortaya koyarlar ve bu mecliste molla tarafından mersiye okunur. Beşik sokak aralarında gezdirilir. Çocuğu olmayan ya da çocuğu olup da çocuğunun bir hastalığı olan kadınlar bu beşikten şifa ve çocuğu olması için dilek dilerler (Kablnijad, 1387/ 2008: 6- 10).

El Bilimi'nin dördüncü sayısında Ali Berazendeh “*Kuş Çeşmesi*” yazısında başlıkta adı geçen çeşme etrafında gelişen bir inanışı anlatmıştır. Eski zamanlarda bir yerde doğal afet meydana geldiğinde ya da bir yeri çekirgeler istila ettiğinde bu çeşmeden dindar bi kişi su alıp afet yahut çekirge istilasına uğramış bölgeye serptiğinde, o bölgeye kuşların gelip çekirgeleri yiyerek yok edeceğine ve uzun zaman afet gelmeyeceğine inanılır (Berazendeh, 1388/ 2009: 21- 22).

Meryem Hüdabahş'ın dördüncü sayıdaki “*Bağvezir Kendlilerinin Ziyarete Getmeleri*” yazısında kutsal bir yere gitmeden önce mersiye okuma geleneğinden bahsedilmiştir. Bağvezirliler kutsal bir mekanı ziyaret etmeden önce ve ziyaretten dönüşte mersiye okumayı meslek edinen “çavuş” denilen kişilere mersiye okuturlar. Ayrıca ziyaret yerinden dönüşte kurban da keserler. Bağvezir'in meşhur çavuşu bu işi 46 yıldır yapan ve görme engelli olan Hac Habib'dir (Hüdabahş, 1388/ 2009: 23- 24).

El Bilimi dergisinin dördüncü sayısında Ehad Ferehmeni “*Nazarlama*” makalesinde nazarlamanın tanımını yapmıştır. Ferehmeni'nin belirttiğine göre nazarlama kimi insanların herhangi birine ya da herhangi bir eşyaya baktıklarından onlara verdiği zarara denilmektedir. Bundan korunmak için insanlar nazar boncuğu taşımayı, dua yazdırarak üzerinde taşımayı ya da üzerlik taşımayı tercih etmektedir. Ferehmeni tanımlamadan sonra nazarın etkisinin ortadan kalkması için yapılması gereken bazı davranışları açıklamıştır. Kendisine nazar değen kişinin eline, ayağına, karnına soğan sürülür; daha sonra bu soğan çürütülür. Bir avuç üzerlik alınarak nazar değme ihtimali olan kişilerin isimleri üzerliğe söylenir ve sonra da üzerlik yakılır (Ferehmeni, 1388/ 2009: 26- 27).

Rahim Kablnijad dördüncü sayıdaki “*Bağmaruf*’da *Körpe Uşaklar Etrafında Olan Âdet- Ananeler ve İnamlar*” yazısında Masume Figani’den derlemiş olduğu hamile kadınlar ve küçük çocuklar ile ilgili halk inanışlarını sıralamıştır. Hamile bir kadın her insanın elinden yemek yememelidir, çünkü doğacak çocuğun huyları anneye yemek veren kişinin huylarına benzeyebilir. Hamile kadına nazar değmemesi, cin ve karabasan basmaması için kıyafetine “şeve” denilen bir taş dikilir. Hamile bir kadın ölüye baktığında çocuğuna nazar değer. Hamile bir kadın turşu kavanozu açmamalıdır. Eğer açması gerekiyorsa çocuğu evlenmemiş bir kadına bu işi yaptırmalıdır. Çocuk ayın ilk günü ya da şebek günü doğarsa eli hafif olur. Yeni doğan bebeği herhangi bir kadının emzirmemesi gerekir, çünkü bebeği emziren kişinin kötü huyları varsa bu huylar bebeğe geçer. Çocuk çok ağlarsa yedi adet genç kızın paçalarının arasından geçirilmelidir, böylece sakinleşir. Çocuğa nazar değmemesi için kıyafetine nazar boncuğu dikilir. Çocuk ağzından öpülmemelidir. Çocuk ilk dişini çıkardığında buğday, nohut, kişniş ve badem beraber pişirilerek yenilir (Kablnijad, 1388/ 2009: 29- 32).

Hüseyin M. Güneyli dördüncü sayıda “*Güney Mahalının Meşin Kendinde İnamlar ve Onlara Ayid Bazı Halk Âdetleri*” yazısında 55 adet halk inanışını sıralamıştır. Bu inanışlardan bazıları şöyledir: Göz seyirmesi misafir geleceğine işarettir. Geceleyin aynaya bakılmaz. Akşam ezanında su içen kişinin ölülerine su verilmez. Bir evin çatısına ya da duvarına baykuş konduğunda kovulmamalıdır. İğde ağacının dalıyla bir insana ya da hayvana vurulmamalıdır. Eşi vefat eden biri yeniden evlendiğinde yeni eş, ilk eşin mezar taşına yumurta götürüp vurmalıdır; bu yapılmazsa ölen eşin gözü çıkar. Hamile kadın ölüye bakmamalıdır, eğer bakarsa doğacak çocuk nazarı değen bir çocuk olur. Sağ elin içi kaşındığında para geleceğine, sağ ayağın altı kaşındığında kişinin günah işleyeceğine inanılır. Güneş battıktan sonra öten horozun başı kesilmelidir. Bohçaya iğne batırıldığında cinler bohçayı açmaz. Güneş battığında evi süpürmek ya da kapı eşiğine çöp çıkarmak iyi değildir. Yastığa basılmamalıdır. Kırkı çıkmamış bebek dışarı çıkarılmamalıdır, aynı zamanda kırkı çıkmayan bebeğin bulunduğu eve her insan alınmamalıdır. Geceleyin tırnak kesilmemelidir. Dişleri aralıklı olan

çocuğun rızkının bol olacağına inanılır. Cumaları gün batımından sonra sakız çiğnenmemelidir, sakız çiğnemek ölü eti yemekle eşdeğerdir. Gelin, baba evinden çıkıp yeni evine gittiğinde yanına bir tavuk verirler, bu tavuk gelinle beraber giden kadınlardan birinin eline verilir. Giderken bu tavuğun ses çıkarması sağlanmalıdır, tavuk ses çıkarmazsa gelinin az çocuğu olacağına ya da hiç çocuğu olmayacağına inanılır. İnsana süpürge ile vurulmaz, çünkü süpürge vurulan kişinin öleceğine inanılır (Güneyli, 1388/2009: 32- 38).

Derginin beşinci sayısında Hüseyin M. Güneyli “*Güney Mahalının Meşin Kendinde İnanılar ve Onlara Ayıd Bazı Halk Âdetleri 2*” yazısında Meşin’deki altmış sekiz halk inancını listelemiştir. Bu inançlardan bazıları şöyledir: eli koltuğa vurmamak dert getirir, ateşe idrar yapılmamalıdır, nazarı değen bir kişinin nazarının değmemesi için el tahtaya vurulur, hamile bir kadın ay ya da güneş tutulmasına bakarsa çocuğunun vücudunda ben çıkar, köpek beslenen eve melek girmez, geceleyin ağaç altında yatanı cin basar, diş çıkarmaya başlayan bebek için diş aşısı pişirilirse dişleri rahat çıkar, başının altına şalvar koyarak uyuyan kişi rahatsız bir uyku uyur, ağlayan ve mersiye dinlemeyi seven delinin akli başına çabuk gelir, kurbağa öldürmek günahdır (Güneyli, 1388/2009: 36- 39).

Meryem Hüdabahş’ın beşinci sayıda yazdığı “*Uşak Tikeye Çeker*” yazısında hamile hanımlarla ilgili bir inanıştan bahsedilir ve sonra bu inanış üzerine bir masal anlatılır. İnanışa göre hamile hanım herkesten yemek almamalıdır. Hamile kadının yediği yemeğin haram ya da helalliği önemlidir ve doğacak bebeğin yemek veren kişiye benzeme ihtimali vardır. Yani hamile kadın iyi huylu birinden yemek alır ve yerse doğacak bebek de iyi huylu olur, kötü huylu birinden yemek alır da yerse doğacak bebek kötü huylu olur (Hüdabahş, 1388/2009: 30- 31).

Derginin aynı sayısında Ehad Ferehmendi “*Boylu Kadın Hakkında İnanclar*” yazısında Masume Penah’tan derlemiş olduğu hamile kadınlarla ve doğacak bebeğinin cinsiyetinin tahmin edilmesiyle ilgili yirmi adet inanışı paylaşmıştır. Bu inanışlardan bazıları şöyledir; hamile kadın ölünün yüzüne bakmamalıdır yoksa doğacak bebek kötü nazarlı olur. Bebeğin göbeğini nereye atılırsa çocuk oraya gitmeyi sever. Hamile kadının başından

aşağı habersizce tuz dökerler, bu durumda hamile kadın elini gözüne getirirse çocuğu oğlan olacak demektir. Hamile bir kadının hamileliğinin altıncı ayında memesine süt gelir. Bu süt bir miktar sağılarak usguk denilen ve parmak ucuna iğne batmaması için kullanılan bir cismin içindeki suya damlatılır. Eğer süt suyun altına geçerse doğacak bebek oğlan, suyun yüzeyinde kalırsa kız olacak demektir. Hamile kadının karnının ön tarafının yumrulaşması bebeğinin kız olacağı, düz olması erkek olacağı anlamına gelir. Hamile bir kadın herkesten yemek alıp yememelidir. Hamile kadının aya bakmaması gerekir, eğer bakarsa çocuğunun yüzünde ben çıkar. Hamile kadın karaciğer yerse vücunda herhangi bir yeri kaşımamalıdır, yoksa aynı yerde bebeğinde ben çıkar. Hamile kadın canının çektiği her yemeği yemelidir, yoksa bebeğin gözleri ters olabilir. Hamile kadın kimin elinden yemek yerse çocuğu o kişiye benzeyebilir. Hamile kadın turşu yapmamalıdır (Ferehmendi, 1388/ 2009: 3- 5).

Alireza Sarrafi'nin yedinci ve sekizinci sayılardaki "*Sayıların Sırrı*" yazısında sayılarla ilgili bazı âdetler anlatılmıştır. Örneğin Sarrafi'nin kaynak kişilerinden birinin verdiği bilgiye göre eskiler sayı sayarken on üçe denk geldiklerinde "on üç değil" demektir. Başka bir sayma alışkanlığına da buğday ölçülen kapları sayarken rastanılmaktadır. Sarrafi'nin belirttiğine göre kimi insanlar buğday ölçü kaplarını sayarken bir, iki, üç.. demek yerine şu şekilde sayarmış; "bir... bir Allah", "iki... on iki imam", "üç... üç", "dört... dört", ... "on iki... on iki imam", "on üç... on üç değil"... Başka bir kaynağa göre de Erdebil'de para sayarken yüz elliye sıra gelindiğinde "üç elli" denilmektedir. Sarrafi Azerbaycan Türklerinin seksen yerine Tat dilinden alınma "heştat" kelimesinin kullanıldığını da bildirmektedir (Sarrafı, 1388/ 2009: 4- 17).

El Bilimi dergisinin yedinci ve sekizinci sayılarında Menije Şiran ve Fatma Şiran'ın beraber yazmış olduğu "*Tebriz İnanclarından Örnekler*" yazısında Tebriz'de yaygın olan 22 inanış verilmiştir. Bu inanışlardan bazıları şunlardır: Evi iki kişi beraber süpürürse o evde birisi ölür, bıçak elden ele verilmez, bir evde birisi ölürse yeni gelinleri çille basmaması için ev süpürülür ve evdeki tüm çöpler eşiğe atılır, yeni doğan bebeğin göbeği nereye atılırsa çocuk oraya çok gider, başı ağrıyan kişi üzerlik yakarsa ağrısı

kesilir, ağaç altında yatılmaz çünkü cinler bulunabilir, ölünün helvasını ilk yiyen kişi ölüyü rüyasında görür, erkek çocuğunun saçı uzun olursa çocuk daralır, yağmur yağarken el açılıp yukarı doğru tutulursa yağmur artar ancak aşağı doğru tutulursa yağmur azalır (Şiran ve Şiran, 1388/ 2009: 31- 32).

Hasan Cemşidi'nin on altıncı sayıdaki “*Binab'da Nazar Götürme*” yazısında nazarın etkilerini ortadan kaldırmak için yapılması gerekenler yazmaktadır. Nazarı ortadan kaldırmak için yapılan ilk işleme göre; nazarı değen kişinin ayakkabısının tabanından bir parça kesilir, üç yol ağzından bir miktar toprak alınır. Bunlar üzerlik otuyla yakılır, bu tütsüyü kendisine nazar değen insan koklamalıdır. Öteki işlemden nazar değmiş insanın atleti çıkarılır ve atletinin içine yumurta konulur. Nazar değme ihtimali olan kişilerin adı teker teker söylenerek yumurtanın üzerine bir çizik atılır. Hangi kişinin ismi söylendiğinde yumurta kırılıyorsa o kişinin nazarı değmiş demektir. Üçüncü yöntemde nazar değen kişinin evinin köşelerine ve evdeki insanların ellerine soğan sürülür. Sonra üzerlik otu yakılır ve bu ot yakılırken nazar değme ihtimali olan kişilerin isimleri sayılır. Yanmış üzerlik nazar değmiş olan insana koklatılır. Bunlar yapılırken de birtakım sözler söylenir (Cemşidi, 1389/ 2010: 23- 24).

Meryem Hüdabahş yirmi birinci sayıdaki “*Bağvezir Kendinde Boylu Hanımla Uşak Hakkında İnanclar 1*” yazısında Nazenin Selmanpur ve Nergis Hüdabahş'tan derlediği hamile kadınlar ve çocuklar hakkındaki halk inanışlarını anlatmıştır. Örneğin eğer bebek kadının karnının sol tarafındaysa ve annesinin canı tatlı yemek istiyorsa çocuk kız olur. Eğer çocuk kadının karnının sağ tarafındaysa ve annesinin canı genellikle turşu çekiyorsa çocuk erkek olur. Eğer hamile kadın ağır iş yaparsa çocuğu karnında ters dönebilir. Yenidoğan bebeğin göbek bağının atıldığı yer önemlidir. Eskiler çocukların göbek bağlarını çocuk maldar olsun diye ahıra atmayı tercih edermiş. Şimdiyse insanlar çocuklarının göbek bağını okuyan biri olmaları için okula ya da dini bütün olmaları için mescide atmaktadır. İnanışa göre çocuğun göbek bağı nereye atılırsa çocuk orada daha çok bulunmuş. Hamile bir kadın ölüye bakarsa doğacak çocuk nazarı değen bir insan olur. Hamile kadın herkesin verdiği yiyeceği yememelidir. Çocuğun huyunun yiyeceği veren kişiye çekme ihtimali vardır. Eğer hamile

bir kadın karaciğer yerse, yedikten sonra da elini neresine dokundurursa çocuğun da orasında doğum lekesi olur. Hamile bir kadın aya bakarsa çocuğunda doğum lekesi olur. Çocuğun kafatasının düzgün olması için sürekli aynı yere yatırılmaz, kafası çevrilerek yatırılır. Çocuğun burun delikleri büyük olmasın diye burnu sıkılır (Hüdabaş, 1389/ 2010: 41- 48).

Aydın Aytekin yirmi üçüncü sayıdaki “*Folklorumuzda Eski İnanımlar*” makalesinde her milletin birtakım inanışlara sahip olduğunu, bunların dilden dile dolaşarak yaygınlaştığını, hatta bir kısmının atalar sözü ve deyimlere de konu olduğunu ifade ettikten sonra bazı eski inanışlardan ve eski inanışları konu edinen 4 adet atalar sözünden bahsetmiştir. Bu inanışlar şöyledir: Evin kedisi tekrar tekrar yalanırsa eve misafir gelir. Gece saç taranmaz. Geceleyin aynaya bakan cinlenir. Çeki taşı terazide kalırsa müşteri kaçar. İnançlar ile ilgili atalar sözleri de şunlardır: Gülme komşuna gelir başına. Halka kuyu kazan özü düşer. Derin kuyu kazan özü düşer (Aytekin, 1389/ 2010: 4- 7).

Ehad Ferehmendi yirmi beşinci sayıdaki “*Ziyaret Debleri*” yazısında Tebriz’de Masume Penah, Mehdi Selimhani ve İsmail Zendetbar’dan derlemiş olduğu Mekke, Meşhed ve Kerbela’ya ziyaret için yapılan bir âdeti anlatmıştır. Ziyarete birkaç gün kala mahallenin çavuşu yani mersiye okumakla vazifeli kişisi eline yeşil bir sancak alarak bir ata biner. Bu hâlde iken gidenler için gezerek dua ve mersiye okur. Bu şekilde kutsal yerleri ziyaret edecek kişilerin isimlerini mahalleliye haber eder. Yazının devamında çavuşların okuduğu mersiyelerden örnekler verilmiştir (Ferehmendi, 1389/ 2010: 9- 14).

Rahim Kablnijad aynı sayıdaki “*Erzil Kendinde Elem Debleri*” yazısında Hac Ağa Mecidi’den derlemiş olduğu bir Muharrem geleneğini anlatmaktadır. Bu gelenek Tasua gününde yani Muharrem’in dokuzuncu günü yapılmaktadır. Bugün birçok fetir ekmeği yapılıp meydana yığılır ve kurban kesilir. Meydanın ortasında bulunan bir elemin yani sancağın etrafında insanlar Muharrem ritüellerini yerine getirirler. Bugün növhe yani mersiye okunur. Ekmekler ve kesilen kurbanın eti halka dağıtılır (Kablnijad, 1389/ 2010: 28- 29).

Yirmi yedinci sayıda Meryem Hüdabaşş *“Kadın Nezirlerinden: Mersiyeler ve Sofralar”* yazısında “nezir” konusu hakkında bilgi vermiştir. Hüdabaşş öncelikle nezirin ne olduğunu açıklamıştır. Bir insanın zor bir durumla karşılaştığında, bu durumdan kurtulduğu takdirde Allah yolunda yerine getirmeye yemin ettiği davranışlardır. Mersiye okutmak, sofraya açtırmak gibi davranışlar nezir olarak yapılabilir. Mersiye okutmak kişinin neziri kabul olmadan önce yapılır. Örneğin mersiye nezir eden bir kadın bir seyyit ya da molladan belirlediği günde evinde mersiye okutmak için randevu alır. Akrabalarına, komşularına ve başka tanıdıklarına da mersiye okutacağı zamanı haber vererek onları davet eder. İnsanların evinde toplanacağı gün için temizlik yapar. Mersiye okunacak evin kapısına elem asılır ve isteyen herkesin girebilmesi için kapı da açık bırakılır. Kapıya yeşil elem asılması Hz. Ebulfazıl mersiyesi okunacak, kara Elem asılması da Hz. Hüseyin mersiyesi okunacak demektir. Mersiye dinlemeye giden kadınlar siyah kıyafetler giyerek oldukça sade biçimde bu etkinliğe katılırlar. Ev sahibi mersiye gelen kişilere çay, hurma, şeker, peynir gibi şeyler ikram eder. Eğer çay dağıtma neziri olan bir kadın varsa herkesten erken gelir ve semaverde çay demler, misafirlere çay dağıtır. Adına en çok nezir yapıp söylenen mersiyelerden bazıları şunlardır; Hanım Rukiye mersiyesi, On Dörd İmam mersiyesi, Hanım Zehra mersiyesi, Müslüman Balaları mersiyesi, Hanım Masume mersiyesi, Çerşenbe mersiyesi, Hanım Sekine mersiyesi, Hz. Ebulfazıl mersiyesi... Kişinin nezri kabul olduktan sonra Allah’a şükretmek için sofraya açılır. Nezri kabul olan kişi bu sofraya akrabaları, komşuları ve tanıdıklarını çağırır. Nezir sofrasına davetli insanlar bu sofradan aldıkları bir miktar yiyeceği evlerine bereket getirmesi için götürürler ve özellikle küçük çocuklarına yedirirler. Sofralar genellikle imamlar ya da onların yakınları adına açılır. Örneğin Hanım Rukiye sofrası, İmam Ali Asger sofrası, Hazreti Ebulfazıl sofrası nezir için açılan sofralardan bazılarıdır (Hüdabaşş, 1389/ 2010: 20- 24).

Meryem Hüdabaşş yirmi sekizinci sayıdaki *“Kadınların İnançlarında: Ayak ve Ayakkabı”* yazısında kadınlar arasında yaygın olan bazı inanışları derlemiştir. Örneğin: Ayakkabıların birbirinin üzerine çıkması sahibinin yola gideceği anlamına gelir; Kişinin ayakkabılarının arka taraftan birbirine

değmesi kişinin dedikodusunun yapıldığı anlamına gelir; Mekke, Kerbela ya da Şam ziyaretine giden bir kadının ziyaretten dönüşünde ayakkabısının sağ tekini deneyen ve ayağına uygun gelen ilk kadının tez zamanda kutsal topraklara ziyarete gideceğine inanılır; Gelin eve girerken ayağının altına bir çay tabağı koyarlar, gelin bu çay tabağını ayağı ile kırarsa gelin gittiği evde yerinin sağlam olduğuna inanırlar; Bir evde bebek doğduktan sonra anne babanın işleri yolunda giderse bebeğin ayağının uğurlu geldiğine inanılır (Hüdabahş, 1390/ 2011: 36- 39).

Derginin otuzuncu sayısında Mehemed Alipur Makdum “*Katar Katar Kızıl Develer*” yazısında develerin yaşam ve beslenme koşulları hakkında bilgi verdikten sonra develerle ilgili bir halk inanışını anlatmıştır. Bakü’de bulunan Sufi Hamid türbesine ziyarete gelen insanlar çökmüş ak devenin bacakları ve yer arasında kalan boşluktan geçebilen kişilerin dualarının kabul olacağına inanmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar çocuklarının olmasını dileyerek buradan geçmektedirler. Ayrıca develerin konu olduğu atalar sözü, deyim ve kargışlar da vardır. Makdum, yazısının devaamında develerin huylarını anlatmış ve develerle ilgili 13 sözcüğün anlamını vermiştir (Makdum, 1390/ 2011: 17- 21).

Aynı sayıda Mehemed Kasımi “*Şorbulak Kendinin Elemi Hakkında Rivayetler*” yazısında Şorbulak mescidinin içinde bulunan bir elem ile ilgili büyük annesinden dinlemiş olduğu mucizeleri anlatmıştır. Örneğin mescitte bulunan elem yağmur duası yapılan yere götürüldüğünde yağmur yağacağına dair bir inanış vardır (Kasımi, 1390/ 2011: 34- 35).

Derginin otuz ikinci sayısında Ehad Ferehmendi “*Allah Uşağım Olmasın*” yazısında nezirler hakkında bilgi vermiştir. Nezir, bir şarta bağlı olarak ya da olmadan yerine getirmek üzere Allah’a verilen sözlerdir. “Şartsız nezirler” ve “şartlı nezirler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şartsız nezirler bir sebebe bağlı olmadan yerine getirmek için verilen sözlerdir. Örneğin, “Ramazan orucundan sonra yedi gün daha oruç tutacağım.” Şartlı nezirler ise bir şarta bağlı olarak yerine getirilmesi gereken sözlerdir. Örneğin, “Eğer iyileşirsem beş gün boyunca oruç tutacağım.” Ferehmendi şartlı nezirlerin İslamiyet’te hoş karşılanmadığını belirtmiştir. Bu makalede çocuk sahibi olma ile ilgili şartlı nezirlere örnekler

vermiştir. Örneğin, küçük çocuğun sağ kulağı delinir ve kulağına “Haydari” denilen kızıl bir halka takılır. Çocuk yedi yıl boyunca ölmezse Meşhed’e götürülür ve çocuğun kulağındaki kızıl halka İmam Rıza Türbesi’ne bırakılır. Çocuğu olmayan kadın eğer çocuğum olursa dama çıkıp köpek gibi uluyacağım diye nezir edebilir. Hazreti Fatma adına kuymak pişirilir ve yedi eve dağıtılır. Nezir olunan çocuk aşure günü şebek çıkarana kucağına verilir ve onlardan çocuk için dua etmeleri istenir (Ferehmendi, 1390/ 2011: 27- 31).

Abdülali Mucazi otuz beşinci sayıdaki “*Güney Mahalı’nın Şancan Kendinde Bir Neçe İnanc ve Efsane*” yazısında Şancan’da yaygın olan bazı halk inanışlarını paylaşmıştır. Örneğin Şancan’da dut ağacı dikmek ve yetiştirmek sevap olarak görülmektedir. Dut ağacının meyvesini herkes toplayabilir. Ayrıca burada kesilmiş dut ağaçlarının gövdelerinden Seyyid Ağa adlı bir usta et dibeği yapmaktadır. Seyyid Ağa yaptığı dibekleri uygun bir fiyata satar. Şancan’da Masume Hala adlı bir kadın korkan çocukların korkusunu kurt elini kullanarak gidermektedir. Masume Hala bir kurdun kesilmiş pençesini korkan çocuğun sırtına sürterek çocuğun korkusunu giderir. Burada bir çocuk doğduktan sonra beş altı yaşına kadar çocuğu nazardan, cin ve şeytan gibi varlıklardan korumak için dua yazdırırlar ve bu duayı çocuk kolunda taşır (Mucazi, 1390/ 2011: 3- 6).

Aynı sayıda Behzad Behzadi “*Astara İnanclarından*” yazısında Astara’da yaygın olan halk inanışlarından bahsetmektedir. Örneğin: Cinler genellikle ormanlık alanda, karanlıkta, hamamda, harabelikte bulunurlar. Cinler gözle görülmezler ve demirden korkarlar. Geceleyin dışarıya sıcak su dökülmemelidir, çünkü sıcak su cin yavrularına zarar verebilir. Yavrusuna zarar gelen cin, ona zarar veren kişiden intikam almak isteyebilir. Etrafı yeşillik olan pınarların etrafında cuma akşamları cinler ve periler eğlence yaparlar. Böyle akşamlarda pınarların etrafı ışık içinde görünür. Bir insanın bedeninin içine cin girerse o kişi delirir, kişinin içindeki cini çıkarmak için bu işle ilgili kişilere başvurmak gerekmektedir. Cuma akşamları ailenin ölmüş olan büyüklerinin ruhu ailelerini ziyaret gelirler, eğer ailelerinin mutlu olduklarını görürlerse ruhlar da mutlu olurlar. Evin eşliğini temiz tutmak gerekmektedir. Hamile bir kadın aya bakarsa, çocuğunda aya benzer

bir doğum lekesi olur. Ay ve güneş birbirlerine kavuşamayan iki sevgilidir. Herkesin gökyüzünde bir yıldızı bulunmaktadır. Bir yıldızın kayması, yıldızın sahibinin öldüğüne işarettir. Sefere giden insanın arkasından çabucak ve sağlam gelmesi için su serpilir. Çocuğa nazar değmemesi için göz boncuğu takılmalıdır (Behzadi, 1390/ 2011: 7- 11).

Abdülali Mucazi otuz beşinci sayıdaki “*Güney Mahalı'nın Şancan Kendinden Debler, Edebler*” yazısında Şancan'da yaygın olan kimi âdetler ve toplum içinde uyulması gereken bazı kuralları anlatmıştır. Örneğin mescitte bir çocuk, babasından yüksekte oturmamalıdır. Gençler kendilerinden büyük erkeklere dayı, kendilerinden büyük kadınlara hala derler. Bir mecliste insanlar sohbet ederken sözleri kesilmemelidir, başkasına yöneltilen soruya cevap verilmemelidir (Mucazi, 1390/ 2011: 15-17).

Aynı sayıda Rahim Kablnijad “*Tebriz'de Torba Tikme*” yazısında Ramazan ayında kadınlar tarafından uygulanan bir geleneği anlatmıştır. Bu geleneğe göre kadınlar bir araya gelerek bez torbalar dikerler ve bunların içine de madeni para koyarlar. Sonra bu torbaları bağlayıp dağıtırlar. Torbayı alan kişi bir şey için niyet eder, dileği kabul olunca torbayı yanında taşır. Kadınlar torbaları dikerken bir din görevlisi de mersiye okur (Kablnijad, 1390/ 2011: 34).

Derginin otuz altıncı sayısında Şaban Hüsni “*Koşaçay İnanclarından Örnekler*” yazısında 91 tane halk inanışını yemeklerle ilgili inançlar, beden uzuvlarıyla ilgili inançlar, gözle görülmeyen varlıklar ile ilgili inançlar, çocuklarla ilgili inançlar, hamile kadınlarla ilgili inançlar, hayvan ve bitkilerle ilgili inançlar gibi gruplar altında maddeler hâlinde sıralamıştır. Örneğin: Gece ev süpürülürse evin bereketi kaçar; Gece tırnak kesilmez; Güneş batarken ağlamak uğursuzluk getirebilir; Sabah evden çıktığında uğursuz bir insanla karşılaşan kişi o gün uğursuz olaylar yaşayabilir; Pazar ve çarşamba günleri hamama gidilmemelidir; Geceleyin saç taranmamalıdır; Geceleyin para sayılmamalıdır; Geceleyin çocuk dövülmemelidir; Başında iki kıvrım olan çocuk büyüdüğünde iki hanımla evlenir; Yanlışlıkla kafaları çarpışan iki kişi tekrar kafalarını çarpıştırmalıdır, yoksa kel kalırlar; Sarı saçlı, kırmızı yüzlü ve mavi gözlü insanlardan korkulmalıdır; Göz seğirmesi

misafir geleceğine işaretir; Avcunun içi kaşınan insanın eline para geçecektir; Çok uzun boylu insan kıt akıllı olur; Karpuzun kabuğunu çok derin kemiren insan kel kalır; Kişinin ayağının kaşınması dayak yiyeceğine işaretir; Tencerenin dibini sıyıran kızın düğününde kar yağar; Küçük çocuk aynanın önünde bırakılmamalıdır; Eli ağır erkek dul hanımla evlenir; Çocuk süpürgeyle dövülmemelidir; Küçük bebeğin üzerinden atlanmamalıdır; Erkek çocuk doğmayan evlerde kız çocuğuna “kız yeter”, “kız tamam”, “kız bes” gibi isimler verilirse bir sonraki çocuk erkek olur; Diş çıkaran çocuk için dişlik pişirilmezse çocuk büyüyünce terbiyesiz olur; Küçük bebek aya bakmamalıdır, yoksa salyası akar; Hamile bir kadın lohusa olan başka bir kadını görmemelidir, yoksa kadına lohusa kadının çillesi düşebilir ve hamile kadın çocuğunu düşürebilir; Ölmüş bebeğin kıyafetleri başka bebeklere giydirilmez; Lohusa kadın 40 günden evvel dışarı çıkmamalıdır; Bir evin yamacına baykuş konarsa o evin insanların başına bir uğursuzluk gelir; Kedilerin çoğu aslında melektir, kedilere özellikle de kara kedilere taş atmak iyi bir davranış değildir; Ayağı burkulan atın tırnağına işlemek gereklidir; Meyve vermeyen ağaç kesmekle korkutulursa meyve vermeye başlar; Akşam üstü kapının önüne gelen kediyi kovmak gerekir; Kara kediler aslında cindir; Beyaz güvercinler aslında melektir; Cinler demirden korkar; Sıcak su dökülürken Besmele çekilmelidir, böylelikle cinler oradan gider ve onlara bir zarar gelmez; Sefere giden insanların arkasından su serpilmelidir; Kapının eşliğinden sıcak su serpilmemelidir; Su aydınlıktır; Yıldırım düşen yere elmas düşer; İki kadının arasından geçen kişinin sözü geçerli olmaz; Gelin gelen evin ışığı sabaha kadar yanık kalmalıdır (Hüsni, 1390/ 2011: 14- 20).

Hüsrev Emir Hüseyini otuz altıncı sayıda “*Save’ye Bağlı Bend Emir Köyünde Ramazan Geleneği (Ayin ve Resum- e Remezan Der Rustay- e Bend Emir- i Save)*” makalesinde Save’nin kuzeybatısında bulunan 400 kişilik nüfusa sahip Bend Emir köyündeki Ramazan geleneklerini anlatmaktadır. Bu köy Şii mezhebine mensuptur ve köy ahalisi Türkçe konuşmaktadır. Köyde Ramazan’dan 7- 10 gün önce Ramazan için ekmek ve temizlik yapılır. Camiler, köy hamamı ve evler temizlenir. Ramazan’dan bir gün önce oruç tutmaya başlanılır. İnsanlar bugün birbirlerine misafirligi

de giderler. Köyden seçilen sözü geçen üç ihtiyar Kum şehrine gönderilir ve bu kişiler oradan bir molla getirir. Getirilen molla Ramazan boyunca köy halkına dinî bilgiler verir. Ramazan'ın ilk sahurunda müezzinler camide dua okurlar. Köy ahalisi bir ay boyunca vakit namazlarını camide kılar. Camide yiyecek içecek ikramı olur, dinî bilgiler verilir ve Kur'an okunur. Kum'dan getirilen mollayı herkes bir günlüğüne evinde misafir eder. Ramazan'ın yirmi birinci günü Hz. Ali'nin şehit edildiği gün olduğundan dolayı köy halkı bugün çalışmaz, türbe ziyaretlerinde bulunur. Ramazan ayının yirmi üçüncü günü bittikten sonra camide çeşitli hediyeler toplanır ve bu hediyeler Kum'dan gelen mollaya Ramazan Bayramı'nda verilir. Bunun haricinde camide, Kum'dan gelen mollaya verilmek üzere her akşam para da toplanır. Ramazan'ın son gecesi ihtiyaç sahiplerine fitre verilir. Ramazan Bayramı İran'da "Fitir Bayramı" olarak da geçmektedir. Ramazan Bayramı'nın namazı açık havada kılınır ve cenazesi olanlara namazdan sonra başsağılığına gidilir. Kum'dan gelen molla onu getiren kişilerce tekrar Kum'a kadar götürülür (Hüseyni, 1390/ 2011: 41- 47).

Feyzullah Bahtiyari otuz yedinci sayıdaki "*Koşabulak Folklorundan*" yazısında halk arasında yaygın olan birkaç âdeti sıralamıştır. Örneğin misafirin arkasından su dökülür; yere sıcak su dökülmeden önce Besmele çekilmelidir, eğer Besmele çekilmezse dökülen sıcak su cin yavrularını öldürür ve yavruları ölen cin suyu dökene zarar verir; yeni doğum yapmış kadın yalnız bırakılırsa al arvadı gelir ve kadının ciğerini çıkarıp suda yıkar, bu yüzden kadın ölür. Bahtiyari yazısında âdetler dışında atalar sözü, tapmaca ve çocuk oyunu örnekleri de vermiştir (Bahtiyari, 1390/ 2011: 14-19).

Otuz dokuzuncu sayıda Rahim Esedullahi "*Horasan Ziyaretine Müşerref Olmak Kaidaları*" yazısında Horasan'ı ziyaret etmeden önce yapılan bazı davranışları anlatmıştır. Bir köyde herhangi bir kişi Horasan'ı ziyaret etmeden önce onu tüm halk uğurlar. Ziyarete giden kişinin boynuna yeşil bir şal bağlarlar. Köylüler ziyaret edecek kişilere kendileri adına da dua etmesini isterler ve onlara para da verirler. Ziyaretçi bu paraları ziyaret ettiği yere bağışlar (Esedullahi, 1390/ 2011: 14).

Alireza Sarrafi kırk birinci sayıdaki “*Urmiye Folklorundan Bir Neçe Örnek*” yazısında derlediği bir halk inanışına, bir latifeye, bir atalar sözü ve bunun anlamıyla bir rivayete yer vermiştir. Urmiye’de birçok üzüm bağı bulunmaktadır. Bağ sahibi ya da bağda çalışan kişi, uzaktan bağın içinde bir karartı gördüğünde “*Eyey beyey görürem aaa!*” diye bağırır. Bu yazıdaki bütün folklor materyalleri Urmiye ağzıyla kaleme alınmıştır (Sarrafı, 1391/ 2012: 18- 23).

Derginin kırk üçüncü sayısında Samed Behrengi’nin “*Leysanlar*” yazısı yer almıştır. Bu yazı Ehad Ferehmeni tarafından çevrilmiştir. Behrengi’nin söz ettiğine göre Azerbaycan’da bol yağışlı günler “neysan/ leysan” diye adlandırılmaktadır. Bu yağmurlar ekinlere de iyi geldiği için çiftçiler tarafından merakla beklenir. Leysan yağmurlarının bol olması o yılın bereketli geçtiği anlamına gelmektedir. Tebrizliler bu yağmurun sularının şifa kaynağı olduğuna inandıkları için biriktirip saklarlar. Leysan yağmuru suları hastalara şifa niyetine içirilir, insanlar onunla oruçlarını açarlar. Behrengi kendi çocukluğunda Tebriz’de eskiden bu yağmurun yağması için kapı kapı gezip şiirler okuduklarını söylerler. Örneğin; “*Aladağ’ın buludu/ Yetimlerin umudu/ Allah bir yağış gönder/ Arpa buğday kurudu.*” (Behrengi, 1391/ 2012: 2- 3).

Aynı sayıda Rukiye Veidi “*Maraga Halk İnanclarından*” yazısında çeşitli konular ile ilgili Fatma Resuli’den derlemiş olduğu beş tane halk inanışını yazmıştır. Örneğin; eve habersiz bir misafir gelirse ve bu misafir uzun süre oturup gitmek bilmezse, ev sahibi misafirin ayakkabısının içine bir çimdik tuz döker. Böyle yapınca misafirin gideceği düşünülür. Hamile bir kadının çocuğunun cinsiyetini anlamak için bir zincirin ucuna halka takılır ve bu zincir kadının karnının üzerine salınır. Bu vaziyetteyken zincir hareketsiz durursa çocuğun oğlan olacağına, yatay bir şekilde hareket ederse kız olacağına inanılır. Hamile kadının başından aşağıya kadına söylemeden bir miktar tuz dökerler. Kadın bu durumda elini önce yüzüne gözüne götürürse çocuğunun oğlan olacağına, önce başına götürürse çocuğunun kız olacağına inanılır. Anneler kızlarının bahtlarının açılması için son çarşenbede süpürgeyle kızlarını evden kovarlar (Veidi, 1391/ 2012: 12).

Ehad Ferehmendi kırk üçüncü sayıdaki “*Üzerliğim Tütsülen, Bed Nazarı Kör Eyle*” yazısında nazar, nazardan korunma, nazar götürme ve bu işler için kullanılan üzerlik otu hakkındaki inanç ve pratikleri okurla paylaşmıştır. Üzerlik yaklaşık olarak 50- 70 cm uzunluğunda, çok yıllık bir bitkidir. Sağlam kökleri vardır. Beyaz çiçekleri ve yumru meyvelere sahiptir. Meyvesinin içinde siyah tohumları bulunur. Kuru iklimlerde yetişir. Mezarlık çevrelerinde sık bulunur. Türk soylu halkların hemen hepsinde bilinen bu ota Türkiye’de “*nazar otu*”, “*yüzerlik*” adları da verilmiştir. İnsanlar üzerlik otunun nazara karşı koruduğuna inanırlar. Üzerliğin yandığı sırada ortalığa yaydığı hoş kokunun kişinin zihnindeki olumsuz enerjiyi yok ettiği düşünülür. Üzerlikten iki şekilde faydalanılır. İlkinde kurutulmuş üzerlik otu tohumları ipe dizilir ve evlere asılır. İkinci faydalanma şekli de yakılarak tütsüsünden faydalanma ile gerçekleşir. Bu şekilde faydalanmak için üzerlik otunun kuru tohumları bir tavada yakılır. Üzerliği yakan kişi sağ eline üzerliği, sarımsağı ve tuzu tutarak evdeki insnalara sırayla yaklaştırır, onların başı üzerinde üç defa döndürür. Bu sırada da “*Kimin nazarına gelmişik, onun nazarını yandırırık.*” der. Ferehmendi üzerlik otu hakkında yaygın olan bazı inançları da makalesine eklemiştir. Örneğin üzerlik otunun tohumları dağılırda şifa özelliğini kaybeder, üzerlik oyu yetmiş derde devadır, şehit kanı dökülen yerde üzerlik otu yetişmez, üzerlik otunun külü kapı eşiğine dökülmelidir vs. (Ferehmendi, 1391/ 2012: 18- 30).

Kırk dördüncü sayıda Ali Mehemed Halefizengir “*Kurd ve Onunla Bağlı İnanclar*” yazısında Germi ve Mugan’daki kurtlar ile ilgili bazı halk inanışlarını yazmıştır. Yazar öncelikle kurtlar ile ilgili genel bilgiler vermiştir. Mugan ve Germi’de kurda “*canavar*” denilmektedir. Türk destan ve efsanelerinde kurt yerine börü, börte, asena, sina gibi isimler de kullanılmıştır. Kurtlar renklerine göre akkurt, bozkurt, kızılkurt şeklinde adlandırılabilir. Bozkurdun daha uzun ömürlü olacağına inanılır. Kışın sık tüylü olan bu hayvan yazın tüylerini döker ve tüyü dökülmüş kurda “*tülek canavar*” denilmektedir. Kurtlar kış mevsiminde özellikle Çille zamanı çok tehlikelidir, çünkü özellikle bu zamanlarda insan eti yemeyi isterler ve bu yüzden insanların yaşadıkları yerlere gelirler. Bu hayvan yaşam şekline göre yalnız kurt ve karabölük (kalabalık) kurt olarak ikiye ayrılır. Yalnız kurt

insanlar için daha tehlikelidir. İnanışa göre bir insan kurdun kalbini pişirip yerse korkusuz olur. Kurdun herhangi bir nişanını üstünde taşıyan kişi daha heybetli görünür. Bazı Türk boylarında insanların öldükten sonra kurda dönüşeceğine dair bir inanış vardır. Mugan ve Germi civarında kurt öldükten sonra başını kesip derisini yüzerler ve yüzünde ağzına yakın bazı yerleri keserler ve iki ucunu delerek ip takarlar, sonra duvara asarlar. Buna “kurt ağzı” denilir. Kurt ağzının bulunduğu yer ocak sayılır. Bir kadının çocuğu olmazsa kurt ocağına gelir ve kurt ağzı başından geçirilip ayağından çıkarılır. Böylelikle doğum yapabileceğine inanılır. Kurtlar yedi yılda bir doğum yaparlar. Bir kadın geç doğum yaparsa kadına kurdun çillesinin düştüğüne inanılır. Bir kadın doğum yaptığında kadının bulunduğu köye kurt inerse o kadın 7- 9 yıldan önce bir daha çocuk doğurmaz. Bütün bu işlemler kurdun bir yaratıcı olma vasfıyla ilişkilidir. Eğer bir hayvan kaybolursa ve sahibi onu bulamazsa Kur’an okuyan birini bularak kurdun ağzını bağlatır. Bu kişi eline bir çakı alır, Duha Suresi’ni okur ve çakıyı bağlar. Bağladıktan sonra “İtin hayvanın üstü ohunur.” der. Böylece kurdun ağzı bağlanmış olur. Böylelikle kurdun kaybolan hayvana dokunmayacağına inanılır. Hayvanın sahibi hayvanını bulduktan sonra ise çakının ağzı açılmalıdır. Açılmaması günahtır. Bu ritüel İslamiyet öncesi inançlarla İslam’ın iç içe geçtiğinin göstergesidir. Kaşkay Türklerinde kurdun eli bebeğin beşiğine asılır. Böylelikle kurt elinin bebeği koruyacağı düşünülür (Halefizengir, 1391/ 2012: 2- 12).

Fatma Perniyan kırk dördüncü sayıda “*Göz Göz Eylemek*” yazısında nazar değen küçük çocuklardan nazar götürmek için yapılan bir uygulamayı anlatmıştır. Burnu çok kaşınan ya da çok fazla ağlayan çocuğa nazar değdiğine inanılmaktadır. Nazarı götürmek için ihtiyar bir kadın kenarı işlenmemiş bir havlunun kenarından bir miktar alıp ona biraz yağ sürer. Sonra bu parçaya çocuğu görmüş kırk bir kişinin adını, “Asker’in gözü, Kasım’ın gözü...” şeklinde okur. Bundan sonra çocuğun başının üstünde bir miktar üzerliği dolandırarak “*Üzerliksen havasan/ Yetmiş derde devasan/ At attasın/ İt olasın/ Bed nazarların gözü çıhsın.*” der. Bu üzerliği havlu parçasıyla bir kaptı yakar. Havlu parçası ve üzerlik yanarken “*Bed nazarların gözleridir yanır, geçir.*” der. Sonra bunun külünü çok

kullanılmış bir ayakkabının tekine koyup ıslatır. Bunu da götürüp çocuğun kulaklarının arkası, ellerinin üstü, dirsekleri, dizleri ve ayaklarının altına sürer. Sonra çocuğun boynunu ve sırtını ovar. Ayakkabı tekini götürüp ahırda çocuğun dizine ve beline üçer defa vurarak “Ağzın altına, gözünün kö...” der ve en son da “Derd ve belan bununla kurtulsun.” sözlerini söyleyerek işlemi bitirir (Perniyan, 1391/ 2012: 13).

Kırk beşinci sayıda Ekrem Heyrhah “*İsfencan Köyünde Tabiat İçin Kurban Merasimine Bir Bakış (Negahi Be Merasim- e Gorbani Beraye Tebiat Der Rustay- e İsfencan)*” makalesinde İsfencan köyünde yapılan kurban kesme ile ilgili bir geleneği anlatmıştır. Heyrhah’ın bahsettiğine göre köyde Nevruz’un otuz altıncı günü kurban kesilir. Bunun için köyün aksakalları köy halkından para toplayarak büyükbaş hayvan satın alırlar. Bu hayvan köyün sokaklarında salavat getirilerek gezdirilir. Kurban öncelikle bir su kaynağına götürülür ve kurbana su içirilir. Buradan sonra ortası delik olan Pir- i Seng adında bir taşın etrafında üç kere dolandırılır. Dileği olan insanlar buradaki deliğe taş atarlar. Taşı delikten geçen dileğinin kabul olacağına inanılır. Kurban son olarak kesim yerine götürülerek kesilir. Köy ahalisi kurbanın kanının, kesilen yerde bulunan nişan taşı denilen bir taşın ulaştığında kurbanlarının kabul olacağına inanırlar. Ayrıca dileği olan insanlar burada yiyecek içecek ikramında da bulunur. Kurban kesildikten bir hafta sonra yağmurun yağması kurbanın kabul edildiğine yorulur. Kesilen hayvanın eti de köy halkına dağıtılır (Heyrhah, 1391/ 2012: 2- 6).

El Bilimi dergisinin kırk beşinci sayısında Ali Mehemmed Halefizengir “*İnanclar*” yazısında Germi’den derlediği gelinler, çocuklar, Çerşenbe Bayramı ve başka konularla ilgili halk inanışlarını anlatmıştır. Bu inançlardan bazıları şöyledir: Çerşenbe Bayramı’nda evin ışıkları sehre kadar söndürülmez, evin çöpü atılmaz. Çerşenbe Bayramı’nda evin babası kızları çabuk evlensin diye süpürge ile kızlarını evden dışarı çıkarır. Nişanlı bir kızın yüzüğünü başının altına koyarak uyuyan kız, evleneceği erkeği rüyasında görür. Gelin eşinin evine gittiği ilk gece Allah’tan istediği üç dilek gerçekleşir. Gerdek gecesini gelin damadın ayağına basarsa gelinin dili uzun olur, eğer damat gelinin ayağına basarsa damadın dili uzun olur. Ölmüş bir insanın kol altına parmak kalınlığında ve kol uzunluğunda iki

ıslak söğüt parçası konur, inanışa göre bu söğüt parçaları kurumadan ölü sorguya çekilmez. Hamile kadın ölüye bakmamalıdır. Küçük bebeğe al basmasın diye beşiğine ayna koyulmalıdır. Küçük çocuk gece vakti çaya gönderilmez, şeşe (bölgede cin gibi gözle görülemeyen bir varlık) çarpar. Küçük çocuk ayna karşısında tutulmamalıdır, yoksa delirir. Küçük çocuğun salyası çok aktığında dayısının çorabı ile ağzı silindiği zaman bir daha ağzının suyu akmaz. Çocuğun beşiği boş iken sallanırsa çocuk sancılanır. Yeni doğan bebeğin yanına yabancı insan gelmemelidir. Yeni doğum yapmış kadın aniden ölürse, bu ölümün al basması yüzünden olduğuna inanırlar. Meyve vermeyen ağacı Nevruz Bayramı'nda kesmekle korkutunca ağaç meyve vermeye başlar. Saç tarandığında tarakta kalan saç atılmamalıdır, çünkü atılan saçı biri bulursa sahibinin başı ağrır. Bir insan uzandığında üzerinden atlamamalıdır, eğer üzerinden atlanırsa uzanan kişinin bedbahtlığı atlayana geçer. Bir insan horlarsa ayakkabısı ters çevrilir, böylece horlamayacağına inanılır. Bir insana ya da başka bir şeye nazar değmesin diye üzerine üzerlik asarlar ya da üzerliği yakarak tütsüsünü ona verirler. Birinden süpürge ödünç alındığında alınan evdeki hayır ya da şer süpürge üzerinde gelir. Rüyada daha önce ölmüş birinin serçe parmağı tutulduğunda, rüyada görülen ölmüş kişi rüyayı görene her iki dünya hakkında bilgi verir (Halefizengir, 1391/ 2012: 11- 25).

Sepide Ekberpuran ellinci ve elli birinci sayılarda “*Muharrem Ayında Kadınların Cayigahları (Cayigah- e Zenan Der Ezadari Mah- e Moharrem)*” makalesinde Muharrem ayındaki merasimlerde kadınların rolünden, bu etkinliklerde kadınların etkinliklere seyirci olmak dışında bir işlevinin bulunmamasından söz etmiştir (Ekberpuran, 1391/ 2012: 10- 13).

Aynı sayılarda Fatma Perniyan “*Yağışa Göre İnanclar*” başlığı altında Leyla Zakiri'den derlediği, köylerinde yağmur yağdırma ile ilgili bir geleneği anlatmıştır. Anlatılanlara göre köylerinde yağmur yağmayan insanlar bir koyunu yüksek bir dağda seyitlerle birlikte dua okuyup gezdirirler. Köye indiklerinde yağmur yağmış olurdu ve sonra da gezdirilen koyun kesilerek köylülere dağıtılırdı. Eğer sel gelirse köylüler, köydeki elemin bağıcı çaya atarlardı (Perniyan, 1391/ 2012: 70).

Rukiye Veidi'nin Fatma Resuli'den derlemiş olduğu 17 adet halk inancı "*Meraga Halk İnanclarından*" başlığı altında ellinci ve elli birinci sayılarda verilmiştir. Bu inançlardan bazıları şunlardır: Gözlerinin altı ve üstü şişmiş bir insan görüldüğünde "Onun üreğinde tike kalıb." denmelidir, korkak insanın korkusunun geçmesi için boyu kadar bir pamuk alınır ve çarşamba akşamı gözünün önünde yakılır, nazarı degen bir kişinin kıyafetinden gizlice bir parça kesilip yakılır böylece bu kişinin bir daha nazarı değmez (Veidi, 1391/ 2012: 71- 73).

Aynı sayılarda Rukiye Kebiri ve Sekine Kebiri "*Hoy'da Boylu Kadın ve Doğum Hakkında İnanclar*" yazısında hamile kadınlar ve doğum hakkında 8 adet halk inancını okurlarla paylaşmıştır. Bu inançlardan bazıları şöyledir: Hamile bir kadının çocuğunun cinsiyetini anlamak için kadının başına tuz dökülür, eğer tuz yere düşerse çocuk kız olur, tuz kadının dizine düşerse çocuk erkek olur. Erkek bebekler hamile kadının karnının sağ tarafında kız bebekler ise kadının karnının sol tarafında durur. Hamile kadının sancısı başladığında çabucak doğum yapması için eteğini çıkartırlar (Kebiri ve Kebiri, 1391/ 2012: 74).

Meryem Hüdabahş elli ikinci sayıda "*Bağvezir Kendinde Başmak ve Ayağa Olan Bazı İnanclar*" yazısında Nazenin Selmanpur'dan derlemiş olduğu ayak ve ayakkabı ile 20 inanış ve 8 tane de atalar sözü ile deyimi okurla paylaşmıştır. Örneğin: Bir insanın ayakkabılarının üst üste gelmesi o insanın yola çıkacağına işaretler; Bir insanın ayakkabılarının dış tarafından birbirine değmesi o insanın arkasından dedikodusunun yapılacağına işaretler; Mekke, Şam ya da Kerbela ziyaretinden gelen bir kadını karşılamaya giden başka kadınlar ziyarete giden kadının ayakkabısının sağ tekini giymeye çalışırlar, ayakkabının sağ teki kendi ayağına uyan kadının gelecekte kutsal yerleri ziyarete gideceğine inanılır; Düğün günü gelin evden çıkıp da damat onu karşıladığında gelin damadın ayağına basarsa gelinin sözü geçer, damat gelinin ayağına basarsa damadın sözü geçer; Bir kadının eşi kendinden önce öldüğünde ve bu ölümün üzerinden üç ay on gün geçtiğinde çocukları annelerinin yeni biriyle evlenmelerine müsaade ettiklerini, onun önünde ayakkabılarını yan yana getirip düzenleyerek anlatırlar; Küçük çocuğun ayakları büyük olursa ayağı daha fazla

büyümesin diye bir süre ayakkabılarını ters giydirirler; Bir eve pek sevilmeyen bir misafir geldiğinde misafir erken gitsin diye o görmeden ayakkabısının içine biraz tuz atarlar; Bir insanın boğazı ya da göğsü hastalıktan dolayı şişerse Araz nehrinden geçen bir insanın ayakkabısının teki hasta olan kişinin boğazı ya da göğsüne sürülür; Düğün gecesi gelin damadın evine girerken kapı eşiğine bir çay tabağı koyarlar ve gelinden bu çay tabağını ayağını basarak kırmasını beklerler, gelin çay tabağını kırdığı takdirde bey evinde kalacağına inanırlar; Hamile bir kadın ayağa kalktığında ilk olarak sağ ayağını atarsa oğlu olacağına sol ayağını atarsa kızı olacağına inanılır (Hüdabahş, 1392/ 2013: 18- 20).

Aynı sayıda Alireza Ferşi “*Öküz (Boğa) Kanıyla Saçları Hınalanan Hörüklü Kız*” yazısında İsfencan’da yapılan bir kurban kesme geleneği ve bu geleneğin tarihi arka planı hakkında bilgi vermiştir. Burada her yıl yazın otuz altıncı gününden sonraki ilk cuma Kurban Tepesi denilen yerde öküz kurban edilir. Bu gelenek bir efsaneyle ilişkilendirilir. Efsaneye göre çok eski zamanda bir genç kız yabancı ve yaralı bir adama sağlamış olduğu sarı keçinin sütünden içirerek gizli gizli bakar. Zamanla sarı keçinin süt vermediğinin farkına varan kızın ağabeyleri bunun sebebini kız kardeşlerine sorarlar. Genç kız bu soruya çeşitli bahaneler uydurur ancak ağabeyler vaziyetten şüphelenerek kız kardeşlerini gözetler. Sonunda da kardeşlerinin bir yabancıya baktığını öğrenirler. Ağabeyler kardeşlerini öldürmek için kovalarlar. Kız bu kovalamaca sonucu İsfencan tepesine kadar çıkar ve burada Allah’tan yerin dibine girip gizlenmeyi diler. Allah kızın bu dileğini kabul eder ve kız yere batar. Ancak kızın saç uçları dışarı da kalmıştır. Tepeye yetişen iki ağabey kızın dışarıda kalan saçlarını fark eder ve buraya bir taşı işaret niyetine bırakıp ertesi gün kız kardeşlerini öldürmek için geri gelirler. Ertesi gün geldiklerinde ise hiçbir şey bulamazlar. Bir süre sonra bu mevkide hiç durmadan rüzgarlar esmeye başlar. Derken bu genç kız, o bölgede yaşayan bir kadının rüyasına girerek olayın geçtiği tepede bir öküz kurban etmeleri gerektiğini, öküzün kanının kızın saçlarının olduğu yere akması gerektiğini, bu kanla kızın ellerini ve saçlarını kınalamak istediğini, aksi takdirde o bölgede rüzgarların asla dinmeyip yağmurun yağmayacağını ve ekinlerin büyümeyeceğini söylemiştir. Bu rüyadan sonra o bölgede her

yıl öküz kurban edilmiştir. Kurban kesilmeden önce tüm köyde gezdirilir ve tepeye çıkarılır. Bu işlem sırasında hiçbir kadın bulunmaz. Erkekler genç kızın ruhu için dualar derler. Akşam vakti de öküz kesilir. Yazar bu geleneğin içerisinde Şamanizm'den ve Türklerin inandığı öteki inançlardan da izler olduğunu düşünmektedir. Yazara göre kızın tam olarak yerin altına girmeyen saçları güneşi sembolize etmektedir. Efsanede önemli yeri olan taş Şamanizmde saygı duyulması gereken bir nesnedir. Yazın ikinci ayına denk gelen öküz kesme geleneği sırasında güneş boğa burcundadır (Ferşi, 1392/2013: 35- 45).

Elli ikinci sayıda Havar İbadi “*Sehendava Elat İnanclarından*” yazısında Sehendava’da yaşayan yürükler arasında yaygın olan 11 adet halk inanışını maddeler hâlinde sıralamıştır. Örneğin; Bir kişinin el, ayak ya da parmağına diken batarsa bu diken gece çıkarılmamalıdır; Küçük bir kuzu öldüğünde onu bir köpek yemesin diye dağ başına bırakırlar (İbadi, 1392/2013: 51- 52)...

Derginin elli üçüncü sayısında Parya Mehemedi Açaçılıyü “*Miyana’da Maişet Resimlerinden*” makalesinde Miyana kentindeki birkaç geleneğe bahsetmiştir. Açaçılıyü’nin bahsettiği ilk gelenek “çorba yedikten sonra el suyu dolandırma”dır. Bu geleneğe göre eskiden toplu bir yemek yenildikten sonra bir kaptaki su getirilir ve bu kasedeki suyla önce aksakallar, sonra genç erkekler, en son olarak da kadınlar sırayla ellerini yıkarmış. Yazarın bahsettiği ikinci gelenek olan “Hallahlama” geleneğine göre buğday biçildiği günlerde akrabalar bir araya gelerek yemek yer ve Allah’a bereket için dua ederler. Yazarın bahsettiği son gelenek ise “Oyuklu merasimi”dir. Bu geleneğe göre Koşabulak’ta baharın son perşembesi insanlar temiz kıyafetlerini giyerek Oyuklu’ya gider ve burada kurban keserler. Sonrasında bu kurbanın etinden çorba yaparak ihtiyaç sahiplerine dağıtırlar. Yemek yenildikten sonra da Oyuklu dağına giderler ve burada dileklerinin kabul olması için “fetir” denilen bir ekmek yaparlar. Ziyarete önce kadınlar gider, kadınlar döndükten sonra erkekler gider. Bugün aksakallardan bir kişi bölgenin korunması için seçilir, bu kişiye “korukçu” denir (Açaçılıyü, 1392/2013: 10- 12).

Aynı sayıda Feyzullah Bahtiyari “*Miyana’dan Muharrem Gelenekleri (Merasem- e Moharrem Der Miyana)*” makalesinde Miyana şehrinde Muharrem ayında yapılan bazı gelenekleri anlatmıştır. Örneğin Miyana’da aşure gecesinde birkaç insan Kerbela’da esir düşen insanların kıyafetlerine benzer kostümler giyer ve bu insanlar sokak sokak gezdirilir. Bu kişiler zincirlerle birbirine bağlanır ve tam olarak bir esir gibi görünmeleri amaçlanır. Gezdirildikleri mahallelerde bu insanları görenler onlara üzümler ve bazen dilek tutarlar ve esir kostümü giyenlere çeşitli ikramlarda bulunurlar (Açaçılıy, 1392/ 2013: 13- 14).

Elli üçüncü sayıda Mina Salvatizade ve Feyzullah Bahtiyari “*İnanclar*” yazısında halk arasında yaygın olan birkaç inancı sıralamıştır. Örneğin: Geceleyin sıcak su dökülmemelidir, çünkü bu cin yavrularına zarar verir; Gece tırnak kesilmez; Kedinin üzerine su atılmamalıdır, çünkü kedi cin olabilir; Yeni doğum yapmış kadın yalnız bırakılmaz; Kabus gören insan erkenden kalkıp bir köpeğe çörek vermelidir; İnsanların gökyüzünde birer yıldızları vardır, bu yüzden yıldızın kayması sahibinin öldüğü anlamına gelir; Ay tutulduğunda tencere tava çalarlar (Salvatizade ve Bahtiyari, 1392/ 2013: 25- 27).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda Rukiye Veidi “*Meraga İnanclarından: Meraga’nın Küllü Kendi*” yazısında Meraga’nın Küllü köyündeki yirmi tane halk inanışlarını sıralamıştır. Örneğin: Kadının ayağındaki uzun parmak küçük parmağın üzerine çıkarsa, eşi karısının sözünü dinler; Genç kızlar çabuk evlenmek için nişanlı bir kızın yüzüğünü parmaklarına takarak kibleye dönük vaziyette yatarlar; Kadınlar herhangi bir şeyi arzuladıkları zaman niyet ederek saçlarını uzatırlar; İnsanın avcunun içinin kaşınması eline para geçeceğine işarettir, böyle durumda olan kişi “Tüğlerim sayısınca elime pul gelsin.” demelidir; Birinin ayağının altının kaşınması parasının eksileceğine yorulur; Ayakkabısını ters giyen kişinin bir yeri ziyarete gideceğine inanılır; Rüyasında ayakkabı gören kızın yakın zamanda evleneceğine inanılır (Veidi, 1392/ 2013: 57- 59)...

Anar Binevli altmışıncı sayıda yazmış olduğu “*İnanclar*” yazısında on adet halk inanışını anlatmıştır. Yazıdaki bazı halk inanışları şöyledir; Bir insan bir başkasını çok tarif ederse, tarif ettiği insana nazar değmesin diye

tahtaya vurur. Hamile kadının çocuğunun cinsiyetini tahmin etmek için akrabaları başına tuz döker, eğer hamile kadın elini başına çekerse doğacak çocuğun kız olacağına, çekmezse oğlan olacağına inanılır. Binab'ın bir şehrinde yağmur yağması istenirse bir akrep ya da kertenkele baş üstüne asılır, yağmur yağmazsa asılan hayvan öldürülür. Binab'a bağlı başka bir şehirde dolunun yağması dursun diye kapı önüne orak koyulur. Küçük çocuğun üstünden atlanılmaz, eğer atlanılırsa çocuk hasta olur (Binevli, 1392/ 2013: 38).

Aynı sayıda Anar Binevli "*Merاسimler*" başlığı altında üç tane merasimin nasıl yapıldığını anlatmıştır. Bunlardan ilki Ahundkışlak köyünde yapılan "Çille Kovdu" merasimidir. Bu merasim için Küçük Çille'den Nevruz'a kadar olan altı haftada her Çerşenbe ateş yakılır, bu ateşten parçalar baht açması amacıyla dağıtılır. Korku çıkartmakla ilgili bir gelenek ise şöyledir; herhangi bir şeyden korkan kişi kibleye doğru oturtulur. Tavada eriyebilen bir taş ısıtılır ve adamın başının üzerindeyken başka bir tavaya dökülür. Taşın aldığı şeklin adamın korktuğu kişiye benzeyeceğine inanılır. Bu işin sonunda da kişinin korkusu geçer. "Şem dolandırmak" âdetine göre Tasua gününün akşamı bir dileği olan kişiler 14'lü mum alıp bu mumların hepsini yakarlar. Daha sonra sine vurarak ve mersiye okuyarak mumları 13 mahalledeki mescide dağıtıp sonuncuyu da kendi mahallelerindeki mescide koyarlar (Binevli, 1392/ 2013: 39- 40).

Derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında Semaye Cevanşir "*Mugan İnanclarından*" yazısında Gülkayıt Cevanşir, Raviye Cevanşir ve Raziye Kemali'den derlediği Mugan'da yaygın olan altmış altı halk inanişını maddeler hâlinde sıralamıştır. Örneğin: Akşam vakti saç kesilmemelidir; Akşam vakti ev süpürülmez, çünkü evin bereketi kaçar; Perşembe akşamı üzerlik yakılmaz; Perşembe akşamı ölünün ruhu yaşadığı eve gelir; Bel ve kürek yan yana koyulmamalıdır, yoksa kavga çıkar; Gece aynaya bakılmaz; Akşam vakti tırnak kesilmez; Döşeğin üzeri açık kalmamalıdır, açık kalırsa döşeğin sahibi ölür; Ayakkabılar üst üste gelirse kavga çıkar; Evin çöpü kapı ağzında biriktirilmez, eğer biriktirilirse evde kavga çıkar; Yeni taşınılan bir evde, evin bereketi olsun diye sütlü aş pişirilir; Kaynar su yere dökülmemelidir; İnsanın avucunun içi kaşınırsa

para gelir; Yola çıkan birinin sağ salim gelmesi için arkasından su dökülür; Yola çıkan birinin karşısına kara kedi çıkması hayırlı değildir; Süt ürünlerini çok yiyen kişinin ömrü uzun olur, çok fazla et yiyenin ömrü kısa olur; Köpek uluması, köpeğin sahibinin evinde bir uğursuzluk olacağı anlamına gelir; Geceleyin evden tuz ve ateş vermek evin bereketini kaçıır; Seyrek dişli insan aptal olur; Yola çıkan kişinin bir kadınla karşılaşması hayırlı değildir; Bir insanın başına gelen kötü şeye gülen kişiye senin de başına gelir derler; Hamile kadının çocuğunun güzel olması için güzel insanlara ve çiçeklere bakması gerekir, çirkin insanlara ve hayvanlara bakmaması gerekir; Hamile kadının kapı ağzına oturmaması gerekir; Hamile kadın gizli gizli yemek yememelidir, yoksa çocuğu çirkin olur; Lohusa kadının olduğu evde bir erkek bulunursa, kadını al basmaz (Cevanşir, 1392/ 2013: 46-49)...

Aynı sayılarda Semaye Cevanşir “*Mugan’da Daşlarla İlgili İnanclar*” yazısında Gülkayıt Cevanşir, Raviye Cevanşir ve Raziye Kemali’den derlemiş olduğu, taşlarla ilgili olarak Mugan’da yaygın olan halk inanışlarını anlatmıştır. “Göz moncuğu” kişileri nazardan korur. Nazardan koruması için çocukların boynuna asılır. Siyah renklidir ve üzerinde göze benzeyen bir şekil vardır. “Şeve” siyah renkli bir taştır. Çok fazla kabus gören ve karabasan basan kişi bu taşı baş ucuna koyduğu takdirde daha rahat uyku çeker. Ayrıca hamile kadınlar bebeklerine zarar gelmesin diye taşı boyunlarına asarlar. “Babakulu Daşı” genellikle boz renkli bir taştır, yeşil tonlu olanları da vardır. Çocuklara zarar veren insanlar bu taşı takarlar. Boyunda bu taş olduğu hâlde bir çocuğa zarar vermeye çalışan insanın ya kendisi ya da çocuğu ölür. Babakulu taşını takan çocuğa ya da lohusa kadına zarar gelmeyeceğine inanılır. “Sarı Moncuk” çocukları sarılıktan korur. “Al Dişi” adlı taşı lohusa kadın al basmaması için boynuna asar. “Kan Boncuğu”nu da hamile bir kadın doğum yaparken kan kaybetmemesi için boynuna asarlar (Cevanşir, 1392/ 2013: 50- 52).

Seyid Mehemed İbrahimi altmış birinci ve altmış ikinci sayılardaki “*Oğuzlu Kendinin Çağ Daşı, Enov Daşı ve Ölü Yuyulan Daşı*” yazısında Oğuzlu’da bulunan üç taş hakkında yaygın olan inanışları anlatmıştır. Çok eski zamanlarda bölgede yaşayan insanlar “Çağ Daşı”nın üzerine düşen

gölgeler vasıtasıyla saati belirlemişlerdir. “Enov Daşı” adı verilen taşın da hastalara şifa verdiğiğine inanılmaktadır. “Ölü Yuyulan Daş” ise bilim insanlarınca menhir adı verilen taştır ve çok eskiden üzerinde ölü yıkandığı için bu adı almıştır (İbrahimi, 1392/ 2013: 53- 56).

Samed Çaylı altmış birinci ve altmış ikinci sayılardaki “*Hörüklü Kız*” yazısında İsfencan’da uygulanan bir gelenekle ilgili olarak daha evvel Alireza Ferşi’nin El Bilimi’de yazdığı “Öküz Kanıyla Saçları Hıncıyalanan Kız” makalesini tetkik etmiştir. Geleneğin Zerdüştlük ve diğer eski inançlarla olan bağlantıları tartışılmıştır (Çaylı, 1392/ 2013: 89- 93).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Rukiye Alikuliyana “*Geçmişde Tebriz İnaclarından*” yazısında Tebriz’de yaygın olan bazı halk inanışlarını okurlarla paylaşmıştır. Örneğin: Cinler hamamda, harabe yerlerde, ağaçlık yerlerde bulunur ve gözle görülmezler; Besmele çekince cinler korkar; Geceleyin dışarıya sıcak su dökülmemelidir, çünkü cinlerin yavruları ölebilir ve yavrusu ölen cin su döken kişiden intikam almaya çalışır; Bulak başlarında her cuma akşamı cinler ve periler şenlik yaparlar, böyle zamanlarda bulak başından etrafa ışıklar saçılır; Bir inanışa göre bazı evlerde bazı nesnelere bulunmamalıdır ya da bazı işler görülmemelidir, eğer bunun aksi yapılırsa o evden bir kişi ölür; Kurbağa idrarı insanda siğil çıkmasına sebep olur; Göz kapağının seyirmesi güzel haber alınacağına işarettir; Çocuklara nazar değmesin diye göz boncuğu takılmalıdır; Sefere çıkan kişinin ardından sağ salim ve çabuk dönmesi için su dökülür; Akşam aynaya bakılmamalıdır; Ahir Çerşenbe gecesi insanların davranışları yedi yıllık geleceklerini etkiler, mesela o gün küs olan insanlar yedi yıl barışmazlar; Ceviz ağacı diken kişinin ağaç meyve verene kadar ailesi dağılır; Ay tutulduğunda tüfekle ateş edilmelidir; Köpek uluması uğursuzdur; Ahir Çerşenbe günü yüzünü akarsuda yıkayan güzelleşir; Ayı parmakla gösterilmemelidir (Alikuliyana, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 79- 80).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Semaye Cevanşir “*Mugan Folklorundan: Üzerliksen Havasan*” yazısında üzerlik otunun yetişmesi ve yakılmasıyla ilgili bilgiler vermiştir. Üzerlik otu Tır ayında bitmektedir. Kumlu ve taşlı toprağı seven bir bitkidir. Bu bitkinin tohumları nazardan korunmak için yakılır ve evlere asılır. Üzerlik otu perşembe

akşamı yakılmaz. Üzerlik yakıldığı esnada demir bir nesneyle temas edince etkisinin kaybolacağına inanılır (Cevanşir, 1393/ 2014: 49- 50).

Semaye Cevanşir altmış yedinci sayıdaki “*Nemin’in Orunc Kendinden Bir Neçe İnanc*” yazısında halk arasında on tane halk inanişını anlatmıştır. Örneğin: Kedi yüzünü kaşındığında eve misafir gelir; Bir insanı köpek ısırduğunda köpeğin sahibinden bir çörek alınır ve bu çörek köpeğin ısırıldığı yere bastırılırsa yaranın rahatlayacağına inanılır; Bir bebeğin ilk sözcüğü “dede” olursa ondan sonra doğacak çocuk erkek olur, eğer ilk sözcüğü “nene” olursa sonra doğacak çocuk kız olur; Bir kadın doğum yaparken çok kan kaybetmesin diye boynuna “kan moncuğu” asarlar (Cevanşir, 1393/ 2014: 41).

Derginin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında Hanım Paknijad’ın “*Al Arvadı*” makalesinde al arvadı hakkındaki halk inanişları anlatılmıştır. İnanişına göre al arvadı harabe yerlerde yaşayan uzun boylu, siyah giysiler içinde olan bir kadındır. Al arvadının yegane amacı insanlara zarar vermektir. Al arvadı bu zararlı işlerini gece yapmakta, çünkü aydınlıktan korkmaktadır. Rivayetlere göre al arvadını yakalamak mümkündür, onu yakalayabilen insanlar olmuştur. Bu rivayetlere göre al arvadı yakasına iğne takılmak suretiyle yakalanır, kendisini yakalayan kişiye ve onun ailesine hizmet eder. Yakasındaki iğne çıkarılana kadar hizmete devam eder. Çalıştırıldığı evde eziyet görmez ise giderken ev için hayır dua eder, eziyet görürse aileye beddua eder. Erkek cinsinde al arvadı olmaz. Bu varlıklar insan gibi aile içinde kimse onları fark etmeden yaşarlar. Al arvadının gerçeklerden kaynaklandığına dair efsaneler de mevcuttur. Anlatılana göre birgün bir ülke savaşta yenilmiş, bundan dolayı ülkedeki kadınların hepsi esir edilmiş. Esir edilen kadınlar hırsızlık yaparak yaşamaya çalışmışlar. Ülkeleri esaretten kurtulunca da tekrar ülkelerine dönmüşler (Paknijad, 1393/ 2014: 35- 38).

Sima Hüseyini altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılardaki “*Türk Folklorunda Âdet Kanaması*” makalesinde âdet kanamasının Türk folklorundaki yeri ve bu döneme insanların bakışı hakkında bilgi verilmiştir. Hüseyini öncelikle âdet ile ilgili tıbbi bilgilerden söz etmiştir. Bir kadında ergenlik çağından itibaren 28 günde bir tekrarlanan sürece “âdet döngüsü”

denilir. Kimi kadınlarda bu döngü 21 ya da 25 günde bir de olmaktadır, ancak bu farklılık sağlıklı kabul edilmez. Bu süreç ortalama 6 gün sürer, ancak 1 ya da 7 gün arasında da sürmesi mümkündür. Bu dönemde kadın ortalama olarak 20- 80 ml arası kan kaybeder. Halk arasında bu sürece “ay başı olmak”, “âdet olmak”, “âdet görmek”, “kan görmek”, “regl olmak”, “periyod olmak”, “mens olmak” gibi isimler de verilmiştir. Halk arasında bu periyodik dönem üstü örtülü olarak da anlatılmıştır. Bu dönem için “hastalanmak”, “nahoşlaşmak”, “renglenmek”, “renkli olmak”, “batık olmak” da denilmektedir. Bu sözler genellikle kadınlar arasında kullanılan sözlerdir. Erkekler arasında bu dönem için kullanılan farklı sözler vardır. Bu dönem erkekler arasında alaylı ve argo denilebilecek şekilde ifade edilmektedir. Bu dönemi su yerine kan gedir, bacı gardaş olan günlerimizdi, bir haftadır arvadılan bacı gardaşık, vaziyet kırmızı, hanımın hâli yohdur gibi sözlerle ifade etmektedirler. İngilizce de bu dönem “menstruation” kelimesi ile karşılır. Âdet, birçok kültürde ay ile ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkinin sebebi olayın her ay mütemadiyen tekrarlanmasıdır. Bazı yerlerde kadınlar âdet döngüleri düzensizleşirse, bu durumu düzene sokmak için yattıkları odada ay ışığı gibi cılız bir ışık altında uyurlar. Azerbaycan’da halk arasında özellikle daha eski zamanlarda bu durum çok menfi olarak algılır, büyük şehirlerin nispeten daha geri kalan bölgelerinde durum hâlen böyledir. Konu hakkında okullarda verilen eğitim de son derece yetersizdir. İlk kez âdet gören genç kız bu durumu aylarca annesinden dahi saklardı. Bu durumu saklamak isteyen genç kız bedensel temizliğini ev dışında örneğin bir akarsuda ya da çeşmede halletmeye çalışır, bu durum bazen genç kızın mikrop kapıp hastalanmasına sebep olur. Azerbaycan’da eskiden evlerin tuvaletlerinin duvarında küçük bir çukur bulunmaktaydı. Kadınlar hijyenik ped yerine kullandığı kumaşları evdeki erkekler görmeden buraya koyar ve evin erkeği evde yokken bu kumaşları temizleyip tekrar kullanıma hazırlar. Bu kumaşların ortak kullanımı çeşitli hastalıklara zemin hazırlardı. Âdet görme meselesine hâlen tabu olarak yaklaşılmaktadır. Hijyenik ped almaya genç kız ya da evdeki genç erkekler gönderilmez, bunları evin annesi ya da babası alır. Hijyenik ped talebi satıcıya alçak sesle söylenir ve siyah poşete konulur. Bu dönemdeki kadınlar genelde ballı süt

içer ya da kuymak yer, bu yemek ve içecekler âdet dönemindeki ağırlara iyi gelir. Âdet dönemindeki kızlar suyla yapılan ev işlerinden uzak durmaya çalışır. Âdet döneminde İslami inançlara göre kadınlar namaz kılmaz ve oruç tutmazlar, mescitlere ve kutsal mekanlara girmezler, çünkü dinen murdar kabul edilirler (Hüseyini, 1393/ 2014: 84- 90).

Aynı sayılarda Zekiye Zülfikari “*Bazı İnancların Yüzümü*” yazısında birkaç halk inanışını yorumlamıştır. Örneğin: “Gece bıçak uzunar.” yani gece bıçağın uzayacağı inancının kaynağı böyledir: Eskiden evlerde şimdiki gibi elektrik olmadığından çok aydınlık değildi, bu sebepten bıçak gibi kesici bir alet kişiye zarar verebilirdi. “Sarımsağın kabığı evde dava salar.” inancının ise sebebi şudur: Sarımsağın kabuğu kuru olduğundan soyduktan sonra dağılıp etrafa saçılabilir, bu duruma gelinin kaynanası kızabilir. “Kaynar suyu yere töksen cin vurar seni.” inancının yorumu şudur: Doğada insan dışında yaşayan çok küçük canlılar da bulunmaktadır, insanlar bu canlılara da saygı duyup zarar vermemelidir. Küçük canlılara zarar verilmemesi gerektiği böyle açıklanmamış ve insanlar cin çarpmasından korkutulmuş. “Koz ağacının altında yatsan vurar karaldar.” inancının sebebi de koz yani ceviz ağacının zehirli gaz salmasından kaynaklanmaktadır. Bu ağaç zehirli gaz saldığından altında yatan insanın boğulmasına sebep olur (Zülfikari, 1393/ 2014: 130- 131).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda konuyla ilgili son yazı Rüya Rak’a aittir. Rak “*Meraga’da Doğum İnancları*” makalesinde Meraga halkı arasında yaygın olan 10 tane inanışı maddeler hâlinde yazmıştır. Örneğin: Hamile kadın yeyip içtiği şeylere dikkat etmeli ve herkesten yemek alıp yememelidir, hamile kadına yemek veren kişi kötü huylu biriye doğacak çocuğunda kötü huylu olma ihtimali vardır; Hamile kadının doğum yaptığı yerde kız çocuğu bulunursa doğum zorlaşır; Lohusa kadının olduğu eve çiğ et getirilmez; Doğum yapmış kadın ve bebeğinin başına al basmasın diye kesilmiş soğan ve Kur’an koyarlar; Gebeliğin üçüncü ya da dördüncü ayında hamile kadının başına kadına fark ettirmeden tuz dökerler, bu durumda kadın elini ilk olarak başına ya da kaşına götürürse bebeğin cinsiyetinin kız olacağını dudığına ya da çenesine götürürse bebeğin cinsiyetinin erkek olacağını düşünürler; Yaşlı kadınlar hamile kadının

karnının şekline bakarak da bebğin cinsiyetini anlayabilir (Rak, 1393/ 2014: 132- 134).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılar “Muharrem- Safer Özel Sayısı” olduğu için “Baş Söz”de Kербela Vakası’ndan söz edilmiştir. Hz. Hüseyin’in duruşunun yüzyıllar boyunca zulme direnişin sembolü olduğu söylenmiştir. Halk arasında “Matem ayı” ya da “Muharremlık” olarak da adlandırılan bu ayda her bölgenin kendine has geleneklerini sergilediğı belirtilmiştir. Ayrıca yazıda Muharrem ayında yapılan yas merasimlerindeki baş yarma, sine vurma, Zülcenah bezeme gibi âdetlerin hurafe olduğundan ve bu özel sayıda bu tarz yanlış davranışlar anlatılsa bile onaylanmadığından da bahsedilmiştir. Böyle davranışların azalması temenni edilmiştir (Baş Söz, 1393/ 2014).

Güneş Emami yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Hüseyin’e Yerler Ağlar, Gökler Ağlar*” yazısında Emir Emami’den derlediğı Muharrem geleneklerini anlatmıştır. Muharrem ayı hazırlıkları Zilhicce ayının on dokuzunda başlar. Növhehanların ve heyette bulunan insanların hazırlıkları herkesten önce başlar. Növhe, Hazreti Peygamber, On İki İmam ve Hazreti Zehra ile ilgili olan hüzünlü şiirlerdir. Növhe dinleyen insanlar bu şiirlerden oldukça etkilenirler ve ellerini dizlerine vura vura ağlarlar. Növhehanlar hangi şiirlerini okuyacaklarını tespit eder ve bu şiirlere çalışırlar. Heyet, dini etkinliklerin düzenlenmesinden sorumlu olan bir nevi dernektir. Muharrem’de heyettekiler siyah giyerler. Bunların dışında Muharrem ayı için mescidler temizlenir, güllerle süslenir ve mescidlere gül suyu dökülür. Muharrem ayında Aşure günü yapılan “şebeh” adı verilen temsiller için oyuncu seçilir. Şeh, Kербela hadisesinin canlandırılmasıdır. Zincir vurma merasiminde görev alacak olanlar da zincirlerini hazır eder. Zincir vurma sırasında başlarına siyah bir başlık giyerler. Bazıları gömleğini sırt tarafından yırtar ve zinciri o hâlde iken sırtına vurur. Kahvehanelerde de Muharrem ayında siyah örtüler kullanılır. Kadınlar Muharrem’de siyah renkler giyer ve kaşlarını aldırılmazlar, hayır işlerinde çalışırlar. Kadınlar kendi aralarında Hanım Rukiye Sofrası, Ali Asger Sofrası, Hazreti Ebulfazıl sofrası gibi merasimler yaparlar. Bir yaşından küçük bebeklere özellikle Tasua, Aşure ve İmamın üçü günlerinde yeşil paltar giydirebilirler. Tasua

gününde neziri kabul olmuş bir kimse 41 tane mum alarak bunları şehrin 41 mescidinde yakar. Aşure gününde eğlence sayılabilecek hiçbir iş yapılmaz. Kerbela şehitlerinden başka hiçbir şey düşünülmez. Emani makalesinde Növhehanların okuduğu şiirlere de örnekler vermiştir (Emani, 1393/ 2014: 4- 21).

Ehad Ferehmendi yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Muharrem- Safer Merasimlerinde Kadınların Rolü*” yazısında Muharrem ve Safer aylarında Kerbela’yı anmak için yapılan yas merasimlerinin kadınların bulunduğu kısımlar hakkında bilgi vermiştir. Kadınlar Muharrem ve Safer aylarında renkli giysiler giymezler. Bu aylarda eğlenmek iyi karşılanmaz, hatta düğün yapmak haram sayılır. Kadınlar evlerinde nezir yemekleri verir. Bağmaruf’daki Muharrem geleneklerinden olan “Zülcenah bezemek”de kadınlar hastalara ait olan şalları şifa bulmak maksadıyla Zülcenah’a koyarlar. Çocuk isteyen bir kadın eğer çocuk sahibi olursa, çocuğunun kıyafetini Zülcenah’a bırakır ve çocuğunu da Zülcenah’ın üzerine bindirir. Muharrem’de kadınların kendi aralarında yaptıkları merasimlerde asıl amaç Kerbela şehitlerini anmaktır. Ancak bu merasimlere kadınlar yine de gönüllerinde gerçekleşmesini istedikleri bir niyet ile gelirler. Erkeklerin rol aldığı Muharrem merasimlerine kadınlar yalnızca seyirci olarak katılabilirler. Bu zamanlarda kadınlar ve erkekler farklı yerlerde oturur (Ferehmendi, 1393/ 2014: 22- 39).

Aynı sayılarda Kazım Abbasi ve Tohid Melikzade birlikte kaleme aldığı “*Salmas’ta Muharremlik Merasimine Bir Bahış*” yazısında Hac Allahverdi Abbasi ve Fatma Habibzade’den derledikleri bilgileri anlatmışlardır. Salmas’ta geçmiş yıllarda Muharrem ayına on ya da on beş gün kala mescitler siyah ve yeşil renklerle donatılır ve elemeler yani tuğlar çıkarılır. Aşure gününe yani Muharrem ayının onuncu gününe kadar mescitlerde dini sohbetler yapılır, mersiyeler okunur, zincir vurma ve sine vurma yapılır. Salmas’ta zincir vuran ve sine vuranlar Tasua ve Aşure’den önce bu işi dışarıda yapmazlar, sadece mescit içinde icra ederler. Önceki yıllarda baş yarma yasaklanmadan önce sadece baş yaran grup dışarıya çıkar ve işini dışarıda icra edermiş. Buradaki merasimlerde Kerbela’da bebek denilecek yaşta bulunan Hazreti Ali Asger’i temsilen bir beşik ve Hazreti Hüseyin’in

atı Zülcenah'ı temsilen bir at gezdirilir. Aşure gününde Salmas'ın bir köyünde bulunan İmamzade insanlar tarafından ziyaret edilir. Muharrem merasimlerinde növhahan yani mersiyecilerin önemli rolü vardır. Şemsi Molla Salmas'ın eski ve ünlü mersiycilerindendir. Anlatılanlara göre Şemsi Molla o kadar etkili mersiye okumuş ki, onu dinleyenler neredeyse kan ağlarmış. Salmas'ın öteki ünlü mersiycileri arasında Hacı Mir Mehdi Seyidbakiri, Hacı Molla İsmail, Hacı Molla Abbas Karaey sayılabilir (Abbasi ve Melikzade, 1393/ 2014: 40- 44).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Rüya Rak *“Meraga’da Muharrem Ayı Merasimi”* makalesinde Meraga’da yapılan Muharrem ayı gelenekleri ile ilgili annesinden derlediği bilgileri aktarmıştır. Meraga’da Muharrem ayı için yapılan hazırlıklar Azerbaycan’ın öteki yerlerinde olduğu gibi yaklaşık on gün önce başlar. Duvarlara siyah kumaşlar asılır ve tuğlar çıkarılır. Şebek çıkarma, zincir vurma ve sine vurma grupları prova yaparlar. Sine ve zincir vuran gruplar siyah kıyafetler giyerler ve başlarına da siyah “leçek” yani siyah bir başlık geçirirler. Her mahalle mescidinin ayrı bir zincir vurma, sine vurma ve şebek çıkartma grubu bulunur. Kadınlar ve çocuklar da bu merasimlere seyirci olarak katılırlar. Merasimler sırasında yemek, şerbet vs. dağıtılır. Muharrem’de her mescidin önünde bir elem konulur ve bir dileği olanlar bu eleme kumaş parçası bağlarlar. Elemeler Safer ayına kadar mescidin önünde kalır. Safer ayının sonuna doğru da yaklaşık kırk metre uzunluğunda demir bir elem çıkarılır ve dileği olan insanlar buna kumaşlar bağlar. Bu elem ortaya çıktığında kurban da kesilir. Meraga’da Muharrem ayının sekizinci gününe “Bala Tasua” derler. Bugün zincir vurma ve sine vurma desteleri Hazreti Ebulfazıl’a isabet eden mızrağı temsilen tahtadan yapılan bir mızrağa başını vururlar. Muharrem’in dokuzuncu günü olan “Tasua günü”nde nezir eden yani Tanrı’dan bir dileği olan ve bu dileği kabul olan kişiler 41 tane mum alır ve bunu çıplak ayakla gezerek 41 mescitte yakarlar. Aşure gününde Meraga’ya özgü bir âdete göre de sabah ezanından önce nezir eden yani dilek dileyen insan, sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra yalın ayak ve kıyafet yerine iki parça havluya bürünür ve şehrin sokaklarında gezer. Bu insan sağ elinin işaret parmağını havaya kaldırarak: “Ey Allah, Hüseyin hardadır?” diyerek şehrin

mescitlerini gezer. Eskiden Aşure gününde bir grup insan kefen giyerek başlarını yarardı, ancak bu âdet artık uygulanmamaktadır. Kadınlar bu merasimlere ya izleyici olarak katılırlar ya da evlerinde sadece kadınların katıldığı merasimler düzenlerler. Örneğin, Kerbela’da bebek denilecek yaşta ölen Hazreti Ali Asger’i temsilen bir beşik ortaya koyarlar ve beşiğin etrafında mersiye okurlar ve bu beşiğe dilek dileme amaçlı kumaşlar bağlarlar. Bundan başka olarak kadınlar Kerbela esirlerini temsilen boyunlarına zincir asarlar. Neziri olan kadınlar yemek yapıp dağıtır (Rak, 1393/ 2014: 45- 52).

Ali Zaferhah yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Hoy’da Muharremlik Merasimi*” yazısında Hoy şehrinde Muharrem’de yapılan merasimleri anlatmıştır. İlk olarak “şahsey getmek”den söz etmiştir. Şahsey getmede bir grup insan növhahanların okuduğu mersiyeler eşliğinde halay benzeri birtakım hareketler yapar. Şahsey gruplarının başında da birer tuğ bulunur. Bu gruplar Muharrem’den önce çıkar ve Aşure gecesine kadar işlerini icra eder. Şahsey gruplarındaki insanlar sağ ellerine bir sopa ya da kama alır, öteki elleriyle de yanındaki kişiyi tutar. Her şahsey destesinin bir lideri yani “destabeşi”si bulunur. Grubun diğer üyeleri onun söylediğine uygun sözleri tekrar eder. Örneğin destebaşı “*şahsey*” deyince destenin geri kalanı “*vahsey*” der. Nezir veren insanların destelere yiyecek içecek verdiği de görülmektedir. 1994’ten itibaren ise baş yarma destesi bulunmamaktadır. Muharrem’de “Şebeh çıkartma” yapılır. Şebeh çıkartma Kerbela Vakası’nın canlandırılmasıdır. Aşure gününde de destelere kimi aileler kahvaltı ya da öğlen yemeği verirler. “Zincir vurma” destesinde bulunan insanlar siyah kıyafetler giyerler. Bu destede olan yaşça daha küçük çocuklar da yeşil kıyafet giyerler. Muharrem ayının on üçünden sonra zincir vurma yapılmaz. Bazı insanlar Muharrem’de “şekil açar”, yani Kerbela Vakası’nı tasvir eden resimler asarlar. Muharrem’de “növheler” denilen hüznü şiirler okunur. Növheler Hz. Peygamber, Hz. Hüseyin vs. ile ilgilidir. Türklerin okuduğu növheler Farslarinkinden farklılık arz etmekte iken İslam Devrimi’nden sonra Farslarinkine yaklaşmıştır. Her destenin bir növhahanı bulunur. Muharrem’in dokuzuncu günü olan Tasua’da yapılan pratikler Hz. Ebulfazıl

adına yapılmaktadır. Bugün Hz. Ebulfazıl'a özel növheler okunur (Zaferhah, 1393/ 2014: 53- 63).

Aynı sayılarda Rahim Mamaganlı “*Mamagan'da Şahsey Döhülleri*” yazısında Muharrem'de, Şahsey destelerinin hareketlerini yaparken ritm için kullanılan davullar hakkında bilgi vermiştir. “Döhül” davul demektir. Bu davullar keçi derisinden yapılır. Davullar mersiyecilerin okuduğu mersiyele eşlik eder (Mamaganlı, 1393/ 2014: 68- 70).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Alireza Sarrafi “*Şebeh Çıhartmak*” makalesinde Muharrem aylarında yapılan “şebeh çıhartmak” âdetinden bahsetmiştir. Şebeh çıhartma Kербela Vakası'nın tiyatro şeklinde canlandırılmasıdır. Bir nevi halk tiyatrosudur. Sarrafi, şebehi tanımladıktan sonra Horasan'a bağlı Deregez'de yapılan bazı şebehleri örnek olarak vermiştir (Sarrafı, 1393/ 2014: 71- 73).

Aynı sayılarda Zehra Badere “*Erdebil'de Muharrem Ayının Ezadarlığı*” makalesinde Erdebil'de yapılan Muharem etkinliklerini anlatmıştır. Erdebil'de yas merasimleri Hazreti Müslim'in şehit edildiği günden itibaren başlar. Dini etkinlikleri idare eden dernek mensuplarının evlerinde her gece toplanılır. Muharrem'e kadar böyle devam eder. “Teşt” denilen içinde su olan bir kabın mescide getirilmesiyle Muharrem etkinlikleri başlar. Bu kaptaki suyun şifalı olduğuna inanılır. Erdebil'de Muharem merasimlerinde sine vurma, zincir vurma, mersiye okuma, şebeh çıkarma yapılır. Tasua günü de “şem paylamak” yapılır. Yani neziri olanlar 41 tane mum alıp yalın ayak giderek 41 mescitte mum yakarlar (Badere, 1393/ 2014: 74- 76).

Hasan M. Caferzade'nin yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Tufargan'da Tuğ Âdeti (Resm- i Tuğ Der Tufargan)*” yazısında Muharrem ayında yapılan bir gelenekten söz edilmiştir. Bu geleneğe göre Muharrem ayının dokuzuncu günü yani “Tasua günü” denilen günde Tufargan şehrinde bulunan bir tuğ alınır, sokak sokak gezdirilir ve insanlar bu tuğa kumaş parçaları ya da eşerplar bağlayarak dilek tutarlar. Bugün Tufargan'da bir meydanda toplanılarak zincir vurulur. Daha sonra ikramlar verilir ve tuğ bir mescide götürülür. Bölge insanı bu tuğun canlı olduğuna, kötülere ceza verdiğine de inanır (Caferzade, 1393/ 2014: 77- 78).

Fatma Saferi yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Karadağ’ın Meşepara Mahalında İçeri Şahsey*” makalesinde Muharrem’in dokuzu ve onunda yani Tasua ve Aşure günlerinde yapılan şahsey merasimini anlatmıştır. İçeri şahseyi kapalı alanda yapılır. İnsanlar yan yana yere oturur, aksakallar destenin baş tarafında bulunur. Destenin bir tarafı elini sinesine vurarken öteki tarafı elini dizine vurur. Bütün bunlar növhe eşliğinde yapılır. Saferi yazısının devamında bu merasimde okunan növhelerden örnekler vermiştir (Saferi, 1393/ 2014: 82- 84).

Fatma Perniyan yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Aşura Hiyek Kendinde*” yazısında Abdullah Perniyan’dan dinlediği Hiyek köyünde Aşure gününde yapılan gelenekleri anlatmıştır. Aşure gününde köyün mescidinde çay ve lavaş ikramı yapılır. Sonradan fetir ekmeği de verilmeye başlanmıştır. Sonra mescidin mollası Kerbala Vakası ile ilgili konuşur. Mescitteki elem çıkarılıp köyde gezdirilir ve neziri olanlar eleme kumaş bağlar. Köyde 4 tane şahsey destesi bulunur, bunlardan ikisi siyah giysiler ikisi de beyaz giysiler giyer. Beyaz giysi giyenler baş yarar. Elem köyün ortasına getirilir ve beyaz giyenler elemin sağında, siyah giyenler solunda dururlar. Desteler dairesel şekilde elemin etrafında bulunur. Növhe okunmaya başlandığında etkinlikler de başlar. Baş yarma ve sine vurma bitince insanlar növhehanlarla beraber köyün mezarlığına gider ve burada yatanlar için Fatiha okurlar. Neziri olanlar mescitte öğlen yemeği verirler. Bir inanışa göre Yezid, Hz. Hüseyin’i şehit ettikten sonra yatıp uyuduğundan Aşure gününde etkinlikler bittikten sonra sabaha kadar uyumaz (Perniyan, 1393/ 2014: 85- 87).

Rukiye Alikuliyani yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki “*Muharrem Ayında Nezir Vermek*” makalesinde öncelikle Muharrem ve Safer aylarında gerçekleştirilen yas merasimlerinin bölgeden bölgeye değişebileceğini yani her bölgenin merasimlerinin kendine mahsus bazı özellikler taşıdığını ifade etmiştir. Daha sonra da nezir verme geleneğini anlatmıştır. Muharrem ayının dokuzuncu günü olan Tasua gününde herhengi bir dileği olan kadınlar yemek yaparak bunu dağıtırlar. Buna nezir vermek denir. Bu yemek konu konşu ve akrabalara dağıtıldıktan sonra Muharrem ayı etkinliklerini gerçekleştiren gençlere de dağıtılır. Çünkü onların ettiği

duanın Hz. Hüseyin hatrına kabul olacağına inanılır (Alikuliyan, 1393/2014: 88- 89).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Zehra Haydari “*Kaşkay Yurdunda Muharrem Ayı (Mah- e Moharrem Der Kaşkayi)*” makalesinde Kaşkay Türkleri’nin Muharrem ayı geleneklerini kısaca anlatmıştır. Kaşkay Türkü kadınlar Muharrem ayı boyunca ve Safer ayının yirmisine kadar toplam kırk gün boyunca siyah kıyafetler giyerler. Her akşam Muharram ile ilgili şiirler okunur ve Hz. Hüseyin için etkinlikler yapılır. Aşure günü etkinliğe gelenlere “helim” denilen bir yiyecek ikramı yapılır, bu yiyecek etkinliklere gelmeyenlerin evlerine de gönderilir. Yazının sonunda Muharrem ayında okunan bir şiir örnek olarak verilmiştir (Haydari, 1393/2014: 90- 91).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Zekiye Zülfikari “*İnanclara Dair*” yazısında hapşırma ile ilgili bir inanıştan söz etmiştir. Bir insan bir iş yaparken hapşırırsa “sabır geldi” denir ve kişinin yaptığı işi bırakması gerekir. Eğer hapşırıdıktan sonra işine devam etmeye niyetli ise üç defa salavat çevirdikten sonra kişinin yaptığı işe devam etmesi gerekir (Zülfikari, 1393/2014- 1394/2015: 88- 89).

Aynı sayılarda Hasan M. Caferzade “*Hamam Suyu ile Dost Tutmak*” yazısında eski bir ananeyi anlatmıştır. Eskiden her evde banyo olmadığı için insanlar hamama giderek yıkanır, yaşlı ve kimsesi olmayan yaşlı insanlar da hamamda kendisini yıkamasını için başkalarına rica ederler (Caferzade, 1393/2014- 1394/2015: 93- 94).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi “*Ne Zaman Bize Konak Gelir?*” yazısında misafir gelmesiyle ilgili inanışlardan kısaca bahsetmiştir. Örneğin Çarburc’da bardağa çay koyulduğunda çay taneleri bardağın dibine çökmeyip de yüzeyde kalırsa, mutfaktaki tuzluk vs. eşyalar tesadüfen karşılıklı dizilirse, kişinin kulağı kaşınırsa ya da evin damına saksığan konup öterse eve misafir geleceğine inanılır (Cevadi, 1395/2016: 71).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi “*Nazardan Sahlayan İşler ve Tutumlar*” yazısında öncelikle Azerbaycan Türk halkı arasında bazı davranışların kötü enerjiden koruyacağına inanıldığını, bu inanışın çeşitli şekillerde dünyadaki başka halklarda da bulunduğunu ifade etmiştir. Cevadi Çarburc’da nazar

karşı yapılan davranışları anlatarak açıklamaya devam etmiştir. Çarburc'da tilki kuyruğunun bulunduğu meskeni nazara karşı koruduğuna inanılır, bu yüzden insanlar tilki avlayınca hayvanın kuyruğunu alarak evlerine, ahırlarına ya da traktörlerine asarlar. Köpek kemiği için de Çarburc'da böyle bir inanış mevcuttur. Ancak köpek kemiği ev ya da ahır yerine bağı bostanı korumak için kullanılır, buralarda bulunan bir ağaca asılır. Nazar için kullanılan bir başka şey de üzerlik bitksidir. Nazardan korunmak için üzerlik otunun tohumları ipe boncuk gibi dizilerek çeşitli yerlere asılır ya da bu bitki yakılır. İnsanlar düğünler de ya da yeni bir eşya örneğin araba aldıklarında nazardan korunmak için üzerlik yakarlar. Göz mıncığı da nazardan korunmak için kullanılan bir başka nesnedir. Üzerinde göz şeklinde bir şekil olan boncuk çocukların boynuna ve başka yerlere asılır. Balık sedefi evladını nazardan korumak isteyen annelerin kullandığı bir başka nesnedir (Cevadi, 1395/ 2016: 73- 74).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıdaki *“Hayvanlarla Bağlı İnanclar”* makalesinde kurt, tilki, baykuş, tavşan ve saksığan ile ilgili Çarburc'da yaygın olan bazı halk inanışlarından söz etmiştir. Kurt ve tilki kişiye uğur getiren hayvanlardır, bu hayvanlar bir yolcunun karşısına çıktıklarında yolculuğun uğurlu geçeceğine inanılır. Tilki aynı zamanda bilgeliğin sembolüdür. Çarburc'da yağmur yağarken güneş açarsa kurt doğduğuna inanılır. Kurdun elinin şifalı olduğuna dair bir inanış da mevcuttur. Kurt eli sinirsel bozukluklarda ve göğüs hastalıklarında kullanılır. Şifa için hasta kimsenin göğsüne kurt eli konulur. Baykuşun uğurlu olduğunu düşünen de uğursuz olduğunu düşünen insanlar da vardır. Baykuş bir evin yamacına konduğunda o eve kötü haber geleceğine inanılır. Bu yüzden baykuş konduğunda getireceği kötü haber ona yansısın diye ayna tutarlar. Baykuş harabe mekanları sever. Baykuşun Allah katında kıymetli bir hayvan olduğuna dair bir inanış da yaygındır. İnanışa göre Allah tarafından baykuş yesin diye her gün ona üç serçe kuşu gönderilir. Baykuş serçeleri avlarken serçeler kaçmazlar. Tavşan ise uğursuz olarak bilinir. Tavşanın bir yolcunun karşısına çıkması kötüdür. On iki hayvanlı Türk takvimine göre tavşan yılı çiftçiler için zor bir yıldır. Çarburclulara göre saksığan uğurludur. Saksığan

bir evin yamacına konduğu takdirde eve misafir geleceğine inanılır (Cevadi, 1395/ 2016: 84- 85).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi'nin "*Sahur Horozu (Obaşdan Horozu)*" yazısında bazı Ramazan gelenekleri anlatılmıştır. Cevadi elektriğin olmadığı zamanlarda insanların sahura horoz sesiyle kalktığını, horozu olmayan ailelerin de Ramazan yaklaşırken uyanabilmek için horoz satın aldığını ifade etmektedir. Cevadi yazısında "tabak orucu" denilen bir oruçtan da bahsetmektedir. Bu orucu sadece çocuklar tutmaktadır. Tabak orucunda, oruç tutan çocuklar oruçlarını öğle vakti açmaktadır. Cevadi son olarak Ramazan'da pirinç, süt ve reçelin kullanıldığı "süttaş" denilen bir tatlıdan söz etmiştir (Cevadi, 1395/ 2016: 126- 127).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Elnaz Sardarinia "*Oruçluğun İnanc ve Debleri Türkmenlerde*" yazısında Türkmenlerde Ramazan ayı âdetlerini anlatmıştır. İnsanlar Ramazan ayının başladığını öğrenmek için gökyüzündeki hilâli görmeye çalışırlar. Hilalin görünmesi Ramazan ayının başladığı anlamına gelir. Hilâli ilk görenin daha çok sevap kazanacağına inanılır. Hilâl görüldükten sonra insanlar ellerini üç kere gökyüzüne uzatır ve "*Gelecek ilin de Ramazan'ın Allah yetirsin.*" diye dua ederler. Ramazan ayının ortasında "Ya Ramazan" töreni yapılır. Bu tören için yatsı namazından sonra her mahalledeki dindar insanlar evleri gezerek dini içerikli şiirler ve Kur'an- ı Kerim okurlar. Türkmenler Kadir Gecesi'nde Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ı göreceklerine inanırlar. Bu gece kadınlar çeşitli hamur işleri yapar ve dağıtırlar. Kadir Gecesi'nde oğlan evinden yeni gelinlere "Kadirimiş" adı verilen hediyeler gönderilir (Sardarinia, 1395/ 2016: 76).

Zehra Abdar aynı sayıdaki "*Tırna Vırdı*" başlıklı yazısında Gulamhasan Sadık'tan derlediği bir Ramazan ayı âdetini anlatmıştır. Bu âdette Ramazan ayının yirmi beşinci günü sarımsaklı kelle paça çorbası yapılır ve misafir çağırılır. Yemekten sonra aşık ile Tırna Vırdı oynanır. Oyunda yenilen kişiye bir ceza verilir. Örneğin 15 tane turna vurmasını ya da tatlı almasını isterler (Abdar, 1395/ 2016: 77).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında İlyas Emir Hasani "*Heregan Halkının Gelenekleri (Ferheng ve Resum- e Merdum- i Heregan)*" makalesinde kadim bir şehir olan Heregan'ın bazı geleneklerini anlatmıştır.

Makalede bahsedilenlere göre Heregan’da tarlada çalışan insanlara dinlenmeleri amacıyla çeşitli yemişler dağıtılır. Uzun kış gecelerinde de Heregan’da akrabalar ve komşular toplanarak evin ortasına konulan bir kürsüde destan, masal ya da hikâye anlatırlar (Hasani, 1395/ 2016: 14- 19).

Derginin seksen birinci sayısında Alireza Sarrafi “*Baş Yazı: Muharrem Folkloru ve El Bilimi*” yazısında öncelikle İran’daki Türkler dışında Türkiye, Irak ve Azerbaycan’da da Şii inancına mensup olan Türklerin Muharrem ayında çeşitli törenler yaptığını yazmıştır. Daha sonra kısa bir şekilde İran’da Muharrem’de yapılanları anlatmıştır. Muharrem’de İran’da sine vurma, zincir vurma, şahsey, növhe okuma, şebek çıkarma gibi merasimler yapılır. Tasua günü ve Aşure günü yani Muharrem’in dokuzuncu ve onuncu günü tüm dükkanlar kapalı olur. İnsanlar Muharrem merasimlerine giderler. Bazı şehirlerin ve köylerin kendine has Muharrem merasimleri de vardır. Sarrafi’ye göre bütün bu merasimler dini folklor içerisinde incelenmelidir. Bununla beraber kimileri dini folklor diye bir alanın olmadığını da savunmaktadır. Sarrafi ise bu görüşün aksini savunmakta yani dini folklorun var olduğunu kabul etmektedir (Sarrafı, 1395/ 2016: 4- 6).

Seksen birinci sayıda Rüya Rak’ın “*Folklorçu Hanımların Hanım Rukiye Sofrası*” raporu yer almıştır. El Bilimi Derneği’ne üye olan kadınların her ay yaptığı toplantı bu sefer Muharrem ayına denk geldiği için Hanım Rukiye Sofrası şeklinde yapılmıştır. Toplantı dergi yazarlarından Kebiri Mir Hüseyini Hanım’ın kayınvalidesi Hanımcan Hanım’ın evinde yapılmıştır. Sofrada hurma, tatlı, peynir, sarı şeye bulunmuştur. El Bilimi yazarları sofrada mersiye dinlemişlerdir. Raporun devamında Hanım Rukiye Sofrası ve İran’daki Türklerin öteki geleneksel sofraları hakkında bilgi verilmiştir. Hanım Rukiye Sofrası’nda yemeklerden başka mum, diken ve taş da yer alır. Diken ve taş Hz. Rukiye’nin dikenler ve taşlara basarak esarete gidişini, mum ise esaret altında iken Hz. Zeynep’in sözlerini simgeler. Hazreti Ebulfazıl Sofrası çok zor dilekler için kurulan ağır bir sofradır. Sofra için bazen kurban kesilebilir. Ecele Sofrası kişinin dileğinin gerçekleştiği gün kurulur. Hazreti Ebulfazıl Sofrası için mercimekli pilav pişirilir, bu pilav evdekilere ve dışarıdaki insanlara verilir. Ali Asger

Sofrası'na genellikle çocuklar çağırılır. Bu sofrada süt, küke denilen tatlı ekmek, peynir, yeşillik bulunur. İmam Hasan Sofrası'nda bulunan yemeklerde dahil her şey yeşil renkli olmalıdır. Sofraya gelen insanlar da yeşil kıyafet giymelilerdir. Karanlık Sofrası gün batımından sonra kurulur. Sofraya kuymak, çörek, peynir, yeşillik ve mum yer alır (Rak, 1395/ 2016).

Susan Nevadeh Razi'nin seksen birinci sayıda kaleme aldığı rapor "*Tasua Günü; Erzil Kendi'nin Elemdibi Merasiminden Bir Rapor*" başlığı altında yer almıştır. Bu raporda Susan Nevadeh Razi Erzil köyündeki gözlemlerini anlatmıştır. Susan Nevadeh Razi ve beraberindekiler Erzil'de 2016 yılındaki Muharrem merasimlerini gözlemlemişlerdir. El Bilimi ekibi önce mescitte verilen bir yemeğe katılmışlar ve Kerbelayı Ali Ağa'nın Muharrem ile alakalı yaptığı bir konuşmayı dinlemişlerdir. Sonra Elemdibi merasimine katılmışlardır. Merasim Erzil'in meydanında yapılmıştır. Önce bir elem getirilip mescide konmuş, sonra da insanlar yaptıkları ekmekleri getirmişlerdir. Dua edildikten sonra bu ekmekler insanlara paylaşılır. Ekmekler dağıtıldıktan sonra da "gerdiş" denilen bir zikir, yarım saat boyunca okunmuştur. Ekmek dağıtımı ve zikirden sonra sıra Şahsey destelerine gelmiştir. Şahsey destelerinden biri "şahsey" diye yüksek sesle bağırıldıktan sonra öteki "vahsey" diyerek karşılık vermiştir. Dileği olan insanlar eleme kumaş parçası bağlamışlardır (Razi, 1395/ 2016).

Rahim Kablnijad seksen birinci sayıdaki "*Erzil Kendinde Elemdibi Merasimi*" yazısında Tebriz'den 75 km uzaklıkta bulunan Erzil'deki Elemdibi merasimi hakkında bilgi vermiştir. Erzil'deki Elemdibi merasiminde bir dileği yani bir neziri olan insanlar yaptıkları ekmekleri merasimin yapıldığı köy meydanına getirir, bu ekmekler insanlara paylaşılır. Meydana elem de getirilir. Sonra burada şahsey desteleri çıkar. Bol miktarda kurban kesilir. Kurban etleri de ekmekler gibi insanlara paylaşılır. Tanrı'dan bir isteği olan yani nezir eden insanlar oğlunun askerden sağ salim dönmesi, çocuğunun olması, harmanın bereketli olması gibi şeyleri nezir ederler. Erzil'deki merasime Erzil'e çok yakın olan, tek haneli Esersu köyünden katılanlar da olur (Kablnijad, 1395/ 2016: 22- 23).

Seksen birinci sayıda Ekber Hamid Aliyar "*Aliyar Kendinde Muharremlik Debleri*" makalesinde Aliyar köyünde Muharrem ayında

yapılan merasimleri anlatmıştır. “Elem ıharma” için Aliyar’da bulunan  elem kullanılır. Elemler Aliyar köyünün mescidinde durur. Hepsi ağaçtan yapılma, yaklaşık 3 m boyunda ve bilek kalınlığındadır. Elemlerin üzerinde topuz Şeklinde bir alamet vardır. Her eleme 30- 40 tane kumaş parçası bağlıdır. Bu kumaş parçalarını neziri olan insanlar bağlar. Elemler bir kayışla bağlanır. Elemi çıkaran kişi yüksek sesle, “Elem, Hüseyin eŐidip gelmeyene lanet!” diye bağırır. Herkes elemin etrafına toplanır, eleme bağlı bulunan kumaşlardan öpmeye çalışırlar. Neziri olan insanlar eleme Şal bağlar ya da iğneyle kağıt para tutturur. “Harman Şahseyi”nde elemler harmana götürülür. Elemin etrafında toplanan kişiler iki gruba bölünüp yarım daire Şeklinde dururlar, yani iki grup beraber tam bir daire olŐuturur. Her iki grubun başındaki kişilerin sözleri gruptaki öteki kişilerce tekrarlanır. “Meid Şahseyi” akşam vakti mescitte yapılır. Mescidin yukarı katında kadınlar aşağı katında erkekler oturur. Harman Şahseyi’nde yapılanların aynısı yerde oturarak yapılır. “AŞura Şahseyi” de Harman Şahseyi’ne benzer ancak daha uzun sürer ve sonra da imamzade ziyaret edilir. AŞura Şahseyi sabah başlar, öğlen biter. Bitince imamzade ziyaret edilir. İmamzadenin başının ağrıyacağı düŐüncesiyle daha fazla uzatılmaz. “Sine vurma” mescitte yapılır. Muharrem’in birinci gününden itibaren sine vurma ve zincir vurmaktan sonra her gece yapılır. Farklı mescitlerdeki desteler bu merasim için birbirlerine misafir olurlar. “Zincir vurma” merasiminde zincir vuran gruplar mescitten çıkar ve öteki mescitleri tek tek dolaŐır, her mescitte yaklaşık 15 dakika bekler. Deste sonuncu mescitten çıktıktan sonra imamzadeye gider, buradan sonra da imamzadenin yanındaki harmana gider. Harmanda teki destelerle beraber zincir vurur. Zincir vurmaktan sonra molla mersiye okur ve merasim biter. “Katil kesme”de insanlar harmanda toplanır. Kk çadırlar kurulur ve onlar yakılır. Bu işten sonra molla nvhe okur ve nvhesini yarıda keserek Hz. Hüseyin için ah vah eder. İnsanlar da mollaya katılarak feryat ederler. Bu merasim AŞura gününde yapılır. Muharrem’de her etkinlik bittiğinde mescitte mersiye okunur. Muharrem’in ilk gününde mescitte “ihsan verme” olur, yani sofraya açılıp yemek yenilir. Bu sofraya herkes katkıda bulunur ve herkes davetlidir. Aliyar köylüleri kendilerine çok yakın olan CoŐun köyünde bulunan Seyid

İbrahim Halil Ağa'nın kabrinin Aşura günü ikinci vakti ziyaret ederler (Aliyar, 1395/ 2016: 24- 29).

Aynı sayıda Ziver Abbasi, “*Bir Şebehde Kerbela Tarihi Ya ‘Ferazhayi Ez Tarih- i Şia ve Kerbela’*” makalesinde taziye merasimlerinde okunan Kerbela Vakası'nı anlatan şiirlerden söz etmiştir. Bu şiirlerde anlatılan olaylar taziye merasimlerinde tiyatrolaştırılır ve buna “şebeh çihartma” denilir. Ayrıca Abbasi tiyatrolaştırılan bu şiirlerden bazılarını da yazısına eklemiştir (Abbasi, 1395/ 2016: 30- 54).

Derginin seksen birinci sayısında Mehuçehr Kıyani'nin yazıp Nefis Sinafer'in çevirdiği “*Muharrem Ayı ile Bağlı Kaşkayı Elinin Töreleri*” yazısı yer almıştır. Bu yazıda Kaşkay Türklerinin Muharrem ayı gelenekleri anlatılmış ve Kaşkay Türklerinin okuduğu birkaç növhe örnek olarak verilmiştir. Muharrem ayında Kaşkay Türkleri günlük işlerini yapmaktan uzak dururlar. Halı dokuma, ip eğirme, yolculuğa çıkma gibi işler yapılmaz. Bazı insanlar siyah giysiler giyerler. Aşura gecesi imamzade türbesi etrafında növhe okurlar. Kadınlar da erkeklerden ayrı olarak başka bir yerde daha alçak sesle növhe okurlar. Aşura gecesi sabaha kadar kimse uyumaz. Sabahleyin kadınlar helim pişirir ve dağıtır (Kıyani, 1395/ 2016: 55- 56).

Rahim Kablnijad seksen birinci sayıdaki “*Şem Paylamak*” makalesinde Muharrem'in dokuzuncu günü olan Tasua gününde yapılan bir merasimi anlatmıştır. Bu merasimin çıkış noktası Hz. Hüseyin'in başından geçen bir olaydır. Anlatılanlara göre Hz. Hüseyin ve onunla birlikte olan kişiler 41 km'lik bir mesafeyi aşmışlardır. Bu 41 km'yi temsilen Tasua günü Tanrı'dan bir dileği yani neziri olup da dileği gerçekleşen insanlar 41 mescitte 41 adet mum yakarlar. Bu iş grup hâlinde dualarla, yakarmalarla yapılır. İnsanlar kendi mahallesindeki mescitten başlayarak mahalle mahalle gezip toplam 41 mescitte mum yakarlar. Eski yıllarda mescitler bu yolla gelen mumlarla aydınlatılırken, şimdilerde mumun yerini lambalar almıştır (Kablnijad, 1395/ 2019: 57- 58).

Fatma Tehmasbpur Şehrek seksen birinci sayıdaki “*Kâsım Otağı*” makalesinde Muharrem'de Şehrek köyünde yapılan bir etkinlik hakkında bilgi vermiştir. Bu gelenek Kerbela Vakası'nda 13 yaşında şehit olan Hz. Kâsım anısına yapılmaktadır. Bu gelenek için belirli bir evde bir tahtirevan

hazırlanır, etrafına renkli kumaşlar bağlanır ve köyde gezdirilir. Tahtirevanın bezendiği ev hep aynıdır. Aşura günü renkli kumaşlar bağlanan tahtirevana, Tasua günü siyah örtü örtülür. Tahtirevanı dört kişi gezdirir ve bu kişiler de nezir sahibi olan kişilerdir. Örneğin birkaç yıl bu tahtirevanı gezdirmeye nezir eder. Ancak şimdilerde tahtirevana tekerlek eklenmiştir. Hz. Kasım'ın için tahtirevan dışında bir de at bezenir ve gezdirilir. Atı bezeyip gezdirme işini de nezir sahibi bir kişi yapar, bu kişi atı gezdirirken şiir okur (Şehrek, 1395/ 2016: 59- 60).

Seksen birinci sayıda Ali Berazendeh "*Aşura Ahşamı Tebriz Bazarında Şir Çihartma*" makalesinde Aşura gününde yapılan bir geleneği anlatmıştır. Bu gelenek Tebriz çarşısında Deveçi mahallesi sakinleri tarafından yapılmaktadır. Çarşının içine bir aslan postu getirilir ve çarşıda gezdirilir. Rivayete göre Aşura gününde Kerbela şehitlerinin bedenini çöldeki bir aslan korumuştur (Berazendeh, 1395/ 2016: 60- 61).

Aynı sayıda Efham İbrahimi "*Deveçi Mahallesinin Şir Destesi (Destey-e Şir- e Kerbela- e Mehelley- e Deveçi)*" yazısında Tebriz'e bağlı olan Deveçi mahallesinde gerçekleşen bir taziye geleneğini anlatmaktadır. Bu geleneğe göre yurt dışından getirilen bir aslan postunun içine bir insan girer ve tahta oturur, bu taht omuzlar üzerinde gezdirilir. Bu postun da uğurlu olduğuna inanılır. Bu tören sırasında Kerbela Vakası'nı konu alan ağıtlar da okunur (İbrahimi, 1395/ 2016: 63- 66).

Derginin seksen ikinci sayısında Zöhre Vefayi'nin yazıp Susan Nevadeh Razi'nin çevirdiği "*Hamam ve Hamamın Rolü Azerbaycan El Biliminde (Hamama Özel Töreler, Debler)*" makalesinde bayram hamamı, gelin hamamı, beg hamamı, zahî hamamı, hasta hamamı, Kurban hamamı, hacı hamamı, Oruçluk hamamı, Aşura hamamı ve hususi ev hamamı ile ilgili gelenekler anlatılmıştır. Bayram Hamamı Nevruz Bayamı'nda ve yıl dönümünde yapılır. Bayram hamamı için sene sonuna yakın hamama gidilir. Nevruz'a yaklaşıldığında hamama gelen müşteri sayısı artar. Hamam içinde Nevruz Bayramı sofrası kurulur. Sofrada nar, kırmızı balık, çeşitli yiyecekler, boyalı yumurta, ayna, tarak ve Kur'an bulunur. Hamama gelen müşteriler hamamın ücreti haricinde bayram olduğu için hamamcıya ve hamamda çalışan diğer insanlara fazladan bahşiş verirler. Bahşiş olarak para

yerine boyanmış yumurta da verilebilir. Gelin hamamı, gelin damadın evine gitmeden 2- 3 gün önce yapılır. Gelini hamama götürmeden önce hamamcıya haber verilir. Hamamcı gelin için hazırlıklar yapar. Gelinin oturacağı yeri süsler. Şerbet, tatlı vs. hazırlar. Gelin tarafı yanında müzisyen getirmese hamamcı müzisyen ekibi de ayarlar. Gelin hamamında misafirler çalıp eğlenirler. Bazı hamamcılar gelin için kına kabını gül ve sikke ile süslerler, karpuz kabuğunun içine mum yakarlar. Geline gusül abdesti aldırılır. Gelinle beraber gelen ihtiyar hanımlardan biri gelin için hayır dua eder. Hamamdan ayrılırken hamamcıya hem hamamın su bedeli hem de bunun dışında para, kumaş, tatlı gibi ayrıyeten bir hediye verilir. Hamama girmeden önce gelinin önünde kurban kesilir. Bu kurbanın etinin yüreği ve ciğeri hariç tamamı hamam sahibine ve orada çalışanlara verilir, kurbanın yürek ve ciğeri ise geline yedirilir. Gelin hamamının masraflarını erkek tarafı karşılar, bu yüzden gelin hamamına erkek tarafındaki hanımlar da katılır. Beg Hamamı için eğer hamam yalnızca erkeklere ait değilse, erkeklere ayrılan saatte gidilir. Erkek evinden çıkıp davul zurna ile çala çala hamama gidilir. Hamam damat için süslenir. Damat tarafıyla gelen bir ihtiyar damada hayır dua eder ve damadın başından aşağı su döker. Hamamcıya hamamın ücreti ve bahşişi verildikten sonra yine çala çala eve gidilir. Zahi hamamı lohusa kadının doğumdan 10 gün sonra bebeği ile beraber hamama gitmesidir. Kadın hamama gitmeden önce hamam hazırlanır. Eğer kadının birinci çocuğu ise ve bu çocuk erkek ise bu tören oldukça gösterişli olur. Kadın hamama girmeden önce kuzu kurban edilir. Bu kurban hamamdaki çalışanlara paylaşılır. Hamam çalışanlarına bahşiş ve öğlen yemeği verilir. Küçük bebek hamama annesinden önce götürülür ve dellahbaşı bebeği yıkar. Dellahbaşı daha sonra bebeği büyük annesi ya da amcasına götürerek bahşiş alır. Hamamda lohusayı canı yumuşasın diye iyice terlettirler. Kadını terlettikten sonra yıkarlar, yıkadıktan sonra kadına yemek yedirirler. Hem bebek hem de kadına dua ile su dökerler. Zahi hamamı bir gün boyunca sürer. Hamam bitince lohusanın kayınvalidesi hamamcıya ve oradaki çalışanlara hamamın ücretini ve bahşişini verdikten sonra çıkarlar. Lohusa kadın için fayton tutulur. Hamama girmeden önce kurban keserlerse bunun eti hamamcı ve orada çalışanlara bölüşülür.

Kurbanın kanı lohusa ve bebeğin iki kaşının arasına sürülür ve bu kan sonra hamamda yıkanır. Hamamda yaşlı bir kadın bebeğin kulağına ezan okur. Bebek ve ailesi için hayır dua eder. Zahi hamamı Muharrem'e denk geldiğinde eğlence yapılmaz. Ancak Nevuz'a ya da başka bir zamana denk gelirse eğlenilir. Hasta hamamı uzun bir hastalıktan sonra iyileşen kadın için yapılır. İyileşen kadın arkadaşlarıyla toplanır ve hamama gider. Bu hamamda üzerilik otu yandırılır. Kadın yıkandıktan sonra üzerini giyerken ona yemek yedirirler. Eğer kurban kesilirse, kesilen kurbanın eti hamamcı ve hamam çalışanlarına verilir. Kurban hamamına Kurban Bayramı'ndan birkaç gün önce el ve ayaklarına kına yakan insanlar topluca hamama gider ve bunları yıkayarak akıtır. Kurban hamamı âdetlerinden biri saçın tümünü ya da birazını kesmektir. Hamamda tatlı yenir. Ayrıca hamam kelimesi ile kına anlamına gelen hına kelimesi arasında bağlantı vardır. Hacı Hamamı Mekke'ye gidenler için yapılır. Eskiden Mekke'ye gidenler birkaç ay önceden yola çıkmaktaydılar. Yol hazırlıkları içerisinde hacı adayının hamama gitmesi de bulunmaktaydı. Hacı hamamında yeyip içilir. Oruçluk hamamı Ramazan ayını temiz karşılamak için yapılır. Ramazan'dan önce saç ve sakal kesilmeli kadınlar ellerine kına yakmalıdır. Aşura hamamında gusül abdesti alınır ve dua edilir. Aşura'da hamama ücretsiz girmek isteyenler kabul edilir. Merasimlere katılanlardan da para alınmaz. Baş yaranlar törenden sonra hamama gelip yıkanır ve onların yaralarına merhem sürülür. Kimi hamamcılar Aşura'da nezir de verirler. Hususi ev hamamı evlerde yıkanmak için bulunan hamamdır. Eskiden ev hamamı herkesin evinde olmazdı, yalnızca durumu iyi olan insanların evinde hususi hamam bulunurdu (Vefayi, 1395/ 2016: 102- 108).

M. Emîni seksen ikinci sayıdaki "*İspincan, İnercan, Kehenmi, Pisindiz ve Gemici Kendlerinden İnanclar*" yazısında başlıkta adı geçen yerleşim yerlerinden derlediği 31 adet halk inanışını sıralamıştır. Örneğin Emîni'nin sözünü ettiğine göre: Senenin ilk yağışında eve akrep gelmesin diye evin duvarına iç taraftan çizgi çekilir; Bir baykuş evin damına konarsa baykuşa evdeki kimseye zarar gelmesin diye yemek verirler; Şeşe kuşunu (gece kuşunu) yakaladıklarında kimseye zarar vermesin diye altın ile keserler; Bir yerde kurt ölüsü bulunduğunda pençelerini keserler ve bu pençeleri bazı

hastalıkların tedavisinde kullanırlar; Yılan yıldız görmezse ölmez (Emini, 1395/ 2016: 165- 166).

Derginin seksen üçüncü sayısında Hüseyin Karakanlı “*Karakan’da Şal Sallamak*” yazısında bayramlarda yapılan bir geleneği anlatmıştır. Karakan’da bayramlarda gençler ve çocuklar evin bacasından aşağı, ev sahibinin bir şeyle koymasına için şal sallarlar. Ev sahibi dışarı çıkıp şal sallayanın ailelerine yakın mı uzak mı olduğunu anlar ve ona göre şalın ucuna kaliteli ya da nispeten daha kalitesiz bir hediye bağlar. Bu gelenek eskiye göre azalsa da hâlen yaygındır (Karakanlı, 1395/ 2016: 43- 44).

Aynı sayıda Hüseyin Karakanlı “*Karakan’da Yağışa Bağlı İnamlar*” yazısında yağmurun yağması için ve yağmur ya da dolu yağdığı sırada Karakan’da yaygın olarak yapılan birtakım işleri anlatmıştır. Karakan’da bahar gelip de yağmur yağsın diye çocuklar kapı kapı gezip mani okuyarak komşuların her birinden yemek yapmak için malzeme toplarlar. Sonra bu topladıklarını mani okuyarak pişirip yerler. Burada yağmur yağduğunda, “*Yağdı yağuşlar/ Bannadu kuşlar/ Kaldı yağuşda/ Benava dervişler.*” manisi okunur. Ekin kaldırma zamanı dolu yağduğunda dolu kesilsin diye tandırın yanında hamurları kazımaya yarayan ersin havaya atılır, böyle yapılıncaya dolunun duracağına inanılır. Ara sıra dolu yağduğunda dolu yağışını kesmek için bir köydeki bir seyit Kur’an köprüsü kurar, seyide gidilip dua yazdırılır ve bu dua bir kazan suya atılır. Köylüler gidip köprüden geçer ve dua atılan sudan içerler. Sonra da köydeki hayvanların sütünü nezir verirler. Yağmur yağarken aynı zamanda güneş doğarsa bir kurdun doğduğuna inanılır ve bu olay uğurlu sayılır (Karakanlı, 1395/ 2016: 45- 46).

Ebulfazıl Firdevsi seksen üçüncü sayıdaki “*Şahsevenlerde Ocağın Hürmeti*” yazısında ocak ile ilgili bazı inanışlar ve âdetlerden söz etmiştir. Örneğin: Ocağın üzerine yemin eden kişi başının gideceğini bilse yemininden dönmez; Bir kız gelin olduğundan dedesi ya da büyük amcası evden çıkmadan evvel onu evdeki ocak etrafında dolandırır, sonra gelin eğilip dede ya da büyük amcasının ayağını öper, dede ya da amcası da geline hayır duada bulunur; Muharrem’de İmam Hüseyin Ocağı kurulur, Hazreti Hüseyin adına verilen nezir yemekleri burada pişer; Tasua günü

herkes evinden bir şeyler getirir ve burada pişirilir; Eskiden Şahsevenler göçerken, onların göçtüğü yolun her iki tarafına ateş yakılır ve tüm Şahseven obası bu ateşlerin arasından geçmektedir. Ahir Çerşenbe’de bazı tayfalar 12 bazıları 7 ocak kurarlar. Ocağın üzerindende atlanılır (Firdevsi, 1395/ 2016: 47- 48).

El Bilimi’nin seksen üçüncü sayısında Alireza Sarrafi’nin “*Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Melard- i Kerec’de Yağmur Geleneği (Merasesem-i Baranhani Der Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Kazvin ve Melard- e Kerec)*” yazısında başlıkta adı geçen şehirlerde yağmur yağması için yapılan pratikler ile ilgili bilgi verilmiştir. Makalede verilen bilgilere göre İran, Irak, Türkiye, Türkistan coğrafyası hatta Afrika’da yağmur yağması için yapılan etkinliklerde İran’da “çömçe gelin” adı verilen bir bebek kullanılır. Çömçe gelin denilen bebeğin farklı bölgelerde farklı isimleri vardır. Yağmur yağdırmak için yapılan gelenekler arasında “aş yapma” da görülmektedir. Örneğin Tefriş’te “tormac” adı verilen bu aşın bir miktarı çatıdaki su giderlerinden akıtılır, birer kase aş da komşulara dağıtılır. Serbend’de ilkbahar ve sonbaharda genellikle öksüz ve yetim çocuklar toplanarak çömçe gelin denilen oyuncağı yaparlar ve yağmur dilemek için şiir okurlar. Humeyn’de de çocuklar kurbağa yavrularını bir kaba döker, yürüyerek ve bir şiir söyleyerek yağmur isterler. Save’de yağmur yağdırmak için çocuklar “Köse Gelin” oyunu oynarlar. Oyunda bir çocuk köse kılığına girer. Mahalledeki evlerden helva yapmak için malzeme toplar ve daha sonra bunlardan helva yaparlar. Çocuklar bu helvanın içine yeşil bir düğme koyar ve helva yenilirken bu düğme hangi çocuğa çıkarsa o çocuk arkadaşlarından dayak yer. Bu oyundan üç gün sonra yağmur yağacağına inanılır. Melard- i Kerec’de yağmur yağması için çocukların eline tahta bir kepeç ve oyuncak verilir, bu çocuklar mahallede kapı kapı gezerek ve şiir okuyarak yiyecek malzemeler toplarlar. Daha sonra bu malzemelerden aş yaparlar. Bazen insanlar şiir okuyarak gezen bu çocukların üzerine su atar (Sarrafı, 1395/ 2016: 56- 60).

Ebulfazıl Firdevsi seksen üçüncü sayıdaki “*Şahseven Folklorundan Örnekler (Berhi Adat ve Resum- e Şahsevenha)*” yazısında Şahsevenler arasındaki bazı âdetleri aktarmıştır. Firdevsi’nin bahsettiğine göre

Şahsevenler bir yerden başka bir yere göç ederken saygıdan dolayı babalarını ve dedelerini sırtlarında taşırlar. Şahseven aileleri damat adayının huyunu öğrenmek için damat adayıyla bir yolculuğa çıkar. Ayrıca Şahseven kızları eşlerini kendileri seçer (Firdevsi, 1395/ 2016: 61- 63).

Derginin seksen dördüncü sayısında Ali Hacı “*Gündüz Nagıl Deyib Gece Dırnak Tutanın Akıbeti*” başlığı altında gündüz masal anlatmaya ve gece yarısı da tırnak kesmeye halk arasında iyi bakılmadığını belirtmiştir. Gündüz masal anlatılmamasına sebep olarak gündüz vakti insanın iş yapacağı vakitleri verimli değerlendirmesi gerektiği, gece tırnak kesilmemesine sebep olarak da kesilen tırnakların yiyecek içeceklerin içine sıçrayabileceği gösterilmiştir. Yazar halk arasında bu konuda söylenen bir şiiri de yazısına eklemiştir (Hacı, 1395/ 2016: 139).

Abdülali Mucazi seksen beşinci sayıda “*Çil Yasin ve Nisan Suyu*” makalesinde şifa ve bereket getirdiğine inanılan iki tür sudan söz etmiştir. Mucazi öncelikle “çil” sözcüğünün üzerinde durmuştur. Mucazi Çil Yasin yerine kimilerinin Çihil Yasin dediğini söylemiş ve çil sözcüğünün çihilden değil de çil sözcüğünden türediğini ifade etmiştir. Yazar Çille sözcüğünün de 40 sayısı ile ilgili olmadığını savunmuştur. Nevruz’da mescide büyük kaplar getirilir. Mescide gelenler bu kaplara su doldurur. Sonra mescitteki molla kaplardaki suya yüksek bir sesle Yasin Suresi’ni okur ve buna orada bulunan başka insanlar da eşlik ederler. Mescitteki insanlar bu sudan yanlarında getirdikleri kaplara doldurup eve götürürler. Evlerinin her yanına ve erzakların üzerine bereket eksilmesin diye dökülür. İnanişeye göre Nevruz’da yıl döndüğünde bir kereye mahsus olarak balıklar ters döner. Bu durumu Çil Yasin suyunun hazırlanması için kaba su döken ya da etrafında oturan kişiler görür. Bayram ayının yirmi beşinde yağın yağmura “Nisan Suyu (Ab Suyu)” denilir. Bu suyu elde etmek için açık yerlere kap konur ve biriken bu suyla banyo yapanlar ve hastalığına çare bulmak isteyenler bulunur (Mucazi, 1395/ 2016: 54- 56).

Ergin Avşar seksen beşinci sayıdaki “*Ayaz Ata*” makalesinde kış mevsimi ile ilgili bir inanişeyi anlatmıştır. Kimi Türk grupları arasında “Ayaz Ata” adlı bir varlığın, bir nevi “Soğuk Tanrısı”nın insanlara kış mevsiminde yardım ettiğine inanılır. Ayaz Ata, Noel Baba ile benzer özellikler taşır.

Kırgız ve Kazak Türkleri arasında Soğuk Tanrısı olarak bilinen Ayaz Ata'ya, Azerbaycan Türkleri arasında ise “Şahta Baba” denilir. Ayaz kelimesinin etimolijisinden de kısaca bahseden Avşar, bütün Türk coğrafyasında soğuk anlamına gelen ayaz sözcüğünün ay ile de ilişkili olduğunu ifade etmiştir (Avşar, 1395/ 2016: 62).

Aynı sayıda Ekber Azad “*Ağac Tutmak (Bir Deb ve Bir Deyim)*” yazısında Muharrem ayında Aşura günü yapılan bir merasimi anlatmıştır. Bu merasimi gerçekleştiren kişiler kefen giyip ellerine bir kama alır ve bunu başlarına vururlar. Kamayı başlarına vuran kişinin başından kan sızmaya başlar. Başlarına kama vuran kişilerin yanında kamanın etkisini azaltmak için ellerinde ağaç tutan başka insanlar bulunur. Bu merasimden dolayı bir işi yapandan çok boş dolanan insan var anlamında “*Ağac tutan baş yarandan çohdur.*” sözü ortaya çıkmıştır (Azad, 1395/ 2016: 63).

Seksen beşinci sayıda Hüseyin Karakanlı “*Karakan'da Yağışa Bağlı İnamlar*” makalesinde yağmur ve dolu ile ilgili bazı inanç ve pratikleri anlatmıştır. Yağmur yağdırmak için yapılan merasimlerden birisi “Çömçe Hatun” merasimidir. Bu merasim genellikle köydeki kız çocukları tarafından yapılır. Kız çocukları ellerine iki taş alıp bunları birbirine vurarak köyün başından sonuna kadar tüm kapılarını çalarlar. Kapılara çıkan insanlardan “*Çömçe Hatun çöm üste/ Allah'dan yağuş iste/ Elim kalub hemirde/ Bir kaşukda su iste.*” bayatısını okuyarak nohut, lepe gibi gıdalar toplar. Tüm kapıları gezip malzeme topladıktan sonra kız çocukları mescide gider ve bu malzemelerden başlarında bir büyükle birlikte yemek pişirirler. Pişirdikten sonra malzemeyi dökerler. Akşam yemeğini mescitte yedikten sonra malzemenin kalanını paylaşarak eve giderler. Yağmur yağarken de okunan bir mahnı bulunmaktadır. Bu mahnıya “derviş mahnısı” denilir. Dolu yağışını durdurmak için yapılan bazı davranışlar da bulunmaktadır. Dolu, ekinlere zarar verdiği için durdurulmak istenir. Dolu yağdığında bunu durdurmak için tandırın yanında bulunan, kuru hamuru kazımak için kullanılan ersin göğe fırlatılır. Dolu yağışını durdurmak için yapılan başka bir şey de köydeki seyide dua yazdırırmaktır. Köyde bulunan bir seyide dolu yağışı dursun diye dua yazdırırlar. Duayı yazan seyid bunu bir kap suyun içine atar. Köylüler bir köprüden geçtikten sonra gelip bu suyu içerler.

Sonra da seyide yaptığı işin karşılığı olarak köydeki hayvanların sütünü sağıp verirler. Bazen bahar aylarında yağmur yağarken güneş açar. Bu sırada yağmur kesilmez. Böyle zamanlarda insanlar bir kurdun doğduğuna inanırlar (Karakanlı, 1395/ 2016: 64- 66).

Mehemmed Abidinpur seksen beşinci sayıda “*Esen Kaldı Ekinler*” makalesinde yağışlar ve su ile ilgili bazı inanışlardan söz etmiştir. “Neysan (leysan) yağışı” yaz mevsiminde yağar. Bu yağış tahıllar için oldukça faydalıdır, tahılların yeşermesini sağlar. Bir inanişaya göre bu yağmurun suyunu içebilen insanın her dileği gerçekleşir. “Yada Daşı” bir inanişaya göre Tanrı tarafından Türklere verilen yağmur ve kar yağdırmaya yarayan, üzeri damar damar olan kutsal bir taştır. Başka bir inanişaya göre Yada taşı su kuşlarının kursağında, yılanların ve öküzlerin karnında bulunmaktadır. İnanışaya göre Hz. Hızır’ın bahar ve yeşillikle beraber yağışla da ilgisi vardır. Azerbaycan masallarında atın da yağış ile ilgisi olduğu görülmektedir. Yağışla ilgili başka bir inanişaya göre de dul bir kadının ocak taşını gizlice alıp ıslatmak, bir baltayı yüz üstü yere koymak yağmur yağmasını sağlar. Yağmur yağdırmak için yapılan bir başka yöntem de “çömçe gelin”dir. Küçük çocuklar çömçe gelin adlı bir bebeği tahta parçalarından yapıp, giydirip süsler ve mani okuyarak kapı kapı gezmeye çıkar. Evlerin sahiplerinden yiyecek maddeleri toplar, sonra bunları pişirerek yerler. Bir köyde de yağmur yağdırmak için tüm köylü sürüleri ile beraber dağa çıkar ve dağın musalla denilen bir yerinde yağmur yağması için kurbanlar kesip dağıtırlar. Eğer yağmur yağmazsa bu kez de kuzular koyunlarından bebekler annelerinden ayrılır. Bebeklerin ağlaması ve kuzuların meleşmesi bir karışıklık yaratır. Yağmur için Tanrı’ya dua edilir. Bundan sonra yağmur yağarsa şükür namazı kılınır. İnanışalara göre bazı su kaynakları kutsaldır, Zünüz’deki Sultan Zincir dağında bulunan Kuşsuyu bunlardan biridir. Bu suyun ekinlere iyi geldiğine inanılır (Abidinpur, 1395/ 2016: 70- 73).

Zehra Abdar seksen sekizinci sayıdaki “*Tebriz İnanclarından*” yazısında Fatma Sure Hanım’dan derlemiş olduğu 29 adet halk inanişını yazmıştır. Bu inanışlardan bazıları şunlardır; babasına benzeyen kız hoşsohbet olur, akşam vakti ev süpürülmez, akşam vakti aynaya bakılmaz. Kişinin ayağının altına kaşınması yeni ayakkabı alacağına işarettir. Gece

yarısı tırnak kesilmez. Akşam vakti yere sıcak su dökülmemelidir. Kapı eşiğinde ayakkabıların burun buruna durması dedikodu yapılacağına işarettir. Eğer bir insan evi süpürür ve süpürme işini yarım bırakırsa, yarım bıraktığı işi de ev halkından bir başkası tamamlarsa daha önceki kişinin ömrü yarım kalır. Kulağın kaşınması misafir geleceğine işarettir. Misafirlikte bir kabın düşüp kırılması bir belanın def edildiğine işarettir. Yağmur yağarken güneşin doğması bir kurdun doğacağına işarettir. Yeni doğan bebeğin yanına köpek getirilmemelidir (Abdar, 1396/ 2017: 222-223).

Derginin seksen dokuzuncu sayısında Solmaz Purnimet “*Uşağa Bağlı İnanlar*” başlığı altında çocuklarla ilgili halk arasında yaygın olan on üç tane inancı yazmıştır. Örneğin: Kırkı çıkan çocuğu hamama götürüp kırkık guslü aldırırlar; Çocuğun üzerinden atlamaz, çünkü üzerinden atlamak çocuğun ömrünü kısaltır; Çocuk aynaya tutlmaz, çünkü korkar; Geç konuşan çocuğa bir an önce konuşsun diye kuş yumurtası verirler; Bebek kırk gündenden önce dışarı çıkarılmaz; Ateşle oynayan çocuk gece altına kaçıır; Çocuk yüksek yerde ya da dam kenarında durmamalıdır, yoksa şeytan iter; Oğlan çocuğu tencerenin dibini sıyırırsa düğününde kar yağar (Purnimet, 1396/ 2017: 71).

Seksen dokuzuncu sayıda Fatma Tehmasbpur Şehrek “*Nezir Eylemek ve Nezir Vermek*” makalesinde nezir verme geleneği hakkında bilgi vermiştir. İnsanlar kimi isteklerinin gerçekleşmesini Tanrı’dan dilemek için yemek verme, Hz. Hüseyin için düzenlenen merasimlere katılıp zincir vurma ve baş yarma destelerine katılma, kurban kesme, kutsal bir mekanı ziyaret etme gibi davranışları yerine getirirler. Oğullarının zorunlu askerlik hizmetini sağ salim tamamlaması için, kızlarının bahtının güzel olması için, oğullarının hayırlı bir kısmet bulması için, eğer hasta ise şifa bulmak için, yağmurun yağması için nezir verebilirler (Şehrek, 1396/ 2017: 72- 74).

Ziver Abbasi seksen dokuzuncu sayıda “*Nazardan Korunmak*” yazısında nazardan korunmak için yapılması gereken bazı pratikleri anlatmıştır. Geçmeyen yorgunluk, rahatsızlık hissi, burnun sık sık kaşınması, evdeki eşyaların sebep yokken kırılması kişide ya da evde nazar olduğunun göstergesidir. Nazar götürmek için uygulanan bazı pratikler

şunlardır: Nazarı değen kişinin adı bilinmiyorsa birkaç yol ayırımında çöp toplanır ve bunlar üzerlik ile yakılır ve bu tütsü eve getirilip evde gezdirilir. Nazar götürmek için yapılan bir başka yöntemde göre ise bir parça gök rengi kumaş alınır ve nazar değme ihtimali olan tanıdıkların adı söylenerek kumaşa iğne batırıp çıkarılır. Nazar götürmek için bir yumurtanın üzerine nazar değme ihtimali olan kişilerin adları yazılır, sonra da bu yumurta nazar değen kişinin başı üzerine tutulur. Bu vaziyetteyken nazar değme ihtimali olan kişilerin adları yumurta sıkılarak teker teker sayılır. Kimin adı söylendiğinde yumurta kırılırsa o kişinin nazarı değmiş demektir. Bu işlemden sonra nazar değen kişinin ayakkabısının altından bir parça kesip, kapılarının önünden de bir parça toprak ya da çöp alıp üzerlikle yakılarak nazar değen adama verilir. Abbasi nazardan korunmak için yapılan bazı uygulamalara da örnek vermiştir. Örneğin çocuklara nazar değmesin diye kıyafetlerine nazar boncuğu takılır (Abbasi, 1396/ 2017: 75- 76).

Seksen dokuzuncu sayıda İsa Perendi “*Kağızkenan’da Koşabulak Kendine Ayid Oyuhlu Merasimi*” makalesinde başlıkta adı geçen bölgelerde yağmur yağdırma ile ilgili bir gelenekten söz etmiştir. Oyuhlu merasimi adı verilen bu gelenek her sene yaz mevsiminin son ayının cuma akşamı gerçekleştirilir. Köyün çerçisi birkaç gün önceden merasimi haber verir. Bu merasimin yapılacağı gün insanlar çalışmazlar, yeni kıyafetlerini giyerek bölgedeki Oyuhlu adındaki tepeye çıkarlar. Kurban kesip kurban etinden çorba pişirip yerler. Kurban etinin geri kalanı köydeki yoksullara dağıtılır. Ayrıca yoksul insanlar için bağış toplanır, kadınlar da ekmek pişirerek dağıtırlar. Köylüler ziyaret ettikleri yerde dua ederek Tanrı’dan yağış isterler. Bu merasim için çevre köylerden de ziyaretçiler gelir (Perendi 1396/ 2017: 81- 84).

Rahim Kablnijad seksen dokuzuncu sayıda “*Göz Payı*” makalesinde yardımlaşma ile ilgili âdetleri sıralamıştır. Örneğin bir insan bir yerden geçerken elinde yiyecek bir şey varsa yiyeceğini oradaki çocuklarla paylaşır. Eğer yiyeceğini çocuklarla paylaşmazsa çocuğun yılanının gece yemeğini paylaşmayan kişinin yatağına geleceğine inanılır. Sonbaharda kavurma yapıp saklamak için koyun alındığında komşuların gözü kalmasın diye komşulara da bir miktar ikram edilir. İnsanlar yemeklerinden özellikle

meyve ve turşularından hamile kadınlara da verirler. Hamile kadınlar bunları çok severler, hamile kadına yemek ikram etmenin sevap olduğuna inanılır. Kıtlik ve pahalılık zamanlarında zengin insanlar fakirlere yardım etmelidir. Bir insan ev aldığında, zorunlu askerlik hizmetinden sağ salim döndüğünde, hastalığı varsa ve sonunda iyileştiyse yoksul insanlara gıda ya da başka türlü yardımlarda bulunur. Rüzgar estiği zaman meyve ağaçlarından yere meyve dökülürse dökülen meyveler bağı bahçesi olmayanların hakkıdır, bağı bahçesi olanın bunları toplaması ayıp sayılır. Bağ bahçe sahibi kişinin bağındaki ağaçların dalları komşunun bağına taşarsa bağ sahibi o tarftaki meyveleri toplamaz. Ayrıca bağ bahçe sahibi kişi bağındaki meyvelerin bir kısmını toplamaz, bunları çocuklar toplasın diye bırakırlar. Azerbaycan’da dut, incir ve iğde ağacı yol kenarlarına insanlar gölgesinden ve meyvesinden faydalansın diye sevabına dikilir. İnanışa göre sevabına dikilen bu ağaçların meyveleri ne kadar çok toplanırsa ağacı dikenin o kadar çok sevabı olur ve günahları affolur. Köylerde ekmek pişiren kadınlar pişirdiği ekmeklerden komşularına da dağıtırlar. Yaprak dolması, kaykanak, helva, sarı şeyle gibi yemekleri kapı kapı gezerek komşulara dağıtmak da âdettendir (Kablñijad, 1396/ 2017: 66- 68).

Derginin doksanıncı sayısında Rahim Kablñijad “*Fotorapor: Kırk Uşak Sofrası*” yazısında bir inanıştan ve bu inanıştan kaynaklanan bir uygulamadan söz etmiştir. İnanışa göre insanın bir dileği olduğunda kırk çocuğa yemek yedirdiği takdirde dileği kabul olur. Bundan dolayı Bayram köyünün Hozbağı mahallesinde her yıl Ramazan ayında kadınlar yemek verir ve bu yemeğe çocukları davet eder. Bir dileği olan kadın, bu sofraya için yemek getirir. Başka bir inanışa göre de bu sofradan gizlice yemek götürülür, buna “bey sahlama” denilir (Kablñijad, 1396/ 2017: 152- 155).

Ahmed Cevadi doksan birinci sayıdaki “*Kara Çuha*” makalesinde insanların canını ve malını koruyan “Kara Çuha” adlı doğaüstü bir varlıkla ilgili inanışı anlatmıştır. İnanışa göre Allah insanı yaratınca onu koruyan Kara Çuha isimli bir varlığı da yaratır. Bu varlığın amacı kişinin canını, malını ve ailesinin gece gündüz korumaktır. Çarburç’ta bir inanışa göre bu varlık asla uykuya ihtiyaç duymaz. Hayvan şeklinde olabilir. İnsanların evlerinde besledikleri hayvanların o evin Kara Çuha’sı olduğuna inanılır.

Ancak Kara Çuha'nın genellikle yılan şeklinde olduğuna inanılır. Bir başka inanişaya göre de gece Yasin Suresi okunur ve eve üflenirse Kara Çuha uyanarak kişinin evini korur. Kara Çuha ile ilgili bir dua da vardır. Anneler çocuklarına Allah Kara Çuha'nı uyutmasın diye dua ederler (Cevadi, 1396/2017: 19- 20).

Seyide Paknijad doksan üçüncü sayıdaki “*Astara’da Bazı Gelenekler ve Görenekler (Berhi Adat ve Adab ve Resum- e Rayec Der Astara)*” yazısında Astara’da yaygın olan bazı geleneklerden bahsetmiştir. Paknijad’ın anlattığına göre eskiden şehirde hırsızlık olduğunda şehir halkı hırsızları yakalayıp eşeğe ters bindirerek tüm şehri gezdirmiş. Astara’da Çerşenbesuri merasiminde bir ateş yakılır ve insanlar yedi kere ateşin üzerinden atlar. Sonra bu ateşin külü şehirdeki bir nehre dökülür. Ancak bir yakını vefat eden insanlar ateş yakmazlar, onlar için komşuları ateş yakar. Nevruz’da da Azerbaycan’ın genelinde olduğu gibi akraba ziyareti, insanların yeni kıyafetlerini giymesi, Nevruz için özel bir sofranın kurulması gelenektir. Astaralıların Nevruz sofrasında iğde, sirke, sarımsak, elma, tavuk göğsü bulunmaktadır. Paknijad bu şehirdeki düğün geleneklerinden de kısaca bahsetmiştir. Astara’da gelin ve damat nikahta bir kaseden su içmelidir, ayrıca gelinin beline baba evinden çıkarken kuşak bağlanır (Paknijad, 1396/2017: 31- 34).

Emir Mölevi doksan beşinci sayıdaki “*Çömçe Gelin: Serbend Mintikasında Yağmur Merasimi (Çömçe Gelin: Resm- e Baranhahiy- e Mintikay- e Serbend)*” makalesinde öncelikle dünyadaki bütün milletlerin mitolojilerinde yaratılışın sudan başladığını, bu yüzden de suyun doğurganlıkla bağdaştırıldığını belirttikten sonra Serbend’de yağmur yağdırmak için yapılan bir pratikten bahsetmiştir. Çömçe Gelin adı verilen bu gelenekte kız ve erkek çocuklar rol almaktadır. Öncelikle bir kız çocuk seçilir ve ona gelin paltarı giydirilir, bu kız çömçe gelin olmaktadır. Seçilen kız çocuğu ve öteki çocuklar şehirde sokak sokak gezerek “*Çömçe Gelin ne ister/ Yerden bereket ister/ Kuzulu koyun ister/ Havadan yağış ister*” şiirini okuyarak ve buğday, un, nohut vs. hediyeler toplayarak gezerler. Evlerde oturan insanlar da bu çocuk grubunun üzerine bir kase su atarlar. Daha sonra çocukların topladığı malzemelerden yemek yapılır. Bu yemek ihtiyaç

sahiplerine dağıtılır. Yemeğin bir kısmı dağıtılmadan önce su giderlerinden dökülür (Mölevi, 1396/ 2017: 56- 58).

Ziver Abbasi doksan altıncı sayıdaki “*Kadim Tebriz’de Yaygın İnanclardan*” yazısında halk arasında yaygın olan 35 inancı anlatmıştır. Örneğin: Yıldız kayması kişinin en yakınındaki ihtiyar birinin öleceği anlamına gelir; Evde tilki kuyruğunun olması eve uğur getirir; Güneş tutulması devlete, ay tutulması ise millete zarar geleceği anlamına gelmektedir; Evde yılan derisinin olması uğurlu da olabilir uğursuz da; Yere sıcak su döküldüğünde Besmele çekilmelidir, çünkü bizden yeyler Besmele’den kaçır; Evde ya da eve yakın bir yerde bir kedinin temizlenmesi eve misafir geleceği anlamına gelir; Ayakkabıların üst üste durması ayakkabı sahibinin dedikodusunun yapıldığı anlamına gelir; Yeni doğum yapmış bir kadın kırkı çıkmadan önce mezarlığa gitmemelidir; Yeni doğum yapmış bir kadın kırkı çıkmadan önce evde yalnız bırakılmamalıdır; Çocuğa iki yaşından önce bal yedirmezler, eğer bir çocuk iki yaşından önce bal yerse peltek konuşur; Ezan vaktinde ev süpürülmez, eğer ezan vakti ev süpürülürse evin bereketi kaçır; Yemek yemeden önce Besmele çekilirse bizden yeyler kişinin yemeğine ortak olmaz, böylelikle yemek bereketlenir (Abbasi, 1396/ 2017: 38- 40).

Derginin doksan sekizinci sayısında Mesib Rahmani “*Bizden Yeylere Bağlı İnanclar*” yazısında halk arasında yaygın olan bazı inanışları yazmıştır. Örneğin: Geceleri yere su dökülmemelidir, çünkü bu bizden yeylerin yavrularını yakar ve yavrusu zarar gören bizden yeyler su döken kişinin çocuğuna zarar verir; Eğer bir insan gece ölürse onun yanına bir horozun kesik başı konulur ve böylece ölünün naaşının bizden yeyler tarafından çalınmayacağından emin olunur; Bir bebek beşiğinde kendi kendine gülerse bizden yeylerin bebeği güldürdüğüne inanılır (Rahmani, 1396/ 2017: 54).

Aynı sayıda Nefis Sinafer “*Damgalar ve Ocaklar*” yazısında damgalar hakkında genel bilgiler verdikten sonra Kaşkay Türkleri arasında damga ve ocakların önemiyetinden söz etmiştir. Sinafer damgaları geçmişten bugünlere dek uzanan bir tür iletişim yöntemi olarak tanımlamıştır. Damgalar, kendisini oluşturan topluluğun yaşam biçimi, dünya görüşü ve

yaşadıkları bölgeler hakkında ipuçları verir. Aynı zamanda alfabe oluşumunun ilk adımıdır. Tamga yahut damga bir nesnenin üzerine iz koymaya yarayan alet, nesne üzerine koyulmuş olan iz ya da deri üzerinde bulunan demir izi anlamlarına gelir. Kelime Sümercede “tamga”, Eski Türkçede “Tamga”, İran Türkçesinde “Tamga”, Anadolu Türkçesinde “Tamga/ Damga”, Türkmen Türkçesinde “Tamga”, Özbek, Kırgız, Kazak Türkçelerinde “Tamga” olarak telaffuz edilir. İran ve Anadolu coğrafyasında Oğuz damgalarına yaygın olarak rastlanır. Damgalara dokuma ürünlerinde, hayvanların üzerinde, kıyafetlerde, yüzüklerde, çadırlarda, mezar taşlarında rastlanılmıştır. Kaşkay Türkleri damgalara bugün de değer vermektedir. Kaşkay Türkü kadınların işlediği dokuma ürünlerde ve mezar taşlarında damgalara rastlamak mümkündür. Eskiden Türkler arasında kutsal kabul edilen ocaklara da rastlanmaktadır, Kaşkay Türklerinin de kutsal kabul ettiği ocaklar vardır. Şah ocağı, Han ocağı, Baba ocağı ve Tayfa ocağı Kaşkay Türklerinin kutsal kabul ettiği ocaklardandır. Bunlardan Şah ocağı çok bilinen bir ocak değildir ve kimi Kaşkay tayfaları Şah ocağının İmam Rıza olduğuna inanmaktadırlar. Diğer önemli ocak Han ocağıdır. Erkek çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar bu ocağa dua ederler. Bu ocağa dua ettiği hâlde erkek çocuğu olmayan kadınların içten dua etmediği düşünülür. Öteki önemli ocak bereket ve uğur simgesi olan Baba ocağıdır. Sonuncu ocak, sembolü damga olan Tayfa ocağıdır (Sinafer, 1396/2017: 55- 61).

Doksan sekizinci sayıda Nefis Sinafer’in kaleme olmuş olduğu “*İnanclar ve Emçilikden Örnekler*” yazısında yılanlarla ilgili bir inanca yer verilmiştir. Bu inanca göre iki yılan çiftleştiği esnada bunu gören insan, amca kızı ve amca oğlu olan iki çocuğun donları çıkararak yılanların üzerine atar ve kendisi de bir dere ya da çaydan yedi kere geçer. Böylece yılan dere kenarına gelerek möhresini yani başındaki kemik parçasını bırakır. Başka bir söylentiye göre de yılanları bu vaziyette gören kişi evli olan amca oğlu ve kızının donlarını yılanların üzerine atılmalıdır. İnanışa göre yılanın möhresi yani başındaki kemik parçası yalnızca yılan çiftleşirken düşer ve bu möhre kimdeyse o kişi toplum tarafından sevilen, sözü dinlenen bir kişi

olur. Hatta bu möhre ile ilgili halk arasında bir deyim de bulunmaktadır (Sinafer, 1396/ 2017: 62- 63).

Yüzüncü sayıda bulunan Yusuf Abdülhüseyni'nin yazmış olduğu “*Azerbaycan’ın Milacerd ve Culfa Mıntkasında Çömçe Hatun Merasimi (Merasesim-e Çömçe Hatun Der Milacerd ve Colfay- e Azerbaycan)*” makalesinde Milacerd ve Culfa’daki Çömçe Hatun etkinlikleri hakkında bilgi verilmiştir. Önce Milacerd sonra da Culfa ilçesindeki gelenekler anlatılmıştır. Çömçe Hatun merasimi yağmur yağmadığı ve kıtlık olduğu zamanlarda yapılır. Makaleye göre Milacerd’de Çömçe Hatun merasiminin 2600 yıllık bir geçmişi vardır. Bu merasimde insanlar bir araya gelir ve tahta parçalarından kurbağa yavrusuna benzeyen bir maket yaparlar ve bunu sokak aralarında gezdirir, maketle beraber 7 kapının önünden geçmek gerekir. İnsanlar 7 kapıdan erişte aşısı denilen bir yemek pişirmek için malzemeler toplarlar. Toplanan malzemeyle pişirilen erişte aşısı köy ahalisine dağıtılır. Bu etkinlikte dua, yakarış niteliğinde şiirler okunur. Bu gelenek az çok farklılıklarla Culfa’da da yapılır. Culfa’da da tahta parçaları birbirine çatılarak ve etrafına kumaş parçaları sarılarak oyuncak görünümünde bir şey yapılır, tahta ve kumaşlardan yapılan bu şeyin adı Çömçe Hatun’dur. Çocuklar Çömçe Hatun’u sokaklarda gezdirerek yine Tanrı’ya yağmur göndermesi için yakarış niteliğinde olan şiirleri okurlar. Bu iş bittikten sonra yine erişte aşısı yapılır. Erişte aşısının yapıldığı sırada eğer yağmur yağmazsa bu aş yere dökülür ve kimse tarafından yenilmez. Makalede anlatılana göre İran’da yaşayan Türkler kurbağa yavrusuna da çömçe demektedirler (Abdülhüseyni, 1397/ 2018: 85- 87).

Aynı sayıda Yusuf Abdülhüseyni'nin kaleme aldığı “*Milacerd ve Erdebil’de Köse Gelin Merasimi (Merasesim-e Kosa Gelin Der Milacerd ve Erdebil)*” makalesinde başlıkta adı geçen yerleşim yerlerindeki Köse Gelin merasimleri hakkında bilgi verilmiştir. Makalede anlatılanlara göre eskiden Milacerd’de kış başladıktan 40 gün sonra köyün ya da mahallenin çobanı başka bir kişiyle beraber köse ve gelin kılığına girerek köyden kışın geri kalanında geçimlerini sağlamak için gerekli olan para ya da yiyecek gibi ihtiyacı olan şeyleri toplarmış. Bu kişiler evlere girip insanları eğlendirerek ve bayatı okuyarak taleplerini belirtirler ve baharın geleceğini

müjdelermiş. Eğer ev sahibi bir şey vermezse karakterlerden birisi yere ölü gibi yatarak ve bayatı okuyarak talebinin yerine getirilmesi için ısrar edermiş. Milacerd'den sonra Erdebil'deki Köse Gelin merasimini anlatan yazar bu geleneğin orada ozanlar tarafından icra edildiğini belirtmiştir. Yazarın anlattıklarına göre bazı yerlerde bu geleneğe “Köse Gezdirme” ya da “Köse ve Senem” adı da verilmekte ve yaşlı bir adam ve çocuk tarafından kadın kılığına girmek suretiyle icra edilmekteymiş (Abdülhüseyni, 1397/ 2018: 100- 104).

Mehemmed Komiciani'nin yüzüncü sayıda yazmış olduğu “*Komican'da Yas Etkinlikleri (Taziye ve Taziye-hani Der Komican)*” makalesinde önce taziye şiirlerinin içeriği hakkında kısaca bilgi verilmiş, bu şiirlerin Hz. Muhammed ve On İki İmam'ın hayatları üzerine olduğu söylenmiştir. Komiciani'nin anlattıklarına göre bu şiirler eğitim seviyesi fark etmeksizin herkesçe ezbere bilinir ve günlük hayattaki çeşitli işleri yaparken dahi okunmuş. Bu genel bilgilerden sonra Komiciani, Mirza Esger adlı güzel sesli ve ağıt okumada usta olan bir gencin hayatından bazı kesitleri anlatmıştır. Ayrıca Komiciani, taziye geleneklerinde Kerbela'daki hadiselerin tiyatro gibi canlandırıldığı ve bu geleneklerin masraflarının karşılanmasına Şah'ın ve halktan insanların yardım ettiğini de belirtmiş ve yardım eden kişilerden bazılarının isimlerini paylaşmıştır. Yazar, Komician'a bağlı olan Serab mahallesindeki etkinlikleri de anlattıktan sonra taziye şiirleri hakkında bilgi vermeye devam etmiş ve bu şiirlerin eski elyazmalarından okunduğunu ve 25 bölümünden oluştuğunu, bunları okuyanlara “mersiyehan” ya da “meddah” denildiğini söylemiş, taziye şiirlerine de örnek vermiştir (Komiciani, 1397/ 2018: 107- 119).

Cevad Kasımhane'nin yüzüncü sayıda yazmış olduğu “*Fazlabad Köyünde Tuğ Gezdirme (Elemgerdani/Tuğgerdani Der Rustay- e Fazlabad)*” makalesinde Fazlabad köyü, Gülistan ve Direhş'te tuğ gezdirme geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Tuğ, Muharrem ayı için önemli bir simgedir. Tuğun üzerindeki ele benzeyen şekle insanlar saygı gösterirler. Muharrem Kasımhane'nin sözünü ettiğine göre Fazlabad'da sapları ağaçtan olan 2 adet tuğ bulunmaktadır. Bu tuğların üzerine herhangi bir dileği olan kişiler dilekleri gerçekleştikten sonra kumaş bağlamaktadırlar. Gülistan'da

bu âdet Muharrem ayının beşinde yapılmaktadır. Burada her mahalle mescidinde bir tuğ bulunmaktadır. Muharrem ayında her destenin önünde bir tuğ olur ve tuğun arkasından ön tarafta erkekler arka tarafta kadınlar olmak üzere sine vurarak giderler. Tuğ gezdirilirken insanlar ağıt okurlar. Dilekleri olan aileler bu tuğa kumaş parçaları bağlarlar. Dilekleri kabul olan aileler tuğun önünde kurban keserler. Direhşt'te bu gelenek Muharrem'in dördüncü gününde yapılmaktadır. Tuğ gezdirme geleneğinin Selçuklular döneminde de yapıldığı bilinmektedir (Kasımhane, 1397/ 2018: 120- 125).

Fatma Sultani'ye ait olan yüzüncü sayıda yazmış olduğu "*Komican'da Yaygın Olan İnançlar (Baverhay Ammey- e Rayic Der Komican)*" başlıklı yazıda Komican'daki otuz bir adet halk inancı listelenmiştir. Makalede yer almış olan halk inanışlarından bir kısmı şöyle sıralanabilir; bir erkek iki kadının arasından geçerse ona çille düşer, makasın iki ucu açık kalırsa kavga çıkar, yeni doğum yapmış kadın tek başına bırakılırsa kadını al basabilir, yeni doğan çocuk kırkı çıkmadan önce kimseye gösterilmez, çocuğa cin gelmemesi için makasın üzerine soğan koyulur ve bu ikisi çocuğun yanbaşında bulundurulur, kurumuş ya da yakılmış ekmek yiyen kimse zengin olur, çatıdan gelen su giderinin altında edilen dua kabul olur, kedi üzerine su atılırsa elde nasır çıkar, bulaşıklar akşam yıkanmazsa cinler bulaşıkların üzerine idrarını yapar, yemek sofrasında tepsi ve tabakların yan yana dizilmesi misafirin geleceğine işarettir, güvercinlere eziyet edilmemelidir çünkü onlar kendisine eziyet eden kişiye beddua edebilir, siyah kedi cinlerin temsilcidir bundan dolayı siyah kedi görünce Besmele çekmek gerekir, çocukların düşen dişleri duvar arasında kerpiçlerin içinde muhafaza edilmelidir (Sultani, 1397/ 2018: 126- 127).

Mecid Resuli'nin yüzüncü sayıda yazmış olduğu "*Famerin Köyünde Koyunların Yünlerinin Kırılması (Sonnet- e Caleb ve Zibay- e Peşmçiniy- e Gusfendan Der Rustay- e Famerin)*" makalesinde Resuli, Famerin köyündeki haycancılıkla ilgili bir geleneği anlatmaktadır. Bu köyde Nevruz'dan altmış gün sonra yün kırılma geleneği uygulanmaktadır. Yün kırılması aynı zamanda bu köy için bir gelir kaynağıdır. Nevruz'dan 60 gün sonra ahırda kalan koyunlar ahırdan çıkarılır ve yıkanır. Yıkandıktan üç gün sonra koyunlar kırılır. Bu iş için kullanılan ortalama 40- 50 cm'lik

makasa “kırhlık” denilmektedir. Bir kişi bir gün içinde yaklaşık 15- 20 kadar koyun kırkabilir. Koyunlar iki kişi tarafından kırılır. Bu işlemde kişilerden biri koyunu tutar, öteki kişi de kırkar. Tüm bu işlerden sonra kadınlar kırılan yünleri yıkar ve kurutur. Daha sonra bu yünlerden ip elde ederler ve bu ipe dokuma işlerini yaparlar (Resuli, 1397/ 2018: 131- 133).

Yüzüncü sayıda Mecid Resuli'nin yazmış olduğu “*Famerin Köyünde Vara Olmak Geleneği (Sonnet- e Vara Olmak Der Rustay- e Famerin)*” makalesinde Famerin’de eskiden uygulanan yardımlaşma temelli bir gelenek anlatılmaktadır. Makaleden öğrenildiğine göre Famerin köyü, hayvancılığın gelişmiş olduğu bir köydür. Bu geleneğe göre her beş günde bir köyde sağılan bütün sütler bir aileye verilmiş ve aile sütleri istediği şekilde kullanılmış. Uygulamadaki günleri hesaplama ve ailelerin verdiği süt miktarının listesini tutma işi “lele” denilen bir kadına yaptırılmaktadır (Resuli, 1397/ 2018: 136- 138).

Derginin yüzüncü sayısında Gulamrıza Komiciani'nin yazmış olduğu “*Növhe Edebiyatından*” makalesinde “Tasua günü” denilen Muharrem ayının dokuzuncu günü yapılan taziye etkinliklerinde okunan Kerbela Hadisesi'nin konu alan şiirlere “növhe” denildiğini anlatmış ve bu şiirlere örnek vermiştir (Komiciani, 1397/ 2018: 163- 164).

Nasır Zare yüz üçüncü sayıdaki “*Üzerlik*” makalesinde üzerlik otu ve üzerlik otunun kullanım alanları hakkında bilgi vermiştir. Üzerlik otu tanecikli bir bitkidir. Yenmek için kullanılmaz, sadece birtakım sihirsel işlerde kullanılır, nazara karşı koruduğu düşünülür. Üzerlik taneleri yaş iken ipe dizilir ve kurutulup evlere asılır. Buna “üzerlik turlaması” adı verilir. Üzerlik taneleri ipe dizilirken bazen “kotaz” denilen bir süs eşyası da kullanılır. Eskiden Azerbaycan’da vahşi hayvanlar avlanıp bunların kuyrukları kesilip kapıya ya da evin bir bölüme asılırdı. Bu iş cesaret göstergesi olarak kabul edilirdi. Buna “kotazlık” adı verilirdi. Kotaz kelimesi güçlü, korkusuz, pehlivan anlamına gelir. Av hayvanlarının asılan kuyrukları da kotazlık simgesidir. Nişanlı kızlar da nişanlılarının cesaretli olduğunu düşünerek ipten hayvan kuyruğuna benzer bir kotazlık simgesi yaparak bunu üzerlik turlamasına ekler ve yaptıkları bu el işini nişanlılarına nazar değmesin diye hediye ederler. Bunlardan başka üzerlik bitkisi

yakılarak ondan şifa umulur. Üzerliğin her derde deva olduğuna inanılır. Bilim insanları yaptıkları araştırmalarda üzerlik yandığı sırada açığa çıkan dumanın havadaki mikropları öldürdüğünü tesbit etmişlerdir. Örneğin bir insan soğuk aldığında şifa bulması için üzerlik otu yakılır. Küçük çocukların kıyafetlerinin iç tarafına üzerlik torbası dikerler, çok ağlayan çocuklar için üzerlik yakarlar. Yeni evli kadınlar üzerlik yakarlar, çünkü yeni evli çifte daha çok nazar degeceğine inanılır. Üzerlik bitkisi üzerlik kabında yakılır. Üzerlik bitkisi yakılırken şiir okunur. Bazen bir çocuğa nazara karşı yastığının altına üzerlik ve tuz koyarak uyuturlar, sabah kalkınca da bunları yakarlar. Üzerlik yakıldıktan sonra çocuğu öperlerse ya da iki demiri birbirine vururlarsa üzerliğin tesir etmeyeceğine inanılır. Ayrıca geceleri ve cuma akşamları üzerlik yakılmaz, çünkü tesir etmeyeceği düşünülür. Üzerlikten nazar dışında ip ve ipek boyamak için de faydalanılmıştır (Zare, 1397/ 2018: 15- 18).

Aynı sayıda Rahim Kablnijad “Çömçe Hatın Cıga Kendinde” raporunda 2018 yılında Cıga köyünde şahit olduğu yağmur yağdırmak için yapılan iki merasimdeki gözlemlerini aktarmıştır. Birinci merasim “Çömçe Hatın”dır. Köyde saygı duyulan bir kadın eline “Çömçe Hatın” bebeğini ve iki taşı alarak peşindeki çocuklarla köydeki evlerin kapısını çalar ve kapıyı açanlara, “Çömçe Hatın ne ister/ Tanrı’dan yağış ister/ Eli kolu hamırdan/ Birce kaşık su ister.” dörtlüğünü okur. Evlerden yiyecek malzemesi toplar ve bunlardan bir aş pişirir. Köyde yağmur yağdırmak için yapılan öteki merasimde köylüler hep birlikte koyunlarını ve kuzularını da alarak Pırlı Tepe’ye çıkarlar ve burada koyunlar ve kuzuları birbirlerine yakınlaştırırlar, böyle yapınca kuzular ve koyunlar melemeye başlar. Süt emen bebekleri de annelerinden biraz uzaklaştırırlar, böylece çocuklar ağalamaya başlar. Köylüler meleyen kuzuların ve ağlayan bebekleri yüzü suyu hürmetine Tanrı’dan yağmur isterler. Köylüler burada kurban keser, yağış için dua eder ve sonra da iki rekat namaz kılarlar (Kablnijad, 1397/ 2018).

Hamidreza Muzafferi yüz yedinci sayıda “1960’larda Culfa’da Muharrem Ayının İlk On Gününde Yapılan Etkinlikler (Dehey- e Çehel- e Şemsi ve Deh Roz- e Evvel- e Mah- e Moharrem Der Culfa)” yazısında çocukluğunda Culfa’da şahit olduğu Muharrem ayı etkinliklerini kısaca

anlatmıştır. Bu ay Culfa'da "sinezen"lik ve "şebihhanlık" yapıldığından, kabristanda namaz kılındığından bahsetmiştir (Muzafferi, 1397/ 2018: 52-54).

Yüz yedinci sayıda Mehemmed Ali Ocaki "*Nemin'in Niyarek Kendinde İmam Hüseyin ile İlgili Yapılan Etkinlikler (Ayin- e Ezadari Der Rustay- e Niyarek Nemin)*" makalesinde Niyarek'te yapılan Muharrem etkinliklerini anlatmıştır. Buradaki Muharrem etkinliklerinden biri "teştguzari" adını taşımaktadır ve aslında bu etkinlik Muharrem ayı gelmeden evvel Muharrem'i karşılamak maksadıyla yapılmaktadır. Teştguzari etkinliği camide insanların arasında tepsi gezdirerek yapılmaktadır. Burada her caminin bir destesi yani sine vurma ve zincir vurma etkinliği için bir ekibi vardır. Bu ekipler 40- 50 kişi arasındadır ve başka camilere de gidebilirler. "Tasua" denilen Muharrem ayının dokuzuncu gününde insanlar Niyarek'teki camiye giderek akşam vakitlerinde mum yakarlar. Mumlar Kerbala'da Hz. Hüseyin'in mumları söndürdüğü anı temsilen yakılmaktadır. Muharrem'in onunda yani aşure günü temizlik yapılır ve "şahsey" ekibi gösterisini yapar. Bazı insanlar etkinlikler sırasında kurban keserler. Etkinlikleri yapan insanlar şehit ve gazilerin evlerine ziyarette bulunur mezarlığa giderek dua da ederler. Mezarlıktan sonra sine ve zincir vurarak yeniden camiye dönerler. Aşure gününün akşamında camilerin ışıkları söndürülür ve şiirler okunur (Ocaki, 1397/ 2018: 55- 57).

Hıdır Hadımlu yüz yedinci sayıdaki "*Köse Çuhartma*" yazısında Save'ye bağlı Meragey'de çobanlar tarafından Nevruz'a elli gün kala yapılan bir etkinliği anlatmaktadır. Çobanlar bu etkinlik için bir kişiye keçe, zincir ve şal takarlar. Bu kişi keçenin üzerine gözlerine gelecek yere iki tane delik açar ve keçeyi başına geçirir, başına da ağaç dalları takar. Bu kostüme giren kişiye "köse" adı verilir ve bu kişi koyunu olan insanların evlerine gidip onlara şiirler okuyarak insanları eğlendirir. Bunun karşılığında da evine gittiği kişilerden para ya da yiyecek içecek alır. Kapısını çaldığı evden hediye almadan başka bir eve gitmez. Aldığı hediyeleri çobana verir ve hediyelerin bir miktarını da kendisi alır (Hadımlu, 1397/ 2018: 58- 59).

Ramin Cebraili yüz sekizinci sayıdaki "*Kızıl Alma Şöleni*" makalesinde Türklerde kurban kesme geleneği hakkında kısaca bilgi vermiştir. Cebraili

Dede Korkut Hikayeleri'nde de kurban kesme geleneğine örnekler olduğunu belirtmiş ve Türklerin kurban kestiklerinde bunun etini sadece kendilerinin tüketmeyip, başka insanlar için de kurban payı ayırdığını ifade etmiştir (Cebraili, 1397/ 2018: 24- 25).

Derginin yüz sekizinci sayısında Ramin Cebraili “*Göz Mıncığı*” makalesinde göz boncuğu ve başka konular ile ilgili bazı inanışlardan bahsetmiştir, Azerbaycan Türkçesiyle ilgili bazı dil bilgisel konulara da değinmiştir. Halk arasında yaygın olan bir inanişe göre insanın karakteri gözlerine yansır. Bir başka ifadeyle kişinin gözlerinden nasıl biri olduğu anlaşılır. Halk arasında bu düşünceyle ilgili birçok atalar sözü vardır. Başka insanların menfi düşüncelerine karşı korunmak için göz boncuğu kullanılır. “Göz vurmak” bir insanın başka bir insana kötü nazarla bakmasıdır. Göz boncuğu özellikle küçük çocukların boynuna ya da koluna takılır. Cebraili göz boncuğundan sonra “felek” ile ilgili halk inanışlarını anlatmıştır. Felek halk tasavvurunda kişinin işlerinin kötü gitmesinin sebebidir. İnsanın zararına olan her şeyden sorumludur. Dönmek bakımından değirmen taşı ile felek arasında ilgi kurulur. Felekten sonra ölüm ile ilgili inanışlar kısaca anlatılmıştır. Türkçede ölüm yerine “dünyasını değiştirmek” söz grubu da kullanılmaktadır. Ölüm bir son değil, yeni bir başlangıçtır. “Başınız sağ olsun.” cümlesi de ölenin yakınlarına teselli vermek için söylenir. “Toprağı bol olsun.” cümlesi yine ölünün arkasından söylenir. Burada toprağın kutsallığına bir atıfta bulunulur. Cebraili ölümle ilgili inanış ve sözlerden sonra “karışka” adı verilen bir böcek hakkındaki inanışlardan bahsetmiştir. Bu böceğin sarı karışka ve kara karışka olmak üzere iki türü vardır. Halk arasında sarı renkte olan olumlu şeylere kara renkte olan olumsuz şeylere nisbet edilir. Cebraili bu ve başka inanışlardan bahsettikten sonra Azerbaycan Türkçesindeki ses değişimlerinden söz etmiştir (Cebraili, 1397/ 2018: 26- 41).

2.1.12. Geçiş Dönemleri ile İlgili Yazılar

Doğum, evlenme ve ölüm insan hayatındaki üç önemli geçiş dönemidir. Bu üç dönemin her biri kendi arasında başka bölümlere ayrılmaktadır. Her üç aşamanın etrafında içinde buldukları kültüre özgü şekillenen birçok

inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel temelli ritüeller kümelenmiştir. İnanışa göre geçiş dönemlerinde insan tehlikelere karşı açıktır. Bundan dolayı geçiş dönemlerinde yapılan uygulamaların kişiyi bu zamanlarda yoğunlaştığına inanılan tehlikelere karşı koruyacağına inanılmaktadır. Bu uygulamalarda amaç kişiyi söz konusu dönemlerde kutsamak, kutlamak ve korumaktır (Örnek, 2016: 183).

Konuyla ilgili ilk makale Ehad Ferehmendi'nin birinci sayıdaki makalesidir. “Çille Tökme” adlı makalede yeni doğan bebeğin kırkı çıkmadan önce kaçınılması gereken birtakım davranışlardan söz edilmiştir. Makaleye göre yeni doğum yapmış iki kadın ve yeni doğan iki bebek aynı yerde bulunmamalıdır. Yeni doğan bebek kırkı çıkmadan önce, kırkı çıkmamış başka bir bebekle aynı ortamda bulunursa bebekleri çille basar, yani bebek ve anne rahatsızlanır ve sütten kesilir, buna “çille basma” denilir. Bu durum yeni evlenmiş kadın için de geçerlidir. Yeni evli iki kadın kırk günden evvel aynı ortamda bulunmamalıdır. Eğer aynı ortamda bulunurlarsa hamile kalamayacaklarına inanılır. Yazının devamında Ferehmendi bir kadın ya da bebeği çille bastığında bu durumu iyileştirmek yani çille dökmek için yapılması gereken uygulamaları kaynak kişilerden derleyerek yazmıştır. Bu yöntemlerden bazıları şöyledir; çille basan kişi musalla taşının ya da ölü farenin üzerinden atlatılmalıdır. Bir başka yöntemde hamamın kapısının önünden, yedi yolun ayrımından ya da bir mazarlıktan alınan toprak bir kase suyla karıştırılır ve kişi kıbleye dönükken bir bakire bu suyu çille basan kişinin başından aşağı dökmelidir. Başka bir yöntemde ise kırkı çıkmayan bebeklerin çillesi karıştığında bu iki bebek birbirinin yakasına çengelli iğne ile tutturulur (Ferehmendi, 1387/ 2008: 15- 17).

El Bilimi'nin ikinci sayısında Bihruz İmani'nin yazmış olduğu “*Sarab Mahalının Toy Merasimlerinden (Elçilik)*” yazısında genç bireylerin evliliğe attıkları ilk adım olan “elçilik” merasimi anlatılmıştır. Genç erkek ve kız birbirlerini beğendikten sonra oğlan durumu annesine bildirir. Anne de bu durumu kocasına açar. Elçilik merasiminden önce oğlan annesi kızın annesinin niyetini öğrenmeye çalışır, buna bölgede “ağız yohlama” denir. Niyet öğrenme işi bazen kısa olur, bazen ise uzar. Niyet öğrenmenin uzamasına “terazi yere döyme” denir. Ağız yoklanıp niyet öğrenildikten

sonra “elçilik” gerçekleşir. Elçilikte genellikle oğlanın annesi ve kız kardeşi bulunur. Bazen elçiliğe baba da katılır. Elçilik merasimi sırasında oğlanın ne işle meşgul olduğundan konuşulur, kızın davranışları gözlenir. Merasimin sonunda oğlan tarafının yanında getirilen yüzük kıza takılır ve nişan yapılmış olur. Bazı aileler evlilik için kızın rızasını sorarken bazılar kıza danışmaz (İmani, 1387/ 2008: 36- 39).

Mehammed Alipur Makdum derginin beşinci sayısındaki “*Muğdem’de Toy Şenliği*” yazısında Muğdem’deki düğünlerde yapılan uygulamaları aşama aşama anlatmıştır. Evlilik süreci kızın kararını bildirmesinden sonra başlamaktadır. Öncelikle kızıdan olumlu cevap alındıktan sonra kız ve erkek tarafı bir araya gelerek kızın “kebin”i hakkında karar verirler. Bugün “kend ezme” için de bir gün belirlenir. Kend ezme gününde konu komşu ve akrabalar kızın evinde toplanır ve evde kellegend denilen bir şeker kırılır. Bu şekerin baş tarafı kimin elinde kalırsa damadın babasından bir hediye alır. Azerbaycan’da nişanlı kıza “adaahlı” derler. Nişan süresi altı ay bir sene civarı sürmektedir. Nadiren bir yıldan fazla sürdüğü de görülür. Nişanlı bir kıza nişanlılık süresi boyunca özel günlerde erkek tarafı hediyeler götürür. Bu özel günlerden biri “çerşenbe”dir. Yılın son çerşenbesinde damat evinden kız evine çeşitli yemişler, paltar, ziynet eşyası, pirinç ve tavuk gönderilir. Kız evinde de tavuk ve pirinç ile tavuklu pilav pişirilerek damat evine gönderilir. Çille’de kızın evine kış paltarı ve karpuz yollanır. Buna “Çillelik” denilir. Nişanlılığın ilk Kurban Bayramı’nda erkek tarafı kız tarafına koç yollar. Bu koç süslenir, boynuna şal bağlanır, ayna takılır, bir oğlan çocuğu ile kız evine gönderilir. Oğlan çocuğu koçu verince kızın babası çocuğa hediye verir. Regaib Kandili’nde geline paltar hediye edilir. Buna “İrregayıblik” denilir. Düğünden birkaç gün önce kız ve erkek tarafı, o sene yaslı olan akrabalarından düğünün yapılması için izin alırlar. Düğünden önce kız ve erkek tarafı bir araya gelerek geline ve gelinin akrabalarına alınması gereken şeylerin listesini yaparak alışverişe çıkarlar. Buna “bazarlık” denilir. Düğüne davet etmek için akrabalara hediye yollanır. Bu hediye giyim kuşam türündendir. Eskiden düğünler 3 gece gündüz sürmekteyken şimdilerde köylerde bir gece bir gündüz, şehirde ise yalnızca bir gece sürmektedir. Düğünlerde âşıklar çalıp söylerler. Davetliler

âşıklardan şarkı isteğinde bulunabilirler. “Bey tarifi” bir düğünün son bölümüdür. Düğünde bulunan âşık, damadı tarif eden şiirler okur. Düğünden bir gün önce ya da bir gün sonra “cahaz yazdırma” olur. Yani gelin, konu komşu ve akrabaya çeyizlerini ve kendisine alınan hediyeleri gösterir. Düğün sabahı gelin evinde dua edilir, ezandan sonra kızın babası bir elinde Kur’an ile dua ederek kızını damadın evine götürür. “Duvak kapma” gelinin yüzünün görüldüğü merasimdir. Bu merasim erkek evinde yapılır. Küçük bir oğlan çocuğu gelinin duvağını alır ve kaçar, böylece gelinin yüzü görülmüş olur. Gelinin duvağını alıp kağan çocuğa damadın babası bir hediye verir. Düğünden birkaç gün sonra kızın ailesi genç çifti ve yakın akrabaları misafiliğe çağırır, buna “ayak açma” denilir (Makdum, 1388/ 2009: 12- 20).

Derginin beşinci sayısında Rahim Kablnijad’ın “*Bağmaruf*’da Evlenmek Âdet Ananeleri” yazısında başlıkta adı geçen yerde evlilikle ilgili gelenek ve görenekler hakkında bilgi verilmiştir. Kablnijad’ın verdiği bilgiye göre eskilerde kız ve erkek birbirini tanımadan evlenirmiş. Önce erkek beğendiği kızın adını kız kardeşine söyler ve erkeğin annesi, amcası ya da halası kız tarafının niyetini öğrenerek elçiliğe giderdi. Bir başka âdete göre de muşata yani gelinleri süsleyen hanımlar kız evine giderek kızın gönlünün olup olmadığını anlarlar. Daha sonra ailenin yaşlıları kız evinde bir araya gelirler ve kebin ve başlık konusunda karar verirler, bunlar hane gecesi kız evine gönderilir. Bir yüzük takılarak nişan yapılır ve nişanlılık süreci boyunca kız ve erkek ya hiç görüşmez ya da çeşme başı, bağ gibi yerlerde gizli gizli görüşür. Erkek tarafı kız tarafına Kadir Gecesi, Çille Gecesi, Çerşenbe Gecesi gibi özel günlerde hediyeler gönderir. Bu hediyeler genellikle tatlı, kumaş, meyve, kolye, bilezik gibi şeylerdir. Kurban Bayramı’nda ise koç gönderilir. Kablnijad buradan sonra gelin bezemeyi yani süslemeyi anlatmıştır. Gelin bezeklerinden birinin adı “ennih”tir. Bu madde yanaklara kırmızılık veren bir tozdur. Öteki gelin bezeği ise “kırşan”dır. Bu madde yüze sürülür ve beyazlık verir. Öteki gelin bezeği olan “nağda” ise gelinin başından iki yana sarkıtılan parlak kağıtlardır. Gelin götürmeye “gelin aparma”denilir. Bu merasimde gelinin eşyaları at üzerinde damadın evine gönderilir ve insanlar bu esnada bu olayı seyrederek.

Gelin götürülürken bir erkek çocuğu gelinin beline şal bağlar ve bu çocuğa da çorap hediye edilir. Bu olaydan sonra gelin evden çıkar. Son olay “duvak kapma” yani gelinin duvağını kaldırmaktır (Kabnıjad, 1388/ 2009: 32- 35).

El Bilimi'nin altıncı sayısında Hamid Valai “*Hiyek Kendinin Toy Merasimlerinde Güleşmeler*” yazısında Hiyek'in Karadağ bölgesinde düğünlerde yapılan güreşlerden söz etmiştir. Buradaki düğünlerde hem erkekler hem de kadınlar güreşmektedir. Burada düğünler erkekler için iki gün hanımlar için üç gün sürmektedir. Düğünün ikinci günü erkekler güreşirler. Bu güreş sırasında âşıklar güreşin ritmine uygun havalar çalar. Hanımlar arasındaki güreş de kına gecesinde olmaktadır. Burada hanımlardan biri gelin paltarı diğeri de erkek paltarı giyerek güreşir (Valai, 1388/ 2009: 13- 14).

Derginin aynı sayısında Rahim Kablnıjad “*Bağmaruf'da Evlenmek Âdet- Ananeleri 2: Kız Kaçırma, Çille Kalma, Kürken Bağlama*” yazısında beşinci sayıdaki makalesine devam ederek evlilik ile ilgili âdetlerden bahsetmiştir, bunları on altı madde hâlinde sıralamıştır. Bu maddelerden bazıları şunlardır: Bağmaruf'ta evin büyük kızı evlenmeden küçük kızın evlenmesine izin verilmez. Böyle bir durumda evlenmek isteyen küçük kız evden kaçabilir. Kızın ailesinin kızlarına çeyiz yapacak maddi imkanları olmadığı takdirde kıza oğlan ile kaçması teklif edilebilir. Kızın ailesi kızlarının evlenmesini istemediği hâlde kız evlenmek istiyorsa oğlan kıza kaçırılmayı teklif edebilir. Kız ve erkek birbirlerini seviyorlar ancak aileleri evlenmelerine müsaade etmiyorsa kaçabilirler. Kızın ailesi kızlarına elçiliğe gelen kişilerden razı değil, ancak kızlarını isteyen oğlandan razı iseler oğlana kızlarını kaçırabileceğini bildirebilir. Genç bir kız evlendikten sonra kırk gün geçmeden evvel yası olan biri onu ziyaret ettiğinde “Çille kalır” yani rahatsızlanır, bu durumu düzeltmek için ölü hayvandan faydalanılır (Kablnıjad, 1388/ 2009: 20- 22).

Zeyneb Mededi Niğaristan derginin yedinci ve sekizinci sayılarında “*İspiran Kendinin Unutulmuş Debleri*” yazısında Tebriz yakınlarında bulunan İspiran'daki unutulmuş düğün geleneklerinden ikisini anlatmıştır. Bu geleneklerden ilki “gelini bezemek”tir. Bu gelenekte muşata denilen gelini süslemekle görevli kadınlar gelini süsleyip maktaj yaparlar ve geline

kırmızı paltar giydirirler. İkinci gelenekte de dağlardan bir tür diken toplanır ve bu dikenler farklı renklere boyanır. Sonra da dikenin her teline renkli kumaşlar bağlanır. Sonra bunlar silinir şeklinde bir cisme bağlanır ve sağduş ve solduşa verilir (Nigaristan, 1388/ 2009: 33- 34).

Bu konuyla ilgili on dokuzuncu sayıdaki tek yazı Havar İbadi'ye aittir. El Bilimi dergisinin on dokuzuncu sayısında Havar İbadi "*Maslahat Çayı*" yazısında eskiden Sehennava köylerinde uygulanan ancak şimdi unutulmuş bir düğün geleneğini anlatmıştır. Bu geleneği İbadi, Asker Kerimhani'den dinlemiştir. Bu geleneğe göre eski zamanlarda köyde bir düğün olacağı zaman aksakallar düğün evinde ya da başka bir evde toplanır ve düğünün ne zaman yapılacağı, misafirlerin ne zaman ağırlandığı, ne yenilip içileceğine, misafirlerin hayvanlarına nerede bakılacağına karar verirler (İbadi, 1389/ 2010: 40).

Şaban Kerimi yirmi üçüncü sayıdaki "*Düğün Yapma Gelenekleri 1 (Adab ve Resum- e Erusi 1)*" yazısında Zencan'a 36 kilometre mesafede bulunan Çilandar köyündeki düğün geleneklerinden söz etmiştir. İki bölümden oluşan makalenin bu ilk bölümünde büyük düğünün bitimine kadar olanlar anlatılmıştır. Burada düğünlerin ilk basamağını "elçilik merasimi" oluşturmaktadır. Bu gelenekte evlilik çağına gelen erkeğin annesi öncelikle yakın çevresindeki gelin adayları hakkında araştırma yapar ve sonra birini seçerek akrabalarıyla kız istemeye gider. Kız istemede eğer kız tarafı olumlu cevap verirse daha sonra erkek tarafının akrabalarından birkaç kişi kız tarafının evine giderek kellegend denilen şekeri kırar ve burada kıza yüzük takılır. Makalede elçilik merasiminden sonra evlilikle ilgili başka terimler de açıklanmıştır. Örneğin sözlü bir erkeğin ve akrabalarının yaz mevsiminde sözlüsünün babasının tarlasındaki işlere yardım etmesine "el carı" denilir. Nevruz Bayramı, Kurban Bayramı ya da başka bayramlarda erkek tarafından kız tarafına hediye götürmeye de "bayramlık aparma" adı verilir. Bayramlık aparmada ziynet eşyası, tatlı, meyve gibi şeyler olur. Bunlardan sonra "büyük düğün" anlatılmıştır. Büyük düğün kına, akrabalara yemek verme ve gelin getirmeyi kapsamaktadır. Yemek verilen geceye "şam gecesi" denilmektedir. Bu gecede yemeğe âşık gelir ve misafirleri

eğlendirir. Ayrıca bu gece genç çiftin düğün masraflarına destek olması için para toplanır (Kerimi, 1389/ 2010: 8- 21).

Şaban Kerimi'nin yirmi dördüncü sayıdaki “*Düğün Yapma Gelenekleri 2 (Adab ve Resum- e Erusi 2)*” yazısında öncelikle gelin getirmeden bahsedilmiştir. Erkek tarafı gelini almaya gittiğinde gelinin akrabalarından biri gelinin çıkmasını engeller ve bu kişiye bir hediye verilerek gelinin evden çıkması sağlanır. Gelin, damadın evine geldiğinde damat da evin çatısına çıkar ve kırmızı bir elma atar. Kurban kesildikten sonra gelin, damadın evine girer. Burada kadınlar geceleyin gelinin gelişi şerefine eğlenir. Gecenin sabahında sadece damadın ve kadınların olduğu bir ortamda “duvak kapma” yapılır. Burada eğlence yapıldıktan sonra genç çifte hediyeler verilir. Bu merasimden sonra gelinin annesi kızını evine misafir eder. Bu hadisenin adına “gizli şemşin” adı verilir. Burada da geline çeşitli hediyeler verilir (Kerimi, 1389/ 2010: 2- 11).

El Bilimi'nin yirmi dokuzuncu sayısında Mehseti İsmail “*Toy Adetlerimiz: Hına Yahma*” yazısında Nahçıvan ve İran'ın farklı bölgelerindeki kına yakma geleneği ile ilgili bilgilerini paylaşmıştır. Nahçıvan'da oğlan toyundan bir gün önce geline kına yakılır. Geline yakılan kına oğlan evinde hazırlanır. Kına hazırlama işi için “*hına yoğurmak*”, “*hınanı demlemek*” terimleri kullanılır. Kınayı oğlan evinden evlenmiş ve boşanmamış bir kadın gelinin ellerine ve ayaklarına yakar. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da kız ve oğlanın kınası ayrı evlerde yakılır. Güney Azerbaycan'da da düğünden hemen bir gün önce kına gecesi yapılır. Gelinin el parmaklarına yakılan kınaya “fındıkça hına” denilir. Fındıkça kına yakma yalnızca gelinin tırnaklarına ya da parmaklarının birinci boğumuna kadar olmak üzere iki şekilde yakılır. Kına ayak parmaklarına ya da bazı bölgelerde ayağın altından pençelere kadar yakılır. Güney Azerbaycan'da “yarpah hınası” denilen bir kına türü vardır; kimi çiçekler ve yapraklar kurutulur, gelinin elinin ya da parmaklarının üzerine yapıştırılır, bunun üzerine kına sürülür. Yaprak ve çiçeklerin düşmemesi için kınanın üzerinden tahta kaşık bağlanır. Bazı bölgelerde kına gecesi yerine “kız başı” da denilir. Azerbaycan'da kına gecesinde kederli nağmeler okunmaz, gelinin ağlaması beklenmez. Gelin sadece baba evinden çıkarken üzülür.

Gelin baba evinden çıkarken anne ve babasının elleriyle evinin kapısını öper, gelin evden çıktıktan sonra gelin gittiği evden dönmesin diye arkasından testi kırılır. Gelinin baba evinden çıkarken üzülmemesi ayıp karşılanır. Meraga'da erkeklere de kına gecesi yapılır. Sünnet düğünlerinde de sünnet olan çocuğun eline kına yakılır. Kurban kesilecek hayvana da kına yakmak hoş karşılanır. Tikantepe'de gelin gösterişli bir şekilde gelir ve damadın yanına bir kürsüye oturtulur. Her ikisinin yanında yengeleri bulunur. Gelin ve damadın önüne iki kap kına getirilir, gelin elini kına kabından birine batırdıktan sonra damadın yengesi bu kabı erkek evine götürür. İkinci kaptaki kınayı da doğurduğu hiçbir çocuk ölmemiş bir kadın gelinin eline sürer. Kınayı gelinin eline sürmeden önce gelinin avcunun içine madeni para konulur ve gelin avcunu sımsıkı yumar. Öteki kızlar gelinin elini açmaya çalışır, gelinin elini açan kız madeni paranın sahibi olur. Bu olay erkek evinde de yapılır. Kına yakmak genel olarak olumlu şeylere işarettir. Örneğin ihtiyar insanlar ölüme hazırlık maksadıyla el, ayak ve saçlarına sık sık kına yakar. Kimi insanlar öldüklerinde kendilerine kına yakılmasını vasiyet eder (İsmail, 1390/ 2011: 2- 12).

El Bilimi'nin otuz dördüncü sayısında Mehemmed Musazade "*Örenc Kendinde Kend Sındırma*" başlıklı yazısında bir düğün geleneğinden kısaca bahsetmiştir. Bu gelenekte evlilikleri onaylanan gençlerin aileleri bir arada yemek yer ve bu yemekte "kend sındırma" için bir gün kararlaştırılır. Kend sındırma âdetinde ailenin ileri gelenleri yani büyükleri kellegend denilen bir şekeri kırarlar (Musazade, 1390/ 2011: 34- 36).

Aynı sayıda Solmaz Purnimet "*Nemin'e Bağlı Pileçay Köyünde Düğün (Erusi Der Pileçay- e Nemin)*" makalesinde başlıkta adı geçen köydeki düğün geleneklerinin birçok aşamasını anlatmıştır. Bu köyde evlenme çağına gelen erkek, ailesine "Kıçım (bacağım) yorgandan çıktı." vs. çeşitli atalar sözlerini söyleyerek evlenme isteğini bildirir. Bu durumda ailenin büyükleri bir araya gelerek oğullarının evlenecekleri kıza karar verirler. Erkek tarafı "Allah'ın buyruğu, peygamberin şer'iyle sizin kızınıza elçiliğe gelmişiz. Bizim oğlumuzu nökerçiliğe kabul eyleyin." diyerek beğendikleri bir kıızı oğullarına isterler. Kız tarafı bu isteği onayladığında, "Kız da özünüzün, oğlan da özünüzün." cevabını verir ve başlıkla kebinin ne kadar

olacağı konuşulur. Büyük düğünden önce “şirni merasimi” yapılır ve bu merasimde genç çift nişanlanır. “Büyük şirni” yani düğünde “el tutdu” adı verilen bir merasim vardır. Bu merasim gereğince bir ihtiyar “Allah’ın buyruğuyla, peygamberin şer’iyle, bu cemin şهادetiyle filancayı filanca oğluna verdik.” der ve orada bulunan insanlar da üç kere “beli” yani evet diyerek ihtiyarı onaylar. Damat tarafının getirdiği kellegend kırılır. Erkek tarafı Kurban Bayramı’nda kız tarafına koç ve bir tepsi içinde tatlı yiyecekler, ziynet eşyası gibi çeşitli hediyeler gönderir. Nevruz Bayramı’nda da erkek tarafı kız tarafına yine tepsiler içinde hediye gönderir. Yılın son çarşenbesinde damat, kızın evinin bacasından aşağı sal sallar. Yaz mevsiminde de damat, kız tarafının tarla, bağ bahçe işlerine yardım etmelidir. Bu yardıma “imece” adı verilir. Düğünün üçüncü günü gelin, damadın evine getirilir ve bu sırada bey tarifi okunur. Bir düğün başından sonuna kadar “toy beyi” denilen kişi tarafından yönetilir. Eskiden gelinler atla damat evine gelirmiş. Gelinin bindiği atı tutan kişiye “cilovdar” adı verilmektedir. Gelin damat evine geldikten sonra damat evin çatısına çıkar ve üç kırmızı ve elma ve bir miktar madeni parayı damdan aşağı atar. Makale içerisinde düğünlerde okunan mahnılar ve bey tariflerine örnekler verilmiştir (Purnimet, 1390/ 2011: 37- 45).

Hüseyin Vahidi kırk dokuzuncu sayıdaki “*Urmu’nun Toy Sesi*” makalesinde Urmu düğünlerindeki uygulamalar hakkında bilgi vermiştir. Urmu’da öncelikle oğlan ailesi kız ailesine elçilik için gider. Giderken yanlarına tatlı ve gül de alırlar. Burada kız ve erkek birbiriyle kısa bir süre konuşur. Elçilik, olumlu sonuçlandıktan sonra kız ve erkeğe kan tahlili yaptırırlar. Tahlil sonucu kan uyuşmazlığı olduğu takdirde kız ve erkeğin evlenmesine müsaade edilmez, kan uyuşmazlığı söz konusu değilse gençlerin evlenmesinde bir sakınca görülmez. Kan tahlilinden sonra sıra “kebin kesme” ye gelir. Kız ve erkek tarafı bir gün belirleyip kebin keserler. Kebin kestikten sonra kız evinde “kend sındırma” olur. Bugün erkek tarafının getirmiş olduğu “kellegend” denilen şeker kırılır. Şekerin baş tarafı kimde kalırsa o kişi kız ailesinden bir hediye alır. Kız ve erkeğin nişanlı yani adaklı olma süresi altı ay ile bir yıl arasındadır. Ancak bazı aileler bu süreyi daha kısa tutarak kend sındırmadan birkaç hafta sonra da düğün

yapabilirler. Nişanlılık sırasında oğlan tarafı geline yüzük alır. Ayrıca nişanlılık sürecinde erkek tarafı geline Kurban Bayramı, Orucuk Bayramı, Çille Gecesi, Ahir Çerşenbe, Nevruz Bayramı, Regaib Gecesi zamanlarında pay verirler yani hediye gönderirler. Bu hediyenin içinde altın, kıyafet, tatlı gibi şeyler olur. Payın içinde gelinin ailesi için de hediyeler vardır. Düğünden bir hafta on gün kadar önce erkek tarafı gelini ihtiyaçları için alışverişe götürür. Gelinin alışverişinden bir gün sonra da kız tarafı damadı alışverişe götürür ve ihtiyaçlarını alırlar. Bu alışverişe her iki tarafın ailesinden birkaç üye de katılır. Düğün gününe karar verdikten ve davetlilerin sayısını belirledikten sonra davetiyeler dağıtılır. Davetiyelerin çoğu artık Türkçe yazılmaktadır. Düğüne bir iki gün kaldığında erkek tarafı kız tarafına paltar diktirmek için kumaş verirler. Bu iş şenlik havasında yapılır. Düğün merasiminden bir gün önce “hına gecesi” yapılır. Hına gecesi de düğünün bir parçasıdır ve davetiyede gecenin yapılacağı tarih yazılmaktadır. Hana gecesi gece yarısına kadar sürmektedir. Hana gecesinde damat ailesine kendisini yetiştirdiği için teşekkür eder ve helallik alır. Merasim başladıktan sonra gelin evinden damat evine honça gelir. Bunun içinde damada alınan giysi, saat, ayakkabı gibi hediyeler ile ayna ve şamdan olur. Honçayı getirenlere teşekkür edilir ve hediye verilir. Damadın ve mecliste bulunan bekar erkeklerin ellerine kına yakılır. Ayrıca bu merasimde damat sağduş ve solduş seçer. Gelin getirirken de damat tarafının aldığı altınlar geline takılır. Damadın kardeşi gelinin beline kırmızı kuşak bağlar, gelin Kur’an- 1 Kerim altından geçirilir. Düğünden sonra gelin ve damat, gelinin evine misafirlliğe gider. Bu ilk misafirlliğe “ayak açma” denir. Yazının devamında düğünlerde okunan “Bağban Kızı” mahnısı hakkında da bilgi verilmiştir (Vahidi, 1391/ 2012: 3- 9).

Kırk dokuzuncu sayıda konuyla ilgili bir diğer yazı Gulamrıza Gulami’ye aittir. Gulami “*Kuşçu’da Düğün Gelenekleri (Merâsim- e Ezdevac Der Kuşçi)*” makalesinde Urmiye’ye 50 kilometre uzaklıkta Urmu gölünün batısında bulunan Kuşçu’daki düğün geleneklerinden söz etmiştir. Yazar bu gelenekleri annesinden dinlemiştir. Gulami’nin aktardığına göre eski zamanlarda bekar kızlar ve gelinler yüzlerini göstermemekteymiş. Bu imkan yani genç kızların yüzlerini görme imkanı yalnızca çeşme başlarında

mümkünmüş. Evlenme yaşı kızlar için 15 ve erkekler için 20 civarındadır. Erkekler askerlik vazifesini yerine getirdikten sonra evlenmeyi düşünmektedir. Evlenmek isteyen bekar erkek annesiyle konuşarak bu isteğini belirtir, annesi de akrabaları vasıtasıyla oturdukları muhitte uygun bir gelin adayı bulmaya çalışır. Erkeğin annesi belirlediği gelin adaylarının evine adayı görmeye gider. Buna “elçilik” denir. Elçiliğe çoğu zaman anne, baba ya da dede gitmektedir. Kız ve erkek tarafı evlilik konusunda anlaşığı takdirde “başlık” ve “kebin” konuşulur. Her iki tarafın uygun gördüğü bir tarihte molla tarafından nikah kıyılır. Nikahtan düğüne kadar gelin ve damadın birbirlerini görmesi pek mümkün değildir. Bayramlarda erkek tarafı kız tarafına hediye götürdüğü zamanlarda genç kız ve erkeğin görüşmesi mümkün olmaktadır. Düğünler genelde bahar ve kışın yapılmaktadır. Kuşçu muhitindeki en büyük ev düğün yapmak için seçilir ve ev sahibi bu iş için bir karşılık beklemez. Düğünün ilk gününde âşıklar saz çalarlar. Âşıklar Köroğlu, Aslı ve Kerem, Şah İsmail gibi halk hikâyelerini anlatmaktadırlar. Düğüne perşembe günü başlanır. Gece saat on bir on iki gibi “hına götürme” merasimi yapılır. Gece on ikide düğün bitmiş olur. Düğünün ikinci günü damat hamama götürülür. Aynı zamanda ikinci gün insanlar güreş yapmaktadır. Bu güreşin yapılmasından maksat yenmek değil eğlenmektir. Akşama iki saat kala gelin evine gidilir ve gelinin babası kızına yapılan çeyizin listesini misafirlere okur. Daha sonra listedeki eşyalar damat evine taşınır. Eşyalar gittikten sonra da gelin, damadın evine götürülür. Burada erkek tarafının kız tarafına hediye de vermesi gerekmektedir. Damadın evinin önünde üzerlik yakılır ve eğlenilir. Burada damat evin çatısına çıkar ve üç tane kırmızı elmayı aşağı atar. Gelin damat evine girdikten sonra düğün biter (Gulami, 1391/ 2012: 15- 23).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Rüya Rak “*Meraga’da Elçilik ve Toy Merasimi*” yazısında öncelikle Azerbaycan’da düğün gelenek göreneklerinin temelde birbirine benzediğini kimi yerlerde yalnızca ufak tefek farklar bulunduğunu belirtmiştir. Eski zamanlarda bir kızın evlenme yaşı 13- 14’tür. Evlilik yaşına gelen oğlu olan kadınlara, eş dost evlenme yaşında bir kızın bulunduğunu haber ederler. Bu haberdan sonra oğlan ailesi kendisine söylenen kızı hamam, çeşme başı gibi toplu yerlerde gözlemler.

Eğer oğlan annesi kızını beğenirse kendisi, varsa kızını, kendisine haber veren kişi ve yakın bir akrabsı ile oğluna uygun gördüğü genç kızın evine elçilik için haber vermeden gider. Gittikleri evde evlilik çağındaki kız, misafirlerine çay ikram eder. Genç kızın evinde giden grup evi iyice kontrol ederler, temiz olup olmadığını detaylı bir şekilde incelerler. Görüşleri olumlu olduğu takdirde ne niyetle geldiklerini belirtirler. Eskiden evlenecek kız ve erkeğin birbirini kebin kesilene kadar görmesi mümkün değildir. Bundan sonra iki taraf birbirini görüp söz kesme kararı alırlar. Söz kesme kararı alındıktan sonra bir akşam oğlan evinin büyükleri kız evine giderler ve kebin, başlık gibi konuları konuşurlar ve oğlan tarafının yanında getirdiği kellegend kırılır. Kellegendin baş tarafını alan kişi kız annesinden hediye alır. Daha sonra kellegendin başı süslenerek oğlan evine gönderilir. Bu akşam kıza nişan yüzüğü takılır, kebin kesme günü için bir karar verilir. Kebin kesmeden önce oğlan tarafı kız evine ayna, şamdan, Kur'an, giyim-kuşam, kumaştan oluşan "honça" denilen hediyeleri götürür. Bu hediyeler başın üzerine konulan tepsilerle çalgıcılar eşliğinde gider. Gençler evlenene kadar oğlan evinden kız evine Nevruz Bayramı, Kurban Bayramı ve Regaib'te hediyeler gönderilir. Nişanlılık sürecinin sonunda toy için hazırlıklar yapılmaya başlanır. Kızın çeyizi oğlan evine gönderilir, bir gün de kız evinde toplanılır ve yorgan döşek tutulurdu. Yani kız evinde her bir yorganın üzerine yemişler serpilir ve yorganların astarı da erkek evine yollanır. Düğünden bir gece önce genç kız ve erkek için "hana gecesi" düzenlenir. Erkekler damat evinde toplanarak eğlenirler. Kızlar da bu gün hamama gider. Kızlar hamam faslından sonra eve giderler ve sabah ezanına kadar eğlenirler. Erkek evinden kız evine bu gece yemiş ve tatlılar bulunan honçalar gönderirler. Hana gecesi genç kızın sağdıış ve solduşu ellerinde mumlarla gelerek gelin adayı genç kıza ve öteki kadın misafirlere kına yakarlar. Ertesi sabah düğün sabahında "selmani" denilen berber damadı tıraş eder ve toy paltarını giydirir. Ancak bunun için damattan ücret alır, ücretini almadan işini yapmaz. Gelinin evine de "muşata" gelir ve gelini süsler. Gelinler eskiden hem hana gecesi hem de düğünde kırmızı paltar giymektedirler. Muşataya ücreti ödendikten sonra damat evinden küçük bir oğlan çocuğu ya da damadın erkek kardeşi gelinin beline kırmızı bir kuşak

bağlar. Kuşak gelinin başından ve ayağının altından iki kez dolandırılarak üçüncü seferde bağlanır. Kuşak bağlayan kişi bu sırada, “*Bağladım yeddi oğlana/ Bir burnu fırtık kıza*” der. Sonra da gelinin annesinden para alır. Burada gelinin yüzüne kırmızı bir duvak örtülür, bu duvağı düğün gecesi damat açar. Gelinin evinde orta yere kırmızı bir örtü serilir ve bunun üzerine Kur’an- 1 Kerim, ayna, şamdan ve bir kase su konulur. Kızın babası kızı ve damadının elinden tutarak yedi kere bunların etrafında onları dolandırır ve dua eder. Bu vedalaşma anı hüzünlü bir şekilde olur ve gelin burada ağlar. Gelin, damadın evine süslenmiş bir ata bindirilerek götürülür. Ayna ve şamdanı da oğlan evinden birileri götürür. Bunları taşıyan kişi damattan para alırdır. Gelini de öz kardeşi ya da bir yakını oğlan evinden içeri sokar. Gelin içeriye girmeden önce kapı eşiğine bir bakır kap koyarlar ve gelin bu kabın üzerine basarak eve girer, sonra da ayağının önüne konulmuş olan çini bir kaba ayağıyla vurur. Bu kap kırılırsa gelinin mutlu bir evliliği olacağına inanılır. Bu arada geline önce damadın sağduşu ve solduşu sonra da bey evin çatısından kırmızı bir elma atarlar. Bu elmaları konuklar yakalamaya çalışır. Elmalardan birini orada bulunan ve çocuğu olmayan bir kadına yedirirler. Gelin götürme merasiminde damat evinden kişiler gelin evinden bir eşyayı çalmaya çalışır ve sonra da çaldıkları eşyayı geline verirler. Bu eşyanın yeni kurulan eve uğur getireceğine ve genç çiftin evinin çabucak eşya ile dolacağına inanılır. Gelinin anne ve babası düğün evine gitmez ancak öteki konuklar eğlenmek için gelin evine gidebilirler. Gelin, damadın evine girdikten sonra hemen oturmaz, önce damadın anne ve babası geline “dizdayağı” denilen mücevher verirler. Böylelikle gelin oturmak için izin almış olur. Gecenin sonunda bütün misafirler dağılsa bile gelinin yengeleri düğün evinde kalırlar. Damat gelinin duvağını açmak için geline önce mücevher verir. Düğünden sonraki sabah gelinin ailesi genç çiftin evine bal, peynir, tereyağı, çörek gibi kahvaltılıklar gönderir. Ayrıca kız evinden oğlan evine meyve, tatlı vs. bulunan bir “honça” da gönderilir. Toydan sonraki gün de hanımlar çalıp söyler ve geline hediyeler verirler. Bundan sonra da gelin ve damat birlikte gelinin ailesine giderler ve burada ailesi geline hediye verir. Bu misafirlikten sonra gelin “ayak açma”ya kadar yani kendi anne babasını misafir edene kadar evden dışarıya çıkmaz. Ancak şu an bu

gelenekler tamamıyla yaşamamakta ve kısmen unutulmuştur (Rak, 1391/2012: 48- 53).

Ulduz Sadık derginin ellinci ve elli birinci sayılarında “*Barış (Barınc)’da Gelin Aparma Törenleri*” makalesinde yaklaşık 35- 40 yıl önce Barınc’ta yapılan düğünlerdeki gelin götürme gelenekleri hakkında bilgi vermiştir. Geçmiş yıllarda her mahallede “muşata” denilen yani gelini düğün için süsleyip bezeyen kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler gelinleri, gelin damat evine gitmeden önce hazırlarlar. Gelini almak için damadın evine damat evinin kadınları ve dayıları, amcaları olmak üzere çok az erkek gider. Bu sırada çalgıcılar da çalıp söyler. Gelin, evden çıkmadan önce ağlatılır. Burada hanım baldız yani damadın kız kardeşi gelinin beline “yaylık” adı verilen kırmızı kuşağı bağlar. Yaylık üç kere gelinin başından ve ayaklarından geçirildikten sonra gelinin beline bağlanır. Damat evinden gelen 8- 9 yaşlarında bir çocuk yaylığın düğümünden çeker ve gelin bir iki adım atar. Kız evi daha önceden hazırlanmış olduğu bir hediyeyi küçük çocuğa verir. Gelin evden çıkarken birisi başının üzerinde Kur’an- ı Kerim tutar ve gelin bunun altından geçer. Sonra da gelinin babası elini kızının başının üzerinde koyarak hayır dua eder. Gelin evden çıkmadan önce “çadra” denilen bir çarşaf giyer ve gelinin eline Kur’an- ı Kerim ve baba evinin bahçesinden alınan bir taş verilir. Gelinin kardeşi elinde bir lamba ise kardeşinin önüne düşerek onu damat evine götürmek için yola çıkar, bu sırada gelinin kız kardeşleri de gelinin yanında yürür. Gelinle beraber bazı akrabaları da gelir. Erkek tarafının evinin kapısında damat ve damadın sağdışı ile solduşu bekleyerek gelin eve girerken gelinin üzerine gül, para, yemiş vs. dökerler. Gelin, baba evinden getirdiği taşı damadın evinin bahçesine atarak “*Daş düşdü, men düşdüm.*” der. Kapının eşiğine bakır bir leğen ters çevrilerek konur ve onun da üzerine bir bardak su koyarlar, suyun üzerini ters çevrilmiş çay tabağı ile kapatırlar. Gelin suyu devirdikten sonra eve girer ve üzerindeki çadrayı çıkarırlar, gelinin eline önceden hazırlanmış bir tatlı verilir (Sadık, 1391/ 2012: 54- 59).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında bulunan Sekine Kebiri’nin “*Hoy’da Gelin Hamamı Debleri*” makalesinde gelinlerin hamama götürülmesiyle ilgili âdetler anlatılmıştır. Düğünden evvel gelin akraba,

komuşu ve arkadaşlarıyla hamama gider ve eğlenir. Eğlenceden sonra da gelini yıkayıp süslerler. Hamamdan çıkarken hamamın kapısında damat tarafından iki kişi gelinin yolunu keser ve gelin para ya da başka bir hediye vermeyince gelinin yolundan çekilmezler. Gelin, yolunu kesenlere gerekli hediye vererek arkadaşlarıyla eve gider. Hamamcılara ve hamamda kızları eğlendiren çalgıcılara ücretleri verilir, onlar da düğüne davet edilir (Kebiri, 1391/ 2012: 60).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Asya Hamselü “*Muşkabad Kendinde Doğum Törenleri*” makalesinde Muşabat'ta doğum ile ilgili gelenek ve göreneklere anlatmıştır. Bu köyde kadınlar hamile olduklarının farkına varınca hazırlıklara başlar ve doğacak bebeklerine kıyafet dikmeye başlarlar. Bir ateş yakarlar ve külünü elekten geçirdikten sonra saklarlar. Doğum köydeki ebe tarafından yaptırılır. Kadınlar sancıları başladıktan sonra, sancılarının azaldığı anda ebeye haber verirler. Ebe gelince ateş yakar. Çocuk doğduktan sonra çocuğun göbek bağı kesilir. Bebeğe göz boncuğu ve akik taş takarlar. Anne ve bebeğin baş ucuna bıçak, tuz ve çörek konulur; evin bacasına da orak asılır. Böylelikle bebeğin ve annenin görünmeyen varlıklardan korunduğuna inanılır. Bebek, kırkı çıkmadan evden dışarı çıkarılmaz. Doğum yapmış kadın tereyağında pişmiş keklik otlu kuymak, tereyağında pişmiş yumurta ve kurutlu aş vs. yemelidir. Başlıkta bahsi geçen köyde Naz Hanım adlı ebe, doğum yaptırmakla beraber başka rahatsızlıkları da tedavi etmekte ve bu işler için başka köylere de gitmektedir (Hamselü, 1391/ 2012: 63- 64).

Fatma Perniyan ellinci ve elli birinci sayılardaki “*Muğan Elllerinden Kazmı Kalaş Elinde Çille Tökme*” makalesinde Behram Behzadi'den derlediği çille dökme ile ilgili bazı pratikleri anlatmıştır. Örneğin; yumurtadan ölü çıkan bir civciv kapının başına asılır ve çille basan kişi bunun altından geçirilir ya da koyunun yeni doğmuş kuzusunun altından çille düşmüş gelini geçirirler (Perniyan, 1391/ 2012: 62).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında konuyla ilgili bir başka makale Ulduz Sadık'a aittir. Ulduz Sadık “*Tebriz'in Barış (Barınc) Kendinde Doğum Törenleri*” yazısında başlıkta adı geçen köyde doğum ile ilgili yapılan uygulamalardan söz etmiştir. Hamile kadının sancısı

geldiğinde ebe kadın leğen hazırlar ve su kaynatır. Hamile kadın da bir naylonun üzerine uzanır. Doğumdan sonra daha önceden hazırlanmış şerbet ve hurma doğum yapmış olan kadına yedirilir. Bebek de havluyla silinip suda yıkandıktan sonra annesinin kucağına verilir. Doğum yapan kadının annesi tereyağı ve bitkilerle kuymak yapıp kızına yedirir. Kadının ilk sütüne “kala” denilir. Bu süt bebeğe içirilmez, çünkü bunu içen bebeğin sarılık olacağına inanılır. Bu yüzden annenin ilk sütü sağıldıktan sonra dökülür. Yaklaşık on gün kadar yeni doğum yapmış olan kadının annesi ve kız kardeşleri kadının yanında kalarak bakımını sağlarlar, yeme içmesine dikkat ederler. Hamile kadına tereyağında pişmiş yumurta, süt, kuymak, bal yedirilir. Doğum yapan kadın on gün boyunca yıkanmaz ve bu on gün boyunca sıcak tutulur. On günün sonunda doğum yapan kadın kız kardeşi tarafından hazırlanır ve bebeğiyle beraber ebe eşliğinde hamama götürülür. Kadının kayınvalidesi de “baş yumağa” yani bebek ve annesinin hamamda yıkanma faslına konu komşu ve akrabayı çağırarak onlar için ikramlar hazırlar. Hamamda ebe kadın hamile kadını bir yere oturtuktan sonra kumaşın üzerine yumurta sarısı döküp hamile kadına tutar ve terleyen kadına yarı pişmiş yumurta yedirilir. Bu sırada ebe bebeği yıkar eve doğum yapan kadının kız kardeşine vererek eve gönderir. Ebe, doğum yapan kadını da yıkar. Kadın bundan sonra şerbet içer. Kadın çocuğunu emzirdikten sonra bebeğin kulağına ezan okur ve bebek kız ise “Fatma”, erkek ise “Mehemmed” ismini okur, bundan sonra ailesi hangi ismi isterse çocuğunun kulağına o ismi okur. Sonra çocuk elden ele gezdirilerek, “*Al bu uşağı/ Ver bu uşağı/ Tanrı sahlasın bu uşağı*” şiiri okunur. Çocuk en sonunda annesinin kucağına verilir. Bu merasim bittikten sonra doğum yapan kadın ve bebek babasının evine “ayak berkitmah” için götürülür ve kadının annesi 10 gün daha kızıyla ilgilenir (Sadık, 1391/ 2012: 65- 67).

Elli üçüncü sayıda konuyla ilgili tek makale Parya Mehemedi Açaçılıyî'nindir. Açaçılıyî “*Miyana Bölgesinde Toy Deblerinden*” yazısında bazı düğün âdetlerini anlatmıştır. Örneğin Miyana'nın Dörd Evler köyünde gelin, damat evine girmeden önce damat evin çatısına çıkar ve yukarıdan aşağıya üç tane elma atar. Aşağıdaki insanlar bu elmaları havada yakalamaya çalışır. Miyana'nın Gülmeşe köyünde gelin damat evine

giderken kız tarafından ve erkek tarafından birer kişi güreşir, sonra kız tarafındaki kişinin damattan bir miktar para ya da hediye almasından sonra güreş sona erer. Yazının devamında da Şıhdarava köyünde düğünlerde okunan tariflerden örnek verilmiştir (Açaçılıy, 1392/ 2013: 7- 9).

El Bilimi'nin elli yedinci ve elli sekizinci sayılarında konuyla ilgili ilk makale Sekine Kebiri'ye aittir. Kebiri "*Diş Hediği*" makalesinde Hoy'da ilk dişleri çıkan küçük bebekler ile ilgili bir geleneği anlatmıştır. Bebekler çoğu zaman altı aylıkken diş çıkarmaya başlarlar. Erken diş çıkaran çocuğun başının boş olduğuna, geç diş çıkaran çocuğun başının berk olduğuna inanılır. Geç diş çıkaran bebeğe dişleri bir an önce çıksın diye güvercin yumurtası yedirirler. Çocuğun dişi çıkmaya başlayınca "hedik" denilen bir aş pişirilir. Diş hediği yapmak için sütle ısıtılmış ve gün ışığında kurutulmuş buğday suyunu çekene kadar kaynatılır. Bunun içine bazen nohut da eklenir. Aş pişince üzeri badem ya da cevizle süslenip komşulara dağıtılır. Bunun karşılığında komşular da bebek için çorap, oyuncak gibi şeyler verirler. Kimi zaman da diş hediğini yemek için komşular eve çağırılır (Kebiri, 1392/ 2013: 39- 40).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılardaki konuyla ilgili ikinci makale Güneş Emani'ye aittir. Güneş Emani "*Kızlıktan Analığa*" makalesinde bebeği olmayan kadınlar için söylenen dualar, bir kadının hamile olduğunu anlaması için yapılanlar, bebek doğunca yapılması gerekenler, sakat doğan bebekler ve düşük yapma ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Örneğin; "*Bala! Evinde körpe sesi gelsin İnşallah!*" çocuğu olmayan kadın için yapılan bir duadır. Kadının hamileliğinin ilk belirtisi âdetten kesilmesidir. Âdetten kesilen kadına kendine dikkat etmesi için nasihatte bulunulur. Hamile kadın kokuya karşı hassas olur. Yemek kokuları ya da kokan başka şeyler onu rahatsız eder, midesini bulandırır. Ancak bu durum kişiden kişiye değişebilir. İlk üç aydan sonra anne ve karnındaki bebek birbirine alışır. Dördüncü aydan itibaren halk arasındaki inanışa göre bebek annesinin düşüncelerini etkilemektedir. Ayrıca kadın bu aydan itibaren aşermeye başlar. Aşermeye Azerbaycan coğrafyasında "yeriklemek" denilir. Aşeren kadınlarla ilgili toplumda çeşitli inançlar mevcuttur. Örneğin, aşeren kadına istediği yiyecek verilmezse doğan çocuk şaşı olur. Hamile kadına aşerme

zamanında annesi, kız kardeşleri “yerik payı” olarak yaptıkları yemeklerden götürür. Hamile kadının her insandan bir şey alıp yememesi gerekir, çünkü doğacak çocuğun huyu yemeği veren kimseye benzeyebilir. Hamile kadın ölüye bakmamalıdır, yoksa doğacak çocuk nazarı değen bir kimse olabilir. Bazı durumlarda çocuk erken doğabilir. Erken doğan çocuğun aceleci bir insan olacağına inanılır. Yenidoğana ilk üç gün anesinin sütü içirilmez, anneden gelen ilk süt sarı renkte olduğu için bebeği sarılık yapacağına inanılır. Anne, bebeği emzirmeye hazır olana kadar başka bir kadın bebeği emzirir. Doğan bebek kız olursa kül ısıtılmış ya da suda kaynatılmış bir iğne ile kulağı delinir. Yenidoğan bebeğinin göbeğinin atıldığı yer de önem taşımaktadır. Eğer göbeği bir okula atılırsa ilim sahibi olacağına, mescide atılırsa din adamı olacağına inanılır. Bazı yerlerde çocuk doğduktan 10 gün sonra anne ve bebek hamama götürülür ve gusül abdesti aldırılır. Anne doğum yaptıktan 40 gün sonra bebeği ve kendisi yıkanıp gusül abdesti alır. Daha sonra bir adam eline çift taraflı bir tarak alır ve ıslatır. Islattığı taraktaki suyu anne ve bebeğine serpererek “İnsanın, cinin, kurdun, kuşun, hayvanların, bizden yeylerin kırhın tökdüm.” der. Bu işleme “kırh tökmek” denilir. Kırk gün geçtikten sonra anne ve bebeğe görünmeyen varlıkların zarar vermeyeceğine inanılır (Emani, 1392/ 2013: 45- 56).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda konuyla ilgili son yazı Ulduz Sadık’a aittir. Ulduz Sadık “*Men Nece Nişanlandım*” yazısında elçilik geleneğinden söz etmiştir. Yazarın anlattığı nişan kendi nişanıdır. Yazar dokuz yaşından 14 yaşının sonlarına kadar nişanlı kalmıştır. İlk önce kendisini istemek için “elçilik” merasimine gelinmiş, ancak erkek tarafının bu talebi yazarın babası tarafından reddedilmiştir. Erkek tarafını reddettikten sonra yazarın ailesinin koyunları kaybolmuş, komşuları reddettikleri kişinin seyid olduğunu ve onları reddetmenin yanlış olduğunu, bundan dolayı koyunlarının kaybolduğunu söyleyince yazarın ailesi erkek tarafına haber gönderip kızlarının evlenmesine razı olmuştur (Sadık, 1392/ 2013: 134-135).

Hamid Valai elli dokuzuncu sayıdaki “*Heris Mahalında Evlenmek Merasimleri (Elçilik)*” yazısında annesi Ceyran Hanım’dan derlediği evlenme ile ilgili geleneklerin bir parçası olan elçilik merasimini anlatmıştır.

Valai Heris’de evlenmek isteyen genç kız ve erkeğin asla birbiriyle buluşup görüşmediğini söylemiştir. Evlenmek isteyen erkekler ebeveynlerine evlenmek istediklerini söyleyemezler. Oğlan anneleri bunu çocuklarının akranlarının ağzından duyar, onlardan oğullarının hangi kızını beğendiğini öğrenir. Ayrıca çocuklarının evlenmek istediklerini bildiklerini de çocuklarına belli etmezler. Oğlan annesi oğlunun beğendiği kızın annesine onları elçiliğe kabul edip etmediğini sorar, kız annesi de bunu eşine ve kızına sorar. Kız tarafı bu isteğe olumlu cevap verirse, oğlanın babası bir iki tane aksakalı kızın evine yollar ve kızın ailesiyle görüşür. Bu görüşmede kız oğlan tarafından gelen elçilerin karşısına çıkmaz. Oğlan tarafının elçileri kızın babasıyla görüşür ve kızın babasının cevabı olumluysa bir de kızın dedesine danışmak istediğini belirtir. Bu cevap karşısında oğlan elçileri kız tarafının işi uzatmaması için ısrar eder. Sonra kızın dedesi ve annesi de gelir. Cevap olumlu olduğu takdirde başlık, kebin, kızın kendisine, anne, baba, dede, büyük anne, amca ve büyük amcalarına alınması gerekenler belirlenir. Daha sonra oğlanın kardeşlerinden ya da arkadaşlarından birisi ak sakallarla kız evine el öpmeye gelirler. Burada dua okunur ve şerbet içilir. Ayrıca başka bir gün toplanıp yemek yemek ve şerbet içmek için karar alınır. Şerbet içilen gün belirlenen hediyelerin bir kısmı oğlanın arkadaşı tarafından kız evine götürülür. Kız için hazırlanan gümüş nişan yüzüğü de hediyeler arasında gider ve kızın bir yakını olan bir hanım tarafından takılır. Geriye kalan hediyeler düğün zamanı verilir. Kız evinde de yemek yenir ve şerbet içilir. Kız evindeki yemek için erkek tarafı kız tarafına bir koyun gönderir ve kesilen koyunun etinden yemek yapılır. Yemek yenilen ve şerbet içilen gün damat adayı kız evine gitmez, ayrıca gelin adayı da bugün evde bulunmaz. Kesilen kurbanın bir kısmı damat evine tepsilerle gönderilir, erkek tarafı da bu tepsilere para koyar. Yemekten beş on gün sonra damat adayı kız evine akrabalarıyla misafirlığe gider, ancak o gün kız ve babası evde olmaz. Elçilik merasiminden sonra nişanlılık süreci başlar (Valai, 1392/ 2013: 34- 37).

Derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında Solmaz Purnimet “*Hazreti Meryem Güülü Hakkında Bir Rivayet ve İnanc*” yazısında Meryem Paydar’dan derlediği bebeğin cinsiyetini anlama ile ilgili bir geleneği

anlatmıştır. Hamile kadın bebeği dört aylık olduğunda Hazreti Meryem Güllü denilen bir bitki vasıtasıyla bebeğin cinsiyetini öğrenirler. Gül su dolu bir kaba konulduğunda yavaş yavaş açılır ve yapraklanır. Gülün yaprakları beyaz olunca doğacak bebeğin erkek, kırmızı olunca kız olacağına inanılır (Purnimet, 1392/ 2013: 58- 59).

Ali Berazendeh derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında “*Ölümlle Bağlı İnanclar ve Âdet Ananeler*” makalesinde Zehra Sultan Kehençi İkdam, Eşref Rufiger ve Anar Cemşidi’den derlediği ölümle ilgili bazı âdetleri anlatmıştır. Makalede belirtilenlere göre ölen kişi öncelikle kibleye doğru uzatılır, ağzına türbet suyu dökülür, çenesi ve gözleri bağlanır, ayakları birbirine bitleştirilir. Ölünün üzerine siyah bir örtü serilip üzerine Kur’an koyulur. Ölünün yakınlarından biri de yanında Kur’an okur. Ölen kişinin yakınları ağıt okurlar. Ölenin bütün yakınları toplanınca ölü evden çıkarılır, tabuta konur ve üç kere kaldırılıp indirilir. İnanışa göre ölen insanın ruhu insanların üzerinde dolanarak evinden götürülmemesini söyler. Binab ve Koşaçay’da ölen kişi genç bir erkekse oğlu ölen anne ya da başka biri ters tutarak def çalar. Bu gelenek annenin çocuğuna düğün yapma isteğini teskin etmek için yapılır. Defin yanında balaban da olur, hüzünlü havalar çalarlar. İnanışa göre ölüyü sorgulan melekler ölünün burnunu kurcalayıp aksırmasını sağlayarak uyandırır sonra soru sormaya başlarlar. Aksıran ölü Elhamdülillah deyince melekler onu sorgulamaya devam eder. Başka bir âdete göre de ölümü yaklaşan kişinin eline ve ayağına kına yakarlar. Kınanın Müslüman insanların süsü olduğuna inanılır. Böylece ölen insanın Müslüman olduğu kanıtlanmış olur. Ölüye gusül abdesti aldırırılar ve ölünün kol altına iki yaş hurma, nar ya da başka meyveler koyarlar. Bu meyveleri sual sorulduğu zaman ölüye dayanak olması için koyarlar. Ayrıca sual sorulduğunda ölünün dili dolanmasın diye dilinin altına el şeklinde bir gümüş parçası olan “penç alabı” konulur. İnanışa göre hamile kadının cenazeye gitmemesi gerekir, çünkü anne karnındaki bebeğin tabut içerisindeki ölüyü görebilir ve bundan korkacağına inanılmaktadır. Bundan başka cenazeye giden hamile kadının çocuğunun kötü nazarlı olacağına da inanılır. Ayrıca kırkı çıkmayan bir bebek de cenazede bulunmamalıdır. Cenazeyi kabrin içine ölenin en büyük çocuğu ya

da yakınlarından biri koyar. Cenaze defnedilirken üzerine “binayın daşı” koyarlar, ilk önce el ile toprak atarlar, sonra kürek ile atmaya başlarlar. Toprağı atan kişi küreği bıraktıktan sonra bir başkası kürekle toprak atmaya devam eder. Kürek elden dele verilmemelidir. Elden ele verildiği zaman küreği veren kişinin yakın zamanda öleceğine inanılır. Başka bir inanışa göre de bir kadın evlendikten kısa süre sonra ölürse ve eşi de bir başkasıyla evlenirse, ölen kızın ailesi kızlarının bu işten rahatsız olmaması için mezarının üzerinde çiğ yumurta kırarlar. Ayrıca bir mezar parmakla gösterilmemelidir, olur da parmakla gösterilirse parmak ısırılmalıdır (Berazendeh, 1392/ 2013: 81- 84).

Güneş Emani derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarındaki “*Tebri’de Hana Gecesi Kız Evinde*” yazısında çocukluğundan hatırladığı bazı evlenme geleneklerini anlatmıştır. Gelin için yapılan hana gecesine erkekler katılmazlar, bunun için kadınlar istedikleri gibi giyinip süslenirler. Hana gecesine evdeki ihtiyarlar ya da çok küçük çocuklar hariç herkes katılır. Geceye katılmak istemeyip de uyuyan olursa üzerine su dökülerek kaldırılır. Bu gece kadınlar çalıp oynar ve kadın ve erkek kılıklarında temsiller yaparlar. Emani yazısının sonunda baldızı Zeynep Emani’den derlemiş olduğu bu gece okunan şarkı türkülerden örnekler vermiştir (Emani, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 65- 72).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Ali Mehemed Halefizengir “*Doğum Debleri Mugan’da Germi Mahalında*” makalesinde başlıkta adı geçen yerdeki doğum ile ilgili bazı uygulamaları anlatmıştır. Örneğin; Halefizengir’in anlattığına göre Germi’de doğum yaptıran ve yeni doğan bebek ile onu doğuran anneye bakan kişiye “ebeçi” denilir. Ebeçi anne ve bebeğin yanında üç gün kalır. Bu üç gün içinde anneye un, yağ ve çeşitli bitkilerden yapılmış bir yemek olan kuymak yedirir, bebeği de yenidoğan hastalıklarından korumak için uğraşır. Ayrıca ebeçi anne ve bebeği nazardan korumak için de onlara birtakım boncuklar asar. Örneğin; sarı renkli bir taş olan “sarılık” taşı bebeği sarılıktan korur, kan boncuğu annenin doğumdan sonra kanaması olmasın diye boynuna asılır, al boncuğu anne ve bebeği al basmasından korusun diye kullanılır. Bunlardan başka anne ve bebeği korumak için başka çeşitli taşlar da vardır. Bu taşların bebek

doğmadan önce evde bulunması gerekir. Eğer taşlar bebek doğduktan sonra alınır, taşları eve sokmadan önce bebeği dışarı çıkarıp sonra taşları içeri almalı, taşlardan sonra da bebek içeri alınmalıdır. Evin her odasında kadın ve bebeği için yatak olmalıdır. Kadın ve bebeği al basmasından korumak için annenin yatağının baş ucuna demir koyarlar. Demir cisimler 10 gün boyunca kadının baş ucunda kalır. Doğum yapan kadın kırk gün boyunca soğuğa karşı korunmalı ve ağır iş yapmaktan kaçınmalıdır. İlk 40 gün hem bebek hem de annesi için oldukça tehlikelidir (Halefizengir, 1392/ 2013-1393/ 2014: 73- 77).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda konuyla ilgili son yazı Ulduz Sadık'ındır. Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Ulduz Sadık "*Kızlar Neçe Nişanlanardılar- Bölüm 2*" makalesinde Rukiye Hanım'dan derlemiş olduğu nişanlılıkla ilgili birkaç geleneği anlatmıştır. Rukiye Hanım annesinin bir akrabası aracılığıyla görücü usûlü tanışıp 5- 6 yıl nişanlı kaldıktan sonra 18 yaşında kebininin kesildiğini anlatmıştır (Sadık, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 134- 135).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Solmaz Purnimet'in "*Pileçay'da Kadınların Doğumu ile Bağlı Âdet ve Ananeleri*" yazısında Pileçay'daki evlenme ve doğum ile ilgili bazı uygulamalar anlatılmıştır. Makalede önce gelini damat evine gitmek üzere evden çıkarırken yapılanlar anlatılmıştır. Damat gelin evine yakınlarını, aksakalları ve ak birçekli anaları alıp gider. Gelin evinde gelinin erkek kardeşi gelinin beline kırmızı bir şal bağlar. Sonra damadın babası ya da damatla gelen aksakallardan biri börtünü gelin ya da gelinin kaynının başına koyar ve dua eder, gelin ve damada hayırlı bir evlilik ve mutluluklar diler. Gelinin kucığına ilk çocuğu oğlan olsun diye oğlan çocuğu verirler ya da gelinin atının terkisine oğlan çocuğu oturturlar, "*Anam bacım kız gelin/ El ayağı düz gelin/ Yeddi oğul isterem/ Birce dene kız gelin.*" bayatısını da okurlar. Eğer gelinin evden çıktığı gün düğünün yapıldığı şehirde birisi ölse, aynı şehirde iki gelin olsa ya da yeni doğum yapmış ancak kırkı çıkmamış biri düğüne gelirse geline "çilleli" derler. Makalede düğün âdetlerinden sonra Pileçay'daki doğum ile ilgili âdetler anlatılmıştır. Eski zamanlarda hamile bir kadın büyüklerine hürmeten hamile olduğunu uzun zaman saklamaktadır. Bebeğin cinsiyetini

anlamak için de çeşitli uygulamalar mevcuttur. Anne karnındaki bebek annenin karnının sol yanında bulunursa doğacak çocuğun kız olacağına inanılır. Hamile kadının doğum sancıları başladığında yakınları ebeye haber verirler. Ebe doğum esnasında hamile kadın zayıf düşmesin diye kadına yağda pişmiş yumurta yedirir. Çocuk doğduktan sonra da bebeğin göbeğini keser. Göbek kestiği için ebeye orada bulunan insanlar para verir. Çocuğun dindar bir kişi olması isteniyorsa kesilen göbek mescide atılır. Göbeğin kalınlığına göre de sonraki çocuğun cinsiyeti hakkında bir fikre varılır; göbek kalın olursa sonraki çocuğun erkek, ince olursa kız olacağını düşünürler. Çocuk doğduktan sonra temizlenip annesine verilir. Lohusa kadın on gün yataktan çıkmaz, on gün sonra hamama gidip yıkanır. Buna “on suyunu dökmek” denilmektedir. Banyo yapmak için dışarı çıktığında kadının eline demir şiş ve soğan verilir. Kadın kırklı iken harabelik yerlere ve mezarlığa gitmemelidir. Lohusa kadın ilk on gün keklük otundan yapılmış çay, kuymak ve isti otu yemeği yemelidir. Çocuğu olmayan kadın nezir vererek ya da dua yazdırıp yanında taşıyarak çocuğunun olmasını dileyebilir (Purnimet, 1393/ 2014: 54- 56).

Masume Şekaki altmış yedinci sayıdaki “*Kürd Kendinde Gelin Aparma Merasimi*” yazısında “hına gecesini”ni anlatmıştır. Bu merasimde gelin ve damada kına yakılır. Gelininin eline kına yakmak için getirilen tepside ıslak kına ve mum olur. Hına gecesinde oğlan evinden kız evine hediye olarak kuzu yollanır. Damadın kız kardeşi, halası ve başka akrabaları kabile hâlinde kız evine gelirler ve kapıda “*Al almağa gelmişih/ Şal almağa gelmişih/ Almışih allatmışih/ Aparmağa gelmişih.*” dizelerini okurlar ve kız evine girerler. Gelin bu merasim için kırmızı kıyafetler giyer, bir yanında sağdıış öteki yanında ise solduş bulunur. Oğlan evinden gelenlerden para ya da başka bir hediye alındıktan sonra kızın eline kına yakılmaya başlanır ve kaval da çalınır. Kınanın içine altın sikke de konulur. Bir süre eğlenildikten sonra erkek tarafından gelen kişiler kız evindeki başka kişilerle çıkar ve kız evinden aldıkları kına malzemelerini erkek tarafının evine götürür. Ayrıca kız evinden erkek evine bu sırada damat ve damadın sağduğu ve solduşu için hediye de götürülür. Bu hediyeler giyim kuşam, ayna ve bir adet kırmızı elmadır. Bu hediyeleri kızın hala ve amcaları başları üzerinde taşıyarak

götürür. Bu hediyeler erkek tarafının evine gelindiğinde aksakallara sunulur ve sonra damada giydirilir. Giyinen damat ile damadın bazı akrabaları kız evine gider ve burada da bir süre eğlendikten sonra damat tarafı kendi evine gelir, her iki evde de geç saatlere kadar eğlence devam eder (Şekaki, 1393/2014: 60- 63).

Derginin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında konuyla ilgili ilk yazı Susan Nevadeh Razi'ye ait olan bir çeviridir. Susan Nevadeh Razi'nin çevirdiği “*Kaçar Devrinde Kızların Kebini*” makalesinde Kaçar hanedanlığı döneminde İran'da genç kızların evlilik süreci hakkında bilgi verilmiştir. Bu dönemde kızlar genelde 7- 13 yaş arasında evlenmektedir. Kızların da erkeklerinde evlilik konusunda kararına başvurulmaz. Evlilikler büyüklerin kararı ile olur. Bazı evliliklerde taraflar birbirlerini yazışarak yani mektuplaşarak tanır. “Muvakkat” denilen geçici evlilikler de Kaçar döneminde görülmektedir. Savaşta esir olarak getirilen kadınlarla evlenenler de olur. Eyaletlerde ve zengin kişilerde çok eşli evliliklere rastlamak mümkündür. Hatta yoksul ve göçebe Beluçlar arasında bile çok eşli evlilik görüldüğü olmuştur. Evliliklerde ailenin maddi durumu ne kadar fazlaysa istenen kebin de aynı oranda artmaktadır (Razi, 1393/ 2014: 10- 13).

Zehra Abdar altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılardaki “*Tebriz'de Kadim Toy Debleri*” yazısında Tebriz'de eskiden uygulanan evlilik geleneklerini anlatmıştır. Eskiden kızları akrabaları birilerine önerir ya da kızı kalabalık bir ortamda görüp beğenirler, sonra elçiliğe gidilir. İcaze alındıktan sonra oğlan kızı görmeye gider, kız burada çay servisi yapar. Büyüklerin izni ile söz ve kebin meseleleri konuşulur. Erkek tarafı söz kesmede kıza altın yüzük, tatlı, küçük bir ayna götürür. Tebriz'de eskiden 7 gün 7 gece düğün yapılırdı. Düğünden önce muşata gelip kızın kaşını alır ve kızı süsler. Eskiden davetiye göndererek düğüne davet etme usûlü bulunmazdı, düğün davetlerini muşata yapmaktaydı. Evlenecek kızın çeyizleri konu komşu ve akrabaya gösterilir ve çeyiz görmeye gelen kişiler de genç kızın çeyizi için hediye getirir. Muşata çeyizleri misafilere teker teker gösterir ve bunu falanca aldı diye söyler. Bir gün erkek evinde bir gün de kız evinde kına gecesi olur. Gelini damadın evine götürmeye genç kızlar ve gelinler ile damat tarafından erkekler gelir. Muşata gelen misafirleri bir

elinde ayna bir elinde nogul adında beyaz bir şekerle karşılar. Gelen misafirler de aynaya bakarak ve bir nogul alıp yiyerek içeriye girer. Gelinin babası ya da büyük erkek kardeşi geline hayır dua eder, düğünün bu kısmı hüzünlü olur ve gelin ve oradaki misafirler ağlar. Hüzünlü havalar çalınır. Evden çıkarken geline bir avuç pirinç verilir ve gelin bunu serpererek çıkar. Bu âdet evlenmeyen öteki kızların bahtı açılsın diye yapılır (Abdar, 1393/2014: 68- 71).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayıda Zehra Badere “*Erdebil’de Doğum Debleri*” yazısında başlıkta adı geçen şehirdeki doğum ile ilgili pratikleri ve bazı inanışları anlatmıştır. Doğum yapan kadına evde bulunan diğer kadınlar doğum sürecinde yardımcı olurlar. Lohusa kadın on gün boyunca kuymak, tereyağı ve yumurta yer, süt içer. Ayrıca lohusa kadın on gün boyunca kül üzerinde yatırılır ve bu kül saat başı değiştirilir, kadının yastığının altına içinden şiş geçirilmiş bir soğan konur. Bu soğan ve şişin kadını al basmasından koruyacağına inanılır. Doğumun yedinci günü çocuk için “yeddi gecesi” yapılır. Yeddi gecesinde içinde buğday, ceviz içi, iğde, kuru dut ve kuru erikten yapılan “aşenek” yenilir ve çalıp eğlenilir. Lohusalığın yedinci gecesi sabaha kadar uyunmaz, eğer uyunursa al ruhunun bebeği kaçıracağına ya da lohusa kadının kalbini çıkararak öldüreceğine inanılır. Onuncu gün lohusa kadın ve bebeğe “nefes guslü” aldırılır, bir koyun kurban edilir, gelen misafirlere koyun etinden pişirilen yemek yedirilir. Bu törende aksakallardan biri çocuğa isim verir. Bebeğe ad verilirken aksakallardan biri bebeği kucağına alır ve bebeğin sağ kulağına ezan sol kulağına igame okur. Bebek erkek olduğu takdirde sağ kulağına “*Men senin adıvı koydum Mehemed/ Güzel peygambere olasan ümmet*” sol kulağına da “*Men senin adıvı koydum Ali/ Büyüyüp olasan Şii- i Ali*” dizelerini okunur. Bebek kız olursa da sağ kulağına Zehra sol kulağına Fatma ismi okunur. Bu törende bebek elden ele gezdirilir ve bebeğe altın takarlar. Bebeğin kırkı çıkana kadar onu ziyaret etmek istediklerinde bebek odadan çıkarılır. Odaya önce misafir girer sonra da bebek getirilir. Aksi olursa bebeğe çille düşüceğine inanılır, çille düşen bebek hastalanır. Bebeğin kırkı çıktığında bebeği önce yıkarlar, sonra da bebeği bir teraziye koyarlar. Bebeğin sağına Kur’an soluna da Kur’an ağırlığınca su koyarlar.

Sonra suyu bebeğin üzerine üç kere döküp selavat getirirler. Bu işlem yapıldıktan sonra bebeğin bir daha hasta olmayacağına inanılır. Badere bu işlemlerden sonra “al” denilen ve lohusaya ve bebeğine zarar veren kötü ruh hakkında bilgi ve birkaç tane layla örneği vermiştir. Al ruhu çok uzun boylu ve hasta bir kadın görünümündedir. Memeleri çok uzundur. Lohusa kadınların kalbini sökmek suretiyle öldürür. Bebekleri de uzaklara götürerek öldürüp atar (Badere, 1393/ 2014: 91- 96).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda sayıda bulunan Vahid Azimniya'nın bir internet sitesinden alınmış olan “*Tebriz Pazarına Mahsus Olan Etkinlikler (Merasim- e Ezadari Mahsus- e Bazar- e Tebriz)*” yazısında Tebriz'deki kapalıçarşıda yapılan taziye merasimleri kısaca anlatılmıştır. Taziye etkinlikleri Muharrem'in sekizinci ve on ikinci günleri arasında yapılmaktadır. Buradaki etkinlikler genellikle sabah başlayıp öğlen bitmekte ve bu etkinliklerin yapıldığı zamanlarda çarşı çok kalabalık olmaktadır. Etkinlikler yapılırken dükkanlar açıktır ve etkinliğe gelen insanlara yiyecek içecek ikram edilmektedir. Çarşıda yapılan taziye etkinliklerinde gençler aktif rol oynamaktadır (Azimniya, 1393/ 2014: 92- 94).

Susan Nevadeh Razi derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarındaki “*Kendbaşı Getirme Şenliği*” yazısında bir düğün âdetini anlatmıştır. Bu merasim düğünden önce yapılır. Düğünden önce damat tarafı geline “kendbaşı” adı verilen hediyeler getirir. Hediyeleri damat tarafının aksakalları ve gençleri getirir. Nişan tarihinin kararlaştırıldığı bu gecede şenlik edilir. Aynı zamanda bu gecede damat tarafının getirdiği kellegend kırılır. Kellegendin baş tarafı kimin önünde kırılırsa o kişiye gelinin ailesi bir hediye verir (Razi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 58).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Fatma Saferi “*Çerşenbelik (Nişanlı Kızların Çerşenbe Honçası)*” yazısında Ahir Çerşenbe Bayramı'nda uygulanan bir gelenek hakkında bilgi vermiştir. Yeni nişanlı erkekler nişanlılarına Ahir Çerşenbe'de “Çerşenbelik” denilen honçalar yani hediye dolu tepsiler gönderir. Bu honçanın içinde kırmızı renkli bayram balığı, Çerşenbe yemişi, altın, giysi, üzerlik, ayna, tarak, sürme ve kızın aile bireyleri için çeşitli hediyeler bulunur. Bütün bu

hediyeler beyaz bir kumaşa sarılarak kız evine yollanır (Saferi, 1393/ 2014-1394/ 2015: 59).

Ayine Melekzade yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılardaki “*Azerbaycan’ın Toyları*” makalesinde Azerbaycan’ın eski düğünlerindeki aşamaları anlatmıştır. Eskiden Azerbaycan’da kadınlar ve erkekler pınar başında tanışmaktaydılar. Bir oğlan bir kızı beğendiği zaman kızın evinin kapısına giderek burada eğleşir ve böylece kızdan hoşlandığını bildirmiş. Elçilik merasiminden sonra söz kesilir, her iki aile düğün, kebin ve başlık hususları hakkında konuşur. Nikahtan sonra “kend sındırma” yapılır, yani kellegend denilen sert şeker kırılır ve tatlı yenilir. Kend sındırma yakın akrabalar arasında yapılır. Nişan süreci kız ve oğlanın birbirini tanıma sürecidir ve bu süreçte kız ve oğlan birbirlerini görebilirler. Düğünden önce düğün için çarşıdan gelin ve damadın kıyafetleri, ev ihtiyaçları ve altın alınır. Kızın annesi kızın çeyizi tamamlanınca akrabalarını çağırarak hazırlanan çeyizi gösterir. Oğlan ailesi de geline aldıkları eşyaları kadınları çağırarak gösterirler, bu hediyeleri görmeye gelen kadınlar hediye verirler. Gelinin ailesinin damada, sağduşa ve solduşa aldığı hediyelere “töre” denilir. Sağduş ve solduş düğünde damadın herhangi bir eşyası çalınmasın diye dikkat etmekle görevlidirler. “Kapı kesdi” âdetine göre gelin alınırken damadın yolunu kesip ondan hediye isterler ve bu hediyeleri sağduş ve solduş verir. Gelin ailesinin evinden araba ile alındıktan sonra doğrudan damadın evine götürülmez, geline şehirde birkaç tur attırılır. “Bey tarifi” düğünlerde âşığın damadı tarif ettiği şiirlerdir. “Saz sındırma” bey tarifini okuduktan sonra âşığın bahşiş almak için sazını kıracağı söylemesidir. Âşık düğündeki misafirlerden bahşiş aldıktan sonra sazını kırmaktan vazgeçer. Düğün gecesi gelinin ailesinin evinden getirdiği kınayı damadın eline koymasıyla oradaki misafirler de kendi hediyelerini sunarlar. Düğünün son aşaması “duvak kapma”dır. Bu merasim için her iki ailenin kadınları bir araya gelir ve burada gelinin yüzünü görürler (Melekzade, 1393/ 2014-1394/ 2015: 60- 72).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*Safer Aşı*” yazısında bir bebeğin doğduğu zaman ile ilgili bir uygulamayı anlatmıştır. Eğer Çarburc’da bir çocuk Safer ayında doğduysa bu ay doğan çocuk için Safer

aşı denilen yemek pişirilir. Bebeğin akrabaları bebek için bu aşu pişirip herkese dağıtır. Safer ayında doğan çocuk büyüyüp yetişkin bir birey olsa da bu ritüel her yıl aynı ay tekrarlanır. Safer ayı Ehl- i Beyt'in türlü zorluklar yaşadığı ve Hazreti Peygamber ve birçok İmam'ın vefat ettiği ay olarak bilinir (Cevadi, 1395/ 2016: 79).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıda “*Uğurluk Merasimi (Merasim- i Uğurluk)*” yazısında bir düğün geleneğini anlatmıştır. Uğurluk merasimi denilen bu gelenek düğünden yaklaşık üç dört gün sonra yapılmaktadır. Kız ailesinin evine erkek tarafı çağırılarak yemek verilmektedir. Bu yemekte evlenen kız düğünden sonra ilk defa kendi ailesinin evine misafir olmaktadır. Bu olay “ayak açma” olarak da adlandırılmaktadır. Misafirlik sırasında damadın akrabaları kızın ailesinin evinden çatal, kaşık gibi bir eşyayı gizli bir şekilde çalmalıdır. Daha sonra çalınan bu eşya gelin ve damada verilir. Bu eşyanın genç çifte uğur getireceğine inanılmaktadır. Evinden bir eşyanın çalınacağını bilen kızın ailesi de bunu engellemek için dikkatli olur. Çalınma sırasında kızın ailesi bu durumu fark ederse eşya yerine konulur ya da değerli bir eşya çalınırsa kız ailesi bunu hediye eder. Ancak kız ailesi misafirler gelmeden evvel evdeki tüm değerli eşyaları saklar (Cevadi, 1395/ 2016: 117- 118).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi'nin konuyla ilgili olarak kaleme almış olduğu bir başka yazı olan “*Düğün Geleneklerinden Bazısı: Kına Gecesi (Berhi Ez Adab ve Resum- e Caleb- i Erusi: Hına Gecesi Ne Revayte Tesavir- e Kedimi)*” yazısında birkaç düğün geleneği anlatılmıştır. Örneğin bu geleneklerden birinde düğün sırasında gelinin elinde beyaz bir mendil bulunmaktadır. Gelin bu mendili kimin eline atarsa o kişinin kalkıp oynaması gerekir. Bir başka gelenek damadın tıraş edilmesi yani “bey başı kırpma”dır. Kına gecesinde yapılan bu geleneğe göre sağduş ve solduş damadın yanına oturur. Onların yanına içerisinde tatlı ve çeşitli ikramlıklar bulunan bir tepsi getirilir. Orada bulunan misafirler bu tepsinin içine dua ederek para koyarlar. Bu paraları da bir başkası para verenlere hayır dua ederek alır. Berber de bu ortamda bulunur ve damadı tıraş eder. Tıraştan sonra damat giydirilir. Başka bir odaya geçer ve eski giysilerini çıkarıp yeni

giysilerini giyer. Bu sırada davul ve def de çalınır (Cevadi, 1395/ 2016: 120-122).

Bu sayıdaki Ahmed Cevadi'nin "*Duvak Kapma Geleneği (Merasim- e Duvak Kapba [Duvak Kapmak])*" yazısında bir başka düğün geleneği anlatılmıştır. Duvak kapma denilen bu gelenek kına gecesinden sonra yapılmaktadır. Bu gelenekte gelin ve damadın akrabaları damadın evine toplanırlar. Bu insanlar yanlarında kumaş, altın ya da para gibi hediyeler de getirir. İnsanların bulunduğu odanın ortasında bir kap içinde su bulunur ve gelin de bu suyun yanına başında kırmızı renkli duvağıyla oturur. Eline bir meyve ağacının dalı verilen küçük bir çocuk bu dalla gelinin başındaki duvağı kaldırır (Cevadi, 1395/ 2016: 128).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi'nin konuyla ilgili son yazısı "*Kend Sındırma Geleneği (Merasim- e Kend Sındırma 'Kend Sınma')*"dir. Bu gelenekte kız ve erkeğin evliliği onaylandıktan sonra kız ve erkeğin ihtiyar akrabaları kız evinde toplanarak başlık, kebin gibi meseleleri konuşur ve bunları konuştuktan sonra da kellegend denilen sert bir şekeri kırarlar. Bu şekerin baş kısmı kimin elinde kalırsa o kişiye gelinin ailesi bir hediye verir. Bu toplantıdan sonra kellegendin baş kısmı gelinin ailesi tarafından damadın evine götürülerek de hediye alınabilir (Cevadi, 1395/ 2016: 129- 130).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Elçin Aslanof'un yazıp Mehemed Rıza İsmailzade'nin çevirdiği "*Azerbaycan Toy Merasimlerinden Gelin Getirme*" makalesinde düğün bölümlerinden biri olan "gelin getirme" anlatılmıştır. Aslanof'un söz ettiğine göre Azerbaycan'da düğünler üç gün üç gece sürer ve gelin getirme düğünün ikinci günü olur. Yani düğünün ikinci günü gelin, damadın evine gider. Düğünün ikinci günü köylüler oğlan evinde toplanır ve davul zurna çalarken oynayıp eğlenirler. Oğlan tarafından bir grup kişi kız evine çalgıcılar eşliğinde gelinin çeyizini getirmek için gider. Bu sırada damat sağduşu, solduşu ve yedi tane atlı adamla yakınlarda bulunan bir imamzadenin türbesine gider ve burada "bey durma" merasimi yapılır. Bugün gelin evinden erkek evine içerisinde tenbeki yani tütün kesesi, arahçın denilen taç, yaylık ile oğlan için yapılmış kırmızı ipek bir yaylık gider. Damat sağduş, solduş ve arkadaşlarıyla bey hamamına gidip oradan

geldikten sonra komşunun ya da yengesinin evinde kendisine ayrılmış olan beylik otağına gider. Geleneklere göre akşama kadar burada insanlara görünmeden beklemelidir. Gelin getirmek için aksakallar, damadın ailesi ve akrabaları gelinin evine giderler. Damat tarafından aksakallardan biri gelinin beline kırmızı şal bağlar. Gelinin beline şal bağlayan kişinin gözüne gelini kötü nazardan korumak için tuz serperler. Gelin dışarı çıkarılırken gelinin akrabalarından biri gelinin kapısını tutar ve damattan bahşiş almadan gelinin çıkmasına müsaade etmez. Bu kapı kesmelerde kimi zaman tartışma çıktığı görülmüştür. Eskiden gelin ata bindirilerek damadın evine götürülürdü. Gelin damadın evine gelince orada gelin için kurban kesilir. Damat evin çatısına çıkar ve düğüne gelen insanların üzerine elma atar. Hanımlar gelini içeri götürüp eğlenir ve sonra herkes evine gider. Gerdek gecesi hakkında geline yenge, damada da sağduş ve solduş gerekli bilgileri verir (Aslanof, 1395/ 2016: 78- 84).

Derginin yetmiş sekizinci sayısında Kudret Ebulhüseyni “*Hatıralara*” yazısında Savalan köyünde geçmişte yaşanan bazı olaylar ile ölümle ilgili olan ve değişmeye başlayan bazı âdetleri anlatmıştır. Anılardan biri asker kaçakları ile ilgilidir. Eskiden zorunlu askerlik hizmeti 2 yıl olduğundan tarımla ilgilenen ailelerden bazıları çocuklarının askere gitmesini istemez çocuklarını bir şekilde saklamış, ancak asker kaçaklarını tespit etmeye köye emniyet kuvvetleri geldiğinde bu durumu birbirlerine haber vermek isteyen insanlar “*Karpız- Karpız!*” diyerek bağırmış. Yaklaşık 20- 30 sene önce köye bir şehidin gelmesiyle köydeki yas tutma âdetlerinde birtakım değişiklikler olmuştur. Köye şehit geldikten sonra şehit defnedilmiş ve “erşehan” adı verilen mersiyeciler köy mescidinde yapılan törende mersiye okumuşlardır. Böylelikle daha evvel evlerde yapılan yas âdetleri mescitte yapılamaya başlanmıştır. Bir başka yenilenen ölüm âdeti de şehirden alınmıştır. Bu âdete göre vefat eden kişi için ölüm ilanı afişleri hazırlanır ve duvarlara asılır. İlanda ölen kişinin akrabalarının adları, evinin adresi ve bir koşma da yazılmaktadır. Bir başka âdet de şudur: eskiden iki aile arasında bir husumut çıktığında aile üyeleri birbirlerine karşı aşağılayıcı koşmalar okur ve lakaplar takarlarmış (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 155- 157).

Ali Ramazani seksen üçüncü sayıdaki “*Horoz Kanı ve Ocakbaşı: Save'nin Yenibağ Kendi Toy Deblerinden*” yazısında başlıkta adı geçen köydeki bazı düğün âdetlerini anlatmıştır. Bu köyde damadın sağduşu evli solduğu bekar olmalıdır. Damat, sağduş ve solduğ bir eve konulur. Burada damat paşa, ötekiler de onun veziri rolündedir. Akrabalardan bir genç de bunların borkünü çalar. Bu evde sağduş ve solduğ damadın istediği yiyecekleri getirir. Sabahleyin öğleden sonra gelinin babası çıkıp köyde eskiden ocak olarak kullanılan bir yere gelir. Orada yere bir çizgi çizer ve horozun kanını akıtır. Gelin, bu ocağın etrafında üç kere dolanır. Sonra damat gelir ve gelinle ocağa selam verir, sonra o da ocağın etrafında üç kere dolanır. Bu işlem yapılmazsa çiftin çocuğunun olmayacağına inanılır. Sonra gidip evinin damına çıkar ve gelinin geldiği yola elma, nar ve kellegend atar. Burada damadın borkünü kim getirirse damadın babasından para alır. Gelinin bulunduğu odanın üstündeki dama kırmızı bir kumaştan küçük bir duvak yapılır. Bunu kim götürebilirse o da para alır (Ramazani, 1395/ 2016: 42).

Derginin seksen üçüncü sayısında İhsan Kasımhani “*Komuzan'da Geçirilen Toy Deblerimizden*” yazısında Komuzan'da uygulanan birkaç tane düğün âdetini anlatmıştır. “Paltar biçme” âdetinde kadınlar kız tarafına giderek gelin adayının düğünde giyeceği gelinliği ve yeni kıyafetlerini dikerler, burada çalıp oynarlar. “Gizlin hına”da kına gecesinden bir gece önce yakın akrabalar düğün sahibinin evinde toplanıp çalıp eğlenirler. “Beyi Hamam Yerinden Çıhardmak” âdetinde damat akraba ve arkadaşlarıyla beraber hamama gider. Hamamda yıkanıp dönerken yanında gelen herkes evinden getirdiği üzerlik, şerbet vs. damada verir ve damat bunun karşılığında onlara para verir. Kına gecesinde ele kına yakılır ve damat tarafına “yatan şamı” denilen bir yemek verilir. “Beyi bezemek”de düğün günü damat tıraş edilir ve düğün için hazırlanan kıyafetleri giyer (Kasımhani, 1395/ 2016: 49).

Solmaz Purnimet seksen beşinci sayıdaki “*Pileçay'da Gelin Getirme ve Doğum ile İlgili Bazı Ananeler*” yazısında evlilik, doğum ve doğum sonrasında yapılan bazı pratikleri anlatmıştır. Pileçay'da gelin getirilirken damat akrabalarıyla beraber saygı duyulan ihtiyar kadın ve adamlarla

beraber kız evine gider. Kız evine gelindiğinde damadın büyük erkek kardeşi gelin kızın beline kırmızı şerit bağlar. Şerit bağlandıktan sonra damadın babası ya da damatla beraber gelen ihtiyar adamlardan birisi börkünü gelin ve gelinin kaynının başına koyarak hayır dua eder. Burada gelinin ilk çocuğu erkek olsun diye kucacağına bir erkek çocuk verirler, bazen de aynı sebeple gelinin atının terkesine erkek çocuğu oturturlar. Bu sırada “*Anam bacım kız gelin/ El ayağı düz gelin/ Yeddi oğul isterim/ Birce dene kız gelin.*” bayatısını okurlar. Eğer köyde aynı anda iki gelin varsa, düğünün olduğu gün köyde bir cenaze çıktıysa ya da gelin odasına lohusa bir kadın girdiyse geline çille düşer. Gelini çilleden çıkarmak için yapılması gereken bazı davranışlar vardır. Eğer köyde aynı anda iki gelin varsa, bunların her ikisini aynı anda köyün dışına çıkarıp aynı anda köye tekrar getirmek gereklidir. Eğer köyde düğün sırasında ölen biri varsa, ölünün toprağından bir parça alınır ve bu toprak önce çocuksuz bir kadının başının üzerinden dökülür, sonra da aynı toprak gelinin başı üzerinden dökülür. Hamile kadının bebeğinin cinsiyetini anlamak için ebe, kadının karnının elle yoklar. Bir inanişaya göre de bebek, anne karnında sol tarafa yatarsa cinsiyeti kızdır. Hamile kadının sancısı tuttuğunda ebeye haber verilir. Ebe önce hamile kadına yağda pişmiş yumurta yedirir. Zamanı gelince de bebeği doğurtup göbeğini keser. Doğumda orada olan kadınlar ebeye para verirler ve bu paraya “göbek kesme” parası denilir. Eğer aile bebeklerinin ileride din ehli olmasını istiyorsa göbeğini mescide atarlar. Kesilen göbeğin kalınlığından bir sonraki bebeğin cinsiyeti hakkında yorumda bulunulur. Göbek inceyse sonraki çocuğun kız olacağına inanılır. Bebek doğunca temizlenir ve annesine verilir. Lohusa kadın 10 gün boyunca banyo yapmadan yatar, 10 gün sonra banyo yapar ve buna “on su” adı verilir. Lohusa kadının harabelik yerlere gitmemesi gerekir. Dışarı çıkan lohusa kadın al basmasın diye ihtiyaten eline şiş ve soğan alır. Kadın lohusalığı boyunca keklik otu çayı, kuymak, yeşillik yer. Çocuğu olmayan kadınları ebeler elle tedavi etmeye çalışır veya bu kadınlar nezir verip dua yazdırırlar (Purnimet, 1395/ 2016: 67- 69).

Derginin seksen altıncı sayısında Güneş Emanî “*Taza Bey- Gelin Üçün Bayramlık Aparmak*” yazısında Ahir Çerşenbe günü nişanlı kızlara

nişanlılarının verdiği hediye honçlarından söz edilmiştir. Ahir Çerşenbe’de erkek tarafı oğullarının nişanlandığı kızın evine honça yollar. Bunun içinde; meyve, sebze, kuruyemiş, tatlı, balık, ayna, üzerlik, süpürge, gül, kıyafet, ziynet, ayakkabı olur. Honçanın içinde siyah kıyafet olmaz. Eğer maddi durumları müsaitse oğlanın akrabaları da nişanlı kıza hediye verebilir. Azerbaycan’ın bazı yerlerinde yağ, et gibi pişirilmeye müsait olan gıdalar da Ahir Çerşenbe honçasına konulur. Bu hediyeler kız evinde sergilenir. Bu sergileme bazen şenlikli olur. Erkek tarafından kıza hediye verilmesinden sonra kız tarafı da erkek tarafına honça yollar. Bu honçanın içerisinde de şalvar, ayakkabı, göynek vs. olur. Kız tarafı erkek tarafından geri olmamaya çalışır. Bu hediyeler de sergilenir ve oğlan evinde kız evinden gelen misafirlerle bir arada yemek yenilir (Emani, 1395/ 2016: 145- 147).

Güneş Emani seksen yedinci sayıdaki “*Dişlik*” yazısında bebeklerle ilgili bazı âdetlerden ve inanışlardan söz etmiştir. Sözü edilen ilk inanış “şeşe kuşu” ile ilgilidir. İnanışa göre bebek doğduktan yedi gün sonra şeşe kuşu denilen bir varlık bebeğe vurarak bebeğin nefesinin kesilmesine sebep olur, bu durumda bebek kararıp nefesi kesilerek ölür. Bu durumdan bebeği korumak için şeşe kuşunu şaşkırtmak gerekir. Kuşu şaşkırtmak için bebeğin kıyafetinin birisi tavuk kümesine konulur. Bebeğin tavuk kümesinde olduğunu zanneden şeşe kuşu da kümesteki civcivlerden birini öldürür. Emani’nin anlattığı diğer âdet de bebeğin diş çıkarmasıyla ilgilidir. Bebekler genellikle altı aylıkken diş çıkarırlar. Bebeklerin önce alttan iki dişi sonra da üstten iki dişi çıkar. Altı aydan önce diş çıkaran bebeklere “başı boşdur”, altı aydan sonra diş çıkaran bebeklere “başı berk” derler. Dişli doğan bebeklere de “Bu uşak baş yiyen olacak.” derler ve kimseye zararı dokunmasın diye kurban keserler. Bebek dişlerinin çıkmasına yakın salya akıtmaya başlar. Bebeğin diş etleri de kamaşır ve bu hissi bastırmak için bulduğu her şeyi ağzına götürüp çiğnemek ister. Bu zamanlar aynı zamanda bebeğin en şirin olduğu zamanlardır. Bebek bu zamanlarda rahatsızlanır, ishal olabilir. Dişleri çıkan bebeğe anneleri: “*İki diş var kabakda/ Çöreği koymur tabakda/ İki diş dörd olacak/ Canımıza kurd olacak.*” dizelerini okurlar. İlk dişini çıkaran bebek için “dişlik” yani diş hediği pişirirler. Kimi insanlar dişlik pişirmeğin uğurlu olmadığına inanırlar

ve pişirmezler. Başka bir inanişaya göre de ilk dişini çıkaran bebek için dişlik pişirilirse öteki dişleri daha rahat çıkar. Dişliğin içine buğday, mercimek ve nohut koyulur. Üzerini de fındık, badem, ceviz, tarçın, yağ ve soğanla süslerler. Dişlik aile bireylerine ve komşulara verilir. Komşular da bunun için bebeğe küçük bir hediye verir (Emani, 1396/ 2017: 114- 116).

Seksen sekizinci sayıda Zekiye Zülfikari'nin "*Merend'in Kadim Toy Deblerinden*" yazısında Merend'de uygulanan düğün gelenekleri anlatılmıştır. Elçilik merasiminden sonra kız tarafının olumlu cevabı alınınca her iki aile kebin kesmek için bir akşam vakti bir araya gelir. Buna "söz danışma" ya da "ha beli" denilir. Bu özel günde her iki ailenin ak sakalları bir araya gelir. Bu günde ailelerin kebin konusunda anlaşamama ihtimalleri de vardır, eğer anlaşma sağlanmazsa evlilik gerçekleşmez. Anlaşma sağlandığı takdirde erkek tarafının yanında getirdiği kellegend kırılır. Kellegend kırıldığında kellegendin baş tarafı kimin elinde kalırsa o kişi bunu sonradan kızın annesine verir ve kızın annesinden para alır. Kız annesi de bunun bir parçasını "duvak kapma" merasimi olduğu gün kızının evine gönderir ve bu şeker geline çay ile yedirilir. Kellegendin geriye kalan parçaları da düğün davetlilerine gönderilir. Kebin kesme kız tarafının evinde yapılır. Bu sırada başka bir odada evlenecek olan kız, bekar arkadaşlarıyla bulunur. Bu sorada kebin kesme için çağırılan molla kızın yanına gelir ve kebin için onayını ister. Onayını almak için kıza üç kere sorar, kızın bu sorulara cevap vermemesi gerekir. Ancak üç kez sorduktan sonra yavaş sesle büyüklerin izniyle onayladığını bildirir. Kebin kesmeden sonra "paltar kesme" olur. Terzi bir hanım erkek tarafından birkaç kişiyle kız tarafının evine gider ve geline dikilecek çadra, don, şalvar gibi kıyafetlerin ölçüsünü alır ve dikmeye başlar. Paltar kesme töreni eğlenceli olur, bu törende mahnılar okunur. Terzi hanım kumaşı kesmek için makasının kesmediğini bahane ederek para alır. "Kaş alma" denilen törende de erkek tarafının hanımları muşata ile beraber kız evine giderler ve burada kızın kaşını alınırlar. Bu tören de yine şenlik havasında geçer. Birkaç gün sonra da "hına merasimi" olur. Erkek ve kızın kınası farklı yerlerde yapılır. Özellikle oğlan kınası oldukça eğlenceli geçer, kız tarafından oğlan evine içinde hediyeler olan "honça"lar gider. Damat adayı bu merasimde sağduş ve solduş seçer.

Damada kına yakılır. Erkek tarafının kına gecesinde âşık gelir. Kına gecesinin sabahında “bey hamamı” olur. Burada da davul zurna çalınarak eğlenilir, hamamın ücretini solduğ verir. Hamamdan sonra sağduşun evine gidilir ve burada bal, kaymak ve taze çörek yenilir, eğlenilir. Daha sonra herkes evine gider. “Gelin hamamı” da ikinci vakti yapılır. Gelinin arkadaşları ve yengesi hamama giderler. Gelin hamamında da yine eğlence yapılır, yeyip içilir ve sonra herkes dağılır. “Gelin aparma”da gelin önce muşata tarafından süslenir ve gelinliği giydirilir. Damat evinden gelen kişiler de gelini götürür. Gelinin götürmeden önce damadın erkek kardeşi gelinin beline kırmızı kuşak bağlar. Bu kuşağı bağlarken, “*Gelin gelin kız gelin/ El ayağı düz gelin/ Yeddi oğul isterim/ Son beşiği kız gelin.*” dizelerini okur. Sonra gelinin babası kızının koluna girip evi son bir kez gezdirip ona hayır dua eder. Bu olay duygusal bir havada gerçekleşir, gelin ve yakınları ağlar. Gelin, damat evine giderken gelinin yanında yengesi ve iki yaşlı kadın da gelir. Gelin, damat evine girmeden hemen önce damat, evin çatısına çıkar ve geline elma atar. Gelin, kapı eşiğine konulan kabı kırdıktan sonra eve girer. Gelinin yanında gelen yengesi ve iki yaşlı hanım gece boyunca bu evde kalır. Yaşlı kadınların görevi gelin otağını korumaktır. Yenge ise kızın bakire olduğunun kanıtı olan çarşafı damadın annesine verir, sonra da gelinin annesine kızının bakire olduğunu haber verir, bunun sonucunda kızın annesinden enam yani hediye ya da para alır. Bu haber alındıktan sonra “duvak kapma” töreni gerçekleştirilir. Haber alındıktan sonra gelinin annesi duvak kapma töreni için kuymak, kayganak pişirir, meyve ve tatlı da alarak akrabalarıyla beraber damat evine gider. Burada gelinin yüzü kırmızı bir şal ile örtülür. Damadın en küçük erkek kardeşi bir ağaç dalı ile bu şalı alıp kaçar. Duvağı kapıp kaçan kişi gelinin annesinden hediye alır. Bu işlemden sonra da çalıp oynarlar. Bu merasimde gelinin ailesi daha çok eğlenir çünkü kızlarının bakire çıkmasıyla ağır bir görevi yerine getirmiş olurlar (Zülfikari, 1396/ 2017: 178- 182).

Ali Feyzullahi Vahid doksan birinci sayıdaki “*Saka Türklerinde Oyuncakla Haber Göndermek (Ayin- e Peyk ve Peyamferesti Ez Tevellod- e Nozad Ba Erusksazi Der Beyn- e Turan- e Sakayi)*” makalesinde Saka Türklerine ait olan doğumla ilgili bir âdetten söz etmiştir. Bu âdete göre

dede savaştayken torunu doğduğu takdirde bebek büyüklüğünde bir oyuncak yapılarak giydirilir ve yanına da savaş aletleri konularak dedeye gönderilir. Çocuğun eli boyanarak bebeğin üzerine konur ve elinin izi çıkması sağlanır. Çocuğun üzerine de mensup olduğu boyun tamgası çizilir. Vahid'in belirttiğine göre bu gelenek Firdevsi'nin Şehname'sinde de tarif edilmektedir (Vahid, 1396/ 2017: 7- 13).

Derginin doksan dördüncü sayısında Ali Hacı "Kadimki Cavanların Evlenmeği" yazısında Şahsevenler arasındaki bir evlenme geleneğinden bahsetmiştir. Şahsevenlerde büyük kardeşler evlenmeden küçük kardeşler evlenmezler (Hacı, 1396/ 2017: 148).

Haydar Hademli'nün doksan beşinci sayıda yazmış olduğu "Meragey'de Toy Resimlerinden" yazısında başlıkta adı geçen yerdeki evlenme ile ilgili gelenekler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Makalede yazanlara göre İslâm Devrimi'nden önce burada bir erkek bir kızı beğendinde kıza ilgisini belli etmek için onun arkasından yürürmüş. Sonrasında kızın ailesinin niyeti öğrenildikten sonra eğer bu niyet olumluysa istemeye gidilir. Erkek tarafı kız istemeye anne, baba ve akrabalarla beraber giderler. Bazen kız tarafı erkek tarafına çabucak olumlu cevap vermez ve aksakallar vasıtasıyla ikna edilir. Kız istemeden sonra şirni yani şerbet içilir, buna "küçük toy" denilir. Bu sırada başlık ve kebin meseleleri tartışılır ve bir karara bağlanır. Daha sonra "büyük toy" yapılır. Büyük toya gelen misafirler yanlarında yiyecek içecek ya da yemiş getirirler. Düğünlere âşıklar da gelir. Büyük toydan sonra gelin, damadın evine gelir. Gelin getirme sırasında da müzik eşliğinde eğlence yapılır. Toy merasimlerinde misafirler düğün masraflarına yardım etmek için genç çifte para verirler, buna "gırgın" denilir (Hademli, 1396/ 2017: 59- 61).

Derginin doksan beşinci sayısında Ebulfazıl Firdevsi "Şeseven Elinde Bir Neçe Resm (Göbek Kesme, Kara Sıfra Resmi)" yazısında Şahsevenlere ait iki âdeti anlatmıştır. İlk âdet "göbek kesme" olarak adlandırılır. Bu âdete göre bir kız bebeği doğduğunda onu amcasının, dayısının, teyzesinin ya da halasının oğlan çocukları varsa, dört yaş civarındayken bebeğin göbeği oğlan adına kesilmektedir. Ya da bir kadın hamile ise erkek çocuk sahibi olan başka bir kadın doğacak çocuk eğer kız olursa, kızı kendi oğluna

nişanlamak isteyebilir. Bu durumda kız bebeğinin göbeği oğlan çocuğunun baş parmağının üzerine konulur. Eğer hamile kadın ve ailesi istemezse bir şey demezler. Ancak bu teklif onaylanırsa kesinlikle verilen sözden dönülmez. Yazıda anlatılan ikinci gelenek “Kara Sıfra Resmi”dir. Bu geleneğe göre eğer bir insanın bir yakını vefat ederse komşuları ve akrabaları cenaze sahibini yalnız bırakmaz ve ona sofraya kurarlar, ölünün helvasını da yine cenaze sahibine pişirtmezler, helvayı da cenaze sahibinin komşuları ve akrabaları pişirir, ölüye rahmet dilerler. Ölünün kırkı çıktığında yas sahibinin akrabaları bir deve ve katır süslerler. Yas sahibini de deveye bindirerek mezarlığa götürürler (Firdevsi, 1396/ 2017: 62- 63).

Mehammed Komıcanı'nın yüzüncü sayıya yazmış olduğu “*Komıcan'da Düğün Gelenekleri (Adab ve Resum- e Ezdevac- e Komıcan)*” makalesinde başlıkta belirtilmiş olan Komıcan adlı yerleşim yerindeki evlenme ile ilgili geleneklerden söz edilmiştir. Makalede belirtilene göre anlatılan geleneklerin bir kısmı bugün uygulanmamaktadır. Bu bölgede evlenme ile ilgili uygulamalar keşfiyat, gizli elçilik, aşikar elçilik, nişan, nikah ve büyük düğün aşamalarından oluşmaktadır. Kimi aileler bu aşamaların tamamını uygularken kimileri de bazı aşamaları atlamaktadır. Keşfiyat aşaması evlenme çağındaki kişilerin birbirlerini görüp beğenmesini kapsamaktadır. Taraflar birbirlerini nehir ya da su kuyularının kenarında çamaşır yıkarken, kuyulardan su çekip taşırken veya yolda gezerken görüp beğenebilirler. Daha sonra birbirlerini beğenen gençler konuştuğundan sonra kız tarafına haber verilir. Kızın ailesi onay verdiği takdirde erkek tarafı akrabalarla beraber kız evine kızı istemeye yani elçiliğe giderler. Kızı istemeye giderken erkek tarafı yanlarında yüzük, kellegend denilen bir şeker ve bir parça kumaş götürür. Bu sırada kız ailesinin evinde de akrabalar hazır bulunmaktadır. İki aile bir aradayken bir süre konuşup olumlu sonucu açıkladıktan sonra kellegend, ailenin büyükleri yani aksakallar tarafından kırılır. İran Türkleri arasında kebin denilen bir gelenek de vardır, bu geleneğe göre erkek tarafı kız tarafına belirlenmiş bir miktar hayvan yahut arazi yani gelir getirecek bir şey bağışlar. İki aile arasında anlaşma sağlandıktan sonra aileler akşam yemeği yerler. Akşam yemeğinde amaç iki ailenin birbirlerini daha iyi tanımasını sağlamaktır, ayrıca akşam yemeğinde yüzük takılır ve düğün

tarihi kararlaştırılır. Bu bölgede “toy vereği” denilen bir âdet vardır. Düğün için bir ateş yakılır, bu ateş verek denilen bir bitkinin yakılmasıyla elde edilir. Bu bitki düğünden önce gençler tarafından toplanır. En çok verek toplayan gence damadın annesi ya da babası tarafından şal, şapka ya da çorap gibi bir ödül verilir. Düğüne insanları davet ederken de hediye gönderilir, bu hediye genellikle tatlıdır. Davetli insanlar da düğünü olan genç çifte hediye etmek için tarlalarından elde ettikleri mahsulden ya da yetiştirdikleri koyun, kuzu gibi hayvanlardan getirirler. Düğün sırasında damadın yanında sağduş ve solduş denilen arkadaşları olur ve düğünün başından gerdek gecesine yapılacak işler hakkında damada yardımcı olurlar. Damat gerdeğe girdiği zaman bunların görevi de biter. Sağduş ve solduşa damadın annesi tarafından şal, çorap ya da eldiven gibi hediyeler verilir. Düğünden hemen sonra sağduş ve solduşun da düğünü olabilir. Bu bilgiler verildikten sonra makalede düğün hamamı ile ilgili bilgilere geçilmiştir. Düğün hamamı da şöyle tarif edilmiştir: Sağduş ve solduşlar damadı müzik eşliğinde bir hamama götürürler. Salavat okurlar ve damada nazar değmesin diye üzerlik otu yakarlar. Damadın ve arkadaşlarının girdiği hamama o gün kimse girmez, düğün hamamı yapılacak hamam o gün için kiralanır. İran Türklerinin evlenme âdetleri arasında “gizli hına” denilen bir uygulama vardır. Bu uygulamada damadın çok yakın akrabaları gelin evine giderek gelinin eline kına yakarlar. Düğünün ilk günü “pazar biçme” denilen bir âdet vardır. Bu âdette kız ve erkek tarafının birbirlerine aldıkları hediyeler sergilenir. Bu âdetten sonra saz ve müzik eşliğinde eğlenilir. Düğünün ikinci günü “büyük hına” denilen âdette de genç kızlar kına ve mumlar hazırlar ve sofraya kurarlar, bu sofraya gelin, damat ve akrabalar oturur. Misafirlerin de çoğu hanımdır. Bu etkinliğe âşıklar da gelir ve bayatılar okur. Eğlence bittikten sonra gelin ve damada kına yakılır. Kınanın üzerine para konulur. Kına gece yarısına doğru yakılır. Bu etkinlik sırasında gelin evine gelen damat tarafı akrabaları gelin evinden çatal, kaşık gibi bir eşya çalmaya çalışırlar. Gelinin ailesi evlerinden bir şey çalınmaması için dikkat ederler. “Köyme getirmek” denilen başka bir âdete göre de gelinin ailesi tepsilerin içine ayna, Kur’an- Kerim ve çeşitli hediyeleri süslediği tepsilere koyarak damadın evine gönderir. Tepsilerde hediye olarak damat için alınan

kıyafetler ve bir miktar para, başka bir tepside tatlı, bir diğesinde de kırmızı elmalar vardır. Genç kızlar bu tepsiyi başları üstünde taşırlar. Yeni kurulacak ev için alınan çeşitli eşyalar da hayvanlara yüklenir ve müzik eşliğinde damat evine doğru yola çıkılır. Damat evinde gelen misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulur ve hediyeler verilir. “Bey bezetmek” âdetinde de damat tıraş edilir, kendisine gelen kıyafetlerden giyer. Burada “çürüğü” denilen ve kadın erkek karışık icra edilen ve halaya benzeyen bir oyun oynanır. Burada damadın eşyalarının çalınması sağduş ve solduş tarafından engellenmeye çalışılır. Eğer damadın bir eşyası çalınırsa, damat bu eşyayı çalan kişiye bir şey hediye ederek geri almak zorundadır. Düğünün üçüncü günü gelini getirmek için bir at hazırlanır. Saz ve söz eşliğinde ayrıca salavat okunarak gelinin evine gidilir. Gelin evine gidildiğinde gelinin dayısı gelinin çıkmasını engeller. Dayıyı gelinin çıkmasına razı etmek için ona bir hediye verilir. Sonra gelin Kur’an- 1 Kerim’in altından geçirilerek ata bindirilir. Gelinin ilk çocuğu erkek olsun diye at üzerindeyken gelinin arkasına 4- 5 yaşlarında bir erkek çocuğu bindirilir. Gelin damat evine teslim edilirken de dua edilir. Gelin damat evine geldiğinde sağduş, solduş ve damat geline selam verir, gelin de onlara selam verir. Gelin selam verdikten sonra damat bir kırmızı elma ısırır ve gelinin geldiği yola atar, başka bir kırmızı elmayı da kibleye doğru atar. Bu elmaları orada bulunan insanlar yakalamaya çalışırlar. Gelinin tepsi içinde getirmiş olduğu elmalar da insanların üzerine atılır, boş tepsi insanlara gösterilir. Sonra da gelin gerdek odasına götürülür, insanlar dağılır. Gelin odaya girmeden önce geline ekmek verilir ve bu ekmekleri yer, buna “ocak çöreği” denilir. Ekmekleri yedikten sonra gelin gerdek odasına geçer. Damada da bir parmak üzüm pekmezi yedirilir. Pekmezin geri kalanı orada kalan kişilere dağıtılır. Gelin, damat gelene kadar odada yalnız kalmaz ve çok yakın akrabaları ile birlikte bulunur ve hazırlanır. Damat geldiğinde, damattan bir hediye aldıktan sonra bu kişiler gerdek odasından çıkarlar. Gerdek gecesinde yapılması gereken şeyler gelin ve damada büyükleri tarafından daha önceden anlatılır. Eğer gelin ya da damat vazifesini yapamazsa buna “bağlı kalmak” denir. Gelinin bir vazifesi gerdek gecesine kadar bâkire kalmaktır. Gelin, gerdekten sonra bekâret kanını damadın annesine

göstererek bunu kanıtlar. Bu olaydan sonra tekrar bir eğlence yapılır. Bekâret kanının bulunduğu mendil gelinin eşyaları arasında saklanır. Düğünün dördüncü günü damat tarafından misafirlere öğle vakti bir yemek verilir, bu yemeğin adı “Mustafa”dır, ıslanmış nohut ve kuruttan yapılmaktadır. Bu yemekten hemen önce de misafirler arasında bir tepsi gezdirilir, öncelikle orada bulunan yaşça en büyük kişi yani aksakal tepsiye bir miktar para koyar, diğer davetliler de aynı şeyi gerçekleştirir. Kimin ne kadar para verdiği dair bir liste tutulur. Bu para alma işine “as kes” denir (Komicani, 1397/ 2018: 65- 84).

Yüzücü sayıda konuyla ilgili diğer makale Veliullah Hüsrevbige’ye aittir. Hüsrevbige “*Gelin Getirme Merasiminde Çavuş Okuması (Çavuşhanı Mahsus- e Erusberan Der İsaabad)*” makalesinde İsaabad köyünün geleneklerine göre gelini baba evinden çıkarırken salavat okunduktan sonra “çavuş” denilen şiirler okunduğunu belirtmiş ve hem kendisinin derlediği hem de “Ateşkedeye Kerimi” adlı bir kitaptan aldığı bu şiirlerden bazılarını yazısına eklemiştir (Hüsrevbige, 1397/ 2018: 165- 166).

Rukiye Abdili derginin yüz yedinci sayısındaki “*Adahlı Kızlara Koç Kurbanlığı*” makalesinde nişanlı kıza Kurban Bayramı için kurbanlık götürme geleneği ile ilgili bilgi vermiştir. Kurban Bayramı sabahı bir koça kına yakılır. Koçun bir boynuzuna ayna, öbür boynuzuna şal konulur, sırtına da erkek tarafının akrabalarının aldığı hediyeler ve yiyecek olan bir hurç ve tatlı bağlanarak kız evine gönderilir. Damat, akrabalarıyla birlikte koçu kızın evine götürür. Kapıyı çaldığında kızın anne ve babası kapıya çıkar ve teşekkür eder, sonra kız gelip elinde bir tasla koça su içirir ve damada göynek hediye eder. Burada kurban kesilir. Kurban kesilirken boynundan fişkırان kan, bir kapta toplanır. Bu kan korkan çocukların alınına sürülür. Koçun ayrılan bedeni ve başının arasından gelin ve damat geçirilir. Burada yemek verilir ve eğlenilir. Kurban eti yedi parçaya ayrılır. Damada kurban eti ve bir hediye honça verilir. Kurban etinin bir miktarı konu komşuya dağıtılır (Abdili, 1397/ 2018: 41- 42).

Aynı sayıda Mehemed İhsani “*Ayrandibi Kendinde Evlenmek ve Toy Debleri*” yazısında Ayrandibi köyündeki evlenme âdetlerini anlatmıştır. Zorunlu askerlik görevini yerine getirdikten ve eğitimini tamamladıktan

sonra evlenmek isteyen erkek sevdiği kızla evlenme isteğini kız kardeş ve annesine söyler, onlar da evin babasına bildirir. Elçilik merasimine de oğlanın büyük annesi, halası eğer onlar yoksa annesi gider. Gitmeden önce kız evine haber gönderilir. Elçiler kızın evine geldiklerinde kızın anne ve babasına gelme sebeplerini söylerler. Misafirlerin gelme sebebini öğrenen kızın ailesi bir süre düşünmek istediklerini ve aileye kararlarını bildireceklerini belirtirler. Düşünme müddetinde kızın da fikri sorulur. Kızın fikri olumluysa kararı babasına bıraktığını söyler. Olumsuzsa da bunu ifade eder. Daha sonra elçiler tekrar gelene kadar oğlan ve annesi kızla görüşür. Üç gün geçmeden de elçiler tekrar gelirler ve söz için gece gelmeye karar verirler. Sonraki gelişlerinde erkek tarafı bir kutu tatlı alır ve kız istenir. Kızın babası: *“Oğlan da sizindir kız da!”* dedikten sonra kebin ve başlık meseleleri üzerine konuşulur. Bu görüşmeden sonra şehre nikah kıymak için gidilir. Oğlanın annesi ya da kız kardeşi, kızın anne ve babası da gelir ve molla nikahı kıyar, nikahtan sonra çarşıya gidilir ve yüzük alınır. Şimdilerde bazı insanlar mollayı eve çağırıp nikahı evde kıydırır ve sonra da eğlence yapılır. Oğlan tarafı sonraki günlerde akrabalarıyla beraber akşam yemeği yedikten sonra kellegend, şal, yüzük ve şirni yani şerbet olarak kız evine giderler. Burada onlara çay ikram ederler. Sonra kellegend çekiçle kırılır. Kellegendin küçük bir parçasını orada bulunan çocuklardan biri alıp götürür ve sonra oğlanın ve kızın annesinden hediye alır. Şirni içildikten sonra meclis dağılır. Sonraki günlerde genç çift akrabaları ile alışverişe giderler. Alışverişte kıza kıyafet, ayakkabı, altın gerdanlık, bilezik alınır. Kızın yanında gelen ailesine de birkaç hediye alınır. Alışverişten sonra herkes kız evine gider ve burada misafirlere tatlı ve çay ikram edilir. Kıza alınan hediyeler sergilenir ve kızın annesi erkek tarafına teşekkür eder ve çalıp eğlenilir. Şimdilerde bu âdet iki kez yapılır, yani kız tarafının evinde ve erkek tarafının evinde hediyeler sergilenir ve sonra çalıp eğlenilir. Nikaha kadar bir defa kız tarafı erkek tarafına, bir defa da erkek tarafı kız tarafına misafirlığe gider. Bu misafirliklerde kıza ve erkeğe “ayak açma” hediyesi verilir. Düğüne kadar kız tarafının çeyiz yapmaya vakti vardır. Kızın çeyizine kızın akrabaları da katkıda bulunabilir. Düğünden iki gün evvel erkek tarafından birkaç kişi kızın çeyizini almak için izin istedikten sonra

çeyizi almaya gelirler. Kızın çeyizinin listesi hazırlanır ve imzalanır. Bu listenin bir nüshası kızın babasına bir nüshası da erkek tarafına verilir ve çeyiz erkek tarafına götürülür. Eskiden kızın çeyizi kız, erkek evine gelmeden kısa süre önce götürülürken, şimdi ise düğün günü öğleden önce ya da düğüne birkaç gün kala götürülmektedir. Eskiden kızın çeyizi götürülmeden önce kızın küçük erkek kardeşi ya da akraba çocuklarından başka küçük bir çocuk çeyiz sandığına oturur ve para verilmeden oradan kalkmazdı. Şimdi küçük çocuk çeyizin olduğu valizin yanında durur. Düğünden önce oğlanın babası birkaç akrabası ile birlikte kızın evine gidip, kızın başlık parasını verir ve düğün yapılması için izin ister. İzin aldıktan sonra giderler. Düğüne kadar erkek ve kız tarafı hazırlıklar yapar. Oğlan düğünde çalacak insanları ayarlar ve davetiyeleri dağıtır. Kız tarafı da kendi akrabalarına davetiye verir. Kartların üzerinde kına, gelin getirme ve düğünün yeri ve tarihi yazar. Gelin getirilmeden önce kına gecesi yapılır. Kına gecesinde oğlan da kendisine sağduş ve solduş seçer. Damat sağduş ve solduş seçtikten sonra gece on iki gibi onlarla oynar. Burada eğlence yapıldıktan sonra kına ve bir buket gül alınarak kız evine gidilir. Kız ve oğlan birbirlerinin eline kına yakarlar. Sonra kına kabının içine iki tane sikke konulup karıştırılır. Sağduş ve solduşluğa seçilen kişilerden bu sikkeleri bulmaları istenir. Sikkeleri kınanın içinden bulan ilk kişi sağduş, ikinci kişi ise solduş olur. Yeyip içip eğlenilir ve kına merasimi biter. Toy günü kız ve erkek tarafı yemek verir. Erkek tarafı kız evine gelini götürmeye geleceklerini haber verir. Haber verildikten sonra erkek evinden aksakallar ve gençler kız evine gelini getirmeye gider, önce bir çay içerler ve kız evindeki aksakallardan kızı götürmek için izin isterler. İzin aldıktan sonra kızın beline damadın babası ya da erkek kardeşi şal bağlar hayır dua eder. Şal bağlamadan sonra kız evde üç kere dolandırılır. Kız anne babasının elini öptükten sonra annesi kızın şalına çörek ve başka yiyecekler bağlar. Kız tam evden çıkacakken kızın babası, amcası ya da erkek kardeşleri bir hediye almadan kızın gitmesine izin vermez. Hediye alındıktan sonra kız dualarla evden çıkar. Gelin ve damat arabaya biner. Bazı çocuklar gelin arabasının yolunu keser ve para almadan açmazlar. Araba, damadın evinin kapısına geldiğinde burada çalıp söylenilerek eğlenilir. Sonra damat, sağduş

ve solduğuyla evin çatısına çıkar. Sağduğ ve solduğun elinde birer tepsi bulunur. Tepsilerde de üçer elma, gül ve çikolata vardır. Aşağıda gelinin amcası ya da dayısı gelinin başının üzerinde bir tepsi tutar ve damat elmayı bu tepsiye değdirmeye çalışır. Elmanın tepsiye değmesi uğurlu sayılır. Elmalar bittikten sonra gül ve çikolatalar atılır. Bundan sonra misafirler giderler, yakın akrabalar kalır. Gelin ve damat birlikte eve girerler. Gelin eve girmeden önce kapının eşiğine konulan bir çay tabağını ayağıyla basarak kırmalıdır. Gelin eve girdikten sonra da eğlence olur. Kadınlar gelinin yüzünü açarlar. Düğünden sonraki sabah kızın babasının evine yakın akrabalar toplanırlar ve oğlan evine haber verilerek gelini görmeye giderler. Burada birkaç saat eğlence olur. Misafirler genç çifti tebrik ettikten sonra giderler. Düğünden birkaç hafta sonra kızın ailesi kızları, damatları ve damadın ailesini yemeğe çağırır, buna da “ayak açma” denir (İhsani, 1397/2018: 43- 51).

Konuyla ilgili yüz yedinci sayıdaki bir diğer yazı Emir Mölevi’ye aittir. Mölevi “*Şeb- i Heft (Yeddi Gecesi)*” yazısında Şazend’de yeni doğan çocuklara isim verme ile ilgili bir pratikten söz etmiştir. Çocuk yedi günlük olduğunda aile, akrabalarla bir araya gelerek şükretme niyetiyle bir akşam yemeği yerler ve dedeleri tarafından yeni doğan bebeğe ad verilir. Bu toplantıda çocuğu temsilen bir resim çizilir. Çocuk erkekse at binerken ya da tarlada çalışırken, kız ise ev işi yaparken bir resim çizilir. Bu çizim çocuğun yatağına konur. Çok fazla kız çocuğu olan insanlar en son doğan kız çocuklarına “Yeter” adını verirken, geç çocuk sahibi olan insanlar “Allahverdi, Tanrıverdi, Mollaverdi” gibi isimler koyarlar. Bazen isimlerin önüne “Hacı” kelimesi de getirilir, örneğin “Hacı Fatma, Hacı Zehra, Hacı Ali vs. ”. Çocuğa yakın akrabaların ve yeni vefat etmiş kişilerin adının verilmesi uygun görülmez. Kimi aileler de çocukları doğmadan önce isim belirler ve bunu yeddi gecesinde çocuğa koyarlar (Mölevi, 1397/2018: 60-61).

Derginin yüz on birinci sayısında Mehemed Rıza İsmailzade “*Kızı Koydun Eşiğe, Cehizi De Koy Eşiğe*” makalesinde çeyiz hakkında bilgi vermiştir. Çeyiz, evlenmeden önce kız tarafının evleneceği eve götüreceği şeylerdir. Genellikle el işi, altın ya da gündelik hayatta kullanılacak eşyalar

olur. Bir nevi erkek tarafının masraflarını azaltmaya faydalı olur. Farklı şekillerde olsa da her ülkede çeyiz vardır. Birçok yerde çeyiz, kız çocuğu evlilik çağına gelmeden önce hazırlanır. Çeyizin içinde kap kacak, fereş, kelep şışı, yün eşya, gıda vs. olur. Çeyiz düzmek oldukça masraflı bir iştir. Ebeveynler kızlarına zengin bir çeyiz düzmek için imkanlarını zorlar. Kızına çeyiz düzmek için bankadan kredi çeken, ev satanlar bile olabilir. Kızın zayıf bir çeyizle gelin olması oğlan evinde de hoş karşılanmaz. (İsmailzade, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 125- 130).

2.1.13. Bayramlar- Karşılamlar- Uğurlamalar ile İlgili Yazılar

Türkçe Sözlük'te bayram sözcüğünün üç anlamı vardır. Bunlardan ilki "*milli veya dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler*" ikincisi "*özel olarak kutlanan gün*", üçüncüsü "*sevinç, neşe*"dir (Akalin ve öte. , 2011: 288). Pertev Naili Boratav'a göre ise bayram, kurallarını geleneklerin tespit ettiği bir dizi gösterilerden oluşur. Bayramın en önemli özelliği kutlanmasına herhangi bir kişinin vesile olmamasıdır. Bu özellik bayramı doğum, evlenme ve ölüm için yapılan törenlerden ayırmaktadır. Örneğin cenaze töreni ölen bir insan için, evlilik töreni evlenen bir kadın ve erkek için düzenlenirken, bayram bir topluluğun tamamı tarafından topluluğun tamamı için uygulanan törenleri kapsamaktadır (Boratav, 2013: 233).

Karşılama sözcüğünün Türkçe Sözlük'te "*karşılama işi, istikbal*" ve "*Trakya ve Marmara bölgesinde oynanan bir halk oyunu veya oyunun müziği*" olmak üzere iki tane anlamı bulunmaktadır (Akalin ve öte. , 2011: 1337). Uğurlama sözcüğü ise Türkçe Sözlük'te "*uğurlanma işi*" olarak geçmektedir (Akalin ve öte. , 2011: 2412).

Derginin üçüncü sayısında Alireza Sarrafi "*Bayramlar Bayramı*" yazısında Nevruz Bayramı'nın tarihi hakkında bilgi vermiştir. Sarrafi'nin belirttiğine göre Azerbaycan'ın birçok yerinde Nevruz Bayramı'na yalnızca bayram denilmekte, sadece öteki bayramlardan ayırmak istendiğinde Nevruz Bayramı şeklinde ifade edilmektedir. Azerbaycan Türklerinin birçok bayramı tıpkı öteki Müslüman Türklerde olduğu gibi İslâmiyet ile bağlantılıdır ve ay takvimi esas alındığı için yıldan yıla farklı günlerde kutlanmaya başlanır. Ancak Türklerin İslâmiyet'ten önceki bayramları ve

şenlikleri güneş takvimi esasına göre düzenlenmiştir ve başlangıç ve bitiş günleri yıldan yıla değişmez. Hıdır Nebi Bayramı, Çille Gecesi, Ahir Çerşenbe ve Nevruz bu cümleden bayramlardır. Hıdır Nebi ve Ahir Çerşenbe tıpkı Nevruz Bayramı'nın hazırlığı gibidir. Senenin son ayı da halk takviminde “Bayram ayı” olarak adlanmıştır. Sarrafi İran'da Türklerden önce yaşayan başka medeniyetlerin de Nevruz'u bilip kutladığını belirtmiştir. Bunlardan sonra öteki Türk topluluklarında Nevruz Bayramı'na verilen isimleri vermiştir. Örneğin Hakas Türkleri Nevruz'a “Çılpaçı” ya da “İl Başı, Kazak Türkleri “Jana Kün”, “Yeni Gün”, “Ulus Günü”, “Ulusun Ulu Günü”; Afganistan'daki Türkler “Kızıl Gül Bayramı” da demektir. İran, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Türkiye'de bu bayram Nevruz olarak bilinmektedir. Ayrıca bu bayram Tatlar tarafından da kutlanılmaktadır. Mezarlık ziyareti yapmak, akrabayı ziyaret etmek, fakirlere ve hastalara yardımda bulunmak, yeni ve temiz kıyafetler giymek, semeni ya da baklava gibi tatlılar yemek Nevruz adetleri arasındadır (Sarrafı, 1387/ 2008: 1- 4).

Aynı sayıda İsmail Memedli “*Heris'de Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı*” yazısında başlıkta adı geçen bayramlarla ilgili yedi tane gelenek hususunda bilgi vermiştir. “*Berat çağırma*” Esfand ayının çerşenbesi ve Ahir Çerşenbe'de yapılır. İnsanlar topladıkları odunları evlerin damına yığar ve ateş yakarlar. Sonra da bu ateşin üzerinden atlarlar. Atlarken de: “*Ağırlığım, uğurluğum son bulsun.*” ya da “*Ay Berat parta parta.*” derler. Barut ya nef yakıp göğ atarak şenlik yaparlar. “*Kurşak sallamak*”da yılın son gününün akşamı gençler ucuna küçük bir kese bağladıkları ipi ya da şalı evlerin bacalarından aşağı sarkıtırlar. Bunu gören ev sahibi bu ipin ucundaki keseye ya da şala meyve koyar. Eğer şalı sallayan kişiyi o evin kızıyla nişanlıysa ipin ucuna çorap da koyulabilir. Bakü'de bu geleneğe çok benzeyen bir gelenek “*papak attı*” olarak adlandırılır. “*Sudan atılmak*”ta yılın son çerşenbesinde seherde suyun üstünden atlanılır ve atlarken de: “*Ağırlığım, uğurluğum dökülsün.*” derler. Gelinler çaydan su getirip bacadan dökerler. “*Yumurta oynamak*” Ahir Çerşenbe ve Nevruz'da yapılır. Bu zamanlarda gençler yumurtaları soğan kabuğu, sarı çöp gibi doğal materyallerle boyarlar ve tokuştururlar. “*Din dinlemek*” de bayram akşamı hava karardıktan sonra

herkes kendi evine gider. Genellikle gençler ya da bir dileği olanlar komşularının kapısının dışında ya da damlarının üstünde bacaya yakın yerlerde içerideki konuşmaları dinlerler. Bu konuşmalara göre gelecekleri hakkında bir fikir sahibi olurlar. Bundan dolayı o gece evlerde olumlu şeyler konuşulmaya çalışılır. “*Girdekan oynamak*” oyununda girdekan yani ceviz ağacının meyvesi kullanılır. Bu oyun Nevruz’da gençler tarafından oynanılır. “*Görüşe getmek*” adeti, Nevruz’da büyükleri ve o sene bir yakını ölen kimseleri ziyaret etmek anlamına gelmektedir (Memedli, 1387/ 2008: 4- 7).

Aynı sayıda Rahim Kablnijad “*Bağmaruf Kendinde Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı Merasimleri*” makalesinde Bağmaruf’ta uygulanan çerşenbeler ve Nevruz Bayramı âdetleri hakkında bilgi vermiştir. Kalnijad’ın bahsettiğine göre Son Çerşenbe’de bazen bir bazen de birkaç aile bir araya gelerek ateş yakarlar ve bu ateşin üzerinden atlarlar. Ateşin üzerinden atlayan kişi “*Atıl butul çerşenbe/ Kalbim açıl çerşenbe/ Ağrımı uğrumu yel götürsün/ Ruzumu Allah getirsin.*” sözlerini söyler. Bu ateş sönünce külleri bir çatıdan aşağı dökülür. Bugün yeni evlenen çiftlere kız tarafının ailesi çeşitli hediyeler gönderir, bu hediyelere “çerşenbelik” denir. Son çerşenbede evlerin kapıları açık bırakılır. İnsanlar evlerdeki konuşmaları dinleyerek o yılın iyi ya da kötü geçeceğine dair tahminlerde bulunurlar. Nevruz’a 15 gün kala buğday çimlendirilir ve bu buğdayın çiminden semeni yapılır. Nevruz’da büyükler ziyaret edilir. Yeni evlenmiş olan damadın kayınvalidesine kellegend götürmesi ve damada boyalı yumurta, gömlek ya da çorap hediye edilmesi de Bağmaruf’taki Nevruz âdetlerindedir (Kablnijad, 1387/ 2008: 8- 14).

Meryem Hüdabahş üçüncü sayıda “*Bağvezir Kendinde Çerşenbeler*” makalesinde Bağvezir’de uygulanan çerşenbe geleneği hakkında bilgi vermiştir. Hüdabahş’ın sözünü ettiğine göre ilk çerşenbe “Haber Çerşenbesi” olarak adlandırılmaktadır. Nevruz Bayramı’nın gelişinin habercisi olarak kabul edilir. Bu çerşenbede tarlalar ekilir. İkinci çerşenbeye “Güle Çerşenbe” denilir. Güle çerşenbede hanımlar buğday filizlendirir. Üçüncü çerşenbe “Küle Çerşenbe” adını almaktadır. Bu çerşenbede temizlik yapılır. Dördüncü ise “Ahir Çerşenbe”dir ve yılın son çerşenbesi olarak bilinir. Bu çerşenbede nişanlı kızlara nişanlıları tatlı, giyim kuşam ya da

ziynet eşyası olarak hediyeler verir. Genç kızlar erkenden uyanarak nehirlerin üzerinden atlar ve “*Atıl batıl çerşenbe/ Bahtım açıl çerşenbe.*” dizelerini okuyarak bahtlarının açılmasını murat ederler. “Açar salma” merasimi denilen bir başka geleneğe göre de insanlar kimi evlerde konuşulanları dinler ve evde konuşulanlara göre gelecekleri hakkında bir tahminde bulunurlar. Son Çerşenbe akşamı evlerde “pay göndermek” denilen bir geleneğe göre evlerde bu akşam pişirilen etli pilavın bir miktarını insanlar gelinlerine, kızlarına ya da nişanlı erkekler nişanlılarına gönderir. Birkaç aile bir araya gelerek bu gece ateş yakarlar ve ateşin üzerinden atlarlar. Nişanlı erkekler bu gece nişanlandıkları kızın evinin bacasından şal sallar ve bu şala hediyeler konulduktan sonra yukarı çekerler. Bu geleneğin adı “şal sallamak”dır (Hüdabaş, 1387/ 2008: 18-22).

Üçüncü sayıda Mehemed Alipur Makdum ve Ali Berazendeh “*Hüdaferin Bölgesinde İl Bayramı*” makalesinde Aras nehrinin kenarında bulunan Suçaylı, Caferabad, Sarıçalı ve Mahrızlı köylerini içeren Hüdaferin bölgesindeki çerşenbe gelenekleri hakkında bilgi vermektedir. Bu köylerin bulunduğu yerin yakınında bir baraj inşa edildiği için köylüler şehirlere göç etmiştir. Hüdaferin’de insanlar Son Çerşenbe’de incir ağacının herhangi bir yerini bükerek bir dilek dilerler. Ertesi gün geldiklerinde bükükleri yer düzelmişse dileklerinin kabul olacağına inanırlar. Bir başka inanca göre de Son Çerşenbe’de insanlar evlerinin dört köşesine taş yığarlar. Ertesi sabah kalktıklarında yığıldıkları taşların altında börtü böcek bulurlar ise o yıl, eskiye göre daha varlıklı olacaklarına inanırlar. Bugün yapılan bir başka dilek dileme şekli de selvi ağacına sarılmaktır. İnsanlar selvi ağacına sarılarak dilek tutarlar. Ayrıca bir dilek tutarak herhangi bir evin kapısını dinlerler. Evde konuşulanlar olumlu ise dileklerinin kabul olacağına, olumsuz ise kabul olmayacağına inanırlar. Kimi insanlar bugün su kenarına giderek suyun kenarına yumurta dizerler. Yumurtaların yakınına da siyah ya da beyaz renkte boyalar koyarlar. Eğer yumurta siyah boyaya bulaşırsa o yılın kötü geçeceğine, beyaza boyanırsa o yılın iyi geçeceğine inanırlar. Öteki bölgelerde olduğu gibi burada da nehirden atlama, ateş yakma,

yumurta tokuşturma gelenekleri de görülmektedir (Makdum ve Berazendeh, 1387/ 2008: 23- 27).

Alireza Sarrafi on üçüncü sayıdaki “Çille” yazısında Çille merasiminin felsefesinden ve merasimlerin bazı özelliklerinden söz etmiştir. Sarrafi’nin bahsettiğine göre Çille Gecesi kışın en uzun gecesidir. Yaşar Kalafat da Çille Gecesi’nin Tanrı’dan bolluk ve bereket isteme ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Eski Türkler Çille’nin ilk gününü Nardoğan ya da Gündoğan adıyla bayram olarak kutlamaktadırlar. Hâlen Tatarlar, Başkurtlar, Çuvaşlar ve başka Türk boyları arasında böyle bir bayramın mevcut olduğu bilinmektedir. Azerbaycan’da ise bu bayram unutulmuştur. Nardoğan ya da Gündoğan Bayramı sadece bugün birbiriyle karşılaşan iki insanın birbirlerini “Özüne gün doğsun.” diyerek kutlamalarında yaşamaktadır. Azerbaycan’ın bazı yerlerinde, özellikle şehirlerinde Çille Gecesi yerine “Yelda Gecesi” terimi de kullanılmaktadır. Ayrıca bu terim Süryani ve Asur dillerinde de bulunmaktadır. Bu bilgilerden sonra Sarrafi, sözlüklerde Çille’nin hangi anlamlara geldiğini sırasıyla yazmıştır. Bu anlamlardan biri kışın ilk 40 günü; bir doğumdan, ölümden ya da düğünden sonraki ilk 40 gün; dervişlerin, ibadetle geçirdikleri 40 günlük inziva anlamlarına gelmektedir. Bununla birlikte Sarrafi Büyük Çille’nin 40 gün, Küçük Çille’nin 20 gün sürdüğünü belirtmiştir. Çille Gecesi sofraya kurulur. Bu sofrada birçok kuru yemiş, yaş meyve, kavut bulunur. Sofraya en son olarak karpuz gelir. Bu karpuz yaz mevsiminden saklanmış bir karpuzdur ve herkese dilim dilim ikram edilir. Eğer o an biri evde yoksa onun payına düşen karpuz saklanır. Çille karpuzunu yiyen kişinin soğuktan etkilenmeyeceğine inanılır. Çille Gecesi âdetlerinden biri de nişanlı erkeğin nişanlısına “Çillelik” adlı hediye yollamasıdır. Bu hediyenin içeriğinde giyim kuşam, kuru yemişler, kavut ve Çille karpuzu bulunmaktadır. Bu gece bayatı falı, kulak asma denilen fallar da bakılır. İki Çille arasında Köse Gelin merasimi yapılır. (Sarrafi, 1388/ 2009: 2- 19).

Ehad Ferehmendi on üçüncü sayıdaki “*Hıdır Nebi Merasimleri*” yazısında Hıdır Nebi Bayramı’ndaki birtakım uygulamalardan söz etmiştir. Öncelikle Hıdır Nebi Bayramı hakkında genel bilgiler vermiş ve bu bayramın ufak tefek farklarla Azerbaycan’ın her yerinde mevcut olduğunu

ve Büyük Çille'nin son dört, Küçük Çille'nin son üç gününün Hıdır Nebi Bayramı olarak kutlandığını ifade etmiştir. Bir inanışa göre Hz. Hızır boz atıyla gelirken evlerde bayram sevinci görmez ise küsüp gidermiş. Hz. Hızır küsünce de evlerden bereket eksilir ve bahar geç gelirmiş. Hıdır Nebi Bayramı'nda sofralarda kovurga, kovut, semeni, pirinçten pişirilen yemekler ile boyanmış yumurta bulunmaktadır. Küçük çocuklar bugün komşuları gezerek Hıdır Nebi Bayramı'yla ilgili şiirler olan "Hıdır nağmesi" okurlar ve bayram payı alırlar. Çocuğa bayram payı verilmediği takdirde Hz. Hızır'ın küseceğine inanırlar. Hıdır Nebi Bayramı'nda gençler gelecekteki eşlerini öğrenmek için bazı davranışlarda bulunurlar. Örneğin birbiriyle evlenme icazesi olmayan kız ve erkek Hıdır Nebi Bayramı'nda Hıdır Nebi kovutuna yedi tırnak tuz atıp yer ve sonra uyur. Uykusunda sevdiğini ve kendisini bir çeşme başında birbirlerine su verirken görürler. Uyanınca da bu rüyalarını büyüklerine anlatırlar ve büyükler de evlenmelerine ön ayak olur. Bugün gençlerin kısmetlerini öğrenmek için yaptığı bir âdet de şöyledir: Bekar kız ve erkekler tuzlu bir yiyecek hazırlar ve sabah erken kalkarak bunu bir köpeğin önüne koyarlar. Köpek yiyeceği yedikten sonra hangi eve doğru giderse bekar gencin kısmetinin o evde olduğuna inanırlar. Bu bayramda kızlar bol tuzlu ekmek yer ve uyurlar, uykularında hangi erkeğin elinden su içerlerse o erkekle evleneceklerine inanırlar. Ayrıca kızlar başlarına baş örtü bağlayarak aynaya bakarlar. Aynaya baktıkları zaman evlenecekleri kişiyi göreceklerine inanırlar. Gelecekte evlenilecek kişiyi öğrenmek için yapılan bir başka âdette ise kızlar niyet ederek ekmek pişirirler ve bunu da dışarı koyarlar. Karga ekmeği kapıp hangi tarafa götürürse genç kız da karganın ekmeği götürdüğü yerde bulunan bir eve gelin gideceğine inanır. Hıdır Nebi'de kadınlar bir akarsu ya da pınar kenarına birkaç yumurta ve çeşitli renklerde boya koyarlar. Ertesi gün geldiklerinde yumurtanın kırmızı renge boyanmış olması iyiye işaret, siyah renge boyanmış olması kötüye işarettir. Ayrıca boyanmış yumurtayı tokuşturmak bu bayramda çocukların eğlencesidir (Ferehmendi, 1388/ 2009: 20- 31).

Derginin on üçüncü sayısında Nasır Menzuri'nin "*Çille, Karı, Kar, Karpız, Kış*" yazısı "Dilin Mitoloji Düşüncesi" kitabının bir bölümünün

özetidir ve daha evvel Dilmaç dergisinin otuz dördüncü sayısında yayımlanmıştır. Yazıda öncelikle Çille Gecesi üzerine bilgiler verilmiş, sonra da başlıkta sözü edilen kelimelerin etimolojik olarak incelemesi yapılmıştır. Yazıdan öğrenilen bilgilere göre yazın en uzun gününe ve kışın en uzun gecesine Azerbaycan Türkçesinde “Çille” denilmektedir. Hem kışın hem de yazın Çille’si vardır. Kışın Büyük Çille 40 gün, Küçük Çille ise 20 gün sürmektedir. Karpuz da Çille de yenilen meyvedir. Bu bilgilerden sonra etimolojik incelemelere geçilmiştir (Menzuri, 1388/ 2009: 32- 53).

Aynı sayıda Hasan Babayi “*Büyük Çille- Bala Çille Ananelerine Bir Haşiyeye*” makalesinde öncelikle Çille’nin kelime anlamı üzerinde durmuştur. Kelimenin kırk anlamına geldiğini, Türkçede Çille kelimesini içeren birçok söz grubu bulunduğunu, Farsçada bu kelime yerine “yelda” kelimesinin kullanıldığını anlatmıştır. Kırk sayısının Türklerde önemli bir sayı olduğunu, insanın ancak kırk yaşında olgunlaştığını ancak kelimenin bunlardan başka “kırklanmak” fiilinin de kökü olduğunu ve bu fiilin de “temizlenmek” anlamına geldiğini açıklamıştır. Kışın ilk gününe Büyük Çille denilmektedir. Bugün kışın en uzun gecesi başlamaktadır. Büyük Çille’den sonraki ilk 20 gün de “Bala Çille” olarak adlandırılır. Çille’nin ilk akşamı kuru yemiş, kış meyveleri ve karpuzdan oluşan bir sofraya kurulur. Bugün yenilen karpuzun rengi kırmızıya dönük olursa, kışın daha kolay atlatacağına, karpuzun rengi açık olduğunda kışın sert geçeceğine inanılır. Ayrıca Azerbaycan’ın bazı yerlerinde karpuz yerine bu gece nar tüketilir (Babayi, 1388/ 2009: 54- 59).

Meryem Hüdabahş derginin on üçüncü sayısındaki “*Bağvezir Kendinde Çille Geceleri*” yazısında Çille Gecesi’nde yapılanları anlatmıştır. Bu gece herkes evlerinde toplanır ve çeşitli yemişlerin ve yazdan samanlıkta sakladıkları karpuzun olduğu bir sofraya kurarlar. İnsanlar birbirlerine masallar, hikayeler anlatarak sohbet ederler. Gece sabaha kadar oturmak amaçlanır. Sabah olduğunda eğer kar yağmışsa ava çıkılır. İnsanlar oğullarının nişanlı oldukları kızın evine “Çillelik” gönderirler. Çillelik’in içinde kırmızı elma, ayva, nar, karpuz, tatlı yiyecekler, ayna, tarak, sabun, çorap vs. bulunur ve bunlar erkek tarafının akrabaları vasıtasıyla gönderilir. Bunları götüren kişi başında taşır ve kızın babasından bir hediye almadan

kıza teslim etmez. Kız tarafına verilen Çillelik'i görmek için kızın komşuları kızın evine gider (Hüdabahş, 1388/ 2009: 60- 63).

On üçüncü sayıda konuyla ilgili son yazı Ali Asger Cemrasi'ye aittir. Cemrasi "*Köse Gelin Merasimi*" yazısında Halaç Türkleri arasındaki Köse Gelin merasimini anlatmıştır. Halaç Türkleri arasındaki Köse Gelin merasimi çobanlar tarafından icra edilmektedir. Tören, kış başladıktan kırk gün sonra yapılmaktadır. Halacistan'ın bazı köylerinde merasime altı kişi iştirak etmektedir. Bunlar; gelin, ak köse, kara köse, torbaçı, dohulçudur. Bu merasimde Köse yırtık pırtık bir paltar giyer, takma sakal ve iki de boynuz takar. Yanındakiler de çalıp söyleyerek ona eşlik eder. Ellerinde davul ve zurna da olur. Kösenin yanında bulunan kişiler şiirler okuyarak ve ev ev gezerek insanlardan hediye toplar. Köse Gelin merasimi Nevruz'dan önce yapılır, bir nevi Nevruz'un karşılayıcısıdır (Cemrasi, 1388/ 2009: 67- 72) .

Ehad Ferehmendi on altıncı sayıdaki "*Azerbaycan'da Bayram Debleri*" yazısında Nevruz Bayramı gelenekleri hakkında bilgi vermiştir. Bu adetlerden bazıları semeni pişirmek, temizlik yapmak, yumurta boyamak, temiz ve yeni kıyafetler giymek, küslerin barışması, akraba ve eş dostu ziyaret etmektir. Bir halk inanişına göre Nevruz Bayramı nasıl geçerse gelecek yıl da o şekilde geçer. Başka bir halk inanişına göre de bayram akşamı evdeki her birey için bir mum yakılır. Mumu en geç sönen kişi, ötekilere göre daha uzun yaşar. Nevruz Bayramı'ndaki bazı âdetler Zerdüştlük ile bağlantılıdır. Nevruz "Yeni Gün" anlamına gelmektedir ve bu bayram Türkiye, Afganistan, Irak, Suriye, Tatristan, Türkistan coğrafyasındaki ülkelerde kutlanmaktadır. Ferehmendi Nevruz Bayramı ile ilgili âdetleri anlattıktan sonra bayram ile ilgili 18 tane atalar sözü örneği vermiştir (Ferehmendi, 1389/ 2010: 2- 15).

El Bilimi dergisinin yirmi ikinci sayısında Seyyid Ebulkasım Encevi'nin yazıp Alireza Zihak'ın çevirdiği "*Hoy'da Hıdır Nebi Merasimleri*" yazısında Hıdır Nebi ile ilgili bir gelenekten söz edilmiştir. Bu geleneğe göre kadınlar kavut yaptıktan sonra kavutun yanına ayna ve tarak da koyarak bir gece boyunca bekletirler. Sabah geldiklerinde kavutun üzerinde bir el izi görürler. Bu izin Hz. Hızır'ın eli olduğuna inanırlar, şükür için namaz kılarlar. Sonra kavutu komşulara dağıtırlar. Komşular da bunun

karşılığında un, yumurta, tuz gibi şeyler verirler (Encevi, 1389/ 2010: 33-34).

Yirmi ikinci sayıda Seyyid Ebulkasım Encevi'nin yazıp Alireza Zihak'ın çevirdiği "*Hoy'da Çille Gecesi*" yazısında Hoy'da uygulanan Çille Gecesi âdetleri anlatılmıştır. Encevi'nin bahsettiğine göre Hoy'da Çille Gecelerinde evlerde tavuklu pilav pişirilir. Nişanlı kızlara gelin oldukları evden hediyeler gönderilir. Bu hediyeler arasında çeşitli yiyecekler de bulunur. Bu yiyecekler hediyein yanında gönderilen on iki tane boş kabın içine konulur. Yeni evlenmiş kadınlara da bu gece aileleri tarafından hediyeler verilir (Encevi, 1389/ 2010: 35- 36).

Derginin otuz altıncı sayısında yer almış olan Yaşar Kalafat'ın "*Kengerli Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları*" makalesinde yazar öncelikle Kengerli Türklerinin Türkiye, İran, Azerbaycan, Nahcivan ve Gürcistan'da yaşadığını ve bu Türk boyunun Saka ve Kimmerler kadar eski olduğundan dolayı halk bilimi araştırmaları için önem arz ettiğini, ancak bu boy hakkında yeteri kadar araştırma yapılmadığını belirtmiştir. Semerkant merkezli Kenger ülkesi ve Kengerlilerin tarihi hakkında da bilgi veren Kalafat, daha sonra bu Türk boyunun âdetleri, gelenekleri, görenekleri ve inançları hakkında da bilgi vermiştir. Örneğin; Kengerli Türlerinde de tıpkı Azerbaycan Türklerinde olduğu gibi Büyük Çille 40 gün, Küçük Çille ise 20 gün sürmektedir. Küçük Çille'nin 20 günü boyunca insanlar her gün bir ailenin evinde toplamaktadır. İnanışa göre Çille her gün bir eve misafir olmaktadır. Ev sahibi de hava çok soğuk olmasın diye sevilen yemekleri hazırlar ve yemeklerin malzemesini de bol tutar. Eğer hava çok soğuk olursa ev sahibinin misafirini iyi ağırlamadığı düşünülür. Çille, gözle görülmeyen bir misafir gibidir. Bazen ev sahibi kişi evinin eşiği önünde "Çille'nin ağzını yakmak" amacıyla ateş yakabilir. Büyük Çille'nin son, Küçük Çille'nin de ilk gününe Hıdır Nebi Gecesi derler. Bu gece insanlar bir evde toplanırlar. Ayrıca bu gece kovut pişirilir, komşulara dağıtılır. Kengerli Türkleri Hıdır Nebi'nin bu gece evleri gezeceğine ve gezdiği eve bir işaret bırakacağına inanırlar. Bu inanç Anadolu Türklerinde de vardır (Kalafat, 1390/ 2011: 2-13).

Ali Mehemmed Halefizengir otuz dokuzuncu sayıda “*Kış Kültürümüzde*” yazısında kış mevsimi ile ilgili halk inanışlarından bahsetmiştir. Kış mevsiminin her ayının halk arasında ayrı bir adı bulunmaktadır; Dey ayı Çille, Behmen ayı Donduran ve Esfend ayı Bayram adını almaktadır. Kışın ilk 40 günü Çille’dir. Sonbahar’ın son gecesi Çille Gecesi olarak bir bayram gibi kutlanır. Bugün bayram sofrası kurulur; sofrada karpuz, kovut, yaş ve kuru meyveler bulunur. Bugün aynı zamanda kışın en uzun gecesidir. Bu gece yenilen karpuz yazdan alınıp samanların arasında saklanır. Büyük Çille’den sonra gelen 20 gün de Küçük Çille adını alır. Küçük Çille günleri Büyük Çille günlerinden daha soğuk olur. Büyük Çille’nin son dört günü ile Küçük Çille’nin ilk üç ya da dört günü Hıdır, Hıdır, Çırçır ya da Çarçar günleri olarak adlandırılır. Büyükler bugünler için “*Hıdır girdi, kış girdi; Hıdır çıhdı, kış çıhdı.*” derler. Hıdır Bayramı’nda kovut yenilir. Bazı bölgelerde bu bayramı Küçük Çille’nin onuncu günü kutlayan da vardır. Hıdır Nebi Gecesi kapı eşiğine biraz kovut koyarlar ve buna Hıdır’ın izi düşerse eve bereket geleceğine inanırlar. Kışın ilk iki ayı böyle geçtikten sonra Bayram ayı gelir, Bayram ayının ilk yedi günü “Çillebeçe” günüdür. Çillebeçe’nin ilk akşamına da “Kurdoğlu” denilir. Çillebeçe’den sonra “Karı Çillesi” gelir. İnanişaya göre develer bu zamanlarda çiftleşmek ister. Karı Çillesi’nden sonra da “vade” olarak adlandırılan günler gelir. Yedi gün süren bu zamanlarda vade yeli denilen bir rüzgar eser. Halefizengir kış mevsimi ile ilgili anlattıklarından sonra mevsimle ilgili 17 atalar sözü ve deyimi sıralamıştır (Halefizengir, 1390/ 2011: 3- 7).

Ekber Azad otuz dokuzuncu sayıdaki “*Tekemçiler (Sayaçılar)*” yazısında sayacılık geleneği hakkında bilgiler ve sayacı şiirlerinden örnekler vermiştir. Yazar bütün bu bilgileri Şahsevenlerin Ali Babalı tayfasından olan Hıdır Azad’dan derlemiştir. Sayacılar ya da diğer adıyla tekemçiler kapı kapı dolaşarak insanlardan yiyecek maddeleri toplarlar. Sayaçılar kapı kapı gezerken ellerinde tahtadan yapılmış hayvan şeklinde bir oyuncak olur. Bu oyuncuğa genellikle kırmızı renkli kıyafet giydirirler, oyuncuğun boynuna zincir asarlar. Pullarla da süslerler. Söz konusu gelenek Nevruz öncesi icra edilmektedir (Azad, 1390/ 2011: 8- 10).

Aynı sayıda Ahmed Meserret “*Bizim Yurdda... Bizim Elde... ; Bilesuvar Folkloru Potansiyelleri*” makalesinde Bilesuvar’daki çeşitli gelenekleri kısaca anlatmıştır. Azerbaycan’ın diğer yerlerinde olduğu gibi burada da Çille Gecesi yani yılın en uzun gecesinde büyüklerin evlerinde sofralar kurulur. İnsanlar bu toplantılarda birbirlerine masallar, bayatlar okurlar. Bayrama bir ay kala her çarşenbe şenlik yapılır. Çarşenbelerde şal sallamak, kulak asmak (insanların evlerinin kapısını dinleyerek içeride konuşulanlara göre kendi gelecekleri için tahminde bulunmak), tekemçi gelmesi gibi âdetler yerine getirilir. Bu günlerde yasta olanlara “Kara Bayram”ı var denilir ve onların evlerine ziyarete gidilir (Meserret, 1390/2011: 20- 23).

Solmaz Purnimet otuz dokuzuncu sayıdaki “*Nemin Köylerinde Çarşenbe Merasimi (Meraksim- e Çeharşenbesuri Der Rustahaye Nemin)*” yazısında Nevruz’un karşılayıcısı niteğilinde olan çarşenbe merasimleri hakkında bilgi vermiştir. Nemin’de insanlar “Kül Çarşenbe” ye hazırlık için her yerde temizlik yaparlar. “Gül Çarşenbe”de ise köy halkı yakacak malzeme toplar ve her aile kendisi için ateş yakar. İnsanlar ateşin üzerinden atlarken “*Atıl batıl çarşenbe/ Bahtım açıl çarşenbe*” derler. Ayrıca kına yakılır. “Şal sallamak” ve “kulak asdı” da çarşenbelerde yapılan birer âdettir. Şal sallama âdetinde gençler nişanlılarının olduğu evlerin bacalarından aşağı şal sarkıtırlar ve bu şala ev sahibi tarafından çeşitli hediye konulur. “Kulak asdı” ise bir tür faldır. Çarşenbelerde dışarıdaki kişiler evlerin kapılarını dinler ve evde konuşulanlara göre gelecekleri için bir tahminde bulunurlar. Eğer kapı dinlenildiği sırada evde olumlu şeylerden söz ediliyorsa kapı dinleyen kişi bunu geleceğinin hayırlı olacağına yorar. Çarşenbenin bittiği sabah insanlar nehirlerin üzerinden atlarlar. Çarşenbelerin hepsi bittikten sonra Nevruz gelir. Nevruz’da herksin bir odaya girip mum yakarak yılın dönmesini beklemesi âdettendir. Ayrıca Nevruz âdetleri içerisinde Kur’an okumak, büyükleri ziyaret edip bayramlaşmak, insanların kızları ve damatlarının evine bayramlık hediyeler göndermesi de vardır (Purnimet, 1390/ 2011: 27- 29).

Mehseti İsmail kırkıncı sayıdaki “*Bahar Bayramı ve Ananevi Âdetler*” yazısında Nevruz Bayramı ve Ahir Çarşenbe hakkında bilgi verilmiştir.

Nevruz Bayramı ve Çerşenbelerin mitolojik köklere dayandığını ifade eden yazar, Nevruz Bayramı ve Ahir Çerşenbe âdetlerinden kısaca bahsetmiştir. Hem Nevruz'da hem de Ahir Çerşenbe'de nişanlı kızlara damat evinden, yeni evli kızlara ise baba evinden çeşitli hediyeler gelmektedir. Bu hediyeler kuru ve yaş meyveleri içermektedir. Nevruz'u yani Bahar Bayramı'nı karşılamak için önce temizlik yapılmalıdır. Bir inanışa göre Ahir Çerşenbe gecesi kişi ailesiyle birlikte evinde bulunmazsa yedi yıl boyunca evinden ayrı kalır. Ahir Çerşenbe'de insanlar vefat etmiş büyüklerinin mezarlıklarını ziyaret eder ve bugün mezarlıklara helva götürürler. Helvanın mezarlıktaki börtü böceğin hakkı olduğu düşünülür. Ahir Çerşenbe sabahı erkenden evden çıkılarak bir suyun üzerinden atlanır. İslamiyetten önce de Türkler arasında var olan "İl Ahir Bayramı", "Od Bayramı", "Yeddilevin", "Baca Baca" olarak da anılan Ahir Çerşenbe ile "Bahar Bayramı" olarak adlandırılan Nevruz Bayramı'nı yazar "Tengrizim" yani İslamiyet öncesi Türk inançlarıyla ilişkilendirmiştir (İsmail, 1391/ 2012: 2- 8).

Kırkinci sayıda Hüseyin Feyzullahi Vahid "*Nevruz Bayramı Mı Yoksa Domuz Bayramı Mı (Iyd- ı Nevruz Ya Iyd- ı Domuz)*" makalesinde Nevruz Bayramı'nın Aryan kökenli ırklardan değil de Sümerlerin Domuz Bayramı'nda bugünlere kaldığını ileri sürmektedir. Sümerlerde Domuzi adlı bir ilahe için böyle bir bayram kutlanmaktadır. Vahid; Sümerlerin Aryan ırklarından üç bin yıl önce İran topraklarına geldiklerini ve bu bayramı kutladıklarını, İranlıların eski inanışlarına göre bahar mevsiminin bulunmadığını sadece yaz ve kış mevsiminin olduğunu, oysaki Nevruz'un bir bahar bayramı olduğunu, Avesta'da Nevruz kutlamasının bulunmadığını ve Farsların tarihi kaynaklarında Nevruz ile ilgili bir kaydın mevcut olmadığını savunmaktadır. Vahid, İranlılar'ın Müslüman olduktan sonra Nevruz'u kutladıklarını ve Selçukluların İran'a gelişiyle Nevruz'un daha da kökleştiğini ifade etmiştir (Vahid, 1390/ 2011: 9- 17).

Aynı sayıda Mehemed Alipur Makdum "*Atıl Batıl Çerşenbe, Bahtım Açıl Çerşenbe*" yazısında Nevruz'un karşılayıcısı olan ve bir yıl içinde bulunan "çerşenbe"ler hakkında bilgi vermiştir. Nevruz Bayramı'ndan önce dört tane çerşenbe bulunmaktadır. Birinci çerşenbeye "Su çerşenbesi" adı verilmektedir. Bu çerşenbede kışın buz tutmuş olan akarsular yavaş yavaş

erimeye ve toprak ıslanmaya başlar. Su Çerşenbesi'nin suya tapınma ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Halk arasındaki bir inanişaya göre Su Çerşenbesi'nde sudan atlayan kişi bütün bir yıl hasta olmaz. Su Çerşenbesinde eski Türklerin su tanrısı olan "Yada"ya da nağmeler okunmaktadır. Yazar Su Çerşenbesi ile ilgili bilgileri sıraladıktan sonra su ile ilgili halk inanişları ve atalar sözlerini gruplar hâlinde yazmıştır. Örneğin bir inanişaya göre su içen insanı yılan sokmaz. "Su ihsandır.", "Kanı kan ile yumazlar, su ile yuyarlar.", "Su çanağı su yolunda sınar." Yılın ikinci çerşenbesi "Od Çerşenbesi" adını alır. Bu çerşenbede güneş toprağı yavaş yavaş ısıtır. Od Çerşenbesi'nin önemi eski insanların güneşe ve ateşe atfettikleri önemden ileri gelmektedir. Üçüncü çerşenbe "yel çerşenbesi"dir, Yel Tanrısı ile ilgilidir. Üçüncü çerşenbede ılık rüzgarlar eser, iyice ısınan toprağı yaz mevsiminin kokusunu getirir. Yel Çerşenbesi hakkındaki bilgilerden sonra yazar, "Yelinen gelen yelinen gider.", "Yel kayadan ne aparacak." atalar sözlerini örnek verdikten sonra yelle ilgili bir halk inanişını da anlatmıştır. Bu inanişaya göre Yel Çerşenbesi gecesi bir söğüt ağacının altında niyet edilip yel baba çağırılır. Rüzgarın eserek söğüdün dallarını yere değıdirmesi kişinin niyet ettiğı şeyin kabul olduğı anlamına gelmektedir. Yılın son çerşenbesi "Torpak Çerşenbesi"dir. Halk arasında buna "Yer Çerşenbesi" ya da "İl Ahir Çerşenbe" de denilmektedir. Son Çerşenbe'de toprak iyice ısınır ve ekim dikime hazır olur. Bugün bekar kız ve erkekler ateş yakıp üzerinden atlayarak "Atıl batıl çerşenbe/ Bahtım açıl çerşenbe" sözlerini söyleyerek kismetlerinin açılmasını dilerler (Makdum, 1391/ 2012: 18- 22).

Azize Hebibi kırk altıncı sayıda "Vergehan Köyünün Geleneklerine Kısa Bir Bakış (Nazer- i Be Adab ve Resum- e Maişeti, Dini ve Fesliye Rustaye Vergehan)" makalesinde Doğı Azerbaycan'ın kuzeybatısında bulunan üç bin beş yüz nüfuslu Vergehan köyünde yapılan bazı düğün, Ramazan, Çerşenbe geleneklerinden, birkaç yemekten ve çeşitli inanişlardan söz etmiştir. Hebibi'nin bahsettiğine göre bu köyde Regaib Gecesi'nde dilek tutulur. Hurma, helva dağıtılır. Ramazan ayında köye, şehirden bir molla getirilir; bu molla her akşam köydeki bir kişinin evinde misafir edilir ve Ramazan bittikten sonra da göndrilir. Köyde Muharrem ayında Hz. Hüseyin

için yas etkinlikleri de düzenlenmektedir. Bu etkinliklere civar köylerden insanlar da katılır. Köyde Çille Gecesi de yapılmaktadır. Çille Gecesi'nde insanlar hep birlikte tatlı yer ve masallar anlatılır. Köyde yapılan yiyecekler arasında süt aşı, kavurğa, hitab görülmektedir. Yılın Son Çerşenbesi'nde insanlar herhangi bir yere taş koyarak bir dilek diler ve kimin taşının altından böcek çıkarsa o kişinin dileğinin kabul olacağına inanılır (Hebibi, 1391/ 2012: 38- 52).

Derginin elli ikinci sayısında Mehemed Alipur Makdum'un "*Hüdaferin Bölgesinde Bayram İnançları*" yazısında önce Aras nehrinden ve nehir üzerindeki köprülerden söz edilmiştir. Bunlardan sonra bölgedeki bayram inançlarına geçilmiştir. Makaleye göre üç tane çerşenbe vardır. Bunlar; Haberci (Yalancı) Çerşenbe, Küle Çerşenbe ve Ahir Çerşenbe'dir. İlk ikisine Yel Çerşenbesi ve Od Çerşenbesi de denilmektedir. Örneğin Ahir Çerşenbe'de insanlar ağaçların canlandığına, suların yenilediğine ve söğüt ağaçlarının eğilip yer ile buluşup yere selam verdiğiğine inanır. Ahir Çerşenbe'de Nevruz için hazırlıklar yapılır. İnsanlar ateşin üzerinden atlar. Bu gece aileler bir arada bulunur, akşam yemeği için pilav pişirirler, gençler bacalardan aşağı şal salları ve bu şala ev sahipleri çeşitli hediyeler koyar. İnsanlar sabah erkenden kalkıp niyet ederek bir incir ağacının dalını bükerek, ertesi gün baktıklarında incir ağacının dalı düzleşmişse bunu dileklerinin kabul olduğuna yorarlar. Ayrıca evin yakınında bir yere taş koyulur ve ertesi gün kontrol edildiğinde taşın altında böcek varsa o senenin bereketli geçeceğine inanılır. Hüdaferin'de insanlar söğüt ağacını arzu ve isteklerle ilişkilendirmişlerdir. Ahir Çerşenbe'de insanlar söğüt ağacına sarılarak dilek dilerler, bu şekilde dileklerinin kabul olacağına inanırlar (Makdum, 1392/ 2013: 2- 14).

Ekber Agayı'nın elli üçüncü sayıdaki "*Ahir Çerşenbe ile Bayram Bizim Mahalde*" yazısında Miyana'da Ahir Çerşenbe ve başka bayram merasimlerinde yapılan uygulamaları anlatmıştır. Ahir Çerşenbe'de evlerin damında ateş yakılıp ateşten atlanır. Eğer o yıl birinin cenazesi olduysa cenaze sahibi ateş yakmaz, cenaze sahibinin ateşini komşuları yakar. Ayrıca bu bayram da Miyana'da "şal sallamak" ya da öteki adıyla "kurşak sallamak" âdeti de yerine getirilir. Bu âdete göre gençler herhangi bir evin

bacasından aşığı şal sallar ve ev sahibi de bu şalın içine çeşitli hediyeler koyar. Ahir Çerşenbe'de gençler yaşlı insanların bacasından aşığı su dökerler ve ev sahibine esenlik dilerler. Ahir Çerşenbe'de suların üzerinden atlanır, koç boynuzlarına kırmızı kumaş bağlanır, hamamda yıkanılır, gece geç yatılır. Ayrıca Ahir Çerşenbe'de evden dışarıya ateş, tuz, para, elek, un, bitki, odun vermezler. Nevruz Bayramı'nda ihtiyarlar Kur'an okur, yıl dönünce insanlar birbirlerinin yeni yıllarını tebrik eder. "Dağçılar Bayramı" senenin son haftasında yapılır. Miyana'daki bir dağın Keçilik Zirvesi'nde insanlar toplanarak sazlı sözlü eğlence yapar ve yeni yılın gelişini kutlarlar, bu iş saat sabah yedide başlar. "Kovutluk Bayramı"ise, Küçük Çille'nin son cuması çok fazla kızı olup da Allah'a dua ettikten sonra oğlu olan ailelerin yaptığı bir bayramdır. Bu bayramda konu komşu da çağırılır ve yeyip içilir (Agayi, 1392/ 2013: 2- 6).

Derginin altmışıncı sayısında Behram Sürgün "*Pölke Bayramı*" yazısında Binab'da yapılan Pölke Bayramı'nda söz etmiştir. Bu bayram için insanlar şehir merkezindeki meydanda toplanırlar. Çocukların daha öncesinde kapı kapı dolaşıp şiir okuyarak evlerden topladığı eski bez parçalarını yakar ve bu ateşin etrafında şiirler okuyup çeşitli etkinlikler düzenlerler (Sürgün, 1392/ 2013: 41- 42).

Muharrem Perizad altmış birinci ve altmış ikinci sayılardaki "*Karapapak Deblerinden: Koç Katımı Merasimi*" makalesinde yazın gerçekleştirilen hayvancılıkla ilgili bir geleneği anlatmıştır. Koç Katımı denilen bu gelenek yazın kırk beşinci gününden sonra cuma günü uygulanır. Öncelikle koyunlar ve koçlar ayrı ayrı yıkanır ve süslenir. Koçları koyunları katacak insanlar da süslenir. Bu merasim bir şenlik havasında geçer, balaban ya da dilli düdük de çalınır, gençler at yarışı yapıp at üzerindeki hünerlerini sergiler ve oyunlar oynanır, yeyip içip eğlenilir. Sonra koçlar ve koyunlar birbirlerine karıştırılır. İnanışa göre koç katımında kızlar koçların üzerine oturursa doğacak kuzular dişi olur (Perizad, 1392/ 2013: 85- 88).

Rüya Rak altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki "*Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı*" makalesinde Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı için yapılan hazırlıklar ve bu bayramlardaki âdetlerden bahsetmiştir. Her iki bayram için de ev hanımları öncelikle dip köşe temizlik yaparlar ve semeni yetiştirip

pişirirler. İnsanlar çarşıda alışveriş yaparlar, süpürge, tuz, kibrit, ayna, su bardağı, üzerlik, yemiş ve yeni kıyafetler alırlar. Evlerde de elma, erik, şeftali armut gibi meyveler kurutulur, yaprak dolması ve sütlü aş pişirilir. Ahir Çerşenbe akşamı kulak “asma falı” bakılır, yani insanlar ayaklarının altına bir anahtar koyup komşularının kapılarını dinleyerek evde konuşulan konunun hayırlı olup olmamasına göre kendi gelecekleri hakkında bir tahminde bulunurlar. Ahir Çerşenbe âdetlerinden biri de “kurşak şalı sallamak”tır. Bele bağlanan uzun şala kurşak şalı adı verilir. Gençler evlerin bacasından aşağı kurşak şalını sallar ve evdekiler de bu şalların içine kuru yemiş, meyve, para gibi şeyler koyarlar. Kimi zaman şal yerine ucunda kese olan bir ip de kullanılır. Bu günlerde yapılan bir başka şey de ateş yakıp üzerinden atlamaktır. Ahir Çerşenbe sabahı aileler çay kenarına gidip her birlikte piknik yaparlar. Yedikleri yemişlerin bir kısmını ve yıllarının güzel geçmesi niyetiyle çaylara saçlarından birkaç tel ve tırnak da atarlar. Gençler bahtlarının açılması niyetiyle çaydan atlarlar. Akşam olduğunda bütün aile bir arada yemek ve okumayı bilenler Kur’an okur (Rak, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 49- 51).

Aynı sayılarda Fatma Tehmasbpur Şehrek “*Sayaçılar*” yazısında Abbas Tehmasbpur Şehrek’ten derlediği Heris’in Aşağışehrek köyündeki Nevruz öncesi icra edilen sayacılık geleneği hakkında bilgi vermiştir. Abbas Tehmasbpur Şehrek’in anlattığına göre sayacılar bu köyde kapı kapı gezip şiirler okuyarak nohut, lepe, erişte, yarma gibi yiyecekler toplarlar. Sayacılığı çobanlar yapmaktadır ve sayacıların okuduğu şiirler genelde çobanların hayatı ile ilgilidir. Yazının devamında sayacıların okuduğu şiirlerden örnekler verilmiştir (Şehrek, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 52- 55).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Halil Mollazede “*Kaziyan Kaziyan Geleneği (Merasim- i Kaziyan Kaziyan)*” makalesinde yaklaşık 40 yıl önceye kadar Hemedan’ın Bahar şehrinde yapılan Nevruz’la ilgili bir gelenek olan Kaziyan Kaziyan’ı anlatmıştır. Bu gelenek çocuklar tarafından icra edilmektedir. Nevruz’a bir hafta kala küçük çocuklar insanlardan “*Kaziyan kaziyan yapması/ Allah balon sahlası*” şiirini okuyarak insanlardan yakacak odun ve şeker toplarlar. Ev sahibinin durumu iyi olduğu hâlde çocuklara bir şey vermezse “*Kaziyan kaziyan bildirse/*

Allah balom öldürse” şiirini söylerler. Toplanan odunlar bayram için yapılan merasimlerde kullanılır. Ateş yakılınca da “*Kaziyan kaziyan yapmasına giderdik/ Allah balon sahlasına giderdik/ Odunları küm başına yığardık/ Kaziyan odu şölenib yanardı/ Kış özü de, yaz gelmesin kanardı*” şiiri okunur (Mollazade, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 56- 57).

Fatma Tehmasbpur Şehrek altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılardaki “*Orucluk Resmleri*” makalesinde Heris ve Tebriz’e yaklaşık olarak 30 km mesafede bulunan Aşağışehrek köyündeki Ramazan âdetleri hakkında Fatma Sure İskenderi’den derlediği bilgileri vermiştir. Buralarda eskiden Ramazan aylarında insanlar birbirlerine misafir olur. Ramazan’ın başlangıcı ve bitişi ayın hareketleri gözlenerek anlaşılır. Ramazan’ın bitiminde Fitir Bayramı’nda yemekte pilav pişirilir. Nişanlı oğlanlar nişanlılarına “bayram payı” adında tepsi içinde hediyeler yollar (Şehrek, 1393/ 2014: 81- 83).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında “*Nevruz’un Menşei ve Tarihi*” başlığı altında Nevruz Bayramı’nın kökeni hakkında bilgi verilmiştir. Bilim insanları kökeni çok eskilere dayanan bu bayramın çiftçilikle ilgili olduğunu düşünmektedirler. Nevruz Bayramı’na has birçok gelenek görenek vardır. Nevruz Bayramı’nı anlatan şiirlere “Bahariye” denilmektedir. Nevruz Bayramı’nı kutlayan her halkın Nevruz Bayramı ile ilgili kendine has sözlü eserleri bulunmaktadır. Nevruz Bayramı Türkistan’da, İran’da ve Kafkasya’da coşkuyla kutlanmaktadır. Bu topraklarda yaşayan Farslar ve Türkiye’de yaşayan Kürtler de Nevruz’u kutlamaktadır. Azerbaycan Türkleri Nevruz için semeni yetiştirir, bu bitki bereket sembolüdür. Azerbaycan’da Nevruz’dan önce gelen dört hafta çerşenbeler bayram olarak kutlanır. Nevruz’dan önce evler detaylı bir şekilde temizlenir. Nevruz Bayramı için yumurta boyanır, tatlılar yapılır ve pilav pişirilir. İnsanlar bayramlık yeni kıyafetler giyer, birbirlerini ziyaret ederler. İnsanın yaratılışında doğadaki dört temel unsurun toprak, su, hava ve ateşin rol oynadığı düşünülür. Nevruz’dan önce gelen dört tane çerşenbe de insanın yaratılışında bulunan dört temel öge ile ilgilidir. Nevruz’dan önceki ilk çerşenbeye Su Çerşenbesi adı verilmiştir. Su Çerşenbesi ile ilgili birçok âdet ve inanış vardır. Örneğin korkan bir kişinin yüzüne Su Çerşenbesi’nde başından aşağı su dökerlerse korkusu gider. Su

Çerşenbesi'nde akarsu kenarından getirilen taş evin bazı yerlerine evdeki bereket tıpkı taş giib dursun hiç eksilmesin diye konulur (Nevruz'un Menşei ve Tarihi, 1393/ 2014- 1394/ 2015).

Aynı sayılarda Rukiye Alikuliyani "*Ahir Çerşenbe Merasimleri*" makalesinde Ahir Çerşenbe Bayramı hakkında bilgi vermiştir. Bayram ayındaki dört tane çerşenbenin adları "ab", "ateş", "hâk" ve "bad"dır. Eski Türkler'de önceki çerşenbelere "Kısa Çerşenbe" denilir ve bu çerşenbede atlar temizlenip süslenir ve özgür bırakılır. Son Çerşenbe'ye de "Süngü Çerşenbe" denilir. Ahir Çerşenbe'de yüksek bir tepede ateş yakılır ve yakılan ateşin üzerinden üç kez atlanır. Bu âdetin Türklerin Ergenekon'dan çıkışı ile ilgisi olduğu düşünülür. Ateşin üzerinden atlanırken "*Ağırlığım, uğurluğum bunda kal.*" denilir. Ahir Çerşenbe'de kurşak sallama âdeti de vardır. Nişanlı oğlanlar nişanlı oldukları kızın evinin bacasından aşağı bir şal sallar ve bu evdekiler de bunun içine hediye koyar. Ahir Çerşenbe'de bir dileği olan kişi ayağının altına anahtar koyar ve bir kapıyı dinler. İçerideki sözlerin olumlu olup olmamasına göre niyeti hakkında bir yorumda bulunur. Alikuliyani, Ahir Çerşenbe geleneklerini anlattıktan sonra bu geleneklerle ilgili kendi yazdığı bayatıları sıralamıştır (Alikuliyani, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 28- 31).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Cevad Kerimi "*Azerbaycan Folklorunda Nevruz Elçisi Olarak Savaşçılar ve Tekemçiler (Novruzhani Der Ferheng- e Folklor- e Azerbaycan 'Savaşçihâ' ve 'Tekemçihâ' Sefiran- e Novruz Der Azerbaycan)*" makalesinde Nevruz Bayramı'nda yapılan Savaşçı ve Tekemçi geleneklerini anlatmıştır. Savaşçılar ve Tekemçiler insanlara Nevruz'un gelişini haber verir. Savaşçı ve Tekemçiler Nevruz Bayramı'nda önce köylere gelip Nevruz ile ilgili şiirler okurlar. Savaşçılar köylerde mahalle aralarında gezip şiir okurken evlerden çeşitli hediyeler toplar. Tekemçiler de tahtadan yaptıkları keçi benzeri bir oyuncakı oynatarak ve şiir okuyarak gezerler. Tekem, erkek keçi anlamına gelmektedir. Bu gelenekler Şebister, Culfa, Parsabad, Erdebil ve Azerbaycan'ın başka şehirlerinde sürdürülmüştür. Ancak modern zamanlarda artık icra edilmemektedir (Kerimi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 32- 41).

Aynı sayılarda Fatma Saferi “*Od Çerşenbe*” yazısında çerşenbelerde okunan bir şiire örnek vermiştir ve Nevruz Bayramı’nda kurulan sofrada bulunan şeylerin neleri temsil ettiğinin sıralamıştır. Örneğin balık su bereketini, elma ve iğde ağaç bereketini, buğday toprak bereketini, Kur’an ve ayna manevi bereketi, yumurta hayvan bereketini simgelemektedir (Saferi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 42).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Kebiri Mir Hüseyini “*Semeni, Ne Vahit Cöcerdim Seni?*” makalesinde semeni pişirme, Ahir Çerşenbe, Nevruz ve bunlarla ilgili âdetleri anlatmıştır. Kadınlar bir araya gelerek filizlendirdikleri semenileri toplayıp kaynatırlar. Bu işi yaparken de mahnılar, bayatılar okuyarak eğlenirler. Semeniyi karıştıran genç kızlar ve gelinlerin dileklerinin kabul olacağına inanılır. Semeni bolluk, bereket, paklık sembolüdür. Semeni Nevruz’dan önce ekilmelidir. Nevruz’dan 12 gün önce filizlenmeye başlayan semeni Nevruz’da 12- 18 cm boyuna gelir. Ekildikten sonra her gün sulanmalıdır. Nevruz ve Ahir Çerşenbe âdetlerine örnek vermek gerekirse: Nevruz’a mahsus olan merasimlerden biri “heyfana” merasimidir. Bu merasime göre insanlar Nevruz’un dördüncü günü sabah ve öğlen arasında dışarıda piknik yaparlar. Nevruz’ da yapılan başka bir uygulamada ateş yakarak üstünden atlanılır. İnsanlar evlerin çatıları ya da tepe gibi yüksek yerlere ateş yakarak bunun üzerinden atlarlar. Ahir Çerşenbe’de gençler at yarışı yaparlar. Nevruz Bayramı’nda çocuklara bayramlık alınır (Hüseyini, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 43- 51).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Ekber Hamidi “*Bayram Ayı Aliyar Kendinde*” makalesinde Karadağ’ın Dizmar mahalına bağlı Aliyar köyündeki bayram âdetlerini anlatmıştır. Bu köyde Bayram ayına “Hefdelbovud” denilmektedir. Bayram ayının ilk çerşenbesi Haberci Çerşenbe olarak bilinir. Bu zamanda insanlar bayramın geleceğini birbirlerine haber ederler. İkinci çerşenbe Gül Çerşenbe’dir. Bu zamandan itibaren ev temizliğine başlanır. Toprak evler yenilenir. Ayın üçüncü çerşenbesi Küle Çerşenbe olarak adlandırılır. “Küle” kelimesi saçları kısaltmak anlamına gelmektedir. Bu çerşenbede hayvanların tüyleri kesilir. Bayram ayının son çerşenbesi Ahir Çerşenbe’dir. Ahir Çerşenbe’de evlerin çatılarında ateş yakılır ve ateşin üzerinden atlanılır. Ateşin üzerinden atlarken

Tanrı'dan sağlık, mutluluk vs. dilenir. Ateş sönünce geriye kalan kül, ahırda beslenen hayvanlara sürülür. Evin büyüğü evin bacasından aşağı para atar ve bu paralar sonra sadaka olarak dağıtılır. Bu gece niyet ederek evlerin bacalarında içerideki insanların konuşmaları dinlenir ve bu konuşmaları duyan kişi duyduğu ilk söze göre niyetini hayırlı ya da hayırsızlığı konusunda bir fikir edinir. Ahir Çerşenbe'de yapılan başka bir âdet de "kurşak sallamak"dır. Gençler ve çocuklar evlerin bacalarından aşağı şal sallarlar ve evdekiler de bu şala hediye koyarlar. Ahir Çerşenbe sabahı gençler akarsu üzerinden mani okuyup atlayarak Tanrı'dan esenlik dilerler. Görüldüğü gibi Ahir Çerşenbe âdetleri öteki çerşenbe âdetlerinden daha fazladır (Hamidi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 52- 55).

Aynı sayılarda Araz Karaağaçlı'nun "*Heftsin'in Hakikati (Hakikat- e Heftsin)*" yazısında Nevruz sofrası olan Heftsin kelimesi hakkında bilgi verilmiştir. Bu kelime Farsçadan yanlış olarak "yedi sin" şeklinde çevrilmiştir. Doğru çeviri "yedi te" olmalıdır (Karaağaçlı, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 56).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Zehra Abdar "*Kış Merasimleri, Çille Gecesi Münasebetiyle*" yazısında Çille Gecesi âdetlerinden söz etmiştir. Çille Gecesi yılın en uzun gecesi ve kış mevsiminin birinci gecesi olarak bilinmektedir. Kimi bilim insanları bu gece ile ilgili âdetlerinin kökenini Şamanizme ya da Zerdüşlüğe dayandırmaktadır. Eski inanışları hatta İslamiyete göre de gece vakitleri gündüzden tehlikelidir. Bu duruma binaen "*Korh gece şerrinden.*" sözü söylenegelmiştir. İnsanlar Çille Gecesi etkinliklerini bu en uzun ve en soğuk gecenin şerrinden korunmak maksadıyla yapmaktadır. Halk takviminde kış mevsimim 40 günü Büyük Çille, 20 günü Küçük Çille ve 10 günü de Karı Nene Çillesi olmak üzere toplam 70 gündür. Kış mevsimine girmeden önce hazırlık yapılır. Bu hazırlıklardan biri kış zumarı hazırlamaktır. Kadınlar sonbahar ayları boyunca kışın tüketilecek yiyecekleri hazırlamakla meşgul olurlar. Çille Gecesi için karpuz saklamak da kış hazırlıkları arasındadır. Çille Gecesi yazdan saklanan karpuz, başka meyveler, tatlılar ve kuru yemiştan oluşan bir sofraya kurulur. Bu sofrada Çille karpuzu oldukça önemlidir. Eğer aile içinden biri o an o sofrada bulunamadıysa bile ona

karpuzdan pay ayrılır. Çille karpuzunu yiyenin soğuktan etkilenmeyeceği düşünülür. Bu gece yeni gelin olan kızlara baba evinden, nişanlı kızlara da nişanlıları tarafından Çille honçası gönderilir. Çille Gecesi'nde tüketilen meyveler çeşitli kavramları sembolize eder. Örneğin Çille karpuzunun dışı bulutlara, içinin kırmızılığı güneşe benzetilir. İçindeki çekirdekler çokluğa, hayatın devamına işarettir. Nar ise birlik beraberliğin sembolüdür. Nar tanelerinin çokluğu hayatın devamına, içinin kırmızılığı ise güneşe nisbet edilir. Çille Gecesi bayatı falı bakmak da yaygındır (Abdar, 1393/ 2014-1394/ 2015: 133- 138).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Zekiye Zülfikari "*Bayram Sil Süpürü*" yazısında Nevruz Bayramı'ndan önce yapılan bayram temizliğinden söz etmiştir (Zülfikari, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 139- 142).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi "*Çarburç'ta Kurban Bayramı Geleneklerinin İlginç Bölümleri (Adab ve Resum- e Calib- e Çeharburc Der Eyd- e Korban)*" yazısında Çarburç köyündeki Kurban Bayramı gelenekleri ile ilgili bilgi vermiş, kurban kesmeyi anlatmıştır. Bu geleneklere göre kurban kesmek için erkek koyun seçilir. Hayvanın gözlerine sürme çekilir, boynuna da küçük bir ayna asılır. Koyunun alnına kına yakılır ve ağzına da şeker koyulur. Sonra dua edilir. Kurban kesmek için kullanılan bıçağa da dua okunur. Kurban kesildikten sonra etler bir tepsiye dizilir. Ayrıca bu tepsinin yanında ayna ve çakı da bulunur. Kurbanın kanını insanlar alnına sürer. Bu davranışın kişiyi hastalıklardan koruduğuna inanılır (Cevadi, 1395/ 2016: 109- 110).

Susan Nevadeh Razi seksen ikinci sayıdaki "*Urmu'da Üzüm Festivali*" raporunda Urmiye'de dördüncüsü düzenlenen üzüm festivali hakkındaki gözlemlerini anlatmıştır. Söz konusu festival İran takvimine göre 1395 yılının Şehrivar ayında yapılmıştır. Bu yıl Milâdi takvimde 2016'ya denk gelmektedir. Festivale İran'ın her yerinden insanlar katılmıştır. Bu festival bölge turizmi açısından önemlidir. Festivalde resim sergisi, geleneksel kıyafetler sergisi, yöresel yemekler, el işleri sergisi yapılmıştır. Âşıklar da festivalde bulunmuştur. Festival esnasında pekmez pişirilmiştir (Razi, 1395/ 2016).

Seksen ikinci sayıda Susan Nevadeh Razi “*Urmiye’de Üzüm Festivali’nin Kenarında Gördüklerimiz*” raporunda Urmiye’deki üzüm festivali sırasında kurulan Aylin Gafari ve Rukiye Gafari’nin geleneksel kıyafetler sergisinden söz etmiş ve onlarla geleneksel kıyafetlerin dikimini öğrenme süreci hakkında konuşmuştur (Razi, 1395/ 2016).

Ali Hacılı seksen üçüncü sayıdaki “*Çille Merasiminden*” yazısında Çille ile ilgili âdetleri anlatmıştır. Çille yetmiş gün sürmektedir. Bunun ilk kırk günü Büyük Çille, son yirmi günü Küçük Çille’dir. Son on gün ise Karı Nene Çille’si olarak adlandırılır. Çille Gecesi karpuz, ığde, ceviz, kovurga, meyve ve başka yemişler yenilir. Bugün nişanlı oğlanlar nişanlılarına “Çille payı” adı verilen hediye yollarlar. Bu pay süslü bir bohça içine konulur. Çille Gecesi’nde çeşitli fallar da bakılır. Bunlardan biri bayatı falıdır. Bu fal hafızasında çok fazla bayatı olan bir kişiye kırk bir boncuk olan bir tesbihle baktırılır. Hacılı makalede fal bayatısı bakarken okunan fallardan örnek vermiştir (Hacılı, 1395/ 2016: 50- 55).

Seksen altıncı sayıda Güneş Emani “*Sige Bacı*” makalesinde Kadirhum Bayramı’nda yapılan bir gelenekten söz etmiştir. Bu geleneğe göre aynı anne babadan doğmayan insanlar sonradan bir dua okunarak kardeş yapılır. Bu işlem Kadirhum Bayramı’nda yapılır. “Mefatihü’l- Cinan” adlı bir kitapta yazılan bir dua okunur. Bu geleneğe göre ya iki kadın ya da iki erkek birbiriyle kardeş olabilir. İki erkek birbiriyle kardeş olduğunda buna sige kardaş denilir. Bir kız ve bir erkeğin birbiriyle kardeş olması yasaktır. Sige Bacı işini sürdürmek zorudur. Örneğin kişinin annesinden doğma kardeşi sige bacısının arkasından bir şey söylediğinde, her ne olursa olsun kişi sige bacının tarafını tutmak zorundadır. Yaşlı bir insan genç biriyle sige bacı olabilir, ancak bu toplumda hoş karşılanmaz. İnanışa göre aynı anneden doğma bacılar Kıyamet günü birbirlerini görmese bile sige bacılar birbirlerini görebilirler. (Emani, 1395/ 2016: 128- 130).

Susan Nevadeh Razi seksen altıncı sayıdaki “*Türklerde Çerşenbe Felsefesi*” yazısında Türk kültüründe bulunan dört çerşenbe ile ilgili bilgi vermiştir. Razi, bu dört çerşenbede tabiata saygı maksadıyla ayrı ayrı gelenek göreneklerin yerine getirildiğini belirtmiştir. Bu dört çerşenbe; Su Çerşenbesi, Od Çerşenbesi, Yel Çerşenbesi ve Toprak Çerşenbesi’dir. Su

Çerşenbesi'ne "Çille Kaçdı", "Evvel Çerşenbe", "Yalançı Çerşenbe" de denilmektedir. Eski bir inanişaya göre Su Çerşenbesi, Köroğlu'nun Koşaçay'dan köpüklü su aldığı gündür. Su Çerşenbesi'nde akarsular tazelenir. Bugün insanlar sabah erkenden çeşmelere gidip yüzlerini yıkarlar. Akarsuların üzerinden "*Uğurluğum düşdün su üstüne.*" ya da "*Sel çarpar, su çarpar/ Bir günah işletdim/ Gel onu tut apar/ Sel çarpar, su çarpar/ Gel apar, git apar.*" diyerek atlarlar. İnanışaya göre bugün sudan atlayan kişinin tüm ruhsal yorgunluğu geçer. İkinci Çerşenbe Od Çerşenbesi'dir. Od, ışık ve aydınlık simgesidir. Bugün yerin ısındığına inanılır. İnsanın vücudundaki ağırlığın gitmesi için ateşten atlanır. Ateşten atlarken: "*Atıl batıl çerşenbe/ Ayna kimi bahtım açıl çerşenbe*" derler. Üçüncü Çerşenbe "Yel Çerşenbesi"dir Bu, kış mevsiminin son Çerşenbesidir. Bu Çerşenbede bol miktarda yel eser ve toprağı temizler. Bu Çerşenbe'ye "Yelli Çerşenbe", "Külekli Çerşenbe", "Hava Çerşenbesi", "Külek Oyadan Çerşenbe" de denilir. Bu Çerşenbe'de evler temizlenir, yorganlar havalandırılır. Bu Çerşenbe'de bir dileğı olan insanlar söğüt ağacına sarılıp Yel Baba'dan dilek diler. Dilek diledikten sonra rüzgar eser ve söğüdün dalları yere değerse kişinin dileğinin kabul olduğuna inanılır. Senenin son çerşenbesi Torpak Çerşenbesidir. Toprak su, ateş ve hava yardımıyla artık ısınmıştır. Bu yüzden bu günden sonra çiftçiler çalışmaya başlar. Son Çerşenbe'de nişanlı kızlara hediye gönderilir. Son Çerşenbe ötekilere göre daha şenlikli geçer (Razi, 1395/ 2016: 141- 144).

Leyla Afitab seksen altıncı sayıdaki "*Kırmızı Başmağım*" yazısında kendi anılarını anlattıktan sonra Nevruz Bayramı geleneklerinden de kısaca bahsetmiştir. Nevruz Bayramı gelenekleri aradında semeni pişirmek, komşuları ve akrabaları ziyaret etmek, yeni kıyafetler giymek âdettendir (Afitab, 1395/ 2016: 148- 149).

Seksen altıncı sayıda son olarak Azad Nebiyef'in yazıp Yusuf Şirinpur'un çevirdiğı "*Dünenimize Kayıdak (Nevruz Merasimi)*" makalesinde Nevruz Bayramı ve Ahir Çerşenbe hakkında bilgi verilmiştir. Nevruz Bayramı çiftçilikle ilgili bir bayramdır. İnsanlar bu bayrama yaklaşık 40 gün önceden hazırlanmaya başlar. Önce temizlik yapılır. Sayacılar kapı kapı gezmeye başlar. Kimileri Nevruz Bayramı'nı

Zerdüşlüğe kimileri de İslamiyet'e bağlamaktadır, ancak Nevruz'un ikisiyle da ilgisi yoktur. Nevruz Bayramı'nda ok atma, at yarışı, kılıç gibi geleneksel oyunlar oynanır. Nevruz'da, Nevruz'a özel bir sofraya konulur ve bu sofraya lepe, kovurga, semeni, baklava gibi Azerbaycan'ın milli yemekleri konulur. Sofrada mum da yakılır. Bütün aile bireyleri Nevruz sofrasına oturmalıdır. Nevruz Bayramı yaklaştığında insanlar birbirini ziyarete gider. Nevruz Bayramı dört gün boyunca kutlanır. Bayram günlerindeki havanın şekli, mevsimlerin o yıl nasıl geçeceğini özetler. Örneğin birinci gün güneşli ise yaz güzel geçecek demektir, ikinci gün hava yağmurlu olursa yaz yağmurlu geçer, üçüncü ve dördüncü günler de kışın nasıl geçeceğini bildirir. Nevruz ile ilgili bilgilerden sonra Ahir Çerşenbe'den bahsedilmişir. Örneğin Ahir Çerşenbe'de genç kızlar rüyalarında evlenecekleri kişiyi görmek için tuzlu ekmek yeyip yatarlar. Rüyalarında kendisine su veren kişinin ileride evlenecekleri kişi olduğuna inanırlar. Ahir Çerşenbe'de evdeki insanlar için birer mum yakılır, kimin mumu erkenden yanıp biterse onun ömrünün kısa olduğuna inanılır. Nevruz âdetleri arasında da nişanlı kızlara ve ailesine nişanlıları tarafından hediyeler yollanması sayılabilir. Nevruz'a yakın zamanda bir yakını ölen kişi yakınının kabri başında sofraya yemek dağıtır. Ayrıca Nevruz Bayramı'nda kar yağması berekete yorulur (Nebiyef, 1395/2016: 159- 177).

Rukiye Alikuliyev seksen dokuzuncu sayıdaki "*Orucluk*" makalesinde Ramazan ayı ve Ramazan Bayramı âdetlerinden kısaca bahsetmiştir. Ramazan ayında gelin ve damadın ailelerinin birbirlerine iftara gitmesi âdettendir. Ramazan ayında insanlar evlerinin duvarlarına elleri ile vurarak birbirilerini sahura kaldırırlar, ayrıca her mahallede ezan okuyan biri bulunur. Ramazan ayının on dokuzundan yirmi birine kadar mescitlerde ibadet edilir. İnsanlar mescitte Kur'an- ı Kerim'i başlarına koyarak "*Beke ya Allah.*" derler. Kur'an- ı Kerim Ramazan ayının on dokuzu ile yirmi biri arasında nazil olduğu için insanlar bu gecelerde dualarının kabul olacağına inanırlar. Ramazan ayının yirmi yedinci gününe "*İbn Mülcem Kıyas Alma Günü*" denilir. Bu gün kadınlar, mescitlerde "*kıyas kesesi*" dikerler. İnanışa göre bu keseye batırılan her iğne İbn Mülcem'e batmaktadır. Bu kese bereket kesesi olarak da adlandırılır ve kadınlar bütün sene bu kesede para

biriktirirler. Ramazan ayının sonunda Fitir Bayramı'nda bayram namazı kılınır, bayram namazından sonra kabir ziyaretinde bulunulur. Fitir Bayramı'nda gelecek günler aydınlık olsun diye aynaya bakılır (Alikuliyev, 1396/ 2017: 69- 70).

Nasır Zare doksan beşinci sayıdaki “*Çille Gecesi*” yazısında Dağdağın, Bacabac, Dibekli, Heybet Bey, Serend ve Hüseyinabad köylerindeki Çille Gecesi ile ilgili pratikleri anlatmıştır. Çille Gecesi hazırlıkları Çille Gecesi'ne birkaç hafta kala başlar. Kadınlar Çille'den önce evlerini dip köşe temizlemeye başlarlar. Bu temizliğe “Çille tökmek” denilir. Eğer ev temizlenmezse Çille'nin kargış edeceğine dair bir inanç vardır. Çille Gecesi'den birkaç gün önce Çille sofrasının bir parçası olan yoğurt alınır. Çille Gecesi'nde nişanlı oğlanlar nişanlılarına “Çille honçası” hazırlarlar. Honçanın içerisinde çeşitli hediyeler olur. Öğleden sonra nişanlı kıza götürülecek olan honça serilir ve konu komşuya gösterilir. Bu honçayı görmeye gelenler maddi durumlarına göre eğer isterlerse “honça payı” bırakırlar. Oğlan evinden birileri honçayı götürür. Honçayı götürenler kızın annesinden hediye alır ve burada biraz eğlence yapılır. Çille Gecesi olduğunda insanlar birbirlerine misafirlığe gitmezler, herkes evinde aksakallarıyla beraber bu geceyi kutlar. Çille'de köylere “Kosa” yani “Köse Gelin” gelir. Bu kişi insanları eğlendirir ve insanlar da ona ellerinden geldiği kadar yardım ederler. Kosa'nın gelmesinin bereket getirdiğine inanılır. Bu gece sofrada karpuz, nar, et kavurması, buğdaydan yapılan kovurga, yoğurt, bakla yemeği, tatlı bir yiyecek olan peşmek bulunur. Azerbaycan'da yılın altıncı ayı “Zumar Ayı” olarak bilinir. İnsanlar uzun kış günleri için bu aydan itibaren çeşitli yiyecekleri kış için hazırlamaya başlarlar. Çille Gecesi yenilen yiyecek ve meyveler de bu aydan itibaren saklanır. Çille sofrasında karpuzu evin aksakalı dua ile keser. Karpuz kesildiği sırada bekarlar niyet tutarlar. Eğer karpuz kırmızı çıkarsa dileklerinin olacağını, kırmızı çıkmazsa bu yıl olmayacağını düşünürler. Çille Gecesi'nde başka fal bakma yöntemleri de mevcuttur. Bunlardan biri ayak altına anahtar koyup dinlenilerek yapılır. Kapıyı dinleyen kişi, içeride olumlu şeyler konuşulursa dileğinin hayırlı, olumsuz şeyler konuşulursa hayırsız olduğuna inanır. Bir başka fal yöntemi de Çille'nin sonunda yapılır.

Çille Gecesi'nin sonunda su getirilir. Su getirilince kovanın içine baş tarafına pamuk bağlanmış iki iğne atarlar. Eğer iğneler birbirine değerse iğne atan kişi o yıl içinde sevdiği ile evlenecek, iğneler birbirine değmezse evlenemeycek anlamına gelirdi. Bu gece bakılan başka türlü fallar da vardır. Ayrıca bu gece tüm hayvanlara yemek verilir, sokaktaki kuşlar için de dışarıya buğday konulur. İnsanlar dışarıda birbirine gördüğünde şakalaşır. Çille Gecesi'nin seherinde sofrada yenilen meyvelerin kabuğu akarsuya atılır. Bu geceden sonra Çille ayında her gün birine misafirlige gidilir. Örneğin bir kişinin misafir olacağı gün hava çok soğuk olursa o akşam misafirin ev sahibi ile tartışacağına inanılır (Zare, 1396/ 2017: 53- 55).

Doksan altıncı sayıda Mahmud Ali Ocaki'nin yazmış olduğu “*Nemin'in Niyarek Köyünde Hıdır- İlyas Geleneği (Hıdır Der Niyarek Nemin)*” makalesinde başlıkta adı geçen köyde eskiden yapılmakta olan bazı Hıdır-İlyas geleneklerinden bahsedilmiştir. Hıdır- İlyas merasimleri burada Büyük Çille'nin son dört günü ile Küçük Çille'nin ilk üç günü yani toplam 7 gün boyunca yapılmaktadır. Niyarek'te bu günlerde un, şeker ve pekmezden yapılan kavut büyük bir tepsiye konur ve bir odanın içerisinde bekletilir. Hz. Hızır'ın buradan geçerken kırbacıyla bu kavutu kutlayacağına inanılır ve bekledikten sonra kavut 7 komşu arasında paylaşılır (Ocaki, 1396/ 2017: 31- 32).

Seyide Paknijad'ın doksan altıncı sayıda yazmış olduğu “*Nurşid*” adlı yazıda eskiden var olan ancak şimdilerde unutulmuş bir Nevruz geleneğinden söz edilmiştir. Bu geleneğe Nevruz Bayramı'na birkaç gün kala dört çocuk kapı kapı gezerek şiir okur ve gezdikleri evlerden bu çocuklara para, çerez, yumurta, un gibi ufak tefek hediyeler verilir. Ayrıca yazıda çocukların okudukları şiirlere örnekler verilmiştir (Paknijad, 1396/ 2017: 33- 35).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi'nin yazmış olduğu “*Çille Gecesi Resimlerinde Gün Sepmek ve Sırasaldı Geleneği (Adab ve Resum- e Şeb- i Çille Der Çeharburc 'Sırasaldı' ve 'Gün Sepmek')*” yazısında Batı Azerbaycan'a bağlı Çarburç'teki Çille Gecesi'nde eskiden yapılan ancak şimdilerde unutulmuş geleneklerden bazıları anlatılmıştır. Anlatılan ilk gelenek olan “sıra saldı” geleneğinde bütün komşular bir eve toplanırlar ve bu evde belirledikleri sıraya göre sonraki akşamlarda birinin evinde bir

araya gelirler. Bu toplantılarda sohbetler yapılır, şiirler okunur ve masal ve destan anlatılır. Elma, üzüm, iğde gibi meyveler yenilir. Bu gelenek Çille'nin başında yapılır. Büyük Çille'nin son gecesi ihtiyarlar arasında "gün sepmek" denilen başka bir merasim de gerçekleştirilir. Bu merasimde ihtiyarlar bir evde toplanırlar ve Çille'nin her gününü bir kişiye verirler. Eğer kişinin kendisine verilen günde yağmur yağarsa o kişi uğursuz sayılır, güneş açarsa uğurlu sayılır. Bu gelenek bir nevi faldır (Cevadi, 1396/ 2017: 36- 37).

Yüzüncü sayıda Mehemmed Komicani'nin yazmış olduğu "*Bayram*" adlı makalede Komican'daki Nevruz Bayramı ile ilgili uygulamalar anlatılmaktadır. Makalede aktarıldığını göre Komican'da Nevruz Bayramı'na Büyük Bayram denilmektedir. İlçede Nevruz Bayramı'ndan önce iklim koşulları çok sertleşmekte, soğuk rüzgârlar esmektedir. İlçe halkının inancına göre bu soğuk rüzgârlarının sebebi karı nene yani ihtiyar bir kadının salıncakta sallanmasıdır. Nevruz'a bir ay kala ilçenin yöneticisinin emriyle havai fişek gösterisi yapılır. Makalede Nevruz'dan önce yapılan hazırlıklar arasında evlerin duvarlarını beyaza boyamak, ev temizliği yapmak, 50 adet boyalı yumurta haşlamaktan bahsedilmiştir. Ayrıca Nevruz sofrası kurulduğu sırada erkek çocukları yakaladıkları balıkları bir kavanoza koyar ve bunu sofraya koyarmış. Eski bir inanca göre Nevruz'da sonraki yıla geçildiği anda tüm balıklar kafalarını sudan çıkarırlarmış, işte tam bu anda bir insan bir dilek tutarsa dileğinin kesinlikle kabul olacağına inanılır. Çocukların sofraya balık atma âdetiyle bu inanç bağlantılıdır. Ayrıca bu balık hasta çocuklara yedirildiği takdirde sarılık gibi hastalıklara şifa olacağına inanılır. Nevruz'da gelen misafire tatlı şeyler örneğin pekmez ve buğday unundan yapılan kavut denilen bir yiyecek ikram edilir. Nevruz Bayramı'nda evli kadınların babaları onların evlerine bir tepsi içinde hediyeler gönderir; bu hediyeler arasında pirinç, et, turşu, tatlı, kumaş bulunur. Nevruz'un ilk gününün akşamı çocuklar hamama götürülüp yıkanır. Yılın döndüğü saate yaklaşıırken içinde ayna, Kur'an- ı Kerim, semeni, fıstık, badem gibi kuru yemişler ve tatlı olan bir sofraya hazırlanır. Bu sofraya "Heftsin" denilir. Ayrıca yılın döndüğü anda bir insan ne iş yaparsa yeni yıl boyunca o işi yapacağına inanılır. Nevruz'da evin babası Kur'an

okur, büyüklerin ziyaretine gidilir. Yakını ölen kişi ise kimseyi ziyarete gitmez, o kişi yakınları ve komşuları tarafından ziyaret edilir, o kişinin bayramına “Kara bayram” denilir. Ziyarete gelen çocuklara boyanmış yumurta verilir. Makalede Nevruz âdetleri bu şekilde anlatılmış, ancak şimdilerde bu âdetlerin bir kısmının unutulduğu da eklenmiştir (Komicani, 1397/ 2018: 61- 64).

Alireza Sarrafi yüz sekizinci sayıda “*Hıdır Nebi Merasimleri*” başlığı altında Hıdır Nebi Bayramı’ndaki uygulamalar hakkında bilgi vermiş ve Küçük Çille hakkında bir rivayeti anlatmıştır. Köse Gelin merasiminde davul zurna çalınır. Köse rolündeki kişi başına boynuz, yüzüne de takma sakal takar ve yanına gelin rolündeki bir kişiyi alır. Bu ikisinin yanında gezen öteki kişi de yanında çuval taşır. Bunlar köyde gezerek çalıp oynarlar. “*Köse gelir havadan/ Sakkalı yel kovadan/ Kösenin payın getir/ Ay hanım evin avadan.*” Köse Gelin ile ilgili bir şiiirdir. Küçük Çille’nin son gecesine “Çille kovdu” denilir. Çille kovduda genç kızlar evlerin çatısına çıkarak ateş yakar ve “*Çille kovdu, Çille kovdu*” der. Çille merasimlerinin amacı Tanrı’dan bereket isteme ve kışın zor koşullarına dayanabilmek için kişinin kendini psikolojik olarak hazırlamasıdır. Çille Gecesi ile ilgili inançlar toplumun anaerkil dönemlerinden kalmadır. (Sarrafı, 1397/ 2018: 9- 12).

Cevad Kasabzade aynı sayıdaki “*Çaldıran’da Hıdır Nebi*” makalesinde Çaldıran şehrinde Hıdır Nebi bayramında yapılan uygulamaları anlatmıştır. Çaldıran halkı Nevruz Bayramı ile Hıdır Nebi bayramının birbiriyle ilgili olduğunu düşünmektedir. İnanışa göre Hz. Hızır, Nevruz günü gelerek güneş, toprak, yel ve suyu insanlara verir. Hıdır Peygamber yaşam kaynağı addedilen bu dört temel öğeyi getirmese mevsimlerin değişmeyeceğine inanılır. Büyük Çille’nin son dört günü Küçük Çille’nin ilk üç günü Hıdır Nebi Bayramı olarak kutlanmaktadır. Hıdır Nebi için yapılan kovutun bir kısmı ayrılır ve bir tepsi içine konarak ıssız bir odaya bırakılır. Bir gece beklenir. Geceleyin Hıdır Peygamber’in bu kovuta kırbaçıyla dokunarak kovutu kutsayacağına inanılır. Bu kovut yedi komşuya dağıtılır. Çaldıran’da kışın ilk dört günü yağın sulu kara “Hıdır Karı” denilir (Kasabzade, 1397/ 2018: 13- 16).

Yüz sekizinci sayıda Kerem Hüseyinzade “*Hüdaferin Bölgesinde Hıdır Nebi İnançları (Hıdır Nebi Der Baverhaye Amme- e Sakenan- e Mıntıkay- e Hüdaferin)*” makalesinde adı geçen bölgedeki Hıdır Nebi ile ilgili bir inancı anlatmıştır. Büyük Çille’nin son dört günü, Küçük Çille’nin de ilk üç gününe Hıdır Nebi denilmektedir. Bu günlerde kavut yapmak için ayrılan buğdayın üzerine Hz. Hızır’ın bir işaret bırakılacağına inanılır ve bu un komşulara dağıtılmaktadır (Hüseyinzade, 1397/ 2018: 17- 18).

Ahmed Cevadi yüz sekizinci sayıdaki “*Çarburç’ta Çille Gecesi Gelenekleri: Sırasaldı ve Gün Sepmek (Adab ve Resum- e Caleb- i Çille Gecesi Der Çeharburc: Sırasaldı ve Gün Sepmek)*” yazısında Çille gecesi âdetlerinden söz etmiştir. Cevadi öncelikle Çille’nin ne olduğundan söz etmiş ve sonra da “Sıra Saldı” ve “Gün Sepmek” geleneklerini açıklamıştır. Kışın ilk 40 gününe Büyük Çille, son 20 gününe ise Küçük Çille denilmektedir. Son bir ay da Bayram ayıdır. Sıra Saldı için komşular bir araya gelir ve her komşu için bir gün belirlerler. Belirlenen günde belirlenen komşuda toplanan insanlar bir araya gelerek sohbet eder, bayatı, destan ya da masal anlatırlar. Toplanılan bu akşamalarda da meyve yerler. Gün Sepmek de Büyük Çille’nin son gecesi yapılır ve bu günde insanlar büyük bir evde toplanırlar. Çille’nin geriye kalan günlerini toplantıda bulunan insanların arasında pay ederler. Kendisine denk gelen günde hava sıcak olursa o kişinin uğurlu olduğuna, hava soğuk olursa da uğursuz olduğuna inanılır. Çille’lerin her ikisi bitince son gece “Çille kovdu” merasimi yapılır. Bunun için ateş yakılır ve insanlar ateşin üzerinden atlar. Bu ateş ile artık yerin ısınacağına ve ateşten atlayanın da o yıl hasta olmayacağına inanılır (Cevadi, 1397/ 2018: 19- 21).

Yüz sekizinci sayıda son olarak Daryuş Mugisi “*Hızır İlyas Bayramı ile İlgili Türk Gelenekleri İran’da Neden Unutuldu (Bi Bahane Ayin- e Sonnetiy- e Hıdır Bayramı – 15 / 16 Behmen- Çera Der Menatik- ı Mohtelif- e Azerbaycan Çeşenha ve Ayinhay Zibay- e Mahalli ve Sonnet- i Kemreng ve ya Feramuş Şodeand)*” yazısında geleneklerin korunmasının öneminden söz etmiştir (Mugisi, 1397/ 2018: 22- 23).

Derginin yüz onuncu sayısında Ehad Ferehmendi “*Ön Söz*”de söz konusu sayı “Yeni İl Bayramı Özel Sayı” olduğu için Nevruz’un öneminden

ve derginin içeriğinden söz edilmiştir (Ferehmendi, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 5- 7).

Rukiye Saferi yüz onuncu sayıda “*Türklerde Yeni İl Âdetleri*” makalesinde Türk Dünyası’ndaki Nevruz âdetlerini kısaca anlatmıştır. Saferi Nevruz âdetlerini anlatmaya Çerşenbe bayramlarından başlamıştır. Birinci Çerşenbe’ye Ezel Çerşenbe, Güzel Çerşenbe, Su Çerşenbesi, Sular Nevruzu, Gül Çerşenbe isimleri verilir. İkinci Çerşenbe’ye Od Çerşenbesi denilir. Bu Çerşenbe’ye halk arasında verilen öteki adlar Üsgü Çerşenbe, Üsgü Gecesi, Ekinci Çerşenbe’dir. Üçüncü Çerşenbe olan Yel Çerşenbesi’ne de halk arasında Külek Uyadan Çerşenbe, Külekli Çerşenbesi, Yelli Çerşenbe denilir ve Mugan’daki bazı yerlerde Haydar Çerşenbe adıyla da bilinir. Sonuncu Çerşenbe Ahir Çerşenbe’dir, bu ad haricinde halk arasında İl Ahir Çerşenbe, Yer Çerşenbesi, Torpak Çerşenbesi adları da verilir. Azerbaycan’ın her yerinde Nevruz’da ateş üzerinden atlama geleneği vardır. Bu gelenek İslami ve Zerdüştlük kaynaklı değildir, kökü çok daha eskilere dayanmaktadır. Birçok Türk geleneğinde ateşin temizleyici özelliği görülmektedir, ateşin üzerinden atıldığı takdirde insanın rahatsızlıklarının ateşe düşeceği ve insanın bu rahatsızlıklardan kurtulup ferahlayacağı düşünülür. Nevruz’da önce evler temizlenir, semeni yetiştirilir, eski kıyafetler düzeltilir, insanlar birbiriyle bayramlaşır. Türkmenler de Nevruz Bayramı’nda ateş yakıp üzerinden atlar. Ateşten atlama geleneği Türkiye’de de görülmektedir. Türkiye’de bunun dışında Nevruz’da yumurta boyanır, şenlikler düzenlenir, niyet edilip fal bakılır, evler önceden temizlenir, güzel kıyafetler giyilir. Bayram ayında Van ve Doğubayazıt’ta Kosa Kosa oyunu oynanır. Bayram için yapılan şenliklerde yallı denilen halay oyunu oynanılır. Bu oyun bütün Türk ülkelerinde ortaktır. Kırım Türklerinde Nevruz şenlikleri bir hafta sürer. Kırım Türkleri Nevruz Bayramı’nda meydanda ateş yakarak bir kız ve bir erkek olmak üzere ateşin üzerinden atarlar. Bayramda yumurta boyanır ve eve gelen misafir çocuklarına verilir, genç kızlar saçlarının uzaması ve ruhlarının genç kalması için saçlarına Nevruz gülü takarlar. Balkan Türkleri Nevruz’da şenlik yaparak eğlenir, soğan kabuğu ile yumurta boyar. Yugoslavya Türkleri Nevruz’da “martuval” denilen bir oyun oynarlar. Kaşkay Türkleri

bayram için yeni kıyafetler alır, birbirlerine misafirliğine gider, bayrama özel yemekler pişirirler. Uygur, Kazan, Mişer Türkleri Nevruz'da destan okurlar. Kazak Türkleri Nevruz Bayramı için temizlik yapar ve yeni giysiler giyerler, Kırgız Türkleri ateş yakıp üzerinden atlarlar. Uygur Türklerinde de Nevruz Bayramı eğlenceli geçer, şenlikler yapılır, dans gösterileri ve oyunlar icra edilir. Altay Türkleri bu bayramda ateşten atlar, Kıbrıs Türkleri de soğan kabuğu ve çiçeklerle yumurta boyarlar (Saferi, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 8- 12).

Yüz onuncu sayıda Hüseyin Feyzullahi Vahid "*Nevruz Bayramı'nda Azerbaycan'da 18 Âdet- Deb*" makalesinde başlıkta bahsedildiği Nevruz Bayramı'na has olan 18 âdet hakkında bilgi vermiştir. Örneğin "suyu kiçilemek" âdetinde genç kızlar yeni yılın ilk sabahında bir su kaynağına ellerine makas alarak giderler ve tıpkı bir kumaş parçasını kesiyormuş gibi suyu makasla keserler. Böyle yaptıklarında o yıl ailelerinden uzak olacağına inanırlar. Evde kaç kişi varsa her bir kişi için makasla kesme hareketi tekrarlanır. Genç kız daha sonra bir testiye bu işi yaptığı su kaynağından su alır ve o sabah tüm aile bireyleri elini yüzünü bu su ile yıkar. Erdebil'de bazı yerlerde de suyu makasla kestikten sonra su süpürge ile süpürülür ve insanlar yanlarında getirdikleri eski ayakkabılarını suya atarlar. Halhal ve Germurd'da Cevad Hanlu ve Mehemed Ali Begli tayfalarının inancına göre yeni yılda ilk yirmi dört saat ateş kendileri için haramdır. Bu tayfalara mensup insanlar yeni yılın ilk 24 saati sıcak yemek yemezler, çay içmezler. Koşaçay'da Ahir Çerşenbe Bayramı "Ölüler Bayramı" olarak bilinir. Bu bayramda insanlar yakınları ölmüş kişileri ve büyüklerinin mezarını ziyaret ederler. Onlar adına hayırda bulunurlar. Tebriz'de bayram için kurulan sofraya evin vefat etmiş büyüğünün tablosu getirilir. Meraga'ya bağlı Ecebşer'de insanlar Ahir Çerşenbe'de su değirmenlerine gider ve burada dertlerinin buğday gibi ezilip küçülmesini dilerler. Zencan'da Nevruz'da bir yumurta soğan kabuğuna sarılır ve pirinç içinde pişirilir. Sonra soğan kabuğu açılıp yumurtanın üzerinde oluşan desenlere göre yeni yıl hakkında yorumda bulunulur (Vahid, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 13- 26).

Hüseyin M. Güneyli yüz onuncu sayıda "*Yengi İl (Nevruz) Bayramı*" makalesinde Meşin'deki Nevruz gelenekleri ile ilgili bilgi vermiştir.

Meşin’de bu bayram için Nevruz yerine Yengi İl demek daha yaygındır. Meşin’de Nevruz’dan önce dört tane Çerşenbe vardır, bu çerşenbelerin hepsine “Buhurlu Çerşenbe” adı verilir ve bu çerşenbelerde de kendine has birtakım gelenekler vardır. Son Çerşenbe’ye Ahir Çerşenbe denilir. Ahir Çerşenbe âdetlerinden biri ateş üzerinden atlamaktır. Ateş üzerinden atlanırken “*Atıl batıl Çerşenbe/ Bahtım açıl Çerşenbe*” denilir. Nevruz sofrasına konulacak yiyecekler Ahir Çerşenbe pazarından alınır. Ahir Çerşenbe’de pilav, lepe, kavurma yenir. Başka yerlerde şal sallamak ya da kurşak sallamak denilen âdete Meşin’de “berek sallamak” denilir. Genç erkekler evlerin çatısına çıkıp bacalarından aşağı şal salları ve ev ahalisi de bunun içine hediyeler koyar. Ahir Çerşenbe’de “kilid salma” falına bakılır. Bir dileği, niyeti olan insanlar akşam yemeğinden sonra çay vaktinde komşularının kapılarını dinlerler ve içerideki konuşmaların olumlu ya da olumsuz olmasına göre dileklerinin hayırlı olup olmadığı hakkında yorumda bulunurlar. Bunlardan sonra Yengi İl Bayramı gelmektedir. Bu bayram için yapılan hazırlılardan ilki ev temizliğidir. Evler köşe bucak temizlenir, eski kıyafetler elden geçirilip düzeltilir, sökükları dikilir ya da yamanır. Yumurta boyanır. Yengi İl’de mescitlerde Kur’an okunur, kırk kişi Yasin Suresi’nin okurlar. Böylece toplam kırk kere Yasin okunmuş olur. Mescide gelen insanlar evlerine “Çili Yasin” suyu götürürler. Bu suyu şifa için hastalara içirirler, kendileri içerler, bitkileri sularlar, hayvanlarına da içirirler. Halk arasında ağzı dualı olarak bilinen insanlara akrep ve yılan sokmasına karşın dua yazdırılır. Bu dua safran suyu ile yazılır. Bu duayı yanında taşıyan kişiyi akrep ve yılanın sokmayacağına inanılır. İnsanlar bu bayramda aile büyüklerini ve o sene içinde cenazesi olan insanları ziyaret ederler. Yengi İl için bayramlık yeni kıyafetler alınır. Bayram için özel bir sofra kurulur. Bu sofradaki yiyeceklerin niteliği son zamanlarda değişmiştir. Artık Meşin’de kurulan sofralar da Azerbaycan’ın öteki yerlerindeki sofralar gibi olmuştur (Güneyli, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 27- 36).

Mehemmed Rıza İsmailzade yüz onuncu sayıda “*Papak Atıldı Âdetinin Kökü*” makalesinde bir Nevruz’da gerçekleştirilen başlıkta adı geçen âdet hakkında bilgi vermiştir. Papak bir insanın namusu sayıldığından kimileri papağın atılıp ayaklar altına alınmasının menfi anlam taşıdığını

düşünmektedir. Kimi araştırmacılar da papak atmanın “ilk yaratılış, dünyaya gelme”yi temsil ettiğini düşünür (İsmailzade, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 37-43).

Derginin yüz onuncu sayısında Nasır Menzuri'nin yazıp Şehram Zemani'nin çevirdiği “*Heftsin Sofrasının Muamması*” makalesi bulunmaktadır. Yazıda Nevruz'da kurulan Heftsin sofrasındaki yiyeceklerin neyi simgelediği ve Heftsin kelimesinin etimolijisinden söz edilmiştir. Heftsin sofrası bir önceki yılın bereketini yeni yıla taşımak için kurulur. Sofradaki Kur'an ve ayna “göy bereketi”ni, kırmızı balık “su bereketi”ni, kovurga “yer bereketi”ni, boyalı yumurta “hayvan bereketi”ni, elma ve iğde “ağaç bereketi”ni, sikke “al- ver bereketi”ni ve semeni “göyertme bereketi”ni simgelemektedir. Heftsin kelimesindeki “- sin” eki akkuzatif ektir. Heft ise yedi anlamına gelmektedir. Bu durumda kelime yedisinin anlamına gelmekte bereketin yedisinin anlamını taşımaktadır (Menzuri, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 44- 46).

Havar İbadi yüz onuncu sayıda “*İl Ahir Çerşenbesi Gürbulak Kendinde*” makalesinde Musa Kuhi'den derlediği Ahir Çerşenbe merasimlerini anlatmıştır. Gürbulak'da Ahir Çerşenbe'de her evde erişteli pilav pişirilir. Bu pilavdan yakın akrabalara da bir miktar ayrılıp gönderilir. Aileler yeni evli kızlarına da bayramlıkla beraber erişteli pilavdan ayırıp gönderirler. Pilavla beraber, kuruyemiş, iğde, helva da yollanır. Başkalarına gönderilen hediyelerde belirleyici unsur hediye gönderenin gönderdiği kişi ile olan yakınlığıdır. Hediye gönderme işi bitince bacalardan aşağı şal sallanır. Bu şalın içine çorap, tatlı yiyecekler ya da para konulur (İbadi, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 47- 48).

Hasan Eminlü'nün yüz onuncu sayıdaki “*Vaykan'da Çerşenbesuri Merasimi (Merasim- e Çeharşenbesuri Der Vaykan)*” yazısında başlıkta adı geçen bölgedeki Çerşenbe merasimlerinden bahsedilmiştir. Eminlü'nün bahsettiğini göre Vaykan'da İsfend ayına Bayram ayı denilmektedir. İsfend ayı girince hanımlar bayram için ev temizliğine başlar, kıyafetler alınır, yumurta tokuşturma oyunu oynanır. Çocuklar da çohçoh denilen bir oyuncakla oynarlar. Makaleye konu olan Çersenbesuri geleneği ise ayın son Salı akşamı yapılır. Bu geleneğe göre Salı akşamı ateş yakılır ve ateşin

üzerinden atlanır. Bu ateş evin üzerinde damda ya da evin avlusunda yakılabilir. Bu iş yaklaşık bir saat sürer. Ateşin üzerinden atlandıktan sonra insanlar akşam yemeği yemeye çekilirler. Bu gece için et ve pilav pişirilir. Akşam yemeğinden sonra koz yani ceviz helvası ve Çerşenbe yemişi denilen karışık kuruyemiş yenilir. Salı gecesi yapılan bu etkinlikler arasında “şal sallamak” da bulunmaktadır. Bu geleneğe göre gençler evlerin bacasından aşağı şal salları ve ev halkından bu şalın içerisine çeşitli hediyeler koymalarını bekler. Çerşenbe geleneklerinden sonra Eminlü Vaykan’daki Nevruz geleneklerinden de bahsetmiştir. Nevruz’da sayaçıların köylere geldiğini, “Çihil Yasin” diye bir geleneğe göre de bir suya kırk tane ayet okunduktan sonra herkesin bu sudan bir bardak aldığını söyler. Öteki Nevruz gelenekleri arasında da büyükleri ve cenaze evleri ziyaret etme, küslerin barışması sayılabilir (Eminlü, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 49- 59).

Yüz onuncu sayıda Amar Ahmedi “*Azerbaycan’da Tekem ve Tekemçi Kültürü (Ferheng- e Tekem ve Tekemçi Der Azerbaycan)*” yazısında “tekem” denilen keçi şeklindeki bir oyuncakla bu oyuncakçı yapan ve oynatan “tekemçi” ile ilgili bilgiler vermiştir. Tekemçiler yılın üçüncü ve dördüncü çerşenbesi arasında tekem denilen oyuncakçı oynatarak gösteri yaparlar. Bu işi yaparken kırmızı renkli kıyafetler giyerler ve kırmızı bir börk takarlar. Bu kişiler birçok şiir, mahnı ve masal da bilirler. Şiirler ya da mahnılar okuyarak ve tekemi oynatarak sokaklarda insanlara yeni yılın ve baharın gelişini haber verirler. Tekemçilerin yaptığı tekem adlı oyuncak da kırmızı kumaşlarla sarılır ve üzerine de küçük metal paralar eklenerek süslenir. Bazen oyuncakın karın kısmına ayna takılır. Oyuncak hareket ettirildiğine bu metal paralar birbirine çarpışarak ses çıkarır. Azerbaycan kültüründe keçi birliktelik (dişi keçi doğurganlık), kırmızı renk mutluluk, para bolluk bereket anlamına gelmektedir. Bu bilgilerden sonra Ahmedi tekemçilerin okuduğu şiirlerden örnekler vermiştir (Ahmedi, 1397/ 2018: 60- 66).

Derginin yüz onuncu sayısında İrade Sarıyeva’nın yazıp Mehemed Rıza İsmailzade’nin çevirdiği “*Nevruz Ananeleri, Ohşarlıkları ve Farklı Cihetler*” makalesinde Nevruz âdetlerini anlatmıştır. Sarıyeva Nevruz âdetlerini anlatmaya çerşenbelerden başlamış, Nevruz’dan önce 4 değil 7

Çerşenbe olduğunu ve bunlara halk arasında “Uğru Çerşenbeler” ya da “Uğru Üsküler” denildiğini belirtmiştir. Küçük Çille’ye üç tane çerşenbe denk gelmektedir. İnanişâ göre bu üç çerşenbe yazın nefesini doğaya üfler ve sonra da asıl olan dört çerşenbe’ye sıra gelir. Bu dört çerşenbeye de “Doğru Çerşenbeler” denilir. Çerşenbelere halk arasında birçok farklı isim verilmiştir. Birinci Çerşenbe’ye Ezel Çerşenbe, Sular Nevruzunu (Azerbaycan’da), Yalan Çerşenbe isimleri verilmiştir. İkinci Çerşenbe’ye Müjde Veren, Muştulukçu, Küle, Kül, Haberçi Çerşenbe adları verilir. Üçüncü Çerşenbe’ye Gül Çerşenbe, Ölü Çerşenbesi, Ata Baba Günü adı da verilmektedir. Bu Çerşenbe’de vefat edenlerin mezarlarını ziyaret etmek âdet olduğundan son iki isim verilmiştir. Sonuncuya da Ahir Çerşenbe denilir. En çok âdet anane bu zamanda yapılır. Çerşenbeler bitince sıra Nevruz Bayramı’ndadır. Nevruz Bayramı’na Türk coğrafyasında farklı isimler de verilmiştir. Araştırmalar Nevruz Bayramı’nı Türklerin Zerdüştlükten önce de kutladığını bildirmektedir. Nevruz’daki ateşin üzerinden atlama geleneğinin de Zerdüştlük ile ilgisi bulunmamaktadır. Nevruz’daki ateşle ilgili bütün bu âdetler Türklerin eski inançlarından gelmez. Tüm Türk dilli halklarda bu bayram aynı zamanda kutlanmaktadır. Kimi araştırmacılara göre bu bayramın aynı zamanda kutlanması Türk kökenli olduğunun en önemli kanıtıdır. Bu bayramda şenlikler yapılır, âşıklar saz çalar. Softaya semeni konulur. Tatlı yenilir. Hediye etmek için honça hazırlanır, akrabalar ve komşular ziyaret edilir, küsler barıştırılır, kulak asma falı bakılır. Ancak Azerbaycan’daki bu âdetlerin birçoğuna Türkiye’de ve öteki Türk cumhuriyetlerinde rastlanmaz. Örneğin Türkiye’de çerşenbelerin hiçbiri yoktur, sadece Gaziantep’te birkaç Nevruz âdeti Azerbaycan’ınkilerle benzerlik gösterir. Kırgızistan’da ateşin temizlediği inancı vardır. Burada kuzu eti ve erişteden yapılan beş parmak yemeği yapılır. Türkmenistan’da tıpkı Azerbaycan’daki gibi Nevruz’dan önce temizlik yapılır. Nevruz’da yemek için Türkmen çöreği, pilav ve tatlı yapılır. Ateş üzerinden atlama âdeti Kazakistan’da da vardır. Kazakistan’da bunun dışındaki âdetler Azerbaycan’da olanlardan farklıdır. Özbekistan’da Nevruz için şenlikler ve özel yemekler yapılır, at yarışları ve güreş müsabakaları tertip edilir. Nevruz sofrasındaki yemeklerin hepsi s harfi ile

başlamalıdır. Sofrada 7 adet yiyecek olmalıdır. Altaylarda Nevruz'a "Cılğayak" denilir. Altay Türkleri bu bayramda sofraya balla karıştırılmış yoğurt, kuru et yenilir. Öteki Türk halklarıyla kıyaslandığında Altay Türklerinin âdetleri daha farklıdır. Saha- Yakut Türkleri Nevruz'a "İsiah Bayramı" der. Bu bayramda Yakut Türkleri şenlikler düzenlerler. Yakut Türkleri Şamanizme mensup olduğu için İsiah yani Nevruz'da şamanlar görev alırlar, şenlik alanına bir şaman kımız döker (Sarıyeva, 1397/ 2018-1398/ 2019: 67- 71).

Yüz onuncu sayıda Resul Tahriri "*Bilesuvar Deblerinden Örnekler*" makalesinde Erdebil yakınlarındaki Bilesuvar'daki Çille Gecesi, Fidir Bayramı ve Nevruz Bayramı ile ilgili gelenekleri anlatmıştır. Çille Gecesi'nde Bilesuvarlılar komşu ve akrabalarıyla bir araya gelerek seher vaktine kadar otururlar. Çille Gecesi'nde kurulan sofrada nar, karpuz, şeker, kovurga ve kuruyemiş olur. Bu gece maddi durumu yetersiz ailelere de Çille sofrası kurabilmesi için gıda yardımında bulunulur. Çille Gecesi'nin sabahında insanlar şehirdeki ırmağa gidip içine giysileri ile girerler. Böyle yapınca kış boyu soğuktan etkilenmeyeceklerine ve daha sağlıklı olacaklarına inanırlar. Ancak bu gelenek artık uygulanmamaktadır. Fidir Bayramı'nda okullar çocuklar için tatil edilir. Nevruz Bayramı'nda şehir halkı şehrin yanındaki çayın yakınındaki meydanda şenlik yaparlar; at yarışı, kayış götürdü, beş daş gibi oyunlar oynarlar (Tahriri, 1397/ 2018-1398/ 2019: 72- 74).

El Bilimi'nin yüz on ikinci sayısında Ebulfazıl Nasiri "*Bayram-Çerşenbe Deblerinin Yaranması*" yazısında Çille Gecesi ve Çerşenbe geleneğinin kökenleri ve bu zamanlarda yapılan bazı âdetleri anlatmıştır. Yazar Nevruz ve çerşenbelerin İran- Turan savaşları ile ilgili olduğunu anlattıktan sonra bugünlerde yapılan âdetlerden söz etmiştir. Dört tane Çerşenbe vardır. Bunlar; Haberci Çerşenbe, Küle Çerşenbe, Gül Çerşenbe ve Ahir Çerşenbe'dir. Çerşenbelerde sabah erken kalkıp akarsu üzerinden atlanılır, komşular ve akrabalar ziyaret edilir, kanlı olan kimseler varsa barıştırılır. Çerşenbe'lerden sonra Çille Gecesi'nden bahsedilmiştir. Çille Gecesi'ne "Yelda Gecesi" de denilir. Yelda kelimesi Süryaniceden gelmedir. Çille Gecesi'nde evlerde sofralar kurulur. Sofrada karpuz kesilir,

bugüne özel pilav da yapılır. Nişanlı kızlara Çille payı yollanır. Çille payında giyim kuşam türü şeyler ve yiyecek olur. Akşam için yapılan pilavdan da yollanır. Gençler damların bacasından aşağı şal sallar (Nasiri, 1398/ 2019: 56- 62).

2.1.14. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler), Kalıp Sözler ve Sesler ile İlgili Yazılar

Türkçe Sözlük'te tavır sözcüğünün üç tane anlamı bulunmaktadır. Sözcüğün ilk anlamı “*durum, vaziyet, hâl*” ikinci anlamı “*bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış*” sonuncu anlamı ise “*kişiden beklenen davranış biçimi*”dir (Akalin ve öte. , 2011: 2287- 2288).

Aynı sözlükte jest ve mimik sözcüklerinin de ikişer anlamı yer almıştır. Jest “*herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket*” ve “*beklenmedik iyi davranış*” anlamlarına gelmektedir (Akalin ve öte. , 2011: 1245). Mimiğin ilk anlamı “*yüz, el, kol hareketleriyle düşünceyi anlatma sanatı*” ikinci anlamı da “*duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kımlıdanışlar, hareketler*”dir (Akalin ve öte. , 2011: 1685).

Kültür, konuşma sırasında kullanılan el kol hareketlerinin nasıl yapıldığı ve bu hareketlerin ne miktarda kullanıldığı üzerinde etkilidir. Bununla beraber tek başına anlamlar içeren jest ve mimikler üzerinde kültürün etkisi daha fazladır. Tek başına anlamı olan ve toplumdaki tüm üyelerin anladığı jestler hakkında önceden ittifaka varılmış ortak algılar vardır. Üzerinde ittifaka varılmış olan jestler, sözle daha uzun anlatılabilecek olan duyguların ve düşüncelerin gelenekselleşmiş ve daha kısa olan şekilleridir. Jestler ve mimikler, kültürden kültüre farklılık gösterebilmekle beraber ortak da olabilmektedir (Gürçayır, 2007: 12). Bununla birlikte farklı kültürlerde aynı şekilde yapılan bir jest ya da mimik anlam olarak farklılık taşıyabilir (Gürçayır, 2007: 13).

Doğan Aksan kalıp sözler için “ilişki sözleri” demeyi tercih etmiştir. Bu sözler bireyler arasında kurulan ilişkiler sırasında kullanılmaktadır (Aksan, 2004: 34).

El Bilimi dergisinde kalıplaşmış hareketler, sözler ve sesler hakkında yazılmış makaleler aşağıda sıralanmıştır.

Derginin yedinci ve sekizinci sayılarında bulunan Ali Berazendeh'in "*Satıcı Sözleri*" yazısında seyyar satıcı ve dükkân sahipleri tarafından ürünlerini satmak için kullanılan 34 tane satıcı sözü bulunmaktadır. "*Her eve lazımdı.*", "*Od vurdum malıma.*", "*Kesirem, satıram.*", "*Kes apar.*" bunlardan bazılarıdır (Berazendeh, 1388/ 2009: 51- 52).

Ali Berazendeh derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarındaki "*Tebriz'den Satıcı Deyimleri*" yazısında bir dükkânda ya da seyyar satıcılar tarafından çeşitli ürünleri satmak için kullanılan 37 adet sözü okurlarla paylaşmıştır. "*Her eve lazım.*", "*Kes apar.*", "*Tebriz'de açlalar.*" vs. bu sözlerden bazılarıdır (Berazendeh, 1388/ 2009: 38- 40).

Konuyla ilgili olarak Ali Berazendeh'in bir başka yazısı derginin on dokuzuncu sayısında yer almaktadır. Bu sayıda Ali Berazendeh Karadağ'dan derlenmiş olan sayacıların okudukları şiirleri "*Sayaçı Sözleri*" başlığı altında yayımlamıştır (Berazendeh, 1389/ 2010: 10- 12).

Alireza Sarrafi elli dördüncü ve elli beşinci sayılardaki "*Sarımalar*" yazısında "sarıma" sözcüğünü tanımlamıştır. Sarıma; bir diyalog sırasında söylenen hazır cevaptır, kalıplaşmış, esprili bir sözdür. Esas özelliği komik ve esprili olmasıdır. Diyalog esnasında soru soran tarafa verilen nazik ve komik cevaplardır. Ancak nadiren nezaketsiz sarımalar da görülmektedir. Sarımaların her insana söylenmesi doğru değildir. Bunları öğretmen öğrencisine, baba evladına yani sosyal statüsü daha yüksek olan daha aşağıda olana ya da iki dost tarafından birbirlerine söylenebilir. Aksi toplumsal nezaket kurallarına aykırıdır. Sarımalar cümle şeklindedir. Diyalog içerisinde sarıma söylendikten sonra cevap olarak da bir sarıma söylenebilir. Bu kalıplaşmış sözlerin ilk söyleyeni belli değildir, sarımalar anonim sözlerdir (Sarrafi, 1392/ 2013: 23- 26).

Derginin aynı sayılarında Alireza Sarrafi "*Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Sarıma*" yazısında bir önceki makalede tanımlanmış olduğu sarıma türüne örnekler vermiştir. Örnekler Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır. Örneklerden bazıları şöyledir: " - *Çohdandı görüşmürüh?* + *Hardan görüşeciyyuh, men mescide gelmerem, sen de ki meyhaneye!*" , " - *Menim bi*

dana bağım var. + He benim de iki dana tuman bağım var.” (Sarrafı, 1392/ 2013: 27- 37).

Alireza Sarrafı yetmiş yedinci sayıdaki “*Maşın Yazdırma Yahud Yol Sözleri*” makalesinde otobüs, minübüs, taksi ya da yük taşıyan araçların arkasına yazdırılan yazılar hakkında bilgi vermiştir. Bu yazılar bir dua, şiir ya da sürücülere ait sözler olabilir. Maşın yazdırma haricinde “maşın bezetme” de vardır. Burada da araçların içi ya da dış tarafı resimle ya da çeşitli eşyalarla süslenir. Bu iş motorlu taşıtlar dışında faytonlar ya da at arabalarında da görülür. Araç içindeki bezemeler müşretilerin ilgisini çeker ve şöför ile yolcu arasında bir alaka kurulmasına, yolcunun dikkatini çekerek yol yorgunluğunu azaltmasına yardımcı olur. Taşıtların arkasında bulunan sözleri de arkadan gelen taşıtın şöförü okur. Bu yazılar arkadan gelen şöförün dikkatini çeker ve uykusunun kaçmasını sağlar. Yazılar uzun zamanlarını araçların içinde geçiren şöförler ve araçları arasında bir bağ kurar. Türkçe ile yol sözü yazmak İslam Devrimi’nden sonra İran’da yaygınlaşmıştır. Daha önce yol sözleri genelde Farsça yazılırdı. Bununla beraber Farça ve Türkçe karışık yol sözleri de yazılmıştır. Türkçe yol sözlerinin artmasının sebebi olarak İslam Devrimi’nden sonra Türkçe ile ilgili bazı yasakların kaldırılması gösterilebilir. Yol sözleri cümle formunda, şiir formunda ya da tek bir sözcük veya söz grubu olabilir. Yol sözlerine “*Araz*”, “*Savalan*”, “*Yalan Dünya*”, “*Gözle Meni*”, “*Keçme namerd köprüsünden/ Koy aparsın sel seni/ Yatma tülkü daldasında/ Koy yesin aslan seni.*” örnek gösterilebilir (Sarrafı, 1395/ 2016: 34- 36).

Derginin yetmiş yedinci sayısında konuyla ilgili bir başka yazı Hasan M. Caferzade’ye aittir. Hasan M. Caferzade “*Yol Sözleri*” yazısında motorlu taşıtların arkalarına yazılan sözlerin konuları hakkında bilgi vermiş ve sonra bu sözlere örnekler göstermiştir. Yol sözleri otobüs, minibüs, taksi, kamyon ve şahsi araçların arkasına yazılırlar. Kimi yol sözleri Farça yazılırken kimileri de Türkçe yazılmaktadır. Şu an İran’da Türkçenin okullarda öğretilmesi yasak olduğu için Türkçe yol sözleri, öteki yol sözleri içinde ayrı bir önem taşımaktadır. Pehlevi döneminden sonra İslam Devrimi ile beraber Türkçe üzerindeki bazı yasaklar kalktığı için Türkçe yol sözlerinde artış meydana gelmiştir. İran’da Türkiye’den alınan yol sözleri de

görülmektedir. Bunu dışında yol sözleri İran’da yaşayan Türklerin duygu ve düşünce dünyasını yansıtır. Bazı yazılar Türklük sevgisini ifade etmektedir. Kimi zaman bu yazılarda insanlar memleketlerine, doğduğu yere olan bağlılıklarını anlatmışlardır. Şöförlük mesleğinin zorlukları, hayatın gerçekleri de yol sözlerine yansımıştır. Dini konular ile Tebriz’in futbol takımı Trahtör ile ilgili yol sözleri de vardır. Bu sözlere “Yaşasın Azerbaycan”, “Urmu Oğluyam”, “Güzel Tebriz’im”, “Geceler sırdaşı”, “Çohlu gezdim yaşadım, gurbette yaşayanlara bahtım, ağladım.”, “Yel yatar, tufan yatar, yatmaz Trahtör bayrağı”, “Çaresiz derdi olan derdini Hazret- i Ebulfazıl’a deyir” örnek verilebilir (Caferzade, 1395/ 2016: 37-46).

Derginin doksan altıncı sayısında Ramin Cebraili “*And Olsun Güneşe, Oda, Çırağa*” yazısında üzerine yemin edilen kavramları açıklamış ve yemin cümlelerine örnek vermiştir. Bir işin doğruluğunu kanıtlamak için yemin edilir. Ancak Türk kültüründe sürekli Tanrı’ya ant içmek hoş karşılanmaz, hatta saygısızlık olarak kabul edilir. Bundan dolayı da insanlar kutsal saydıkları varlıklar adına yemin ederler. Bu yüzden Tanrı haricinde doğa güçleri ve anne baba adına yemin edilebilir. Ocak, ateş, Güneş, tuz, ekmek, su, ağaç adına yemin edilen bazı tabiat varlıklarıdır. “Anamın canı”, “Babamın canı”, “And olsun anamın südüne”, “And olsun doğduğum güne”, “And olsun şerefime” bazı yemin cümleleridir (Cebraili, 1396/ 2017: 70- 71).

2.1.15. Dinsel- Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler ile İlgili Yazılar

Türkçe Sözlük’te din sözcüğünün üç anlamı verilmiştir. Bunlardan ilki “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemeştiren toplumsal bir kurum, diyanet”, ikinci anlamı “bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen” son anlamı da “inanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kültür”tür (Akalin ve öte. , 2011: 668- 669).

Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü adlı eserinde büyüü

“Doğaüstü güçlerin yardımı sağlanarak belli bir ereği elde etmek ya da belli bir durumu yaratmak için uygulanan işlem ve eylemler. Temelinde dinamist dünya görüşüyle tabunun ve çaresizlik,

istek, çağrışım vb. gibi psikolojik nedenlerin yattığı büyü, belli bir teknikle belli kuralları gerektiren ve büyücüler tarafından uygulanan pratik bir sanattır. Büyü, doğüstü kudretleri zorlayıcı bir karakter taşır; eşyayı özne bir görüşle kendi çıkarları için kullanır. Cemaati yoktur, kapalı bir sistem içinde çalışır. Birkaç benzer nokta sayılmazsa dinin karşısındadır. Olumlu uç ile olumsuz uç arasında iş görür. Orta bir yolu yoktur. Tanrısal olanla ve öte dünya ile çok az ilgilenir. Büyünün uğraşı alanına çocuk, mal mülk, bol ürün edinmek, zararlı etkileri ve tehlikeleri uzaklaştırmak, insanlara iyilik ve kötülük yapmak vb. gibi dünyasal işler girer.”

şeklinde tanımlamıştır (Örnek, 1971: 52- 53).

Ziyaretler, yatırlar, türbeler, mezarlar; fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme ve büyücülük türleri ve teknikleri ile ilgili bilgiler “dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler” kapsamında incelenmektedir (Düzgün, 2017: 47).

El Bilimi dergisinin yirmi birinci sayısında Ehad Ferehmendi “*Bayatı Falı 1*” makalesinde; öncelikle falcılığın ortaya çıkma sebebinden bahsetmiş ve bunun insanların geleceklerini bilme kaygısından dolayı ortaya çıktığını anlatmıştır, sonra da falcılığı temel olarak ikiye ayırmış ve fal bakma metotlarını 14 madde hâlinde sıralamıştır. Bundan sonra da bayatı falını anlatmıştır. Bayatı falında bir kağıdın üzerine bir kare ya da daire çizilerek bu şeklin kimi yerlerine bayatılar yazılır. Fal baktıran kişi gözlerini kapatarak işaret parmağını kağıt üzerindeki bir bayatının üzerine koyar. Daha sonra gözünü açar ve parmağına denk gelen bayatıyı okuyarak bu bayatıya göre bir anlam çıkarır. Ancak fal baktıran kişilerin üzülmemesi için kağıtların üzerine genellikle olumlu mana çıkarılmaya müsait olan bayatıların yazıldığı yazar tarafından aktarılmaktadır. İkinci bayatı falı bakma şekli ise şöyledir; ezbere bayatı okuyabilen kişiler bir hakem seçer. Hakem eline bir tespih alır ve bu tespihin tanelerinin bir kısmını avcunun içinde saklar. Kişilerden her biri bir dilek tutar sonra da hakemin isteğiyle sırayla bayatı okumaya başlarlar. Her bir kişi bayatısının birinci dizesini okuduğunda hakem bir tespih tanesini çıkarır. Hakemin elinde kaç adet tespih tanesinin olduğu bilinmez ve bayatı okuma işi tespih taneleri bitene kadar devam eder. Son tespih tanesine gelindiğinde ise hakem bayatı okuyan kişiye “Ver başa!” diyerek işi baştan alır. Kişi, niyetinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini okuduğu bayatının anlamına göre yorumlar (Ferehmendi, 1389/ 2010: 2- 9).

Kırk üçüncü sayıda Rahim Kablnijad “*Pir Dağı Arzular Dağı*” makalesinde Kivi köyünde Pir Dağı denilen yerdeki iki seyit mezarı etrafında yapılan bir merasimi anlatmıştır. Bu merasim Tır ayının ilk cuması yapılır. Eğer hava çok soğuk olursa ikinci cuması da yapılabilir. Bugün köyün en iyi çobanı seçilir. Ayrıca insanlar at yarışı vs. düzenleyerek de eğlenir (Kablnijad, 1391/ 2012: 39- 42).

Elli ikinci sayıda yer almış olan İsmail Kenani'nin yazmış olduğu “*Gugan'da Zeyneb Hatun Türbesi*” makalesinde Kenani, Gugan'a bağlı Destecerd'deki bir mescidin içinde olan Zeynep Hatun Türbesi'ndeki bir ritüelden bahsetmiştir. Bu ritüele göre mescidin duvarlarından birine bir dilek tutup taş yapıştırıldığında kişinin dileği kabul olur. Taş yapışmaz da düşerse kişinin dileği kabul olmaz (Kenani, 1392/ 2013: 15- 17).

Feyzullah Bahtiyari'nin elli üçüncü sayıdaki “*Evsunlar*” yazısında bazı durumlarda okunan şiirlere örnekler verilmiştir. Örneğin bir insan bir eşyasını kaybettiğinde “*Tapıl tapıl pul verim. / Tapılmasun çul verim.*” dizeleri okunur. Üzerlik otu yakıldığında “*Üzerliksen havasan/ Her bir derde devasan/ Haça haça üzerlik/ Damnan uca üzerlik*” dizeleri söylenir (Bahtiyari, 1392/ 2012: 28).

Samed Çaylı altmış beşinci ve altmış altıncı sayılardaki “*Zirve Merasimleri*” yazısında Türk kültüründe ve Babil, Sümer, Elam gibi eski medeniyetlerde dağların kutsal kabul edildiğinden söz ettikten sonra, İran'da birkaç yerdeki dağ zirveleri etrafında gelişen ritüelleri anlatmıştır. Örneğin Sehend'deki Cam Zirvesi'ne gelenler buraya saygıyla yaklaşırlar. Ziyaretçiler buraya sabah erkenden gelir ve zirveye yaklaştıklarında ayakkabılarını çıkarırlar. Zirveye ulaştıklarında da dua edip zirveye gümüş para ya da düğme bırakırlar. Sehend'de bulunan Sultan Zirvesi de tıpkı Cam Zirvesi gibi kutsal kabul edilir. Bu zirvede bir mezar vardır. Ziyarete gelenler mezarın etrafını tavaf ederler. Hatta bu zirveye getirilen koyunlar dahi mezarın etrafında tavaf ettirilir. İnsanlar burada bulunan şeytan taşının yanlarına da getirdikleri taşları koyarlar. Aynalı Dağı, Pir Musa Dağı, Sultan Zincir Dağı, Aynahlı Dağı da bölgede kutsal kabul edilen diğer dağlardandır (Çaylı, 1393/ 2014: 45- 46).

Derginin yetmiş beşinci sayısında bulunan “*Azerbaycan Kültüründe Fal Çeşitleri (Enva’e Fal Der Ferheng- e Azerbaycan)*” makalesinde Perviz Zare Şahmarasi İran’da yaşayan Azerbaycan Türkleri arasındaki bilinen fal çeşitlerinden 15 tanesini tarif etmiştir. Bu 15 fal arasında anahtar falı, elma falı, ayna falı, ulduz falı, iğne falı, kilit falı, başmak falı, su falı, govurga falı, şam falı, karpuz falı, kapı pusma falı, cıdır falı, mum falı bulunmaktadır. Örneğin anahtar falında Nevruz yaklaştığı zaman fal bakmak isteyen kişi bir anahtar alarak dışarıda bir yolda bekler ve bu esnada anahtarı kendi ayağının altına koyar. Yoldan geçen kişileri dinlemeye başlar. Yoldan geçen ilk kişinin konuşması kişinin falı sayılmaktadır. Elma falına ise yılın Son Çerşenbesi bakılır. Falı bakan kişi niyet ederek iki kırmızı elmadan birini seçer. Sonra başka birinin kırmızı elma seçmesini ister. Eğer başka birinin seçtiği elma kendi seçtiği elmayla aynı olursa niyeti kabul olur. Cıdır falına da tıpkı elma falı gibi yılın Son Çerşenbesi bakılır. Fal bakan kişi bir at yarışında niyet ederek bir atın tarafını tutar, eğer tuttuğu at galip gelirse dileği gerçekleşir. Kapı pusma falında bir kapının ardında dışarıdan gelen geçenin sözleri dinlenir. Dışarıdan geçenlerin sözleri kapıyı dinleyenlerin gelecek yılki falları olmuş olur. Mum falında ise fal baktıranlar bir dilek tutarak mum yakarlar, kimin mumu erken bitirse o kişi dileğine kavuşur. Govurga falında her kız bir buğday seçer ve bu buğdayları sac üzerine bırakır. Hangisinin buğdayı ilk olarak dışarı çıkarsa o kızın dileği gerçekleşir (Şahmarasi, 1395/ 2016: 26- 27).

Leyla Seferi sekseninci sayıda “*Bahardan Otuz Altı Gün Sonra Öküz Kurbanı Etkinliği (Merasim- e “Öküz Kurbanı” Der Ruz- e Siyo Şeşom Ez Bahar)*” yazısında 21 Mart’tan yani Nevruz Bayramı’ndan otuz altı gün sonra Üskü’ye bağlı olan İsfencan köyünde yapılan bir geleneği anlatmıştır. Bu merasim için köydeki aksakalların satın aldığı bir öküz kurban edilir. Merasimin yapılacağı sabah köylüler köy meydanında toplanır ve insanlar öküzü köyün sokaklarında gezdirir. Kimi insanlar bugün merasim için toplanan kişilere çeşitli ikramlarda bulunur. Herhangi bir dileği olanlar da öküzün boynuna şal bağlar. Önce öküze bir su kaynağından su içirilir, sonra da köyün güneydoğusunda bulunan Pir- i Seng adlı bir tepeye gidilir. Bu tepede bir türbe ve taş bulunmaktadır. Öküz burada bulunan taşın etrafından

üç kere dolandırılır. Bu işlem bittikten sonra öküz, kurban edileceği yere götürülerek kurban edilir. Köylüler her yıl kurban kesmezlerse köylerinde bereketsizlik olacağına inanırlar. Bu geleneğin sebebi ile ilgili bir efsane mevcuttur. Efsaneye göre İslâm orduları bu bölgeye geldiğinde gayrimüslim bir kız yaralı bir Müslüman askere keçi sütü vererek yardım eder. Kızın kardeşleri bu durumu öğrendiğinde kızı öldürmek isterler. Kız bu yüzden Kuhpir denilen yerden kurban dağına kadar koşarak kaçar. Kurban dağında kardeşlerine yakalanan kız, kardeşleri kendisini öldürmeden yere batmak için tanrıya yakarır ve kızın duası kabul olur. Ancak kızın saçları toprağın üzerinde gözükmektedir. Kızın kardeşleri saçların gözüktüğü yeri daha sonra kazmak için bir taş ile işaretler. Kardeşler ertesi gün geldiklerinde o bölgenin tamamen taş olduğunu görmüşlerdir. Daha sonra bir kadın bu kızın rüyasında görmüştür ve köy halkı da kızın mezarını bularak her yıl burada kurban kesmeye başlamışlardır (Seferi, 1395/ 2016: 147- 157).

Zöhre Vefayi'nin seksen ikinci sayıdaki "*Azerbaycan Halkında Fal ve Fala Bakma (Fal ve Falbini Der Ferheng- e Ammey- e Merdom Azerbaycan)*" yazısında falcılık ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Vefayi fal baktırmak için öncelikle kişinin bir dileğinin bulunması gerektiğini, fal bakan kişinin de yetenekli olması gerektiğini belirtmiştir. Kimi bölgelerde insanların kumlardan faydalanarak fal baktığını kimi bölgelerde de keramet sahibi olduğuna inanılan kişilerin kitap açarak fal baktığını ifade eden Vefayi, bilimin ilerlemesiyle bu tarz inançlara gerek kalmayacağını da eklemiştir (Vefayi, 1395/ 2016: 161- 164).

Doksan birinci sayıda Seyyid Hurşidi "*Sungur'da Boncuk Atmak (Muncuk Atmak Der Sungur)*" yazısında yılın Son Çerşenbesinde genellikle kızlar tarafından bakılan bir faldan söz edilmiştir. Boncuk atma işleminde bir testiye köyde bulunan bir türbeden alınan su bir erkek çocuk tarafından doldurulur. Çocuğun suyu doldurduktan sonra testiye arkasına bakmadan tavandan gelen su giderine ağzı kibleye bakacak şekilde asması gerekir. Bu işin üzerinden üç ezan vakti geçtikten sonra da ergenlik çağına gelmemiş olan bir kız çocuğu da içi boncuk olan bir kaseden teker teker boncukları

çıkarak öteki testiye atar, boncuk çıkarırken de bayatı okunur. Bayatının içerdiği anlam, kişinin falı yerine geçer (Hurşidi, 1396/ 2017: 16- 18).

İhsan Kasımhane tarafından yüzüncü sayıda yazılmış olan “*Azerbaycan ve Borçalı Mintikasında Ortak Bir Gelenek: Boncuk Salmak (Mugayesey- e Merasem- e Muncuk Salmak Der Borçalı Ya Merasem- e Moşabeh Der Azerbaycan)*” makalesinde Borçalı’da kadınlar arasında yapılan boncuk salma merasimi hakkında bilgi verilmiştir. Kasımhane’nin belirttiğine göre Azerbaycan’ın birçok yerinde bu gelenek ufak tefek farklılıklarla beraber uygulanmaktadır. Bu merasim Borçalı’da Kurban Bayramı’nda yapılır. Borçalı’da uygulanan boncuk salma geleneği 2017’de somut olmayan kültürel miras listesine kaydedilmiştir. Bu makalede anlatılan uygulamalar Komican, Milacerd, Borçalı, Fazlabad, Famerin ve Humar Bağı’nda yapılanları kapsamaktadır. Boncuk salma merasimi için kadınlar bir araya toplanır ve dilek tutarlar, ellerinde bulunan boncukları Komican’da “dövle” adı verilen su dolu bir testinin içine atarlar. Bu boncuklar 40 adet olmalıdır ve her bir boncuk için testiye ayrıca 40 kez de kum atılır. Kimi zaman da bir sonraki yılın bereketli olması için 100 adet buğday ve arpa testinin içine atılır. Kasımhane’nin belirttiğine göre su, aydınlık ve ışık simgesi olarak bulunmaktadır. Ayrıca boncuk sayısı da yöreden yöreye değişmektedir. İnsanların boncuklarını karıştırmaması için bir liste tutulur. Bu merasim için kafası boncuklarla süslenmiş bir kuzu kurban edilir. Kurban kesildikten sonra boncuklar çıkarılmaya başlanır. Boncuk çıkarma işi 8 yaşındaki bir kız çocuğuna yaptırılır ve bu çocuk tıpkı bir gelin gibi süslenir. Çocuğa hediye de verilir. Testi içindeki boncuklar çıkarılmadan önce her bir boncuk için bir bayatı okunur. Çıkarılan boncuklara ve okunan bayatıya göre gelecek için tahminde bulunulur. Bu geleneğin testi olmayan versiyonu erkekler tarafından da yapılmaktadır. Ayrıca erkekler bu merasimi yaparken güreş vb. yerel oyunlar ya da çeşitli temsiller yapabilirler. Bu gelenek Azerbaycan’da safer ayının Son Çerşenbesi gerçekleştirilir (Kasımhane, 1397/ 2018: 88- 99).

Yüz yedinci sayıda Cevad Velizade “*Muncık Falı*” makalesinde bir fal çeşidini anlatmıştır. Urmu’da Hz. Fatma Zehra’nın söylediğine inanılan bir söze dayanarak insanlar Safer ayının Ahir Çerşenbe’sinde bayatı falı ya da

diğer adıyla mıncık falı bakarlar. İnanişaya göre Hz. Fatma Zehra bu ayı çok zahmetli geçirmiş ve ayın sonu hakkında kendisine haber verene bir müjde vereceğini söylemiştir. Bu yüzden bu ay mıncık falı bakılmaktadır. Genç kızlar ve kadınlar bir gün önceden niyet aderek bir boncuk ya da yüzüğü su dolu bir toprak kabın içine koyarlar. Su dolu kabı kibleye doğru asarlar. Çerşenbe günü seherde birkaç akbirçekli kadın sabah namazından sonra: *“Su görmüşem Ya Ali/ Yuhu görmüşem Ya Ali/ Müşgül işim düşübdür/ Müşgül açan Ya Ali”* bayatısını okur. Sonra küçük bir kızın üzerini çadra ile örtüp kabı indirirler. Kız kaptan her boncuk çekişinde yaşlı bir kadın bayatı okur. Kız da çektiği boncuğu gösterir. Boncuk sahibi bayatının anlamına göre geleceği hakkında bir tahminde bulunur (Velizade, 1397/ 2018: 62).

2.1.16. Halk Edebiyatı ile İlgili Yazılar

Dünya üzerinde en ilkelinden en gelişmişine bütün toplumlar var oldukları süreç boyunca birtakım edebî ürünler ortaya koymuşlardır. Sözlü ve anonim olmakla beraber uzun bir zaman boyunca özelliklerini kaybetmeden gelişen ve edebî değer de barındıran bu ürünler halk edebiyatının inceleme alanına girmektedir (Sakaoğlu, 1997: 345).

Türk halk edebiyatı ilk defa Macar bilim insanı İgnaz Kunos tarafından bir bilim konusu olarak ele alınmıştır. Kunos masallar, türküler, meddah hikâyeleri, seyirlik oyunlar ve diğer halk edebiyatı ürünlerine bir milletin sanat yaratmalarını besleyecek ve onlara millî bir vasıf kazandıracak, milletlerarası alışverişe anlama vermeyi sağlayacak belgeler nazarıyla yaklaşmıştır (Boratav, 2016: 18).

El Bilimi dergisi, İran’da yaşayan Türklerin halk edebiyatı ürünleri ile ilgili zengin bir kaynak niteliğindedir. Dergideki halk edebiyatı yazıları bu bölümde aşağıda bulunan şekilde sınıflandırılarak incelenmiştir. Dergide bulunan ninniler, nazlamalar ve okşamalar ilgili yazıların incelemesi de bu başlık altında yer almıştır.

Ninni, annelerin henüz konuşmayı öğrenmemiş olan bebeklerini kucaklarında, dizlerinde ya da beşikteyken uyutmak, avutmak ya da ağladıkları zaman susturmak maksadıyla söyledikleri ezgili ve anonim bir şiir türüdür (Albayrak, 2010: 435).

Türkiye dışındaki Türkler ninni terimi yerine farklı terimler kullanırlar. Örneğin: Altay Türkleri “kabay kojon”; Azerbaycan Türkleri “layla”, “laylay”; Başkurtlar “sengildek yırı”; Çağatay “elle”; Çuvaş Türkleri “şıpka yuri/ yurri”, “nene”; Kazak Türkleri “besik jırı”, “eldim”, “eldiy”; Kerkük Türkmenleri “leyle/leyley/leylev”; Kırgız Türkleri “aldehy- aldehy”, “beşik ırları”; Kırım Türkleri “ayya (nany)”; Kosova Türkleri “nina”; Özbek Türkleri “elle”; Tatarlar “bişik (bellü) cırı”; Türkmenler “alley”, “hüvdi/ hüvdi/ hövdü/ huvdu”; Uygur Türkleri “alley” derler (Kaya, 2014: 619).

Çocuk uyandıktan sonra annesi ya da başka büyükler tarafından sevilirken söylenen ezgili, nakaratlı ve kafiyeli manzumelere nazlama ya da okşama denir. Nazlama ve okşama arasında küçük bir fark vardır. Nazlama sadece çocuklar için söylenmekteyken okşamalar gençler için de söylenir (Kafkasyalı, 2002: 35).

El Bilimi dergisinin on birinci ve on ikinci sayılarında Mehemed Rıdavani'nin derlemiş olduğu üç adet nazlama “*Tikantepe'den Nazlamalar*” makalesi içinde yer almıştır (Rıdavani, 1388/ 2009: 20).

Yirmi dördüncü sayıda Telnaz Nimeti'nin derlemiş olduğu 9 adet nazlama “*Nazlamalar*” başlığında verilmiştir (Nimeti, 1389/ 2010: 15).

Aynı sayıda Telnaz Nimeti'nin Fatma Ahmedi'den derlemiş olduğu 10 adet ninni “*Zengan Laylaylarından*” başlığı altında verilmiştir (Nimeti, 1389/ 2010: 19- 20).

Bu sayıda konuyla ilgili son yazı Süreyya Bahşı'nın “*Laylaylar*” yazısıdır. Bu yazıda 23 adet ninni yer almıştır (Bahşı, 1389/ 2010: 34- 36).

El Bilimi'nin otuz ikinci sayısında Ülker Ocakar Tebriz'den derlemiş olduğu bir adet nazlamayı “*Tebriz Nazlamalarından*” başlığı altında vermiştir. Nazlama Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Ocakar, 1390/ 2011: 20).

Aynı sayıda Ülker Ocakar “*Kız Uşakları Nazlamalarından*” başlığında Tebriz'den derlemiş olduğu bir adet nazlamayı vermiştir. Nazlama, Tebriz ağzıyla yazılmıştır (Ocakar, 1390/ 2011: 21).

Otuz ikinci sayıda Alireza Sarrafi büyük annesi Sitare Sarrafi'den derlemiş olduğu bir nazlamayı “*Kız Uşağı Nazlamalarından*” başlığı altında vermiştir (Sarrafi, 1390/ 2011: 22).

Son olarak otuz ikinci sayıda Hamid Valai Ceyran Hanım Musevi'den derlemiş olduğu nazlamaları “*Heriz Nazlamaları*” başlığı altında vermiştir. Buradaki nazlamaların hepsi Heriz ağzıyla yazılmıştır ve bunların devamında da nazlamaların içinde geçen Heriz ağzı kelimeler ile ilgili açıklamalar mevcuttur (Valai, 1390/ 2011: 23- 26).

Hamid Valai'nin otuz üçüncü sayıdaki “*Üç Layla ve Bir Evsun Nağmesi*” yazısında Ceyran Hanım Musevi'den derlemiş olduğu laylalar yer almıştır (Valai, 1390/ 2011: 37).

El Bilimi dergisinin otuz üçüncü sayısında Solmaz Purnimet “*Laylalar: Beşik Nağmeleri*” başlığı altında Pilerud'dan derlemiş olduğu laylaları okurla paylaşmıştır (Purnimet, 1390/ 2011: 38- 39).

Telnaz Nimeti otuz üçüncü sayıdaki “*Ninnilere Kısa Bir Bakış (Negahi Mohteser Be Lalayiha ve Arezohaye Nehufte Der An: Lalayihay- i Der Helvet Ez Beyn Mirevend)*” makalesinde öncelikle ninnilerin şekil bilgisi ve ortaya çıkışları hakkında bilgi vermiştir. Nimeti ninnilerin yedi heceli şiirler olduğunu, anneler tarafından oluşturulduğunu, anonim olduğunu ve ninnilerin annelerin çocukları hakkındaki dileklerini içerdiğini belirtmiştir. Nimeti; çocuğun konuşmasını, yürümesini ve büyümesini konu alan ninnilerin mevcut olduğunu ifade etmiş ve bunlara örnekler vermiştir. Ayrıca Nimeti İran'da çocuk edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu ve yapılan çalışmaların da Türkçe değil Farsça olduğunu söyledikten sonra bu konuda Türkçe çalışmalarında yapılmasını dileyerek yazısını sonlandırmıştır (Nimeti, 1390/ 2011: 46- 52).

El Bilimi dergisinin otuz dördüncü sayısında Mehemed Ali Ocaki “*Laylalar*” başlığı altında öncelikle “layla” hakkında kısa bir tanımlama yapmış ve laylaların annelerin çocukları hakkındaki isteklerini yansıttığını ve bayatı vezninde yazıldıklarını açıklamış ve Niyarek'ten derlemiş olduğu laylaları vermiştir. Makalenin devamında bir ağıta da yer verilmiştir (Ocaki, 1390/ 2011: 27- 28).

Hamid Karayi yetmiş dokuzuncu sayıda “*Şahseven Laylaları ve Nazlamalarından*” başlığı altında birkaç tane layla ve nazlamayı okurlarla paylaşmıştır (Karayi, 1395/ 2016: 81).

Derginin seksen sekizinci Rukiye Alikuliyan “*Sorgu*” yazısında annesinden öğrendiği ninnileri paylaşmıştır (Alikuliyan, 1396/ 2017: 160-162).

Solmaz Purnimet doksanıncı sayıda “*Laylalar*” başlığı altında iki tane layla örneği vermiştir (Purnimet, 1396/ 2017: 92- 93).

Aynı sayıda Susan Nevadeh Razi “*Nazlamalar*” başlığı altında büyük annesinden dinlediği nazlama örneklerini vermiştir (Razi, 1396/ 2017: 100).

Bu bölümdeki son iki makale “Halk Edebiyatı” bölümündeki hiçbir alt başlıkta incelenmeye müsait değildir.

Derginin kırk birinci sayısında bulunan “*Zengan’da Yeddinci Âşıklar Bayramı*” yazısında her yılın birinci ayının otuzunda Zengan’da düzenlenen âşıklar bayramının yedincisi hakkında bilgi verilmiştir. Bugün “Âşık Sünneti ve Edebiyatı” günüdür. Dergide yer alan yazıya göre yedincisi düzenlenen bu bayrama Zengan’dan Âşık Müslim Askeri, Âşık Gülab Ali Davudi, Âşık Settar Hüdayi, Kudret Esdi; Hemedan’dan Âşık Ferec, Âşık Hüdayar; Urmu’dan Âşık Mehemed Hüseyin Dehkan, Âşık Allahverdi Seferzad; Tebriz’den Âşık Gaffar İbrahimi, Âşık Kurban Niyegi, Âşık Oğuz Gaffaroğlu; Eher’den Âşık Rıza Şencan, Âşık İbrahim Karadaği; Miyana’dan Âşık Abbas Settari katılmıştır. Ayrıca bayrama şairlerden de Sefer İbrahimi Koşaçay’dan, Mehemed Şeyhulla Selami Miyana’dan, Pakize Gulami Tebriz’den katılmıştır (Zengan’da Yeddinci Âşıklar Bayramı, 1391/ 2011).

Derginin kırk birinci sayısında Mehemed Rezaki “*Yeddinci Âşıklar Bayramı’nda Ohunan Bildiri: İran’da Âşıklık Geleneği*” başlıklı yazıda öncelikle dilin öneminden söz etmiş ve bir milleti birbirine bağlayan en önemli ögenin dil olduğunu, âşıkların da dilin korunmasında mühim rol oynadığını, çünkü onların mensubu oldukları milletin diliyle çalıp söylediklerini ifade etmiştir. İranlı Türk âşıkların da yüzyıllar boyu Türkçe söyleyerek Türk dilini koruduğunu belirtmiştir. Rezaki İran’daki âşık muhitleri üzerine de bilgi vermiş ve İran’da Tebriz/ Karadağ, Urmiye, Sulduz/ Karapapak, Zengan, Kum/ Save, Horasan/ Türkmensahra, Kaşkayi olmak üzere yedi tane âşık muhiti olduğunu da sözlerine eklemiştir. Söz

konusu âşık bayramı 2006'dan beri Zengan'da düzenlenmektedir (Rezaki, 1391/ 2012: 50- 53).

2.1.16.1 Destan ile İlgili Yazılar

Farsçada dâsitân olan sözcük Türkçede destan olarak söylenilir (Gökdağ ve Üçüncü, 2015: 11).

Destan sözcüğü gündelik hayatta çeşitli anlamlarda, bir terim olarak da farklı edebi geleneklerde geçmişten bugüne yaygın bir biçimde kullanılan bir terimdir. Kelime halk edebiyatında anonim ürünler olan ve olağanüstülükler taşıyan kahramanlık anlatılarında ve bunlardan sonra meydana gelmiş olan halk hikâyelerinin karşılığında kullanılmaktadır. Aynı zamanda âşık şiirinde heceyle söylenen bir şiir türünün de adıdır (Oğuz, 2004: 5).

El Bilimi dergisinin on birinci ve on ikinci sayılarında Âşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani'nin kaleme almış olduğu “*Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)*” destanı bulunmaktadır (Ramazani, 1388/ 2009: 40-50).

El Bilimi dergisinin kırk birinci sayısında Abdülali Mucazi kırk birinci sayıda “*Şebisterli Hüseyin Pehlivan'ın Haydarabad Seferi*” başlıklı yazısında Şah Abbas devrine ait bir destan olan Şebisterli Hüseyin Destanı'nın bir kısmını yazmıştır. Yazar, bu destanın tamamının yüz elli sayfaya kadar ulaşabileceğini söylemektedir (Mucazi, 1391/ 2012: 2- 17).

Elli altıncı sayıda Samed Çaylı “*Köroğlu Adında Oğ Sözü*” makalesinde yazar destandaki Köroğlu kelimesinin “körün oğlu” anlamına geldiği fikrine muhalefet etmektedir. Yazar kelimenin kolsuz anlamına geldiğini savunmaktadır (Çaylı, 1392/ 2013: 16- 17).

Ali Berazendeh altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarda “*Âşık Garib ve Şahsenem Dastanı Neşir Tarihçesine Kısa Bakış*” makalesinde Âşık Garip Destanı ve bu destanın şimdiye kadar yayımlanmış olan nüshaları hakkında bilgi vermiştir. Âşık Garip ve Şahsenem Destanı Türk Dünyası'nın her yerinde bilinmekte ve sevilmektedir. Destanın varyantları Azerbaycan-Anadolu ve Türkistan olmak üzere iki bölüm altında toplanmaktadır. Azerbaycan- Anadolu varyantları yaklaşık 30 kadardır. Âşık Garip metinleri

ilk olarak Radlof tarafından yayımlanmıştır. İlk Âşık Garip varyantı da A. Mehemmedov tarafından Bakü'ye bağlı Şamahı'nın Tercan köyünde yaşayan Orunc adlı bir ozandan derlenerek yayımlanmıştır. Azerbaycan'da Âşık Garip Destanı; H. Araslı, M. Tehmasb, P. Efendiyev ve N. Nebiyef tarafından da çalışılmıştır. Bazı araştırmacılara göre Âşık Garip tarihi bir kişiliktir. Azerbaycan'da Âşık Garip hakkında yayımlanan bir başka kitap da “Âşık Garip, Azerbaycan Halk Dastanı” adını taşımaktadır ve kitabı Nazım Hadiyefoğlu yazmıştır. “Beş Cildde Azerbaycan Dastanları” kitabının üçüncü cildinde de bir Âşık Garip varyantı bulunmaktadır. Destan, “Şah Senem ve Garip” adıyla Türkmenlerce de sevilmektedir. Türkiye'ye gelinecek olursa Âşık Garip ile ilgili Türkiye'deki en önemli çalışma Fikret Türkmen'e aittir. Yazar bu çalışmasında birkaç farklı varyantı karşılaştırmıştır. Destanın Uygur Türklerine ait olan varyantı Abdülkerim Rahman tarafından yayımlanmıştır. Fransa Milli Kütüphanesinde Âşık Garip'in bir el yazması vardır. İran kütüphanelerinde de Âşık Garip yazmaları mevcuttur. İran'da Âşık Garip hakkında basılan ilk kitap Firdevsi Kitap Evi tarafından basılmıştır. Destan İran'da Farsça ve Türkçe olarak birkaç defa basılmıştır (Berazendeh, 1393/ 2014: 30- 36).

Altmış sekizinci sayıda konuyla ilgili bir başka yazı Rıza Hemraz'a aittir. Derginin altmış sekizinci sayısında Rıza Hemraz “*Selim Cevahir Ya Selim Cevahiri*” yazısında öncelikle Azerbaycan Türkleri arasında anlatılan destan ve masalları konularına göre ayırmıştır. Sonra da Selim Cevahir destanı (Yazar kimi yerlerde bu destan için masal demektedir.) hakkında bilgi vermiştir. Hemraz'ın bahsettiğine göre bu destanın birçok varyantı vardır. Bu destana ait farklı varyantlar Araplarda, Türklerde ve Farslarda anlatılmaktadır. Ancak Türkçede şimdiye kadar yalnızca bir el yazma nüshası bulunmuştur. Destanda Binbir Gece Masalları'ndan esinlenmeler göze çarpmaktadır. Destan üzerinde Avrupalı bilim insanları çalışmalar yapmıştır. Ancak Türk araştırmacılar tarafından bu destan üzerinde yeteri kadar çalışma yapılmamıştır (Hemraz, 1393/ 2014: 12- 17).

Altmış sekizinci sayıda konuyla ilgili son yazı Ali Berazendeh ve Pınar Şakir'in birlikte kaleme aldığı “*Türkçe Selim Cevahir Feruş Dastanı*”dır. Yazarlar bu yazıda başlıkta adı geçen destan, bu destanın el yazma

nüshasının bulunduğu birkaç kütüphane ve destandaki kahramanlar hakkında bilgi vermişlerdir. Destanın bulunduğu el yazma nüshadan bazı fotoğrafları ve destanın özetini de yazılarına eklemişlerdir. Selim Cevahir Destanı dini ve efsanevi özellikleri içermektedir. Destanın Timurlular ya da Safeviler döneminde olduğu düşünülmektedir. Eserin Fars, Afgan ve Tacik dillerinde taşbaskı nüshaları bulunmaktadır. Kimi Avrupa kütüphanelerinde eserin nüshaları vardır (Berazendeh ve Şakir, 1393/ 2014: 18- 26).

Ali Berazendeh derginin yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarındaki “*Muhtarname ve Türkçe Muhtarnameler*” makalesinde Kerbela Vakası’nı anlatan Muhtarname adlı destandan ve bunun yazmalarından söz etmiştir. Bu destan Safevi döneminde yazıya geçirilmiştir. Destan, Kerbela’da Hz. Hüseyin ve onun yanındakileri şehit edenlerden intikam alan Muhtar’ı anlatmaktadır. Destan Hadikatülhakika, Ruzetülmücahidin, Hadikatülmüminin, Musibetname ve Kitab- ı Muhtarname adlarıyla da bilinir. Destanın Türkçe ve Farsça yazmaları bulunmaktadır. Destanın Türkçe ve Farsça nüshaları İran Milli Meclis Kitaphanesi’ndedir (Berazendeh, 1393/ 2014: 95- 101).

Hüseyin Feyzullahi Vahid yetmiş beşinci sayıdaki “*Türklerin Tarihinden Oğuz Han Destanı’na Zaman Tüneli (Tunel- i Zaman Ez Dastan- e Oğuz Han Be Tarih- e Torkan: Serveran- e Zerrin Keman)*” yazısında öncelikle Oğuz Kağan Destanı’nın özetini vermiş, Oğuz Han’ın ordu teşkilatlanmasının başka milletler tarafından da örnek alındığını belirtmiştir. Sonra da “yabgu” kelimesinin “yay” ve “bey” kelimelerinin birleşiminden oluştuğunu ileri sürmüştür (Vahid, 1395/ 2016: 43- 46).

Seksen üçüncü sayıda konuyla ilgili ilk makale Alireza Sarrafi’nin “*Tilim Han Kimdir*” makalesidir. Sarrafi makalesinde öncelikle Tilim Han hakkında bilgi vermiş, İran’da toplanan Tilim Han kurultayından, Tilim Han’ın adıyla anılan yerlerden, Tilim Han hakkındaki kitaplardan bahsetmiş, Tilim Han ve Mihri destanını kısaca özetledikten sonra ondan etkilenen şairlerin isimlerini ve Tilim Han’ın şiirlerinden örnekler vererek yazısını sonlandırmıştır. Makalede verilen bilgilere göre Tilim Han Save yakınlarındaki Meraga’da doğmuş ve 1763- 1831 yılları arasında yaşamıştır.

12 İmamlı Şia mezhebine mensup olan Tilim Han'ın annesi Halaç Türk'ü babası Timur Han ise Türkmendir. Soyu hakkındaki bilgilere Tilim Han'ın şiirlerinde rastlanılmaktadır. Sarrafi de makalesinde bu şiirlerden örnekler vermiştir. Tilim Han eserlerinde kendisinden “Türkmen Tilim Han” diye söz etmiştir. Kimi kaynaklarda onun adı “Telim” olarak geçmektedir. Sultanüşşiiiray Irak- ı Acem, Dede, Hekim lakablarıyla anılan Tilim Han Save'nin büyük şairleri arasındadır. Save, Hemedan, Zengan, Kazvin, Irak, Kum vs. bölgelerindeki Türkler arasında tanınmaktadır. Kum'dan Kazvin'e göç eden Şahsevenler ve İran'ın güneyinde yaşayan Kaşkay Türkleri arasında da onun şiirleri okunur. Tilim Han'a ait elyazmaları Save Türklerinin ellerinde bulunmaktadır. Ali Kemali, Tilim Han'ın elyazmaları üzerine çalışmış fakat üzerinde çalıştığı eserini bastıramadan vefat etmiştir. Kemali, Tilim Han'a ait bazı şiirleri Varlık dergisinde yayımlayabilmiştir. Esedullah Emiri tarafından 2006'da “Tilim Han” adıyla Tilim Han'ın eserlerinin birinci cildi yayımlanmıştır. Tilim Han'la ilgili Hüsrev Emir Hüseyini, Haydar Hadımlu, Mehemed Haydari gibi isimler çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Sarrafi yazısında Ali Kemali'nin girişimleriyle 1991 yılından itibaren her sene İran takvimine göre Tır ayının son cuma günü Meraga'da Tilim Han adına bir kurultayın yapıldığından söz eder. Bu kurultayda birçok şair, araştırmacı ve müzik grubu toplanmakta ve Tilim Han'ın hatırasını yaşatmaktadır. Sarrafi 2010 yılına kadar toplam 12 kurultay yapıldığını ancak 2011'de yapılan bazı müdahaleler dolayısıyla sonraki kurultaylara çeşitli kısıtlamalar getirildiğini belirtmektedir. Makalede, makalenin yazıldığı tarihe kadar gerçekleştirilen Tilim Han kurultaylarının listesi verilmiştir. Bu kurultaya Tahran, Tebriz, Save, Şebister, Zencan, Isfahan, Şiraz gibi şehirlerden katılım olduğu ve Cevat Heyet, Mehemed Taki Zehtabi, Hüseyin M. Güneyli, Esedullah Emiri, Samed Muradi, Ekber Azadi, Esedullah Merdani, Âşık Ali Ramazani (Âşık Güneş), Âşık Nasretullah Rızayi, Âşık Hüseyin Ali Hüseyini, Âşık Rıza Gülzar, Gulamrıza Baharlı gibi isimlerin katıldığı da ifade edilmiştir. Daha sonra Tilim Han'ın mezarı hakkında bilgi verilmiştir. Makalede belirtildiğine göre Tilim Han'ın kabri Meraga'dadır. Tilim Han'ın kabrindeki mezar taşı İran takvimine göre 1385 yılının Mordad ayının on

üçünde yani milâdî 2006'da değiştirilmiştir. 2009'da da mezarı üzerine bir anıt yapılmıştır. Bu bilgilerden sonra Tilim Han'ın ismini taşıyan üç tane yerden bahsedilmiştir. Bunlar; Tilim Han kendi, Tilim Han bağı ve Tilim Han sekkisidir. Tilim Han kendi Meraga ve Sengik yakınlarında, Tilim Han bağı Meraga'dadır. Tilim Han kurultayları da Tilim Han bağında yapılmaktadır. Tilim Han'ın adını taşıyan üçüncü yer ise Ali Kemali tarafından isimlendirilmiştir. Sonrasında Tilim Han'ı konu edinen 6 adet eserin künyesi bulunmaktadır. Künyelerden sonra ise Tilim Han ve Mihri destanı hakkında bilgiler verilmiş, bu destanın birçok varyantı olduğu söylendikten sonra destan özetlenmiştir. Tilim Han'dan Kaşkaylı Mezun, Meragalı Türkmen Mehemmed, Sengekli Âşık Rıza Ali gibi şairlerin etkilendiği de ifade edildikten sonra Tilim Han'ın şiirlerinden birçok örnek verilmiştir (Sarrafî, 1395/ 2016: 7- 22).

Seksen üçüncü sayıda Ali Ramazani (Âşık Güneş)'in yazmış olduğu bir başka yazı olan "*Tilim Han ve Mihri Dastanından*"da Tilim Han Destanı'nın bir parçası yer almıştır (Ramazani, 1395/ 2016: 34- 35).

Bu sayıda konuyla ilgili son yazı Alireza Sarrafî'nin rahmetli Âşık Hüsnullah'tan derlemiş olduğu "*Şah İsmail ve Gülizar Dastanı'ndan 'Hamamdan Çıhan Gözel'*" başlığı altında Şah İsmail ve Gülizar destanında geçen bir şiir yer almıştır (Sarrafî, 1395/ 2016: 36).

Meti Osmanoğlu seksen beşinci sayıdaki "*Ruşen Mi Uruşen Mi*" makalesinde Âşık Ali Abbas Tufarganlı'nın söylediği "Mehter Ali Destanı" adlı Köroğlu kolu hakkında bilgi vermiştir. Bu kolda Köroğlu'nun babası Ali Kişi'nin hayatı ve Köroğlu'nun annesi ile olan aşkı ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır. Köroğlu'nun bu kolunda öteki kollarına göre farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Köroğlu'nun asıl adı bu kolda "Uruşen"dir. Oysaki öteki kollarda Köroğlu'nun asıl adı Ruşen olarak geçmektedir. Ruşen adın Farsça söylenişi, Uruşen Türkçe söylenişidir. Osmanoğlu'na göre bir Türk destanının kahramanının adı Türkçe olmalıdır. Osmanoğlu, Doğan Kaya'nın bir eserinde geçen başka bir Köroğlu kolunda da Köroğlu'nun adının Uruşen olarak geçtiğini belirtmiştir (Osmanoğlu, 1395/ 2016: 18- 23).

El Bilimi'nin seksen beşinci sayısında bulunan "*Zencan Âşık Destanlarına Bir Bakış (Nigahi Be Destanhay- ı Âşık- i Zencan)*" yazısında

Mehemmed Rıza Bağbankerimi Ali Kafkasyalı'nın "İran Türkleri Âşık Muhitleri" kitabındaki bilgileri özetlemiştir. Yazar, Zencan'da âşık sanatının neredeyse bin yıllık geçmişi olduğundan söz etmiş ve bu bölgedeki âşıkların uzun bir listesini makaleye eklemiştir. Bölgede yüzden fazla âşık destanının bulunduğunu belirtmiş ve birkaç örnek vermiştir. Bazı destanların olay örgüsünü kısaca anlatan Bağbankerimi'nin verdiği bilgilere göre "Âşık Şirin ve Birçek" bu bölgedeki en eski âşık destanıdır (Bağbankerimi, 1395/ 2016: 35- 42).

Seksen dokuzuncu sayıda bulunan konuyla ilgili tek makale Hüseyin M. Güneyli'nin yazdığı "*Horasan Türklerinde Folklorik Dastanlardan*" adlı makaledir. Güneyli yazısında öncelikle mensubu olduğu millete Azerbaycan Türkleri denildiğini ve konuştuğu dilin de Azerbaycan Türkçesi olduğunu belirtmiş ve Azerbaycan Türkçesinin öteki Türk lehçe ve ağızlarıyla az çok farkları olduğunu ifade etmiştir. Azerbaycan Türklerinin kısaca tarihinden bahsettikten sonra nüfuslarıyla ilgili de bilgi veren yazar Güney Azerbaycan'da en az 30 milyon Azerbaycan Türk'ü bulunduğunu, Türkiye'de ve Kafkasya'da da çok sayıda Azerbaycan Türkünün yaşadığını söylemiş, Azerbaycan Türkleri üzerine yapılan çalışmaların İran hükûmeti tarafından zaman zaman kısıtlandığını, kısıtlanmasa bile mali destek almadığı için birçok çalışmanın yarım kaldığını da eklemiştir. Bu kalabalık nüfusun çok zengin bir folklorla sahip olduğunu söyleyen yazar, Azerbaycan Türklerinin destanlarından "Şah Behram ve Banu Hüsn" destanı üzerine bilgi vermeye başlamıştır. 45 sayfalık bir elyazma içinde olan bu eser "Molla İbrahim Şare Gül Mehemedoğlu" tarafından yazıldığı ve Molla İbrahim'in bu eseri oğlu için kaleme aldığı, müellifin Türkçe olarak yazmaya başladığı bu destanı Arapça, Farsça ve Türkçe cümlelerle sonlandırdığı bilgilerini verdikten sonra yazar destandaki bazı dizeleri dil bilgisel açıdan incelemiştir (Güneyli, 1396/ 2017: 26- 33).

Derginin doksan ikinci sayısının ek sayısı tamamen M. Kerimi tarafından hazırlanmıştır. Bu sayıdaki tüm yazılar Zengan'da anlatılan âşık destanları ile ilgilidir. İlk yazı "*Bir Neçe Açıklama*"dır. Bu yazıda ek sayının içeriğinin genel hatları anlatılmıştır. Bu sayı 2016 yılında âşıklık geleneği ile ilgili düzenlenmiş olan bir dizi programın sonucu oluşturulan

“Manna Ülkesinin Ozanları (Henyageran Sarzemin- i Manna)” kitabındaki bilgilerden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Program 15 oturumdan oluşmuş ve bu oturumlarda âşık edebiyatı, şiir formları, destanlar, usta âşıkların hayatı gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu oturumlar haricinde âşıklarla yapılan özel görüşmelerden elde edilen bilgilerden de faydalanılmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 149- 150).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi “*Âşıklar Yaradıcılığında Kadın Siması*” makalesinde kahramanlık destanlarında ve sevgi destanlarındaki kadın karakterlerden söz etmiştir. Türk destanlarındaki kadın karakterler güzel olmakla beraber yiğit ve savaşçılardır, vatanları uğruna mücadeleye girmekten çekinmezler. Örneğin Selcan Hatun, Banu Çiçek, Nigar böyle karakterlendendir. Sevgi destanlarında yer alan Aslı, Gülnaz, Peri gibi kadın karakterler ise vefa, sadakat, fedakarlık gibi olumlu insani özelliklere sahiptirler. Destanlarda böyle kadın karakterlerin varlığı Azerbaycan Türklerinin kadınlara bakış açısını ve arzu ettiği kadın karakterleri yansıtmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 163).

Doksan ikinci sayının ek sayısında “*Destan Söyleme Ananeleri*”nde M. Kerimi destan okuma ile ilgili kurallardan söz etmiştir. Öncelikle âşık olmak isteyen genç, usta bir âşığın yanında eğitim alır. Âşık adayı bildiği destanları ve âşıklık geleneğini ustasından öğrenir. Bu eğitim yıllarca sürebilir. Destan okurken öncelikle “divani” okunur. Divaniden sonra “üstadname” gelir. “Baş divani”den sonrada sırada “ikinci tecnis” vardır. Bundan sonra destan okunur. Eğer destan güzel şekilde ifa edilirse destandan sonra şen bir “duvak kapma” okunur. Ancak Aslı ve Kerem Destanı’nda durum değişir. Bu destan mutlu sonla bitmediği için “cihanname” okunur. Kahramanlık destanlarının sonunda da cihanname okunmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 171).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi “*Zengan’da Söylenilen Dastanlar*” makalesinde Zengan’a ait olan ya da başka bölgelerde okunmakla beraber Zengan’da çok sevilen destanları sıralamıştır. Zengan’a ait olan destanlar Şirin ile Birçek Hanım, Tuti Şirin Sohen ve Yusuf Cemal, Zenganlı Kurbanı, Behram ve Gülhandan, Varaka ve Gülşen, Kelbi ve Selbi, Yetim Seyyidi ve Cengi Kasım’dır. Zengan’da sevilen ve çok okunan

destanlar arasında da Köroğlu (Derbend Seferi, Tokat Seferi, Kıratın Kaçırılması, Ayvaz'ın Getirilmesi, Erzurum Seferi, Rum Seferi, Köroğlu'nun Kocalığı, Bağdat Seferi), Zenganlı Kurbanı, Hasta Kasım, Abbas ile Gülgez, Emrah ile Servinaz, Andelib Mirzade ile Kızıl Gül, Kanber ile Mahmud, Garib ile Şahsenem, Gulam Haydar, Haydar ile Bayram, Kıtırmir Yusuf, Kerem ile Aslı, Leyla ve Mecnun, Mir Mahmud ile Sara, Şah İsmail ile Arab Zengi, Türkoğlu ile Mihri sayılabilir (Kerimi, 1396/ 2017: 189- 190).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi “*Zengan Âşık Simaları*” yazısında çok eskiden Zengan’da yaşamış olan Âşık Şirin ve Âşık Yusuf’tan kısaca söz etmiştir. Âşık Şirin’in bugünden 500 yıl önce, Âşık Yusuf Cemal’in ise 350 yıl önce yaşadığı tahmin edilmektedir. Şairlerin ölüm tarihleri belli değildir. Onların söylediği destanlar nesilden nesile aktarılmıştır. Şirin ile Birçek Hanım Destanı’nın müellifinin Âşık Şirin olduğu bilinmektedir. Âşık Şirin Hürremdereli’dir ve onun telif ettiği destan Hürremdereli âşıklar tarafından söylenmektedir. Âşık Şirin birçok öğrenci yetiştirmiş ve birçok âşıkla da atışma yapmış bir halk ozanıdır. Kerimi Âşık Yusuf Cemal başlığı altında daha çok Zengan’a has olan Âşık Yusuf Destanı’ndan bahsetmiştir. Destan Hz. Yusuf ile ilgili olan ve ahlaki konuları işleyen bir destandır. 300- 400 yıl öncesinden beri okunmaktadır. Yazar bu adda bir âşık olduğu hakkında kesin bir bilgi olmadığını belirtmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 190- 192).

Doksan dördüncü sayının ek sayısındaki üçüncü yazı olan “*Dastanlar*”da M. Kerimi; destanların âşık sanatı içinde en önemli yere sahip olduğunu, âşıkların toylarda ve kahvehanelerde haftalar hatta aylarca saz çalıp destan söyleyerek hünelerini sergilediğini söylemiş ve Azerbaycan destanlarının epik destanlar ve sevgi destanları olmak üzere ikiye ayrıldığını eklemiştir. Bu sınıflandırmadan sonra bu iki destan türünü açıklamaya başlamıştır. Epik destanların kahramanlık, mitolojik ve tarihi olayları anlattığını ve bunlarda zalime karşı bir mücadele olduğunu, sevgi destanlarında birbirini seven genç kız ve erkeğin aşklarını anlattığını belirtmiş ve bu iki türe bir üçüncü tür eklemiştir. Bu üçüncü türde epik öğeler ve sevgi öğelerinin birlikte görüldüğünü, kahramanın sevdiği kıza

kavuşmak amacıyla kılıca başvurması gerektiğini anlatmıştır. Bu üç destan türüne örnekler veren şair kahramanlık destanlarına Dede Korkut, Köroğlu, Kaçak Nebi, Kaçak Kerem, Settar Han; sevgi destanlarına Aslı ve Kerem, Âşık Garib, Şah İsmail ve Gülizar; üçüncü tip destana ise Şah İsmail ve Arap Zengi'yi örnek göstermiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 194- 195).

Aynı ek sayıdaki “*Dastan Söyleme Ananeleri*” yazısında M. Kerimi âşıkların çok uzun bir zaman boyunca üstat olarak kabul ettiği bir âşıktan destan söyleme ve saz çalma dersleri aldığını ve âşıklık geleneğini bu usta âşığın yanında öğrendiğini belirtmiştir. Öğrenciliğini tamamlayan âşık, mecliste üstadından izin aldıktan sonra marifetlerini sergilemeye başlar. Âşık öncelikle bir divan havasıyla başlar, sonra da üstatname okur. Üstatnameden sonra sırada ikinci tecnis gelmektedir. Makalede ikinci tecnisin âşığın sesinin ve sazının gücünü gösterdiği ifade edilmiştir. Bundan sonra sırada el havası vardır. Destandan sonra da duvak kapama söylenir. Aslı ve Kerem destanını hariç tutmakla beraber duvak kapamada neşeli havalar çalınması gerektiği belirtilmiştir. Bu mecliste bir de cihanname okunur (Kerimi, 1396/ 2017: 195- 196).

“*Âşık Dastanları*” yazısında M. Kerimi âşık destanlarının Azerbaycan'da çok yaygın olduğuna ve âşıkların Dede Korkud, Aslı Kerem, Köroğlu ve Abbas ve Gülgez gibi âşık destanlarını bilmesi gerektiğini söylemiş, kimi destanların tarihle de ilişkili olduğunu belirtmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 198).

“*Kahramanlık Dastanları*” yazısında Kerimi, epik destanların temel konusunun düşmanlara karşı savaşarak vatani korumak olduğunu, bu destanların modern zamanlarda dahi genç nesle vatana sahip çıkma bilinci aşıladığını, Dede Korkut, Köroğlu, Kaçak Nebi destanlarının epik destan denilen türe örnek teşkil ettiğini söylemiştir. Bu bilgilerden sonra Kerimi, Dede Korkut destanlarından bahsetmiştir. Dede Korkut destanlarının 12 boydan meydana geldiğini, bu 12 boyun hepsinde vatani ve milleti uğruna mücadele eden yiğit şahsiyetlerin bulunduğunu söyledikten sonra bu kahramanlara Deli Dumrul, Basat ve Uruz'u örnek göstererek onların mücadelelerini özetlemiştir. Dede Korkut'tan sonra Köroğlu'nu örnek veren yazar, onun etrafında toplanmış bulunan yiğitlerle Çenli Bel'i yurt tutup

yurtlarını ve milletlerini zalim idarecilere karşı koruduğunu ifade etmiştir. Bu iki örnekten sonra Kaçak Nebi örneğini anlatmaya başlayan yazar Kaçak Nebi ve Köroğlu arasında benzerlik kurmuştur. Kaçak Nebi'nin öncülüğünde İranlıların ve Rusların da katılımıyla zalimlere karşı kadın erkek topyekün mücadele edildiğini söylemiştir. Yazar muhabbet destanlarında da halkın adaletten yana olduğunu vurgulamıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 199- 201).

“*Mehebbet Dastanları*” yazısında Kerimi öncelikle bu türün epik destanlardan farkını belirtmiş ve sevgi yani mehebbet destanlarında vefa, aşk, adalet ve epik destanlardaki gibi halktan yana olma gibi konuların işlendiğini açıklamıştır. Sonra da bir mehebbet destanının küçük bir bölümü örnek verilmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 202- 203).

“*Âşıklar Yaradılıcılığında Kadın Siması*”nda Kerimi, kadın simasının âşıkların sazında asıl anlamını bulduğunu söylemiştir. Epik destanlarda ve sevgi destanlarında birçok kadın karakterin bulunduğunu ve bunların vatani uğruna mücadeleden çekinmediklerini, destanlardaki kadınların hem güzel hem de kahraman kadınlar oldukları ifade edilmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 203- 204).

“*Dede Korkud Dastanları*” yazısında öncelikle Dede Korkut Destanlarının sadece Azerbaycan edebiyatı için değil tüm dünyada eş bulunmaz bir eser olduğu söylenmiştir. Bu eserin Sasanilerden beri bilindiği ve Halife Harun Reşit zamanında Arapçaya tercüme edildiği bilgisi verilmiştir. Bu eserin Azerbaycan'da yazılmış en eski eser olduğu, birçok başka eseri etkilediği ve öteki sözlü edebiyat ürünlerinde de bu destandan izlere rastlanıldığı, bu eserde tarihin ve mitolojinin iç içe geçmiş olduğu belirtilmiştir. 12 boyun tamamında kadın karakterlerin olduğu ve bu destanlarda kadın simasının çok güzel bir şekilde işlendiği de eklenmiş ve bu hususta destan içinden örnekler verilmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 205- 213).

“*Dede Korkut*” adlı metinde Âşık Bayat'tan elde edilmiş olan Dede Korkut destanının küçük bir kısmı yazıya aktarılmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 214- 215).

“Koroğlu” adlı metinde Kerimi, Koroğlu’nun bir Azerbaycan kahramanı olduğunu ancak Koroğlu destanının Türkçe konuşan tüm milletler tarafından bilindiğini belirtmiştir. Daha sonra yazar Koroğlu’nun tarihteki yerini anlatmaya koyulmuştur. Makalede anlatılanlara göre Koroğlu Şah Abbas zamanında yaşamış olan tarihi bir kişiliktir. Ona dair bilgilere kaynaklarda rastlamak mümkündür. Halka zulm eden idarecilere karşı durduğu için halk tabanı tarafından sevilmektedir. Kerimi, Koroğlu destanında kahramanlığın yanı sıra sevgi konusunda işlendiği söylemekte ve daha sonra Koroğlu’nun yurt tuttuğu Çenlibel’den bahsetmiştir. Çenlibel’de tamamen adalet ve eşitliğin hâkim olduğunu hatta burada kadın ve erkeklerin dahi eşit hukuka sahip bulunduğunu ifade etmiştir. Kerimi Çenlibel hakkındaki bilgilerden sonra bu destandaki varyantlaşmadan söz etmiş, Türkistan’dan Balkanlara kadar yaygın olan hatta Türklerle beraber yaşayan başka milletler tarafından örneğin Gürcüler tarafından da bilinen bu destanın ufak tefek farklar taşıyan çeşitli varyantlarının olduğunu bildirmiştir. Örneğin Koroğlu’nun çevresine toplanan deliler kimi varyantlarda 40 kimi varyantlarda 7777 kişi olarak geçmektedir. Ancak bu ufak tefek farklar dışından ortak noktalar çoğunluktadır. Mesela Kırat her varyantta geçmektedir. Varyantlar arasındaki benzerlik ve farklılıklara değindikten sonra Kerimi destanın derlenip yazıya geçirilmesi aşamalarından söz etmiş ve destanı özetlemiştir. Koroğlu’nun varyantlarını 35 madde hâlinde listelemiş olan Kerimi Anadolu, Türkmen, Irak Türkleri, Ermeni, Tacik, Özbek ve Bulgar varyantları üzerine sırasıyla kısa bilgiler vermiştir. Bunların devamında Kerimi Koroğlu’nun etrafına toplanmış olan yiğitlerin listesini ve içinde Koroğlu geçen bazı meselleri de yazısına eklemiştir. Koroğlu destanında kadınların konumunu değerlendiren yazar öncelikle Nigar’dan bahsetmiş ve Nigar’ın her daim Koroğlu’nun yanında olduğunu hatta onun birtakım hatalarını düzeltmede rol oynadığından söz etmiştir. Çenlibel denilen yerde erkekler ve kadınların eşit konumda olduğu, kadınlarının vefalı, dürüst, her daim erkeğin yanında duran, en az erkekler kadar savaşçı ruhlu olduğundan bahsetmiştir. Kadın ve erkeğin konumuyla burada hakim olan adaletli yapıdan dolayı Çenlibel’in tıpkı bir ütopya gibi olduğu da yazar tarafından ifade edilmiştir. Destanda geçen birkaç kadın

karakterin de kısaca tahili yapıldıktan sonra yazı son bulmuştur (Kerimi, 1396/ 2017: 215- 231).

“*Köroğlu'nun Eymir Seferi*” metninde yazar Köroğlu'nun Türk dünyasının en kıymetli destanlarından biri olduğunu, Azerbaycan'da çok sevilen mitolojik bir karakter olduğu ve Azerbaycan'da ona benzer başka destanların da bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca bu destanın Türkmenistan, Kazakistan, Çin, Türkiye, Kerkük, Halep, Kıbrıs, Kaşkay Türkleri ve Sibiry'a'daki Tobol Tatar Türkleri arasında ve Gürcü, Ermeni, Kürt, Bulgar, Tacikler arasında da bulunduğunu belirtmiştir. Daha sonra Köroğlu Destanı'nın küçük bir parçası örnek olarak verilmiştir. Makeleye konu olan destanın bu varyantındaki bazı yerler tanıtılmış ve bundan sonra da destana geçilmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 232- 274).

“*Kaçak Nebi*”de Kerimi, bu destanın kahramanı Kaçak Nebi'nin de tıpkı Köroğlu gibi fakir fukaranın koruyucusu olduğu ve halkına zulmeden idarecilere karşı savaştığını belirtmiş, ayrıca Kaçak Nebi'nin de gerçekte yaşamış olan tarihi bir karakter olduğundan da söz etmiştir. Kaçak Nebi'nin bugün dahi meclislerde okunan bir destan olduğunu söylemiştir. Bundan sonra yazar Kaçak Nebi hakkında bilgiler vermeye devam etmiş, onun Nahcivan'da Ali Kişi adlı yoksul bir çiftçinin oğlu olarak doğduğunu, Ali Kişi'nin de bir hükümdarın toprağını işlediğini söylemiştir. Bundan sonra yazar destanı kısa bir biçimde özetlemeye devam etmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 275- 279).

Sonraki sırada gelen “*Kaçak Kerem*” yazısında Kerimi, bu destanın da bir kahramanlık destanı olduğunu, Kaçak Kerem karakterinin İran'da, Rusya'da ve Türkiye'de baskıcı hükümdarlara karşı durduğunu ve bu yüzden halk tarafından sevildiğini anlatmıştır. Ayrıca Kerimi Kaçak Kerem'in de tıpkı Köroğlu ve Kaçak Nebi gibi gerçekte yaşamış bir kahraman olduğunu da belirtmiştir. Destanı kısa bir biçimde özetleyen Kerimi âşıkların Kaçak Kerem'i meclislerde bol bol anlattığını ancak İran'da Kaçak Kerem hakkında yazılan herhangi bir kitap bulunmadığını, Bakü'de ise 400 sayfalık Kaçak Kerem adında bir romanın yayımlandığını söylemiştir. Yazar, İran'da Kaçak Kerem'in âşıkların sazında yaşadığını

ancak ona ait anlatmaların toplanmadığını belirterek bu yazıyı noktalamıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 280- 283).

Ek sayıda bulunan son yazı olan “*Kaçak Settar*”da Kerimi Settar Han’ın meşrutiyeti ilan etmek için çaba sarf eden gerçekte yaşamış olan tarihi bir kişilik olduğunu ve halkın ona “Milli Serdar” adını verdiğini, halk tarafından çok sevildiğini ve onun adına destanlar, efsaneler, mahnılar yazıldığını söylemiştir. Settar Han adına yazılan bir şiiri örnek olarak metin içinde vermiştir. Settar Han destanlarında meşrutiyet devrinde meydana gelen olayların anlatıldığı, Settar Han’ın kardeşi İsmail’in bu destanlarda önemli bir kahraman olduğu Kerimi tarafından yazılmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 284- 285).

Derginin doksan beşinci sayısında Alireza Sarrafi “*Ön Söz: Destanımız Harda Kalmıştı?*” yazısında destanların eskisi kadar bilinmemesi üzerinde durmuştur. Sarrafi destanların artık yalnızca ihtiyar âşıklar tarafından bilindiğini ve genç âşıkların destan öğrenmek istemediğini, bunun sebebinin de şehirlerdeki âşık meclislerinde dinleyicilerin destan yerine sadece mahnı dinlemek istemeleri olduğunu ifade etmiştir. Sarrafi modern hayatın hızının oturup uzun saatler destan dinlemeye elverişli olmadığını, dinleyici destan dinlemek istemeyince de anlatıcının destan anlatmadığını da destanın unutulmasının sebepleri arasına eklemiştir. Artık hiç destan dinlememiş, destanın yalnızca adını bilen insanların sayısı artmıştır. Sarrafi El Bilimi Derneği olarak ilerleyen zamanlarda her ay destan gecesi düzenleyeceklerinden okurları haberdar etmiştir (Sarrafı, 1396/ 2017: 3- 4).

Derginin doksan beşinci sayısında Rüya Rak “*Destan Söyleme Geleneği Hakda Danışıkdan Rapor*” başlığı altında El Bilimi dergisinin yıllık toplantısı hakkında bir rapor sunmuştur. Toplantıya Hüseyin Feyzullahi Vahid, Münire Ekberpuran ve Musa Musevi de davet edilmiştir. Toplantı açılışı Susan Nevadeh Razi tarafından yapılmıştır. Toplantıya katılanlara derginin doksan birinci ve doksan ikinci sayıları dağıtılmıştır. Toplantıda âşıklık geleneği hakkında konuşmalar yapılmıştır (Rak, 1396/ 2017).

Alireza Sarrafi’nin doksan beşinci sayıdaki “*Destan Hakkında (Derbarey- e Destan)*” yazısında destanlar hakkında temel bilgiler verilmiş ve destan türü masalla karşılaştırılmıştır. Sarrafi öncelikle destanların

masallara göre daha uzun olduğunu belirtmiştir. Hacıyef'in destanları üç kısma ayıran sınıflandırmasına da yazıda yer verilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre destanlar üçe ayrılmaktadır; epik destanlar, aşk destanları ve ahlakî-öğüt verici destanlar. Sarrafi bir destanı sınıflandırırken kesin sınırlar çizmenin pek mümkün olmadığını, bir destanın bazen hem epik hem aşk hem de ahlakî özellikleri aynı anda taşıyabileceğini de ifade etmiştir. Yazı içinde bu destan türlerinin her birine örnekler verilmiştir (Sarrafı, 1396/2017: 11- 14).

Doksan beşinci sayıda konuyla ilgili son yazı Ali Berazendeh'e aittir. Berazendeh'in "*Geçmişten Günümüze Kimi İran'da Köroğlu*" yazısı 2017 yılında Türkiye'nin Bolu ilinde yapılan "5. Beynelmileli Köroğlu Geçmiş, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu'nda sunulmuştur. Berazendeh bu yazısında İran'da Köroğlu ile ilgili yapılmış olan çalışmalardan bahsetmiştir. Köroğlu ile ilgili ilk yazılı metin Tebriz'de bulunmuştur. Ermeni bir tüccar olan İlyas Muşigiyan'ın İran'da bulunduğu sırada yerel halktan dinlediği anlatılar içerisinde Köroğlu ile ilgili on üç mani bulunmaktadır. 1804'te Endelip Karacadağ'ın yayımladığı şiir kitabı içerisinde de Köroğlu hakkında şiirlere rastlanılmaktadır. 1840'ta Aleksandr Hodzko Âşık Sadık'tan Köroğlu'nun 13 kolunu dinleyerek yayımlamıştır. Bu çalışma Köroğlu hakkındaki ilk ciddi çalışmadır. Bu yayımdan sonra İran'da Köroğlu ile ilgili bir el yazması elde edilememiştir, ancak Köroğlu destanları âşıklar tarafından yıllarca anlatılmıştır. Köroğlu havaları komşu ülkelere de geçmiştir. Köroğlu Destanı'nın; Erzurum Seferi, Tokat Seferi, İstanbul Seferi, Türkmen Seferi gibi birçok kolu da vardır. Yıllar sonra İran'da Köroğlu ile ilgili ilk çalışmalar Samed Behrengi, Şiva Farahmende Rad, Gulamhüseyin Sadr Afşar ve Rehim Resinuya tarafından yapılmıştır. İran'da âşıkların okuryazar olmaması ve siyasi baskılar neticesiyle Türk folkloru pek fazla çalışılmamıştır. Pehlevi döneminde yapılan çalışmalar ise Farsça olarak yayımlanmıştır. 1941'de Himmet Alizade Köroğlu kitabını Türkçe olarak Bakü'de bastırılmış ve kitap İran'da geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Pehlevi ve İran İslam Devrimi döneminde de çeşitli zamanlarda Köroğlu Destanı basılmıştır. Âşıklar bu destanı kasatlere de okumuşlardır (Berazendeh, 1396/ 2017: 15- 20).

Doksan altıncı sayıda Alireza Sarrafi ve Münire Ekberpuran'ın yazmış olduğu “*Destan Projesi Üzerine Özel Anlatılar (Hülasayı Ez Kulliyat- ı Terh- i Nuvin ‘Destan)*” raporunda 2018 yılında Tebriz’in İslâmî ülkerin başkenti ilan edilmesi üzerine İran’da popülaritesi azalmakta olan destan anlatma geleneğini geliştirmek üzere bir proje hazırlanmıştır. Bu raporda da proje hakkında bilgiler verilmiştir. Bu proje için bir âşıktan destan anlatılması istenmiş ve bu destanlar kayda alınmıştır. Destan geleneğinin canlı tutulmasının ülke turizmine olumlu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Projede geleneğin korunulması, âşık sanatını tanıtmak, genç kuşağın âşık sanatı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlama, halk kültürünü ülke insanına ve turistlere tanıtmak gibi hedefler gözetilmiştir (Sarrafı ve Ekberpuran, 1396/ 2017).

Doksan sekizinci sayıdaki Amad Hazreti'nin “*Coğrafi Siyasi Sınırların Ötesinde Kaşkayı Folklorik Şiirleri (Eşar- e Folklorik- e Kaşkayı Ferater Ez Merz- e Siyasi ve Coğrafyayı)*” yazısında öncelikle konferasyon şeklinde yaşayan Kaşkay Türklerinde şiir söylemenin yaygın olduğu ve bu Türk boyunun Mirza Mezun, Yusuf Ali Bey gibi önemli şairlere sahip olduğu belirtilmiştir. Kaşkayiler arasında söylenenin Âşık Garip İle Şahsenem, Kerem İle Aslı destanlarına örnekler verilmiştir. Bu destanları Menuçehr Kıyani'nin derleyerek bir araya getirdiği de ifade edilmiştir. Kaşkayilerin tarihlerinde İngiliz sömürgeciliğine karşı isyan ettiği ve bu isyanların tıpkı Köroğlu'nun isyanına benzediği ve Köroğlu Destanı'nın Kaşkay Türkleri arasında önemli bir yere sahip olduğu da eklenmiştir (Hazreti, 1396/ 2017: 10- 20).

Derginin doksan sekizinci sayısının ek sayısı M. Kerimi tarafından hazırlanmıştır ve bütün yazılar destanlar ile ilgilidir. Ek sayıdaki ilk yazı “*Mukaddime Kimi*” başlığını taşımaktadır. Kerimi bu yazıda ek sayının içeriği hakkında bilgi vermiştir, bu ek sayının “Zengan Âşık Edebiyatı ve Musıkisi”nin üçüncü bölümü olduğunu belirtmiştir. Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi Zengan şehrinde de gelişmiş bir âşık edebiyatı mevcuttur ve burada âşıklar bu geleneği dilden dile aktararak yaşatmışlardır. Bugün ismi bilinen birçok âşık olduğu gibi ismi kayıtlara geçmeyen âşıklar da vardır. Bu ek sayıda Kurbanı, Âşık Garib, Abbas ve Gülgez, Şah İsmail

ve Gülizar ve Behram ve Gülhandan destanlarının Zengan varyantları verilmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 132- 134).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki ikinci yazı “Ön Söz”dür. Ön Söz’de Kerimi âşık edebiyatının zenginliğinden ve nesilden nesile aktarılacak kalıcı hâle gelmesinden söz etmiştir. Âşık edebiyatı üzerinde çalışması zor bir meseledir, İslâm devriminden sonra bu alanda yapılan çalışmalar artmıştır, İslâm Devrimi’nden sonra folklor üzerine çeşitli dergilerde folklorun çeşitli dallarında yazılar yayımlanmış, ancak âşık edebiyatı üzerine yayımlanan yazılar folklorun öteki kollarına göre daha az yer tutmuştur. Kerimi bu konu hakkında mümkün olduğu kadar çok çalışma yapmanın yazarların vazifesi olduğunu belirtmiştir. Zengan’da anlatılan destanların bir kısmı Azerbaycan’ın diğer bölgelerinde de anlatılmaktayken “Varaka ile Gülşen”, “Âşık Şirin ve Birçek Hanım”, “Behram ve Gülhandan”, “Yusuf Cemal” destanları yalnızca Zengan’a aittir. Bu destanlar Zengan dışında çok yaygın değildir. Ancak başka varyantlarına başka şehirlerde rastlamak mümkündür. Zengan âşık muhiti deyince Zengan, Sultaniye, Keydar, Hideç, Tikap, Bicar, Yukarı Tarım, Manışan, İçrud, Takistan, Kazvin, Loşan ve Nikbey şehirleri ve bu şehirlere bağlı daha küçük yerleşim birimleri düşünülmelidir (Kerimi, 1396/ 2017: 135-137).

Doksan sekizinci sayının ek sayısında “Mehebbet Dastanları” bölümünde Zengan’da anlatılan bazı âşık destanları hakkında bilgi verilmiştir. M. Kerimi bu sayının ek sayısındaki üçüncü yazıda “*Aslı ve Kerem*” başlığı altında destanın özeti verilmiş ve destan kısaca incelenmiştir. Bu destanın baş kahramanlarından biri Hıristiyan diğeri Müslüman’dır. Destan iki din arasında dostluk meydana getirme arzusu ile ortaya çıkmıştır. Destan boyunca dostluk, vefa, iyilik duyguları riyakarlık, yalancılık ve hilekarlık ile karşı karşıya gelmiştir. Aslı ve Kerem Destanı bütün Türk halklarında ve Türk olmayan başka milletler arasında anlatılmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 138- 145).

M. Kerimi doksan sekizinci sayının ek sayısındaki beşinci yazıda “*Dede Kurbanı Dastanı*” başlığı altında Âşık Müslüm Askeri’den derlediği destanı anlatmıştır. Destanda Mirza Ali ve Rıza Beg adındaki iki kardeşin

çocuklarının aşkı anlatılmaktadır. Bu kardeşlerden biri zengin diğeri ise fakirdir. Zengin olan Mirza Ali'nin oğlu Kurbanı ve Rıza Beg'in kızı Gül Peri'nin aşkı bu destanın konusunu oluşturmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 148- 150).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki altıncı yazı “*Âşık Garib*”tir. Bu destan Azerbaycan'ın çok sevilen ve tanınmış destanıdır, ayrıca öteki Türk yurtlarında da bilinmektedir. Bu destan yurdundan uzaklara giderek çalışmak zorunda olan insanları konu edinmiştir. Destanda Âşık Garib memleketinden uzağa gidip çalışıp para kazanarak talip olduğu kız ile evlemek amacıyla gerekli parayı biriktirmek için çabalamaktadır. Benzer bir durum Dede Korkut Hikayeleri'nde Bamsı Beyrek boyunda da görülmektedir. Âşık Garib'in esas ismi Resul'dur. Yedi yıl boyunca memleketi Tebriz'den uzakta kalmıştır. Diyar diyar gezerek sevdiği Şah Senem'e olan aşkını söylediği şiirlerde dile getirmiştir. Başka milletlerin sözlü kültüründe de buna benzer konular işlenmiştir. Kerimi yazısında Âşık Garib Destanı'ndaki bazı şiirleri de vermiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 151- 157).

Doksan sekizinci sayının ek sayısında M. Kerimi “*Abbas ve Gülgez*” yazısında destandan kısaca bahsetmiş ve destanın içinde geçen bazı dörtlükleri vermiştir. Bu destanda aşk dışında kahramanların içinde yaşadıkları milletin siyasi, ekonomik ve sosyal durumları da tasvir edilmiştir. Destanın birçok varyantı bulunmaktadır. Kerimi yazısında çeşitli varyantları da kısaca anlatmıştır. Bir varyanta göre Abbas'ın sevgilisi olan Peri Hanım Şah Abbas'ın haremine götürülürken Abbas buna karşı durur ve askerler tarafından Şah Abbas'ın karşısına çıkarılır. Abbas'ın Peri Hanım'a olan aşkını öğrenen Şah Abbas, Abbas'ı affeder. Destanın başka bir varyantında da Şah Abbas, şehirdeki bütün güzel kızları haremine dahil etmek ister. Şah Abbas'ın adı sözlü edebiyat ürünlerinde çok geçmektedir. Kimi sözlü edebiyat ürünlerinde Şah Abbas yiğit bir insan olarak tasvir edilirken kimilerinde de buna tam zıt bir şekilde tasvir edilir. Tarihi kaynaklar iki Şah Abbas'a dair veriler sunmaktadır. Kerimi olay örgüsünden sonra söz konusu destandaki şiirlerden örnek vermiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 158- 162).

Doksan sekizinci sayısının ek sayısındaki sekizinci yazı “*Şah İsmail ve Gülizar*”dır. Bu destan bir devlet adamı, şair ve hattat olan Şah İsmail’i konu almaktadır. Şah İsmail sarayında edipleri himaye etmiştir. Geraylı, bayatı vb. türlerde şiirler kaleme almıştır ve Divân, Dehame ve Nasihatnâme adlı eserlerin sahibidir. Halk tarafından sevilen bir hükümdardır. Bunda onun halk nazmıyla eserler vermesinin payı vardır. Onun adına koşulan destanlar arasında “Şah İsmail”, “Arab Zengi” ve “Şah İsmail ve Gülizar” sayılabilir. Şah İsmail’i konu edinen destanlardan birinde Şah İsmail’in eşi Taçlı Hanım’ın Osmanlı Devleti’ne esir edilmesi de işlenmiştir. Destanlarda Şah İsmail adalet timsali bir idareci olarak tasvir edilmiştir. Gülizar ise destanda halkını seven ve âdil bir insan olarak çizilmiştir. Kerimi yazısında Şah İsmail ile ilgili destanlardaki şiirlerden örnekler vermiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 163- 167).

Derginin doksan sekizinci sayısının ek sayısındaki dokuzuncu yazıda M. Kerimi “*Behram ve Gülhandan*” Destanı’nı Zenganlı Âşık Müslüm Askeri’den dinlemiş ve aktarmıştır. Bu destanda İran şahının oğlu Behram’ın rüyasına Hz. Ali girerek ona Çin hükümdarının kızını gösterir ve iki genç birbirine âşık olur. Behram, Azerbaycan’dan uzaklara giderek sevdiği kızı arar (Kerimi, 1396/ 2017: 168- 169).

M. Kerimi derginin doksan sekizinci sayısının ek sayısındaki onuncu yazı olan “*Dastanın Tarihi Tahlili*”nde Behram ve Gülizar Destanı’nı incelemiştir. Bu destanın birçok varyantı bulunmaktadır. Bu destanın kahramanlarından biri olan Behram’ın tarihteki Sasani hükümdarı Behramgur olduğu düşünülmektedir. Behramgur’un şahlığı elinden alınmış ve o Azerbaycan’dan İran’a gelmiştir. Bu dönem Göktürler ve İran’ın düşman olduğu zamanlara denk gelmektedir. Bu zamanlarda Göktürkler Azerbaycan topraklarına hakimdir. Göktürklerden sonra aynı topraklara Hazarlar hakim olmuştur. Behramgur kendi topraklarından kaçarak Göktürlere sığınmıştır. Farslar arasında da Behram ile ilgili destanlar anlatılmaktadır. Fars ve Türkler arasında anlatılan destanların birbirine benzeyen yönleri bulunmaktadır. Örneğin Farslar arasında anlatılan destanda Behram iki aslan arasından giderek tacını elde etmelidir. Behram bu iki aslanı da öldürerek tacını elde eder. Destanın Türklerde olan

varyantında iki aslan yerine Gülhandan ve Mahinur adlı iki kadın vardır. Behram bu iki kadından birini seçerek idarecilik hakkını elde eder. Genceli Nizami de Behram'ın hayatından etkilenererek “Yeddi Heykel” (Heft Peyker) adlı bir eser yazmıştır. Hoca Mesud da Behram'dan etkilenererek “Süheyl ü Nevbahar” adlı bir mesnevi kaleme almıştır. Ayrıca bu destan mitolojik açıdan da incelenmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 169- 171).

Doksan sekizinci sayının ek sayısında M. Kerimi Âşık Settar'dan derlediği destanı “*Behram ve Gülhandan*” başlığı altında vermiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 172- 191).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki “*Apardı Seller Sara'nı*” yazısında M. Kerimi “Sara ve Han Çoban” Destanı'ndan bahsetmiştir. Bu destan Azerbaycan'ın Kaçar döneminde Feth Ali Şah zamanında, önce Gülistan sonra da Türkmençay Antlaşmaları ile ikiye bölünmesinden dolayı oluşmuştur. Çok sevilen bu destanın içinde geçen şiirler ve mahnılar Azerbaycan halkı tarafından yıllar boyu okunmuştur. “Araz ve Ejdeha” ve “Çay Kızı” destanları da Sara ile Han Çoban'la benzer özellikler taşımaktadır. Yani bu iki destan da Gülistan ve Türkmençay Antlaşmalarından kaynaklanmıştır. Azerbaycan kızlarının iffeti ve temizliği Sara ile Han Çoban Destanı'nda anlatılmıştır. Destanda çocukluk arkadaşı olan han kızı Sara ile Han Çoban'ın aşkları anlatılmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 192- 196).

Doksan sekizinci sayısının ek sayısında M. Kerimi “*Varaka ile Gülşen*” yazısında Varaka ve Gülşen Destanı'nın konusundan ve tarihinden söz etmiştir. Varaka ve Gülşen, Zengan'da çok yaygın olan ve sevilen bir destandır. Bundan dolayı Zengan âşık destanları arasında gösterilmektedir. Zengan'a has destanlar arasında Gergerli Memed, Kelbi ve Selbi, Zenganlı Kurbani, Mir Mahmud ile Sara, İmrah ile Huri Liga, İmrah ile Servinaz, Andelib Mirza Kızıl Gül, Kıtmir Yusuf, Türkoğlu ile Mihri vs. örnek gösterilebilir. Âşık destanları dışında yalnızca Zengan'a özgü kırktan fazla âşık havası da mevcuttur. Bunlar kendi içinde Zengan havaları, Tarım havaları, Ebher- Hürremdere havaları gibi çeşitli bölümlere de ayrılır. Zengan'a has olan Varaka ile Gülşen Destanı hem Türk hem de Fars edebiyatında önemli bir destandır. Fars edebiyatında bu destanı ilk kez 4- 5.

yüzyıllarda Gazneli sarayında yaşıyan Ayugi yazıya geçirmiştir. Azerbaycan edebiyatında da Hace Yusuf Meddah ve Hekim Rükneddin Mesihi Varaka ile Gülşen'i nazma çekmiştir. Hace Yusuf'un nazmettiği Varaka ile Gülşah 1700 beyit, Hekim Rükneddin Mesihi'ninki ise 5000 beyitten fazladır. Hace Yusuf Meddah'ın nazmettiği destan aşk destanı iken, Hekim Rükneddin Mesihi'ninki hamasi özellikler de taşımaktadır. Klasik edebiyattaki Varaka ile Gülşen metinlerinde Varaka ölür, halk arasında anlatılagelen destanda ise her iki kahraman yeniden dirilir. Zengan âşık muhitinde Hürremdere özel bir yere sahiptir. Burası tarihte birçok âşığa ev sahipliği yapmış ve hanımları da çok fazla masal bilen kişiler olmuşlardır. Varaka ile Gülşen'i de ilk kez Zengan'da Hürremdere'de Âşık Gülabali Davudbigi beş kasede okumuştur. Yazar El Bilimi için derlediği Varaka ile Gülşen'i Gülabali Davudbigi'nin oğlu İltifat Davudbigi'den dinlemiştir. İltifat Davudbigi İran'ın ünlü âşıklarındandır. Televizyon programları hazırlamakta ve konserler vermektedir (Kerimi, 1396/ 2017: 197- 199).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki on dördüncü başlıkta M. Kerimi Âşık İltifat Davudbigi'den derlediği "*Varaka ile Gülşen*" Destanı'nı aktarmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 200- 232).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki on beşinci yazıda M. Kerimi "*Âşık Şirin ve Birçek Hanım*" destanını Aşık Gülabali ve Âşık İltifat Davudbigi'den derlemiş ve yazıya aktarmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 233- 273).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki sonuncu yazıda M. Kerimi Dede Âşık Gülabali Davudbigi'den derlediği "*Tuti Şirinzeban- Yusuf Cemal*" Destanı'nı aktarmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 274- 287).

Yüz birinci sayıda "*Borçalı Halk Destanlarından Gürcü ve Bala Memed (Gürcü ve Bala Memed [Dastan- e Folklorik- e Mahalliy- e Borçalı])*" yazısında Mehemed Komicani kayınvalidesinden derlemiş olduğu halk hikâyesinin bazı bölümlerini vermiştir (Komicani, 1397/ 2018: 101- 110).

El Bilimi dergisinin yüz beşinci sayısının ön sözünde Köroğlu konu edilmiştir. "*Ön Söz: Köroğlu Destanı "Azerbaycan Kahramanlık Destanı"*" adındaki yazıda Köroğlu'nun Azerbaycan Türkleri için çok kıymetli bir

destan olduğu ve destanın içerisinde Azerbaycan Türklerine has olan vatanseverlik, misafirperverlik, insan sevgisi, öteki milletlere saygı, dostluk, kardeşlik gibi öğelerin bulunduğu, aynı zamanda destanın Türkçe konuşan bütün halklar tarafından bilindiği söylenmiştir. Çeşitli araştırmacıların Köroğlu'nun tarihin hangi döneminde yaşadığını tespit etmek için dikkate değer çalışmalara imza attıkları da belirtilmiştir. Türk dünyasının ortak metni olan bu destanın bazı varyantlarında Köroğlu'nun annesinin ışıktan oluştuğu ve diri diri toprağa gömüldüğu, Köroğlu'nun mezarda doğduğu ve ölmüş annesinin sütünü emerek yaşadığı geçmektedir. Bu ayrıntı belirtildikten sonra Köroğlu kelimesi üzerinde durulmuş ve "kör" kelimesinin taşıdığı ışık, mezar gibi farklı anlamlara geldiği anlatılmıştır. Bu yazıda destanda adı geçen Köroğlu dışındaki karakterlerin de tarihte yaşamış olduğu belirtilmiştir. Köroğlu Destanı'nın ilk kez on dokuzuncu yüzyılda neşredildiği, Türk dilli ülkelerde Köroğlu üzerine birçok araştırmalar yapıldığı, sempozyumlar düzenlendiği, makaleler yayımlandığı da ifade edilmiş ve El Bilimi Derneği'nin de Köroğlu hakkında çeşitli çalışmalar yaptığı açıklanmıştır (Ön Söz: Köroğlu Destanı "Azerbaycan Kahramanlık Destanı", 1397/ 2018).

Ali Şamil yüz beşinci sayıdaki "*Köroğlu Destanı'nın Ali Kemali Arşivindeki Varyantları*" makalesinde milletvekilliği yapmış ve aynı zamanda bir folklor araştırmacısı olan Ali Kemali'nin derlediği Köroğlu Destanı'nın varyantlarını anlatmıştır. Ali Kemali folklor materyallerinin bir kısmını bizzat kendisi toplamış, bir kısmını da masraflarını temin ettiği kişilere toplatmıştır. Ali Şamil burada Ali Kemali'nin kendisine teslim ettiği folklor materyalleri arasında bulunan Köroğlu Destanı'nın varyantlarını tanıtmıştır. Ali Kemali'nin notları arasında destanın Köroğlu'nun Türkmen Seferi, Destan- 1 Köroğlu ve Nigar Hanım, Eyvaz'ın Durna Getirmeğe Getmesi, Köroğlu'nun Serdar Paşa Destanı, Köroğlu'nun İstanbul Seferi, Âşık Cünun'un Çemlibel'den Kaçması, Köroğlu'nun Şılat Seferi gibi kollarının çeşitli varyantları bulunmaktadır. Şamil bunlardan bazılarında geçen manzum parçaları da örnek olarak vermiştir (Şamil, 1397/ 2018: 11-28).

Yüz beşinci sayıda konuyla ilgili bir başka yazı olan Abdülali Mucazi'nin yazmış olduğu “*El Bilimi ve Köroğlu: Siyasi Açısından Köroğlu (El Bilimi ve Köroğlu: Köroğlu Ez Didgah- e Siyasi)*” makalesinde öncelikle Türkiye’de, İran’da ve Kafkasya ülkelerinde geçmişten bugüne çeşitli bağımsızlık mücadelelerinin gerçekleştiği söylenmiştir. Feodalizmin etkilerinin azalması sonucu insanlardaki bilgi birikiminin artmasının böyle mücadeleleri tetiklediği, Babek ayaklanmasının bu tarz ayaklanmalar için iyi bir örnek olacağı ifade edilmiştir. Şah İsmail’in Yavuz Sultan Selim karşısındaki mücadelesinin de insanları mücadelecilik konusunda uzun yıllar etkilediği belirtilmiştir. Kaçar Hanedanlığı döneminin en sonunda da feodalizmin son bularak tanzimatın ilan edildiği ve tanzimatın ilanında Settar Han ve Bağır Han’ın mücadelelerinin etkili olduğu anlatılmış, Pehlevi döneminin sonlarında çok partili yaşama geçmek için halkın ayaklandığı ve bu ayaklanmalar sonucunda çeşitli partilerin kurulmuş olduğu, İran İslam Devriminin gerçekleşmesinde de halk tabanında çıkan ayaklanmaların etkili olduğu anlatılmıştır. Yazar bundan sonra dünyanın çeşitli yerlerinde hükümetlere karşı halk tabanında meydana gelen ayaklanmaları saymıştır. Bu ayaklanmalara örnek olarak Çarlık Rusya’sındaki Ekim Devrimi, Çin’de Mao’nun liderliğinde gerçekleşen devrim, Küba devrimi, ABD’de Kızılderililerin isyanları, Hindistan’da Mahatma Gandhi liderliğindeki ayaklanma ve Türkiye’de Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde verilen Kurtuluş Savaşı’nı saymıştır. Yazar İran, Anadolu ve Kafkasya’da tarihte birçok kez meydana gelen ayaklanmaların âşık destanlarına da konu olduğunu ve Köroğlu’nun da böyle bir destan olduğunu söylemiştir. Köroğlu Destanı hakkında dünya üzerinde bol miktarda çalışmanın mevcut olduğunu söyleyen yazar bundan sonra destanı özetlemeye girişmiştir (Mucazi, 1397/ 2018: 29- 33).

Aynı sayıda bulunan Samed Çaylı yazmış olduğu “*Köroğlu Usturesi*” makalesine Köroğlu’nun gerçek hayatta yaşamış bir kahraman mı yoksa sadece efsanevi bir karakter mi olduğu sorusunu sorarak başlamış ve onun bunların hiçbiri olmadığı yani mitolojik bir karakter olduğu cevabını vermiş ve yazının devamında da bu cavaba kanıtlarını sunmuştur. Öncelikle mitoloji yani usture hakkında bilgiler vermiştir. Mitolojideki zaman

kavramının dünyadaki zaman kavramından farklı olduğunu ve mitolojinin dilinin remzlerle bezeli olduğunu ifade etmiştir. Yazar mitoloji hakkındaki bilgileri sıraladıktan sonra Köroğlu hakkındaki bilgileri bunlarla kıyaslamıştır. Köroğlu Destanı'nın da tıpkı mitoloji gibi zamansız olduğunu, Köroğlu Destanı'nda geçen Çenlibel ya da su atı ve çöl atının çiftleştiği yerin gerçek dünyada belli olmadığını belirtmiş ve Köroğlu Destanı'nda Zerdüştlük ve Totemizmin izlerini aramıştır. Örneğin Köroğlu'nun at ve saz, kılıç gibi başka varlıklarla olan ilişkisini destandaki Totemizm izlerinin varlığına kanıt olarak göstermiştir. Bunlardan sonra yazar Köroğlu sözcüğünü taşıdığı çeşitli anlamlar açısından incelemeye almıştır. Köroğlu adıyla Oğuz Kağan Destanı'ndaki Oğuz Kağan'ın evlatlarının adları arasında da ilişki kurmuştur (Çaylı, 1397/ 2018: 34- 37).

Yüz beşinci sayıda konuyla ilgili bir başka yazı da Alireza Zihak'a aittir. Zihak "*Köroğlu Destanı (Dastan- ı Köroğlu)*" adlı Farsça makalesinde Köroğlu'nun destandaki yolculuğunun karanlıktan ışığa doğru bir yolculuk olduğunu ifade etmiştir. Nigar'ın destanda Köroğlu'nun ikbali, bahtı olduğunu söylemiş ve destanda birçok remz bulunduğunu da eklemiştir. Köroğlu Destanı'nın yedi bölümden oluştuğu, her bir bölümün sefer olarak adlandırıldığı bilgisini vermiş ve daha sonra destandaki karakterler ve remzlerden söz etmiştir (Zihak, 1397/ 2018: 38- 40).

Ehad Ferehmeni'nin yazmış olduğu "*Köroğlu Kimliği ile Destanı'nın Özellikleri*" de konuyla ilgili yüz beşinci sayısında bulunan bir diğer makaledir. Ferehmeni makalesinde Köroğlu Destanı'nın hem kahramanlık hem de sevgi destanı olduğunu belirtmiş ve bu destanda manzum ve mensur bölümlerin bulunduğunu, bu bölümlerin birbirleriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Destandaki şiirlerin hece ölçüsüyle söylendiğini, bu şiirlerin kahramanlık, hiciv, nasihat verme üzerine olduğunu da eklemiştir. Türk dünyasının ortak destanı olan hatta Kürt, Gürcü, Tacik ve Araplarda da Köroğlu Destanı'nın mevcut olduğunu söyleyen yazar, bu destanlar arasında ufak tefek farklılıkların bulunduğunu ancak Köroğlu'nun tüm destanlarda ortak kahraman olduğunu belirtmiştir. Bu bilgilerden sonra Ferehmeni Köroğlu'nu, destandaki öteki kahramanları, destandaki mekanları incelemiş yani destanın tahlilini yapmıştır. Köroğlu isminde birçok şairin olduğunu

destandaki şiirlerin hepsinin aynı Köroğlu'na ait olamayacağı, Köroğlu'nun bir haydut olduğu hâlde halk tarafından kahraman olarak bilindiği ifade edilmiştir (Ferehmendi, 1397/ 2018: 41- 53).

Yüz beşinci sayıda Mehemmed Alipur Makdum “*Âşık Destan Geleneğinde Biçimlenmiş Köroğlu Kimliği*” makalesinde Türk Dünyası'nın her bölgesinde bilinen, hatta Türklerle beraber yaşayan ancak Türk dilli olmayan halklar tarafından da tanınan Köroğlu Destanı'ndaki Köroğlu karakteri hakkında bilgi vermiştir. Makdum'a göre bütün bu coğrafyadaki Köroğlu'nun ortak özelliği zalim idarecilere başkaldıran, yiğit ve vatansever bir savaşçı oluşudur. Geniş bir coğrafyaya yayılan bu destana, anlatıldığı coğrafyalarda zaman zaman yeni karakterler ve yeni olaylar eklendiği de olmuştur. Makalede ayrıca Azerbaycan'da, Türkiye'de, İran'da ve yabancı bilim insanları tarafından Köroğlu Destanı'na çalışan araştırmacıların, 24 tane Köroğlu havasının adının ve Köroğlu Destanı'nı anlatan 19 âşığın adının listesi bulunmaktadır (Makdum, 1397/ 2018: 54- 73).

Derginin yüz beşinci sayısında Amar Ahmedi'nin “*Köroğlu ve Nigar (Yeni Bahış Klasik Folklor Edebiyatımıza)*” makalesi yer almıştır. Ahmedi'nin bahsettiğine göre Köroğlu, Şah Abbas döneminde Osmanlı ve İran arasındaki savaşlarda kahramanlık gösteren gerçek bir kişidir ve bu destan Şah Abbas döneminde oluşmaya başlamıştır. Köroğlu'nun mesken tuttuğu Çenlibel'de herkes eşit statüdedir ve herkes Köroğlu'nun adaletine güvenir. Âşık Cünun da Köroğlu'nun dışarıdaki gözü kulağıdır. Başka yerlerde bir yiğit varsa Âşık Cünun bunu Köroğlu'na haber verir ve Köroğlu kendisine bahsedilen yiğidi Çenlibel'e getirip yiğitleri arasına katar. Köroğlu'nun delilerinin eşleri han kızlarıdır ve Çenlibel'deki kadınlar erkekler kadar yiğittir. Köroğlu'nun eşi Nigar Hanım da saraylı bir kadındır. Nigar sözü geçen bir kadındır, Köroğlu her konuda eşine danışır. Destanın incelemesinden kısaca bahseden Ahmedi, Köroğlu Destanı'nda geçen tamlamalar ve atalar sözlerine örnek vermiş ve Köroğlu ve Nigar Destanı'nı özetlemiştir (Kerimi, 1397/ 2018: 74- 84).

Derginin yüz beşinci sayısında Ali Ramazani'nin “*Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)*” başlıklı yazısında Kum'dan derlenmiş olan Köroğlu'nun İstanbul kolu bulunmaktadır (Ramazani, 1397/ 2018: 89- 97).

Bu sayıda destanlarla ilgili son yazı Mehemed Rıza İsmailzade'nin "*Köroğlu'nun Erzurum Seferi: Urmu Rivayeti*"dir. Bu destan Âşık Derviş'ten derlenmiştir. Destana geçmeden önce yazılan giriş kısmında Azerbaycan kahramanlık destanları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Öncelikle Azerbaycan kahramanlık destanlarında halkın yaşayışı ve tarihi olaylar hakkında çeşitli bilgiler bulunabileceği, bir milletin geçmiş zamanlardaki hak, hukuk, adalet ve özgürlük arayışlarına işaret ettiği, bu destanlardaki kahramanların milletin bağrından çıkmış olan yiğit ve gözüpek kimseler olduğu belirtilmiştir. Yazar Köroğlu'nun en ünlü kahramanlık destanlarından biri olduğu ve Köroğlu'nun gerçekte yaşamış bir kişi olabilceği ihtimali üzerinde durmuş, tahminen on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olabileceğini ifade etmiştir. Köroğlu'nun hem adalet uğruna savaşan hem de saz çalıp şiir söyleyen biri olduğunu da eklemiştir. Sonra da Köroğlu hakkındaki rivayetlere geçilerek onun asıl adının Ruşen Ali olduğu, babası Ali'nin gözlerinin Hasan Han tarafından çıkarıldığı için kendisinde zulme ve zalimlere karşı başkaldırı duygusunun oluştuğunu ve bundan sonra zalimlerle mücadele etmek için kılıç kuşanıp dağa çıktığı, dağa çıkmasıyla beraber ona başka yiğitlerin de katıldığı ve Köroğlu'nun Celali isyanlarını başlatan kişilerden biri olduğu söylenmiştir. Köroğlu destanının birçok kolu olduğu da belirtildikten sonra Köroğlu'nun Erzurum Seferi'nin Urmu rivayeti anlatılmaya başlanmıştır (İsmailzade, 1397/ 2018: 98- 120).

Derginin yüz altıncı sayıda bulunan tek makale Köroğlu Destanı ile ilgilidir ve Hüseyin Feyzullahi Vahid tarafından yazılmıştır. "*Köroğlu Kör Kişinin Oğlu Mıydı Yoksa Kör Allahı Mı İdi (Aya Köroğlu Ferzend- e Bendey- e Kur Bud Ya Hoday- e Kör)*" makalesinde Vahid, Köroğlu destanında Sakaların tarihine dair izler aramış ve Köroğlu'nu İskandinav mitolojisinde bir tanrı olan Odin ile karşılaştırmıştır. Vahid sözüne öncelikle bu konu hakkında ki diğer birçok yazıda olduğu gibi Köroğlu Destanı'nın Türkistan'dan Balkanlar'a tüm Türk Dünyası'nda bilindiğini ve Türkler ile beraber yaşayan öteki topluluklarda da anlatıldığını söyleyerek başlamıştır. Bu destanın bütün varyantları toplandığı takdirde 120 bin beyiti aşabileceğini de eklemiştir. Herodot'un tarihinde belirtilene göre

Kimmerler ve Sakalar savaşı ve galip olan Sakalar Azerbaycan topraklarına 28 yıl hükmetmiştir. Daha sonra ise Sakalar Medler tarafından yenilerek Kırım'a dönmüşlerdir. Saka kadınları eşlerinden ayrı kaldıkları süreç içinde kendi ülkelerinde bulunan kölelerle evlilik yapmışlardır. Sakaların geleneklerine göre de esirlerin gözlerinin çıkarıldığı ve bu esirlerin at yetiştirmede kullanıldığı belirtilmiştir. Sakalı kadınların çocukları asıl babaları dönünce onlara düşmanca davranmıştır. Ayrıca köle eşler ve ilk eşler arasında da bir savaş meydana gelmiştir. İşte Vahidi'ye göre bu savaş Köroğlu Destanı'nın oluşumunda etkili olmuştur. Sakaların tarihindeki bu ayrıntıyla Köroğlu benzerlikler taşımaktadır. Örneğin Köroğlu'nun babası da at yetiştirme işiyle uğraşmaktadır, babası kördür ama Köroğlu'nun gözleri görmektedir. Köroğlu Destanı da bir nevi kölelerin isyanını anlatmaktadır. Ayrıca Köroğlu Destanı'nda Köroğlu'nun babasının adı Ali'dir. Vahid de Ali adı ile körlüğün tanrısı olan Alık Han adlı bir tanrı arasında ilişki kurmuş ve Köroğlu'nun bir tanrı oğlu olabileceği kanatine varmıştır. Bunlardan sonra Vahid Köroğlu ve babasının durumunu, Odin ve oğlu Işık arasındaki duruma benzetmiş ve konu hakkındaki kanaatlerini açıklamıştır. Örneğin; Odin ve oğlunun köleler için savaşmasıyla, Köroğlu'nun yoksulları korumasının benzediğini belirtmiştir. Vahid; Odin'in çocuğunu kurtarmak için yer altına yolculuk yapması ile Köroğlu'nun eşiyle beraber yer altına yolculuk yapması durumlarının da benzediğini iddia etmiştir. Sonra da Odin'in mızrağı ve Köroğlu'nun kılıcının da benzediğini açıklamıştır. Köroğlu'nun hakim olduğu Çenlibel ile Odin'in yönettiği Azgard denilen şehir ile de benzediğini belirtmiştir (Vahid, 1397/ 2018: 123- 150).

Derginin yüz dokuzuncu sayısında “*Köroğlu Sırrı: Efsaneden Hakikate*” başlıklı tek bir yazı vardır. Bu yazı Mirza Hacıyev tarafından yazılmıştır. Yazıyı dergiye alan ve hazırlayanlar Susan Nevadeh Razi ve Şebnem Tohididir. Hacıyev makalesinde Köroğlu hakkındaki düşüncelerini açıklamış, Köroğlu'nun gerçekten yaşamış bir şahsiyet olduğunu ancak onun Bolulu olmadığını iddia etmiştir. Hacıyev'e göre gerçek bir kişi olan Köroğlu'nun Celali isyanları ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Çünkü Celali isyanları Anadolu'da 16. yy'da meydana gelmiştir. Bu yıllarda tüfek ve

öteki ateşli silahlar halihazırda Osmanlı topraklarında kullanılmıktaydı, oysa destanda Köroğlu tüfeği gördüğünde şaşırmıştır. Eğer Köroğlu gerçekten Celali isyanları devrinde Anadolu'da bulunmuş olsaydı tüfeği görünce şaşırması gerekirdi. Osmanlı ordusunda 1. Murat zamanında bile tüfekli bir askeri birlik bulunmaktadır. Köroğlu'nun Celali isyanlarıyla ilgisi olmadığına bir başka kanıt da destanda hiçbir dini tesir olmadığıdır. Oysaki Anadolu isyanları Sünni Osmanlı idaresine karşı Şii halkın başkaldırması sonucu oluşmuştur. Eğer Köroğlu Anadolu'da yaşamış olsaydı destanda birtakım dini izler de bulunurdu. Hacıyev daha sonra neden Türkistan coğrafyasının birçok yerinde Köroğlu adına kaleler bulunduğunun sebebini de izah etmiştir. Bunun sebebi Köroğlu'nun 7777 delisinin uzak yerlere sefere çıktığında uzun zaman Çenlibel'e dönmeyip gittikleri yerde kale inşa etmesidir. Hacıyev Köroğlu'nun ve yiğitlerinin askerlik sanatından anlamayan alelade birer isyancı olduğu fikrine de karşı çıkmıştır. Çünkü destanda Köroğlu'nun delilerinin sayısı arttıkça onları tümen, bölük gibi birliklere böldüğünü belirtmiştir. Yazar Köroğlu'nun Moğol ordusunda komutan olduğunu, büyük ihtimalle Subutay ya da Cebe Noyan olduğunu iddia etmiştir. Hacıyev Köroğlu'nun mekanının neden Çamlıbel olarak adlandırıldığını da yine Moğol ordusunun yapısında mevcut olan bir durumla açıklamıştır. Moğol ordusunda Çambul adlı bölükler bulunmaktadır. Kısacası Köroğlu gerçek bir karakterdir ve ozanlar tarafından destanlaştırılmıştır (Hacıyev, 1397/ 2018: 145- 209).

Rıza Hemraz yüz on birinci sayıda “*Tikmedaşlı Hasta Kasım*” başlığı altında Hasta Kasım'ın birkaç şiirini vermiş, hayatından kısaca bahsetmiş ve onun neşrolunmamış eserlerini sıralamıştır (Hemraz, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 109- 113).

Yüz on birinci sayıda Mehemed Ali Ocaki “*Tikmedaşlı Hasta Kasım*” başlığı altında Hasta Kasım hakkında kitap yazan Hüseyin Siyami'nin yaptığı bir konuşmanın bir kısmıyla Hasta Kasım'ın bazı şiirlerini vermiştir (Ocaki, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 114- 115).

Derginin yüz on birinci sayısında konuyla ilgili son yazı Amar Ahmedi'nindir. Ahmedi “*Babek'in Hamasası Azerbaycan'ın Âşıklar Rivayetinde*” başlığı altında Azerbaycan Türklerinin milli kahramanı Babek

ile ilgili destanın bir bölümünü yazmıştır (Ahmedi, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 116- 121).

Derginin yüz on ikinci sayısının “*Ön Söz*”ü Ehad Ferehmedi tarafından yazılmıştır. *Ön Söz*'de genel olarak Aslı ve Kerem Destanı'ndan bahsedilmiştir, çünkü bu sayıda destanlarla ilgili birçok makale vardır. Sözü edilen destanın ilk yaratıcısının belli olmadığı bilinmekle beraber on altıncı yüzyıldan önce oluşturulduğu bilim insanlarınca düşünülmektedir. Türkistan coğrafyasında birçok varyantı bulunan bu destanın Üzeyir Hacıbeyof tarafından operası yapılmıştır. *Ön Söz*'de destanın kısa özeti verildikten sonra okuyuculardan ellerinde bulunan folklor derlemelerini dergiye yollamaları istenmiştir (Ferehmedi, 1398/ 2019: 5- 8).

Tohid Melikzade yüz on ikinci sayıda “*Oğuz Türklerinde Ortak Destan Olan Aslı ve Kerem (Dastan- e Aslı Kerem- Dastan- i Moşterek Der Miyan- e Torkan- e Oğuz)*” makalesinde daha çok Aslı ve Kerem Destanı'nın yaratılma zamanı üzerinde durmuştur. Melikzade, Aslı ve Kerem'in Oğuz Türkleri arasında ortak destan olduğunu ve bu destanın birçok varyantının bulunduğunu ancak temel yapının aynı olduğunu belirtmiştir. Bu destan Azerbaycan, Türkiye ve Türkistan coğrafyasında bilinmektedir. Araştırmacılara göre bu destan milattan sonra 16. yüzyılda Azerbaycan'da yaratılmıştır. Bazı araştırmacılara göre de 16. yüzyılın sonlarına doğru Aslı ve Kerem adlı karakterler gerçekten yaşamışlar ve onların ölümünden yaklaşık yüz yıl sonra bu destan oluşmuştur. Destanın milattan önceki zamanlarda yaratıldığını düşünen araştırmacılar da mevcuttur. Aslı ve Kerem Destanı farklı ülkelerde de edebî eserlere konu olmuştur (Melikzade, 1398/ 2019: 11- 13).

Atike Resmi ve Sekine Resmi yüz on ikinci sayıdaki “*Aslı ve Kerem Destanı'nın İçeriği Hakkında Bir Analiz (Bonmayahay- e Dastan- e Aslı ve Kerem)*” yazısında destandaki bazı motifleri incelemişlerdir. Örneğin elma, büyümlü gömlek, olağanüstü doğum, Kerem karakterinin hâtipliği, keramet gösterme, dağlar ile konuşma, dervişlerin yardımını alma, nehirlerden geçme, ölüyle tartışma, Hz. Hızır/ Hz. Ali, kahramanın sevgilisini başka bir ülkede bulması, mektup gönderme, kahramanın şiir okuması, sevgililerin

kavuşmadan ölmesi Aslı ve Kerem Destanı'ndaki motiflerden bazılarıdır (Resmi ve Resmi, 1398/ 2019: 14- 36).

Derginin yüz on ikinci sayısında Rıza Hemraz'ın “*Âşık Hüseyin Namuri'nin Edebi İrsine Bir Bakış*” yazısında İran Türklerinin ünlü âşığı, 2000 yılında vefat eden Hüseyin Namuri'nin hayatı ayrıntılarıyla anlatılmış ve anlattığı destanlar sıralanmıştır. Âşık Hüseyin Namuri 72 âşık havası ve yüzden fazla destan bilmektedir (Hemraz, 1398/ 2019: 37- 40).

Konuyla ilgili son yazı yüz on ikinci sayıda Hamid Ahmedzade tarafından yazılan “*Köroğlu*” başlıklı yazıdır. Bu yazıda bahsedilene göre destanlar toplumun inançlarına göre de şekillenmişlerdir. Örneğin Safevi döneminde kimi destanlar Şii bir kimlik kazanmıştır. Mezhep değişimiyle beraber destanlardaki kimi karakterlerin isimleri de değişmiştir. Köroğlu Destanı da toplumdaki değişmelere göre şekillenmiştir (Ahmedzade, 1398/ 2019: 41- 44).

2.1.16.2. Efsaneler ile İlgili Yazılar

Efsane eski zamanlardan beri anlatılagelen ve konusu olağanüstü olaylar ve kişiler olan bir halk edebiyatı ürünüdür. Efsane kelimesinin Latincedeki karşılığı “legendus”tur ve Batı dillerine de Latince'den geçmiştir. Efsaneye İngilizcede “legend”, Almancada “legende” ve “sage”, Fransızcada “legende”, İtalyancada “legganda”, Macarcada “legenda”, İspanyolcada “leyenda”, Yunancada “mitos” veya “mit”, Arapçada “ustûre” denilmektedir. Türkçede efsane yerine “söylence” terimi önerilmiş ancak bu terim henüz yaygınlaşmış değildir (Albayrak, 2010: 163).

Ayrıca efsane terimi yerine Başkurtlar ve Tatarlar “legende” ve “rivayet”, Kazaklar “anız”, Kırgızlar “ulamış”, Uygurlar “epsane”yi kullanmaktadırlar (Kaya, 2014: 317).

Eski insan topluluklarında ve bugün kimi muhafazakar ve kapalı gruplarda kutsal kabul edilen dağ, orman, mağara gibi yerlerde belli zamanlarda çocuk, kadın ve yabancılarla ilgili anlatılanların dışında efsaneler temel olarak dört grupta toplanır. Bu dört grup “teogoni”, “kozmogoni”, “antropogoni” ve “eskatoloji”dir. Tanrıların nereden geldikleri ile ilgili efsaneler teogoni, evrenin oluşumuyla ilgili efsaneler

kozmozgoni, insanın yaratılışı ile ilgili efsaneler antropogoni ve insan ve dünyanın geleceği ile ilgili efsaneler eskatoloji başlığı altında incelenir (Elçin, 2016: 315).

El Bilimi dergisinin otuz dokuzuncu sayısında Seyid Mehemmed İbrahimi “*Mugan’da Daş Çoban’a Ayid İnanc*” yazısında Mugan’da bulunan ve halk arasında “daş çoban” adı verilen bir kaya kütlesi ile ilgili çocukluğunda dinlediği bir efsaneyi anlatmıştır. Efsaneye göre birgün koyunlarını otlatan bir çoban çok susamış ancak civarda hiç su yokmuş. Susuzluktan iyice çaresiz kalan çoban Allah’a, “Eğer bir su kaynağı bulursam her sene koyunlarımdan yedi tanesini kurban edeceğim.” demiş. Tam o sırada yerden bir su kaynağı fişkırmış, çoban bu kaynaktan hem kendi su içmiş hem de koyunlarına su içirmiş. Ancak sonra sözünü unutan çoban saçından yedi tane biti kırmış ve “Bu da senin kurbanın.” demiş. Allah tam o anda çobanı ve sürüsünü taş etmiş. Bu efsaneyi anlatan yazar efsaneye konu olan taşın tarihi bir medeniyete ait olan ve arkeologlarca “Menhir” adı verilen taşlardan olduğuna inandığını belirtmiştir (İbrahimi, 1390/ 2011: 15- 17).

Derginin altmış yedinci sayısında Samed Çaylı “*Peri Bulağından Rivayet*” yazısında oldukça dağlık bir bölgede bulunan “Peri Bulağı” adlı bir akarsu hakkında yaygın olan bir efsaneyi anlatmıştır. (Çaylı, 1393/ 2014: 58- 59).

Rukiye Kebiri’nin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılardaki “*Daş ve Gelin Daşı*” makalesinde taşlarla ilgili inançlardan söz ettikten sonra bir taşla ilgili efsaneyi anlatmıştır. Heybetli taşlar ve kayalar insanların gözünde güç sembolü hâline gelmiştir. İlkel insan taşların manevi bir kuvvete sahip olduğunu düşünmüştür. Zaman zaman taşların şifa kaynağı olduğu da düşünülmüş, örneğin kısırlığa çare bulmak için bazı taşlar kullanılmıştır. Kısırlığa çare olduğu düşünülen taşlara dünyanın birçok yerinde rastlanılmaktadır. Bazı taşların da ata ruhlarının meskeni olduğuna, kimilerinin cinsiyeti olduğuna hatta bazen doğurduklarına inanılır. Taşlarla ilgili buna benzer inançlar sadece ilkel insanın zihninde değil modern insanın zihninde de yaşamaktadır. Yazar taşlarla ilgili genel bilgiler verdikten sonra Hoy’da bulunan Donbulu Dağı’ndaki “gelin daşı” ile ilgili

bir efsaneye anlatmıştır. Rusların İran'ı işgal ettiği zaman, bu bölgedeki birçok erkek savaşmış ve geri dönmemiştir. Bebeği olan yeni gelin olmuş bir kadını Rus askerleri rahatsız etmiş. Kadın Rus askerlerinden kaçmak için Donbulu Dağı'na kadar gelmiş. Askerler tam onu yakalayacağı zaman kadın Allah'tan kendisini kuşa ya da taşa çevirip askerlerin elinden kurtulmaya dilemiş ve hemen o anda dileği gerçek olmuş, kadın taşa dönüşmüş. Böyle efsanelere sadece Hoy'da değil birçok yerde rastlanılmaktadır (Kebiri, 1393/2014- 1394/ 2015: 6- 14).

El Bilimi dergisinin yüzüncü sayısında Mecid Resuli'nin yazmış olduğu "*Famerin Köyünde Kurban Bayramı'nın Gecesiyle İlgili Efsaneler (Efsanehay Piramon- e Şeb- i Eyd- e Korban Der Rustay- e Famerin)*" makalesinde Famerin köyünde Kurban Bayramı hakkında anlatılan bir efsaneden söz edilmiştir. Resuli bu efsaneyi köydeki kadınlardan derlemiştir. Anlatılanlara göre Famerin köyünün tarihi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Eskiden bu köyde yaşayan küçük bir kız çocuğu köylüler tarafından sürekli azarlanıp hor görülürmüş. Bu eziyetlere dayanamayan kız birgün köydeki insanları Allah'a şikayet etmiş. Bu olayın gecesinde – bu gece aynı zamanda Kurban Bayramı'nın gecesine denk geliyor- kızın rüyasına giren bir kişi ona köyde bulunan Demirkaya tepesi denilen yere çıkarak testisini suyla doldurmasını ve Allah'tan istediği herhangi bir şeyi dilemesini söylemiş. Bir inanışa göre Kurban Bayramı gecesinde öyle bir an vardır ki bir insan ne dilerse dileği gerçekleşir. İşte kız tam bu anda ona eziyet eden insanların hepsinin ölmesini dilemiş. Allah tarafından kızın dileği kabul olmuş ve köy yerle yeksan olmuş. Köyde anlatılanlara göre bu dileği dileyen küçük kız da bir melek olmuştur. İnsanlar hâlâ Kurban Bayramı'nın gecesinde kızın dilek dilediği tepeye o kızı görmek için çıkmaktadırlar. Köyde Demirkaya tepesinde kızı gördüğünü iddia eden kimseler bulunmaktadır (Resuli, 1397/ 2018: 105- 106).

Mehemmed Suleti yüz üçüncü sayıdaki "*Nir Şehrine Bağlı Ağlayan Çay*" yazısında Erdebil'e 54 km uzaklıktaki Nir şehrinde yer alan ve halk arasında ağladığına inanılan bir akarsudan söz etmiştir. Bölge halk bu akarsudan tarımda faydalanmakta ve buradan balık avlamaktadırlar (Suleti, 1397/ 2018: 19- 20).

Aynı sayıda Hüseyin M. Güneyli “*Meşin Kendinde Rivayetler-Hikayeler*” yazısında öncelikle hikaye ile rivayet farkını anlatmıştır. Güneyli hikayenin bilinen bir yaratıcısı olduğunu, rivayetin ise bilinen bir yaratıcısı olmadığını belirtmiştir. Bu açıklamadan sonra Meşin’de rivayet edilen 3 efsaneyi anlatmıştır (Güneyli, 1397/ 2018: 43- 45).

Yüz üçüncü sayıda konuyla ilgili son yazı Vukar Nimet’e aittir. Nimet “*Harı Bülbül (Azerbaycan Şifahi Halk Efsanesi)*” başlığı altında Azerbaycan’ın Şuşa şehrine ait bir efsaneyi anlatmıştır (Nimeti, 1397/ 2018: 46- 47).

El Bilimi dergisinin yüz on ikinci sayısındaki “*Şaman Efsaneleri (Efsanehay- i Şaman)*” yazısında Fuzuli Güzelöz ve Celal Mehemmedof’un yazmış olduğu kitabın Ruhullah Sahibkalem tarafından yapılan özeti yer almıştır. Bu kitapta ve yazıda bazı şaman efsaneleri bulunmaktadır. Örneğin bir efsaneye göre bir şaman beş gün boyunca evine gelmez ve o şamanı kimse bulamaz. Efsaneye göre bu beş gün içinde bu şaman ulu şaman olmuş ve farklı yerlere kötü ruhları def etmesi için çağırılmaktaymış. Ulu şaman bir gün Alaş nehrinin kıyısındaki bir köye çağırılmış. Ulu şaman, köyde bulunan diğer şamanla kavga etmiş ve onu yenmiş. Yenik düşen şaman savaştan sonra ulu şamanın toz gibi kendisine yaklaştığını söylemiş. Yenilen şaman annesinin köyüne geri dönmüş ve evine geldiğinde karısı ve çocuğunu ölü bulmuş. Anlatılanlara göre daha sonra yenik şamanın kendisi de ölmüş, davulu yok olmuş. Bir başka efsaneye göre bir çocuk on yaşlarındayken zaman zaman kayboluyor ve uzun zaman ortaya çıkmıyormuş. Bu çocuğa ergenlikten sonra ilham gelmiş ve şaman olmuş. Başka bir efsaneye göre de şamanlar öldükten sonra dirilmekte imiş. Anlatıya göre genç bir şaman ölmüş. Şamanın kardeşi onu köylerindeki bir tepeye gömmüş. Ölen şaman bütün bu işlemleri görüyor ancak müdahale edemiyormuş. Gömülen şaman kendisini çok yalnız hissediyormuş. Daha sonra kuzey yönünden bir öküz gelip şamanın mezarını kazmış ve onu mezardan çıkarmış. Tabutun kapağını açan öküz tekrar geldiği yönden gider (Sahibkalem, 1398/ 2019: 79- 90).

2.1.16. 3. Memoratlar ile İlgili Yazılar

Çobanoğlu'nun aktardığına göre Kvideland memoratı, doğaüstü ve aynı zamanda kişisel bir deneyimin yaşayan ya da yaşayandan dinlemiş bir kişi tarafından anlatılan şahsi hikaye şeklinde tanımlamıştır (Kvideland, 1991: 19; Çobanoğlu, 2015: 25). Bu tanımlamada doğaüstü sözcüğü ile öteki dünya ve farklı bir boyutta yaşayan ve sosyal bir hayatı olduğuna inanılan cin, peri, şeytan, alkız, karabasan gibi varlıklarla beş duyu organıyla, rüya ile ya da bunlardan başka yolla kurulmuş iletişim kastedilmektedir. Memoratlar Kvidelant'ın da bahsettiği gibi bu tarz bir yolla iletişimi olan ya da iletişimi olan kişiden dinleyen bir insan tarafından anlatılmasıdır (Çobanoğlu, 2015: 25).

Derginin otuz yedinci sayısında Habib Sahir "*Halam*" başlıklı yazısında halasının başından geçen 7 adet memoratı anlatmıştır. Sahir'in yazmış olduğu bu notları Alireza Sarrafi düzenlemiştir (Sahir, 1390/ 2011: 5- 10).

Mehemmed Rezaki kırk birinci sayıdaki "*Zengan'da Al Arvadı Hakda Yaygın Olan Bir Neçe Rivayet*" yazısında Maksud Ali Rezaki, Mustafa Rezaki ve Müslüm Habibi'den dinlediği al arvadı (al karısı) hakkındaki beş rivayeti anlatmıştır (Rezaki, 1391/ 2012: 29- 31).

El Bilimi dergisinin kırk altıncı sayısında Aydın Aytekin'in derlemiş olduğu "Balaban Çalan Pişik" ve "Pişik Koşunu" adlı iki memorat, "*Folklor Darağı İle*" başlığı altında verilmiştir (Aytekin, 1391/ 2012: 53- 55).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Fatma Perniyan'ın Leyla Zakiri'den derlemiş olduğu ve onun dedesinin başından geçmiş olan al arvadını görme hakkındaki bir anısı diyalog şeklinde "*Al Arvadı*" başlığı altında verilmiştir (Perniyan, 1391/ 2012: 75).

Esger Esdi'nin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılardaki "*Karaçuha Var*" yazısında doğaüstü denilebilecek bir vakadan söz edilmektedir. Esdi'nin sözünü ettiğine göre hayırlı insanlara zor durumda kaldıklarında görünen ve onları müşkül vaziyetlerden kurtaran "Karaçuha" adlı bir varlık mevcuttur. Bu varlık kişinin ailesindedir ve kişiye bir gölge gibi görünür. Karaçuha kimi zaman da bir yılan olarak görünür ve insanların bağ, bahçe ve tarlalarını korur. Esger Esdi yazısının devamında karaçuha adlı varlığı

gördüğünü iddia eden bir kişiden derlediği metni yazmıştır (Esdı, 1393/2014: 75- 78).

Zehra Abdar yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılardaki “*Cingir*” yazısında arkadaşlarıyla cin yakaladığını iddia eden biriyle yaşadığı anısını anlatmıştır (Abdar, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 95- 97).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi'nin “*Cin Tutan Ferec Emmi'nin Hikayesi*” başlığı altında Çarburc'da cin yakalayan bir adamın öyküsü anlatılmıştır. Ferec Emmi tarlaya gittiğinde birden eciş bücüş şekilli varlıklar görmüş ve bu varlıkların kendisini taklit ettiğini fark etmiş. Daha önce dinlediği hikayelerden bu varlıkların cin olduğunu anlamış ve cinlerin insan ne yaparsa o hareketi tekrar ettiğini hatırlamış. Ferec Emmi elini ayağını yanında bulunan bir iple bağlamış. Bunu gören cin Ferec Emmi gibi kendi elini ayağını bağlamış. Ferec Emmi daha sonra yanında getirdiği orakla elini ayağını çözmeye başlamış. Cin demirden korktuğundan dolayı orağa dokunamamış ve kendisini çözememiş. Bunu gören Ferec Emmi cinin yanına giderek cine bir iğne batırmış ve böylelikle cini kendisine köle yapmış. Ferec Emmi cini ev işlerini yapmakta kullanmış. Birgün cin akarsu kenarında çamaşır yıkarken bir kız çocuğundan üzerindeki iğneyi çıkarmasını istemiş. Kız çocuğu iğneyi çıkarınca cin azad olmuş ve Ferec Emmi'nin evine gidip evin bacasından aşağı sarkmış. Evdekilere kendisinin kıymetini bilmeyerek büyük bir hata ettiklerini ve kendisinin bütün hastalıkların dermanını bildiklerini, eğer ona sorsalardı bu dermanları öğreteceğini söylemiş. Bu sözler üzerine evdekiler cinden dermanları söylemesini istemiş ancak cin bunları söylemeyerek kaçmış (Cevadi, 1395/2016: 100- 101).

Kudret Ebulhüseyni yetmiş sekizinci sayıdaki “*Âdetler ve İnanclar*” yazısında Savalan köyündeki kaynak kişilerden derlediği birkaç memoratı anlatmıştır. Bunlardan bir tanesi köydeki mezarlıkla ilgilidir. Savalan köyünde bulunan mezarlıkta iki tür mezar vardır. Bunlardan biri “adi mezar” denilen üzerinde sadece mezar taşı bulunan mezar türüdür. Diğeri de “damlı mezar” ya da “emanet mezar” denilen oda şeklinde mezarlardır. İnsanlar öldüklerinde vasiyet ettikleri takdirde damlı mazarlara defnedilir, bir süre sonra ceset çürüyünce kemikleri alınarak Kum şehrine götürülüp

defnedilir. Çünkü Kum şehrinde bulunan bir imamın orada yatan ölümlere kıyamet gününde şefaata edeceğine inanılır. Ancak bu âdet son zamanlarda azalmıştır. Bunun sebebi keramet sahibi bir kadının rüyasına bir gün mezarlarla ilgili bir rüya görmesidir. Kadın rüyasında Kum'a götürülen ölümlerin 70 katar deveyle gelip köy mezarlığına geldiğini görmüştür (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 158- 161).

Derginin seksen ikinci sayısında M. Emîni "Al Arvadı Nagılları Urmu Adalarında" başlığı altında hamamda düğün yapan cinlerle ilgili bir memurat anlatmıştır (Emîni, 1395/ 2016: 179).

M. Emîni aynı sayıda "İsfencan Folklorundan: Al Arvadını Nece Tutarlar?" başlığı altında al arvadı yavrusu yakalayan biri ile ilgili bir memurat anlatmıştır (Emîni, 1395/ 2016: 180).

Derginin doksan yedinci sayısında Mehemed Ali Ocakı "Şemi'nin Toyu" yazısında düğün günü dağa çıkan ve bilinmeyen bir sebeple ölen Şemi adlı bir kişinin öyküsünü anlatmıştır (Ocakı, 1396/ 2017: 119- 120).

2.1.16.4. Masal ile İlgili Yazılar

Doğan Kaya "Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü"nde masalı:

"Hadiseleri muhayyel bir dünyada cereyan eden, kahramanları insan ve kimi zaman da hayvan ve olağanüstü varlıklar olan, dinleyenleri eğlendiren ve bu arada eğiten, gerçeği birtakım remz ve sembollerle gerçeküstü kalıplara sokarak yansıtmaya çalışan mensur anlatım türü." olarak tanımlamıştır (Kaya, 2014: 529).

Masal, şifahi halk edebiyatı ürünleri arasında en yaygın olanlardan biridir. Masal sözcüğü Habeşçede "mesl", Ârâmicede "maslâ", İbranicede "mâsâl", Arapçaya da karşılaştırma anlamıyla "mesel, mâsal" şeklinde geçtikten sonra Türkçeye de geçmiştir (Elçin, 2016: 368).

Masalların bir kısmı olağanüstü olayları ve kişileri konu edinir. Bir kısmı da hayal ürünü ve uydurma olduğu hâlde olağanüstü özellikler taşımazlar. Ancak masallar olağanüstü özellikler taşısın ya da taşımасыn hayal ürünü olduğu izlenimini muhakkak verir. Masalın bu özelliği onu efsane ve destandan ayıran özelliklerin başında gelir (Boratav, 2016: 85).

Masalın bir özelliği de tıpkı destanlar gibi bir anlatıcıya sahip olmasıdır. Ziya Gökalp, Usullere Dair: Halkiyat (I) Masallar makalesinde:

“Halk masalı, her masal söyleyenden alınmaz. Çünkü masalın kendine mahsus tabirleri, kendine mahsus lisanı vardır. Masalları hususî tabiriyle, hususî şivesiyle nakleden ancak ocaktan yetişme masalcıdır. Masalcılar eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır. Ozanlık, babadan oğula kaldığı gibi, masalcılık da anneden kıza intikal eder. Erkek masalcılar da varsa da, ekseriya masalcılar kadın cinsindedir.” (Gökalp, 2009: 114).

Metin Ekici ise masal anlatıcıları ile ilgili farklı bilgiler vermekte, masalların belli bir anlatıcısı olmadığını ve masalın herkes tarafından anlatılabilen bir tür olduğunu belirtmektedir (Ekici, 2005: 227) . El Bilimi dergisi özelinde bakıldığında da dergide yer alan masalların anlatıcılarının çoğu zaman kadın olduğu görülmektedir.

Güney Azerbaycan sahasında masal kelimesi yerine “nagıl” ya da “matal” kullanılmaktadır. El Bilimi dergisinin birinci sayısında Siyamek Sultani’nin Tebriz’den derlemiş olduğu “Pehlivan” masalı yer almıştır (Sultani, 1387/ 2008: 5- 6).

Birinci sayıda yer alan bir diğer masal Solmaz Mehemedrızayi’nin kaleme almış olduğu “Meşkinşehir (Hıyov) Folklorundan Örnekler” makalesi içerisinde yer almış olan “Kantarka”dır. Bu yazıda masal dışında 30 atalar sözü, 16 bayatı ve cevaplarıyla birlikte 14 tapmaca yer almıştır (Mehemedrızayi, 1387/ 2008: 10- 14).

Derviş Aşuri’nin Eher’de derlemiş olduğu “Simurg Kuşu” masalı El Bilimi’nin ikinci sayısında yer almıştır. Aşuri bu masalı anlatmadan önce masallar üzerine bilgi veren bir yazı kaleme almıştır. Aşuri yazısında; simurg denilen kuşun birçok araştırmacının ilgisini çektiğini, kimilerince bu kuşun güneş sembolü olarak kabul edildiğini ve birçok milletin mitolojisinde yer bulduğunu söylemiştir. Sonra simurgun şeklini tarif etmiş ve onun çok büyük bir kuş olduğunu, yüzünün insan yüzü gibi olduğunu, bu tarz “insan- kuş”ların başka milletlerin kültürlerinde de bulunduğunu anlatmıştır (Aşuri, 1387/ 2008: 11- 15).

Derginin aynı sayısında Ehad Ferehmendi’nin Tebriz’den derlemiş olduğu “Hak Alan Mehemed Hak Vermez Mehemed” adlı masal da yer almıştır (Ferehmendi, 1387/ 2008: 15- 22).

Beşinci sayıda Pınar Şakiri tarafından Tebriz’den derlenmiş olan “Sen Allah’ın Ol Allah Senendi” masalı “Tebriz Nagıllarından” başlığı altında verilmiştir (Şakiri, 1388/ 2009: 20- 21).

Alireza Sarrafi derginin altıncı sayısındaki “*Folklorik Hatıralar 2*” yazısında babasının arkadaşı Hac Hasan Ağa Nahcivani’den dinlemiş olduğu folklor bilgilerini kaleme almıştır. Sarrafi’nin yazısında bir menkıbe ile beraber “Eşşekler ve Palandikenler” masalı da yer almıştır (Sarrafı, 1388/ 2009: 4- 6).

El Bilimi dergisinin yedinci ve sekizinci sayılarında Ehad Ferehmendi’nin Sekine Gulamşah’tan derlemiş olduğu “*Meşe Beyi’nin Baltası*” masalı yer almıştır (Ferehmendi, 1388/ 2009: 44- 45).

Aynı sayılarda Semaye Cevanşir’in annesi Gülkayıt Cevanşir’den derlemiş olduğu masal “*Han Nenemin Sine Defterinden*” başlığı altında yer almıştır (Cevanşir, 1388/ 2009: 46- 49).

Yedinci ve sekizinci sayılarda Pınar Şakir’in derlemiş olduğu bir Tebriz masalı olan “*Devletdi ile Kasib Bacılar*” da yer almıştır (Şakir, 1388/ 2009: 50).

Alireza Zihak’ın annesinden derlemiş olduğu “*Kurdun Nagılı*” adlı masalın Hoy rivayeti El Bilimi’nin dokuzuncu ve onuncu sayılarında yer almıştır (Zihak, 1388/ 2009: 31- 33).

El Bilimi dergisinin on birinci ve on ikinci sayısında Alireza Zihak’ın annesinden derlemiş olduğu “*Çöçenin Nagılı*” adlı masalın Hoy rivayeti yer almıştır (Zihak, 1388/ 2009: 32- 34).

Derginin yirmi birinci sayısında Alireza Zihak’ın annesinden derlemiş olduğu “*Sabır Daşı*” masalı bulunmaktadır (Zihak, 1389/ 2010: 33- 37).

Alireza Zihak’ın annesinden derlemiş olduğu “*Kuddar Beyi’nin Gelini*” adlı masalın Hoy rivayeti derginin yirmi ikinci sayısında yer almıştır (Zihak, 1389/ 2010: 24- 25).

Aynı sayıda Alireza Zihak’ın annesi Ulviye Hanım’dan derlediği “*Annın Yazısı*” masalının Hoy rivayeti de bulunmaktadır (Zihak, 1389/ 2010: 37- 38).

El Bilimi dergisinin yirmi üçüncü sayısında Ayvaz Bayat’ın Nergis Bayat’tan naklettiği “*Karı İneğinin Nagılı*” masalı yer almıştır (Bayat, 1389/ 2010: 47- 48).

Mustafa Rezaki'nin Mehemed İsa Muradi'den derlemiş olduğu “*Kızıl Balığın Nagılı*” adlı masal yirmi dördüncü sayıda yer almıştır (Rezaki, 1389/ 2010: 21- 23).

Aynı sayıda Tahire Pergaryan'ın derlemiş olduğu “*Fatma Bacım*” masalı da bulunmaktadır. Masal metninden önce verilen bilgilere göre bu masal Azerbaycan'ın birçok yerinde “Göyçek Fatma” adıyla da bilinmektedir. Avrupalıların Cindrella masalı ve bu masal birbirine çok benzemektedir (Pergaryan, 1389/ 2010: 25- 33).

El Bilimi dergisinin yirmi beşinci sayısında Âşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani'nin nakledip yazdığı bir masal “*Şeseven Elinden Bir Nagıl: Allah İstese, Söz Cevrüne*” başlığı altında yer almıştır (Ramazani, 1389/ 2010: 39- 42).

El Bilimi dergisinin yirmi altıncı sayısı “Nagıllar Özel Sayısı” olduğu için bu sayının “*Baş Söz*”ünde masallar ve yirmi altıncı sayının genel karakteri hakkında bilgi verilmiştir. Bu yazıda masalların Azerbaycan folklorunun önemli bir kolu olduğu, nesir olarak söylendiği belirtilmiştir. Biliminsanlarının masalları sihirli masallar, maişet masalları, tarihi masallar ve hayvan masalları olmak üzere dörde ayırdığı; masallar derlenirken masalın dinlendiği yer ve zamanın, masalı anlatan kişinin titiz bir şekilde kaydedilmesine ve masalın ait olduğu bölgenin ağız özelliklerinin korunmasına dikkat edilmesi gerektiği de ifade edilmiştir (Baş Söz, 1389/ 2010).

Aynı sayıda yayımlanmış olan Kazım Abbasi'nin “*Nagıllarımız Zenginliklerimiz*” makalesinde; masalların öneminden ve çocuklar üzerindeki etkisinden, masalı icra eden kişi ve masalın icra ortamından ve modern zamanlarda masal anlatıcılığının karşılaştığı zorluklardan bahsedilmiştir. Abbasi; çocuklara anlatılan masalların etkisinin tahmin edilenden fazla olduğunu, bu etkinin çocuğun yaşamında ömür boyu sürdüğünü, birçok yazar, siyasetçi, bilim insanı ve yazarın biyografilerinde küçükken dinlediği masallardan etkilenmiş olduklarını söylediklerini ifade eder. Abbasi; masalların modern dünya hakkında kişiye bilgi vermese bile kişinin iç dünyasındaki sorunları çözmesinde önemli etkisi olduğunu, çocukların hayal gücünü geliştirdiğini, çocuğun kendini masal dünyasındaki

kahramanların yerine koyarak kötülüklerle savaşıp, kötülükler karşısında galip geldiğini belirtir. Masalarda yiğitlik, dürüstlük, iyi huylu olmak gibi özellikler övülür. Abbasi bu makalesinde; araştırmacıların masalları içerdikleri semboller, taşıdıkları sanatsal yön, ortaya çıktıkları dönem ya da din ve ayinlerle olan ilgisi gibi çeşitli yönler bakımından incelediğini söyler. Bunlardan başka makalede belirtildiğine göre çocuklara masal anlatmak dünyanın en eski geleneklerinden biridir. Fil Dişi Sahilleri ve Gana’da dahi çok masal bilmek kültürlü sayılmanın şartlarındandır. Ancak modernleşme ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla beraber masal anlatma geleneği giderek önemini yitirmektedir. Abbasi’nin Koşçaaylı bir arkadaşından edindiği bilgilere göre masal gündüz vakti anlatılmaz, genellikle uzun kış geceleri anlatılır, anlatıcılar kadın ya da erkek olabilir. Masal dinleyen kişiler ise genellikle on beş yaşından küçüklerdir. Daha sonra Abbasi Azerbaycan’ın masal bakımından çok zengin olduğunu ancak bunların yeteri kadar toplanılıp masallardan gerektiği gibi faydalanılmadığını belirtir. Azerbaycan masalları çeşitli açılardan incelenmeli ve masallar edebiyat, sinema, tiyatro, bale, dans, opera gibi alanlara kaynaklık etmeli ancak bunun içinde bu masallar yeteri kadar toplanmalı ve tanınmalıdır. Bugün masalları toplama konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi radyo ve televizyonun en ücra noktalara bile ulaşması ve masal bilen insanların çok yaşlandığından dolayı artık bazı masalları birbirine karıştırmaları ya da masalların bazı yerlerini unutmaları sayılabilir. Bütün bu zorluklara rağmen masalları, onları bilen kişilerden derlemek ve yazıya geçirmek gerekmektedir (Abbasi, 1389/ 2010: 4- 7).

Kazım Abbasi’nin Sanem Nene Hazreti’den derlemiş olduğu “*Avaz Elheyir*” adlı masal yirmi altıncı sayıda yer almaktadır (Abbasi, 1389/ 2010: 8- 12).

Yirmi altıncı sayıda Alireza Sarrafi’nin annesinden derlemiş olduğu “*Feriyin Nagılı*” adlı masal bulunmaktadır (Sarrafı, 1389/ 2010: 13- 14).

Aynı sayıda Alireza Sarrafi’nin annesi Hac Kamer Hanım’dan derlemiş olduğu “*Aj Kurdun Nagılı*” adlı masal da yer almıştır. Bu masal Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Sarrafı, 1389/ 2010: 15- 17).

Yirmi altıncı sayıda Alireza Sarrafi'nin annesinden derlemiş olduğu “*Dibine Kuli*” masalı bulunmaktadır. Bu masal da bir önceki masal gibi Tebriz ağızıyla kaleme alınmıştır (Sarrafı, 1389/ 2010: 18- 22).

Ehad Ferehmendi'nin annesi Dadaş Ferehmendi'den derlemiş olduğu “*Ali Mehemed Kişi*” masalı da yirmi altıncı sayıda bulunmaktadır. Bu masal Bostanova ağızıyla yazılmıştır (Ferehmendi, 1389/ 2010: 23- 28).

Yirmi altıncı sayıda Nureddin Makdum'un çocukluğunda dinleyip daha sonra kaleme almış olduğu “*Cırtan*” masalı yer almaktadır (Makdum, 1389/ 2010: 29- 34). Masaldan sonra ise “*Cırtan Masalının Tahlili (Tahlili Ber Kıssay- e Cırtan)*” adlı Farsça makalede Cırtan masalının analizi yapılmıştır (Devletşahi, 1389/ 2010: 35- 41).

Rahim Kablnijad'ın Tebriz'den derlemiş olduğu “*Bit Bire*” adlı masal yirmi altıncı sayıda yer almıştır. Masal Tebriz ağızıyla kaleme alınmıştır (Kablnijad, 1389/ 2010: 42- 44).

Yirmi altıncı sayıda Aydın Yenilmez'in annesinden derlemiş olduğu “*Şah Abbas ile Kırh Haramiler*” adlı masal yer almıştır (Yenilmez, 1389/ 2010: 45- 48).

Bu sayıda son olarak Neyyire Ahengubnijad'ın derlemiş olduğu “*Sultan Mehemed Nagılı*” adlı masal bulunmaktadır. Bu masal Verzigana ağızıyla kaleme alınmıştır (Ahengubnijad, 1389/ 2010: 49- 51).

Bu sayıda masallarla ilgili ikinci zamime başlığı altında “*Nagılların Metninde Geden Bazı Lügatler*” adlı yazıda yerel ağızla yazılmış olan masalarda geçen bazı yerel sözcükler ile bölge ağızındaki kelimelerin telaffuzları verilmiştir. Bu makalenin yazarı belirtilmemiştir (İkinci Zamime: Nagılların Metninde Geden Bazı Lügatler, 1389/ 2010).

El Bilimi dergisinin yirmi dokuzuncu sayısında Alireza Sarrafi'nin annesi Kamer Hanım'dan derlemiş olduğu “*Tokluca'nın Nagılı*” masalı yer almaktadır. Masalı anlatmaya geçmeden önce birtakım izahlarda bulunan yazar, bu masalın kahramanın ataerkil zihniyet içinde yaşayan bir kız olmasından dolayı masalın karakteristik özellikler taşıdığını belirtmiştir. Masal Tebriz ağızıyla kaleme alınmıştır (Sarrafı, 1390/ 2011: 13- 18).

Mirali Seyid Selamet tarafından derlenmiş olan “*Tahta Kılinc Nagilinin Varyantı: Avaz Elheyir*” masalı otuzuncu sayıda bulunmaktadır (Selamet, 1390/ 2011: 38- 40).

El Bilimi dergisinin otuz birinci sayısında Havar İbadi'nin Beytullah Kulnıjad'dan derlemiş olduğu “*Leyenşurun Nagılı*” yer almıştır (İbadi, 1390/ 2011: 19- 22).

Ehad Ferehmendi'nin Halime Hatun'dan derlemiş olduğu “*Tepegöz'ün Gözünün Çıhması*” masalı otuz ikinci sayıda yer almıştır. Masal Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Ferehmendi, 1390/ 2011: 38- 39).

El Bilimi dergisinin otuz üçüncü sayısında Hüseyin M. Güneyli'nin Ali Mehemedhani'den derlemiş olduğu “*Şengil, Mengil, Piltövuc*” masalı yer almıştır (Güneyli, 1390/ 2011: 40- 42).

Hüseyin M. Güneyli'nin Ali Mehemedhani Hüseyinoğlu'ndan derlemiş olduğu “*Hacı Leylek ile Tülkü*” masalı otuz altıncı sayıda yer almıştır (Güneyli, 1390/ 2011: 23- 25).

El Bilimi'nin otuz yedinci sayısında Havar İbadi'nin Beytullah Kulnıjad'dan derlemiş olduğu “*Sabır- Diyanet*” masalı yer almıştır (İbadi, 1390/ 2011: 35- 37).

Rahim Gulami Lencabadi'nin derlediği “*Göy Moncuk*” masalı otuz dokuzuncu sayıda yer almıştır (Lencabadi, 1390/ 2011: 30- 32).

El Bilimi dergisinin kırk üçüncü sayısında “*Tebriz Nagıllarından*” başlığı altında Ekber Binezirfer'in derlemiş olduğu masal bulunmaktadır (Binezirfer, 1391/ 2012: 15- 17).

Nigar Heyavi'nin Feyza Dehkani'den derlemiş olduğu “*Sabrullah Sabır Daşı, Yandı Ur Gimın Başı*” masalı kırk dördüncü sayıda yer almıştır (Heyavi, 1391/ 2012: 25- 26).

Derginin aynı sayısında Havar İbadi'nin, Devlet Ali Ahmedzade'den derlemiş olduğu “*Takkulu ve Şakkulu Nagılı*” yer almıştır. Masal Hacialilu ağzıyla yazılmıştır (İbadi, 1391/ 2012: 27- 33).

El Bilimi dergisinin ellinci ve elli birinci sayılarında Fatma Perniyan'ın derlemiş olduğu “*Pişik Nagılı*” yer almıştır (Perniyan, 1391/ 2012: 76- 77) .

Derginin bu sayılarında Nigar Heyavi'nin derlemiş olduğu “*Kaynana Gelin*” adlı masal da bulunmaktadır (Heyavi, 1391/ 2012: 104- 107).

Ellinci ve elli birinci sayılarda Melike Nelbendi Ekdam tarafından derlenmiş olan “*El Ayağı Tahta Hanım*” masalı yer almıştır (Ekdam, 1391/ 2012: 108- 112).

Aynı sayılarda Feriba Şehlayi'nin Sevgül Seyfullah Karadağınijad'dan derlemiş olduğu “*Şirin Gel Şirin Get*” masalı (Şehlayi, 1391/ 2012: 113- 114) ile “*Altı Daş Üstü Daş*” masalı yer almıştır (Şehlayi, 1391/ 2012: 114- 115).

Ellinci ve elli birinci sayılarda yer alan son masal, Fatma Tehmasbpur Şehrek tarafından derlenmiş olan “*Fatma Hanım'ın Nagılı*” adlı masaldır (Şehrek, 1391/ 2012: 116- 117).

Derginin elli ikinci sayısında Ekber Binezirfer “*Tebriz Nagıllarından*” başlığı altında Tebriz ağzıyla yazılmış bir masalı okuyucu ile paylaşmıştır (Binezirfer, 1392/ 2013: 33- 34).

Feyzullah Bahtiyari ve Parya Mehemedi Açaçılıuyi'nin derlemiş olduğu dört masal “*Nagıllar*” başlığı altında elli üçüncü sayıda yer almıştır. Bu masallar Miyana ağzıyla kaleme alınmıştır (Bahtiyari ve Açaçılıuyi, 1392/ 2013: 19- 24).

El Bilimi dergisinin elli yedinci ve elli sekizinci sayılarında Nigar Heyavi “*Azerbaycan Folklorik Personajları: Al Arvadı*” makalesinde öncelikle halk biliminde kadının öneminden söz etmiştir. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla folklor materyali üretiminin durduğunu belirten Heyavi folklor materyallerinin korunması gerekliliğini hatırlattıktan sonra sözü folklor materyallerinde fantastik karakterlerin dikkat çekiciliğine getirmiştir. Heyavi Azerbaycan masallarındaki kadın, erkek ve çocuk karakterleri, hayvan ve bitkileri, hayali varlıkları, yer ve zaman ifadelerini gruplandırmıştır. Heyavi'nin grupları şöyledir: folklor ürünlerindeki kadın karakterler; Karı Nene, Çömçe, saçı uzun Saray Hanım; erkek karakterler; Melik Memed, Melik Ahmed, Keçel Hasan, Şah Abbas, Tenbel Ahmed, Derviş; çocuk karakterler; Cırtan, Şengül, Mengül, Güzel Fatma; hayvanlar; Hacı Leylek, canavar, tülkü, Sıçan Bey, ala dana, kara dana; bitkiler; elma, nar, dut, ayva; doğaüstü varlıklar; ejderha, al arvadı, sabır daşı, demir çarık, demir asa, cin, Tepegöz; folklorik yerler; Çenlibel, Aladağ, Karadağ, Tiflis, Derbend; folklorik zamanlar; Şah Abbas zamanı,

Hz. Adem zamanı, Nuh Peygamber zamanı, yedi gün yedi gece. Heyavi bu gruptandırmadan sonra masalarda al arvadı adı verilen doğaüstü varlıktan bahsetmiştir. Al arvadının gerçekte var olup olmadığına dair tutarlı bilgi bulunmadığını belirten Heyavi bu varlığın uzun kara saçlı ve dizlerine kadar uzanan memeleri olduğu şeklinde tasvir edildiğini belirtir. Al arvadı yakasına iğne saplanarak yakalanır. Kendisini yakalayan kişiye ve onun ailesine hizmet ederek bütün işlerini görür. Yakasındaki iğnenin çıkarılmasıyla özgür kalır, ancak iğnesini kendisi çıkarıp özgür olamaz. Kendisini serbest bırakan kişinin 7 nesline zarar vermeyeceğine inanılır. Lohusalara ve onların bebeklerine musallat olur, bundan dolayı lohusa kadının yalnız bırakılması doğru bulunmaz. Lohusa kadına yaklaşmaması için kadının baş ucuna su, çörek ya da demir konulur. Al arvadının masalardaki görünümü hakkında bilgi veren yazar bu varlığın lohusalara ve bebeklere vereceği zarardan korkulmasına rağmen hiçbir masalda onun herhangi bir kadın ya da çocuğa zarar verdiğine rastlamadığını da eklemiştir (Heyavi, 1392/ 2013: 8- 14).

İsmail Ülker'in derlemiş olduğu "*Dazey Dazey ile Nazey Nazey Nagılı*"nın Urmu versiyonlarından biri elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda yer almıştır. Masal Urmu ağzıyla yazılmıştır (Ülker, 1392/ 2013: 77- 80).

Derginin yine aynı sayılarında Zekiye Zülfikari'nin annesinden derlemiş olduğu "*Keçel Hasan Nagılı*" bulunmaktadır (Zülfikari, 1392/ 2013: 81- 83).

Bu sayılarda Ulduz Sadık'ın "*Zeyrek*" masalı da yer almıştır (Sadık, 1392/ 2013: 84- 86).

Melike Nalbendi'nin Esedullah Nalbendi'den derlemiş olduğu "*Tenbel Ahmed*" masalı da elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda yer almıştır. Bu masal Eher ağzıyla kaleme alınmıştır (Nalbendi, 1392/ 2013: 87- 94).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda bulunan son masal Aylin Ülfet'in Atike Hanım'dan derlemiş olduğu "*Ağ At Nagılı*"dır (Ülfet, 1392/ 2013: 95- 98).

Mehemmed Ali Nikabi tarafından derlenmiş olan "*Lüleyin Baba*" adlı masal elli dokuzuncu sayıda yer almaktadır (Nikabi, 1392/ 2013: 41).

El Bilimi dergisinin altmışıncı sayısında Behnaz Kurbanı Ekdam ve Anar Binevli tarafından derlenmiş olan “*Karı Nene*”, “*Keçe ile Kurd*”, “*Ata Adamın Nagılı*”, “*Badam Uğurluğu*” masalları “*Nagıllar*” başlığı altında verilmiştir (Ekdam ve Binevli, 1392/ 2013: 29- 32).

Havar İbadi'nin derlemiş olduğu “*Eşşekle Düvenin Nagılı*” da altmışıncı sayıda yer almıştır (İbadi, 1392/ 2013: 44- 47).

El Bilimi dergisinin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında “*Bizov Nagılı'nın Farklı Varyantları*” başlığı altında bir masal, atalar sözü ya da bayatının farklı çeşitleri yani varyantlarının olmasının mümkün olduğu açıklandıktan sonra; Bizov Nagılı'nın Zekiye Zülfikari tarafından derlenmiş olan Verzigan varyantı “*Bizov Nagılı*” (Zülfikari, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 97- 99), Rukiye Alikuliyan tarafından derlenmiş olan Tebriz varyantı “*Bizov Nagılı*” (Alikuliyan, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 99- 100), Melike Nalbendi tarafından derlenmiş olan Gence varyantı “*Karı Nene ile Boz*” (Nalbendi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 100- 101) başlıkları ile yer almıştır.

Derginin aynı sayılarında “*İki Kısa Nagıl*” başlığı altında Melike Nalbendi'nin derlemiş olduğu “*Pıspısla Hanımla Sıçan Bey*” ve “*Tülkinen Gelin Hanım*” masalları bulunmaktadır (Nalbendi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 102- 106).

Bu sayılarda son olarak Zekiye Zülfikari'nin annesinden derlemiş olduğu “*Çoh Banlayan Horoz*” masalı (Zülfikari, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 107- 108) ile Fatma Zülfi'nin babasından derlemiş olduğu “*Dobba Kişi*” masalları da yer almıştır (Zülfi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 109).

El Bilimi dergisinin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Melike Nalbendi tarafından derlenmiş bir masal olan “*Nohurcu Nagılı*” yer almaktadır. Bu masal Eher ağzıyla yazıya aktarılmıştır (Nalbendi, 1393/ 2014: 62- 67).

Altmış sekizinci sayıda Alireza Sarrafi'nin yazmış olduğu “*El Bilimi Ocak Başı Sohbetleri: Bire*” yazısında pire ile ilgili bir masaldan bahsedilmektedir. Bu başlık altında mahnı ve efsane örneği de verilmiştir (Sarrafı, 1393/ 2014: 6- 11).

Aynı sayıda Ali Mehemed Halefizengir'in derlediği “*Cırtan'ın Nagılı*” adlı masal bulunmaktadır. Bu masal Germi ağzıyla yazılmıştır (Halefizengir, 1393/ 2014: 27- 29).

Ali Mehemed Halefizengir'in “*Esdi'ynen Kerem'in Hikayesi*” başlığı altında Paşapur Settar'dan derlemiş olduğu Aslı ve Kerem hikayesi altmış sekizinci sayıda yer almaktadır. Metin Germi ağzıyla kaleme alınmıştır (Halefizengir, 1393/ 2014: 30- 40).

Altmış sekizinci sayıdaki son masal Mehemed Rezaki tarafından nakledilmiştir. Mehemed Rezaki'nin Âşık İzzet Azizi'den derlediği masal “*Küçük Rıza Nagılı*” başlığı altında yer almıştır (Rezaki, 1393/ 2014: 41- 63).

El Bilimi dergisinin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında Rukiye Kebiri'nin Hacı Necibe Hanım Kebiri'den derlemiş olduğu “*Nohud Nagılı*” bulunmaktadır. Bu masal Miyar ağzıyla kaleme alınmıştır (Kebiri, 1393/ 2014: 98- 101).

Bu sayılarda daha sonra Rukiye Kebiri tarafından “*Nohud Nagılı'nın Görünmeyen Katları*” başlığı altında Nohud Nagılı'nın analizi yapılmıştır. Bu metinde masalın asıl kahramanı zalim bir hükümdardan hak talep eden bitkiden insana dönüşmüş olan bir varlıktır. Bu varlık intikamını kol gücüyle değil akıl ve zekasını kullanarak almaktadır. Buna bağlı olarak da yazar Azerbaycan folklorunda kahramanın bilek gücünün değil akıl gücününün üstün geldiğini bunun daha ehemmiyetli olduğunu söylemiştir. Yazar zorbalığın kol gezdiği ve artık normalleştiği zamanlarda olağanüstü bir lidere ihtiyaç duyulduğunu, bu olağanüstü kahramanın da masalda nohuttan insana dönüşen bir varlık olduğunu aktarmıştır. Azerbaycan masallarında dönüşüm fenomeninin çokça görüldüğünü ifade eden yazar nohuttan insana dönüşen bu varlığı Kafka'nın Dönüşüm romanında yaşanan değişime benzetmiştir. Masaldaki ateş ve suyun işlevine de değinen yazar, bu iki zıt maddenin kahramanı koruma işevinden bahsettikten sonra bu mazmunun madde ve insanın gerçek hayatta her daim birlikte bulunmasına işaret ettiğini belirtmiştir. Kebiri insanın içinde ateş, su ve masalın bir diğer ögesi olan kurda dair hasletleri barındırdığına da dikkat çekmiştir (Kebiri, 1393/ 2014: 102- 104).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda Rukiye Alikuliyân annesinden dinlediği “*Arvad Boşamağa Da Vakti Yohdur*” masalını anlatmıştır (Alikuliyân, 1393/ 2014: 105- 106).

Sayıların devamında Rukiye Alikuliyân’ın derlemiş olduğu “*Zingiro*” adlı masal yer almıştır (Alikuliyân, 1393/ 2014: 107).

Zekiye Zülfikari tarafından derlenmiş olan “*Her Sözüñ Yeri, Her İşin Mekanı Var*” masalı da bu sayılarda bulunmaktadır (Zülfikari, 1393/ 2014: 108- 109).

Hanım Paknijad’ın Rukiye Mehendisi’den derlemiş olduğu “*Karı Nene Nagılı*” da altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda bulunmaktadır (Paknijad, 1393/ 2014: 110).

Bu sayılarda yer alan son masal Fatma Zülfi’nin annesinden derlemiş olduğu “*Karı Nene ile Bizovun Nagılı*” metnidir (Zülfi, 1393/ 2014: 111- 112).

El Bilimi dergisinin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Fatma Seferi’nin kaleme almış olduğu “*Uşaklarımız Üçün*” yazısında “*Cesaretli Cüce*” adlı masal bulunmaktadır (Seferi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 102- 105).

Aynı sayılarda Irak Türkmeni Mehemed Tisinoğlu tarafından derlenmiş olan “*Men Deyim Adam Olmasan*” adlı masal yer almıştır (Tisinoğlu, 1394/ 2015: 108- 109).

Bu masaldan sonra Feridun Pürhasan tarafından derlenmiş olan “*Sadakatli Arvad*” masalı yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda yerini almıştır (Pürhasan, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 110- 112).

Daha sonra Melike Nalbendi’nin Beyim Başmad’dan derlemiş olduğu “*Gevençi ile Kızıl Kuş*” masalı bulunmaktadır (Nalbendi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 113- 116).

Bu sayılarda yer almış olan son masal Ehad Ferehmendi tarafından derlenmiş olan “*Keçelin Nagılı*”dır. Bu masal Miyar ağzıyla kaleme alınmıştır (Ferehmendi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 117- 118).

El Bilimi dergisinin yetmiş beşinci sayısında Susan Nevadeh Razi “*Annemle Men: Sitare Bahtı Kara Nagılı*” yazısında önce annesiyle olan

anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır, anılardan sonra da annesinden derlediği “Sitare Bahtıkara Nagılı”nı aktratmıştır (Razi, 1395/ 2016: 17- 21).

M. Emîni tarafından derlenmiş olan “*Geçi Gel Nagılı*” yetmiş beşinci sayıda bulunmaktadır (Emîni, 1395/ 2016: 36- 40).

Yetmiş beşinci sayıda Melike Nalbendi’nin derlemiş olduğu “*Tülkü Bey Hacca Gedir*” masalı da yer almıştır (Nalbendi, 1395/ 2016: 40- 42).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*Bibo Bit; Çarburcluların İnamımında*” başlığı altında ağaçkakan kuşu ile ilgili bir masal anlatmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 102- 103).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Solmaz Purnimet “*Bizim İf İf Ceryanımız*” yazısında bir masalı okurla paylaşmıştır (Purnimet, 1395/ 2016: 72- 74).

Melike Nalbendi tarafından derlenmiş olan “*Hiti ve Piti Nagılı*” yetmiş yedinci sayıda bulunmaktadır. Masal Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Nalbendi, 1395/ 2016: 86- 87).

Bu masaldan sonra M. Emîni tarafından derlenmiş olan “*Horoz Pişiği Hardan Tapıb*” adlı masal yetmiş yedinci sayıda yer almıştır (Emîni, 1395/ 2016: 88- 91).

Aynı sayıda Rüya Rak tarafından derlenmiş olan “*Olma Anan Cibive Daş Salıb*” adlı masal da bulunmaktadır (Rak, 1395/ 2016: 101).

Yetmiş yedinci sayıda son olarak Rüya Rak tarafından derlenmiş olan “*Kızım Yapbanı Da Bilirsen*” adlı masal yer almıştır (Rak, 1395/ 2016: 108- 109).

El Bilimi dergisinin yetmiş dokuzuncu sayısındaki tek masal Esedullah Emiri tarafından derlenmiş olan “*Korhak Oğlan*” adlı masaldır. Bu masal Meregey ağzıyla kaleme alınmıştır (Emiri, 1395/ 2016: 91- 97).

Derginin sekseninci sayısında bulunan tek masal Mir Hidayet Hesari’nin “Azerbaycan Folkloru” kitabından alınmış olan “*Yeddi Kardaş Bir Bacı*” masalıdır (Hesari, 1395/ 2016: 142- 144).

Susan Nevadeh Razi’nin “*Mersiye Hatırası*” başlığı altında Zehra Sultan Köhneçi İkdam ve Hadice Cavid’den derlediği masal seksen birinci sayıda yer almıştır (Razi, 1395/ 2016: 68- 72).

El Bilimi dergisinin seksen ikinci sayısında Ruya Rak'ın derlediği “*Batman Nagılı*” adlı masal yer almıştır (Rak, 1395/ 2016: 174- 178).

Derginin seksen ikinci sayısında “*Kerkük Folklorundan Neçe İbretli Hikaye*” başlığı altında Mehemed Tisinoğlu tarafından derlenmiş olan dört adet kısa masal metni yer almıştır (Tisinoğlu, 1395/ 2016: 181- 184).

Son olarak bu sayıda M. Emîni tarafından derlenmiş olan “*Kurban Meni Yeh*” adlı masal da yer almıştır (Emîni, 1395/ 2016: 186- 188).

El Bilimi dergisinin seksen üçüncü sayısında Mehemed Komicani tarafından derlenmiş olan “*Gürcü Kızının Nagılı*” yer almıştır (Komicani, 1395/ 2016: 71- 77).

Ali Kemali tarafından derlenmiş olan “*Sölcek Karının Danası*” masalı da seksen üçüncü sayıda bulunmaktadır. Bu masal daha evvel Varlık dergisinde yayımlanmıştır (Kemali, 1395/ 2016: 78- 79).

Bu sayıda İlyas Emir Hasani'nin derlemiş olduğu “*Ac Kurd*” masalı da yer almıştır (Hasani, 1395/ 2016: 80- 81).

Seksen üçüncü sayıda yer almış olan masallardan biri de yine İlyas Emir Hasani tarafından derlenmiş olan “*Tülkünün Kerbala Seferi*”dir (Hasani, 1395/ 2016: 82- 83).

Bu sayıda İlyas Emir Hasani'nin derlemiş olduğu diğer masal “*Mesele Nagılı*”dır (Hasani, 1395/ 2016: 84).

Derginin seksen üçüncü sayısında Mecid Şahseven “*Kanmazların Gussesin Çeken Adam*” masalını anlatmıştır (Şahseven, 1395/ 2016: 85).

El Bilimi dergisinin seksen beşinci sayısında Mehemed Hariri Ekber tarafından kaleme alınmış olan “*Sarı Bülbül, Tahir Mirza ile Zühre Nagılı*” yer almıştır. Bu makale yazarın “Sarı Bülbül” adlı kitabından alınmıştır. Makalede tek bir masal ele alınmıştır ancak bu masal iki isme sahiptir. Bu isimlerden birisi başlıkta da görüldüğü üzere Sarı Bülbül öteki de Tahir Mirza ile Zühre'dir. Bu masal aşk konuludur. Yazar dünyada aşk hakkında ne söylenilirse söylenilsin yetersiz geleceğini ifade ettikten sonra bu masalın iki isimli olmasının sebebine değinir. Masalın iki isme sahip olmasının iki farklı cihetini ortaya koymuş olduğunu söyleyen yazar ilk ismin masalın sosyal ve felsefi yönüne işaret ettiğine, ikinci ismin ise çok eski tarihlerden kalmış olduğuna işaret ettiğini belirtmiştir. Yazar kimi

araştırmacıların bu masalın halk yaratması olduğunu kimilerinin ise yazılı bir eserden alınmış olabileceğini düşündüğünü, bu masalın Türkiye’de de birçok varyantının anlatıldığı bilgisini vermiştir. Ayrıca yazar bu masal için metin içinde zaman zaman muhabbet destanı sözünü de kullanmıştır (Ekber, 1395/ 2016: 8- 17).

Ali Berazendeh seksen beşinci sayıdaki “*Yalanlama Nagılları*” makalesinde öncelikle “nagıl” kelimesinin kökeni hakkında bilgi vermiş, bu kelimenin Arapça “nakl” kökünden geldiğini açıklamış ve sonra da nagılın yani masalın dinleyeni inandırma gibi bir iddiası olmayan, kahramanları olağanüstü vasıflar taşıyan mensur eserler olarak tanımını vermiştir. Azerbaycan masallarının genellikle “kahramanlık masalları”, “sihirli masallar” ve “hayvanların yaşayışı ile ilgili masallar” olarak üç konu etrafında toplandığı belirtmiştir. Makalenin devamında masalların geçmişte yaşayan milletlerin nasıl yaşadıkları, nasıl geçindikleri, inanç dünyaları, duyguları, düşünceleri, başka milletlerle olan ilişkileri gibi konularda bilgi vermiş ve süreç içinde şekil değiştiren masalın en sonunda bugünkü şekline eriştiğini söylemiştir. Masalların hoş vakit geçirmek için ideal bir yol olduğunu bildirdikten sonra kalıp söz yahut sicirleme olarak adlandırılan yalanlama konusuna geçilmiştir. Yalanlamaların Türk masallarında tespitinin ilk olarak Pertev Naili Boratav tarafından yapıldığı ve Türk yalanlamalarının yani sicirlemelerinin “kısa giriş kalıp sözler”, “giriş sicirleme gibi kısa maceralar”, “sicirleme masallar” ve “orta ve bitiş sözleri” olarak dört bölüme ayrıldığı anlatılmıştır. Berazendeh; bu kalıp sözlerin dinleyiciyi yormamak ve dinleyicinin ilgisini çekmek amacıyla söylendiği ve bunları söylemenin anlatıcının maharetine bağlı olduğunu söylemiştir. Berazendeh; Azerbaycan folklorunda yalanlamaların mazmunlar içeren, güldürü özelliği taşıyan ve hece ölçüsü ile yazılan eserler olduğunu söyler. Âşıkların va masal anlatıcılarının asıl anlatacakları mevzuya başlamadan önce dinleyenlerin dikkatini çekmek, onları güldürmek ya da yormamak için yalanlama söylediklerini belirtir. Yalanlama sözüne Azerbaycan’da “karalama”, karavallı” ya da “mübalığa” da denildiğini söyler. Karalama sözcüğünün Karadağ’da “tavlama, uydurma, kelek”, karavallı sözcüğünün de aynı şekilde “yalan” mânâlarına geldiğini aktarır. Bundan sonra

makaleye çeşitli yalanlama örnekleriyle devam edilmiştir (Berazendeh, 1395/ 2016: 24- 34).

Derginin seksen beşinci sayısında Hasan Caferzade'nin “*Şengül Mengül Masalının Karakter İsimleriyle İlgili Bir Yazı (Der Bab- e Esami Karakterhay- e Kıssay- e Şengül Mengül)*” yazısında Farslarda ve Türklerde anlatılan ve birçok varyantı bulunan Şengül Mengül masalının üç karakteri Şengül, Mengül ve Külfegül karakterlerinin üzerinde durulmuş ve yazının devamında masal metni verilmiştir (Caferzade, 1395/ 2016: 43- 47).

Seksen altıncı sayıda Musa Musavi tarafından derlenmiş olan “*Çirkin Göyçük Bulakların Nagılı*” adlı masal yer almıştır (Musavi, 1395/ 2016: 92- 94).

El Bilimi dergisinin bu sayısında Zekiye Zülfikari'nin annesinden derlemiş olduğu “*Zalim Kaynana*” adlı masal bulunmaktadır (Zülfikari, 1395/ 2016: 95- 97).

Ferzin Esger Arpatepeli tarafından derlenmiş olan “Keçel” masalı, “*Nemin'den Bir Nagıl*” başlığı altında seksen altıncı sayıda yer almıştır. Bu masalın giriş kısmı Mustafa Rezaki tarafından kaleme alınmıştır (Arpatepeli ve Rezaki, 1395/ 2016: 98- 101).

Seksen altıncı sayıda Ruya Rak tarafından derlenmiş olan “*Tenbel Ahmed*” adlı masal da bulunmaktadır. Bu masal Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Rak, 1395/ 2016: 102- 112).

Seksen altıncı sayıda Ziver Abbasi tarafından derlenmiş olan “*Karahan Nagılı*” da yer almıştır (Abbasi, 1395/ 2016: 113- 118).

Seksen altıncı sayıda yer almış olan son masal ise Nijad Mehemmed tarafından derlenmiş olan “*Göy Mıncık*” adlı masaldır (Mehemmed, 1395/ 2016: 119- 126).

Derginin seksen yedinci sayısında Mehemmed Rıza Hayrifam'ın yazdığı “*Uşak Folkloru*” yazısında masallardan bahsedilmiştir. Hayrifam çocukların masallara olan ilgisinin azaldığından ve bunun sebebinin televizyon olduğundan bahsetmiştir. Önemli masallar arasında “Cırtan” ve “Melik Memed”i örnek göstermiştir. Masallar dışında bu makalede layla ve tekerleme örnekleri de vardır (Hayrifam, 1396/ 2017: 10- 13).

Ekber Rızayı de El Bilimi dergisinin seksen yedinci sayısında “*Oyun ve Nagılların Terviyevi Tesirleri*” makalesinde masalların kültürü aktarma işlevi üzerinde durmuştur. Rızayı; yetişkinlerin gelecek nesillere tarihlerini, içinde yaşadıkları kültürün kimi değerlerini masallar yoluyla öğrettiğini, masalların bireyin topluma adapte olmasını sağladığını, erdemli bir insan olmanın gereğinin çocuklara masallarla öğretildiğini belirtmiştir (Rızayı, 1396/ 2017: 15- 16).

Mehammed Abidinpur’un annesinden derlemiş olduğu “*Sıçan Beyi*” masalı seksen yedinci sayıda yer almıştır (Abidinpur, 1396/ 2017: 92- 93) .

Sara Turı tarafından derlenmiş olan “*Yaz Konakları*” masalı da seksen yedinci sayıda bulunmaktadır (Turı, 1396/ 2017: 94- 96).

El Bilimi dergisinin bu sayısında Ebulfazıl Emcedyan tarafından derlenmiş olan “*Küpe Han’ın Nagılı*” da yer almıştır (Emcedyan, 1396/ 2017: 97- 98).

Seksen yedinci sayıda Solmaz Purnimet’in anneannesinden derlemiş olduğu “*Melik Memed*” masalı da bulunmaktadır (Sonbahar, 1396/ 2017: 99- 103).

Bu sayıda yine Solmaz Purnimet’in anneannesinden derlemiş olduğu “*Kobarun*” adlı masal da yer almıştır (Purnimet, 1396/ 2017: 104- 106).

Mehammed Abidinpur’un Abidin Abidinpur’dan derlemiş olduğu “*Deli Kardaş, Akıllı Kardaş*” adlı masal seksen yedinci sayıda bulunmaktadır (Abidinpur, 1396/ 2017: 107- 109).

Son olarak da Mehammed Abidinpur’un yine aynı kişiden derlemiş olduğu “*Koz, Bez*” adlı masal seksen yedinci sayının son masalı olarak yerini almıştır (Abidinpur, 1396/ 2017: 110- 112).

El Bilimi dergisinin seksen sekizinci sayısında masallarla ilgili ilk yazı Seçkin Sarpkaya’nın Ihlamur dergisinde yayımlanmış olduğu “*Tebriqli Türk Masal Anaları*” adlı makalenin Susan Nevadeh Razi tarafından “*Tebriqli Masal Anaları*” adıyla yapılmış olan çevirisidir. Bu makalede Sarpkaya dört masal anasından bahsetmiştir. Bunlar; Susan Nevadeh Razi, Güneş Emami, Ruya Rak ve Sona Azerdad’dır. Bu dört isimden ilk üçü aynı zamanda El Bilimi’nde de yazmaktadır. Ayrıca bu makalede “*Karanlık Sofrası*” adı verilen bir ritüelden de söz edilmektedir. Bu ritüele katılanlar yemek

yapıldıktan sonra bir yemek sofrası etrafında toplanırlar. Bu toplantıya katılanların tamamı kadındır. Toplantıya erkek alınmaz. Eğer toplantıya katılacak olanlar kadınlardan biri hamileyse ve bebeğin cinsiyeti belliyse ve kadın erkek bebek bekliyorsa, bu kadın dahi toplantıya katılamaz. Bu sofraya çeşitli amaçlar için kurulur. Örneğin; herhangi bir dileği olan birinin dileğinin gerçekleşmesi ya da işleri yolunda gitmeyen birinin bahtının açılması bu sofranın toplanması için bir sebeptir. Burada yemek yapan, aynı zamanda masal anası olan kadın bir masal anlatır. Masal anlatılmadığı takdirde bu sofranın kabul olmayacağına inanılır (Sarpkaya, 1396/ 2017: 132- 140).

Bu sayıda Yusuf İbadiyan tarafından derlenmiş olan “*Şah Abbas ile Koca Kişi*” masalı da yer almıştır (İbadiyan, 1396/ 2017: 154- 155).

Seksen sekizinci sayıda Zekiye Zülfikari'nin annesinden derlemiş olduğu “*Bayram Kuşu*” adlı masal da bulunmaktadır (Zülfikari, 1396/ 2017: 156).

Ziver Abbasi'nin derlemiş olduğu “*Kaş Öleydi, Turş Öleydi*” adlı masal da seksen sekizinci sayıda yer almıştır (Abbasi, 1396/ 2017: 157).

Aynı sayıda Ziver Abbasi'nin derlemiş olduğu bir başka masal olan “*Ocakdan Getse De Bucakdan Getmez*” masalı da bulunmaktadır (Abbasi, 1396/ 2017: 158).

Derginin doksanıncı sayısında Kasım Cebraizade “*Bir Neçe İbretli Nagıl*” başlığı altında “*Şah Abbas İle Filozof*”, “*Uşak*”, “*Bildim Dinmedim*”, “*Ganimet Getirmeyen Şah*”, “*Aslan İle Tülkü*”, “*Meke'de İt Kovan Derviş*” ve “*Etmemişim, Etmezler*” masallarını vermiştir (Cebraizade, 1396/ 2017: 132- 138).

Fatma Tımare, Amine Dadaşi'den derlediği “*Baz Sen Güclümişen*” masalını doksanıncı sayıda okurla paylaşmıştır (Tımare, 1396/ 2017: 139- 140).

El Bilimi dergisinin doksan ikinci sayısında Zehra Abdar'ın derlemiş olduğu “*Ruzunun Bolluğu*” adlı masal yer almıştır (Abdar, 1396/ 2017: 93- 95).

Derginin aynı sayısında Alireza Sarrafi'nin "*Cırtan Nagilinin Hemedan Varyantı Ağı Cırık*" adlı yazısı yer almıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 96- 100).

Doksan ikinci sayıda İlyas Emir Hasani'nin annesinden derlemiş olduğu "*Gul Yabani*" adlı masal da bulunmaktadır (Hasani, 1396/ 2017: 101).

Bu sayıda Mecid Sufi Nistani'nin derlemiş olduğu "*Gicli Canavar Hangisidir*" masalı bulunmaktadır. Bu masal "Güclü" masalının Irak varyantıdır (Nistani, 1396/ 2017: 102- 103).

Aynı sayıda Ali Hacı'nın derlemiş olduğu "*Bir Gülmeli Ruya*" masalı yer almıştır (Hacı, 1396/ 2017: 104).

Doksan ikinci sayıda Vakar Nimet'in Nubar Muradi'den derlemiş olduğu "*Barış (Sulh) Kuşur*" adlı masal bulunmaktadır (Nimet, 1396/ 2017: 105- 106).

Doksan ikinci sayıda Şahsevenler arasında anlatılan, Ebulfazıl Firdevsi tarafından derlenmiş olan "*Uşağın Ruzusu*" adlı masal da yer almıştır (Firdevsi, 1396/ 2017: 107- 108).

İlyas Emir Hasani'nin babasından derlemiş olduğu "*Tükenmeyen Harman*" adlı masal da doksan ikinci sayıda bulunmaktadır (Hasani, 1396/ 2017: 109).

Bu sayıda Zehra Abdar'ın derlemiş olduğu "*Şeytan Nagılı*" da yer almıştır (Abdar, 1396/ 2017: 110- 111).

Rukiye Abdili'nin derlemiş olduğu "*Deva Oyunu*" adlı masal da doksan ikinci sayıda bulunmaktadır (Abdili, 1396/ 2017: 112).

Derginin doksan ikinci sayısındaki son masal Ali Ramazani tarafından derlenmiştir. Âşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani "*Gelin Kaynana Davası*" masalını okurla paylaşmıştır (Ramazani, 1396/ 2017: 128- 130).

Derginin doksan dördüncü sayısında Esedullah Emiri'nin Mücteba Zülfikari'den derlediği "*Yahşılığa Yamanlık*" masalı yer almıştır (Emiri, 1396/ 2017: 143- 145).

Ebulfazıl Firdevsi'nin derlediği "*Abri Sahlamak*" masalı doksan dördüncü sayıda yer almıştır (Firdevsi, 1396/ 2017: 146- 147).

Derginin doksan dördüncü sayısında Pervin Babayi tarafından derlenen "*Çüğündür*" masalı bulunmaktadır (Babayi, 1396/ 2017: 156- 160).

Derginin doksan dördüncü sayıdaki son masal Ebulfazıl Firdevsi tarafından derlenmiştir. Ebulfazıl Firdevsi'nin derlediği “*Karınçağa ve Düşgün Kişi*” masalı yer almıştır (Firdevsi, 1396/ 2017: 161).

El Bilimi dergisinin doksan beşinci sayının ek sayısı masallar hakkındadır. Bu sayıda bulunan altı masal da Halaç Türklerine aittir. Ek sayıdaki ilk masal “*Cik Cik Hanım Matalı*”dır. Bu masalı Ali Asger Cemrasi, Hac Rukiye Hanım'dan derlemiştir (Cemrasi, 1396/ 2017: 116-122). Daha sonra Ali Asger Cemrasi'nin bir başkasından dinlemiş olduğu “*Berile Teveh Matalı*” gelmektedir (Cemrasi, 1396/ 2017: 123- 125). “*Şengül, Mengül, Gül Destesi*” masalı da Ali Asger Cemrasi'nin Hac Rukiye Hanım'dan dinlediği ikinci masaldır (Cemrasi, 1396/ 2017: 126-132).

Doksan beşinci sayının ek sayısında Abdullah Vaşgani Ferahani'nin Fatma Vaşgani'den dinlemiş olduğu “*Şah Abbas Matalı*” da yer almıştır (Ferahani, 1396/ 2017: 134- 136). Abdullah Vaşgani Ferahani'nin Fatma Vaşgani'den dinlemiş olduğu ikinci masal da “*Isluh Isluh Matalı*” adını taşımaktadır (Ferahani, 1396/ 2017: 137- 140). Fatma Vaşgani'den dinlenilmiş olan son masal, Mustafa Rezaki'nin kaleme almış olduğu “*Hat*” adlı masaldır (Rezaki, 1396/ 2017: 141- 152).

Doksan beşinci sayının ekinde masallar üzerine yazılan ilk ve son makale Mustafa Rezaki'nin “*Altı Halac Naglında İşlenen Lügatlerin Manası ve Bazı Açıklamalar*” adını taşımaktadır. Bu makalede Rezaki daha evvel sözü edilen masalarda geçen kimi kelimelerin anlamlarını vermiştir (Rezaki, 1396/ 2017: 153- 161).

Derginin doksan altıncı sayısında Resul Karberini ve Tansu Heyavi'nin Sahib Sultan Hanım'dan derlemiş olduğu masal, “*Sahib Sultan Hanım'ın Nagılları: Uç Kardaşlar Nagılı Ya Melik Memed*” başlığında verilmiştir (Karberini ve Heyavi, 1396/ 2017: 73- 85).

Bu masalın devamında aynı sayıda Ziver Abbasi'nin annesinden derlemiş olduğu “*Ağacdan Kolçağın Nagılı (Car Car Kızı Car Car)*” adlı masal da doksan altıncı sayıda yer almıştır (Abbasi, 1396/ 2017: 86- 88).

Derginin doksan yedinci sayısında derginin yazarlarından Ruya Rak için özel bir bölüm hazırlanmıştır. Bu bölümde Ruya Rak'ın annesi Raziye

Hanım'dan derlemiş olduğu dört adet masal "*Anamın Nagıllarından*" başlığı altında verilmiştir. Bu masallar "*Karı Nene ile Kargalar*", "*Horuznan Padişah*", "*Karı ile Pişik*" ve "*Asalet Nagılı*"dır (Rak, 1396/ 2017: 166- 174).

Doksan sekizinci sayıda Mehnaz Rahmet'in babası Nevruz Rahmet'ten derlediği "*İlan*" masalı bulunmaktadır (Rahmet, 1396/ 2017: 65- 66).

Kamran Selimi'nin şahhüseyin Babahani'den derlediği "*şahbaz*" masalı da doksan sekizinci sayıda yer almıştır (Selimi, 1396/ 2017: 115- 116).

Yüzüncü sayıda Gulamrıza Komicani tarafından derlenmiş olan "*Adamcıl Kurd Nagılı*" bulunmaktadır (Komicani, 1397/ 2018: 195- 196).

Aynı sayıda Mehemed Emin Mihrperver'in Meryem Komicani'den derlemiş olduğu "*Ali Managir (Behanegir)*" masalı yer almıştır (Mihrperver, 1397/ 2018: 197).

Yüzüncü sayıda yer almış olan bir başka masal Ali Yengi Meleki'nin derleyip kaleme almış olduğu "*Hazret- i Musa Nagılı*"dır (Meleki, 1397/ 2018: 198- 200).

Yüzüncü sayıda yer almış olan son masal Mehemed Emin Mihrperver'in derlemiş olduğu "*Tehemkari*"dir (Mihrperver, 1397/ 2018: 201- 203).

El Bilimi dergisinin yüz üçüncü sayısında Solmaz Mehemed Rızayi tarafından Sekine Hanım'dan derlenmiş olan "*Ayı Oğlu*" masalı yer almıştır (Rızayi, 1397/ 2018: 48- 52).

Solmaz Mehemed Rızayi'nin Sekine Hanım'dan derlemiş olduğu ve yüz üçüncü sayıda bulunan bir diğer masal "*Tülkü ile Karga*"dır (Rızayi, 1397/ 2018: 53- 54).

Yüz üçüncü sayıda yer almış olan başka bir masal da Cemile İmamdost'un İsmail Kıyani'den derlemiş olduğu "*Han ile Cütçü*"dür (İmamdost, 1397/ 2018: 55- 56).

Bu sayıda bulunan son masal Hadice Hani'nin derlemiş olduğu "*Cin Deresi*"dir (Hani, 1397/ 2018: 57- 58).

Derginin yüz dördüncü sayısında masalarla ilgili kaleme alınmış olan ilk yazı Alireza Sarrafi'nin yazdığı "*Senavir Padişahın Nagılına Bir Bahış*"

makalesidir. Bu makalede öncelikle destan ve masalın farkları ve benzerlikleri yedi madde hâlinde sıralanmış, sonra da makaleye konu olan masalın özeti verilmiştir. Masala ait özellikler de yedi maddede toplanmıştır. Bu özelliklerde söz konusu masalın iç içe geçmiş birkaç masaldan meydana geldiği, hacimli masallardan olduğu belki de en hacimli halk masalı olduğu, olağanüstü özellikler taşıdığı ve eli açıklık gibi iyi huyların öğütlendiği; tamahkarlık, ihanet gibi huyların da kötülendiği gibi hususiyetler sıralanmıştır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde “Senavir” kelimesinin anlamları üzerinde durulmuştur. Senavir sözcüğünün anlamı hakkında bir bilgi bulunmadığını ifade eden yazar bu sözcüğün Sinbat sözcüğünün farklı bir versiyonu olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Yazının en sonunda da masalın derlenme ve daha sonra yazıya geçirilme sürecinden söz edilmiştir (Sarrafı, 1397/ 2018: 109- 113).

Bu makalenin devamında yüz dördüncü sayıda Resul Karberini tarafından derlenmiş olan “*Sahib Sultan Hanım’ın Nagıllarından: Senavir Padişahın Nagılı Yahud Senavir Güle Neyledi, Gül Senavir’e Neyledi*” masalı yer almıştır (Karberini, 1397/ 2018: 114- 152).

Derginin yüz yedinci sayısında Muharrem Perizad “*Birlik Varsa, Dirlik De Olar*” masalını anlatmıştır (Perizad, 1397/ 2018: 65- 67).

El Bilimi dergisinin yüz sekizinci sayısında Melike Nalbendi tarafından derlenmiş olan “*Gül ile Tula*” adlı masal yer almıştır (Nalbendi, 1397/ 2018: 109- 114).

Yüz sekizinci sayıda Susan Nevadeh Razi ve Şebnem Tohidi tarafından derlenmiş olan “*Nagıl Anaları: Kurd Gelle Nagılı*” da yer almıştır (Razi ve Tohidi, 1397/ 2018: 115- 123).

Bu sayıda son olarak Zehra Abdar tarafından derlenmiş olan iki adet masal “*Tebriz Hikayeleri*” başlığı altında yer almıştır (Abdar, 1397/ 2018: 124- 125).

Yüz on birinci sayıda Susan Rahmani ve Mehmed Rıza Seleşşör’ün Eshabali Seleşşör’den derlediği “*Varaka Türkiye’de Getdi Gezmeğe*” masalı yer almıştır (Rahmani ve Seleşşör, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 139- 141).

2.1.16.5. Halk Şiirleri ile İlgili Yazılar

Âşık, saz eşliğinde şiir ya da halk hikâyeri anlatan saz şairi anlamına gelmektedir. Âşıklar kendilerinin telif ettiği ya da başkalarına ait olan şiirleri söyleyebilirler. Âşık hayat tarzı ve edebiyatı Osmanlılardan çok önce başlamasına rağmen kelime yukarıda bahsedilen anlamıyla Türk edebiyatında 15. yy'da kullanılmaya başlanmıştır. Köklü ve millî bir geleneğe mâlik olan âşıklık Türkler arasında İslamiyet'in kabulünden sonra da varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Albayrak, 1991: 547).

Âşık edebiyatını ise şiirlerini sade bir dille ve hece ölçüsüyle kaleme alıp bütün yurdu saz çalarak gezen âşıkların eserleri oluşturur. Âşık edebiyatı beş yüzyılı aşkın bir zamandır Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan coğrafyasında olgunlaşmıştır. Âşık edebiyatının içeriğini genellikle manzum, bazen de manzum- mensur karışık hâlk hikâyeleri oluşturmaktadır (Karahana, 1991: 550).

Âşık edebiyatı, âşıklık geleneği ve âşıkların sözlü geleneğinin bir parçası olan halk şiiri halk edebiyatının önemli bir parçasıdır ve sözlü kültürün temelidir (Kaptan ve Yurdeşen, 2014: 196).

El Bilimi dergisinde İranlı kimi âşıkların biyografileri, âşık havaları, âşıkların giyim kuşamları, bir âşığın nasıl eğitim aldığı, âşıkların âşık meclisinde okuduğu şiirler, âşık şiirlerinin konusu ve biçimi, İran'daki âşık mektepleri, âşık musikisi hakkında makaleler ve âşık şiiri derlemeleri mevcuttur.

El Bilimi dergisinin birinci sayısında Mehemed Alipur Makdum; “*Âşık Olub Terk- i Vatan Olanın*” yazısında Âşık Hüseyin Sai, Âşık Sirius Kıyani ve Âşık İsa Karahanlı'dan âşıklık geleneği üzerine dinlediği bilgileri ve onların şiirlerinden bazılarını okurlarla paylaşmıştır. Makdum âşıkların molla mektebinde dinî bilgiler aldıktan sonra bir usta âşığın yanında âşıklık sanatını öğrendiklerini söylemektedir. Kadim zamanlarda âşıklığı öğrenmeyi talep edenlerin bir “söz üstadı” bir de “saz üstadı” bulunmalıdır. Kişiler söz üstadından şiir söylemeyi, destanları ve masalları; saz üstadından saz çalmayı ve âşık havalarını öğrenir. Bu öğrenciliğin yıl bakımından bir hududu yoktur. Âşıklığı öğrenmek isteyen kişinin istidadına göre değişmektedir. Âşıklar, âşık meclislerini bir “üstatname” ile açarlar. Son

zamanlarda Tebriz’de düğünler altı saat sürmektedir. Bu düğünlerde âşık bir üstatname ya da tecnis ile meclisi açar ve sonra da şen havalar okuyarak devam eder. Bunlardan sonra âşıkların giyimini anlatan Makdum eski zamanlarda âşıkların dervişlerin paltarı gibi uzun paltar, daha sonra yakadan düğmeli göynek giymeye başladıklarını söylemektedir. Ayrıca Makdum; Şah İsmail devrinde âşıkların, onun emriyle savaflara katılarak saziyla askere destek verdiklerini, bu yüzden de Kızılbaşların giydiği “dövüş paltarı” denilen paltar cinsini giymeye başladıklarını söylemektedir. Ancak âşıklar bu giyimleri şimdi sadece resmî temsillerde giymektedirler. Güney Azerbaycan’da ve İran’daki öteki Türk tayfaları arasında âşıkların saygın kişiler olduğunu ve bu yüzden toplum içinde olumlu örnek teşkil edecek şahsiyete sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bunlara ek olarak kimi âşıkların bu işten geçinmek zor olduğu için başka işlerle de meşgul olduğu söylendikten sonra “Âşık Hüseyin Sai” alt başlığında kendisinden edinilen bilgilere geçilmiştir. Hüseyin Sai âşığın gelirinonun onun yeteneğine bağlı olduğunu söylemektedir. Âşıkların içinde yaşadıkları toplumun tarihinden haberdar olmaları gerektiği, iyi saz çalabilmeleri, halk içinde yaygın olan masalları ve destanları bilmeleri, Kur’an- ı Kerim ve Nehcü’l- Belaga’yı okumuş olmaları gerektiğini de eklemektedir. Hüseyin Sai’ye göre âşık saz çaldığında ona başka enstrümanlar örneğın balaban da eşlik eder. Âşıklar yazılı edebiyattan da faydalanır, Dede Korkut Hikayeleri ya da Leyla ile Mecnun’u da meclislerde okurlar (Makdum, 1387/ 2008: 18- 23).

Mehemmed Rezaki yedinci ve sekizinci sayılarda yazmış olduğu “Zengan’ın Hakka Kavuşan Âşıkları” yazısında Ali Kafkasyalı’nın “İran Türkleri Âşık Muhitleri” ve İlgar İmamverdi’nin “Azerbaycan ve İran Âşık Sanatının Karşılıklı Alakaları” kitaplarında ve kendi arşivinde yer almış olan daha evvel vefat etmiş Zenganlı toplam seksen dört adet âşığın isimlerini listelemiştir. Bu isimlerden bazıları şöyledir: Âşık İbrahim Rahimi, Âşık Necef Ali, Âşık Murad, Âşık Azizullah, Âşık Mezahir, Âşık İbrahim Muradi, Boylu Âşık Haşim (Rezaki, 1388/ 2009: 35- 39)...

Derginin yedinci ve sekizinci sayılarında Mehemmed Alipur Makdum’un yazdığı “Tebriz’de Bey Tarifleri I” yazısında Tebriz’deki düğünlerde “hana gecesi” denilen bölümünde âşıklar tarafından düğünü ve

damadı kutlamak maksatlı okunan şiirler olan bey tariflerine örnekler verilmiştir (Makdum, 1388/ 2009: 40- 43).

Mehemmed Alipur Makdum on altıncı sayıdaki “*Âşık Mamet’le Âşık Kaşem’in Değişmesi*” yazısında âşık değişmesini, âşıkların birbirlerine meydan okuyarak sözle savaşıması şeklinde tanımlamış ve başlıkta adı geçen iki âşığın Âşık Mamet ve Âşık Kaşem’in değişmelerine yazısında yer vermiştir. Bu yazıdaki bilgiler Âşık Hüseyin Sai’den derlenmiştir (Makdum, 1389/ 2010: 32- 40).

Derginin on dokuzuncu sayısında Mehemmed Alipur Makdum, Âşık Hüseyin Sai’den derlediği Âşık Aziz Şehnazi ve Âşık Sulduz’un değişmesini “*Âşık Aziz Şehnazi’yle Âşık Sulduz’un Değişmesi*” başlığı altında yazmıştır (Makdum, 1389/ 2010: 29- 33).

Yirmi ikinci sayıda “*Âşık Aslani*”nin kısa biyografisi ve onun Gül Tebriz’im şiiri yer almıştır (Âşık Aslani, 1389/ 2010).

Mehemmed Rezaki yirmi üçüncü sayıdaki “*Zengan’ın Âşık Edebiyatı*” yazısında özetle Zengan âşık edebiyatının ayırt edici vasıflarından ve Zengan’da yaşamış olan âşıklardan bahsetmiştir. Rezaki’nin bahsettiğine göre Zengan’da 93’ten fazla âşık havası vardır. Bunların 70’i Azerbaycan’ın yerli havalarındandır, geri kalanları Zengan’a müstesnadır. Ayrıca Zengan’daki âşıkların okuduğu bazı masallar Türkiye ve Bakü’deki rivayetlerinden farklılık arz etmektedir. Zengan’ın ünlü âşıkları arasında Âşık İzzet Azizi, Müslüm Askeri Güzelses, Âşık Mukaddes, Âşık Nevruz, Âşık Zülûf Ali, Âşık Hamdullah, Âşık Keramet, Âşık Şehriyar, Âşık İmamali Mikail sayılabilir. Rezaki âşıkların şiirlerini tek sayılı kıtalarda yazdığını söylemiştir. Yani âşıklar 3, 5 ya da 7 kıtalı şiirler yazarlar ve bu Allah’ın teklifine işarettir (Rezaki, 1389/ 2010: 29- 35).

El Bilimi’nin yirmi sekizinci sayısında Alireza Sarrafi “*Âşık Edebiyatına Çalınmış Kız Gelinlerin Derdi*” makalesinde genç kız ve kadınların yaşadığı zorlukların âşık şiirine yansımalarından söz etmiştir. Sarrafi’nin sözünü ettiğine göre birçok doğu toplumu gibi İran Türkleri de ataerkil bir toplum yapısına sahiptir ve bundan dolayı da kadınlar toplum yapısından kaynaklanan zorluklarla karşılaşmıştır. Kadınların katlanmak zorunda kaldığı dertler de şifahi halk edebiyatına yansımıştır. Örneğin

kaçırılan, isteği dışında zorla evlendirilen genç kızların sorunları, sadakatsiz bir insanla evlenen, çocuğu olmayan kadınların duyguları halk şiirine konu olmuştur. Sarrafi makalesinde bu konuları işleyen halk şiirlerine örnekler vermiştir (Sarrafi, 1390/ 2011: 4- 10).

Rıza Hemraz otuz sekizinci sayıdaki “*Kısa Biyografi ve Âşık Yaradıcılığı: Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 1*” yazısında başlıkta adı geçen ozanın hayatını anlatmış ve şiirlerinden örnekler vermiştir (Hemraz, 1390/ 2011: 19- 25).

Rıza Hemraz’ın kırkıncı sayıdaki “*Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 2*” yazısında Âşık Hüseyin Cavandi’nin Tebriz’i konu alan şiirlerinden örnekler verilmiştir (Hemraz, 1391/ 2012: 39- 44).

Derginin kırk ikinci sayısında Tohid Melikzade ve Kazım Abbasi “*Salmas Âşıklarından*” yazısında Âşık Mirza Ali’nin hayatını anlatmış ve âşığın şiirlerinden örnekler vermişlerdir (Melikzade ve Abbasi, 1391/ 2012: 31- 44).

El Bilimi’nin kırk beşinci sayısında Hamid Valayi “*Subay Oğlan ve Kızların Ohumaları*” yazısında bekar kız ve erkeklerin birbirlerine okuduğu şiirlere yer vermiştir. Şiirler Heris ağzıyla yazılmıştır (Valayi, 1391/ 2012: 26- 35).

Mahmud Şami kırk dokuzuncu sayıdaki “*Urnu’da Âşık Havaları*” yazısında çeşitli âşık havalarında okunan âşık şiirlerinden örnekler vermiştir (Şami, 1391/ 2012: 29- 30).

El Bilimi’nin kırk dokuzuncu sayısında İsfendiyar Sepheriniya “*Âşık Ferhad’ın Hayatına Kısa Bakış*” yazısında başlıkta adı geçen Âşık Ferhad’ın yani Ferhad Selimoğlu’nun hayatını anlatmıştır (Sepheriniya, 1391/ 2012: 31- 32).

Derginin kırk dokuzuncu sayısında konuyla ilgili son yazı Hüseyin Vahidi’ye aittir. Vahidi “*Âşık Derviş: Elin Unudulmaz Âşığı*” makalesinde başlıkta adı geçen ve Urmiye’de doğmuş olan Âşık Derviş’in yani Derviş Ferhadoğlu’nun biyografisini anlatmıştır (Vahidi, 1391/ 2012: 33- 35).

Parya Mehemedi Açaçılıyü’nin elli üçüncü sayıdaki “*Miyana’nın Gündoğdu Kendinde Fereş Tohuyan Kız Gelinlerin Tasnifleri*” yazısında

fereş dokuyan kızların dokuma yaparken okuduğu birkaç şiir bulunmaktadır (Açaçılıy, 1392/ 2013: 17).

El Bilimi'nin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında Rıza Bakırî "*Kaşkayî Folklorundan Asanekler*" yazısında Kaşkayilere has olan "asanek" adı verilen şiir türü ile ilgili özelliklerden söz etmiş ve bu şiirlere örnekler vermiştir. Asanek yedili hece ölçüsüyle yazılan ve dört dizeden oluşan, üçüncü dizesi serbest diğerleri birbiriyle uyaklı (a a x a) bir halk şiiri türüdür (Bakırî, 1392/ 2013: 42- 44).

Aynı sayılarda Hasan Mecidzade'nin yazıp dergiye yolladığı ve Sarı Âşık hakkında bilgi, Sarı Âşık hakkında yazılan eserler ve onun şiirlerinden bazı örneklerin olduğu bir mektup "*Sarı Âşık Hakda İzahat*" başlığı altında verilmiştir (Mecidzade, 1392/ 2013: 126- 128).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Mehseti İsmail "*Halkın Söz Hazinesi: Çobanla Bağlı İfade Edilen Folklor Numuneleri*" makalesinde çobanların söylediği şiirler ve çobanlık mesleği hakkında bilgi verilmiştir. Çobanların şiirlerinin çoban hayatıyla ilgili olduğunu ve çoban hayatını tasvir ettiğini belirten yazar bu şiirlere örnek vermiştir. Örneğin; "*Göydeki göy bulutlar/ Yorganıdı çobanın/ Yastı yastı tepeler/ Yastığıdı çobanın.*" Çoban şiirlerinde çobanların hayatında en önemli yeri teşkil eden koyunlar hakkında öğeler de vardır. Örneğin; "*Ala kere, tayın gördüm/ Sarı küre, tayın görmek gerek!/ Kara kere, tayın gördüm / Kumral şişek, tayın görmek gerek!*" (İsmail, 1393/ 2014: 23- 29).

Mehammed Alipur Makdum yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılardaki "*Âşık Sözünde Kerbela Şehitleri*" yazısında şiirlerine Kerbela Vakasını konu edinen halk şairlerinin şiirlerinden örnekler vermiştir. Hasta Kasım, Tufarganlı Abbas, Hüseyin Sai şiirlerine Kerbela'yı konu edinen şairlerdendir (Makdum, 1393/ 2014: 64- 67).

El Bilimi'nin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi "*Çarburçlu Ninenin Coşmaları*" başlığı altında Çarburç köyündeki yaşlı bir teyzenin söylediği koşmaları okurla paylaşmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 86).

Yetmiş dokuzuncu sayıda Âşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani "*Bağdadlı El Şesevenler Arasında Hayvanların Tarifi*" başlığı altında keçi,

koyun, eşek, sığır, inek, deve, katır ve atın tarifinin yapıldığı dörtlükleri okurla paylaşmıştır (Ramazani, 1395/ 2016: 71).

Aynı sayıda Ali Ramazani “*Sıçan*” başlığı altında akrabası Hasan Hasanlu’dan derlediği bir hayvan tarifini vermiştir (Ramazani, 1395/ 2016: 72).

Ali Ramazani yetmiş dokuzuncu sayıda “*Tülkü Seni, Tülkü Seni*” başlığı altında Mirzahan Ramazani’den derlemiş olduğu bir hayvan tarifini okurla paylaşmıştır (Ramazani, 1395/ 2016: 73).

Ali Ramazani “*Tilim Han ve Mihri Hanım Dastanı’ndan Bir Koşma*” başlığı altında adı geçen destandan bir koşmayı yetmiş dokuzuncu sayıda okurla paylaşmıştır (Ramazani, 1395/ 2016: 74- 75).

Derginin sekseninci sayısında Musa Musevi “*Ana Men Garibim*” başlığı altında annesinden derlediği bir şiiri okurla paylaşmıştır (Musevi, 1395/ 2016: 146).

Yusuf İbadiyan seksen ikinci sayıdaki “*Divân*” makalesinde bir âşık şiiri türü hakkında bilgi vermiştir. Bu şiir türünde genellikle dini konular işlenir, öğüt verilir. İki türlü divân vardır. Birincisi “sade divân” olarak adlandırılır. Sade divânda her bend 4 dizeden oluşur. 15’li hece ölçüsü ile yazılır. İkincisine “hemse divân” denilir. Hemse divânda her bendde 5 dize bulunur, her dize tıpkı sade divândaki gibi 15 heceden oluşur. Bu şiir türünde cinas ve dudak değmez gibi edebi sanatlar da vardır. Âşık havaları arasında da divân denilen bir hava ve bunun divâni meclis, Osmanlı divânisi ve Bahri divâni olmak üzere 3 alt türü vardır. Divâni meclis havasında nasihat verici şiirler seslendirilir. Osmanlı divânisi havasında hamasi şiirler, bahri divâni de güzelleme konulu şiirler seslendirilir. Âşık meclisinde üstatnameden sonra nasihatnameler ve bundan sonra da divân okunur (İbadiyan, 1395/ 2016: 147- 148).

Seksen üçüncü sayıda Esedullah Emiri’nin “*Saveli Âşık Rızali (Sengekli Rıza Ali)*” başlıklı yazısı da yer almıştır. Yazıya başlamadan önce düşünülmüş olan nota göre bu yazı Emiri’nin “Save Şairleri: Sengekli Âşık Rızali ve Merageyli Türkmen Mahmud” kitabından yazarın izniyle alınmıştır. Bu makalede ilk olarak Sengek şehri hakkında kısaca bilgi verilmiş, Sengek’in Save’ye bağlı olduğu söylenmiş ve bundan sonra şairin hayatı anlatılmıştır.

Makalede verilen bilgilere göre Sengekli Rıza Ali'nin babasının adı Gulamali'dir. Nurali adında molla bir kardeşi vardır. Molla Nurali aynı zamanda Rıza Ali'nin kâtibidir. Çünkü Rıza Ali'nin okuma yazması yoktur. Sengekli Rıza Ali'nin Asya isimli bir eşi ve bu eşinden Mehemed Han ve Mirza Ali Han adında iki oğlu vardır. Mirza Ali Han hattattır, Sitare ve Bibi Naz adında iki kızı vardır. Sengekli Rıza Ali'nin mezarı Sengek mezarlığındadır. Bütün bu bilgilerden sonra şairin birkaç şiiri de makalenin sonuna eklenmiştir (Emiri, 1395/ 2016: 23- 28).

Derginin seksen üçüncü sayısında Alireza Sarrafi "*Tilim Han'ın Bir Değişmesi Hakkında: Möv ile Koyun Bahsi*" makalesinde âşık deyişmelerinden kısaca bahsetmiştir. Sarrafi iki âşığın deyişmesine sık rastlanıldığını ancak hayvanların ağzından deyişmelerin nadir görüldüğünü belirtmiştir. Sarrafi üç farklı yazmadan bu deyişmeyi karşılaştırmış ve bazı vezin kusurlarını düzelterek eklemiştir. Değişme möv yani inek tarafından başlatılır ve son sözü yine inek söyler, toplam 16 benttir (Sarrafı, 1395/ 2016: 29- 33).

Aynı sayıda Ali Ramazani "*Hac Çırac*" başlığında Şahseven boyuna mensup Âşık Hac Çırac'ın bir şiirini vermiştir (Ramazani, 1395/ 2016: 33).

Derginin seksen dördüncü sayısında "*Zamime: Eski İmlada Yazılmış Bir Nüsha*" başlığı altında bir şiir yer almıştır (Zamime: Eski İmlada Yazılmış Bir Nüsha, 1395/ 2016).

Aynı sayıda Ali Hacı "*Hayvanların Çıhardığı Sesler*" başlığı altında hayvanların seslerini betimleyen bir manzume vermiştir (Hacı, 1395/ 2016: 164).

Doksan ikinci sayının ek sayısının "*Ön Söz*"ünde M. Kerimi öncelikle İran'da Azerbaycan Türklerinin folkloru üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olduğunu özellikle de âşık edebiyatı ile ilgili çalışmaların azlığını vurgulamıştır. İslâm Devrimi'nden sonra folklor alanında yapılan yayınlar artmış olmasına rağmen yine de yeterli düzeyde değildir. Özellikle âşık edebiyatında durum İslâm Devrimi'nden sonra da yeterli düzeye gelmemiştir. Âşık edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar genellikle destanların derlenip yazıya geçirilmesi şeklinde yapılmıştır. İran'a komuşu ülkelerde âşık edebiyatı üzerine faydalı çalışmalar yapılmıştır. Âşık edebiyatı

araştırmaları hususunda geri kalan İnan'ın da âşık edebiyatı literatürünü artırmak için çaba göstermesi gereklidir. Kerimi bu ek sayının âşık edebiyatı konusunda önemli bir adım olduğunu belirtmiştir (Kerimi, 1396/ 2017: 151).

Doksan ikinci sayının ek sayısının üçüncü yazısı olan “*Âşık Geleneğinin Kökleri ve Âşığın Manevi Siması*”nda M. Kerimi İnan'daki Türk âşıklık geleneğinin ne kadar köklü olduğunu anlatmıştır. Örneğın Araz nehrinin kıyısında yaklaşık 4200 yıllık bir kopuz bulunmuştur. Bu kopuz Tebriz'deki Azerbaycan Müzesi'nde sergilenmektedir. Kopuzun bulunuşu âşıklık geleneğinin İnan'daki eskilğinin göstergesidir. İslâmiyetten önce âşıklara şaman, kam, baksı ve ozan isimleri verilmiştir. Bu kimseler dini törenlere önderlik etmişlerdir. Selçuklular zamanında da ozanlar, dervişler ve âşıklar olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Derviş olarak adlandırılan ve genelde dini nitelikte eserler veren şairler arasında Yusuf Meddah ile Şeyyat Hamza sayılabilir. Yusuf Meddah Maktel- i Hüseyin eserinde Kerbela Hadisesi'ni destansı bir üslupla anlatmıştır. Aynı yazarın Varaka ve Gülşah'ı da bulunmaktadır. İkinci kısımdaki âşıklar yıllar boyu halk içinde saz çalarak şenlikler yapmışlar ve Hz. Ali'yi pir olarak görmüşlerdir. Âşıklar saz çalıp söyler ve bazıları destan da yaratmışlardır. Âşıkların daha yetenekli olanları musiki havaları da icat etmişlerdir. Türkler bazı âşıklara “dede” unvanını vermiştir. Yas meclislerine, toylara, savaşlara âşıklar da iştirak etmiştir. Bu âşıklar hak âşığı olarak da adlandırılmıştır. Örneğın Âşık Kaşem Caferi bunlardan biridir. Âşık Kaşem şah rejimine muhalif olan, çalıp söylediğı mecliste kötü huylu insanları barındırmayan bir âşıktır. Türk milletinin âşıklara olan hürmetini Dede Korkut Hikâyeleri'nde görmek de mümkündür. Türk tarihinde âşıklar iyi huylu, sadık, yiğit insanlar olmuşlar ve toplum içinde böyle değerleri yaymak için çalışmışlardır. Bugün Zengan'da hâlen düğünler âşıkların katılımıyla gerçekleşmektedir. Âşıklar düğünlere balaban ve def çalan iki müzisyenle beraber toplam üç kişi giderler. 1960'lı yıllarda İnan'da âşık edebiyatı ile ilgili çalışmalar artmıştır. Samed Behrangı, Selamullah Cavid, Mehemed Ali Ferzane, H. Sadık bu yıllarda âşık edebiyatı üzerine çalışan araştırmacılarıdır. İnan'daki âşık edebiyatına Türkiye'den ilk kez İlhan Başgöz çalışmıştır. Başgöz Tebriz,

Urmiye ve Hoy'da âşık kahvehanelerini gezerek araştırmalar yapmıştır. Muharrem Kasımlı ve Ali Kafkasyalı da İnan'daki Türk âşıklık geleneği üzerine çalışan araştırmacılarıdır. Kerimi bugün de İnan'da âşık kahvehanelerinin bulunduğunu ve bu konudan Rıza Seyid Hüseyni'nin hatıralarında bahsedildiğini belirtmiştir. Dügünlere giden âşıklar kahvehanelerde toplanır ve buradan meclise götürülür. İster yas meclisi ister düğün meclisi olsun Zengan'da âşıkların katılımı olmadan bir meclisin toplanması mümkün değildir (Kerimi, 1396/ 2017: 152- 154).

Doksan ikinci sayının ek sayısındaki dördüncü yazısı olan “*Azerbaycan Folkloruna Bir İşare*”de M. Kerimi Azerbaycan Türklerinin sözlü edebiyatı hakkındaki çalışmalardan kısaca bahsetmiştir. Azerbaycan sözlü edebiyatı hem klasik Azerbaycan edebiyatını hem de Fars edebiyatını etkilemiştir. Azerbaycan foklorundaki kahramanlık ruhunun izleri Azerbaycan halkında bugün de görölmektedir. Azerbaycan'da yaklaşık 200 yıldır folklor materyalleri toplamaktadır. Bundan 200 yıl önce şair Andelib Karacadağı birçok bayatı ve mahnıyı toplayarak bugüne kadar ulaşmasını sağlamıştır. İnan'da folklor üzerine ilk kitap 1896'da Tahran'da basılmıştır. İnan'da sonradan başka folklor kitapları da yayımlanmıştır. Tecridulluğat ve Temsil-i Türkane bunlara örnek gösterilebilir. Üzeyir Hacıbeyli, Samed Behrengi, Bihruz Dehkani, Mehemed Ali Ferzane, Selamullah Cavid, Hüseyn Feyzullahi Vahid, Zöhre Vefayi, Mehemed Ali Nikabi, Cevat Heyet de Azerbaycan Türklerinin folkloru için emek vermiş araştırmacılarıdır (Kerimi, 1396/ 2017: 155- 158).

Doksan ikinci sayının ek sayısında bulunan “*Âşık Edebiyatı*” makalesinde M. Kerimi âşıklık geleneğinden ana hatlarıyla bahsetmiştir. Azerbaycan âşıklık geleneği çok kadim bir tarihe sahiptir. İnan'da yapılan kazılarda bir taş üzerine sinesi üstünde saz çalan bir ozan resmi bulunmuştur. Bu eserin M. Ö. 4000 yılına ait olduğu tahmin edilmektedir. Bu ozanın saz çalma şekli şimdiki ozanlarla aynıdır. Sine üstünde saz çalma sadece Türklerde özellikle de Azerbaycan Türklerinde görölmektedir. 2010 yılında Hüdaferin köprüsü yakınlarında yapılan kazı çalışmalarında da bir saz bulunmuş ve bu saz Tebriz'deki Azerbaycan Müzesi'nde sergilenmektedir. Bulunan sazın 4200 yıllık olduğu tahmin edilmektedir.

Bütün bu bulgular Azerbaycan'daki âşıklık geleneğinin ne kadar eski olduğunun kanıtı niteliğindedir. Kerimi kazı çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra ozanların özelliklerinden söz etmiştir. Ozanlar içinde yaşadığı halkın yol göstericisi olmuşlar ve halktan saygı görmüşlerdir. Mensubu oldukları milletin kültürünün ve tarihinin nesilden nesile aktarılmasını sağlamışlardır. Ayrıca ozanlar halk arasındaki eğitim görmüş bireylerdendir. Ozanların aldıkları eğitim şiirlerinden anlaşılmaktadır. Bütün Türk dünyasında ozanlar mevcuttur. Ozanlara verilen isimler ve çaldıkları sazların isimlerinde ufak tefek farklar bulunsa da yaptıkları iş ve anlatıkları destanlar aynıdır. Tarihte ozanlara kam, şaman ya da baksı da denilmiştir. Hatta âşık kelimesinin çeşitli versiyonlarına Sümer tabletlerinde de rastlanmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 159- 162).

Doksan ikinci sayının ek sayısında “*Âşık Şiiri*” yazısında M. Kerimi halk şiiri türlerini şekil bakımından alt başlıklara ayırmış ve bunları açıklayarak örneklendirmiştir. Yazar birkaç ahenk unsurunu da açıklamıştır. Kerimi öncelikle halk şiiri ürünlerini şekil açısından “şiir formları” başlığı altında incelemiştir. Şiir formlarından “koşma” âşık edebiyatının en yaygın şiir türlerindedir. 11’li hece ölçüsüyle ve dörder dizelik bentlerle yazılır. Her dizedeki heceler 4- 4- 3’lük “bölge”lere ayrılır. Bir koşma 3- 7 bent arasında olur. Kafiye şeması “a b c b/ d d d b/ e e e b/ f f f b” şeklindedir. Sonuncu bentte âşığın mahlası yer alır. Koşma türü Vakıf sayesinde klasik edebiyata da geçmiştir. “Geraylı” halk şiirinin çok yaygın görünen bir türüdür. İmadeddin Nesimi ve Hatayi de bu türde eserler vermiştir. Geraylı bentlerle yazılır ve 8’li hece ölçüsünden oluşur. Geraylının kafiyelenişi “a b c b/ d d d b/ e e e b/ f f f b” şeklindedir. “Bayatı” en eski şiir türüdür. En eski bayatılar milattan önceki zamanlarda söylenmiştir. Bayatılar 7’li hece ölçüsüyle söylenir ve dört dizeden oluşur. Bayatının birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı, üçüncü dizesi ise serbesttir. Bayatı kelimesi “Bayat” boyu ile ilişkilidir. Bayat sözcüğünün Tanrı anlamı da vardır. İlk bayatılar dua ve tapmaca şeklindedir. Dini meseleleri işleyen bayatılar da vardır. “Muhammes”in diğer adı “beşlik”tir. Bu tür adından anlaşıldığı üzere beş dizeden oluşmaktadır ve klasik edebiyatımızda da mevcuttur. Şiir türlerinden sonra Kerimi bir ahenk unsuru olan “tecnis”i

açıklamıştır. Tecnisin diğer adı cinastır. Abbas Tufarganlı, Hasta Kasım, Âşık Alesger şiirlerinde tecnisi bol bol kullanmışlardır. Genellikle sesli harflerle cinas yapılır. Tecnisin “cıgalı” ve “dudak deymez” denilen başka türleri de vardır. Dudak deymezde m, b, p sesleri bulunmaz. Buraları okurken şairin dudaklarının birbirine değmemesi amaçlanır. Âşık şiiri konu bakımından üstadname, deyişme, bağlama (kıfılbend) ve manzume gibi türlere ayrılır. Âşıklar bir mecliste sanatlarını icra etmeye üstadname okuyarak başlarlar. “Üstadname” nasihat içerikli şiirlerdir; ahlâki, felsefi ve sosyal konuları işlerler. Bazı âşıklar gazel formunda üstadnameler okurlar. “Deyişme” âşıkların birbirleriyle yaptıkları bir tür söz yarışmasıdır. Çok eski bir âşıklık geleneğidir. Deyişmede bir âşık saz ve söz ile karşıdakine soru sorar ve karşıdaki âşık da bunu cevaplamaya çalışır. Sorunun muhatabı âşık cevap veremezse yenilmiş sayılır. Deyişmede sorulan sorular dini, mezhebi, Kur’an, hadis, tarih, ilim, edeb ve buna benzer konularla ilgilidir. Bazı âşıkların deyişmeleri çok ünlüdür, hatta yazıya alınmıştır. Hasta Kasım ile Lezgi Ahmed ve Şah İsmail ile Arab Zengi deyişmesi tarihteki ünlü âşık deyişmelerindedir. “Bağlama” diğer adıyla “kıfılbend” de bir tür deyişmedir. Bu deyişmede üstad âşık karşı tarafa soru sorar, karşı taraf da buna cevap verir. Sonra da cevap veren âşık üstada soru sorup cevap bekler. Âşıklardan biri cevapsız kalana kadar bu şekilde devam eder. Soruya cevap veremeyen âşık yenilmiş kabul edilir. “Manzume” ya da diğer adıyla “destan” âşık sanatının en önemli noktasıdır. Âşıklar nazım ve nesir ile söylenen destanları âşık meclislerinde bazen birkaç gün bazen de birkaç ay boyunca anlatırlar. Azerbaycan destanları “epik destanlar” ve “sevgi destanları” olmak üzere konu bakımından ikiye ayrılırlar. Üçüncü bir tür destanlarda âşık olan genç sevgilisine kavuşmak için kahramanlık yapmak zorundadır. Epik destanlar kahramanlık, yiğitlik konularını işlerken sevgi destanlarında birbirini seven erkek ve kızın aşkı anlatılır. Epik destanlara Dede Korkut, Kaçak Nebi, Settar Han Destanı, Köroğlu; sevgi destanlarına Aslı ve Kerem, Şah İsmail ile Gülizar, Âşık Garib örnek gösterilebilir (Kerimi, 1396/ 2017: 164- 170).

Doksan ikinci sayının ek sayısında “*Zengan Âşık Muhiti*” yazısında M. Kerimi Zengan âşık muhitinden ayrıntılarıyla söz etmiştir. Zengan âşık

muhiti Zengan ve çevresindeki Hürremdere, Ebher, Sultaniye, Keydar ve Hidec'den ibarettir. Zengan âşık muhitinin ağırlık noktasını Hürremdere ve Ebher oluşturmaktadır. Burada âşığa balabancı ve kaval yani defçi de eşlik etmektedir. Zengan âşık muhitinin mümeyyiz vasfı gerekli yerlerde destana balabancı ve defçinin de sesleriyle katılmasıdır. Buradaki balaban ve kavalcıların sesleri çoğunlukla güzeldir. Hatta zamanla cemaatin tesiriyle balabancı ve kavalcılar da âşıklık yaparlar. Burada balabacı ve kavalcılarla beraber toplamda 250'den fazla âşık vardır. Sadece Hürremdere'de 30'dan fazla âşık bulunmaktadır. Zengan âşık muhitine buradan Orta Çağ zamanında çıkan Âşık Şirin ve Âşık Yusuf Cemal'in hizmeti büyüktür. Zengan'da anlatılagelen Âşık Şirin ve Birçek Hanım Destanı Hürremdereli Âşık Şirin'e aittir. Zengan'da Âşık Necef Ali, Âşık Hanmurad, Âşık Lufali, Âşık İbrahim Şahseven, Âşık Fetullah Rızayi, Âşık Gulamrıza Davudi, Âşık Tayyib vs. Âşık Şirin ve Âşık Yusuf Cemal ekolünü devam ettirmişlerdir. Âşık Gülabali Davudi, Âşık Ekber Zencani, Âşık Emrullah, Âşık İltifat, Âşık Resul Esdi, Âşık Perviz Süleymani, Âşık Mirza Ağa Süleymani Zengan'ın sevilen âşıklarındadır. Zengan'daki âşıkların repertuvarında 40'a yakın destan bulunmaktadır. Bu muhitte Zencanlı Kurbanı, Aslı ve Kerem, Hasta Kasım, Abbas ile Gülgez, Şirin ve Birçek Hanım, Garib ve Şahsenem, Tahir ile Zühre ve Köroğlu Destanı ise 9 koluyla beraber anlatılmaktadır. Ayrıca muhitte 50'ye yakın âşık havası mevcuttur. Bu bölgede anlatılan Âşık Kurbanı ve Hasta Kasım destanları öteki yörelerde anlatıldığı şekilden oldukça farklıdır. Bölge âşıkları âşık kahvehanelerinde oturup kalkmaktadırlar. Buralarda Zengan, Keydar, Ebher ve Hürremdere'de âşık kahvehaneleri vardır. Yalnızca Zengan'da 6 âşık kahvehanesi faaliyet göstermektedir. Bu bölgede Ustaclu, Sarıcalu, Harakanlu, Akkoyunlu, Afşar gibi Türk boyları yaşamaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 185- 187).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi "*Zengan'da Âşıklık Ocakları*" yazısında âşık ocakları diğer bir deyişle âşık kahvehanelerinden bahsetmiştir. Âşıklar bu mekanlarda saz çalıp söyler, düğün sahipleri de âşıkları buralardan seçer. Âşıklar bu mekanlarda kendileri için müşteri toplarlar. Bugün Zengan'da Selim Âşıklar Kahvehanesi, Nureddin Âşıklar Kahvehanesi, Efel Âşıklar Kahvehanesi, Âşık Ali Halefi Kahvehanesi;

Hürremdere’de Haydar Baba Kahvehanesi (daha önceden Âşık Gülabali Davudbigi tarafından işletilmiştir), Azerbaycan Kahvehanesi; Ebher’de Selman Âşıklar Kahvehanesi; Keydar’da Haydar Âşıklar Kahvehanesi hâlen yaşamaktadır. Bu âşık kahvehanelerini sıraladıktan sonra Kerimi Vistan Âşık Ocağı’ndan daha ayrıntılı bir biçimde söz etmiştir. Burası Zengan’a 6 km uzaklıkta yer alan Vistan köyündedir. Geçmiş yıllarda bu köyden birçok âşık çıkmıştır. Burada âşıkların kıdemce en büyüğüne “şey”, saza da “çöyür” adı verilmektedir. Bu köyde âşıklı din ve mezhep ile iç içe geçmiş vaziyettedir. Burada ayak dübeyti, baş dübeyti, yorgun Kerem, kesme Kerem, genc Kerem, Osmani Kerem, Şah Hatayi, Şahseveni, yorgun Abbas, kesme Abbas, cengi Köroğlu, Ayvazi Köroğlu havaları yaygındır. Ayrıca burada Süleymani havası bütün aile üyeleri âşıklık sanatını icra eden bir aile adına bağlanmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 187- 188).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi “*Zengan’ın Başka Eski ve Ölüb Giden Âşıkları*” yazısında geçmiş zamanlarda Zengan’da yaşamış olan ancak elde hiçbir eseri bulunmayan âşıkların listesini vermiştir. Listede toplam 42 âşık bulunmaktadır. Bu âşıklar arasında Âşık Azizhan, Âşık Necefali, Âşık Hac Ali Hürremdereay, Âşık Han Murad, Âşık Allah Meded, Âşık Kurban, Âşık Ali Ekberi, Âşık Nevruz, Âşık Latifali Afşar, Âşık Gulam Deştegi, Âşık Ferec, Âşık Sultan, Âşık Sultan Ali Mirverdi, Âşık Melik, Âşık Ahmed Ağa, Âşık Ali, Âşık Tayyar, Âşık Beşir, Âşık Sohrab, Âşık Şems Ali, Âşık Resul Nevruzi, Âşık Gulamrıza Davudi, Âşık Mirza Ali Büyükağa, Âşık Cihangir sayılabilir (Kerimi, 1396/ 2017: 192- 194).

Doksan ikinci sayının ek sayısında “*Çağdaş Âşıklar*” başlığı altında M. Kerimi Zengan’da yaşayan 136 âşık, 23 balabancı ve 24 kavalcının adını listelemiş kimi âşıkların hayat hikayesini anlatmış ve eserlerinden örnekler vermiştir. Âşıklara örnek olarak Âşık Zeynelabidin Karabulağı, Âşık Beşir, Âşık Esed, Âşık Resul Nevruzi, Âşık Mehemed Süleymani, Âşık Halaci, Âşık Yusuf Gulamhamidi, Âşık Gülali Kemali, Âşık Rıza Davudi, Âşık Cihangir Caferi, Âşık Sobrab Askeri, Âşık Nevruz Abdi, Âşık Feyzali Caferi, Âşık Menuçehr Necefi, Âşık Zülfali Caferzade, Âşık Yusuf Süleymani, Âşık Ruhullah Rezaki, Âşık Mehdi Necefi sayılabilir. Balabancılara ve kavalcılara örnek olarak Emir Caferzade, Cafer Esdi,

Gülali Kemali, Halil Caferzade, Seyfullah Resuli, Tahir Mehemedi, Mikail Asgeri, Cevad Mehemedi, İsmail Necefi, Kurbanali Mihri, Hüseyin Asgeri ve kavalcılara örnek olarak Bakır Necefi, Bihruz Nasırpur, Ekber Rızayi, Nur Mehemed Süleymani, Rıza Mecidpur, Şükür Haydari, İsa Mehemedi sayılabilir (Kerimi, 1396/ 2017: 195- 267).

Doksan dördüncü sayının ek sayısı tamamen destanlarla ilgilidir. Bu sayı da doksan ikinci sayının ek sayısı gibi M. Kerimi tarafından hazırlanmıştır, sayı içerisindeki makalelerin birçoğu da M. Kerimi'nin kaleminden çıkmıştır. İlk olarak ek sayının “*Ön Söz*”ünde Azerbaycan şifahi edebiyatının zenginliğinde söz edilmiş ve bu edebiyata ait olan ürünlerin yazıya geçirilmeden kuşaktan kuşağa aktarıldığı söylenmiştir. Sözlü kültür ürünlerinin araştırılmasındaki eksiklikler yüzünden unutulmaya başlandığı, İslam Devriminden sonra Azerbaycan sözlü edebiyatı üzerine çok sayıda kitap basılıp, birçok dergide bu edebi geleneğe ait ürünlere yer verilmiş olmasına rağmen yazılmayan yayımlanmayan sözlü kültür ürünlerinin yazılanlara oranla çok daha fazla olduğu belirtilmiş, sözlü kültür ürünleri arasında destanlarla ilgili çalışmaların ötekilere göre daha da yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Destan konularındaki çalışmaların artırılması gerektiği üzerine söylenen birkaç sözden sonra Zengan âşık destanlarından bahsedilmiş bu bölümde Zengan'da söylenen kimi destanların başka bölgelerde pek yaygın olmadığına değinilmiş ve Zengan âşık muhiti tanıtılmıştır (Kerimi, 1396/ 2017: 186- 188).

Doksan dördüncü sayının ek sayısındaki ikinci yazı olan “*Âşık Edebiyatı*” yazısında Azerbaycan'da şifahi edebiyatın zenginliğinden ve âşıklık geleneğinin eskiliğinden bahsedilerek söze başlanmıştır. M. Ö. 4000 yılına ait bir kaya resminde âşıklarla ilgili bir figür olduğu söylenmiştir. Bu zamanlarda âşıkların kam, şaman, hekim gibi başka unvanlara sahip olduğu ve halk içinde aksakal, ordu komutanı gibi roller de üstlendiği bilgisi verilmiştir. İran'da Hüdaferin köprüsü yakınlarında 2010 yılında bir saz bulunduğu bu sazın yapılan incelemeler neticesinde 4200 yıl öncesine ait olduğu anlaşıldıktan sonra Tebriz'de bir müzede sergilendiği söylenmiştir. Bu yazı içinde MÖ 3000 yılında taş üstüne oyulmuş elinde kopuz olan bir ozan figüründen de söz etmiş ve ozanın elindeki kopuzun şimdikilerle çok

benzediğini de eklemiştir. Göğüs üzerinde saz çalma şeklinin yalnızca Azerbaycan âşıklarında olduğu ifade edilmiş ve bundan sonra da âşık ve saz sözcükleri etimolojik açıdan incelenmiştir. Alparslan, Mete Han, Bumin Kağan, Babek gibi tarihi kişiliklerin âşık şiirinde bugün de yaşadığından ve âşıkların tarih boyunca halk içinde itibar sahibi olduğundan söz edilmiştir. Bunlarda sonra âşıkların yaşadıkları dönemin en eğitilmiş kişileri olduğu söylenilerek Hasta Kasım örnek gösterilmiştir. Tüm Türk dünyasında âşıkların farklı isimler taşısalar bile tarihten bu zamanlara kadar mevcudiyetini koruduğu söylenerek yazıya son verilmiştir (Kerimi, 1396/2017: 189- 193).

Doksan dördüncü sayının ek sayısındaki “*Âşık Gezmesi*” yazısında Kerimi; âşıkların herhangi bir meclis içinde oturarak değil ayakta saz çaldığını, kendisini dinleyenlerin arasında gezindiğini söylemiştir. Âşığın mecliste temiz ve düzenli olması gerektiği, aynı zamanda âşığın kendisinin de güvenilir ve toplum içinde örnek gösterilecek bir şahsiyet olması gerektiği de yazar tarafından vurgulanmıştır. Âşıkların her mecliste çalmadığı, toplum nezdinde nahoş davranışları bulunan kimseleri meclislerine almadıkları da eklenmiştir. Âşığın sanatını icra ederken anlattığı destan kahramanının rolüne büründüğü, tıpkı bir tiyatrocunun gibi oyunculuk yaptığı bilgileri de eklenmiştir (Kerimi, 1396/2017: 196- 197).

Derginin doksan beşinci sayısında Mehemed Rezaki'nin “*Zengan'ın Çağdaş Âşık Tarihinden Bir Kızıl Belge*” makalesi bulunmaktadır. İran'da Âşık Hüseyin Cavan'ın 1945'lerde yaptığı bir icraya tanık olan Âşık Müslim bu tanıklığını Mehemed Rezaki'ye anlatmıştır. Bu icranın haberini, ilk sayısı 1945'te yayımlanan Azer gazetesinde bulan Mehemed Rezaki hem bu icradan bahsetmiş hem de Azer gazetesinin tanıtımını yapmıştır. Rezaki makalesine Âşık Müslim'in biyografisini ve Azer gazetesinden bir sayfayı eklemiştir (Rezaki, 1396/2017: 35- 40).

Amad Hazreti doksan sekizinci sayıdaki “*Mirza Mezun Kaşkayı*” yazısında Kaşkay Türkü şair Mezun'un hayatından ve şiirlerinden kısaca bahsetmiştir. Mezun'un annesi Kaşkay Türklerinin Kadırlı tayfasına mensuptur. Mezun'un ilk mahlası Mirza'dır. Mezun, Nasireddin Şah'ın oğlu ile görüşürken bu mahlası almıştır. Hat sanatını da bilen Mezun aynı

zamanda hafızdır. Şiirlerinde Kur'an ayetleri ve hadislerle sık sık atıfta bulunmuştur. Şiirlerinde mecazi ve gerçek aşk, yoksulluk, irfan konularını işlemiştir. Mezun 67 yaşında vefat etmiştir. Mezun'un mezarının bulunması için bir çalışma yapılmıştır ve yapılan çalışmalar sonucu mezarının Şiraz'da olduğu tespit edilmiştir. Mezun'u mezar taşı bir ara yıkılmış, sonra tekrar yapılmıştır (Hazreti, 1396/ 2017: 33- 46).

Yüz birinci sayıda “*Borçalı'da Âşık Sanatı (Huner- e Âşiki Der Borçalı)*” başlıklı yazıda Âşık Paşa mahlaslı Gulamrıza Golabi çocukluğundan başlayarak kendi hayat hikayesini anlatmıştır. Yaşadığı yerde bağlama, çöğür, davul, ney ve balaban çalan insanların, vefat eden âşıkların ve bölgede okunan âşık destanlarının listesini vermiştir (Golabi, 1397/ 2018: 71- 78).

2.1.16.6. Halk Türküleri ile İlgili Yazılar

Türküler kendisini yaratan halkın ruh hâli, duygu dünyası, tarihi ve dünyayı algılayış biçimini içeren manzum ve ezgili söylenen anonim halk edebiyatı ürünleridir. Hece ölçüsündedirler ve dörder dizelik bölümlere genellikle bağlantıların getirilmesinden oluşur. “Türkü” sözcüğü “Türk” sözcüğüne Arapçada “î” ilgi ekinin getirilmesiyle oluşmuştur ve Türk'e has anlamındadır. Sonradan halk ağzında söylenmiş şiir anlamına gelen türkü hâline gelmiştir (Kaya, 2014: 798- 799).

Türkü sözcüğü yerine Azerbaycan Türkleri “mahnı”; “Başkurt Türkleri “halk yırı”; Kazak Türkleri “türki, türük halık anı”; Kırgız Türkleri “eldikır”, “türkü”; Özbek Türkleri “türki”, “halk kaşığı”; Tatar Türkleri “halıkcırı”; Türkmenler “hak aydımı”; Uygur Türkleri “nahşa”, “koça nahşisi” sözcüklerini kullanmaktadırlar (Albayrak, 2010: 537).

Derginin on birinci ve on ikinci sayılarında Mehemmed Sarrafi “*Kaçar Devrinden Bir Mahnı: Mineydim Atın Ağını*” başlıklı yazıda Kaçar döneminden kalan bir halk türküsünün sözlerini ve notalarını vermiştir. Türkü hakkında öncelikle kısa bir açıklama yapan Sarrafi; Kaçar döneminde Tahran başkent yapıldıktan sonra Azerbaycanlı birçok ailenin Tahran'a yerleştiğini ve türkünün bu durumdan dolayı sevgilinden ayrılan bir gencin dilinden söylendiğini ifade etmiştir (Sarrafı, 1388/ 2009: 4- 6).

El Bilimi dergisinin otuz birinci sayısında Paşa Efendiyev'in Samed Çaylı tarafından çevirilen "*Sağıcı Nağmeleri*" adlı yazısında Sağıcı nağmesi denilen bir halk türküsü türü hakkında kısaca bilgi verilmiş ve bu türe örnekler verilmiştir. Efendiyev'in bahsettiğine göre Sağıcı nağmelerinin yaratıcıları çobanlar ve süt sağmakla meşgul kişilerdir. Bu türkülerin yaratılmasındaki amaç sütü sağılan hayvanı uysallaştırarak hayvandan daha fazla süt almayı sağlamaktır. Ayrıca bu türkülerde ahenk ve ritm oldukça önemlidir. Hayvanı sakinleştirmek için gerekirse on beş kere bile tekrar edilebilir (Efendiyev, 1390/ 2011: 2- 3).

Aynı sayıda Alireza Sarrafi "*Hana Nağmeleri*" yazısında çalışan insanların çalışmaları sırasında seslendirdikleri emek nağmeleri hakkında bilgi vermiştir. Azerbaycan Türklerinin halk bilimi içinde mühim yere sahip bu nağmeler bazen karşılıklı iki kişi tarafından söylenilir. Çalışılan işin zorluğunu konu alır. Sarrafi yazısında nağmelere örnekler de vermiştir (Sarrafı, 1390/ 2011: 4- 6).

Rahim Kablnijad derginin otuz ikinci sayıdaki "*Fereş Tohuyan Uşaklardan Hatıra*" yazısında küçük yaşta dokumacılık öğrenmesi için bir ustanın yanına verilen ve dokuma yaptığı sırada eli kesilen bir çocuğun ağzından dökülen türkü yer almıştır (Ferehmendi, 1390/ 2011: 32- 33).

El Bilimi'nin otuz altıncı sayısında Mehemed Ali Ferzane'nin Fars ve Horasan eyaletlerinde yaşayan Türklerden derlemiş olduğu çocuklarla ilgili iki halk türküsü "*Uşaklardan Gelen Güzel Melodiler*" başlığı altında verilmiştir (Ferazane, 1390/ 2011: 21- 22).

Mehemed Ali Ocaki'nin otuz dokuzuncu sayıdaki "*Bayram Günlerinde Nemin'de Ohunan Nağmeler ve Mahnılar*" yazısında Erdebil ve Nemin'de bahar ayları geldiğinde tarlalarını süren çiftçilerin çalışırken okuduğu mahnılardan örnekler vermiştir (Ocaki, 1390/ 2011: 24- 26).

El Bilimi dergisinin kırk altıncı sayısında Hamid Valayi "*Kaynana Gelin Ohumaları*" başlığı altında gelinlerin kaynanaları için söyledikleri sitem içerikli mahnılardan örnekler vermiştir (Valayi, 1391/ 2012: 24- 26).

Ekrem Heyrhah derginin ellinci ve elli birinci sayılarındaki "*Sarı Gelin'i Bir Başka Açıdan Değerlendirmek (Haneşi Diger Ez Sarı Gelin)*" makalesinde Sarı Gelin türküsünün ortaya çıkışı ile ilgili bilgiler vermiştir.

Heyrhah'ın sözünü ettiği ilk görüşe göre bu türkü insanların Ehrimen'in esaretinden kurtuluşunu anlatmaktadır ve bu olaydan dolayı ortaya çıkmıştır. Bir diğer görüş ise türküyü "Sara ile Han Çoban" destanına bağlamakta, türkünün destanda anlatılan olay sonucu oluştuğunu savunmaktadır (Heyrhah, 1391/ 2012: 14- 16).

El Bilimi dergisinin elli altıncı sayısında Mehemed Alipur Makdum "*Milli Musiki Sanatımızın Önemli Kolu Olan Folklorik Mahnıların Korunması*" yazısında Azerbaycan mahnıları hakkında bilgi vermiş, mahnıların korunması için yapılması gerekenleri anlatmıştır. Mahnılar tıpkı masallar, destanlar, bayatılar, efsaneler gibi folklorun mühim bir kolunu oluşturmaktadırlar. Kadim halk mahnıları bir millete has özellikleri özünde korur. Azerbaycan halk mahnıları konu, melodi çeşitliliği vs. gibi hususlarda birkaç gruba ayrılmaktadır. Emek nağmeleri, merasim mahnıları, maişet mahnıları, tarihi mahnılar Azerbaycan mahnılarının çeşitlerindedir. Bunlardan emek nağmeleri en eski mahnılar arasında gösterilebilir. En yaygın olan emek nağmeleri sayacılıkla ilgili olanlardır. Çoban Avazı, Tutu Nenem, Sağın Mahnısı emek nağmelerine birkaç örnektir. Merasim mahnıları da kadim bir mahnı türüdür. Uşak mahnıları maişet mahnıları grubuna girmekte ve lirik özellikler taşımaktadırlar. Layla ve ninniler uşak mahnılarıdır. Bir başka mahnı türü olan lirik mahnılar sevgili, aşk, keder, sevinç gibi konuları işlemektedir. Kimi zaman sevinçli kimi zaman da kederli olabilirler. Koçaklık mahnıları da tarihteki kahramanlar için söylenmiştir. Üzeyir Hacıbeyov, Bülbül Memedof, Cabbar Karyağdıoğlu Azerbaycan mahnılarına sahip çıkan hanende ve bestekarlara örnektir. Azerbycan halk müziğinin yoğun bölümü İran'da olmasına rağmen İran'da bu konudaki araştırmalar yeterli düzeyde değildir. Tebriz, Azerbaycan mahnılarının yaratılmasında önemli bir yere sahiptir. Pehlevi zamanında bazı Azerbaycan mahnılarının sözleri kasıtlı olarak bayağı sözlerle değiştirilmiştir. Mahnıların korunması için daha fazla yayın yapılmalı ve bu yayınlarda hem mahnının sözü hem de nota bilgisi yer almalıdır (Makdum, 1392/ 2013: 2- 7).

Mehemed Alipur Makdum'un altmış birinci ve altmış ikinci sayılardaki "*Araz, Arazhan Araz Mahnısına Ayid Halk Yaradıcılığı*"

yazısında öncelikle Araz mahnısı ile alakalı bir efsane anlatılmıştır. Efsaneden sonra mahnı ile bilgiler verilmiştir. Makdum'un bahsettiğine göre bu mahnının sözlerine halkın yıllar içinde yaşamış olduğu olaylardan esinlenilerek yeni sözler de eklenmiştir. Hatta Samed Behrengi'nin şüpheli ölümünden duyulan acı da bu mahnıyla dile getirilmiştir. Söz konusu mahnı, bayatı vezniyle yani yedili hece ölçüsüyle yazılmıştır. Metnin sonunda mahnının sözleri ve notaları verilmiştir (Makdum, 1392/ 2013: 27- 41).

El Bilimi'nin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Mehemed Alipur Makdum "*Tebriz'in Karagilesi*" makalesinde Tebriz'e ait olan, daha önce Tebriz güzellerine sonrasında ise muhacirler için söylenen "Karagile" mahnısı hakkında bilgi vermiştir. Karagile kelimesi genel olarak karagöz anlamına özel olarak da göz bebeğim, canım, azizim gibi anlamlara gelmektedir. Bu mahnının bestekarı ve bestelendiği zaman hakkında bir bilgi yoktur (Makdum, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 24- 40).

Rukiye Veidi derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında "*Meraga Toy Mahnılarından*" başlığı altında gelinin bey evine gelmeden önce ve geldikten sonra okunan mahnıları okuyucu ile paylaşmıştır (Veidi, 1392/ 2013-1393/ 2014: 85- 87).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Fehime Cesur "*Atılım Bahtım Açılışın*" yazısında Ahir Çerşenbe'de genç kızlar tarafından söylenen şiir ve mahnıları yazmıştır. Mahnı ve şiirler Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Cesur, 1393/ 2014: 51- 53).

Nigar Heyavi altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda "*Kadim Mahnılar*" başlığı altında Feyza Dehkani'den derlediği birkaç mahnıyı okurla paylaşmıştır. Bu mahnılar Hıyov ağzıyla yazılmıştır (Heyavi, 1393/ 2014: 136- 138).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Susan Nevadeh Razi ve Mehemed Tisinoğlu "*Kaynana ile Gelin*" başlığı altında kaynanalar ile gelinlerin birbirlerine okuduğu şiirleri paylaşmıştır (Razi ve Tisinoğlu, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 128- 130).

Nigar Heyavi derginin yetmiş yedinci sayısında "*Tebriz Köçe Mahnıları*" başlığı altında altı tane mahnı örneği vermiştir (Heyavi, 1395/ 2016: 55- 58).

Yetmiş dokuzuncu sayıda Mecid Şahseven “*Şahseven Eli Yırları*” başlığı altında iki tane mahnıyı okurla paylaşmıştır (Şahseven, 1395/ 2016: 70).

Derginin aynı sayısında Hüseyin Ali Hüseyini “*Emek Nağmeleri*” başlığı altında bir emek nağmesi ve tuluk çalhama nağmesine örnek vermiştir (Hüseyini, 1395/ 2016: 77).

Musa Musevi sekseninci sayıda “*Ayran Çalhalayanların Emek Nağmeleri*” başlığı altında bir mahnı örneğini okurla paylaşmıştır (Musevi, 1395/ 2016: 145).

Derginin seksen dördüncü sayısında Hamid Karayı “*Mahnı Parçaları ve Folklorik Şiirler*” başlığı altında çeşitli mahnıların bazı dörtlükleri ile bazı çocuk şiirlerine ait birkaç dörtlüğü vermiştir (Karayı, 1395/ 2016: 137-138).

Alireza Sarrafi derginin seksen beşinci sayısında “*Kadim Mahnılarımızdan*” yazısında iki mahnının sözlerini paylaşmıştır. Mahnılardan biri Kaçar döneminin son zamanlarından yani yaklaşık 100-120 yıl önceden, diğeri de 50- 60 yıl önceden kalmıştır (Sarrafi, 1395/ 2016: 75- 77).

Derginin doksanıncı sayısında Musa Musevi “*Kerem Mahnılarından*” başlığı altında Cemile Dadaşı’dan derlediği bir mahnıyı yazmıştır. Bu mahnı Aslı ve Kerem Destanı’nda Kerem’in söylediği mahnılardan biridir (Musevi, 1396/ 2017: 90).

Aynı sayıda Musa Musevi “*Yığılıb Bulağa Kızlar*” başlığı altında Masume Dadaşı’dan derlediği bir mahnıyı yazmıştır (Musevi, 1396/ 2017: 91).

Emir Mölevi doksan dördüncü sayıda “*Serbend’in Toy Merasimlerinde Ohunan Tiringelerden*” başlığı altında Serbend’de düğünlerde okunan bir mahnı ve erkek çocuklarına okunan bir nazlamayı okurla paylaşmıştır (Mölevi, 1396/ 2017: 163- 164).

Derginin doksan beşinci sayısında İlyas Emir Hasani, annesinden derlemiş olduğu bir mahnının sözlerini “*Karakan Toylarında Ohunan Eğlenceli Bir Mahnı (Gel, Gel Keçel Oğlan)*” başlığı altında vermiştir. Bu

mahnıyı düğünlerde kadınlar okur, kadınlardan biri erkek kılığına girer ve karşılıklı olarak okunur (Hasani, 1396/ 2017: 65- 66).

Behzad Beyatferd doksan altıncı sayıda “*Zencan Bölgelerinde Tuluk Çalhama Nağmeleri, Tuluk Ohşamaları*” yazısında tuluk adı verilen, küçükbaş ya da büyükbaş hayvanların derisinden yapılan müzik aleti eşliğinde söylenen şiirlere örnekler vermiştir. Yazar tuluk hakkında da kısaca bilgi vermiş ve keçi derisinden yapılan tuluğa “eyme” dana derisinden yapılan tuluğa “gövsü” adı verildiğini açıklamıştır (Beyatferd, 1396/ 2017: 42- 51).

Aynı sayıda Ali Ramazani “*Şeseven Mahnılarından: Astanaya Aş Koymuşam*” yazısında annesinin halası Züleyha Hanım’dan derlemiş olduğu Astanaya Aş Koymuşam mahnısının hikâyesini ve sözlerini okurlara aktarmıştır (Ramazani, 1396/ 2017: 60).

Kasım Türkan derginin yüz sekizinci sayısında “*Tebriz’imin Unutulmuş Musıkiseverlerinden Öteri Bir Hatıralar*” yazısında ses sanatçıları Ahmed Ağa Arabzade ve Mirza Kerim Han ile ilgili anıları anlatmıştır (Türkan, 1397/ 2018: 89- 94).

2.1.16.7. Atalar Sözü- Deyimler ile İlgili Yazılar

Atalar sözü ya da atasözleri; geçmişte yaşanmış olaylardan çıkarılan dersleri öğüt ya da hüküm gibi ifade eden kısa, öz ve söyleyeni belli olmayan sözlerdir (Sakaoğlu, 1997: 349).

Atalar sözünün en belirgin özelliği; insanların davranış kalıplarını, dünya görüşlerini, törelerini, inançlarını, hayat tecrübelerini ortaya koyması, ele aldığı konuyu kısa ve öz bir şekilde anlatmasıdır. Atalar sözü yalnızca doğru yargılar barındırdığı için nesilden nesle geçmez. Atalar sözlerinin varlığını yıllar boyu korumasını sağlayan etkenler arasında onları oluşturan kelimelerdeki hece ve ses zenginliğiyle birtakım söz sanatlarını barındırması da vardır (Kaya, 2014: 122).

Deyimler ise asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren iki ya da daha fazla kelimededen oluşan kalıplaşmış sözlerdir. Duygu ve düşünceleri dikkat çekici bir şekilde anlatan isim, sıfat, zarf ve birleşik fiil görünüşlü dil bilgisel unsurlardır (Elçin, 2016: 642).

Güney Azerbaycan sahasında atalar sözü için ata baba sözü, atasözü, mesel; deyimler için ise ıstılah, termin gibi terimler kullanılmaktadır.

Derginin üçüncü sayısında Ehad Ferehmendi'nin derlediği folklor materyallerinden oluşan "*Bayram Sözüünü Daşıyan Deyimler ve Atalar Sözü*" yazısında içinde bayram sözcüğü geçen 18 atalar sözü ve deyim yer almıştır (Ferehmendi, 1387/ 2008: 28).

Nigar Heyavi'nin altıncı sayıda Feyza Dehkani'den derlemiş olduğu meseller "*Hıyov Şehrinin Meselleri*" yazısında yer almıştır (Heyavi, 1388/ 2009: 10- 12).

El Bilimi dergisinin yedinci ve sekizinci sayılarında yer almış olan "*Hıyov'dan Ata Baba Sözlere ve Deyimler*" adlı yazıda Maksud İsnæşeri Heyavi'nin derlemiş olduğu atalar sözü ve deyimler bulunmaktadır (Heyavi, 1388/ 2009: 27- 30).

Derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarında Maksud İsnæşeri Heyavi'nin derlemiş olduğu atalar sözü ve deyimler "*Hıyov'dan Ata Baba Sözlere, Deyimleri*" başlığı altında verilmiştir (Heyavi, 1388/ 2009: 24- 27).

Derginin aynı sayılarında "*Tikantepe Afşarlarının Atalar Sözlere, Deyimleri*" makalesinde Behram Bakıryan'ın derlemiş olduğu atalar sözlere ve deyimler bulunmaktadır (Bakıryan, 1388/ 2009: 34- 37).

El Bilimi dergisinin on birinci ve on ikinci sayılarında Maksud İsnæşeri Heyavi'nin derlemiş olduğu atalar sözü ve deyimler "*Hıyav'dan Ata Baba Sözlere, Deyimleri*" başlığı altında toplanmıştır (Heyavi, 1388/ 2009: 35- 39).

Reşid Erdebili'nin "*Atasözlere*" yazısı on altıncı sayıda yer almaktadır. Bu başlık altında yazarın derlemiş olduğu atalar sözlere bulunmaktadır (Erdebili, 1389/ 2010: 16- 20).

On dokuzuncu sayıda atalar sözlere ve deyimler ile ilgili ilk makale Reşid Erdebili'nin "*Atalar Sözü, Deyimleri 2*" makalesidir. Bu makale Azerbaycan'ın birçok bölgesinde kullanılmakta olan atalar sözlere ve deyimleri içermektedir (Erdebili, 1389/ 2010: 13- 22).

Bu sayıda atalar sözü ve deyimler üzerine yazılmış olan bir başka yazı "*Dostla Başlayan Ata Sözlere, Deyimleri*"dir. Bu yazıdaki folklor materyalleri Ahmed Azerlu tarafından derlenmiştir. O vefat ettikten sonra el

yazmalarını bıraktığı kişi bunları El Bilimi Derneği'ne teslim etmiş, böylece toplanan materyaller yayımlamıştır (Azerlu, 1389/ 2010: 23- 28).

Yirminci sayının ön sözünü bu sayının başyazarı Ali Berazendeh kaleme almıştır. “*El Bilimi'nin Sözü*” başlığı altında Berazendeh derginin yirminci sayısının atalar sözü ve deyimlere ayrıldığını bildirmiş ve kısaca bunların tanımını vermiştir. Berazendeh atalar sözünün öğüt verici ve hikmetli sözler olduğunu, deyimlerin ise bir duygu ya da düşüncüyü kısa ve öz bir şekilde ifade ettiğini belirtmiştir (Berazendeh, 1389/ 2010: 2- 3).

Derginin yirminci sayısında Alireza Sarrafî, “*Tarihi Rivayetler ve Latifelerle Bağlı Deyimler*” makalesinde; deyimlerin gerçek değil mecaz bir anlam taşıdığını, çeşitli söz sanatlarını içerdiğini ve arka planında tarihi bir olay, bir masal ya da latifeye dair bir iz barındırdığını söyler. Sarrafî deyim arka planında yatan olayın toplumun hafızasından silindiği halde söz konusu olayın sonucunda oluşan deyim toplumun hafızasında kaldığı şeklinde bir açıklama yaptıktan sonra 9 adet deyim ve bunların arka planı olabilecek rivayetleri yazmıştır (Sarrafî, 1389/ 2010: 4- 14).

Hüseyin M. Güneyli derginin yirminci sayısındaki “*Deyimler, Meseller, Atalar Sözleri*” makalesinde öncelikle İran'da Türk halk bilimi üzerine yapılan çalışmaların sorunlarını belirtmiş, İran'daki Türk çocuklarının deyim, mesel ve atalar sözlerini birbirlerinden ayırt edemediklerini ifade etmiş sonra da bunların arasındaki farkları açıklamaya çalışmıştır. Güneyli deyimlerin yaratıldığı dile has olduğunu başka bir dile çevrildiğinde anlamının değişeceğini belirtmiş ve örneklerle açıklamıştır. Türk dilinin deyimler bakımından dünyanın zengin dilleri arasında olduğunu, her şehrin kendine has binlerce deyim bulduğunu bazılarının küçük bir bölgede bazılarının ise daha büyük bir bölgede bulunduğunu ifade etmiştir. Güneyli ayrıca bir bölgedeki deyimlerin hepsinin derlenmesinin mümkün olmadığını çünkü bazı deyimlerde geçen sözcüklerin artık kullanımdan düştüğünü bazı deyimlerin de farklı diyalektlerde aynı anlama geldiğini yani aynı deyim farklı versiyonları olduğunu, aynı anlama gelen deyimlerin tek bir deyim gibi kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. Bundan sonra atalar sözleri hakkında bilgiler veren Güneyli, atalar sözlerinin halkın tecrübesinden süzölmüş hikmetli sözler olduğunu, atalar sözlerinin bir bayatının ilk ve son

cümlesi olabileceğini, deyimlerin meseller ve atalar sözleri içinde de yer alabileceğini örnekle açıklamıştır. Güneyli meseli; “Bir iş ya da olayı herhangi bir amaçla başka bir işe ya da olaya benzetilerek söylenen, anlaşılır, akıcı ve içinde deyim de bulundurabilen söz.” olarak açıklamış ve örneklendirmiştir. Güneyli atalar sözlerinin ve mesellerin tek başına da bir anlam ifade ettiğini ancak deyimlerin tek başına anlam ifade etmeyen sadece bir cümle içinde anlam kazanan sözler olduğunu ve bunun aralarındaki en önemli fark olduğunu örnekler vererek açıklamıştır (Güneyli, 1389/ 2010: 15- 21).

Aynı sayıda bulunan “*Azerbaycan Türkçesinde Değişken Deyimsellik Meselesi*” makalesinde İbrahim Refref deyimleri “*sabitleşmiş söz ya da söz birleşmeleri*” olarak tanımlamıştır. Deyimleri ayrı ayrı meydana getiren kelimelerle deyimler arasında değişken derecelerde bağlantı olduğunu buna da değişken deyimlilik denildiğini açıklamıştır. Refref deyimlerin türlü çekim ya da yapım ekleri almaya uygun dil bilgisel yapılar olmadığını herhangi bir ek aldığı takdirde deyim anlamında değişiklik olduğunu örnek vererek anlatmıştır. Türkçenin özellikle de Azerbaycan Türkçesinin deyimler açısından oldukça zengin olduğunu bir deyim birçok varyantı olduğunu söylemiştir, deyimlerin az sözle daha fazla anlam ifade ettiğini de örneklendirerek açıklamıştır. Refref makalesine deyimleri dil bilgisel açıdan inceleyerek devam etmiş ve deyimlerin bazen birkaç sözcüğün birleşmesinden bazen de başlı başına bir cümle olarak meydana geldiğini söyleyerek örnekler vermiştir. Atalar sözlerinde hikmetli bir anlam olduğuna deyimlerde ise böyle bir anlam barınmadığına işaret etmiş ve bu savını örneklendirmiştir. Deyimlerin atalar sözlerinin içinde de bulunabileceğini yine örneklerle açıklamıştır. Azerbaycan Türkçesindeki deyimlerin kendine özgü olduğunu ve öteki Türk lehçelerinde de farklı bir kimliğe sahip olduğunu söylemiştir. Refref araştırmacıların aktardığı bilgilerden yola çıkarak deyimlerin eski Türkçede daha az olduğunu, Türkçedeki deyim miktarının zamanla arttığını belirtmiştir. Refref çalışmasının sonlarında Azerbaycan Türkçesindeki deyimlerin varlığının tehlikede olduğunu bunlar yerine sık sık Farsça kökenli terkiplerin kullanıldığını ve bunun sebebinin de basın yayın ve eğitimin Farsça

yapılmasından kaynaklandığını açıklayıp bu hususta örnekler vererek makalesini sonlandırmıştır (Refref, 1389/ 2010: 29- 37).

El Bilimi dergisinin yirmi birinci sayısında İslam Mustafavi tarafından Nişabur'a bağlı Hor, Bujan, Erdoğan, Beşirabad, Soma, Reşidabad ve Bağşengeç kentlerinden derlenmiş olan atalar sözleri ve deyimleri "*Horasan Türklerinde Ata Baba Sözleri, Deyimleri*" makalesinde verilmiştir (Mustafavi, 1389/ 2010: 38- 40).

Alireza Zihak derginin yirmi ikinci sayısında " '*Sorunu Çıhartın' Ne Demektir*" makalesinde başlıkta geçen deyimın kaynağı olabilecek bir rivayet anlatılmıştır (Zihak, 1389/ 2010: 32).

Yirmi üçüncü sayıda Halil Beبری'nin yazmış olduğu "*Birkaç Deyim, Atalar Sözü, Bayatı Üzerine Rivayetler (Çend Estelah, Darbe'l- mesel, Bayatı)*" yazısında bazı atalar sözü ve deyimlerin kökeni olabilecek rivayetler verilmiştir (Bebri, 1389/ 2010: 22- 26).

Aynı sayıda Sürayya Bahşı'nın derlemiş olduğu atalar sözü ve deyimler "*Zencan'da Bir Neçe Atalar Sözü, Deyimleri*" başlığında bulunmaktadır (Bahşı, 1389/ 2010: 27- 28).

Yirmi dördüncü sayıda bulunan "*Zengan'da Uşaklarımız Ata Babalar Sözlerinde*" makalesinde Zibullah Şahmehemmedi ve Fatma Şahmehemmedi tarafından yazılmış olan "Ata Babalar Sözü" kitabından Telnaz Nimeti tarafından seçilmiş olan çocuklarla ilgili atalar sözleri bulunmaktadır (Nimeti, 1389/ 2010: 16).

Kazım Abbasi'nin yirmi dokuzuncu sayıdaki "*Azerbaycan Atalar Sözünde Kadın (Tahlil Mohtevaye Erzeşyabi Der Morde Cense Moannes Der Darbu'l- Meselhaye Azerbaycan)*" makalesinde öncelikle sözlü edebiyatın farklı türleri olduğu ve atalar sözlerinin de bunlardan biri olduğundan söz etmiştir. Türklere ait olan atalar sözlerinin üslûp olarak oldukça sade ancak içerik olarak zengin olduğunu ifade eden Abbasi; atalar sözlerinin çok farklı konuları örneğin bir toplumun tarihinde yaşamış olduğu savaşları, halk inanışlarını, dünya görüşünü konu alabileceğini belirttikten sonra çeşitli kaynaklardan derlemiş olduğu kadınlarla ilgili olumlu ve olumsuz görüşleri yansıtan seksen bir atalar sözüne yazısı içinde yer vermiştir. Bu atalar sözlerinden bazıları şunlardır: "Kızı saldın beşiğe,

cehizin çek eşiğe.”, “Kızın dövmeyen dizini döver.”, “Arvad beladır, Allah hiç evi belasız etmesin.”, “Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.”, “Ana hakkı Tanrı hakkı.”, “İt olasan nene olmayasan.” (Abbasi, 1390/ 2011: 42-52)...

Derginin otuzuncu sayısında Vukar Hakverdiyef tarafından yazılan ve Susan Nevadeh Razi tarafından çevrilmiş olan “*Atalar Sözlerine Enformatik Yaklaşım*” adlı makale, atalar sözleri ile ilgili bu sayıda bulunan ilk yazıdır. Bu yazıda öncelikle enformasyonun ilk olarak nasıl başladığı söylenmiş daha sonra ise sözlü halk edebiyatı ürünlerini dil vasıtasıyla nesilden nesile aktaran kişilerin öneminden söz edilmiştir. Yazar çok eski folklor materyalleri olan atalar sözlerinin de sözlü edebiyatta önemli yeri olduğu, bunların güncelliklerini hâlen korudukları, bu hikmetli sözlerin mühim enformasyon kaynağı olduğunu belirtmiştir. Enformasyon sözünün Lâtince kökenli olduğunu ve başka dillere de Lâtineden geçtiğini, bu sözcüğün haberleşmek, bilgilendirmek gibi anlamlar taşıdığı ve atalar sözlerinin de nasihat verme özelliği bulunması, güncel oluşu özelliklerini taşımasından dolayı enformasyona uygun olduğu vurgulanmıştır (Hakverdiyef, 1390/ 2011: 2- 9).

Otuzuncu sayıda bundan başka Mehemed Ali Nikabi tarafından yazılmış olan “*Güney Mahalından Bir Neçe Yerel Söz ve Deyim*” yazısında derlenmiş olan deyimler ve yerel sözler anlamlarıyla birlikte alfabetik sıraya göre verilmiştir (Nikabi, 1390/ 2011: 48- 52).

El Bilimi dergisinin otuz birinci sayısında Susan Nevadeh Razi'nin hazırladığı “*Ata Baba Meselleri*” yazısı, bu sayıda atalar sözü ile ilgili tek yazıdır. Yazı 28 adet atalar sözünü içermektedir (Razi, 1390/ 2011: 7- 8).

Ehad Ferehmendi'nin “*Ata Baba Sözlerinde Uşaklar*” yazısı otuz ikinci sayıdaki konuyla ilgili tek yazıdır. Ferehmendi başlık altında çocuklarla ilgili 88 tane atalar sözünü sıralamıştır (Ferehmendi, 1390/ 2011: 34- 37).

Otuz dördüncü sayıda konuyla ilgili ilk yazı Ahmed Eşrefi'nin hazırlamış olduğu “*Nemin 'de (Nuşnek Kendinde) İşlenen Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim*”dir. Burada verilen yazılar Nuşnek ağzıyla kaleme alınmıştır (Eşrefi, 1390/ 2011: 3- 7).

Bu sayıda konuyla ilgili sıradaki yazı Gulamrıza Sefayi'nin hazırlamış olduğu “*Nemin Ata Sözlere ve Deyimlerinden*” yazısıdır. Sefayi burada 44 tane atalar sözü ve deyimini sıralamıştır (Sefayi, 1390/ 2011: 8- 9).

“*Pile Çay'da İşlenen Bir Neçe Atasözü ve Deyim*” yazısı Solmaz Purnimet'in derlemiş olduğu atalar sözü ve deyimleri içeren konuyla ilgili bir başka yazıdır. Purnimet yazısında 143 atalar sözü ve deyimini sıralamıştır (Purnimet, 1390/ 2011: 10- 15).

Otuz dördüncü sayıda konuyla ilgili olan son yazı Solmaz Purnimet'in derlemiş olduğu “*Pile Çay Ağzında İşlenen Bazı Terminler (İstilahlar)*” adlı yazıdır. Yazar burada 12 adet deyimini sıralamıştır (Purnimet, 1390/ 2011: 26).

El Bilimi dergisinin otuz beşinci sayısında Sebhan Masum'un hazırlamış olduğu “*Astara'da Yaygın Olan Bir Neçe Deyim, Atasözü ve Benzetme*” başlıklı yazı, bu sayıda konuyla ilgili olan tek yazıdır (Masum, 1390/ 2011: 31- 33).

Meryem Hüdabahş'ın otuz sekizinci sayıdaki “*Atalar Sözü ve Deyimlerde El*” adlı yazısında el ile ilgili atalar sözü ve deyimler toplanmıştır (Hüdabahş, 1390/ 2011: 12- 17).

Otuz sekizinci sayıdaki konuyla ilgili bir başka makale de Alparslan Sarrafi'nin “*Meşruta Oyunu'nda Geden Bir Neçe Tebriz Ağzı Deyim ve Sözcük*” makalesidir. Bu makalede sözü geçen oyunda kullanılan deyimler ve bu deyimlerin anlamları bulunmaktadır (Sarrafı, 1390/ 2011: 50- 51).

Cabbar Niksiret'in yazmış olduğu “*Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler*” makalesi otuz dokuzuncu sayıda yer almıştır (Niksiret, 1390/ 2011: 42- 55).

Derginin kırkinci sayısında Gerhard Doerfer'in yazıp Mustafa Rezaki'nin çevirdiği “*Sekkiz Halacca Atasözü*” makalesinde Halaç Türkçesindeki 8 atalar sözünün Azerbaycan Türkçesi ve Farsça karşılıkları verilmiş ve atalar sözleri teker teker incelenmiştir (Doerfer, 1391/ 2012: 23- 38).

Mir Hidayet Hesari kırk birinci sayıdaki “*Azerbaycan Dilinde Deyimler*” makalesinde; deyimlerin sayısının atalar sözünün sayısından daha fazla olduğunu, deyimlerin konuşanın sözüne güzellik kattığını ve işini

kolaylaştırdığını, deyimlerin şekil olarak atalar sözünden daha küçük olduğunu ancak anlam bakımından zengin olduğunu söyler. Atalar sözü ve deyimlerin geçmişte yaşayan insanların edindikleri tecrübeler sonucunda oluştuğunu, deyimlerin gündelik hayatta daha çok kullanıldığını belirtir. Hesari ayrıca; deyimler ve atalar sözünün şeklen birbirlerine benzeğini, her ikisinin ortak özellikler taşıdığını söyler. Bazı deyimlerin hacimce çok kısa bazılarının ise daha büyük olduğunu ifade eder ve bunlara örnekler verir. Hesari, atalar sözünde birçok düşüncenin anlatılıp genelleştiğini deyimlerin ise atalar sözüne dönüşmesi için başka sözlerle tamamlanması gerektiğini anlatır ve bunu örneklerle açıklar. Kimi deyimlere bir sözcük eklenerek atalar sözüne dönüşebilceğini belirtir. Örneğin “İslanmışın sudan ne baki?” deyimine “var” sözcüğünün eklenerek atalar sözüne döneceğini gösterir. Konuşmada deyimleri kullanmadan önce genellikle “dedi, dediler, bir mesel var, vs.” sözlerinin kullanıldığını örneklerle açıklar. Deyim sözcüğü yerine ıstılah yahut mesel sözcüğünün de kullanıldığını söyler. Bu makale yazarın vefatından önce, yayımlanması için dergiye teslim ettiği bir çalışmadır (Hesari, 1391/ 2012: 24- 28).

Aynı sayıda Alparslan Sarrafi “*Men ve Annem 6 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Deyimler*” yazısında Susan Nevadeh Razi’nin kaleme aldığı “Men ve Annem 6” metninde geçen deyimleri açıklamaları ile beraber vermiştir (Sarrafı, 1391/ 2012: 46- 48).

El Bilimi dergisinin kırk ikinci sayısında atalar sözü ve deyimler konusu ile ilgili ilk yazı Mehemedrıza Mehrizad Sadıkyani tarafından yazılan “*Salmas Atalar Sözü ve Deyimlerinden*” başlıklı yazıdır (Sadıkyani, 1391/ 2012: 19).

Ali Asger Gafuriniya’nın hazırladığı “*Salmas Ağzında Atalar Sözü ve Deyimlerden Örnekler*” yazısı kırk ikinci sayıda bulunan konuyla ilgili ikinci yazıdır (Gafuriniya, 1391/ 2012: 20).

Derginin kırk ikinci sayısında Ali Asger Gafuriniya “*Bir Neçe Deyimin Kökü*” makalesinde; “Demah şah cılız piy eyir. (Halis piy yeyir.)”, “Kaçanı kovalar.”, “Ali hırda buldı, Allah bul hammı buldı.”, “Sen ver koy olmasın.”, “Hele eşşeğın ineği tanıyabulmur (bilmir).”, “Herkes köfteni

yeyib, o getsin otağa.” deyimlerinin kökeni olabilecek rivayetler aktarmıştır (Gafuriniya, 1391/ 2010: 21- 23).

Kırk üçüncü sayıda bulunan “*Atalar Sözü ve Deyimlerde Ayak*” makalesinde Meryem Hüdabaş ayak ile ilgili atalar sözü ve deyimleri okurlarla paylaşmıştır (Hüdabaş, 1391/ 2012: 13- 14).

Meryem Hüdabaş’ın kırk dördüncü sayıda konuyla ilgili yazısı “*Atalar Sözü ve Deyimlerde Göz*”dür. Yazar bu yazısında içinde göz sözcüğü geçen atalar sözü ve deyimleri sıralamıştır (Hüdabaş, 1391/ 2012: 34- 39).

Kırk beşinci sayıda Alparslan Sarrafi’nin “*Men ve Annem 7 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Terminler*” yazısında Susan Nevadeh Razi’nin annesiyle yaşadığı anılarını anlattığı “Men ve Annem 7” yazısında geçen atalar sözü ve deyimler anlamlarıyla beraber verilmiştir (Sarrafi, 1391/ 2012: 51- 53).

Derginin kırk altıncı sayısında yer almış olan Alireza Sarrafi ve Sultan Tulu’nun hazırlamış olduğu “*Horasan Türklerinin Atasözlerinden*” adlı makale Gerhard Doerfer’in ““Türk Kazanından’ Horasan Türkçesi Atasözleri” makalesinden alınmış olan 46 adet atalar sözünün Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki karşılıklarını içermektedir (Tulu ve Sarrafi, 1391/ 2012: 31- 34).

Ekber Salihi’nin “*Aşık (Oyunlar, Terminler, Deyimler ve Atasözleri)*” makalesinde aşık oyunu ile ilgili atalar sözü ve deyimler ile bunların anlamı bulunmaktadır. Salihi’nin bu yazısı kırk sekizinci sayıda yer almıştır (Salihi, 1391/ 2012: 46- 53).

Elli ikinci sayıda bulunan Mir Hidayet Hesari’nin “*Kinayeler, Deyimler*” adlı makalesinde seçilmiş olan deyimler ve bu deyimlerin anlamları verilmiştir (Hesari, 1392/ 2013: 21- 25).

Bu sayıda bulunan Parisa Hıdıroğlu’nun yazmış olduğu “*Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden*” makalesi başlıktan da anlaşılacağı gibi Tebriz’den derlenmiş bazı atalar sözü ve deyimleri içermektedir (Hıdıroğlu, 1392/ 2014: 46- 47).

Derginin elli üçüncü sayısında bulunan konuyla ilgili tek yazı Parya Mehmedî Açaçılıyî ve Areng Davudî’nin yazmış olduğu “*Ata Baba*

Sözlerimiz, Deyimlerimiz” yazısıdır. Yazarlar burada 64 adet atalar sözü ve deyimini sıralamıştır (Açaçılıy ve Davudi, 1392/ 2013: 32- 34).

Cemşid Şeybani tarafından kaleme alınan “*Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden*” yazısı elli altıncı sayıda konuyla ilgili tek yazıdır (Şeybani, 1392/ 2013: 26- 28).

Derginin elli yedinci ve elli sekizinci sayılarında Rukiye Veidi “*Bu Ata- Baba Sözü’nün Kökü Nedir?*” başlığı altında “Yorganını kıçına göre uzat.” (Veidi, 1392/ 2013: 63), Fatma Zülfi de “*Bu Ata- Baba Sözü’nün Kökü Nedir?*” başlıklı ikinci yazıda “Esnek esneyi getirir, heyif sene tövledeki.” atalar sözlerinin kökeni olabilecek birer öyküyü aktarır (Zülfi, 1392/ 2013: 64).

Bu sayılarda Nigar Heyavi’nin İnyet İlhami’den derlemiş olduğu atalar sözleri ve deyimler “*Meşkinşehir (Hıyov) Meseller ve Deyimlerinden*” başlığı altında verilmiştir (Heyavi, 1392/ 2013: 65- 67).

Daha sonra konu ile ilgili makalelere Mehnaz İslami’nin “*Meşkinşehir (Hıyov) Meseller ve Deyimlerinden*” yazısıyla devam edilmiştir (İslami, 1392/ 2013: 68- 69).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda bu konuyla ilgili olan son makale Fatma Zelefi’nin derlemelerini içeren “*Miyandab Deyimler ve Meselleri*”dir (Zelefi, 1392/ 2013: 70- 73).

Hasan Mecidzade derginin elli dokuzuncu sayıdaki “*Atalar Sözü Hakda Bir Neçe Söz*” makalesinde; atalar sözleri için “inci” tabirini kullanmış ve bunların yüzyıllar öncesinden bugünkü insanlara miras kaldığını ve yüzyıllar sonra da gelecek nesillere miras kalacağını ve kültürel, millî servetin bir parçası olduğunu söylemiş, sonra da “Elinizi öz cibinize uzadın.” atalar sözünün kaynağı olabilecek bir olayı anlatmıştır. Mecidzade atalar sözünün; “ibretli söz”, “hakimâne söz”, “sözlerin sultanı”, “ipe sapa düzülmemiş inciler”, “el düşüncesinin gülizarı”, “kızıl sözler”, “terbiyevi sözler” gibi şekillerde de adlandırıldığını ifade etmiştir. Daha sonra bir bayatı içinde geçen atalar sözünün üç farklı versiyonunu örnek vermiştir. Atalar sözünün bir milletin hayat felsefesini yansıtan kısa ancak derin anlamlar taşıyan eşsiz ifadeler olduğunu belirttikten sonra folklor

araştırmacısı Ebulkasım Hasanzade'nin bir eserinden örnekler aktararak yazısına son vermiştir (Mecidzade, 1392/ 2013: 38- 40).

Elli dokuzuncu sayıda konuyla ilgili son yazı İsmail Kenani'nin "*Gugan'da İşlenen Atalar Sözü, Deyimler*" makalesidir (Kenani, 1392/ 2013: 46- 47).

El Bilimi dergisinin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında konuyla ilgili ilk olarak Fatma Tehmasbpur Şehrek'in altmış bir ve altmış ikinci sayılardaki "*Heriz'den Ata Sözlere*" makalesi bu sayılardaki konu ile ilgili ilk yazıdır. Bu yazı 15 adet atalar sözünü içermektedir (Şehrek, 1392/ 2013: 57).

Bu sayılarda bulunan konuyla ilgili ikinci yazı Hüseyin M. Güneyli'nin "*Atasözlere, Meseller, Deyimler*" adlı makalesidir. Güneyli öncelikle Güney Azerbaycan'da folklor ile ilgili çalışmaların yetersizliğinden bahsederek söze başlamıştır. Yazar folklor üzerine yapılan çoğu çalışmanın ilmî seviyede olmadığını, bu çalışmaların yetersizliğinin önemli sebeplerinden birinin folklor çalışmalarının tek merkezden yönetilmemesi, herkesin kendi imkanları nisbetinde araştırma yapmasından kaynaklandığını belirtir. Güneyli bundan sonra da, geleneklere ve göreneklere hakim olan eski neslin vefat etmesi ve gençlerin de gelenek ve görenekleriyle pek içli dışlı olmaması dolayısıyla milli kültürün git gide kaybolduğunu ifade etmiş, televizyon ve radyo gibi teknolojik ürünlerin yaygınlaşmasının da folklorun unutulmasında tesirli olduğunu belirtmiştir. Yazar sonrasında birçok kişinin atalar sözü, mesel ve deyim hâlen birbirine karıştırdığını ancak bunların birbirinden bazı farklar taşıdığını anlatmaya başlamıştır. Deyimlerin sadece bir anlamı olduğunu ve derin anlam taşıdığını, birleşik fiillerden oluştuğunu, kullanıldığı bölge halkının tamamı tarafından bilindiğini, sözün daha çabuk anlaşılmasını sağladığını, başka bir dile kelime kelime çevrildiği takdirde anlamında bozulma olacağını anlatmıştır. Atalar sözünün ise bir halkın deneyimleri sonucu oluşmuş olan, düşündürücü ve öğüt veren cümleler olduğunu söylemiştir. Deyim ve atalar sözünden sonra meselin tanımına geçilmiştir. Meselin bir iş ya da olayı, gerek duyulunca başka bir iş ya da olaya benzetmek maksadıyla söylenen akıcı olan ve içerisinde deyim de barındırabilen cümleler olduğu açıklanmıştır. Bu açıklamalarla beraber

metin içinde atalar sözü, deyim ve meseller için örnekler verilmiştir (Güneyli, 1392/ 2013: 109- 118).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda bulunan “*Beden İzasıyla İlgili Deyimler*” makalesinde baş ile ilgili deyimler verilmiştir. Makale Fatma Zülfi tarafından yazılmıştır. Zülfi insan bedeniyle ilgili 54 deyim ve 6 atalar sözünü okurla paylaşmıştır (Zülfi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 111- 113).

Cevad Kanberi altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarda “*Siriş (Seriş) Abad Deyim ve Atasözlerinden*” başlığı altında Kürdistan eyaletinin doğusunda bulunan ve bir Türk yerleşkesi olan Sirişabad’da yaygın olarak kullanılan 22 tane atalar sözü ve deyimini sıralanmıştır (Kanberi, 1393/ 2014: 73- 74).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda Zekiye Zülfikari “*Folkloru Tenkidi Bir Bahış*” makalesinde öncelikle siyasi baskıların folkloru sansür uygulayıp yön verebileceğine kısaca değindikten sonra bazı şifahi edebiyat ürünlerinde, özellikle atalar sözleri ve deyimlerde kadınları hor gören bir bakış açısı olduğunu ifade etmiş ve bu atalar sözlerine örnek vermiştir. “Oğlanı kemali ile kızı cemali ile”, “Kız alanın ya bir çuval kızılı ya bir çuval yalanı gerek.” kadınlar hakkında menfi ifadeler içeren, Zülfikari’nin örnek verdiği atalar sözlerinden bazılarıdır (Zülfikari, 1393/ 2014: 14- 15).

Zehra Abdar’ın yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda kaleme almış olduğu “*Atalar Sözü ve Deyimler*” yazısında 60 adet atalar sözü ve deyim sıralanmıştır (Abdar, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 98- 100).

El Bilimi’nin yetmiş beşinci sayısında bazı mesellerin kökeni olabilecek rivayetler Ziver Abbasi’nin yazmış olduğu “*Mesellerin Kökü Hardandır*” yazısında anlatılmıştır (Abbasi, 1395/ 2016: 53).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıdaki “*Çarburc İstihlaları*” yazısında “Bereni suva (suya) vermek” deyiminin anlamı ve suculuk ile ilgili birkaç terim hakkında bilgi vermiştir (Cevadi, 1395/ 2016: 72).

Derginin yetmiş yedinci sayısında konuyla ilgili iki yazı vardır. Bunlardan ilki Leyla Afıtab Azeri’nin yazmış olduğu “*Atasözleri ve Deyimler (Tebriz)*” makalesidir. Bu makalede 56 atalar sözü ve deyim bulunmaktadır (Azeri, 1395/ 2016: 102- 103).

Bu sayıda konuyla ilgili ikinci makale M. Emimi'nin yazdığı “*Ata Baba Sözlere ve Deyimler (İsbanca, Kehenmi, Gemici, Bisindiz ve...)*”dir. Makalede 57 adet atalar sözü ve deyim sıralanmıştır (Emimi, 1395/ 2016: 104- 105).

Yetmiş sekizinci sayıda “*Sehlan Köyüne Özel Atalar Sözü (Darbu'l-meselhay- e Mahsus- e Sehlan)*” yazısında Sehlan köyünde kullanılan 9 atalar sözü, bunların Farsça karşılıkları ve kökenleri olabilecek rivayetler verilmiştir (Ebulhüseyni, 1395/ 2016. 140- 150).

El Bilimi dergisinin yetmiş dokuzuncu sayısında atalar sözleri ve deyimlerle ilgili ilk makale Esedullah Emiri'nin Hasanali Ehdi ve Nergis Emiri'den derleyerek kaleme aldığı “*Atalar Sözü ve Deyimler (İstilahlar)*” makalesidir. Bu makale toplam 56 atalar sözü ve deyimini içermektedir (Emiri, 1395/ 2016: 45- 47).

Aynı sayıda konuyla ilgili ikinci makale Mecid Şahseven'in “*Bir Neçe Ata Sözü Deyim*” makalesidir (Şahseven, 1395/ 2016: 51- 52) .

Yetmiş dokuzuncu sayıda konuyla ilgili son makale İlyas Emir Hasani tarafından kaleme alınmış olan “*Bizim Ülkemizde Atasözleri ve Deyimler*”dir (Hasani, 1395/ 2016: 53- 57).

M. Emimi'nin seksen ikinci sayıdaki “*Gemiçi, İspincan, Kehenmi, Bisindiz ve... Kendlerinde Yaygın Meseller ve Deyimlerden*” yazısında 59 tane atalar sözü ve deyim sıralanmıştır (Emimi, 1395/ 2016: 199- 201).

Seksen ikinci sayıdaki konuyla ilgili bir diğer yazı Ziver Abbasi'nin “*Mesellerimiz Harda İşlenir*” yazısıdır. Bu yazıda iki tane meselin kökeni olabilecek rivayetler aktarılmıştır (Abbasi, 1395/ 2016: 202- 203).

İhsan Kasımhane tarafından seksen dördüncü sayıda kaleme alınmış olan “*Komuzan'da İşlenen Bir Neçe Atasözü, Deyim ve Mesel ve...*” makalesi başlıkta belirtildiği gibi deyim, atalar sözü ve meselleri içermektedir. Makale Komuzan ağzıyla yazılmıştır (Kasımhane, 1395/ 2016: 99- 105).

Aynı sayıda bulunan Semira Savcbalığı'nın kaleme aldığı “*Hive'den Bir Neçe Kalıb Söz*” makalesinde Hive'de söylenen bazı atalar sözü ve deyimlerin Farsça karşılıkları bulunmaktadır (Savcbalığı, 1395/ 2016: 106- 107).

Seksen dördüncü sayıdaki konuyla ilgili bir başka yazı Hamid Karayi'nin kaleme almış olduğu “*Bağdadi Şahsevenlerinden Atasözü ve Deyimlerinden*” makalesidir. Makale içindeki atalar sözü ve deyimler Kaşkay Türklerinin deliler tayfasının ağzıyla yazılmıştır (Karayi, 1395/2016: 108- 113).

Bu sayıda konuyla ilgili son yazı Ebulfazıl Firdevsi'nin yazmış olduğu “*Şahseven El Bağdadi'de Neçe Atalar Sözü, Deyim, Kargış ve Alkış*” adlı makaledir. Bu makale 6 atalar sözü ve 7 deyim içermektedir (Firdevsi, 1395/2016: 114- 115).

Derginin seksen sekizinci sayısında Ekber Rızayi'nin “*Ata Baba Sözlerinin Açıklaması*” makalesinde; “Biri od olanda, biri su olsun gerek.”, “Birini kör fikir ile birini kör şükür ile.”, “Birini yandırıp birini kandırma.”, “Birlik harada dirilik orada. (Birlik olmayan yerde dirilik olmaz.)”, “Birinin kanın aldın canın aldın.”, “Bitli elin koynuna apardı, ac gümana düştü.”, “Beyana get, bekar kalma.”, “Bir it hörmekle karvan kayıtmaz.”, “Bir kuyudan iki deri çıkmaz.”, “Bir nahırın adını bir ala dana batırır.”, “Bir napakdan korh, bir de ki pakdan.”, “Bir sözünü beş batman balla yemek olmur.”, “Bir akıllı baş min başı sahlar.”, “Bir ata yeddi oğlu dolandırdı, yeddi oğul bir atanı dolandırmadı.”, “Bir bilenden korh, bir de bilmezden.” atalar sözlerinin açıklamaları verilmiştir (Rızayi, 1396/2017: 142- 145).

Bu sayıda konuyla ilgili bir başka yazı Zehra Abdar'ın “*Tebriz Deyimleri ve Atasözlerinden*” yazısıdır. Abdar bu yazıda Fatma Sure Hanım'dan derlemiş olduğu 25 adet atalar sözü ve deyimini okurla paylaşmıştır (Abdar, 1396/2017: 164).

Derginin seksen sekizinci sayısında Semira Tazekendi “*Mesellerin Rolü Yeni Nesillerde*” makalesinde atalar sözlerinin öneminden söz etmiştir. Atalar sözlerinin insanlığın kıymetli manevi miraslarından olduğunu ve bir milletin dünya görüşünü, hayata bakışını, milletin hayatının her devresiyle ilgili verileri yansıttığını ifade eden yazar, genç neslin atalar sözlerine karşı mesafeli bir duruş sergilediğini ifade etmiştir. Atalar sözleri çocuk terbiyesi hususunda da önemli bir yere sahiptir. Atalar sözleri çocuklara mensubu olduğu milletin geleneklerini, göreneklerini, tarihini, felsefesini öğretir.

Bütün bunlardan dolayı yani kültürün korunması ve aktarılması için atalar sözleri yeni nesile hatırlatılmalıdır (Tazekendi, 1396/ 2017: 174- 176).

Seksen sekizinci sayıda konuyla ilgili son yazı Vakar Nimeti'nin "*Karadağ Yerel Sözleri ve Terminlerinden*" yazısıdır. Yazar burada derlemiş olduğu deyimleri ve yerel sözleri alfabetik olarak sıralamıştır (Nimeti, 1396/ 2017: 201- 206).

Mehdiya Mehemedi seksen dokuzuncu sayıdaki "*Türkçe Atalar Sözüünün İçeride ve Dışarıda Kullanımı (Darb'el- Meselhaye Torki ve Mokeiyethaye Enderuni ve Biruni)*" makalesinde öncelikle atalar sözlerinin çok çeşitli meseleleri içerdiği, nesilden nesile aktarıldığı, her birinin altında bir destan ya da hikâye olduğu, atalar sözlerinden yola çıkılarak bir milletin kültürü hakkında bilgi sahibi olunabileceğini belirtmiştir. Mehemedi aynı zamanda kimi atalar sözü ve deyimleri sadece erkeklerin, kimilerini de sadece kadınların kullandığını eklemiştir. Bazı atalar sözü ve deyimlerin de toplum içinde kullanmaya çok müsait olmadığı bazılarını toplum içinde kullanmanın sorun olmadığı da açıklamıştır. Yazar bunlara örnek vermiştir. Örneğin "Gelinin bezeğini kuaför verir, sefasını damat sürer." sözü toplum içinde kullanmaya pek uygun değilken, "Sen ağa ben ağa inekleri kim sağa." atalar sözü toplum içinde kullanılmaya daha uygundur (Mehemedi, 1396/ 2017: 56- 64).

Derginin doksanuncu sayısında konuyla ilgili ilk yazıyı Cevad Sefayi yazmıştır. "*Merend Deyimlerinden 1*" başlıklı bu yazıda birçok deyim alfabetik olarak sıralanmış ve anlamları kısaca verilmiştir (Sefayi, 1396/ 2017: 108- 117).

Aynı sayıda Caber Niksiret'in yazmış olduğu "*Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler 2*" makalesi bulunmaktadır (Niksiret, 1396/ 2017: 118- 119).

Doksanuncu sayıda konuyla ilgili son yazı Nergis mahlaslı yazar tarafından yazılmıştır. "*Merkezi Ostan ve Hemedan'da İşlenen Atasözleri*" yazısında bölgede yaygın olan yetmiş dokuz atalar sözü sıralanmıştır (Nergis, 1396/ 2017: 120- 123).

Ali Berazendeh doksan birinci sayıdaki "*Tecridü'llugat Kitabında Atalar Sözü (Emsal ve Hikem Der Kitab- e Tecridü'llugat Molla Ali Oğlu*

Badkubi)” yazısında öncelikle İran’daki Milli Meclis Kütüphanesi’nde bulunan Molla Mustafa Molla Ali Oğlu Bakubi’nin Tecrudullugat kitabı hakkında bilgi vermiştir. Berazendeh’in sözünü ettiği kitap bir el yazmasıdır ve Talik hat ile kaleme alınmıştır. Her sayfasında 10 satır bulunan kitap toplam 64 sayfadır, Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dillidir. Berazendeh bu bilgilerden sonra kitapta geçen 246 atalar sözünün Türkçesini ve Farçasını yazısına eklemiştir (Berazendeh, 1396/ 2017: 37- 67).

Doksan birinci sayıda konuyla ilgili diğer makale Habib Tanrıverdiyan’ın yazmış olduğu “*Ata Baba Sözleri (Tebriz)*” makalesidir. Yazar derlemiş olduğu birçok atalar sözü ve deyimini sıralamıştır (Tanrıverdiyan, 1396/ 2017: 68- 78).

Doksan ikinci sayıda konuyla ilgili tek yazı Hüseyin Şerifi Musaabadi ve Mustafa Rezaki’nin yazmış olduğu “*Aştiyan’dan Halac Atalar Sözü ve Deyimleri*”dir. Bu makalenin sadece giriş kısmını Mustafa Rezaki yazmıştır. Geri kalan kısmı Hüseyin Şerifi Musaabadi’ye aittir. Makalenin içeriğindeki atalar sözü ve deyimler Musaabad’dan toplanmıştır. Makaledeki atalar sözleri ve deyimlerin Farsça karşılıkları ve Latin alfabesiyle de okunuşları verilmiştir (Musaabadi ve Rezaki, 1396/ 2017: 140- 144).

Doksan üçüncü sayının ek sayısında Behzad Behzadi’nin konuyla ilgili olarak “*Atalar Sözü*” makalesi bulunmaktadır. Bu makale daha önce “El Dili ve Edebiyatı” dergisinde yayımlanmıştır. Makalede öncelikle atalar sözünün tanımı verilmiştir. Atalar sözünün kısa ve ahenkli olduğuna, bolca mazmun içerdiğine, atalar sözünün halk yaratıcılığının bir ürünü olduğuna değinilmiştir. Atalar sözünün deyim ve meselle çok benzediğine ancak bunların farklı özellikler de taşıdığına değinilmiş ve bu sözcük türlerine dair örnekler verilmiştir. Atalar sözünün yazılı edebiyatta da çokça kullanıldığına değinilmiş ve bu sözleri toplamının öneminden bahsedilmiştir (Behzadi, 1396/ 2017: 80- 82).

Ali İmrani’nin yazmış olduğu “*Sunkur Atasözleri ve Deyimlerinden*” başlıklı yazı doksan beşinci sayıda konuyla ilgili ilk yazıdır. Bu makalede Sunkur Türkçesi atalar sözü ve deyimlerin latin harfli karşılıkları da verilmiştir (İmrani, 1396/ 2017: 79- 83).

Bu sayıda konuyla ilgili ikinci ve son yazı Yusuf Abdülhüseyini Milacerdi'nin yazmış olduğu “*Milacerd'den Bir Neçe Atasözü ve Deyim*” makalesidir. Bu yazıda atalar sözü ve deyimlerin Farsça karşılıkları da verilmiştir (Milacerdi, 1396/ 2017: 84- 88).

İsa Doğanlı'nın annesinden derlemiş olduğu atalar sözleri ve deyimler doksan sekizinci sayıdaki “*Kaşkayi Atasözleri ve Deyimleri*” yazısında toplanmıştır. Bu yazıda 30 adet atalar sözü ve deyim bulunmaktadır (Doğanlı, 1396/ 2017: 69- 70).

Bu sayıdaki konuyla ilgili son makale Nefis Sinafer'in yazmış olduğu “*Kaşkayi Deyimlerinden*”dir. Bu yazıda 20 adet deyim bulunmaktadır (Sinafer, 1396/ 2017: 71- 72).

El Bilimi dergisinin yüz birinci sayısında İbrahim Komıcani'nin “*Komıcan'a Özel Atalar Sözü ve Deyimler (Darbe'l- Meselha ve Estelahat-e Vijey- e Komıcan)*” yazısında 7 adet atalar sözü ve deyimın Farsça tercümesi verilmiştir. Bunların açıklamaları da yine Farsça yapılmıştır (Komıcani, 1397/ 2018: 15- 16).

Aynı sayıda İhsan Kasımhanı “*Komuzan Borçalı İstılahları ve Yerel Sözlere*” makalesinde adı geçen bölgeden derlenmiş olan deyimleri ve yerel sözleri alfabetik sıra ile vermiştir. Kasımhanı'nın bu makalesi daha evvel 79. ve 84. sayılarda yazdığı makalenin genişletilmiş hâlidir (Kasımhanı, 1397/ 2018: 155- 175).

Yüz ikinci sayının ek sayısında Yusuf Abdülhüseyini, Mehin Cavid Rad, Gulamrıza Komıcani ve İhsan Kasımhanı'nın derlemiş olduğu materyallere içeren “*Borçalı Atasözleri ve Deyimlerinden*” yazısında birçok atalar sözü ve deyim açıklamalarıyla birlikte alfabetik sıra ile verilmiştir (Abdülhüseyini ve öte. , 1397/ 2018: 112- 202).

Derginin yüz üçüncü sayısında “*Yeni Neşr Olan Oğuzname Atalar Sözü Kitabından Kısa Bir Bölüm*” adını taşıyan yazıda başlıkta sözü edilen kitaptaki atalar sözlerinin bir kısmı bulunmaktadır. Kitaptaki kısmı dergiye aktaran kişi Muharrem Perizad'dır (Perizad, 1397/ 2018: 99- 100).

Ali Berazendeh yüz on birinci sayıdaki “*Hasa Hor Deyiminin Kökü*” başlığı altında başlıkta açılan deyimın kökeni ile ilgili bir durumu anlatmıştır (Berazendeh, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 131- 132).

2.1.16.8. Maniler ile İlgili Yazular

Türkiye Türklerinin “mani”, Güneydoğu ve Kuzey Irak Türkmenlerinin “hoirat” adını verdiği yedi heceden ve dört dizeden oluşan Türk halk edebiyatı nazım türüne Kafkasya, Azerbaycan ve İran Türkleri “bayatı” adını vermiştir. Bu nazım türünde birinci, ikinci ve dördüncü dizeler kendi arasında uyaklı, üçüncü dize ise serbesttir. İlk iki dize son iki dizedeki görüşü kuvvetlendirmeye zemin hazırlamak maksadıyla söylenir. Ayrıca bu tür Türk edebiyatında en çok kullanılan nazım türlerinden biridir (Kafkasyalı, 2002: 41).

El Bilimi dergisinin yirmi birinci sayısında Pervin Yeganizade “*Bayatılar 1*” makalesinde; bayatının Türk halk edebiyatının oldukça yaygın olan lirik, felesefi, sosyal, hikemî, ahlâkî görüşler içeren kısa ürünleri olduğunu, bayatı söylemenin kolay görüldüğünü ancak görüldüğü kadar kolay olmadığını, bunun da ifade edilmek istenen duygu ya da düşüncenin sadece dört dizede etkili bir şekilde söylemenin meşakkatli bir iş olmasından kaynaklandığını söylemiştir. Bayatıların en çok lirik konularda yazıldığını ve bazı bayatların birbirine benzer olduğunu örneklerle açıklamıştır. Yeganizade bayatların da tıpkı atalar sözü gibi sözlü edebiyatta mühim bir yeri olduğunu ve nesilden nesile aktararak yüzyıllar boyu söylenegeldiğini belirtmiştir. Yeganizade Türk edebiyatında içerisinde bayatı ihtiva eden binlerce el yazması eser bulunduğunu, bu bayatların toplanmasının millî kimliği koruma açısından önemli olduğunu, Azerbaycan yazılı edebiyatında da bayatlardan çokça faydalandığını ve bayatların bitip tükenmek bilmeyen bir hazine olduğunu belirtmiştir. Esas itibarıyla bu türün belli bir söyleyeni olmadığını yani anonim olduğunu ancak bazı bayatların müellifinin bilindiğini, örneğin Sarı Âşık’ın bol miktarda bayatısının bulunduğunu söylemiştir. Sarı Âşık haricinde başka âşıkların da bayatı söylediğini ve bu âşıkların söze “azizim”, “ben âşık” gibi sözcüklerle başladığını ifade etmiş ve böyle bayatlara örnekler vermiştir. Örneklerden sonra Yeganizade bayatların şekil özelliklerine geçmiştir. Bayatların genellikle yedili hece ölçüsüyle ve dört dizeden oluştuğu bilgisini vermiştir. Ancak Kuzey Irak’ta ilk dizesi dört heceden oluşan bayatlar da olduğunu bunlara “hoirat” denildiğini söylemiş ve Kerkük hoyratları arasında zaman

zaman altı dizeli bayatılara da rastlanıldığını eklemiştir. Yeganizade kaynak kişilerden derlenmiş olan bayatılarda “âşık”, “aziz” gibi müelliflere sıkça rastlanılırken el yazmaları arasında rastlanan bayatılarda “Ali”, “Ahmet”, “Nebi”, “Abdullah”, “Kurban”, “Şerif”, “Hasreti”, “Zabit”, “Ziyal” gibi müelliflere de denk gelindiğini belirtmiş ve bunlara örnekler vermiştir. Yeganizade bayatıların rubai tarzında olduğunu ve ilk iki dizenin son iki dizede açıklanmak istenen düşünceyi hazırladığını, üçüncü dizenin serbest diğerlerinin ise birbirleriyle uyaklı olduğunu, kendilerine özgü cinas, redif ve kafiyelerinin olduğunu belirtmiş ve devamında bu hususu açıklamak için örneklendirmiştir. Bazı bayatılarda bozulmuş gibi görünen sözcüklerin olduğunu örneğin Ahmet Cevat’ın el yazmasında bu tarz sözcüklere çok rastlanıldığını belirtmiş ve bunlara dair de örnekler vermiştir. Bazı el yazmalarında çok meşhur olan kimi bayatıların değişik varyantlarına denk gelindiğini belirtmiştir. Bütün bunlardan sonra “Bayatıların Özellikleri” alt başlığında Yeganizade, bayatıların hem eski hem de yeni özellikler taşıdığını ve kendine özgü apayrı biçimleri olan bir edebî tür olduğunu söylemiş ve örnekler vermiştir. Bayatıların insanî durumları konu aldığını bazen de millî meseleleri işlediğini anlatır. “Bayatıların Muhtevası” alt başlığında yukarıda anlatılan bayatıların işlediği konular bir kez daha derli toplu bir şekilde yazılmıştır. Bayatıların en çok sevgi, aşk gibi lirik konularda söylendiği az bir kısmının da kahramanlık, vatanseverlik konularını işlediği ve hepsinin de musıkî ile ilgili olduğu açıklanmıştır (Yeganizade, 1389/ 2010: 10- 20).

Pervin Yeganizade’nin yirmi ikinci sayıdaki “*Bayatılar 2*” makalesi Yeganizade’nin yirmi birinci sayıdaki makalesinin devamıdır. Bu sayıdaki makalesinde yazar bir önceki makalesinde bahsettiği bayatılarda işlenen konular hakkında örnekler vermiştir (Yeganizade, 1389/ 2010: 39- 43).

El Bilimi dergisinin yirmi üçüncü sayısında Ali Mehemed Beyani “*Bir Bayatıda, Ana Ozanların İzi*” makalesinde çocukken dinlediği bir bayatıdan yola çıkarak İslamiyetten önceki dönemde Türklerdeki kadın ozanlar hakkında bilgiler vermiştir. Öncelikle eski Türklerde şamanların aynı zamanda ozan oldukları ve toplum için önemli birçok başka vazifeleri olduğundan söz etmiştir. Ozanların edebiyat konusundaki ehemmiyetini

Mircea Eliade'nin bir sözünden yola çıkarak açıklamıştır. Eski Türklerde ozanların kadınlar arasından çıktığını ve erkek ozanların sahip olduğu vazifeleri yerine getirdiğini kısaca kadın ve erkek ozanın eşit olduğunu, bunun şimdiki kadınlar için de örnek teşkil etmesi gerektiğine işaret etmiştir. Son olarak Beyani; Selçuklular ve Gazneliler arasında geçen Dandanakan Savaşı'nda Tuğrul ve Çağrı Beylerin yanında bulunan bir ozanın gayretiyle savaşta galip geldiği hakkında tarihî bir rivayete yer vererek yazısını bitirmiştir (Beyani, 1389/ 2010: 36- 39).

Rıza Ali Kerimi yirmi dördüncü sayıda "*Bayatılar*" yazısında daha evvel Azeri jurnalında yayımlanmış olan altı adet bayatıyı okurlarla paylaşmıştır (Kerimi, 1389/ 2010: 24).

Aynı sayıda Süreyya Bahşı'nın "*Bayatılar*" yazısında 19 adet bayatı yer almıştır (Bahşı, 1389/ 2010: 37- 39).

Derginin yirmi yedinci sayısında Telnaz Nimeti'nin "*Zengan Bayatılarında Kadınların Fikir Yansımaları (İstadeği Henüz Edame Dared: Baztab- e Arzu ve Efkar Zenan Der Bayatıhay- e Zencan)*" yazısında kadınlarla ilgili öğeleri barındıran Zencan bayatlarından örnekler verilmiştir. Yazıda aşk, evlilik, aileye hürmet ve sadakat gibi konularda bayatılar mevcuttur (Nimeti, 1389/ 2010: 46- 56).

Semaye Cevanşir yirmi dokuzuncu sayıdaki "*Han Nenemin Sine Defterinden: Bayatılar*" yazısında Mugan'ın Horuzlu bölgesinden derlediği bayatıları okurlarla paylaşmıştır (Cevanşir, 1390/ 2011: 22- 23).

El Bilimi dergisinin otuzuncu sayısında Aydın Yenilmez "*Azerbaycan Bayatılarında Sır Sahlamağın Yeri*" makalesinde bayatılarda sır tutmak konusunu işlemiştir. Öncelikle sır tutmanın önemini Kur'an ayetleri ve Hz. Ali'nin sözlerinden örneklerle açıklayan yazar daha sonra sır saklamanın önemini işleyen bayatılardan örnekler vermiştir. Örneğin "*Haber getsin o yâda/ Yanmış gönlüm o yâda/ Bivefaya sır verme/ Geder açar o yâda.*" sır saklama ile ilgili bayatılardan biridir. Ahlaki konuların Azerbaycan bayatılarında çokça işlendiğini belirten yazar, sır saklamanın öneminin de Azerbaycan bayatılarında mühim yeri olduğunu örneklerle açıklamaya çalışmıştır (Yenilmez, 1390/ 2011: 10- 16).

Mirali Seyid Selamet tarafından kaleme alınmış olan ve otuz birinci sayıda bulunan “*Sandıkçadaki Bayatlarımız*” adlı makalede yazar, bayatların kökenlerinin çok eskiye dayandığını ve bayatılarda animistik dünya görüşü ile tarihte gerçekleşmiş olan önemli olaylara dair izler bulunduğunu anlatmıştır. Yazar makalesinde bazı bayatların da anlam bakımından çözümlemesini yapmaya çalışmıştır (Selamet, 1390/ 2011: 23-29).

El Bilimi'nin otuz yedinci sayısında Habib Sahir'in “*Koşaçay'dan Üç Bayatı, Bir Mahnı*” yazısında başlıkta belirtildiği gibi Koşaçay'dan derlenmiş olan üç tane bayatı ve Koşaçay'da meşhur olan bir şarkının bir dörtlüğü bulunmaktadır. Habib Sahir'in yapmış olduğu bu derlemeler Lala Cevanşir tarafından düzenlenmiştir (Sahir, 1390/ 2011: 11).

Rukiye Alikuliyani elli yedinci ve elli sekizinci sayılardaki “*Bayatı Kumaşı Kitabından Seçilmiş Bayatılar*” yazısından sözü geçen kitaptan seçmiş olduğu on yedi adet bayatı okurlarla paylaşmıştır (Alikuliyani, 1392/ 2013: 139- 140).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Fatma Tehmasbpur Şehrek “*Folklor Kumaşından Bayatılar*” başlığı altında 12 adet bayatı okurla paylaşmıştır (Şehrek, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 115).

Rukiye Alikuliyani derginin yetmiş yedinci sayısındaki “*Çayda Hatın Eşref*” yazısında kendi yazdığı bayatları vermiştir (Alikuliyani, 1395/ 2016: 68- 69).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında Esedullah Emiri “*Meragey Ağzından Bayatılar I*” yazısında derlemiş olduğu 13 adet bayatı okurlarla paylaşmıştır (Emiri, 1395/ 2016: 59- 60).

Hamid Karayi yetmiş dokuzuncu sayıda “*Kum Save Şahsevenleri İçinde Fal Bayatları I*” yazısında, derlemiş olduğu bayatları okurlarla paylaşmıştır (Karayi, 1395/ 2016: 61- 65).

Aynı sayıda İhsan Komicani “*Komuzan'dan Bir Neçe Bayatı*” yazısında derlemiş olduğu 14 adet bayatı okurlarla paylaşmıştır (Komicani, 1395/ 2016: 66- 67).

El Bilimi'nin seksen ikinci sayısında Mehemed Rezaki “*Azerbaycan Folklorunda Araz'la İlgili Bayatılar*” makalesinde bayatı türü hakkında

bilgi vermiş ve 4 farklı kaynaktan 8000'den fazla bayatıyı tarayarak Araz Nehri ile ilgili 86 bayatıyı okurla paylaşmıştır. Rezaki M. A. Ferzane'nin "Azerbaycan Halk Edebiyatından Bayatılar" kitabından 15, M. A. Nikabi'nin "Azerbaycan Bayatıları" kitabından 12, Behlül Abdullah, Kızılgün Babazade ve İlhan Mehemmedli'ye ait olan "Azerbaycan Bayatılar" kitabından 39 ve Haydar Hasanlu'nun "Zengan Bayatıları" kitabından 2 olmak üzere toplam 86 bayatıyı örnek olarak göstermiştir. Bayatı 4 dizeden oluşur ve 7'li hece ölçüsü ile söylenir. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler birbiriyle uyaklıdır ve üçüncü dize serbesttir. Bayatı, Türk halk edebiyatının en küçük nazım birimi sayılmaktadır. Bayatıya Türkiye'de "mani", Güney Doğu ve Kuzey Irak'ta "hoirat" denilmektedir. Bayatı kelimesinin Oğuzların Bayat boyundan geldiği düşünülmektedir. Bayat kelimesinin anlamı Reşididdün'ün Câmîü't Tevârih ve Yazıoğlu'nun Târihü'l Selçuk'unda "devletli ve nimetli", Şecere- i Terâkime'de yalnızca "devletli" olarak geçmektedir. Ahmet Bican Ercilasun'a göre "zengin" anlamındaki "bay" kelimesinden gelmektedir. Bugün kelime "eski, köhne" anlamında kullanılmaktadır. Mir Ali Seyidselamet'e göre kelime "kadim" ve "ilk yaratılan" anlamlarına gelmektedir. Özetlemek gerekirse bayatı "köhne", "eski", "ulu" anlamlarına gelmektedir. Oğuz Han'ın ikinci oğlu Bayat ve Bayat boyu ile de ilgilidir. Rezaki bayatı kelimesi ile ilgili etimolojik bilgilerden sonra Araz Nehri ile ilgili coğrafi bilgiler vermiştir. Araz Nehri Türkiye'den doğmuştur. Azerbaycan, İran ve Ermenistan'dan geçmektedir. Azerbycan'da Kura Nehri ile birleşir. Toplam 1072 km uzunluğunda olan nehrin 548 km'si Türkiye sınırları içindedir. Rezaki makalesinin sonuç bölümünde Türk tasavvurunda ve İslamiyet'te suyun kıymetli, kutsal sayılmasından dolayı Araz Nehri'nin bayatılara konu olduğunu ifade etmiştir (Rezaki, 1395/ 2016: 109- 123).

İlyas Emir Hasani'nin seksen dördüncü sayıdaki "*Şahseven Şiirlerinde Karakan (Karakan Der Eşar- e Şahsevenha)*" yazısında Ataulлах Hasani'nin Şahsevenler ile ilgili yayımlanmış olduğu bir kitapta bulunan Karakan Dağı ile ilgili bayatılar yer almıştır (Hasani, 1395/ 2016: 124).

El Bilimi dergisinin aynı sayısında Esedullah Emiri “*Meragey Ağzından Bayatılar 2*” yazısında derlemiş olduğu 11 adet bayatıyı okurlarla paylaşmıştır (Emiri, 1395/ 2016: 125- 126).

Derginin aynı sayısında Hamid Karayi “*Save Kum Şahsevenleri İçinde Fal Bayatıları 2*” yazısında derlemiş olduğu bayatıları okurlarla paylaşmıştır (Karayi, 1395/ 2016: 127- 133).

Seksen dördüncüsayıda son olarak Mecid Şahseven “*Bayatılar*” adlı yazısında 7 adet bayatıyı okurla paylaşmıştır (Şahseven, 1395/ 2016: 134).

Seksen altıncı sayıda Ali Halit Abadi “*Bayatılar*” yazısında derlemiş olduğu bayatıları okurlar paylaşmıştır (Abadi, 1395/ 2016: 150- 158).

Ali Halit Abadi seksen sekizinci sayıdaki “*Bayatılar*” makalesinde, derlemiş olduğu bayatıları paylaşmıştır (Abadi, 1396/ 2017: 210- 221).

Derginin aynı sayısında bulunan “*Bayatılar*” makalesinde Ekber Rızayi; gençlerin ve ebeveynlerin söylemek istediklerini bayatılarla ifade ettiğini, bayatıların dilinin sade ve derin mana içermesinin Azerbaycan Türk halkının karakterini yansıttığını, kendine özgü bir musiki ve ahenge sahip olduğunu ve dinleyen kişiyi derinden etkilediğini anlatmıştır. Ayrıca yazar bayatı söyleyen kişinin bilgili kimseler olması gerektiğini belirtmiş ve Azizi, Sarı Âşık, Emani, Salih, Vakıf, Zakir, Mecruh gibi şairlerin bayatılarının halk arasında hâlen yaşadığını da eklemiştir. Bunlardan sonra bayatıların şekil özelliğine değinen yazar onların yedili hece ölçüsüyle yazıldığını ve dört dizeden oluştuğunu, üçüncü dizenin serbest diğer üç dizenin kendi arasında uyaklı olduğunu ve ilk iki dizenin diğer iki dizede söylenmek istenen asıl düşüncenin hazırlayıcısı olduğunu yazmıştır. Bayatıların Azerbaycan Türkleri tarafından en sevilen şiir türü olduğunu da söyleyen yazar bayatılara örnekler vermiştir (Rızayi, 1396/ 2017: 150- 152).

El Bilimi dergisinin doksanıncı sayısında Ali Halit Abadi “*El Bayatıları 3*” yazısında derlemiş olduğu bayatıları okurla paylaşmıştır (Abadi, 1396/ 2017: 94- 99).

Aynı sayıda bulunan Celal Nasırniya’nın “*Halhal’dan Folklor Numuneleri 2 (Bayatı, Tapmaca, Uşak Edebiyatı ve Tekmeçi Sözlerinden Örnekler)*” yazısında 17 adet bayatı mevcuttur. Nasırniya yazısında nazlama

ve tekemçi sözlerinden örnekler de vermiştir (Nasırniya, 1396/ 2017: 103-105).

Ali Abdullahpur'un doksanıncı sayıdaki "*Savalan Bayatıları*" başlıklı yazısında 8 adet bayatı yer almıştır (Abdullahpur, 1396/ 2017: 106).

El Bilimi dergisinin doksan birinci sayısında Ali Halit Abadi "*El Bayatıları 4*" yazısında derlemiş olduğu bayatları okurla paylaşmıştır (Abadi, 1396/ 2017: 29- 35).

Doksan dördüncü sayıda "*Hondablı Mehcur'un El Yazmaları İçinde Yazılan Bayatılar*" yazısında Âşık Güneş'in Hondablı Mehcur'un defterinden seçmiş olduğu bayatılar bulunmaktadır (Ramazani, 1396/ 2017: 165- 168).

Ali Halit Abadi doksan beşinci sayıda "*El Bayatıları 5*" başlığı altında birçok bayatı örneği vermiştir (Abadi, 1396/ 2017: 67- 77).

El Bilimi dergisinin doksan altıncı sayısında Mehemed Rıza Şahsevend'in daha evvel bir başka yerde yayımlanmış olan "*Ezenderyan'dan Bayatılar: Beşler*" adlı yazısı bulunmaktadır. Yazı Mehemed Rıza Şahsevend'in derlemiş olduğu bayatları içermektedir (Şahsevend, 1396/ 2017: 52- 53).

Derginin aynı sayısında Feryad Nasırı'nin "*Kövrenğ'den Bayatılar*" adlı yazısı vardır. Adından anlaşıldığı üzere bu yazıda çeşitli yerlerden derlenmiş olan bayatılar bulunmaktadır. Bu yazı daha evvel bir internet sitesinde yayımlanmıştır (Nasırı, 1396/ 2017: 54- 55).

Doksan altıncı sayıda İsmail Salaryan "*Yas Bayatıları*" yazısında ölünün arkasından okunan bayatıları anlatmıştır. Çeşitli konularda olabilen bu maniler Hz. Hüseyin için yapılan anmalarda da okunabilmektedir. Örneğin; "*Ey felek dad elinden/ Olmadım şad elinden/ Yaman yerde yihıldım/ Tutmadı yad elimden.*" Hz. Hüseyin ile ilgili bayatılardan biridir (Salaryan, 1396/ 2017: 56- 58).

Doksan altıncı sayıda bayatılarla ilgili son yazı Ali Halit Abadi'nin "*Bayatılar 6*" adlı yazısıdır. Bu yazı yazarın derlemiş olduğu bayatları içermektedir (Abadi, 1396/ 2017: 61- 68).

Yüzüncü sayıda konuyla ilgili Yusuf Abdülhüseyni tarafından yazılmış olan “*Bayatıhay Milacerd (Milacerd Bayatıları)*” adlı yazıda da 31 adet bayatı bulunmaktadır (Abdülhüseyni, 1397/ 2018: 143- 146).

Şizer Komicani'nin yüzüncü sayıda yazmış olduğu “*Bayatıhay Komican (Komican Bayatıları)*” yazısı konuyla ilgili bir başka yazıdır. Bu yazı 56 adet bayatıyı içermektedir (Komicani: 1397/ 2018: 147- 152).

Aynı sayıda İhsan Kasımhane'nin kaleme almış olduğu “*Bayatılar ve Bir Neçe Folklorik Şiir*” adlı yazıda da Ekrem Hanım, Kamer Hanım ve Leyla Hanım'dan derlenmiş olan 42 adet bayatı ve küçük miktarda başka folklorik şiirler bulunmaktadır (Kasımhane, 1397/ 2018: 153- 157).

Bu sayıda bayatılarla ilgili bir başka yazı Efsane Radan'ın yazmış olduğu “*Bayatıhay Ez Komican (Komican'dan Bayatılar)*” adını taşıyan ve 40 adet bayatı içeren yazıdır (Radan, 1397/ 2018: 158- 161).

Yüzüncü sayıda bayatılarla ilgili son yazı Mehmed Emin Mehrperver'in “*Komican'dan Birkaç Bayatı (Çend Bayatı Ez Komican)*” yazısıdır. Bu başlık altında 5 adet bayatı verilmiştir (Mehrperver, 1397/ 2018: 162).

Derginin yüz üçüncü sayısında Bihruz Sadık “*Bayatı*” makalesinde; bayatıların işlediği konulardan, bu konuların genellikle insana özgü duygular olduğundan, bayatıların edebi kıymetinin yüksekliğinden ve bayatılarda kullanılan söz sanatlarından, bayatıların uyaklanışından, bayatı yazmanın kolay gibi görüldüğü ancak bunun çok zor bir iş olduğundan bahsetmiştir. Sadık, bayatıların nesiller boyu unutulmamasının sebebini sade ve samimi üslûba sahip oluşlarına bağlamıştır, metnin en sonunda da iki adet bayatı örneği vermiştir (Sadık, 1397/ 2018: 7- 9).

2.1.16.9. Fıkra ile İlgili Yazılar

Az çok mizah, güldürü ve hiciv üzerine kurulu olan, eleştiri özelliği taşıyan, gündelik olaylardan yola çıkarak hisse kapmayı hedef tutan, sözlü ve mensur biçimde olan kısa hikayelere fıkra denir (Kaya, 2014: 340). Bu kısa hikayelere İran Türkleri latife adını vermektedir (Kafkasyalı, 2002: 203).

El Bilimi dergisinin on dokuzuncu sayısında Alireza Sarrafi'nin "*Tebriz Latifeleri 1*" yazısında öncelikle Şeki ve Tebriz şehirlerinde bol miktarda latife söylendiği ve bu latifelerin çok meşhur olduğu belirtilmiştir. Tebrizlilerin zekaları ve hazırcevaplılıklarıyla meşhur olduğu ve ayrıca şehirde meclislerde insanlara gülünç şeyler anlatan "dübbe" denilen kimselerin de bulunduğu söylenmiştir. Tebriz latifelerinin mümeyyiz vasıflarından birinin onların tarihi olaylara işaret etmesi olduğu ifade edilmiştir. Bu bilgilerden sonra Tebriz'de dükkan açmayla ve takma isimler hakkında bilgiler verildikten sonra 5 tane de latife örneği verilmiştir. Makalenin en sonuna metin içinde geçen bazı sözcüklerin anlamı eklenmiştir (Sarrafı, 1389/ 2010: 2- 9).

Nigar Heyavi'nin derlediği "*Kaynana Gelinler*" adlı latife derginin yirmi sekizinci sayısında yer almıştır (Heyavi, 1390/ 2011: 23- 24).

Otuz sekizinci sayısında Mir Hidayet Hisari "*Heyre Söylemez*" başlıklı yazıda bir latife örneği vermiştir (Hisari, 1390/ 2011: 5- 7).

Aynı sayıda Ekber Azad "*Göy Mıncığım Kimdedi Menim Canım Ondadı*" başlığı altında rahmetli annesinden derlemiş olduğu bir latifeyi anlatmıştır (Azad, 1390/ 2011: 18).

Elli dördüncü ve elli beşinci sayılarda konuyla ilgili ilk yazı Alireza Sarrafi'ye ait olan "*Latifeler*" makalesidir. Bu makalede latifelerin daha önceden masalların bir çeşidi gibi düşünüldüğü, ancak latifelerle masallar arasında birtakım benzerlikler olmasına rağmen onların kendilerine has başka özelliklere de sahip oldukları belirtilmiştir. Sonra da bu iki tür arasındaki farklardan bahsedilmiştir. Örneğin latifelerin masala göre daha yoğun bir anlatıma sahip olduğu, masalın kendine özel bir icracısı olduğu, latifelerin ise özel icrası bulunmadığı yeri geldikçe anlatılabilen bir tür olduğu, bundan dolayı atalar sözüyle de benzerlik taşıdığı ifade edilmiştir. Latifelerin bir milletin zekasını ve hazırcevaplılığını yansıttığı, Azerbaycan'da Molla Nasreddin ve Behlül adıyla bilinen fıkraların meşhur olduğu bilgisi de verilmiştir. Daha sonra sırayla Molla Nasreddin ve Behlül latifeleriyle ilgili ayrıntılar vermeye başlanmıştır. Öncelikle Molla Nasreddin'in Türkiye, İran, Kafkasya, Hindistan, Pakistan ve Türkistan coğrafyasında bilindiğine değinilmiş ve Türkiye'de bilinen Molla

Nasreddin'in kişiliği hakkındaki bilgiler sıralanmıştır. Bu bilgiler arasında Molla Nasreddin'in 1208'de Sivrialan'ın Hortu köyünde doğmuş olduğu, ilk derslerini babasından aldığı bundan sonra Akşehir ve Konya medreselerinde öğrenim gördüğü, 1284'te Akşehir'de öldüğü ve mezarının da burada olduğu vardır. Mezar taşının üstünde yazan sözler de makalede geçmektedir. Türkiye'de ona Nasreddin Hoca dendiği, Arapların ise Hoca Coha dedikleri yazılmıştır. Her milletin folklorunda Molla Nasreddin'in farklı özellikleri olduğu, Türkiye ve Azerbaycan'daki Molla Nasreddin'in ise benzer özellikler taşıdığı zeki ve hazırcevap bir kişiliği olduğu ifade edilmiştir. Bu bilgilerden sonra iki tane Molla Nasreddin fıkrası örneği verilmiştir. Bu örnekten sonra Behlül hakkında bilgiler sıralanmıştır. Behlül'ün Halife Harun Reşit'in kardeşi olduğu çok akıllı bir insan olduğu ancak kendini deliliğe vurduğu, zalim hakimleri eleştirdiği bilgilerinden sonra onun bir latifesi örnek olarak verilmiştir. Tebriz ve Şeki'nin latifeleriyle meşhur olduğu ve bazı latifelerin Farsçaya da çevrildiği söylendikten sonra yazıya son verilmiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 3- 5).

Alireza Sarrafı aynı sayılarda bulunan "*Tebriz Latifeleri*" yazısında Tebriz latifelerinin birkaç grupta incelenebileceğini söylemiş, Tebriz halkının geçmişten beri zeka ve hazırcevaplığıyla meşhur olduğunu, insanlara esprili şeyler anlatan "dübbe" adı verilen kimselerin bulunduğunu belirttikten sonra da tanınmış kişilerle alakalı birkaç latife örneği vermiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 6- 10).

Aynı sayılarda Alireza Sarrafı'nın bir başka yazısı olan "*Tarihi Latifeler*"de yazar bazı latifelerin önemli tarihi olaylarla bağlantılı olabileceğini söylemiş ve bunlara iki örnek vermiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 11- 15).

Derginin elli dördüncü ve elli beşinci sayılarında Alireza Sarrafı "*Tükan Açma Rivayetlerinden*" yazısında Rıza Cihanşahi'den derlemiş olduğu dükkan açma ile ilgili dilden dile geçen üç latifeyi anlatmıştır (Sarrafı, 1392/ 2013: 18- 22).

Alireza Sarrafı elli dördüncü ve elli beşinci sayılardaki "*Kardaşımın Söylediği Latifelerden*" yazısında derlemiş olduğu sekiz latifeyi aktarmıştır. Latifeler Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Sarrafı, 1392/ 2013: 31- 37).

Kazım Abbasi'nin "*Latifeler: Gülmece Kaynakları (Latifeha: Menabei Tenz)*" Farsça yazılmış olan makalesinde latife türü tanımlanmış ve bu türün masal ile karşılaştırması yapılmıştır. Abbasi'ye göre her latifenin bir sonucu vardır ve bu sonuç bazen atalar sözü hâline gelebilir. Azerbaycan'da eskilere dayanan bir latife geleneği vardır. İnsanlar yönetici kesimi latifeler yoluyla eleştirmiştir. İdarecilerini doğrudan eleştiremeyen halk bu işi latifeler yoluyla gerçekleştirmiştir. Latifeler yönetici kesimi konu almakla beraber batıl inançlar, sahtekarlık, çocuk eğitimi, aile gibi farklı konularda da olabilmektedir. Latifelerin konularından sonra bu türü masalla karşılaştıran yazar masalın özel bir anlatıcıya sahip olduğunu, latifenin ise herkes tarafından anlatılabileceğini belirtmiştir. Azerbaycan'da Nasreddin Hoca ve Behlül latifelerinin çok yaygın olduğunu, bu iki latife karakterinin de tarihî birer şahsiyet olduğunu söylemiştir. Bununla beraber yazar Nasreddin Hoca'nın Selçuklular ya da Timurlular döneminde yaşadığını, Behlül'ün de Halife Harun Reşid'in kardeşi olduğunu ifade etmiştir. Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de vefat ettiğini, ona Azerbaycan'da Molla Nasreddin denildiğini ancak bu molla lakabının din adamı anlamına gelmediğini, molla unvanının şairler tarafından da kullanılabildiğini, bu kelimenin Anadolu ve Balkanlarda hoca anlamına geldiğini eklemiştir. Latifelerin temel amacının güldürmek olduğunu söyleyen yazar başka bilim adamlarının latifeler hakkındaki tanımlarına da yazısında yer vermiştir (Abbasi, 1392/ 2013: 43- 51).

Ehad Ferehmendi'nin yazmış olduğu "*Halk Yaşamında Latifelerin Rolü*" makalesi de elli dördüncü ve elli beşinci sayılarda yerini almıştır. Bu makalede latifelerin içeriği ve yapısından bahsedilmiş, latifelerin sade ve yoğun olduğu, bağrından çıktığı milletin hayata bakış açısını yansıttığı ve nasihat verici olduğu söylenmiştir. Latifelerde ciddi meselelerin muhabata nazik bir şekilde anlatıldığı belirtilmiştir. Latifelerin çocuk terbiyesi için ideal bir seçenek olduğu, latifelerde herhangi bir kimsenin eleştirilebileceği ve latifelerin yaratması güç bir tür olduğu da eklenmiştir. Azerbaycan latifeleri arasında Molla Nasreddin'in büyük yeri olduğuna, ona ait latifelerin hem çocuklar hem yetişkinler tarafından bilinip anlatıldığına, bu latifelerin hem komik hem de düşündürücü bir yapısı olduğuna değinilmiş

sonra da Molla Nasreddin karakteri üzerinde durulmuştur. Molla Nasreddin'in bir çocuk kadar sade, âlim bir kimse kadar akıllı üstelik cesur olduğu söylenmiştir. Latifelerdeki anlam katmanları örnekler gösterilerek incelenmiştir. Molla Nasreddin'nden sonra Behlül latifelerine geçen yazar, bu latifelerde düşündürücü unsurların daha fazla olduğunu belirtmiş ve örneklerle açıklamıştır (Ferehmendi, 1392/ 2013: 52- 57).

Rıza Hemraz'ın "*Tebriz Mirtcelları*" yazısında önceki makalelerde belirtildiği gibi Tebriz halkının çok eski zamanlardan beri hazırcıcevaplılıklarıyla ünlü olduklarına vurgu yapmıştır. Bu şehirde eskiden dübbe denilen latife anlatan kişilerin varlığından söz edilmiş ancak bu kişiler hakkında bugün araştırma yapmanın zor olduğu da eklenmiştir. Dübbe denilen kişilerin Tebriz'de eskiden "Eşekler Kahvesi" adlı bir kahvehanede toplandığı ancak bu kahvehanenin İslâm devriminden birkaç yıl sonra kapandığı söylenmiştir. Tüm bu bilgilerden sonra Tebriz'de eskiden meşhur olan bazı mirtcellar yani söz cambazları hakkında kısa bilgiler verilmiştir (Hemraz, 1392/ 2013: 72- 78).

Elli dördüncü ve elli beşinci sayılarda Selamullah Cavid'in daha evvel "Azeri Folklor Sahifeleri" adlı dergide yayımlanmış olan "*Mezeli Sözler (Latifeler)*" yazısı yer almıştır. Bu yazıda birkaç latife örneği bulunmaktadır (Cavid, 1392/ 2013: 79- 88).

Bu sayılarda latifelerle ilgili son yazı Yaşar Niyazi'nin Hüseyin Nurşad'dan derlemiş olduğu "*Neçe Latife*" yazısıdır. Bu yazıda 5 adet latife yer almıştır (Niyazi, 1392/ 2013: 90- 91).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda Süheyla Seyfi'nin "*Eski Dönemlerde Düğünler (Vaslethay- e Ehd- e Bastan)*" yazısında başlıkta düğün geleneklerinden bahsedileceği izlenimini uyandırsa da içeriğinde bir latife yer almaktadır (Seyfi, 1393/ 2014: 64- 67).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıda "*Çobanın Sayak Yuhusu (Tenz Hikaye)*" başlığı altında bir latifeyi okurla paylaşmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 102).

Derginin yetmiş yedinci sayısında Mehemed Tisinoğlu "*Ramazan Ayı ve Molla Nasreddin*" başlığı altında bir latife örneği vermiştir (Tisinoğlu, 1395/ 2016: 92).

Ali Berazendeh'in kaleme almış olduğu "*Molla Nasreddin ve Timur Beg*" latifesi seksen ikinci sayıda yer almıştır (Berazendeh, 1395/ 2016: 185).

Derginin seksen üçüncü sayısında Ebulfazıl Firdevsi'nin yazmış olduğu "*Bağdadi Şahsevenlerde Yaygın Bir Neçe Latife ve Rivayet*" adlı yazısında üç tane latife örneği bulunmaktadır (Firdevsi, 1395/ 2016: 86- 90).

Aynı sayıda Ali Hacı'nın "*Şahseven Latifelerinden*" yazısında 4 tane latife örneği yer almıştır (Hacı, 1395/ 2016: 91- 93).

El Bilimi'nin doksan üçüncü sayısında Alireza Sarrafi'nin derlemiş olduğu latifeler "*Bir Neçe Latife Astara'dan*" başlığı altında yer almıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 13- 24).

Derginin doksan dördüncü sayısında "*Ocakbaşı Sohbetleri 2: Barmak Hesabı*" başlığı altında Alireza Sarrafı, Onur Uzun ve Büyük Resullu'nun anlattığı üç latife yer almıştır. Bu başlık altındaki içerikler Alireza Sarrafı, Mecid Felahi, Onur Uzun ve Mecid Resullu'nun internet üzerinde bir araya gelip birbirine anlattığı latifelerdir ve bu yüzden diyalog şeklindedir (Sarrafı, Uzun ve Resullu , 1396/ 2017: 149- 151).

Ali Ramazani aynı sayıda "*Bağdadi Şahseven'den Bir Neçe Dudak Kaçma*" başlığı altında annesinden derlediği 3 tane latife örneğini vermiştir (Ramazani, 1396/ 2017: 152- 153).

Doksan dördüncü sayıda Leyla Ramazani "*Şaseven Dudak Kaçmalarından*" başlığı altında 3 tane latife örneği vermiştir (Ramazani, 1396/ 2017: 154- 155).

Ali Hacı "*Şeseven Latifelerinden*" başlığı altında "*Ağa Şeyh*" latifesini doksan altıncı sayıda anlatmıştır (Hacı, 1396/ 2017: 89- 90).

Derginin doksan sekizinci sayısında Fatma Bahşı "*Gelin ve Kaynana*" latifesini okurla paylaşmıştır (Bahşı, 1396/ 2017: 67).

2.1.16.10. Tekerlemeler ile İlgili Yazılar

Duygu, düşünce, hâl ve hayallerin ölçü, uyak ya da ses benzerliklerinden yararlanarak, abartma, tuhaflık, karşıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım veya çağrışımlarla ortaya konulduğu sözlerdir (Kaya, 2014: 761).

Boratav; tekerleme için bir tanım yapmanın oldukça zor olduğunu, onun türkü, âşık şiiri, masal, oyun, öykü, halk tiyatrosu gibi birçok başka türle de bağlantısı olduğunu ancak tekerlemenin hangi halk edebiyatı türüyle bağlantısı olursa olsun kendine has biçim, içerik ve anlatım özelliklerinin bulunduğunu, bazı tekerlemelerin ise daha çok çocuk edebiyatında yeri olduğunu belirtmektedir (Boratav, 2016: 155).

Ahmet Talat Onay, “Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler” adlı eserinde tekerleme kelimesi ile teker kelimesi arasında bağlantı olduğuna işaret etmektedir. (Onay, 2012: 217).

El Bilimi dergisinde tekerleme terimi yerine koşmaca, yahalatmaca, düzgü, sicirleme ya da şiirleme teriminin kullanıldığı görülmektedir.

Derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarında yer alan, Zeyneb Mededi Nigaristan’ın Rebalı Mededi Nigaristan’dan derlemiş olduğu “*Şiirleme 1*” adlı yazı konu hakkında bu sayılarda bulunan ilk yazıdır (Nigaristan, 1388/ 2009: 43- 44).

Aynı yazarın “*Şiirleme 2*” yazısı konuyla ilgili bu sayılarda bulunan bir başka yazıdır (Nigaristan, 1388/ 2009:45).

Dokuzuncu ve onuncu sayılarda Hamid Karayi’nin derlemiş olduğu “*Kum Save Şahsevenleri İçinde Uşak Şiirleri*” başlıkla yazıda 5 adet çocuk şiiri vardır bunların 3’ü tekerlemedir (Karayi, 1388/ 2009: 46).

Mehammed Ali Nikabi’nin Masume Hanım’dan derlemiş olduğu tekerleme “*Koşmaca*” başlığı altında on altıncı sayıda yer almıştır (Nikabi, 1389/ 2010: 21- 22).

Konuyla alakalı olarak derginin yirmi üçüncü sayısında Telnaz Nimeti’nin Ahmed Nimeti’den derlemiş olduğu “*Yahalatmaca*” adlı bir yazı bulunmaktadır (Nimeti, 1389/ 2010: 40).

Yirmi dördüncü sayıda Telnaz Nimeti’nin Hanım Zeyneb Mehemedi’den derlemiş olduğu “*Üşüdüm Ha Üşüdüm*” adlı tekerlemenin Zengan varyantı bulunmaktadır (Nimeti, 1389/ 2010: 14).

Derginin otuz ikinci sayısında Solmaz Purnimet’in derlediği “*Ay Teşti, Teşti, Teşti*” adlı koşmacanın Nemin varyantı vardır (Purnimet, 1390/ 2011: 15).

Aynı sayıda Solmaz Purnimet'in derlemiş olduğu “*Üşüdüm Ay Üşüdüm*” adlı koşmaca da yer almıştır (Purnimet, 1390/ 2011: 16).

Yine otuz ikinci sayıda Ulduz Urmulu'nun derlemiş olduğu “*Hebsine Ay Hebsine*” adlı koşmaca bulunmaktadır. Koşmaca Urmiye ağzıyla kaleme alınmıştır (Urmulu, 1390/ 2011: 17).

Rahim Kablnijad'ın derlemiş olduğu “*Serderin'de Bir Uşak Nağmesi*” adlı yazı da bu sayıda bulunmaktadır (Kablnijad, 1390/ 2011: 18).

Kazım Abbasi'nin derlemiş olduğu “*Ay Bellim, Bellim, Bellim*” tekerlemesi de otuz ikinci sayıda yer almıştır (Kablnijad, 1390/ 2011: 19).

Kazım Abbasi'nin derlemiş olduğu başka bir tekerleme olan “*Ha Mamani, Mamani*” da otuz ikinci sayıdadır (Abbasi, 1390/ 2011: 19).

Son olarak otuz ikinci sayıda konuyla ilgili Mehemed Ali Nikabi'nin “*Gonçe Balalar*” yazısında birkaç tekerleme ve bir nazlama yer almıştır (Nikabi, 1390/ 2011: 40- 41).

El Bilimi'nin otuz üçüncü sayısında Kıyan Heyav'ın derlemiş olduğu “*Hıyov'dan Bir Neçe Koşmaca*” adlı tekerleme bulunmaktadır (Heyav, 1390/ 2011: 35- 36).

Emir Mürteza Saidi otuz beşinci sayıda “*Zalim Pişik*” tekerlemesini okuyucu ile paylaşmıştır (Saidi, 1390/ 2011: 35).

Otuz yedinci sayıda yer almış olan Celil Nasırniya'nın yazmış olduğu “*Halhal'dan Folklor Numuneleri, Koşmacaları*” yazısında “*Nenem Katık Çalırđı*” ve “*Üşüdüm Ay Üşüdüm*” adında iki adet koşmaca vardır (Nasırniya, 1390/ 2011: 25- 26).

Feyzullah Bahtiyari'nin elli üçüncü sayıda yazmış olduğu “*Uşak Folklorundan Örnekler*” yazısında 4 adet tekerleme örneği yer almıştır. Bu yazıda Bahtiyari birkaç tane çocuk oyununu da anlatmıştır (Bahtiyari, 1392/ 2013: 36- 46).

Altmışinci sayıda Behnaz Kurbani Akdam ve Anar Binevli tarafından derlenmiş olan 4 adet koşmaca, “*Koşmacalar*” başlığı altında verilmiştir (Akdam ve Binevli, 1392/ 2013: 33- 37).

Fatma Zülfi altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda “*Folklorumuzun Dilleri Ezberi Olan Şiiri*” başlığı altında annesi Melektac

Hanım'dan derlediği bir tekerlemeyi okurla paylaşmıştır (Zülfi, 1392/2013- 1393/2014: 114).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*Adlara Tiringe Demek*” başlığı altında insan isimlerinin devamına ses olarak uygun sözcükler getirerek tekerleme benzeri bir cümle oluşturmanın yani “tiringe”nin tanımı yapılmış ve bunlara örnek verilmiştir. “*Hüdaverdi, keçileri kurda verdi!*”, “*Hac Ali dörd cüceli!*”, “*Abuzer damda gezer, yapma düşer beynin ezer.*” tiringelere örnektir. Tiringeler esprili sözlerdir (Cevadi, 1395/2016: 103- 105).

Ahmed Cevadi aynı sayıda “*Halk Eğlencelerinden Birisi Yanıtlma (Yanıtlma: Yeki Ez Sergermihaye Goftari Merdum)*” yazısında yanıltmaca yani tekerlemeleri, anlamlı ve secili kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşan şiir şeklinde tanımlamış ve eskiden insanların toplanarak bunları okuduklarını hatta bunların yarışmalarını yaptıklarını belirtmiştir. Cevadi yazısında birkaç tekerleme örneği de vermiştir (Cevadi, 1395/2016: 116).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında Ali Hüseyini (Âşık Hüseyin)'nin derlemiş olduğu “*Uşak Oyunlarında Ohunan Şiir*” yazısında bir adet tekerleme bulunmaktadır (Hüseyini, 1395/2016: 78).

Bu yazının devamında Hamid Karayi'nin derlemiş olduğu “*Kiçik Uşaklara Ohunan Şiirlerden*” yazısı yer almıştır (Karayi, 1395/2016: 78).

“*Save Türkleri Sicirlemelerinden*” başlığı altında bulunan Aşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani'nin kaleme almış olduğu tekerleme de yetmiş dokuzuncu sayıda bulunmaktadır (Ramazani, 1395/2016: 79).

Ali Ramazani'nin derlemiş olduğu “*Uşak Sicirlemesi*” de yetmiş dokuzuncu sayıda bulunan bir başka tekerlemedir (Ramazani, 1395/2016: 80).

Yetmiş dokuzuncu sayıda Hamid Karayi tarafından derlenmiş olan “*Koşmacalar (Sicirlemeler)*” başlığı altında bir adet tekerleme bulunmaktadır (Karayi, 1395/2016: 82).

Bu sayıda tekerlemeler ile ilgili son yazı Hamid Karayi'nin derlemiş olduğu “*Hapşula, Hapşula*” tekerlemesidir (Karayi, 1395/2016: 83).

Seksen ikinci sayıda M. Emîni “*Folklorik Uşak Şiiri*” başlığı altında bir tekerlemeyi okurla paylaşmıştır. Tekerleme İsbancan ağzıyla yazılmıştır (Emîni, 1395/ 2016: 198).

El Bilimi’nin seksen dördüncü sayısında İlyas Emir Hasani’nin derlemiş olduğu “*Karakan’dan Bir Sicirleme*” başlığı altında bir adet tekerleme bulunmaktadır (Hasani, 1395/ 2016: 141).

Aynı sayıda Hüseyin Karakanlı’nın derlemiş olduğu “*Sicirlemeler*” başlığı altında üç tane tekerleme mevcuttur (Karakanlı, 1395/ 2016: 142-143).

Seksen dördüncü sayıda İhsan Kasımhâni’nin kaleme almış olduğu “*Saksağan’ Uşak Şiiri*” başlığı altında 2 tane çocuk şiiri vardır. Bu şiirler Komuzan’dan derlenmiştir. Şiirlerden önce saksağan kuşunun Komuzan bölgesinin folklorunda mühim bir yeri olduğu belirtilmiştir (Kasımhâni, 1395/ 2016: 144).

Bu sayıda bulunan ve konuyla ilgili son yazı olan İhsan Kasımhâni’nin derlemiş olduğu “*Şahsevenler İçinde Uşak Şiirleri, Nazlama ve Layla*” başlığı altında 11 tane çocuk şiiri vardır (Karayi, 1395/ 2016: 150- 152).

El Bilimi’nin seksen beşinci sayısında Ekber Azad “*Sihirli Sözler*” yazısında çocukların bir eşyasını kaybettiği zaman ya da daha eski zamanlarda insanların doktor bulamayarak alternatif tedavi yöntemlerini denedikleri zamanlarda bu işle ilgili kişilerin okuduğu tekerlemelerden söz etmiş ve bunlara örnek vermiştir. Azad’ın bahsettiğine böyle tekerlemeler “sihirli sözler” olarak adlandırılır (Azad, 1395/ 2016: 78- 79).

Seksen yedinci sayıdaki konuyla ilgili ilk makale Behram Esdi’nin “*Uşak Dünyası ve Uşak Edebiyatı*” yazısıdır. Bu yazıda öncelikle çocukların düşünce yapısından ve çevreyi keşfetme isteklerinden bahsedilmiştir. Sonra çocuk edebiyatının çocuğun düşünce yapısına göre şekillendiği ifade edilmiş ve bir tekerleme örneği verilmiştir. Tekerlemelerin çocuğun dünyasına uygun olduğu ve tekerlemelerde iki, üç ya da dört heceli kelimelerin bulunduğu söylenmiştir. Çocuk şiirinde kalsik edebiyata dair kafiye, redif gibi kurallara uyulmadığı eklenmiştir. Bazı çocuk şiirlerinin karşılıklı soru cevap şeklinde olduğu söylenmiş ve buna da örnek verilmiştir. Yazının sonunda gelişmiş ülkelerde olduğu gibi çocuk

edebiyatından faydalanılarak film, çizgi film ya da başka eserlerin meydana getirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Esdı, 1396/ 2017: 18- 22).

Aynı sayıda bulunan Alireza Sarrafi'nin "*Sicirlemeler (Koşmacalar) Hakkında*" yazısında öncelikle bu türün yaratılma sebebi üzerinde durulmuş ve çocuğun dil gelişimi için kadim zamanlarda koşmacaların yaratılmış olduğundan söz edilmiştir. Sonra koşmacaların şekil özelliklerinden bahsedilmiştir. Koşmacalarda yedili hece ölçüsü bulunduğu, onların (aa) (bb) (cc) (dd) şeklinde uyaklandığına, ezberlenemesinin kolay olması için söz tekrarları yapıldığına değinilmiştir. Söz tekrar etme özelliği "Üşüdüm Ha Üşüdüm" koşmacasının Tebriz varyantı üzerinde gösterilmiştir (Sarrafı, 1396/ 2017: 34).

Seksen yedinci sayıda Zöhre Vefayi'nin yazmış olduğu "*Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Koşmaca*" adlı yazıda 4 tane tekerleme bulunmaktadır. Bu yazıdaki tekerlemelerden biri Zöhre Vefayi'nin "Sayalar" kitabından alınmıştır (Vefayi, 1396/ 2017: 35- 36).

Alireza Sarrafı bu sayıda "*Tebriz'den İki Sicirleme*" başlığı altında Habib Sahir'den dinlemiş olduğu iki tekerlemeyi yazmıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 37- 38).

Bu sayıda Musa Musevi'nin derlemiş olduğu "Ha Belli Belli Belli" ve "Elimi Pıçak Kesibdi" tekerlemeleri "*Zengan'dan İki Sicirleme*" başlığı altında bulunmaktadır. Bu iki tekerleme de Zengan ağzıyla yazılmıştır (Musevi, 1396/ 2017: 39- 40).

Said Hurşidi'nin derlemiş olduğu "*Sungur Sicirlemelerinden (Kör Kör Köroğlu)*" da seksen yedinci sayıda bulunan başka bir tekerlemedir (Hurşidi, 1396/ 2017: 41- 42).

Hüseyin Karakanlı'nın yazmış olduğu "*Bir Sicirlemeden Kazvin, Hemedan ve Save Varyantları*" yazısında bir tekerlemenin Kazvin'den iki, Hemedan ve Save'den bir varyantı bulunmaktadır (Karakanlı, 1396/ 2017: 43- 44).

Seksen yedinci sayıda Mehemed Rıza İsmailzade'nin "*Urmu'nun 'Hepsine' Koşmacası Muhtelif Rivayetleri ile*" yazısında bir tekerlemenin üç farklı versiyonu da bulunmaktadır (İsmailzade, 1396/ 2017: 45- 46).

Ali Ekber Rahmani'nin yazmış olduğu “İki Kız: Horasan Türkleri Sicirlemelerinden” yazısı da aynı sayıda yerini almıştır (Rahmani, 1396/ 2017: 47- 48).

Bu sayıda konuyla ilgili bir diğer yazı Alireza Sarrafi'nin “Hemedan Bölgesinde Bir Koşmacanın Üç Varyantı: Şirvan'dan Kurican'a” yazısıdır. Burada öncelikle Hemedan'ın etnisitesi ve bölgede yaşayanların konuştukları dil hakkında bilgi verilmiştir. Sonra da tekerlemeye ve varyantlarına geçilmiştir (Sarrafı, 1396/ 2017: 49- 50).

Seksen yedinci sayıda Nimetullah Caferi “Merend'in Yegan Kehrizinden Uşak Nazlaması ve Laylalar” başlığı altında birkaç tane ninni ve nazlama örneği ile soru cevap şeklinde ya da karşılıklı söylenen iki tane çocuk şiiri örneğini okurla paylaşmıştır (Caferi, 1396/ 2017: 119- 121).

Son olarak seksen yedinci sayıda Ali Halit Abadi “Uşak Nağmeleri” başlığı altında birçok çocuk tekerlemesi örneğini vermiştir (Abadi, 1396/ 2017: 122- 126).

Doksanıncı sayıda konuyla ilgili olarak Celil Nasırniya'nın “Halhal Uşak Şiirlerinden” adlı başka bir yazısı da bulunmaktadır (Nasırniya, 1396/ 2017: 127).

Aynı sayıda Solmaz Purnimet'in yazmış olduğu “Nemin Uşak Folklorundan Parçalar (Sicir, Yanılmac ve Sanama ve...)” yazısında iki tane çocuk şiiri vardır (Purnimet, 1396/ 2017: 128).

Doksanıncı sayıda konuyla ilgili son yazı yine Solmaz Purnimet'e ait olan “Sicirlemeler”dir. Bu yazıda 6 tane tekerleme bulunmaktadır (Purnimet, 1396/ 2017: 129- 130).

Ahmed Selahi doksan birinci sayıdaki “Elimi Pıçak Kesibdir” başlıklı yazısında başlıkta adı geçen tekerlemenin üç varyantını vermiştir (Selahi, 1396/ 2017: 26- 28).

Doksan üçüncü sayıda Mehemed Nurzade'nin “Astara Halk Edebiyatından: Uşak Folkloru, Deyim ve...” yazısında bir tane çocuk şiiri bulunmaktadır (Nurzade, 1396/ 2017: 35- 36).

Arslan Mirzayi'nin doksan sekizinci sayıdaki “Kaşkayilerde Çocuk Edebiyatı (Edebiyat- e Kudek Der Kaşkayi)” yazısında birçok tekerleme örneği bulunmaktadır (Mirzayi, 1396/ 2017: 21- 29).

Yüzüncü sayıda İhsan Komicani'nin yazmış olduğu "*Saksağan (Zağçe) Der Folklor Borçalu*" adlı Farsça- Türkçe karışık dilli olan yazısında içinde saksağan kelimesi geçen iki tane çocuk şiiri vardır. Yazar bunlardan önce saksağanın bölgedeki halk inançlarına olan etkisini anlatmıştır. Bölge halkının inancına göre saksağanın ötmesi misafir geleceği anlamına gelmektedir. Bu yazı daha evvel derginin seksen dördüncü sayısında Türkçe olarak yer almıştır (Kasımhane, 1397/ 2018: 128- 130).

Yusuf Abdülhüseyni'nin yüz birinci sayıda yazmış olduğu "*Milacerd Koşmacaları*" yazısında 3 adet tekerleme bulunmaktadır (Abdülhüseyni, 1397/ 2018: 43- 44).

Derginin yüz sekizinci sayısında Mehemed Ali Ocaki'nin yazmış olduğu "*Sicirleme veya Koşmaca*" adlı yazı mevcuttur. Bu yazıda öncelikle çocuk edebiyatından söz edilmiştir. Çocuk edebiyatının sade ve çocuk dilinde olduğu söylenmiştir. Sonra da sicirleme yani diğer adıyla koşmacanın şekil özelliklerine geçilmiştir. Sicirlemelerin dört, beş veya yedi heceyle söylendiğine ve her dizenin birbiriyle uyaklı olduğu, bazen bir dizenin vezne uymadığı durumlar da olabildiği ifade edilmiştir. Koşmacaların eski zamanlarda çocuğun kelime hazinesini geliştirmek amacıyla söylendiği Alireza Sarrafi'nin sözleri tanık gösterilerek belirtilmiştir. Açıklamalardan sonra ise "Üşüdüm Ay Üşüdüm" tekerlemesi verilmiştir (Ocakı, 1397/ 2018: 97- 98).

Yüz on birinci sayıda tekerlemelerle ilgili tek yazı Ramazan Halefinijad'ın kaleme almış olduğu "*Koşmaca*" başlıklı yazıdır. Burada 2 adet tekerleme vardır. En sonda da bu iki tekerleme üzerine kısa bir açıklama yapılmıştır. "Elimi Bıçak Kesibdir" ve "Ay Hala Hala" tekerlemelerinin son devirlere ait olduğu ancak ikinci tekerlemenin ilkinden daha modern zamanlarda oluştuğu belirtilmiştir (Halefinijad, 1397/ 2018: 142- 144).

El Bilimi'nin yüz on ikinci sayısında Ramazan Halefinijad "*Metelin Tahrifi*" yazısında "Üşüdüm Ha Üşüdüm" tekerlemesindeki bazı kelimelerin anlamları hakkında bilgi vermiştir. Yazar tekerlemedeki bazı kelimelerin değişikliğe uğramış olduğunu açıklamıştır. Bu kelimeler;

aşımak, almac, almacıgımı, bazerem, kazar ve hazer, beşgecer, kud, göy, kaan, kanbay, tovun, ilgamak, barmak (Halefinijad, 1398/ 2019: 52- 55).

2.1.16.11. Bilmeceler ile İlgili Yazılar

Bilmeceler; doğa unsurlarını ve bunlara bağlı olayları, herhangi bir canlıyı ya da eşyayı, akıl, zeka ya da güzellik gibi kavramları, dini konu ya da motifleri kısacası somut ya da soyut olan her şeyi çağrışım yoluyla düşünce ve muhakeme yeteneğini kullanarak buldurmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2016: 607). Bilmeceler de tıpkı öteki folklor materyalleri gibi halk zekasının ürünüdür (Tezel, 2019: 8). Başka Türk boyları arasında da yaygın olan bir türdür. Azerbaycan Türkleri bilmece için “tapmaca” terimini kullanır (Kaya, 2014: 177).

Dördüncü sayıda Mehemed Alipur Makdum’un derlemiş olduğu 44 adet bilmece “*Elat Ellerinden Muğdem Tayfasının Tapmacalarından*” yazısı içerisinde yer almıştır (Makdum, 1388/ 2009: 15- 17).

Nigar Heyavi’nin yazmış olduğu “*Tap Bu Nedi Tapmaca*” yazısında 37 tane bilmece bulunmaktadır. Söz konusu yazı derginin beşinci sayısında yer almıştır (Heyavi, 1388/ 2009: 5- 8).

Derginin dokuzuncu ve onuncu sayılarında Arslan Mirzayi tarafından derlenmiş olan 10 adet tapmaca, cevaplarıyla birlikte “*Kaşkay Tapmacaları*” başlığı altında verilmiştir (Mirzayi, 1388/ 2009: 41- 42).

Yirmi ikinci sayıda Habib Zarezade, Ali Ekber Zarezade ve Alireza Nimeti’nin derlemiş olduğu folklor materyallerini içeren “*Hoy’dan Tapmacalar*” başlıklı yazı mevcuttur. Bu yazıda 37 adet bilmece bulunmaktadır (Zarezade, Zarezade ve Nimeti, 1389/ 2010: 28- 31).

Telnaz Nimeti’nin kaleme almış olduğu ve yirmi dördüncü sayıda yer alan “*Zengan Tapmacalarından*” başlıklı yazı 10 adet bilmeceyi içermektedir (Nimeti, 1389/ 2010: 17- 18).

Derginin yirmi beşinci sayısında Esger Hasani “*Bağdadi Şeseven Tapmacaları*” başlığı altında yedi adet tapmaca ve bunların cevabını vermiştir (Hasani, 1389/ 2010: 38).

Otuz birinci sayıda bulunan “*Bir Mektub, Neçe Tapmaca*” adlı metin Ferhad Kadı’nın El Bilimi dergisine yollamış olduğu bir okur mektubudur.

Bu mektupta 10 adet bilmece ve bunların Farsça karşılıkları bulunmaktadır (Kadı, 1390/ 2011: 59- 60).

Ali Mehemed Halefizengir'in kırk altıncı sayıda yazmış olduğu "*Germi Tapmacaları*" adlı yazıda öncelikle tapmacalar yani bilmeceler üzerine bikaç söz söylenmiştir. Bilmecelerin şekil özelliklerinden bahsedilmiş nesir ya da şiir formunda olabileceği belirtilmiştir. Bunlardan sonra yazar bilmecelerin içeriğe değinerek bilmecelerin içerisinde birçok mazmunun bulunduğu da eklemiştir. Bilmecelerde nesnelere ya da olaylar hakkında soru sorarken onların birkaç özelliğinden dolayı olarak bahsedildiği ve başka yönlerinin ise söylenmeyerek sorulan kişiden bunların cevabının istendiği anlatılmıştır. Bilmecelerin animistik dünya görüşü ile ilgili olarak, eski insanların söylemek istemedikleri şeyleri dolaylı olarak ifade etmelerinden kaynaklı oluştuğu bugün ise ancak eğlence ve küçük çocuğun zekasını ölçme amaçlı söylenildiği ifade edilmiştir. Bilmecelerin onu oluşturan millete özgü özellikler taşıdığı ve bu yüzden toplanılmasının zaruri olduğu belirtilmiştir. Makalenin devamında başlıkta geçen bölgeden yani Germi'den derlenmiş olan bilmeceler verilmiştir (Halefizengir, 1391/ 2012: 2- 23).

Elli üçüncü sayıda Parya Mehemedi Açaçılıyî'nin kaleme almış olduğu "*Uşak Folklorundan Numuneler*" adlı makalede 16 adet bilmece örneği bulunmaktadır (Açaçılıyî, 1392/ 2013: 47- 51).

Susan Nevadeh Razi'nin annesinden derlemiş olduğu 38 adet bilmece "*Tebriş Tapmacalarından*" başlığı altında elli altıncı sayıda toplanmıştır (Razi, 1392/ 2013: 30- 32).

Elli dokuzuncu sayıda konuyla ilgili olarak Nigar Heyavi'nin Feyza Dehkani'den derlemiş olduğu bilmeceleri içeren "*Tap Bu Ne Dey Tapmaca*" yazısı mevcuttur (Heyavi, 1392/ 2013: 42- 45).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda konuyla ilgili tek yazı Rıza Hüseyinî'nin kaleme almış olduğu "*Tapmacalar*" yazısıdır. Söz konusu yazı 12 adet bilmece içermektedir (Hüseyinî, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 90- 92).

Yetmiş beşinci sayıda konuyla ilgili iki adet yazı vardır. Bunlardan ilki Susan Nevadeh Razi'nin "*Tapmacalar*" yazısıdır. Yazar bu yazıda

öncelikle bilmecelerin ortaya çıkma sebebinden söz etmiş ve eski zamanlarda ebeveynlerin çocuklarının zekasını geliştirmek için bilmecelere başvurduğunu ifade etmiştir. Bilmecelerin içeriğine de değinen yazar bundan sonra şekil özelliklerinden de bahsederek onların hem nazım hem de nesir olabileceğini söylemiştir ve yazısının en sonuna 25 adet bilmece örneği eklemiştir (Razi, 1395/ 2016: 54- 55).

Bu sayıda bilmecelerle ilgili ikinci yazı Fatma Tehmasbpur Şehrek'in "*Tapmacalar*" yazısıdır. Bu yazıda 9 adet bilmece vardır (Şehrek, 1395/ 2016: 56).

Yetmiş dokuzuncu sayıda konuyla ilgili tek yazı Esedullah Emiri'nin Alireza Penahi, Haydar Şakiri, Hüseyin Ahdi, Sekine Ahdi, Hac Hüseyin Ahdi ve Hasan Ahdi'den derlediği 15 adet bilmecedan oluşan "*Tap Tapmaca*" başlıklı yazıdır (Emiri, 1395/ 2016: 85- 86).

El Bilimi'nin seksen dördüncü sayısında bilmecelerle ilgili ilk makale Âşık Güneş mahlaslı Ali Ramazani'nin yazmış olduğu "*Bağdadlı El Şesevenlerden Bir Neçe Tapmaca*" yazısıdır. Bu yazıda 30 adet bilmece bulunmaktadır (Ramazani, 1395/ 2016: 145- 146).

Ali Hacı'nın "*Bir Neçe Tapmaca*" yazısı konuyla ilgili bir başka yazıdır. Bu yazıda 20 adet bilmece vardır (Hacı, 1395/ 2016: 147- 148).

Seksen dördüncü sayıda bilmeceler ile ilgili son yazı Mecid Şahseven'e ait olan ve 10 adet bilmece içeren "*Tapmacalar*" yazısıdır (Şahseven, 1395/ 2016: 149).

Mir Hidayet Hesari'nin doksanıncı sayıda bulunan "*Tapmaca*" adlı yazısında bilmecelerin zihni geliştirme ve çocuk eğitimi için mühim bir araç olduğundan söz edildikten sonra bilmece örnekleri verilmiştir (Hesari, 1396/ 2017: 124- 126).

Bu sayıda konuyla ilgili ikinci ve son yazı Celil Nasırniya'ya aittir. "*Halhal'dan Bir Neçe Tapmacalar*" başlıklı bu yazıda 5 adet bilmece bulunmaktadır (Nasırniya, 1396/ 2017: 127).

Derginin doksan beşinci sayısında Zeynelabidin Makas'ın yazıp Mahbube Herişçiyan'ın çevirdiği "*Dörtlük (Bayatı) Savaş Azerbaycan Tapmacaları*" makalesi vardır. Tapmacalar geçmişten bugüne kadar gelmeyi başarabilen bir şifahi edebiyat ürünüdür. Bu edebi tür genellikle,

Doğu Türkçesinde tapmak, Batı Türkçesinde bulmak fiilinin kökünden gelir. Tapmaca kelimesi yerine başka Türk boylarında bilmece, bulmaca, yumak tapşırmaq, matal kelimeleri de kullanılmaktadır. Tapmacalarda herhangi bir nesne ya da olay üstü kapalı bir şekilde anlatılır. Azerbaycan Türkçesinde tap- kökünden gelen; tapmacalama, tapmacalaşmaq ve tapmacalı fiileri de bulunmaktadır. Efsanelere konu olan bilmece vardır, ayrıca efsane şeklinde bilmece de bulunmaktadır. Efsane şeklinde olan bilmeceye örnek vermek gerekirse: Bir gün bir adam bir aslandan kaçıyormuş. Uçurum kenarına gelene kadar aslandan kaçmış ve uçurumun kenarında gördüğü bir ağaca tırmanmış. Ağacın üzerinde iken uçurumun yamacında bir ejderha, ağacın altında siyah ve beyaz birer sıçan ve ağaç dallarının arasında da bal kovanı görmüş. Adam bunu görünce elini uzatarak baldan biraz almak istemiş. Bu efsanede aslan eceli, ejderha mezarı, ak ve kara sıçanlar ömürden eksilen gece ile gündüzü, bal da dünya malını simgelemektedir. Tarihte bilmece savaşlara sebep olduğuna dair rivayetler de vardır. Rus bilim insanı Solohov'un dediğine göre bilmece diplomatik dil içerisinde de kullanılmıştır. Rus belgelerinde de bunun örneği vardır. Âşık şiirinde bilmece, âşık atışması sırasında karşı tarafı zor duruma düşürmek için kullanılır. Makalede bayatı şeklinde olan tapmacalar konu edinildiğinden böyle tapmacalara örnekler verilmiştir. Bu tapmacalar yedili hece ölçüsü ile dört mısradan oluşmaktadır (Makas, 1396/ 2017: 21- 34).

Nureddin Seyidof'un doksan altıncı sayıda yazdığı "*Bağlama Nedir*" makalesinin Alireza Sarrafi tarafından çevirisi yer almıştır. Makalede bağlama türü tanıtılmıştır. Bağlamalar bir çeşit bilmececiştir. Manzum hâlde söylenirler ve cevapları da manzumdur. Şekil olarak mahnı gibidirler. Âşıklar arasında deyişme sırasında söylenirler; bu yüzden tapmacalar gibi anonim değildir, yaratıcıları bellidir. Ancak yaratıcıları bilinse bile halk arasında yayılmış ve çeşitli değişikliklere uğramışlardır. Âşıklar arasında soru cevap şeklinde söylendiği ve âşıkların hazır cevaplılığını ölçme için yapıldığından ahenk ve anlam bakımından zengindirler. Bağlama ile ilgili genel bilgilerden sonra makalede birkaç tane bağlama örneği de verilmiştir (Seyidof, 1396/ 2017: 28- 29).

Emir Mölevi doksan altıncı sayıda “*Serbend’den Bir Bağlama*” başlığı altında iki tane bağlama örneği ve bunların cevaplarını okurla paylamıştır. Bağlamalar Serbend ağzıyla yazılmıştır (Mölevi, 1396/ 2017: 59).

Derginin yüz birinci sayısında Yusuf Abdülhüseyini’nin yazmış olduğu Farsça- Türkçe karışık dilli olan “*Milacerd Tapmacalarından (Nemuneay- e Ez Çistanhay- e Rayic Der Milacerd)*” yazısında 29 adet bilmece örneği bulunmaktadır (Abdülhüseyini, 1397/ 2018: 35- 40).

Aynı sayıda bulunan Gulamrıza Komicani’nin yazmış olduğu “*Komuzan’dan Bir Neçe Tapmaca*” adlı yazı da 7 adet bilmece içermektedir (Komicani, 1397/ 2018: 41- 42).

Yüz sekizinci sayıda Zeyneb Fereci’nin yazmış olduğu “*Tapmacalar*” yazısı vardır. Fereci’ye göre bilmeceler çocukların zihinsel gelişimi için önemlidir. Daha sonra Fereci bilmecelerin başka özelliklerini de sıralamıştır ve bilmecenin asıl konusu olan şeye ait birtakım özelliklerin bilmecede tarif edildiğini ve bunun cevabının çocuktan beklendiğini ifade etmiştir. Son olarak bilmecelerin şekil özelliklerine de değinen yazar onların nesir ya da nazım biçiminde olabileceklerini belirtmiş ve 25 adet bilmece örneğine yazısında yer vermiştir (Fereci, 1397/ 2018: 126- 128).

Leyla Parsiyar yüz sekizinci sayıda “*Neçe Şiir ve Tapmaca Çille Gecesi Hakda*” başlığı altında Çille Gecesi hakkında iki şiir ve üç tapmaca örneği vermiştir (Parsiyar, 1397/ 2018: 129- 130).

2.1.16.12. Alkışlar- Kargışlar ile İlgili Yazılar

Alkışlar; genellikle manzum ya da manzum- mensur karışık olan, bugünlerde birkaç cümleden meydana gelmiş olan, iyi dilekleri bildiren kalıplaşmış sözlerdir. Her ne kadar bu tanımdaki örnekleri yaygın olsa da Türk kültüründe daha hacimli ve çeşitli alkış örneklerini görmek mümkündür. Alkışlar çoğunlukla herhangi bir kimse için bu dünyada ve ölümden sonraki yaşamda sağlık, huzur, güven, bereket içinde olmasını dileyen ve bu gaye doğrultusunda kutsal kabul edilen bir aracıya yöneltilen sözlerdir. Birtakım törenler ve ritüellerin yanı sıra günlük konuşmalarda ve edebi türler içinde de kullanılmaktadır. Belirli bir anlatıcı gerektirmemektedir. Alkışlar örtmece ifadeler, söz tekrarları ve benzetmeler

içerir, estetik bir yapıya sahiptirler. Alkışlar; sözün kutsal ya da büyümlü bir gücü olduğu inanılarak, çeşitli doğaüstü güçleri harekete geçirmek ve istenilen sonucu elde etmek amacıyla söylenilir. Herhangi bir durumu, olayı, olguyu veya kişiyi övmek, kutsamak, desteklemek ya da yalvarıp sığınmak suretiyle güvenlik, hayatı ve ilişkileri düzenleme talep edilir. Alkışlar, psikolojik ve sosyokültürel işlevlere de sahiptir (Keskin, 2018: 150- 151).

Alkış sözcüğü Türkçe “alkamak” kökünden gelmiştir. “Övmek, *medh ü senâ etmek, şükretmek, hamdetmek*” anlamlarına gelmektedir (Özcan, 1989: 470).

Kargışlarda ise bir kimse için istenilen kötülükler dile getirilmektedir. Kargışa ilenç ya da beddua de denilmektedir. Kargışlar; herhangi bir kimse için yaptığı kötü davranışlar yüzünden o kişiyi kınama, onun zor duruma düşmesini isteme, o kişi için bela isteme üzerine kuruludurlar. Kargışların yapısı alkışlara benzer. Türkçede kargışlar alkışlardan daha fazladır (Sakaoğlu, 1997: 349).

El Bilimi dergisinin altıncı sayısında Ehad Ferehmendi yazmış olduğu “*Elin Dilinde Dolanan Alkışlar Kargışlar (Sayıdava Kargışlarından Örnekler)*” makalesinde alkış ve kargışlar hakkında çeşitli bilgiler vermiş, ilk olarak alkış sözleriyle herhangi bir kişinin bir başkası için iyilik dilediği kargışta ise bunun tam tersinin geçerli olduğunu belirtmiştir. Alkışların hacimce küçük olduğu için akılda kaldığını söyleyen yazar alkışlar ve kargışların geçmişten günümüze dilden dile dolaşarak gelen söz kalıpları olduğunu ve yaşanmış bir olay dolayısıyla meydana geldiğini söylemiştir. Makalede kimi destanlar ve halk hikâyelerinin de içeriğinde alkış ve kargışlara denk gelindiği belirtilmiştir. Yazar alkış ve kargışlar hakkındaki bu bilgilerden sonra Sekine Hanım’dan derlenmiş olan 44 adet kargışı okurlarla paylaşmıştır (Ferehmendi, 1388/ 2009: 7- 10).

Siyamek Hüseyinalizade’nin yirmi beşinci sayıda kaleme almış olduğu “*Alkış, Kargış ve Dil- Ağızlar: Afşar (Avşar) Ellinde İşlenen Kalıp Sözler*” yazısında misafir uğurlanırken söylenilen 12 alkış, uzak yoldan gelmiş olan misafirlere söylenilen 10 adet kalıp söz, sevilmeyen birini yolcu ettikten sonra söylenilen 6 kargış, yemekten sonra söylenilen 6 alkış, nişanlanan kişilere söylenilen 11 alkış, bir çocuk doğduğunda annesine

söylenilen 12 alkış, hamamdan çıkanlara söylenilen 2 adet söz, taziye sırasında vefat eden kişinin yakınlarına söylenilen 10 adet söz, yakını vefat eden kişinin kendisine başsağlığı dileyenlere söylediği sözler yer almıştır. Ayrıca Kur'an- ı Kerim okuyan, namaz kılan ve oruç tutanlara, Nevruz ve öteki bayramlarda bayramlaşma sırasında kişilerin birbirlerine söylediği sözler, Sayinkala Afşarlarının görüştüklerinde birbirlerine söyledikleri alkışlar ve son olarak da kargışlar metin içinde yer almıştır (Hüseyinalizade, 1389/ 2010: 22- 27).

Derginin otuz dördüncü sayısında Ehad Pişeger'in hazırlamış olduğu "*Nemin Alkış ve Kargışlarından*" yazısında 67 adet alkış ve 70 adet kargış yer almıştır (Pişeger, 1390/ 2011: 16- 18).

Ekber Akayi'nin elli üçüncü sayıda yazmış olduğu "*Kargışlar, Alkışlar ve Andalarımız Miyana ve Etraf Kendlerinde*" yazısında 22 tane alkış, 21 tane kargış ve 11 tane yemin cümlesi vardır. Bu yazı Miyana ağzıyla kaleme alınmıştır (Akayi, 1392/ 2013: 29- 31).

Altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda bulunan Solmaz Purnimet'in yazmış olduğu "*Pileçay'da İşlenen Alkışlar ve Kargışlar*" yazısında 73 adet alkış ve 141 adet kargış sıralanmıştır (Purnimet, 1392/ 2013: 60- 67).

Ahmed Cevadi'nin yetmiş altıncı sayıda hazırlamış olduğu "*Çarburç'da Deyilen Kargışlar*" yazısında öncelikle kargış söylemenin yani diğer adıyla beddua etmenin nahoş bir davranış olduğu vurgulanmış ve anne babasının bedduasını almanın kişinin hayrına olmadığı söylenmiştir. Bir inanışa göre babanın bedduasının çabuk tutacağı, Çarburç'taki başka bir inanışa göre ise annenin bedduasının tutmadığı bunun sebebinin de annenin bebeğini emzirdiği ve anne sütünün annenin bedduasının tutmasına engel olduğu ifade edilmiştir. Bu açıklamalardan sonra bölgeden derlenmiş olan kargış örnekleri verilmiştir (Cevadi, 1395/ 2016: 75- 76).

Yetmiş yedinci sayıda Güneş Emani'nin Azar Beşirzade'den derlemiş olduğu kargışlar "*Kargışlar (Erdebil Handevrinde)*" başlığı altında toplanmıştır (Emani, 1395/ 2016: 106- 107).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında İhsan Kasımhane'nin yazmış olduğu "*Komuzan'dan Farklı Bir Hayır Dua*" yazısında bir adet alkış ve bunun Farsça tercümesi bulunmaktadır (Kasımhane, 1395/ 2016: 48).

Aynı sayıda Hamid Karayi'nin kaleme almış olduğu "*Kum Save Şahsevenleri İçinde Dualar*" yazısında başlıkta bahsedilen bölgeden derlenmiş olan alkışlar yer almıştır (Karayi, 1395/ 2016: 49- 50).

Hamid Karayi'nin seksen dördüncü sayıda kaleme almış olduğu "*Şahsevenlerde Bazı Yaygın Kargışlar*" yazısında derlenmiş olan birçok kargış yer almıştır (Karayi, 1395/ 2016: 116- 120).

Bu sayıda bulunan konuyla ilgili son yazı olan Esedullah Emiri'nin yazmış olduğu "*Meragey'den Dualar ve Beddualar*" yazısında 25 alkış ve 2 kargış yer almıştır (Emiri, 1395/ 2016: 121- 122).

Siyamek Hüseyinalizade'nin seksen sekizinci sayıda yer almış olan "*Afşar Şivelerinde İşlenen Kalıplaşmış Sözler*" yazısı içerisinde Afşarlar arasında söylenen kargışlar bulunmaktadır (Hüseyinalizade, 1396/ 2017: 165- 170).

Nimetullah Caferi seksen sekizinci sayıdaki "*Yekin Ülkesinin Alkış, Kargışları*" yazısında alkış ve kargış hakkında kısaca bilgi verdikten sonra bunları örneklendirmiştir. Caferi alkışın güzel işler yapan insanlara söylenen güzel sözler olduğunu kargışın da bunun tam tersi olduğunu belirtmiştir. Alkışlar kısa ve özdür bundan dolayı kolay bir şekilde akılda kalırlar. Bu bilgilerden sonra örnekler sıralanmıştır (Caferi, 1396/ 2017: 171- 173).

Derginin yüz birinci sayısında İhsan Kasımhane annesinden derlediği 17 tane alkışı "*Dil- Ağızlar*" başlığı altında vermiştir (Kasımhane, 1397/ 2018: 7- 8).

Aynı sayıda Yusuf Abdülhüseyni'nin yazmış olduğu "*Milacerd Kargışları (Nefrinhay- e Milacerd)*" yazısında 79 adet kargış ve bunların Farsça kargışları verilmiştir (Abdülhüseyni, 1397/ 2018: 9- 11).

Yüz birinci sayıda Fatma Sultani'nin yazmış olduğu "*Komican'da Yaygın Olan Kargışlar (Nefrinhay- e Rayic Der Komican)*" başlıklı yazıda 60 tane kargış bulunmaktadır (Sultani, 1397/ 2018: 12- 13).

Efsane Radan'ın yazmış olduğu "*Komuzan Kargışları*" makalesi bu sayıda yer alan konuyla ilgili bir başka makaledir. Burada 33 adet kargış örneği yer almıştır (Radan, 1397/ 2018: 14).

Yüz birinci sayıda Efsane Radan'ın konuyla ilgili bir başka makalesi "*Komuzan'da Yaygın Olan Heyir Dualardan*" başlığını taşımaktadır ve bu yazı 22 adet alkış içermektedir (Radan, 1397/ 2018: 17).

Yüz birinci sayıda konuyla ilgili son makale İhsan Kasımhani'ye aittir. "*Fazlabad Köyünden Farklı Bir Dua (Yek Doay- e Motafavet Ez Rustay- e Fazlabad)*" adlı bu makalede alkış örnekleri bulunmaktadır (Kasımhani, 1397/ 2018: 18).

2.1.16.13. Ağıtlar ile İlgili Yazılar

Ağıtlar halk edebiyatının bir alt türü olarak incelendiği gibi türkünün alt türü olarak da düşünülmüştür. Ölen kişinin ardından bir ezgiyle söylenen şiir, şarkı ya da türkülerdir. Ağıta Azerbaycan Türkleri "şiven" ve "ağı", Türkmenler "ağı", "tav" ve "tavsa", Kazak Türkleri "koris", Kerkük Türkleri "sazlamağ" demektedirler. Ağıt okuyan insanlar "ağıtçı" olarak adlandırılır ve bu işi genellikle kadınlar yapar. Ağıtçılar ölen kişinin ardından yakınları ağzından ağıt yakarlar. Ağıtlar çoğu zaman insanlar için yakılmakla beraber nadiren hayvan ya da eşyalar için söylenen ağıt örneklerine de rastlanmaktadır. Ağıt, İslâmiyet öncesi dönemde "sagu" olarak adlandırılmıştır, "yuğ" denilen cenaze törenlerinde okunmuştur. Ağıtlar mani ve koşma şeklinde kafiyelenirler (Sakaoğlu, 1997: 348).

El Bilimi'nin yirmi yedinci sayısında Alireza Sarrafi "*Ağı ve Ağıtçı*" makalesinde ağıt türü ve ağıt okumakla vazifeli kişiler hakkında bilgi vermiştir. Sarrafi "*Ölümlle bağlı halk edebiyatına ağı deyirler.*" diyerek ağıt türünü tanımlamıştır. Ağıt okumakla görevli kişilere de "ağıtçı" denilmektedir. Azerbaycan'ın kimi yerlerinde, mesela Urmiye'de ağıtçı yerine "mişgar" terimi de kullanılmaktadır. Ağıt okumakla görevli olan ağıtçılar ya da mişgarlar esas olarak kadındır. Bu insanlar ücret karşılığında yas merasimlerine gelerek ağıt okur. Yas merasimi öncesinde de yas sahibine taziyesini bildirir. Ağıtçının olmadığı yerlerde bu işi vefat eden kişinin akrabası, komşusu ya da herhangi bir yakını icra etmektedir. Növhe okuyanlar da bu işi görmektedirler. Ağı kelimesinin Türkçede üç anlamı vardır. Bunlardan ilki zehir, ikincisi çok acı şey, üçüncüsü ölen kişinin arkasından söylenen yanık sözlerdir. Elatlar ağı yerine "ohşama" sözcüğünü

de kullanmaktadırlar. Ohşama sözcüğü “nazlama” anlamında da kullanılmaktadır. Ağılar yedili hece ölçüsüyle söylenmekte ve dört dizeden oluşmaktadır. Form itibarıyla bayatıya benzerler. Onu bayatıdan ayıran şey hüznü olmasıdır. Ağıçılar ağılarını okurken son dizeden önce bir iki dize ya da nesir bir cümle ekleyebilirler. Eklenen kısımlar yas meclisinin havasına göre belirlenir. Elatlar içinde söylenen bazı ağılar şekil itibarıyla sayacı sözlerine bezner. Bazı ağılarda nesir kısımlara rastlamak mümkündür. Ağılar klasik edebiyatı da etkilemişlerdir, ağılardan esinlenilerek söylenen mersiyelelere rastlamak mümkündür (Sarrafı, 1389/ 2010: 29- 33).

Aynı sayıda Hamid Valai “*Heriz’de Ağlayan Var 1*” makalesinde ağıtları üç başlık altında toplamıştır. Bunlar; kendi dilinde söylenen ağıtlar, başka bir dilde söylenen ağıtlar ve zamanına göre söylenen ağıtlardır. Valai her üç başlıktaki ağıtlar için örnekler vermiştir. Yazının sonunda da metinde geçen ve Heriz ağzına ait 29 sözcüğün listesi eklenmiştir (Valai, 1389/ 2010: 34- 45).

Hamid Valai yirmi sekizinci sayıdaki “*Heriz’de Ağlayan Var 2*” yazısında annesinden derlediği ağıtları Heriz ağzıyla yazmıştır. Ağıtlarda bulunan Heriz ağzı 11 kelime de metnin sonunda anlamlarıyla beraber verilmiştir (Valai, 1390/ 2011: 42- 49).

El Bilimi’nin yirmi dokuzuncu sayısında Hamid Valai “*Heriz’de Ağlayan Var 3*” yazısında annesi Ceyran Hanım’dan derlediği ağıtları okurla paylaşmıştır. Bu yazıdaki ağıtlar Heriz ağzıyla kaleme alınmıştır (Valai, 1390/ 2011: 37- 41).

Mehammed Rıza İsmailzade’nin altmış yedinci sayıdaki “*Urnu Ohşamalarından Parçalar*” yazısında Hamid Nasırı’dan derlemiş olduğu ohşama/ ağıtlar bulunmaktadır (İsmailzade, 1393/ 2014: 42- 43).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Alireza Sarrafı “*Növheler ve Folklorumuz*” yazısında Muharrem ayındaki merasimlerde Kerbela Vakası’nda şehit olanlar için okunan ağıtlardan yani növhelerden söz etmiştir. Növheler hem aruz hem de heceyle olabilir. İran’ın meşhur növhe şairleri arasında Derbentli Kameri, Karabağlı Şaki, Meşhedli Abdül sayılabilir. Muharrem etkinliklerini yapan destelerin bazılarının

növhehanları olmaz. Böyle desteler ikiye bölünür. Destenin bir kısmı növhenin ilk yarısını ikinci kısmı da kalanını okur. Növheler genelde hüznü şekilinde okunur ancak Hazreti Ebulfazıl'ın ağzından okunanlar kahramanca bir üslupla okunur. Sarrafi yazısının devamında halk arasında yaygın olan növhelere örnek vermiştir (Sarrafı, 1393/ 2014: 79- 81).

Rukiye Alikuliyani yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda “İlmekçiler” yazısında küçük yaşta ölen dokumacı arkadaşı için yazmış olduğu bir ağıt yer almıştır (Alikuliyani, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 123- 126).

Derginin yetmiş beşinci sayısında Rukiye Alikuliyani “İlmekçiler” yazısında küçük yaşta ölen arkadaşı için yaktığı bir ağıdı okurla paylaşmıştır (Alikuliyani, 1395/ 2016: 23- 24).

Hamid Karayi yetmiş dokuzuncu sayıdaki “Kum- Save Şahsevenleri İçinde Bir Neçe Ağı” yazısında bir ağıtı okurlarla paylaşmıştır (Karayi, 1395/ 2016: 68).

Derginin seksen dördüncü sayısında Hamid Karayi “Ağılar” başlığı altında öncelikle ağıtların şeklen bayatılara benzediğini belirttikten sonra birkaç tane ağıt örneği vermiştir (Karayi, 1395/ 2016: 135- 136).

Hamid Salsali doksanıncı sayıdaki “Makü'den Ağıtlar (Sukvarehay- i Ez Makü)” yazısında Makü'den derlediği ağıt örneklerini vermiştir (Salsali, 1396/ 2017: 101- 102).

Doksan dördüncü sayının ön sözü, “Ön Söz Olarak: Azaerbaycan'da Ağıtlar ve Mersiye Edebiyatına Kısa Bir Bakış (Ön Söz Olarak: Negahi Ecmali Be Edebiyyat- e Mersiye ve Honer- i Nohehani Der Azerbaycan)” başlığı altında Mesut Fiyuzat tarafından kaleme alınmıştır. Fiyuzat bu yazıda Şii inancında ve Azerbaycan Türkleri arasında mersiye okuma geleneği ile ilgili kısa bilgiler vermiştir. Azerbaycan'da mersiyelerin hangi makamlarda okunduğunu anlatmış, mersiye okurken genellikle seghah makamının tercih edildiğini belirtmiştir. Şiiler arasında sözün musikinin önüne geçtiğini de ifade etmiştir. Yazar mersiye kültürünün gelişmesi için solfej ve ses yani müzikoloji bilgisi verilen kurumların geliştirilmesi, hüznü bir sese sahip olan müzik aletlerinin kullanımı, mersiye okuyan insanların gramer bilgisini geliştirmesi gibi önerilerde bulunmuştur (Fiyuzat, 1396/ 2017: 105- 108).

Perviz Mehemedi doksan dördüncü sayıda “*Gurve’ye Bağlı Deregezin’de Taziye Tarihi (Tarih- e Ta’ziye Der Gorve- i Deregezin)*” makalesinde genellikle Evliya Çelebi’nin Deregezin hakkındaki gözlemleri ve kendi çocukluğunda şahit olduğu taziye merasimlerinden bahsetmektedir. Ayrıca yazardan Deregezin’de İmam Hüseyin ile ilgili şiirleri okuyanlara “taziyehan” denildiği öğrenilmektedir (Mehemedi, 1396/ 2017: 110- 120).

Derginin yüz sekizinci sayısında Ali Fatihi’nin yazdığı “*Ağılar*” makalesi bulunmaktadır. Fatihi “ağı” sözcüğünün kelime anlamının zehir olduğunu belirtmiş ve ağı yerine “ohşama” sözcüğünün de kullanıldığını söylemiştir. Ohşama yani diğer adıyla ağılar genelde dörtlük şeklindedir. Ohşamaların da çeşitleri bulunmaktadır. Bazen bir ohşama halk arasında komik bir hâle gelebilir. Fatihi’ye göre növheler de bir çeşit ağıdır ve herkes növhe ya da ağı okuyamaz. Fatihi, makalesinde ağıt örnekleri ile beraber bir de koşmaca örneği vermiştir (Fatihi, 1397/ 2018: 103- 106).

2.1.16.13. Mitler ile İlgili Yazılar

Mircea Eliade’a göre mit, en eski zamanlardaki yani başlangıçta olmuş ve bitmiş bir olayı anlatan kutsal bir öyküdür. Mitlere doğüstü varlıkların yaptıklarıyla kosmosun tümünün ya da kozmosa ait olan bir insan davranışı, bir kurum, bir cins bitki ya da kara parçası nevinden küçük bir bölümü ile ilgili gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatan yaratılış öyküsü demek de mümkündür (Eliade, 2017: 17).

Rukiye Kebiri elli yedinci ve elli sekizinci sayılardaki “*Usture ve Folklor*” makalesinde mitlerin folklor içindeki yeri ve önemini incelemiştir. Her cemiyetin sahip olduğu kültüre sahip çıkmanın folklorun görevi olduğunu belirten yazar mitlerin de folklorun ilgi alanlarından biri olduğunu söylemiştir. Mitler bir görüşe göre tarih öncesi dönemde yaşamış insanların kanıtlayamadıkları inançlarını, isteklerini içeren masallardır denilebilir. Bir başka görüşe göre de doğanın mucizelerine hayran kalan tarih öncesi dönemi insanların yaşam felsefeleri, istek ve arzularını anlatmaktadır (Kebiri, 1392/ 2013: 25- 26).

Derginin yüz on birinci sayısında Mehemed Rıza Kerimi “*Azerbaycan Ustureleri*” makalesinde öncelikle mitlerin nelere açıklık getirdiği hakkında

bilgi vermiştir. Kerimi'ye göre düşünen insan, düşünmeyi öğrendikten sonra tabiatta olup biten her şeyin sebebini merak etmiş ve sorular sormuş, bu sorulara cevaplar vermiştir. Bu soruların cevapları mitleri oluşturmuştur. Kerimi yazısının devamında birkaç mit örneği vermiştir (Kerimi, 1397/2018- 1398/ 2019: 99- 102).

Aynı sayıda Ruhullah Sahibkalem “*Dede Korkud Kitabında Tepegöz Efsanesinin Usturevi Araştırmaları*” makalesinde Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü boydaki mitolojik özellikleri incelemiştir. Sahibkalem destanın asıl kahramanı olan Basat'ın doğumunun mitolojik unsurlar taşıdığını belirtmiştir. Mesela Tepegöz karanlık bir yerde perişan bir vaziyette dünyaya gelmiştir. Ayrıca bu boy Yunan ve Sümer mitolojileri ile de benzer özellikler taşımaktadır. Efsanelerde menfi karakterler ilahi bir şekilde değil, şeytani bir şekilde meydana gelmektedir. Halbuki insan Tanrı tarafından ilahi bir şekilde yaratılmıştır. Tepegöz ise olmaması gereken bir ilişkinin sonucunda doğmuştur (Sahibkalem, 1397/ 2018- 1398/ 2019: 103- 106).

2.1.17. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro) ile İlgili Yazılar

Seyirlik halk oyunlarının hepsinin otak özelliği “seyirlik” olmasıdır. Bu oyunlar ister tek oyunculu ister çok oyunculu olsun, isterse oyuncuları cansız ya da canlı varlıklar olsun her biri seyircilerin bulunduğu birer gösteridir. Seyirlik halk oyunu deyince akla meddahlık, kukla, Karagöz, ortaoyunu, tuluat tiyatrosu ve köylü oyunları gelmelidir. Bu oyunların en önemli öğelerinin başında taklit gelir. Metin And'ın söz ettiğine göre taklit sözcüğü halk tiyatrosu geleneğinde temsil anlamına gelmektedir. Yani bir oyunun taklidi onun oynanması, sahnelenmesi demektir. Bununla beraber oyuncunun çeşitli ağız ve karakterleri canlandırması anlamına gelen taklit de seyirlik halk oyunlarında ortaktır (Boratav, 2016: 205).

Alireza Sarrafi yirmi beşinci sayıdaki “*Kosa Gelli*” yazısında Bağdatlı Şahsevenlerin Köse Gelin merasimleri hakkında bilgi vermiştir. Bağdatlı Şahsevenler Köse Gelin'e “Kosa Gelli” demektedirler. Bu merasimi Bağdatlı Şahsevenler kışın başlamasından kırk gün sonra yaparlar. Daha çok şehrin etrafında yaşayan Elatlar bu merasimi gerçekleştirir. Bugün kent halkı “*Kırk gitti, elli kaldı/ Kışımızın neyi kaldı.*” dizelerini okurlar. Bu

merasim üç kişi tarafından icra edilir. Bunlardan biri Köse, diğeri Köse'nin karısı ve üçüncü de onların yancısıdır. Köse rolündeki kişi başına keçeden yapılmış bir börk, yüzüne keçi kılından uzun bir sakal takar. Boynuna bir şal atar ve bıyıklarını da burar. Eline asa niyetine bir ağaç dalı alır. Paltarına da zil asar. Kösenin karısı, kadın kılığına girmiş bir erkektir. Bu kişi yüzünü bir kadınmışçasına süsler ve hanım paltarı giyer. İnsanların verdiği yağ, et veya başka şeyleri almak için torbalar tutan yancıları ile beraber oynayarak gezerler. Çocuklar Köse'nin gelişini “Kosa Gelli, Kosa Gelli” diyerek haber verirler. Köse kent meydanında oynaya oynaya insanlardan un, yağ, et gibi gıda malzemeleri ister. “*Bir kuş geli havadan. / Dümdüğü marhavadan. /Kosa'ya yağ verin. / Evi olsun avadan.*” dizelerini de okur. Sonra Köse ölü taklidi yapar ve kendini yere atar, bu şekildeyken karısı rolündeki kişi “*Köse'm öldü, Köse'm öldü, Köse'm helvasız öldü.*” diyerek dövünür. Bundan sonra da Köse'nin karısı evlerden yiyecek malzemesi aldığında Köse ayağa kalkar. Böyle tiyatral bir şekilde gıda toplar (Sarrafı, 1389/2010: 35- 37).

Dergide konuyla ilgili diğeri yazı altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarda bulunmaktadır. El Bilimi'nin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Hasan M. Caferzade “*Tufargan'da Bazı Geleneksel Oyunların ve Dansların Tanıtımı (Moarrefi Berhi Rakshay- e Sonneti ve Nemayiş- i Tufargan)*” yazısında İran'da Azerbaycan Türkleri arasında oynanan halk oyunlarından ve müzikli, danslı bazı halk tiyatrolarından bahsetmiştir. Caferzade'nin bahsettiği ilk temsil “Deyirmançı Baba” oyunudur. Bu oyun için iki erkek oyuncu gereklidir. Oyunculardan biri kadın rolündedir. Kadın rolünü oynayan kişi kafasına bir çalı geçirir, erkek rolünü oynayan kişi de değirmenci kılığına girer. Oyuna göre dul kadın değirmenciye buğdayını öğütüp un almak için gelir ancak değirmenci elinde çok iş olduğu için kadının işini yapmayı reddeder. Oyunda dul kadın ve değirmenci arasında söylenen şiirler de makale içinde yer almıştır. Daha sonra Caferzade “Bıçak” dansını anlatmıştır. Bu dans iki erkek arasında bıçak ya da çakıyla yapılmaktadır. Dans içerisindeki kişiler ikişer bıçak ya da çakıyı ellerine alarak bu dansı yaparlar. Caferzade'nin anlattığı bir diğeri dans “Şatır” adını taşımaktadır. Şatır, fırıncı demektir. Sengök ekmeğinin yapım aşamaları

dans ile canlandırılmaktadır. Yazıda Caferzade'nin sözünü ettiği bir başka oyun "Hacı Melik Kızı"dır. Bu oyun kızlar arasında oynanmaktadır. Kızlardan biri erkek rolüne girmektedir, diğeri de yine kadın rolündedir. Oyun bu iki oyuncunun sokakta birbiriyle karşılaşp birbirlerini sevmelerini anlatmaktadır (Caferzade, 1393/ 2014: 7- 12).

2.1.18. Halk Müziği, Müzik Araçları ve Halk Dansları ile İlgili

Yazılar

Halk müziği köylerde ve kasabalardaki doğal ortamlarda herhangi bir sanatsal kaygı taşımaksızın ve sanat tekniğini göz önünde bulundurmadan icra edilir. Kültür merkezi olan büyük şehirlere yaklaşıldıkça halk müziğinin klasik müzikle olan benzerliğinin arttığı bilinmektedir. Halk müziği kırsalda yaşayan insanların ihtiyaçları doğrultusunda oluşmuştur. 19. yy'dan itibaren halk bilimi esasen halk yaşayışını araştırmayı amaçlamıştır. Bu nedenle bu bilim dalı halk müziğini de araştırmaya başlamış ve folklor musikisi tabirini halk müziği yerine kullanmıştır. Halk müziği geleneğe dayanmaktadır. Bir halkın duyguları, düşünceleri ve tarihi halk müziğinde vücut bulmuştur. Halk müziği ürünlerinin bir ilk yaratıcısı vardır, ancak bu yaratıcı zamanla unutulur. Böylelikle eser şahsa ait olmaktan çıkarak halkın ortak malı olur (Şenel, 1997: 354).

El Bilimi dergisinde halk müziği ve müzik araçları konusunda yazılmış sekiz adet makale tespit edilmiştir.

Derginin yirmi beşinci sayısında Alireza Sarrafi "*Şeseven Halayları*" yazısında Şahsevenlerin kendilerine özgü folklorik dansları hakkında bilgi vermiştir. Şahsevenler kendi halaylarına ve bu halayların kendine has müziklerine "Leylana" bu müziği okuyanlara da "Leylanaçı" demektedirler. Müzisyenler bu dansın müziğini davul, zurna ve balaban ile icra ederler. Bir müzik grubu halay müziğini okur ve halaya giren insanlar da müziğin nakaratına eşlik ederler. Bu dansda kız ve erkekler birlikte bulunurlar. 5- 20 arası kişi el ele tutarak halay çekerler. Halay grubunun başındaki kişinin elinde iki mendil, sonundaki kişinin elinde de bir mendil bulunur. Halay çekenlerin sayısı çok olursa müzik ekibinin etrafında halka şeklinde

dolanarak da halay çekebilirler. Yazının devamında Leylanaçlıların okudukları şarkılardan örnekler verilmiştir (Sarrafı, 1389/ 2010: 43- 48).

Haşim Abbasi kırk ikinci sayıdaki “*Salmas’da Gövek (Yallı) Raksı*” yazısında Azerbaycan’ın başka bölgelerinde “Yallı” denilen ancak Salmas’ta daha çok “Gövek” adıyla anılan bir halk oyunu hakkında bilgi vermiştir. Yazar bu oyun figürlerinin Türkiye’nin doğusunda bazı kayaların üzerinde kazınmış olarak bulunduğunu, bu tarz kaya resimlerinin eskiden Salmas’ta da bulunduğunu ancak sonradan yok edildiğini belirtmiştir. Yeni nesle mensup gençler bu oyuna pek ilgi göstermemektedir. Söz konusu oyun zurna ile oynanmaktadır, oyunun Salmas’ta bilinen 18 tane havası vardır. Abbasi makalesinde bu oyunun havalarını da tanımlamıştır. Bu havalar; tek ayak, iki ayak, üç ayak, meşdi abad, bendi, sincani, şerhani, tuncinnar, ekmelli, mevmir, şekeri, şah geldi, tavlama, basu, tenzere, hıdır emmi, temrave, yar güzel adlarını taşımaktadır. Örneğin şah geldi, basu ve tenzere ağır bir oyunken, tavlama daha hızlıdır (Abbasi, 1391/ 2012: 9- 11).

El Bilimi’nin kırk üçüncü sayısında Muharrem Perizad “*Sulduz Karapapaklar Yallı’larında Ayran*” makalesinde yallı oyunu kısaca tanıttıktan sonra oyunla ilgili olan “ayran” teriminin anlamı ve yallı oyunu ile ilgili bazı kuralları anlatmıştır. Yallı oyunu kadın erkek karışık olarak, el ele tutarak ve düz sıra ya da daire şeklinde dizilerek oynanılan bir oyundur. Bu oyunun müziği zurna, dilli düdük ve dümbelek ile icra edilir. Oyunun birçok havası vardır; irevan, üçtepek, yanbasma bunlardan bazılarıdır. Ayran kelimesi Yallı başladıktan sonra oyuna katılan kız ve kadınlar için kullanılan bir terimdir. Ayırmak, aralayan, aralaştırın kelimeleri ile ilgilidir. Yallı oyununun kendine has kurallarından bazıları işe şunlardır; oyunda başı çeken kişinin elindeki mendil alınmaz, oyuna sonradan gelen bir erkek iki kızın arasına girmemelidir (Perizad, 1391/ 2012: 36- 38).

El Bilimi dergisinin elli yedinci ve elli sekizinci sayılarında Ekrem Heyrhah “*Azerbaycan Kadınlarının Halk Danslarının Kısa Tanıtımı (Muarrefi- e Ecmali- e Raks- e Folklorik- e Zenan- e Azerbaycan)*” makalesinde yaygın olarak yapılan altı dansı anlatmıştır. Bunlardan biri “Terekeme” dansıdır. Bu dans Terekeme boylarına aittir. Bu dans iki çeşittir. Bunlardan birisindeki hareketler daha sakin, diğesindeki hareketler

ise daha serttir. İkinci dans “kaval” dansıdır. Bu dansı kadınlar ellerinde kavalla yaparlar. “İlkbahar” dansı hüznü bir danstır ve üç dörtlük ritmle yapılır. “İnnabi” dansında kadınlar çok süslü kıyafetler giyerler ve dans yavaş hareketlerle yapılır. “Turacı” dansı turac denilen bir kulun hareketlerinin taklit edilmesiyle yapılır. Tek bir dansçı tarafından yapılır. Bir diğere dans “Uzundere” dansıdır. Bu dans “Meşdibad” adıyla da tanınmaktadır. Bunun sebebi “O Olmasın Bu Olsun” adlı filmde Meşdibad adlı karakterin bu dansı yapmasıdır (Heyrhah, 1392/ 2013: 27- 30).

Yetmiş yedinci sayıda Mehemed Rıza Hayrifam “*Azerbaycan Halk Çalgı Aletleri*” makalesinde Azerbaycan’da kullanılan 16 müzik aleti hakkında bilgi vermiştir. Azerbaycan’da müzelerdeki minyatür koleksiyonlarından, eski dönemlerdeki müzisyenlerden kalan el yazmalarından hareketle 90’a yakın müzik aleti kullanıldığı düşünülmektedir. Bu müzik aletlerinden biri olan “Tar” telli bir çalgıdır. Azerbaycan’ın ulusal enstrümanıdır. Çok önceden daha ilkel bir aletken on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mirza Sadık Esedoğlu bu müzik aletini geliştirmiştir. Tel sayısı 5’ten 11’e çıkmıştır. Göğüs üzerinde tutularak çalınır. Tar ceviz, armut ya da dut ağacından yapılır. “Kamaçça” hüznü bir sese sahiptir. Zamanla gelişmiş ve tel sayısı dokuzaya kadar çıkmıştır. Modern zamanlarda dört telli olanı çalınmaktadır. Kamaçça sol dizin üzerinde konulmak suretiyle çalınır. Bu alet dut ya da ceviz ağacından yapılır, çanağının açık tarafına balık derisi gerilir. Yayı ise at tüyünden imal edilir. “Saz” âşık sanatının önemli bir parçasıdır, ince bir sese sahiptir. Dut ya da ceviz ağacından yapılır. Uzun bir sapı vardır, şekli armuda benzer. Büyük saz, cura sazı (koltuk sazı) ve tavar sazı olmak üzere üç türü vardır. “Kanun” Yakın ve Orta Doğu’da ve Azerbaycan’da bilinir. Geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Tellli bir çalgıdır. Genceli Nizami ve Fuzûlî’nin eserlerinde kanun hakkında bilgi vardır. Genelde kadınlar tarafından çalınan bu alet 72 tellidir. “Ud” çok eski bir müzik aletidir. Udun düzenlenmesinde Safiyüddin Urmuyi’nin büyük payı vardır. Onuncu yüzyıla kadar dört tele sahip olan uda sonradan bir tel daha ilave edilmiştir. İspanyalılar tarafından Avrupa’ya götürülmüştür. Avrupalı milletler uddan etkilenerek başka müzik aletleri de yapmışlardır. Ud ceviz ağacından imal edilir, şekli armuda benzer

ve geniştir. Perdesiz bir çalgıdır. “Balaban” üflemeli bir çalgıdır. Hüzünlü bir sesi vardır. Ceviz, armut ya da dut ağaçlarından yapılır. İçerisi oyulduktan sonra içine bitkisel yağ sürülür ve kurumaya bırakılır. Üst tarafında 8, alt tarafından 1 delik vardır. “Tütek” genelde çobanların kullandığı üflemeli bir çalgıdır. Erik veya dut ağacından ya da kamıştan imal edilir. Çeşitli boylarda olabilir. Üst kısmında yedi, alt kısmında bir delik vardır. “Zurna” çok güçlü bir sese sahiptir. Azerbaycan’ın birçok yerinde düğünlerde çalınır. Erik, dut ya da ceviz ağacından imal edilir. Üst kısmında yedi alt kısmında bir delik vardır. “Ney” çok kadim bir çalgıdır, üflemelidir. Erik ya da hurma ağacından imal edilir. Üst tarafında 5- 7 arası delik, alt tarafında bir delik vardır. “Tulum” deriden imal edilen nefesli bir çalgıdır. Nahcivan’da yaygın olarak çalınır. Farklı çeşitleriyle geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Hayvancılıkla uğraşan göçebe topluluklarda çok kullanılır. “Kaval” vurmali bir çalgıdır. Çok kadim bir enstrümandır ve yaratıldığı zamanlardan bu yana şekli değişmeyen nadir müzik aletlerindedir. Kenarları ceviz ağacından yapılır, üzerine balık derisi gerilir, iç tarafına metal halkalar gerdirilir. Çalmadan önce ateşe yaklaştırarak ısıtmak gereklidir. “Nağara” vurmali bir çalgıdır. Çubuk ya da elle çalınır. Erik, dut ya da ceviz ağacından imal edilir, üzerine keçi derisi gerilir. “Dömbek” vurmali bir çalgıdır. Orta asırlarda Azerbaycan’da yaygın olarak kullanılsa da 20. yy’dan sonra popüleritesini yitirmiş ancak yine de varlığını bugün de korumuştur. Bir yüzüne dana ya da keçi derisi gerilir, gövdesi ise ağaç ya da bakırdan imal edilir. “Şahşah” çalgısının diğer adı “çalpara”dır. Tek tarafı bir miktar kabarık olan dairesel iki ahşap parçanın yukarisından ipe bağlanmasıyla imal edilir. “Kaman” yallı oyununda kullanılan bir müzik aletidir. “Lakkutu” iki ağaç tokmakla çalınan vurmali bir çalgıdır. Erik, dut ya da fıstık ağacından yapılır (Hayrifam, 1395/ 2016: 48- 54).

Nimet Mesgeri yetmiş yedinci sayıdaki “*Kaval*” yazısında vurmali bir çalgı olan kaval hakkında bilgi vermiştir. Kaval daire şeklindedir ve 3 bölümden oluşmaktadır. Bunlar kasnak, halkalar ve deridir. Kasnak ahşaptan yapılır, kasnağın iç kısmına metal halkalar takılır. Deri de kasnağa yapıştırılır ya da çivilenir. Kavalın hoş bir görünümü olması için deri

üzerine kumaş yapıştırılır. Sol elle tutulur, bu tutuş şeklinde iken baş parmak iç tarafta öteki parmaklar dış tarafta kalır. Öteki elle kavala vurulur. Kollar yukarıda ve bedenden bir miktar uzata tutulmalıdır. Çeşitli usûllerle çalınır (Mesgeri, 1395/ 2016: 59- 63).

Yetmiş yedinci sayıda konuyla ilgili son yazı Nefis Sinafer'indir. Nefis Sinafer "*Yallı*" yazısında Azerbaycan'da yaygın bir halk dansının tanıtımı yapılmıştır. Yallı kelimesinin kökü "yal"dır. Yal ve yallı kelimelerinin ateşle ilgisi olduğu düşünülmektedir. Çünkü eski zamanlarda bu oyun ateşin çevresinde oynanmıştır. Yallı ile ilgili en eski belge Gobustan'daki kaya resimleridir. Araştırmacılar bu oyunun tarihinin 8000 yıl önceye dayandığını belirtmektedir. Yallı oyunu yavaş bir ritimle başlar ve giderek hızlanır. Yallının en başındaki kişiye "yallı başı" en sonundaki kişiye "ayakçı" denir. Yallının başındaki ve sonundaki kişilerin ellerinde mendil ya da çubuk olur. Yallı başı bütün oyundan sorumludur. İki tane yallı düzeni vardır; bunlardan biri konu yallılar (jet yallılar) diğeri de raks yallılarıdır. İlkinin belli bir konusu vardır, tıpkı bir tiyatro gibidir. Bundan dolayı halk arasında "oyun yallılar" denir. Raks yallılar yalnızca belli bir durumu, özelliği anlatır. Her iki yallı türünün kendine has müziği vardır ve bazen çalgı kullanılmaz. Birçok yallı havası vardır. Tek ayak, iki ayak, üç ayak, dörd ayak, belence, serbazı, şirhanı, dalan, marallı, hey narnar yallı havalarından bazılarıdır (Sinafer, 1395/ 2016: 64- 66).

Doksan ikinci sayının ek sayısında M. Kerimi "*Âşık Havaları*" makalesinde âşık makamlarını anlatmıştır. Saz çalarken öncelikle âşığın sesinin, çaldığı saz ile uyumlu olması gerekmektedir. Bu uyum gerçekleşmezse âşığın yeteri kadar yetenekli olmadığına hükmedilir. Bir sazda 9 tane tel vardır. Bunlardan üçü "el simi", üçü "orta sim" üçü de "üst sim" olarak adlandırılır. Sazın 18 perdesi vardır. Bunlardan 7'si asıl perde, 6'sı yarım perde, 4'ü zil perde (cevab perde), 1'i de şor perde olarak adlandırılmaktadır. Asıl perdeler; baş perde (dilgam perdesi), ruhani perde, şah perdesi, Osmanlı perdesi, koşa perde, el perdesi (Karadağ perdesi), zil perdesi olarak adlandırılmıştır. Âşık havaları temelde yuharı havalar, orta havalar, aşağı havalar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yuharı havalar saz çalan kişiyi pek fazla yormaz, dördüncü perdeden başlayıp yukarıya kadar

gider. Orta havalar dördüncü perde ile şah perde (dokuzuncu perde) arasında çalınmaktadır. Aşağı havalar saz çalan kişiyi bir miktar yorabilir ve şah perdeden aşağıda çalınırlar. Yuharı havalara örnek olarak Terekeme güzellemesi, kahramani, Hemedan güzellemesi, Şahseven, Kars havası, Ordubad güzellemesi, ruhani, ekberi, kesme Kerem, gurbeti, yanık Kerem, habibi, cıgalı tecnis, Terekeme geraylısı, Kerem güzellemesi, Haydari, koca kartal; orta havalara Sur- 1 İsrafil, kızlar güzellemesi, Araz basdı, sallama dübeyt, agahani, cemşidi, Karabağ şikestesı, Salmas penahisi, Azerbaycan havası, güpçe güzellemesi, sarı göynek; aşağı havalara semai, behmeni, Ermeni keşiş oğlusu, Nasrullah Karabağısı, el göçdü, Şirvani, Sulduzi, penahi, şarki oğlan oğlan örnek verilebilir. Tıpkı âşık ve sazın sesinin uyumlu olması gerektiği gibi anlatılan destanla seçilen saz havasının da birbiriyle uyum içinde olması gerekmektedir. Destan ve saz havası içinde uyum olunca dinleyicide istenilen etki bırakılır. Örneğin kahramanın yiğitlikleri anlatılırken sazı Köroğlu, misri ya da orta divanı havalarıyla ile çalmak uygun düşer. Hüzünlü konularda da yanık Kerem ya da tecnis havaları daha uygundur. Bazı havalar destan kahramanının adıyla anılmaktadır. Örneğin Ali Han ve Peri Hanım Destanı okunurken Ali Han havası çalınır. 1000'den fazla âşık havası vardır. Sazın akordu şah perde, misri, çoban bayatısı, ayak divanı, irfani, dilagam perdelerine göre ayarlanır. Batı Azerbaycan'daki saz havalarında Türkiye âşıklarının, Doğu Azerbaycan saz havalarında Bakü âşıklarının tesiri görülmektedir. Müzik ve okunuş esaslarına göre saz havaları üç başlık altında incelenir. Kahramanlık, yiğitlik ve mübareze havaları Misri Köroğlu, Şahseveni, döyme Kerem vs. sayılmaktadır. Bu havalar vatanın ve dinin korunması ile ilgili destanlara uygundur. Sevgi ve şenlik konulu destanlarda sazı Nahcivani, celili vs. havalarında çalmak uygun olur. Bu havalar toy meclislerinde meclisin keyfini yerine getirmek için çalınır. Üçüncü bölüm gamlı, kederli, gusseli konularda olan destanlarda ise gurbeti Kerem, yanık Kerem, mensuri havaları uygun olur. Şiir forması esasında olan havalar geraylı havaları, koşma havaları, divani havaları, tecnis havaları, muhammes havaları, bayatı havaları ve halk mahnı havaları olmak üzere yedi bölümde incelenir. Geraylı havalara orta sarı tel, atlı Köroğlu; koşma havalara kahramani, dilgami, gurbeti Kerem,

behmeni; divani havalarına osmanlı divan, meydan divanı, Şah Hatayi divanı, meclis divanı; tecnis havalarına cıgalı tecnis; muhammes havalarına baş muhammes, Köroğlu muhammesi, orta muhammes, cıgalı muhammes; bayatı havalarına el bayatısı, koç bayatısı, çoban bayatısı; halk mahnı havalarına vakıf güzellemesi, Karabağ şerilisi, aydını örnek olarak verilebilir. Âşık havaları sazın perdesine göre üç bölümde incelenir. Yuharı havalar sazın dördüncü perdesinden yukarısında okunur ve çalınır. Bunlara baş divanı, ayak divanı, Terekeme güzellemesi, yanık Kerem örnek verilebilir. Orta havalar dördüncü ve dokuzuncu perde arasında çalınır. Orta havalara Karabağ şikestesı, cengi Köroğlu, misri, güzelleme, dübeyti, cemşidi, sarı göynek örnek verilebilir. Aşağı havalar şah perdeden aşağıda çalınmaktadır. Bunlara da Ermeni keşış oğlu, Behmeni, Sulduzu, penahi örnek verilebilir (Kerimi, 1396/ 2017: 172- 179).

M. Kerimi doksan ikinci sayının ek sayıdaki “*İran Azerbaycanı’nda Saz Havaları*” yazısında âşık havalarını geraylı havaları, koşma havaları, bayatı havaları, tecnis havaları, halk mahnı havaları, divani havaları ve muhammes havaları olmak üzere yedi grup altında listelemiştir. Bu listede 26 geraylı, 57 koşma, 3 bayatı, 2 tecnis, 4 halk mahnısı, 2 divani ve 4 muhammes havası vardır. Geraylı havalarına altı Köroğlu, azafı dübeyti, Borçalı dübeyti, Van ağzı, Kazah dübeyti, Nahcivan güllü, molla Cuma dübeyti, Şirinkala, Şahseven, ters geraylı, orta sarı tel; koşma havalarına dastani, hüseyini, bayrami, zarıncı, köhne zarıncı, İrevan çohuru, yanık Kerem, yurd yeri, Köroğlu bozuğu, Köroğlu kaytarması, güllü kafıye, İran güzellemesi, güpçü kaytarması, misri, Necefi, Nahcivan, Osmanlı bozuğu, Afşari, orta celili, sarı toprak, Şirvan göçerisi, cengi Köroğlu, şeşbeği, Seyrani, semenderi; bayatı havalarına el bayatı, göç bayatı, çoban bayatısı; tecnis havalarına tecnis, cıgalı tecnis; halk mahnı havalarına vakıf güzellemesi, Karabağ şerilisi, aydını, karatelli; divani havalarına ayak divanı, baş divanı; muhammes havalarına baş muhammes, Köroğlu muhammesi, orta muhammesi ve cıgalı muhammes örnek verilebilir (Kerimi, 1396/ 2017: 180- 181).

Doksan ikinci sayının ek sayısındaki “*Zengan Havaları*” makalesinde M. Kerimi Zengan’a has âşık havalarından söz etmiştir. Zengan’a ait olan

âşık havaları Ebher- Hürremdere, Tarım, Keydar havaları olmak üzere üçe ayrılırlar. Musıki havaları bir milletin gelenek görenek ve anelerini yansıtır. Zengan havaları da böyledir. Zengan'daki musıki havaları da bu bölge insanının kültürünü yansıtmaktadır. Zengan başka şehirlere çeşitli musıki havaları almış ya da başka şehirlere de çeşitli musıki havaları vermiştir. Zengan'a özgü yaklaşık 25- 35 hava vardır. Kimi havalar Zengan'da bu konu hakkında yazılı çalışmalar yapıp kayda alınmadığından unutulmuştur. (Kerimi, 1396/ 2017: 182- 184).

Asger Alinijad derginin doksan yedinci sayısındaki “*Âşık Musıkisi, Değerli Miras (Musıki Âşık, Miras- e Gerenbaha)*” yazısında öncelikle müziğin öneminden söz etmiştir. Müziğin ait olduğu milletin kültürünü yansıttığını, bir milletin ulusal müziği incelendiğinde o millete ait kültürü yakından tanımanın mümkün olduğunu belirten yazar daha sonra Azerbaycan âşık musıkisinin işlediği konulara değinmiş ve Azerbaycan âşık musıkisinde cesaret, vatanseverlik gibi konuların yanısıra sevgi, aşk gibi bireysel konuların da işlendiğini belirtmiştir (Alinijad, 1396/ 2017: 100- 101).

Derginin doksan yedinci sayısında Ahmed Esdi “*Tikantepe (Tikab) Mahalı'nın Âşık Mektebi ve Âşık Havaları*” makalesinde Ehl- i Hak Türklerine mensup ve bölgenin tek âşığı olan Âşık Menuçehr Velipur'dan edindiği Tikantepe (Tikab) âşık mektebi ile ilgili bilgileri vermiştir. Menuçehr Velipur'un verdiği bilgilere göre Tikantepe'de âşık grupları saz, kaval, balaban ve kemança çalmaktadır. Esdi bu bölgede gördüğü kemançaya daha önce hiçbir yerde rastlamadığını belirtmiş, buradaki kemançanın hem önünün hem de arkasının deri ile kaplı olduğunu ifade etmiştir (Esdi, 1396/ 2017: 102- 105).

Yüz sekizinci sayıda Kasım Türkan “*Azerbaycan Tarı (Tar- e Azerbaycani)*” makalesinde Azerbaycan'ın geleneksel müzik aletlerinden biri olan “tar” hakkında bilgi vermiştir. Azerbaycan tarı 11 tellidir ve göğüs üzerinde çalınır. Tarın yapımında genellikle dut ağacı, bazen de ceviz ağacı kullanılmaktadır. Tarın imal edildiği ağaç ne kadar yaşlıysa tardan o kadar güzel ses alınır. Tarın toplam uzunluğu 765 ya da 850 mm'dir. Tarın çanağının uzunluğu 260 mm, eni 165 mm, yüksekliği 145 mm'dir. Sapı ise

120 ya da 380 mm'dir. Çanak ve sap kısmı çeşitli desenlerle süslenir. Çanak, büyük çanak ve nare çanak olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çanağın üzerine inek derisi ya da koyunun yürek derisi gerilmektedir. Tar mızrapla çalınmaktadır. Mızrapın uzunluğu 2, 5 cm'dir. Çalan kişinin ellerinden kaymaması için üzerinde çizgiler mevcuttur. Mızraplar eskiden camış boynuzundan yapılmakta iken bu durum bugün değişmiştir. Azerbaycan tarının kulaklarına aşık denilir. Tarda bütün telleri bir arada tutan parçaya simgir denilir. Zamanla Azerbaycan tarının perde yerleri, tutma şekli, akort düzeni, burguları, çanağının şekli, mızrap şekli, kimi bölümlerinin yapıldığı materyal gibi bazı kısımlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca İran tarı ve Azerbaycan tarı birbirine çok benzemektedir (Türkan, 1397/ 2018: 83- 88).

2.1.19. Çocuk Oyunları ve Oyuncakları ile İlgili Yazılar

Oyun sözcüğünün Türkçede birçok anlamı vardır. Sözcük “oyuna getirmek”, “Karaman’ın koyunu, sonra çıkar oyunu.” atalar sözü ve deyiminde “hile”, “düzen” anlamlarında kullanmıştır. Sözcüğün deyim, tiyatro, kukla, Karagöz, ortaoyunu gibi seyirlik oyunlar için de kullanıldığı bilinmektedir. Bütün bunların dışında dans, çocukların daha seyrek olarak da büyüklerin boş vakitlerinde eğlenmek ve dinlenmek amacıyla üretim ya da hizmet çabası olmaksızın yaptıkları eylemler de oyun kelimesinin anlamı içerisinde. Bu oyunlara cirit, güreş, horoz dövüşü, saklambaç, bilye, topaç, aşık gibi oyunlar örnek verilebilir. Son üç örnekteki oyunlar oldukça çeşitlidir. Bu oyunları diğerinden ayıran temel özellik seyircisi olmamasıdır. Seyircisi olan oyunlarda seyirciler taraf tutarak oyuna dahil olurlar. Çocuk oyunlarını dört grup altında incelemek mümkündür. Birinci grup oyunlarda çocuklar bedensel güç kullanarak rakiplerini alt etmeye çalışırlar. İkinci grup oyunlarda önemli olan zekaca üstün olmaktır ve rakip zeka ile alt edilmeye çalışılır. Üçüncü grup oyunlarda kazanmak yalnızca kadere bağlıdır. Bu tip oyunlara yazı tura örnek verilebilir. Dördüncü grup oyunlarda ise amaç estetik duygular oluşturma, uyumlu hareketler yapma, şaka, gülme, güldürme, alay vasıtasıyla eğlenmek ve eğlendirmektir

(Bortatav, 2013: 267). Oyun oynanmasını sağlayan nesneye ise oyuncak denir (Boratav, 2013: 283).

El Bilimi'nin ikinci sayısında Ali Berazendeh "*Aşık Oyunu*" yazısında öncelikle "aşık" hakkında bilgi vermiştir. Aşık, çift tırnaklı hayvanların diz kapaklarındaki kemikten elde edilen bir kemiktir. Aşık oyunu da bu kemiklerle oynanmaktadır. Aşık oyununda koyun ya da keçi aşığı kullanılmaktadır. Deve aşığı ise bu oyunda kullanılmaz, çünkü halk arasındaki bir inanışa göre deve aşığının olduğu evden ölü çıkar. Aşık kemiğı dört taraflı küpe benzeyen bir kemiktir. Şeklinden dolayı yere atıldığında dört tarafının üzerinde durabilmektedir. Aşık kemiğı tarihte sadece oyun oynamak için değıl; münecimler, kahinler ya da falcılar tarafından da geleceğı tahmin etmek maksadıyla da kullanılmıştır. Türkler, Hunlardan beri aşık oyununu bilmektedirler; ayrıca Türkler dışındaki milletlerde, örneğin Yunanlılarda da aşık oyununu bilinmektedir. Ayrıca Dede Korkut Hikayelerinde de aşık oyunundan bahsedilmektedir. Bu bilgilerden sonra aşık kemiğinin dört tarafına Azerbaycan Türkçesinde verilen isimlerden bahsedilmiştir. Bu isimler şöyledir: "cık", "bük", "alçı", "tava". Ayrıca her bir hayvanın aşık kemiğinin de farklı adları vardır. Örneğin; keçi aşığına "cuba", inek aşığına "dunka" ya da "şeytan aşığı", koyun aşığına "kene" denir. Aşığın içi oyulup kurşun dökülerek "sürtük aşık" denilen bir aşık da yapılmış. Eskiden aşıkların çeşitli renklere boyandığı da olurmuş. Bazı Türk boylarında aşık kemiğinin koruyuculuğuna inanılır, örneğin Kırgız Türklerinde beşiğe bebek konmadan önce aşık kemiğı konulur. Aşık Türklerde önemli olduğundan dolayı çeşitli masalarda, atalar sözü ve deyimlerde de geçmektedir. Bu bilgilerden sonra Berazendeh aşıkla oynanan bazı oyunları tarif etmiştir. Bunlardan biri "bala cızık"dır. Bu oyun için yere bir daire çizilir. Oyuncular kendi aşığını dairenin ortasına aynı hizada çizgi oluşturacak şekilde dizer. Aşıkların hepsi bir kişi tarafından toplanılır ve tekrar atılır. Her oyuncu kendi aşığıyla çizgi üzerindeki aşıkları yuvarlağın dışına atmaya çalışır (Berazendeh, 1387/2008: 23- 32).

Aynı sayıda Davud Kasımpur "*Kayış Götdü*" oyununu anlatmıştır. Kasımpur'un bahsettiğine göre bu oyunu genellikle erkekler oynar. Oyunu

oynamak için üçer kişilik iki grup gerekmektedir. Oyunu oynamak için yere bir adet daire çizilir. Gruplardan biri dairenin içinde diğeri de dışında beklemektedir. İçerideki çocuklar dairenin içinde bulunan kayışların üzerine basılı durur, dışarıdaki çocuklar da bunları alıp götürmeye çalışır. İçeridekiler, dışarıdaki çocukların kayışları almasını ayaklarıyla engellemeye çalışır. Daire içinde çocukların sayısı kadar kayış vardır. Eğer dışarıdaki çocuklar tüm kayışları alabilirse oyunu kazanmış sayılırlar, içeridekilere kayışla vururlar. Sadece dizden aşağı kısma vurmaya serbesttir. Şayet birisi dizden yukarıya vurursa kayışla vurularak cezalandırılır. Kayışlar bitince oyun da biter (Kasımpur, 1387/ 2008: 35).

Babek Habibi beşinci sayıda “*Elat Oyunlarından 1*” yazısında 11 tane çocuk oyununun oynanma şeklini anlatmıştır. Bu on bir oyun; hellenmek, zivmek, el ele döyme ele, evcik evcik, at at, çamır, kartalan karat, kurd geldi, börek kaçırtmak, kar guvaalası ve pişişa döyüşü, köf getmedir. Örneğin el ele döyme ele oyunu kız çocuklarının oynadığı bir oyundur. Bu oyunda çocuklar birbirlerinin ellerini tutarak “el ele döyme ele” sözleriyle başlayan bir tekerleme okurlar. At at oyununda ise çocuklar birer sopa alır ve bunu at gibi kullanarak koşarlar (Habibi, 1388/ 2009: 9- 11).

Babek Habibi çocuk oyunları ile ilgili makalesinin devamını “*Elat Oyunları 2*” başlığı ile altıncı sayıda kaleme almıştır. Burada da bir önceki yazısında olduğu gibi bazı çocuk oyunlarının nasıl oynandığını anlatmıştır. İlk oyunun adı “Oydurum Ağac”dır. Bu oyun çobanlar tarafından oynanmaktadır. Oyunu oynayanların ellerinde birer ağaç dalı vardır. Oyuncular arka arkaya durur, arka taraftaki en öndeki kişiye elindeki dalı atarak dalını düşürmeye çalışır. İkinci oyunun adı “Kuvba Keş”dir. Bu oyun saklambaç gibidir. Bir çocuk gözlerini kapatır ve diğerlerini bulmaya çalışır. Gözünü kapatana belirlemek için “on, yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz, düyü, lepe, gık, çık” şeklinde sayarak seçerler. Son kelime hangi çocuğa denk gelirse ebe seçilir, yani gözlerini kapatır. Diğer oyunun adı “Gizlenpaç”tır. Oyunda çocuklardan biri gözünü kapatır, geriye kalan çocuklar saklanır. Gözünü kapatan çocuk “Gizlenpaç, geldim kaç.” diyerek ötekileri yakalamaya çalışır. Tutabildiği çocuğun sırtına üç kere

vurur. Ebeden kaçabilen çocuklar daha evvel belirlemiş oldukları yere elini vurabilirse oyunu kazanmış sayılır (Habibi, 1388/ 2009: 12- 13).

El Bilimi'nin on birinci ve on ikinci sayılarında Ehad Ferehmeni "*Oyunlar 1*" yazısında öncelikle oyunların çocuk için önemini anlatmış, oyunun çocuk için nefes almak kadar gerekli olduğunu, çocuğun oyun oynarken gerçek hayatının bir nevi taklidini yaptığını belirtmiştir. Ferehmeni'ye göre çocuk tek başına oynarken dış dünya ile tanışır, çalışmayı, tehlikelerden kaçmayı, yardımlaşmayı; grup hâlinde oynadığında ise başkalarına saygı duymayı, sosyal kurallara uyum sağlamayı öğrenir. Çocuklar oyun oynarken karakterleri, duygu ve düşünceleri açığa çıkar. Ferehmeni yazısına modern oyuncakların çocukların gelişimine etkide bulunmadıklarını ve hatta bilgisayar oyunlarının çocuklara olumsuz örnek oluşturabileceğini de eklemiştir (Ferehmeni, 1388/ 2009: 7- 14).

Ehad Ferehmeni on dördüncü ve on beşinci sayılar için yazmış olduğu "*Ön Söz*"de çocuk oyunlarının çocuk için önemine değinmiştir. Ferehmeni oyunların çocuğun karakter gelişiminde etkili olduğunu, Azerbaycan Türklerine has çocuk oyunlarının çocuklara topluma uyum sağlamayı öğrettiğini ve vatan sevgisini aşıladığını belirtmiştir. Oyunların çocukları tartışmaya değil birlik olmaya teşvik ettiğini ancak modern zamanda üretilen oyuncakların bu işlevi yerine getirmediğini tersine çocuklar arasında tartışmaya teşvik edici yönleri olduğunu da ifade etmiştir. Geleneksel çocuk oyunlarının şimdiki çocuklar tarafından eskiye nazaran daha az oynandığı ve unutulma riskiyle karşı karşıya olduğunu da sözlerine eklemiştir (Ferehmeni, 1388/ 2009: 2- 4).

Derginin on dördüncü ve on beşinci sayılarında Ehad Ferehmeni "*Oyunlar*" başlığı altında Aradan Hır, Başdan Aşma (Püştek Keçdi), Bey-Men Gizir (Şah Vezir), Bitimbar, Çiling Ağaç, Gözü Bağlı, Molla Mindi, Benövşe Oyunu, Bire Döyme, Desmal Aldı Kaçdı, Deyirman Oyunu, Hoppana Hoppan, Lal Dinmez, Gizlen Kaç (Gizlen Baç, Malla Haray), Beş Daş (Kercim Daş), Yoldaş Seni Kim Apardı ve Çırtı Çırtı oyunlarının nasıl oynandığını anlatmıştır. Örneğin, Başdan Aşma oyununda çocuklar ellerini dizlerine koyarak yere eğilirler. Bir başka çocuk bunların üzerinden ellerini sırtlarına koyarak vücudunun başka bir yerini onlara değdirmeden atlamaya

çalışır, eğer atarken eğilen çocuklara dokunursa yanar ve arkadaşının yerine eğilir. Çiling Ağaç oyununda çocuklar iki gruba bölünürler. Oyunda ayrıca iki tane de sopa olur, biri diğerinden daha kısadır. Yazı tura atarak hangi grubun oyuna başlayacağı belirlenir. Küçük sopa iki taşın üzerine konur, karşı takımın bundan uzakta durması gerekir. Çocukların büyük sopa vasıtasıyla küçük sopayı uzağa fırlatması gerekir. Fırlatılan sopayı karşı tarafın tutması gerekir. Karşı takım sopayı tutarsa takımlar yer değiştirir. Molla Mindi oyununda sekiz çocuk dörder kişilik iki takıma ayrılır. Yazı tura atılarak bir takımdaki çocuklar diğer takımdakilerin sırtına biner. Bu şekilde evlerin kapılarını çalarlar ve kapıya çıkan kişi kimin kimi taşıyacağına karar verir. Lal Dinmez oyununda çocuklar kendilerine bir lider seçerler. Lider olan çocuk ötekilere el hareketleriyle bir şeyler anlatır. Öteki çocuklar da sessizce hiç tepki vermeden lidere bakarlar. Oyunda yapılması gereken hiç ses çıkarmamaktır. Ses çıkaran çocuğu döverler. Desmal Aldı Kaçdı oyununda çocuklar yerde dairesel şekilde oturur. Bir çocuk da bunların arkasında yürüyerek elindeki mendili oturanlardan birinin arkasına bırakır. Çocukların lideri mendilin kimde olduğunu sorar. Mendil arkasında olan çocuk mendilin kendisinde olduğunu söylemezse onu döverler. Deyirman oyununda çocuklar yere yuvarlak oluşturarak otururlar. Çocukların başında birer şapka vardır. Çocukların liderinin elinde de bir sopa bulunur ama başında şapka bulunmaz. Lider sopayı yere vurarak çocukları korkutmaya çalışır. Çocuklar da ellerini birbirine vurarak: “*Tağı tağı, tağbatağı*” sözlerini söyler. Çocuklar bu sözleri söylerken lider, çocuklardan birinin şapkasını kapıp kendi başına koymaya çalışır. Şapkası alınan çocuk da bir başka arkadaşının şapkasını alıp kendi başına koymaya çalışır. Şapkasını kaptıran yenilmiş sayılır ve ona ceza verilir. Beş Daş oyunu iki ya da dört çocukla oynanır. Oyun için beş tane taş gereklidir. Taşların birinin adı “sekke”dir. Sekke taşı ile yazı tura atıp oyuna kimin başlayacağı belirlenir. Oyuna başlayan çocuk ilk aşamada yerden taşları tek tek toplar, ikinci aşamada ikişer ikişer toplar, üçüncü aşamada üçünü birden, dördüncü aşamada da hepsini birden toplamalıdır. Bu aşamaların hepsinde sekke taşı elin üzerinde olur ve yerdeki taşları alırken sekke taşı yukarı fırlatılır. Yerdeki taşlar sekke taşıyla birlikte yakalanmalıdır. Oyunun

sonraki aşamasında sol elin parmakları köprü gibi yapılarak yere konulur. Sekke taşı yukarı atılarak yerdeki taşlar köprü şeklinde yapılan elden içeri atılmalıdır. Bundan sonraki aşamada iki taşın arasında bir karış mesafe bırakılır, sonra da sekke taşı yukarı atılır. Hem sekke taşı tutulup hem de arasında mesafe olan iki taş yan yana getirilmeye çalışılır (Ferehmedi, 1388/ 2009: 5- 20).

Derginin on dördüncü ve on beşinci sayılarında konuyla ilgili ikinci yazı Mehemed Alipur Makdum'a aittir. Mehemed Alipur Makdum "*Tebriz Köçelerinde Oynadığımız Oyunlardan*" başlığı altında; Bir Kuşum Var Bu Hertene, Toperebi (Behişt- Cehennem), Arada Vurdu, Tek Kışdı (Nakkışlı) ve Keyiş Götdü oyunlarını anlatmıştır. Örneğin, bir Kuşum Var Bu Hertene oyununda çocuklardan biri lider olur. Liderin elinde bir kemer bulunur ve düşündüğü nesnelere özelliklerini kemerle öteki çocuklara anlatmaya çalışır. Liderin anlattığı nesneyi doğru bilen çocuk, kemeri alarak öteki çocukları dövmeye hak kazanır. Çocuklardan hiçbiri sorunun yanıtını bulamazsa lider çocukları kovalayarak döver. Lider çocukları kovalayıp dövmeye çalışırken eğer yakalanırsa, ötekiler liderin elinden kemeri alıp saklarlar ve liderin gözünü bağlayıp kemeri bulmasını isterler. Lider kemeri bulamazsa ceza olarak ona kemerle vururlar. Tek Kışdı oyununda iki takım bulunur. Yere bir daire çizilir ve takımlardan biri dairenin içinde diğeri de dışında bekler. İçerideki çocukların tek bacağı yukarıda olmalıdır. Dışarıdaki çocuklar da içeridekileri dışarı çıkarmaya çalışır. İçerideki herkes dışarı çıktığında dışarıdakiler oyunu kazanır. İçeride en uzun süre kalan oyunu kazanır. İçerideki çocuklar bazen dışarıda ayaklarını indirip dinlenebilirler. Keyiş Götdü oyununda çocuklar iki takıma ayrılır. Yere bir daire çizilir ve gruplardan biri dairenin içinde bekler. Dairenin içinde olanlar yere dört tane kemer koyar. Dışarıdaki çocuklar içerideki kemerleri almaya çalışırken içeridekiler bu kemerleri korumaya çalışır. Dışarıdaki çocuklar kemerleri almayı başarır ise içeridekilerin bacaklarının dizinden aşağı tarafına vurmaya hak kazanır. İçerideki çocuk bu vaziyetteyken kendisine vurana kemerden tutup içeriye çekmeyi başarır ise yenmiş sayılır. İçerideki çocuklar dışarıdaki herkesi çizginin içerisine çekmeyi başarır ise yenmiş sayılır. (Makdum, 1388/ 2009: 21- 29).

Mehemmed Rıdvani on dördüncü ve on beşinci sayılarda Gevher İsmailali'den derlediği "*Ha Pişde, Pişde, Pişde*" oyununu anlatmıştır. Bu oyun anne ve çocuk arasında oynanmaktadır. Anne çocuğunun elini kendi ekine alarak: "*Pişim pişim mavaser/ Yazıya gitme yel eser/ Bu gece bize konağan/ Sabah gece ser be ser/ Kendi altına aş koydum/ Üstüne lavaş koydum/ Pişik geldi caladı/ Ha pişde, pişde, pişde.*" tekerlemesini okur. Anne, son cünleyi söylerken çocuğun parmaklarına dokunur, çocuk da bu durumda elini çeker. Oyun bitince anne çocuğunun parmaklarını teker teker tutarak bazı cümleler söyler. Birinci parmağı tutarak: "*Bir, buna pilov vereceğim.*" İkinci parmağı tutarak: "*İki, buna ayran vereceğim.*" Üçüncü parmağı tutarak: "*Üç, buna kavurma vereceğim.*" Dördüncü parmağı tutarak: "*Dörd, buna kaymah vereceğim.*" Beşinci parmağı tutarak: "*Beş, buna halva vereceğim.*" der. Bütün tekerlemeler bitince anne, ellerini birbirine vurarak: "*De, pişde kaç?*" diyerek çocuğun heyecanlanmasını sağlar. Bu oyun Tikantepe'de yaygın olarak oynanır (Rıdvani, 1388/ 2009: 30- 31).

Solmaz Purnimet aynı sayılarda kendi çocukluğunda oynadığı oyunları "*Pilerud Folklorik Oyunlarından Örnekler*" yazısında anlatmıştır. Bu oyunlar; Yumurta Çeğişmeg (Yumurta Döyüşdürmek), Kayış Götdi (Kayış Götdü, Kayış Koyma), Teksen Cütsen (Tek Ya Cüt, Tekme Cüt) ve Hey Hey (Hana Hana, Cızık, Ayak Cızığı)'dir. Örneğin Yumurta Çeğişmeg oyununda herkes iki ya da üç yumurta alır, sonra yumurtalarını tokuştururlar. Tüm yumurtaları kırılan kişi yenilmiş olur. Bu oyun genelde Nevruz Bayramı'nda oynanır. Kayış Götdi oyununda iki takım vardır. Yere dairesel bir çizgi çizilir. Takımlardan biri çizginin içinde diğeri de dışında durmalıdır. Çizginin iç tarafında birkaç tane kemer olur ve dışındakiler de bu kemerleri almaya çalışırlar. İç tarafta duran çocuklar, dışarıdakilerin kemerleri almasını engellemeye çalışır. Çizginin dışındakiler kemerleri aldığı anda oyunu kazanmış sayılır. Teksen Cütsen oyunu iki çocuk arasında oynanır. Çocuklardan biri eline birkaç tane badem alır. Öteki çocuğa avucunun içindeki bademlerin tek mi çift mi olduğunu sorar. Soruya muhatap olan çocuk, verdiği cevaplara göre puan alır (Purnimet, 1388/ 2009: 32- 36).

Derginin on dördüncü ve on beşinci sayılarında konuyla ilgili son yazı Havar İbadi'ye aittir. İbadi “*Kend Oyunlarından*” başlığı altında dört tane çocuk oyununu anlatmıştır. Bu oyunlar; Südlü Sümük Oyunu, Baş Koruma (Baş Tutdu), Topana Cızan ve El Mende Oyunu'dur. Örneğin; Topana Cızan oyununda çocuklar iki takıma bölünür. Yere bir daire çizilir ve takımlardan biri içeride diğeri de dışarıda bekler. Dışarıdaki takımda olan çocuklar bir topla içeridekileri vurmaya çalışır. İçeridekiler topu tutarsa çocuklar yer değiştirir. El Mende Oyunu için çocuklar iki gruba ayrılır. Takımlardan biri, ötekileri döver. Dayak yiyen takım, dayak atan takımdaki çocukları yakalarlarsa onları döverler (İbadi, 1388/ 2009: 37- 39).

Ali Zaferhah yirmi ikinci sayıda “*Hoy'un Kendlerinde Oynanan Oyunlar*” yazısında Çalağan Çaydağı, Kel Oyunu, Neçe Ağac, Kadim Hestegin Oyunu, Haça Minmek, Atımın Başı Kızıl, Eşşeği Suvardın, Silim Süpürüm, Dedem Mene Kör Deyib, El Verib Çekişmek, Pişibdi, Topadan Topaya, Karış Atmak, Pul Çönderme, Kaçışmak, Hamampuş, Can Topbı, Kurd Geldi, Usta Abbas, Baba Ver Kılıncı, Teker Sürmek, Top Getmek ve Ağac Minib At Gezdirmek oyunlarının nasıl oynandığını tarif etmiştir. Örneğin Atımın Başı Kızıl oyunu çift sayıda oyuncu ile oynanır. Çocuklardan biri diğerrinin üzerine at gibi biner. Eşşeği Suvardın oyununda bir çocuk öteki arkadaşının kulağını tutarak ona eşeği suvardın mı diye sorar. Soru sorulan çocuk da cevap verir, örneğin suyla suvardım der. Soruyu soran, cevabı kabul etmezse arkadaşının kulağını bükür. Oyun başka sorular sorularak devam eder. Dedem Mene Kör Deyip oyununda bir çocuk eline sopa alır ve sağa sola sallar. Sopyayı sallarken “*Dedem mene kör deyib, / Her gelene vur deyib.*” der. El Verib Çekişmek oyununda yere düz bir çizgi çizilir. İki çocuk da çizginin birer tarafında karşılıklı olarak durur. Çocuklar birbirlerinin ellerinden tutup çekerek birbirlerini kendi taraflarına çekmeye çalışırlar. Pul Çevirmek oyununda yere birkaç tane metal para koyarlar. Bunların üzerine de bir başka metal para atarlar. Yerde duran parayı döndürmeyi başaran oyunu kazanır. Kaçışmak oyununda bir yer belirlenir ve çocuklar aynı anda belirlenen yere koşmaya başlar. Belirlenen yere koşan ilk çocuk oyunu kazanır. Teker Sürmek oyununda bisiklet tekerleri ağaçla sürülür. Ağaç Minib At Gezdirmek oyununda çocuklar uzun

bir sopanın üzerine at gibi biner ve koştururlar (Zaferhah, 1389/ 2010: 12-23).

El Bilimi'nin yirmi dördüncü sayısında Telnaz Nimeti “*Zengan Oyunlarından*” başlığı altında “Yoldaş Seni Kim Apardı?” oyununu anlatmıştır. Bu oyunu oynamak için çocuklar öncelikle iki takıma ayrılır. Takımlardan birindeki oyuncular yüzlerini duvara döner. Öteki takımdaki oyunculardan biri duvara dönük olanlardan birini iterek hareket ettirir. Yönü duvara dönük olan kendisini kimin ittiğini doğru tahmin ederse gruplar yer değiştirir (Nimeti, 1389/ 2010: 12- 13).

El Bilimi'nin “Uşak Folkloru Özel Sayısı” olan otuz ikinci sayısının “Ön Söz”ünde Ehad Ferehmendi çocuk folkloru ürünlerinin bazı özelliklerinden söz etmiştir. Azerbaycan Türklerinin folklor materyallerinin önemli bir kısmını çocuklarla ilgili folklor materyalleri oluşturmaktadır. Çocuk folkloru ürünleri mitik özellikler taşımakla beraber kimisi lirik, kimisi epik, kimisi de dramatik unsurlar barındırmaktadır. Örneğin layla ve nazlamalar lirik unsurlar içermekte iken, tapmaca ve çocuk masalları epik, çocuk oyunları ise dramatik öğeler içermektedir. Ferehmendi ayrıca çocuk folklorunu araştıranların dünyaya çocukların gözünden bakmayı becermeleri gerektiğini de eklemiştir (Ferehmendi, 1390/ 2011: 2- 5).

Rahim Kablnijad otuz ikinci sayıdaki “*Bağmaruf'da Nağmeli Uşak Oyunları*” yazısında altı tane şarkılı çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Örneğin “Cılı Cılı Cıtdandı” oyununda çocuklar avuçlarına parmak ile küçük daireler çekerek “*Burdan bele harmanıdı/ Burdan bele bostanıdı/ Burdan bir duşan çıhdı.*” derler. Sonra bir elin parmaklarına baş parmaktan başlayarak sırayla, “*Bu gördü, bu tutdu, bu pişirdi, bu düşürdü, buna kalmadı.*” dedikten sonra gülerek “*Cılı cılı cıtdandı.*” derler. “El Ele” oyununda çocuklar birbirlerinin ellerinden tutarak, “*El ele düyme kara, gelin gidah babamgile, babam mene başmah alsın, bir tayı sene, bir tayı mene, mis, pis.*” derler ve mis dedikten sonra otururlar (Kablnijad, 1390/ 2011: 6- 9).

El Bilimi'nin otuz ikinci sayısında “*Heriz'de Uşak Oyunları*” yazısında Mesud Sebzi altı tane çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Örneğin, “Nanat Kıçı” oyunu sadece erkeklerin oynadığı bir oyundur. Bu

oyunda çocuklar yere bir daire çizerler ve iki gruba bölünürler. Her iki gruptan birer çocuk dairenin içine girip ellerini koynuna sokup ayaklarının birini de kaldırarak durur. İki oyuncu birbirini dairenin dışına itmeye çalışır, dışarı çıkan oyuncunun yerine onun grubundan bir başka oyuncu daire içine girer. “Azrail Dur Deymesin” oyunu da bir önceki oyun gibi sadece erkekler arasında oynanmaktadır. Bu oyunda bir çocuk ellerini dizlerine yaslamış ve eğilmiş vaziyette bekler. Öteki çocuklar da eğilen çocuğun üzerinden çocuğa dokunmadan atlamaya çalışır. Eğilen çocuğa dokunan, onun yerine geçerek eğilir. Bu oyuna Tebriz’de “Pöşteğ Geçdi” demektedirler (Sebzi, 1390/ 2011: 10- 14).

Ekber Devletşahi derginin otuz ikinci sayısında “*Alma Desem Gel*” yazısında seçtiği üç çocuk oyunu içindeki kimi unsurların sembolize ettiği kavramları anlatmıştır. Devletşahi ilk olarak “Gizlenpaç” oyununun dünyayı sembolize ettiğini, oyunda ebe olan çocuğun durduğu yerin dünyanın tam ortası olduğunu, sobelenmenin de annesizliği simgelediğini ifade etmiştir. Devletşahi bu oyunda çocukların “var” ve “yok” kavramlarını idrak ettiğini düşünmektedir. İkinci oyun olan “Bel ve Sap” da bel kişinin gücünü sap da kişinin sahip olduğu yeteneklerin artırılmasının gerekliliğini simgeler. Üçüncü oyun olan “Kayış Götdü”de çocuklar kişisel eşyalarını korumayı öğrenmektedir. Bu oyundaki kemer çocukların sahip olduğu şeylere bağlılığın, yere çizdikleri daire ise bedenlerinin sembolüdür. Çocuklar yere çizdikleri çizginin içine kimseyi sokamayarak sahip oldukları şeyleri örneğin vatanlarını ve kimliklerini yabancı unsurlardan korumayı öğrenmektedir (Devletşahi, 1390/ 2011: 42- 48).

Otuz üçüncü sayının “*Ön Söz*”ü Ehad Ferehmendi tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda çocuk folkloru ve çocuk folklorunun çocuklar üzerindeki etkisinden söz edilmiştir. Çocuk folkloru ile ilgili ürünlerin çocukluk çağında dil öğrenimini kolaylaştırdığı, çocukların hayal gücünü, güven duygusunu, zekasını ve ahlakını geliştirdiği, çocuğun öteki insanlarla iletişim kurmasını kolaylaştırdığı ve topluma uyum sağlamasına yardımcı olduğu ifade edilmiştir (Ferehmendi, 1390/ 2011: 2- 4).

Derginin kırk ikinci sayısında Hüseyin Penahi “*Salmas Uşak Oyunlarından: Kurt Koyun Oyunu*” yazısında Salmas’ta çocukların

oynadığı bir oyunu anlatmıştır. Oyunda yere bir çember çizilir. Çocuklardan biri kurt, biri koyun, geriye kalanları ise kuzu rolüne girer. Koyun çemberin içerisinde, kuzular da koyunun arkasına sıralanırlar ve birbirlerinin eteklerine tutarlar. Kurt çemberin içerisinde çömelir ve başını dizleri üzerine koymuş vaziyette kuzuları seyrederek. Kuzular annelerine yani koyuna, “*Ana meni kurda verme, sekkizimi kurda verme.*” derler. Buna karşılık anneleri kurdu kastederek, “*Korhma (korkma) bala kütühdü.*” der. Anneleri böyle dedikten sonra kuzular kurdun kütük olup olmadığını kontrol etmek için dokunur ve bunu fırsat bilen kurt kuzuları teker teker tutar. Kalan kuzular annelerinin arkasına saklanmaya çalışır. Kurdun tutmuş olduğu kuzu yanmış sayılır ve oyundan çıkar. Bu arada kurt ve koyun arasında bir diyalog geçer. Kurt, “*Alaram.*” der, koyun ise “*Vererem.*” cevabını verir. Kurt, “*Bele bele kuyruk kaparam./ Bele bele canlar yaharam.*” ve “*Dişlerimi gıcıtımışam senin için.*” der. Koyun da buna karşılık olarak, “*Bele bele daşlar ataram./ Bele bele canlar yaharam.*” ve “*Dişlerimi ititmişem senin için.*” der. Kuzuların hepsini kurt kaptıktan sonra oyun yeniden başlar (Penahi, 1391/ 2012: 12- 13).

Kırk yedinci sayıda Azerbaycan Türklerinin oyunları ile ilgili yazılar yer almıştır. Bundan dolayı sayının “*Ön Söz*”ünde Azerbaycan Türklerinin eskiden birçok çocuk oyununa sahip olduğu ancak artık bu oyunların unutulduğu belirtilmiş, okuyuculardan derledikleri çocuk oyunlarını dergiye yollamaları istenmiştir (Ön Söz, 1391/ 2012).

Alireza Sarrafi'nin kırk yedinci sayıdaki “*İlk Oyun*” yazısında altı tane çocuk oyununun nasıl oynanacağı anlatılmıştır. Bu oyunlar Tebriz ve Heriz'den derlenmiş, Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır. Çocuk folkloru ürünlerinde çocukların yaş özellikleri ve psikolojileri dikkate alınır. Çok küçük yaşta çocukların oynadığı oyunlara “ilk oyun” denir. Bu tarz oyunların asıl amacı çocuğa oyun oynamayı öğretmek ve eğlendirmektir. İlk oyunlar da çocuğa annesi ya da başka büyük bir kişi himaye eder. Örneğin “Sinik Kol” oyununda çocuğun elleri tutulup bir o yana bir bu yana sallanarak “*Sinik kol ha sinik kol/ Suya geder sinik kol/ Sudan geli sinik kol/ Bir tike çöreh görende*” denilir. Sonra da çocuğun kolları tutulup “*Dümdüz durar sinik kol/ Dümdüz durar sinik kol*” derler. Berberinci oyununda bir

çocuğun parmakları teker teker sayılarak “*İyne iyne/ Ucu düyme/ Berberinci/ Şam ayacı/ Şatır geçi/ Koz ağacı/ Kutur geçi/ Happan/ Huppan/ Yarıl/ Yırtıl/ Su iş/ Kurtul!*” der ve son kelime söylendiğinde çocuğun hangi parmağına dokunulursa çocuk o parmağını çeker. Çocuğun parmağını sayan kişi saymaya baştan başlar, son kelimeye gelindiğinde çocuk yine denk gelen parmağını çeker ve çocuk tüm parmaklarını çekene kadar oyun devam eder. Yazıda anlatılan diğer çocuk oyunları da “Lu Lu Lu Lu Hovza”, “Kehliğimin Başı Sarı”, “Merzi Ha Bala Merzi” ve “Tapmışam Ha Tapmışam”dır (Sarrafı, 1391/ 2012: 3- 7).

El Bilimi'nin kırk yedinci sayısında konuyla ilgili bir başka yazı Susan Nevadeh Razi'ye aittir. Susan Nevadeh Razi “*Uşaklıkda Oynadığımız Oyunlar 1*” makalesinde 9 tane çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Bu oyunların adı; Puşeng Geçdi, Kaçan Kaçan (Kuvvala Kaşdı), Gizlenpanc, Beş Daş, Nakkışlı (Ayak Cızık), El Ele Düyme Dile, Donbulak Piston, Göyde Var, İt Kuslu'dur. Örneğin Puşeng Geçdi oyununu genellikle erkek çocukları oynar. Dört beş tane çocuk sıra sıra dizilerek ellerini dizlerinin üzerine koyup eğilir. Başka bir çocuk da eğilenlerin üzerinden atlayarak geçer. Hepsinin üzerinden atlayınca da son sıradaki çocuğun yanına geçip eğilir. Nakkışlı oyunu genelde kızlar arasında ve üç dört kişiyle oynanır. Yere iki sıra hâlinde birbiriyle bitişik kareler çizilir ve bunlar birden altıya kadar numaralandırılır. Sonra çocuk eline yassı bir taş alır ve numaralardan ilkinde atar. Taş karelerin tam ortasına gelmelidir yoksa taşı atan oyuncu yanar. Sonra tek ayağını kaldırıp ötekiyle taşı ite ite ilerletir. Taşı iterken taşın çizgilere değmemesi gerekmektedir. Taş çizgiye değip de oyuncu yanarsa sıra bir sonrakine gelir. İt Kusdu oyunu genellikle erkekler tarafından oynanır. İki erkek çocuk dört beş yaşlarındaki başka bir çocuğun biri ellerinden öteki de ayaklarından olmak üzere tutar ve sağa sola sallar. Sallarken de, “*Et alan, süt alan/ Et alan, kuvduş alan*” ya da “*Çalın çalın yağ olsun/ Hasan yesin yağ olsun*” derler (Razi, 1391/ 2012: 8- 16).

Mehammed Elfet kırk yedinci sayıdaki “*Tebriz Otak İçi Oyunlarından*” yazısında dört tane çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Bu yazıdaki oyunlar sokakta değil de evin içinde oynanır. Bu oyunların adı; Terse Demac (Tersine Demek), Cüce Göz, Dalıdan Vurmak ve Şah Gizir

(Şah Vezir)'dir. Örneğin Cüce Göz oyunu evde oynanılan oyunlardan biridir. Bu oyuna “Şeşe Gözü” ya da “Yoldaş Seni Kim Apardı” da denilmektedir. Akşam vakti misafirlige gidildiği sıralarda çocuklar tarafından oynanılır. Oyunu oynayan çocuklar iki gruba bölünürler. Gruplardan birindeki çocuklar ellerini gözlerine koyup dürbün gibi tutarlar. İkinci gruptaki çocuklar da gözlerini dürbün gibi yapan her bir çocuğun arkasında durarak aralarında konuşarak hızlı bir şekilde yerlerini değiştirirler. Ellerini dürbün yapıp ileri doğru bakan çocuklar arkalarında ne olup bittiğini bilmezler. Arkadaki çocuklardan birisi bir parmağını sabit duran bir çocuğun sırtına bastırır ve itekler. İteklenen çocuk sesli bir şekilde “*Yoldaş meni aparırlar.*” der. Öteki çocuklar da “*Yoldaş seni kim aparır?*” diye sorarlar. Bu soruyu duyan çocuk kendisini kimin ittiğini tahmin etmeye çalışır ve sesli bir şekilde adını söyler. Doğru tahminde bulunursa ellerini dürbün yapan grup kazanmış olur ve birbirleriyle yer değiştirirler (Elfet, 1391/ 2012: 17- 23).

El Bilimi'nin kırk yedinci sayısında Ehad Ferehmeni “*Tebriz Oyunlarından*” yazısında 9 tane çocuk oyununun nasıl oynandığını tarif etmiştir. Bu oyunların adları şöyledir; Kondum Kesdim, Kebab Kebab, On İki Duz, Buza Bir Kuş Kondu, Uçdu Uçdu, Barmak Oyunu, İyne İyne, Tek Sen Cüt ve Bucak Tutdu'dur. Örneğin Kebab Kebab oyunu iki çocukla oynanır. Çocuklar karşılıklı dururlar ve biri kebab diğeri de kebabçı olur. Kebabçı çocuk ellerini açar ve kebab olan çocuk da kendi ellerini iç taraftan kebabçı olan çocuğun elleriyle birleştirir. Kebabçı olan çocuk elini öteki çocuğun elinin üzerine çıkarmaya çalışır. Kebabçı üzerine düşeni yapamazsa oyun yeniden başlar. Bura Bir Kuş Kondu oyununda çocuklar ellerini açar ve “*Bura bir kuş kondu.*” derler. Sonra da baş parmaktan başlamak koşuluyla, “*Bu tutdu. /Bu soydu. /Bu pişirdi. /Bu yedi. /Cıkkılı sene kalmadı. /Cıkkılı sene kalmadı.*” sözlerini söylerler (Ferehmeni, 1391/ 2012: 24- 28).

Kırk yedinci sayıda konuyla ilgili bir diğer yazı Aytek Paşaiyan'a aittir. Paşaiyan “*Ecebşer Oyunlarından*” yazısında babası Cafer Paşaiyan'dan derlemiş olduğu beş oyunu anlatmıştır. Bu oyunlar; Ya Tap Meni Ya Tenbi Ol, Cızık Atdı (Aşık Oyunu), Kosa Ağac, Bir Nefse Şir Demek ve Be

Beneci'dir. Örneğin Ya Tap Meni Ya Tenbi Ol oyununda yere bir daire çizilir. Bir oyuncunun da gözleri bağlanarak ortaya atılır ve öteki oyuncular gözü bağlı oyuncuya tekme ya da yumruk atarlar. Gözü bağlı çocuk kendisine vuranın adını tahmin etmeye çalışır, eğer tahmin edebilir ya da kendisine vurana tutabilirse yer değiştirirler. Be Beneci oyununda yaşça büyük çocuklar küçük bir çocuğu kucaklarına alıp parmaklarını teker teker tutup “*Be beneci/ Bey genci/ Şam ağacı/ Şatır geçi/ Koz ağacı/ Kutur geçi/ Habban hubban/Yarıl yırtıl/Su iş/Kurtul*” şiirini okurlar. Çocuk parmaklarını çekince şiir de biter ve çocuğun karnını gıdıklayarak onu güldürürler (Paşaiyan, 1391/ 2012: 29- 32).

Mehammed Alipur Makdum kırk yedinci sayıdaki “*Hüdaferin'de Bir Neçe Oyun*” yazısında on bir tane çocuk oyunun oynanma şeklini tarif etmiştir. Bu oyunlar; Bey Gizir (Şah Vezir) Oyunu, Yumurta Döyüşdürmek, Başdan Oppulma, Kel Gurdaşı, El Mende, Bir Guşum Var Bu Hertene, Top Erebi, Aradan Vurdu, Tek Kişdi (Nakkışlı), Keyiş Götdü (Kayış Götürdü) ve Molla Mindi'dir. Örneğin Başdan Oppulma oyununda çocuklar iki gruba ayrılırlar. Gruplardan birindeki tüm çocuklar ellerini dizlerine koyarak yere eğilir, öteki çocuklar da onların üzerinden atlar. Atlayan çocukların bacağı yere eğilen çocuğa değerse yanmış olur ve eğilen çocukla yer değiştirir. Kelle Kurdaşı oyununda çocuklar iki gruba ayrılırlar. Üç tane taş yarımşar metre aralıklarla dizilir. Gruplardan birindeki çocuklar yaklaşık on metre mesafeden, dizilmiş olan taşları vurmaya çalışır. Taş atan grup tüm taşları vurabilirse öteki gruptaki çocukların sırtına biner. Onlar da belli bir yere kadar sırtlarındaki çocukları taşır. El Mende oyununda beş çocuk bulunur. Bu beş çocuk aralarından birini seçer, seçilen çocuk ortaya geçer ve ötekiler ortadakine vurmaya çalışır. Ortadaki çocuk kendisine vurana yakalamaya çalışır. Bu kez yakalanan çocuk ortaya geçer (Makdum, 1391/ 2012: 33-40).

El Bilimi'nin kırk yedinci sayısında Ehad Ferehmendi, Susan Nevadeh Razi ve Mehammed Elfet “*Gül Gül*” oyununun üç farklı versiyonunu anlatmıştır. Oyunun Susan Nevadeh Razi'nin derlemiş olduğu versiyonunda bir tane gül avuç içinde tutulur ve her iki el yumulup karşıdaki oyuncunun önüne uzatılır. Öteki oyuncu gülün hangi avuçta olduğunu tahmin etmeye

çalışır. Oyunun öteki yazarlar tarafından derlenmiş olan varyantlarında ikiden fazla oyuncu vardır ve oyun iki grup hâlinde oynanır (Ferehmedi, Razi ve Elfet, 1391/ 2012: 40- 41).

Susan Nevadeh Razi'nin kırk yedinci sayıdaki “*Merend Şehrinde Uşakların Oyunlarından*” yazısında sekiz tane çocuk oyununun tarifi ve oyuncu seçimi verilmiştir. Bu oyunlar; El Ele Düyme Bele, Kovala Kaçdı, Gizlenpaç, Yerde Kalan Kurd, Arada Vurdu, Top Erebi (Top Enebir), Hokkulu Koşa ve Kayış Koydu'dur. Örneğin El Ele Düyme Bele oyununda çocuklar el ele tutuşur ve “*El ele düyme bele/Atam gedib başmak ala/Bir tay sene/Bir tay mene/Hoppalan kuş*” tekerlemesini döne döne okurlar. Son dize söylendiğinde çocuklar önce zıplar sonra da yere otururlar. Yerde Kalan Kurd oyununda öncelikle bir ebe yani kurt seçilir. Öteki oyuncular da kurtan kaçıp yüksek yerlere çıkar. Yüksek yerlerde duran çocuklar çıktıkları yerlerden inip yer değiştirirken kurt onları yakalamaya çalışır. Kurtun yakaladığı çocuk ebe yani kurt olur. Hokkulu Koşa oyununda iki oyuncu karşılıklı durur ve birbirlerine top atarlar. Ortadaki çocuk topu yakalamaya çalışır ve kimin attığı topu tutarsa o çocuk yanar ve ikisi yer değiştirir. Oyunlarda oyuncuyu seçmek, ebe olan kişiyi seçmek ya da takımlara bölünmek için çeşitli tekerlemeler okunur. Örneğin; “*Kum pa ni yes/Köme ki yes*” ya da “*Lepe/Duyu/Nohut/Nal/Mıh/Çıh*” (Abidinpur, 1391/ 2012: 43- 49).

El Bilimi'nin kırk yedinci sayısında Mehemmed Elfet “*Dünyanın En Eski Oyuncağı*” yazısında Mardin civarındaki bir kazıda bulunan ve arkeologlarca Kalkolitik Çağ'a ait olduğu tahmin edilen taştan yapılmış traktöre benzeyen bir oyuncak bulunduğunun haberini vermektedir. Oyuncağın 1500 yıllık olduğu tahmin edilmektedir ve şu an Mardin Müzesi'nde sergilenmektedir. Bundan başka bu müzede beş bin yıllık bir taş oyuncak ve ses çıkaran bir kuş oyuncacı da bulunmaktadır (Elfet, 1391/ 2012: 50- 51).

Kırk sekizinci sayı genel olarak çocuk oyunlarına ayrıldığından dolayı “*Ön Söz*”de kısaca sayı içeriğindeki birçok makalede anlatılan “tamaşalı oyunlar”dan bahsedilmiştir (Ön Söz, 1391/ 2012).

Ülker Ocakar kırk sekizinci sayıdaki “*Kolçak Gelin ve Tamaşa*” makalesinde öncelikle kolçak sözcüğünün etimolijisinden bahsetmiştir. Kolçak sözcüğünün anlamı hakkında iki farklı görüş vardır. Birinci görüşe göre kolçak sözcüğü kurçak sözcüğünden gelmektedir, kurmak fiilinden türetilmiştir, kurulmuş anlamındadır. İkinci görüşe göre ise kolçak sözcüğü kol sözcüğü ile ilgilidir ve kola takılan nesnelere genel adıdır. Her iki görüş de temaşa ile ilgilidir. Sözcüğün ilk anlamı kurmak, düzenlemek, organize etmek fiillerinde de yaşamaktadır. Kolçak sözcüğünün kola takılan oyuncak anlamına geldiği kesindir. Üç türlü kolçak vardır. Bunlardan ilk “uşak kolçağı”dır. Çocuklar bu kolçağa gerçek bir bebekmişçesine muamele ederler, onunla beraber uyur ve ona yemek yedirirler. Şekli de bebeğe benzer. Çok küçük yaşta çocuklar bu oyuncakla oynar. İkinci kolçak “gelin kolçağı”dır. Gelin kolçağı adından da belli olduğu gibi geline benzetilir, tıpkı bir gelin gibi giydirilir. Bu kolçakla yaşça daha büyük olan yani evliliğin ne olduğunu az çok anlayabilen kız çocukları oynar. Üçüncü kolçak ise “terpişen kolçak”dır. Bu kolçak temaşada kullanılan kolçaktır. “Teke çihartmak” gibi oyunlarda kullanılır. Çocukların oynadığı bir şey değildir. Makalenin devamında kolçak kullanılan temaşalı oyunlar anlatılmıştır. Bu oyunlar; Mehmed’in Toyu, Rüstembaz, Bebe Matışka, Çiko Kekadan, Gelin Küreken Kolçak ve düğünlerde oynanan başka oyunlardır (Ocakar, 1391/ 2012: 4- 13).

El Bilimi’nin kırk sekizinci sayısında Ali Mehmed Halefizengir “*Evcik Evcik*” başlığı altında önce küçükken oynadıkları evcilik oyununun sonra “Germi’de Teke Oynatma Debi” alt başlığında da ağaç dalını keçiye benzetererek tekemçileri taklit ettikleri oyunu anlatmıştır. Metnin sonunda da tekemçilerin okuduğu şiirlerden örnekler vermiştir. Evcik Evcik yani evcilik oyunu yazın dışarıda kışın ise içeride oynanır. Evcik Evcik’te birbirine komşu iki ev olur ve çocuklar tıpkı büyüklerin yaptığı gibi komşuluk yaparlar, bazen evdeki bir küçük kız gelin rolüne bürünür ve öteki eve gelin gider. Kimi zaman da çocuklar ağaç dallarına tekemçilerin yaptığı gibi keçi görünümünü vererek oynarlar (Halefizengir, 1391/ 2012: 14- 19).

Kırk sekizinci sayıda konuyla ilgili bir başka yazı Alireza Sarrafi’ye aittir. Sarrafi “*Urmiye Otak İçi Oyunlarından*” makalesinde Mendil Mendil

ve Mal Kesdi oyunlarının nasıl oynandığını anlatmıştır. Örneğin Mendil Mendil oyunu bir nevi gölge oyunudur. Kişi iki eline de bir mendil alır, bunları parmaklarına dolar. Bir masal anlatmaya başlar ve mendillere masal kahramanlarının şekillerini vererek, masal kahramanlarının maceralarını duvara gölge olarak yansıtır (Sarrafı, 1391/ 2012: 20- 23).

Susan Nevadeh Razi kırk sekizinci sayıdaki “*Otak Oyunlarından 2*” yazısında on tane oyunun oynama şeklini tarif etmiştir. Bu oyunlar; Çekişmek, Meş Bağlamak, Lal Oyunu, Addan Bağlaşmak, Konak Bacı, Kolçak Parça, Koleybanı ve üç tane tane kibrit oyunu olmak üzere toplam on tanedir. Örneğin Çekişmek oyunu tavuğun lades kemiği ile oynanır. İki kişi kemiğin bir ucundan tutar ve kaybedenin kazanana alması için bir şey, örneğin bir çorap, belirlerler. Oyun bitene kadar oyuncular birbirlerinin elinden bir şey almazlar, aldıklarında da “yadımda” derler. Bu kelimeyi söylemeyi unutunca karşısındaki oyuncu “yades” der ve böylece kazanmış olur. Kibrit oyunlarından birinde de çocuklar önce dört tane kibrit çöpünü halı ya da kilimin tüyleri içine dik bir şekilde karşılıklı yerleştirir, sonra bunların da üzerine başka kibrit çöpleri koyarak çatı yaparlar. Oyun kibrit çöplerinin üst üste koyulmasıyla ilerler, inşa edilen minik ev devrilene kadar devam eder (Razi, 1391/ 2012: 24- 29).

El Bilimi'nin kırk sekizinci sayısında Ehad Ferehmendi “*Alana Kendinde Otak Oyunlarından*” yazısında beş tane çocuk oyununu anlatmıştır. Bu oyunlar; Eteğe Daş Koydu, Deyirman Deyirman, Şele Şele, Kim Apardı ve Mutal Mutal'dır. Örneğin Deyirman Deyirman oyununda en az üç oyuncu olur. Oyunculardan biri yüzükoyun bir şekilde yerde durur. Öteki oyuncular ellerini yumruk yaparak yerdeki çocuğun sırtına koyar ve ellerini sık sık değiştirirler, yerdeki oyuncu bunları görmez. Yerde yüzükoyun duran oyuncunun bilmesi gereken şey sırtında kimin eli olduğudur (Ferehmendi, 1391/ 2012: 30- 33).

Hasan M. Caferzade kırk sekizinci sayıdaki “*Beş Daş, Üç Daş, Beş Duz, Üç Duz*” makalesinde birkaç çocuk oyununu anlatmıştır. Caferzade'nin anlattığına göre üç taş oyunu kızlar arasında genellikle 5- 8 yaş aralığındaki çocuklar tarafından oynanmaktadır. Oyunda iki oyuncu olmalıdır. Bu oyun için küp şeker büyüklüğünde üç adet taşa ihtiyaç vardır,

hem kapalı hem de açık alanlarda oynanabilir. Oyunun ilk aşamasında oyuncu iki taşı yere koyar ve bir taşı havaya fırlatır. Oyuncu havadaki taş yere düşene kadar yerdeki taşlardan birini eline almalı ve aynı zamanda havadaki taşı da yakalamalıdır. Oyunun ikinci aşamasında oyuncu havaya bir taş attıktan sonra yerdeki iki taşı birden eline almalı, aynı zamanda havaya attığı taşı da tutmalıdır. Beş taş oyunu ise üç taşın daha fazla taşla oynanılan versiyonudur. Oyuncu ilk aşamada yerden bir, sonra iki, sonra üç, en son da dört taş almaya çalışır ve oyun biter. Oyunun başka bir versiyonunda da oyuncu elindeki bütün taşları havaya atar ve elinin tersiyle taşları yakalamaya çalışır. Elinin üstüne düşen taşları tekrar yukarı atar ve bu kez de avucunun içiyle yakalamaya çalışır, yerde kalan taşları da birer birer toplar. “Üç duz” ise nohut büyüklüğünde üç adet taşla oynanılır. İç içe üç tane dörtgen çizilir. Sonra kesişen yerlere taşlar konmaya çalışılır. Kesişen üç yere taş koymak bir puan getirir. Oyun bu şekilde devam eder (Caferzade, 1391/ 2012: 34- 41).

Kırk sekizinci sayıda konuyla ilgili son yazı Feridun Mehemedi'ye aittir. Mehemedi “*Tös Ebe Oyunu*” makalesinde başlıkta adı geçen oyunun nasıl oynandığını tarif etmiştir. Bu oyun en az 2 en fazla 4 kişiyle oynanmaktadır. Oyun için oyundaki her çocuk yere “ebe” adı verilen çukurlar kazar ve yaklaşık olarak bir nohut büyüklüğünde olan yedi taş toplar. Atılan ilk iki taşın adı “day”, üçüncü ve dördüncü taşın adı “kütek”, yedinci olarak atılan taşın adı “bitek” dir. Önce bütün taşlar çukurlara atılır ve çocuklar çukurların yanına geçerek oynamaya başlar. Oyuna kimin başlayacağını belirlemek için sayışma yapılır, yani bir sayı, örneğin on sayısı, belirlenir. Ona kadar sayılır ve on sayısına denk gelen çocuk oyuna başlar. Oyuna başlayan çocuk, elindeki taşları öteki çocukların çukurlarının içine teker teker atar. Sonuncu taş hangi çocuğun çukuruna gelirse o çukurdaki taşları oyuna başlayan çocuk alır. Almaya hak kazandığı taşları ilk yaptığı gibi teker teker çukurlara dağıtır. Çocuk, elindeki taş boş bir çukura gelene kadar bu işe devam eder. İkinci aşamada çocuklar ellerinde kalan taşları kendi çukurlarına atar. Çukurunu dolduran ve elinde fazla taş olan çocuk bunu oyun arkadaşına borç verebilir. Yedi taş borç veren çocuk başka oyunculardan birinin çukuruna sahip olabilir. Yeni alınan çukura

“katır” denilir. Taşı biten oyundan çıkar. Bütün çukurlara sahip olan çocuk oyunu kazanır (Mehemmedi, 1391/ 2012: 42- 45).

Derginin elli dokuzuncu sayısında Ali Mehemed Halefizengir “*Germi Oyunları 1*” yazısında öncelikle oyun kelimesinin anlamları hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda tarif edilen 14 oyun aşıkla oynanan oyunlar ve ağaç ile oynanan oyunlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Halefizengir’e göre çocuk oyunları eskisi kadar yaygın olmadığı hâlde yine de oynanmaktadır. Kimi oyunlar yalnızca çocuğu eğlendirmeyi amaçlarken kimileri de fiziksel ya da zihinsel bakımdan güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Milli kültürün bir parçası olan oyunlardan bazıları ise milletin idarecilik anlayışı ile ilgili fikirler vermektedir. Bazı oyunlar eski insanların dini inançlarına ait bir ritüelin parçası iken bugün çocukları eğlendirmektedir. Oyun kelimesi Türkçe kökenlidir, din ve büyü ile ilişkilidir. Halefizengir oyun ile ilgili temel bilgilerden kısaca bahsettikten sonra başka Türk lehçelerinde oyun ve oynamak anlamına gelen kelimeleri de vermiştir. Örneğin kelime Kazak Türkçesinde “oynav”, Başkurt Türkçesinde “uynav”, Kırgız Türkçesinde “oyna” şekilleriyle bulunmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde kelime hoş vakit geçirmek için insanların beraber yaptıkları eğlence, raks, hile anlamlarına gelmektedir. Halefizengir kelime anlamlarından sonra aşığın bazı özelliklerinden söz etmiş ve aşık ile oynanan oyunları anlatmıştır. Aşık, hayvanın arka bacağından elde edilen bir çeşit kemiktir. Altı tane yüzü vardır. Bu yüzlerin adları; cik, bük, avçı, tuvhan, cik omba ve bük omba’dır. Aşık genellikle koyun ve keçiden alınır. Aşıkla oynanan yedi adet oyun anlatılmıştır. Bunlar; Üçem, Cız, Kaleşek (Kalaşek), Kor, Göyden Geldi, Yerde Ötdi (Yerde Ötdü), Sakka Vırdı (Vurdu). Örneğin Sakka Vurdu (Vurdu) oyununda her çocukta sakka adını verdikleri aşıklar bulunur. Çocuklardan biri sakkasını ortaya koyar ve öteki çocuklar kendi sakkalarını sırayla ortadakine atarak ütmeye yani kazanmaya çalışır. Kimse aşığı üdemezse çocuklar aşık sahibine aşık, ceviz, düğme gibi bir şey verir. Bu oyunda aşık yerine taş parçası da kullanılabilir. Yedi tane de ağaç oyunu anlatılmıştır, bunlar; Düyme Ağac, Dokkuz Öküz, Sancma Agac, Sütdü Sümüg (Sütlü Sümük), Höyme Ağac, Cuz Meresi, Çiling Ağacı. Örneğin Sütdü Sümüg (Sütlü Sümük) oyununda yere bir çizgi çizilir. Çizginin

ortasına küçücük bir çukur kazılır. Sonra bir kemik parçasının kenarlarını kırarak “cuz” adı verilen bir şey yapılır. İki takım hâlindeki oyuncular ellerindeki sopaları cuza vurarak çizginin ortasındaki küçük çukura denk getirmeye çalışır ve bunu yaparken takımlar birbirlerini engeller. Kemik parçasını çukura sokan taraf kazanır. Sonra yenilen taraftan bir oyuncu seçilir ve yere çizilen çizginin içinde gözleri bağlı şekilde durur. Bu oyuncu çizgi içindeki çukuru öteki oyuncular ona vururken bulmaya çalışır (Halefizengir, 1392/ 2013: 16- 33).

Parisa Dadaşpur altmışıncı sayıdaki “*Oyunlar*” yazısında anne ve babasından derlemiş olduğu altı oyunun nasıl oynandığını tarif etmiştir. Bu oyunlar; Turana Döydü Oyunu, Göy Mıncığı Oyunu, Nene Meni Kurda Verme Oyunu, Habban Hubban Oyunu, Badam Oyunu’dur. Örneğin Turana Döydü Oyunu erkeklere has bir oyundur. Bu oyunda oyuncular iki takıma ayrılırlar. Yere bir daire çizilir. Takımlardan biri dairenin içinde diğeri dairenin dışında durur. Dairenin içine kayış koyulur. Dairenin dışındaki çocuklar içindeki çocuklardan bu kayışları almaya, içerideki çocuklar da buna engel olmaya çalışır. Nene Meni Kurda Verme oyununu 7 yaşından büyük çocuklar oynar. Bu oyun kız erkek karışık oynanır. Oyunculardan biri kurt, diğeri anne, ötekiler de yavru olur. Yavrular annenin arkasına dizilirler, kurt hangi yavruya dokunursa o yavru oyun dışı kalır. Son yavru bitene kadar oyun devam eder (Dadaşpur, 1392/ 2013: 25- 28).

El Bilimi’nin altmışıncı sayısında Ali Mehemed Halefizengir “*Germi Oyunları 2*” yazısında Azad Rahmani ve Salamat Rahmani’den derlediği yedi tane çocuk oyununun nasıl oynandığını tarif etmiştir. Bu oyunların isimleri şöyledir; Al Karakuşum, Beş Daş, Öküz Kesme, Addaşma (Adlaşma) , Beyime Gezir, Papak Götdü ve Şekmende. Örneğin Al Karakuşum oyunu erkekler arasında oynanır. Oyuncular iki gruba ayrılır. Bir grup sırtını duvara verir, eğilerek ellerini dizlerine koyar. Öteki grup da bunların karşısındadır. Bu oyuncular birbirlerine bir papak atarak, “*Al karakuşum, düşme karakuşum.*” derler. Papak düşene kadar oyun bu şekilde devam eder. Amaç fiziki açıdan güçlenmektir. Addaşma oyununda iki oyuncu vardır. Oyunculardan biri bir isim söyler. Öteki oyuncu

arkadaşının söylediği ismin son harfiyle başlayan yeni bir isim söyler (Halefizengir, 1392/ 2013: 48- 55).

Ali Mehemed Halefizengir derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarındaki “*Germi Oyunları 3*” yazısında Germi’de çocukların oynadığı on dokuz tane oyunun nasıl oynandığını tarif etmiştir. Bu oyunların adları şöyledir: Bazarun (Bazarın) Pazar, Başa Döydü, Tepüy Dövşi (Tepik Döyüşü), Top Arebi (Top Ağacı), Hıy Hıy, Kartopı (Kartopu), Cıza Girdi, Kayış Götdi (Kayış Götürdü), Mumabasdı (Kuma Basdırdı), Kığ Meresi, Gizdelenpaç (Gizlenpaç), Molla Haray, Ten Tene Tuşdan (Ten Tene Tuşlan), Mutal Mutal, İyne İyne, Handaca, Yoldaşım Yoldaşım Seni Kim Apardı (Aparır) (Cüce Gözü), Yumurta Çakkışdırma ve Yumurta Oyunu’dur. Örneğin, Başa Döydü oyunu beş altı çocukla oynanır. Seçilen bir çocuk dizlerini yere koyarak çöker. Sonra başka bir çocuk yere çöken çocuğu kaldırmaya çalışır. Çocuğun ayağı çıkınca oyun biter. Kartopu oyununda çocuklar ikiye ayrılır ve birbirlerine ellerinde sıkıştırarak top şekline getirdikleri karı atarlar. Yumurta Çakkışdırma oyunu genelde bayramlardan önce yapılır. Bir çocuk yumurtayı elinde ucu biraz çıkacak bir biçimde tutar. Öteki çocuk elindeki yumurtayla karşısındaki çocuğun yumurtasını tokuşturur (Halefizengir, 1392/ 2013: 94- 108).

Derginin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında Susan Nevadeh Razi “*Oyunlar ve Oyuncaklar*” yazısında oyuncaklar ve oyunun çocuk için öneminden söz etmiştir. Arkeolojik kazılarda bulunan küçük heykellerin oyuncak olduğu düşünülmüştür. Kazılarda bulunan bu oyuncaklar hayvan ve insan şekillerindedir. Çocuk eğitiminde oyuncakların rolü önemlidir. Oyuncaklar çocukların çevreyi ve kendini tanımasını, iletişim kurabilmesini, konuşma becerilerini geliştirmesini sağlar. Teknoloji ilerledikçe oyuncaklarda da değişim olmuştur. Eskiden oynanan oyunların çocukların zekasına olumlu yönde katkıda bulunduğu düşünülmektedir (Razi, 1393/ 2014: 39- 48).

Havar İbadi derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarındaki “*Kuş Göresdi Oyunu*” yazısında başlıkta geçen oyunun oynanma şeklini anlatmıştır. İbadi bu oyunu Cemşid Dadur Memkani’den derlemiştir. Kuş Göresdi için en az dört çocuk gereklidir. Oyuncu sayısı ne kadar çok olursa

oyun o kadar eğlenceli olur. Oyunu oynamak için önce yere bir büyük bir de küçük olmak üzere iç içe iki çember çizilir. Küçük çemberin içine bir kayış konulur. Çocuklar takımlara ayrılır. Takımların biri büyük çemberde diğeri iç taraftaki küçük çemberde durur. Oyunculardan birinin gözü bağlanır. Gözü bağlı oyuncu küçük çemberin içindeki kayışı almaya çalışır. Gözü bağlı çocuk belli bir sürede kayışı alamazsa öteki takım arkadaşlarından birinin gözünü bağlarlar, bu sefer de o çocuk kayışı almaya çalışır. Kayışı alamayan takım yenik sayılır. Sonra öteki takım kayışı alamayan çocukların kulaklarını tutar ve gökyüzünde belirledikleri sayı kadar kuşu kendilerine göstermesini isterler. Oyun çocuklar yorulana kadar devam eder (İbadi, 1393/ 2014- 1394/ 2015: 106).

Derginin seksen ikinci sayısında Semir Kahyaoğlu “*Türkmen Uşak Edebiyatından Bir Örnek*” başlığı altında 14 tane çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Yazar burada anlattığı oyunları Eskişehir’deki bir seminerde sunmuştur. Oyunlar Tuzhurmatu ağzıyla kaleme alınmıştır. Bu oyunlar; Av Av Oyunu, Sapan Daşı Oyunu, Merzih Oyunu, Til Erbana Oyunu, Daş Gille Oyunu, Hamam Kul Oyunu, Arhda Çimmek Oyunu, Kağıd Kuş Oyunu, Tub Ekmek Oyunu, Yerden Üssek Oyunu, Çukura Atma Oyunu, Kol Kisme Oyunu, Moncuğa Tuma Oyunu, Elik Melik Oyunu’dur. Örneğin Av Av Oyunu 6 ve 11 yaş arasındaki kız çocukları tarafından oynanır. Çocuklar yere bir sınır çizerler ve burayı ev olarak kabul ederler. Çizdikleri sınırın içine beşik, beşiğin içine de bir bebek koyarak ninilerle sallarlar. Yerden Üssek Oyunu 4 çocukla oynanır. Bir tanesi ebe olur ve diğer üçü yüksek bir yere çıkar. Ebe yere inen çocuğa dokunursa, dokunduğu çocuk yanar. Çukura Atma Oyunu için yere çukurlar kazılır, bunların içine top atılır. Moncuğa Tuma Oyunu için bir boncuk saklarlar, boncuğu bulan oyunu kazanır. Bu oyunu kız çocukları oynar (Kahyaoğlu, 1395/ 2016: 168- 172).

El Bilimi’nin seksen üçüncü sayısında İlyas Emir Hasani’nin yazıp Alireza Sarrafi’nin çevirdiği “*Sekkide Kalk Oyunu*” anlatılmıştır. Bu oyunu kız çocukları oynar, oyun için iki çocuk gereklidir. Çocuklar kollarını birleştirip tek ayak üzerinde dururlar ve birbirleriyle soru cevap şeklinde konuşurlar. Birinci çocuk: “*Bacı, bacı can!*”. İkinci çocuk: “*Can bacı can!*” Birinci çocuk: “*Çerçi gelib.*” İkinci çocuk: “*Hara bacı can?*”

Birinci çocuk: “Göl başında.” İkinci çocuk: “Neme getirib?” Birinci çocuk: “Al moncuğu.” İkinci çocuk: “Neye verirdi?” Birinci çocuk: “Dağarcuğa.” Bunu dedikten sonra her iki çocuk: “Sekkide kalk, sekkide kalk.” der (Hasani, 1395/ 2016: 38).

İlyas Emir Hasani seksen üçüncü sayıdaki “*Razkan’da Yerli Oyunlar (Bazıhaye Mehelli Der Razkan)*” yazısında Razkan’da oynanan birkaç çocuk oyununu anlatmıştır. Bunlardan birinin adı “keleş”tir. Bu oyunda çocuklar keleş denilen ayakkabılarının tekini çıkarıp ellerine alır ve koşar. Yakalanan çocuğu döverler. Bir başka oyun “ellek”tir. Bu oyunu erkek çocukları oynar. Bu oyunda yaklaşık 30 cm’lik bir tahta iki taşın üzerine konulur. Daha uzun bir tahta parçasıyla bu 30 cm’lik tahta daha uzağa fırlatılmaya çalışılır. Bu tahtayı havada yakalayan çocuk yenmiş sayılır. Havada yakalanmadığı takdirde ilk baştaki iki taşın üzerine konulur. Kim yenerse bir üst aşamaya geçer. Diğer oyunlar aşık, eşek beli sindirme, cızık pozma, leyleydir (Hasani, 1395/ 2016: 39- 40).

Nasır Razi seksen yedinci sayıdaki “*Azerbaycan Folklorunda Çocuk Oyunları (Bazıhay- e Folklorik- e Kodekane Der Azerbaycan)*” yazısında 37 tane çocuk oyununun nasıl oynandığını anlatmıştır. Bu oyunların adları şöyledir; yedi duz (yedi daş), gizlenpanc (şöbe şöbe, göz yumdu), gül gül (gül ya puç), arada vurdı (topunan vurdı), eteğe daş koydu, ayak cızık (ley ley), uşdu uşdu, ip geçdi (ip atdı), iyne iyne, beş daş, bucak tutdı, pişdek geçdi, pil deste, top tutmak (top almak), top erebi, teksen cüt, cüce gözü (yoldaş, yoldaş seni kim apardı), cula tutma (cula cula), horuz horuz, dala mindi (göyde ne var), darı sepme, donbalapıstan, zöyüldak, şeker penir, kaçan kaçan, kondu koşdu, kebab kebab, kuf, gözde kulakda (destmal saldı), gözü bağlıcı (göz yumdu), keyiş keyiş, aşık, yumurta oyunu, aşırma, cızık atdı, bazı mazi mazi, it kusdu (benövşe, gele gele), çekişmek. Örneğin yedi duz oyununda yedi adet taş ve bir topa gerek vardır. Bu oyun için çocuklar iki takıma ayrılır. Takımlardan biri üst üste konan taşları üç dört metre mesafeden topla vurmaya çalışırlar. Öteki takım da bu taşları korumaya uğraşır ve topun kendilerine değmesinden kaçınarak dağılan taşları tekrar üst üste yerleştirirler. Gizlenpanc oyunu saklambaca benzer. Çocuklar kimin gözlerini yumacağını belirlemek için yazı tura atarlar. Seçilen kişi duvara

yüzünü kapayarak gözlerini yumar, öteki çocuklar da saklanmaya çalışır. Herkes saklandıktan sonra gözünü açan çocuk saklananları bulmaya çalışır. Gözünü yuman çocuk saklanan herkesi tespit ederse yenmiş sayılır ve sonra başka bir çocuk gözünü yumar. Eğer saklanan tüm çocukları tespit edemezse tekrar gözünü yumar. Arada vurdı oyununda bir çocuk ortada durur ve çocuğun her iki tarafında da iki takım çocuk bulunmaktadır. Bu takımlar ortada duran çocuğu topla vurmaya çalışırlar. Ortadaki çocuk topu tutarsa puan alır. İyne iyne oyununda çocuklar yuvarlak bir şekilde yere oturur. Aralarından bir kişi seçerler. Çocukların hepsi ellerini yumruk yaparak ortada birleştirirler. Seçmiş oldukları kişi bir tekerleme okur ve tekerleme okunurken çocuklar yumruklarını sırayla açar. Yumruğunu en son açan çocuk oyunu kazanır. Bu oyun kış gecelerinde oynanılır. Bucak tutdı oyununda oyundaki kişi sayısından bir eksik köşe gereklidir. Herkes bir köşeyi tutmaya çalışır. Hiçbir köşeyi tutamayıp açıkta kalan kişiye kurt denilir. Köşe tutan kişiler yerlerini değiştirmek zorundadır. Kurt denilen yani açıkta kalan kişi öteki oyuncular yer değiştirirken onlardan birini tutup köşesini kapabilir. Top tutmak oyunu üç kişi arasında oynanılır. İki kişi karşılıklı olarak birbirlerine top atarlar ve üçüncü kişi ortada durarak bu topu tutmaya çalışır. Ortadaki kişi herhangi birinin attığı topu yakalarsa topunu kaptıran ortaya geçer. Zöyüldak oyunu kışın kar yağdığında oynanır. Bu oyunda çocuklar yağmış olan karları tepeleme yığarlar ve bunun üzerinden kayarlar. Bu oyunda yenmek ya da yenilmek söz konusu değildir. Sadece eğlenmek için oynanılır (Razi, 1396/ 2017: 52- 75).

Derginin seksen yedinci sayısında Mehemmed Abidinpur “*Karadağ Kendlerinde Uşak Oyunları*” yazısında Merci Merci ve Hello Çello oyunlarını anlatmıştır. Örneğin Merci Merci oyununda çocuklar iki gruba ayrılırlar. Sonra: “*Oh atdı, oh tutdu, sum beledi, aradan bu çıhdı.*” derler ve çıkmayan çocuklar aynı hizada beklerler. Çıkanlar, çıkmayanların arkasında durur. Çıkmayan çocuklardan biri kendi hizasının önüne geçer ve elleriyle gözlerini kapatır. Başka gruptan bir çocuk, gözünü kapatanın sırtına dokunarak onu iter. Gözü kapalı olan, kendisini kimin ittiğini tahmin etmeye çalışır. Hello Çello oyununda da çocuklar iki takıma ayrılır. Oyun oynamak için yere bir çukur kazılır. Bu çukura Elatlar “ene”, Karadağlılar

“kona” der. Çocuklar “çiling” dedikleri kısa bir dal parçasını da bu çukurun üzerine koyarlar. Daha uzun bir dal parçasıyla küçük olana vurulur. Karşı takım yukarı fırlayan küçük dalı havada yakalamaya çalışır. Tahta yakalandığı takdirde takımlar yer değiştirir. Eğer havada yakalanmazsa bu küçük tahta parçası ene içine sokulmaya çalışılır. Enenin başında da bunu engellemek için karşı takımdan bir çocuk beklemektedir. Oyunu kazanan takım, kazanamayanın sırtına biner (Abidinpur, 1396/ 2017: 76- 77).

Derginin seksen yedinci sayısında Mehemed Abidinpur’un konuyla ilgili diğer yazısı “*Merend’de Uşak Oyunlarından Bir Neçe Sözle ve Neçe Oyun*”dur. Abidinpur yazısında öncelikle çocukların oyun oynamadan önce takımlara bölünmek ve oyuna kimin başlayacağını belirlemek için bazı tekerlemeleri söyleyerek sayıştıklarını anlatmış, sonra da 4 tane çocuk oyununun oynanma şeklini tarif etmiştir. Bu oyunlar; Kovala Kaşdı, Gizlenpanç, Arada Vurdu ve Kayış Götdü’dür. Örneğin Arada Vurdu oyununda oyuncular iki takıma bölünür. Takımlardan biri araya geçer. Öteki takımdaki oyuncular da ikiye bölünerek bunların önüne ve arkasına geçer ve aradakileri topla vurmaya çalışırlar. Kendisine top değen oyuncu oyundan çıkar. Aradaki oyunculardan birisi atılan topu havada tutarsa ona “k1st” derler. Yani o oyuncu can kazanır. Bu kişi daha önce kendisine top değip de yanan bir arkadaşını oyuna tekrar sokabilir ya da kendisini sonra top değerse yanmaz ve oyunda kalma hakkını koruyabilir. Top atanlar ortada tek bir oyuncu bırakana kadar top atmaya devam ederler. Ortada son kalan oyuncuya on kez daha top atılır. Ortadaki oyuncu bu topların hepsinden kurtulursa yanan arkadaşlarını oyuna tekrar sokabilir (Abidinpur, 1396/ 2017: 78- 80).

Derginin aynı sayısında Mehemed Abidinpur “*Çayherzen Kendinde Ana Bala Oyunları*” yazısında anne va babasından derlediği çocuk oyunlarını anlatmıştır. Örneğin oyunlardan birinde anne çocuğunun parmaklarına teker teker dokunarak, “*İyne iyne/Ucu düyme/Bey bey yence/ Bir kince/Şam ağacı/Şatır geçi/Koz ağacı/Kotur geçi/Habban hubban/Yarılt yırtıl/Su iç kurtul.*” der. Tekerleme bitince anne, çocuğun elini gıdıklar ya da yavaşça çimdikleyerek “*Cızzz!*” der. Sonra anne, çocuğunun elini tutarak, “*Pişğim pişğim mavina/Getdi sıçan oyna/Pişdi desem*

kaçmıyasan/Balamın elini kapmıyasan.” der. Bundan sonra da anne, çocuğuna sarılarak, *“Hamannı, ha hamannı/Eşşekler yedi samanı/Hanı balamın tumanı/Ovdu ba ağaç başında/Yeddi tuhaş başında/Derman arhında eşşek ölüb/Karga deyir arhıdı/Kacle deyir çarıhdı. Pişik deyir: Ne garıldıyırsan? Ne gırıldıyırsan?”*. Tekerleme bittikten sonra anne, çocuğunu yiyor gibi yapar (Abidinpur, 1396/ 2017: 81- 82).

Güneş Emani seksen yedinci sayıdaki *“Hapban Hupban”* yazısında öncelikle çocuk oyunlarının çocuğa etkisi üzerinde durmuştur. Emani çocuk oyunlarının çocuk için bir nevi hayat dersi olduğunu belirtmiştir. Çocuk için oyun kendini göstermek için bir fırsattır, böylelikle çocuk oyun vasıtasıyla özgüvenini de artırmış olur. Emani daha sonra Hapban Hupban oyununu anlatmıştır. Bir kişi çocukları bir yere toplar ve ellerini yere koymalarını söyler, kendisi de tek elini kenara koyar. Sonra diğer eliyle çocukları tek tek göstererek bir tekerleme okur: *“Hapban hupban, yartil yırtıl, su iç, kurtul kurtul.”* Tekerleme bitip de kurtul kelimesi kime denk gelirse o çocuk elini üste koyar. Sonra: *“İyne iynece, / Ucu düymece, / Birbiri ce, / Bir keçi ce, / Şam ağacı, / Şatır geçir, / Koz ağacı, / Kotur geçir, / Bağrı kara, / Çıh kırağa.”* Son cümle denk gelen çocuk elini çıkarır. Tekerlemeleri okuya okuya en sonunda çocukların hepsi elini kurtarır sadece birinin eli kalır. Tek kalan çocuğun sırtına çocuklar elini koyar ve ona sorarlar: *“El el üstü kimin eli?”* Bu soruya muhatap olan çocuk sırtında kimin eli olduğunu bilirse oyunu kazanır. Eğer bilemezse çocuklar soruyu doğru bilemeyenin sırtına vurup: *“Çalın çalın yalan dedi/Çal eşşeğe palan dedi/Deyirmana getirdi tazı/Yedi mazı öldü tazı/Deyirmana girdi köpek/Yedi kepek öldü köpek.”* derler. Sonra oyunu başlatan kişi yenilen çocuğa: *“Derede ne ölüb? (yatıb?)”* diye sorar. Çocuk buna cevap olarak olumlu özellikleri olan bir hayvan adı söylemelidir, örneğin; ceylan, aslan gibi. Sonra aynı kişi çocuğa: *“Başına ne yığışib?”* diye sorar. Bu soruya çocuk ne cevap verirse versin, öteki çocuklar onu çimdikler ya da hafifçe vurur (Emani, 1396/ 2017: 83-86).

Seksen yedinci sayıda Nimetullah Caferi *“Yegan’da Olan Uşak Dünyası ve Uşak Oyunları”* yazısında öncelikle çocuk için oyunun ve onun dinlediği masal, tekerleme gibi türlerin önemini anlatmıştır. Çocuk dünyaya

geldiğinde bomboş olan zihni oyun ve çocuk edebiyatı türleri sayesinde dolar. Çocuklar masal dünyasında verilmek istenen mesajları kabul edip öğrenir. Bunlar oyunlarla birlikte çocuğu dış dünyaya hazırlar. Tekerlemeler de çocuğun dil öğrenmesine yardımcı olur. Bunlardan sonra Caferi bayramlarda boyanmış yumurtalarla, yumurtaları birbirine vurmak suretiyle oynanan “Yumurta Döyüştürdürmek” oyununu anlatmıştır (Caferi, 1396/ 2017: 87- 90).

Seksen yedinci sayısında konuyla ilgili son yazı Mehemmed Abidinpur’a aittir. Abidinpur “*Siz Bu Oyuncağa Ne Deyirsiniz?*” makalesinde tahterevalliye Merend’in köylerinde verilen farklı isimleri vermiştir. Burada 22 isim verilmiştir. Bu isimlerden şunlardır; halıd bulud, cingili tov, kalhar yatar, dingilen hop, atdırma, kalın kiş, kökgü balaban, donbalan piş, mimbili misto, bambılı musey, nenedi, aldur buldur, donbalan pıstan, mizan terzi, hambal dombal, donbalan pıstan, cıncılı pıstan, tendirim düşen, kalhar yatar, dingilen koç kuz, dingili kuz, pandalan piştov (Abidinpur, 1396/ 2017: 117- 118).

Derginin doksan ikinci sayısında Argu mahlaslı yazar “*Halaç Türkleri ve Bağdadi Şahsevenleri Arasında Gap Oyunu (Gap Bazi Der Miyan İl- e Şahseven- e Bağdadi ve Torkan- e Halac Bazıy- e Cofte)*” makalesinde aşık oyununun Halaç Türkleri arasında nasıl oynandığını anlatmıştır. Aşık oynamak için yere bir daire çizilir, bu çizginin içine aşıklar konulur. İki metre mesafeden aşıklar vurularak çizginin dışına çıkarılmaya çalışılır. Aşığı vurarak çizginin dışına çıkarmayı başaran kişi vurduğu aşıkları kazanır ve tekrar atış yapma hakkı kazanır. Halaçlar bu oyunu kışın oynar. Aşıklar ipe dizilip tavana asılarak gelecek yıl için saklanır (Argu, 1396/ 2017: 145).

Rüya Rak doksan dördüncü sayıdaki “*Geleneksel Oyuncakların Kıyafetlerinin İhya Olunma Gerekliliği (Lüzum- e Ehyay- e Lebasha ve Eruskehay- e Bumi)*” yazısında öncelikle İran Türklerinin geleneksel giyimlerinin yaşatılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Daha sonra Horasan’da yaşayan bir hanımın Azerbaycan’ın geleneksel oyuncaklarını ve bu oyuncaklara giydirilen geleneksel kıyafetleri yeniden yapmaya

başladığından söz etmiş ve annelerin çocuklarını geleneksel oyuncaklarla büyümesi konusunda öğütler vermiştir (Rak, 1396/ 2017: 125- 130).

Derginin doksan sekizinci sayısında Nefis Sinafer “*Kulla Gelin*” makalesinde Kaşkay Türk çocuklarının kullandığı bir oyuncak kumaş, pamuk, tahta ve ipten yapılmaktadır. Tahtanın üzerine kumaş parçalarından kıyafet yapmak suretiyle oluşturulur. Hem çocuk oyuncakı olarak hem de halaylarda kullanılır (Sinafer, 1396/ 2017: 102).

Gulamıza Komicani yüz birinci sayıdaki “*Komican Oyunları (Bazıhay-e Komican)*” makalesinde Komican’da çocukların oynadığı 9 adet oyunu tarif etmiştir. Bu oyunların isimleri şöyledir: göv göv salar pennir, tennir be tennir, ciz oyunu, dest endaz (atılma), hamza ali, cızlık pozma, dorna kov kov, duvak, kale kale. Örneğin kale kale oyununda çocuklar beşer kişilik iki gruba ayrılır ve bu gruplardaki çocuklar el ele tutuşur. Her grup bir kaledir. Her gruba yani kaleye molla denilen bir lider seçilir. Bu gruplar birbirlerinin üzerine binmeye çalışır. Grup üyelerinden biri rakip grupla temas ettiği takdirde rakip grubun içine alınır. Hamza ali oyunu da Türkiye’deki birdirbir oyununa benzemektedir. Çocuklar sırayla yere doğru eğilir ve birbirlerinin üzerinden atlarlar. Atlarken de tekerleme okurlar. Cızlık pozma oyununda çocuklar iki gruba ayrılırlar ve süre tutarak sivri bir cisimle herhangi bir duvarın çeşitli yerlerine çizik atmaya başlarlar. Süre dolduktan sonra gruplar yer değiştirip attıkları çizgileri bulmaya çalışır. Tüm çizgileri tespit eden galip olur (Komicani, 1397/ 2018: 21- 31).

Bu sayıda çocuk oyunları ile ilgili ikinci yazı Mecid Resuli’ye aittir. Resuli “*Famerin Köyünde Oyunlar (Bazıhay-e Rustay-e Famerin)*” yazısında Famerin’de çocukların oynadığı 5 adet oyunu tarif etmiştir. Bu oyunlar; Nadir savaşı, daştan çüfte, attulma keriş, yumurta yumurta oyunu, şir ya het oyunudur. Örneğin Nadir savaşı oyunu iki kişi arasında oynanmaktadır. Satranca benzemektedir. Bir tahta ya da kağıt üzerine 24 adet kare ve iki üçgen çizilir. Üçgenler kale vazifesindedir. Çizilen 24 karenin kesişim noktalarına taş ya da kum konulur. Böylelikle her iki taraf için 18 adet taş ya da kum elde edilir. Taraflar birbirlerinin taşlarını ya da kumlarını elde etmeye çalışır. Tarafların taş ya da kumları bitene kadar oyun

devam eder. Bu oyun Nadir Şah zamanından bugünlere kadar gelmiş bir oyundur. Daştan çüfte oyununda bir metre çapında bir yuvarlak çizilir. Bu yuvarlak çizginin kenarlarına yani tam olarak çizginin üzerine de ceviz büyüklüğünde 24 tane taş konulur. Çocuklar “sekke” denilen başka bir taşla bunları vurarak yuvarlağın dışına itmeye çalışır. İki ya da daha kalabalık gruplarla oynanılan bu oyun seksenli yıllardan bugünlere kadar gelmiştir. Yumurta yumurta oyunu Nevruz Bayramı için boyanan yumurtların tokuşturulmasıyla oynanılır. Kimin yumurtası kırılırsa o kişi yenilir. Kırılan yumurta kazanan çocuğa verilir. Şir ya het oyunu da Türkiye’deki yazı turaya benzemektedir. Çocuklar bu oyunu küçük metal paralarla oynamaktadır. Attulma keriş oyunu da önceki makalede anlatılan hamza ali oyununa benzemektedir. Ancak burada en çok kişinin üzerinden atlayan çocuk kazanır, az kişinin üzerinden atlayan çocuk dövülür (Resuli, 1397/ 2018: 32- 34).

Konuyla ilgili son yazı yüz sekizinci sayıdadır. Bu sayıda Solmaz Balayı “*Honça Kolçağı*” makalesinde bir oyuncağın yapımı ile ilgili bilgi vermiştir. Bayramlarda hediye olarak yollanan honçanın içine oyuncak bebek yani kolçak konur. Bu kolçak pamuklu kumaş, mukavva ve tere tohumundan yapılır. Tere tohumu çimlenince tıpkı elbise gibi görünür (Balayı, 1397/ 2018: 42).

2.1.20. Halk Eğlenceleri; Sporlar ile İlgili Yazılar

Eğlence ve oyun kavramları birbirleriyle yakından ilişkilidir. Oyunlar insanların eğlence ihtiyaçlarını giderir. Bu yüzden halk yaşamında oyunların önemli rolü vardır (Küçük, 2017: 465).

Türkçe sözlükte eğlence kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır. Bunlardan biri “*eğlenme işi, sefahat*”, ikincisi “*neşeli ve hoşça vakit geçirten şey*”dir (Akalin ve öte. , 2011: 762).

El Bilimi dergisinde konuyla ilgili iki adet yazı vardır. Bu yazılarda yetişkinler tarafından oynanan iki oyun anlatılmıştır.

El Bilimi dergisinin birinci sayısında Ali Dehkani Azer’in yazdığı “*Nehend Kendinde Toy Oyunları: Üzük Tapmak*” makalesi yer almıştır. Ali Dehkani Azer bu makalesindeki bilgileri Hüseyin Dehkani Azer’den

derlemiştir. Bu oyun en az 2 kişiyle oynanmaktadır. Oyun için 12 tane tahta parçasının bir ucu oyulur, diğer ucu da süslenir. Tahta parçaları bir şeyin içine dizilir ve birinin altına yüzük saklanır. Oyun oynayan kişilerden biri bu yüzüğü bulmaya çalışır. Modern zamanlarda bu oyun tahta parçaları yerine fincanlarla oynanmaktadır ve adı da “fincan oynatma” olmuştur (Azer, 1387/ 2008: 7- 8).

Konuyla ilgili öteki yazı yine aynı sayıdadır ve Behram Elçin’e aittir. Elçin’in yazmış olduğu “Zünüz Oyun Eğlencelerinden: Evlerde Kimin Evi” yazısında Zünüz şehrinde uzun kış gecelerinde oynanan bir oyun anlatılmıştır. Oyun iki kişi arasında oynanır, ancak seyirciler de bazen oyuna iştirak edebilir. Oyuncular birbirlerine sırayla yaşadıkları bölgedeki evler ile ilgili bilmece benzeri sorular sormaktadır. Oyun içinde sorulan sorulardan bazıları şöyledir: “- Evlerde kimin evi?”, “- Neçe oğlu var neçe kızı?”, “- İki oğlu var, üç (üç) kızı!” (Elçin, 1387/ 2008: 9- 10) ...

2.1.21. Adlar ile İlgili Yazılar

Türkçede ad verme, ad koyma, ad takma olarak adlandırılan folklorik olay insanlığın tümünde gözlemlenebilmektedir. Dünya üzerinde ad verme olgusunun olmadığı bir toplum bulunmamaktadır. Doğada canlı cansız her varlığın, doğadaki her yerin, hayvanın, bitkinin ve olayların bir adı vardır. İnsanla beraber var olmuş olan ad verme olgusu zamanla insanla beraber değişerek ve gelişerek toplumlarda birçok gelenek ve görenekle harmanlanarak bir folklorik olay hâline gelmiştir (Acıpayamlı, 1992: 1).

Ad verme ile ilgili bilinen ancak bugün uygulanmayan en eski gelenek 13- 14 yaşına gelene kadar çocuklara başarılı oldukları bir işe göre ad vermektedir (Uca, 2004: 145).

Kişinin asıl adının yanı sıra yakın çevresi ve bağlı bulunduğu grup üyeleri tarafından çekinmeden kullanılan bir de takma adı bulunur. Takma adı özellikle geleneksel yerlerde bilhassa köylerde görülür. Böyle yerlerde hemen hemen herkes bir takma ada sahiptir. Takma ad, sahibinin yüzüne çekinmeden söylenilir. Takma adlar kişinin psikolojik, bedensel, fizyolojik bir özründen, sosyal hayatta sergilediği aykırı bir tavrından, mesleğinden, yaşadığı bir olaydan dolayı verilebilir. Örneğin Ali adına getirilen Kel Ali,

Gavur Ali, Ali Çavuş gibi takma adlar Ali'nin fiziksel özelliğini, dinî vazifelerini yerine getirmeyişini ya da okuryazarlığını bildirir. Eskiden soyadının olmayışı da takma adların kullanımını yaygınlaştıran bir faktördür (Örnek, 1975: 110- 111).

El Bilimi dergisinde insan isimleri, takma isimler, yer isimleri ve bunlarla ilgili geleneklerden bahseden makaleler mevcuttur.

Yirmi dördüncü sayıda Sima Abdi'nin yazdığı “*Buğda Kendinde Neçe Adın Halk Arasında Kökü (Rişeyabi Çend İstilah Der Miyan- e Merdom Rustay- e Buğda)*” yazısında Buğda köyündeki on tane yer adı verilmiştir. Sözü edilen yer isimleri şunlardır; Çakır Tikanı, Maral Bulağı, Daş Bulak, Kamış Dere, Veli Bulağı, Kible Bulağı, Ali Bulağı, Hanlık Bağı, Kara Bulak, Kıyahlı (Abdi, 1389/ 2010: 47- 48).

Samed Çaylı derginin elli ikinci sayısındaki “*Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatında Adlar*” yazısında Türk halkının çeşitli nesnelere, doğa unsurlarına ve başka şeylere vermiş olduğu isimlerin Totemizm ve Animizmden izler taşıdığını söylemiştir. Yazıda içerisinde “mar” geçen kelimeler incelenmiştir ve bunları inceleyen başka kitapların listesi verilmiştir (Çaylı, 1392/ 2013: 48- 50).

Derginin elli üçüncü sayısında Ekber Agayi “*Adamlarla Bağlı Olan Sıfatlar*” yazısında insanlara verilebilecek sekiz tane lakap ve bunların anlamlarını sıralamıştır (Agayi, 1392/ 2013: 35).

Asger Merzipur elli üçüncü sayıda “*Miyana'da Kadim Mahalleler*” yazısında Miyana'da yer alan sekiz tane mahalle adını sıralamış ve bunlar hakkında bilgi vermiştir. Örneğin; Dervişler Köçesi denilen mahallede genelde dervişler oturmaktadır, Kala Tengesi mahallesinde de çok eskiden bir kale bulunmaktayken şimdilerde ise kaleden geriye bazı eserler kalmıştır (Merzipur, 1392/ 2013: 35).

Derginin elli dördüncü ve elli beşinci sayılarında Alireza Sarrafi'nin “*Tükanlar*” yazısında Tebriz Çarşısı'ndaki dükkan sahiplerinin lakaplarından ve bu lakapları alma sebeplerinden bahsedilmiştir. Lakaplar insanların fiziksel özellikleri ya da huylarına göre verilmiştir. Örneğin sürekli beyaz gömlek giyen bir insana “doktor”, sürekli sarı gömlek giyen

insana “kanarya”, soğuk mizaçlı bir insana “yelda gecesi” lakapları verilmiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 16- 17).

Elli dördüncü ve elli beşinci sayılarda konuyla ilgili diğer makale M. Hikem Abadi'nindir. M. Hikem Abadi “*Tebriz’de Lakablar*” yazısında Tebriz’de birçok insanın resmi adından başka bir de lakapları bulunduğunu söylemiş, kişiye lakabın çeşitli sebeplerle verilebileceğini ifade etmiştir. Lakap bazen kişinin dış görünüşünden kaynaklı bazen de lakabı veren kişinin niyetinden kaynaklı olabilir. Lakabı veren kişi, lakap verdiği kişiyi küçük düşürmek ya da onunla alay etmek için lakap verme yoluna başvurabilir. Makalenin devamında lakaplardan örnekler verilmiştir (Abadi, 1392/ 2013: 58- 71).

İsmail Kenani derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarındaki “*Gugan’da Lakaplar*” yazısında öncelikle lakapların verilmiş nedenleri üzerinde kısaca durmuş sonra da lakapları altı grup altında toplamıştır. Kenani, lakapların bazen kişiyi daha iyi tanıtmak bazen de küçümsemek için verildiğini belirtmiştir. İnsanların nüfus cüzdanları çıkmadan önce sülale adlarıyla ya da baba adlarıyla bazen de lakaplarıyla anıldığını, nüfus cüzdanı çıktıktan sonra lakplar hariç diğer tanıtmaya şekillerinin kalktığını ifade etmiştir. Yazar lakapların kişinin fiziki durumuna göre, bazı hayvanlara ya da tabiattaki başka unsurlara benzetilmesi suretiyle, yapmış olduğu mesleğe göre, var olan bir durumun tersini ifade edecek şekilde, kişinin sülalesine verilen isimle ya da yeni icat olunan meslekleri yapmasına göre verildiğini belirtmiş ve bu altı grubun her birine örnekler vermiştir (Kenani, 1393/ 2014: 47- 48).

Altmış yedinci sayıda Hüseyin M. Güneyli “*Meşin’de Aile ve Kohumların Unvanları*” yazısında akrabalık sözcüklerinin bölgeden bölgeye değiştiğini belirterek Meşin’de akrabalık belirten sözcükleri yazmıştır. Örneğin Meşin’de anneye nene, kardeşe dadaş, babaya dede, kişinin çocuğunun çocuğunun çocuğu netice olarak isimlendirilmektedir (Güneyli, 1393/ 2014: 28- 31).

Yetmiş sekizinci sayıda Kudret Ebulhüseyini konuyla ilgili iki yazı yazmıştır. Bu yazılardan ilki “*Sehlan Irmakları (Rudhenay- e Sehlan)*”dır. Bu yazıda Sehlan köyündeki iki ırmağın isimleri yazmaktadır. Bu

ırmakların adları Daşlı Çay ve Kend Çayı'dır (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 124). Konuyla ilgili ikinci yazı aynı yazarın "*Mekan İsimleri Ya Da Toponimler (Toponimha Ya Esami Mekanha)*" yazısıdır. Yazıda 67 tane yer ismi verilmiştir. Bu yer isimleri köydeki tarihi yerlerin, köprülerin, sokakların, ırmakların, yaylaların isimleridir. Yer isimlerinden bazıları şöyledir; Pir Musa, Kale Kapısı, Aşağı Sokak, Seferli Sokak, Sınık Köprü, Kışlak, Ezim Yeri, Kend Yeri (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 125- 126)...

Yetmiş dokuzuncu sayıda Mecid Şahseven, Feriş Niri ve Alican Emre Çınar "*Şahseven Elinde İşlenen Bir Para Kız Adları*" yazısında Şahseven tayfasında kız çocuklarına konulan isimlerden örnekler vermiştir. Bu isimlerden bazıları şunlardır; Fatma, Şahnaz, Gülzar, Döne, Nigar, Maral, Bahar, Kehlik, İnci, Alma, Leyla, Nur, Ballı, Hacer, Melek, Lale... (Şahseven, Niri ve Çınar, 1395/ 2016: 101- 102).

Behram Esdi derginin seksen beşinci sayısında "*Ad Unsuru Mezhebi Anlamlarda ve Türk Tarihinde*" makalesinde Türklerde isim verme geleneği ile ilgili bilgiler vermiştir. Türkler gittikleri her coğrafyada en azından bir yere Türkçe bir isim vermiş olan bir millettir. Kişinin ismi sabit olmak zorunda değildir, zamanla değiştirilebilir. Buna peygamber isimlerinden örnek vermek mümkündür. Örneğin Nuh Peygamber çok ağlayan biri olduğu için ona bu anlama gelen Nuh ismi verilmiştir. Aynı şekilde Mesih can bağışlayan anlamına geldiğinden ve Hz. İsa da ölülerini dirilttiğinden ona bu isim verilmiştir. İslamiyete göre Allah'ın bin tane ismi vardır, bunlardan biri de İsm- i Azam'dır. İslamî kaidelere göre yeni doğan bebeğe doğumunun onuncu günü isim koymak gerekir. Çocuğa güzel isim vermek ise çocuğunun ebeveyninin vazifesidir. Araplarda babayı en büyük oğlunun adıyla çağırma âdeti vardır. Örneğin adı Hasan olan bir çocuğunun babasını Ebu'l- Hasan olarak çağırılabilirler. İnsana doğduğunda verilen isim dışında sonradan çeşitli sebeplerle başka isimler de verilebilir. Böyle isimlere lakap denir. Modern zamanlarda birçok ülkede insanların soyadları da vardır. Soyadları genellikle babadan alınır. Bazı Arap ülkelerinde babanın adı kişinin soyadı kabul edilebilir. Bazı ülkelerde de kişinin doğduğu yer isminin kişiye soyad olarak verildiği görülür. Türk tarihine bakıldığında Türklerin çocuklarına isim vermediği, çocukların bir yiğitlik yaptığında

obanın veya tayfanın aksakalının çocuğun yaptığı yiğitliğe göre bir isim verdiği anlaşılır. Türk isimleri genellikle tabiat kökenlidir. Başka milletlerle kaynaşan Türkler, kaynaştıkları milletlerde kullanılan isimleri de almışlardır. Örneğin İslamiyete geçince Türkçeye birçok Arap ismi geçmiştir (Esdı, 1395/ 2016: 48- 52).

Doksan ikinci sayıda Ramin Cebraıli “*Andırđan Kendine Ayid Bir Neçe Toponimin Açıklaması*” yazısında Andırđan’daki “Ejdaha Daşı”, “Şambın Deresi”, “Kazan Daşları” ve buralardaki başka yer isimleri üzerine açıklamalarda bulunmuştur. Cebraıli bu yer isimlerinin etimolojileri ve bazıları hakkındaki inanışlardan kısaca bahsetmiştir (Cebraıli, 1396/ 2017: 114- 124).

Yüz birinci sayıda konuyla ilgili bir diğer yazı İhsan Kasımhani’ye aittir. Kasımhani “*Borçalı’da Çocuklara İsim Vermede Kayaların Önemi (Ehemmiyet- e Sehraha Der Namgozariy- e Kodekan- e İl- e Borçalı)*” makalesinde çocuklara ad verme ile ilgili bir alışkanlıktan bahsetmektedir. Kasımhani makalesinde öncelikle çocuklara isim vermede etkili olan faktörlerden söz etmiş, sonra da bölgedeki Türklerin kızlara ve erkeklere verdiği isimlerden örnekler listelenmiştir. Bütün bunlardan asıl konuya gelerek bölgede çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olmak için kutsal kabul edilen bazı kayalarda dilek tuttuğu ve eğer bu dilek gerçekleşir de kadının çocuğu olursa çocuğun adına kaya kelimesini eklediğini, böylelikle Kaya Ahmet, Kaya Murat gibi isimlerin ortaya çıktığını söylemiştir. Kasımhani bölgede her köyün kutsal kabul ettiği kayalar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bölgedeki bir değirmen taşının bölge halkı tarafından şehrin koruyucusu olarak kabul edildiği ve bu taşın gece şehrin içinde dolaşarak şehri koruduğuna inanıldığından da söz etmiştir. Bundan başka “Kara taş” adındaki bir başka kayaya bölgedeki kadınlar tarafından çok önem verildiğine ve kadınların her perşembe bu taşın yanında çeşitli ikramlar verdiğini de eklenmiştir (Kasımhani, 1397/ 2018: 143- 149).

Gulamrıza Komicani’nin yüz birinci sayıda yazmış olduğu “*Borçalı Toponimlerinden Örnekler (Ez Toponimhay- e Borçalı)*” yazısında Borçalı’daki Çehregan köyündeki bazı toponimler ve bunların Farsça karşılığı verilmiştir (Komicani, 1397/ 2018: 150- 154).

Derginin yüz üçüncü sayısında Ramin Cebraili “*Nine Kız*” makalesinde yeni doğan bebeklere isim verme geleneği hakkında bilgi vermiştir. Cebraili Dede Korkut Hikayeleri’nde çocuğa ailesinin bir isim verdiğini ikinci ismi de çocuğun kendisinin kazandığını belirtmiştir. İki isimli olmanın kökeni bu gelenektir. Çocuğa isim vermede başka etkenler de vardır. Örneğin bir evde bir çocuk öldüyse, ölen çocuktan sonra doğan çocuğa ölen çocuğa saygı amacıyla “kardeş” diye seslenirler, eğer ölen kız çocuğu ise ondan sonra doğan kız çocuğuna “bacı” diye seslenirler. Bir evde büyükbaba öldüyse, sonra doğan erkek çocuğuna “baba” diye seslenilir. Aynı durum büyük anne için de söz konusudur. İsim verme ile ilgili bundan başka hususlar da vardır. Doğacak çocuğun babası öldüyse çocuğun adına “han” eklenir, örneğin Alihan. Doğan çocuk erkek ise onun adına da “hatın” eklenir, örneğin Halime Hatın. Doğar doğmaz annesi ölen çocuğun adına “can” eklenir, örneğin Can Ali. Doğan çocuk kız ise ona da anneye saygı amacıyla “Nine Kız” derler (Cebraili, 1397/ 2018: 39- 40).

Hüseyin M. Güneyli yüz yedinci sayıdaki “*Meşin Kendinde Yer Adları*” başlığı altında Meşin’deki 289 yer adını Latin alfabesindeki karşılıkları ile birlikte vermiştir (Güneyli, 1397/ 2018: 25- 35).

Yüz sekizinci sayıda Galibe Haniyeva’nın yazıp Semiyve Selveki’nin çevirmiş olduğu “*Tarihimizi Yaşadan Adlar (Farslaşdırılmış Kadim Türk Toponimleri)*” yazısında Türkçe iken Farslar tarafından Farsçalaştırılan yer isimlerinden söz edilmiştir. Bunun sebebi makaleye göre bir toplumun tarihine ve maneviyatına zarar vermektir. Yer isimlerinin Farsçalaştırılmasının Pehlevilerden itibaren yapılmaya başlandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu iş yapılırken Türkçenin dil hususiyetleri dikkate alınmadığı da makaleden öğrenilmektedir. Değiştirilmiş yer isimlerine makale içinde örnekler de verilmiştir (Haniyeva, 1397/ 2018: 58- 68).

Bu sayıda konuyla ilgili bir başka yazıyı Ali Mehemed Halefizengir yazmıştır. Yazar “*Bir Adın Anlamı Kürşad/Gürşad*” yazısında Öncelikle Kürşad isminin anlamı üzerinde durulmuştur. “Kür” sözcüğünün Divanü Lûgat- it Türk’te yiğit, “Şad” kelimesinin de Köktürklerde bir unvan olduğunu belirten yazar yazısının devamında Kürşad isimli Köktürk

komutanının kırk askeriyle birlikte Çin sarayını basmasını anlatmıştır (Halefizengir, 1397/ 2018: 80).

2.1.22. Halk Bilimi ile İlgili Diğer Yazılar

Bu başlık altındaki yazılar genellikle halk biliminin tanımı ve halk bilimi ürünlerini araştırma ve inceleme ile ilgilidir.

El Bilimi dergisinin birinci sayısında Kazım Abbasi “*El Bilimi’nin Sözü: Neden 21’ci Yüz İllikde Folklor*” yazısında öncelikle kültürün önemi ve bir milletin kültürünü kaybetmesinin milli benliğini kaybetmekle eşdeğer olduğunu belirtmiş ve sonra da çocukların artık çok küçük yaşlarda okula başlamalarından ve teknolojinin de giderek yaygınlaşmasından dolayı ailenin, kültürü sonraki kuşaklara aktarmada işlevinin eskisinden daha az olduğunu anlatmıştır. Kimi zaman da bazı yayınların kültüre kasıtlı olarak zarar verdiğini ifade eden Abbasi, böyle bir dönemde folklor materyallerinin derlenmesinin eskisinden daha fazla önem arz ettiğini, El Bilimi dergisinin de bu önem dolayısıyla folklor materyallerini birinci elden kaynaklardan toplayarak bilimsel esaslar doğrultusunda incelediğini açıklamıştır. Yazar, makalesinin sonuna okurların dergiye ulaşmaları için bir elektronik posta adresi de eklemiştir (Abbasi, 1387/ 2008: 1- 2).

Kazım Abbasi derginin ikinci sayısında “*Folklorun Özellikleri*” makalesinde folklorun özelliklerini üç madde altında toplamıştır. Abbasi bu maddelerden birincisinde folklor materyallerinin toplumsal olduğunu ve çeşitli materyallerin taşıdıkları ortak özelliklere göre sınıflandırılması gerektiğini, bir bölgede folklor üzerine derleme yapılırken ekip hâlinde çalışılabileceğini belirtmiştir. İkinci maddede Abbasi folklorun şifahlılığı yani sözlü olması üzerinde durmuştur. Bundan dolayı folklor materyalleri kütüphanelerden ya da kitaplardan değil danışma ya da gözlem yoluyla toplanmalıdır. Son maddede Abbasi; folklorun sözlü olmasının materyallerin varyantlaşmasına sebebiyet verdiğini, bunun da tek bir metnin farklı bölgelerde şekil ve içerik bakımından değişikliklere uğrayabileceği anlamına geldiğini ifade etmiştir (Abbasi, 1387/ 2008: 3- 5).

Dördüncü sayıda Kazım Abbasi “*El Bilimi’nin Sözü: Merasimlerin Mürekkebliği*” makalesinde Nevruz merasimi, Çille merasimi, Çerşenbe

merasimi, geçiş merasimleri ya da öteki bayramlara ait merasimlerden ve bunlar hakkındaki bilgilerin toplanmasının öneminden söz etmiştir. Modernizm ile beraber bu merasimlerin birçok ögesinin unutulması ya da şekil değiştirilmesi nedeniyle bunların toplanmasının her zamankinden daha önemli olduğunu belirtmiştir. Abbasi folklor materyallerini üç gruba bölmüş, birinci grubun sözlü ürünler, ikinci grubun yerine getirilmesi gereken davranışlar yani ritüeller, üçüncü grubun ise somut materyaller olduğunu; merasimlerin her üç gruba ait öğeleri içerisinde barındırdığını belirtmiştir. Merasimlerin derlenirken anlatıcı bilgilerinin ve ağız özelliklerinin korunması gerektiği, merasimler hakkındaki herhangi bir bilginin saçma diye nitelendirilerek göz ardı edilmemesi gerektiği de yazısında ifade etmiştir (Abbasi, 1388/ 2009: 1- 2).

Alireza Sarrafi beşinci sayıdaki “*Folklorik Hatıralar 1*” yazısında babasının arkadaşı Hac Hüseyin Ağa Nahcivani ile olan anılarını anlatmıştır (Sarrafı, 1388/ 2009: 1).

El Bilimi dergisinin on üçüncü sayısında Hac Halil Seyadi “*Unutulmayacak Hakiki Hatıralar*” yazısında Çille gecesi ile ilgili bir çocukluk anısını anlatmıştır (Seyadi, 1388/ 2009: 64- 66).

Alireza Zihak derginin yirmi ikinci sayısında “*Hoy Şehrinde Folklor Hakkında Çabalar*” yazısında Azerbaycan’ın folklor materyallerinin derlenmesi için Hoy’da yapılan çalışmalardan söz etmiştir. Bunun için Hoy şehrindeki ilk çalışma Alireza Nabdell tarafından yapılmıştır. Nabdell, Hoy’da öğretmenlik yapmış ve bu sırada Hoy’daki folklor materyallerini derleme fırsatı bulmuştur. Alireza Nabdell’den sonra Hoy’un folklor materyallerinin toplanması için en büyük çabayı Ali Zaferhah vermiştir. Bu iki isimden sonra konuyla ilgili önemli çalışmalar yapan başka isimler arasında Perviz Yeganizade, Nasır Ahmedi, Seyyid Ebulkasım Encevi, Mehemed Ali Kerimzade ve Alireza Zihak sayılabilir (Zihak, 1389/ 2010: 2- 5).

El Bilimi’nin yirmi üçüncü sayısının “*Ön Söz*”ü Mehemed Rezaki tarafından kaleme alınmıştır. Bu sayı “Zengan Folkloru Özel Sayısı” olduğu için burada yer alan yazılar Zengan ile ilgilidir. Rezaki ön sözde Zengan folkloru ile ilgili çalışmalar yapıldığını ancak bunların daha evvel bir arada

yer almadığını, yirmi üçüncü sayının bu ihtiyacı karşılayacağını ifade etmiştir (Rezaki, 1389/ 2010: 2- 3).

Yirmi beşinci sayıda Alireza Nabdell'in daha evvel 1960'larda yayımlamış olduğu "*Folklor ve Folklorun Toplanma Gerekliği (Folklor ve Zaruret- e Tedvin- e An)*" makalesi yer almıştır. Bu makalede folklorun özelliklerinden ve işlevinden kısaca bahsedilmiştir. Nabdell folklorun birçok alt başlığı olduğuna ve folklor ürünlerinin toplanmasının gelenekleri koruyacağına değinmiştir. Ayrıca Nabdell'in belirttiğine göre folklor ürünlerinden bir milletin psikolojisini de anlamak mümkündür. Folklor ürünleri toplandıktan sonra bunların incelenmesi de en az toplanması kadar gereklidir. Nabdell, gelişmiş ülkelerde folklor çalışmalarının çokça yapılmış olduğuna ancak İran'da bu çalışmaların azlığına dikkati çekmiştir (Nabdell, 1389/ 2010: 2- 8).

El Bilimi'nin yirmi yedinci sayısında yer alan "*Ön Söz*"de derginin çıktığı ayın denk gelmesi dolayısıyla okuyucuların Nevruz Bayramı, Anadili Bayramı ve Kadınlar Günü kutlanmıştır. Daha sonra derginin içeriği hakkında bilgi verilmiştir (Ön Söz, 1389/ 2010).

Alireza Sarrafi yirmi yedinci sayıdaki "*Folklor Dünyamızda Kadın*" makalesinde kadınların halk bilimi içerisindeki önemini tartışmıştır. Sarrafi öncelikle birçok folklor ürününün oluşumunda ve aktarılmasında, çocuk terbiyesinde, sosyal ve ekonomik hayatta kadınların göz ardı edilemeyecek öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Örneğin layla, ağıt, nazlama ve masal gibi türlerin yaratılması ve aktarılmasında erkeklerden çok kadınlar ön plandadır. Düğün merasimleri de kadınların kontrolü altındadır. El işleri, dokumacılık, bezek, yemek gibi halk bilimi ürünlerinin meydana gelmesi ve aktarılmasında da kadınların rolü büyüktür. Çeşitli halk inanışları ve bunlara bağlı olarak oluşan pratiklerin meydana gelmesinde de kadınlar etkilidir (Sarrafi, 1389/ 2010: 4- 8).

Aynı sayıda Susan Nevadeh Razi "*Men ve Annem I*" yazısında annesiyle yaşadığı anılarını diyalog şeklinde yazmıştır. Söz konusu anıların içerisinde yazarın annesinden duymuş olduğu tekerleme, atalar sözü ve deyimler de bulunmaktadır. Yazı Tebriz ağzıyla kaleme alınmıştır. Yazıda

geçen 10 Tebriz ağzı sözcük ve söz öbeğinin anlamları yazının sonuna eklenmiştir (Razi, 1389/ 2010: 11- 19).

El Bilimi'nin yirmi sekizinci sayısında Alireza Sarrafi “*Ön Söz Olarak: Kadınların Folklor Çalışmaları*” yazısında İran’da yaşayan Türk kadınlarının folklor üzerine yapmış olduğu çalışmalardan bahsetmiştir. Azerbaycan’da kadınların yaptığı folklor çalışmalarının tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Bu alanda ilk çalışmaları 1991’den itibaren Zöhre Vefayi yapmıştır. Zöhre Vefayi’den önce bu alanda çalışan bir kadın yoktur. Vefayi’den sonra folklor çalışan kadınlar arasında Nigar Heyavi, Süreyya Bahşi, Azer Beşirzade, Fatma Pergariyan, Elnaz Abdullahi, Hurşid Makdum ve Mehin Kerimi sayılabilir. Adı geçen hanımların çalışmaları 2002- 2007 arasında El Dili ve Edebiyatı ve Azer dergilerinde yayımlanmıştır. El Bilimi Derneği’nde folklor çalışmalarına katkıda bulunan hanımların isimleri ise şunlardır; Neyyire Ahengubnijad, Süreyya Bahşi, Fatma Pergariyan, Fatma Perniyan, Semaye Purali, Solmaz Purnimet, Semaye Cevanşir, Lala Cevanşir, Sima Hüseyini, Meryem Hüdabahş, Pervin Halili Faizi, Nigar Heyavi, Pınar Şakiri, Menije Şiran, Fatma Şiran, Sima Abdi, Şevket Kazımi, Fatma Kazımi, Raziye Keşaverez, Melike Gelimganizade, Solmaz Mehemedrızaey, Zeyneb Mededi Nigaristan, Telnaz Nimeti, Susan Nevadeh Razi, Zöhre Vefayi. 2010’dan itibaren Zengan’da yayımlanan Bayram dergisinde de folklor yazıları yayımlanan hanımlar arasında Fatma Nasırı, Seyide Atike Hüseyini Nesib sayılabilir. Hemedan folkloru üzerine de Pervane Hanım Şevkiyan Vasılöz çalışmalar yapmıştır. Adı geçen kadınlar genelde saha araştırmaları yapmış ve sahadan folklor ürünleri toplamışlardır. Zöhre Vefayi’den sonra hiçbir kadın folklor üzerine kitap yayımlamamıştır. Bunlardan başka Azerbaycan ve Türkiye’de folklor üzerine ihtisas yapan öğrenciler mevcuttur, bu da gelecekte daha fazla sayıda ve daha kaliteli çalışmalar yapılacağına işaretir (Sarrafı, 1390/ 2011: 2- 3).

El Bilimi Redaksiya Heyeti yirmi sekizinci sayıda “*Zöhre Hanım Vefayi'nin Folklor Çalışmaları*” başlığında İran’da folklor üzerine araştırma yapan ilk kadın olan Zöhre Vefayi’nin çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Zöhre Hanım İran’daki ilk kadın folklorcu olmakla beraber aynı zamanda

ilk kadın gazetecilerdendir. Folklor üzerine yayımlanmış 17 adet kitabı vardır. Zöhre Vefayi'nin folklor dışında tarih ve edebiyat alanında çalışmaları da bulunmaktadır. Bu yazıda öncelikle Zöhre Vefayi'nin hayatı kendi ağzından anlatılmıştır. Zöhre Hanım 1953 yılında Tebriz'e bağlı Emirbağ'da doğmuştur. İlk çevirisi Charles Dickens'ın bir romanıdır. Bunu 1974'te yayımlamıştır. 1971'de yapmış olduğu sulu boya resim çalışması Tahran Medresesi tarafından ikincilik ödülüne layık görülmüştür. 1979'da karikatürleri yayımlanmıştır. Zöhre Vefayi Çuvalduz dergisinin imtiyaz sahipliğini de yapmıştır. Hayatından sonra Vefayi'nin çalışmalarından bahsedilmiştir. Zöhre Vefayi'nin bazı çalışmaları şunlardır; Darbe'li-meseller, Duaha ve Nefrinha (Dualar ve Kargışlar), Tapmacalar, Peşeler, Sayalar, Laylalar, Şahsevenler, El Mahnıları, El Bayatıları, Ölçüler, 99 Hikaye, Karakoyunlular ve Akkoyunlular Tarihi, Sümerlerin Musikisi, Uşak Mektebi... Yazının devamında Zöhre Hanım'ın folklor ile ilgilenecek kişilere tavsiyeleri de yer almıştır (Zöhre Hanım Vefayi'nin Folklor Çalışmaları, 1390/ 2011).

El Bilimi'nin yirmi sekizinci sayısında Susan Nevadeh Razi "*Men ve Annem 2*" yazısında annesi ile çocukken yaşadığı anıları diyalog şeklinde annesinin ağzından anlatmıştır. Metnin sonunda Tebriz ağzına ait 30 kelime anlamlarıyla beraber sıralanmıştır (Razi, 1390/ 2011: 25- 35).

Yirmi dokuzuncu sayıda "*Men ve Annem 3*" yazısında Susan Nevadeh Razi annesiyle olan anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır. İçinde masal da bulunan metin bittikten sonra metnin içindeki Tebriz ağzı kelimeler listelenmiştir (Razi, 1390/ 2011: 24- 36).

Susan Nevadeh Razi otuzuncu sayıdaki "*Men ve Annem 4*" yazısında annesiyle olan anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır. İçerisinde çeşitli tekerlemeleri ihtiva eden metnin en sonunda metin içinde geçen Tebriz ağzı sözcüklerin listesi verilmiştir (Razi, 1390/ 2011: 22- 33).

El Bilimi dergisinin otuz üçüncü sayısında Susan Nevadeh Razi "*Men ve Annem 5*" başlıklı yazısında annesiyle olan anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır. Bu anılar içerisinde üzerlik yakma, tapmacalar, tekerlemeler, bayatılar yer almıştır yer almıştır. Yazar, anılar bittikten sonra tüm metnin

içinde geçen Tebriz ağzı sözcükleri ve açıklamalarını vermiştir (Razi, 1390/ 2011: 29- 34).

Derginin otuz dördüncü sayısı olan “Nemin Folkloru Özel Sayısı”nın “*Baş Yazı*”sı Solmaz Purnimet tarafından kaleme alınmıştır. Purnimet yazısında folklorun tarihinin insanların yerleşik yaşama geçmeleri kadar eski olduğunu ve tarih ve folklorun da birbiriyle yakın ilişkide olduğunu açıklamıştır. Daha sonra Azerbaycan Türklerinin ve Nemin bölgesinin folklorunun zenginliğinden bahsetmiştir (Purnimet, 1390/ 2011: 1390/ 2011).

Kırk birinci sayıda yer almış olan “*Men ve Annem 6*” adlı yazı Susan Nevadeh Razi’nin annesinden dinlemiş olduğu folklor numunelerini içermektedir. Bu yazıda deyimler de yer almıştır (Razi, 1391/ 2012: 34- 45).

El Bilimi dergisinin kırk ikinci sayısı “Salmas Folkloru Özel Sayısı”dır. Bundan dolayı Tohid Melikzade “*Ön Söz*”de folkloru “çok eski insanların toplumda bıraktıkları izler” şeklinde tanımladıktan ve tarih ve folklor arasındaki ilişkiden kısaca bahsettikten sonra Salmas bölgesi hakkında da birkaç şey söylemiş, Salmas’ın tarihte eski Türk boylarından “Az” ya da “As”ların meskeni olduğunu ve bugün dahi bunun Salmas’taki kimi yer isimlerinden anlaşıldığını ifade etmiştir. Tohidmelikzade Salmas’ın çok eski bir Türk yurdu olduğunu belirtmiştir. Yazar kırk ikinci sayının içeriğinden de kısaca bahsetmiştir (Melikzade, 1391/ 2012: 2- 4).

Kırk beşinci sayıda Susan Nevadeh Razi’nin hazırladığı “*Men ve Annem 7*” yazısında annesinden derlemiş olduğu çeşitli folklor numuneleri arasında birtakım deyimler de bulunmaktadır (Razi, 1391/ 2012: 36- 50).

Rıza Hemraz kırk altıncı sayıdaki “*Folklorçuların Hayat Yapraklarından*” yazısında Azerbaycan Türklerinin folkloruna hizmet etmiş 15 kişinin adını listeledikten sonra Bahzad Dehkani ve Ahmed Azerlu’nun biyografisini vermiştir (Hemraz, 1391/ 2012: 27- 30).

Kırk dokuzuncu sayıda yer almış olan Kazım Abbasi’nin “*Maddi Folklor Numuneleri*” yazısında, El Bilimi Derneği’nin öncülüğünde açılmak istenen ve maddi folklor ürünlerini kapsayan bir müze hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca yazıda müzede yer alacak olan hayvancılık, tarım ve

dokumacılıkta kullanılan üç alet tanıtılmıştır. Tanıtılan aletler doğanak, boynuz ve fereş bıçağıdır (Abbasi, 1391/ 2012: 27- 28).

Derginin “Kadın ve Folklor Özel Sayısı” olan ellinci ve elli birinci sayılarının “Ön Söz”ünde öncelikle halk biliminin tanımı yapılmış ve seçkin olmayan zümre ile ilgilenen bir bilim dalı olduğu ifade edilmiştir. İletişim olanaklarının arttığı modern devirlerde folklor materyallerinin giderek unutulduğu bu sebeple de folklor materyallerini kayda geçirmenin elzem olduğu belirtilmiştir. Yazının devamında folklorda kadın yaratıcılığının önemine değinilmiş ve sonra derginin içeriği anlatılmıştır (Ön Söz, 1391/ 2012).

Ellinci ve elli birinci sayılarda Susan Nevadeh Razi “*Men ve Annem 8*” başlıklı yazısında tıpkı bir öncekilerde olduğu annesiyle yaşamış olduğu çocukluk anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır. Bu diyalogların içerisinde mahını, tapmaca ve tekerleme örnekleri yer almıştır (Razi, 1391/ 2012: 28-40).

Cafer Bezergemin elli altıncı sayıdaki “*Dede Korkut Bitiği, Dünya Şöhretli Folklorik Şah Eseri*” yazısında Dede Korkut kitabını incelemiştir. Yazar Dede Korkut kitabının Azerbaycan’a ait olduğunu savunmaktadır. Coğrafi mekanların isimleri, eserin grameri, eserde Azerbaycan Türkçesine ait olan unsurlar gibi özellikleri de bu düşüncesine kanıt olarak göstermektedir. Yazar ayrıca kitabın içindeki nazım parçaların serbest şiire örnek olabileceğini ifade etmektedir (Bezergemin, 1392/ 2013: 18- 22).

Derginin “Kadın ve Folklor Özel Sayısı” olan elli yedinci ve elli sekizinci sayılarında yer alan “*Baş Söz*”de folklor için kadının öneminden ve birçok folklor materyalinin yaratıcısının kadınlar olduğundan söz edilmiş ve sayıların içeriğinden söz edilmiştir (Baş Söz, 1392/ 2013).

Ellinci yedinci ve elli sekizinci sayılarda Susan Nevadeh Razi “*Annem ve Men/ Bölüm 9*” yazısında annesiyle olan çocukluk anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır. Bu diyalogların içerisinde Susan Nevadeh Razi’nin çocukken okuduğu birkaç tekerleme yer almaktadır. Ayrıca metnin en sonunda Tebriz ağzıyla kaleme alınmış metindeki 20 kelime ve söz öbeğinin anlamı açıklanmıştır (Razi, 1392/ 2013: 119- 130).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayıların “Ön Söz”ünde Nigar Heyavi folklor metinlerinin aktarılmasında kadının rolü ve kadınların folklor metinlerine nasıl yansıdığı hakkında görüşlerini belirtmiştir. Dünyanın hemen hemen her yerinde folklor üretimine kadınların ciddi katkıları olmasına rağmen, kadına karşı kadınlar tarafından dahi hor bir bakış olduğunu ifade etmiştir. Heyavi’ye göre kadınlarla ilgili görüşler bir toplumun geleneklerine yansdıktan sonra bu geleneklerin nesilden nesile aktarımıyla taşınır ve halkın bilinçaltına yerleşir. Folklor metinlerinin aktarımında da kadınların göz ardı edilmez bir payı vardır (Heyavi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 2- 3).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki “*Kadın Hayatı ve Folklorumuz Geçmişden Bugüne*” yazısında kadınların ev ve toplum içindeki vazifelerinden bahsedildikten sonra Fransa’da kadın hakları konusunda atılan adımlar hakkında bilgi verilmiştir. Azerbaycan kadının toplum içinde yıllar boyu çekmiş olduğu zorluklara da değinilen yazıda El Bilimi Derneği’nin Azerbaycan’da ilk kez folklorda kadın konulu araştırmalar yaptığını da ifade etmiştir (Kadın Hayatı ve Folklorumuz Geçmişden Bugüne, 1392/ 2013- 1393/ 2014).

Rukiye Kebiri altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki “*Gılgamış Destanı’nda Kadın Şahsiyetlerin Rolü*” makalesinde mitoloji üzerine yaptığı araştırmalarda batı veya doğu fark etmeksizin mitolojideki tanrıçalar hakkında bir araştırmaya rastlamadığını belirtmiş, bundan dolayı da mitolojideki tanrıçalar üzerine bir araştırma yapma ihtiyacı hissettiğini ifade etmiştir. Kebiri Yunan mitolojisindeki tanrıçaları üç gruba bölmüştür. Birinci grup “Bakire Tanrıçalar”dır. Bunlara örnek olarak Artemis, Athena ve Hestiya verilmiştir. İkinci grup “Sedeme Görebilen Tanrıçalar”dır. Hera, Demeter ve Persephone bu gruba girer. Üçüncü grup “Kimyager ve Mutehevvil Eden Tanrıçalar” grubudur ve bu gruba da Afrodit ve Lilit girmektedir. Bu sınıflandırmadan sonra Gılgamış Destanı’na gelen Kebiri bilim insanlarının Gılgamış Destanı’nı Sümer tabletlerine dayanarak M. Ö. 4000 yıl önceye dayandırdıklarını belirtmiş ve Gılgamış Destanı’nda önemli rolü olan kadın karakterlerden söz etmiştir. Bu destanda “Şemxet” adında cinsel işçi kadın karakter dışında tanrıçaların da bulunduğunu, örneğin

Gılgamış'ın annesi "Ninsan"ın bir tanrıça olduğunu ve onun ana- toprak ve tarımla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Destandaki ikinci tanrıça Enkidu'yu yaratan "Aroro"dur. Aroro da tıpkı Ninsan gibi ana- toprakla ilgilidir. Destandaki üçüncü tanrıça aşk tanrıçası "İştâr"dır. Yunan mitolojisindeki Afrodit ya da Roma mitolojisindeki Venüs'ün karşılığıdır (Kebiri, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 18- 23).

Nigar Heyavi altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki "*Dede Korkud Kitabının Kadınları (Kısa Bir Bakış)*" makalesinde Dede Korkut Hikayeleri'ndeki kadınları iki grup altında incelemiştir. Bu gruplardan biri "Koçak Tipi Kadın"dır. Bu tip kadınlar savaşta erkekten geri kalmayan, korkusuz, at binmede ve kılıç kullanmada mahir kadınlardır. Boyu Uzun Burla Hatun ve Selcan Hatun koçak tipi kadınlar arasında gösterilir. İkinci grup ise "İdeal Hayat Yoldaşı ve Ana Olan Kadın"dır. Bu tip kadınlar toplumsal kurallara saygılı, akıllı, gerektiği zaman eş ve evlatlarına nasihat edip yol gösteren kadınlardır. Bu kadınlara da Dirse Han Oğlu Boğaç Boyu'nda Dirse Han'ın eşi örnek gösterilebilir (Heyavi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 44- 47).

Susan Nevadeh Razi altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki "*Men ve Annem 10*" yazısında annesi İsmet Hanım'la olan anılarını annesinin ağzından diyalog şeklinde anlatmıştır. Metin içinde tapmaca ve tekerleme örnekleri mevcuttur. Metin, Tebriz ağzıyla yazılmıştır (Razi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 122- 133).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Alireza Sarrafi "*Folklor Muhasebeleri 1: Folklor Nedir*" makalesinde folklor ürünlerini sınıflandırmıştır. Sarrafi masallar, kalıplaşmış sözler, bayatılar, tapmacalar, koşmacalar, latifeler, çocuk edebiyatı ürünleri, atalar sözleri ve deyimleri folklorun dile bağlı kısmı yani şifahi edebiyat olarak adlandırmıştır. Rakslar, halk havaları, âşık havaları, âdet ve ananeler, merasimler de folklorun dile bağlı olmayan ürünleridir. Rakslar, halk havaları ve âşık havaları folklorun musikiye bağlı kısmına girmektedir. Ancak bazı türler her iki gruba da girebilir. Örneğin halk mahnılarının ezgisi musikiye bağlı folklor ürünleri başlığı altında sözleri de dile bağlı kısmında sayılabilir. Musikiye bağlı türlerin bazıları çalgı aletiyle bazıları da çalgı aleti olmadan icra edilebilir.

Din ve mezhepler de folklor üzerinde etkili olmuştur. Halk inanışlarını, gelenek ve görenekleri din ve mezhepler etkilemiştir. Muharrem ayında uygulanan âdet ve ananeler bunlara örnektir. Ayrıca halk tıbbı, halk mimarlığı, giyim kuşam ürünleri, kap kacaklar, savaş aletleri, bezekler, ev eşyaları, müzik aletleri de folklorun inceleme alanı içerisinde. Kap kacak, giyim kuşam, bezek, müzik aletleri, ev eşyaları, savaş aletleri de maddi folklor ürünleri sayılmaktadır (Sarrafı, 1393/ 2014: 2- 6).

Ağaverdi Halık altmış beşinci ve altmış altıncı sayılardaki “*Muasır İlimde Folklorun Toplanması Kaideleri*” makalesinde öncelikle folklorik ürünlerin eski devirlerden beri insanlar tarafından çeşitli yollarla toplanarak gelecek nesillere aktarıldığını belirtmiştir. Türkler de folklor ürünlerini toplamaya orta asırlarda başlamış ve bundan dolayı Oğuznameler, cönknemeler, salnameler, seyahatnameler içerisinde Türkler ile ilgili birçok folklor materyaline rastlanmaktadır. Modern devirlerde yazılı medeniyetin daha fazla genişlemesiyle folklor ürünlerini toplama imkanı daha fazla artmıştır. Artık dergiler yoluyla folklor ürünlerini toplayarak insanlara ulaştırmak mümkün olmuştur. Bunlardan başka çeşitli cemiyetler folklor ürünlerinin toplanmasına ön ayak olmuştur, Azerbaycan’ı Tetkik ve Tetebbu Cemiyeti söz konusu cemiyetlerden biridir. Folklor ürünlerinin toplanmasında üniversitelerde ve bilim tetkik etmekle alakalı esnitülerde yapılan ansiklopedi çalışmalarının önemli yeri vardır. Eğitimli insanlar da folklorun toplanıp yazıya aktarılmasında önemli paya sahiptir. Ayrıca folklorik ürünler, folklor ve tarih konulu müzeler kurulması vasıtasıyla da toplanabilir. Folklor ürünlerini toplayan kişiler çeşitli kurallara uymalıdır. Örneğin folklor ürünlerini toplamaya gönüllü insanlar öncelikle folklorla ilgili ders kitaplarını okuyarak konu hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Materyalleri toplayan kişi bunları kelime kelime yani olduğu gibi muhafaza etmelidir. Folklor numuneleri varyantları ile kayıt altında tutulmalıdır. Folklor ürünlerini toplayan insanlar araştırdıkları saha ile ilgili önceden bilgi edinmelidir; araştırdıkları sahanın tarihini, bölgedeki insanların kökenleri, bölge halkın siosyal ve ekonomik vaziyetleri hakkında önceden bilgi sahibi olmalıdır. Derleme yapılan metnin diyalekti de araştırmacı tarafından

dikkate alınmalıdır. Derlenen ürünlerin kimden, nereden ve ne zaman toplandığı not edilmelidir (Halık, 1393/ 2014: 13- 17).

El Bilimi'nin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Hüseyin M. Güneyle "Folklor (El Bilimi/ El Bilgisi) Ne Demektir" makalesinde folklor kelimesini tanımlayıp etimolojisini anlatmış, nelere folklor denilebileceğini ve folklor ürünlerini toplamanın kimler tarafından istenmeyip olumsuz eleştirileceğini açıklamıştır. Folklor kelimesi Fransızca kökenli bir kelimedir. "Folk" ve "lore" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Terkipteki folk, halk anlamına lore de bilim anlamına gelmektedir. Böylelikle de halk bilimi yani folklor kelimesi oluşmuştur. Kelime ilk defa İngiliz arkeolog William John Thoms tarafından kullanılmıştır. Kimileri folklor terimi yerine "şifahi halk edebiyatı" terimini uygun görse de bu tanım folkloru tam olarak karşılamamaktadır. Çünkü folklorun kapsamına yalnızca masal, atalar sözü, deyim, bayatı gibi edebiyat ürünleri girmemektedir. Örneğin bir el sanatı ürünü de folklorun inceleme alanı içerisinde değildir. Bu yüzden şifahi halk edebiyatı terimi yerine el bilimi ya da el bilgisi terimini kullanmak daha uygun düşmektedir. Yazara göre folklor araştırmalarına olumsuz gözle bakan insanlar konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan, manevi yönü zayıf, yalnızca maddeden ibaret olan insanlardır. Ayrıca folklorun insanların milli kimliğini oluşturduğu bilgisine sahip olmayan insanlar da folklor çalışmalarını gereksiz ve gerici bulmaktadır. Hüseyin M. Güneyle yazısının sonunda arkadaşı Asger Aliyani'nin "Folklor Toplama Kılavuzu" kitabından kısaca bahsetmiştir (Güneyle, 1393/ 2014: 18- 22).

Derginin altmış yedinci sayısında Alireza Sarrafi "Folklor Mubahaseleri 2: Folklor Ne Deyildir" yazısında daha önce folkloru tanımladığı makalesine bazı eklemeler yapmıştır. Örneğin folklorun yalnızca köy hayatında olmadığını, şehir hayatında da olduğunu yani halkın olduğu her yerde folklorun olabileceğini belirtmiştir. Folklorun yalnızca sözlü edebiyat ürünlerinden oluşmadığını ve inceleme alanına halk müziği, halk inanışları ve çeşitli törenlerin de girdiğini açıklamıştır. Sarrafi folklor ürünlerinin her zaman sözle aktarılmadığını, "Dede Korkut" hikayelerinin

kitaplar yoluya aktarıldığını ve bugünlerde folklor ürünlerinin çeşitli iletişim araçları ile de aktarıldığını belirtmiştir (Sarrafı, 1393/ 2014: 4- 10).

Galib Sayılov altmış yedinci sayıdaki “*Folklorda Söyleyici Problemi*” yazısında folklordaki söyleyici problemine değinmiş ve derleyen dikkat etmesi gereken konularda da bilgi vermiştir. Sayılov öncelikle folklorda söyleyici probleminin folklorun bir bilim dalı olarak kurulmasından itibaren süregelen bir sorun olduğunu ifade etmiştir. Azerbaycan folklorunun ilk toplayıcılarından olan Üzeyir Hacıbeyov, Hasan Zerdabi, Mahmud Mahmudbeyov gibi isimler folklor metinlerini derlemek için her daim birinci ağızlara başvurmuştur. Araştırmacının söyleyici ile ilgili her türlü bilgiyi kaydetmesi ve araştıma alanı hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmüştür. Ayrıca derleme yapan kişi derleme yaptığı kişinin yani söyleyicinin konuştuğu dil ya da diyalekt hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Aynı zamanda derlemeci, söyleyiciden derlediği metinde anlaşılmayan sözleri açıklamakla yükümlüdür (Sayılov, 1393/ 2014: 11- 15).

Altmış yedinci sayısında Mehseti İsmail “*Folklor Toplayıcılığının Mahiyeti ve Ehemmiyeti*” makalesinde öncelikle emperyalizmin bir halkın kültürel değerlerine verdiği zarardan bahsetmiş, sonra da folklor materyallerinin toplanma işinin sistematik hale getirilerek materyallerin arşivlenmesi gerektiğini söylemiştir. Yazının devamında İsmail kimi âdet ve anenelerin geldiği anlamı ve zamanla bunlarda meydana gelen değişimi anlatmış ve kendi yazdığı bazı kitapların ve toplamış olduğu folklor materyallerinin içeriğinden söz etmiştir (İsmail, 1393/ 2014: 16- 27).

Nigar Heyavi'nin “*Şamanizm Nedir*” makalesi altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda yer almıştır. Heyavi makalesinde öncelikle bir inanç sistemi olan Şamanizmin puta tapma ile ilgili olmadığını belirtmiştir. Bu inanç sisteminde şaman dinsel törenleri yönetmek ve tanrı ile iletişime geçmekle görevlidir. Heyavi, Şamanizmin tek tanrılı olduğunu da belirtmiştir. Şamanizmin tanrısı Gök Tanrı'dır. Bu dine Türkistan coğrafyasında ve Sibiry'a da hâlen inanan Türkler bulunmaktadır. Öldükten sonra yaşam, iyiliklerin ve tanrının buyruklarına uyanların tanrı tarafından ödüllendirileceği, tanrı sözüne uymayanların ise cezalandırılacağı inancı Şamanizmde vardır. Bu inanç sisteminde cennet “uçmak”, cehennem

“tamu” olarak adlandırılır. Şaman kelimesi Türkçe kökenli bir kelime değildir. Bu kelime Hindistan’da yaşayan Pali kabilesinin dilinden gelmiştir. Şaman kelimesinin Türkçe karşılığı “kam”dır, kelime “harekete geçiren, hareketli” anlamlarına gelmektedir. Bilim insanları bu kelimenin MS. 5. yy’dan beri yaşadığını belirtmektedir. Şamanlar gücünü doğadan alır ve insanla doğayı barıştırmayı vazife edinir. Şamanların bir başka vazifesi de hastalıkları iyileştirmektir. Uygur Türkçesinde zihinsel ya da bedensel çeşitli hastalıkları iyileştiren ve ilaç yazan kimselere “otaçı” denilmektedir, Kırgız Türkçesinde “kan” kelimesi aynı anlama gelmektedir. Altaylarda şaman yerine kam terimi kullanılır, şamanın yönettiği ayinede “kamlama” ya da “kamaniye” denilir. Moğolcada şamanın karşılığı “böke”dir. Ancak Köktürkçe metinlerde şaman kelimesi ya da bu anlama gelen bir başka kelime bulunmamıştır. Şamanlar üst dünya ve alt dünya arasında yolculuk yapar, insanları kötü ruhlardan korur, ruhlarla ilişki içerisindedir. Şamanlar zengin bir duygu dünyası ve hayal gücüne sahiptir. Davulu sayesinde transa geçer. Sibiryâ şamanlarının anlattığı rivayetlere göre en güçlü şamalar kadın şamanlardır. Kadın şamanlara “utku”, “utkan” ya da “udagan” unvanı verilir. Türkçede kadın şamana verilen öteki isimler arasında udagan, obagan, utkan, otukun vb. görülmektedir. Bu isimlerin hepsi ateş- ocak kültürüyle ilgilidir. Kimi araştırmacılar udagan kelimesinin Moğolca kökenli olduğunu söylemektedirler. Bu anlamın ilk kadın şamanın ateşi koruduğu ve kadın şamanların ateş başında ayin yapmasıyla ilgili olması mümkündür. Türklere ait şaman efsaneleri arasındada en güçlü ve korkutucu şamanların kadınlar arasından çıktığına dair rivayetler mevcuttur. Geçmişe bakıldığında da Türk kadının yalnızca evinde oturmayıp devlet işlerinde dahi önemli rol oynadığı görülmektedir (Heyavi, 1393/ 2014: 6- 9).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında “*Aşk ya da Âşık (Âşık, Âşk ya)*” yazısında âşıklık geleneği hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Âşık sözcüğü yerine önceden ozan, baksı, bahşı kelimeleri kullanılmaktaydı. Âşıklar yani ozanlar destan ve şiir okumaktadırlar. Türklerle beraber yaşayan ancak Türk olmayan kavimlerde de âşıklar vardır. Eski dönemlerde hükümdarların yanında her daim âşıklar bulunmuş ve âşıklar savaşırlara da katılarak hamasi şiirler okumuşlardır. Rıza Şah döneminde ise ozanlar

yasaklanmıştır. Tebriz âşık muhitinde saz, balaban ve kaval birlikte çalınarak âşıklık sanatı üç kişilik bir grup tarafından gerçekleştirilir. Urmiye’de ise yalnızca saz çalınır. Âşıklar dini ve milli konularda destanlar okurlar. Âşıklar ilim sahibi olmalı, toplum içindeki davranışlarına dikkat etmeli ve hünerli olmalıdırlar (Âşık ya da Âşk [Âşık, Aşk ya], 1393/ 2014-1394/ 2015).

İbrahim Arslan yetmiş beşinci sayıdaki “*Folklorun Özellikleri (Hususiyetleri)*” makalesinde folklorun özelliklerini beş madde hâlinde anlatmıştır. Bu özellikler; şifahlılık, sünnete bağlılık, varyantlaşma, anonimlik ve kalıplaşma özelliğidir. Bütün folklor ürünleri sözlü olarak kişiden kişiye aktararak yaygınlaşır. Bütün folklor ürünleri belli bir forma sahiptir. Bütün folklor ürünleri sözlü olarak yayılırken aynı zamanda birtakım değişikliklere de uğrar. İlk şekilden yapı olarak farklılık gösteren her folklor ürününe varyant denir. Varyantların sayısı belli değildir. Folklor ürünlerinin ilk yaratıcısı bilinmez, yani bu ürünler anonimdir. Her folklor ürününün kendine has bir yapısı yani kalıbı vardır (Arslan, 1395/ 2016: 46-47).

Yetmiş yedinci sayıda Arif Acaloğlu’nun yazıp Ali Mehemed Halefizengir’in çevirdiği “*Folklor Toplama Kılavuzu*” makalesinde folklor malzemelerini derleyen kişilerde bulunması gereken özellikler, folklor malzemeleri derlenirken dikkat edilmesi gereken kurallar ve folklor malzemelerini toplamanın çeşitli yollarından bahsedilmiştir. Folklor malzemelerini derleyen kişiler yüksek iletişim becerileri, derleme yapılan saha hakkında derinlemesine bilgi, çabuk karar verebilme, hareketli olma, çabuk uyum sağlayabilme, derleme yapılan bölgedeki halkın dilini ya da ağzını bilme, çalışılan yer hakkında daha önceden yapılmış olan çalışmalarını takip etme, kuvvetli hafıza, zor şartlara uyum sağlayabilme, temiz ve bakımlı olabilme gibi özelliklere sahip olmalıdır. Araştırmacı araştırmaya çıkmadan önce yapacağı çalışmalar üzerine iyi organize olmalıdır. Örneğin sahaya kaç kişi gidileceği, çalışma grubundaki üyelerin iş bölümü, çalışan bölgede folklor bilgisine sahip olan kişileri önceden tesbit edip tanıma, çalışılan bölge hakkında daha evvel yapılan çalışmalardan haberdar olma, bölgede kültür sanat alanında faaliyet gösteren kişileri önceden tanıma gibi

hususlarda hazırlıklı olmalıdır. Araştıma alanına gidilmeden önce teknik hazırlıklar yapılmalıdır. Araştırmacılar ses kayıt cihazı, kamere, defter, dosya ve araştırması sırasında yardım alacağı insanlara çeşitli hediyeler hazırlamalıdır. Kaynak kişi hakkındaki şahsi bilgiler de tıpkı derlenen metin gibi dikkatle kayıt altına alınmalıdır. Kaynak kişinin adı, soyadı, doğum yeri, yaşı, eğitim durumu, metni daha evvel kimden öğrendiği gibi bilgiler de kayıt altında tutulmalıdır. Kaynak kişi ile konuşurken bir kişinin ses kaydı ya da görüntü kaydı alması, diğerinin soru sorması gerekir. Konuşan kişinin sözü sık sık kesilmemelidir. Bir kaynak kişinin yanında başka bir kaynak kişinin dedikodusu yapılmamalıdır. Folklor malzemesi toplamının birden çok yolu vardır. Örneğin araştırmacı tesadüfi bir derleme yapabilir, küçük bir bölgede derleme yapabilir ya da çok geniş bir coğrafyada derleme yapabilir (Acaloğlu, 1395/ 2016: 11- 15).

El Bilimi dergisinin yetmiş dokuzuncu sayısında Alireza Sarrafi'nin yazmış olduğu “*Mukaddime (Ön Söz)*” de Kum ve Merkezi eyaletlerinde yaşayan Türklerin folklorunun araştırılmasına ayrılmış olan yetmiş dokuzuncu ve sekseninci sayılar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Sarrafi ayrıca bu bölgelerde halk bilimi materyallerinin derlenmesinin tarihi hakkında da kısaca bilgi aktarmıştır. Sarrafi'nin bahsettiğine göre bu bölgelerde çok daha önce Selamullah Cavid ve Ali Kemali tarafından halk bilimi materyalleri toplanmıştır (Sarrafı, 1395/ 2016: 4- 6).

El Bilimi'nin yetmiş dokuzuncu sayısında Ali Hacılı “*Bağdatlı Yörüklerin Yaşamına Bir Bakış (Negahi Be Zendegi- e Âşayer- e İl- e Bağdadi)*” yazısında “Kırk Bir Dene Bayatı” adlı bir kitabın ön sözünde bulunan Şahsevenler ile ilgili genel bilgileri özetlemiştir. Hacılı yapmış olduğu bu özette Şahsevenlerin yaşayışları, âşıklık geleneği, yemekler, çocuk oyuncakları vb. konularda kısa bilgiler vermiştir. Hacılı'nın sözünü ettiğine göre Bağdatlı Şahsevenler önceden sınır şehirlerinde yaşamakta iken sürgünler ya da göçler yoluyla başka şehirlere gitmişlerdir. Şu an Merkezi eyalette yaşamaktadırlar. Yazıdan anlaşıldığına göre geçmiş zamanlarda geleneklerine bağlı bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürmekte iken modern zamanlarda Şahseven gençleri geleneklerine eskisi kadar bağlı değillerdir. Şahsevenler geçimlerini hayvancılıkla sağlamakta, yayla ve

kışlaklarda yaşamaktadırlar. Besledikleri hayvanların yünlerinden kilim ve cicim dokuyup; hayvanların sütünden yoğurt, kaymak gibi ürünler elde etmektedirler. Taşıma kolaylığından dolayı daha çok bakır eşyalar kullanırlar. Âşıklık geleneği Şahsevenler arasında da mevcuttur. Aslı ile Kerem, Hasta Kasım gibi destanlar âşık meclislerinde okunmaktadır. Şu an Şebaheng, Eloğlu Grubu, Elseven Grubu, Hekim Tilim Han Grubu gibi âşık grupları faaliyet göstermektedirler. Şahsevenler Ali Ramazani, Bahtiyar Ferruh, Ebulfazıl Firdevsi, Muhammed Zerger, Kazım Meşhedî gibi şairlere sahiptir. Solistlik yapan, balaban yahut davul çalan Şahseven sanatçıları arasında Ekber Gulami, Mehemed Türker, Nadir Rencber, Eynullah Azizi, Rıza Zabiti, İbrahim Kurbani, Hasan Habibi, Ruhullah Şahhüseyni, Hamza Rahimi sayılabilir. Erdeşir Seyfihani, Hamid Karayi, Muhammed Çeragi, İshak Aliselamet de Şahsevenlere mensup olan araştırmacılarıdır. Sanatçı ve araştırmacılarla ilgili bilgilerden sonra Şahseven kültürü ile ilgili diğer bilgiler verilmiştir. Örneğin, Şahsevenlerde düğünlerde okunan şarkılara tiringe adı verilmektedir. Dürüm, ekmeğin arasına peynir ya da pekmez konularak yapılan genellikle çocukların tükettiği bir yiyecektir. Tütek topraktan yapılan bir oyuncaktır. Yaylalarda sınırları çizmek için kullanılan taşlara kalak denir. Kirman ise dokumacılıkta kullanılan bir alettir (Hacılı, 1395/ 2016: 7- 13).

Derginin sekseninci sayısında Ali Mehemed Halefizengir, Arif Acaloğlu'nun "*Folklor Toplama Kılavuzu 2: Konular ve Sorular*" makalesinin çevirisi yer almıştır. Yazar folklor materyallerinin toplanması ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususları anlatmıştır. Yazar halk edebiyatı metinlerinin halk biliminin öteki ürünlerine göre daha kapsamlı ve daha verimli bir şekilde toplanabildiğini ileri sürmüştür. Acaloğlu'na göre örneğin bir destanı dinlemek için kendisinden derleme yapılan kişiye destan bilip bilmediği, biliyorsa hangilerini bildiği, destanı kimden öğrendiği, en iyi anlattığını düşündüğü destanların hangisi olduğu sorulmalıdır. Anlatıcının tamamını bildiği, kısmen bildiği ve yalnızca adını bildiği destanlar tasnif edilmelidir. Destanın anlatılmasının birkaç gün sürebileceğine dikkat edilmeli ve ayrıca destanın icra edildiği ortam ile icra şekli de göz önünde bulundurulmalıdır. Acaloğlu destandan sonra masal,

atalar sözü, deyim, latife, efsane, halk inanışları ve halk müziği derlemelerinin yapılması için gerekenleri de anlatmıştır. Örneğin masal toplarken anlatıcının profesyonelliğine dikkat edilmeli ve anlatıcının anlattığı her şey kaydedilmelidir. Yazar kimi folklor metinlerinin anlatılmasında profesyonellik aranmadığını ve bu tarz metinlerin herkesten dinlenebileceğini, ancak bazı türleri kimi insanların daha çok bildiği göz önüne alınarak böyle metinlerin iyi bilen kişilerden derlenmesi gerektiğini de eklemiştir. Örneğin latife, atalar sözü ve deyimler böyle metinlerdir. Daha sonra yazar öteki türlerin derlenmesi ile ilgili dikkat edilmesi gerekenleri kısaca anlatmıştır (Acaloğlu, 1395/ 2016: 130- 138).

Seksen ikinci sayısının “*Baş Yazı*”sı Susan Nevadeh Razi tarafından kaleme alınmıştır. Baş Yazı’da halk bilimi materyallerinin aktarılma sürecinden söz edilmiştir. İnternet, gazete, televizyon ve radyonun olmadığı zamanlarda insanlar bildikleri masal, memorat, mahnı, atalar sözü, deyim gibi ürünleri birbirlerine söyleyerek vakitlerini geçirmişlerdir. Böylelikle bu ürünler nesilden nesile aktarılmıştır. İnsan zihnindeki her şey halk bilimi kapsamındadır. Halk bilimi farklı toplumların kaynaşmasını da sağlar. Ancak halk bilimi hâlâ hak ettiği kadar incelenmemiştir. Halk bilimi üzerine üniversitelerde daha fazla çalışma yapılmalıdır (Razi, 1395/ 2016: 81).

Ali Berazendeh seksen ikinci sayıdaki “*Türkçe Daşbasma Kitaplarda Folklorun İzi*” makalesinde İran’da taşbasma kitapların tarihi hakkında bilgi vermiştir. Taşbasma usûlü Almanya’da icat edildikten on yıl sonra Kaçar döneminde İran’a gelmiştir. İlk matbaa Tebriz’de kurulmuştur. İran’da ilk olarak bir Kur’an- ı Kerim taşbasma usûlü ile basılmıştır. İran’da taşbasma usûlüyle basılan ikinci kitap ise Zadülamed Meclisi’nin telif ettiği bir kitaptır. İran’da resimli olarak basılan ilk taşbaşma kitap ise “Leyla ve Mecnun Mektebi”dir. Daha sonra taşbasma baskıhanesi Tebriz’den Tahran’a taşınmış ve Tahran’da da taşbasma usûlü ile kitaplar çoğaltılmıştır. Bu metodla kitap basmak oldukça ucuz ve kolay olduğu için çok tercih edilmiştir. Taşbasma kitaplarda resim de vardır. Anlatılan olaylar bazı sayfalarda resmedilmiştir. Taşbasma usûlü baskı yaygınlaştıkça İran’da nakkaş ve hattatların sayıları da artmıştır. Nizami Gencevi’nin “Heft Peyker” adlı eseri de resimli olarak taşbasma usûlü ile basılmıştır.

“Semariye” adlı eser de resimli olarak basılmıştır. Kaçar hükümdarlarının Türkçe hassasiyeti sebebiyle taşbasma kitaplar Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dilli olarak basılmıştır. Mersiye, növhe ve peygamber kıssaları, imamzadelerin menkıbelerini konu alan kitaplar da taşbasma usûlüyle basılmıştır. Dini kitaplarda savaş sahneleri resmedilmiştir. Yaygın olarak bilinen destanlarla tarihi destanlar genellikle Arapça ve Farsçadan çevrilerek taşbasma usûlü ile basılmıştır. Taşbasma ile basılan ilk folklorik kitap “Seyfûlmülk ve Bediyülcemal”dir. Atalar sözü ile ilgili basılan kitap “Mesel- i Türki Ba Terceme- i Farsi”dir. “Latife- i Hoca Nasreddin”, “Letaifname”, “Selim Cevahiri”, “Mihr ü Mah” taşbasma ile basılan diğer folklorik kitaplardır. “Bin Bir Gece Masalları” da her bir masal ayrı bir kitap olarak basılmıştır. Baskı usulleri geliştikçe taşbasma daha az tercih edilmeye başlanmıştır (Berazendeh, 1395/ 2016: 94- 101).

Ali Mehemmed Halefizengir seksen ikinci sayıda “*Boyalar (Renkler)*” makalesinde bazı renklerin Türk kültüründeki anlamları hakkında bilgi vermiştir. Ak renk Ak Ana’nın ve Tanrı Ülgen’in rengidir. Tanrı Ülgen insanı ak çiçekten yaratmıştır. Ak Ana da hem Ülgen’in hem de Erlik’in yaratıcısıdır. Bütün dünya deniz ile kaplıyken Ak Ana denizler üzerinde ak kaz uçurmuştur. Sarı ve kırmızı Güneş’in rengidir. Kara, güç temsilcisidir. Sonradan yer altı Tanrı’sı Erlik’in sembolü olmuştur. Göy, Tanrı’nın rengidir. Yeşil, gençlik ve yaşamın semboldür. Türkler savaşlarda ve törenlerde yanlarında renkli kumaşlar bulundururdu. Türkler arasında da inanırı bulunan Taoizme göre kutsal kabul edilen uzay dört yöne ayrılmıştır. Bu dört yönün hayvan olarak sembolize edildiği de olur. Doğu gök ejderha, Batı ak kaplan, Kuzey kara kaplumbağa, Güney kızıl kuş ile temsil edilmektedir. Hun hükümdarı Mete Han’ın atlı askerleri beyaz renkli at kullanmıştır. Renklerin önemi konusu Uygur Türklerinin başkentine giden bir Çin elçisi tarafından da gözlemlenmiştir. Türkler dışında Med İmparatorluğunda da renkler önemlidir. Medlerin başkenti olan Hemedan’ın yedi tane duvarı vardır ve bu duvarların herbirinin kendine özgü bir rengi vardır (Halefizengir, 1395/ 2016: 128- 129).

Derginin seksen ikinci sayısında Arif Acaloğlu’nun yazıp Ali Mehemmed Halefizengir’in çevirdiği “*Folklor Toplama Kılavuzu 3*”

makalesinde âşık sanatı ile ilgili bilgilerin nasıl toplanması gerektiğinden ve âşıklarla derleme yaparken dikkat edilmesi gereken hususlardan bahsedilmiştir. Âşık sanatı Türk kültürüne has olan, üzerinde çokça araştırma yapılan ancak buna rağmen yeteri kadar anlaşılamayan bir halk edebiyatı koludur. Âşık sanatının anlaşılamamasındaki yetersizliğin sebebi araştırmaya yönteminde yapılan kusurlardır. Âşıklardan derleme yapılırken âşığın adı, mahlası, memleketi, göçebe ise ana yurdu, âşığın üstadı ya da üstatları, üstatlarının şeceresi, âşıklığa ne zaman ilgi duyduğu ve ne zaman âşıklığa başladığı, neden âşık olmak istediği, rüyada kendisine âşıklık vergisi verilip verilmediği, kişiye rüyada âşıklığın gelme olayına inanıp inanmadığı, kaç yıl çıraklık yaptığı, ilk kez ne zaman ve kimle âşık meclisine çıktığı, tek başına ne zaman ve kaç yaşında âşıklığa başladığı, hangi âşıklarla dostluğu olduğu, âşığın sevdiği başka âşıklar ve âşık havaları, âşığın bu sanatın bugünkü durumunu nasıl değerlendirdiği sorulmalıdır. Bunun dışında âşığa yöneltilmesi gereken sorular arasında meclis adabı, giyim kuşam, âşıkların çalışma ve sosyal davranış şekli, âşıklık dışında bir iş yapıp yapmadığı, âşıklıktan maddi olarak ne kadar kazanç sağladığı, âşıklığın tarihi ve bölge âşıkları hakkında bilgisi, bulunduğu bölgedeki âşıkların sanatlarını yalnız mı yoksa ekip hâlinde mi icra ettiği, âşıkların kullandığı özel bir dil olup olmadığı, sanatları hakkında kitaplardan faydalanıp faydalanmadığı, öğrendiği metinleri unutmamak için yazıp yazmadığı da bulunmalıdır. Derleme yapılan âşıktan âşık karşılaşmaları hakkında da bilgi alınmalıdır. Âşığa âşık karşılaşmalarının nasıl olduğu, bu karşılaşmaların nasıl yönetildiği, kaç aşaması olduğu, yenme ve yenilme kararının nasıl verildiği, yenen tarafın kazandığı ve yenilen tarafın kaybettiği, önemli âşık karşılaşmaları, bugün hâlâ âşık karşılaşmalarının yapılıp yapılmadığı ve kendisinin hangi âşıklarla yarışma yaptığı soruları kendisinden derleme yapılan âşığa sorulmalıdır. Âşıklık geleneği ile ilgili araştırma yapılırken âşıkların kullandığı müzik aleti ya da aletleri hakkında da bilgi verilmelidir. Örneğin sazın icat edildiği zaman, ve sazı icat eden kişi, saz çeşitleri, en yaygın olan saz türü, âşıkların saz dışında başka bir müzik aleti kullanıp kullanmadığı, sazın bölümleri, saz bakımı hakkında inançlar ve gelenekler hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Saz

havaları, araştırma yapılan bölgede hangi havaların meşhur olduğu, bölgede bilinen Koroğlu ve Âşık Kerem havaları, ünlü olan başka âşıklar hakkında bilgi, kendisinden derleme yapılan âşığın bildiği bütün saz havaları kaydedilmelidir. Derleme yapılan bölgede konuşulan dil ve ağız hakkında ayrıntılı bilgi, derlenen metinlerde mitolojik unsurlar, zaman ve mekan ile ilgili unsurların olup olmadığı da kaydedilmelidir (Acaloğlu, 1395/ 2016: 149- 156).

Seksen beşinci sayıda Mahbube Herişçiyen, Muharrem Kasımlı'nun yazmış olduğu *“Azerbaycan'ın Medeni ve Etnik Sisteminde Ateşin Yeri ve Anlamı (Mefhum ve Cayigah- ı Ateş Der Sistem- i Komi- Medeni Azerbaycan)”* makalesini Türkçeden Farsçaya çevirmiştir. Bu makalede yazar ocağın ve ateşin kişiyi karanlığa ve soğuğa karşı korumasından dolayı Türklerin ateşe yaşamın kaynağı olarak baktığını ve bunlara saygı duyduğunu, ateş ve ocağı sembol olarak da kullandığını; ancak bu kutsal kabul etme durumunun Zerdüştlük inancıyla benzemediğini açıklamıştır (Kasımlı, 1395/ 2016: 57- 61).

Alireza Sarrafi seksen beşinci sayıda *“Folklorumuzda Tat Folkloru İzlerinden Bir Neçe Numune”* makalesinde öncelikle Tat folklorundan Türk folkloruna geçişlerin nasıl olduğuna dair fikir yürütmüş ve bu geçiş için üç sebep olduğundan söz etmiştir. Bu geçişin sebeplerinden birisi Türkleşmiş Tatlardır. Türk çocukları Türkleşmiş olan Tat çocuklarından bu folklor materyallerini öğrenmiş ve nesilden nesile aktarmıştır. Geçişin ikinci sebebi de Türkler ve Tatların komşuluğudur. Bu komşuluk sonucunda oluşan kültürel alışveriş sonucunda Tat folklorundan Türk folkloruna geçişler olmuştur. Sarrafi Türk folklorunda Tat folklorunun izlerinin görülmesinin üçüncü sebebini Azerbaycan'a gelen Tat tüccarlar ve bunların aileleri olduğunu düşünmektedir. Tat tüccar ve bunların ailelerinin Türklerle yaptığı kültürel alışveriş Tat folklorundan Türk folkloruna geçişin sebebidir. Bu materyallerin Türk folklorunda kalıcılığının sebebi bu ifadelerin kalıplaşmış olması ve Türkçe ile karışık olmasıdır. Sarrafi Tat folklorundan gelen bazı materyallere örnek de vermiştir (Sarrafı, 1395/ 2016: 80- 85).

Derginin “Uşak ve Folklor Özel Sayısı” olan seksen yedinci sayısında Alireza Sarrafi *“Baş Yazı”* da öncelikle çocuk folklorunun ne olduğu

hakkında bilgi vermiş, sonra çocuk folkloru üzerine yapılan çalışmaları anlatmış, en sonda da El Bilimi dergisinde çocuk folkloru için yapılan çalışmalardan bahsetmiştir. Çocuk folkloru çocukların yaş özellikleri ve psikolojileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çocuk folklorunun oluşmasında çocuklar kadar büyükler de etkili olmuştur. Çocuk folkloru ürünleri vasıtasıyla çocuk hem eğlenir hem de öğrenir. Örneğin dil öğrenimi, sayıların öğrenimi, terbiye öğrenimi gibi konularda çocuk folklorunun rolü mühimdir. İran’da çocuk folkloru üzerine ilk çalışmalar Samed Behrengi ve Bihruz Dehkani’ye aittir. El Bilimi dergisi de çocuk folkloru ile ilgili çıkardığı özel sayılar ve yayımladığı makaleler ile folklorun bu koluna katkıda bulunmuştur (Sarrafı, 1396/ 2017: 4- 8).

Seksen sekizinci sayıda Susan Nevadeh Razi “*Baş Yazı*” da insanın olduğu her yerde kültürün olduğunu, kültür ve folklor üzerine yapılan çalışmalarda analitik düşünmenin önemini anlatmıştır. (Razi, 1396/ 2017: 129- 130).

Derginin seksen dokuzuncu sayısındaki “*Ön Söz Yerine: Sistem Çerçevesinde Folklor Araştırmaları*” yazısı Kazım Abbasi’nin El Bilimi Derneği toplantısında sunduğu bir makaledir. Yazıda folklor metinlerinin toplanması hususunda bilgi verilmiştir. Folklor metinlerinin toplanması konusunda çeşitli ekoller mevcuttur. Bunlardan biri “sistemik düşünce”dir. Sistemik düşünce çerçevesinde araştırma yapılan bölgenin sınırları belirgin bir şekilde çizilmelidir. Üzerinde araştırma yapılan konu etraflıca öğrenilmeli ve konunun parçalarının birbirleriyle olan ilişkileri tespit edilmelidir. Konu bir bütün olarak ele alınmalı ve bölgenin çevresiyle olan ilişkisi de göz önünde bulunmalıdır (Abbasi, 1396/ 2017: 4- 6).

Seksen dokuzuncu sayıda Behlül Abdullah’ın yazıp Mahbube Herişçiyan’ın çevirdiği “*Şifahi Halk Edebiyatı*” makalesi yer almıştır. Bu makalede atalar sözü, destan, bayatı gibi halk edebiyatı ürünlerinin bir milletin mitoloji, tarih, yaşam tarzı, iklim koşulları ve geçim yolları etkisinde olduğu anlatılmış ve bunlara örnekler verilmiştir (Abdullah, 1396/ 2017: 44- 51).

Derginin seksen dokuzuncu sayısında Ramin Cebraili “*Doğa Güçleri Tabiat Kuvvaları*” makalesinde tabiatta iyilik ve kötülüğün savaşından söz

etmiştir. Doğadaki güçler iyi olanlar ve kötü olanlar olarak ikiye ayrılırlar. Bu ikisi her zaman karşı karşıyadır, ikisinin varlığı birbirine bağlıdır. İnsanın özünde de hem iyiliğe hem de kötülüğe dair izler bulunmaktadır. Cebraili doğada iyilik ve kötülüğün varlığını tasvir ettikten sonra iyi karakterli olarak bilinen iki kuvveti “güneş” ve “ay- ulduz” alt başlığında anlatmıştır. Türk inançlarına göre güneş kutsaldır, güneşe tapılmaz ancak ona saygı duyulur. Türkler güneşi iyi olan her şeyin anası olarak kabul ederler. Bundan dolayı kız çocuklarına güneş ismi verilir. Güneş doğadaki her şeye can verir. Güneşin batışı korkunun doğuşu olarak görülür. Bundan dolayı geceleyin karanlığın doruk noktası olan zamana “gecenin oğlan çağı” denilir. Güneş tutulması karanlığın ışığa galebe çalması anlamına gelir ve bunun için çeşitli törenler düzenlenir. Ateş de güneşin insanoğluna hediyesidir, güneşin bir parçasıdır. Bu yüzden güneşe saygı duyulduğu gibi ateşe saygı gösterilir. Bu saygı tapınma anlamında değildir. Çeşitli törenlerde ateş önemli rol oynar ancak bunun Zerdüştlük ile ilgisi yoktur. Ay ve yıldız da tıpkı güneş gibi Türk kültüründe kıymetli sayılan ışıklı varlıklardır. Türk tasavvurunda ay erkektir, ışığını güneşten alır. Ayın en güzel zamanına “on dört gecelik ay” denir. Ay ve yıldızlar güneşin bir parçası sayılır. Her ikisinin de Türk damgalarında ve bayraklarında özel bir yeri vardır. Türkler çeşitli eşyalarına ay ve yıldız işlemişlerdir. Türkler çocuklarına ve bazı yerlere ay ve yıldız içerikli isimler vermişlerdir; bunlara örnek olarak Ayhan, Kaşkay, Togay, Geray, Humay örnek olarak verilebilir (Cebraili, 1396/ 2017: 52- 55).

Derginin doksanıncı sayısında Susan Nevadeh Razi “*Ön Söz*”de geleneğin özelliklerini anlatmıştır. Folklorun önemli ayaklarından biri gelenektir ve geleneğin de amiyane, dini ve ilmi olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Razi bu üç özellik arasında en çok ilmi işlev üzerinde durmuştur. İlmi bakış açısına göre gelenek bir grubun duygu, düşünce ve davranışlarının toplamıdır, diğer bir deyişle grubun ortak sosyal yaşamının geçmişten geleceğe aktarılan mirasıdır. Her grubun iyi ve kötü gelenekleri vardır. Gelenekler yaşamın bütün yönlerini içine alır ve geleneklerin toplum değerlerini koruyan bir yapısı vardır. Gelenekler kendi arasında maddi gelenekler, davranışsal gelenekler ve danışık gelenekleri olmak üzere üçe

ayrılır. Yemek kültürü, araç gereçler, giyim kuşam ürünleri maddi geleneklere örnektir. Davranış gelenekleri toplumda birçok insan tarafından kabul edilen ortak olan birtakım davranışları kapsar. Kelime ve cümleler ifade edilebilen geleneklere ise dânişik gelenekleri denilir (Razi, 1396/2017: 87- 88).

Susan Nevadeh Razi doksan ikinci sayıdaki “*Ön Söz: El Bilimimiz, Manevi Mirasımız*” yazısında öncelikle kısaca folklorun özelliklerinden sonra da doksan ikinci sayının içeriğinden söz etmiştir. Folklorun özelliklerinden biri onun nesilden nesile nakledilmesi ve tekrarlanabilmesidir. Geçmiş nesillerden bugüne kalan folklor mirası hâlen canlılığını korumaktadır. Folklor milli kimliğin temel taşını oluşturmaktadır ve bu yüzden bir milletin folklorunu kaybetmesi kimliğini kaybetmesi ile eş değerdir. Kadim Türk milleti geniş bir coğrafyada yaşadığından zengin bir folkora da sahiptir. Doksan ikinci sayıda bu zengin folklor ürünlerinden âşık edebiyatı, masallar, mitoloji, monografi gibi konular üzerine yazılar yer almıştır. Ayrıca bu sayıda M. Kerimi’nin Zengan âşıklık geleneği üzerine hazırladığı bir ek sayı bulunmaktadır (Razi, 1396/ 2017: 90- 91).

Derginin doksan dördüncü sayısında Münire Ekberpuran “*Somut Olmayan Kültürel Mirasının Evrensel Günü (Roz- ı Cehanı Miras- e Semii-Baseri)*” yazısında UNESCO’nun sitesinde bulunan bir makaleyi çevirmiştir. Bu makalede Somut Olamayan Kültürel Miras Günü’nde bahsedilmektedir (Ekberpuran, 1396/ 2017: 121- 124).

Rıza Hemraz yüz üçüncü sayıdaki “*Folklorumuzda Su*” yazısında suyun Türk folkloru için öneminden söz etmiştir. Sonra Türkçede içinde su kelimesi geçen 27 sözcük grubunu sıralamıştır (Hemraz, 1397/ 2018: 30- 34).

Derginin yüz yedinci sayısında Ehad Ferehmeni “*Ön Söz*”de folklorun önemini, Azerbaycan folkloru üzerine yapılan çalışmaları ve El Bilimi Derneği’ni anlatmıştır. Folklor milleti bir arada tutan, milletin duygu ve düşüncelerini içinde saklayan bir nevi servettir. Bir milletin folklorunu tanımak o milleti tanımak anlamına gelir. Folklor deyince akla efsaneler, mitler, masallar, gelenekler, görenekler vs. gelmelidir. Bunlar halk yaratıcılığının mahsulleridir. Folklor terimini ilk olarak William John

Thoms halk bilimi anlamında kullanmıştır. Bu terim sonradan yaygınlık kazanmıştır. Folklor bir milletin maddi ve manevi yarattığı her şeyi kendine has usûllerle araştıran, inceleyen ve açıklayan bir bilim dalıdır. Folklor şifahidir, insanın günlük yaşantısı ile iç içe geçmiştir. Halkın oluşturduğu ve dolayısıyla kendini oluşturan halkın bütün özelliklerini barındıran folkloru araştıran kişiye folklorşinas denilmektedir. Bilim insanları folklorun otuzdan fazla kolunun olduğunu söylemektedirler. Folklor numuneleri arasında; sayaçlı sözleri, atalar sözü ve deyimler, masallar, efsaneler, mitler, destanlar, mahnılar, giyim kuşam, yiyecek içecekler, el işleri, gelenek ve görenekler gibi birçok öge vardır. Herodot, Strabon ve İbn Battuata'nın eserlerinde de gezip gördükleri yerlerdeki halkların folklor numuneleri vardır. Bunların varlığına rağmen folklor on dokuzuncu yüzyılda bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Türk halklarının folklor materyallerinin kayda alınmasında da Kaşgarlı Mahmud'un önemli rolü vardır. Kaşgarlı Mahmud Türk halklarının folklor numunelerini 1072- 73 yıllarında yazmaya başladığı Divanü- Lügati't- Türk eserinde yazmıştır. Oldukça zengin olan Azerbaycan folklorunun lirik numuneleri, kahramanlık numuneleri ve dramatik numuneleri vardır. Azerbaycan folklorunun lirik numunelerine nağmalar, laylalar, okşamalar; kahramanlık numunelerine efsaneler, rivayetler, latifeler masallar, atalar sözleri, tapmacalar; dramatik numunelerine halk oyunları ve halk tamaşası girmektedir. Köklü Azerbaycan folklorunun tüm materyallerini toplamak mümkün değildir ancak bu materyalleri toplamak ve bunları sınıflandırmak için gerekli çaba gösterilmelidir. Folklor toplayıcısı folklor anlatıcısı ile samimi ilişki içinde olmalıdır. Azerbaycan folklor materyallerinin toplanmasında emeği geçen isimler arasında Samed Behrengi, Taki Zehtabi, Zöhre Vefayi, Mehemed Rıza Kerimi, Alireza Sarrafi, Ali Kemali, Selamullah Cavid, Bihruz Dehkani, Cevat Heyet, Mehemed Alipur Makdum, Ali Zaferhah, Ali Halit Abadi, Rahim Kabnijad sayılabilir. Azerbaycan folkloru üzerine İran İslam Devrimi'nden önce sayıca az olan çalışmalar, devrimden sonra artmıştır. Varlık, Yol, Azer, Dilmac gibi dergi ve gazetelerde folklor üzerine yazılar yayımlanmıştır. Son on yılda ise İran'da Azerbaycan Türk folkloru için gerçekleştirilen en önemli çaba 2008'de El Bilimi Derneği'nin kurulmasıdır. El Bilimi'nde

kadınların da önemli katkıları olmuştur. Dernekte kadınlara ait bölümün yöneticiliğini önce Nigar Heyavi daha sonra Susan Nevadeh Razi yapmıştır. İkisi dışında kadınlar bölümünde çalışan kişiler arasında Rukiye Kebiri, Güneş Emani, Rukiye Alikuliyev, Melike Nalbendi, Solmaz Purnimet, Zekiye Zülfikari'yi saymak mümkündür (Ferehmeni, 1397/ 2018: 5- 10).

Yüz sekizinci sayıda Mezhir Tehmasbpur “*Azerbaycan Halk Edebiyatında Hz. Muhammed’in Rolü (Nakş- e Peyamber- e İslam Der Edebiyat- e Şifahiy- e [Halk Edebiyatı-] Azerbaycan)*” makalesinde Azerbaycan Türklerinin halk edebiyatının İslamiyet’ten ve Hz. Muhammet’ten çok etkilendiğini, Miraçname, Nasihatname, Vücutname gibi şiir türlerinin İslamiyet etkisi altında oluştuğunu belirtmiş ve Hasta Kasım, Şah İsmail, Abbas Tufarganlı gibi ozanların İslamiyet etkisinde şiirler kaleme aldığını ifade ederek halk ozanlarının şiirlerinden örnekler vermiştir (Tehmasbpur, 1397/ 2018: 49- 57).

2.2. Halk Bilimi Dışındaki Konular ile İlgili Yazılar

2.2.1. Dil, Tarih, Coğrafya ve Diğer Konular ile İlgili Yazılar

El Bilimi dergisinde halk bilimi dışında dil bilimi, tarih, coğrafya, kadının toplumdaki yeri, dergideki kimi yazarların hatıraları, güncel konular ile ilgili yazılar da kaleme alınmıştır. Bu başlık altında sözü edilen yazılar hakkında topluca bilgi verilecektir.

El Bilimi’nin altıncı sayısında Kazım Abbasi “*El Bilimi’nin Sözü: El Bilimi Mecuz Aldı*” yazısında El Bilimi Derneği’nin resmi hüviyet kazandığını ilan etmiştir. Abbasi folklor materyallerini kayıt altına almanın millet olma bilinci kazanmada ve bu bilinci sürdürmede önemli bir adım olduğunu belirtmiştir. Daha evvel yayımlanan Dilmaç dergisine de değinen yazar, bu derginin folklor sahasında başarılı işlere adım attığını ancak siyasete kurban giderek yayım hayatına son verildiğini de eklemiştir. Abbasi, folklor üzerine çalışan kişilerin birbirleriyle irtibat içinde olmaları gerektiğini de ifade etmiştir (Abbasi, 1388/ 2009: 3- 4).

Derginin yedinci ve sekizinci sayılarında yer alan ve yazarı belli olmayan “*Afşar Şivesiyle Başka Türk Lehcelerinde Olan Kuş Adlarının Tatbiki*” yazısında önce kuş sözcüğünün başka Türk lehçe ve ağızlarındaki

karşılığı verilmiş, sonra da Afşar ağzındaki birçok kuş türünün Türk lehçe ve ağızlarındaki karşılığı yer almıştır (Afşar Şivesiyle Başka Türk Lehçelerinde Olan Kuş Adlarının Tatbiki, 1388/ 2009).

Perviz Zare Şahmarasi dokuzuncu ve onuncu sayılardaki “*Türk Dilinde Atlar 1 (Esb Der Zeban- ı Türki 1)*” yazısında atlarla ilgili yaklaşık 250 terim ve bunların Farsça karşılıklarını vermiştir. Bu terimlerden bazıları şunlardır; at boğazı, lavaşa, ban, ahta, tapkır, sağrı, ökçelemek, alaşa, çıbar, ala paça, çıbar, çal, aşkar, ketki, orta at, dul, boz at, palan atı, boz (Şahmarasi, 1388/ 2009: 6- 20)...

Dokuzuncu ve onuncu sayılarda Seyid Haydar Bayat Zengan’a bağlı Akbulak’tan toplamış olduğu 24 tane yerel sözü “*Zengan’dan Yerli Sözcükler*” yazısında anlamlarıyla beraber vermiştir. Bu yerel sözlerden örneğin; koyunun döşündeki yumuşak yüne kov, yer altında yetişen bir bitkinin adına çidem, bir şey için çok ısrar etmeye yekirtmek, bir bitkinin tatlı yapılan meyvesine setik, çevrelemeye kovralamak denilmektedir (Bayat, 1388/ 2009: 28- 30).

Seyit Haydar Bayat on birinci ve on ikinci sayılarda “*Donuz (Donguz) Aylesine Ayid Adlar*” yazısında domuzlarla ilgili 7 tane terim vermiştir. Bu terimler; pota, dovuz, kabança, kaban, tek kaban, megerçin ve galdır (Bayat, 1388/ 2009: 19).

Perviz Zare Şahmarasi “*Türk Dilinde Atlar (Esb Der Zeban- ı Türki)*” yazısının devamını on birinci ve on ikinci sayılarda yazmıştır. “*Türk Dilinde Atlar 2 (Esb Der Zeban- ı Türki 2)*” başlığını taşıyan yazıda atlarla ilgili bir öncekine ek olarak yaklaşık 200 adet terim daha verilmiştir. Bu terimlerden bazıları şöyledir; yorgalamak, yelge, gemircek, şiş, birçek, arpalık, licim, çultar, gebre, baytal, dayça, yağır, gem, kaşka (Şahmarasi, 1388/ 2009: 21- 31)...

El Bilimi dergisinin on yedinci sayısında “*El Bilimi’nin Sözü*” başlığı altında El Bilimi derneğinin almış olduğu kararlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu yazıda ilerleyen zamanlarda dergide hangi konuların işleneceğine, hangi özel sayıların yayınlanacağına dair planlar okurlarla paylaşılmıştır (El Bilimi’nin Sözü, 1389/ 2010).

On yedinci sayıda Alireza Sarrafi “*Yerel Sözlere Toplanma Tarihesinden*” yazısında halk arasında yaşayan ancak sözlüklere girmemiş olan yerel sözlerin bir araya getirilerek bir diyalektoloji sözlüğünün oluşturulması gerektiğini, Azerbaycan’da ve Türkiye’de bu tip çalışmalara yıllar önce başladığını ifade etmiştir (Sarrafı, 1389/ 2010: 4- 7).

On yedinci sayıda Alireza Sarrafi’nin ikinci makalesi de yine yerel sözlerle ilgilidir. “*Yerel Sözlere Yazılış Biçimi (Tefrik, Çatışmazlıklar, Toplama, Yazılış)*” makalesinde Sarrafı öncelikle yerel sözleri, bir bölgede bilinen ancak herhangi bir sözlükte bulunmayan kelime olarak tanımlamış ve Tebriz, Deregez, Zencan gibi yerlerdeki yerel sözlerden örnek vermiş, bunların derlenmesinden ve yazılış kurallarından bahsetmiştir (Sarrafı, 1389/ 2010: 8- 16).

Cemal Ayrımlu bu sayıdaki “*Urmu Yerel Sözlere*” yazısında yaklaşık 265 yerel sözü alfabetik olarak sıralamıştır (Ayrımlu, 1389/ 2010: 17- 27).

Mehammed Alipur Makdum on yedinci sayıdaki “*Muğdem’de İşlenen Yerel Sözlere I*” yazısında yaklaşık 255 yerel kelimeyi alfabetik olarak sıralamıştır (Makdum, 1389/ 2010: 28- 40).

Derginin on sekizinci sayısında “*El Bilimi’nin Sözü*”nde bu sayının konusu hakkında bilgi verilmiş, tüm sayının dil bilimi üzerine olacağı söylenmiştir (El Bilimi’nin Sözü, 1389/ 2010).

On sekizinci sayıdaki tüm makaleler Alireza Sarrafi tarafından yazılmıştır. Sarrafı’nın “*Yerel Sözlere Yazılış Biçimi (Tarf, Çatışmazlıklar, Darama, Derleme ve Yazma Biçimi)*” yazısında yerel sözün ne anlama geldiği belirtildikten sonra Tebriz, Zencan, Deregez, Hemedan vs. bölgelere ait yerel sözlerden örnekler verilmiştir. Bu makale Sarrafı’nın on yedinci sayıda yayımlanan makalesinin genişletilmiş hâlidir (Sarrafı, 1389/ 2010: 4- 12).

On sekizinci sayıda yer almış olan “*Kaşkayi Yerel Sözlere*” yazısındaki yerel sözler Esedullah Merdani Rahimi’nin “*Kaşkayi Sözlüğü*” kitabından Alireza Sarrafi tarafından taranıp düzenlenerek makale hâline getirilmiştir. Kelimeler alfabetik sırayla verilmiştir (Sarrafı, 1389/ 2010: 13- 33).

Alireza Sarrafi’nin bu sayıdaki bir başka yazısı olan “*Kuçan Yerel Sözlere*” yazısında Meşhed’in kuzeybatısında bulunan Kuçan’ın yerel

sözleri derlenmiştir. Bu sözler Davud Fehrabadi'den alınmıştır. Kuçan ve etrafında Türkler ve Kürtler yaşamaktadır. Yazıdaki 67 yerel söz alfabetik olarak sıralanmıştır (Sarrafı, 1389/ 2010: 34- 40).

Sarrafı “*Hondab, Buin, Kakazan, Lelin, Sungur Yerel Sözleri*” yazısında bazı folklor metinlerinden ve kaynak kişilerden derlenmiş olan 69 adet yerel sözü alfabetik olarak sıralamıştır (Sarrafı, 1389/ 2010: 41- 48).

“*Deregez Yerel Sözlerinden*” yazısında Sarrafı bir mecmuadan alınan 80 yerel sözü sıralamıştır. Bu yazıdaki tüm yerel sözler a harfiyle başlamaktadır (Sarrafı, 1389/ 2010: 49- 56).

Yirminci sayıda Ali Berazendeh, “*Argo Sözler*” yazısında argonun tanımını yapmıştır. Berazendeh argonun tanımını herhangi bir grup tarafından resmi dildeki kelimelere yeni anlamlar yükleyerek oluşturulan, grubun geri kalanı tarafından anlaşılamayan bir dil olarak yapmıştır. Argo, anadilden sonra ortaya çıkmıştır ve sözlüdür. Berazendeh bu tanımdan sonra ise Azerbaycan Türkçesindeki argo sözcükleri sınıflandırmıştır (Berazendeh, 1389/ 2010: 24- 28).

Yirminci sayıda yer almış olan Hüseyin Hoşbatın'ın “*Resmi Dil, Muhavere, Amiyane (Resmi Dil, Konuşma Dili, Halk Dili)*” yazısında dille ilgili bazı kavramlar açıklanmıştır. Yazıdan anlaşılanlara göre resmi dil, devletin belirlediği dildir. Muhavere dil ise ülkede bulunan çeşitli etnisitelerin konuştuğu dildir. Muhavere dili yani yerel dildeki bazı kelimeler zamanla resmi dile de geçebilir. Resmi dilden muhavere diline de kelime geçişleri mümkündür. Halk dili ise bunların dışında kalır ve tanımı ötekilere göre zor olan bir kavramdır (Hoşbatın, 1389/ 2010: 38- 40).

El Bilimi dergisinin yirmi ikinci sayısında “*Cenab Hüseyin Namver'den Bir Mektub*” yazısında Hüseyin Namver'in El Bilimi dergisine yazdığı, dergiyle ilgili eleştirileri içeren bir mektubu ve bu mektuba dergi tarafından verilen cevabı içermektedir (Cenab Hüseyin Namver'den Bir Mektub, 1389/ 2010).

Seyid Murteza Hüseyini'nin yirmi dördüncü sayıdaki “*Halk Mimarlığı: Mimarlık Sanatı, Zurun'un Eski Hamamı (Yadı Ez Hemmam- e Zührun)*” makalesinde Zencan'a bağlı olan Zöhrün köyündeki eski bir hamamın tarihi ve fiziki özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Öncelikle kısa bir şekilde

köy hakkında demografik bilgiler verilmiş, köyün üç bin kadar nüfusunun olduğu, 650 ailenin yaşadığı ve farklı boylara mensup insanların bulunduğu belirtilmiştir. Makaleye konu olan hamam Hasan ve Cevad Ustalar tarafından yapılmış ancak şu an kullanılmamaktadır (Hüseyini, 1389/ 2010: 40- 46).

Derginin yirmi beşinci sayısında Perviz Zare Şahmarasi “*Gelin Sözcüğünden Oluşmuş Deyimler ve Kelimeler (Estelahat ve Kelamat- e Morekkeb- e Sahteşode Ba Kelime- i Gelin)*” yazısında içinde gelin sözcüğü geçen 96 adet söz grubunu ve bunların anlamını vermiştir (Şahmarasi, 1389/ 2010: 15- 21).

Yirmi altıncı sayıda “*Birinci Zamime: Tebriz Ağzının Bazı Özellikleri, Seslerin Değişilmesi*” yazısında Tebriz ağzındaki ses değişikliklerine örnekler verilmiştir (Birinci Zamime: Tebriz Ağzının Bazı Özellikleri, Seslerin Değişilmesi, 1389/ 2010).

El Bilimi'nin yirmi sekizinci sayısında Redaksiya Heyeti “*Ay Başı Töreleri ve Adları*” başlığı altında Sima Hüseyini'nin yazdığı ve ilerideki sayılarda yayımlanacak olan “Adet Kanaması Türk Folklorunda” makalesinin tanıtımını yapmıştır (Ay Başı Töreleri ve Adları, 1390/ 2011).

Alireza Sarrafi otuzuncu sayıdaki “*Men ve Annem Yazısının Dili Hakda*” makalesinde Susan Nevadeh Razi'nin üslubu hakkında eleştiride bulunarak, yazarın Tebriz ağzı sözcükleri metin içinde değiştirmeden olduğu gibi vermesinin üslubu samimi ve doğal bir hâle getirdiğini belirtmiştir (Sarrafı, 1390/ 2011: 36- 37).

Derginin otuzuncu sayısında bulunan “*Yerel Sözler Hakkında Cenab Mehmed Ali Nikabi'den Bir Mektub*” başlıklı yazı Mehmed Ali Nikabi'nin El Bilimi dergisine göndermiş olduğu bir mektuptur. Bu mektupta Nikabi Güney Mahalı'nda kullanılan 65 tane yerel sözcüğün anlamını vermiştir (Nikabi, 1390/ 2011: 41- 47).

Siyamek Hasanalizade otuz birinci sayıdaki “*Afşar Şivelerinde Peşe Adları*” yazısında Afşar ağzında söylenen 97 adet meslek ismini anlamlarıyla beraber vermiştir (Hasanalizade, 1390/ 2011: 30- 37).

Otuz birinci sayıda Ehad Ferehmendi “*Sulduz Yerel Sözleri*” yazısında Sulduz'a bağlı Heseler'de yaşayan İsfendiyar Karahacılı'dan derlediği 186

adet yerel sözcüğü anlamlarıyla beraber sıralamıştır (Ferehmendi, 1390/ 2011: 38- 55).

El Bilimi'nin otuz ikinci sayısında bulunan “*İlan*” başlıklı yazıda derginin gelecekte hangi özel sayıları yayımlayacağı hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre dergide ilerleyen zamanlarda çocuk folkloru, Nemin folkloru, âşık edebiyatı, özel merasimler, latifeler, kadın folkloru ve Tahran, Kum, Save, Kazvin, Hemedan Türklerinin folkloru hakkında özel sayılar yayımlanacağı açıklanmıştır (İlan, 1390/ 2011).

El Bilimi dergisinin otuz üçüncü sayısında Alireza Sarrafi “*Anadilinin Başlangıcı Yahud Uşak Dili Sözlüğü*” yazısında öncelikle çocuk dilinin ne olduğunu tanımlamıştır. Sarrafi'nin tanımına göre çocuk dili çocukların 12- 15 aylık olduklarında dilleri ilk açıldığı zaman söyledikleri sözlerden oluşmaktadır. Anadilinin temelini çocuk dili oluşturmaktadır. Daha sonra Sarrafi çocuk dilinin özelliklerini anlatmıştır. Çocuğun dilindeki bazı sesler tabiattaki seslerin taklidinden oluşmaktadır; örneğin, hav hav. Bazı sözcükler anadilinden alınarak sadeleşmiştir; örneğin, kucak sözcüğünden kucu. Çocuk dilindeki birçok sözcük sonu sesli harfle biten hecelerin iki defa söylenmesinden meydana gelmektedir; örneğin, mama. Bazı sözcüklerin sonuna ş ya da n sesi gelebilir; örneğin, mama sözcüğünden maman. Bu açıklamalardan sonra Sarrafi çocuk dilindeki birçok sözcüğü ve anlamlarını vermiştir (Sarrafı, 1390/ 2011: 5- 14).

Otuz dördüncü sayıda Mehemed Ali Ocaki “*Neyara'dan Bir Neçe Yerel Sözler*” başlığı altında Neyara'da kullanılan 23 tane yerel sözcüğün anlamını açıklamıştır (Ocaki, 1390/ 2011: 19- 20).

Solmaz Purnimet otuz dördüncü sayıda “*Pileçay Ağzı Bir Neçe Sözcük*” yazısında Pileçay'da kullanılan 67 kelimeyi ve bunların anlamını vermiştir (Purnimet, 1390/ 2011: 21- 25).

El Bilimi'nin otuz dördüncü sayısında Ahmed Eşrefi “*Şehid Sad Afrin İller Boyu Bizlere Kahraman Sayılacak*” yazısında 1941 yılında şehit olmuş Sad Afrin adlı bir asker hakkındaki öyküleri anlatmıştır (Eşrefi, 1390/ 2011: 29- 32).

Mehebbet Ferugi aynı sayıda “*Savalan Lalasız Olmaz*” yazısında 2011 yılında vefat etmiş olan Mensure Temhidi’nin bir anısını anlatmıştır (Ferugi, 1390/ 2011: 33).

El Bilimi’nin otuz dördüncü sayısında bulunan “*Üstad Meşrutacı’dan Bir Mektub*” yazısında Alireza Sarrafi ile başka bir araştırmacı arasında “âşık” kelimesinin anlamları üzerine yapılan bir mektuplaşma yer almıştır (Sarrafı, 1390/ 2011: 54- 56).

Derginin otuz beşinci sayısında “*Bir Neçe Söz*” yazısında sayı için yazı gönderen yazarlardan bahsedilmiş ve yazarlara teşekkür edilmiştir (Bir Neçe Söz, 1390/ 2011).

El Bilimi’nin otuz beşinci sayısında “*Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız*” başlığı altında daha sonra yayınlanacak bazı özel sayılar ve bu sayıların başyazarları hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda ileride latifeler, âşıklık geleneği ve özel merasimler hakkında sayılar hazırlanacağı ve bu sayıların Alireza Sarrafi, Mehmed Alipur Makdum ve Ali Berazendeh yönetiminde olacağı bildirilmiştir (Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız, 1390/ 2011).

Sübhan Masum otuz beşinci sayıdaki “*Astara Yerel Sözlerinden*” yazısında Astara’dan derlemiş olduğu 84 adet yerel sözcüğü ve anlamını vermiştir (Masum, 1390/ 2011: 40- 45).

El Bilimi dergisinin otuz altıncı sayısında “*Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız*” başlığı altında ilerleyen zamanlarda yayımlanması planlanan özel sayılar ve bu sayılardan sorumlu baş yazarlar hakkında bilgi verilmiştir. Derginin ilerleyen sayılarında âşık yaratıcılığı, özel merasimler ve latifeler konularının Mehmed Alipur Makdum, Ali Berazendeh ve Alireza Sarrafi yönetiminde yayımlanacağı duyurulmuştur (Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız, 1390/ 2011).

Otuz altıncı sayıda Alireza Sarrafi “*Tebriz Yerel Sözleri 1*” yazısında kendisinin, Rahim Şavanlı’nın ve Mustafa Rezaki’nin derlemiş olduğu yaklaşık 150 kelimeyi anlamları ile birlikte alfabetik olarak sıralamıştır (Sarrafı: 1390/ 2011: 26- 40).

Derginin otuz altıncı sayısında “*Bildiriş*” başlığı altında vefat eden Gülkayıt Cevanşir’den derlenmiş olan folklor materyallerinin derginin

ilerleyen sayılarında Semaya Cevanşir tarafından yayımlanacağı duyurulmuştur (El Bilimi, 1390/ 2011: 48).

El Bilimi dergisinin otuz yedinci sayısında Alireza Sarrafi “*Sahir’in Defterlerine Calanmış Folklor*” yazısında vefat etmiş olan folklorşinas Habib Sahir ile yaşamış olduğu anılarını anlatmıştır (Sarrafı, 1390/ 2011: 2-4).

Otuz yedinci sayıda Alireza Sarrafi “*Habib Sahir’in Yazılarında Geden Bir Neçe Tebriz ve Kaşkay Ağzı Sözcük*” yazısında Habib Sahir’in çalışmalarında geçmiş olan Tebriz ve Kaşkay diyalektlerine ait olan 13 sözcük ve bunların anlamlarını vermiştir (Sarrafı, 1390/ 2011: 12- 13).

Fahredden Kulişef ve Alaadin Kulişef otuz yedinci sayıdaki “*Âşık Hüseyin Bozalkanlı’nın Merd Divanı*” yazısında Âşık Hüseyin Bozalkanlı’nın felsefi konulu eserini incelemiştir (Kulişef ve Kulişef, 1390/ 2011: 20- 24).

Otuz yedinci sayıdaki “*Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız*” yazısında ileride Salmas folkloru, özel merasimler, latifeler, kadın ve folklor özel sayılarının Asger Tohidi, Ali Berazendeh, Alireza Sarrafi ve Feranek Ferid yönetiminde yayımlanacağı okurlara bildirilmiştir (Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız, 1390/ 2011).

Aynı sayıda “*Kaşkayeli ve Türkleri Hakkında*” makalesinde Mir Hidayet Hisari, Kaşkay Türklerinin tarihi ve sosyal yapısından ayrıntılı olarak söz etmiştir. Hisari’ye göre Kaşkaylar İran’ı siyasal, sosyal ve ekonomik hususlarda her daim etkileyen ve Bahtiyari kabilesinden sonra ikinci en kalabalık boydur. Kaşkay adının kökeni hakkında yaygın iki görüş vardır. Bunlardan biri “Kaşkay” kelimesinin “Kaşka”dan geldiğidir. Kaşka alını beyaz at demektir. Kaşkay Türklerinin atlarının alını beyazdır. İkinci görüş de Farsname- i Nasırı adlı kitapta anlatılanlardan kaynaklanmaktadır. Bu kitaba göre Kaşkay Türkleri İran’a Kafkasya’dan gelmiştir. Kafkasya’dan geldiklerinde önce Halaç Türkleri ile beraber yaşamışlar ancak anlaşamayarak Halaçlardan kaçmışlar ve Fars eyaletine gelmişlerdir. Bu olaylardan dolayı Kaşkay Türklerine firari manasına gelen “Kaşkay” denilmiştir. Kaşkay Türkleri kendi aralarında altı boya ayrılırlar. Bunlar;

Farsimedan, Amele, Şeşbölüki, Dereşori, Büyük Keşkuli, Kçük Keşkuli'dir (Hisari, 1390/ 2011: 27- 34).

Ali Mehemed Halefizengir'in otuz yedinci sayıdaki "At" yazısında öncelikle atın Türk tarihindeki önemi, atların yetiştirilmesi ve renklerinden söz edilmiş, sonra da atlarla ilgili bazı halk inanışları ve 7 adet atalar sözü sıralanmıştır. Yazar bu bilgileri Mugan'dan derlemiştir. Birçok Türk destan, efsane ve masallarında atın özel bir yeri vardır. Kahramanlar kimi tehlikelerden atlarının sezgileri sayesinde kurtulur. Mugan'da halk arasında "govur kabri" denilen mezarlarda yapılan kazı çalışmalarında at kemiklerine rastlanılmıştır. Eski Türklerde de insanların ölünce atlarıyla birlikte defnedildikleri bilinmektedir. Türkistan coğrafyasının tarihini, kültürünü ve siyasal yapısını şekillendiren atlar insanların geçmişteki ve bugünkü yaşamlarında önemli bir figürdür. 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'dan güzel cins at ve develeri almaya istekli oldukları bilinmektedir. Mugan'da en güzel cins at "Karabağ" denilen attır. Bu cins atın mümeyyiz vasıflarından biri bileğinden dizine kadar siyah renkte olmasıdır. Atın bu özelliğine "kara şalvar" adı verilir. Yeni doğmuş at "dayça", iki yaşında erkek at "day", iki yaşında dişi at "kulan" adını almaktadır. Binek için genellikle erkek at tercih edilir. Atlar arpa saman yerler. Günde üç öğün arpa saman yemeleri, iki kez de sulanmaları gerekmektedir. Atın yaşı dişlerinden belli olur. Atlar iki yaşına kadar süt dişlerine sahiptir. İki yaşından sonra önce alt ve üstlerden iki dişi düşer. Atların en güçlü oldukları yaş 5- 7 aralığıdır. Atlar boz, kızıl, katık duşab, semend gibi renklere sahip olabilir. Cins atlarla ilgili bir efsaneye göre Hızır ölüme bir çare aramak için gezerken Kaf Dağı'na gitmiş. Buradaki Süt Gölü'nde uçabilen ve yüzebilen atlar olduğunu görmüş. Bu atları tutmak istemiş ancak tutamamış. Atları tutabilmek göle şarap dökmüş, atlar buradan süt içince sarhoş olmuşlar ve böylelikle Hızır onları yakalayarak kanatlarını kırmış. Tutduğu atları evcilleştirmiş ve cins atlar bunlardan türemiş (Halefizengir, 1390/ 2011: 38- 45).

Ülker Ocakar'ın otuz yedinci sayıdaki "Muliyer'in Çilis Piyesinden Tebriz Ağzı Sözler" yazısında Tebriz'de sahnelenmiş olan Moliere'e ait bir

piyeste geçen Tebriz ağzı 23 sözcüğün anlamları verilmiştir (Ocakar, 1390/ 2011: 48- 51).

Derginin otuz sekizinci sayısında “*Ön Söz Olarak*” başlığı altında bu sayı yayımlanmadan kısa süre önce ölen folklor araştırmacısı ve tercüman Mir Hidayet Hisari'nin hayatı kısaca anlatılmış ve onun eserlerinin listesi verilmiştir (Ön Söz Olarak, 1390/ 2011).

Hasan M. Caferzade otuz sekizinci sayıda “*Uşak Folklorunda Ses Harmoniyasına Göre İşlenen Zarafatlar*” makalesinde birbiriyle ses uyumu içerisinde olan esprili sözlere örnekler vermiştir. Örneğin; “ – *Reşid. / + Birin dedin, birinde eşit.*” (Caferzade, 1390/ 2011: 8- 11).

Mustafa Rezaki otuz sekizinci sayıda “*Yerel Sözler*” yazısında Zencan, Serab, Erdebil, Save, Mahnişan, Halhal, Miyana ve Kum'da yaşayan Bağdadi Şahsevenleri ve Kaşkay Türklerinden derlediği ve “Ağaçlar Kimi” ve “Allıncak Ulduzu” kitaplarından seçtiği 114 yerel sözcüğü anlamlarıyla beraber vermiştir (Rezaki, 1390/ 2011: 26- 40).

Habib Sahir otuz sekizinci sayıdaki “*Başa Gelen Çekilir 2: Meşruta Oyunu*” yazısında anılarını anlatmıştır. Yazının düzenlemesi Alireza Sarrafi tarafından yapılmıştır (Sahir, 1390/ 2011: 41- 49).

Derginin otuz sekizinci sayısında “*Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız*” yazısında âşık yaratıcılığı, özel merasimler, latifeler, kadın ve folklor, Salmas folkloru hakkında Mehemed Alipur Makdum, Ali Berazendeh, Alireza Sarrafi, Feranek Ferid, Doktor Penahi ve Kazım Abbasi'nin başyazarlığında özel sayılar hazırlanacağını bildirmiştir (Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız, 1390/ 2011).

Otuz dokuzuncu sayının “*Ön Söz*”ünde Solmaz Purnimet folkloru korumanın öneminden söz ettikten sonra, gelecekte yayımlanacak olan özel sayılar için okuyuculardan derlemiş oldukları folklor materyallerini göndermelerini istemektedir (Purnimet, 1390/ 2011: 2).

Derginin kırk sekizinci sayısında Kazım Abbasi “*Çille Gecesi: El Bilimi'nin Doğum Günü*” raporunda El Bilimi'nin iç bülteninin yayımlanmasının beşinci yıl dönümünde yapılan toplantılarını anlatmıştır. Bu toplantıda Susan Nevadeh Razi, Meryem Hüdabaş, Ehad Ferehmeni

gibi yazarlar konuşma yapmıştır. Raporun devamında toplantıyla ilgili fotoğraflar da yer almıştır (Abbasi, 1391/ 2012).

Derginin kırk dokuzuncu sayısında Kazım Abbasi'nin yazmış olduğu "Ön Söz"de sayı içeriği hakkında bilgi verilmiştir (Abbasi, 1391/ 2012: 2).

Mehub Dadaşpur kırk dokuzuncu sayıda "Kuşçu'da Üzüm ve Üzüm Tarlaları (Tak ve Takistan Der Kuşçu)" yazısında Urmiye'ye 50 km uzaklıkta olan ve üzüm bağlarıyla meşhur Kuşçu köyünün bağları ve bu bağlarla ilgilenen bağcılarının yaşamı hakkında bilgi vermiştir (Dadaşpur, 1391/ 2012: 24- 26).

Derginin ellinci ve elli birinci sayılarında Firanek Ferid'in "Dili Korumak, Dili Arındırmak" makalesinde Türkçede bulunan kadınları aşağılayıcı deyimler üzerinde durulmuştur. Bunların artık azaldığı ancak yok olmadığı belirtilmiştir. Erkek sözcüğünün dilde olumlu bir anlamı olduğunu ancak kadınlar için kullanılan "arvad" sözcüğünün ise olumsuz bir anlam taşıdığı açıklanmıştır (Ferid, 1391/ 2012: 8- 9).

Rüya Rak ellinci ve elli birinci sayılardaki "Mihriban Nenem" yazısında vefat etmiş olan ninesi ile ilgili anılarını anlatmıştır (Rak, 1391/ 2012: 41- 45).

El Bilimi'nin ellinci ve elli birinci sayılarında Süreyya Kasımzade "Kadın Folklor Grubu Hakda" başlıklı raporunda 2012 yılının Mordad ayında İran'da meydana gelen deprem felaketinden zarar gören insanlara derneğin yaptığı yardım ve kadın folkloru hakkında derginin daha önce yapmış olduğu toplantılar ve öteki çalışmalar hakkında bilgi vermiştir (Kasımzade, 1391/ 2012).

Derginin elli ikinci sayısında Eloğlu mahlaslı yazar Sedyar Vazife "Karadağ'da İşlenen Yerel Sözlere" yazısında Karadağ'da kullanılan 46 adet sözcük ve söz grubunu ve bunların anlamlarını vermiştir (Vazife, 1392/ 2013: 30- 32).

Elli ikinci sayıda Kazım Abbasi "Bayram Oturumu Raporu" yazısında dergiye üye kaydetmek için bayram tatilinden sonra yapılan tören hakkında bilgi vermiştir (Abbasi, 1392/ 2013).

El Bilimi'nin "Tebriz Latifeleri Özel Sayısı" olan elli dördüncü ve elli beşinci sayılarının "Ön Söz"ünde sayıların içeriği ve bu sayılarda hangi yazarların yer aldığı hususunda bilgi verilmiştir (Ön Söz, 1392/ 2013).

Derginin elli dördüncü ve elli beşinci sayılarında Alparslan Sarrafi "Metinlerde Geden Tebriz Ağzı Bazı Sözler" yazısında sayılardaki Tebriz ağzıyla yazılmış olan metinlerdeki 40 tane sözcük ve söz öbeğinin anlamlarını açıklamıştır (Sarrafı, 1392/ 2013: 38- 42).

Elli altıncı sayıda Mehmed Ali Nihavend "Düz Sözü Deliden Eşit: Erdebili Şih Memmed'in Sözleri" yazısında Erdebil'de yaşayan ve belli olmayan bir nedenden dolayı akli dengesi bozulmuş olan Şih Memmed ile ilgili hatıralarını yazmıştır (Nihavend, 1392/ 2013: 8- 15).

Derginin elli yedinci ve elli sekizinci sayısında Susan Nevadeh Razi, Erol Kayra'nın "Lehce Bilimi ve Dil Haritaları" makalesini çevirmiştir. Makalede bir dilin lehçeleşmesi hakkında bilgi verilmiştir. Her dil var olan kelimelerden yeni kelimeler türetebilir, bir başka dilden kelime alabilir ve aldığı kelimeleri ihtiyacına göre yeniden türetebilir. Zamanla dilin ses düzeni ve yapısında değişiklikler meydana gelmektedir. Bazen bu farklar o kadar çoktur ki aynı millete mensup iki insan birbirini anlamaz. Ayrıca aynı lehçe içinde de farklılıklar meydana gelmesi mümkündür (Kayra, 1392/ 2013: 21- 24).

Elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda Fatma Zülfi'nin "Ne Ulu" şiiri "Ne Ulu... : Folklor Kumaşından Bir Şiir" başlığı altında yer almıştır (Zülfi, 1392/ 2013: 143- 145).

Derginin elli dokuzuncu sayısında Samed Çaylı "İkiliklerin İzi Coğrafya Adlarında" yazısında Türk, Fars ve Sümer mitolojisinde geçen kırk iki tane tanrı, tanrıça ve mitolojik varlığın özelliklerini vermiştir. Bu varlıklardan bazılarının isimleri coğrafi yerlere de verilmiştir. Bunların içinde iyiliği temsil edenler de kötülüğü temsil edenler de mevcuttur. Örneğin; Aya, Nene, Ütü, Aşan, Daya, Umay, Peri, Cin, Abası (Çaylı, 1392/ 2013: 2- 9)...

Elli dokuzuncu sayıda Erol Kayra'nın yazıp Susan Nevadeh Razi'nin çevirdiği "Lehce Bilimi ve Dil Haritaları" makalesinde lehçe bilimi ile ilgili yapılan araştırmalarda sık kullanılan iki yöntem tanıtılmıştır. Bu

yöntemlerden ilki “lehçe tavsifi”dir. Bu yöntemde üzerinde araştırılan dil veya lehçe geçmiş zamana dönük olarak incelenir. Böylece dil ve lehçedeki değişim aşama aşama incelenir. Dilin herhangi bir aşamasındaki bir harf değişiminden yola çıkılarak o dönemde hangi dil veya lehçenin etkisi altında kaldığı ve bu değişimin hangi yollarla oluştuğu tespit edilmeye çalışılır. Lehçe bilimi araştırmalarında sık kullanılan ikinci yöntem de “dil haritaları”dır. Bu yöntem ile dil ya da lehçedeki ses değişiklikleri, söz dizimi, söz varlığı ve araştırılan lehçe ya da ağızların sayısı ve nitelikleri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. İncelenen sözcüğün farklı biçimlerinin bulunduğu coğrafyalardan yola çıkılarak araştırma yapılır. Bu yöntemi kullananların başında George Wanker gelmektedir. Birinci yöntemde tarih esas alınırken ikinci de coğrafya esas alınır (Kayra, 1392/ 2013: 10- 15).

Elli dokuzuncu sayıda Mehemed Ali Nikabi ve Samed Çaylı'nın dergiye göndermiş olduğu mektuplar ve bunlara El Bilimi Redaksiya Heyeti'nin verdiği cevaplarla beraber toplam 4 mektup “*El Bilimi'ne Gelen Mektublar*” başlığı altında verilmiştir. Birinci mektup Mehemed Ali Nikabi'nin yazıp dergiye gönderdiği mektuptur. Her iki yazar daha evvelki sayılarda yer almış olan makalelerde belirlemiş oldukları yanıtları teker teker anlatmıştır (El Bilimi'ne Gelen Mektublar, 1392/ 2013).

Eloğlu mahlaslı yazar Sedyar Vazife elli dokuzuncu sayıdaki “*Folklor Darağı ile: Yerel Sözler- Karadağ*” yazısında Karadağ'da yaygın olarak kullanılan Karadağ'a has kırk altı yerel sözcük ve söz öbeğini anlamlarıyla beraber sıralanmıştır (Vazife, 1392/ 2013: 53- 54).

Derginin elli dokuzuncu sayısında yayımlanmış olan “*Bildirir*”de dergide bir sonraki sayılarda yayımlanması planlanan yemekler ve içecekler ile ilgili makaleler için okuyuculardan konu hakkında yapmış oldukları derlemeleri göndermeleri istenmiştir (El Bilimi, 1392/ 2013: 55).

Derginin altmışıncı sayısı “Binab Folkloru Özel Sayısı”dır. Bu sayının “*Bir Neçe Söz*” başlıklı ön sözünde Binab ağzının öteki Azerbaycan ağızlarıyla olan farkları açıklanmıştır. El Bilimi dergisi sözlü edebiyat ürünlerini kayda alırken metnin yazıldığı ağız diğer sayılarda olduğu gibi bu sayıda da korumuştur, bu yüzden de tıpkı öteki sayılarda olduğu gibi bu

sayıdaki metinler de ait olduğu diyalektin hususiyetleri gözetilerek kaydedilmiştir. Bu sayıda Binab ağzıyla kaleme alınmış olan ve standart Azerbaycan Türkçesinden farklı olan seslerin yazıda gösterilmesiyle ilgili bilgiler verilmiştir (Bir Neçe Söz, 1392/ 2013).

Samed Çaylı'nın altmışıncı sayıdaki *“Binab Söz Açımı”* makalesinde Binab kelimesinin anlamları tartışılmıştır. Binab kelimesi öncelikle bir yer ismidir. Kelimenin ilk kısmını oluşturan “bin” ise bereket anlamını taşımaktadır. Kelime bu anlamıyla birçok yerde kullanılmıştır. Binab kelimesinin diğer parçası plan “ab” ise Farçada su anlamına gelen sözcük ile ilgili değil, çokluk belirten bir ifadedir. Böylelikle Binab sözcüğü “bereketli mahsullü”, “mahsul yeri” anlamlarına gelmektedir. Binab sözcüğü bazen “Binav” olarak da telaffuz edilmekte ve bu şekliyle de “kudretli”, “çok güçlü” anlamlarını kazanmaktadır (Çaylı, 1392/ 2013: 23- 24).

Derginin altmış birinci ve altmış ikinci sayılarında Alireza Sarrafi'nin *“İran Türklerinin Nüfus ve Coğrafyası”* makalesi İran'da yaşayan Türklerin nüfusu, İran coğrafyasına dağılımı ve başka demografik hususiyetleri hakkında bilgi vermektedir. Sarrafi'nin bahsettiğine göre Türkler İran'da 25 milyondan çok nüfusa sahiptir ve Türk nüfusu İran'ın kuzeybatısında yoğunlaşmıştır. İran'ın kuzeybatısına uzak iki noktada da Türk nüfusu yoğunlaşmıştır. İran'daki Türklerin yaklaşık yüzde doksanı Azerbaycan Türkçesinin çeşitli diyalektlerini konuşmaktadır. Ayrıca Horasan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Kazak Türkçesi de İran'ın kuzeydoğusunda konuşulan Türk diyalektlerindedir. Halaç Türkçesi de Tahran'ın kuzeybatısında konuşulmaktadır. İran'da yaşayan Kürt, Tat, Lor, Ermeni ve diğer etnisiteler de Türkçeyi öğrenip konuşmaktadır. İran'da yaşayan Türklerin geneli On İki İmamlı Şia'nın Caferi mezhebine mensuptur. Bunların arasında Aleviler de yaşamaktadır. Türkmenler ise tamamıyla Hanefi'dir, Urmiye ve Salmas civarındaki Azerbaycan Türkleri de Şafii'dir. İran Türkleri ülkenin Azerbaycan (kuzeybatı Türk yurtları), Horasan (kuzeybatı Türk yurtları) ve Güneyi ve Merkezi Türk yurtları denilen üç bölgesinde yoğunlaşmıştır. İran'da Azerbaycan Türkleri, Kirman Türkleri, Horasan Türkleri, Kaşkay Türkleri, Hamseler ve Türkmenler İran'da yaşayan Türk gruplarından.

Bu grupların yaşadığı yerler makale içerisinde verilen haritalar üzerinde işaretlenmiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 2- 13).

Altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda Alparslan Sarrafı “*Asaneklerde Giden Bazı Kaşkayı Ağzı Sözler*” yazısında “Kaşkayı Folklorundan Asanekler” makalesindeki asanek örneklerinde geçen Kaşkay Türkçesine ait 12 sözcüğün anlamını vermiştir (Sarrafı, 1392/ 2013: 45).

Alireza Sarrafı'nın altmış birinci ve altmış ikinci sayılardaki “*El Bilimi Dergisinin Yayınladığı Özel Sayılar*” yazısında El Bilimi dergisinde altmış birinci ve altmış ikinci sayılara kadar yayımlanmış olan özel sayılar hakkında bilgi verilmiş ve sayıların kapak fotoğrafları konulmuştur (Sarrafı, 1392/ 2013: 119- 125).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında Münire Ferid Hüseyini “*Kültürel Baskı (Ferhengi Tehacom)*” makalesinde kültür asimilasyonu ve asimilasyon araçlarını anlatmıştır. Yazar içinde yaşadığı milletin kültürünün değişmesinin en büyük sebebinin medya organları olduğunu ve yeni neslin kendi kültürüne değil medyanın empoze ettiği kültüre saygı duyduğunu belirtmiştir. Yazar, okuyucuları kültürlerine sahip çıkmaya davet etmiştir (Hüseyini, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 41- 43).

Perviz Zare Şahmarasi altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılardaki “*Türkçesinin Söz Hazineleri İçinde Bayram (Bayram Der Genciney- e Vajekan- e Torke)*” makalesinde Bayram kelimesinin Türkçedeki anlamlarını açıklamıştır. Bayram kelimesi şölen yapmak anlamına gelen “bayramak” fiilinden gelir. Kelimenin kökünü oluşturan “bay- ” kelimesi de Türklerde “zengin, büyük, kutlu, damat, reis” anlamlarında kullanılmıştır. Bu kelimeyle ilişkili olan “bey” kelimesi de Türklerde Mete Han'dan itibaren kullanılmaktadır. Bayram eskiden sadece ekincilik ile ilgili iken zamanla Türklerin dini inançlarına da eklenmiştir. Nevruz Bayramı eski Türklerde Ergenekon ile ilgilidir. Nevruz'a tarihi süreç içerisinde farklı adlar verilmiştir. “Mart Dokuzu, Koca Bayram, Yaz Bayramı, Sultan Bayramı” tarihi süreç içerisinde Türklerin Nevruz Bayramı yerine kullandığı başka isimlerdir. Türkler Selçuklular zamanında Nevruz'a “Yeni Gün” adını vermişlerdir. Şahmarasi bu bilgilerden sonra bayram sözcüğünü içeren

altmış söz öbeğini ve bunların anlamlarını vermiştir (Şahmarasi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 58- 63).

Rukiye Alikuliyev altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda “*Ortak Arzular*” yazısında bir çocukluk anısını anlatmıştır (Alikuliyev, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 136- 137).

Derginin altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarında “*Bildiri*” başlığı altında verilen yazıda, derginin okuyucularından daha sonraki sayılarda yayımlanmak üzere yemekler ve içecekler ile ilgili derlemeler istenmiştir (El Bilimi, 1392/ 2013- 1393/ 2014: 151).

Derginin altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarında Ülker Ocakar “*Azərbaycan'da Nevruz Sergisindən Rapor*” başlığı altında Bayram ayında Şehid Behişt Bilim Yurdu öğrencileri tarafından açılan Nevruz ile ilgili üç günlük bir sergi hakkındaki gözlemlerini anlatmıştır. Sergide Varlık ve Bayram dergilerinin bazı sayıları, çocuk edebiyatı ile ilgili kimi kitaplar da sergilenmiştir. Sergiye Karadağlı Âşık Veli Zaregil de katılmıştır (Ocakar, 1393/ 2014).

Mehemmed Ali Nikabi altmış beşinci ve altmış altıncı sayılardaki “*40 Adedi Çohlğu Bildiren Sayı*” makalesinde folklor metinlerinde geçen kırk sayısıyla oluşturulmuş 22 adet tamlamayı vermiştir (Nikabi, 1393/ 2014: 82- 83).

Derginin altmış yedinci sayısında Kazım Abbasi “*Makalelerin Düzen Kılavuzu*” yazısında dergi için yazı göndermek isteyen kişilerin yazılarında ve derledikleri metinlerde uyması gereken hususlardan söz etmiştir. Dergiye gönderilen derlemelerde kendisinden derleme yapılan kişilerin adı, soyadı, doğum tarihi, doğum yeri, materyalin toplandığı yer ve tarih bilgilerinin bulunması gerekmektedir. Telif edilen makaleler de ise faydalanılan kaynaklar hakkındaki bilgilerin bulunması gerektiği belirtilmiştir (Abbasi, 1393/ 2014: 2- 3).

Rüya Rak altmış yedinci sayıdaki “*Kamer Hanım*” yazısında annesi ile yaşadığı bir anıyı diyalog şeklinde anlatmıştır (Rak, 1393/ 2014: 64- 71).

Altmış sekizinci sayıda Hasan M. Caferzade “*Serbazlar Kaçın Memmedguli Geldi*” yazısında Tufargan'da 1940'lı yıllarda yaşamış olan

bir devlet görevlisi ile ilgili anlatılan hikâyeleri aktarmıştır (Caferzade, 1393/ 2014: 3- 5).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılardaki “*Baş Söz*”de bir kültürün var olması için öncelikle insanın var olması gerektiği, kültürün de zamanla değişip toplumda yeni yeni âdetler meydana gelebileceği söylenmiştir. Topumlarda fikir cephesinde boşluklar meydana gelirse toplumun kültürü bir başka toplumun kültürünün etkisi altında kalabilir. Modern zamanlarda mevcut kültür bir kuşağın ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde o kuşağın bir başka ulusun kültüründen bir şeyler almasının mümkün olduğu görülmektedir. İçinde yaşanılan zamandaki kuşakta bu durum gözlenmektedir. Bu yüzden ulusal kültürün gelecek kuşaklara aktarılması mevzuu ihmal edilmemelidir (Baş Söz, 1393/ 2014).

Altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarda Susan Nevadeh Razi “*Yadda Kalan Hatıralar: Garibe Dildamaklı Günlerimiz Varıdı*” yazısında çocukluk ve gençlik anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır (Razi, 1393/ 2014: 114- 128).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Ekber Hamid Aliyar tarafından yazılan “*Ehli Beyt Şairesi Ümmü Leyla ‘Keniz Fatma’*” yazısında başlıkta adı geçen kadın şairin biyografisi ve eserlerinden örnekler verilmiştir. Keniz Fatma’nın şiirleri Muharrem etkinliklerinde okunmaktadır (Aliyar, 1393/ 2014: 102- 104).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarının “*Baş Söz*”ünde El Bilimi dergisindeki yazar hanımların aylık toplantılarından bahsedilmiştir. Bu toplantı Bayram ayında yapılmıştır. İlerleyen sayılarda dergide bulunması gereken konu başlıkları hususunda bilgi verilmiştir (Baş Söz, 1393/ 2014- 1394/ 2015).

Yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarda Nilüfer Ahmedi “*Pervin Evi’nden Bir Görüş (Didar Ez Haniye- i Pervin)*” yazısında Tebriz’de şair Pervin İtisami’nin müzeye dönüştürülen evine El Bilimi Derneği’ne üye olan hanımların yapmış oldukları bir ziyaretten bahsetmiştir. Ziyaret Kadınlar Günü’nde yapılmıştır. Ev, 140 yıl önce inşa edilmiştir. Bu evde doğan Pervin İtisami 4 yaşındayken ailesiyle Tahran’a göç etmiştir. İran’daki kültür bakanlığının Tebriz temsilcisi, şair Pervin Hanım’ın evini

2007 yılında kültür bakanlığı listesine almıştır. Söz konusu evde her yıl Pervin İtisami hakkında programlar yapılmaktadır (Ahmedi, 1393/ 2014-1394/ 2015).

Derginin yetmiş üçüncü ve yetmiş dördüncü sayılarında Kasım Türkan “*Eski Tebriz’i Değerlendirmek (Deriçey- i Ber Tebriz- e Kadim)*” yazısında Rıza Serabi’nin Tebriz’de bulunan kişisel müzesi hakkındaki izlenimlerini yazmıştır. Müzede genellikle uçak, mermiler, top, kılıç, Settar Han heykeli, marangoz aletleri, kilitler gibi eski eşyalar sergilenmektedir. Genel olarak bir etnografya müzesi görünümündedir (Türkan, 1393/ 2014- 1394/ 2015).

Alireza Sarrafi yetmiş beşinci sayıdaki “*Baş Yazı: Bir İlden Sonra Selam*” yazısında öncelikle 74. sayıdan sonra El Bilimi iç bülteninin yayımlanmasına ara verilmesinin sebebi açıklanmıştır. Derginin yayımına ara verilmesinin sebebi bazı yazarların geçici bir süre dergide yazmayı bırakmasıdır. Sarrafi derginin çalışmalarına kaldığı yerden devam edeceğini de eklemiş ve derginin ara vermeden önce yaptığı önemli bazı çalışmalarını sıralamıştır (Sarrafı, 1395/ 2016: 4).

Yetmiş beşinci sayıda Rahim Kablnijad’ın yazdığı “*Sarduri Müzesi Hakkında*” başlıklı rapor yer almıştır. Sarduri Müzesi bir halk bilimi müzesidir. Müzesinin kurulmasında Mehemmed Alipur Makdum, Ali Berazendeh, Susan Jalepur, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Zekiye Zülfikari, Efsun Sultani, Güneş Emani, Zehra Abdar, Hamid Haki, Leyla Afitab Azeri, Rahim Kablnijad, Susan Nevadeh Razi, Kebiri Mirhüseyni, Ziver Abbasi, Betül Cebbari, Ruya Rak ve birçok folklorsever katkıda bulunmuştur. Sarduri şehrinin yöneticisi, El Bilimi Derneği İran’da halk bilimi üzerine kurulan tek dernek olduğu için müzenin kurulma çalışmalarında dernek üyelerinden yardım istemiştir. Müze 2015 yılının Bayram ayında açılmıştır. Müzenin açılışına şehrin yöneticileri, El Bilimi Derneği temsilcileri ve birçok folklorsever katılmıştır. Müzede eski sikkeler, Safevilerden Kaçarlara kadar eski eşyalar, el işleri, oyuncaklar, yerel kıyafetler, el yazma eserler gibi ürünler sergilenmektedir. Sarduri Müzesi’nde sergilenen 274 eşya bulunmaktadır (Kablnijad, 1395/ 2016).

Zehra Abdar yetmiş beşinci sayıdaki “*On Yaşım Varıdı*” başlıklı yazısında annesiyle olan bir çocukluk anısını diyalog şeklinde anlatmıştır (Abdar, 1395/ 2016: 22- 23).

Derginin yetmiş altıncı sayısında ilk sırada Ahmed Cevadi’nin otobiyografisi “*Ahmed Cevadi*” başlığı altında verilmiştir (Cevadi, 1395/ 2016: 67).

Derginin yetmiş altıncı sayısında Ahmed Cevadi “*Bu Ev Tekce Bizim Değil*” başlıklı yazıda eskiden Çarburc’da insanların evlerinin çeşitli yerlerinde kuşların yuva yapabildiğini, ev ahalisinin bu durumdan rahatsız olmadığını, şimdiyse insanların böyle bir huyunun olmadığını anlatmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 94).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi “*Can Dermanı Da İstesiz Bu Tükanda Var*” başlıklı yazıda Çarburc halkının çok sevdiği bir esnaf olan Bahşı Emmi anlatılmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 97).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi “*Muharrem Ali’nin Gülüşleri; Gül Dünyaya, Dünya Gülsün Sana*” yazısında Çarburc’ta güler yüzü ve esprileriyle meşhur olan Muharrem Ali Hasanzade ile ilgili anıları anlatmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 98- 99).

Ahmed Cevadi yetmiş altıncı sayıda “*Çarburc’un Adının Anlamı (Vech-e Tesmiyey- e Çeharcurc)*” yazısında Çarburc’un adının tarihi ile ilgili bilgiler vermiştir. Çarburc adının ilk kez Meratü’l- Boldan adlı bir kitapta geçtiği belirtilmiş ve ismin ilk kısmındaki “çar” kelimesinin Farsça kökenli olmadığı ifade edilmiştir (Cevadi, 1395/ 2016: 106- 108).

Aynı sayıda Ahmed Cevadi “*Çarburç Kavaklıkları: Yok Olmaya Yüz Tutmuş Sermayeler (Kavaklıkhay- e Çeharburc: Sermayehayi Ke Der Hale Nabudi Hesetnd)*” yazısında bölgede bulunan kavaklık alandan bahsedilmiştir. Cevadi’nin verdiği bilgilerden eskiden bu bölgedeki her ailenin kendine ait “kavaklık” denilen ağaçlık bir alana sahip olduğu ancak şimdilerde bu alanların yok olmaya yüz tuttuğu anlaşılmaktadır. Yazıda bu bölgelerin korunması için nasihatler verilmektedir (Cevadi, 1395/ 2016: 111- 113).

Ahmed Cevadi’nin “*Kuşların Yuva Yapması ve Yumurtlama Döneminin Başlaması (Şuru- ı Tohemgozari ve Lanesazı- i Perendagam)*” yazısı da

yetmiş altıncı sayıda bulunmaktadır. Makaleden anlaşılanlara göre Çarburç'ta ağaçlık alanlar fazla olduğu için kuşlar çoktur ve dolayısıyla belli dönemlerde çok yuva yaparlar. Bu bölgedeki kuş türleri arasında kumru, bülbül, sığırcık, bildircin, serçe, baykuş, keklik, ağaçdelen, karga, papağan vs. bulunur (Cevadi, 1395/ 2016: 114).

Susan Nevadeh Razi yetmiş yedinci sayı için yazdığı “*Baş Yazı*”da toplumsal değerlerden söz etmiştir. Toplumsal değerlerin önemi ve toplumu şekillerindirmesinden, bu değerlere uymayan insanların içinde bulunduğu toplum tarafından cezalandırılacağından bahsetmiştir. Razi toplumsal değerleri töre, adet, gelenek, görenek olarak dörde ayırmıştır (Razi, 1395/ 2016: 3).

Yetmiş yedinci sayıda Rüya Rak “*El Bilimi Defterinde Folklorçu Hanımların Aylık Oturumu*” başlığında El Bilimi Derneği üyesi hanımların 1395'te Hordad ayında yaptıkları toplantıyı anlatmıştır. Toplantıda Melike Nalbendi, Susan Nevadeh Razi, Ziver Abbasi, Güneş Emami, Kebiri Mir Hüseyini, Alireza Sarrafi ve Zekiye Zülfikari konuşmuştur. Toplantıda masalların yeniden basılıp yayımlanması, hanımların daha fazla yazı yazmaları, Tebriz'in İslami turizm konusunda daha ileriye gitmesi için El Bilimi olarak çalışmalar yapılması gerektiği, kadınların halk bilimi çalışmaları hususunda müşterek çalışmalar yapması gerektiği, yazı yazma konusunda daha az bilgili kimseler için çalışmalar yapılması, folklor derlemeleri konularının üzerinde durulmuştur (Rak, 1395/ 2016).

Alireza Sarrafi yetmiş yedinci sayıda “*Temsil ve Mesel Kitabı Hakda Yazılan Tanıtım ve Takrizler*” makalesinde İsmail Salaryan'ın Horasan Türkçesindeki atalar sözleri ve deyimleri derleyip açıklamalarını Farsça yaptığı kitabı “Temsil ve Mesel” ile ilgili Türkçe ve Farsça yapılan eleştiri yazılarını sıralamıştır (Sarrafı, 1395/ 2016: 19- 20).

Zekiye Zülfikari yetmiş yedinci sayıdaki “*Yağ Tökülür Yağ Üstüne, Yarma Da Yavan Kaynar*” yazısında komuşusu ile ilgili bir anısını anlatmıştır (Zülfikari, 1395/ 2016: 70- 71).

Derginin yetmiş sekizinci sayısında yazar Kudret Ebulhüseyini, “*Kudret Ebulhüseyini Sehlan*” başlığı altında kendi hayatını kısaca anlatmıştır (Ebulhüseyini, 1395/ 2016: 116).

Kudret Ebulhüseyini yetmiş sekizinci sayıdaki “*Sehlan’ın Tanıtımı (Moarrefi- e Rustay- e Sehlan)*” makalesinde Sehlan köyü hakkında bazı demografik ve tarihi bilgiler vermiştir. Sehlan köyü Doğu Azerbaycan eyaletindedir, Tebriz’e 10 km uzaklıktadır. 2006’da köyün nüfusu 3035 kişi olarak kaydedilmiştir ve köyde 30 tayfa mevcuttur. Köyde üç okul ve üç tane de cami bulunmaktadır. Köyün adı köy halkı tarafından Sehlan, Savalan, Sağlan ya da Salan şeklinde telaffuz edilmektedir. Köylüler geçimini tarım, hayvancılık ya da halı dokumacılığı ile sağlamaktadır. Kerpiç fabrikasında çalışan kimseler de vardır. Sehlan köylüleri savaşçılıklarıyla bilinmektedir (Ebulhüseyini, 1395/ 2016: 118).

Aynı sayıda Kudret Ebulhüseyini “*Sehlan/ Savalan/ Sağlan/ Salan Köyünün İsminin Etimolojisi (Rişeyşenası Nam- e Rustay- e Sehlan/ Savalan/ Sağlan/ Salan)*” makalesinde köyün adının farklı telaffuzları ve etimolojisi üzerinde durmuştur. Şia mezhebine mensup olan ve Türkçe konuşan köy halkı köyün adını dört farklı şekilde telaffuz etmektedir. Köyün adıyla ilgili köydeki en yaygın telaffuz “Salan”dır ve bazı insanlar da “Sağlan” şeklinde söylemektedirler. Farklı kaynaklarda köyün adının farklı telaffuzlarına da rastlanılmaktadır. Makaleye göre köyün din adamı olan Muhammed Zakiri köyün adının “düz yer” olduğunu ifade etmektedir (Ebulhüseyini, 1395/ 2016: 119- 123).

Kudret Ebulhüseyini yetmiş sekizinci sayıda “*Sehlan Köyündeki Tarihi Mekanlardan Birkaçı (Çend Mekan- e Tarihi Der Rustay- e Sehlan)*” makalesinde köydeki 5 tarihi yer üzerine bilgi vermiştir. Bunlardan ilki Pir Musa Tepesi’dir. Bu tepe Tebriz ve Culfa arasındaki demiryolunun kenarındadır. Yedi metre yüksekliğindedir, taban alanı 8 bin metrekare büyüklüğündedir. Tepenin üzerinde bir türbe vardır ve burası İran’ın ulusal eserleri arasında sayılmaktadır. İnsanlar burada adak adarlar, Aşure ve Muharrem’de taziye merasimleri gerçekleştirirler. Köyde bulunan ve makalede sözü edilen ikinci yer “Sovzuluk”tur. Burada sebze ekimi yapılmaktadır. Üçüncü yer “Ağalık”tır. Bu yerde bir bina bulunmaktadır. Bina yıllar önce burada yaşayan bir ağanın olduğu için ağalık olarak adlandırılmıştır. Dördüncü yer “Kala Kapısı”dır. Eskiden bu köyde surlar bulunmakta ve savaşlar bu kale kapısının yanında olmaktadır. Makalede

sözü edilen son yer “Tepe”dir. Çok eskiden buraya tandır külü dökülmekteymiş. Şimdi kül dökmek yasaklanmış ve burası bir eğlence yerine dönüştürülmüştür. Muharrem ayında etkinlikler burada yapılmaktadır (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 127- 133).

Yetmiş sekizinci sayıda Kudret Ebulhüseyni’nin “*Sehlan’ın En Eski Tayfalarından Seferli ve Dursun Ali (Dursun Ali ve Seferli Kadimilerin Tevayif- i Sehlan)*” yazısında başlıkta adı geçen iki tayfa hakkında bilgi verilmektedir. Bu iki boyun adı köyde iki sokağa da verilmiştir. Bu tayfalar köydeki en eski tayfalardandır. Makalede verilen bilgilere göre bu iki tayfanın atası ortaktır (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 134- 138).

Kudret Ebulhüseyni aynı sayıdaki “*Savalan’da Yaygın Olan Bir Neçe Termin*” yazısında üç adet yerel söz ve bunların anlamlarını vermiştir (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 151- 152).

Yetmiş sekizinci sayıda Kudret Ebulhüseyni “*Folklorik Öyküler*” yazısında Savalan köyünde önceden yaşanmış olan beş olayı “He Beli”, “Pirdil Arhı”, “Ekinçi ve Biçinci”, “Deri” ve “Uğralık” alt başlıklarında anlatmıştır (Ebulhüseyni, 1395/ 2016: 162- 177).

Derginin yetmiş dokuzuncu sayısında Gulam Behrami “*Keletin Köyünün Müze Raporu (Guzarişi Ez Muzi Rustay- ı Keletin)*” yazısında Meragey’deki Keletin köyünde Abbas Behrami’nin kurduğu etnografya müzesi hakkında bilgi vermiştir (Behrami, 1395/ 2016).

Yetmiş dokuzuncu sayıda Hüseyin M. Güneyli’nin yazıp Hüseyin Karakanlı’nın çevirdiği “*Ali Kemali’nin Hayatı ve Yaradıcılığı*” yazısında siyasetçi, avukat yazar, şair ve araştırmacı Ali Kemali’nin hayatı anlatılmıştır (Güneyli, 1395/ 2016: 23- 35).

Mehammed Rezaki’nin yetmiş dokuzuncu sayıdaki “*Bir Şamanın Sessiz Gidişi*” yazısı bir rapordur. Burada 2010 yılında Âşık Müslim adına düzenlenmek istenen bir tören ve Âşıklar Bayramı için devlet yetkililerinden izin alma süreci hakkında bilgi verilmiştir. Her ikisi için devlet yetkileri çeşitli zorluklar çıkarmış, bu durumda programların bir tanesi izinli diğeri izinsiz olarak gerçekleştirilmiştir. Bu yazı ise Âşık Müslim’in vefatı üzerine onun anısına kaleme alınmıştır (Rezaki, 1395/ 2016).

El Bilimi dergisinin yetmiş dokuzuncu sayısında Behmeram Behramireşid “*Âşık Mesihulla Rızayi Vefat Etti (Âşık Mesihulla Rezayî Dar-e Fani Da Veda Goft)*” yazısında Hemedan, Kum, Kazvin ve Merkezi illerinde düğünlere katılan bir halk ozanın vefatı ile ilgili bir yazı kaleme almıştır (Behramireşid, 1395/ 2016: 38- 39).

Ebulfazıl Firdevsi yetmiş dokuzuncu sayıdaki “*Erdeşihir Seyfihani'nin Yaşamının Bir Bölümü (Kısmet- i Ez Zendeginame- i Erdeşirhan Seyfihani)*” yazısında Şahsevenlerin Ahmetli tayfasına mensup olan araştırmacı Erdeşirhan Seyfihani'nin hayatını anlatmıştır (Firdevsi, 1395/ 2016: 40- 43).

Yetmiş dokuzuncu sayıda Ali Ramazani “*Bağdadi El Şeseven Ağzında Bir Neçe Numune*” yazısında 5 farklı anısını Şahseven ağzıyla anlatmıştır (Ramazani, 1395/ 2016: 88- 90).

Esedullah Emiri yetmiş dokuzuncu sayıdaki “*Meragey'de Bazı Yerli Kelimeler*” yazısında yedi tane yerel sözcüğün anlamını açıklamıştır (Emiri, 1395/ 2016: 98).

Yetmiş dokuzuncu sayıda İhsan Kasımhane “*Komuzan Yerel Sözleri 1*” başlığı altında Komuzan'da yaygın olarak kullanılan 71 tane yerel sözcük ve söz grubunun anlamını vermiştir (Kasımhane, 1395/ 2016: 103- 109).

El Bilimi'nin sekseninci sayısında Firuz Refahi'nin “*Azerbaycan Türkçesinin Ağzları Üzerine Bir Çıkış (Deramedi Ber Lehçesenasiy- e Zeban- e Torkiy- e Azerbaycani)*” makalesi bibliyografik bir çalışmadır. Refahi, Azerbaycan Türkçesi hakkında yapılan çalışmalar üzerine bilgiler vermiştir. Refahi'nin söz ettiğine göre Azerbaycan Türkçesi en parlak dönemini 19. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Azerbaycan Türkçesi ile kaleme alınan ilk tiyatro Mirza Fethali Ahundzade tarafından Tiflis'te yazılmıştır. Azerbaycan Türkçesi ile yayımlanan ilk gazetenin adı ise Ekinçi'dir. Azerbaycan Türkçesi üzerine yapılan ilk akademik çalışma Kazan'da Mirza Kazım Bey tarafından yapılmıştır. Mirza Kazım Bey Kuba ve Derbent ağzları üzerine araştırma yapmıştır. Bu bilgilerden sonra Refahi Azerbaycan Türkçesi üzerine çalışma yapan Türk ve yabancı araştırmacılardan da söz ederek bunların bir listesini vermiştir (Refahi, 1395/ 2016: 118- 129).

Ali Mehemmed Halefizengir sekseninci sayıda “*Germi ve Etrafında İşlenen Koşa Kelimeler*” makalesinde Azerbaycan Türkçesinde kullanılan birleşik kelimeler ile ilgili bilgi vermiştir. Yazar, birleşik kelimelerin Türkçedeki ikili düşünce sisteminden kaynaklandığını belirttikten sonra birleşik kelimelerin oluşum şekillerini anlatmıştır. Halefizengir birleşik kelimelerin 4 tane oluşum yolundan söz etmiştir. İlk kurala göre, birleşik kelimeler birbiriyle anlam bağlantısı olmayan kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Bunlara aksakal, elverişli, boyunbağı kelimeleri örnek gösterilebilir. İkinci kurala göre, birleşik kelimeler yakın anlamlı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Yorgan- döşek, ev- eşik, el- ayak gibi kelimeler bunlara örnek gösterilebilir. Üçüncü kurala göre, birleşik kelimeler birbirinin aynısı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Bunlara baş başa, yavaş yavaş, güle güle kelimeleri örnek gösterilebilir. Dördüncü kurala göre, zıt anlamlı kelimelerin bir araya gelmesiyle birleşik kelimeler oluşabilir. Gece- gündüz, yaman- yahşı, ağlar- güler kelimeleri bunlara örnek gösterilebilir. Bu bilgilerden sonra Halefizengir birleşik kelimelerin imlası hakkında bilgi vermiştir. Eğer her iki kelimenin ayrı ayrı vurgusu varsa kelimelerin arasına çizgi konulmaz. Her iki kelimenin tek bir vurgusu varsa kelimeler bitişik yazılır. Karadağ, Hasanali bunlara örnek gösterilebilir. Yakın anlamlı, zıt anlamlı ve aynı anlamlı kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik kelimelerin arasına kısa çizgi konulur. Bele- bele, aşağı- yuharı bunlara örnek gösterilebilir. Bu makaleye göre Türkiye Türkçesinde ikileme denilen yapılar da birleşik kelime dahilindedir (Halefizengir, 1395/ 2016: 139- 141).

El Bilimi'nin seksen ikinci sayısında Rüya Rak El Bilimi Derneği üyesi hanımların aylık toplantıları ile ilgili yazısını “*Folklorçu Hanımların Aylık Oturumundan Kısa Rapor*” başlığı altında vermiştir. Toplantı 2016 yılının Zumar ayında yapılmıştır. Toplantıda Susan Nevadeh Razi, Kebiri Mir Hüseyini ve Rüya Rak konuşmuştur. Toplantıya Kebiri Mir Hüseyini'nin küçük kızı da misafir olarak katılmıştır. Dergiye gönderilen yazılar, bir dahaki toplantının yapılacağı yer, Urmu'da yapılan üzüm festivali toplantıda konuşulan konular arasındadır (Rak, 1395/ 2016).

Rıza Hemraz seksen ikinci sayıda “*Azerbaycan Kendler, Şehirler, Ha Belı Mahallelerinin Neyi Adlıdır?*” yazısında Güney Azerbaycan’daki bazı yerleşim yerlerinde nelerin meşhur olduğunu sıralamıştır. Mamagan’ın karpuzu; Hıyov’un ip börtü, kışlık giyimleri; Tebriz’in kurabiyesi; köftesi ve birçok yemeği; Zünüz’ün elması; Savalan’ın balı, Maraga’nın sabunu; Azerşehir ve Tufargan’ın lepesi; Karamelik’in yemişi ve süpürgesi; Merend’in eriği; Tebriz’in mahallesi olan Lale’nin domates ve biberi; Binab’ın kebabı; Bostanava’nın yer elması, suyu, fetir ekmeği; Zengan’ın bıçağı; İlhiçı’nın soğanı; Erdebil’in kara helvası Hemraz’ın listesine göre meşhur olan bazı yiyecek ve içeceklerdir (Hemraz, 1395/ 2016: 124- 127).

Derginin seksen ikinci sayısında Tansu mahlaslı yazar “*Kara Sözcüğüne Aid Sözler*” başlığı altında içinde kara sözcüğü geçen 79 adet sözcük grubunu sıralamıştır (Tansu, 1395/ 2016: 195- 197).

El Bilimi’nin seksen üçüncü sayısının “*Baş Yazı*”sı Alireza Sarrafi tarafından kaleme alınmıştır. Bu sayı “Kum ve Merkezi Ostanları Folkloru Özel Sayı 2” olarak geçmektedir. Yazıda sayının içeriği ve bu sayıya katkıda bulunan yazarlardan söz edilmiştir (Sarrafı, 1395/ 2016: 4- 5).

İhsan Kasımhanı seksen dördüncü sayıda “*Komuzan Yerel Sözleri 2*” başlığı altında Komuzan’da yaygın olarak kullanılan 111 tane sözcük ve söz grubunu anlamlarıyla birlikte sıralamıştır (Kasımhanı, 1395/ 2016: 154- 159).

Esedullah Emiri seksen dördüncü sayıdaki “*Save- Hemedan Şivesinin Bazı Özellikleri*” yazısında öncelikle Save- Hemedan ağzının İran’ın nerelerinde konuşulduğunu söylemiştir. Save- Hemedan ağzının Zencan’da Ebher ve Heremdere, Kazvin, Hemedan, Kum, Elbruz, Tahran ve Merkezi vilayetlerinde konuşuru bulunmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye’de bu ağzıda konuşanlar mevcuttur. Bu genel bilgiden sonra yazar Save- Hemedan ağzının kurallarını sıralamış ve bunlara örnekler vermiştir. Örneğin Save- Hemedan ağzında 70, 80, ve 90 sayılarının Türkçesi yerine Farsça karşılığı kullanılmaktadır. Save- Hemedan ağzında t/ d dönüşümü vardır. Örneğin standart dildeki “tarak” sözcüğü Save- Hemedan ağzından “darak”a dönüşür (Emiri, 1395/ 2016: 160- 161).

Ebulfazıl Firdevsi seksen dördüncü sayıdaki “*Şahseven Elinde Kara Sözü'nün İşlenişi (Karburd- i Lefz- i Kara Der İl- i Şahseven)*” yazısında Şahsevenlerin kullandığı ve içinde kara sözcüğü geçen yirmi altı deyim ve kelime grubunu anlamlarıyla beraber alfabetik sırayla vermiştir (Firdevsi, 1395/ 2016: 163) .

Seksen dördüncü sayıda Esedullah Emiri “*Bibliyografi: Save'den Kitab Gelir*” başlığı altında Save ile ilgili 15 kitabın bibliyografyasını vermiştir (Emiri, 1395/ 2016: 165).

El Bilimi'nin seksen beşinci sayısının “*Baş Yazı*”sı Ali Berazendeh tarafından yazılmıştır. Dernek olarak El Bilimi'nin yedinci kuruluş yılında İran'da halk bilimi alanında güzel bir aşamaya geldiğini, derneğin alan araştırmasında önemli derlemeler yaptığını belirtmiştir. Berazendeh daha sonra seksen beşinci sayının içeriği hakkında bilgi vermiştir (Berazendeh, 1395/ 2016: 3).

Susan Nevadeh Razi seksen beşinci sayıda “*El Bilimi Oturumu*” raporunda El Bilimi Derneği'ne üye olan hanımların Behmen ayında yaptıkları toplantıdan söz etmiştir. Bu toplantıya Hanım Zehra Nasıran konuk olmuş ve kendisine El Bilimi dergisinin çalışmaları üzerine bilgi verilmiştir. Derginin 83. ve 84. sayıları toplantıya katılanlara sunulmuştur. Toplantıda Susan Nevadeh Razi ve Güneş Emami konuşma yapmıştır (Razi, 1395/ 2016).

Seksen altıncı sayıda Susan Nevadeh Razi “*Baş Yazı*” da El Bilimi dergisi adına ve kendi adına derginin okurlarının Nevruz Bayramı'nı kutlamıştır (Razi, 1395/ 2016: 90).

Seksen sekizinci sayıda bulunan “*Toy Ahşamı*” metni Ekber Rızayi'nin bir çevirisidir. Yazarın gittiği bir düğünde yaşadığı bir durum anlatılmıştır (Rızayi, 1396/ 2017).

Mehammed Ali Nikabi seksen sekizinci sayıda “*Dizce Kendinden Bir Neçe Yerel Söz*” yazısında kırk sekiz adet yerel söz ve bunların anlamını alfabetik olarak sıralamıştır (Nikabi, 1396/ 2017: 198- 200).

Zehra Abdar seksen sekizinci sayıdaki “*Şeyh Ali Ağa*” yazısında çocukluğunda buldukları yerde yaşayan ayakkabı tamirciliği ile geçinen bir şeyh ve onun eşini anlatmıştır. (Abdar, 1396/ 2017: 224- 225).

Derginin seksen dokuzuncu sayısında Alireza Sarrafi “*El Bilimi Sivil Toplum Kuruluşunun İlk Günden 96 (2017) Senesine Kadar Olan Raporu (Gozareş- i Ez Emelkerd- i Muessese- i Girantfa- i Azerbaycan El Bilimi Ez İptida Takunun [Ez Zemistan 87 Tabhur 96])*” başlıklı yazısında El Bilimi Derneği'nin kurulduğu ilk günden bu yana olan çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Derneğin en önemli çalışması El Bilimi dergisidir. Raporda El Bilimi dergisindeki makalelerin kaleme alındığı dil, hangi bölgelerden derleme yapıldığı, dergideki yazarlar, El Bilimi Derneği öncülüğünde çıkan kitaplar, daha evvel başka dergilerde yayımlanmış olan ancak El Bilimi dergisinde tekrar yayımlanan makaleler, dergide hakkında yazı yazılmış olan konular, dernek olarak destek verilen faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir. Raporda belirtilenlere göre bu dergideki yazıların % 91'i Türkçe % 9'u da Farsça'dır. Dergide Tebiz, Karadağ, Hoy, Urmiye, Nemin, Merend, Miyana, Meşkinşehr, Batı Azerbaycan, Doğu Azerbaycan, Germi, Binab, Erdebil, Save, Zencan, Heris ve birçok yerleşim yeri ile ilgili yazılar yayımlanmıştır. Dergideki yazıların % 16'sı El Dili ve Edebiyatı, % 11'i Varlık, % 20'si Yol, % 5'i Bayram ve % 3'ü Dilmaç dergilerinde daha evvel yayımlanan yazılardır; yazıların % 55'i de ilk kez El Bilimi'nde yayımlanmıştır. Dergide toplam 330 kişi yazmıştır, bu yazarlardan 90'ı kadındır. Dergide Bayram debleri, Çille, yerel sözler, deyimler, Hoy, Zengan, Şahsevenler, Miyana, Tebriz latifeleri, kadın ve folklor, Binab, Muharrem ve Çarburç hakkında özel sayılar yayımlanmıştır. Ayrıca El Bilimi Derneği devlet kurumlarıyla irtibat içinde olmuş, sergilere katılmış, dergi öncülüğünde çıkan kitaplar için açılış törenleri düzenlemiştir (Abbasi, 1396/2017).

Seksen dokuzuncu sayıda Galibe Hacıyeva'nın yazıp Süleyman Haşimi'nin çevirdiği “*Nahcivan ve Tebriz Diyalекtlerinde Mevcud – Gil/ - Gil Şekilçilerinin Varyantları*” makalesi yer almıştır. Bu makalede Azerbaycan Türkçesinde fiilere emir anlamı veren – gıl/ - gil eki üzerinde durulmuştur. Söz konusu ek 18. yy'a kadar diğer Türk lehçelerinde de yaygın olarak kullanılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde bu ekin tarihi daha eskilere dayanmaktadır. Dede Korkut Kitabı ve Dîvânu Lugâti't- Türk'te görülen – gıl/ - gil eki çağdaş Azerbaycan Türkçesinde hâlen

kullanılmaktadır. Ekin Türkçedeki varlığını 11. yy'dan önceye kadar dayandırmak mümkündür. İran Türkmen lehçesi, Halaç, Sungur, Kaşkay Türkçelerinde – ginan/ - ginen/ - gilen şekillerinde kullanılmaktadır. Bu eke Nahcivan ağzında ve Anadolu ağızlarında da çeşitli şekillerde rastlamak mümkündür. Ek çağdaş Azerbaycan edebi dilinde yoktur (Hacıyeva, 1396/ 2017: 34- 43).

Derginin doksanuncu sayısında Güneş Emani “*Folklorçu Hanımların Yeni İlde İlk Oturumu*” raporunda El Bilimi Derneği’ndeki folklorcu kadınların her ay bir defa cuma akşamı yaptığı toplantılardan birini anlatmıştır. Bu rapor Tır ayında yapılan bir toplantıya aittir. Toplantıya 12 kişi katılmıştır. Toplantıda Susan Nevadeh Razi açılış konuşmasını yaparak katılımcı hanımların Ramazan ayını kutlamış, El Bilimi dergisinde gelecek sayılarda yapılacak çalışmalardan haber vermiş ve hanımlardan da bu konularda yardım istemiştir. Güneş Emani ve Mahbube Herişçiyen bu oturumda konuşma yapan diğer isimlerdendir (Emani, 1396/ 2017).

Kasım Türkan’ın doksanuncu sayıdaki “*Tebriz’deki Kadim Kurd Meydanından Bir Rivayet*” yazısında bir Fransız elçisinin önünde Tebriz’de yapılan kurt oynatma gösterisi anlatılmıştır (Türkan, 1396/ 2017: 166- 167).

Derginin doksan birinci sayısının ilk yazısı olan “*Ön Söz: Başka Azerbaycan (Ön Söz: Azerbaycan- ı Diğer)*” yazısı bu sayının baş yazarı Alireza Sarrafi tarafından yazılmıştır. Bu yazıda İran’ın Merkezi vilayetinde konuşulan diller hakkında bilgi verilmiştir. Sarrafi’nin verdiği bilgilere göre bölgede Türkçe, Farsça, Lorca, Tatca konuşulmaktadır. Şehir merkezinde en çok Farsça konuşulurken köylerde en çok Türkçe konuşulmaktadır. Türkçe konuşulan en eski şehir ise Komican’dır. Yazının devamında Sarrafi, bölgenin folklor ürünlerinin toplanmasında katkısı bulunan isimleri saymıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 4- 5).

Esedullah Emiri doksan birinci sayıdaki “*Hundablı Mehcur (Mehcur Hundabi)*” yazısında Merkezi vilayetine bağlı olan Hundab’ta yaşamış olan meşhur şair Mehcur’un hayatını kısaca anlatmış ve onun iki şiirini de yazısına eklemiştir (Emiri, 1396/ 2017: 23- 25).

Derginin doksan ikinci sayısında Zöhre Vefayi “*Konşu Kamer Tac Hanım*” başlıklı yazısında bir düğünde karşılaştığı çocukluk arkadaşı ve

eski komşusu olan Nimtac Hanım'ın annesi Kamer Tac Hanım ile ilgili anılarını anlatmıştır (Vefayi, 1396/ 2017: 126- 127).

Doksan ikinci sayıda Yazarlar Heyeti'nin hazırladığı “*Uşakların Güzel Dünyası Kempeyni ve El Bilimi Derneği'nin Çalışmaları*” raporunda El Bilimi Derneği üyesi hanımların Mordad ayındaki toplantılarındaki faaliyetleri anlatılmıştır. Bu toplantıda El Bilimi üyesi Elnaz Saradrinia Hanım çocuklarla ilgili bir kampanya yöneten Mehsa Neşatizade'yi dernek üyesi hanımlara tanıtmıştır. Mehsa Neşatizade yürüttüğü kampanyada El Bilimi Derneği ile işbirliği yapmak istediğini açıklamıştır. Sonra da El Bilimi Derneği işbirliğiyle “Günümüz Çocuklarının Güzel Dünyası, Yerel Oyuncaklar, Eski Çocukların Hediyesi” adlı kampanya Tebriz'de gerçekleştirilmiştir. Dünyaya barış mesajları göndermek ve Tebriz turizmine katkıda bulunmayı amaçlayan bu çalışma Şehrivar ayının 4- 5- 6'sında gerçekleştirilmiştir. Bunun için Tebriz'in Elgülü parkında bir sergi düzenlenmiştir. Bu sergide geleneksel oyuncaklar, geleneksel yemekler ve el işleri ile müzik kültürü tanıtılmıştır. Sergide âşık musıkisi tanıtılmış, bazı masallar tiyatro şeklinde sunulmuştur. El Bilimi üyeleri bazı masal karakterlerinin oyuncasını yaparak sergilemişlerdir. Dans grubu “Birlik” sergi için toplanan insanlara gösteri yapmıştır. Sıdika Yakubzade, Leyla Afitab Azer, Zöhre Farsimedan, Rüya Rak ve Nasır Zare'nin çalışmaları sergilenmiştir. El Bilimi üyeleri Alireza Sarrafi, Susan Nevadeh Razi, Zehra Abdar'a takdirname verilmiştir (Yazarlar Heyeti, 1396/ 2017).

Alireza Sarrafi doksan üçüncü sayıda “*Ön Söz Olarak: Azerbaycan'ın Muhtasar Tarihçesi ve Astaralıların Soy Kökü Hakkında*” yazısında Astara'nın tarihinden ve Astara'nın etnisitesinden bahsetmiştir. Astara eskiden Doğu Azerbaycan eyaletine bağlı iken 2009'dan itibaren Gilan'a bağlanmıştır. Astara ağzı, Erdebil ve Nemin ağızlarına yakındır. Astara civarındaki köylerde eski yıllarda Sünni Talişler yaşamakta iken bunlar artık Türklerle kaynaşmış, Şiileşmiş ve Türkleşmişlerdir. Zamanında aydın bir nüfusa sahip olan Astaralılar Tahran okullarına birçok öğrenci göndermiştir ve Astaralılar geçmişten beri Rusya ile ticari ilişkiler yürütmektedir (Sarrafı, 1396/ 2017: 4- 6).

Behzad Behzadi doksan üçüncü sayıda “*Astara’da Türkçe Lehce ve Şive Özellikleri ve Yerli Sözlere*” makalesinde Astara ağzına ait hususiyetleri açıklamıştır. Astara ağzınının bazı hususiyetlerinden bahsetmek gerekirse; kelime sonundaki “u”, “i”ye dönüşür. Örneğin doğru kelimesi doğru olur. Kelimenin son hecesindeki “ü” harfi “i”ye dönüşür. Örneğin desün kelimesi desin olur. Kimi kelimelerde ses düşmesi görülür, örneğin orada kelimesi orda hâlini alır. İkinci ve sonraki hecelerden sonra “ö” sesi gelebilir. Çoğul eki olan – lar/ ler bazı kelimelere geldiğinde, kendisinden önceki ünsüz ile uyum sağlar, ot + lar – ottar örneğinde görüldüğü gibi (Behzadi, 1396/ 2017: 37- 64).

Doksan üçüncü sayıda Behzad Behzadi’nin yazmış olduğu “*Astara Yerli Lügatleri ve Edebi Dilde Olan Karşılığı*” makalesinde 254 adet kelime alfabetik olarak sıralanmıştır (Behzadi, 1396/ 2017: 65- 71).

Mustafa Rezaki doksan üçüncü sayıda “*Behzad Behzadi’nin Makalesinde Olan Bazı Astara Yerel Sözlere*” başlığı altında Behzad Behzadi’nin bu sayıdaki makalelerinde geçen ve Astara’da yaygın olarak kullanılan 60 tane yerel sözcük ve bunların anlamını sıralamıştır (Rezaki, 1396/ 2017: 72- 73).

Derginin doksan üçüncü sayısında Alireza Sarrafi ve Mehmed Nurzade “*Astara Yerel Sözlere*” başlığı altında Astara’da yaygın olarak kullanılan 44 tane yerel sözcük ve söz grubunun anlamını vermiştir (Sarrafı ve Nurzade, 1396/ 2017: 74- 77).

Doksan üçüncü sayının ek sayısında Ali Ekber Torabi “*Bilinçli ve Kültürel Çalışmaya Adanan Bir Ömür (Yek Omr Kar ve Faaliyet- i Agahane ve Ferhensaz)*” yazısında aslen avukat olan ancak sözlük ve dergicilik çalışmalarıyla ünlü Behzad Behzadi’nin hayatını ve eserlerini anlatmıştır (Torabi, 1396/ 2017: 99- 101).

Doksan üçüncü sayının ek sayısında Nizami Hudiyef’in yazıp K. Nasırı’nin çevirdiği “*El Dili ve Edebiyatı*” yazısında Azerbaycan’da Behzad Behzadi ve arkadaşlarının yayımladığı El Dili ve Edebiyatı dergisinin ilk iki sayısının içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Bu derginin birinci sayısı 84 sayfa olarak ve 500 adet basılmıştır. İlk sayıdaki makaleler dilcilik ağırlıklıdır, daha çok İran’ın çeşitli yerlerinde yaşayan Türklerin

kullandığı yerel sözcükler ile ilgili yazılar yer almıştır. Birinci sayıdaki yazılar Behzad Behzadi, Alireza Sarrafi, Süreyya Bahşı, Mustafa Rezaki, Hüseyin M. Güneyli ve Cevad Derbendi tarafından kaleme alınmıştır. İkinci sayı ise 86 sayfa olarak ve 750 tane basılmıştır. Bu sayıdaki makaleler de genel olarak dilcilik ile ilgilidir, bununla beraber halk edebiyatı metinleri de derginin ikinci sayısında yer almıştır. El Dili ve Edebiyatı'nın ikinci sayısında Behzad Behzadi, İsmail Hadi ve İsmail Nimeti'nin yazıları yer almıştır. Derginin içeriğinin yanısıra Hudiyef, El Dili ve Edebiyatı'nın önemine de değinmiş ve bu derginin yalnızca İran coğrafyasında yaşayan Türkler için değil bütün Azerbaycan Türkleri için önem arz ettiğini belirtmiştir (Hudiyef, 1396/ 2017: 83- 90).

Derginin doksan üçüncü sayısının ek sayısında Alireza Sarrafi "*El Dili ve Edebiyatı Dergisi: İran'da Folklor ve Yerel Sözler Üçün Kurulan İlk Teşkilat*" makalesinde El Dili ve Edebiyatı'nın yayımlanma sürecinden ve derginin içeriğinden genel olarak bahsetmiştir. El Dili ve Edebiyatı başlıktan da anlaşıldığı üzere İran'da yaşayan Türklerin folklor ve dil bilimi üzerine çıkardığı ilk dergidir. Bu dergi sayesinde, derginin amaçları doğrultusunda konuyla ilgili araştırmacılarla Behzad Behzadi'nin öncülüğü ile müzakereler yapılmıştır ve araştırmacıların dergi için makale göndermeleri de istenmiştir. El Dili ve Edebiyatı dergisi İran'ın her bölgesinde yaşayan ve Türk diliyle anlaşılan bütün tayfalar hakkında araştırmalar yapmayı amaçlamıştır. Derginin ilk sayısı 2002'de çıkmıştır. Derginin yazarları arasında Süreyya Bahşı, Nigar Heyavi, Elnaz Abdullahi, Hurşid Makdum, Tahire Pergariyan, Behzad Behzadi, Mehmed Asgeri, Seyid Ebulkasım Encevi, Bihruz İmani, Yusuf Allahyari, Ebutalib Allahyari, Mustafa Rezaki, Ali Berazendeh, Muharrem Perizad, Cemşid Şeybani, İslam Sadık, Alireza Sarrafi, Mehmed Abidinpur, Mehmed İbadi Karahanlı, Haydar Abbasi, Ali Fatihalizade, Rıza Kazımi, Peyam Serablı, Cihangirzade Beğdili, Mehmed Kadı, Hasan Caferzade, Cevad Derbendi vs. görülmektedir. Dergide yalnızca İran'dan değil Azerbaycan'dan da yazarlar bulunmaktadır. Bu yazarlardan bazıları; Nizami Hudiyef, Galibe Hacıyeva, Ağahüseyin Abbasof ve Emine Eldarova'dır. Ayrıca Behzad Behzadi El Dili ve Edebiyatı'nda okurların yazılarına da yer vereceğini açıklamıştır ve

bu doğrultuda dergiye yazı gönderen okurların yazılarına da yer vermiştir. Makale içerisinde bir okur makalesine de yer verilmiştir (Sarrafı, 1396/ 2017: 91- 96).

Doksan üçüncü sayının ek sayısında Mecid Emin Möeyid “*İnsansever ve Şerif Vatandaş*” yazısında Astaralı araştırmacı ve yazar Behzad Behzadi’nin hayatını anlatmıştır. Yazı Behzad Behzadi’nin vefatı dolayısıyla kaleme alınmıştır (Möeyid, 1396/ 2017: 97- 98).

Ali Berazendeh’in doksan beşinci sayıdaki “*Tutiname Ya Da Türkçe Olarak Kırk Tuti (Tutiname Ya Çehel Tuti- i Torki)*” yazısında Tutiname adlı eser hakkında bilgiler verilmiştir. Bu eserin orijinal dili Sanskritçedir, eser daha sonra Farsçaya çevrilmiştir. Eser Ekber Şah’ın döneminde Türkçeye de aktarılmış, Avrupa dillerine de çevrilmiştir. Tutiname Alman yazar Goethe’yi de etkilemiştir. Yazarın verdiği bilgilere Tutiname adında birden fazla eser mevcuttur (Berazendeh, 1396/ 2017: 48- 51).

Doksan beşinci sayıda “*Zekiye Hanım Zülfikari Hakkında Özel Safhalar 1*” başlığı altında El Bilimi dergisinin yazarlarından Zekiye Zülfikari’nin hayatı ve anıları anlatılmıştır (Zekiye Hanım Zülfikari Hakkında Özel Safhalar 1, 1396/ 2017).

Derginin doksan beşinci sayısının ek sayısında Alireza Sarrafı “*El Bilimi ve Halaclara Özel Bölüm*” başlığı altında ek sayının Halaç masallarına neden yer verdiği ve bu ek sayının hazırlanmasında emeği geçenlerin isimleri verilmiştir. Sayı hakkında Mustafa Rezaki ve Alireza Sarrafı arasındaki mektuplaşmalara da yer verilmiştir. Halaçların nüfusu öteki Türk gruplarına göre daha azdır ve Halaçlar artık ana yurtlarında yaşamamaktadırlar, üstelik büyük şehirlere de göç etmektedirler. Bütün bunlardan dolayı onların folklor materyallerini derleyip yayımlamak önem arz etmektedir. Bu sayının hazırlanmasında Mustafa Rezaki çalışmıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 112- 114).

Doksan beşinci sayının ek sayısında, sayının içeriğindeki altı masaldan üçünü derleyen “*Ali Asger Cemrasi*” (Ali Asger Cemrasi, 1396/ 2017) ve “*Abdullah Vaşgani Ferahani*”nin (Abdullah Vaşgani Ferahani, 1396/ 2017) hayatı ve eserlerinden kısaca bahsedilmiştir.

Susan Nevadeh Razi doksan altıncı sayıdaki “*El Bilimi’nin Tanıtma Gecesi*” raporunda El Bilimi Müessesesi’nin kuruluşunun dokuzuncu yılının bitirilerek onuncu yılına girilmesi dolayısıyla yapılan toplantı hakkında bilgi vermiştir. Bu toplantıda El Bilimi Müessesesi’nin faaliyetleri üzerine Mirali Asger Elmusevi’ye bilgi verilmiş, kimi müessese üyeleri konuşmalar yapmıştır. Azerbaycan mutfağına ait yemekler ve El Bilimi Müessesesi’nin ön ayak olmasıyla basılan kitaplar da toplantıda sergilenmiştir (Razi, 1396/2017).

Doksan altıncı sayıda Susan Nevadeh Razi “*El Bilimi’nin 2. Âşık Dastanı Gecesi*” raporunda El Bilimi Müessesesi’nde ikincisi yapılan Âşık Destanı gecesi hakkında bilgi vermiştir. Bu geceye âşık olarak Gafar İbrahimi, balabancı olarak Yusuf İbadiyan, kavalcı olarak Seyfali Hakkı katılmıştır. Geceye dinleyici olarak birçok müzikseverin yanında İhsan Kasımhane, Gulmarıza Komıcanı, Hamid Şafi ve Münire Ekberpuran da davetli olarak gelmiştir (Razi, 1396/2017).

İhsan Kasımhane’nin doksan altıncı sayıda yazmış olduğu “*Komıcan’dan Bir Görüş, Valiyle Bir Toplantı (Bernamey- e Bazdid Ez Komıcan ve Celesey- e Fermandari)*” raporunda 2017’de Komıcan valisiyle yapılan görüşme ile ilgili notlar mevcuttur. Bu görüşmede El Bilimi’nin yazarları ve Komıcanlı sanatçılar yer almış ve Komıcan’daki kültürel çalışmalar hakkında valiye bilgi verilmiştir (Kasımhane, 1396/2017).

Ziver Abbasi doksan yedinci sayıda “*Şirin Hatalar*” yazısında çocukluk anılarını anlatmıştır (Abbasi, 1396/2017: 110- 113).

Derginin doksan yedinci sayısında Zekiye Zülfikari “*Kurt Sekan*” yazısında yaşadığı yerde bir tanıdığıının vefatı üzerine bir anısını anlatmıştır (Zülfikari, 1396/2017: 114- 115).

Aynı sayıda Zekiye Zülfikari “*Mene De Yazar Dediler*” yazısında El Bilimi dergisiyle Susan Nevadeh Razi vasıtasıyla tanışıp yazar olma sürecini anlatmıştır (Zülfikari, 1396/2017: 116).

Doksan yedinci sayısında Zekiye Zülfikari “*Hövüşne*” yazısında bir gençlik anısını anlatmıştır (Zülfikari, 1396/2017: 117- 118).

Ebulfazıl Firdevsi doksan yedinci sayıda “*Bir Folklorik Hatıra*” başlığında annesi ve dedesiyle ilgili bir göç anısını anlatmıştır (Firdevsi, 1396/ 2017: 121).

Derginin doksan yedinci sayısında Alireza Sarrafi “*Ali Kemali'nin Edebi İrsi Bir Bahışta*” yazısında Ali Kemali'nin eserlerini çeşitli yönlerden incelemiştir. Ali Kemali'nin Varlık dergisinde 25 adet yazısı yayımlanmıştır. Genel olarak da yayımladıklarından çok yayımlamadığı eserleri daha çoktur. Eserlerinin coğrafyası genelde eskiden Irak- ı Acem denilen bugün ise Tahran, Elbruz, Kazvin, Kum ve Merkezi eyaletlerinin olduğu bölgedir. Onun eserleri daha çok halk edebiyatı, sözlü tarih, âşıkların hayatı, klasik ve mektup edebiyatı alanlarındadır. Bu bölgeyi ondan önce detaylı bir şekilde inceleyen kimse olmamıştır. Ali Kemali Varlık dergisindeki yazılarında, inceleme alanı ile ilgili bilgi verdikten sonra asıl konu hakkında bilgi vermeye başlamaktadır. El Bilimi dergisinde Ali Kemali'nin ulaşılabilen yazıları onun kaleme aldığı gibi Save ağzıyla değil de standart Azerbaycan Türkçesi ile verilmiştir. Sarrafi sonra Ali Kemali'nin “Hayıf Sene Med Hasan Han” eseri hakkında bilgi vermiştir. Bu eser Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanmış bir olayı konu edinmiştir. Olaylar Hemedan'ın güneyindeki Kulu köyünde geçmiştir. Bu manzume Şaban Ali Yadigar tarafından yazılmıştır. Şaban Ali Yadigar, esere konu olan olayı Sahab Nine ve Hac Ali Sibil'den dinlemiştir. Şaban Ali eseri telif ederken yaşadığı bölgenin ağzını kullanmıştır. Ali Kemali'de bu eseri edebi bir şekilde tekrar yazmıştır (Sarrafı, 1396/ 2017: 123- 125).

Doksan yedinci sayıda Ali Kemali'nin “*Hayıf Sene Hasan Han*” manzumesi de verilmiştir (Sarrafı, 1396/ 2017: 126- 152).

Doksan yedinci sayıda “*Rüya Hanım Rak Hakkında Özel Sahifeler*” başlığı altında El Bilimi dergisinin yazarlarından Rüya Rak “*Kısa Öz Geçmişim*” alt başlığında kendi ağzından hayatını anlatmıştır (Rak, 1396/ 2017: 163- 165).

Derginin “Kaşkayı Özel Sayı” olarak geçen doksan sekizinci sayısının ön sözünü Nefis Sinafer “*Ön Söz: Kaşkayı Özel Sayı Hakkında*” başlığı altında yazmıştır. Sinafer yazısında öncelikle Kaşkay Türklerinden bahsetmiştir. Kaşkay Türkleri göçebe yaşayan bir Türk toplumdur; Buşehr,

Fars, Herezgan, Huzistan, Isfahan, Kehkuliye, Kirman, Buyırahmed ve Çarmahal'da yaşamaktadırlar. Adı geçen bölgeler dışında Kürdistan, Horasan, Gilan ve İran'ın orta bölgelerinde yaşayan ve kendilerini Kaşkay Türkü olarak tanıtanlar da vardır. Bununla birlikte Kaşkay Türklerinin yaşadığı bölgelerde yaşayan ancak Kaşkay Türkü olmayan tayfalar da mevcuttur. Örneğin; Baharlı, İnallı, Nefer, Sülüklü, Pıçakçı, Şahsevenler ve Kirman Avşarları bu tayfalardandır. Kaşkay Türklerinin kaç yıldır bu adla anıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Kaşkay Türkleri Şeşbölüki (Şeşbeyli), Keşküllü, Farsimedan, Dereşorlu ve Amele olmak üzere beş tayfadan oluşur. Bu tayfalar daha önceden "il" olarak anılmışlardır. Tayfalar daha küçük birimler olan tirelere ayrılır. Zamanla bu tireler de kendilerini tayfa olarak adlandırmıştır. Nefis Sinafer Kaşkay Türkleri hakkında genel bilgilerden sonra Kaşkay Türkü olan ve Kaşkay Türkleri üzerine araştırma yapan kişilerden kısaca söz etmiş, sonra da dergi içeriğinden bahsetmiştir. Mehuçehr Kıyani ve Esedullah Merdani Kaşkay Türklerinin dili ve folkloru hakkında çalışan önemli araştırmacılarıdır. El Bilimi Derneği bu sayıyı yayımlamak için Şiraz'da faaliyet gösteren Ocak Derneği ile işbirliği içinde olmuştur. Doksan sekizinci sayı içerisinde Kaşkay Türklerinin geleneksel giyimleri, inançları, bitkileri, atalar sözleri ve deyimleri ve masalları hakkında derlemeler yapılmıştır (Sinafer, 1396/ 2017: 4- 6).

Vehid Muinifer'in doksan sekizinci sayıdaki "*Kaşkayi İsminin Etimolojisi (Vech- e Tesmeyey- e Nam- e Kaşkayi)*" yazısında Kaşkay, adının kökeni hakkında bilgiler verilmiştir. Muinifer'in verdiği bilgilere göre Kaşkayi adı şu anki Kaşkayilere verilen ilk isim değildir. Kafkasya'dan İran topraklarına gelen bu Türk topluluğuna önceleri Farsça bilmeyen anlamına gelen "Farsimedan" denilmiştir. Kaşkayi adı sonradan devlet tarafından bu kavme verilmiştir. Ayrıca İran'ın güneyinde sadece Kaşkayiler yaşamamaktadır. Burada Kaşkay Türkleri dışında yaşayan başka boylar da mevcuttur (Muinifer, 1396/ 2017: 8- 9).

Doksan sekizinci sayıda Nefis Sinafer "*Kohkiluye ve Buyır Ahmed'de Genceyi Köyleri*" yazısında başlıkta adı geçen şehirlerde bulunan Genceyi köylerinin tarihi hakkında bilgi vermiştir. Sinafer'in bahsettiğine göre köylüler çok eskiden Gence'den buralara göç etmişlerdir. Yaklaşık 300 yıl

önceye ait olan tarihi bir belgede köylerin adı geçmektedir. Bir söylentiye göre ise Genceyi köylüleri Safevilere muhalefet etmelerinden dolayı buralara sürülmüşlerdir. (Sinafer, 1396/ 2017: 30- 32).

İsmail Musalu doksan sekizinci sayıda “*Kaşkay Türklerinde Anaerkilliğin Önemi (Nakş- e Asalet- e Hanevadey- e Maderi Der Bavere Torkan- e Kaşkayi)*” makalesinde annelerin rolünün özellikle oğullarının evleneceği kızı seçerken çok belli olduğunu belirtmiş ve anne sütünün önemi ve halk arasında erkek çocuklarının dayıya çekeceğine dair kuvvetli bir inancın olduğunu söylemiş ve bu konuda Kaşkay Türklerinde çok yaygın olan atalar sözü örneklerini vermiştir (Musalu, 1396/ 2017: 48- 49).

Doksan sekizinci sayıda Vahid Muinifer “*İran’ın Güneyindeki Türkler Arasında Damgaların İzleri (Reddepaye Tamgaha Der Torkan- e Cenubiy- e İran)*” makalesinde öncelikle Oğuzların 24 boyu hakkında kısaca bilgi vermiş ve hepsini tablo ile göstermiştir. Türklerin bayraklarında, mezarlarında ve şahsi eşyalarında tamgalar kullandığını ancak Türkler yerleşik yaşama geçtikten sonra tamgaların kullanımının azaldığını belirtmiştir. İran’da Kazerun’un Sermeşet köyündeki eski mezar taşlarında Oğuz Türklerinden Eymür boyuna ait tamganın bulunduğunu söylemiştir. Bunun dışında Huzistan’ın Heftgül ilçesindeki mezar taşlarında ve İran’ın başka bölgelerinde Oğuz tamgalarının bulunduğunu ifade etmiş, bu mezar taşlarının fotoğraflarını yazısına eklemiştir (Muinifer, 1396/ 2017: 50- 53).

Nefis Sinafer doksan sekizinci sayıda “*Kaşkayi Elinde İşlenen Sözcüklerden*” başlığında Kaşkay Türkleri arasında yaygın olan 60 sözcüğü sıralamıştır (Sinafer, 1396/ 2017: 74- 75).

Derginin doksan sekizinci sayısında İsa Doğanlı “*Bizim Kend*” yazısında çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği Doğanlılar’a bağlı Serbaz köyündeki anılarını anlatmıştır. Doğanlı bu köyün tarihine de kısaca değinmiştir. Bu köy geçmiş zamanlarda Taciklerin istilasına uğramış ve kendilerini savunarak Serbaz adını almıştır. “Serb” dik duran, berk, sert anlamlarına gelmektedir. Doğanlı’nın anlattığı anılar ise genellikle düğün ve bayram gibi önemli olaylardan önce yapılan ev temizliği ile ilgilidir (Doğanlı, 1396/ 2017: 117- 119).

Zehra Farsimedan doksan sekizinci sayıda “*Ulduz*” başlıklı yazısında babası Veliullah Farsimedan’dan dinlediği anıları aktarmıştır (Farsimedan, 1396/ 2017: 120- 126).

Doksan sekizinci sayıda Sima Melekpur “*Anaming Sari Telleri*” başlığı altında annesi Şeriat Zalipur ile ilgili anılarını anlatmıştır (Melekpur, 1396/ 2017: 127- 128).

Derginin doksan dokuzuncu sayısında İhsan Kasımhane “*Birkaç Söz (Soheni Çend)*” başlıklı yazısında “Komuzan Borçalıları Özel Sayısı”nın hazırlanmasının gerekliliğinden bahsetmiş ve bu sayının hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür etmiştir (Kasımhane, 1397/ 2018: 7- 8).

Aynı sayıda Alireza Sarrafi “*Borçalı Özel Sayısına Dair Açıklama (Derbare- i Vijename- i Borçalı)*” yazısında “Komuzan Borçalıları Özel Sayısı”nın hazırlanma sebepleri ve bölgenin kültürünü derlemek üzere yapılan girişimleri okuyucuya aktarmıştır (Sarrafı, 1397/ 2018: 9- 17).

Doksan dokuzuncu sayıda bulunan ve Gulamrıza Komicani tarafından hazırlanmış olan “*Bizim Bozuçlu Kültürel Ekibinin Önemli Çalışmalarının Listesi (Şerh- i Mohemterin Faaliyethay- e Gruh- e Ferhengi Honeri ‘Bizim Bozuçlu’)*” başlıklı raporda Komicani ile ilgili özel sayıların hazırlanmasında “Bizim Bozuçlu” adlı ekip ve El Bilimi Derneği’nin işbirliği hakkında bilgi verilmiştir (Komicani, 1397/ 2018).

Mehammed Komicani’nin doksan dokuzuncu sayıda yazmış olduğu “*Borçalı ve Bozuçlu İsminin Etimolojisi Üzerine (Vech- e Tesmiyey- e Borçalı ve Bozuçlu)*” yazısında Komicani, Borçalı ve Bozuçlu kelimelerinin kökeni üzerinde durmuştur (Komicani, 1397/ 2018: 47- 55).

Mehammed Komicani’nin doksan dokuzuncu sayıda yayımlanmış olan “*Bozuçlu ve Borçalı Tayfalarının Tarihi Süreci (Seyr- i Tarihiy- e İl- e Borçalı ve Bozuçlu)*” yazısında öncelikle Minorsky’nin bir kitabında geçen Safevi Devleti’ni oluşturan boylar hakkında bilgi vermiş ve bu boylar arasında Bozuçlu ve Borçalı adlı iki boyun da olduğunu aktarmış, bu iki boyun Türkistan’dan Hemedan üzerinden Irak’a yerleştiğini ifade etmiştir. Daha sonra da Borçalı ve Bozuçlu’da Karapapakların yaşadığını söylemiştir. Borçalı ve Bozuçlu boylarının Safeviler devrinde Lezgilerle savaştığını belirtmiştir (Komicani, 1397/ 2018: 56- 61).

Doksan dokuzuncu sayıda Ezem Resuli'nin “*Bozuçlu ve Çevresinin Kültürünü Korumak ve Geliştirmek (Tose'ey- e Paydar Hemrah Ba Hefz- e Ferheng ve Mohit- e Zist- e Bozoçlu)*” yazısında kültürün korunmasının gerekliliği üzerinde durulmuş ve folklor materyallerinin ne kadar derlenirse derlensin modern zamanlarda tam olarak eskisi gibi yaşamasının mümkün olmadığı anlatılmıştır. Ayrıca her bölgenin kültürünün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelebileceği de ifade edilmiştir. Bölgenin bazı kültürel değerlerinden bahsedildikten sonra kültürü geliştirmek için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Bu gereklilikler arasında önce ekonomiyi geliştirmek, hava kirliliğini azaltmak, köy hayatının tekrar yapılandırılması sayılmıştır (Resuli, 1397/ 2018: 62- 67).

Zehra Abdullahi'nin doksan dokuzuncu sayıda bulunan “*Anadilinin Çocuklara Öğretilmesi ve Aktarılması Konusunda Kadınların Önemi (Nekşi Zenan Der İhya ve İntikal- i Zeban- i Maderi Be Ferzendan)*” yazısında iş başvuru ve çalışma sürecinden bahsetmiştir (Abdullahi, 1397/ 2018: 68- 71).

Doksan dokuzuncu sayıda Ekrem Hasanhanı'nın “*Günümüzün Komican'ında Bozuçlu Geleneğinin Tarihi Geçmişi (Pişiney- e Tarihi- e 'İl- e Bozoçlu' Der Komican- ı Emruz)*” yazısında Bozuçlu boyunun tarihinden bahsedilmiştir. Makaleye göre Bozuçlu boyu tarihte Safeviler ve Özbek Türkleri arasında yapılan savaşta Şah İsmail'e yardım etmiş ve bu yardımları karşılığında Şah İsmail Bozuçlu boyuna toprak bağışlamıştır. Şah İsmail İran'da Şiiliği resmî mezhep hâline getirince önce bu boyun tarihte bilinen ilk komutanı Adurbadur Şiiliği benimsemiş sonra da Bozuçlu boyu Şii olmuştur. Ayrıca bu boy Şah İsmail'in Lezgilerle olan savaşında da Şah İsmail'e yardım etmiştir. Sonraları Bozuçlu boyu Safevilerin sınır boylarını korumakla vazifelendirilmiş ve bu yüzden sınır boylarına gönderilmiştir. Ancak Gülistan Anlaşması'ndan sonra eski yerlerine gelmişlerdir (Hasanhanı, 1397/ 2018: 72- 76).

Ebulkasım Muradi'nin doksan dokuzuncu sayıda “*Mirza Esger Recil*” yazısı biyografik bir yazıdır. Bu yazıda güzel sesiyle bilinen ve hattat olan, Kaçar devrinin son mirzalarından olan Mirza Esger Recil'in hayat hikâyesi anlatılmıştır (Muradi, 1397/ 2018: 79- 91).

Doksan dokuzuncu sayıda Esed Komicani'nin "*Molla Suğra'nın Yaşamı (Zendeginamey- e Molla Suğra)*" yazısında önceki yazıda anlatılan Mirza Esger Recil'in eşi Molla Suğra'nın hayat hikâyesi anlatılmıştır (Komicani, 1397/ 2018: 92- 93).

Mehemmed Agamehemmedi'nin doksan dokuzuncu sayıdaki "*Üstad Rıza Mahmudi'nin Yaşamı (Zendeginamey- i Üstad Rıza Mahmudi)*" yazısı da bir biyografik yazıdır. Yazıda başlıkta sözü edilen kişinin hayat hikâyesinden sonra telif ettiği eserlerin listesi verilmiştir (Agamuhammedi, 1397/ 2018: 94- 100).

Doksan dokuzuncu sayıda Ahmed Amireay'ın "*Esedullah Amireay Ahund Molla'nın Şiirleri ve Yaşamının İncelenmesi (Berresi Zendeginame ve Eşar- e Ahund Molla Esedullah Amireay)*" yazısında din bilgini "Muhlis" mahlasıyla şiirler yazan Esedullah Amireay'ın kişisel hayatı, eğitim hayatı ve eserleri anlatılmıştır (Amireay, 1397/ 2018: 101- 108).

Doksan dokuzuncu sayıda Mehemmed Agamehemmedi'nin bir başka yazısı olan "*Sefder Aşuri'nin Hayatı (Zendeginamey- i Sefder Âşeri)*" yazısında genç yaşta vefat eden şair Sefder Aşuri'nin hayat hikâyesi anlatılmış ve eserlerinden örnekler verilmiştir (Agamehemmedi, 1397/ 2018: 109- 116).

Doksan dokuzuncu sayıda Ali Ekber Akçakehrizi "*Bozuçlu'da Ünlü Bir İsim Olarak Mirza Borcali Bozuçluyi (Namdar- ı Bozuçlu "Mirza Borcali Bozuçluyi")*" yazısında resim, seramik, mimari, hat ve geleneksel sanatlarla uğraşan Mirza Borcali Bozuçluyi'nin hayatını anlatmış ve eserlerinden örnekleri içeren fotoğrafları yazısına eklemiştir (Akçakehrizi, 1397/ 2018: 119- 124).

Aynı sayıda Ali Ekber Akçakehrizi "*Bozuçlu İlinin Resimhanesinin Sembolü Olan Hüner Toprağının Hikayesi (Hekayet- e Hâk- e Honer, Sembol- e Nakkaşhaney- e İl- e Bozuçlu)*" yazısında Bozuçlu şehrindeki resimhane yani resim müzesinin kuruluş öyküsünü anlatmıştır (Akçakehrizi, 1397/ 2018: 130- 142).

Doksan dokuzuncu sayıda Mustafa Rezaki "*İsa Bey'in Torpağı*" yazısında sanatkar İsa Bahadiri'nin hayatından kesitleri anlatmıştır (Rezaki, 1397/ 2018: 143- 147).

Doksan dokuzuncu sayıda Fatma Akçakehrizi'nin "*Aşk- ı Sina*" yazısında Bozuçlu tayfasına mensup olan İsa Usta adlı ressamın biyografisini vermiştir. İsa Usta'nın resimlerinden bazı örnekler de sunulmuştur (Akçakehrizi, 1397/ 2018: 148- 151).

Doksan dokuzuncu sayıda Ali Ekber Akçakehrizi "*Üstad İsa Bahadırı'nın Biyografisi (Zendeginamey- i Üstad İsa Bahadırı)*" yazısında Akçakehrizi köyünde doğmuş olan geleneksel sanat üstadı ve ressam İsa Bahadırı'nın yaşamını anlatmış ve sanatçının çalışmalarına dair fotoğrafları da yazısına eklemiştir (Akçakehrizi, 1397/ 2018: 152- 156).

Hasan Çehregani doksan dokuzuncu sayıda "*Hattat Zülfikarhan Darabi Çehregani (Hattat- e Çiredest Zolfekarhan Darabi Çehregani)*" yazısında Çehreganlı hattat Zülfikarhan Darabi Çehregani'nin hayatını anlatmış ve sanatkarın eserlerinden bazı örnekleri yazısına eklemiştir (Çehregani, 1397/ 2018: 157- 162).

El Bilimi dergisinin yüzüncü sayısında yer almış olan Ruhengiz Mehvi'nin kaleme almış olduğu "*Komican İlçesinin Doğal Coğrafyası (Coğrafyay- e Tabii Şehristan- e Komican)*" adlı makalede başlıkta adı geçen yer hakkında birtakım coğrafi bilgiler verilmiştir. Makalede Komican hakkında verilen bilgilere göre; Komican ilçesi Merkezi iline bağlıdır, Elbruz ve Zağros dağlarının birleştiği yerde konuşlanmıştır. Serab, İsaabad, Esenabad yaylaları Komican'daki yaylalardan bazılarıdır. Burada soğuk ve kurak bir iklim hakimdir, sıcaklık en fazla 30 dereceye kadar çıkmaktadır, ayrıca su kaynakları da kısıtlıdır. Bölgenin su ihtiyacının bir kısmı açtırılan su kuyularından sağlanmaktadır. Taşlık bir araziye sahip olduğundan dolayı burada çok fazla tarım yapılmamaktadır. Geven, verrek, mihek gibi bitkiler yabani olarak yetişmektedir (Mehvi, 1397/ 2018: 7- 22).

Yüzüncü sayıda Kasım Cavid Rad ve Zehra Ekremi'nin yazmış olduğu "*Komican Köyünde Kadınların Önemi ve Rolü (Maral 1 Ya Revayet- e Dastaniy- e Nakş- e Zenan Der Zendegiy- e Rustaye Komican)*" başlıklı yazıda Komican'da yaşayan kadınların hayatı destanlaştırılarak anlatılmıştır (Rad ve Ekremi, 1397/ 2018: 169- 192).

Mehammed Komicani'nin yüzüncü sayıdaki "*Dadaşali Gulvai'den İşittiğimiz Rivayetler (Revayethay- i Ez Dadaşali Golvayi)*" makalesinde

öncelikle Kelvan köyü hakkında coğrafi bilgiler verilmiştir. Makaleye göre bu köy bozkır arazisi üzerindedir. Şia mezhebine mensup olan köylüler geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. 150 hanelik bu köyün insanları hem Türkçe hem de Farsça bilmektedirler. Bu bilgilerden sonra makaleye konu olan Dadaşali Gulvai'den bahsedilmiş, yıllar önce vefat eden bu esprili ve sevilen şahıs hakkında bazı bilgiler verilmiş, onunla ilgili anılar yazıda yer almıştır (Komicani, 1397/ 2018: 204- 209).

Yüzüncü sayının son makalesi Gulamrıza Komicani ve Gulamrıza Golabi'nin yazmış olduğu "*Komicanlıların Doğaçlamalarından Hatıralar (Hatıratı Ez Bedahegoyiy- e Komicanha)*" başlıklı yazıdır. Bu yazıda Komicanlıların çeşitli zamanlarda birbirlerine doğaçlama olarak söylediği şiirler yer almıştır (Komicani ve Golabi, 1397/ 2018: 210- 211).

Yüz birinci sayıda "*Âşık Mahmut'tan İki Hatıra (Duhatere Ez Âşık Mahmud)*"da Gulamrıza Golabi başka bir âşıkla olan anılarını okurlarla paylaşmıştır (Golabi, 1397/ 2018: 95- 98).

Tayyibe Kasımhani yüz birinci sayıda "*Behinegi Nazariyesini Dayanarak Fazlabad Şivesinde Tekrarların İncelenmesi (Berresiy- e Ferayende Tekrar Der Guyeş- e Torkiy- e Fazlabad Ber Payey- e Nazariyey- e Behinegi)*" yazısında Fazlabad ağzı hakkında bilgi vermiştir. Fazlabad köyünden toplanan dil materyalleri üzerinde bu ağızdaki çok sık rastlanan sözcük tekrarları üzerinde durulmuştur (Kasımhani, 1397/ 2018: 113- 135).

Yüz ikinci sayıda Daryuş Behaduri "*Beglerhan Kalesi (Kale- i Beglerhan)*" makalesinde Borçalı'nın merkezi olan Komican'da bulunan tarihî bir kale üzerine bilgi vermektedir. Behaduri Komican'ın çok eskiden ordugah olarak kullanıldığını bu yüzden burada kaleler inşa edildiğini Beglerhan Kalesi'nin de askeri amaçla inşa edilen kalelerden biri olduğunu belirtmiştir. Beglerhan Kalesi'nin yapımı 1884'te tamamlanmıştır. Bu kale kerpiçten inşa edilmiştir, pencereleri ahşaptır. Üç katlı olan bu kalenin içinde iki büyük avlu, iki ahır, depolar ve su kuyusu bulunmaktadır (Behaduri, 1397/ 2018: 87- 95).

İhsan Kasımhani yüz ikinci sayıdaki "*Yıkılmaz Kale Kasım Han Kalesi (Kaley- i Fro Nerihteni Kale- i Kasımhan)*" makalesinde Fazlabad

köyündeki Kasım Han kalesinin tarihi ve yapısı hakkında bilgi vermiştir. Kasımhani'nin kaynak kişilerden aktardığına göre bu kalenin yaklaşık olarak üç yüz yıllık bir geçmişi vardır. Kaleyi Kasım Han'ın eşi Goçan Hanım yaptırmıştır. Anlatılanlara göre Kasım Han'ın eşi Goçan Hanım cesaretli ve mert bir kadındır. Eşi Hac'ca gittiğinde bu kaleyi yaptırmaya başlamış ve kale inşaatı sırasında sürekli işçilerin yanında bulunmuştur. Eşinin dönüşüne kadar kalenin yapımı tamamlanmıştır. Kale üç katlıdır; avlu, ahır ve odalardan oluşmaktadır. Kale hakkındaki bilgileri sıralayan Kasımhani daha sonra Kasım Han ve ailesinden de kısaca bahsetmiş ve kalenin şu an çok bakımsız durumda olduğunu belirtmiştir (Kasımhani, 1397/ 2018: 96- 107).

Yüz üçüncü sayıda “*Tebriz'in Delileri (Divanehay- i Tebriz)*” yazısında Culfalı mahlaslı yazar, Tebriz'deki ünlü yedi deli insanın hayatı ile ilgili bilgiler vermiştir (Muzafferi, 1397/ 2018: 10- 14).

Perviz Zare Şahmerasi yüz üçüncü sayıda “*Gelinle Bağlı Türk Sözlere*” yazısında gelin kelimesini içeren 110 tane sözcük grubunu sıralamıştır (Şahmerasi, 1397/ 2018: 23- 29).

Mehammed Ali Ocaki yüz üçüncü sayıda “*Şöyge Sözü Hakda Kısaca Malumat*” yazısında Meşkinşehir'e has olan ve “gölge” anlamına gelen şöyge kelimesi hakkında bilgi vermiştir (Ocaki, 1397/ 2018: 35- 36).

Aynı sayıda Mehammed Ali Ocaki “*Niyarek'de Ata, Dede, Ağa Kelimesinin İşlenişine Kısa Bir Bakış (Negahi Kutah Be Karbord Kelamat-e Ata, Dede, Ağa Der Niyarek ve ...)*” makalesinde Niyarek'te bu kelimeleri içeren yer isimlerinin olduğunu belirtmiş ve Orhun yazıtlarında, Osmanlı Türkçesinde, İslam ve İran Ansiklopedisi'nde ağa kelimesinin anlamları üzerinde durmuştur (Ocaki, 1397/ 2018: 37- 38).

Yüz üçüncü sayıda “*İl İçinde İlin Kendi Ağzıyla Şiir Yarışması (Ceşnvare Ostani- ye Şiir- i Rustay Be Guyeş- i Mahallı)*” yazısı 2018'de Irak'ta yapılan bir şiir yarışmasının raporudur. Bu yarışmaya Hundab, Save, Irak, Şazend, Tefriş, Komican, Humeyn ve İran'ın başka yerlerinden şiirler yollanmış ve 5 şiir ödül almıştır (El Bilimi, 1397/ 2018: 88- 90).

Yüz üçüncü sayıda Hasan Reştber'in “*Harvana Yaylaklarında Kuzu Kırkımı Merasimi (Berguzar- i Merasim- e Ayin- i Sonnetiy Kuzu Kırkımı)*”

yazısı bir belgesel festivaline katılmak için 2018 yılının beşinci ayının on birinde Harvana yaylalarında yapılmış olan kuzu kırımının çekimi hakkında bir rapordur. Bu raporda kuzu ve koyunların kırılması için yapılan her şey kayıt altına alınmıştır (Reştber, 1397/ 2018).

İsmail Salaryan yüz üçüncü sayıda “*Horasan Bölgesinde Türklerin Aylık Oturumu 5. Rapor (Gozareş- i Pencamin Nişest- i Mahaney- e Ferhengi Torkan Der Hitt- ı Horasan)*” başlığı altında Horasan Türklerinin toplantılarına dair bir raporu sunmuştur. Horasan’da Türkler 2018’den itibaren Türk kültürünün yaşatılması amacıyla toplantılar yapmaktadırlar. Bu toplantıların katılımcıları edebiyat, el sanatları, geleneksel kıyafetler gibi konular üzerinde durmaktadırlar. Katılımcı şairler şiirlerini okumakta ve bu şiirler yorumlanmaktadır. Her toplantı Horasan’ın bir şehrinde gerçekleştirilmektedir. Bu yazıda da bu toplantıların beşincisi hakkında Salaryan’ın gözlemleri bulunmaktadır. Beşinci toplantıda İsmail Salaryan atalar sözlerinin derlenmesi, Cemşid Gelivani Türk kültürünün korunması, Kerim Muini etimoloji üzerine konuşmalar yapmıştır ve şairler şiirlerini okumuştur (Salaryan, 1397/ 2018).

Aziz Mirzayi yüz beşinci sayıdaki “*Hoy’da Köroğlu Kalesi (Kale- yi Köroğlu Hoy)*” yazısında öncelikle Köroğlu destanını özetlemiştir. Hoy’daki bir dağda bulunan ve Köroğlu Kalesi denilen bir kale ile Köroğlu’nun Çenlibel dağında yaptığı kale arasında ilişki kurmuş, bu benzerliği anlatmıştır (Mirzayi, 1397/ 2018: 85- 86).

Derginin yüz yedinci sayısında Emir Mölevi “*İran’ın Geleneksel Toplumunda Aile İlişkilerinin İzini Sürmek (Redyabiy- e Rabitay- e Hışavendi Der Came’ey Sonnetiy- e İran)*” makalesinde aile ilişkilerinden söz etmiştir. İran’da kadınların evlendiklerinde erkeklerin soyadını aldığı, akraba evliliğinin yaygın olduğu anlatılmıştır (Mölevi, 1397/ 2018: 18- 19).

Esedullah Emiri yüz yedinci sayıda “*İki Haftada Anılarım*” başlıklı yazıda arkadaşlarıyla beraber Meragey, Hemedan ve Tahran’a Bayram ayında yaptığı bir gezideki anılarını anlatmıştır (Emiri, 1397/ 2018: 68- 74).

Derginin yüz yedinci sayısında Güneş Emani 1398’de Hezel ayının ilk cuma akşamı yapılan toplantı üzerine hazırladığı raporu “*El Bilimi Aylık Kadın Oturumlarının Raporu*” başlığı altında vermiştir. Bu toplantıda

öncelikle Sahib Sultan Hanım'ın anlattığı masal ve bu masalı resmeden Ulduz Tehmasbpur'a teşekkür edilmiştir. Aylık toplantılara yeniden gün belirlenmesi ve tercüme çalışmaları hakkında konuşulmuş ve üyelik ücretlerinin ödenmesiyle toplantı son bulmuştur (Emani, 1397/ 2018).

Yüz yedinci sayıda Rahim Kablnijad'ın Heris'e bağlı Beşir köyünde bir müzenin açılışı üzerine yazdığı bir rapor yer almıştır. Bu rapor "*Beşir Köyünün Etnografya Müzesi Açılış Raporu (Gozareş- i İftidah Muze- i Merdumşınaşi Rustay- ı Beşir)*" başlığı altından verilmiştir. Bu müzede köydeki 150 yıllık bir ev seçilmiştir. Evin içinde tarım ile ilgili 300 parçalık aletler, geleneksel kıyafetler, eski kilimler, kapı tokmakları, geleneksel tandırlar gibi objeler sergilenmektedir (Kablnijad, 1397/ 2018).

El Bilimi'nin yüz yedinci sayısında Efsun Sultani "*El Bilimi Hanmlar Bölümünün Aylık Toplantısı*" başlığında El Bilimi dergisindeki yazar hanımların her ay yaptığı toplantı ile ilgili rapor vermiştir. Bu toplantı 2018'in beşinci ayında yapılmıştır. Bu toplantıya El Bilimi Derneği'ne yeni üye olan Daniş Hanım katılmıştır. Daniş Hanım resim ve el sanatları ile ilgilenmektedir ve kadın hakları ve kadınların ekonomik olarak güçlenmesi hususunda dergiye yardım etmek istemektedir. Susan Nevadeh Razi yeni üyeyi dergi hakkında, toplantının öteki katılımcılarını da yeni üye Daniş Hanım hakkında bilgilendirmiştir. Sonra mankenlere geleneksel kıyafetler giydirip sergilenmeye ve bu kıyafetlerin dikimi için dikiş dikmeyi bilen üyelere yardım almaya karar verilmiştir (Sultani, 1397/ 2018).

Yüz sekizinci sayının ön sözü Suzan Nevadeh Razi tarafından yazılmıştır. "*Baş Yazı: Ferhengi Gelişme (Tus- ı Ferhengi) / Dağdağalar ve Çare Yolları*" başlığını taşıyan bu yazıda Razi, bir toplumda kültürel gelişmeye etkisi olan unsurlardan bahsetmiş ve sivil toplum kuruluşlarının kültürel gelişmede mühim katkıları olduğunu belirtmiştir (Razi, 1397/ 2018: 5- 6).

Ali Mehemed Halefizengir yüz sekizinci sayıdaki "*Söz*" yazısında öncelikle söz kelimesinin çeşitli Türkçe sözlüklerdeki anlamını ve söz kelimesi ile oluşturulan sözcük gruplarını sıralamıştır. Sonra Türk kültüründe sözün önemine değinmiştir. Türk kültüründe söz, önemli hatta kutsaldır. Az konuşmak yani az söz sarf etmek önemlidir. Sohbet

maksadıyla çok konuşmak hoş bir davranış değildir. Sözü yerine getirmek kişinin karakteri hakkında karşısındakine ipuçları verir. Hatta başka kültürlerde de söz, yazılı metne yeğ tutulmuştur. Türk kültüründe çok söz sarf etmemek önemli olduğundan atalar sözü diye bir kavram meydana gelmiştir. Nihayetinde atalar sözlerinin amacı az sözcük kullanarak çok şey anlatmaktır (Halefizengir, 1397/ 2018: 45- 48).

Yüz sekizinci sayıda Ahmed Cevadi “*Çarburç'ta Türk Şivelerine Bir Bakış (Negahi Be Lehcehaye Muhavetei Zeban- e Torki Der Mentekeye Çeharburc)*” makalesinde Türkçede lehçeleşme ve şiveleşmenin çok görüldüğünü hatta Çarburç'ta birbirine çok yakın olan köylerin bile birbirinden farklı şiveleri olduğunu ifade etmiş ve bunlara birkaç kelime ile cümle üzerinden örnek vermiştir (Cevadi, 1397/ 2018: 69- 74).

Cevad Yegani yüz sekizinci sayıdaki “*Çal Çahmağırı, Tapım Başmağımı*” yazısında anılarını diyalog şeklinde anlatmıştır (Yegani, 1397/ 2018: 99- 102).

Derginin yüz sekizinci sayısında Vaide Haşmeti “*Folklorçu Hanımların Çille Gecesi Hakda*” başlığı altında El Bilimi Derneği mensuplarının düzenlediği Çille Gecesi ile ilgili bir rapor vermiştir. Bu gecede dernek üyesi hanımların yaptığı Azerbaycan mutfağına ait yemek ve içecekler sunulmuştur. Geceye âşıklar, edebiyatçılar, yazarlar davet edilmiştir. Çille Gecesi üzerine bilgilendirici konuşmalar yapılmıştır. Dernek üyesi hanımlar Susan Nevadeh Razi öncülüğünde müzikli bir gösteri hazırlamışlardır (Haşmeti, 1397/ 2018).

Efsun Sultani'nin yüz sekizinci sayıda “*Folklorçu Hanımların Aylık Toplantısının Raporu*”nda 2018 yılının Behmen ayında El Bilimi Derneği'ne üye kadınların aylık toplantısı ile ilgili bilgi verilmiştir. Toplantıya 33 kişi katılmıştır. Toplantıda Hanım Paknijad konuşma yapmıştır. Rahmetli Âşık Gafar için dua edildikten sonra toplantının konuğu olan Âşık Gafar'ın eşi Pakize Hanım da konuşma yapmış ve eşinin şiirlerinden seçtiklerini okumuştur. Toplantıda Bernun Şehrsazi, ses sanatçısı Semira Tagizade, Ruhullah Sahibkalem de konuşma yapmıştır (Sultani, 1397/ 2018).

Yüz on birinci sayıda Ali Şamil Hüseyinoğlu daha evvel Bayram dergisinde yayımlamış olduğu “*İran Halk Bilimi Açısından Ali Kemali (Ali Kemali ve Nakş- e Vey Der Folklorşenasi- e İran)*” yazısında halk bilimci Ali Kemali’nin hayatı anlatılmış ve eserleri tanıtılmıştır. Ali Kemali bir avukat ve folklor araştırmacısıdır. Özellikle Save bölgesine yoğunlaşmıştır. Tilim Han’ın şiirlerini derlemiş ve yayımlamıştır. Hasta Kasım, Tufarganlı Abbas ve Molla Penah Vakıf’ın şiirlerini de derlemiştir. Ali Kemali’nin arşivi 400 sayfayı bulmaktadır. Bu arşiv 30 adet halk hikayesi, 30 sayfa bayatı, 50 sayfa tapmaca, 6 sayfa atalar sözü ve Köroğlu Destanı’nı içermektedir. Ali Kemali’nin eserleri Varlık ve başka dergilerde de yayımlanmıştır. Ali Kemali’nin toplamış olduğu materyallerin tamamı yayımlanmamıştır (Hüseyinoğlu, 1398/ 2019: 79- 85).

Samed Çaylı yüz on ikinci sayıdaki “*Çayhana- Kahvahana*” makalesinde Tebriz’de bulunan kahvehaneler hakkında bilgi vermiştir. Kahvehanelere artık çayhane de denilmektedir. Kimi zaman insanlar kahvehane adını kısaltarak kahve adını da kullanmaktadırlar. Tebriz’de belli kahvehanelere belli meslek gruplarındaki insanlar gitmektedir. Örneğin âşıkların takıldığı kahvehanelere âşıklar kahvehanesi denilir. Bu tarz kahvehaneler Tebriz’in Geçil Kapısı’nda çoktur. Kimi kahvehanelere de daha çok memurlar gitmektedir. Subaylar kahvehanesi denilen bir kahvehaneye de sadece bekar erkekler gitmektedir. Kahvehanelere kadınlar ve çocuklar alınmamakta, yalnızca yetişkin erkekler gitmektedir (Çaylı, 1398/ 2019: 47- 51).

Derginin yüz on üçüncü sayısı tek bir makaleye ayrılmıştır. Bu sayı “Azerbaycan’da Su Deyirmanları Özel Sayısı”dır. Sayı içindeki tek makale Ehad Ferehmendi’nin “*Azerbaycan’da Su Deyirmanları*” makalesidir. Ferehmendi makalesinde Azerbaycan’daki su değirmenlerinin tarihinden, su değirmenlerinin nasıl inşa edildiğinden, Azerbaycan’daki eski değirmenlerden, su değirmenlerinin çalışma prensibinden, değirmenlerle ilgili atalar sözü ve deyimlerden, halk inanışlarından, anlatılarından ve Seyidava köyündeki su değirmenleri hakkında kaynak kişilerden edindiği bilgileri aktarmıştır. Su değirmenleri sulak ve dağlık arazilerde olur. Azerbaycan’da da debisi yüksek olan birçok akarsu bulunduğu için burada

su değirmeni çoktur. Ancak buğday artık modern yöntemlerle öğütüldüğünden su değirmenleri artık eskisi kadar ilgi görmemektedir. Eskiden her köyde en az bir tane değirmen bulunmaktadır. Değirmenler sadece yılın altı ayında çalışır, çünkü yılın üç ayında sular donmakta öteki üç ayda da tahıl olmamaktadır. Değirmenlerde iki taş olur. Alttaki taş sabit, üstteki ise hareketlidir. Bu taşlar taş ustaları tarafından yontulur. Taşların arasından çıkan un, unluğa dökülür. Değirmenlerde bir tandır da bulunur, burada ekmek pişirilir. Seyidava köyünde beş tane su değirmeni vardır. Bunlar; Murad Ali Değirmeni, Ekberoğlu Değirmeni, Hacı Mahmud Değirmeni, Zamanoğlu Değirmeni ve Kerbelayi Değirmeni'dir. Değirmenler halk tarafından bereket sembolü olduğundan burada haram yoldan elde edilen mahsulü öğütmek günah sayılır (Ferehmendi, 1398/2019: 99- 139).

2.2.2. Kitap Tanıtım Yazıları

El Bilimi dergisinde Türkiye'de ve İran'da yayımlanan kimi kitaplar hakkında tanıtım yazıları yazılmıştır. Bu bölümde bu kitaplar hakkında yazılan yazılardan bahsedilecektir.

El Bilimi dergisinin on dördüncü ve on beşinci sayılarında “*Azerbaycan Oyunlarına Ayid Çap Olunmuş Kitaplar*” başlığı altında iki adet kitabın künye bilgileri ve kapak fotoğrafları paylaşılmıştır. Bu kitaplardan biri Zöhre Vefayi'nin yazdığı “*Tebriz'de Yaygın Geleneksel Oyunlar Mecmuası (Mecmua Bazihay Rayec Der Tebriz)*”, öteki kitap da Perviz Zare Şahmarasi'nin yazmış olduğu “*Azerbaycan'ın Geleneksel Oyunları (Baziha Mahalli Azerbaycan)*”dır (Azerbaycan Oyunlarına Ayid Çap Olunmuş Kitaplar, 1388/ 2009).

Yirminci sayıda Tohid Melikzade, Seyfettin Altaylı'nın Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü eserini “*Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü Kitabına Bir Bahış*” başlığı altında incelemiştir (Melikzade, 1389/ 2010: 22-23).

Kırkıncı sayıda Yaver Cemali'nin Sultan Tulu'nun “*Bocnurd'dan Folklor Derlemeleri*” kitabının Ali Berazendeh tarafından “*Bocnurd'dan Folklor Numuneleri*” adıyla yapılan çevirisi hakkında kaleme aldığı tanıtım

yazısı “*Kitab Tanıtımı: Bocnurd’dan Folklor Numuneleri*” başlığında yer almıştır (Cemali, 1391/ 2012: 45).

Faruk Sümer’in kitabının Vahab Veli tarafından yapılmış Farsça çevirisi “Tarih- i Gozha (Türkmenha) Tarih, Teşkilat, Tayfaey ve Hamaseha) ile Abdülali Mucazi’nin “Şancan (Folklor- Edebiyat)” kitaplarının künye bilgileri “*Kitab Tanıtımı*” başlığında kırk birinci sayıda verilmiştir (Kitab Tanıtımı, 1391/ 2012).

Kırk ikinci sayıda “*Kitab Tanıtımı: Salmas Lehcesi Adlı Kitaba Bir Bahış*” başlığı altında Bilgehan Atsız Gökdağ’ın “*Salmas Ağzı*” kitabının Tohid Melikzade tarafından yapılan incelemesi bulunmaktadır (Melikzade, 1391/ 2012: 45- 47).

Kırk yedinci sayıda “*Kitab Tanıtımı*” başlığında Rahim Kablnijad ve Ehad Ferehmeni’nin beraber yazdığı “Bağmaruf” kitabı tanıtılmıştır. Burada Kazım Abbasi’nin kitaba yazdığı ön söze yer verilmiştir. Sonra da kitabın künyesi eklenmiştir. 214 sayfalık kitap 2012’de Tebriz’de basılmıştır (Kitab Tanıtımı, 1391/ 2012).

Mehemmed Hüseyin Mehehmedhani ve Asger Aliyani tarafından yazılan “*Folklor Toplama Kılavuzu*” kitabı üzerine yazılmış olan kısa bir tanıtım yazısı El Bilimi’nin kırk dokuzuncu sayısında yer almıştır (Kitab Tanıtımı: Folklor Toplama Kılavuzu, 1391/ 2012).

Derginin elli ikinci sayısında Abdullah Vaşgani Ferahani’nin yazmış olduğu “*Halac Dilinin Yapısı (Mebani Destur Zeban Halaci)*” kitabı üzerine yazılan bir yazı bulunmaktadır (Kitab Tanıtımı: Halac Dilinin Yapısı [Mebani Destur Zeban Halaci], 1392/ 2013).

Ali Berazendeh altmışıncı sayıda Zöhre Vefayi’nin kaleme aldığı “Binab Atalar Sözü” kitabıyla ilgili “*Etgin Kalmış Binab Atalar Sözü Kitabı*” başlıklı bir inceleme yazısı kaleme almıştır. Berazendeh yazısının sonuna bu kitapta geçen 22 atalar sözünü eklemiştir (Berazendeh, 1392/ 2013: 19- 22).

Altmış birinci ve altmış ikinci sayılarda “*Kitap Tanıtımları*” başlığı altında Hasan M. Caferzade’nin “Arzu ile Kanber: Anadolu ve Tuzhurmatu Varyantları” adlı pdf formatında yayımlanan kitabın künye bilgileri verilmiş

ve kitap hakkında bir inceleme yazısı yazılmıştır. Söz konusu kitap 2013 yılında Tebriz’de yayımlanmıştır (Kitab Tanıtımı, 1392/ 2013).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda Ahmet Azerlu’nun “*Tapmacalar*” kitabı için yazılan bir tanıtım yazısı mevcuttur (Kitab Tanıtımı: Tapmacalar, 1392/ 2013- 1393/ 2014).

Alireza Sarrafi yetmiş yedinci sayıda, Mehemmed Emin Kazançı’nın İsmail Salaryan’ın “Temsil ve Mesel” kitabı için yazdığı “*Horasan Türklerinden Misli Görülmemiş Bir Eser: Temsil ve Mesel*” başlıklı kitap tanıtım yazısını Türkçeye çevirmiştir (Kazançı, 1395/ 2016: 21- 30).

El Bilimi’nin seksen dördüncü sayısının ek sayısında Alireza Sarrafi “*Ali Kafkasyalı ve Onun İran Âşık Muhitleri Kitabı*” başlığı altında Ali Kafkasyalı’nın biyografisini vermiş, Kafkasyalı ile ilgili bir anısını anlatmış, onun eserlerinin bir listesini vermiş ve sonra da Kafkasyalı’nın “İran Türkleri Âşık Muhitleri” kitabını tanıtmıştır. Sarrafi, yazısının ilerleyen bölümlerinde adı geçen kitabın bazı bölümlerini de eklemiştir (Sarrafı, 1395/ 2016: 170- 209).

Seksen beşinci sayıda 2 adet kitabın tanıtım yazısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ali Berazendeh’in “*Dastan- ı Selim Cevahir Furuş Türkce El Yazma Nüsha*” adlı kitabıdır (Kitab Tanıtımı: Dastan- ı Selim Cevahir Furuş Türkce El Yazma Nüsha, 1395/ 2016). İkinci kitap da Abdülkerim Menzuri’nin yazdığı “*Mehebbet Destanları (Azerbaycan Efsaneleri)*”dır (Kitab Tanıtımı: Mehebbet Destanları (Azerbaycan Efsaneleri), 1395/ 2016).

Doksan dördüncü sayıda Mecid Sufi Nistani’nin yazdığı “*Nistan*” adlı kitabın künye bilgileri verilmiştir. Kitap Erak şehrinde 2017’de yayımlanmıştır (Kitab Tanıtımı: Nistan, 1396/ 2017).

Mustafa Rezaki’nin “*Zencan’ın Şilandar ve Çayırlu Köylerinde Çorab, Cicim ve Kilim Nakışları (Nakuş- ı Curab, Cacim ve Gelim Der Rustay Şilandar ve Çayırlu Der Zencan)*” kitabı hakkındaki bir tanıtım yazısı doksan beşinci sayıda yer almıştır (Kitab Tanıtımı: Zencan’ın Şilandar ve Çayırlu Köylerinde Çorap, Cicim ve Kilim Nakışları [Nakuş- ı Curab, Cacim ve Gelim Der Rustay Şilandar ve Çayırlu Der Zencan], 1396/ 2017).

Doksan sekizinci sayının ek sayısındaki dördüncü yazıda M. Kerimi “*Aslı ve Kerem Dastanı Zengan’da*” başlığında Şeyh İbrahim Zencani’nin “Aslı ve Kerem” kitabını tanıtmıştır. Kitapta Aslı ve Kerem Destanı’nın Zencan varyantı bulunmaktadır. Şeyh İbrahim Zencani bir din âlimidir. İbrahim Zencani’nin oğlu Abdullah Kızılbaz kitabın tanıtım ve dağıtım için çaba sarf etmiştir. Kitabın tanıtımı Bahar- ı Zencan dergisinde yapılmıştır. Yazıda yazarın kitabının ön sözü de bulunmaktadır (Kerimi, 1396/ 2017: 145- 147).

Yüz üçüncü sayıda iki adet kitabın tanıtım yazısı mevcuttur. Bunlardan ilki Samet Alizade’nin yazıp Muharrem Perizad’ın çevirmiş olduğu “*Oğuzname*” (Kitab Tanıtımı: Oğuzname, 13997/ 2018) , öteki ise Murat Uraz’ın yazıp Ruhallah Sahibkalem’in çevirmiş olduğu “*Esatir- i Türk (Türk Efsaneleri)*” kitabıdır (Kitab Tanıtımı: Türk Efsaneleri [Esatir- i Türki], 1397/ 2018).

Yüz on birinci sayıda altı tane kitabın tanıtımı yapılmıştır. Bu yazıların bir tanesini Ali Berazendeh geri kalan beşini Nevid Mehemmedi yazmıştır. Ali Berazendeh’in yazısı “*Haza Kitab Haft Vezir (Yedi Vezir Kitabı)*” başlığındadır (Berazendeh, 1398/ 2019: 86- 92). Mehemmedi’nin tanıttığı birinci kitap Kehriber Seyfi’nin yazmış olduğu “*Azerbaycan Nagılları (Karadağ Rivayetleri)*”dır (Mehemmedi, 1398/ 2019: 147). İkinci kitap Ali Topçıyan’ın yazmış olduğu “*Tebriz’in Mahalli Oyunları*” adlı kitaptır (Mehemmedi, 1398/ 2019: 147). Mehemmedi’nin tanıttığı üçüncü kitap “*Cifri Luis’in Telif Ettiği Dede Korkut Kitabı (Kitab- ı Dede Korkud Telif- i Cifri Luis)*”dır (Mehemmedi, 1398/ 2019: 148). Mehemmedi’nin tanıttığı bir diğer kitap “*Horasan Türklerinin Kültürüne Bir Bakış (Nigahi Be Ferheng- i Türkan Horasan)*” adını taşımaktadır (Mehemmedi, 1398/ 2019: 149) . “*Horasan Türklerinin Edebiyatına Bir Bakış (Nigahi Be Edebiyat- ı Türkan Horasan)*” da Mehemmedi’nin tanıttığı son kitaptır (Mehemmedi, 1398/ 2019: 149).

Yüz on ikinci sayıda üç adet kitabın tanıtımı yapılmıştır. Bunlardan ilki Mehmed Rıza İsmailzade’nin yazmış olduğu “*Urmu Folkloru*” kitabıdır. Tanıtım yazısı Cevad Velizade tarafından kaleme alınmıştır (Velizade, 1398/ 2019: 93- 94). Tanıtımı yapılan ikinci kitabın adı “*Kaşka*”dır.

Abdülhüseyin Mehyari tarafından yazılan bu kitabı dergide Hüseyin Vahidi tanıtmıştır (Vahidi, 1398/ 2019: 95). Kazım Abbasi'nin yazmış olduğu “*Azerbaycan Folklorunda Gülüş Kaynakları*” kitabı ise Ehad Ferehmeni tarafından tanıtılmıştır (Ferehmeni, 1398/ 2019: 96- 97).

2.2.3. Söyleşiler

El Bilimi dergisinde âşık, yazar, yönetmen, araştırmacı, geleneksel sanatlarla ilgilenen ya da yerel yönetici olan bireylerle yapılan söyleşiler yer almıştır. Bazen de El Bilimi dergisi yazarlarıyla İran'daki çeşitli haber ajanslarının yapmış olduğu söyleşiler dergide de yayımlanmıştır. Bu bölümde dergide yer alan söyleşilerden kısaca bahsedilecektir.

El Bilimi dergisinin birinci sayısında Alireza Zimk'in “*Âşık Abbas Tac Hatuni*” ile yapmış olduğu söyleşi yer almıştır (Zimk, 1387/ 2008: 24- 25).

Yirmi ikinci sayıda Alireza Zihak'ın Dr. Hamid Şehanegi ile yapmış olduğu söyleşi “*Folklorun Yapısını Tanıma (Sahtar Şinasi Folklor)*” başlığıyla yayımlanmıştır (Zihak, 1389/ 2010: 6- 11).

Derginin yirmi yedinci sayısında “*Süreyya Hanım Bahşı*” başlığı altında Mehemed Rezaki ve Davud Hüda Kerimi'nin Süreyya Bahşı ile yaptığı söyleşi bulunmaktadır (Rezaki ve Kerimi, 1389/ 2010: 25- 28).

Kazım Abbasi'nin yapmış olduğu söyleşi “*Sazbend Yunus Meşinci İle Danışık*” başlığı altında otuz birinci sayıda yer almıştır (Abbasi, 1390/ 2011: 9- 18).

Hasan Babayi'nin Nasır Menzuri ile yapmış olduğu söyleşi “*Folklor Dünyasında Üstad Menzuri'ni Dinledim*” başlığıyla otuz üçüncü sayıda yayımlanmıştır (Babayi, 1390/ 2011: 43- 45).

İran'da bir haber ajansı olan İBNA'ın Rıza Hemraz ile yaptığı söyleşi “*Halk Bilimi Araştırmalarının Eksikleri (Musahabe Haberguzari Kitab- ı İran [İBNA] Ba Rıza Hemraz)*” başlığıyla El Bilimi'nin kırk beşinci sayısında da yer almıştır (İBNA, 1391/ 2012: 7- 10).

Kırk dokuzuncu sayıda İsfendiyar Sepheriniya'nın Âşık Yusuf Orhanes ile yaptığı söyleşi “*Âşık Yusuf Orhanes ile Danışık*” başlığı altında verilmiştir (Sepheriniya, 1391/ 2012: 36- 46).

Ellinci ve elli birinci sayılarda yer alan ilk söyleşi “*Azerbaycan Köylerinde Taziye Merasimlerinde Kadınların Görevleri (Nakş- ı Por Rengi Zenan- ı Rustay- ı Der Merasim- i Tehrim- i Der Rustahay Azerbaycan)*” başlığıyla verilmiştir. Söyleşiyi Sara Enzeli, Seyyid Selamet ile yapmıştır (Enzeli, 1391/ 2012: 17- 25).

Ekrem Heyrhah’ın dans eğitmeni Sebile Hıyabani ile yapmış olduğu söyleşi “*Azerbaycan Kadınlarının Halk Dansları Eğitmeni Sebile Hıyabani ile Söyleşi (Musahabe Ba Sebile Hıyabani Mürebbi Raks- ı Folklorik- i Zenan- Azerbaycan)*” adıyla ellinci ve elli birinci sayılarda yer almıştır (Heyrhah, 1391/ 2012: 120- 125).

Ehad Ferehmendi’nin yapmış olduğu söyleşi “*Üstad Rıza Mehemmed Hasan Rızazad’la Danışık*” başlığıyla elli altıncı sayıda yayımlanmıştır (Ferehmendi, 1392/ 2013: 33- 47).

Ehad Ferehmendi’nin Gülsüm Ahmedi ile yaptığı söyleşi de “*Genc Sanatkar Heykeltıraş Gülsüm Ahmedi ile Danışık*” başlığı ile elli yedinci ve elli sekizinci sayılarda yerini almıştır (Ferehmendi, 1392/ 2013: 101- 114).

Altmış üçüncü ve altmış dördüncü sayılarda Ehad Ferehmendi’nin Meliha Jalepur ile yaptığı söyleşi “*Sahsıcılık Sanatkarı Meliha Hanım Jalepur*” başlığıyla yayımlanmıştır (Ferehmendi, 1392/ 2013- 1393/ 2014. 138- 149).

Altmış beşinci ve altmış altıncı sayılarda da Ehad Ferehmendi’nin bir söyleşisi yer almıştır. Ferehmendi’nin söyleşisi “*Boyakçılık Sanatkârı Üstad Samed Memduhi*” başlığıyla yayımlanmıştır (Ferehmendi, 1393/ 2014: 57- 61).

El Bilimi’nin altmış dokuzuncu ve yetmişinci sayılarında Ülker Dağkızı’nın yaptığı söyleşi, “*Gümüşçü Zehra (Lida) Hanım’la Danışık*” şeklinde dergide yer almıştır (Dağkızı, 1393/ 2014: 140- 151).

Derginin yetmiş beşinci sayısında Susan Nevadeh Razi’nin El Bilimi’nde yazar olan folklor araştırmacısı Nefis Sinafer ile yaptığı söyleşi “*Azerbaycan Geyimleri Hakda Danışık*” başlığı altında yer almıştır (Razi, 1395/ 2016: 57- 64).

Yetmiş altıncı sayıda Ahmed Cevadi'nin yapmış olduğu söyleşi "*Musahabe: Zirnaçlı Muhsin Muhtari*" başlığı altında yayımlanmıştır (Cevadi, 1395/ 2016: 87- 90).

Susan Nevadeh Razi'nin Mahmud Ruziger Hak ile yapmış olduğu söyleşi yetmiş yedinci sayıda "*Söyleşi: Mahmud Ruziger Hak (Musahabe: Mahmud Ruziger Hak)*" başlığı altında yer almıştır (Razi, 1395/ 2016: 111- 114).

Sekseninci sayıda İran'daki ANAC haber ajansı tarafından Alireza Sarrafi ile yapılan söyleşi "*Folklorun Önemi 1 (Ehemmiyet- i Folklor- 1)*" adıyla yayımlanmıştır (ANAC, 1395/ 2016: 112- 117).

Seksen birinci sayıda Güneş Emani'nin Mehmed Emani ile yapmış olduğu söyleşi, "*Meddah ve Meddahlık: Mehmed Emani İle Danışık*" adıyla yer almıştır (Emani, 1395/ 2016: 73- 79).

Minyare Ekberpuran'ın Alireza Sarrafi ile yapmış olduğu söyleşi "*Âşık Sanatında Destan Geleneği Üzerine Alireza Sarrafi ile Bir Söyleşi (Goftiguyi Derbare- yi Huner- i Dastanseray- i Âşiki Ba Alireza Sarrafi)*" şeklinde seksen ikinci sayıda yer almıştır (Ekberpuran, 1395/ 2016: 131- 146).

Yönetmen Haide Muradi ile Susan Nevadeh Razi'nin yapmış olduğu söyleşi "*Haide Muradi ile Danışık*" başlığı altında seksen altıncı sayıda bulunmaktadır (Razi, 1395/ 2016: 132- 139).

Seksen yedinci sayıda Mahmud Yusufpur'un yapmış olduğu söyleşi "*Nimet Hamitzade ile Danışık*" başlığında yayımlanmıştır (Yusufpur, 1396/ 2017: 24- 32).

Doksanıncı sayıda Zeyneb Fereci'nin ressam Azita Vahdetdost ile yaptığı söyleşi "*Eski Tebriz Pazarının Esnaflarının Ressamı Azita Vahdetdost ile Söyleşi (Musahabe Ba Azita Vahdetdost Ressam Pişehay Kadim- i Bazar- ı Tebriz)*" adıyla yer almıştır (Fereci, 1396/ 2017: 156- 161).

Derginin doksan dördüncü sayısında "*Dünya Şöhretli Tar İcracısı Sahab Paşazade ile Musahabe*" başlığı altında Kebiri Mir Hüseyini ve Güneş Emani'nin müzisyen Sahab Paşazade ile yapmış olduğu söyleşi yer almıştır (Hüseyini ve Emani, 1396/ 2017: 170- 181).

Doksan yedinci sayının ek sayısında ANAC haber ajansı tarafından Alireza Sarrafi'yle yapılan söyleşi "*Ehemmiyet ve Cayiga Folklor (Folklorun Değeri ve Önemi)*" başlığıyla yayımlanmıştır (ANAC, 1396/2017: 176- 201).

Derginin doksan sekizinci sayısında Nefis Sinafer'in "*Üstad Esedullah Merdani ile Danışık*" başlığı altında Kaşkay Türkleri üzerine araştırmalar yapan Esedullah Merdani ile yaptığı görüşme yer almıştır (Sinafer, 1396/2017: 104- 113).

Doksan dokuzuncu sayıda üç adet söyleşi vardır. Her üç söyleşiyi de İhsan Kasımhane yapmıştır. Birinci söyleşi "*Komican Valisi Mühendis Süleymani ile Söyleşi (Musahabe Ba Agay Mühendis Süleymani Fermandar Mebub- i Komican)*" başlığını taşımaktadır (Kasımhane, 1397/ 2018: 18-26). İkinci söyleşi "*Merkezi İlinin Kültür Bakanlığı Temsilcisi Doktor Hüseyini ile Söyleşi (Musahabe Ba Agay Doktor Huseyni Medirekal Edare Miras Ferhengi Ostan- ı Merkezi)*"dir (Kasımhane, 1397/ 2018: 27- 29) . Bu sayıda bulunan son söyleşi de "*Bozuçlu İlinin Resim Müzesi Hakkında Ali Ekber Akçakehrizi Bozuçluyi ile Söyleşi (Musahabe Ba Ali Ekber Akçakehrizi Bozuçluyi Derbare Muze- i Nakşahane İl- i Bozuçlu)*"dir (Kasımhane, 1397/ 2018: 125- 129).

Yüz birinci sayıda üç tane söyleşi bulunmaktadır. Bu söyleşilerin tamamı İhsan Kasımhane tarafından yapılmıştır. Sayının ilk söyleşisi Âşık İbad ile yapılmış olandır. Bu söyleşi "*Âşık İbad'ın Konuşmaları (Pay- ı Sohbet- i Âşık İbad)*" başlığında verilmiştir. Söyleşide Âşık İbad'ın şiirlerinden örnekler de yer almıştır (Kasımhane, 1397/ 2018: 79- 83). Yüz birinci sayıdaki ikinci söyleşi de yine bir âşık ile yapılmıştır. Bu söyleşi "*Âşık Derviş'in Konuşmaları (Pay- ı Sohbet- i Âşık Derviş)*" adıyla dergide yerini almıştır. Tıpkı bir önceki söyleşi gibi bunda da kendisiyle görüşülmüş olan âşığın eserlerinden örnekler vardır (Kasımhane, 1397/ 2018: 84- 94). Bu sayıdaki son söyleşi "*Ali Rıza Atabeki ile Söyleşi (Musahabe Ba Ali Rıza Atabeki)*" adını taşımaktadır. Söyleşiye konu olan kişi bir âşıktır (Kasımhane, 1397/ 2018: 99- 100).

2.2.4. Fotoğraf Albümleri

El Bilimi dergisinde kimi sanatçıların, çeşitli el sanatlarının, İran'daki kimi şehirlerin ve müzelerin fotoğrafları yer almıştır. Bu bölümde dergideki fotoğraf albümleri tanıtılacaktır.

Derginin otuz beşinci sayısında “*Astara Evlerinden Bir Neçe Görüntü*” başlığı altında Astara'da bir evden ve şehrin manzarasından bir görünüm yer almaktadır (El Bilimi, 35, 12).

Yetmiş birinci ve yetmiş ikinci sayılarda Susan Nevadeh Razi “*Tebriz’de Muharrem Müzesi*” başlığı altında Tebriz’de açılan Muharrem Müzesi’nden 10 tane fotoğraf paylaşmıştır. Bu müzenin bulunduğu bina Kaçarlar döneminden kalmadır. Fotoğraflar arasında Zülcenah figürü, zincir vurma merasiminde kullanılan araç gereçler, tuğ, Hz. Hüseyin tasvirleri, aşure günü tasvirleri bulunmaktadır (Razi, 1393/ 2014).

Rahim Kablnijad yetmiş beşinci sayıda “*Muharrem Albümü (İzahi Şekiller)*” başlığı altında Muharrem ayında yapılan etkinliklerin fotoğraflarını paylaşmıştır. Buradaki yirmi dokuz fotoğraf arasında Verezkan’da Tasua merasimi, Aşure gününde yapılan merasimler, Şehsey merasimi, tuğ (elem), sine vurma, şebek çıkarma, niyet duvarı, pölke fırlatma merasimlerinin görüntüleri yer almıştır (Kablnijad, 1393/ 2014).

Seksen üçüncü sayıda “*Albüm*” başlığı altında Meragey, Karakan, Kum, Kazvin şehirlerinden ve Şahsevenler ile Kırkkızlar Bulağı’ndan toplam 14 tane fotoğraf yer almıştır (El Bilimi, 83, 94- 96).

Derginin seksen dördüncü sayısında “*Şahseven Halçalarından Görüntüler*” başlığı altında Şahsevenlere özgü 11 halının fotoğrafları bulunmaktadır (El Bilimi, 84, 166- 167).

Doksan üçüncü sayıda Perviz Nurizade’ye ait olan fotoğraflar “*Eski Astara’dan Görüntüler (Tesavir- i Ez Astara- i Kadim)*” başlığı altında verilmiştir. Bu başlık altında Kaçar devrinde bir okulun öğrencileri, Astara’nın medresesi ve şehrin çeşitli yerlerinden görüntüleri içeren toplam 14 fotoğraf yer almaktadır (Nurizade, 1396/ 2017).

Derginin doksan dokuzuncu sayısında Ali Ekber Akçakehrizi’ye ait olan 14 fotoğraf “*Resimler Üzerinden Ressamhane ve Bozuçlu’nun Tasviri (Müze ve Nakkaşhane İl- i Bozuçlu Be Rivayet- i Tasvir)*” başlığı altında

verilmiştir. Bu albümde Akçakehrizi köyündeki müzenin dışarıdan görünümü, Akçakehrizi köyünde bulunan bir kale, İsa Bahaduri'nin resim malzemeleri, halı iplerinin ağırlığını ölçmede kullanılan 200 yıllık bir terazi, hediyelik eşyalar, İsa Bahaduri'nin yazdığı el yazma bir Kur'an- ı Kerim, Sohrab Sipih'r'nin tasarladığı bazı objelerin fotoğrafları bulunmaktadır (Akçakehrizi, 1397/ 2018).

Yüz yedinci sayıda “*Hanım Aliye Danış'ın Eserlerinden*” başlığı altında Aliye Danış'ın 4 adet tablosunun fotoğrafı verilmiştir (El Bilimi, 107, 86).

2.2.5. Ölüm İlanları

El Bilimi dergisinde vefat etmiş âşık, yazar ve dergi yazarlarının yakınları ve İran'da meydana gelmiş olan bir depremde hayatını kaybetmiş insanlar için başsağlığı yazıları yayımlanmıştır. Bu başlık altında söz konusu başsağlığı yazıları bulunmaktadır.

Derginin otuz altıncı sayısında “*Tesliyet*” başlığı altında Gülkayit Cevanşir'in ölümü üzerine yayımlanan başsağlığı yazısı yer almıştır (Tesliyet, 1390/ 2011: 48).

Otuz sekizinci sayıda “*Tesliyet*” başlığında araştırmacı Mehemed Ali Ferzane'nin eşi Ahter Hanım Bedevestani'nin vefatı üzere kaleme alınmış bir başsağlığı yazısı bulunmaktadır (Tesliyet, 1390/ 2011).

Derginin kırk dördüncü sayısında 2012 yılında İran'da meydana gelen deprem felaketinde yaşanan can ve mal kaybı için El Bilimi Derneği'nin yayımladığı “*Başsağlığı*” yer almıştır (Başsağlığı, 1391/ 2012). Aynı sayıda dergi için çalışan Fatma Perniyan'ın annesi Leyla Hanım Zakiri ve Hamid Valayi'nin amcasının oğlu Kerbelayi Allahverdi Namur'un deprem felaketinde vefatı üzerine de bir başsağlığı yayımlanmıştır (Tesliyet, 1391/ 2012).

Elli ikinci sayıda “*Baş Sağlığı*” başlığı altında Hasan Mecidzade'nin kardeşinin vefatı hakkında başsağlığı dilenmiştir (Baş Sağlığı, 1392/ 2013).

Derginin yüz yedinci sayısında “*Âşıklar Dünyasına Başsağlığı*” başlığı altında Âşık Gafar İbrahimi'nin vefat haberi verilmiş ve yakınlarına başsağlığı dilenmiştir (El Bilimi, 1397/ 2018).

3. BÖLÜM

EL BİLİMİ DERGİSİNİN BİBLİYOGRAFYASI

3.1. El Bilimi Dergisindeki Yazılar Hakkında İstatistiksel Bilgiler

El Bilimi dergisi bir folklor dergisidir. Dergideki yazıların büyük kısmı halk biliminin çeşitli alanlarıyla ilgilidir. Bununla beraber dergide dil bilimi, tarih ve coğrafya ile ilgili yazılar, söyleşiler, kitap tanıtım yazıları, fotoğraf albümleri, vefat ilanları da yer almıştır. Bu bölümde dergide hangi konuda kaç tane yazı olduğu, yazıların hangi dilde yazıldığı, hangi konuda kimlerin ne kadar yazı yazdığı sayısal veriler hâlinde sunulacaktır.

Tez çalışması kapsamında El Bilimi dergisinin 113 sayısı ve 8 ek sayısı incelenmiştir. Bu 113 sayının 55 tanesi özel sayıdır. Özel sayılar folklor, bayramlar, Çille gecesi, yerel sözler, deyimler, masallar, kadın folkloru, çocuk folkloru, çocuk oyunları, çeşitli bölgelerin folklorlarına ait derlemeler, Köroğlu Destanı ve su değirmenleri üzerinedir. Dergide ek sayılardakiler de dâhil toplam 1586 yazı bulunmaktadır. Bu yazıların 1293 tanesi Türkçe, 200 tanesi Farsça ve 93 tanesi de Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Görüldüğü üzere dergideki yazıların büyük kısmı Türkçedir. Türkçe yazılan yazıların dergideki bütün yazılara oranı %81, 52'dir. Dergideki Farsça yazıların bütün yazılara oranı %12, 61, Farsça-Türkçe yazıların bütün yazılara oranı ise % 5, 86'dır.

“Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler) ile İlgili Yazılar” konusunda toplam 9 adet yazı bulunmaktadır. Bu yazıların dergideki makalelerin toplamına oranı %0, 56'dır. 9 yazının 3 tanesi Türkçe, 4 tanesi Farsça, 2 tanesi ise Farsça- Türkçedir. Bu konu hakkında Mahmud Cebbari, Davud Mamagani, Cevad Kasabzade, Azim Resuli, Hasan Şehbazi, Ahmed Amireay ve Samed Çaylı yazı yazmıştır. Konu hakkında en çok yazısı olan yazar 3 makaleyle Mahmud Cebbari'dir. Mahmud Cebbari makalelerinde Komican ve Vefs köyü hakkında bilgi vermiştir. Öteki yazarlardan Davud Mamagani Mamagan, Cevad Kasabzade Çaldıran, Azim Resuli Humar Bağ köyü, Hasan Şehbazi Hencin, Ahmed Amireay Amireay köyü ve Samed Çaylı adı belirtilmeyen bir köy hakkında bilgi vermiştir. Yazarlar

makalelerine konu ettikleri köylerin nüfusu, konumu, geçim kaynakları, gelenekleri, örf ve âdetleri hakkında bilgiler vermişlerdir.

El Bilimi dergisinde “Barınak, Konut (Halk Mimarisi) ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 15 adet makale bulunmaktadır. Bu 15 makalenin dergideki bütün makalelere oranı % 0, 94’tür. Konu hakkındaki 15 makalenin 10’u Türkçe, 3’ü Farsça ve 2’si Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Mehemed Alipur Makdum ve Ali Asger Gafuriniya 2’şer makale ile konu hakkında en çok makale yazan yazarlar olmuşlardır. İsmail Sani, Solmaz Purnimet, Fatma Perniyan, Asger Aliyani, Ülker Ocakar, İsmail Kenani, Seyide Paknijad, Fatma Hadimi, Aslı Çandarlı Şahin, Mehemed Rıza Atebeki ve Hasan Eminlü konu hakkında yazısı olan diğer yazarlardır. İsmail Sani geleneksel mimari ile ilgili terimler, Mehemed Alipur Makdum tarihi bir mezarlık, Fatma Perniyan İye köyünde bulunan tarihi bir mezarlık, Asger Aliyani Halhal şehrindeki evlerin damlarının yapımı, Ülker Ocakar Kaşkay Türklerine ait eski mezar taşları, Ali Asger Gafuriniya geleneksel evlerdeki bölümler ve dam inşası, İsmail Kenani Gugan’da bulunan tarihi bir hamam, Seyide Paknijad Astara’daki geleneksel evlerin yapısı, Fatma Hadimi Meragey’in geleneksel mimarisi, Aslı Çandarlı Şahin geleneksel Türk çadırlarının yapısı, Mehemed Rıza Atebeki Milacerd’de bulunan geleneksel evlerin kapıları ve Hasan Eminlü de Vaykan’da bulunan tarihi cami hakkında bilgi vermiştir.

Dergide “Aydınlanma, Isınma ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 2 adet makale vardır. Bunlardan birini Mustafa Cebbarisabk, diğerini Muhammed Rıza Atebeki yazmıştır. Bu konudaki makaleler dergideki makalelerin % 0, 12’sini oluşturmaktadır. Cebbarisabk’ın makalesi Türkçe, Atebeki’nin makalesi ise Farsça olarak yazılmıştır. Mustafa Cebbarisabk 15 ışık kaynağı hakkında kısa bilgiler verirken Mustafa Rıza Atebeki Milacerd’de geçmişten bugüne kullanılan aydınlatma araç gereçleri hakkında daha ayrıntılı bilgi vermiştir.

“Ekonomi Türleri (Hayvancılık, Tarım- Rençperlik ve Avcılık) ile İlgili Yazılar” başlığı altında 13 adet yazı bulunmaktadır. Bu başlık altındaki yazıların oranının dergideki bütün yazılara oranı % 0, 81’dir. Söz konusu 13 yazının 10 tanesi Türkçe, 2 tanesi Farsça ve 1 tanesi de Farsça- Türkçe

olarak kaleme alınmıştır. 2 adet makaleyle konu hakkında en çok yazısı olan yazar Ali Mehemed Halefizengir'dir. Halefizengir'in yazılarından biri tarım ile ilgili bir gelenek ve tarım ile ilgili terimler, diğeri ceviz toplama usûlü ile ilgilidir. Bunun dışında konu hakkında yazısı olan yazarlar İsmail Memedli, İsmail Mustafavi, Hamid Valayi, Arha Koşaçaylı, Rıza Ali Kerimi, Hüseyin Penahi, Resul Kadiri, Ehad Ferehendi, Mehemed Celuli, Mehemed Rıza Atabeki ve Sever Şehabi'dir. İsmail Memedli ve Hüseyin Penahi çiftçilik terimleri; İsmail Mustafavi, Hamid Valayi, Arha Koşaçaylı, Resul Kadiri, Ehad Ferehendi ve Mehemed Celuli tarım ile ilgili gelenekler; Rıza Ali Kerimi tarımda kullanılan hayvanlar ve başka hayvanların iğdiş edilmesi; son olarak Mehemed Rıza Atabeki toprak paylaşma usûlü ve Sever Şehabi Çağatay ve Senglah sözlüklerinde geçen deve ve devecilik mesleği ile ilgili terimlerden makalelerinde söz etmiştir.

El Bilimi dergisinde “Halk Ekonomisi (Üretim, Tüketim ve Pazarlama) ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenmeye müsait olan 10 adet makale mevcuttur. 9 makalenin dergideki tüm makalelere oranı % 0, 56'dır. Bu konu hakkında yazılan tüm makaleler Türkçedir. Ziver Abbasi 2 makaleyle konu hakkında en çok yazı yazmış olan yazardır. Ziver Abbasi makalelerinde geleneksel meslekler ile ilgili bilgiler vermiştir. Rahim Kablnijad, Babek Habibi, Pervin Halil Faizi, Ekber Agayi, Anar Binevli, Samed Çaylı ve Ahmed Cevadi konu hakkında yazı yazan diğer yazarlardandır. Rahim Kablnijad Bağmaruf'ta geçmiş yıllarda icra edilmekte olan meslekler, dükkânlar, pazar yerleri ve alışverişte kullanılan ağırlık birimlerinden söz etmiştir. Pervin Halil Faizi, Ekber Agayi, Samed Çaylı ve Ahmed Cevadi geleneksel mesleklerden söz etmiştir. Anar Binevli ise Binab'da kurulan yerel bir pazar hakkında bilgi vermiştir.

El Bilimi dergisinde “Beslenme, Mutfak, Kiler” başlığı altında incelenebilecek 81 adet yazı vardır. Bu yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 5, 1'dir. Söz konusu 81 yazının 57 tanesi Türkçe, 22 tanesi Farsça ve 2 tanesi Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Yazıların büyük çoğunluğu yemek ve içecek yapımı ile ilgili, küçük bir kısmı kış için yiyecek depolama, tandır yapımı, yemek yapımı sırasındaki ritüeller ve ekmek yapımı ile ilgili terimler hakkındadır. Bu konu hakkında en çok yazı

yazan kişi 6 yazıyla Ahmed Cevadi'dir. Ahmed Cevadi yazılarında yemek tarifleri vermiş ve ekmek yapımı ile ilgili terimleri açıklamıştır. Konu hakkında Ziver Abbasi'nin 5 yazısı vardır. Abbasi bütün yazılarında yemek tarifi vermiştir. Konu ile ilgili 4 yazısı olan Rıdvan Hacı Kasımlu yemek tarifi, tuz elde etme ve pekmez yapımı ile ilgili bilgiler vermiştir. Konu ile ilgili 3'er yazısı olan Şehram Fereşbaf ve Kebiri Mir Hüseyini yazılarında yemek tarifi vermiştir. Güneş Emami bir ekmek türü, bitkilerden özsu elde etme ve konukseverlik hakkında 3 makale yazmıştır. Solmaz Balayi ekmek yapımı ve hayvansal yağ elde etmeyle ilgili 3 yazı yazmıştır. Sekine Kebiri yarma yapımı ve yemek tarifi verdiği iki yazıyı kaleme almıştır. Fatma Komicani de yazdığı 2 makalede yemek tarifi vermiştir. Masume Şefaki, Ehad Ferehmendi, Siyamek Hüseyinalizade, Solmaz Purnimet, Mustafa Rezaki, Leyla Muradi, Vecihe Fekur, Muharrem Perizad, Saide Yusufzade, Süreyya KasıMZade, Rukiye Alikuliyani, Hasan Caferzade, Rukiye Veidi, Hafız Nuri, Ali Mehemed Halefizengir, Susan Nevadeh Razi, Fatma Perniyani, Alireza Sarrafi, Hasan Eminlü, Hüseyin M. Güneyli, Zehra Abdar, Kebiri Mir Hüseyini, Kudret Ebulhüseyini, Efsun Sultani, Hamide Hakkı, Zehra Çemensera, Mehemed Komicani, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Rüya Rak, Mir Hidayet Hisari, Rahim Kablnijad, Fatma Hademi, Seyide Paknijad, Hena Aryapur, Leyla Nedayi, İbrahim Ferisabadi, Mehin Cavid Rad, Kebiri Cavid Rad, Zehra Cavid Rad, Efsane Kabzi, Ferzane Kabzi, Hüseyin Cavid Rad, Ferhad Cavid Rad, Mehemed Rıza Atabeki, Hasan Eminlü, Zekiye Zülfikari konuyla ilgili yazısı olan öteki yazarlardır.

Dergide "Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; Zaman ve Mesafe Kavramları ile İlgili Yazılar" grubuna girebilecek 6 makale vardır. Bu 6 makalenin dergideki tüm makalelere oranı % 0, 37'dir. Konu hakkındaki 6 yazının 4 tanesi Türkçe, 1 tanesi Farsça ve 1 tanesi Farsça- Türkçedir. Arha Koşaçaylı, Ali Asger Gafuriniya, Feyzullah Bahtiyari, Solmaz Balayi ve Ahmed Cevadi konu ile ilgili yazısı olan kişilerdendir. Arha Koşaçaylı Koşaçay, Meraga, Binab ve Melik'te yaygın olarak kullanılan ağırlık ölçüleri; Siyamek Hüseyinalizade Avşar Türkleri arasında kullanılan zaman ve uzunluk ölçüleri; Ali Asger Gafuriniya Salmas'ta halk arasında günün bölümlerine verilen isimler; Feyzullah Bahtiyari tarlaların bölünmesi;

Solmaz Balayi ve Ahmed Cevadi de bakkal gibi yerlerde hesap tutmak için kullanılan bir yöntemi anlatmıştır.

“Halk Sanatları ve Zanaatları ile İlgili Yazılar” başlığı altında 15 adet yazı bulunmaktadır. Bu 15 yazının dergideki bütün yazılara oranı % 0, 94’tür. 15 yazıdan 8’i Türkçe, 7’si Farsça olarak yazılmıştır. Bu bölümdeki makaleler el işleri, dokumacılık, toprak kap yapımı ve bu işler ile ilgili terimler üzerine yazılmıştır. Konu hakkında en çok yazı yazan kişiler 2 makaleyle Mehemed Komicani ve Ahmed Cevadi’dir. Mehemed Komicani Borçalı’da dokunan geleneksel halıların eskiye oranla daha az ilgi görmesinin sebepleri, dokumacılığın sebep olduğu çeşitli rahatsızlıklar ve dokumacılık hakkında başka bilgiler vermiştir. Ahmed Cevadi de el sanatlarından söz etmiştir. İsmail Sani Memedli, Mehdi Muradi, Havar İbadi, Güneş Emani, Mehdi Emirpur, Evezullah Seferi Keşkuli, Cevad Komicani, Emir Mölevi konu hakkında yazısı olan diğer yazarlardır. Ayrıca bu bölümde yazarı belli olmayan bir makale de bulunmaktadır. İsmail Sani Memedli halıcılık ile ilgili terimler, Mehdi Muradi geleneksel Anberen kilimi hakkında bilgiler, Havar İbadi kilim dokuyan insanların uyması gereken kaideler, Mehdi Emirpur halı ve el işlerinde yaygın olarak kullanılan bir motif, Evezullah Seferi Keşkuli el işlerinde kullanılan ipliklerin elde edilmesi, Cevad Komicani Komican’da geleneksel olarak yapılan topraktan kap kacak elde etme, Emir Mölevi Serbend’de dokunan halılarda sık kullanılan motifler hakkında yazı yazmışlardır. Yazarı belli olmayan son makalede ise Borçalı halısı hakkında bilgiler mevcuttur.

Dergide “Giyim, Kuşam, Süs ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 20 adet yazı vardır. 20 yazının dergideki bütün yazılara oranı % 1, 26’dır. Konu hakkındaki 20 yazının 14’ü Türkçe, 5’i Farsça ve 1’i Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Yazıların geneli kadın giyimi üzerinedir. Kazım Abbasi ve Nasır Zare 4 yazıyla konu hakkında en çok yazı yazan kişilerdir. Abbasi Salmas, Bostanava, Nehend ve göçebe Kalaş kabilesinin kadın giyimleri hakkında yazı yazmıştır. Nasır Zare yazılarını erkeklerin baş giyimi, insanoğlunun neden giyindiği ve giyim- kültür ilişkisi üzerine yazmıştır. Nefis Sinafer’in de konu hakkında iki yazısı bulunmaktadır. Sinafer Azerbaycan’ın geleneksel ayak giyimleri ve Kaşkay

Türklerinin geleneksel giyimleri üzerine makale yazmıştır. Konu hakkında yazan diğer kişiler Mehemed Rezaki, Pervin Halil Faizi, Mehemed Furugi, Ekrem Heyrhah, Rukiye Kebiri, Sekine Kebiri, Susan Nevadeh Razi, Hamide Miri Hasruşahi, Ahmed Cevadi, Arslan Muradi ve Eman Ahmed Hocalı'dır. Mehemed Rezaki Çilandar'da yapılan geleneksel çoraplar, Pervin Halil Faizi makyaj malzemesi olarak sürme yapımı, Mehemed Furugi Hur köylülerinin geleneksel giyimleri, Ekrem Heyrhah Karadağ'daki geleneksel kadın giyimleri, Rukiye Kebiri ve Sekine Kebiri sürme yapımı, Susan Nevadeh Razi süslenme ve makyajın tarihi ile İran'da kullanılan geleneksel makyaj malzemeleri, Hamide Miri Hasruşahi kumaş çeşitleri, Ahmed Cevadi baş örtüsü, Arslan Muradi erkek baş giyimi ve Eman Ahmed Hocalı geleneksel yüz örtüsü olan yaşmak hakkında yazılarında bilgi vermiştir.

Dergide "Halk Bilgisi ile İlgili Yazılar" başlığı altında incelenebilecek 42 makale vardır. Bu makalelerden 34'ü Türkçe, 6'sı Farsça ve 2 tanesi Farsça- Türkçedir. Konu hakkındaki yazıların dergideki tüm yazılara oranı % 2, 64'tür. Konu hakkında en çok makalesi olan kişi 4 yazıyla Siyamek Hüseyinalizade'dir. Hüseyinalizade halk hekimliği ve Avşar Türkleri arasında bilinen ölçü birimleri hakkında bilgi vermiştir. Konu hakkında en çok makaleye sahip ikinci yazarlar Fatma Perniyan ve Nefis Sinafer'dir. Perniyan bazı bitki türleri ve halk hekimliği yöntemleri ile ilgili yazılar yazmıştır. Nefis Sinafer de halk hekimliği yöntemleri üzerine yazı yazmıştır. Ehad Ferehmnendi, Ehad Namur, Babek Habibi, Meryem Hüdabahş, Rahim Kablnijad, Ali Asker Ocaklı, Yahya Askeri, Mehemed Ali Nihavendi, Erdeşir Nasiri, Ali Asger Gafuriniya, Haşim Abbasi, Güneş Emani, Rukiye Kebiri, Sekine Kebiri, Mina Salvatizade, Rukiye Alikuliyani, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Mehemed Rezaki, Ahmed Cevadi, Hasan Umudoğlu, Kudret Ebulhüseyni, Esedullah Emiri, Mehemed Rıza İsmailzade, Ali Berazendeh, Nigar Rahmani, Gulamrıza Komicani, Tayyibe Kasımhani ve Şemim Komicani konu hakkında makalesi olan diğer yazarlardır. Ehad Namur, Esedullah Emiri, Nigar Rahmani ve Tayyibe Kasımhani bitkiler; Babek Habibi, Meryem Hüdabahş, Ahmed Cevadi, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Güneş Emani ve Kudret Ebulhüseyni halk baytarlığı ve hayvanlar

ile ilgili bilgiler; Yahya Askeri ve Ali Berazendeh halk takvimi; geriye kalan yazarlarsa halk hekimliği üzerine yazmışlardır.

El Bilimi'nde "Halk İnanışları, Törelere, Âdetler, Gelenekler, Görenekler ile İlgili Yazılar" başlığı altında incelenmeye müsait olan 138 yazı vardır. Bu yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 8, 7'dir. Yazıların 113'ü Türkçe, 11'i Farsça ve 14'ü Farsça- Türkçedir. Konu hakkında en çok makalesi olan yazar 9 makaleyle Rahim Kablnijad'dır. Kablnijad Muharrem, çocuklar, ziyaret yerleri, yağmur yağdırma ile ilgili âdetler hakkında bilgi vermiştir. Meryem Hüdabaş ve Ehad Ferehmendi 6'çar makaleyle konu hakkında en çok yazan ikinci yazarlardır. Ferehmendi nazar, hamile kadınlar, ziyaret yerleri, dilek dileme; Hüdabaş da ziyaret yerleri, hamile kadınlar, dilek dileme ve başka inanışlar hakkında yazılar yazmıştır. Alireza Sarrafi ve Feyzullah Bahtiyari konu hakkında en çok yazısı olan üçüncü yazarlardır. Sarrafi sayılar, Muharrem ayı ve başka konular; Bahtiyari de Muharrem ayı ve çeşitli konulardaki halk inanışları üzerine toplam 5 adet yazı kaleme almıştır. Fatma Perniyan, Ali Berazendeh, Hüseyin M. Güneyli, Menije şiran, Fatma şiran, Hasan Cemşidi, Aydın Aytekin, Mehemed Alipur Makdum, Mehemed Kasimi, Abdulali Mucazi, Behzad Behzadi, şaban Hüsni, Hüsrev Emiri Hüseyini, Rahim Esedullahi, Samed Behrengi, Rukiye Veidi, Ali Mehemed Halefizengir, Fatma Perniyan, Ekrem Heyrhah, Sepide Ekberpuran, Fatma Resuli, Rukiye Kebiri, Sekine Kebiri, Alireza Ferşi, Havar İbadi, Parya Mehemedi Açaçılıy, Mina Salvatzade, Anar Binevli, Semaye Cevanşir, Seyid Mehemedi İbrahimi, Muharrem Perizad, Samed Çaylı, Rukiye Alikuliyani, Hanım Paknijad, Sima Hüseyini, Zekiye Zülfikari, Ruya Rak, Güneş Emani, Kazım Abbasi, Tohid Melikzade, Ali Zaferhah, Rahim Mamaganlı, Zehra Badere, Hasan M. Caferzade, Fatma Saferi, Fatma Perniyan, Zehra Haydari, Vahid Azimniya, Zehra Abdar, Elnaz Sardarinia, Zekiye Zülfikari, İlyas Emir Hasani, Leyla Seferi, Susan Nevadeh Razi, Ekber Hamid Aliyar, Ziver Abbasi, Menuçehr Kıyani, Fatma Tehmasbpur şehrek, Efham İbrahimi, Zöhre Vefayi, M. Emimi, Hüseyin Karakanlı, Ebulfazıl Firdevsi, Ali Hacılı, Ergin Avşar, Ekber Azad, Mehemed Abidinpur, Solmaz Purnimet, İsa Perendi, Emir Mölevi, Nesib Rahmani,

Nefis Sinafer, Yusuf Abdülhüseyni, Mehemed Komicani, Cevad Kasımhane, Fatma Sultani, Mecid Resuli, Gulamrıza Komicani, Nasır Zare, Hamidreza Muzafferı, Mehemed Ali Ocaki, Hıdır Hadımlu, Ramin Cebraili konu hakkında makalesi olan diğer yazarlardandır. Taşlar, kutsal yerler, nazar, çocuklar ve hamile kadınlar, Muharrem ayı, yağmur yağdırma, Ramazan, hayvanlar ve bitkiler, doğaüstü varlıklar ve çok çeşitli konular hakkındaki inanış ve pratikler bu bölümdeki makalelerde incelenmiştir.

Dergide “Geçiş Dönemleri ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 63 makale vardır. Bu başlık altındaki makalelerin dergideki bütün makalelere oranı % 3, 97’dir. Dergide konu hakkında 50 Türkçe, 7 Farsça ve 6 tane Farsça- Türkçe makale vardır. Ahmed Cevadi beş makaleyle konu hakkında en çok makalesi olan yazardır. Cevadi yazılarında düğün geleneklerinden bahsetmiştir. Solmaz Purnimet, Güneş Emani ve Ulduz Sadık’ın konu hakkında dörder makaleleri vardır. Purnimet düğün ve doğum ile ilgili bazı gelenekler ve doğum ile ilgili bazı inanışlar hakkında yazı yazmıştır. Emani düğün gelenekleri ve çocuklar; Sadık da düğün ve doğum ile ilgili gelenekler hakkında bilgi vermiştir. Bihruz İmani, Mehemed Alipur Makdum, Rahim Kablnijad, Hamid Valayi, Zeyneb Mededi Nigaristan, Havar İbadi, Şaban Kerimi, Mehseti İsmail, Mehemed Musazade, Hüseyin Vahidi, Gulamrıza Gulami, Rüya Rak, Sekine Kebiri, Asya Hamselü, Parya Mehemedi Açaçılıyü, Ali Berazendeh, Ali Mehemed Halefizengir, Masume Şekaki, Susan Nevadeh Razi, Zehra Abdar, Zehra Badere, Fatma Saferi, Ayine Melekzade, Elçin Aslanof, Kudret Ebulhüseyni, Ali Ramazani, İhsan Kasımhane, Zekiye Zülfikari, Ali Feyzullahi Vahid, Ali Hacılı, Haydar Hademlü, Ebulfazıl Firdevsi, Mehemed Komicani, Veliullah Hüsrevbigi, Rukiye Abdili, Mehemed İhsani, Emir Mölevi ve Mehemed Rıza İsmailzade konuyla ilgili yazısı olan öteki yazarlardır.

“Bayramlar, Karşılaşmalar, Uğurlamalar ile İlgili Yazılar” başlığı altında 71 adet yazı vardır. Bu yazılardan 53’ü Türkçe, 8’i Farsça ve 10’u Farsça- Türkçe olarak yazılmıştır. Bu konu başlığı altındaki yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 4, 47’dir. Alireza Sarrafi, Ahmed Cevadi, Mehemed Alipur Makdum, Ehad Ferehmendi ve Susan Nevadeh Razi 3’er

makaleyle konu hakkında en çok yazıya sahip olan yazarlardır. Sarrafi yazılarında Nevruz Bayramı, Çille Gecesi, Köse Gelin Merasimi ve Hıdır Nebi Bayramı hakkında bilgi vermiştir. Ferehmendi Hıdır Nebi ve diğer bayamlar; Cevadi Kurban Bayramı ve Çille Gecesi; Razi Urmu'daki bir üzüm festivali ve Çerşenbe merasimleri; Makdum da Nevruz Bayramı ve Çerşenbe ile ilgili makale yazmıştır. İsmail Memedli, Meryem Hüdabahş, Nasır Menzuri, Hasan Babayi, Ali Asger Cemrasi, Seyid Ebulkasım Encevi, Yaşar Kalafat, Ali Mehemed Halefizengir, Ekber Azad, Ahmed Meserret, Solmaz Purnimet, Mehseti İsmail, Hüseyin Feyzullahi Vahid, Azize Hebibi, Ekber Agayi, Behram Sürgün, Rüya Rak, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Halil Mollazade, Rukiye Alikuliyani, Cevad Kerimi, Fatma Saferi, Kebiri Mir Hüseyini, Ekber Hamidi, Araz Karaağaçlı, Zehra Abdar, Zekiye Zülfikari, Ali Hacılı, Güneş Emani, Leyla Afitab, Azad Nebiyef, Nasır Zare, Mahmud Ali Ocaki, Seyide Paknijad, Mehemed Komicani, Cevad Kasabzade, Kerem Hüseyinzade, Daryuş Mugisi, Rukiye Saferi, Hüseyin Feyzullahi Vahid, Hüseyin M. Güneyli, Mehemed Rıza İsmailzade, Havar İbadi, Hasan Eminlü, Amar Ahmedî, İrade Sarıyeva, Resul Tahriri ve Ebulfazıl Nasırı konu hakkında makalesi olan diğer yazarlardır.

“Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler), Kalıp Sözler ve Sesler ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelemeye müsait 8 yazı vardır. Bu yazıların hepsi Türkçedir. Söz konusu 8 yazının dergideki bütün yazılara oranı % 0, 5'tir. Konu hakkında en çok yazısı olan kişiler 3'er makaleyle Ali Berazendeh ve Alireza Sarrafi'dir. Berazendeh seyyar satıcıların, baharın gelişini haber veren sayaçların ve motorlu taşıtların arkalarına yazılan kalıplaşmış sözler ve esprili ifadeler ile ilgili makaleler yazmıştır. Alireza Sarrafi motorlu taşıtların arkalarına yazılan sözler ve esprili kalıp sözler hakkında yazılar kaleme almıştır. Konu hakkında Hasan M. Caferzade ve Ramin Cebraili'nin de yazıları vardır. Caferzade motorlu taşıtların arkasına yazılan kalıplaşmış sözler, Cebraili de yemin ederken kullanılan kalıplaşmış ifadeler hakkında bilgi vermiştir.

El Bilimi dergisinde “Dinsel- Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 11 makale vardır. Bu konudaki makalelerin dergideki bütün makalelere oranı % 0, 69'dur. Makalelerin 6'sı

Türkçe, 3'ü Farsça, 2'si Farsça- Türkçe olarak yazılmıştır. Ehad Ferehmeni, Rahim Kablnijad, İsmail Kenani, Feyzullah Bahtiyari, Samed Çaylı, Perviz Zare Şahmarasi, Zöhre Vefayi, Seyyid Hurşidi, İhsan Kasımhane ve Cevad Velizade yazılarında fal ile ilgili bilgiler vermişlerdir. İsmail Kenani ise bir ziyaret yerinden söz etmiştir.

Dergide “Halk Edebiyatı ile İlgili Yazılar” başlığı altında 634 yazı vardır. Bu yazıların 586'sı Türkçe, 16'sı Farsça, 32'si Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Bu bölümdeki yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 39, 9'dur. Bu bölümde destanlar, efsaneler, memoratlar, masallar, halk şiirleri, halk türküleri, atalar sözü ve deyimler, maniler, fıkralar, tekerlemeler, bilmece, alkış ve kargışlar, ağıtlar, mitler, ninniler, nazlamalar ve okşamalar ile ilgili yazılar yer almaktadır. Ninniler, nazlamalar ve okşamalarla ilgili makalelerle daha evvel İran'da düzenlenmiş olan âşık bayramı hakkındaki iki yazı “Halk Edebiyatı ile İlgili Yazılar” genel başlığı altında ele alınmıştır. Destanlar ile ilgili 74 yazı vardır. Bu 74 yazının 64'ü Türkçe, 8'i Farsça ve 2'si Farsça- Türkçe olarak yazılmıştır. Destan ile ilgili yazılar; Köroğlu Destanı, Âşık Garip ve Şahsenem Destanı, Selim Cevahir Destanı, Muhtarnameler, Oğuz Kağan Destanı, Tilim Han, Tilim Han ve Mihri Destanı, Şah İsmail ve Gülizar Destanı, Zengan âşık destanları, Horasan Türklerine ait destanlar, âşıklık geleneği, âşık edebiyatı, destan söyleme ananeleri, destan çeşitleri, Dede Korkut, Kaçak Kerem, Kaçak Settar, Kaçak Nebi, Aslı ve Kerem, Dede Kurbanı Destanı, Âşık Garib, Abbas ile Gülgez, Şah İsmail ve Gülizar, Behram ve Gülhandan, Varaka ile Gülşah, Âşık Şirin ve Birçek Hanım, Tuti Şirinzeban, Hasta Kasım ve Kaşkayların destanlarını konu almıştır. Destanlarla ilgili en çok yazıya sahip olan kişi M. Kerimi'dir. Kerimi konu hakkında 33 adet yazı yazmıştır. Bu yazılar Zengan âşık destanları, kahramanlık destanları, mehebbet destanları, Köroğlu, Kaçak Kerem, Kaçak Nebi, Kaçak Settar, Kaçak Nebi, Dede Korkut, Aslı ve Kerem, Dede Kurbanı, Âşık Garib, Abbas ile Gülgez, Şah İsmail ve Gülizar, Behram ile Gülhandan, Varaka ile Gülşen, Tuti Şirinzeban hakkındadır. Kerimi destanlar ile ilgili özel sayıların ön sözünü de kaleme almıştır. 6 yazıyla konuyla ilgili en çok yazıyı yazan ikinci yazar Alireza Sarrafi'dir. Sarrafi Tilim Han, Şah İsmail

ve Gülizar ile Köroğlu üzerine yazılar yazmıştır. Ayrıca destanlarla ilgili özel sayılardan birinin ön sözü ve destanlarla ilgili bir raporu da kaleme almıştır. Berazendeh konuyla ilgili 4 yazıyla konu hakkında en çok yazan üçüncü kişidir. Yazar Âşık Garip ve Şahsenem Destanı'nın tarihi, Selim Cevahir Feruş Destanı, Muhtarnameler ve Köroğlu hakkında yazmıştır. Konuyla ilgili yazı yazan diğer yazarlar; Ali Ramazani, Abdulali Mucazi, Mehemed Rezaki, Samed Çaylı, Rıza Hemraz, Pınar Şakir, Hüseyin Feyzullahi Vahid, Esedullah Emiri, Meti Osmanoğlu, Mehemed Rıza Bağbankerimi, Hüseyin M. Güneyli, Rüya Rak, Münire Ekberpuran, Amad Hazreti, Mehemed Komicani, Ali Şamil, Alireza Zihak, Ehad Ferehmeni, Mehemed Alipur Makdum, Amar Ahmedî, Mehemed Rıza İsmailzade, Mirza Hacıyev, Mehemed Ali Ocaki, Tohid Melikzade, Atike Resmi, Sekine Resmi ve Hamid Ahmedzade'dir. Efsaneler alt başlığında ise 6'sı Türkçe, 2'si Farsça olmak üzere 8 adet yazı vardır. Bu yazılar çeşitli yerlerde anlatılagelen efsanelerin derlenmesinden ibarettir. Efsaneler hakkında yazısı olan kişiler; Seyid Mehemed İbrahimi, Samed Çaylı, Rukiye Kebiri, Mecid Resuli, Mehemed Suleti, Hüseyin M. Güneyli, Vukar Nimeti ve Ruhullah Sahibkalem'dir. Memoratlar alt başlığı altında 11 adet yazı vardır. Bu yazıların tamamı Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Buradaki yazılar da yazarların çeşitli kişilerden derlemiş olduğu memoratları içermektedir. Memoratlar hakkında yazısı olan kişiler; Habib Sahir, Mehemed Rezaki, Aydın Aytekin, Fatma Perniyan, Esger Esdi, Zehra Abdar, Ahmed Cevadi, Kudret Ebulseyni, M. Emini ve Mehemed Ali Ocaki'dir. M. Kerimi konuyla ilgili iki yazı yazmıştır. Yazar her iki yazısında al arvadı hakkındaki derlemeleri anlatmıştır. Masal alt başlığında 169 yazı vardır. Bunlardan 167'si Türkçe, 1'i Farsça ve 1'i de Farsça-Türkçedir. Genelde yazarların derlemiş olduğu masallar burada yer almıştır. Bununla birlikte bazı masalların tahlili, masalların çocuk terbiyesine etkileri ve bazı masallarda geçen bilinmeyen kelimelerle ilgili makaleler de burada yer almıştır. Yedi yazıyla masallar konusunda en çok yazısı olan kişi Alireza Sarrafi'dir. Sarrafi yazılarında çeşitli kişilerden derlediği masalları anlatmış ve bazı masalların tahlilini yapmıştır. Konu hakkında beşer yazıyla en çok ikinci yazıyı yazan kişiler Alireza Zihak ve İlyas Emir Hasani'dir.

Zihak ve Hasani yazılarında derledikleri masalları anlatmışlardır. Ziver Abbasi ve Rüya Rak dörder yazıyla konu hakkında en çok yazısı olan üçüncü kişilerdir. Abbasi ve Rak derledikleri masalları anlatmıştır. Solmaz Mehemedrıyazi, Derviş Aşuri, Ehad Ferehmendi, Pınar Şakir, Semaye Cevanşir, Ayvaz Bayat, Mustafa Rezaki, Tahire Pergaryan, Ali Ramazani, Kazım Abbasi, Dadaş Ferehmendi, Nureddin Makdum, Ekber Devletşahi, Rahim Kablnijad, Aydın Yenilmez, Neyyire Ahengubnijad, Mirali Seyid Selamet, Havar İbadi, Hüseyin M. Güneyli, Rahim Gulabi Lencabi, Ekber Binezirfer, Nigar Heyavi, Fatma Perniyan, Melike Nalbendi Ekdam, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Fariba Şehlayi, Mehemed Açaçılıy, İsmail Ülker, Feyzullah Bahtiyari, Zekiye Zülfikari, Ulduz Sadık, Melike Nalbendi, Aylin Ülfet, Mehemed Ali Nikabi, Rukiye Alikuliyani, Melike Nalbendi, Ali Mehemed Halefizengir, Fatma Zülfi, Mehemed Rezaki, Rukiye Kebiri, Hanım Paknijad, Fatma Seferi, Mehemed Tisinoğlu, Feridun Pürhasan, Susan Nevadeh Razi, M. Emimi, Ahmed Cevadi, Solmaz Purnimet, Esedullah Emiri, Mir Hidayet Hisari, Mehemed Komicani, Ali Kemali, Mecid Şahseven, Mehemed Hariri Ekber, Hasan Caferzade, Musa Musavi, Ferzin Esger Arpatepeli, Nijad Mehemed, Mehemed Rıza Hayrifam, Ekber Rızayi, Mehemed Abidinpur, Sara Turı, Ebulfazıl Emcedyan, Seçkin Sarpkaya, Yusuf İbadiyan, Kasım Cebrailzade, Fatma Tımare, Mecid Sufi Nistani, Ali Hacılı, Vukar Nimeti, Pervin Babayi, Ali Asger Cemrasi, Abdullah Ferahani Vaşgani, Tansu Heyavi, Resul Karberini, Mehnaz Rahmani, Kamran Selimi, Gulamrıza Komicani, Ali Yengi Meleki, Mehemed Emin Mihrperver, Solmaz Mehemed Rızayi, Cemile İmamdest, Hadice Hani, Muharrem Perizad, Melike Nalbendi, Mehemed Rıza Seleşör, Susan Rahmani ve Şebnem Tohidi'dir. Halk şiiri başlığı altındaki 47 yazıdan 46'sı Türkçe, 1'i Farsçadır. Burada âşık şiirlerine örnekler verilmiş, âşık havaları, âşık şiirinde işlenen konular, âşık mektepleri, âşık sanatı ve bazı âşıkların hayatı anlatılmıştır. M. Kerimi 12 yazıyla konu hakkında en çok makaleye sahip yazardır. Kerimi makalelerinde âşıklık geleneği, âşık edebiyatı, âşık şiiri ve Zengan âşıklık geleneğinden söz etmiştir. Beşer yazıyla Mehemed Alipur Makdum ve Ali Ramazani konu hakkında en çok yazıya sahip olan ikinci yazarlardır.

Makdum âşık şiirlerine örnekler vermiş ve Kerbala Hadisesi'nin âşık şiirlerine konu oluşu hakkında yazmıştır. Ramazani de tıpkı Makdum gibi âşık şiirine örnekler vermiştir. Konu hakkında en çok yazısı olan üçüncü yazarlar Mehemed Rezaki ve Rıza Hemraz'dır. Rezaki Zengan âşıklık geleneğinden söz etmiştir. Hemraz ise Âşık Hüseyin Cavandi ve Âşık Hüseyin Namuri hakkında yazı yazmıştır. Tohid Melikzade, Kazım Abbasi, Hamid Valayi, Mahmud Şami, İsfendiyar Sepheriniya, Hüseyin Vahidi, Parya Mehemedi Açaçılıyi, Rıza Bakiri, Hasan Mecidzade, Mehseti İsmail, Ahmed Cevadi, Musa Musevi, Yusuf İbadiyan, Ali Hacılı, Asger Alinijad, Ahmed Esdi, Alireza Sarrafi, Amad Hazreti ve Gulamrıza Golabi bu konuda yazısı olan diğer yazarlardır. Halk türküleri başlığı altındaki 28 yazıdan 27'si Türkçe, 1'i Farsça- Türkçedir. Buradaki yazılarda halk türkülerine örnekler verilmiştir. Ayrıca Sarı Gelin ve Araz türküsü ile ilgili bir inceleme ve türkülerin korunması ile ilgili yazılar da bulunmaktadır. Mehemed Alipur Makdum ve Musa Musevi üçer yazıyla konu hakkında en çok makale yazan yazarlardır. Makdum derlemiş olduğu iki halk türküsü ve türkülerin korunması hakkında yazmıştır. Musa Musevi de derlediği halk türkülerini yazmıştır. Alireza Sarrafi ve Nigar Heyavi konu hakkında iki yazı yazmıştır. Her iki yazar da makalelerinde derlemiş oldukları türkülere yer vermiştir. Konu hakkında yazısı bulunan öteki yazarlar; Mehemed Sarrafi, Paşa Efendiyev, Rahim Kablnijad, Mehemed Ali Ferzane, Mehemed Ali Ocaki, Hamid Valayi, Ekrem Heyrhah, Rukiye Veidi, Fehime Cesur, Susan Nevadeh Razi, Mehemed Tisinoğlu, Mecid Şahseven, Hamid Karayi, Hüseyin Ali Hüseyini, Emir Mölevi, İlyas Emir Hasani, Bahzad Beyatferd, Ali Ramazanni ve Kasım Türkan'dır. Atalar sözü ve deyimler ile ilgili 94 yazı vardır. Bunlardan 88'i Türkçe, 1'i Farsça ve geri kalan 5'i Farsça- Türkçedir. Bu yazılarda çeşitli bölgelerden toplanan atalar sözü ve deyimler sıralanmıştır. Bazı makalelerde kimi atalar sözü ve deyimlerin kökeni olabilecek rivayetler anlatılmış, atalar sözü ve deyimlerin Farsça karşılıkları verilmiştir. Ayrıca Tecrudullugat adlı atalar sözlerini anlatan bir kitap hakkında bilgi verilmiş ve bu kitaptaki bazı atalar sözleri Farsça karşılıklarıyla sıralanmıştır. Üçer makaleyle konuyla ilgili en çok yazıya sahip yazarlar; Ali Berazendeh, Alparslan Sarrafi, Maksud

İsnaeşeri, Meryem Hüdabaş ve İhsan Kasımhani'dir. Berazendeh konuyla ilgili özel sayılardan birinin ön sözünü kaleme almış ve bir deyim kökü ile atalar sözleri ile ilgili bir kitap olan Tecrudullugat kitabı hakkında bilgi vermiştir. Alparslan Sarrafı, Susan Nevadeh Razi'nin Men ve Annem yazılarındaki atalar sözü ve deyimlerle Meşruta oyunundaki Tebriz ağzı deyimleri incelemiştir. Maksud İsnaeşeri Heyavi Hıyov'dan derlediği atalar sözü ve deyimleri sıralamıştır. Meryem Hüdabaş el, ayak ve gözle ilgili atalar sözü ve deyimleri sıralamıştır. Son olarak İhsan Kasımhani Komuzan ve Borçalı'dan derlediği atalar sözü ve deyimleri yazmıştır. Konuyla ilgili yazan öteki yazarlar; Ehad Ferehmendi, Nigar Heyavi, Behram Bakıryan, Reşid Erdebili, Ahmed Azerlu, Alireza Sarrafı, Hüseyin M. Güneyli, İbrahim Refref, İslam Mustafavi, Alireza Zihak, Halil Bebrı, Süreyya Bahşı, Telnaz Nimeti, Kazım Abbasi, Vukar Hakverdiyef, Mehmed Ali Nikabi, Susan Nevadeh Razi, Ahmed Eşrefi, Gulamrıza Sefayi, Solmaz Purnimet, Sebhan Masum, Cabbar Niksiret, Gerhard Doerfer, Mir Hidayet Hisari, Mehmedrıza Mehrizad Sadıkyani, Ali Asger Gafuriniya, Sultan Tulu, Ekber Salihi, Parisa Hıdıroğlu, Parya Mehemedi Açaçılıy, Areng Davudi, Cemşid Şeybani, Rukiye Veidi, Fatma Zülfi, Mehnaz İslami, Fatma Zelefi, Hasan Mecidzade, İsmail Kenani, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Cevad Kanberi, Zehra Abdar, Zekiye Zülfikari, Ziver Abbasi, Ahmed Cevadi, Leyla Afitab Azeri, M. Emini, Kudret Ebulhüseyini, Esedullah Emiri, Mecid Şahseven, İlyas Emir Hasani, Semira Savcbalı, Hamid Karayi, Ebulfazıl Firdevsi, Ekber Rızayi, Semira Tazekendi, Vakar Nimeti, Mehdiya Mehemedi, Cevad Sefayi, Cebbar Niksiret, Nergis, Habib Tanrıverdiyan, Mustafa Rezaki, Behzad Behzadi, Ali İmrani, Yusuf Abdülhüseyini, İsa Doğanlı, İbrahim Komicani, Mehin Cavid Rad, Gulamrıza Komicani ve Muharrem Perizad'dır. Maniler ile ilgili yazılar alt başlığındaki 40 yazıdan 33'ü Türkçe ve 7'si Farsça- Türkçedir. Burada da İran'da çeşitli bölgelerden derlenen maniler sıralanmış ve manilerin konuları hakkında bilgi verilmiştir. Maniler hakkında en çok yazan kişi Ali Halit Abadi'dir. Abadi derlemiş olduğu bayatları 6 farklı yazıda sıralamıştır. Konu hakkında yazan öteki yazarlar; Pervin Yeganizade, Ali Mehmed Beyani, Rıza Ali Kerimi, Süreyya Bahşı, Telnaz Nimeti, Semaye Cevanşir, Aydın Yenilmez, Mirali

Seyid Selamet, Habib Sahir, Rukiye Alikuliyan, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Esedullah Emiri, Hamid Karayi, İhsan Komicani, Mehemed Rezaki, İlyas Emir Hasani, Hamid Karayi, Mecid Şahseven, Ekber Rızayi, Celal Nasırniya, Ali Abdullahpur, Ali Ramazani, Mehemed Rıza Şahsevend, Feryad Nasırı, İsmail Salaryan, Yusuf Abdülhüseyni, Şizer Komicani, İhsan Kasımhane, Efsane Radan, Mehemed Emin Mihrperver ve Bihruz Sadık'tır. Fıkralar alt başlığında 26 yazı bulunmaktadır. Bunlardan 24'ü Türkçe, 2'si Farsçadır. Bu yazılarda yazarların derlemiş olduğu fıkralar verilmiş ve fıkraların halk yaşamındaki rolünden söz edilmiştir. Fıkralarla ilgili en çok yazısı olan kişi sekiz yazıyla Alireza Sarrafi'dir. Sarrafi çeşitli bölgelerden ve kardeşinden derlemiş olduğu latifeleri yazmıştır. Sarrafi dışında konu hakkında Nigar Heyavi, Mir Hidayet Hisari, Ekber Azad, Kazım Abbasi, Ehad Ferehmeni, Rıza Hemraz, Selamullah Cavid, Yaşar Niyazi, Süheyla Seyfi, Ahmed Cevadi, Mehemed Tisinoğlu, Ali Berazendeh, Ebulfazıl Firdevsi, Ali Hacılı, Onur Uzun, Böyük Resuli, Ali Ramazani, Leyla Ramazani, Ali Hacılı ve Fatma Bahşı fıkralar hakkında makale yazmışlardır. Tekerlemeler alt başlığı altındaki 56 yazıdan 53'ü Türkçe, 3'ü Farsça- Türkçedir. Burada çeşitli bölgelerden derlenmiş tekerlemeler vardır. Tekerlemeler hakkında en çok yazısı olan kişi Hamid Karayi'dir. Karayi yazdığı dört makalede Kum- Save ve başka yerlerden derlemiş olduğu tekerlemeleri yazmıştır. Üç makaleyle konu hakkında en çok yazan ikinci kişi Solmaz Purnimet'tir. Purnimet de tıpkı Karayi gibi İran'da çeşitli bölgelerden derlemiş olduğu tekerlemeleri yazmıştır. Konu hakkında yazısı olan diğer kişiler; Zeyneb Mededi Nigaristan, Mehemed Ali Nikabi, Telnaz Nimeti, Ulduz Urmulu, Rahim Kablnijad, Kazım Abbasi, Ali Nikabi, Kıyan Heyavi, Emir Mürteza Saidi, Celil Nasiriniya, Feyzullah Bahtiyari, Behnaz Kurbani Ekdan, Anar Binevli, Fatma Zülal, Ahmed Cevadi, Ali Hüseyini, Ali Ramazani, M. Emine, İlyas Emir Hasani, Hüseyin Karakanlı, İhsan Kasımhane, Ekber Azad, Behram Esdi, Alireza Sarrafi, Zöhre Vefayi, Musa Musevi, Said Hurşidi, Mehemed Rıza İsmailzade, Ali Ekber Rahmani, Nimetullah Caferi, Ali Halit Abadi, Ahmed Selahi, Mehemed Nurzade, Arslan Mirzayi, İhsan Komicani, Yusuf Abdülhüseyni, Mehemed Ali Ocaki ve

Ramazan Halefinijad'dır. Bilmeceler alt başlığında 27 yazı bulunmaktadır. Söz konusu 27 yazının 26'sı Türkçe, 1'i Farsça- Türkçedir. Bu yazılarda bilmece çeşitleri hakkında bilgiler ve bilmece örnekleri vardır. Bilmeceler hakkında en çok yazısı bulunan kişiler ikişer yazıyla Susan Nevadeh Razi ve Nigar Heyavi'dir. Razi ve Heyavi derlemiş oldukları tapmacaları iki farklı başlık altında sıralamıştır. Mehemed Alipur Makdum, Nigar Heyavi, Arslan Mirzayi, Habib Zarezade, Ali Ekber Zarezade, Alireza Nimeti, Telnaz Nimeti, Esger Hasani, Ferhad Kadı, Ali Mehemed Halefizengir, Parya Mehemedi Açaçılıy, Rıza Hüseyini, Fatma Tehmasbpur Şehrek, Esedullah Emiri, Ali Ramazani, Ali Hacılı, Mecid Şahseven, Mir Hidayet Hesari, Celil Nasıriniya, Zeynelabidin Makas, Nureddin Seyidof, Emir Mölevi, Yusuf Abdülhüseyini, Gulamrıza Komicani ve Zeyneb Fereci konu hakkında yazısı olan diğer yazarlardır. Alkışlar- kargışlar alt başlığındaki 19 yazıdan 16'sı Türkçe, 3'ü Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Burada da tıpkı diğer alt başlıklarda olduğu gibi İran'daki Türkler arasından derlenen alkış ve kargış örnekleri sıralanmıştır. Bu konu hakkında en çok yazısı olan kişi İhsan Kasımhani'dir. Kasımhani Fazlabad, Komuzan ve başka yerlerden derlemiş olduğu alkış ve kargışları üç başlık altında yazmıştır. Siyamek Hüseyinalizade, Hamid Karayi ve Efsane Radan'ın da konuyla ilgili ikişer yazısı vardır. Siyamek Hüseyinalizade Afşar Türklerine, Hamid Karayi Şahsevenlere, Efsane Radan ise Komuzan'a ait alkış ve kargışları yazmıştır. Ağıtlar alt başlığı altındaki 14 yazıdan 11'i Türkçe, 1'i Farsça ve 2'si Farsça- Türkçedir. Bu başlık altında ağıt türü ve bu türü okumayı meslek edinen kişiler hakkında bilgi veren yazıların yanı sıra ağıt örneklerinin sıralandığı yazılar da bulunmaktadır. Hamid Valayi konu hakkında en çok yazıya sahip olan yazardır. Valayi üç yazısında Heriz'den derlediği ağıtları paylaşmış ve tür hakkında kısaca bilgi vermiştir. Alireza Sarrafi, Rukiye Alikuliyan ve Hamid Karayi'nin konu hakkında ikişer yazısı vardır. Sarrafi ağıt türü ve ağıt okumayı meslek edinen insanlar hakkında bilgi vermiş ve folklorda ağıtın yeri hakkında yazmıştır. Rukiye Alikuliyan her iki yazısında da çocuk yaşta ölen bir arkadaşı için yazdığı ağıtı okurla paylaşmıştır. Hamid Karayi de derlemiş olduğu ağıtları iki başlık hâlinde yazmıştır. Mitler alt başlığındaki 3 yazının tamamı Türkçedir. Burada mit ve

folklor ilişkisi, Azerbaycan mitleri ve Tepegöz ile ilgili mitler hakkında yazılar bulunmaktadır. Rukiye Kebiri, Mehemed Rıza Kerimi ve Ruhullah Sahibkalem mitler hakkında yazmıştır. Ninniler, nazlamalar ve okşamaları konu alan yazılarla daha evvel İran'da düzenlenmiş olan âşıklar bayramı hakkındaki 2 rapor ise “Halk Edebiyatı ile İlgili Yazılar” genel başlığı altında incelenmiştir. Bu konu hakkında El Bilimi'nde bulunan 16 yazıdan 15'i Türkçe ve 1'i Farsça- Türkçedir. Burada türe ait örnekler sıralanmıştır. Telnaz Nimeti üç yazıyla konu hakkında en çok yazan kişidir. Nimeti derlediği nazlama ve ninni örneklerini okurla paylaşmıştır. Ülker Ocakar ve Hamid Valayi konu hakkında ikişer yazı yazmışlardır. Ocakar nazlama örnekleri, Hamid Valayi ise hem nazlama hem de ninni örneklerini yazmıştır. Mehemed Rıdavani, Süreyya Bahşı, Alireza Sarrafi, Solmaz Purnimet, Mehemed Ali Ocaki, Hamid Karayi, Rukiye Alikuliyani, Solmaz Purnimet ve Susan Nevadeh Razi konu hakkında yazan diğer kişilerdir. Âşıklar bayramı hakkındaki 2 yazının ikisi de Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Dergide “Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro) ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenecek 2 makale vardır. Bu makalelerin dergideki tüm makalelere oranı % 0, 12'dir. Söz konusu makalelerden Farsça- Türkçe olanı Hasan M. Caferzade tarafından yazılmıştır. Makalede İran'daki Türklerin halk oyunları ve müzikli danslı halk tiyatrosundan söz edilmiştir. Türkçe olarak kaleme alınan diğer makale de Alireza Sarrafi tarafından yazılmıştır. Sarrafi bu yazıda Köse Gelin merasiminden söz etmiştir.

“Halk Müziği, Müzik Araçları ve Halk Dansları ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 13 makale dergide yer almıştır. Bu makalelerden 10'u Türkçe, 3'ü Farsça olarak kaleme alınmıştır. Konu hakkındaki 13 makalenin dergideki tüm makalelere oranı % 0, 81'dir. Bu makalelerin yazarları Alireza Sarrafi, Haşim Abbasi, Muharrem Perizad, Ekrem Heyrhah, Mehemed Rıza Hayrifam, Nimet Mesgeri, Nefis Sinafer, Kasım Türkan ve M. Kerimi'dir. Sarrafi, Abbasi, Perizad, Heyrhah ve Sinafer halk oyunları ve bunlara eşlik eden oyun havalarından söz etmiştir. Hayrifam 16 müzik aleti, Nimet Mesgeri vurmali bir çalgı olan kaval ve Kasım Türkan da tar hakkında bilgi vermiştir. M. Kerimi âşık havaları,

Asger Alinijad âşık müziği ve Ahmed Esdi de Tikantepe âşıklık geleneği hakkında bilgi vermiştir. Konu hakkında en çok yazıya sahip kişi 3 yazıyla M. Kerimi'dir.

“Çocuk Oyunları ve Oyuncakları ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 59 makale vardır. Bu makalelerden 52'si Türkçe, 3'ü Farsça ve 4'ü Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Konu başlığı altındaki makalelerin dergideki bütün makalelere oranı %3,7'dir. Oyunlarla ilgili yazılar oyuncaklarla ilgili olanlardan daha fazladır. Oyuncaklarla ilgili sadece 5 makale vardır. Bu makaleleri Mehemed Elfet, Ülker Ocakar, Mehemed Abidinpur, Rüya Rak ve Solmaz Balayi yazmıştır. Konu hakkında en çok yazıya sahip olan kişi 8 makaleyle Ehad Ferehmendi'dir. Ferehmendi oyunlarla ilgili özel sayıların ön sözlerini ve İran'ın çeşitli bölgelerinde oynanan çocuk oyunlarının oynanma şekli hakkında bilgi vermiştir. Susan Nevadeh Razi beş makaleyle konu hakkında en çok yazan ikinci yazardır. Razi bazı oyunlar ve oyuncaklar hakkında yazmıştır. Dörder makaleyle konu hakkında en çok makale yazan kişiler Ali Mehemed Halefizengir ve Mehemed Abidinpur'dur. Halefizengir Germi'de oynanan oyunları anlatmıştır. Abidinpur ise İran'ın kimi yerlerinde oynanan oyunlar ve bir oyuncak ile ilgili makale yazmıştır. Konu hakkında makalesi olan diğer yazarlar; Ali Berazendeh, Davud Kasımpur, Babek Habibi, Mehemed Alipur Makdum, Mehemed Rıdvani, Solmaz Purnimet, Havar İbadi, Ali Zaferhah, Telnaz Nimeti, Rahim Kablnijad, Mesud Sebzi, Ekber Devletşahi, Hüseyin Penahi, Alireza Sarrafi, Mehemed Elfet, Aytek Paşainyan, Ülker Ocakar, Hasan M. Caferzade, Feridun Mehemedi, Parisa Dadaşpur, Semir Kahyaoğlu, İlyas Emir Hasani, Nasır Razi, Nimetullah Caferi, Argu, Rüya Rak, Nefis Sinafer, Gulamrıza Komicani, Mecid Resuli ve Solmaz Balayi'dir.

“Halk Eğlenceleri ve Sporlar ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 2 adet yazı vardır. Bu yazılardan her ikisi Türkçe olarak yazılmıştır. Söz konusu 2 makalenin dergideki tüm makalelere oranı % 0,12'dir. Ali Dehkani Azer ve Behram Elçin bu konuda makale yazan yazarlardır. Her iki yazar yetişkinlerin oynadığı birer oyunu tarif etmiştir.

El Bilimi'nde "Adlar ile İlgili Yazılar" başlığı altında incelenebilecek 18 adet yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan 14 tanesi Türkçe, 1 tanesi Farsça ve 3 tanesi de Farsça- Türkçedir. Konu hakkındaki makalelerin dergideki tüm makalelere oranı % 1, 13'tür. Bu konuda M. Güneyli ve Ramin Cebrailli 2'şer makaleyle en çok yazıya sahip olan yazarlardır. M. Güneyli aile akrabalık unvanları ve Meşin'deki yer adları, Ramin Cebrailli Andırgan'daki bazı yer isimleri ve bir isim verme geleneği hakkında yazı yazmıştır. Sima Abdi, Samed Çaylı, Ekber Agayi, Asger Merzipur, Alireza Sarrafi, M. Hikem Abadi, Kudret Ebulhüseyni, İsmail Kenani, Mecid Şahseven, Feriş Niri, Alican Emre, Behram Esdi, Gulamrıza Komicani, İhsan Kasımhane, Galibe Haniyeva ve Ali Mehmed Halefizengir konu hakkında makalesi olan diğer yazarlardır. Sima Abdi Buğda köyündeki yer adları, Samed Çaylı Türklerin isim verme anlayışlarındaki Totemizm ve Animizm etkisi, Ekber Agayi insanlara verilen bazı lakapların anlamları, Asger Merzipur Miyana'daki bazı mahalle adları, Alireza Sarrafi Tebriz Çarşısı'ndaki bazı dükkân sahiplerinin lakapları ve lakap alma sebepleri, M. Hikem Abadi ve İsmail Kenani lakap vermenin sebepleri, Kudret Ebulhüseyni Sehlan'daki bazı ırmak isimleri, Mecid Şahseven, Feriş Niri ve Alican Emre müşterek yazdıkları makalede Şahsevenlerde kız çocuklarına verilen isimler, Behram Esdi Türklerin isim verme geleneği, Gulamrıza Komicani Çehregan köyündeki yer isimleri, İhsan Kasımhane Borçalı'da çocuklara ad verme ile ilgili bir gelenek, Galibe Haniyeva Farsçalaştırılmış Türkçe yer isimleri ve Ali Mehmed Halefizengir Kürşad adının kökeni hakkında yazmışlardır.

"Halk Bilimi ile İlgili Diğer Yazılar" başlığı altında 63 tane makale bulunmaktadır. Söz konusu 63 makalenin 56'sı Türkçe, 5'i Farsça, 2'si Farsça- Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Bu makalelerin dergideki bütün makalelere oranı % 3, 97'dir. Söz konusu makalelerde folklorun özellikleri, folklorun tanımı, folklor materyallerinin toplanmasının önemi, folklor materyallerinin toplanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar, maddi folklor numuneleri, kimi folklor araştırmacılarının hayatı ve çalışmaları, folklor ve kadın, dergideki kimi yazarların folklorik hatıraları, taşbasma folklor kitapları, folklorumuzda su ve ateş, Türk folklorunda Tat folklorundan izler ve Azerbaycan halk edebiyatında Hz. Muhammed ile

ilgili konular işlenmiştir. Bu başlık altında en çok yazısı bulunan kişi on dört makaleyle Susan Nevadeh Razi'dir. Razi genellikle çocukluk ve gençlik çağlarına ait folklorik hatıraları anlatmış ve bazı sayıların ön sözlerini kaleme almıştır. Konu hakkında en çok yazısı olan ikinci kişi sekiz yazıyla Alireza Sarrafi'dir. Sarrafi folklorik hatıra, folklor ve kadın, folklorun tanımı, Türk folkloruna Tat folklorunun etkileri üzerine yazılar yazmıştır. Sarrafi kimi sayıların ön sözlerini de yazmıştır. Kazım Abbasi beş yazıyla konu hakkında en çok yazan üçüncü kişidir. Abbasi folklorun önemi ve özellikleri, maddi folklor ve folklor araştırmaları üzerine yazmıştır. Konu hakkında yazısı olan diğer kişiler; Hac Halil Seyadi, Alireza Zihak, Mehemed Rezaki, Alireza Nabdell, Solmaz Purnimet, Tohid Melikzade, Rıza Hemraz, Cefer Bezergemin, Nigar Heyavi, Rukiye Kebiri, Ağaverdi Halık, Hüseyin M. Güneyle, Galib Sayılov, Mehseti İsmail, İbrahim Arslan, Arif Acaloğlu, Muharrem Kasımlu, Behlül Abdullah, Münire Ekberpuran, Ehad Ferehmendi ve Mezahir Tesmasbpur'dur.

“Dil, Tarih, Coğrafya ve Diğer Konular ile İlgili Yazılar” başlığı altında incelenebilecek 228 adet yazı vardır. Bu yazılardan 163'ü Türkçe, 55'i Farsça, 10'u Farsça- Türkçe olarak yazılmıştır. Konu başlığı altındaki yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 14, 37'dir. Bu konu başlığında yerel sözler, lehçeler, bazı mimari eserlerin tarihi, Şamanizm, kuşların yuva yapması, kahvehaneler, su değirmenleri, renkler, kültür, kimi kelimelerin kökeni, kimi araştırmacıların hayatı ve edebi kişiliği, aile yapısı, kadının rolü, bazı köyler, tamgalar, bazı edebi eserler, İran'da yaşayan Türklerin nüfusu hakkında yazılar vardır. Bunlar dışında El Bilimi Derneği'nin aylık toplantı raporu, El Bilimi dergisinin resmi olduğunu belgeleyen bir yazı, sergi ve müze raporları, okur mektupları, gelecekte yayımlanacak sayılar, bazı sayıların ön sözleri de burada yer almıştır. Bu başlık altında en çok yazısı olan kişi 26 yazıyla Alireza Sarrafi'dir. Sarrafi yerel sözlerin toplanması ve yazılış biçimi, argo sözler, çocuk dili, Habib Sahir'in notları, İran'daki Türklerin nüfusu, El Bilimi'nin yayımladığı özel sayılar, Temsil ve Mesel kitabı hakkında yayımlanmış tenkitler, raporlar, Azerbaycan kültürü, El Dili ve Edebiyatı dergisi, Kuçan, Hondab, Buin, Kakazan, Lelin, Sungur ve Deregez'e ait yerel sözler hakkında yazılar yazmıştır. Sarrafi

ayrıca bazı raporlar ve kimi sayıların ön sözlerini de kaleme almıştır. 7'şer yazıyla konu hakkında en çok yazısı olan ikinci yazarlar Ahmed Cevadi ve Kudret Ebulhüseyni'dir. Cevadi Çarburç köyü hakkında yazılar yazmıştır. Köydeki bazı dükkânlar ve kişiler, köyün yakınında eskiden bulunan bir kavaklık, kuşların yuva yapma süreci ve Çarburç adının kökeni hakkında yazılar yazmıştır. Kudret Ebulhüseyni'ye Sehlan köyü hakkında yazılar kaleme almıştır. Ebulhüseyni ayrıca Sehlan adının kökeni, Sehlan'ın tanıtımı, Sehlan'daki tarihi yerler, Sehlan'daki bazı aileler, Sehlan'a özgü kelimeler ve bazı hatıralar hakkında yazmıştır. Ayrıca hem Ahmed Cevadi hem de Kudret Ebulhüseyni'nin biyografileri de mevcuttur. Susan Nevadeh Razi 6 yazıyla bu başlık altında en çok yazısı olan üçüncü kişidir. Razi dernek toplantıları ile ilgili raporları ve bazı sayıların ön sözlerini kaleme almış ve bazı anılarını anlatmıştır. Bu konu başlığı altında yazısı olan diğer kişiler şöyledir; Kazım Abbasi, Perviz Zare Şahmarasi, Seyid Haydar Bayat, Cemal Ayrımlu, Mehemed Alipur Makdum, Esedullah Merdani, Hüseyin Hoşbatın, Seyid Murteza Hüseyini, Mehemed Ali Nikabi, Siyamek Hasanalizade, Ehad Ferehmendi, Mehemed Ali Ocaki, Solmaz Purnimet, Ahmed Eşrefi, Mehebbet Ferugi, Sübhan Masum, Fahreddin Kuliyeş, Alaaddin Kuliyeş, Hidayet Hisari, Ali Mehemed Halefizengir, Ülker Ocakar, Hasan M. Caferzade, Mustafa Rezaki, Habib Sahir, Mehub Dadaşpur, Firanek Ferid, Rüya Rak, Süreyya Kasımezade, Sedyar Vazife, Alparslan Sarrafı, Mehemed Ali Nihavendi, Erol Kayra, Fatma Zülfı, Samed Çaylı, Münire Ferid Hüseyini, Rukiye Alikuliyan, Behmeram Behramreşid, Ebulfazıl Firdevsi, Ali Ramazani, Esedullah Emiri, İhsan Kasımhani, Firuz Refahi, Rıza Hemraz, Tansu, Ekber Rızayi, Zehra Abdar, Galibe Hacıyeva, Güneş Emani, Kasım Türkan, Ekrem Hamid Aliyar, Nilüfer Ahmedi, Zekiye Zülfikari, Ali Hacılı, Gulam Behrami, Mehemed Rezaki, Behzad Behzadi, Mehemed Nurzade, Ali Ekber Torabi, Nizami Hudiyeş, Mecid Emin Möeyyid, Ali Berazendeh, Ali Asger Cemrasi, Abdullah Vaşgani Ferahani, Ziver Abbasi, Vahid Muinifer, İsmail Musalı, İsa Doğanlı, Sima Melekpur, Gulamrıza Komicani, Ezem Resuli, Zehra Abdullahi, Ekrem Hasanhani, Ebulkasım Muradi, Esed Komicani, Mehemed Agamehemmedi, Ahmed Amireay, Ali Ekber Akçakehrizi,

Fatma Akçekehrizi, Hasan Çehregani, Ruhengiz Mehli, Kasım Cavid Rad, Zehra Ekremi, Gulamrıza Golabi, Tayyibe Kasımhani, Daryuş Behaduri, H. Muzafferi, İsmail Salaryan, Aziz Mirzayi, Emir Mölevi, Efsun Sultani, Rahim Kablnijad, Cevad Yegani, Vaide Haşmeti ve Ali Şamil Hüseyinoğlu'dur.

El Bilimi dergisinde çeşitli kitaplar hakkında tanıtım yazıları da yayımlanmıştır. “Kitap Tanıtım Yazıları” başlığı altında kitaplar üzerine 29 yazı yazılmıştır. Toplam olarak da 31 kitaptan bahsedilmiştir. Kitap tanıtım yazılarının 24’ü Türkçe, 5’i Farsça’dır. Bu yazıların dergideki bütün yazılara oranı % 1, 8’dir. Kitap tanıtım yazılarının çoğunun yazarı belli değildir, 14 yazı yazarlar heyeti tarafından kaleme alınmıştır. Yazarlar heyetinden sonra en çok tanıtım yazısı olan kişi Nevid Mehemedi’dir. Mehemedi Tebriz’in Mahalli Oyunları, Cifri Luis’İN Telif Ettiği Dede Korkut Kitabı, Horasan Türklerinin Kültürüne Bir Bakış ve Horasan Türklerinin Edebiyatına Bir Bakış kitapları hakkında yazmıştır.

El Bilimi dergisinde makalelerle birlikte çeşitli kişilerle yapılan “Söyleşiler” de yer almıştır. Bu söyleşiler İran’da yaşayan ve sanatın çeşitli dallarıyla meşgul olan insanlar, âşıklar, devlet görevlileri ve derginin yazarlarıyla yapılmıştır. Dergide toplam 31 tane söyleşi vardır. Bunlardan 16’sı Türkçe, 15’i Farsça yazılmıştır. Söyleşilerin dergideki tüm yazılara oranı % 1, 95’tir. Dergide en çok söyleşi yapan kişi İhsan Kasımhani’dir. Kasımhani Komican valisi mühendis Süleymani, Merkezi eyaleti kültür bakanlığı temsilcisi doktor Hüseyini, Ali Ekber Akçakehrizi, Âşık İbad, Âşık Derviş ve Ali Rıza Atabeki ile toplam 6 adet söyleşi yapmıştır. Ehad Ferehmendi’nin yaptığı 4 söyleşi de dergide yer almıştır. Ferehmendi Hasan Rızazad, heykeltıraş Gülsüm Ahmedi, Saksıcı Meliha Jalepur ve Samed Memduhi ile söyleşi yapmıştır. Susan Nevadeh Razi dergi için üç söyleşi yapmıştır. Razi Nefis Sinafer, Mahmud Rufiger Hak ve yönetmen Haide Muradi ile söyleşi yapmıştır. Bütün bunlar dışında Alireza Zimk, Alireza Zihak, Mehemed Rezaki, Davud Hüda Kerimi, Kazım Abbasi, Hasan Babayi, İsfendiyar Sepheriniya, Sara Enzeli, Ekrem Heyrhah, Ülker Dağkızı, Ahmed Cevadi, Güneş Emani, Minyare Ekberpuran, Mahmud Yusufpur, Zeyneb Fereci, Kebiri Mir Hüseyini ve Nefis Sinafer’in yaptığı

söyleşiler de dergide yer almıştır. Alireza Zimk Âşık Abbas Tac Hatuni, Mehemed Rezaki ve Davud Hüda Kerimi El Bilimi yazarlarından Süreyya Bahşı, Kazım Abbasi sazband Yunus Meşinci, Hasan Babayi Nasır Menzuri, İsfendiyar Sepheriniya Âşık Yusuf Orhanes, Sara Enzeli Seyid Selamet, Ekrem Heyrhah dans eğitmeni Sebile Hıyabani, Ülker Dağkızı gümüşçü Zehra (Lida) Hanım, Ahmed Cevadi zurnacı Muhsin Muhtari, Güneş Emani meddah Mehemed Emani, Minyare Ekberpuran Alireza Sarrafi, Mahmud Yusufpur Nimet Hamitzade, Zeynep Fereci ressam Azita Vahdetdost, Kebiri Mir Hüseyini ve Güneş Emani tar ustası Sahab Paşazade ve Nefis Sinafer de Esedullah Merdani ile söyleşi yapmıştır. Ayrıca haber ajansı ANAC'ın Alireza Sarrafi ile folklor üzerine yaptığı söyleşi de El Bilimi'nde yer almaktadır.

El Bilimi dergisinde makaleler dışında fotoğraflar da bulunmaktadır. “Fotoğraf Albümleri” başlığı altında 8 tane fotoğraf albümü vardır. Bazı fotoğrafların sanatçıları belli değildir. Susan Nevadeh Razi Tebriz'deki Muharrem Müzesi, Rahim Kablnijad Muharrem ayındaki ritüeller, Pervin Nurizade eski Astara'ya ait görüntüler, Ali Ekber Akçakehrizi Bozoçlu'daki bir müze hakkındaki fotoğrafları dergide yayımlanmıştır. Başlık altında sanatçısı belli olmayan 4 tane fotoğraf albümü de bulunmaktadır. Bunlar Astara'daki evler; Meragey, Karakan, Kum ve Kazvin'deki Şahsevenler ve Kırkkızlar Bulağı ile geleneksel Şahseven halıları ve Hanım Aliye Daniş'in eserleri üzerinedir.

El Bilimi dergisinde “Ölüm İlanları” da yer almıştır. Bu ilanlar önemli bir şahsiyetin, dergi yazarlarının yakınlarının vefatı üzerine ya da İran'da meydana gelen doğal afetlerde yaşanan ölümler üzerine yazılmıştır. Toplam 6 adet ilan vardır. Bu ilanlar Gülkayıt Cevanşir, Ahder Hanım Bedevestani, Leyla Hanım Zakiri, Kerbelayi Allahverdi Namur, Âşık Gafar İbrahimi, Hasan Mecidzade'nin kardeşi ve deprem felaketinde ölen kişiler için “El Bilimi Redaksiya Heyeti” tarafından yazılmıştır. Bütün ilanlar Türkçedir ve bu ilanların dergideki bütün yazılara oranı % 0, 37'dir.

Aşağıda El Bilimi dergisindeki makalelerin konu dağılımı hakkındaki istatistiksel veriler tablo hâlinde sunulmuştur.

	Yazar Sayısı	Makale Sayısı	Türkçe Yazılar	Farsça Yazılar	Türkçe-Farsça Yazılar
Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)	7	9	% 33, 33	% 44, 44	% 22, 23
Barınak, Konut (Halk Mimarisi)	13	15	% 66, 66	% 20	% 13, 34
Aydınlanma, Isınma	2	2	% 50	% 50	-
Ekonomi Türleri (Hayvancılık, Tarım-Rençperlik ve Avcılık)	12	13	% 76, 92	% 15, 38	% 7, 7
Halk Ekonomisi (Üretim, Tüketim ve Pazarlama)	8	9	% 100	-	-
Beslenme, Mutfak, Kiler	54	81	% 70, 37	% 27, 16	% 2, 47
Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; Zaman ve Mesafe Kavramları	6	6	% 66, 66	% 16, 66	% 16, 68

Halk Sanatları ve Zanaatları	13	15	% 53,33	% 46,67	-
Giyim, Kuşam, Süs	14	20	% 70	% 25	% 5
Halk Bilgisi	29	42	% 80,95	% 14,28	% 4,77
Halk İnanışları, Törelere, Âdetler, Gelenekler, Görenekler	85	138	% 81,88	% 7,97	% 10,15
Geçiş Dönemleri	45	63	% 79,36	% 11,11	% 9,53
Bayramlar, Karşılamlar, Uğurlamalar	55	71	% 74,64	% 11,26	% 14,1
Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler), Kalıp Sözler ve Sesler	4	8	% 100	-	-
Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler	11	11	% 54,54	% 27,27	% 18,19
Halk Edebiyatı	246	634	% 92,42	% 2,52	% 5,06
Halk Tiyatrosu	2	2	% 50	-	% 50

(Geleneksel Tiyatro)					
Halk Müziği, Müzik Araçları ve Halk Dansları	11	13	% 76,92	% 23,08	-
Çocuk Oyunları ve Oyuncakları	35	59	% 88,13	% 5,08	% 6,77
Halk Eğlenceleri ve Sporlar	2	2	% 100	-	-
Adlar	18	18	% 77,77	% 5,55	% 16,68
Halk Bilimi ile İlgili Diğer Yazılar	29	63	% 88,88	% 7,93	% 3,19
Dil, Tarih, Coğrafya ve Diğer Konular	106	228	% 71,49	% 24,12	% 4,39
Kitap Tanıtım Yazıları	11	29	% 82,75	% 17,25	-
Söyleşiler	21	31	% 51,61	% 48,39	-
Ölüm İlanları	1	6	% 100	-	-

Tablo 1: El Bilimi dergisinin istatistiksel verileri

3.2. El Bilimi Dergisinin Bibliyografyası

- Abadi, A. H. (1395/2016). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 150- 158.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 210- 221.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Bayatılar 6”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 61- 68.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 3”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 94- 99.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 4”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 29- 35.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 5”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 67- 77.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Uşak Nameleri”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 122- 126.

- Abadi, M. H. (1392/2013). "Tebriz'da Lakablar", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 58- 71.
- Abbasi, H. (1391/2012). "Salmas'da Gövek (Yallı) Raksı", *El Bilimi*, S. 42, ss. 9- 11.
- Abbasi, H. (1391/2012). "Üzerlik", *El Bilimi*, S. 42, ss. 24.
- Abbasi, K. (1389/2010). "Avaz Elheyir", *El Bilimi*, S. 26, ss. 8- 12.
- Abbasi, K. (1390/2011). "Azerbaycan Atalar Sözüde Kadın [Tahlil Mohtevaye Erzeşyabi Der Morde Cense Moannes Der Darbu'l- Meselhaye Azerbaycan]", *El Bilimi*, S. 29, ss. 42- 52.
- Abbasi, K. (1392/ 2013). "Bayram Oturumu Raporu". *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Bostanava'nın Heşindere Kendinde Kadın Geyimleri", *El Bilimi*, S. 44, ss. 19- 21.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Çille Gecesi: El Bilimi'nin Doğum Günü". *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1396/2017). "El Bilimi Sivil Toplum Kuruluşunun İlk Günden 96 (2017) Senesine Kadar Olan Raporu (Gozareş- i Ez Emelkerd- i Muessese- i Gayri İntifaî Azerbaycan El Bilimi Ez İptida Ta Konun [Ez Zemistan 87 Ta Bahar 96])". *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1388/2009). "El Bilimi'nin Sözü: El Bilimi Mecuz Aldı". *El Bilimi*, S. 6, ss. 3- 4.
- Abbasi, K. (1388/2009). "El Bilimi'nin Sözü: Merasimlerin Mürekkebliği", *El Bilimi*, S. 4, ss. 1- 2.
- Abbasi, K. (1387/2008). "El Bilimi'nin Sözü: Neden 21'ci Yüz İllikde Folklor", *El Bilimi*, S. 1, ss. 1- 2.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Elat Geyimlerinden Kalaş Tayfasında Kadın Geyimi", *El Bilimi*, S. 43, ss. 43- 47.
- Abbasi, K. (1387/2008). "Folklorun Özellikleri", *El Bilimi*, S. 2, ss. 3- 5.
- Abbasi, K. (1390/2011). "Ha Mamani, Mamani", *El Bilimi*, S. 32, ss. 19.
- Abbasi, K. (1392/2013). "Latifeler: Gülmece Kaynakları [Letifeha: Menabei Tenz]", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 43- 51.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Maddi Folklor Numuneleri", *El Bilimi*, S. 49, ss. 27- 28.

- Abbasi, K. (1393/2014). “Makalelerin Düzen Kılavuzu”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 2- 3.
- Abbasi, K. (1389/2010). “Nagıllarımız Zenginliklerimiz”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 4- 7.
- Abbasi, K. (1392/2013). “Nehend Kendinde Kadın Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 15- 20.
- Abbasi, K. (1391/2012). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 2.
- Abbasi, K. (1396/2017). “Ön Söz Yerine: Sistem Çerçevesinde Folklor Araştırmaları”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 4- 6.
- Abbasi, K. (1391/2012). “Salmas Kadın Giyimleri”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 14- 18.
- Abbasi, K. (1390/2011). “Sazbend Yunus Meşinci ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 9- 18.
- Abbasi, K. (1393/2014). “Sebedçilik”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 32- 37.
- Abbasi, K. ve Melikzade, T. (1393/2014). “Salmas'ta Muharremlik Merasimine Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 40- 44.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Ağacdan Kolçağın Nagılı (Car Car Kızı Car Car)”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 86- 88.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Alça- Erik Aşı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 99.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Bir Şehhede Kerbela Tarihi Ya Ferazhayi Ez Tarih- i Şia ve Kerbela”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 30- 54.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Daş Kalem Boranisi- Daş Kalem Aşı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 98.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Horra”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 99.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Kadim Tebriz'de Yaygın İnanclardan”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 38- 40.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Karahana Nagılı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 113- 118.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Kaş Öleydi, Tuş Öleydi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 157.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Korhuluk Götürmek”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 79- 80.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Mesellerimiz Harda İşlenir”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 201- 203.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Mesellerin Kökü Hardandır”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 53.

- Abbasi, Z. (1396/2017). “Nazardan Korunmak”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 75- 76.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Ocakdan Getse De Bucakdan Getmez”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 158.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Şirin Hatalar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 158- 159.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Şirin Hatalar”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 110- 113.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Umma Vurmak”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 77- 78.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Unutulmuş İşler ve İşçiler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 226- 227.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Yarpak Dolması; Azerbaycan Hanımlarının Sünneti Yemeklerinden”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 96- 97.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Yer Kökü Kaykanağı ve Halvası”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 196.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 98- 100.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Cingir”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 95- 97.
- Abdar, Z. (1395/2016). “Kabeli Yemeği”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 50- 51.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Kış Merasimleri, Çille Gecesi Münasebetiyle”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 133- 138.
- Abdar, Z. (1395/2016). “On Yaşım Varıdı”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 22- 23.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Ruzunun Bolluğu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 93- 95.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Şeyh Ali Ağa”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 224- 225.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Şeytan Nagılı”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 110- 111.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Tebriz Deyimleri ve Atasözlerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 164.
- Abdar, Z. (1397/2018). “Tebriz Hikayeleri”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 124- 125.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Tebriz İnaclarından”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 222- 223.
- Abdar, Z. (1393/2014). “Tebriz'de Kadim Toy Debleri”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 68- 71.
- Abdar, Z. (1395/2016). “Tırna Vırdı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 77.
- Abdi, S. (1389/2010). “Buğda Kendinde Neçe Adın Halk Arasında Kökü [Rişeyabi Çend İstilah Der Miyan- e Merdom Rustay- e Buğda]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 47- 48.

- Abdili, R. (1397/2018). “Adahlı Kızlara Koç Kurbanlığı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 41- 42.
- Abdili, R. (1396/2017). “Deva Oyunu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 112.
- Abdullah Vaşgani Ferahani. (1396/2017). *El Bilimi*, 95/5.
- Abdullah, B. (1396/2017). “Şifahi Halk Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 44- 51.
- Abdullahi, Z. (1397/2018). “Anadilinin Çocuklara Öğretilmesi ve Aktarılması Konusunda Kadınların Önemi [Nekşi Zenan Der İhya ve İntikal- i Zeban- i Maderi Be Ferzendan]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 68- 71.
- Abdullahpur, A. (1396/2017). “Savalan Bayatıları”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 106.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Azerbaycan'ın Milacerd ve Culfa Mıntıkasında Çömçe Hatun Merasimi [Merasim- e Çömçe Hatun Der Milacerd ve Colfay- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 85- 87.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Bayatıları [Bayatıhay- e Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 143- 146.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Koşmacaları”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 43- 44.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Tapmacalarından [Nefrinhay- e Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 9- 11.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018) . “Milacerd Tapmacalarından [Nemunchay- ı Ez Çistanhay- e Rayic Der Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 35- 40.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd ve Erdebil'de Köse Gelin Merasimi [Merasim- e Kosa Gelin Der Milacerd ve Erdebil]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 100- 104.
- Abdülhüseyni, Y. ve öte. (1397/2018). “Borçalı Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 102/8, ss. 112- 202.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Çayherzen Kendinde Ana Bala Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 81- 82.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Deli Kardaş, Akıllı Kardaş”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 107- 109.
- Abidinpur, M. (1395/2016). “Esen Kaldı Ekinler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 70- 73.

- Abidinpur, M. (1396/2017). “Karadağ Kendlerinde Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 76- 77.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Koz, Bez”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 110- 112.
- Abidinpur, M. (1391/2012). “Merend Şehrinde Uşakların Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 43- 49.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Merend'de Uşak Oyunlarından Bir Neçe Oyun”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 78- 80.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Sıçan Beyi”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 92- 93.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Siz Bu Oyunağa Ne Deyirsiniz?”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 117- 118.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 77, ss. 11- 15.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu 2: Konular ve Sorular”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 80, ss. 130- 138.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu 3”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 82, ss. 149- 156.
- Açaçılıyü, P. M. (1392/2013). “Miyana Bölgesinde Toy Debelerinden”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 7- 9.
- Açaçılıyü, P. M. (1392/2013). “Miyana'da Maişet Resimlerinden”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 10- 12.
- Açaçılıyü, P. M. (1392/2013). “Miyana'da Muharrem Gelenekleri [Merasem- e Moharrem Der Miyana]”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 13- 14.
- Açaçılıyü, P. M. (1392/2013). “Uşak Folklorundan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 47- 51.
- Açaçılıyü, P. M. ve Davudi, A. (1392/2013). “Ata Baba Sözlerimiz, Deyimlerimiz”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 29- 34.
- Açaçılıyü, P. (1392/2013). “Miyana'nın Gündoğdu Kendinde Fereş Tohuyan Kız Gelinlerin Tasnifleri”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 17.
- Afitab, L. (1395/2016). “Kırmızı Başmağım”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 148- 149.
- Afşar Şivesiyle Başka Türk Lehçelerinde Olan Kuş Adlarının Tatbiki. (1388/2009) . “*El Bilimi*” S. 7- 8.
- Agamehemmedi, M. (1397/2018). “Sefder Aşuri'nin Hayatı [Zendeginamey-i Sefder Âşeri]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 109- 116.

- Agamuhammedi, M. (1397/2018). “Üstad Rıza Mahmudi'nin Yaşamı [Zendeginamey- i Üstad Rıza Mahmudi]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 94- 100.
- Agayi, E. (1392/2013). “Adamlarla Bağlı Olan Sıfatlar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 35.
- Agayi, E. (1392/2013). “Ahir Çerşenbe ile Bayram Bizim Mahalde”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 2- 6.
- Agayi, E. (1392/2013). “Miyana Kendinde Peşeler ve El İşleri”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 15- 16.
- Ahengubnijad, N. (1389/2010). “Sultan Mehemed Nagılı”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 49- 51.
- Ahmedi, A. (1397/2018). “Azerbaycan'da Tekem ve Tekemçi Kültürü [Ferheng- e Tekem ve Tekemçi Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 60- 66.
- Ahmedi, A. (1397/2018- 1398/2019). “Babek'in Hamasası Azerbaycan'ın Âşıklar Rivayetinde”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 116- 121.
- Ahmedi, M. R. (1397/2018). “Nagıl Şirinliği, Çörek Itırı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 75- 76.
- Ahmedzade, H. (1398/2019). “Köroğlu”, *El Bilimi*, S. 112- 113, ss. 41- 44.
- Akayi, E. (1392/2013). “Kargışlar, Alkışlar ve Andalarımız Miyana ve Etraf Kendlerinde”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 29- 31.
- Akçakehrizi, A. E. (1397/2018). “Bozuçlu İlinin Resimhanesinin Sembolü Olan Hüner Toprağının Hikayesi [Hekayet- e Hâk- e Honer, Sembol- e Nakkaşaney- e İl- e Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 130- 142.
- Akçakehrizi, A. E. (1397/2018). “Bozuçlu'da Ünlü Bir İsim Olarak Mirza Borcali Bozuçluyi [Namdar- ı Bozuçlu "Mirza Borcali Bozuçluyi"]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 119- 124.
- Akçakehrizi, F. (1397/2018). “Aşk- ı Sina”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 148- 151.
- Akdam, B. K. ve Binevli, A. (1392/2013). “Koşmacalar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 33- 37.
- Ali Asger Cemrasi. (1396/2017) . *El Bilimi*, 95/5 .
- Alikuliyani, R. (1393/2014- 1394/2015) . “Ahir Çerşenbe Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 28- 31.

- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Arvad Boşamağa Da Vakti Yohdur", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 105- 106.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). "Bayatı Kumaşı Kitabından Seçilmiş Bayatılar", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 139- 140.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Bizov Nagılı", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 99- 100.
- Alikuliyani, R. (1395/2016) . "Çayda Hatın Eşref", *El Bilimi*, S. 68- 69, ss. 68- 69.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Geçmişde Tebriz İnanclarından", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 79- 80.
- Alikuliyani, R. (1393/2014- 1394/2015). "İlmekçiler", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 123- 126.
- Alikuliyani, R. (1395/2016). "İlmekçiler", *El Bilimi*, S. 75, ss. 23- 24.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). "İmam Aşısı", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 131- 133.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). "Korhu Götürmek", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 33- 35.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Kurd Eli ile Tutuculuk", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 78.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Merend'in Binab Kendinde Tendir Düzeltmek Ya Da Tendir Koymak", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 72- 73.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Muharrem Ayında Nezir Vermek", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 88- 89.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Ortak Arzular", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 136- 137.
- Alikuliyani, R. (1396/2017). "Orucluk", *El Bilimi*, S. 89, ss. 69- 70.
- Alikuliyani, R. (1396/2017). "Sorgu", *El Bilimi*, S. 88, ss. 160- 162.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Zingiro", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 107.
- Alinijad, A. (1396/2017). "Âşık Musıkisi, Değerli Miras [Musiki Âşık, Miras- e Gerenbaha]", *El Bilimi*, S. 97, ss. 100- 101.
- Aliyani, A. (1390/2011). "Halhal Kendlerinde Dam Basdırma", *El Bilimi*, S. 39, ss. 18- 19.
- Aliyar, E. H. (1395/2016). "Aliyar Kendinde Muharremlik Debleri", *El Bilimi*, S. 81, ss. 24- 29.

- Aliyar, E. H. (1393/2014). “Ehl- i Beyt Şairesi Ümmü Leyla 'Keniz Fatma””, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 102- 104.
- Amireay, A. (1397/2018). “Amire Köyünün Monografisi [Teknegari - Monografi- Rustay- e Amire]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 55- 57.
- Amireay, A. (1397/2018). “Esedullah Amireay Ahund Molla'nın Şiirleri ve Yaşamının İncelenmesi [Berresi Zendeginame ve Eşar- e Ahund Molla Esedullah Amireay]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 101- 108.
- Argu. (1396/2017). “Halaç Türkleri ve Bağdadi Şahsevenleri Arasında Gap Oyunu [Gap Bazi Der Miyana İl- e Şahseven- e Bağdadi ve Torkan- e Halac Bazıy- e Cofte]”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 145.
- Ariyapur, H. (1396/2017). “Soğan Şilesi (Şele Piyaz)”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 92- 93.
- Arpatepeli, F. E. ve Rezaki, M. (1395/2016). “Nemin'den Bir Nagıl”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 98- 101.
- Arslan, İ. (1395/2016). “Folklorun Özellikleri (Hususiyetleri)”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 46- 47.
- Askeri, Y. (1390/2011). “Nemin'de Kış Adabı ve Taksimler [Taksim ve Adab- e Zemestani Der Nemin]”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 18- 29.
- Aslanof, E. (1395/2016). “Azerbaycan Toy Merasimlerinden Gelin Getirme”, çev. Mehemmed Rıza İsmailzade, *El Bilimi*, S. 77, ss. 78- 84.
- Âşık Aslani. (1389/2010, Mehr). *El Bilimi*, 22.
- Âşıklar Dünyasına Başsağlığı. (1397/2018, Azer) . *El Bilimi*, 107.
- Âşık Ya Da Aşk [Âşık, Aşk Ya]. (1393/2014- 1394/2015, Esfand, Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.
- Aşuri, D. (1387/2008). “Simurg Kuşu”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 11- 15.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Eski Ekincilikle İlgili Deyimler ve Milacerd'de Hissenin Bölünmesi [Nevhey- i Taksim- i Zeminhay- e Şeş Dang Milacerd Be Hemrah- e İstilahat- e Kadimi Keşaverzi]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 11- 22.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd Bağlarının Taş Kapıları [Derhay Sengi Bağat- e Milacerd- Daş Kapı-]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 82- 84.

- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd'de Geleneksel Ekmeklerin Yapım Süresi ve Tandır Yapımı [Terz- e Saht- e Tenur ve Nehvey- i Pohte Nanhaye Sonneti Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 70- 78.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd'in Işıkları Üzerine Bir Tarihçe [Tarihçey- i Çerağhaye Ruşenayi Der Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 79- 81.
- Avşar, E. (1395/2016). “Ayaz Ata”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 62.
- Ay Başı Töreleri ve Adları. (1390/2011, Farvardin). *El Bilimi*, 28.
- Ayrımlu, C. (1389/2010). “Urnu Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 17- 27.
- Aytekin, A. (1391/2012). “Folklor Darağı ile”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 53- 55.
- Aytekin, A. (1389/2010). “Folklorumuzda Eski İnamlar”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 4- 7.
- Azad, E. (1395/2016). “Ağac Tutmak (Bir Deb ve Bir Deyim)”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 63.
- Azad, E. (1390/2011). “Göy Muncığım Kimdedi Menim Canım Ondadı”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 18.
- Azad, E. (1395/2016). “Sihirli Sözler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 78- 79.
- Azad, E. (1390/2011). “Tekemçiler (Sayaçılar)”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 8- 10.
- Azer, A. D. (1387/2008). “Nehend Kendinde Toy Oyunları: Üzük Tapmak”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 7- 8.
- Azerbaycan Oyunlarına Ayid Çap Olunmuş Kitablar. (1388/2009, Behmen). *El Bilimi*, 14- 15.
- Azeri, L. A. (1395/2016). “Atasözleri ve Deyimleri (Tebriz)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 102- 103.
- Azerlu, A. (1389/2010). “Dosta Başlayan Ata Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 23- 28.
- Azimniya, V. (1393/2014). “Tebriz Pazarına Mahsus Olan Etkinlikler [Merasem- e Ezadari Mahsus- e Bazar- e Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 92- 94.
- Babayi, H. (1388/2009). “Büyük Çille Bala Çille Ananelerine Bir Haşiye”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 54- 59.
- Babayi, H. (1390/2011). “Folklor Dünyasında Nasır Menzuri'ni Dinledim”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 43- 45.

- Babayi, P. (1396/2017). "Çügündür", *El Bilimi*, S. 94, ss. 156- 160.
- Badere, Z. (1393/2014). "Erdebil'de Doğum Debleri", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 91- 96.
- Badere, Z. (1393/2014). "Erdebil'de Muharrem Ayının Ezadarlığı", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 74- 76.
- Bağbankerimi, M. R. (1395/2016). "Zencan Âşık Destanlarına Bir Bakış [Nigahi Be Destanhay- i Âşık- i Zencan]", *El Bilimi*, S. 85, ss. 35- 42.
- Bahşı, F. (1396/2017). "Gelin ve Kaynana", *El Bilimi*, S. 98, ss. 67.
- Bahşı, S. (1389/2010). "Bayatılar", *El Bilimi*, S. 24, ss. 37- 39.
- Bahşı, S. (1389/2010). "Laylaylar", *El Bilimi*, S. 24, ss. 34- 36.
- Bahşı, S. (1389/2010). "Zencan'da Bir Neçe Atalar Sözü, Deyimleri", *El Bilimi*, S. 23, ss. 27- 28.
- Bahtiyari, F. (1392/2012). "Evsunlar", *El Bilimi*, S. 53, ss. 28.
- Bahtiyari, F. (1392/2013). "Kağazkenan Kendinde Ekin Yerlerinin Nece Bölümlenmesi", *El Bilimi*, S. 53, ss. 16.
- Bahtiyari, F. (1390/2011). "Koşabulak Folklorundan", *El Bilimi*, S. 37, ss. 14- 19.
- Bahtiyari, F. (1392/2013). "Uşak Folklorundan Örnekler", *El Bilimi*, S. 53, ss. 36- 46.
- Bahtiyari, F. ve Açaçılıy, P. M. (1392/2013). "Nagıllar", *El Bilimi*, S. 53, ss. 19- 24.
- Bakırı, R. (1392/2013). "Kaşkayı Folklorundan Asanekler", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 42- 44.
- Bakıryan, B. (1388/2009). "Tikantepe Afşarlarının Atalar Sözlere, Deyimleri", *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 34- 37.
- Balayi, S. (1395/2016). "Duymanc (Duymaş)", *El Bilimi*, S. 82, ss. 190.
- Balayi, S. (1397/2018). "Honça Kolçağı", *El Bilimi*, S. 108, ss. 42.
- Balayi, S. (1395/2016). "Kadim Esnafların Hesab Hattı 'Sayak'", *El Bilimi*, S. 77, ss. 31- 33.
- Balayi, S. (1396/2017). "Sarı Yağ", *El Bilimi*, S. 88, ss. 190- 191.
- Baş Sağlığı. (1392/2013, Farvardin). *El Bilimi*, 52.
- Başsağlığı. (1391/2012, Mordad). *El Bilimi*, 44.
- Baş Söz. (1393/2014, Aban/Azer). *El Bilimi*, 71- 72.

- Baş Söz. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, 26.
- Baş Söz. (1393/2014- 1394/2015, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.
- Baş Söz. (1392/2013, Şehrivar/ Mehr). *El Bilimi*, 57- 58.
- Baş Söz. (1393/2014, Şehrivar/ Mehr). *El Bilimi*, 69- 70.
- Bayat, A. (1389/2010). “Karı İneğinin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 47- 48.
- Bayat, S. H. (1388/2009). “Donuz (Donguz) Aylesine Ayid Adlar”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 19.
- Bayat, S. H. (1388/2009). “Zengan'dan Yerli Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 28- 30.
- Bebri, H. (1389/2010). “Birkaç Deyim, Atalar Sözü, Bayatı [Çend Estelah, Darbe'l- mesel, Bayatı]”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 22- 26.
- Behaduri, D. (1397/2018). “Beglerhan Kalesi [Kale- i Beglerhan]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 87- 95.
- Behrami, G. (1395/2016). “Keletin Köyünün Müzesinden Bir Rapor [Guzarişi Ez Muzi Rustay- ı Keletin]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Behramireşid, B. (1395/2016). “Âşık Mesihulla Rızayî Vefat Etti [Âşık Mesihulla Rezayî Dar- e Fani Da Veda Goft]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 38- 39.
- Behrengi, S. (1391/2012). “Leysanlar”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 2- 3.
- Behzadi, B. (1390/2011). “Astara İnançlarından”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 7- 11.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Astara Yerli Lügatleri ve Edebi Dilde Olan Karşılığı”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 65- 71.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Astara'da Türkçe Lehce ve Şive Özellikleri ve Yerli Sözcükleri”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 37- 64.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Atalar Sözü”, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 80- 82.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “Argo Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 24- 28.
- Berazendeh, A. (1393/2014). “Âşık Garib ve Şah Sanem Dastanı Neşir Tarihçesine Kısa Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 30- 36.
- Berazendeh, A. (1387/2008). “Aşık Oyunu”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 23- 32.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Aşura Ahşamı Tebriz Bazarında Şir Çıhartma”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 60- 61.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 3.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “El Bilimi'nin Sözü”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 2- 3.

- Berazendeh, A. (1392/2013). “Etgin Kalmış Binab Atalar Sözü Kitabı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 19- 22.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Geçmişden Günümüze Kimi İran'da Köroğlu”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 15- 20.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Halk Takvimi”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 178- 179.
- Berazendeh, A. (1397/2018- 1398/2019). “Hasa Hor Deyiminin Kökü”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 131- 132.
- Berazendeh, A. (1398/2019). “Haza Kitab Heft Vezir (Yedi Vezir Kitabı)”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 86- 92.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Kuş Çeşmesi”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 21- 22.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Molla Nasreddin ve Timur Beg”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 185.
- Berazendeh, A. (1393/2014). “Muhtarname ve Türkçe Muhtarnameler”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 95- 101.
- Berazendeh, A. (1392/2013). “Ölümlle Bağlı İnanclar ve Âdet Ananeler”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 81- 84.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Saticı Sözleri”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 51- 52.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “Sayaçı Sözleri”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 10- 12.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Tebriz'den Saticı Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 38- 40.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Tecridü'llugat Kitabında Atalar Sözü [Emsal ve Hekem Der Ketab- e Tecridü'llugat Molla Mostafa Molla Ali Oğlu Badkubi]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 37- 67.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Tutiname Ya Da Türkçe Olarak Kırk Tuti Kuşu [Tutiname Ya Çehel Tutiy- i Torki]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 48- 51.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Türkce Daşbasma Kitablarda Folklorun İzi”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 94- 101.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Yalanlama Nagılları”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 24- 34.
- Berazendeh, A. ve Şakir, P. (1393/2014). “Türkce Selim Cevahir Feruş Dastanı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 18- 26.
- Beyani, A. M. (1389/2010). “Bir Bayatıda Ana Ozanların İzi”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 36- 39.

- Beyatferd, B. (1396/2017). “Zencan Bölgelerinde Tuluk Çalhama Nağmeleri, Tuluk Ohşamaları”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 42- 51.
- Bezergemin, C. (1392/2013). “Dede Korkut Bitiği, Dünya Şöhretli Folklorik Şah Eseri”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 18- 22.
- Bir Neçe Söz. (1390/2011, Aban). *El Bilimi*, 35.
- Bir Neçe Söz. (1392/2013, Azer). *El Bilimi*, 60.
- Bildiri. (1392/2013, Aban). *El Bilimi*, 59.
- Bildiri. (1392/2013, 1393/2014, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.
- Bildiriş. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Binevli, A. (1392/2013). “Binab'ın Arvad Bazarı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 43.
- Binevli, A. (1392/2013). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 38.
- Binevli, A. (1392/2013). “Merasimler”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 39- 40.
- Binezirfer, E. (1391/2012). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 15- 17.
- Binezirfer, E. (1392/2013). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 33- 34.
- Birinci Zamime: Tebriz Ağzının Bazı Özellikleri, Seslerin Değişilmesi. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, 26.
- Borçalı Halısı Hakkında İran Halı Sitesinde Yayımlanan Bilgilerin Çevirisi [Tercüme- i Bahşı Ez İttihat Sayt- ı Fereş İrani Der Murad Kalıya Borçalı]. (1397/2018). *El Bilimi*, S. 102.
- Caferi, N. (1396/2017). “Merend'in Yegan Kehrizinden Uşak Nazlaması ve Laylalar”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 119- 121.
- Caferi, N. (1396/2017). “Yegan'da Olan Uşak Dünyası ve Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 87- 90.
- Caferi, N. (1396/2017). “Yekin Ülkesinin Alkış ve Kargışları”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 171- 173.
- Caferzade, H. M. (1391/2012). “Beş Daş, Üç Daş, Beş Duz, Üç Duz”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 34- 41.
- Caferzade, H. M. (1393/2014- 1394/2015). “Hamam Suyu ile Dost Tutmak”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 93- 94.
- Caferzade, H. M. (1392/2013). “Mamagan ve Tufargan Şehirlerinde Lepecilik ve Nohutçuluk Geleneksel İşlerine Bakış [Negahi Be Pişinehay- e

- Sonneti Lepecilik ve Nohudculuk Der Tufargan ve Mamagan]”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 68- 80.
- Caferzade, H. M. (1393/2014). “Serbazlar Kaçın Memmedguli Geldi”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 3- 5.
- Caferzade, H. M. (1393/ 2014). “Tufargan'da Bazı Geleneksel Oyunların ve Dansların Tanıtımı [Moarrefi Berhi Rakshay- e Sonnet- i ve Nemayiş- i Tufargan]”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 7- 12.
- Caferzade, H. M. (1393/2014). “Tufargan'da Tuğ Âdeti [Resm- i Tuğ Der Tufargan]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 77- 78.
- Caferzade, H. M. (1390/2011). “Uşak Folklorunda Ses Harmoniyasına Göre İşlenen Zarafatlar”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 8- 11.
- Caferzade, H. M. (1395/2016). “Yol Sözleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 37- 46.
- Caferzade, H. (1395/2016). “Şengül Mengül Masalının Karakter İsimleriyle İlgili Bir Yazı [Der Bab- e Esami Karakterhay- e Kıssay- e Şengül Mengül]”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 43- 47.
- Cavid, S. (1392/2013). “Mezeli Sözler (Latifeler)”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 79- 88.
- Cebbari, M. (1397/2018). “Güzel Ancak Pek Tanınmayan Köy: Vefs [Rustay- e Vefs, Ziba Emma Naşenahte]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 33- 38.
- Cebbari, M. (1396/2017). “Komican'da İnsan Yaşamı ve Çevrenin Doğaya Etkisi "Eski Adı: Bozoçlu" [Baztab- e Mohit Der Zendeği İnsanî Merdom- e Şehrestan- e Komican "Bozoçluye Sabek"]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 131- 141.
- Cebbari, M. (1397/2018). “Komican'da İnsan Yaşamına Çevrenin Etkisi "Eski Adı: Bozoçlu" [Baztab- e Mohit Der Zendeği İnsanî Merdom- e Şehrestan- e Komican " Bozoçluye Sabek"]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 23- 32.
- Cebbarisabk, M. (1392/2013- 1393/2014). “Çırağlar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 88- 95.
- Cebrailli, R. (1396/2017). “And Olsun Güneşe, Oda, Çırağa”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 70- 71.
- Cebrailli, R. (1396/2017). “Andırgan Kendine Ayid Bir Neçe Toponimin Açıklaması”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 114- 124.
- Cebrailli, R. (1396/2017). “Doğa Güçleri 'Tabiat Kuvvaları””, *El Bilimi*, S. 89, ss. 52- 55.

- Cebrailli, R. (1397/2018). “Göz Mıncığı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 26- 41.
- Cebrailli, R. (1397/2018). “Kızıl Alma Şöleni”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 24- 25.
- Cebrailli, R. (1397/2018). “Nine Kız”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 39- 40.
- Cebraillzade, K. (1396/2017). “Bir Neçe İbretli Nagıl”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 132- 138.
- Celuli, M. (1397/2018). “Eski Milacerd'de Buğday Biçmenin Adabı [Adab-e Derukenden Gendom Der Milacerd- e Kadim]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 7- 10.
- Cemali, Y. (1391/2012). “Kitab Tanıtımı: Bocnurd'dan Folklor Numuneleri”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 45.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Berile Teveh Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 123- 125.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Cik Cik Hanım Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 116- 122.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Isluh Isluh Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 137- 140.
- Cemrasi, A. A. (1388/2009). “Köse Gelin Merasimi”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 67- 72.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Şengül, Mengül, Gül Destesi”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 126- 132.
- Cemşidi, H. (1389/2010). “Binab'da Nazar Götürme”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 23- 24.
- Cenab Hüseyin Namver'den Bir Mektub. (1389/2010, Mehr). *El Bilimi*, 22.
- Cesur, F. (1393/2014). “Atılım Bahtım Açılısın”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 51- 53.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Adlara Tiringe Demek”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 103- 105.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ahmed Cevadi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 67.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Bibo Bit; Çarburcluların İnamında”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 102- 103.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Bu Ev Tekce Bizim Deyil”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 94.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Can Dermanı Da İstesiz Bu Tükanda Var”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 97.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Cin Tutan Ferec Emmi'nin Hikayesi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 100- 101.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburc İstılahları”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 72.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburc'ta Deyilen Beddualar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 75- 76.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Adının Anlamı [Vech- e Tesmiyey- e Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 106- 108.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Kadınlarının Geleneksel Baş Örtüsü Çarkat [Çarkat Puşes- e Sonneti ve Ayini Zenan- e Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 124- 125.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Kavaklıkları: Yok Olmaya Yüz Tutmuş Sermayeler [Kavaklıkhay- e Çeharburc: Semayehayi Ke Der Hale Nabudi Hestend]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 111- 113.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Türk Şivelerine Bir Bakış [Negahi Be Lehcehaye Muhavetei Zeban- e Torki Der Mentekeye Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 69- 74.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburçlu Ninenin Coşmaları”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 86.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Çille Gecesi Gelenekleri: Sıra Saldı ve Gün Sepmek [Adab ve Resum- e Caleb- i Çille Gecesi Der Çeharburc: Sıra Saldı ve Gün Sepmek]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 19- 21.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Ekmek Yapımı ile İlgili Deyimler ve Terimler [Terminha ve Estelahat- e Merbut Be Pohten- e Nan Der Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 75- 77.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç'ta Kurban Bayramı Geleneklerinin İlginç Bölümleri [Adab ve Resum- e Caleb- e Çeharburc Der Eyd- e Korban]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 109- 110.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Çille Gecesi Resimlerinde Gün Sepmek ve Sıra Saldı [Adab ve Resum- e Şeb- i Çille Der Çeharburc 'Sıra Saldı' ve 'Gün Sepmek']”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 36- 37.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Çobanın Sayak Yuhusu (Tenz Hikaye)”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 102.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Dağ Yemeği Pölük (Pölüh) [Pölük ' Pölü' Hurak- i Vehşi]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 119.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Duvak Kapma Geleneği [Merasem- e Duvak Kapma ' Duvak Kapmak']”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 128.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Düğün Geleneklerinden Bazısı: Kına Gecesi [Berhi Ez Adab ve Resum- e Caleb- i Erusi: Hına Gecesi Ne Revayte Tesavir- e Kedimi]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 120- 122.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ev İşleri (Sanayi- i Desti)”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 91- 93.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Halk Eğlencelerinden Birisi Yanıltma [Yanıltma: Yeki Ez Sergermihaye Goftari Merdom]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 116.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hayvanların Dili”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 77- 78.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hayvanlarla Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 84- 85.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Hesap Defteri Yerine Bir Ağaç; Çuhhat [Çohat; Çubi Be Çaye Deftere Hesab]”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 107- 108.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hitab: Tandırda Hitab Pişirme [Hitab: Gazaye Sonneti Tenuri]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 115.
- Cevadi, A. (1395/2016). “İlfide”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 96.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kadim Zamanlarda Çarburc'da Peşeler”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 68- 70.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Kara Çuha”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 19- 20.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kend Sındırma Geleneği [Merasem- e Kend Sındırma 'Kend Sınma']”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 129- 130.
- Cevadi, A. (1395/ 2016). “Kızıl Gül İtırı Geldi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 82- 83.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kuşların Yuva Yapması ve Yumurtlama Döneminin Başlaması [Şuru- ı Tohemgozari Ve Lanesazı- ı Perendagam]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 114.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Muharrem Ali'nin Gülüşleri: Gül Dünyaya, Dünya Gülsün Sana”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 98- 99.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Musahabe: Zirnaçı Muhsin Muhtari”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 87- 90.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Nazardan Sahlayan İşler ve Tutumlar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 73- 74.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ne Zaman Bize Konak Gelir?”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 71.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Nenni; Çarbuclu Uşakların Kadim Yatak Yeri”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 95.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Safer Aşı”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 79.
- Cevadi, A. (1395/ 2016). “Sahur Horozu [Obaşdan Horozu]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 126- 127.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Semeni Sahla Meni İlde Göverdirem Seni”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 80- 81.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Türkçede Farklı Adlarıyla Bir Böcek İsmi [Heşere- i Ba Çendin Nam- e Muhtelif Der Zeban- e Torki]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 123.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Uğurluk Merasimi [Merasim- i Uğurluk]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 117- 118.
- Cevanşir, S. (1388/2009). “Han Nenemin Sine Defterinden”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 46- 49.
- Cevanşir, S. (1390/2011). “Han Nenemin Sine Defterinden: Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 22- 23.
- Cevanşir, S. (1393/2014). “Mugan Folklorundan: Üzerliksen Havasan”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 49- 50.
- Cevanşir, S. (1392/2013). “Mugan İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 46- 49.
- Cevanşir, S. (1392/2013). “Mugan'da Daşlarla İlgili İnanclar”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 50- 52.
- Cevanşir, S. (1393/2014). “Nemin'in Orunc Kendinden Bir Neçe İnanc”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 41.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatında Adlar”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 48- 50.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Binab Söz Açımı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 23- 24.

- Çaylı, S. (1398/2019). “Çayhana- Kahvahana”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 47- 51.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Hörüklü Kız”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 85- 88.
- Çaylı, S. (1392/2013). “İkiliklerin İzi Coğrafya Adlarında”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 2- 9.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Kap Kaçuçular”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 38- 40.
- Çaylı, S. (1397/2018- 1398/2019). “Kend Bağlantıları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 93- 96.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Köroğlu Adında Oğ Sözü”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 16- 17.
- Çaylı, S. (1397/2018). “Köroğlu Usturesi”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 34- 37.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Peri Bulağından Rivayet”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 58- 59.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Zirve Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 45- 46.
- Çehregani, H. (1397/2018). “Hattat Zülfikarhan Darabi Çehregani [Hattat- e Çiredest Zolfekarhan Darabi Çehregani]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 157- 162.
- Çemensera, Z. (1395/2016). “Orucluk Yemekleri”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 65- 66.
- Dadaşpur, M. (1391/2012). “Kuşçu'da Üzüm ve Üzüm Tarlaları [Tak ve Takestan Der Kuşçu]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 24- 26.
- Dadaşpur, P. (1392/2013). “Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 25- 28.
- Dağkızı, Ü. (1393/2014). “Gümüşçü Zehra (Lida) Hanım'la Danışık”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 140- 151.
- Devletşahi, E. (1390/2011). “Alma Desem Gel”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 42- 48.
- Devletşahi, E. (1389/2010). “Cırttan Masalının Analizi [Tahlili Ber Kıssay- e Cırttan]”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 35- 41.
- Doerfer, G. (1391/2012). “Sekiz Halacca Atasözü”, çev. Mustafa Rezaki, *El Bilimi*, S. 40, ss. 23- 38.
- Doğanlı, İ. (1396/2017). “Bizim Kend”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 117- 119.
- Doğanlı, İ. (1396/2017). “Kaşkayı Atasözleri ve Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 69- 70.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Âdetler ve İnanclar”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 158- 161.

- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Folklorik Öyküler”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 162-177.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Hatıralara”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 155- 157.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Kudret Ebulhüseyni Sehlan”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 116.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Mekan İsimleri Ya Da Toponimler [Toponimha Ya Esami Mekanha]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 125- 126.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Savalan'da Vahşi ve Ehli Hayvanlar, Böcekler, Bitgiler ve Mahsulatın Adı”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 153- 154.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Savalan'da Yaygın Olan Bir Neçe Termin”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 151- 152.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan Irmakları [Rudhanehay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 124.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan Köyündeki Tarihi Mekanlardan Birkaçı [Çend Mekan- e Tarihi Der Rustay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 127- 133.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan Köyüne Özel Atalar Sözü [Darbu'l-Meselhay- e Mahsus- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 140- 150.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan/Savalan/Sağlan/Salan Köyünün İsmi'nin Etimolojisi [Rişeyşenası Nam- e Rustay- e Sehlan/Savalan/Sağlan/Salan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 119- 123.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan'ın En Eski Tayfalarından Seferli ve Dursun Ali [Dursun Ali ve Seferli Kadimlerin Tevayif- i Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 134- 138.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan'ın Tanıtımı [Moerrefi- e Rustay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 118.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Yemekler”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 153.
- Efendiyev, P. (1390/2011). “Sağıcı Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 2- 3.
- Ekber, M. H. (1395/2016). “Sarı Bülbül, Tahir Mirza ile Zühre Nagılı”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 8- 17.
- Ekberpuran, M. (1395/2016). “Âşık Sanatında Destan Geleneği Üzerine Alireza Sarrafi ile Bir Söyleşi [Gofteguyi Derbareye Honer- e Dastanserayı Âşiki Ba Alireza Sarrafi]”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 131- 146.

- Ekberpuran, M. (1396/2017). “Somut Olmayan Kültürel Mirasının Evrensel Günü [Roz- e Cehanı Miras- e Semii- Baseri]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 121-124.
- Ekberpuran, S. (1391/2012). “Muharrem Ayında Kadınların Cayigahları [Cayigah- e Zenan Der Ezadari Mah- e Moharrem]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 10- 13.
- Ekdam, B. K. ve Binevli, A. (1392/2013). “Nagıllar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 29- 32.
- Ekdam, M. N. (1391/2012). “El Ayağı Tahta Hanım”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 108- 112.
- El Bilimi’ne Gelen Mektublar. (1392/2013, Aban). *El Bilimi*, 59.
- El Bilimi’nin Sözü. (1389/2010, Hordad). *El Bilimi*, 18.
- El Bilimi’nin Sözü. (1389/ 2010, Ordibeheşt). *El Bilimi*, 17.
- Elçin, B. (1387/2008). “Zünüz Oyun Eğlencelerinden: Evlerde Kimin Evi”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 9- 10.
- Elfet, M. (1391/2012). “Dünyanın En Eski Oyuncağı”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 50- 51.
- Elfet, M. (1391/2012). “Tebriz Otak İçi Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 17- 23.
- Emani, G. (1393/2014). “Aarak Çekmek”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 56- 60.
- Emani, G. (1396/2017). “Dişlik”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 114- 116.
- Emani, G. (1397/2018). “El Bilimi Aylık Kadın Oturumlarının Raporu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Emani, G. (1396/2017). “Folklorçu Hanımların Yeni İlde İlk Oturumu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Emani, G. (1396/2017). “Hapban Hupban”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 83- 86.
- Emani, G. (1395/2016). “Hitab”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 49- 50.
- Emani, G. (1393/2014). “Hüseyin'e Yerler Ağlar Gökler Ağlar”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 4- 21.
- Emani, G. (1391/2012). “Kara Güney'de Fereş Tohumak Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 80- 87.
- Emani, G. (1395/2016). “Kargışlar (Erdebil Handevrinde)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 106- 107.

- Emani, G. (1392/2013). “Kızlıktan Analığa”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 45- 56.
- Emani, G. (1393/2014- 1394/2015). “Konakseverlik Yohsa Şöhretbazlık”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 76- 79.
- Emani, G. (1395/2016). “Meddah ve Meddahlık: Mehemmed Emani ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 73- 79.
- Emani, G. (1391/2012). “Odumlu Kadınlar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 91- 95.
- Emani, G. (1395/2016). “Sige Bacı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 128- 130.
- Emani, G. (1395/2016). “Taza Bey Gelin Üçün Bayramlık Aparmak”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 145- 147.
- Emani, G. (1392/2013- 1393/2014). “Tebriz'de Hana Gecesi Kız Evinde”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 65- 72.
- Emani, G. (1395/2016). “Toyuk Basdırmak”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 28- 30.
- Emani, M. (1395/2016). “Gemiçi, İspincan, Kehenmi, Bisindiz ve... Kendlerinde Yaygın Meseller ve Deyimlerden”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 199- 201.
- Emani, M. (1395/2016). “Meseller ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 198.
- Emcedyan, E. (1396/2017). “Küpe Han'ın Nagılı”, *El Bilimi*, S. 97- 98, ss. 97- 98.
- Emini, M. (1395/2016). “Al Arvadı Nagılları Urmu Adalarında”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 179.
- Emini, M. (1395/2016). “Ata Baba Sözleri ve Deyimler (İsbancan, Kehenmi, Gemiçi, Bisinduz ve...)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 104- 105.
- Emini, M. (1395/2016). “El Arvadı Nagılları Urmu Adalarında”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 179.
- Emini, M. (1395/2016). “Folklorik Uşak Şiiri”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 198.
- Emini, M. (1395/2016). “Geçi Gel Nagılı”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 36- 40.
- Emini, M. (1395/2016). “Horoz Pişiği Hardan Tapıb”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 88- 91.
- Emini, M. (1395/2016). “İsfencan Folklorundan: Al Arvadını Nece Tutarlar?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 180.
- Emini, M. (1395/2016). “İspincan, İnercan, Kehenmi, Pisindiz ve Gemici Kenlerinden İnanclar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 165.
- Emini, M. (1395/2016). “Kurban Meni Yeh”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 186- 188.

- Eminlü, H. (1393/2014- 1394/2015). “Şebister'in Vaykan Mıntıksında Kavurmalık Yapımı [Tehiye- ye Kavurmalık Der Vaykan- e Şebister]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 82- 84.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaygan'da Ekmek Yapımı [Tehiyye- ye Nan Der Vaygan]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 61- 63.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaykan Evlerinin Mimarisi [Memari Hanehay- e Vaykan]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 13- 17.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaykan'da Çerşenbesuri Merasimi [Merasim- e Çeharşenbesuri Der Vaykan]”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 49- 59.
- Emiri, E. (1395/2016). “Atalar Sözü ve Deyimler (İstılahlar)”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 45- 47.
- Emiri, E. (1395/2016). “Bibliyografi: Save'den Kitab Gelir”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 165.
- Emiri, E. (1395/2016). “Dağ Otlarının Adı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 99- 100.
- Emiri, E. (1396/2017). “Hundablı Mehcur (Mehcur Hundabi)”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 23- 25.
- Emiri, E. (1397/2018). “İki Haftada Anılarım”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 68- 74.
- Emiri, E. (1395/2016). “Korhak Oğlan”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 91- 97.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey Ağzından Bayatılar 1”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 59- 60.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey Ağzından Bayatılar 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 125- 126.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey'de Bazı Yerli Kelimeler”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 98.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey'den Dualar ve Beddualar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 121- 122.
- Emiri, E. (1395/2016). “Save- Hemedan Şivesinin Bazı Özellikleri”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 160- 161.
- Emiri, E. (1395/2016). “Saveli Âşık Rızali (Sengekli Rıza Ali)”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 23- 28.
- Emiri, E. (1395/2016). “Tap Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 85- 86.
- Emiri, E. (1396/2017). “Yahşılığa Yamanlık”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 143- 145.
- Emirpur, M. (1396/2017). “Buta”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 146- 149.

- Encevi, S. E. (1389/2010). “Hoy'da Çille Gecesi”, çev. Alireza Zihak, *El Bilimi*, S. 22, ss. 35- 36.
- Encevi, S. E. (1389/2010). “Hoy'da Hıdır Nebi Merasimi”, çev. Alireza Zihak, *El Bilimi*, S. 22, ss. 33- 34.
- Enzeli, S. (1391/2012). “Azerbaycan Köylerinde Taziye Merasimlerinde Kadınların Görevleri [Nakş- ı Por Reng- e Zenan- e Rustayi Der Merasim- e Terhim Der Rustahaye Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 17- 25.
- Ercan, T. (1995). “Enerji ve Enerji Kaynakları”, *Dünya Ekonomik Konseyi Türk Milli Komitesi Bülteni*, S. 2, ss. 33- 34.
- Erdebili, R. (1389/2010). “Ata Sözleri”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 16- 20.
- Erdebili, R. (1389/2010). “Atalar Sözü, Deyimleri 2”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 13- 22.
- Esdı, A. (1396/2017). “Tıkantepe (Tıkab) Mahalının Âşık Mektebi ve Âşık Havaları”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 102- 105.
- Esdı, B. (1395/2016). “Ad Unsuru Mezhebi Anlamalarda ve Türk Tarihinde”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 48- 52.
- Esdı, B. (1396/2017). “Uşak Dünyası ve Uşak Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 18- 22.
- Esdı, E. (1393/2014). “Karaçuha Var”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 75- 78.
- Esedullahı, R. (1390/2011). “Horasan Ziyaretine Müşerref Olmak Kaidaları”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 14.
- Eşrefi, A. (1390/2011). “Nemin'de (Nuşnek Kendinde) İşlenen Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 3- 7.
- Eşrefi, A. (1390/2011). “Şehid Sad Afrin İller Boyu Bizlere Kahraman Sayılacak”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 29- 32.
- Faizi, P. H. (1389/2010). “Kadın Bezeklerinden: Sürme”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 9- 10.
- Faizi, P. H. (1391/2012). “Muşata”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 88- 89.
- Farsimedan, Z. (1396/2017). “Ulduz”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 120- 126.
- Fatihi, A. (1397/2018). “Ağılar”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 103- 106.
- Fekur, V. (1391/2012). “Urmiye Yemeklerinden: Gözleme”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 32.

- Ferahani, A. V. (1396/2017). “Şah Abbas Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 134- 136.
- Ferazane, M. A. (1390/2011). “Uşaklardan Gelen Güzel Melodiler”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 21- 22.
- Fereci, Z. (1396/2017). “Eski Tebriz Pazarının Esnaflarının Ressamı Azita Vahdetdost ile Söyleşi [Mosahabe Ba Azita Vahdetdost Ressame Pişehaye Kadimi- e Bazar- e Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 156- 161.
- Fereci, Z. (1397/2018). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 126- 128.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Alana Kendi Otak Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 30- 33.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Ali Mehemed Kişi”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 23- 28.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Allah Uşağım Olmasın”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 27- 31.
- Ferehmendi, E. (1396/2017). “Allahlama Merasimi”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 14- 15.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ata Baba Sözlerinde Uşaklar”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 34- 37.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Azerbaycan Mutfağı: Şirniler”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 15- 18.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Azerbaycan'da Bayram Debleri”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 2- 15.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Azerbaycan'da Bayram Debleri”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 2- 15.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Azerbaycan'da Su Deyirmanları”, *El Bilimi*, S. 113, ss. 101- 139.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Bayatı Falı”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 2- 9.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Bayram Sözünü Daşıyan Deyimler ve Atalar Sözü”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 28.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Binab Kebabının Geleneksel Olarak Pişirilmesi [Şive- e Sonneti Poht- e Binab Kebabı]”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 3- 18.

- Ferehmendi, E. (1393/2014). “Boyakçılık Sanatkarı Üstad Memduhi”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 57- 61.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Boylu Kadın Hakkında İnamlar”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 3- 5.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Çille Tökme”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 15- 17.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Elin Dilinde Dolanan Alkışlar Kargışlar (Seyidava Kargışlarından Örnekler)”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 7- 10.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Fereş Tohuyan Uşaklardan Hatıra”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 32- 33.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Genc Sanatkar Heykeltıraş Gülsüm Ahmedi ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 101- 114.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Hak Alan Mehemmed Hak Vermez Mehemmed”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 15- 22.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Halk Yaşamında Latifelerin Rolü”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 52- 57.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Hıdır Nebi Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 20- 31.
- Ferehmendi, E. (1393/2014- 1394/ 2015). “Keçelin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 117- 118.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Azerbaycan Kaynaklarında Gülüş Kaynakları”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 96- 97.
- Ferehmendi, E. (1397/2018). “Koroğlu Kimliği ile Destanın Özellikleri”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 41- 53.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Meşe Beyi'nin Baltası”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 44- 45.
- Ferehmendi, E. (1393/2014). “Muharrem- Safer Merasimlerinde Kadınların Rolü”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 22- 39.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Nazarlama”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 26- 27.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Oyunlar 1”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 7- 14.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 5- 20.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 2- 4.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 2- 4.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 2- 5.

- Ferehmendi, E. (1397/2018). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 5- 10.
- Ferehmendi, E. (1397/2018- 1398/2019). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 5- 7.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 5- 8.
- Ferehmendi, E. (1392/2013- 1393/2014). “Sahsıcılık Sanatkarı Meliha Hanım Jalepur”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 138- 149.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Sulduz Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 38- 55.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Tebriz Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 24- 28.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Tepegözün Gözünün Çıhması”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 38- 39.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Üstad Mehemed Hasan Rızazad'la Danışık”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 33- 47.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Üzerliğim Tütsülen, Bed Nazarı Kör Eyle”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 18- 30.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Ziyaret Debleri”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 9- 14.
- Ferehmendi, E. , Razi, S. N. ve Elfet, M. (1391/2012). “Gül Gül”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 41- 42.
- Fereşbaf, Ş. (1393/2014). “Azerbaycan Yemekleri 2 Birinci Bölüm: Şorbalar”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 37- 39.
- Fereşbaf, Ş. (1392/2013). “Azerbaycan Yemekleri: Şorbalar 1”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 14- 20.
- Fereşbaf, Ş. (1393/2014). “Kovurma, Nicard, Tilde Terminlerinin Kökleri Hakda”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 40- 44.
- Ferid, F. (1391/2012). “Dili Korumak, Dili Arındırmak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 8- 9.
- Fersiabadi, İ. (1397/2018). “Ferisabad'da Süt Aşı Pişirme Geleneği [Merasim- e Süt Aşı Der Ferisabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 139- 140.
- Ferşi, A. R. (1392/2013). “Öküz (Boğa) Kanıyla Saçları Hınalanan Hörüklü Kız”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 35- 45.
- Ferugi, M. (1390/2011). “Savalan Lalasız Olmaz”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 33.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Abrı Sahlamak”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 146- 147.

- Firdevsi, E. (1395/2016). “Bağdadi Şahsevenlerde Yaygın Olan Bir Neçe Latife ve Rivayet”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 86- 90.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Bir Folklorik Hatıra”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 121.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Erdeşir Seyfihani'nin Yaşamının Bir Bölümü [Kısmeti Ez Zendeginame- e Erdeşirhan Seyfihani]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 40- 43.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Karınçağa ve Düşgün Kişi”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 161.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven El Bağdadi'de Neçe Atalar Sözü, Deyim, Kargış ve Alkış”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 114- 115.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven Elinde Kara Sözü'nün İşlenişi [Karburd- i Lefz- i Kara Der İl- i Şahseven]”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 163.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven Folklorundan Örnekler [Berhi Adat ve Resum- e Şahsevenha]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 61- 63.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahsevenlerde Ocağın Hürmeti”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 47- 48.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Şeseven Elinde Bir Neçe Resm (Göbek Kesme, Kara Sıfra Resmi)”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 62- 63.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Uşağın Ruzusu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 107- 108.
- Fiyuzat, M. (1396/2017). “Ön Söz Olarak: Azerbaycan'da Ağıtlar ve Mersiye Edebiyatına Kısa Bir Bakış [Ön Söz Olarak: Negahi Ecmali Be Edebiyyat- e Mersiye ve Honer- e Nohehani Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 105- 108.
- Folklorun Değeri ve Önemi [Ehemmiyet ve Cayiga Folklor]. (1396/2017, Behmen). *El Bilimi*, 97/6.
- Folklorun Önemi 1 [Ehemmiyet- i Folklor 1]. (1395/2016, Şehrivar). *El Bilimi*, 80.
- Furugi, M. (1390/2011). “Hur'da Yaşayanların Giyimi [Puşak- e Ahali Hur]”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 11- 13.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2010). “Bir Neçe Deyimin Kökü”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 21- 23.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Ağzında Atalar Sözü ve Deyimlerden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 20.

- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Folklorundan Örnekler [Numunehaye Folklor- e Salmas]”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 22- 24.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Folklorundan Örnekler: Evdeki Yerler ve Otaqlar”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 31- 35.
- Gafuriniya, A. A. (1392/2013). “Salmas'da Dam Suvamak”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 26- 29.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas'ta Türke Dermanlardan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 5- 8.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Dey). *El Bilimi*, 37.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/ 2011, Aban). *El Bilimi*, 35.
- Golabi, G. (1397/2018). “Âşık Mahmut'tan İki Hatıra [Duhatere Ez Âşık Mahmud]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 95- 98.
- Golabi, G. (1397/2018). “Borçalı 'da Âşık Sanatı [Huner- e Âşiki Der Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 71- 78.
- Gulami, G. (1391/2012). “Kuşçu'da Düğün Gelenekleri [Merasim- e Ezdevac Der Kuşçi]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 15- 23.
- Güneyli, H. M. (1395/2016). “Ali Kemal'in Hayatı ve Yaradıcılığı”, *El Bilimi*, S. 79. ss. 23- 35.
- Güneyli, H. M. (1392/2013). “Atasözleri, Meseller, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 109- 118.
- Güneyli, H. M. (1389/2010). “Deyimler, Meseller, Atalar Sözleri”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 15- 21.
- Güneyli, H. M. (1393/2014). “Folklor (El Bilimi/El Bilgisi) Ne Demekdir?”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 18- 22.
- Güneyli, H. M. (1388/2009). “Güney Mahalının Meşin Kendinde İnamlar ve Onlara Ayid Bazı Halk Âdetleri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 36- 39.

- Güneyli, H. M. (1388/2009). “Güney Mahalının Meşin Kendinde İnamlar ve Onlara Ayıd Bazı Halk Âdetleri”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 32- 38.
- Güneyli, H. M. (1390/2011). “Hacı Leylek ile Tülkü”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 23- 25.
- Güneyli, H. M. (1397/2018). “Meşin Kendinde Rivayetler- Hikayeler”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 43- 45.
- Güneyli, H. M. (1393/2014- 1394/2015). “Meşin Kendinde Yemekler”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 85- 86.
- Güneyli, H. M. (1393/2014). “Meşin'de Aile ve Kohumların Unvanları”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 28- 31.
- Güneyli, H. M. (1397/2018). “Meşin Kendinde Yer Adları”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 25- 35.
- Güneyli, H. M. (1397/2018- 1398/2019). “Yengi İl (Nevruz) Bayramı”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 27- 36.
- Güneyli, M. (1390/2011). “Şengil, Mengil, Piltövuc”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 40- 42.
- Habibi, B. (1388/2009). “Elat Oyunlarından 1”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 9- 11.
- Habibi, B. (1388/2009). “Elat Oyunlarından 2”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 12- 13.
- Habibi, B. (1388/2009). “Karadağ Elatları Hansı Hayvanları Sahlayır”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 3- 8.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Bağdatlı Yörüklerin Yaşamına Bir Bakış [Negahi Be Zendeği- e Âşayer- e İl- e Bağdadi]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 7- 13.
- Hacılı, A. (1396/2017). “Bir Gülmeli Rüya”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 104.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 147- 148.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Çille Merasiminden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 50- 55.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Günüz Nagıl Deyib Gece Dırnak Tutanın Akıbeti”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 139.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Hayvanların Çıhardığı Sesler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 164.
- Hacılı, A. (1396/2017). “Kadimki Cavanların Evlenmeği”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 148.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Şahseven Latifelerinden”, *El Bilimi*, S. 91- 93, ss. 91- 93.

- Hacılı, A. (1396/2017). “Şeseven Latifelerinden”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 89-90.
- Hacıyev, M. (1397/2018). “Köroğlu Sırrı: Efsaneden Hakikate”, *El Bilimi*, S. 109, ss. 145- 209.
- Hacıyeva, G. (1396/2017). “Nahcivan ve Tebriz Diyalektlerinde Mevcud- Gıl/ - Gil Şekilçilerinin Varyantları”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 34- 43.
- Hademi, F. (1396/2017). “Save Bölgesinde Bazı Yemekler: Umac Aşısı, Mustafa, Eyran Yarma ve Nan- ı Egirdek [Berhi Gazahay- e Mıntıka- e Save: Umac Aşısı, Mustafa, Eyran Yarma ve Nan- e Egirdek]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 87- 88.
- Hademlü, H. (1396/2017). “Meragey'de Toy Resimlerinden”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 59- 61.
- Hadımı, F. (1396/2017). “Meragey Köyünün Mimarisine Kısa Bir Bakış [Nehagi Gozera Be Baft- e Memari- e Rustaye Meragey]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 90- 94.
- Hadımlu, H. (1397/2018). “Köse Çuhartma”, *El Bilimi*, S. 58- 59, ss. 58- 59.
- Hakkı, H. (1395/2016). “İспенah Aşısı”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 192- 193.
- Hakverdiyef, V. (1390/2011). “Atalar Sözlerine Enformatik Yaklaşma”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi* S. 30, ss. 2- 9.
- Halefinijad, R. (1397/2018). “Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 142- 144.
- Halefizengir, A. M. (1397/2018). “Bir Adın Anlamı Kürşad/Günşad”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 80.
- Halefizengir, A. M. (1390/2011). “At”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 38- 45.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Boyalar (Renkler)”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 128- 129.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Cırtan'ın Nagılı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 27- 29.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Cüt, Biçin, Döğün Germi'de”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 4- 11.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013- 1393/2014). “Doğum Debleri Mugan'da Germi Mahalında”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 73- 77.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Esd'iynen Kerem'in Hikayesi”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 30- 40.

- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Evcik Evcik”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 14- 19.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 1”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 16- 33.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 2”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 48- 55.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 3”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 94- 108.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Germi Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 2- 23.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Germi ve Etrafında Bişirilen Çörek Türleri”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 44- 57.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Germi ve Etrafında İşlenen Koşa Kelimeler”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 139- 141.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Girdegan Çırpma ve Ur Salmak”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 158- 161.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 11- 25.
- Halefizengir, A. M. (1390/2011). “Kış Kültürümüzde”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 3- 7.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Kurd ve Onunla Bağlı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 2- 12.
- Halefizengir, A. M. (1397/2018). “Söz”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 45- 48.
- Halık, A. (1393/2014). “Muasır İlimde Folklorun Toplanması Kaideleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 13- 17.
- Halk Bilimi Araştırmalarının Eksikleri [Musahabe Haberguzari Kitab- 1 İran- İBNA- Ba Rıza Hemraz]. (1391/ 2012, Mordad). *El Bilimi*, 45.
- Hamide, E. (1393/2014- 1394/2015). “Bayram Ayı Aliyar Kendinde”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 52- 55.
- Hamselü, A. (1391/2012). “Muşakabad Kendinde Doğum Törenleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 63- 64.
- Hani, H. (1397/2018). “Cin Deresi”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 57- 58.
- Haniyeva, G. (1397/2018). “Tarihimizi Yaşadan Adlar (Farslaşdırılmış Kadim Türk Toponimleri)”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 58- 68.

- Hasanalizade, S. (1390/2011). “Afşar Şivelerinde Peşe Adları”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 30- 37.
- Hasanhani, E. (1397/2018). “Günümüzün Komican'ında Bozuçlu Geleneğinin Tarihi Geçmişi [Pişiney- e Tarihi- e İl- e Bozoçlu Der Komican- ı Emruz]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 72- 76.
- Hasani, E. (1389/2010). “Bağdadi Şeseven Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 38.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Ac Kurd”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 80- 81.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Bizim Ülkemizde Atasözleri ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 53- 57.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Gul Yabani”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 101.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Heregan Halkının Gelenekleri [Ferheng ve Resum- e Merdum- i Heregan]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 14- 19.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Karakan Toylarında Ohunan Eğlenceli Bir Mahnı (Gel, Gel Keçel Oğlum)”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 65- 66.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Karakan'dan Bir Sicirleme”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 141.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Mesele Nagılı”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 84.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Razkan'da Yerli Oyunlar [Bazıhaye Mehelli Der Razkan]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 39- 40.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Sekkide Kalk Oyunu”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 83, ss. 38.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Şahsevenlerin Şiirlerinde Karakan [Karakan Der Eşar- e Şahsevenha]”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 124.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Tükenmeyen Harman”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 109.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Tülkünün Kerbela Seferi”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 82- 83.
- Hasruşahi, H. M. (1393/2014). “Geçen Senelerde Üskü'de Tekstil Çeşitleri [Enva' Mahsulat- e Parçabafiy- e Üskü Der Salhaye Gozaşte]”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 16- 34.
- Haşmeti, V. (1397/2018). “Folklorçu Hanımların Çille Gecesi Hakda”. *El Bilimi*. Tebriz.

- Haydari, Z. (1393/2014). “Kaşkay Yurdunda Muharrem Ayı [Mah- e Moharrem Der Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 90- 91.
- Hayrifam, M. R. (1395/2016). “Azerbaycan Halk Çalgı Aletleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 48- 54.
- Hayrifam, M. R. (1396/2017). “Uşak Folkloru”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 10- 13.
- Hazreti, A. (1396/2017). “Coğrafi Siyasi Sınırların Ötesinde Kaşkay Folklorik Şiirleri [Eşar- e Folklorik- e Kaşkay Ferater Ez Merz- e Siyasi ve Coğrafyayı]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 10- 20.
- Hazreti, A. (1396/2017). “Mirza Mezun Kaşkay”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 33- 46.
- Hebibi, A. (1391/2012). “Vergehan Köyünün Geleneklerine Kısa Bir Bakış [Nazer- i Be Adab ve Resum- e Maişeti, Dini ve Fesliye- e Rustaye Vergehan]”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 38- 52.
- Hemraz, R. (1398/2019). “Âşık Hüseyin Namuri'nin Edebi İrsine Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 37- 40.
- Hemraz, R. (1395/2016). “Azerbaycan Kendler, Şehirler, Ha Beli Mahallelerin Neyi Adlıdır?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 124- 127.
- Hemraz, R. (1391/2012). “Folklorçuların Hayat Yarpaklarından”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 27- 30.
- Hemraz, R. (1397/2018). “Folklorumuzda Su”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 30- 34.
- Hemraz, R. (1390/2011). “Kısa Biyografi ve Âşık Yaradıcılığı: Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 1”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 19- 25.
- Hemraz, R. (1391/2012). “Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 2”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 39- 44.
- Hemraz, R. (1393/2014). “Selim Cevahir Ya Selim Cevahiri”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 12- 17.
- Hemraz, R. (1392/2013). “Tebriz Mıtcıları”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 72- 78.
- Hemraz, R. (1397/2018- 1398/2019). “Tikmedaşlı Hasta Kasım”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 109- 113.
- Hesari, M. H. (1391/2012). “Azerbaycan Dilinde Deyimler”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 24- 28.
- Hesari, M. H. (1392/2013). “Kinayeler, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 21- 25.

- Hesari, M. H. (1396/2017). "Tapmaca", *El Bilimi*, S. 90, ss. 124- 126.
- Hesari, M. H. (1395/2016). "Yeddi Kardaş Bir Bacı", *El Bilimi*, S. 80, ss. 142- 144.
- Heyav, K. (1390/2011). "Hıyov'dan Bir Neçe Koşmaca", *El Bilimi*, S. 33, ss. 35- 36.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). "Hıyov'dan Ata Baba Sözləri ve Deyimler", *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 27- 30.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). "Hıyov'dan Ata Baba Sözləri, Deyimleri", *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 24- 27.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). "Hıyov'dan Ata Baba Sözləri, Deyimleri", *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 35- 39.
- Heyavi, N. (1392/2013). "Azerbaycan Folklorik Personajları: Al Arvadı", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 8- 14.
- Heyavi, N. (1392/2013- 1393/2014). "Dede Korkud Kitabının Kadınları (Kısa Bir Bakış)", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 44- 47.
- Heyavi, N. (1388/2009). "Hıyov Şehrinin Meselleri", *El Bilimi*, S. 6, ss. 10- 12.
- Heyavi, N. (1393/2014). "Kadim Mahnılar", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 136- 138.
- Heyavi, N. (1391/2012). "Kaynana Gelin", *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 104- 107.
- Heyavi, N. (1390/2011). "Kaynana- Gelinler", *El Bilimi*, S. 28, ss. 23- 24.
- Heyavi, N. (1392/2013). "Meşkinşehir (Hıyov) Meseler ve Deyimlerinden", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 65- 67.
- Heyavi, N. (1392/2013- 1393/2014). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 2- 3.
- Heyavi, N. (1391/2012). "Sabrullah Sabır Daşı, Yandı Ur Gimın Başı", *El Bilimi*, S. 44, ss. 25- 26.
- Heyavi, N. (1393/2014). "Şamanizm Nedir", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 6- 9.
- Heyavi, N. (1392/2013). "Tap Bu Ne Dey Tapmaca", *El Bilimi*, S. 59, ss. 42- 45.
- Heyavi, N. (1388/2009). "Tap Bu Nedi Tapmaca", *El Bilimi*, S. 5, ss. 5- 8.
- Heyavi, N. (1395/2016). "Tebriz Köçe Mahnıları", *El Bilimi*, S. 77, ss. 55- 58.

- Heyrhah, E. (1391/2012). “Azerbaycan Kadınlarının Halk Danslarının Eğitmeni Sebile Hıyabani ile Söyleşi [Musahabe Ba Sebile Hıyabani Mürebbi Raks- ı Folklorik- i Zenan- ı Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 120- 125.
- Heyrhah, E. (1392/2013). “Azerbaycan Kadınlarının Halk Danslarının Kısa Tanıtımı [Moerrefi- e Ecmali- e Raks- e Folklorik- e Zenan- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 27- 30.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “İsfencan Köyünde Tabiat İçin Kurban Merasimine Bir Bakış [Negahi Be Merasim- e Gorbani Beraye Tebiat Der Rustay- e İsfencan]”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 2- 6.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “Karadağ' da Kadın Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 35- 37.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “Sarı Gelin'i Bir Başka Açıdan Değerlendirmek [Haneşi Diger Ez Sarı Gelin]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 14- 16.
- Hıdıroğlu, P. (1392/2014). “Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 46- 47.
- Hisari, M. H. (1390/2011). “Heyre Söylemez”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 5- 7.
- Hisari, M. H. (1390/2011). “Kaşkayı Eli ve Türkleri Hakkında”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 27- 34.
- Hisari, M. H. (1396/2017). “Yegan Ağzında Ağarantılar (Lebniyat)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 142.
- Hocalı, E. M. (1397/2018). “Yaşmak”, çev. Vida Haşmeti, *El Bilimi*, S. 108, ss. 78- 79.
- Hoşbatın, H. (1389/2010). “Resmi Dil, Konuşma Dili, Halk Dili”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 38- 40.
- Hudiyef, N. (1396/2017). “El Dili Ve Edebiyatı”, çev. K. Nasırı, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 83- 90.
- Hurşidi, S. (1396/2017). “Sungur Sicirlemelerinden (Kör Kör Köroğlu)”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 41- 42.
- Hurşidi, S. (1396/2017). “Sungur'da Boncuk Atmak [Muncuk Atmak Der Sungur]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 16- 18.
- Hüdabaş, M. (1391/2012). “Atalar Sözü ve Deyimlerde Ayak”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 13- 14.

- Hüdabaş, M. (1390/2011). “Atalar Sözü ve Deyimlerde El”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 12- 17.
- Hüdabaş, M. (1391/2012). “Atalar Sözü ve Deyimlerde Göz”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 34- 39.
- Hüdabaş, M. (1392/2013). “Bağvezir Kendinde Başmak ve Ayağa Olan Bazı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 18- 20.
- Hüdabaş, M. (1389/2010). “Bağvezir Kendinde Boylu Hanımla Uşak Hakkında İnanclar 1”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 41- 48.
- Hüdabaş, M. (1387/2008). “Bağvezir Kendinde Çerşenbeler”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 18- 22.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Bağvezir Kendinde Çille Geceleri”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 60- 63.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Bağvezir Kendlilerinin Ziyarete Getmeleri”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 23- 24.
- Hüdabaş, M. (1389/2010). “Kadın Nezirlerinden: Mersiyeler ve Sofralar”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 20- 24.
- Hüdabaş, M. (1390/2011). “Kadınların İnanclarında: Ayak ve Ayakkabı”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 36- 39.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Uşak Tikeye Çeker”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 30- 31.
- Hüseyinalizade, S. (1396/2017). “Afşar Şivelerinde Bazı Vahşi Bitkilerin Adları”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 207- 208.
- Hüseyinalizade, S. (1396/2017). “Afşar Şivelerinde İşlenen Kalıplaşmış Sözler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 165- 170.
- Hüseyinalizade, S. (1389/2010). “Afşar Yemekleri”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 21- 32.
- Hüseyinalizade, S. (1388/2009). “Afşarlar Arasında Türk'e Çarelerin Adı, Bitgilerin Adı ve Tesiri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 22- 29.
- Hüseyinalizade, S. (1388/2009). “Afşarlar Arasında Türk'e Çarelerin Adı: Bitgilerin Adı ve Tesiri, Halk Hekimliğine Ayid Sözler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 23- 30.
- Hüseyinalizade, S. (1389/2010). “Alkış, Kargış ve Dil- Ağızlar: Afşar (Avşar) Ellerinde İşlenen Kalıp Sözler”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 22- 27.

- Hüseyinalizade, S. (1390/2011). “Avşar Ölçüleri ve Halk Takviminden”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 46- 48.
- Hüseyinoğlu, A. Ş. (1398/2019). “İran Halk Bilimi Açısından Ali Kemali [Ali Kemali ve Nakş- e Vey Der Folklorşenasi- e İran]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 79- 85.
- Hüseyinzade, K. (1397/2018). “Hüdaferin Bölgesinde Hıdır Nebi İnançları [Hıdır Nebi Der Baverhaye Amme- e Sakenan- e Mıntıkay- e Hüdaferin]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 17- 18.
- Hüseyni, H. A. (1395/2016). “Emek Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 77.
- Hüseyni, H. A. (1395/2016). “Uşak Oyunlarında Ohunan Şiir”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 78.
- Hüseyni, H. E. (1390/2011). “Save'ye Bağlı Bend Emir Köyünde Ramazan Geleneği [Ayin ve Resum- e Remezhan Der Rustay- e Bend Emir- i Save]”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 41- 47.
- Hüseyni, K. M. (1395/2016). “Abkora Aşığı (Bamadur Aşığı)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 95.
- Hüseyni, K. M. (1393/2014- 1394/2015). “Semeni Ne Vahit Cöcerdim Seni”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 43- 51.
- Hüseyni, K. M. (1395/2016). “Zencefil- i Türki (İftar Sofrasından)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 94.
- Hüseyni, K. M. (1396/2017). “Zencefil Türki”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 150.
- Hüseyni, M. F. (1392/2013- 1393/2014). “Kültürel Baskı (Ferhengi Tehacom)”, *El Bilimi*, S. 63, ss. 41- 43.
- Hüseyni, R. (1393/2014- 1394/ 2015). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 90- 92.
- Hüseyni, S. M. (1389/2010). “Halk Mimarlığı: Mimari Sanatı, Zurun'un Eski Hamamı [Yadı Ez Hemmam- e Zührun]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 40- 46.
- Hüseyni, S. (1393/2014). “Türk Folklorunda Âdet Kanaması”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 84- 90.
- Hüsni, Ş. (1390/2011). “Koşaçay İnanclarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 14- 20.

- Hüsrevbigi, V. (1397/2018). “Gelin Getirme Merasiminde Çavuş Okuması [Çavuşhanı Mahsus- e Erusberan Der İsaabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 165-166.
- İbadi, H. (1392/2013). “Eşşekle Düvenin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 44-47.
- İbadi, H. (1390/2011). “Hana Folklorundan”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 39.
- İbadi, H. (1397/2018- 1398/2019). “İl Ahir Çerşenbesi Gürbulak Kendinde”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 47- 48.
- İbadi, H. (1388/2009). “Kend Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 37-39.
- İbadi, H. (1393/2014- 1394/2015). “Kuş Göresdi Oyunu”, *El Bilimi*, S. 73-74, ss. 106.
- İbadi, H. (1390/2011). “Leyenşurun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 19- 22.
- İbadi, H. (1389/2010). “Maslahat Çayı”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 40.
- İbadi, H. (1390/2011). “Sabır- Diyanet”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 35- 37.
- İbadi, H. (1392/2013). “Sehednava Elat İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 51- 52.
- İbadi, H. (1391/2012). “Takkulu ve Şakkulu Nagılı”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 27-33.
- İbadiyan, Y. (1395/2016). “Divan”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 147- 148.
- İbadiyan, Y. (1396/2017). “Şah Abbas ile Koca Kişi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 154- 155.
- İbrahimi, E. (1395/2016). “Deveçi Mahallesinin Şir Destesi [Destey- e Şir- e Kerbela- e Mehelley- e Deveçi]”. *El Bilimi* S. 81, ss. 63- 66.
- İbrahimi, S. M. (1390/2011). “Mugan'da Daş Çoban'a Ayid İnanc”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 15- 17.
- İbrahimi, S. M. (1392/2013). “Oğuzlu Kendinin Çağ Daşı, Enov Daşı ve Ölü Yuyulan Daşı”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 53- 56.
- İhsani, M. (1397/2018). “Ayrandibi Kendinde Evlenmek ve Toy Debleri”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 43- 51.
- İkinci Zamime: Nagılların Metninde Geden Bazı Lügatler. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, S. 26.

- İl İçinde İlin Kendi Ağzıyla Şiir Yarışması [Çeşnvare Ostani- ye Şiir- i Rustay Be Guyeş- i Mahalı] . (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.
- İlan. (1390/2011, Mordad). *El Bilimi*, 32.
- İmamdost, C. (1397/2018). “Han ile Cütçü”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 55- 56.
- İmani, B. (1387/2008). “Sarab Mahalının Toy Merasimlerinden (Elçilik)”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 36- 39.
- İmrani, A. (1396/2017). “Sunkur Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 79- 83.
- İslami, M. (1392/2013). “Meşkinşehir (Hıyov) Meseller ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 68- 69.
- İsmail, M. (1391/2012). “Bahar Bayramı ve Ananevi Âdetler”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 2- 8.
- İsmail, M. (1393/2014). “Folklor Toplayıcılığının Mahiyeti ve Ehemmiyeti”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 16- 27.
- İsmail, M. (1393/2014). “Halkın Söz Hazinesi: Çobanla Bağlı İfade Edilen Folklor Numuneleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 23- 29.
- İsmail, M. (1390/2011). “Toy Adetlerimiz: Hına Yahma”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 2- 12.
- İsmailzade, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Kızı Koydun Beşiğe, Cehizi De Koy Eşiğe”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 125- 130.
- İsmailzade, M. R. (1397/2018). “Koroğlu'nun Erzurum Seferi: Urmu Rivayeti”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 98- 120.
- İsmailzade, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Papak Atdı Âdetinin Kökü”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 37- 43.
- İsmailzade, M. R. (1393/2014). “Urmu Ohşamalarında Parçalar”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 42- 43.
- İsmailzade, M. R. (1395/2016). “Urmu'da Üzüm Adları”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 89.
- İsmailzade, M. R. (1396/2017). “Urmu'nun ‘Hepsine’ Koşmacası Muhtelif Rivayetleri ile”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 45- 46.
- Kablñjad, R. (1390/2011). “Ay Bellim, Bellim, Bellim”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 19.

- Kablnijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf Kendinde Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 8- 14.
- Kablnijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf'da Al Ver”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 26- 30.
- Kablnijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Dava- Dermanlar”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 15- 18.
- Kablnijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Evlenmek Âdet- Ananeleri 2: Kız Kaçırma, Çille Kalma, Kürken Bağlama”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 20- 22.
- Kablnijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Körpe Uşaklar Etrafında Olan Âdet- Ananeler ve İnamlar”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 29- 32.
- Kablnijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf'da Muharremlik”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 6- 10.
- Kablnijad, R. (1390/2011). “Bağmaruf'da Nağmeli Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 6- 9.
- Kablnijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'dan Möhüm Dermanlar”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 4- 5.
- Kablnijad, R. (1397/2018). “Beşir Köyünün Etnografya Müzesi Açılış Raporu [Gozareş- i İftidah Muze- i Merdumşinasi Rustay- ı Beşir]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablnijad, R. (1389/2010). “Bit Bire”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 42- 44.
- Kablnijad, R. (1397/2018). “Çömçe Hatın Cıga Kendinde”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablnijad, R. (1389/2010). “Erzil Kendinde Elem Debleri”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 28- 29.
- Kablnijad, R. (1395/2016). “Erzil Kendinde Elemdibi Merasimi”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 22- 23.
- Kablnijad, R. (1396/2017). “Fotorapor: Kırh Uşak Sofrası”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 152- 155.
- Kablnijad, R. (1396/2017). “Göz Payı”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 66- 68.
- Kablnijad, R. (1393/2014). “Muharrem Albümü (İzahi Şekiller)”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablnijad, R. (1391/2012). “Pir Dağı, Arzılar Dağı”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 39- 42.

- Kablñijad, R. (1395/2016). “Sarduri Müzesi Hakkında”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablñijad, R. (1390/2011). “Serderin'de Bir Uşak Nağmesi”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 18.
- Kablñijad, R. (1395/2019). “Şem Paylamak”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 57- 58.
- Kablñijad, R. (1390/2011). “Tebriz'de Torba Tikme”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 34.
- Kablñijad, R. (1396/2017). “Üsgü Çöreği”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 80- 86.
- Kablñijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Evelnemek Âdet ve Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 32- 35.
- Kabzi, E. (1397/2018). “Petle Aşı, Kek Aşı, Erişte Umacı”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 56- 57.
- Kabzi, F. (1397/2018). “Cızlak, Keklik Otu”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 58.
- Kadı, F. (1390/2011). “Bir Mektub, Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 59- 60.
- Kadın Hayatı ve Folklorumuz Geçmişden Bugüne. (1392/2013- 1393/2014, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.
- Kadiri, R. (1395/2016). “Allahlama”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 30- 35.
- Kahyaoğlu, S. (1395/2016). “Türkmen Uşak Edebiyatından Bir Örnek”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 168- 172.
- Kalafat, Y. (1390/2011). “Kengerli Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 2- 13.
- Kanberi, C. (1393/2014). “Siriş (Seriş) Abad Deyim ve Atasözleri”, *El Biimi*, S. 65- 66, ss. 73- 74.
- Karaağacılı, A. (1393/2014- 1394/2015). “Heftsin'in Hakikati [Hakikat- e Heftsin]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 56.
- Karakanlı, H. (1396/2017). “Bir Sicirlemeden Kazvin, Hemedan ve Save”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 43- 44.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Şal Sallamak”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 43- 44.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Yağışa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 45- 46.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Yağışa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 64- 66.

- Karakanlı, H. (1395/2016). “Sicirlemeler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 142- 143.
- Karayi, H. (1395/2016). “Ağılar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 135- 136.
- Karayi, H. (1395/2016). “Bağdadi Şahsevenlerin Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 108- 113.
- Karayi, H. (1395/2016). “Hapşula, Hapşula”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 83.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kıçık Uşaklara Ohunan Şiirlerden”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 78.
- Karayi, H. (1395/2016). “Koşmacalar (Sicirlemeler)”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 82.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kum- Save Şahsevenleri İçinde Bir Neçe Ağrı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 68.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kum Save Şahsevenleri İçinde Dualar”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 49- 50.
- Karayi, H. (1388/2009). “Kum Save Şahsevenleri İçinde Folklorik Uşak Şiirleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 46.
- Karayi, H. (1395/2016). “Mahmı Parçaları ve Folklorik Şiirler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 137- 138.
- Karayi, H. (1395/2016). “Save Kum Şahsevenleri İçinde Fal Bayatıları 1”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 61- 65.
- Karayi, H. (1395/2016). “Save Kum Şahsevenleri İçinde Fal Bayatıları 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 127- 133.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahseven Laylaları ve Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 81.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahsevenler İçinde Uşak Şiirleri, Nazlama ve Layla”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 150- 152.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahsevenlerde Bazı Yaygın Kargışlar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 116- 120.
- Karberini, R. (1397/2018). “Sahib Sultan Hanım'ın Nagıllarından: Senavir Padişahın Nagılı Yahud Senavir Güle Neyledi, Gül Senavir'e Neyledi”, *El Bilimi*, S. 104, ss. 114- 152.
- Karberini, R. ve Heyavi, T. (1396/2017). “Sahib Sultan Hanım'ın Nagılları: Üç Kardeşler Nagılı Ya Melik Memed”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 73- 85.

- Kasabzade, C. (1397/2018). “Çaldıran'da Hıdır Nebi”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 13- 16.
- Kasabzade, C. (1396/2017). “Men Çaldıranam”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 153- 161.
- Kasımhane, C. (1397/2018). “Fazlabad Köyünde Tuğ Gezdirme [Elemgerdani/Tuğgerdani Der Rustay- e Fazlabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 120- 125.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Ali Rıza Atabeki [Mosahabe Ba Ali Rıza Atabeki]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 99- 100.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Âşık Derviş'in Konuşmaları [Paye Sohbet- i Âşık Derviş]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 84- 94.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Âşık İbad'ın Konuşmaları [Paye Sohbet- i Âşık İbad]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 79- 80.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Azerbaycan ve Borçalı Mıntıkasında Ortak Bir Gelenek: Boncuk Salmak [Mogayesey- e Merasem- e Muncuk Salmak Der Borçalı Ya Merasem- e Moşabeh Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 88- 99.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Bayatılar ve Bir Neçe Başka Folklorik Şiir”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 153- 157.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Birkaç Söz [Soheni Çend]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 7- 8.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Borçalı'da Çocuklara İsim Vermede Kayaların Önemi [Ehemmiyet- e Sahreha Der Namgozariy- e Kodekan- e İl- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 143- 149.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Bozuçlu İlinin Resim Müzesi Hakkında Ali Ekber Akça Bozuçluyi ile Söyleşi [Mosahabe Ba Ali Ekber Akçakehrizi Bozuçluyi Derbarey- e Mozey- e Nakkaşaney- e İl- e Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 125- 129.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Dil- Ağızlar”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 7- 8.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Fazlabad Köyünden Farklı Bir Dua [Yek Doay- e Motefavet Ez Rustay- e Fazlabad]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 18.

- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Komican Valisi Mühendis Süleymani Fermandar Mehbub- i Komican [Mosahabe Ba Agay- e Mohandes Soleymani Fermandar- e Mehbub- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 18- 26.
- Kasımhane, İ. (1396/2017). “Komican'dan Bir Görüş, Valiyle Bir Toplantı [Bernamey- e Bazdid Ez Komican ve Celesey- e Fermandari]”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 18- 21.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Komuzan Borçalı İstılahları ve Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 155- 175.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 103- 109.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan Yerel Sözlere 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 154- 159.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'da Geçirilen Toy Deblerimizden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 49.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'da İşlenen Bir Neçe Atasözü (Deyim, Mesel ve ...)”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 99- 105.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'dan Farklı Bir Hayır Dua”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 48.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Merkezi İlinin Kültür Bakanlığı Temsilcisi Doktor Hüseyini ile Söyleşi [Mosahabe Ba Agay- e Doktor Hoseyni Modir- e Koll- e Edarey- e Miras- e Ferhengiy- e Ostan- e Merkezi]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 27- 29.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Sakasağan' Uşak Şiiri”, *El Bilimi*, S. 144, ss. 144.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Saksağan (Zağçe) Der Folklor Borçalı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 128- 130.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Yıkılmaz Kale Kasım Han Kalesi [Kaley- i Fro Nerihteni Kale- i Kasımhan]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 96- 107.
- Kasımhane, T. (1397/2018). “Behinegi Nazariyesine Dayanarak Fazlabad Şivesinde Tekrarların İncelenmesi [Berresiy- e Ferayande Tekrar Der Guyeş- e Torkiy- e Fazlabad Ber Payey- e Nazariyey- e Behinegi]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 113- 135.

- Kasımhane, T. (1397/2018). “Borçalı'daki Çiçekler [Gıyahan- e Mıntıkay- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 136- 142.
- Kasımı, M. (1390/2011). “Şorbulak Kendinin Elemini Hakkında Rivayetler”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 34- 35.
- Kasımlu, M. (1395/2016). “Azerbaycan'ın Medeni ve Etnik Sisteminde Ateşin Yeri ve Anlamı [Mefhum ve Cayigah- ı Ateş Der Sistem- i Komi-Medeni Azerbaycan]”, çev. Mahbube Herişçiyane, *El Bilimi*, S. 85, ss. 57- 61.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Azerbaycan Yemek Kültüründe Adlanan Deblerden Saman Şorbası”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 66- 67.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Doşab Pişirmek”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 69- 70.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Duz Töreni”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 68.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Torba Tikme Töreni”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 71- 72.
- Kasımpur, D. (1387/ 2008). “Kayış Götdü”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 35.
- KasıMZade, S. (1391/2012). “Kadın Folklor Grubu Hakda”. *El Bilimi*. Tebriz.
- KasıMZade, S. (1391/2012). “Kurutmalılar, Turşular, Kap Kacak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 97- 101.
- Kayra, E. (1392/2013). “Lehce Bilimi ve Dil Haritaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 21- 24.
- Kayra, E. (1392/2013). “Lehce Bilimi ve Dil Haritaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 59, ss. 10- 15.
- Kazançlı, M. Ö. (1395/2016). “Horasan Türklerinden Misli Görülmemiş Bir Eser: Temsil ve Mesel”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 77, ss. 21- 30.
- Kebiri, R. (1393/2014- 1394/2015). “Daş ve Gelin Daşı”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 6- 14.
- Kebiri, R. (1392/2013- 1393/2014). “Gılgamış Dastanı'nda Kadın Şahsiyetlerin Rolü”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 18- 23.
- Kebiri, R. (1393/2014). “Nohud Nagılı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 98- 101.
- Kebiri, R. (1393/2014). “Nohud Nagılı'nın Görünmeyen Katları”, *El Bilimi*, S. 69-70, ss. 102- 104.

- Kebiri, R. (1392/2013). “Usture ve Folklor”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 25- 26.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/ 2012). “Hacamat Almak ve Küpe Salmak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 96.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/2012). “Hoy'da Boylu Kadın ve Doğum Hakkında İnanclar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 74.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/ 2012). “Sürme Nece İmale Gelir”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 60
- Kebiri, S. (1392/2013). “Diş Hedigi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 39- 40.
- Kebiri, S. (1393/2014). “Elegez Kelecoşu”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 61- 62.
- Kebiri, S. (1392/2013- 1393/2014). “Halk Hekimliği”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 81- 84.
- Kebiri, S. (1391/2012). “Hoy'da Gelin Hamamı Debleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 60.
- Kebiri, S. (1392/2013). “Yarma Nece İmale Gelir”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 41- 42.
- Kemali, A. (1395/2016). “Sölcek Karının Danası”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 78- 79.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da Çay Hamamı”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 23- 25.
- Kenani, İ. (1393/2014). “Gugan'da Lakaplar”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 47- 48.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da Zeyneb Hatun Türbesi”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 15- 17.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da İşlenen Ata Sözleri, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 46- 47.
- Kerimi, C. (1393/2014- 1394/2015). “Azerbaycan Folklorunda Nevruz Elçisi Olarak Sayaçılar ve Tekemçiler [Novruzhani Der Ferheng- e Folklor- e Azerbaycan ‘Sayaçiha’ ve ‘Tekemçiha’ Sefiran- e Novruz Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 32- 41.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Abbas ve Gülgez”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 158- 162.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Apardı Seller Saranı”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 192- 196.

- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 138- 145.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem Dastanı Zegan'da”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 145- 147.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 198.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Destanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 189- 193.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 159- 162.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Garib”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 151- 157.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Geleneği'nin Kökleri ve Âşığın Manevi Mirası”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 152- 154.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Gezmesi”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 196- 197.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Havaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 172- 179.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Şiiri”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 164- 170.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Şirin ve Birçek Hanım”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 233- 273.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Yaratıcılığında Kadın Siması”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 203- 204.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Yaratıcılığında Kadın Siması”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 163.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Azerbaycan Folkloruna Bir İşare”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 155- 158.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Behram ve Gülhandan”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 172- 191.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Bir Neçe Açıklama”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 149- 150.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Çağdaş Âşıklar”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 195- 267.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastan Söyleme Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 94/ 4, ss. 195- 196.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastanın Tarihi Tahlili”, *El Bilimi*, S. 98/ 7, ss. 169- 171.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastanlar”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 194- 195.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dede Korkud”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 214- 215.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dede Korkut Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 205- 213.

- Kerimi, M. (1396/2017). "Dede Kurbanî Dastanı", *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 148- 150.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Destan Söyleme Ananeleri", *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 171.
- Kerimi, M. (1396/2017). "İran Azarbaycanı'nda Saz Havaları", *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 180- 181.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Kaçak Kerem", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 280- 283.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Kaçak Nebî", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 269- 274.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Kahramanlık Dastanları", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 199- 201.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Köroğlu", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 215- 231.
- Kerimi, M. (1397/2018). "Köroğlu ve Nigar (Yeni Bahış Klasik Folklor Edebiyatımıza)", *El Bilimi*, S. 105, ss. 74- 84.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Köroğlu'nun Eymir Seferi", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 232- 274.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Mehebbet Dastanları", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 202- 203.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Mukaddime Kimi", *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 132- 134.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 186- 188.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 135- 137.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 151.
- Kerimi, M. R. (1397/2018- 1398/2019). "Azerbaycan Ustureleri", *El Bilimi*, S. 111, ss. 99- 102.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Settar Han", *El Bilimi*, S. 94/ 4, ss. 284- 285.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Şah İsmail ve Gülizar", *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 163- 167.
- Kerimi, M. (1396/ 2017). "Tuti Şirinzeban- Yusuf Cemal", *El Bilimi*, S.98/7, ss. 274- 287.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Varaka ile Gülşen", *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 200- 232.
- Kerimi, M. (1396/2017). "Zengan Âşık Muhiti", *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 185- 187.

- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan Âşık Simaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 190- 192.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan Havaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 182- 184.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'da Âşıklık Ocakları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 187- 188.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'da Söylenilen Dastanlar”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 189- 190.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'ın Başka Eski ve Ölüb Giden Âşıkları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 192- 194.
- Kerimi, R. A. (1389/2010). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 24.
- Kerimi, R. A. (1390/2011). “Zengan'ın Çilandar Kendinde Ahtaçılık”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 36- 38.
- Kerimi, Ş. (1389/2010). “Düğün Yapma Gelenekleri 1 [Adab ve Resum- e Erusi 1]”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 8- 21.
- Kerimi, Ş. (1389/2010). “Düğün Yapma Gelenekleri 2 [Adab ve Resum- e Erusi 2]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 2- 11.
- Keşkuli, E. S. (1396/2017). “Kaşkayi Kadınlarının El Sanatları [Sanayi- i Destbaf- e Zenan- e Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 83- 90.
- Kitab Tanıtımı. (1391/2012, Aban). *El Bilimi*, 47.
- Kitab Tanıtımı. (1391/2012, Ordibeheşt). *El Bilimi*, 41.
- Kitab Tanıtımı. (1392/2013, Dey/Behmen). *El Bilimi*, 61- 62.
- Kitab Tanıtımı: Dastan- 1 Selim Cevahir Furuş Türkce El Yazma Nüsha. (1395/2016, Behmen). *El Bilimi*, 85.
- Kitab Tanıtımı: Folklor Toplama Kılavuzu. (1391/2012, Dey). *El Bilimi*, S. 49.
- Kitab Tanıtımı: Halac Dilinin Yapısı [Mebaniy- e Destur Zeban- e Halaci]. 1392/2013, Farvardin). *El Bilimi*, 52.
- Kitab Tanıtımı: Mehebbet Destanları (Azerbaycan Efsaneleri). (1395/2016, Behmen). *El Bilimi*, 85.
- Kitab Tanıtımı: Nistan. (1396/2017, Aban). *El Bilimi*, 94.
- Kitab Tanıtımı: Oğuzname. (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.

Kitab Tanıtımı: Tapmacalar. (1392/2013- 1393/2014 Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.

Kitab Tanıtımı: Türk Efsaneleri [Esatir- e Torki]. (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.

Kitab Tanıtımı: Zencan'ın Şilandar ve Çayırılı Köylerinde Çorap, Cicim ve Kilim Nakışları [Nakuş- ı Curab, Cacim ve Gelim Der Rustay- e Şilandar ve Çayırılı Der Zencan]. (1396/2017, Azer). *El Bilimi*, 95.

Kıyani, M. (1395/2016). “Muharrem Ayı ile Bağlı Kaşkayı Elinin Töreleri”, çev. Nefis Sinafer, *El Bilimi*, S. 81, ss. 55- 56.

Komicani, C. (1397/2018). “Komican'da Saksıcılık Sanatı [Sent- ı Kuzegeri Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 32- 43.

Komicani, E. (1397/2018). “Molla Suğra'nın Yaşamı [Zendeginamey- e Molla Soğra]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 92- 93.

Komicani, F. (1397/2018). “Küpbe”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 61.

Komicani, F. (1397/2018). “Turşu Aşı, Çerek Katığı”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 59- 60.

Komicani, G. (1397/2018). “Adamcıl Kurd Nagılı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 195- 196.

Komicani, G. (1397/2018). “Batullama”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 134- 135.

Komicani, G. (1397/2018). “Bizim Bozoçlu Kültürel Ekibinin Önemli Çalışmalarının Listesi [Şerh- i Mohemterin Faaliyethay- e Gruh- e Ferhengi ve Honeri 'Bizim Bozoçlu']”. *El Bilimi*. Tebriz.

Komicani, G. (1397/2018). “Borçalı Toponimlerinden Örnekler [Ez Toponimhay-e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 150- 154.

Komicani, G. (1397/2018). “Komican Oyunları [Bazıhay- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 21- 31.

Komicani, G. (1397/2018). “Komuzan'dan Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 41- 42.

Komicani, G. (1397/2018). “Növhe Edebiyatından”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 163- 164.

Komicani, G. ve Golabi, G. (1397/2018). “Komicanlıların Doğaçlamalarından Hatıralar [Hatıratı Ez Bedahegoyiy- e Komicaniha]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 210- 211.

- Komicani, İ. (1397/2018). “Komican'a Özel Atalar Sözü ve Deyimler [Darbe'l- Meselha ve Estelahat- e Vijey- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 15- 16.
- Komicani, İ. (1395/2016). “Komuzan'dan Bir Neçe Bayatı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 66- 67.
- Komicani, M. (1397/2018). “Bayram”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 61- 64.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halısı ve İlgi Görmemesinin Nedeni [Galiy- e Borçalı ve İlel- i Uful- e An]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 44- 63.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halısının İlgi Görmemesinin Sebepleri [Avamil- i Moesser Der Uful- e Galıbañiy- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 65- 69.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halk Destanlarından Gürcü ve Bala Memmed [Gürcü ve Bala Memmed - Dastan- e Folklorik- e Mahalliy- e Borçalı-]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 101- 110.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı ve Bozuçlu İsmi'nin Etimolojisi Üzerine [Vech- e Tesmiyey- e Borçalı ve Bozoçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 47- 55.
- Komicani, M. (1397/2018). “Bozuçlu ve Borçalı Tayfalarının Tarihi Süreci [Seyr- e Tarihiy- e İl- e Borçalı ve Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 56- 61.
- Komicani, M. (1397/2018). “Dadaşali Gulvai'den İşittiğimiz Rivayetler [Revayethay- i Ez Dadşali Golvayi]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 204- 209.
- Komicani, M. (1395/2016). “Gürcü Kızının Nagılı”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 71- 77.
- Komicani, M. (1397/2018). “Komican'da Düğün Gelenekleri [Adab ve Resum- e Ezdevac- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 65- 84.
- Komicani, M. (1395/2016). “Komican'da İkrâm Edilen Yemekler [Gazahay- e Nezri Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 67- 69.
- Komicani, M. (1397/2018). “Komican'da Yas Etkinlikleri [Taziye ve Taziye-hani Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 107- 119.
- Komicani, Ş. (1397/2018). “Komican'da Geleneksel Tıp [Tıbb- ı Sünneti Komican]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 23- 31.
- Komicani, Ş. (1397/2018). “Komican'dan Bayatılar [Bayatihay- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 147- 152.

- Koşabulaklı, F. B. (1390/2011). “Koşabulak Folklorundan”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 14- 19.
- Koşaçaylı, A. (1390/2011). “Hallah”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 13- 14.
- Koşaçaylı, A. (1390/2011). “Koşaçay, Meraga, Binab ve Melik Kendi Bölüğünde Ağırlık Ölçüleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 56- 58.
- Kuliyef, F. ve Kuliyef, A. (1390/2011). “Âşık Hüseyin Bozalkanlı'nın Merd Divanisi”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 20- 24.
- Lencabadi, R. G. (1390/2011). “Göy Moncuk”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 30- 32.
- Makas, Z. (1396/2017). “Dörtlüy (Bayatı) Sayağı Azerbaycan Tapmacaları”, çev. Mahbube Herişçiyen, *El Bilimi*, S. 95, ss. 21- 34.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Araz, Arazhan Mahnısına Ayid Halk Yaradıcılığı”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 27- 41.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Âşık Aziz Şehnazi'yle Âşık Sulduz'un Deyişmesi”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 29- 33.
- Makdum, M. A. (1397/2018). “Âşık Destan Geleneğinde Biçimlenmiş Köroğlu Kimliği”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 54- 84.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Âşık Mame'tle Âşık Kaşem'in Deyişmesi”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 32- 40.
- Makdum, M. A. (1387/ 2008). “Âşık Olub Terk- i Vatan Olanın”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 18- 23.
- Makdum, M. A. (1393/2014). “Âşık Sözünde Kerbela Şehitleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 64- 67.
- Makdum, M. A. (1391/2012). “Atıl Batıl Çerşenbe, Bahtım Açıl Çerşenbe”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 18- 22.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Elat Ellerinden Muğdem Tayfasının Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 15- 17.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Eyri (Baş Eyri) Kendinin Kabristanlığı”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 21- 23.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Hüdaferin Bölgesinde Bayram İnancları”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 2- 14.
- Makdum, M. A. (1391/2012). “Hüdaferin'de Bir Neçe Oyun”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 33- 40.

- Makdum, M. A. (1390/2011). “Katar Katar Kızıl Develer”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 17- 21.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Milli Musiki Sanatımızın Önemli Kolu Olan Folklorik Mahnıların Korunması”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 2- 7.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Muğdem'de İşlenen Yerel Sözler 1”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 28- 40.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Muğdem'de Toy Şenliği”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 12-20.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Tebriz Köçelerinde Oynadığımız Oyunlardan”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 21- 29.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Tebriz'de Bey Tarifleri 1”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 40- 43.
- Makdum, M. A. (1392/2013- 1393/2014). “Tebriz'in Karagilesi”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 24- 40.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Yıhılmış Keyret”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 30- 32.
- Makdum, M. A. ve Berazendeh, A. (1387/ 2008). “Hüdaferin Bölgesinde İl Bayramı”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 23- 27.
- Makdum, N. (1389/ 2010). “Cırtıdan”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 29- 34.
- Mamaganlı, D. (1396/2017). “Mamagan'ın Ana Meydanı ve Onun Halk Kültüründe Önemi [Meydan- e Umumiye- e Mamagan ve Nekşhaye Mohtelefe An Der Feheng- âmme]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 41- 47.
- Mamaganlı, R. (1393/2014). “Mamagan'da Şahsey Döhülleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 68- 70.
- Masum, S. (1390/2011). “Astara Yerel Sözlerinden”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 40- 45.
- Masum, S. (1390/2011). “Astara'da Yaygın Olan Bir Neçe Deyim, Ata Sözü ve Benzetme”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 31- 33.
- Mecidzade, H. (1392/2013). “Atalar Sözü Hakda Bir Neçe Söz”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 38- 40.
- Mecidzade, H. (1392/2013). “Sarı Âşık Hakda İzahat”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 126- 128.

- Mehemedi, M. (1396/2017). “Türkçe Atalar Sözü'nün İçeride ve Dışarıda Kullanımı [Darb'el- Meselhaye Torki Ve Mokeyethaye Enderuni ve Biruni]”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 56- 64.
- Mehemmed, N. (1395/2016). “Göy Mıncık”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 119- 126.
- Mehemmedhani, H. (1396/2017). “Horasan Türklerinde Folklorik Dastanlardan”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 26- 33.
- Mehemmed, F. (1391/2012). “Tös Ebe Oyunu”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 42- 45.
- Mehemmed, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Azerbaycan Nagılları (Karadağ Rivayetleri)”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 147.
- Mehemmed, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Cifri Luis'in Telif Ettiği Dede Korkut Kitabı [Ketab- e Dede Korkud Telif- e Cifri Luis]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 148.
- Mehemmed, N. (1398/ 2019). “Kitab Tanıtımı: Horasan Türklerinin Edebiyatına Bir Bakış [Negahi Be Edebiyat- ı Torkan Horasan]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 149.
- Mehemmed, N. (1398/ 2019). “Kitab Tanıtımı: Horasan Türklerinin Kültürüne Bir Bakış [Negahi Be Ferheng- e Torkan Horasan]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 149.
- Mehemmed, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Tebriz'in Mahalli Oyunları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 147.
- Mehemmed, P. (1396/2017). “Gurve'ye Bağlı Deregezin'de Taziye Tarihi [Tarih- e Ta'ziye Der Gorve- i Deregezin]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 110- 120.
- Mehemmedrızyai, S. (1387/2008). “Meşkinşehir (Hıyov) Folklorundan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 10- 14.
- Mehrperver, M. E. (1397/2018). “Komican'dan Birkaç Bayatı [Çend Bayatı Ez Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 162.
- Mehrperver, M. E. (1397/2018). “Tehemkari”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 201- 203.
- Mehvi, R. (1397/2018). “Komican İlçesinin Doğal Coğrafyası [Coğrafyay- e Tabii Şehrıstan- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 7- 22.
- Meleki, A. Y. (1397/2018). “Hazret- i Musa Nagılı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 198- 200.

- Melekpur, S. (1396/2017). “Anaming Sarı Telleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 127-128.
- Melekzade, A. (1393/2014- 1394/2015). “Azerbaycan'ın Toyları”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 60- 72.
- Melikzade, T. (1389/2010). “Azerbaycan Türkcesi Deyimler Sözlüğü Kitabına Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 22- 23.
- Melikzade, T. (1391/2012). “Kitab Tanıtımı: Salmas Lehcesi Adlı Kitaba Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 45- 47.
- Melikzade, T. (1398/2019). “Oğuz Türklerinde Ortak Destan Olan Aslı ve Kerem [Dastan- e Aslı Kerem Dastan- i Moşterek Der Miyan- e Torkan- e Oğuz]”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 11- 13.
- Melikzade, T. (1391/2012). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 2- 4.
- Melikzade, T. ve Abbasi, K. (1391/2012). “Salmas Âşıklarından”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 31- 44.
- Memedli, İ. (1387/2008). “Heris'de Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 4- 7.
- Memedli, İ. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Ekinçiliğe Ayid Sözler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 15- 19.
- Memedli, İ. S. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Halı ve Ona Ayid Sözler”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 2.
- Menzuri, N. (1388/2009). “Çille, Karı, Kar, Karpız, Kış”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 32- 53.
- Menzuri, N. (1397/2018- 1398/2019). “Heftsin Sofrasının Muamması”, çev. Şehram Zemani, *El Bilimi*, S. 110, ss. 44- 46.
- Merzipur, A. (1392/2013). “Miyana'da Kadim Mahalleler”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 35.
- Meserret, A. (1390/2011). “Bizim Yurdda... Bizim Elde; Bilesuvar Folkloru Potansiyelleri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 20- 23.
- Mesgeri, N. (1395/2016). “Kaval”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 59- 63.
- Mihrperver, M. E. (1397/2018). “Ali Managir (Bahanegir)”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 197.
- Milacerdi, Y. A. (1396/2017). “Milacerd'den Bir Neçe Atasözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 84- 88.

- Mirhüseyini, K. ve Emani, G. (1396/2017). “Dünya Şöhretli Tar İcracısı Sahab Paşazade ile Musahabe”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 170- 181.
- Mirzayi, A. (1397/2018). “Hoy'da Köroğlu Kalesi [Kale- yi Köroğlu Hoy]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 85- 86.
- Mirzayi, A. (1388/2009). “Kaşkay Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 41- 42.
- Mirzayi, A. (1396/2017). “Kaşkayilerde Çocuk Edebiyatı [Edebiyat- e Kudek Der Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 21- 29.
- Mollazade, H. (1392/2013- 1393/2014). “Kaziyan Kaziyan Geleneği [Merasim- i Kaziyan Kaziyan]”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 56- 57.
- Möeyid, M. E. (1396/2017). “İnsansever ve Şerif Vatandaş”, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 97- 98.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Serbend'den Bir Bağlama”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 59.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Serbend'in Toy Merasimlerinde Ohunan Tiringelerden”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 163- 164.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Çömçe Gelin: Serbend Mıntıkasında Yağmur Merasimi [Çömçe Gelin: Resm- e Baranhahiy- e Matekey- e Serbend]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 56- 58.
- Mölevi, E. (1397/2018). “İran'ın Geleneksel Toplumunda Aile İlişkilerinin İzini Sürmek [Redyabiy- e Rabitay- e Hışavendi Der Came'ey- e Sonnetiy- e İran]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 18- 19.
- Mölevi, E. (1397/2018). “Serbendi Halısı (Buta Malmır) [Kaliy- e Serbendi - Buta Malmır-]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 20- 24.
- Mölevi, Ş. (1397/2018). “Şeb- i Heft (Yeddi Gecesi)”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 60- 61.
- Mucazi, A. (1395/2016). “Çil Yasin ve Nisan Suyu”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 54- 56.
- Mucazi, A. (1397/2018). “El Bilimi ve Köroğlu: Siyasi Açından Köroğlu [El Bilimi ve Köroğlu: Köroğlu Ez Didgah- e Siyasi]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 29- 33.
- Mucazi, A. (1390/2011). “Güney Mahalı'nın Şancan Kendinde Bir Neçe İnanc ve Efsane”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 3- 6.

- Mucazi, A. (1390/2011). “Güney Mahalı'nın Şancan Kendinden Debler, Edebler”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 15- 17.
- Mucazi, A. (1391/2012). “Şebisterli Hüseyin Pehlivan'ın Haydarabad Seferi”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 2- 17.
- Mugısi, D. (1397/2018). “Hızır İlyas Bayramı ile İlgili Türk Gelenekleri İran'da Neden Unutuldu [Bi Bahane Ayin- e Sonnetiy- e Hızır Bayramı – 15 /16 Behmen- Çera Der Menatik- e Mohtelif- e Azerbaycan Çeşnha ve Ayinhay- e Zibay- e Mahalli ve Sonnet- i Kemreng ve ya Feramuş Şodeand]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 22- 23.
- Muinifer, V. (1396/2017). “İran'ın Güneyindeki Türkler Arasında Damgaların İzleri [Reddepaye Tamgaha Der Torkan- e Cenubiy- e İran]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 50- 53.
- Muinifer, V. (1396/2017). “Kaşkay İsminin Etimolojisi [Vech- e Tesmiyey- e Nam- e Kaşkayı]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 8- 9.
- Muradi, A. (1396/2017). “Börk [Külâh]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 100- 101.
- Muradi, A. (1397/2018). “Mirza Esger Recil”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 79- 91.
- Muradi, M. (1390/2011). “Anberan Kilimi [Gelim- i Anberan]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 49- 53.
- Musaabadi, H. Ş. ve Rezaki, M. (1396/ 2017). “Aştiyan'dan Halac Atalar Sözü ve Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 140- 144.
- Musalı, İ. (1396/2017). “Kaşkay Türklerinde Anaerkilliğin Önemi [Nakş- e Asalet- e Hanevadey- e Maderi Der Bavere Torkan- e Kaşkayı]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 48- 49.
- Musavi, M. (1395/2016). “Çirkin Göyçük Bulakların Nagılı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 92- 94.
- Musazade, M. (1390/2011). “Örenc Kendinde Kend Sındırma Gecesi”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 34- 36.
- Musevi, M. (1395/2016). “Ana Men Garibim”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 146.
- Musevi, M. (1395/2016). “Ayran Çalhalayanların Emek Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 145.
- Musevi, M. (1396/2017). “Kerem Mahnılarından”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 90- 91.

- Musevi, M. (1396/2017). “Zengan'dan İki Sicirleme”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 39- 40.
- Mustafavi, İ. (1389/2010). “Ekinle Bağlı Merasimler”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 34- 36.
- Mustafavi, İ. (1389/2010). “Horasan Türklerinde Ata Baba Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 38- 40.
- Muzafferi, H. (1397/2018). “1960'larda Culfa'da Muharrem Aylarının İlk On Gününde Yapılan Etkinlikler [Dehey- e Çehel- e Şemsi ve Deh Roz- e Evvel- e Mah- e Moharrem Der Culfa]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 52- 54.
- Muzafferi, H. (1397/2018). “Tebriz'in Delileri [Divanehay- ı Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 10- 14.
- Nabdel, A. (1389/2010). “Folklor ve Folklorun Toplanma Gerekliği [Folklor ve Zaruret- e Tedvin- e An]”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 2- 8.
- Nalbendi, M. (1393/2014- 1394/2015). “Gevençi ile Kızıl Kuş”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 113- 116.
- Nalbendi, M. (1397/2018). “Gül ile Tula”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 109- 114.
- Nalbendi, M. (1395/2016). “Hiti ve Pıti Nagılı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 86- 87.
- Nalbendi, M. (1392/2013- 1393/2014). “İki Kısa Nagıl”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 102- 106.
- Nalbendi, M. (1392/2013- 1393/2014). “Karı Nene ile Boz”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 100- 101.
- Nalbendi, M. (1393/2014). “Nohurçı Nagılı”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 62- 67.
- Nalbendi, M. (1392/2013). “Tenbel Ahmed”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 87- 94.
- Nalbendi, M. (1395/2016). “Tülkü Bey Hacca Gedir”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 40- 42.
- Namur, E. (1387/2008). “Üzüm Adları”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 29- 34.
- Nasırı, E. (1398/2019). “Bayram- Çerşenbe Deblerinin Yaranması”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 56- 62.
- Nasırı, E. (1390/2011). “Halhal Derman Bitgileri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 35- 41.
- Nasırı, F. (1396/2017). “Kövrenğ'den Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 54- 55.

- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal Uşak Şiirlerinden”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 127.
- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal'dan Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 127.
- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal'dan Folklor Numuneleri 2 (Bayatı, Tapmaca, Uşak Edebiyatı ve Tekmeçi Sözlerinden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 103- 105.
- Nasırniya, C. (1390/2011). “Halhal'dan Folklor Numuneleri, Koşmacaları”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 25- 26.
- Nebiyef, A. (1395/2016). “Düzenimize Kayıdak (Nevruz Merasimi)”, çev. Yusuf Şirinpur, *El Bilimi*, S. 86, ss. 159- 177.
- Nedayi, L. (1396/2017). “Hitab”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 94- 96.
- Nejad, R. H. (1398/2019). “Metelin Tahrifi”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 52- 55.
- Nergis. (1396/2017). “Merkezi Ostan ve Hemedan'da İşlenen Atasözleri”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 120- 123.
- Nevruz'un Menşei ve Tarihi. (1393/2014- 1394/2015, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.
- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “İspiran Kendinin Unutulmuş Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 33- 34.
- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “Siçirleme 1”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 43- 44.
- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “Siçirleme 2”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 45.
- Nihavend, M. A. (1392/2013). “Düz Sözü Deliden Eşit: Erdebilli Şıh Memmed'in Sözleri”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 8- 15.
- Nihavendi, M. A. (1390/2011). “İlin Gün Bölümleri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 33- 34.
- Nikabi, M. A. (1393/2014). “40 Adedi Çohlğu Bildiren Sayı”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 82- 83.
- Nikabi, M. A. (1396/2017). “Dizec Kendinden Bir Neçe Yerel Söz”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 198- 200.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Gonçe Balalar”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 40- 41.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Güney Mahalından Bir Neçe Yerel Söz ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 48- 52.
- Nikabi, M. A. (1389/2010). “Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 21- 22.

- Nikabi, M. A. (1392/2013). “Lüleyin Baba”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 41.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Yerel Sözlere Hakkında Cenab Mehmed Ali Nikabi'den Bir Mektub”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 41- 47.
- Niksiret, C. (1390/2011). “Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 42- 55.
- Niksiret, C. (1396/2017). “Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 118- 119.
- Nimet, V. (1396/2017). “Barış (Sulh) Kuşur”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 105- 106.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Nazlamalar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 15.
- Nimeti, T. (1390/2011). “Ninnilere Kısa Bir Bakış [Negahi Mohteser Be Lalayiha ve Arezohaye Nehofte Der An: Lalayihay- i Der Helvet Ez Beyn Mirevend]”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 46- 52.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Üşüdüm Ha Üşüdüm”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 14.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Yahalatmaca”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 40.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Bayatılarında Kadınların Fikir Yansımaları [İstadeği Henüz Edame Dared: Baztab- e Arzu ve Efkar Zenan Der Bayatıhay- e Zencan]”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 46- 56.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Laylaylarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 19- 20.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 12- 13.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 17- 18.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan'da Uşaklarımız Ata Babalar Sözlğinde”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 16.
- Nimeti, V. (1397/2018). “Harı Bülbül (Azerbaycan Şifahi Halk Efsanesi)”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 46- 47.
- Nimeti, V. (1396/2017). “Karadağ Yerel Sözlere ve Terminlerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 201- 206.
- Nistani, M. S. (1396/2017). “Gicli Canavar Hangisidir”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 102- 103.
- Niyazi, Y. (1392/2013). “Neçe Latife”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 90- 91.

- Nuri, H. (1393/2014). “Mutal Peyniri [Penir- i Mutal]”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 68- 72.
- Nurzade, M. (1396/2017). “Astara Halk Edebiyatından: Uşak Folkloru, Deyim ve...”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 35- 36.
- Ocakar, Ü. (1393/2014). “Azerbaycan'da Nevruz Sergisinden Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Ocakar, Ü. (1391/2012). “Kaşkay Sin Daşlarından Görüntüler”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 46- 50.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Kız Uşakları Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 21.
- Ocakar, Ü. (1391/2012). “Kolçak Gelin ve Tamaşa”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 4- 13.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Muliyer'in Çilis Piyesinden Tebriz Ağzı Sözler”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 48- 51.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Tebriz Uşak Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 20.
- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Bayram Günlerinde Nemin'de Ohunan Nağmeler ve Mahnılar”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 24- 26.
- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Laylalar”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 27- 29.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Nemin'in Niyarek Kendinde İmam Hüseyin ile İlgili Yapılan Etkinlikler [Ayin- e Ezadari Der Rustay- e Niyarek Nemin]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 55- 57.
- Ocaki, M. A. (1396/2017). “Nemin'in Niyarek Köyünde Hıdır- İlyas Geleneği [Hıdır Der Niyarek Nemin]”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 31- 32.
- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Neyara'dan Bir Neçe Yerel Sözler”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 19- 20.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Niyarek'te Ata, Dede, Ağa Kelimesinin İşlenişine Kısa Bir Bakış [Negahi Kutah Be Karbord- e Kelamat- e Ata, Dede, Ağa Der Niyarek ve...]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 37- 38.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Sicirleme veya Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 97- 98.
- Ocaki, M. A. (1396/2017). “Şemi'nin Toyu”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 119- 120.

- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Şöyge Sözü Hakda Kısaca Malumat”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 35- 36.
- Ocaki, M. A. (1397/2018- 1398/2019). “Tikmedaşlı Hasta Kasım”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 114- 115.
- Ocaklı, A. A. (1389/2010). “Türke Deva”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 41- 46.
- Osmanoğlu, M. (1395/2016). “Ruşen Mi Uruşen Mi”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 18- 23.
- Ön Söz. (1389/2010, Esfand). *El Bilimi*, 27.
- Ön Söz. (1391/2012, Behmen/Esfand). *El Bilimi*, 50- 51.
- Ön Söz. (1391/2012, Aban). *El Bilimi*, 47.
- Ön Söz. (1391/2012, Azer). *El Bilimi*, 48.
- Ön Söz. (1392/2013, Hordad/Tır). *El Bilimi*, 54- 55.
- Ön Söz: Köroğlu Destanı "Azerbaycan Kahramanlık Destanı". (1397/2018, Mehr). *El Bilimi*, 105.
- Ön Söz Olarak. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Paknijad, H. (1393/2014). “Al Arvadı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 35- 38.
- Paknijad, H. (1393/2014). “Karı Nene Nagılı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 110.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara Şehrinin Mimarisine Kısa Bir Bakış [Nim Nigahi Mimariy Ba Astara]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 10- 12.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara'da Bazı Gelenekler ve Görenekler [Berhi Adat ve Adab ve Resum- e Rayec Der Astara]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 31- 34.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara'da Yemek Kültürüne Bir Bakış [Negahi Be Astara ve Ferheng- e Geza- i Merdom- e An]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 7- 9.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Nurşid”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 33- 35.
- Parsiyar, L. (1397/2016). “Neçe Şiir ve Tapmaca Çille Gecesi Hakda”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 129- 130.
- Paşaiyan, A. (1391/2012). “Ecebşer Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 29- 32.
- Penahi, H. (1391/2012). “Salmas Uşak Oyunlarından: Kurt Koyun Oyunu”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 12- 13.
- Penahi, H. (1391/2012). “Salmas'ta Bazı Evcil Hayvanlar ve Ekinçilikle Bağlı Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 25- 30.

- Penahi, İ. (1396/2017). “Kağızkenan'da Koşabulak Kendine Ayid Oyuhlu Merasimi”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 81- 84.
- Pergaryan, T. (1389/2010). “Fatma Bacım”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 25- 33.
- Perizad, M. (1391/2012). “Ayran Aşı”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 18.
- Perizad, M. (1397/2018). “Birlik Varsa Dirlik De Olar”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 65- 67.
- Perizad, M. (1392/2013). “Karapapak Deblerinden: Koç Katımı Merasimi”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 85- 88.
- Perizad, M. (1391/2012). “Sulduz Karapapaklar Yallı'larında Ayran”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 36- 38.
- Perizad, M. (1397/2018). “Yeni Neşr Olan Oğuzname Atalar Sözü Kitabından Kısa Bir Bölüm”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 99- 100.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Al Arvadı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 75.
- Perniyan, F. (1393/2014). “Aşura Hıyık Kendinde”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 85- 87.
- Perniyan, F. (1387/2008). “Daşlar- Moncuklar”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 3- 4.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Göz Göz Eylemek”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 13.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Heriz'in İye Kendinde Çille Götürme Depleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 61.
- Perniyan, F. (1387/2008). “Hibegin Çölünde Biten Malcevi Bitgiler”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 40- 43.
- Perniyan, F. (1391/2012). “İye (Hıyık) Kendinde Çille Götürme Depleri”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 33.
- Perniyan, F. (1390/2011). “İye Kendi Mezar Daşlarından Bir Neçe Görüntü”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 52- 55.
- Perniyan, F. (1390/2011). “İye Kendinde Çörek Yapmadan Bir Neçe Görüntü 1”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 46- 47.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Mugan Elllerinden Kazmı Kalaş Elinde Çille Tökme Depleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 62.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Pişik Naglı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 76- 77.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Yağışa Göre İnaclar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 70.
- Perniyan, F. (1393/2014). “Zumarlar”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 74- 80.

- Pervin Evi'nden Bir Görüş [Didar Ez Haniye- i Pervin]. (1393/2014-1394/2015). “*El Bilimi*”, 73- 74.
- Pişeger, E. (1390/2011). “Nemin Alkış ve Kargışlarından”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 16- 18.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Ay Teşti, Teşti, Teşti”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 15.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 2.
- Purnimet, S. (1395/2016). “Bizim İf İf Ceryanımız”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 72- 74.
- Purnimet, S. (1392/2013). “Hazreti Meryem Gülü Hakkında Bir Rivayet ve İnanc”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 58- 59.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Kış Zumarı [Zahire- i Zemistan]”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 50- 52.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Laylalar”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 92- 93.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Laylalar: Beşik Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 38- 39.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin Köylerinde Çerşembe Merasimi [Merasem- e Çeharşenbesuri Der Rustahaye Nemin]”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 27- 29.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Nemin Uşak Folklorundan Parçalar (Sicir, Yanılmac ve Sanama ve...)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 128.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin'de Geleneksel Mimari [Numunehay- e Ez Mimari Sonnet- i Nemin]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 46- 48.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin'e Bağlı Pileçay Köyünde Düğün [Erusi Der Pileçay- e Nemin]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 37- 45.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 2.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pile Çay Ağzında İşlenen Bazı Terminler (İstılahlar)”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 26.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pile Çay'da İşlenen Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 10- 15.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pileçay Ağzı Bir Neçe Sözcük”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 21- 25.
- Purnimet, S. (1395/2016). “Pileçay'da Gelin Getirme ve Doğum ile Bağlı Ananeler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 67- 69.

- Purnimet, S. (1392/2013). “Pileçay'da İşlenen Alkışlar ve Kargışlar”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 60- 67.
- Purnimet, S. (1393/2014). “Pileçay'da Kadınların Doğumu ile Bağlı Âdet ve Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 54- 56.
- Purnimet, S. (1388/2009). “Pilerud Folklorik Oyunlarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 32- 36.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Sicirlemeler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 129- 130.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Uşağa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 71.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Üşüdüm Ay Üşüdüm”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 16.
- Pürhasan, F. (1393/2014- 1394/2015). “Sadakatli Arvad”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 110- 112.
- Rad, F. C. (1397/2018). “Komican'da Üzüm Pekmezi Ürünleri ve Pekmezin Çıkarılması [Şirepezan ve Mehsulat- e Tolidi Ez Şirey- e Engur Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 63- 68.
- Rad, H. C. (1397/2018). “Ter Helva, Kaykanak, Tarhana Dağ”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 62.
- Rad, K. C. (1397/2018). “Mustafa, Cegul Begul, Süt Aşı, Keleçoş”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 50- 51.
- Rad, K. C. ve Ekremi, Z. (1397/2018). “Komican Köyünde Kadınların Önemi ve Rolü [Maral 1 Ba Revayet- e Dastaniy- e Nakş- e Zenan Der Zendeği- e Rustaye Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 169- 192.
- Rad, M. C. (1397/2018). “Verkivaz Aşı, İsti Ot Umac, Umac”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 48- 49.
- Rad, Z. C. (1397/2018). “Erişte Aşı, Süt Tarhana Aşı, Koz Şorbası, Turşu (Erişte Aşı) , Tas Kabab”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 52- 55.
- Radan, E. (1397/2018). “Komican'dan Bayatılar [Bayatıhay- e Ez Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 158- 161.
- Radan, E. (1397/2018). “Komuzan Kargışları”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 14.
- Radan, E. (1397/2018). “Komuzan'da Yaygın Olan Heyir Dualardan”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 17.
- Rahmani, A. E. (1396/2017). “İki Kız: Horasan Türkleri Sicirlemelerinden”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 47- 48.

- Rahmani, M. (1396/2017). “Bizden Yeylere Bağlı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 54.
- Rahmani, N. (1396/2017). “Bitgiler”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 79- 81.
- Rahmani, S. ve Selehşör, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Varaka Türkiye'de Getdi Gezmeğe”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 139- 141.
- Rahmet, M. (1396/2017). “İlan”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 65- 66.
- Rak, R. (1396/2017). “Anamın Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 166 - 174.
- Rak, R. (1395/2016). “Batman Nagılı”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 174- 178.
- Rak, R. (1396/2017). “Dağ Terelerinin Mevsimi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 192- 194.
- Rak, R. (1396/2017). “Destan Söyleme Geleneği Hakda Danışıkdan Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1396/2017). “Duymanç”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 195.
- Rak, R. (1395/2016). “El Bilimi Defterinde Folklorçu Hanımların Aylık Oturumu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1395/2016). “Folklorçu Hanımların Aylık Oturumundan Kısa Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1395/2016). “Folklorçu Hanımların Hanım Rukiye Sofrası”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1396/2017). “Geleneksel Oyuncakların Kıyafetlerinin İhya Olunma Gerekliliği [Lüzum- e Ehyay- e Lebasha ve Eruskehay- e Bumi]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 125- 130.
- Rak, R. (1393/2014). “Kamer Hanım”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 64- 71.
- Rak, R. (1396/2017). “Kısa Öz Geçmişim”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 163- 165.
- Rak, R. (1395/2016). “Kızım Yapbanı Da Bilirsen”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 108- 109.
- Rak, R. (1392/2013- 1393/2014). “Meraga'da Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı Debleri”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 49- 51.
- Rak, R. (1393/2014). “Meraga'da Doğum İnancları”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 132- 134.
- Rak, R. (1391/2012). “Meraga'da Elçilik ve Toy Merasimi”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 48- 53.

- Rak, R. (1393/2014). “Meraga'da Muharrem Ayı Merasimi”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 45- 52.
- Rak, R. (1391/2012). “Mihriban Nenem”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 41- 45.
- Rak, R. (1395/2016). “Olma Anan Cibive Daş Salıb”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 101.
- Rak, R. (1395/2016). “Tenbel Ahmed”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 102- 112.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadi El Şeseven Ağzında Bir Neçe Numune”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 88- 90.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Bağdadi Şahseven'den Bir Neçe Dudak Kaçma”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 152- 153.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadlı El Sevenlerden Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 145- 146.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadlı El Şesevenler Arasında Hayvanların Tarifi”, *El Bilimi*, S. 79- 80, ss. 71.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Gelin Kaynana Davası”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 128- 130.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Hac Çırak”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 33.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Hondablı Mehcur'un El Yazmaları İçinde Yazılan Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 165- 168.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Horoz Kanı ve Ocakbaşı: Save'nin Yenibağ Kendi Toy Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 42.
- Ramazani, A. (1388/2009). “Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 40- 50.
- Ramazani, A. (1397/2018). “Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 89- 97.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Save Türkleri Sicirlemelerinden”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 79.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Sıçan”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 72.
- Ramazani, A. (1389/2010). “Şeseven Elinden Bir Nagıl: Allah İstese, Söz Cevrüne Gelir”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 39- 42.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Şeseven Mahnılarından: Astanaya Aş Koymuşam”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 60.

- Ramazani, A. (1395/2016). "Tilim Han ve Mihri Dastanından", *El Bilimi*, S. 83, ss. 34- 35.
- Ramazani, A. (1395/2016). "Tilim Han ve Mihri Hanım Dastanı'ndan Bir Koşma", *El Bilimi*, S. 79, ss. 74- 75.
- Ramazani, A. (1395/2016). "Tülkü Seni, Tülkü Seni", *El Bilimi*, S. 79, ss. 73.
- Ramazani, A. (1395/2016). "Uşak Sicirlemesi", *El Bilimi*, S. 79, ss. 80.
- Ramazani, L. (1396/2017). "Şaseven Dudak Kaçmalarından", *El Bilimi*, S. 94, ss. 154- 155.
- Raşıdî, H. (1386/2008). "İnkılâbdan Sonra Azerbaycan Matbuatı. *Dilmac*, S. 33, ss. 6- 14.
- Razi, N. (1396/2017). "Azerbaycan Folklorunda Çocuk Oyunları [Bazıhay-e Folklorik- e Kodekane Der Azerbaycan]", *El Bilimi*, S. 87, ss. 52- 75.
- Razi, S. N. (1392/2013). Annem ve Men/ Bölüm 9", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 119- 130.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Annemle Men: Sitare Bahtıkara Naglı", *El Bilimi*, S. 75, ss. 17- 21.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Ata Baba Meselleri", *El Bilimi*, S. 31, ss. 7- 8.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Azerbaycan Geyimleri Hakda Danışık", *El Bilimi*, S. 75, ss. 57- 64.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 86, ss. 90.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 77, ss. 3.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 82, ss. 81.
- Razi, S. N. (1396/2017). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 88, ss. 129- 130.
- Razi, S. N. (1397/2018). "Baş Yazı: Ferhengi Gelişme (Tus- 1 Ferhengi) /Dağdağalar ve Çare Yolları", *El Bilimi*, S. 108, ss. 5- 6.
- Razi, S. N. (1392/2013- 1393/2014). "Bezек Düzeğın Kıssa Tarihçesi", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 10- 17.
- Razi, S. N. (1395/2016). "El Bilimi Oturumu". *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1396/2017). "El Bilimi'nin 2. Âşık Dastanı Gecesi". *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1396/2017). "El Bilimi'nin Tanıtma Gecesi". *El Bilimi*. Tebriz.

- Razi, S. N. (1395/2016). "Haide Muradi ile Danışık", *El Bilimi*, S. 86, ss. 132- 139.
- Razi, S. N. (çev.). (1393/2014). "Kacar Devrinde Kızların Kebini", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 10- 13.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). "Kendbaşı Getirme Şenliği", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 58.
- Razi, S. N. (1389/2010). "Men ve Annem 1", *El Bilimi*, S. 27, ss. 11- 19.
- Razi, S. N. (1392/2013- 1393/2014). "Men ve Annem 10", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 122- 133.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 2", *El Bilimi*, S. 28, ss 25- 35.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 3", *El Bilimi*, S. 29, ss. 24- 36.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 4", *El Bilimi*, S. 30, ss. 22- 33.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 5", *El Bilimi*, S. 33, ss. 15- 28.
- Razi, S. N. (1391/2012). "Men ve Annem 6", *El Bilimi*, S. 41, ss. 34- 45.
- Razi, S. N. (1391/2012). "Men ve Annem 7", *El Bilimi*, S. 45, ss. 36- 50.
- Razi, S. N. (1391/2012). "Men ve Annem 8", *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 28- 40.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Mersiye Hatırası", *El Bilimi*, S. 81, ss. 68- 71.
- Razi, S. N. (1396/2017). "Nazlamalar", *El Bilimi*, S. 90, ss. 100.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). "Nezih (Nezik)", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 80- 81.
- Razi, S. N. (1391/2012). "Otak Oyunlarından 2", *El Bilimi*, S. 48, ss. 24- 29.
- Razi, S. N. (1393/2014). "Oyunlar ve Oyuncaklar", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 39- 48.
- Razi, S. N. (1396/2017). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 90, ss. 87- 88.
- Razi, S. N. (1396/2017). "Ön Söz: El Bilimi'miz, Manevi Mirasımız", *El Bilimi*, S. 92, ss. 90- 91.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). "Pıçak İtilden", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 120- 122.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Söyleşi: Mahmud Rufiger Hak [Musahabe: Mahmud Rufiger Hak]", *El Bilimi*, S. 77, ss. 111- 114.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Tapmacalar", *El Bilimi*, S. 75, ss. 54- 55.

- Razi, S. N. (1395/2016). “Tasua Günü Erzil Kendinin Elemdibi Merasiminden Bir Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1392/2013). “Tebriz Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 30-32.
- Razi, S. N. (1393/2014). “Tebriz'de Muharrem Müzesi”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (çev.). (1393/2014). “Tebriz'in Sozu Şorbası”, *El Bilimi*, S. 69-70, ss. 50- 55.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Türklerde Çerşenbe Felsefesi”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 141- 144.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Urmiye'de Üzüm Festivalinin Kenarında Gördüklerimiz”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Urmu'da Üzüm Festivali”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1391/2012). “Uşaklıkda Oynadığımız Oyunlar 1”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 8- 16.
- Razi, S. N. (1393/2014). “Yadda Kalan Hatıralar: Garibe Dildamaklı Günlerimiz Varıdı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 114- 128.
- Razi, S. N. , ve Tisinoğlu, M. R. (1393/2014- 1394/2015). “Kaynana ile Gelin”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 128- 130.
- Razi, S. N. ve Tohidi, Ş. (1397/2018). “Nagıl Anaları: Kurd Gelle Nagılı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 115- 123.
- Refahi, F. (1395/2016). “Azerbaycan Türkçesinin Ağızları Üzerine Bir Çıkış [Deramedi Ber Lehçesenasiy- e Zeban- e Torkiy- e Azerbaycani]”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 118- 129.
- Refref, İ. (1389/2010). “Azerbaycan Türkçesinde Deyişken Deyimsellik Meselesi”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 29- 37.
- Resmi, A. , ve Resmi, S. (1398/2019). “Aslı ve Kerem Destanı'nın İçeriği Hakkında Bir Analiz [Bonmayehay- e Dastan- e Aslı ve Kerem]”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 14- 36.
- Resuli, A. (1397/2018). “Humar Bağı Hakkında İnançlar ve Gelenekler [Humar Bağı ve Berhi Adab ve Resum ve Baverhay An]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 39- 46.

- Resuli, E. (1397/2018). “Bozuçlu ve Çevresinin Kültürünü Korumak ve Geliştirmek [Tose’ey- d Paydar Hemrah Ba Hefz- e Ferheng ve Mohit- e Zist- e Bozoçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 62- 67.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyü Oyunları [Bazıhaye Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 32- 34.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Koyunların Yünlerinin Kırılması [Sonnet- e Caleb ve Zibay- e Peşmçiniy- e Gusfendan Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 131- 133.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Kurban Bayramı'nın Gecesiyle İlgili Efsaneler [Efsanehay Pıramon- e Şeb- i Eyd- e Korban Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 105- 106.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Vara Olmak Geleneği [Sonnet- e Vara Olmak Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 136- 138.
- Reştber, H. (1397/2018). “Harvana Yaylaklarında Kuzu Kırkımı Merasimi [Berguzar- i Merasim- e Ayin- i Sonnetiy Kuzu Kırhımı]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Altı Halac Naglında İşelenen Lügatlerin Manası ve Bazı Açıklamalar”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 153- 161.
- Rezaki, M. (1395/2016). “Azerbaycan Folklorunda Araz'la İlgili Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 109- 123.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Behzad Behzadi'nin Makalesinde Olan Bazı Astara Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 72- 73.
- Rezaki, M. (1395/2016). “Bir Şamanın Sessiz Gidişi”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Çilandar'ın Yün Çorapları [Gozareşi Ez Sefer Ve Rustay- e Çilandar]”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 25- 31.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Hat”, *El Bilimi*, S. 95- 5, ss. 141- 152.
- Rezaki, M. (1397/2018). “İsa Bey'in Torpağı”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 143- 147.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Kızıl Balığın Naglı”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 21- 23.
- Rezaki, M. (1393/2014). “Küçük Rıza Naglı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 41- 63.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 2- 3.
- Rezaki, M. (1391/2012). “Yeddinci Âşıklar Bayramı'nda Ohunan Bildiri: İran'da Âşıklık Geleneği”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1390/2011). “Yerel Sözler”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 26- 40.

- Rezaki, M. (1391/2012). "Zengan'da Al Arvadı Hakda Yaygın Olan Bir Neçe Rivayet", *El Bilimi*, S. 41, ss. 29- 31.
- Rezaki, M. (1392/2013). "Zengan'da Kurd Ocağı", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 21- 26.
- Rezaki, M. (1389/2010). "Zengan'ın Âşık Edebiyatı", *El Bilimi*, S. 23, ss. 29- 35.
- Rezaki, M. (1396/2017). "Zengan'ın Çağdaş Âşık Tarihinden Bir Kızıl Belge", *El Bilimi*, S. 95, ss. 35- 40.
- Rezaki, M. (1388/2009). "Zengan'ın Hakka Kavuşan Âşıkları", *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 35- 39.
- Rezaki, M. , ve Kerimi, D. H. (1389/2010). "Süreyya Hanım Bahşı", *El Bilimi*, S. 27, ss. 25- 28.
- Rezaki, M. ve Muradi, L. (1390/2011). "Döymec", *El Bilimi*, S. 29, ss. 19- 21.
- Rıdvani, M. (1388/2009). "Tikantepe'den Nazlamalar", *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 20.
- Rıdvani, M. (1388/2009). "Ha Pişde, Pişde, Pişde", *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 30- 31.
- Rızayi, E. (1396/2017). "Ata Baba Sözlerinin Açıklaması", *El Bilimi*, S. 88, ss. 142- 145.
- Rızayi, E. (1396/2017). "Bayatılar", *El Bilimi*, S. 88, ss. 150- 152.
- Rızayi, E. (1396/2017). "Oyun ve Nagılların Terbiyevi Tesirleri", *El Bilimi*, S. 87, ss. 14- 17.
- Rızayi, E. (çev.). (1396/2017). "Toy Ahşamı", *El Bilimi*, 88.
- Rızayi, S. M. (1397/2018). "Ayı Oğlu", *El Bilimi*, S. 103, ss. 48- 52.
- Rızayi, S. M. (1397/2018). "Tülkü ile Karga", *El Bilimi*, S. 103, ss. 53- 54.
- Sadık, B. (1397/2018). "Bayatı", *El Bilimi*, S. 103, ss. 7- 9.
- Sadık, U. (1391/2012). "Barış (Barınc) Kendinde Gelin Aparma Törenleri", *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 54- 59.
- Sadık, U. (1392/2013- 1393/2014). "Kızlar Nece Nişanlandılar- Bölüm 2", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 134- 135.
- Sadık, U. (1392/2013). "Men Nece Nişanlandım", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 134- 135.

- Sadık, U. (1391/2012). “Tebriz'in Barış (Barınc) Kendinde Doğum Törenleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 65- 67.
- Sadık, U. (1392/2013). “Zeyrek”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 84- 86.
- Sadıkıyani, M. M. (1391/2012). “Salmas Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 19.
- Saferi, F. (1393/2014- 1394/2015). “Çerşenbelik (Nişanlı Kızların Çerşenbe Honçası)”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 59.
- Saferi, F. (1393/2014). “Karadağ'ın Meşepara Mahalında İçeri Şahsey”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 82- 84.
- Saferi, F. (1393/2014- 1394/2015). “Od Çerşenbe”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 42.
- Saferi, R. (1397/2018- 1398/2019). “Türklerde Yeni İl Adetleri”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 8- 12.
- Sahibkalem, R. (1397/2018- 1398/2019). “Dede Korkud Kitabında Tepegöz Efsanesinin Usturevi Araştırmaları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 103- 106.
- Sahibkalem, R. (1398/2019). “Şaman Efsaneleri [Efsanehay- e Şaman]”, *El Bilimi*, S. 112- 113, ss. 79- 90.
- Sahir, H. (1390/2011). “Başa Gelen Çekilir 2: Meşruta Oyunu”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 41- 49.
- Sahir, H. (1390/2011). “Halam”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 5- 10.
- Sahir, H. (1390/2011). “Koşaçay'dan Üç Bayatı, Bir Mahnı”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 11.
- Saidi, E. M. (1390/2011). “Zalim Pişik”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 35.
- Salaryan, İ. (1397/2018). “Horasan Bölgesinde Türklerin Aylık Oturumu 5. Rapor [Gozareş- i Pencamin Nişest- i Mahaney- e Ferhengi Torkan Der Hıtt- ı Horasan]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Salaryan, İ. (1396/2017). “Yas Bayatları”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 56- 58.
- Salihi, E. (1391/2012). “Aşık (Oyunlar, Terminler, Deyimler ve Atasözleri)”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 46- 53.
- Salsali, H. (1396/2017). “Makü'den Ağıtlar [Sukvarehay- i Ez Makü]”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 101- 102.
- Salvatizade, M. (1392/2013). “Hekimlik”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 18.

- Salvatizade, M. ve Bahtiyari, F. (1392/2013). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 25- 27.
- Sani, İ. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Bina ve Geyimlere Ayid Sözlür”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 10- 13.
- Sardarinia, E. (1395/ 2016). “Orucluğun İnanç ve Debleri Türkmenlerde”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 76.
- Sariyeva, İ. (1397/2018- 1398/2019). “Nevruz Ananeleri, Ohşarlıkları ve Farklı Cihetler”, çev. Mehemed Rıza İsmailzade, *El Bilimi*, S. 110, ss. 67- 71.
- Sarpkaya, S. (1396/2017). “Tebrizli Nagıl Anaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 88, ss. 132- 140.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Ağı ve Ağıçı”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 29- 33.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Aj Kurdun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 15- 17.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Ali Kafkasyalı ve Onun İran Âşık Muhitleri Kitabı”, *El Bilimi*, S. 84/1, ss. 170- 209.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Ali Kemali'nin Edebi İrsi Bir Bahışta”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 123- 125.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Anadilinin Başlangıcı Yahud Uşak Dili Sözlüğü”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 5- 14.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Asaneklerde Geden Bazı Kaşkayı Ağzı Sözlür”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 45.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Âşık Edebiyatında Çalanmış Kız Gelinlerin Derdi”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 4- 10.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 4- 5.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 4- 8.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Baş Yazı: Bir İlden Sonra Selam”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 4.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Baş Yazı: Muharrem Folkloru ve El Bilimi”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1387/2008). “Bayramlar Bayramı”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 1- 4.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Bir Neçe Latife Astara'dan”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 13- 24.

- Sarrafi, A. (1397/2018). "Borçalı Özel Sayısına Dair Açıklama [Derbare- i Vijename- i Borçalı]", *El Bilimi*, S. 99, ss. 9- 17.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Cırtıdan Nagılının Hemedan Varyantı Ağı Cırık", *El Bilimi*, S. 92, ss. 96- 100.
- Sarrafi, A. (1388/2009). "Çille", *El Bilimi*, S. 13, ss. 2- 19.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Deregez Yerel Sözleri", *El Bilimi*, S. 17, ss. 49- 56.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Destan Hakkında [Derbarey- e Destan]", *El Bilimi*, S. 95, ss. 11- 14.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Dibine Kulu", *El Bilimi*, S. 26, ss. 18- 22.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "El Bilimi Dergisinin Yayınladığı Özel Sayılar", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 119- 125.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "El Bilimi Ocak Başı Sohbetleri: Bire", *El Bilimi*, S. 68, ss. 6- 11.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "El Bilimi ve Halaclara Özel Bölüm", *El Bilimi*, S. 95/ 5, ss. 112- 114.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "El Dili ve Edebiyatı Dergisi: İran'da Folklor ve Yerel Sözler Üçün Kurulan İlk Teşkilat", *El Bilimi*, S. 93/ 3, ss. 91- 96.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Feriyyin Nagılı", *El Bilimi*, S. 26, ss. 13- 14.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Folklor Dünyamızda Kadın", *El Bilimi*, S. 27, ss. 4- 8.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "Folklor Mubahaseleri 2: Folklor Ne Deyil", *El Bilimi*, S. 67, ss. 4- 10.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "Folklor Muhasebeleri 1: Folklor Nedir", *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 2- 6.
- Sarrafi, A. (1388/2009). "Folklorik Hatıralar 1", *El Bilimi*, S. 5, ss. 1.
- Sarrafi, A. (1388/2009). "Folklorik Hatıralar 2", *El Bilimi*, S. 6, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Folklorumuzda Tat Folkloru İzlerinden Bir Neçe Numune", *El Bilimi*, S. 85, ss. 80- 85.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Habib Sahir'in Yazılarında Geden Bir Neçe Tebriz ve Kaşkay Ağzı Sözcük", *El Bilimi*, S. 37, ss. 12- 13.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Hana Nağmeleri", *El Bilimi*, S. 31, ss. 4- 6.

- Sarrafi, A. (1396/2017). "Hayif Sene Med Hasan Han", *El Bilimi*, S. 97, ss. 126- 152.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Hemedan Bölgesinde Bir Koşmacanın Üç Varyantı: Şirvan'dan Kurican'a", *El Bilimi*, S. 87, ss. 49- 50.
- Sarrafi, A. (1397/2018). "Hıdır Nebi", *El Bilimi*, S. 108, ss. 9- 12.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Hondab, Buin, Kakazan, Lelin, Sungur Yerel Sözleri", *El Bilimi*, S. 8, ss. 41- 48.
- Sarrafi, A. (1391/2012). "İlk Oyun", *El Bilimi*, S. 47, ss. 3- 7.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "İran Türklerinin Nüfus ve Coğrafyası", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 2- 13.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Kadim Mahnılarımızdan", *El Bilimi*, S. 85, ss. 75- 77.
- Sarrafi, A. (1393/2014- 1394/2015). "Kadim Sofra ve Yemek Ferhengimizden", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 74- 75.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Kardaşımın Söylediği Latifelerden", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 31- 37.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Kaşkayı Yerel Sözlerinden", *El Bilimi*, S. 18, ss. 13- 33.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Kız Uşağı Nazlamalarından", *El Bilimi*, S. 32, ss. 22.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Kosa Gelli", *El Bilimi*, S. 25, ss. 35- 37.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Kuçan Yerel Sözleri", *El Bilimi*, S. 18, ss. 34- 40.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Latifeler", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 3- 5.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Maşın Yazdırma Yahud Yol Sözleri", *El Bilimi*, S. 77, ss. 34- 36.
- Sarrafi, A. (1391/2012). "Men ve Annem 6 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Deyimler", *El Bilimi*, S. 41, ss. 46- 48.
- Sarrafi, A. (1391/2012). "Men ve Annem 7 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Terminler", *El Bilimi*, S. 45, ss. 51- 53.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Men ve Annem Yazısının Dili Hakda", *El Bilimi*, S. 30, ss. 36- 37.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Meşruta Oyunu'nda Geden Bir Neçe Tebriz Ağzı Deyim ve Sözcük", *El Bilimi*, S. 38, ss. 50- 51.

- Sarrafi, A. (1392/2013). "Metinlerde Geden Tebriz Ağzı Bazı Sözcükler", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 38- 42.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "Növheler ve Folklorumuz", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 79- 81.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Ön Söz [Mukaddime]", *El Bilimi*, S. 79, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Ön Söz Olarak: Kadınların Folklor Çalışmaları", *El Bilimi*, S. 28, ss. 2- 3.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Ön Söz: Astara'nın Muhtasar ve Tarihçesi ve Astaralılarının Soy Kökü Hakkında", *El Bilimi*, S. 93, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Ön Söz: Başka Azerbaycan [Ön Söz: Azerbaycan- ı Diğer]", *El Bilimi*, S. 91, ss. 4- 5.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Ön Söz: Destanımız Harda Kalmıştı?", *El Bilimi*, S. 95, ss. 3- 4.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Şahir'in Defterlerine Calanmış Folklor", *El Bilimi*, S. 37, ss. 2- 4.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Sarımalar", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 23- 26.
- Sarrafi, A. (1388/2009). "Sayıların Sırrı", *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 4- 17.
- Sarrafi, A. (1397/2018). "Senavir Padişahın Nagılına Bir Bahış", *El Bilimi*, S. 104, ss. 109- 113.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Sicirlemeler (Koşmacalar) Hakkında", *El Bilimi*, S. 87, ss. 34.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Şah İsmail ve Gülizar Dastanından 'Hamamdan Çıhan Gözel'", *El Bilimi*, S. 83, ss. 36.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "Şebek Çıhartmak", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 71- 73.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Şeseven Halayları", *El Bilimi*, S. 25, ss. 43- 48.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Tarihi Latifeler", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 11- 15.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Tarihi Rivayetler ve Latifelerle Bağlı Deyimler", *El Bilimi*, S. 20, ss. 4- 14.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Tebriz Latifeleri 1", *El Bilimi*, S. 19, ss. 2- 9.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Tebriz Latifeleri", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 6- 10.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Tebriz Yerel Sözcükleri 1", *El Bilimi*, S. 36, ss. 26- 40.

- Sarrafi, A. (1392/2013). "Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Sarıma", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 27- 37.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Tebriz'den İki Sicirleme", *El Bilimi*, S. 87, ss. 37- 38.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Melard- i Kerec'de Yağmur Geleneği [Merasem- e Baranhani Der Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Kazvin ve Melard- e Kerec]", *El Bilimi*, S. 83, ss. 56- 60.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Temsil ve Mesel Kitabı Hakda Yazılan Tanıtım ve Takrizler", *El Bilimi*, S. 77, ss. 19- 20.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Tilim Han Kimdir", *El Bilimi*, S. 83, ss. 7- 22.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Tilim Han'ın Bir Deyişmesi Hakkında: Möv ile Koyun Bahsi", *El Bilimi*, S. 83, ss. 29- 33.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Tokluca'nın Nagılı", *El Bilimi*, S. 29, ss. 13- 18.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Tükan Açma Rivayetlerinden", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 18- 22.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "Tükanlar", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 16- 17.
- Sarrafi, A. (1391/2012). "Urmiye Folklorundan Bir Neçe Örnek", *El Bilimi*, S. 41, ss. 18- 23.
- Sarrafi, A. (1391/2012). "Urmiye Otak İçi Oyunlarından", *El Bilimi*, S. 48, ss. 20- 23.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Üstad Meşrutacı'dan Bir Mektub", *El Bilimi*, S. 34, ss. 54- 56.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Yerel Sözlerin Toplanma Tarihçesinden", *El Bilimi*, S. 17, ss. 4- 7.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Yerel Sözlerin Yazılış Biçimi (Tarif, Çatışmazlıklar, Darama, Derleme ve Yazma Biçimi)", *El Bilimi*, S. 18, ss. 4- 12.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Yerel Sözlerin Yazılış Biçimi (Tefrik, Çatışmazlıklar, Toplanma, Yazılış)", *El Bilimi*, S. 17, ss. 8- 16.
- Sarrafi, A. ve Ekberpuran, M. (1396/2017). "Destan Projesi Üzerine Özel Anlatılar [Hülasayi Ez Kulliyat- ı Terh- i Nuvin 'Destan']". *El Bilimi*. Tebriz.

- Sarrafi, A. ve Nurzade, M. (1396/2017). "Astara Yerel Sözlereinden", *El Bilimi*, S. 93, ss. 74- 77.
- Sarrafi, A. Uzun, O. ve Resullu, B. (1396/2017). "Ocakbaşı Sohbetleri 2: Barmak Hesabı", *El Bilimi*, S. 94, ss. 149- 151.
- Sarrafi, M. (1388/2009). "Kacar Dövründen Bir Mahnı: Mineydim Atın Ağını", *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 4- 6.
- Savcbalığı, S. (1395/2016). "Hive'den Bir Neçe Kalıb Söz", *El Bilimi*, S. 84, ss. 106- 107.
- Sayılov, G. (1393/2014). "Folklorda Söyleyici Problemi", *El Bilimi*, S. 67, ss. 11- 15.
- Sebzi, M. (1390/2011). "Heriz'de Uşak Oyunları", *El Bilimi*, S. 32, ss. 10- 14.
- Sefayi, C. (1396/2017). "Merend Deyimlerinden 1", *El Bilimi*, S. 90, ss. 108- 117.
- Sefayi, G. (1390/2011). "Nemin Ata Sözlere ve Deyimlerinden", *El Bilimi*, S. 34, ss. 8- 9.
- Seferi, F. (1393/2014- 1394/2015). "Uşaklarımız Üçün", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 102- 105.
- Seferi, L. (1395/2016). "Bahardan Otuz Altı Gün Sonra Öküz Kurbanı Etkinliğı [Merasim- e 'Öküz Kurbanı' Der Ruz- e Siyo Şeşom Ez Bahar]", *El Bilimi*, S. 80, ss. 147- 157.
- Selahi, A. (1396/2017). "Elimi Pıçak Kesibdir", *El Bilimi*, S. 91, ss. 26- 28.
- Selamat, M. S. (1390/2011). "Sandıkçadaki Bayatlarımız", *El Bilimi*, S. 31, ss. 23- 29.
- Selamet, M. S. (1390/2011). "Tahta Kılınc Nagılının Varyantı: Avaz Elheyir", *El Bilimi*, S. 30, ss. 38- 40.
- Selimi, K. (1396/2017). "Şahbaz", *El Bilimi*, S. 98, ss. 115- 116.
- Sepheriniya, İ. (1391/2012). "Âşık Ferhad'ın Hayatına Kısa Bakış", *El Bilimi*, S. 49, ss. 31- 32.
- Sepheriniya, İ. (1391/2012). "Âşık Yusuf Orhanes ile Danışık", *El Bilimi*, S. 49, ss. 36- 46.
- Seyadi, H. H. (1388/2009). "Unudulmayacak Hakiki Hatıralar", *El Bilimi*, S. 13, ss. 64- 66.

- Seyfi, S. (1393/2014). “Eski Dönemlerde Düğünler [Vaslethay- e Ehd- e Bastan]”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 64- 67.
- Seyidof, N. (1396/2017). “Bağlama Nedir”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 96, ss. 28- 29.
- Sinafer, N. (1395/2016). “Azerbaycan Ayak Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 16- 18.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Damgalar ve Ocaklar”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 55- 61.
- Sinafer, N. (1397/2018). “Emçilik (Türk'e Dermanlar)”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 36- 38.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Hal Döymek”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 77- 78.
- Sinafer, N. (1396/2017). “İnaclar ve Emçilikten Örnekler”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 62- 63.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkay Türklerinin Giyimleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 91- 99.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkayı Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 71- 72.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkayı Elinde İşlenen Sözcüklerden”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 74- 75.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kohkiluye ve Buyır Ahmed'de Genceyi Köyleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 30- 32.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kulla Gelin”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 102.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Ön Söz: Kaşkayı Özel Say Hakkında”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 4- 6.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Üstad Esedullah Merdani ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 104- 113.
- Sinafer, N. (1395/2016). “Yallı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 64- 66.
- Sonbahar, S. (1396/2017). “Kobarun”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 104- 106.
- Sonbahar, S. (1396/2017). “Melik Memed”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 99- 103.
- Suleti, M. (1397/2018). “Nir Şehrine Bağlı Ağlayan Çayı”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 19- 20.
- Sultani, E. (1397/2018). “El Bilimi Hanımlar Bölümünün Aylık Toplantısı”. *El Bilimi*. Tebriz.

- Sultani, E. (1397/2018). “Folklorçu Hanımların Aylık Toplantısının Raporu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Sultani, E. (1395/2016). “Kiriş Nedir?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 191.
- Sultani, F. (1397/2018). “Komican'da Yaygın Olan İnançlar [Baverhay- e Ammey- e Rayic Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 126- 127.
- Sultani, F. (1397/2018). “Komican'da Yaygın Olan Kargışlar [Nefrinhay- e Reyic Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 12- 13.
- Sultani, S. (1387/2008). “Pehlivan”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 5- 6.
- Sürgün, B. (1392/2013). “Pölke Bayramı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 41- 42.
- Şahin, A. (1396/2017). “Türk Çadırı Üzerine”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 22- 27.
- Şahmarasi, P. Z. (1395/2016). “Azerbaycan Kültüründe Fal Çeşitleri [Enva'e Fal Der Ferheng- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 26- 28.
- Şahmarasi, P. Z. (1389/2010). “Gelin Sözcüğünden Oluşmuş Deyimler ve Kelimeler [Estelahat ve Kelamat- e Morekkeb- e Sahteşode Ba Kelime- i Gelin]”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 15- 21.
- Şahmarasi, P. Z. (1388/2009). “Türk Dilinde Atlar [Esb Der Zeban- 1 Türki]”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 6- 20.
- Şahmarasi, P. Z. (1388/2009). “Türk Dilinde Atlar 2 [Esb Der Zeban- 1 Türki 2]”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 21- 31.
- Şahmarasi, P. Z. (1392/2013- 1393/2014). “Türkçenin Söz Hazinesi İçinde Bayram [Bayram Der Genciney- e Vajekan- e Torki]”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 58- 63.
- Şahmerasi, P. Z. (1397/2018). “Gelinle Bağlı Türk Sözleri”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 23- 29.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 134.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 51- 52.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Kanmazların Gussesin Çeken Adam”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 85.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Şahseven Eli Yırları”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 70.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 149.
- Şahseven, M. , Niri, F. ve Çınar, A. E. (1395/2016). “Şahseven Elinde İşlenen Bir Para Kız Adları”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 101- 102.

- Şahsevend, M. R. (1396/2017). “Ezenderyan'dan Bayatılar: Beşler”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 52- 53.
- Şakir, P. (1388/2009). “Tebriz Nagıllarından Devletdi ile Kasib Bacılar”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 50.
- Şakiri, P. (1388/2009). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 20- 21.
- Şami, M. (1391/2012). “Urmu'da Âşık Havalarının Adı”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 29- 30.
- Şamil, A. (1397/2018). “Köroğlu Destanı'nın Ali Kemali Arşivindeki Varyantları”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 11- 28.
- Şayak, C. (1388/2009). “Köylüler Açısından Hayvan Hastalıklarını Tanıma [Şenahat Rustaiyyan Ez Bimarihay- e Damı]”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 18- 20.
- Şehabi, S. (1398/2019). “Çağatay ve Senglah Sözlüklerinde Deve ve Devecilik [Şotor ve Şotordari Der Ferheng- i Lügat 'Çağatay' ve 'Senglah']”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 133- 136.
- Şehbazi, H. (1397/2018). “Hencin'in Tanıtımı ile Hencin'e Ait Folklor Ürünleri [Hencin ve Numunehaye Ez Folklor Ahali Hencin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 47- 54.
- Şehlayi, F. (1391/2012). “Altı Daş Üstü Daş”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 114- 115.
- Şehlayi, F. (1391/2012). “Şirin Gel Şirin Get”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 113- 114.
- Şehrek, F. T. (1392/2013- 1393/2014). “Folklor Kumaşından Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 115.
- Şehrek, F. T. (1393/2014- 1394/2015). “Geçmiş Zamanda Tababet [Derman Der Zaman- e Kadim]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 131- 132.
- Şehrek, F. T. (1392/2013). “Heriz'den Ata Sözlere”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 57.
- Şehrek, F. T. (1395/2016). “Kâsım Otağı”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 59- 60.
- Şehrek, F. T. (1396/2017). “Nezir Eylemek ve Nezir Vermek”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 72- 74.
- Şehrek, F. T. (1393/2014). “Oruçluk Resimleri”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 81- 83.

- Şehrek, F. T. (1392/2013- 1393/2014). “Sayaçılar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 52- 55.
- Şehrek, F. T. (1395/2016). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 56.
- Şehrek, F. T. (1392/2013). “Toyuk Bastırmak: Toyuğun Kurt Düşmesi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 36- 38.
- Şehrek, F. T. (1396/2017). “Umac Halvası Ne Çor Ele Geler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 188- 189.
- Şehrik, F. T. (1391/2012). “Fatma Hanım'ın Naglı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 116- 117.
- Şekaki, M. (1393/2014). “Kürd Kendinde Gelin Aparma Merasimi”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 60- 63.
- Şekaki, M. (1387/2008). “Kürd Kendinin Yemeklerinden: Şorbalar”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 33- 34.
- Şekaki, M. (1391/2012). “Yemekler”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 14- 17.
- Şeybani, C. (1392/2013). “Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 26- 28.
- Şıran, M. , ve Şıran, F. (1388/2009). “Tebriz İnanclarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 31- 32.
- Tahriri, R. (1397/2018- 1398/2019). “Bilesuvar Deblerinden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 72- 74.
- Tanrıverdiyan, H. (1396/2017). “Ata Baba Sözleri (Tebriz)”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 68- 78.
- Tansu. (1395/2016). “Kara Sözcüğüne Aid Sözler”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 195- 197.
- Tazekendi, S. (1396/2017). “Mesellerin Rolü Yeni Nesillerde”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 174- 176.
- Tehmasbpur, M. (1397/2018). “Azerbaycan Halk Edebiyatında Hz. Muhammed'in Rolü [Nakş- e Peyamber- e İslam Der Edebiyat- e Şifahiyye- e Halk Edebiyatı- Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 49- 57.
- Tesliyet. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Tesliyet. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Tesliyet. (1391/2012, Mordad). *El Bilimi*, 44.
- Tezel, N. (2019). *Türk Halk Bilmeceleri*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

- Tımare, F. (1396/2017). “Baz Sen Güclümişen”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 139-140.
- Tisinoğlu, M. (1395/2016). “Kerkük Folklorundan Neçe İbretli Hikaye”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 181- 184.
- Tisinoğlu, M. (1393/2014- 1394/2015). “Men Deyim Adam Olmasan”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 108- 109.
- Tisinoğlu, M. (1395/2016). “Ramazan Ayı ve Molla Nasreddin”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 92.
- Torabi, A. E. (1396/2017). “Bilinçli ve Kültürel Çalışmaya Adanan Bir Ömür [Yek Omr Kar ve Faaliyet- i Agahane ve Ferhengsaz]”, *El Bilimi*, S. 93/ 3, ss. 99- 101.
- Tulu, S. ve Sarrafı, A. (1391/2012). “Horasan Türklerinin Atasözlerinden”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 31- 34.
- Turtı, S. (1396/2017). “Yaz Konakları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 94- 96.
- Türkan, K. (1397/2018). “Azerbaycan Tarı [Tar- e Azerbaycanı]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 83- 88.
- Türkan, K. (1393/2014). “Eski Tebriz’i Değerlendirmek [Deriçey- i Ber Tebriz- e Kadim]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Türkan, K. (1397/2018). “Tebriz’imin Unudulmuş Musikiseverlerinden Öteri Bir Hatıralar”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 89- 94.
- Türkan, K. (1396/2017). “Tebriz'deki Kadim Kurd Meydanından Bir Rivayet”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 166- 167.
- Umudoğlu, H. (1395/2016). “Daş İnancı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 8- 10.
- Urmulu, U. (1390/2011). “Hebsine Ay Hebsine”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 17.
- Ülfet, A. (1392/2013). “Ağ At Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 95- 98.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ülker, İ. (1392/2013). “Dazey Dazey ile Nazey Nazey Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 77- 80.
- Vahid, A. F. (1396/2017). “Saka Türklerinde Oyuncakla Haber Gönderme [Ayin- e Peyk ve Peyamferesti Ez Tevellod- e Nozad Ba Erusksazi Der Beyn- e Turan- e Sakayı]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 7- 13.

- Vahid, H. F. (1397/2018). “Köroğlu Kör Kişinin Oğlu Muydu Yoksa Kör Allah'ı Mı İdi [Aya Köroğlu Ferzend- e Bendey- e Kur Bud Ya Hoday- e Kör]”, *El Bilimi*, S. 106, ss. 123- 150.
- Vahid, H. F. (1390/2011). “Nevruz Bayramı Mı Yoksa Domuz Bayramı Mı [İyd- ı Nevruz Ya İyd- ı Domuz]”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 9- 17.
- Vahid, H. F. (1397/2018- 1398/2019). “Nevruz Bayramı'nda Azerbaycan'da 18 Âdet- Deb”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 13- 26.
- Vahid, H. F. (1395/2016). “Türklerin Tarihinden Oğuz Han Destanı'na Zaman Tüneli [Tünel- i Zaman Ez Dastan- e Oğuz Han Be Tarih- e Torkan: Yay Bekhan Serveran- e Zerrin Keman]”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 43- 46.
- Vahidi, H. (1391/2012). “Âşık Derviş: Elin Unutulmaz Âşığı”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 33- 35.
- Vahidi, H. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Kaşka”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 95.
- Vahidi, H. (1391/2012). “Urmu'nun Toy Sesi”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 3- 9.
- Valai, H. (1388/2009). “Hiyek Kendinin Toy Merasimlerinde Güleşmeler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 13- 14.
- Valai, H. (1392/2013). “Heris Mahalında Evlenmek Merasimleri (Elçilik)”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 34- 37.
- Valai, H. (1389/2010). “Heriz'de Ağlayan Var 1”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 34- 45.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz'de Ağlayan Var 2”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 42- 49.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz'de Ağlayan Var 3”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 37- 41.
- Valai, H. (1389/2010). “Harmanlık”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 37- 39.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz Nazlamaları”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 23- 26.
- Valai, H. (1391/2012). “Kaynana Gelin Ohumaları”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 24- 26.
- Valai, H. (1391/2012). “Subay Oğlan ve Kızların Ohumaları”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 26- 35.
- Valai, H. (1390/2011). “Üç Layla ve Bir Evsun Nağmesi”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 37.

- Vazife, S. (1392/2013). “Folklor Darağı ile: Yerel Sözlere- Karadağ”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 53- 54.
- Vazife, S. (1392/2013). “Karadağ'da İşlenen Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 30- 32.
- Varlık, M. Ç. (1993). “Çaldıran Savaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Vefayi, Z. (1395/2016). “Azerbaycan Halkında Fal ve Fala Bakma [Fal ve Falbini Der Ferheng- e Ammey- e Merdom Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 161- 164.
- Vefayi, Z. (1395/2016). “Hamam ve Hamamın Rolü Azerbaycan El Biliminde (Hamama Özel Töreler, Debler)”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 82, ss. 102- 108.
- Vefayi, Z. (1396/2017). “Konşu Kamer Tac Hanım”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 126- 127.
- Vefayi, Z. (1396/2017). “Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 35- 36.
- Veidi, R. (1392/2013). “Bu Ata Baba Sözü'nün Kökü Nedir?:Yorganını Kıçına Göre Uzat!”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 63.
- Veidi, R. (1391/2012). “Maraga Halk İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 12.
- Veidi, R. (1391/2012). “Meraga Halk İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 71- 73.
- Veidi, R. (1392/2013). “Meraga İnanclarından: Meraga'nın Küllü Kendi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 57- 59.
- Veidi, R. (1392/2013-1393/2014). “Meraga Toy Mahnılarından”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 85- 87.
- Veidi, R. (1392/2013- 1393/2014). “Meraga Yemeklerinden Şorbalar ve Aşlar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 116- 120.
- Velizade, C. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Urmu Folkloru”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 93- 94.
- Velizade, C. (1397/2018). “Mıncık Falı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 62.
- Yazarlar Hayeti. (1396/2017). *Uşakların Güzel Dünyası Kempeyni ve El Bilimi Derneği'nin Çalışmaları*. Tebriz: El Bilimi.

- Yegani, C. (1397/2018). “Çal Çahmağıvı Tapım Başmağıvı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 99- 102.
- Yeganizade, P. (1389/2010). “Bayatılar 1”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 10- 20.
- Yeganizade, P. (1389/2010). “Bayatılar 2”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 39- 43.
- Yenilmez, A. (1390/2011). “Azerbyacan Bayatılarında Sır Sahlamağın Yeri”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 10- 16.
- Yenilmez, A. (1389/2010). “Şah Abbas ile Kırh Haramiler”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 45- 48.
- Yusufpur, M. (1396/2017). “Nimet Hamitzade ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 24- 32.
- Yusufzade, S. (1391/2012). “Semeni Pişirmesi [Semenupuzan]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 10- 14.
- Zaferhah, A. (1393/2014). “Hoy'da Muharremlik Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 53- 63.
- Zaferhah, A. (1389/2010). “Hoy'un Kendlerinde Oynanan Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 12- 23.
- Zamime: Eski İmlada Yazılmış Bir Nüsha. (1395/2016). *El Bilimi*, 84.
- Zare, N. (1398/2019). “Azerbaycan Geyimlerde Paltar”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 65- 76.
- Zare, N. (1396/2017). “Çille Gecesi”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 53- 55.
- Zare, N. (1397/2018). “Dolaklar ve Sarıklar”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 80- 82.
- Zare, N. (1396/2017). “Libas (Paltar)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 144- 148.
- Zare, N. (1397/2018). “Papak”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 75- 79.
- Zare, N. (1397/2018). “Üzerlik”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 15- 18.
- Zarezade, H. , Zarezade, A. E. ve Nimeti, A. (1389/2010). “Hoy'dan Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 28- 31.
- Zekiye Hanım Zülfikari Hakkında Özel Safhalar 1. (1396/2017, Azer). *El Bilimi*, 95.
- Zelevi, F. (1392/2013). “Miyandab Deyimler ve Meselleri”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 70- 73.
- Zengan'da Yeddinci Âşıklar Bayramı. (1391/2011, Ordibehest). *El Bilimi*, 41.
- Zihak, A. (1388/2009). “Çöçenin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 32- 34.

- Zihak, A. (1389/2010). “Çöçenin Naglı”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 33- 37.
- Zihak, A. (1389/2010). “Folklorun Yapısını Tanıma [Sahtar Şinasi Folklor]”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 6- 11.
- Zihak, A. (1397/2018). “Köroğlu Destanı [Dastan- ı Köroğlu]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 38- 40.
- Zihak, A. (1389/2010). “Kuddar Beyi'nin Naglı”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 24- 25.
- Zihak, A. (1388/2009). “Kurdun Naglı”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 31- 33.
- Zihak, A. (1389/2010). “Annın Yazısı”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 37- 38.
- Zihak, A. (1389/2010). “Hoy Şhrinde Folklor Hakkında Çabalar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 2- 5.
- Zihak, A. (1389/2010). “Şorunu Çiharttın Ne Demektedir”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 32.
- Zimk, A. (1387/2008). “Âşık Abbas Tac Hatuni”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 24- 25.
- Zöhre Vefayi'nin Folklor Çalışmaları. (1390/2011, Farvardin). *El Bilimi*, 28.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Beden İzasıyla İlgili Deyimler”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 111- 113.
- Zülfi, F. (1392/2013). “Bu Ata Baba Sözü'nün Kökü Nedir?: Esnek Esneyi Getirir, Heyif Sene Tövledeki!”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 64.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Dobba Kişi”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 109.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Folklorumuzun Diller Ezberi Olan Şiiri”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 114.
- Zülfi, F. (1393/2014). “Karı Nene ile Bizovun Naglı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 111- 112.
- Zülfi, F. (1392/2013). “Ne Ulu... : Folklor Kumaşından Bir Şiir”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 143- 145.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Bayram Kuşu”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 156.
- Zülfikari, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Bayram Sil Süpürü”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 139- 142.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Bazı İnancların Yüzümü”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 130- 132.

- Zülfikari, Z. (1392/2013- 1393/2014). “Bizov Nagılı”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 97- 99.
- Zülfikari, Z. (1397/2018). “Çilo Kebabr”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 64- 65.
- Zülfikari, Z. (1392/2013- 1393/2014). “Çoh Banlayan Horoz”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 107- 108.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Folklora Tenkidi Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 14- 15.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Her Sözüñ Yeri, Her İşin Mekanı Var”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 108- 109.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Hövüşne”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 117- 118.
- Zülfikari, Z. (1393/2014- 1394/2015). “İnanclara Dair”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 88- 89.
- Zülfikari, Z. (1392/2013). “Keçel Hasan Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 81- 83.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Kurt Sekan”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 114- 115.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Mene De Yazar Dediler”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 116.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Merend'in Kadim Toy Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 178- 182.
- Zülfikari, Z. (1395/2016). “Yağ Tökülür Yağ Üstüne Yarma Da Yavan Kaynar”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 70- 71.
- Zülfikari, Z. (1395/2016). “Yağ Tökülür Yağ Üstüne, Yarma Da Yavan Kalır”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 70- 71.
- Zülfikari, Z. (1395/2016). “Zalim Kaynana”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 95- 97.

SONUÇ

Anadolu ve Türkistan arasında yer alan İran, yüzyıllardır Türklere ev sahipliği yapan ve tarihin her döneminde önem haiz eden bir coğrafyadır. Araştırmacılar İran'daki Türk nüfusu hakkında farklı rakamlar öne sürmüşlerdir. Türk kökenli araştırmacılar İran'daki Türk nüfusunun 35- 40 milyonu bulduğunu ileri sürmektedir.

İran'daki en kalabalık Türk grubu merkezi Tebriz olan “Kuzeybatı Türk yurtları” da denilen Güney Azerbaycan'da yaşayan Azerbaycan Türkleridir.

İran'da yaşayan Türkler mevcut kültürel birikimlerini korumaya gayret etmektedirler. Gösterdikleri bu gayret gereği gelenek, görenek, âdet, anane, inanç, halk müziği, halk edebiyatı, halk mutfağı, geleneksel tiyatro, halk dansları gibi halk biliminin inceleme alanına giren materyalleri kayıt altına almaktadırlar. Tebriz merkezli El Bilimi Müessesesi'nin yayın organı olan El Bilimi dergisinde de söz konusu materyaller ve bunlar üzerine yapılan çalışmalar yayımlanmaktadır.

El Bilimi dergisi ilk olarak 1387 (M 2008) yılında yayımlanmıştır. Söz konusu dergi hâlen yayımlanmaktadır. Ancak 1393 (M 2014) Dey ve Behmen aylarıyla 1394 (M 2015) Ordibeheşt (Ordibeheşt dâhil) ve 1394 (M 2015) Esfand (Esfand dâhil) ayları arasında derginin yayını kesintiye uğramıştır. Çalışmada derginin ilk 113 sayısı ve 8 ek sayısı incelenmiştir. Çalışma dâhilinde incelenen son sayı 1398 (M 2019)'in Ordibeheşt ve Hordad aylarına aittir.

Dergide ek sayılardaki yazılar da dâhil olmak üzere toplam 1586 yazı vardır. Yazıların % 81, 52'si Türkçe, % 12, 61'i Farsça ve % 5, 86'sı Farsça- Türkçedir. Bununla birlikte dergideki yazıların % 39, 9'u halk edebiyatı üzerinedir. Halk edebiyatıyla ilgili yazılarda genellikle yalnızca derlenmiş metinler künye bilgileriyle (kimden derlendiği, derlendiği yer ve zaman) üzerinde herhangi bir inceleme yapılmadan verilmiştir. Dergide toplam 634 halk edebiyatı yazısı vardır. Halk edebiyatı dışındaki halk bilimi yazıları 658 tanedir, bunlar derginin % 41, 48'ini oluşturmaktadır. Toplam 294 adetlik % 18, 62'lik bir dilimdeyse dil, tarih, coğrafyayla ilgili yazılar, kitap tanıtım yazıları, söyleşiler ve vefat ilanları bulunmaktadır.

Hem halk biliminin diğer konuları hem de dil bilgisiyle ilgili makaleler de tıpkı halk edebiyatında olduğu gibi derlenen materyaller çoğu zaman yalnızca künye bilgileriyle üzerinde herhangi bir inceleme yapılmadan verilmiştir. Bütün bunlar derginin halk bilimine yalnızca malzeme eksenli yaklaştığının göstergesidir. Yazılar dışında dergide 8 tane fotoğraf albümü bulunmaktadır.

Dergide İran'daki Türkler tarafından daha evvel yayımlanmış olan dergilerdeki kimi yazılar da yer almıştır. Bununla birlikte El Bilimi dergisinde sadece Azerbaycan Türklerinin değil İran'da yaşayan diğer Türk topluluklarına ait malzemelere de yer vermiştir.

Sonuç olarak ana teması halk bilimi olan, bununla birlikte İran'da yaşayan Türklerin dil, tarih ve coğrafyasıyla ilgili verilerini de ihmâl etmeyen El Bilimi dergisi okurlarına Güney Azerbaycan Türkleri ve İran'daki diğer Türk topluluklarının halk bilimi açısından ne denli zengin olduğunu gözler önüne sermektedir. El Bilimi dergisi İran'da yaşayan Türklerin halk bilimi ve diğer konulardaki bilgilerini derleyerek İran'daki Türk kimliğinin muhafazasında önemli bir rol üstlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadi, A. H. (1395/2016). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 150- 158.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 210- 221.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Bayatılar 6”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 61- 68.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 3”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 94- 99.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 4”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 29- 35.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “El Bayatıları 5”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 67- 77.
- Abadi, A. H. (1396/2017). “Uşak Nameleri”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 122- 126.
- Abadi, M. H. (1392/2013). “Tebriz'da Lakablar”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 58- 71.
- Abbasi, H. (1391/2012). “Salmas'da Gövek (Yallı) Raksı”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 9- 11.
- Abbasi, H. (1391/2012). “Üzerlik”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 24.
- Abbasi, K. (1389/2010). “Avaz Elheyir”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 8- 12.
- Abbasi, K. (1390/2011). “Azerbaycan Atalar Sözüde Kadın [Tahlil Mohtevaye Erzeşyabi Der Morde Cense Moannes Der Darbu'l- Meselhaye Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 42- 52.
- Abbasi, K. (1392/ 2013). “Bayram Oturumu Raporu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1391/2012). “Bostanava'nın Heşindere Kendinde Kadın Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 19- 21.
- Abbasi, K. (1391/2012). “Çille Gecesi: El Bilimi'nin Doğum Günü”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1396/2017). “El Bilimi Sivil Toplum Kuruluşunun İlk Günden 96 (2017) Senesine Kadar Olan Raporu (Gozareş- i Ez Emelkerd- i Muesse- i Gayri İntifaâ Azerbaycan El Bilimi Ez İptida Ta Konun [Ez Zemistan 87 Ta Bahar 96])”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Abbasi, K. (1388/2009). “El Bilimi'nin Sözü: El Bilimi Mecuz Aldı”. *El Bilimi*, S. 6, ss. 3- 4.
- Abbasi, K. (1388/2009). “El Bilimi'nin Sözü: Merasimlerin Mürekkebliği”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 1- 2.

- Abbasi, K. (1387/2008). "El Bilimi'nin Sözü: Neden 21'ci Yüz İllikde Folklor", *El Bilimi*, S. 1, ss. 1- 2.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Elat Geyimlerinden Kalaş Tayfasında Kadın Geyimi", *El Bilimi*, S. 43, ss. 43- 47.
- Abbasi, K. (1387/2008). "Folklorun Özellikleri", *El Bilimi*, S. 2, ss. 3- 5.
- Abbasi, K. (1390/2011). "Ha Mamani, Mamani", *El Bilimi*, S. 32, ss. 19.
- Abbasi, K. (1392/2013). "Latifeler: Gülmece Kaynakları [Letifeha: Menabei Tenz]", *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 43- 51.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Maddi Folklor Numuneleri", *El Bilimi*, S. 49, ss. 27- 28.
- Abbasi, K. (1393/2014). "Makalelerin Düzen Kılavuzu", *El Bilimi*, S. 67, ss. 2- 3.
- Abbasi, K. (1389/2010). "Nagıllarımız Zenginliklerimiz", *El Bilimi*, S. 26, ss. 4- 7.
- Abbasi, K. (1389/2010). "Nagıllarımız Zenginliklerimiz", *El Bilimi*, S. 26, ss. 4- 7.
- Abbasi, K. (1392/2013). "Nehend Kendinde Kadın Geyimleri", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 15- 20.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Ön Söz", *El Bilimi*, S. 49, ss. 2.
- Abbasi, K. (1396/2017). "Ön Söz Yerine: Sistem Çerçevesinde Folklor Araştırmaları", *El Bilimi*, S. 89, ss. 4- 6.
- Abbasi, K. (1391/2012). "Salmas Kadın Giyimleri", *El Bilimi*, S. 42, ss. 14- 18.
- Abbasi, K. (1390/2011). "Sazbend Yunus Meşinci ile Danışık", *El Bilimi*, S. 31, ss. 9- 18.
- Abbasi, K. (1393/2014). "Sebedçilik", *El Bilimi*, S. 67, ss. 32- 37.
- Abbasi, K. ve Melikzade, T. (1393/2014). "Salmas'ta Muharremlik Merasimine Bir Bahış", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 40- 44.
- Abbasi, Z. (1396/2017). "Ağacdan Kolçağın Nagılı (Car Car Kızı Car Car)", *El Bilimi*, S. 96, ss. 86- 88.
- Abbasi, Z. (1395/2016). "Alça- Erik Aşı", *El Bilimi*, S. 77, ss. 99.
- Abbasi, Z. (1395/2016). "Bir Şehede Kerbela Tarihi Ya Ferazhayi Ez Tarih- i Şia ve Kerbela", *El Bilimi*, S. 81, ss. 30- 54.

- Abbasi, Z. (1395/2016). “Daş Kalem Boranisi- Daş Kalem Aşı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 98.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Horra”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 99.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Kadim Tebriz'de Yaygın İnanclardan”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 38- 40.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Karahana Nagılı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 113- 118.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Kaş Öleydi, Tuş Öleydi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 157.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Korhuluk Götürmek”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 79- 80.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Mesellerimiz Harda İşlenir”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 201- 203.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Mesellerin Kökü Hardandır”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 53.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Nazardan Korunmak”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 75- 76.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Ocakdan Getse De Bucakdan Getmez”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 158.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Şirin Hatalar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 158- 159.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Şirin Hatalar”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 110- 113.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Umma Vurmak”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 77- 78.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Unutulmuş İşler ve İşçiler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 226- 227.
- Abbasi, Z. (1395/2016). “Yarpak Dolması; Azerbaycan Hanımlarının Sünneti Yemeklerinden”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 96- 97.
- Abbasi, Z. (1396/2017). “Yer Kökü Kaykanağı ve Halvası”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 196.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 98- 100.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Cingir”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 95- 97.
- Abdar, Z. (1395/2016). “Kabeli Yemeği”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 50- 51.
- Abdar, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Kış Merasimleri, Çille Gecesi Münasebetiyle”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 133- 138.
- Abdar, Z. (1395/2016). “On Yaşım Varıdı”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 22- 23.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Ruzunun Bolluğu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 93- 95.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Şeyh Ali Ağa”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 224- 225.

- Abdar, Z. (1396/2017). “Şeytan Naglı”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 110- 111.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Tebriz Deyimleri ve Atasözlerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 164.
- Abdar, Z. (1397/2018). “Tebriz Hikayeleri”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 124- 125.
- Abdar, Z. (1396/2017). “Tebriz İnaclarından”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 222- 223.
- Abdar, Z. (1393/2014). “Tebriz'de Kadim Toy Debleri”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 68- 71.
- Abdar, Z. (1395/2016). “Tırna Vırdı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 77.
- Abdi, S. (1389/2010). “Buğda Kendinde Neçe Adın Halk Arasında Kökü [Rişeyabi Çend İstilah Der Miyan- e Merdom Rustay- e Buğda]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 47- 48.
- Abdili, R. (1397/2018). “Adahlı Kızlara Koç Kurbanlığı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 41- 42.
- Abdili, R. (1396/2017). “Deva Oyunu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 112.
- Abdullah Vaşgani Ferahani. (1396/2017). *El Bilimi*, 95/5.
- Abdullah, B. (1396/2017). “Şifahi Halk Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 44- 51.
- Abdullahi, Z. (1397/2018). “Anadilinin Çocuklara Öğretilmesi ve Aktarılması Konusunda Kadınların Önemi [Nekşi Zenan Der İhya ve İntikal- i Zeban- i Maderi Be Ferzendan]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 68- 71.
- Abdullahpur, A. (1396/2017). “Savalan Bayatları”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 106.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Azerbaycan'ın Milacerd ve Culfa Mintikasında Çömçe Hatun Merasimi [Merasem- e Çömçe Hatun Der Milacerd ve Colfay- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 85- 87.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Bayatları [Bayatıhay- e Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 143- 146.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Koşmacaları”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 43- 44.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018). “Milacerd Tapmacalarından [Nefrinhay- e Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 9- 11.
- Abdülhüseyni, Y. (1397/2018) . “Milacerd Tapmacalarından [Nemunehay- ı Ez Çistanhay- e Rayic Der Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 35- 40.

- Abdülhüseyini, Y. (1397/2018). “Milacerd ve Erdebil'de Köse Gelin Merasimi [Merasim- e Kosa Gelin Der Milacerd ve Erdebil]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 100- 104.
- Abdülhüseyini, Y. ve öte. (1397/2018). “Borçalı Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 102- 8, ss. 112- 202.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Çayherzen Kendinde Ana Bala Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 81- 82.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Deli Kardaş, Akıllı Kardaş”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 107- 109.
- Abidinpur, M. (1395/2016). “Esen Kaldı Ekinler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 70- 73.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Karadağ Kendlerinde Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 76- 77.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Koz, Bez”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 110- 112.
- Abidinpur, M. (1391/2012). “Merend Şehrinde Uşakların Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 43- 49.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Merend'de Uşak Oyunlarından Bir Neçe Oyun”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 78- 80.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Sıçan Beyi”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 92- 93.
- Abidinpur, M. (1396/2017). “Siz Bu Oyunağa Ne Deyirsiniz?”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 117- 118.
- Abrahamian, E. (2018). *Modern İran Tarihi*, çev. Dilek Şendil, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 77, ss. 11- 15.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu 2: Konular ve Sorular”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 80, ss. 130- 138.
- Acaloğlu, A. (1395/2016). “Folklor Toplama Kılavuzu 3”, çev. Ali Mehemed Halefizengir, *El Bilimi*, S. 82, ss. 149- 156.
- Aça, M. (2016). *Halkbilimi El Kitabı*. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Açaçılıyü, P. M. (1392/2013). “Miyana Bölgesinde Toy Debelerinden”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 7- 9.

- Açaçılıyui, P. M. (1392/2013). “Miyana'da Maişet Resimlerinden”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 10- 12.
- Açaçılıyui, P. M. (1392/2013). “Miyana'da Muharrem Gelenekleri [Merasem- e Moharrem Der Miyana]”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 13- 14.
- Açaçılıyui, P. M. (1392/2013). “Uşak Folklorundan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 47- 51.
- Açaçılıyui, P. M. ve Davudi, A. (1392/2013). “Ata Baba Sözlerimiz, Deyimlerimiz”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 29- 34.
- Açaçılıyui, P. (1392/2013). “Miyana'nın Gündoğdu Kendinde Fereş Tohuyan Kız Gelinlerin Tasnifleri”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 17.
- Afitab, L. (1395/2016). “Kırmızı Başmağım”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 148- 149.
- Afşar Şivesiyle Başka Türk Lehçelerinde Olan Kuş Adlarının Tatbiki. (1388/2009) . “*El Bilimi*” S. 7- 8.
- Afşar, C. H. (2015). *Azerbaycan Nadir Afşar Devleti*, çev. Cumhur Turan. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.
- Afyoncu, E. (2007). “Otlukbeli Savaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 34. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Agamehemmedi, M. (1397/2018). “Sefder Aşuri'nin Hayatı [Zendeginamey-i Sefder Âşeri]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 109- 116.
- Agamuhammedi, M. (1397/2018). “Üstad Rıza Mahmudi'nin Yaşamı [Zendeginamey- i Üstad Rıza Mahmudi]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 94- 100.
- Agayi, E. (1392/2013). “Adamlarla Bağlı Olan Sıfatlar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 35.
- Agayi, E. (1392/2013). “Ahir Çerşenbe ile Bayram Bizim Mahalde”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 2- 6.
- Agayi, E. (1392/2013). “Miyana Kendinde Peşeler ve El İşleri”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 15- 16.
- Ahengubnijad, N. (1389/2010). “Sultan Mehemed Naglı”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 49- 51.
- Ahmedi, A. (1397/2018). “Azerbaycan'da Tekem ve Tekemçi Kültürü [Ferheng- e Tekem ve Tekemçi Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 60- 66.

- Ahmedi, A. (1397/2018- 1398/2019). “Babek'in Hamasası Azerbaycan'ın Âşıklar Rivayetinde”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 116- 121.
- Ahmedi, M. R. (1397/2018). “Nagıl Şirinliği, Çörek Itırı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 75- 76.
- Ahmedzade, H. (1398/2019). “Köroğlu”, *El Bilimi*, S. 112- 113, ss. 41- 44.
- Aka, İ. (2012). “Timurlular”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akalın, Ş. H. ve öte. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akayi, E. (1392/2013). “Kargışlar, Alkışlar ve Andalarımız Miyana ve Etraf Kendlerinde”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 29- 31.
- Akçakehrizi, A. E. (1397/2018). “Bozuçlu İlinin Resimhanesinin Sembolü Olan Hüner Toprağının Hikayesi [Hekayet- e Hâk- e Honer, Sembol- e Nakkaşaney- e İl- e Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 130- 142.
- Akçakehrizi, A. E. (1397/2018). “Bozuçlu'da Ünlü Bir İsim Olarak Mirza Borcali Bozuçluyi [Namdar- ı Bozuçlu "Mirza Borcali Bozuçluyi"]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 119- 124.
- Akçakehrizi, F. (1397/2018). “Aşk- ı Sina”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 148- 151.
- Akdam, B. K. ve Binevli, A. (1392/2013). “Koşmacalar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 33- 37.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Albayrak, N. (2010). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Albayrak, N. (1991). “Âşık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 3. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Albayrak, R. (2013). *Türklerin İrani*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ali Asger Cemrasi. (1396/2017) . *El Bilimi*, 95/5 .
- Alikuliyani, R. (1393/2014- 1394/2015). “Ahir Çerşenbe Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 28- 31.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). “Arvad Boşamağa Da Vakti Yohdur”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 105- 106.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). “Bayatı Kumaşı Kitabından Seçilmiş Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 139- 140.

- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Bizov Nagılı", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 99- 100.
- Alikuliyani, R. (1395/2016) . "Çayda Hatın Eşref", *El Bilimi*, S. 68- 69, ss. 68- 69.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Geçmişde Tebriz İnanclarından", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 79- 80.
- Alikuliyani, R. (1393/2014- 1394/2015). "İlmekçiler", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 123- 126.
- Alikuliyani, R. (1395/2016). "İlmekçiler", *El Bilimi*, S. 75, ss. 23- 24.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). "İmam Aşısı", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 131- 133.
- Alikuliyani, R. (1392/2013). "Korhu Götürmek", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 33- 35.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Kurd Eli ile Tutuculuk", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 78.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Merend'in Binab Kendinde Tendir Düzeltmek Ya Da Tendir Koymak", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 72- 73.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Muharrem Ayında Nezir Vermek", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 88- 89.
- Alikuliyani, R. (1392/2013- 1393/2014). "Ortak Arzular", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 136- 137.
- Alikuliyani, R. (1396/2017). "Orucluk", *El Bilimi*, S. 89, ss. 69- 70.
- Alikuliyani, R. (1396/2017). "Sorgu", *El Bilimi*, S. 88, ss. 160- 162.
- Alikuliyani, R. (1393/2014). "Zingiro", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 107.
- Alinijad, A. (1396/2017). "Âşık Musıkisi, Değerli Miras [Musiki Âşık, Miras- e Gerenbaha]", *El Bilimi*, S. 97, ss. 100- 101.
- Aliyani, A. (1390/2011). "Halhal Kendlerinde Dam Basdırma", *El Bilimi*, S. 39, ss. 18- 19.
- Aliyar, E. H. (1395/2016). "Aliyar Kendinde Muharremlik Debleri", *El Bilimi*, S. 81, ss. 24- 29.
- Aliyar, E. H. (1393/2014). "Ehl- i Beyt Şairesi Ümmü Leyla 'Keniz Fatma'", *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 102- 104.
- Amireay, A. (1397/2018). "Amire Köyünün Monografisi [Teknegari - Monografi- Rustay- e Amire]", *El Bilimi*, S. 100, ss. 55- 57.

- Amireay, A. (1397/2018). “Esedullah Amireay Ahund Molla'nın Şiirleri ve Yaşamının İncelenmesi [Berresi Zendeginame ve Eşar- e Ahund Molla Esedullah Amireay]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 101- 108.
- Annaberdiyev, A. (2006). *İran Türkmenleri (1881- 1979)*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 209716).
- Argu. (1396/2017). “Halaç Türkleri ve Bağdadi Şahsevenleri Arasında Gap Oyunu [Gap Bazi Der Miyana İl- e Şahseven- e Bağdadi ve Torkan- e Halac Bazıy- e Coftel]”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 145.
- Ariyapur, H. (1396/2017). “Soğan Şilesi (Şele Piyaz)”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 92- 93.
- Arpatepli, F. E. ve Rezaki, M. (1395/2016). “Nemin'den Bir Nagıl”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 98- 101.
- Arslan, İ. (1395/2016). “Folklorun Özellikleri (Hususiyetleri)”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 46- 47.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/ Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Arslanoğlu, İ. (2003). “İran Gezisinin Ardından”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 73, ss. 53- 76.
- Askeri, Y. (1390/2011). “Nemin'de Kış Adabı ve Taksimler [Taksim ve Adab- e Zemestani Der Nemin]”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 18- 29.
- Aslanof, E. (1395/2016). “Azerbaycan Toy Merasimlerinden Gelin Getirme”, çev. Mehemed Rıza İsmailzade, *El Bilimi*, S. 77, ss. 78- 84.
- Âşık Aslanî. (1389/2010, Mehr). *El Bilimi*, 22.
- Âşıklar Dünyasına Başsağlığı. (1397/2018, Azer) . *El Bilimi*, 107.
- Âşık Ya Da Aşk [Âşık, Aşk Ya]. (1393/2014- 1394/2015, Esfand, Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.
- Aşurbeyli, S. (2010). “Şirvanşahlar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 39. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aşuri, D. (1387/2008). “Simurg Kuşu”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 11- 15.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Eski Ekincilikle İlgili Deyimler ve Milacerd'de Hissenin Bölünmesi [Nevhey- i Taksim- i Zeminhay- e Şeş

- Dang Milacerd Be Hemrah- e Istılahat- e Kadimi Keşaverzi]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 11- 22.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd Bağlarının Taş Kapıları [Derhay Sengi Bağat- e Milacerd- Daş Kapı-]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 82- 84.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd'de Geleneksel Ekmeklerin Yapım Süresi ve Tandır Yapımı [Terz- e Saht- e Tenur ve Nehvey- i Pohte Nanhaye Sonneti Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 70- 78.
- Atabeki, M. R. (1397/2018). “Milacerd'in Işıkları Üzerine Bir Tarihçe [Tarihçey- i Çerağhaye Ruşenayi Der Milacerd]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 79- 81.
- Atıcı, A. (2013). *Sungur Türkçesi*, Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 342233).
- Atıcı, A. (2013). “Sungur Türkleri ve Dilleri”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C. 3, S. 3, ss. 214- 233.
- Atsız, H. N. (2015). *Makaleler I*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Avşar, E. (1395/2016). “Ayaz Ata”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 62.
- Ay Başı Töreleri ve Adları. (1390/2011, Farvardin). *El Bilimi*, 28.
- Ayrımlu, C. (1389/2010). “Urmo Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 17- 27.
- Aytekin, A. (1391/2012). “Folklor Darağı ile”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 53- 55.
- Aytekin, A. (1389/2010). “Folklorumuzda Eski İnamlar”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 4- 7.
- Azad, E. (1395/2016). “Ağac Tutmak (Bir Deb ve Bir Deyim)”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 63.
- Azad, E. (1390/2011). “Göy Mıncığım Kimdedi Menim Canım Ondadı”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 18.
- Azad, E. (1395/2016). “Sihirli Sözler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 78- 79.
- Azad, E. (1390/2011). “Tekemçiler (Sayaçlar)”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 8- 10.
- Azer, A. D. (1387/2008). “Nehend Kendinde Toy Oyunları: Üzük Tapmak”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 7- 8.
- Azer, S. (1942). *İran Türkleri*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

- Azerbaycan Oyunlarına Ayid Çap Olunmuş Kitaplar. (1388/2009, Behmen). *El Bilimi*, 14- 15.
- Azeri, L. A. (1395/2016). “Atasözleri ve Deyimleri (Tebriz)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 102- 103.
- Azerlu, A. (1389/2010). “Dosta Başlayan Ata Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 23- 28.
- Azimniya, V. (1393/2014). “Tebriz Pazarına Mahsus Olan Etkinlikler [Merasem- e Ezadari Mahsus- e Bazar- e Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 92- 94.
- Azizpour, R. (2019). *Tebriz'de Yayınlanan Dede Korkut Dergisi Üzerine Bir İnceleme (1980- 1982)*, Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Niğde. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 554778).
- Babayi, H. (1388/2009). “Büyük Çille Bala Çille Ananelerine Bir Haşiye”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 54- 59.
- Babayi, H. (1390/2011). “Folklor Dünyasında Nasır Menzuri'ni Dinledim”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 43- 45.
- Babayi, P. (1396/2017). “Çüğündür”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 156- 160.
- Bademci, A. (2018). *İran'da Türklerin Bin Yılı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Badere, Z. (1393/2014). “Erdebil'de Doğum Debleri”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 91- 96.
- Badere, Z. (1393/2014). “Erdebil'de Muharrem Ayının Ezadarlığı”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 74- 76.
- Bağbankerimi, M. R. (1395/2016). “Zencan Âşık Destanlarına Bir Bakış [Niğahi Be Destanhay- i Âşık- i Zencan]”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 35- 42.
- Bahşı, F. (1396/2017). “Gelin ve Kaynana”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 67.
- Bahşı, S. (1389/2010). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 37- 39.
- Bahşı, S. (1389/2010). “Laylaylar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 34- 36.
- Bahşı, S. (1389/2010). “Zencan'da Bir Neçe Atalar Sözü, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 27- 28.
- Bahtiyari, F. (1392/2012). “Evsunlar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 28.

- Bahtiyari, F. (1392/2013). “Kağazkenan Kendinde Ekin Yerlerinin Nece Bölümlenmesi”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 16.
- Bahtiyari, F. (1390/2011). “Koşabulak Folklorundan”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 14- 19.
- Bahtiyari, F. (1392/2013). “Uşak Folklorundan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 36- 46.
- Bahtiyari, F. ve Açaçılıy, P. M. (1392/2013). “Nagıllar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 19- 24.
- Bakırı, R. (1392/2013). “Kaşkayı Folklorundan Asanekler”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 42- 44.
- Bakıryan, B. (1388/2009). “Tikantepe Afşarlarının Atalar Sözlere, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 34- 37.
- Balayi, S. (1395/2016). “Duymanç (Duymaş)”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 190.
- Balayi, S. (1397/2018). “Honça Kolçağı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 42.
- Balayi, S. (1395/2016). “Kadim Esnafların Hesab Hattı ‘Sayak’”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 31- 33.
- Balayi, S. (1396/2017). “Sarı Yağ”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 190- 191.
- Baş Sağlığı. (1392/2013, Farvardin). *El Bilimi*, 52.
- Başsağlığı. (1391/2012, Mordad). *El Bilimi*, 44.
- Baş Söz. (1393/2014, Aban/Azer). *El Bilimi*, 71- 72.
- Baş Söz. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, 26.
- Baş Söz. (1393/2014- 1394/2015, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.
- Baş Söz. (1392/2013, Şehrivar/Mehr). *El Bilimi*, 57- 58.
- Baş Söz. (1393/2014, Şehrivar/Mehr). *El Bilimi*, 69- 70.
- Bayat, A. (1389/2010). “Karı İneğinin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 47- 48.
- Bayat, S. H. (1388/2009). “Donuz (Donguz) Aylesine Ayid Adlar”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 19.
- Bayat, S. H. (1388/2009). “Zengan'dan Yerli Sözlere”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 28- 30.
- Bebri, H. (1389/2010). “Birkaç Deyim, Atalar Sözü, Bayatı [Çend Estelah, Darbe'l- mesel, Bayatı]”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 22- 26.
- Behaduri, D. (1397/2018). “Beglerhan Kalesi [Kale- i Beglerhan]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 87- 95.

- Behrami, G. (1395/2016). “Keletin Köyünün Müzesinden Bir Rapor [Guzarişi Ez Muzi Rustay- 1 Keletin]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Behramireşid, B. (1395/2016). “Âşık Mesihulla Rızayi Vefat Etti [Âşık Mesihulla Rezayî Dar- e Fani Da Veda Goft]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 38- 39.
- Behrâmnejad, M. (2019). *Karakoyunlular Akkoyunlular*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Behrenği, S. (1391/2012). “Leysanlar”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 2- 3.
- Behzadi, B. (1390/2011). “Astara İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 7- 11.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Astara Yerli Lügatleri ve Edebi Dilde Olan Karşılığı”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 65- 71.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Astara'da Türkce Lehce ve Şive Özellikleri ve Yerli Sözcükleri”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 37- 64.
- Behzadi, B. (1396/2017). “Atalar Sözü”, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 80- 82.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “Argo Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 24- 28.
- Berazendeh, A. (1393/2014). “Âşık Garib ve Şah Sanem Dastanı Neşir Tarihçesine Kısa Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 30- 36.
- Berazendeh, A. (1387/2008). “Aşık Oyunu”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 23- 32.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Aşura Ahşamı Tebriz Bazarında Şir Çıhartma”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 60- 61.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 3.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “El Bilimi'nin Sözü”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 2- 3.
- Berazendeh, A. (1392/2013). “Etgin Kalmış Binab Atalar Sözü Kitabı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 19- 22.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Geçmişden Günümüze Kimi İran'da Köroğlu”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 15- 20.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Halk Takvimi”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 178- 179.
- Berazendeh, A. (1397/2018- 1398/2019). “Hasa Hor Deyiminin Kökü”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 131- 132.
- Berazendeh, A. (1398/2019). “Haza Kitab Heft Vezir (Yedi Vezir Kitabı)”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 86- 92.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Kuş Çeşmesi”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 21- 22.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Molla Nasreddin ve Timur Beg”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 185.

- Berazendeh, A. (1393/2014). “Muhtarname ve Türkçe Muhtarnameler”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 95- 101.
- Berazendeh, A. (1392/2013). “Ölümlü Bağlı İnanclar ve Âdet Ananeler”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 81- 84.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Satıcı Sözleri”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 51- 52.
- Berazendeh, A. (1389/2010). “Sayaçlı Sözleri”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 10- 12.
- Berazendeh, A. (1388/2009). “Tebriz'den Satıcı Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 38- 40.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Tecridü’llugat Kitabında Atalar Sözü [Emsal ve Hekem Der Ketab- e Tecridü’llugat Molla Mostafa Molla Ali Oğlu Badkubi]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 37- 67.
- Berazendeh, A. (1396/2017). “Tutiname Ya Da Türkçe Olarak Kırk Tuti Kuşu [Tutiname Ya Çehel Tutiy- i Torki]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 48- 51.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Türkçe Daşbasma Kitablarda Folklorun İzi”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 94- 101.
- Berazendeh, A. (1395/2016). “Yalanlama Nagılları”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 24- 34.
- Berazendeh, A. ve Şakir, P. (1393/2014). “Türkçe Selim Cevahir Feruş Dastanı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 18- 26.
- Beşirli, H. (2010). “Yemek, Kültür ve Kimlik”, *Milli Folklor*, S. 87, ss. 159- 169.
- Beşirova, G. (2006). *Güney Azerbaycan Sahasına Beş Halk Hikayesi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Beyani, A. M. (1389/2010). “Bir Bayatıda Ana Ozanların İzi”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 36- 39.
- Beyatferd, B. (1396/2017). “Zencan Bölgelerinde Tuluk Çalhama Nağmeleri, Tuluk Ohşamaları”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 42- 51.
- Bezergemin, C. (1392/2013). “Dede Korkut Bitiği, Dünya Şöhretli Folklorik Şah Eseri”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 18- 22.
- Bir Neçe Söz. (1390/2011, Aban). *El Bilimi*, 35.
- Bir Neçe Söz. (1392/2013, Azer). *El Bilimi*, 60.
- Bildiri. (1392/2013, Aban). *El Bilimi*, 59.

- Bildiri. (1392/2013, 1393/2014, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.
- Bildirış. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Binevli, A. (1392/2013). “Binab'ın Arvad Bazarı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 43.
- Binevli, A. (1392/2013). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 38.
- Binevli, A. (1392/2013). “Merasimler”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 39- 40.
- Binezirfer, E. (1391/2012). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 15- 17.
- Binezirfer, E. (1392/2013). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 33- 34.
- Birinci Zamime: Tebriz Ağzının Bazı Özellikleri, Seslerin Değişilmesi. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, 26.
- Bлага, R. (1997). *İran Halkları El Kitabı*. İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım.
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Borçalı Halısı Hakkında İran Halı Sitesinde Yayımlanan Bilgilerin Çevirisi [Tercüme- i Bahşı Ez İttihat Sayt- ı Fereş İrani Der Murad Kalıya Borçalı]. (1397/2018). *El Bilimi*, S. 102.
- Caferi, N. (1396/2017). “Merend'in Yegan Kehrizinden Uşak Nazlaması ve Laylalar”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 119- 121.
- Caferi, N. (1396/2017). “Yegan'da Olan Uşak Dünyası ve Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 87- 90.
- Caferi, N. (1396/2017). “Yekin Ülkesinin Alkış ve Kargışları”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 171- 173.
- Caferoğlu, A. (2015). *Türk Kavimleri*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Caferzade, H. M. (1391/2012). “Beş Daş, Üç Daş, Beş Duz, Üç Duz”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 34- 41.
- Caferzade, H. M. (1393/2014- 1394/2015). “Hamam Suyu ile Dost Tutmak”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 93- 94.
- Caferzade, H. M. (1392/2013). “Mamagan ve Tufargan Şehirlerinde Lepecilik ve Nohutçuluk Geleneksel İşlerine Bakış [Negahi Be Pişinehay- e

Sonneti Lepecilik ve Nohudculuk Der Tufargan ve Mamagan]”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 68- 80.

Caferzade, H. M. (1393/2014). “Serbazlar Kaçın Memmedguli Geldi”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 3- 5.

Caferzade, H. M. (1393/ 2014). “Tufargan'da Bazı Geleneksel Oyunların ve Dansların Tanıtımı [Moarrefi Berhi Rakshay- e Sonnet- i ve Nemayiş- i Tufargan]”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 7- 12.

Caferzade, H. M. (1393/2014). “Tufargan'da Tuğ Âdeti [Resm- i Tuğ Der Tufargan]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 77- 78.

Caferzade, H. M. (1390/2011). “Uşak Folklorunda Ses Harmoniyasına Göre İşlenen Zarafatlar”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 8- 11.

Caferzade, H. M. (1395/2016). “Yol Sözleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 37- 46.

Caferzade, H. (1395/2016). “Şengül Mengül Masalının Karakter İsimleriyle İlgili Bir Yazı [Der Bab- e Esami Karakterhay- e Kıssay- e Şengül Mengül]”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 43- 47.

Cavid, S. (1392/2013). “Mezeli Sözler (Latifeler)”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 79- 88.

Cebbari, M. (1397/2018). “Güzel Ancak Pek Tanınmayan Köy: Vefs [Rustay- e Vefs, Ziba Emma Naşenahte]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 33- 38.

Cebbari, M. (1396/2017). “Komican'da İnsan Yaşamı ve Çevrenin Doğaya Etkisi "Eski Adı: Bozoçlu" [Baztab- e Mohit Der Zendeği İnsanî Merdom- e Şehrestan- e Komican "Bozoçluye Sabek"]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 131- 141.

Cebbari, M. (1397/2018). “Komican'da İnsan Yaşamına Çevrenin Etkisi "Eski Adı: Bozoçlu" [Baztab- e Mohit Der Zendeği İnsanî Merdom- e Şehrestan- e Komican " Bozoçluye Sabek"]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 23- 32.

Cebbarisabk, M. (1392/2013- 1393/2014). “Çırağlar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 88- 95.

Cebrailli, R. (1396/2017). “And Olsun Güneşe, Oda, Çırağa”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 70- 71.

Cebrailli, R. (1396/2017). “Andırgan Kendine Ayid Bir Neçe Toponimin Açıklaması”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 114- 124.

Cebrailli, R. (1396/2017). “Doğa Güçleri 'Tabiat Kuvvaları””, *El Bilimi*, S. 89, ss. 52- 55.

- Cebrailli, R. (1397/2018). “Göz Mıncığı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 26- 41.
- Cebrailli, R. (1397/2018). “Kızıl Alma Şöleni”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 24- 25.
- Cebrailli, R. (1397/2018). “Nine Kız”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 39- 40.
- Cebraillzade, K. (1396/2017). “Bir Neçe İbretli Nagıl”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 132- 138.
- Celuli, M. (1397/2018). “Eski Milacerd'de Buğday Biçmenin Adabı [Adab-e Derukenden Gendom Der Milacerd- e Kadim]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 7- 10.
- Cemali, Y. (1391/2012). “Kitab Tanıtımı: Bocnurd'dan Folklor Numuneleri”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 45.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Berile Teveh Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 123- 125.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Cik Cik Hanım Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 116- 122.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Isluh Isluh Matalı”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 137- 140.
- Cemrasi, A. A. (1388/2009). “Köse Gelin Merasimi”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 67- 72.
- Cemrasi, A. A. (1396/2017). “Şengül, Mengül, Gül Destesi”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 126- 132.
- Cemşidi, H. (1389/2010). “Binab'da Nazar Götürme”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 23- 24.
- Cenab Hüseyin Namver'den Bir Mektub. (1389/2010, Mehr). *El Bilimi*, 22.
- Cesur, F. (1393/2014). “Atılım Bahtım Açılısın”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 51- 53.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Adlara Tiringe Demek”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 103- 105.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ahmed Cevadi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 67.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Bibo Bit; Çarburcluların İnamında”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 102- 103.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Bu Ev Tekce Bizim Deyil”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 94.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Can Dermanı Da İstesiz Bu Tükanda Var”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 97.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Cin Tutan Ferec Emmi'nin Hikayesi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 100- 101.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburc İstılahları”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 72.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburc'ta Deyilen Beddualar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 75- 76.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Adının Anlamı [Vech- e Tesmiyey- e Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 106- 108.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Kadınlarının Geleneksel Baş Örtüsü Çarkat [Çarkat Puşes- e Sonneti ve Ayini Zenan- e Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 124- 125.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç Kavaklıkları: Yok Olmaya Yüz Tutmuş Sermayeler [Kavaklıkhay- e Çeharburc: Semayehayı Ke Der Hale Nabudi Hestend]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 111- 113.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Türk Şivelerine Bir Bakış [Negahi Be Lehcehaye Muhavetei Zeban- e Torki Der Mentekeye Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 69- 74.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburçlu Ninenin Coşmaları”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 86.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Çille Gecesi Gelenekleri: Sıra Saldı ve Gün Sepmek [Adab ve Resum- e Caleb- i Çille Gecesi Der Çeharburc: Sıra Saldı ve Gün Sepmek]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 19- 21.
- Cevadi, A. (1397/2018). “Çarburç'ta Ekmek Yapımı ile İlgili Deyimler ve Terimler [Terminha ve Estelahat- e Merbut Be Pohten- e Nan Der Çeharburc]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 75- 77.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Çarburç'ta Kurban Bayramı Geleneklerinin İlginç Bölümleri [Adab ve Resum- e Caleb- e Çeharburc Der Eyd- e Korban]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 109- 110.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Çille Gecesi Resimlerinde Gün Sepmek ve Sıra Saldı [Adab ve Resum- e Şeb- i Çille Der Çeharburc 'Sıra Saldı' ve 'Gün Sepmek']”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 36- 37.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Çobanın Sayak Yuhusu (Tenz Hikaye)”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 102.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Dağ Yemeği Pölük (Pölüh) [Pölük ' Pölü' Hurak- i Vehşi]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 119.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Duvak Kapma Geleneği [Merasem- e Duvak Kapma ' Duvak Kapmak']”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 128.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Düğün Geleneklerinden Bazısı: Kına Gecesi [Berhi Ez Adab ve Resum- e Caleb- i Erusi: Hına Gecesi Ne Revayte Tesavir- e Kedimi]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 120- 122.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ev İşleri (Sanayi- i Desti)”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 91- 93.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Halk Eğlencelerinden Birisi Yanıltma [Yanıltma: Yeki Ez Sergermihaye Goftari Merdom]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 116.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hayvanların Dili”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 77- 78.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hayvanlarla Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 84- 85.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Hesap Defteri Yerine Bir Ağaç; Çuhhat [Çohat; Çubi Be Çaye Deftere Hesab]”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 107- 108.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Hitab: Tandırda Hitab Pişirme [Hitab: Gazaye Sonneti Tenuri]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 115.
- Cevadi, A. (1395/2016). “İlfide”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 96.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kadim Zamanlarda Çarburc'da Peşeler”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 68- 70.
- Cevadi, A. (1396/2017). “Kara Çuha”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 19- 20.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kend Sındırma Geleneği [Merasem- e Kend Sındırma 'Kend Sınma']”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 129- 130.
- Cevadi, A. (1395/ 2016). “Kızıl Gül İtırı Geldi”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 82- 83.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Kuşların Yuva Yapması ve Yumurtlama Döneminin Başlaması [Şuru- ı Tohemgozari Ve Lanesazı- ı Perendagam]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 114.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Muharrem Ali'nin Gülüşleri: Gül Dünyaya, Dünya Gülsün Sana”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 98- 99.

- Cevadi, A. (1395/2016). “Musahabe: Zirnaçı Muhsin Muhtarı”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 87- 90.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Nazardan Sahlayan İşler ve Tutumlar”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 73- 74.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Ne Zaman Bize Konak Gelir?”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 71.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Nenni; Çarbuclu Uşakların Kadim Yatak Yeri”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 95.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Safer Aşı”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 79.
- Cevadi, A. (1395/ 2016). “Sahur Horozu [Obaşdan Horozu]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 126- 127.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Semeni Sahla Meni İlde Göverdirem Seni”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 80- 81.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Türkçede Farklı Adlarıyla Bir Böcek İsmi [Heşere- i Ba Çendin Nam- e Muhtelif Der Zeban- e Torki]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 123.
- Cevadi, A. (1395/2016). “Uğurluk Merasimi [Merasim- i Uğurluk]”, *El Bilimi*, S. 76, ss. 117- 118.
- Cevanşir, S. (1388/2009). “Han Nenemin Sine Defterinden”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 46- 49.
- Cevanşir, S. (1390/2011). “Han Nenemin Sine Defterinden: Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 22- 23.
- Cevanşir, S. (1393/2014). “Mugan Folklorundan: Üzerliksen Havasan”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 49- 50.
- Cevanşir, S. (1392/2013). “Mugan İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 46- 49.
- Cevanşir, S. (1392/2013). “Mugan'da Daşlarla İlgili İnanclar”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 50- 52.
- Cevanşir, S. (1393/2014). “Nemin'in Orunc Kendinden Bir Neçe İnanc”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 41.
- Çay, A. (1992). *Türk Dünyası El Kitabı 1*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

- Çaylı, S. (1392/2013). “Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatında Adlar”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 48- 50.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Binab Söz Açımı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 23- 24.
- Çaylı, S. (1398/2019). “Çayhana- Kahvahana”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 47- 51.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Hörüklü Kız”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 85- 88.
- Çaylı, S. (1392/2013). “İkiliklerin İzi Coğrafya Adlarında”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 2- 9.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Kap Kaçuçular”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 38- 40.
- Çaylı, S. (1397/2018- 1398/2019). “Kend Bağlantıları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 93- 96.
- Çaylı, S. (1392/2013). “Köroğlu Adında Oğ Sözü”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 16- 17.
- Çaylı, S. (1397/2018). “Köroğlu Usturesi”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 34- 37.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Peri Bulağından Rivayet”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 58- 59.
- Çaylı, S. (1393/2014). “Zirve Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 45- 46.
- Çehregani, H. (1397/2018). “Hattat Zülfikarhan Darabi Çehregani [Hattat- e Çiredest Zolfekarhan Darabi Çehregani]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 157- 162.
- Çemensera, Z. (1395/2016). “Orucluk Yemekleri”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 65- 66.
- Çil, M. (2013). *Mehammed Eli Ferzane Bayatılar: Giriş- İnceleme- Metin- Dizin*, Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 347448).
- Çobanoğlu, Ö. (2016). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dadaşpur, M. (1391/2012). “Kuşçu'da Üzüm ve Üzüm Tarlaları [Tak ve Takestan Der Kuşçu]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 24- 26.
- Dadaşpur, P. (1392/2013). “Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 25- 28.
- Dağkızı, Ü. (1393/2014). “Gümüşçü Zehra (Lida) Hanım'la Danışık”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 140- 151.

- Devletşahi, E. (1390/2011). “Alma Desem Gel”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 42- 48.
- Devletşahi, E. (1389/2010). “Cırtıdan Masalının Analizi [Tahlili Ber Kıssay- e Cırtıdan]”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 35- 41.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doerfer, G. (1391/2012). “Sekiz Halacca Atasözü”, çev. Mustafa Rezaki, *El Bilimi*, S. 40, ss. 23- 38.
- Doğanlı, İ. (1396/2017). “Bizim Kend”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 117- 119.
- Doğanlı, İ. (1396/2017). “Kaşkayı Atasözleri ve Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 69- 70.
- Ebadi, G. (2011). *İran Batı Azerbaycan, Karakoyunlu Bölgesi, Karazemin Köyü Monografisi*, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 308408).
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Âdetler ve İnanclar”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 158- 161.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Folklorik Öyküler”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 162- 177.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Hatıralara”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 155- 157.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Kudret Ebulhüseyni Sehlan”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 116.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Mekan İsimleri Ya Da Toponimler [Toponimha Ya Esami Mekanha]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 125- 126.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Savalan'da Vahşi ve Ehli Hayvanlar, Böcekler, Bitgiler ve Mahsulatın Adı”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 153- 154.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Savalan'da Yaygın Olan Bir Neçe Termin”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 151- 152.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan Irmakları [Rudhanehay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 124.
- Ebulhüseyni, K. (1395/2016). “Sehlan Köyündeki Tarihi Mekanlardan Birkaçı [Çend Mekan- e Tarihi Der Rustay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 127- 133.

- Ebulhüseyini, K. (1395/2016). “Sehlan Köyüne Özel Atalar Sözü [Darbu'l-Meselhay- e Mahsus- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 140- 150.
- Ebulhüseyini, K. (1395/2016). “Sehlan/Savalan/Sağlan/Salan Köyünün İsminin Etimolojisi [Rişeyşenası Nam- e Rustay- e Sehlan/Savalan/Sağlan/Salan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 119- 123.
- Ebulhüseyini, K. (1395/2016). “Sehlan'ın En Eski Tayfalarından Seferli ve Dursun Ali [Dursun Ali ve Seferli Kadimilerin Tevayif- i Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 134- 138.
- Ebulhüseyini, K. (1395/2016). “Sehlan'ın Tanıtımı [Moerrefi- e Rustay- e Sehlan]”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 118.
- Ebulhüseyini, K. (1395/2016). “Yemekler”, *El Bilimi*, S. 78, ss. 153.
- Efendiyev, P. (1390/2011). “Sağıcı Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 2- 3.
- Ekber, M. H. (1395/2016). “Sarı Bülbül, Tahir Mirza ile Zühre Nagılı”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 8- 17.
- Ekberpuran, M. (1395/2016). “Âşık Sanatında Destan Geleneği Üzerine Alireza Sarrafi ile Bir Söyleşi [Gofteguyi Derbareye Honer- e Dastanserayı Âşiki Ba Alireza Sarrafi]”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 131- 146.
- Ekberpuran, M. (1396/2017). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Evrensel Günü [Roz- e Cehanı Miras- e Semii- Baseri]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 121- 124.
- Ekberpuran, S. (1391/2012). “Muharrem Ayında Kadınların Cayigahları [Cayigah- e Zenan Der Ezadari Mah- e Moharrem]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 10- 13.
- Ekdam, B. K. ve Binevli, A. (1392/2013). “Nagıllar”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 29- 32.
- Ekdam, M. N. (1391/2012). “El Ayağı Tahta Hanım”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 108- 112.
- El Bilimi'ne Gelen Mektublar. (1392/2013, Aban). *El Bilimi*, 59.
- El Bilimi'nin Sözü. (1389/2010, Hordad). *El Bilimi*, 18.
- El Bilimi'nin Sözü. (1389/ 2010, Ordibehest). *El Bilimi*, 17.
- Elçin, B. (1387/2008). “Zünüz Oyun Eğlencelerinden: Evlerde Kimin Evi”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 9- 10.
- Elçin, Ş. (2016). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Elfet, M. (1391/2012). “Dünyanın En Eski Oyuncağı”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 50- 51.
- Elfet, M. (1391/2012). “Tebriz Otak İçi Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 17- 23.
- Eliade, M. (2017). *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Emani, G. (1393/2014). “Aarak Çekmek”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 56- 60.
- Emani, G. (1396/2017). “Dişlik”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 114- 116.
- Emani, G. (1397/2018). “El Bilimi Aylık Kadın Oturumlarının Raporu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Emani, G. (1396/2017). “Folklorçu Hanımların Yeni İlde İlk Oturumu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Emani, G. (1396/2017). “Hapban Hupban”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 83- 86.
- Emani, G. (1395/2016). “Hitab”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 49- 50.
- Emani, G. (1393/2014). “Hüseyin'e Yerler Ağlar Gökler Ağlar”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 4- 21.
- Emani, G. (1391/2012). “Kara Güney'de Fereş Tohumak Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 80- 87.
- Emani, G. (1395/2016). “Kargışlar (Erdebil Handevrinde)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 106- 107.
- Emani, G. (1392/2013). “Kızlıktan Analığa”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 45- 56.
- Emani, G. (1393/2014- 1394/2015). “Konakseverlik Yohsa Şöhretbazlık”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 76- 79.
- Emani, G. (1395/2016). “Meddah ve Meddahlık: Mehmed Emani ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 73- 79.
- Emani, G. (1391/2012). “Odumlu Kadınlar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 91- 95.
- Emani, G. (1395/2016). “Sige Bacı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 128- 130.
- Emani, G. (1395/2016). “Taza Bey Gelin Üçün Bayramlık Aparamak”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 145- 147.
- Emani, G. (1392/2013- 1393/2014). “Tebriz'de Hana Gecesi Kız Evinde”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 65- 72.
- Emani, G. (1395/2016). “Toyuk Basdırmak”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 28- 30.

- Emani, M. (1395/2016). “Gemiçi, İspincan, Kehenmi, Bisindiz ve... Kendlerinde Yaygın Meseller ve Deyimlerden”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 199-201.
- Emani, M. (1395/2016). “Meseller ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 198.
- Emcedyan, E. (1396/2017). “Küpe Han'ın Naglı”, *El Bilimi*, S. 97- 98, ss. 97- 98.
- Emini, M. (1395/2016). “Al Arvadı Nagılları Urmu Adalarında”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 179.
- Emini, M. (1395/2016). “Ata Baba Sözleri ve Deyimler (İsbanca, Kehenmi, Gemiçi, Bisinduz ve...)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 104- 105.
- Emini, M. (1395/2016). “El Arvadı Nagılları Urmu Adalarında”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 179.
- Emini, M. (1395/2016). “Folklorik Uşak Şiiri”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 198.
- Emini, M. (1395/2016). “Geçi Gel Naglı”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 36- 40.
- Emini, M. (1395/2016). “Horoz Pişiği Hardan Tapı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 88- 91.
- Emini, M. (1395/2016). “İsfencan Folklorundan: Al Arvadını Nece Tutarlar?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 180.
- Emini, M. (1395/2016). “İspincan, İnercan, Kehenmi, Pisindiz ve Gemiçi Kenlerinden İnanclar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 165.
- Emini, M. (1395/2016). “Kurban Meni Yeh”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 186- 188.
- Eminlü, H. (1393/2014- 1394/2015). “Şebister'in Vaykan Mıntısında Kavurmalık Yapımı [Tehiye- ye Kavurmalık Der Vaykan- e Şebister]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 82- 84.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaygan'da Ekmek Yapımı [Tehiyye- ye Nan Der Vaygan]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 61- 63.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaykan Evlerinin Mimarisi [Memari Hanehay- e Vaykan]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 13- 17.
- Eminlü, H. (1397/2018). “Vaykan'da Çerşenbesuri Merasimi [Merasim- e Çeharşenbesuri Der Vaykan]”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 49- 59.
- Emiri, E. (1395/2016). “Atalar Sözü ve Deyimler (İstılahlar)”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 45- 47.

- Emiri, E. (1395/2016). “Bibliyografi: Save'den Kitab Gelir”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 165.
- Emiri, E. (1395/2016). “Dağ Otlarının Adı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 99- 100.
- Emiri, E. (1396/2017). “Hundablı Mehcur (Mehcur Hundabi)”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 23- 25.
- Emiri, E. (1397/2018). “İki Haftada Anılarım”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 68- 74.
- Emiri, E. (1395/2016). “Korhak Oğlan”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 91- 97.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey Ağzından Bayatılar 1”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 59- 60.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey Ağzından Bayatılar 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 125- 126.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey'de Bazı Yerli Kelimeler”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 98.
- Emiri, E. (1395/2016). “Meragey'den Dualar ve Beddualar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 121- 122.
- Emiri, E. (1395/2016). “Save- Hemedan Şivesinin Bazı Özellikleri”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 160- 161.
- Emiri, E. (1395/2016). “Saveli Âşık Rızali (Sengekli Rıza Ali)”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 23- 28.
- Emiri, E. (1395/2016). “Tap Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 85- 86.
- Emiri, E. (1396/2017). “Yahşılığa Yamanlık”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 143- 145.
- Emirpur, M. (1396/2017). “Buta”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 146- 149.
- Encevi, S. E. (1389/2010). “Hoy'da Çille Gecesi”, çev. Alireza Zihak, *El Bilimi*, S. 22, ss. 35- 36.
- Encevi, S. E. (1389/2010). “Hoy'da Hıdır Nebi Merasimi”, çev. Alireza Zihak, *El Bilimi*, S. 22, ss. 33- 34.
- Enzeli, S. (1391/2012). “Azerbaycan Köylerinde Taziye Merasimlerinde Kadınların Görevleri [Nakş- ı Por Reng- e Zenan- e Rustayi Der Merasim- e Terhim Der Rustahaye Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 17- 25.
- Ercan, T. (1995). “Enerji ve Enerji Kaynakları”, *Dünya Ekonomik Konseyi Türk Milli Komitesi Bülteni*, S. 2, ss. 33- 34.
- Erdebili, R. (1389/2010). “Ata Sözleri”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 16- 20.

- Erdebili, R. (1389/2010). "Atalar Sözü, Deyimleri 2", *El Bilimi*, S. 19, ss. 13- 22.
- Erendor, M. (2018). *İran'da Türk Kimliği*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Erenoğlu, D. (2011). "Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma", *Turkish Studies*, C. 6, S. 4, ss. 123- 137.
- Eroğlu, A. H. (2017). *Halk İnanışları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Esdı, A. (1396/2017). "Tıkantepe (Tıkab) Mahalının Âşık Mektebi ve Âşık Havaları", *El Bilimi*, S. 97, ss. 102- 105.
- Esdı, B. (1395/2016). "Ad Unsuru Mezhebi Anlamında ve Türk Tarihinde", *El Bilimi*, S. 85, ss. 48- 52.
- Esdı, B. (1396/2017). "Uşak Dünyası ve Uşak Edebiyatı", *El Bilimi*, S. 87, ss. 18- 22.
- Esdı, E. (1393/2014). "Karaçuha Var", *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 75- 78.
- Esedullahi, R. (1390/2011). "Horasan Ziyaretine Müşerref Olmak Kaidaları", *El Bilimi*, S. 39, ss. 14.
- Eşrefi, A. (1390/2011). "Nemin'de (Nuşnek Kendinde) İşlenen Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim", *El Bilimi*, S. 34, ss. 3- 7.
- Eşrefi, A. (1390/2011). "Şehid Sad Afrin İller Boyu Bizlere Kahraman Sayılacak", *El Bilimi*, S. 34, ss. 29- 32.
- Faizi, P. H. (1389/2010). "Kadın Bezeklerinden: Sürme", *El Bilimi*, S. 27, ss. 9- 10.
- Faizi, P. H. (1391/2012). "Muşata", *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 88- 89.
- Farsimedan, Z. (1396/2017). "Ulduz", *El Bilimi*, S. 98, ss. 120- 126.
- Fatihi, A. (1397/2018). "Ağılar", *El Bilimi*, S. 108, ss. 103- 106.
- Fekrazad H. (1993). *İran Urumiye Şehri Gölman Hane Köyünün Kültürel ve Sosyal Yapısı ile Gelenekleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fekur, V. (1391/2012). "Urmiye Yemeklerinden: Gözleme", *El Bilimi*, S. 41, ss. 32.
- Ferahani, A. V. (1396/2017). "Şah Abbas Matalı", *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 134- 136.
- Ferazane, M. A. (1390/2011). "Uşaklardan Gelen Güzel Melodiler", *El Bilimi*, S. 36, ss. 21- 22.

- Fereci, Z. (1396/2017). “Eski Tebriz Pazarının Esnaflarının Ressamı Azita Vahdetdost ile Söyleşi [Mosahabe Ba Azita Vahdetdost Ressame Pişehaye Kadimi- e Bazar- e Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 156- 161.
- Fereci, Z. (1397/2018). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 126- 128.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Alana Kendi Otak Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 30- 33.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Ali Mehemed Kişi”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 23- 28.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Allah Uşağım Olmasın”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 27- 31.
- Ferehmendi, E. (1396/2017). “Allahlama Merasimi”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 14- 15.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ata Baba Sözlerinde Uşaklar”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 34- 37.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Azerbaycan Mutfağı: Şirniler”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 15- 18.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Azerbaycan'da Bayram Debleri”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 2- 15.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Azerbaycan'da Su Deyirmanları”, *El Bilimi*, S. 113, ss. 101- 139.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Bayatı Falı”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 2- 9.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Bayram Sözüünü Daşıyan Deyimler ve Atalar Sözü”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 28.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Binab Kebabının Geleneksel Olarak Pişirilmesi [Şive- e Sonneti Poht- e Binab Kebabı]”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 3- 18.
- Ferehmendi, E. (1393/2014). “Boyakçılık Sanatkarı Üstad Memduhi”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 57- 61.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Boylu Kadın Hakkında İnamlar”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 3- 5.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Çille Tökme”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 15- 17.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Elin Dilinde Dolanan Alkışlar Kargışlar (Seyidava Kargışlarından Örnekler)”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 7- 10.

- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Fereş Tohuyan Uşaklardan Hatıra”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 32- 33.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Genc Sanatkar Heykeltıraş Gülsüm Ahmedi ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 101- 114.
- Ferehmendi, E. (1387/2008). “Hak Alan Mehemed Hak Vermez Mehemed”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 15- 22.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Halk Yaşamında Latifelerin Rolü”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 52- 57.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Hıdır Nebi Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 20- 31.
- Ferehmendi, E. (1393/2014- 1394/ 2015). “Keçelin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 117- 118.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Azerbaycan Kaynaklarında Gülüş Kaynakları”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 96- 97.
- Ferehmendi, E. (1397/2018). “Köroğlu Kimliği ile Destanın Özellikleri”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 41- 53.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Meşe Beyi'nin Baltası”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 44- 45.
- Ferehmendi, E. (1393/2014). “Muharrem- Safer Merasimlerinde Kadınların Rolü”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 22- 39.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Nazarlama”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 26- 27.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Oyunlar 1”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 7- 14.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 5- 20.
- Ferehmendi, E. (1388/2009). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 2- 4.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 2- 4.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 2- 5.
- Ferehmendi, E. (1397/2018). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 5- 10.
- Ferehmendi, E. (1397/2018- 1398/2019). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 5- 7.
- Ferehmendi, E. (1398/2019). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 5- 8.
- Ferehmendi, E. (1392/2013- 1393/2014). “Sahsıcılık Sanatkarı Meliha Hanım Jalepur”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 138- 149.

- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Sulduz Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 38- 55.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Tebriz Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 24- 28.
- Ferehmendi, E. (1390/2011). “Tepegözün Gözünün Çıhması”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 38- 39.
- Ferehmendi, E. (1392/2013). “Üstad Mehemed Hasan Rızazad'la Danışık”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 33- 47.
- Ferehmendi, E. (1391/2012). “Üzerliğim Tütsülen, Bed Nazarı Kör Eyle”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 18- 30.
- Ferehmendi, E. (1389/2010). “Ziyaret Debleri”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 9- 14.
- Ferehmendi, E. , Razi, S. N. ve Elfet, M. (1391/2012). “Gül Gül”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 41- 42.
- Fereşbaf, Ş. (1393/2014). “Azerbaycan Yemekleri 2 Birinci Bölüm: Şorbalar”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 37- 39.
- Fereşbaf, Ş. (1392/2013). “Azerbaycan Yemekleri: Şorbalar 1”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 14- 20.
- Fereşbaf, Ş. (1393/2014). “Kovurma, Nicard, Tilde Terminlerinin Kökleri Hakda”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 40- 44.
- Ferid, F. (1391/2012). “Dili Korumak, Dili Arındırmak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 8- 9.
- Fersiabadi, İ. (1397/2018). “Ferisabad'da Süt Aşı Pişirme Geleneği [Merasim- e Süt Aşı Der Ferisabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 139- 140.
- Ferşi, A. R. (1392/2013). “Öküz (Boğa) Kanıyla Saçları Hınalanan Hörüklü Kız”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 35- 45.
- Ferugi, M. (1390/2011). “Savalan Lalasız Olmaz”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 33.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Abrı Sahlamak”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 146- 147.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Bağdadi Şahsevenlerde Yaygın Olan Bir Neçe Latife ve Rivayet”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 86- 90.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Bir Folklorik Hatıra”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 121.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Erdeşir Seyfihani'nin Yaşamının Bir Bölümü [Kısmeti Ez Zendeginame- e Erdeşirhan Seyfihani]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 40- 43.

- Firdevsi, E. (1396/2017). “Karıncaya ve Düşgün Kişi”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 161.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven El Bağdadi'de Neçe Atalar Sözü, Deyim, Kargış ve Alkış”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 114- 115.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven El Bağdadi'de Neçe Atalar Sözü, Deyim, Kargış ve Alkış”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 114- 115.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven Elinde Kara Sözü'nün İşlenişi [Karburd- i Lefz- i Kara Der İl- i Şahseven]”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 163.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahseven Folklorundan Örnekler [Berhi Adat ve Resum- e Şahsevenha]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 61- 63.
- Firdevsi, E. (1395/2016). “Şahsevenlerde Ocağın Hürmeti”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 47- 48.
- Firdevsi, E. (1396/ 2017). “Şeseven Elinde Bir Neçe Resm (Göbek Kesme, Kara Sıfra Resmi)”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 62- 63.
- Firdevsi, E. (1396/2017). “Uşağın Ruzusu”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 107- 108.
- Fiyuzat, M. (1396/2017). “Ön Söz Olarak: Azerbaycan'da Ağıtlar ve Mersiye Edebiyatına Kısa Bir Bakış [Ön Söz Olarak: Negahi Ecmali Be Edebiyyat- e Mersiye ve Honer- e Nohehani Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 105- 108.
- Folklorun Değeri ve Önemi [Ehemmiyet ve Cayiga Folklor]. (1396/ 2017, Behmen). *El Bilimi*, 97/6.
- Folklorun Önemi 1 [Ehemmiyet- i Folklor 1]. (1395/ 2016, Şehrivar). *El Bilimi*, 80.
- Furugi, M. (1390/2011). “Hur'da Yaşayanların Giyimi [Puşak- e Ahali Hur]”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 11- 13.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2010). “Bir Neçe Deyimin Kökü”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 21- 23.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Ağzında Atalar Sözü ve Deyimlerden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 20.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Folklorundan Örnekler [Numunehaye Folklor- e Salmas]”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 22- 24.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas Folklorundan Örnekler: Evdeki Yerler ve Otaklar”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 31- 35.

- Gafuriniya, A. A. (1392/2013). “Salmas'da Dam Suvamak”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 26- 29.
- Gafuriniya, A. A. (1391/2012). “Salmas'ta Türke Dermanlardan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 5- 8.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Dey). *El Bilimi*, 37.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Gelecekte Yayına Hazırlanacak Özel Sayılarımız. (1390/2011, Aban). *El Bilimi*, 35.
- Golabi, G. (1397/2018). “Âşık Mahmut'tan İki Hatıra [Duhatere Ez Âşık Mahmud]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 95- 98.
- Golabi, G. (1397/2018). “Borçalı 'da Âşık Sanatı [Huner- e Âşiki Der Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 71- 78.
- Gökalp, Z. (2009). *Küçük Mecmua II*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Mğdaffa- i Hukuk Yayınları.
- Gökdağ, B. A. (2011). “Hamse Türkleri ve Ağzı”, *Diyalektolog*, S. 3, ss. 1- 9.
- Gökdağ, B. A. (2013). “İran Türkleri”, *Yeni Türkiye*, S. 9, ss. 1- 11
- Gökdağ, B. A. , ve Doğan, T. (2016). *İran'da Türkler ve Türkçe*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökdağ, B. A. , ve Heyet, M. R. (2004). “İran Türklerinde Kimlik Meselesi”, *Bilig*, S. 30, ss. 51- 84.
- Gökdağ, B. A. ve Üçüncü, K. (2015). *Başlangıcından Günümüze Türk Destanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2018). *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gözcü, N. (2019). *Hemedan Eyaleti Bahar İli Türk Kültüründe Geçiş Dönemleri*, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 563423).

Gulami, G. (1391/2012). “Kuşçu'da Düğün Gelenekleri [Merasim- e Ezdevac Der Kuşçi]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 15- 23.

Gülmez, G. (2008). Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin- İnceleme), Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 230987).

Gün, F. (2016). Hemedanlı Âşık Heyder ve Hikâye Repertuarı Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 428097).

Gündüz, T. (2016). *Kızılbaşlar Osmanlılar Safevîler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Gündüz, T. (2008). “Safevîler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Gündüz, T. (2010). “Şah İsmail”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Gündüz, T. (2010). “Tahmasb”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Güney Azerbaycanlı Öğrenciler Federasyonu- Türkiye. (2007). *Güney Azerbaycan'ın Mayıs- Haziran Millî Ayaklanması*, Türkiye.

Güneyli, H. M. (1395/2016). “Ali Kemali'nin Hayatı ve Yaratıcılığı”, *El Bilimi*, S. 79. ss. 23- 35.

Güneyli, H. M. (1392/2013). “Atasözleri, Meseller, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 109- 118.

Güneyli, H. M. (1389/2010). “Deyimler, Meseller, Atalar Sözleri”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 15- 21.

Güneyli, H. M. (1393/2014). “Folklor (El Bilimi/El Bilgisi) Ne Demekdir?”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 18- 22.

- Güneyli, H. M. (1388/2009). “Güney Mahalının Meşin Kendinde İnamlar ve Onlara Ayid Bazı Halk Âdetleri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 36- 39.
- Güneyli, H. M. (1388/2009). “Güney Mahalının Meşin Kendinde İnamlar ve Onlara Ayid Bazı Halk Âdetleri”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 32- 38.
- Güneyli, H. M. (1390/2011). “Hacı Leylek ile Tülkü”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 23- 25.
- Güneyli, H. M. (1397/2018). “Meşin Kendinde Rivayetler- Hikayeler”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 43- 45.
- Güneyli, H. M. (1393/2014- 1394/2015). “Meşin Kendinde Yemekler”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 85- 86.
- Güneyli, H. M. (1393/2014). “Meşin'de Aile ve Kohumların Unvanları”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 28- 31.
- Güneyli, H. M. (1397/2018). “Meşin Kendinde Yer Adları”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 25- 35.
- Güneyli, H. M. (1397/2018- 1398/2019). “Yengi İl (Nevruz) Bayramı”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 27- 36.
- Güneyli, M. (1390/2011). “Şengil, Mengil, Piltövuc”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 40- 42.
- Gürçayır, S. (2007). *Çağdaş Kentte Beden Folkloru*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 207277).
- Habibi, B. (1388/2009). “Elat Oyunlarından 1”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 9- 11.
- Habibi, B. (1388/2009). “Elat Oyunlarından 2”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 12- 13.
- Habibi, B. (1388/2009). “Karadağ Elatları Hansı Hayvanları Sahlayır”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 3- 8.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Bağdatlı Yörüklerin Yaşamına Bir Bakış [Negahi Be Zendeği- e Âşayer- e İl- e Bağdadi]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 7- 13.
- Hacılı, A. (1396/2017). “Bir Gülmeli Rüya”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 104.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 147- 148.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Çille Merasiminden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 50- 55.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Günüz Nagıl Deyib Gece Dırnak Tutanın Akıbeti”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 139.

- Hacılı, A. (1395/2016). “Hayvanların Çıhardığı Sesler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 164.
- Hacılı, A. (1396/2017). “Kadimki Cavanların Evlenmeği”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 148.
- Hacılı, A. (1395/2016). “Şahseven Latifelerinden”, *El Bilimi*, S. 91- 93, ss. 91- 93.
- Hacılı, A. (1396/2017). “Şeseven Latifelerinden”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 89- 90.
- Hacıyev, M. (1397/2018). “Köroğlu Sırrı: Efsaneden Hakikate”, *El Bilimi*, S. 109, ss. 145- 209.
- Hacıyeva, G. (1396/2017). “Nahcivan ve Tebriz Diyalektlerinde Mevcud- Gıl/ - Gil Şekilçilerinin Varyantları”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 34- 43.
- Hademi, F. (1396/2017). “Save Bölgesinde Bazı Yemekler: Umac Aşısı, Mustafa, Eyran Yarma ve Nan- ı Egirdek [Berhi Gazahay- e Mıntıka- e Save: Umac Aşısı, Mustafa, Eyran Yarma ve Nan- e Egirdek]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 87- 88.
- Hademlü, H. (1396/2017). “Meragey'de Toy Resimlerinden”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 59- 61.
- Hadımı, F. (1396/2017). “Meragey Köyünün Mimarisine Kısa Bir Bakış [Nehagi Gozera Be Baft- e Memari- e Rustaye Meragey]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 90- 94.
- Hadımlu, H. (1397/2018). “Köse Çuhartma”, *El Bilimi*, S. 58- 59, ss. 58- 59.
- Hakkı, H. (1395/2016). “İспенah Aşısı”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 192- 193.
- Hakverdiyef, V. (1390/2011). “Atalar Sözlerine Enformatik Yaklaşma”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi* S. 30, ss. 2- 9.
- Halefinijad, R. (1397/2018). “Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 142- 144.
- Halefizengir, A. M. (1397/2018). “Bir Adın Anlamı Kürşad/Günşad”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 80.
- Halefizengir, A. M. (1390/2011). “At”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 38- 45.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Boyalar (Renkler)”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 128- 129.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Cırtan'ın Nağalı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 27- 29.

- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Cüt, Biçin, Dögün Germi'de”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 4- 11.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013- 1393/2014). “Doğum Debleri Mugan'da Germi Mahalında”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 73- 77.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Esdî'ynen Kerem'in Hikayesi”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 30- 40.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Evcik Evcik”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 14- 19.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 1”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 16- 33.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 2”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 48- 55.
- Halefizengir, A. M. (1392/2013). “Germi Oyunları 3”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 94- 108.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Germi Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 2- 23.
- Halefizengir, A. M. (1393/2014). “Germi ve Etrafında Bişirilen Çörek Türleri”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 44- 57.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Germi ve Etrafında İşlenen Koşa Kelimeler”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 139- 141.
- Halefizengir, A. M. (1395/2016). “Girdegan Çırpma ve Ur Salmak”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 158- 161.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 11- 25.
- Halefizengir, A. M. (1390/2011). “Kış Kültürümüzde”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 3- 7.
- Halefizengir, A. M. (1391/2012). “Kurd ve Onunla Bağlı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 2- 12.
- Halefizengir, A. M. (1397/2018). “Söz”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 45- 48.
- Halık, A. (1393/2014). “Muasır İlimde Folklorun Toplanması Kaideleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 13- 17.
- Halk Bilimi Araştırmalarının Eksikleri [Musahabe Haberguzari Kitab- 1 İran- İBNA- Ba Rıza Hemraz]. (1391/ 2012, Mordad). *El Bilimi*, 45.
- Hamide, E. (1393/2014- 1394/2015). “Bayram Ayı Aliyar Kendinde”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 52- 55.

- Hamselü, A. (1391/2012). “Muşakabad Kendinde Doğum Törenleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 63- 64.
- Hani, H. (1397/2018). “Cin Deresi”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 57- 58.
- Haniyeva, G. (1397/2018). “Tarihimizi Yaşadan Adlar (Farslaşdırılmış Kadim Türk Toponimleri)”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 58- 68.
- Hasanalizade, S. (1390/2011). “Afşar Şivelerinde Peşe Adları”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 30- 37.
- Hasanhani, E. (1397/2018). “Günümüzün Komican'ında Bozuçlu Geleneğinin Tarihi Geçmişi [Pişiney- e Tarihi- e İl- e Bozoçlu Der Komican- ı Emruz]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 72- 76.
- Hasani, E. (1389/2010). “Bağdadi Şeseven Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 38.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Ac Kurd”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 80- 81.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Bizim Ülkemizde Atasözleri ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 53- 57.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Gul Yabani”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 101.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Heregan Halkının Gelenekleri [Feraheng ve Resum- e Merdum- i Heregan]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 14- 19.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Karakan Toylarında Ohunan Eğlenceli Bir Mahnı (Gel, Gel Keçel Oğlum)”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 65- 66.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Karakan'dan Bir Sicirleme”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 141.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Mesele Nagılı”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 84.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Razkan'da Yerli Oyunlar [Bazıhaye Mehelli Der Razkan]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 39- 40.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Sekkide Kalk Oyunu”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 83, ss. 38.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Şahsevenlerin Şiirlerinde Karakan [Karakan Der Eşar- e Şahsevenha]”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 124.
- Hasani, İ. E. (1396/2017). “Tükenmeyen Harman”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 109.
- Hasani, İ. E. (1395/2016). “Tülkünün Kerbela Seferi”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 82- 83.

- Hasruşahi, H. M. (1393/2014). “Geçen Senelerde Üskü'de Tekstil Çeşitleri [Enva' Mahsulat- e Parçabafiy- e Üskü Der Salhaye Gozaşte]”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 16- 34.
- Haşmeti, V. (1397/2018).“Folklorçu Hanımların Çille Gecesi Hakda”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Haydari, Z. (1393/2014). “Kaşkay Yurdunda Muharrem Ayı [Mah- e Moharrem Der Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 90- 91.
- Hayrifam, M. R. (1395/2016). “Azerbaycan Halk Çalgı Aletleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 48- 54.
- Hayrifam, M. R. (1396/2017). “Uşak Folkloru”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 10- 13.
- Hazreti, A. (1396/2017). “Coğrafi Siyasi Sınırların Ötesinde Kaşkay Folklorik Şiirleri [Eşar- e Folklorik- e Kaşkay Ferater Ez Merz- e Siyasi ve Coğrafyayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 10- 20.
- Hazreti, A. (1396/2017). “Mirza Mezun Kaşkayı”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 33- 46.
- Hebibi, A. (1391/2012). “Vergehan Köyünün Geleneklerine Kısa Bir Bakış [Nazer- i Be Adab ve Resum- e Maişeti, Dini ve Fesliy- e Rustaye Vergehan]”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 38- 52.
- Hemraz, R. (1398/2019). “Âşık Hüseyin Namuri'nin Edebi İrsine Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 37- 40.
- Hemraz, R. (1395/2016). “Azerbaycan Kendler, Şehirler, Ha Beli Mahallelerin Neyi Adlıdır?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 124- 127.
- Hemraz, R. (1391/2012). “Folklorçuların Hayat Yarpaklarından”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 27- 30.
- Hemraz, R. (1397/2018). “Folklorumuzda Su”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 30- 34.
- Hemraz, R. (1390/2011). “Kısa Biyografi ve Âşık Yaratıcılığı: Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 1”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 19- 25.
- Hemraz, R. (1391/2012). “Menim Adım Âşık Hüseyin Cavandi 2”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 39- 44.
- Hemraz, R. (1393/2014). “Selim Cevahir Ya Selim Cevahiri”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 12- 17.
- Hemraz, R. (1392/2013). “Tebriz Mıtcıları”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 72- 78.

- Hemraz, R. (1397/2018- 1398/2019). “Tikmedaşlı Hasta Kasım”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 109- 113.
- Hesari, M. H. (1391/2012). “Azerbaycan Dilinde Deyimler”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 24- 28.
- Hesari, M. H. (1392/2013). “Kinayeler, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 21- 25.
- Hesari, M. H. (1396/2017). “Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 124- 126.
- Hesari, M. H. (1395/2016). “Yeddi Kardaş Bir Bacı”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 142- 144.
- Heyav, K. (1390/2011). “Hıyov'dan Bir Neçe Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 35- 36.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). “Hıyov'dan Ata Baba Sözleri ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 27- 30.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). “Hıyov'dan Ata Baba Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 24- 27.
- Heyavi, M. İ. (1388/2009). “Hıyov'dan Ata Baba Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 35- 39.
- Heyavi, N. (1392/2013). “Azerbaycan Folklorik Personajları: Al Arvadı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 8- 14.
- Heyavi, N. (1392/2013- 1393/2014). “Dede Korkud Kitabının Kadınları (Kısa Bir Bakış)”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 44- 47.
- Heyavi, N. (1388/2009). “Hıyov Şehrinin Meselleri”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 10- 12.
- Heyavi, N. (1393/2014). “Kadim Mahnılar”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 136- 138.
- Heyavi, N. (1391/2012). “Kaynana Gelin”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 104- 107.
- Heyavi, N. (1390/2011). “Kaynana- Gelinler”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 23- 24.
- Heyavi, N. (1392/2013). “Meşkinşehir (Hıyov) Meseler ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 65- 67.
- Heyavi, N. (1392/2013- 1393/2014). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 2- 3.
- Heyavi, N. (1391/2012). “Sabrullah Sabır Daşı, Yandı Ur Gimin Başı”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 25- 26.

- Heyavi, N. (1393/2014). “Şamanizm Nedir”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 6- 9.
- Heyavi, N. (1392/2013). “Tap Bu Ne Dey Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 42- 45.
- Heyavi, N. (1388/2009). “Tap Bu Nedi Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 5- 8.
- Heyavi, N. (1395/2016). “Tebriz Köçe Mahnıları”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 55- 58.
- Heyet, C. (1383/2004). “İran'da Türk Kültürünün Durumu”, *Varlık*, S. 133- 2, ss. 130.
- Heyet, M. R. (2005). *19. Yüzyıldan Günümüze İran'da Türkçe Basın- Yayın Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anlra Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “Azerbaycan Kadınlarının Halk Danslarının Eğitimci Sebile Hıyabani ile Söyleşi [Musahabe Ba Sebile Hıyabani Mürebbi Raks- ı Folklorik- i Zenan- ı Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 120- 125.
- Heyrhah, E. (1392/2013). “Azerbaycan Kadınlarının Halk Danslarının Kısa Tanıtımı [Moerrefi- e Ecmali- e Raks- e Folklorik- e Zenan- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 27- 30.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “İsfencan Köyünde Tabiat İçin Kurban Merasimine Bir Bakış [Negahi Be Merasim- e Gorbani Beraye Tebiat Der Rustay- e İsfencan]”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 2- 6.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “Karadağ'da Kadın Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 35- 37.
- Heyrhah, E. (1391/2012). “Sarı Gelin'i Bir Başka Açıdan Değerlendirmek [Haneşi Diger Ez Sarı Gelin]”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 14- 16.
- Hıdıroğlu, P. (1392/2014). “Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 46- 47.
- Hinz, W. (1992). *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*. çev. Tefik Bıyıklıoğlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hisari, M. H. (1390/2011). “Heyre Söylemez”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 5- 7.
- Hisari, M. H. (1390/2011). “Kaşkayı Eli ve Türkleri Hakkında”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 27- 34.

- Hisari, M. H. (1396/2017). “Yegan Ağzında Ağarantılar (Lebniyat)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 142.
- Hocalı, E. M. (1397/2018). “Yaşmak”, çev. Vida Haşmeti, *El Bilimi*, S. 108, ss. 78- 79.
- Hoşbatın, H. (1389/2010). “Resmi Dil, Konuşma Dili, Halk Dili”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 38- 40.
- Hudiyef, N. (1396/2017). “El Dili Ve Edebiyatı”, çev. K. Nasırı, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 83- 90.
- Hurşidi, S. (1396/2017). “Sungur Sicirlemelerinden (Kör Kör Köroğlu)”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 41- 42.
- Hurşidi, S. (1396/2017). “Sungur'da Boncuk Atmak [Muncuk Atmak Der Sungur]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 16- 18.
- Hüdabaş, M. (1391/2012). “Atalar Sözü ve Deyimlerde Ayak”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 13- 14.
- Hüdabaş, M. (1390/2011). “Atalar Sözü ve Deyimlerde El”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 12- 17.
- Hüdabaş, M. (1391/2012). “Atalar Sözü ve Deyimlerde Göz”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 34- 39.
- Hüdabaş, M. (1392/2013). “Bağvezir Kendinde Başmak ve Ayağa Olan Bazı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 18- 20.
- Hüdabaş, M. (1389/2010). “Bağvezir Kendinde Boylu Hanımla Uşak Hakkında İnanclar 1”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 41- 48.
- Hüdabaş, M. (1387/2008). “Bağvezir Kendinde Çerşenbeler”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 18- 22.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Bağvezir Kendinde Çille Geceleri”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 60- 63.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Bağvezir Kendlilerinin Ziyarete Getmeleri”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 23- 24.
- Hüdabaş, M. (1389/2010). “Kadın Nezirlerinden: Mersiyeler ve Sofralar”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 20- 24.
- Hüdabaş, M. (1390/2011). “Kadınların İnanclarında: Ayak ve Ayakkabı”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 36- 39.
- Hüdabaş, M. (1388/2009). “Uşak Tikeye Çeker”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 30- 31.

- Hüseyinalizade, S. (1396/2017). “Afşar Şivelerinde Bazı Vahşi Bitkilerin Adları”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 207- 208.
- Hüseyinalizade, S. (1396/2017). “Afşar Şivelerinde İşlenen Kalıplaşmış Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 165- 170.
- Hüseyinalizade, S. (1389/2010). “Afşar Yemekleri”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 21- 32.
- Hüseyinalizade, S. (1388/2009). “Afşarlar Arasında Türk'e Çarelerin Adı, Bitgillerin Adı ve Tesiri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 22- 29.
- Hüseyinalizade, S. (1388/2009). “Afşarlar Arasında Türk'e Çarelerin Adı: Bitgillerin Adı ve Tesiri, Halk Hekimliğine Ayıd Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 23- 30.
- Hüseyinalizade, S. (1389/2010). “Alkış, Kargış ve Dil- Ağızlar: Afşar (Avşar) Elllerinde İşlenen Kalıp Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 22- 27.
- Hüseyinalizade, S. (1390/2011). “Avşar Ölçüleri ve Halk Takviminden”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 46- 48.
- Hüseyinoğlu, A. Ş. (1398/2019). “İran Halk Bilimi Açısından Ali Kemali [Ali Kemali ve Nakş- e Vey Der Folklorşenasi- e İran]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 79- 85.
- Hüseyinzade, K. (1397/2018). “Hüdaferin Bölgesinde Hıdır Nebi İnançları [Hıdır Nebi Der Baverhaye Amme- e Sakenan- e Mıntıkay- e Hüdaferin]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 17- 18.
- Hüseyini, H. A. (1395/2016). “Emek Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 77.
- Hüseyini, H. A. (1395/2016). “Uşak Oyunlarında Ohunan Şiir”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 78.
- Hüseyini, H. E. (1390/2011). “Save'ye Bağlı Bend Emir Köyünde Ramazan Geleneği [Ayin ve Resum- e Remezan Der Rustay- e Bend Emir- i Save]”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 41- 47.
- Hüseyini, K. M. (1395/2016). “Abkora Aşı (Bamadur Aşı)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 95.
- Hüseyini, K. M. (1393/2014- 1394/2015). “Semeni Ne Vahit Cöcerdim Seni”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 43- 51.
- Hüseyini, K. M. (1395/2016). “Zencefil- i Türki (İftar Sofrasından)”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 94.

- Hüseyini, K. M. (1396/2017). “Zencefil Türki”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 150.
- Hüseyini, M. F. (1392/2013- 1393/2014). “Kültürel Baskı (Ferahengi Tehacom)”, *El Bilimi*, S. 63, ss. 41- 43.
- Hüseyini, R. (1393/2014- 1394/ 2015). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 90- 92.
- Hüseyini, S. M. (1389/2010). “Halk Mimarlığı: Mimari Sanatı, Zurun'un Eski Hamamı [Yadı Ez Hemmam- e Zührun]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 40- 46.
- Hüseyini, S. (1393/2014). “Türk Folklorunda Âdet Kanaması”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 84- 90.
- Hüsni, Ş. (1390/2011). “Koşaçay İnanclarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 14- 20.
- Hüsrevbigi, V. (1397/2018). “Gelin Getirme Merasiminde Çavuş Okuması [Çavuşhanı Mahsus- e Erusberan Der İsaabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 165- 166.
- İbadi, H. (1392/2013). “Eşşekle Düvenin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 44- 47.
- İbadi, H. (1390/2011). “Hana Folklorundan”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 39.
- İbadi, H. (1397/2018- 1398/2019). “İl Ahir Çerşenbesi Gürbulak Kendinde”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 47- 48.
- İbadi, H. (1388/2009). “Kend Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 37- 39.
- İbadi, H. (1393/2014- 1394/2015). “Kuş Göresdi Oyunu”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 106.
- İbadi, H. (1390/2011). “Leyenşurun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 19- 22.
- İbadi, H. (1389/2010). “Maslahat Çayı”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 40.
- İbadi, H. (1390/2011). “Sabır- Diyanet”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 35- 37.
- İbadi, H. (1392/2013). “Sehednava Elat İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 51- 52.
- İbadi, H. (1391/2012). “Takkulu ve Şakkulu Nagılı”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 27- 33.
- İbadiyan, Y. (1395/2016). “Divan”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 147- 148.
- İbadiyan, Y. (1396/2017). “Şah Abbas ile Koca Kişi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 154- 155.

- İbrahimi, E. (1395/2016). “Deveçi Mahallesi'nin Şir Destesi [Destey- e Şir- e Kerbela- e Mehelley- e Deveçi]”. *El Bilimi* S. 81, ss. 63- 66.
- İbrahimi, S. M. (1390/2011). “Mugan'da Daş Çoban'a Ayid İnanc”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 15- 17.
- İbrahimi, S. M. (1392/2013). “Oğuzlu Kendinin Çağ Daşı, Enov Daşı ve Ölü Yuyulan Daşı”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 53- 56.
- İhsani, M. (1397/2018). “Ayrandibi Kendinde Evlenmek ve Toy Debleri”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 43- 51.
- İkinci Zamime: Nagılların Metninde Geden Bazı Lügatler. (1389/2010, Behmen). *El Bilimi*, S. 26.
- İl İçinde İlin Kendi Ağzıyla Şiir Yarışması [Çeşnvare Ostani- ye Şiir- i Rustay Be Guyeş- i Mahalı] . (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.
- İlan. (1390/2011, Mordad). *El Bilimi*, 32.
- İmamdest, C. (1397/2018). “Han ile Cütçü”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 55- 56.
- İmani, B. (1387/2008). “Sarab Mahalının Toy Merasimlerinden (Elçilik)”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 36- 39.
- İmrani, A. (1396/2017). “Sunkur Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 79- 83.
- İslami, M. (1392/2013). “Meşkinşehir (Hıyov) Meseller ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 68- 69.
- İsmail, M. (1391/2012). “Bahar Bayramı ve Ananevi Âdetler”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 2- 8.
- İsmail, M. (1393/2014). “Folklor Toplayıcılığının Mahiyeti ve Ehemmiyeti”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 16- 27.
- İsmail, M. (1393/2014). “Halkın Söz Hazinesi: Çobanla Bağlı İfade Edilen Folklor Numuneleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 23- 29.
- İsmail, M. (1390/2011). “Toy Adetlerimiz: Hına Yahma”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 2- 12.
- İsmailzade, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Kızı Koydun Beşiğe, Cehizi De Koy Eşiğe”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 125- 130.
- İsmailzade, M. R. (1397/2018). “Koroğlu'nun Erzurum Seferi: Urnu Rivayeti”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 98- 120.

- İsmailzade, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Papak Atdı Âdetinin Kökü”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 37- 43.
- İsmailzade, M. R. (1393/2014). “Urmu Ohşamalarında Parçalar”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 42- 43.
- İsmailzade, M. R. (1395/2016). “Urmu'da Üzüm Adları”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 89.
- İsmailzade, M. R. (1396/2017). “Urmu'nun ‘Hepsine’ Koşmacası Muhtelif Rivayetleri ile”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 45- 46.
- Kablñijad, R. (1390/2011). “Ay Bellim, Bellim, Bellim”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 19.
- Kablñijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf Kendinde Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 8- 14.
- Kablñijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf'da Al Ver”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 26- 30.
- Kablñijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Dava- Dermanlar”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 15- 18.
- Kablñijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Evlenmek Âdet- Ananeleri 2: Kız Kaçırma, Çille Kalma, Kürken Bağlama”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 20- 22.
- Kablñijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Körpe Uşaklar Etrafında Olan Âdet- Ananeler ve İnamlar”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 29- 32.
- Kablñijad, R. (1387/2008). “Bağmaruf'da Muharremlik”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 6- 10.
- Kablñijad, R. (1390/2011). “Bağmaruf'da Nağmeli Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 6- 9.
- Kablñijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'dan Möhüm Dermanlar”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 4- 5.
- Kablñijad, R. (1397/2018). “Beşir Köyünün Etnografya Müzesi Açılış Raporu [Gozareş- i İftidah Muze- i Merdumşınası Rustay- ı Beşir]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablñijad, R. (1389/2010). “Bit Bire”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 42- 44.
- Kablñijad, R. (1397/2018). “Çömçe Hatın Cıga Kendinde”. *El Bilimi*. Tebriz.

- Kablnijad, R. (1389/2010). “Erzil Kendinde Elem Debleri”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 28- 29.
- Kablnijad, R. (1395/2016). “Erzil Kendinde Elemdibi Merasimi”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 22- 23.
- Kablnijad, R. (1396/2017). “Fotorapor: Kırh Uşak Sofrası”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 152- 155.
- Kablnijad, R. (1396/2017). “Göz Payı”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 66- 68.
- Kablnijad, R. (1393/2014). “Muharrem Albümü (İzahi Şekiller)”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablnijad, R. (1391/2012). “Pir Dağı, Arzılar Dağı”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 39- 42.
- Kablnijad, R. (1395/2016). “Sarduri Müzesi Hakkında”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kablnijad, R. (1390/2011). “Serderin'de Bir Uşak Nağmesi”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 18.
- Kablnijad, R. (1395/2019). “Şem Paylamak”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 57- 58.
- Kablnijad, R. (1390/2011). “Tebriz'de Torba Tikme”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 34.
- Kablnijad, R. (1396/2017). “Üsgü Çöreği”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 80- 86.
- Kablnijad, R. (1388/2009). “Bağmaruf'da Evelnemek Âdet ve Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 32- 35.
- Kabzi, E. (1397/2018). “Petle Aşısı, Kek Aşısı, Erişte Umacı”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 56- 57.
- Kabzi, F. (1397/2018). “Cızlak, Keklik Otu”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 58.
- Kadı, F. (1390/2011). “Bir Mektub, Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 59- 60.
- Kadın Hayatı ve Folklorumuz Geçmişden Bugüne. (1392/2013- 1393/2014, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.
- Kadiri, R. (1395/2016). “Allahlama”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 30- 35.
- Kafkasyalı, A. (2011). *İran Coğrafyasında Türkler*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.
- Kafkasyalı, A. (2010). *İran Türk Basınının 200 Yılı (1814- 2014)*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.

- Kafkasyalı, A. (2002). *İran Türk Edebiyatı Ansiklopedisi 1*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kafkasyalı, A. (2010). *İran Türkleri*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.
- Kahyaoğlu, S. (1395/2016). “Türkmen Uşak Edebiyatından Bir Örnek”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 168- 172.
- Kalafat, Y. (1390/2011). “Kengerli Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 2- 13.
- Kanberi, C. (1393/2014). “Siriş (Seriş) Abad Deyim ve Atasözleri”, *El Biimi*, S. 65- 66, ss. 73- 74.
- Kaptan, Z. ve Yurdeşen, Y. (2014). “Âşık Edebiyatı Halk Şiirinin Tarihsel Gelişim Süreci”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 8, ss. 195- 212.
- Karaağaçlı, A. (1393/2014- 1394/2015) . “Heftsin'in Hakikati [Hakikat- e Heftsin]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 56.
- Karabudak, G. (2016). *Dilmac Dergisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 557295).
- Karadeniz, Y. (2012). *İran Tarihi (1700- 1925)*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Karahan, A. (1991). “Âşık Edebiyatı”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 3. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karakanlı, H. (1396/2017). “Bir Sicirlemeden Kazvin, Hemedan ve Save”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 43- 44.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Şal Sallamak”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 43- 44.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Yağışa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 45- 46.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Karakan'da Yağışa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 64- 66.
- Karakanlı, H. (1395/2016). “Sicirlemeler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 142- 143.
- Karayi, H. (1395/2016). “Ağılar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 135- 136.
- Karayi, H. (1395/2016). “Bağdadi Şahsevenlerin Atasözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 108- 113.

- Karayi, H. (1395/2016). “Hapşula, Hapşula”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 83.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kiçik Uşaklara Ohunan Şiirlerden”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 78.
- Karayi, H. (1395/2016). “Koşmacalar (Sicirlemeler)”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 82.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kum- Save Şahsevenleri İçinde Bir Neçe Ağrı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 68.
- Karayi, H. (1395/2016). “Kum Save Şahsevenleri İçinde Dualar”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 49- 50.
- Karayi, H. (1388/2009). “Kum Save Şahsevenleri İçinde Folklorik Uşak Şiirleri”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 46.
- Karayi, H. (1395/2016). “Mahnı Parçaları ve Folklorik Şiirler”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 137- 138.
- Karayi, H. (1395/2016). “Save Kum Şahsevenleri İçinde Fal Bayatıları 1”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 61- 65.
- Karayi, H. (1395/2016). “Save Kum Şahsevenleri İçinde Fal Bayatıları 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 127- 133.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahseven Laylaları ve Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 81.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahsevenler İçinde Uşak Şiirleri, Nazlama ve Layla”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 150- 152.
- Karayi, H. (1395/2016). “Şahsevenlerde Bazı Yaygın Kargışlar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 116- 120.
- Karberini, R. (1397/2018). “Sahib Sultan Hanım'ın Nagıllarından: Senavir Padişahın Nagılı Yahud Senavir Güle Neyledi, Gül Senavir'e Neyledi”, *El Bilimi*, S. 104, ss. 114- 152.
- Karberini, R. ve Heyavi, T. (1396/2017). “Sahib Sultan Hanım'ın Nagılları: Üç Kardaşlar Nagılı Ya Melik Memed”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 73- 85.
- Karini, G. (2012). *İran- Halhal Yöresi Türklerinin Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 314175).

- Kasabzade, C. (1397/2018). “Çaldıran'da Hıdır Nebi”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 13- 16.
- Kasabzade, C. (1396/2017). “Men Çaldıranam”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 153- 161.
- Kasımhane, C. (1397/2018). “Fazlabad Köyünde Tuğ Gezdirme [Elemgerdani/Tuğgerdani Der Rustay- e Fazlabad]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 120- 125.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Ali Rıza Atabeki [Mosahabe Ba Ali Rıza Atabeki]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 99- 100.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Âşık Derviş'in Konuşmaları [Paye Sohbet- i Âşık Derviş]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 84- 94.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Âşık İbad'ın Konuşmaları [Paye Sohbet- i Âşık İbad]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 79- 80.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Azerbaycan ve Borçalı Mıntıkasında Ortak Bir Gelenek: Boncuk Salmak [Mogayesey- e Merasem- e Muncuk Salmak Der Borçalı Ya Merasem- e Moşabeh Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 88- 99.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Bayatılar ve Bir Neçe Başka Folklorik Şiir”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 153- 157.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Birkaç Söz [Soheni Çend]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 7- 8.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Borçalı'da Çocuklara İsim Vermede Kayaların Önemi [Ehemmiyet- e Sahreha Der Namgozariy- e Kodekan- e İl- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 143- 149.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Bozuçlu İlinin Resim Müzesi Hakkında Ali Ekber Akça Bozuçluyi ile Söyleşi [Mosahabe Ba Ali Ekber Akçakehrizi Bozuçluyi Derbarey- e Mozey- e Nakkaşaney- e İl- e Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 125- 129.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Dil- Ağızlar”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 7- 8.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Fazlabad Köyünden Farklı Bir Dua [Yek Doay- e Motefavet Ez Rustay- e Fazlabad]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 18.

- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Komican Valisi Mühendis Süleymani Fermandar Mehbub- i Komican [Mosahabe Ba Agay- e Mohandes Soleymani Fermandar- e Mehbub- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 18- 26.
- Kasımhane, İ. (1396/2017). “Komican'dan Bir Görüş, Valiyle Bir Toplantı [Bernamey- e Bazdid Ez Komican ve Celesey- e Fermandari]”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 18- 21.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Komuzan Borçalı İstılahları ve Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 155- 175.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 103- 109.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan Yerel Sözlere 2”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 154- 159.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'da Geçirilen Toy Deblerimizden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 49.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'da İşlenen Bir Neçe Atasözü (Deyim, Mesel ve ...)”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 99- 105.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Komuzan'dan Farklı Bir Hayır Dua”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 48.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Merkezi İlinin Kültür Bakanlığı Temsilcisi Doktor Hüseyini ile Söyleşi [Mosahabe Ba Agay- e Doktor Hoseyni Modir- e Koll- e Edarey- e Miras- e Ferhengiy- e Ostan- e Merkezi]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 27- 29.
- Kasımhane, İ. (1395/2016). “Sakasağan' Uşak Şiiri”, *El Bilimi*, S. 144, ss. 144.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Saksağan (Zağçe) Der Folklor Borçalı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 128- 130.
- Kasımhane, İ. (1397/2018). “Yıkılmaz Kale Kasım Han Kalesi [Kaley- i Fro Nerihteni Kale- i Kasımhan]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 96- 107.
- Kasımhane, T. (1397/2018). “Behinegi Nazariyesine Dayanarak Fazlabad Şivesinde Tekrarların İncelenmesi [Berresiy- e Ferayande Tekrar Der Guyeş- e Torkiy- e Fazlabad Ber Payey- e Nazariyey- e Behinegi]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 113- 135.

- Kasımhane, T. (1397/2018). “Borçalı'daki Çiçekler [Gıyahan- e Mıntıkay- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 136- 142.
- Kasımı, M. (1390/2011). “Şorbulak Kendinin Elemini Hakkında Rivayetler”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 34- 35.
- Kasımlu, M. (1395/2016). “Azerbaycan'ın Medeni ve Etnik Sisteminde Ateşin Yeri ve Anlamı [Mefhum ve Cayigah- ı Ateş Der Sistem- i Komi-Medeni Azerbaycan]”, çev. Mahbube Herişçiyane, *El Bilimi*, S. 85, ss. 57- 61.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Azerbaycan Yemek Kültüründe Adlanan Deblerden Saman Şorbası”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 66- 67.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Doşab Pişirmek”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 69- 70.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Duz Töreni”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 68.
- Kasımlu, R. H. (1397/2018). “Torba Tikme Töreni”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 71- 72.
- Kasımpur, D. (1387/ 2008). “Kayış Götdü”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 35.
- Kasımzade, S. (1391/2012). “Kadın Folklor Grubu Hakda”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Kasımzade, S. (1391/2012). “Kurutmalılar, Turşular, Kap Kacak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 97- 101.
- Kaya, D. (2014). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kayra, E. (1392/2013). “Lehce Bilimi ve Dil Haritaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 21- 24.
- Kayra, E. (1392/2013). “Lehce Bilimi ve Dil Haritaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 59, ss. 10- 15.
- Kazançlı, M. Ö. (1395/2016). “Horasan Türklerinden Misli Görülmemiş Bir Eser: Temsil ve Mesel”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 77, ss. 21- 30.
- Kebiri, R. (1393/2014- 1394/2015). “Daş ve Gelin Daşı”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 6- 14.
- Kebiri, R. (1392/2013- 1393/2014). “Gılgamış Dastanı'nda Kadın Şahsiyetlerin Rolü”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 18- 23.
- Kebiri, R. (1393/2014). “Nohud Nagılı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 98- 101.

- Kebiri, R. (1393/2014). “Nohud Nagılının Görünmeyen Katları”, *El Bilimi*, S. 69-70, ss. 102- 104.
- Kebiri, R. (1392/2013). “Usture ve Folklor”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 25- 26.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/ 2012). “Hacamat Almak ve Küpe Salmak”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 96.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/2012). “Hoy'da Boylu Kadın ve Doğum Hakkında İnanclar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 74.
- Kebiri, R. ve Kebiri, S. (1391/ 2012). “Sürme Nece İmale Gelir”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 60
- Kebiri, S. (1392/2013). “Diş Hedigi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 39- 40.
- Kebiri, S. (1393/2014). “Elegez Kelecoşu”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 61- 62.
- Kebiri, S. (1392/2013- 1393/2014). “Halk Hekimliği”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 81- 84.
- Kebiri, S. (1391/2012). “Hoy'da Gelin Hamamı Debleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 60.
- Kebiri, S. (1392/2013). “Yarma Nece İmale Gelir”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 41- 42.
- Kemali, A. (1395/2016). “Sölcek Karının Danası”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 78- 79.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da Çay Hamamı”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 23- 25.
- Kenani, İ. (1393/2014). “Gugan'da Lakaplar”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 47- 48.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da Zeyneb Hatun Türbesi”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 15- 17.
- Kenani, İ. (1392/2013). “Gugan'da İşlenen Ata Sözleri, Deyimler”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 46- 47.
- Kerimi, C. (1393/2014- 1394/2015). “Azerbaycan Folklorunda Nevruz Elçisi Olarak Sayaçılar ve Tekemçiler [Novruzhani Der Ferheng- e Folklor- e Azerbaycan ‘Sayaçiha’ ve ‘Tekemçiha’ Sefiran- e Novruz Der Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 32- 41.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Abbas ve Gülgez”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 158- 162.

- Kerimi, M. (1396/2017). “Apardı Seller Saranı”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 192-196.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 138- 145.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem Dastanı Zengan'da”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 145- 147.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem Dastanı Zengan'da”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 145- 147.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Aslı ve Kerem Dastanı Zengan'da”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 145- 147.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 198.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Destanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 189- 193.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 159- 162.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Garib”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 151- 157.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Geleneği'nin Kökleri ve Âşığın Manevi Mirası”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 152- 154.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Gezmesi”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 196- 197.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Havaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 172- 179.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Şiiri”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 164- 170.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Şirin ve Birçek Hanım”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 233- 273.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Yaratıcılığında Kadın Siması”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 203- 204.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Âşık Yaratıcılığında Kadın Siması”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 163.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Azerbaycan Folkloruna Bir İşare”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 155- 158.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Behram ve Gülhandan”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 168- 169.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Behram ve Gülhandan”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 172- 191.
- Kerimi, M. (1396/ 2017). “Bir Neçe Açıklama”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 149- 150.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Çağdaş Âşıklar”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 195- 267.

- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastan Söyleme Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 94/ 4, ss. 195- 196.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastanın Tarihi Tahlili”, *El Bilimi*, S. 98/ 7, ss. 169- 171.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dastanlar”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 194- 195.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dede Korkud”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 214- 215.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dede Korkut Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 205- 213.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Dede Kurbanı Dastanı”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 148- 150.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Destan Söyleme Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 171.
- Kerimi, M. (1396/2017). “İran Azarbaycanı'nda Saz Havaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 180- 181.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Kaçak Kerem”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 280- 283.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Kaçak Nebi”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 269- 274.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Kahramanlık Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 199- 201.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Köroğlu”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 215- 231.
- Kerimi, M. (1397/2018). “Köroğlu ve Nigar (Yeni Bahış Klasik Folklor Edebiyatımıza)”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 74- 84.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Köroğlu'nun Eymir Seferi”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 232- 274.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Mehebbet Dastanları”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 202- 203.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Mukaddime Kimi”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 132- 134.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 94/4, ss. 186- 188.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 135- 137.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 151.
- Kerimi, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Azerbaycan Ustureleri”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 99- 102.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Settar Han”, *El Bilimi*, S. 94/ 4, ss. 284- 285.

- Kerimi, M. (1396/2017). “Şah İsmail ve Gülizar”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 163- 167.
- Kerimi, M. (1396/ 2017). “Tuti Şirinzeban- Yusuf Cemal”, *El Bilimi*, S.98/7, ss. 274- 287.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Varaka ile Gülşen”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 197- 199.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Varaka ile Gülşen”, *El Bilimi*, S. 98/7, ss. 200- 232.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan Âşık Muhiti”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 185- 187.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan Âşık Simaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 190- 192.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan Havaları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 182- 184.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'da Âşıklık Ocakları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 187- 188.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'da Söylenilen Dastanlar”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 189- 190.
- Kerimi, M. (1396/2017). “Zengan'ın Başka Eski ve Ölüb Giden Âşıkları”, *El Bilimi*, S. 92/2, ss. 192- 194.
- Kerimi, R. A. (1389/2010). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 24.
- Kerimi, R. A. (1390/2011). “Zengan'ın Çilandar Kendinde Ahtaçılık”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 36- 38.
- Kerimi, Ş. (1389/2010). “Düğün Yapma Gelenekleri 1 [Adab ve Resum- e Erusi 1]”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 8- 21.
- Kerimi, Ş. (1389/2010). “Düğün Yapma Gelenekleri 2 [Adab ve Resum- e Erusi 2]”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 2- 11.
- Keskin, A. (2018). *Alkışlar- Kargışlar ve Konuşmanın Etnografyası Kuramı Örneğinde Halkbilimi Çalışmalarında Tür Kavramı ve Tür İncelemesi*. Ankara: Gece Akademi.
- Keşkuli, E. S. (1396/2017). “Kaşkayi Kadınlarının El Sanatları [Sanayi- i Destbaf- e Zenan- e Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 83- 90.
- Kitab Tanıtımı. (1391/2012, Aban). *El Bilimi*, 47.

- Kitab Tanıtımı. (1391/2012, Ordibeheşt). *El Bilimi*, 41.
- Kitab Tanıtımı. (1392/2013, Dey/Behmen). *El Bilimi*, 61- 62.
- Kitab Tanıtımı: Dastan- 1 Selim Cevahir Furuş Türkce El Yazma Nüsha. (1395/2016, Behmen). *El Bilimi*, 85.
- Kitab Tanıtımı: Folklor Toplama Kılavuzu. (1391/2012, Dey). *El Bilimi*, S. 49.
- Kitab Tanıtımı: Halac Dilinin Yapısı [Mebaniy- e Destur Zeban- e Halacı]. 1392/2013, Farvardin). *El Bilimi*, 52.
- Kitab Tanıtımı: Mehebbet Destanları (Azerbaycan Efsaneleri). (1395/2016, Behmen). *El Bilimi*, 85.
- Kitab Tanıtımı: Nistan. (1396/2017, Aban). *El Bilimi*, 94.
- Kitab Tanıtımı: Oğuzname. (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.
- Kitab Tanıtımı: Tapmacalar. (1392/2013- 1393/2014 Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 63- 64.
- Kitab Tanıtımı: Türk Efsaneleri [Esatir- e Torki]. (1397/2018, Mordad). *El Bilimi*, 103.
- Kitab Tanıtımı: Zencan'ın Şilandar ve Çayırılı Köylerinde Çorap, Cicim ve Kilim Nakışları [Nakuş- 1 Curab, Cacim ve Gelim Der Rustay- e Şilandar ve Çayırılı Der Zencan]. (1396/2017, Azer). *El Bilimi*, 95.
- Kıyani, M. (1395/2016). “Muharrem Ayı ile Bağlı Kaşkayı Elinin Töreleri”, çev. Nefis Sinafer, *El Bilimi*, S. 81, ss. 55- 56.
- Kobotarian, N. (2011). *İran Azerbaycan'ı Âşık Destanları I- Şikâri Destanı*. Adana: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kobotarian, N. (2008). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 217193).
- Kobotarian, N. (2015). *Tebriz Âşıklık Geleneğinde Destan Söyleme*, Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 417602).
- Kobotarian, N. (2013). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Kolıkpınar, E. (2016). *Azerbaycan Edebiyatında İlk Mizah Dergisi Molla Nasreddin Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 459772).
- Kolukısa H. (2001). *15. Yüzyıldan Günümüze Güney Azerbaycan Aşık Şiirinde Vatan, Millet (Halk) ve Azadlık (Bağımsızlık) Konuları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Komicani, C. (1397/2018). “Komıcan'da Saksıcılık Sanatı [Sent- ı Kuzegeri Der Komıcan]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 32- 43.
- Komicani, E. (1397/2018). “Molla Suğra'nın Yaşamı [Zendeginamey- e Molla Soğra]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 92- 93.
- Komicani, F. (1397/2018). “Küpbe”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 61.
- Komicani, F. (1397/2018). “Turşı Aşı, Çerek Katığı”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 59- 60.
- Komicani, G. (1397/2018). “Adamcıl Kurd Nagılı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 195- 196.
- Komicani, G. (1397/2018). “Batullama”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 134- 135.
- Komicani, G. (1397/2018). “Bizim Bozoçlu Kültürel Ekibinin Önemli Çalışmalarının Listesi [Şerh- i Mohemterin Faaliyethay- e Gruh- e Ferhengi ve Honeri 'Bizim Bozoçlu']”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Komicani, G. (1397/2018). “Borçalı Toponimlerinden Örnekler [Ez Toponimhay-e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 150- 154.
- Komicani, G. (1397/2018). “Komıcan Oyunları [Bazıhay- e Komıcan]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 21- 31.
- Komicani, G. (1397/2018). “Komuzan'dan Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 41- 42.
- Komicani, G. (1397/2018). “Növhe Edebiyatından”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 163- 164.
- Komicani, G. ve Golabi, G. (1397/2018). “Komıcanlıların Doğaçlamalarından Hatıralar [Hatıratı Ez Bedahegoyiy- e Komıcaniha]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 210- 211.

- Komicani, İ. (1397/2018). “Komican'a Özel Atalar Sözü ve Deyimler [Darbe'l- Meselha ve Estelahat- e Vijey- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 15- 16.
- Komicani, İ. (1395/2016). “Komuzan'dan Bir Neçe Bayatı”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 66- 67.
- Komicani, M. (1397/2018). “Bayram”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 61- 64.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halısı ve İlgi Görmemesinin Nedeni [Galiy- e Borçalı ve İlel- i Uful- e An]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 44- 63.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halısının İlgi Görmemesinin Sebepleri [Avamil- i Moesser Der Uful- e Galıbfıy- e Borçalı]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 65- 69.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı Halk Destanlarından Gürcü ve Bala Memmed [Gürcü ve Bala Memmed - Dastan- e Folklorik- e Mahalliy- e Borçalı-]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 101- 110.
- Komicani, M. (1397/2018). “Borçalı ve Bozuçlu İsmine Etimolojisi Üzerine [Vech- e Tesmiyey- e Borçalı ve Bozoçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 47- 55.
- Komicani, M. (1397/2018). “Bozuçlu ve Borçalı Tayfalarının Tarihi Süreci [Seyr- e Tarihiy- e İl- e Borçalı ve Bozuçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 56- 61.
- Komicani, M. (1397/2018). “Dadaşali Gulvai'den İşittiğimiz Rivayetler [Revayethay- i Ez Dadşali Golvayı]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 204- 209.
- Komicani, M. (1395/2016). “Gürcü Kızının Nagılı”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 71- 77.
- Komicani, M. (1397/2018). “Komican'da Düğün Gelenekleri [Adab ve Resum- e Ezdevac- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 65- 84.
- Komicani, M. (1395/2016). “Komican'da İkrâm Edilen Yemekler [Gazahay- e Nezri Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 67- 69.
- Komicani, M. (1397/2018). “Komican'da Yas Etkinlikleri [Taziye ve Taziye-hani Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 107- 119.
- Komicani, Ş. (1397/2018). “Komican'da Geleneksel Tıp [Tıbb- ı Sünneti Komican]”, *El Bilimi*, S. 102, ss. 23- 31.
- Komicani, Ş. (1397/2018). “Komican'dan Bayatılar [Bayatihay- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 147- 152.

- Konukçu, E. (1993). “Cihan Şah”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Koşabulaklı, F. B. (1390/2011). “Koşabulak Folklorundan”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 14- 19.
- Koşaçaylı, A. (1390/2011). “Hallah”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 13- 14.
- Koşaçaylı, A. (1390/2011). “Koşaçay, Meraga, Binab ve Melik Kendi Bölüğünde Ağırlık Ölçüleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 56- 58.
- Kuliyef, F. , ve Kuliyef, A. (1390/2011). “Âşık Hüseyin Bozalkanlı'nın Merd Divanisi”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 20- 24.
- Kurtuluş, R. (2016). “Bâkır Han”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. EK- 1. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurtuluş, R. (2005). “Muhammed Rızâ Şah Pehlevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 30. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurtuluş, R. (2008). “Rızâ Şah Pehlevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lencabadi, R. G. (1390/2011). “Göy Moncuk”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 30- 32.
- Makas, Z. (1396/2017). “Dörtlü (Bayatı) Savaş Azerbaycan Tapmacaları”, çev. Mahbube Herişçiyen, *El Bilimi*, S. 95, ss. 21- 34.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Araz, Arazhan Mahmısına Ayid Halk Yaradıcılığı”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 27- 41.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Âşık Aziz Şehnazi'yle Âşık Sulduz'un Değişmesi”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 29- 33.
- Makdum, M. A. (1397/2018). “Âşık Destan Geleneğinde Biçimlenmiş Köroğlu Kimliği”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 54- 84.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Âşık Mame't'le Âşık Kaşem'in Değişmesi”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 32- 40.
- Makdum, M. A. (1387/ 2008). “Âşık Olub Terk- i Vatan Olanın”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 18- 23.
- Makdum, M. A. (1393/2014). “Âşık Sözünde Kerbela Şehitleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 64- 67.
- Makdum, M. A. (1391/2012). “Atıl Batıl Çerşenbe, Bahtım Açıl Çerşenbe”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 18- 22.

- Makdum, M. A. (1388/2009). “Elat Elllerinden Muğdem Tayfasının Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 15- 17.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Eyri (Baş Eyri) Kendinin Kabristanlığı”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 21- 23.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Hüdaferin Bölgesinde Bayram İnancları”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 2- 14.
- Makdum, M. A. (1391/2012). “Hüdaferin'de Bir Neçe Oyun”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 33- 40.
- Makdum, M. A. (1390/2011). “Katar Katar Kızıl Develer”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 17- 21.
- Makdum, M. A. (1392/2013). “Milli Musiki Sanatımızın Önemli Kolu Olan Folklorik Mahnıların Korunması”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 2- 7.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Muğdem'de İşlenen Yerel Sözler 1”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 28- 40.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Muğdem'de Toy Şenliği”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 12-20.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Tebriz Köçelerinde Oynadığımız Oyunlardan”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 21- 29.
- Makdum, M. A. (1388/2009). “Tebriz'de Bey Tarifleri 1”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 40- 43.
- Makdum, M. A. (1392/2013- 1393/2014). “Tebriz'in Karagilesi”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 24- 40.
- Makdum, M. A. (1389/2010). “Yıhılmış Keyret”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 30- 32.
- Makdum, M. A. ve Berazendeh, A. (1387/ 2008). “Hüdaferin Bölgesinde İl Bayramı”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 23- 27.
- Makdum, N. (1389/ 2010). “Cırtan”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 29- 34.
- Mamaganlı, D. (1396/2017). “Mamagan'ın Ana Meydanı ve Onun Halk Kültüründe Önemi [Meydan- e Umumiye- e Mamagan ve Nekşhaye Mohtelefe An Der Feheng- âmme]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 41- 47.
- Mamaganlı, R. (1393/2014). “Mamagan'da Şahsey Döhülleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 68- 70.

- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Masum, S. (1390/2011). “Astara Yerel Sözlerinden”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 40- 45.
- Masum, S. (1390/2011). “Astara'da Yaygın Olan Bir Neçe Deyim, Ata Sözü ve Benzetme”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 31- 33.
- Mecidzade, H. (1392/2013). “Atalar Sözü Hakda Bir Neçe Söz”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 38- 40.
- Mecidzade, H. (1392/2013). “Sarı Âşık Hakda İzahat”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 126- 128.
- Mehemedi, M. (1396/2017). “Türkçe Atalar Sözü'nün İçeride ve Dışarıda Kullanımı [Darb'el- Meselhaye Torki Ve Mokeyethaye Enderuni ve Biruni]”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 56- 64.
- Mehammed, N. (1395/2016). “Göy Mıncık”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 119- 126.
- Mehammedhani, H. (1396/2017). “Horasan Türklerinde Folklorik Dastanlardan”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 26- 33.
- Mehammedi, F. (1391/2012). “Tös Ebe Oyunu”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 42- 45.
- Mehammedi, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Azerbaycan Nagılları (Karadağ Rivayetleri)”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 147.
- Mehammedi, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Cifri Luis'in Telif Ettiği Dede Korkut Kitabı [Ketab- e Dede Korkud Telif- e Cifri Luis]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 148.
- Mehammedi, N. (1398/ 2019). “Kitab Tanıtımı: Horasan Türklerinin Edebiyatına Bir Bakış [Negahi Be Edebiyat- ı Torkan Horasan]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 149.
- Mehammedi, N. (1398/ 2019). “Kitab Tanıtımı: Horasan Türklerinin Kültürüne Bir Bakış [Negahi Be Ferheng- e Torkan Horasan]”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 149.
- Mehammedi, N. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Tebriz'in Mahalli Oyunları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 147.
- Mehammedi, P. (1396/2017). “Gurve'ye Bağlı Deregezin'de Taziye Tarihi [Tarih- e Ta'ziye Der Gorve- i Deregezin]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 110- 120.

- Mehemmedrızyayı, S. (1387/2008). “Meşkinşehir (Hıyov) Folklorundan Örnekler”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 10- 14.
- Mehrperver, M. E. (1397/2018). “Komican'dan Birkaç Bayatı [Çend Bayatı Ez Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 162.
- Mehrperver, M. E. (1397/2018). “Tehemkari”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 201-203.
- Mehvi, R. (1397/2018). “Komican İlçesinin Doğal Coğrafyası [Coğrafyay- e Tabii Şehristan- e Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 7- 22.
- Meleki, A. Y. (1397/2018). “Hazret- i Musa Nagılı”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 198- 200.
- Melekpur, S. (1396/2017). “Anaming Sarı Telleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 127-128.
- Melezkade, A. (1393/2014- 1394/2015). “Azerbaycan'ın Toyları”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 60- 72.
- Melikzade, T. (1389/2010). “Azerbaycan Türkcesi Deyimler Sözlüğü Kitabına Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 22- 23.
- Melikzade, T. (1391/2012). “Kitab Tanıtımı: Salmas Lehcesi Adlı Kitaba Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 45- 47.
- Melikzade, T. (1398/2019). “Oğuz Türklerinde Ortak Destan Olan Aslı ve Kerem [Dastan- e Aslı Kerem Dastan- i Moşterek Der Miyan- e Torkan- e Oğuz]”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 11- 13.
- Melikzade, T. (1391/2012). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 2- 4.
- Melikzade, T. ve Abbasi, K. (1391/2012). “Salmas Âşıklarından”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 31- 44.
- Memedli, İ. (1387/2008). “Heris'de Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 4- 7.
- Memedli, İ. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Ekinçiliğe Ayid Sözler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 15- 19.
- Memedli, İ. S. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Halı ve Ona Ayid Sözler”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 2.
- Menzuri, N. (1388/2009). “Çille, Karı, Kar, Karpız, Kış”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 32- 53.

- Menzuri, N. (1397/2018- 1398/2019). “Heftsin Sofrasının Muamması”, çev. Şehram Zemani, *El Bilimi*, S. 110, ss. 44- 46.
- Merzipur, A. (1392/2013). “Miyana'da Kadim Mahalleler”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 35.
- Meserret, A. (1390/2011). “Bizim Yurdda... Bizim Elde; Bilesuvar Folkloru Potansiyelleri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 20- 23.
- Mesgeri, N. (1395/2016). “Kaval”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 59- 63.
- Mihrperver, M. E. (1397/2018). “Ali Managir (Bahaneğir)”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 197.
- Milacerdi, Y. A. (1396/2017). “Milacerd'den Bir Neçe Atasözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 84- 88.
- Mirhüseyni, K. ve Emani, G. (1396/2017). “Dünya Şöhretli Tar İcracısı Sahab Paşazade ile Musahabe”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 170- 181.
- Mirzayi, A. (1397/2018). “Hoy'da Köroğlu Kalesi [Kale- yi Köroğlu Hoy]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 85- 86.
- Mirzayi, A. (1388/2009). “Kaşkay Tapmacaları”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 41- 42.
- Mirzayi, A. (1396/2017). “Kaşkayilerde Çocuk Edebiyatı [Edebiyat- e Kudek Der Kaşkay]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 21- 29.
- Mollazade, H. (1392/2013- 1393/2014). “Kaziyan Kaziyan Geleneği [Merasim- i Kaziyan Kaziyan]”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 56- 57.
- Möeyid, M. E. (1396/2017). “İnsansever ve Şerif Vatandaş”, *El Bilimi*, S. 93/3, ss. 97- 98.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Serbend'den Bir Bağlama”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 59.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Serbend'in Toy Merasimlerinde Ohunan Tiringelerden”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 163- 164.
- Mölevi, E. (1396/2017). “Çömçe Gelin: Serbend Mıntıkasında Yağmur Merasimi [Çömçe Gelin: Resm- e Baranhahiy- e Matekey- e Serbend]”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 56- 58.
- Mölevi, E. (1397/2018). “İran'ın Geleneksel Toplumunda Aile İlişkilerinin İzini Sürmek [Redyabiy- e Rabitay- e Hışavendi Der Came'ey- e Sonnetiy- e İran]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 18- 19.

- Mölevi, E. (1397/2018). “Serbendi Halısı (Buta Malmır) [Kaliy- e Serbendi - Buta Malmır-]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 20- 24.
- Mölevi, Ş. (1397/2018). “Şeb- i Heft (Yeddi Gecesi)”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 60- 61.
- Mucazi, A. (1395/2016). “Çil Yasin ve Nisan Suyu”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 54- 56.
- Mucazi, A. (1397/2018). “El Bilimi ve Köroğlu: Siyasi Açından Köroğlu [El Bilimi ve Köroğlu: Köroğlu Ez Didgah- e Siyasi]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 29- 33.
- Mucazi, A. (1390/2011). “Güney Mahalı'nın Şancan Kendinde Bir Neçe İnanc ve Efsane”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 3- 6.
- Mucazi, A. (1390/2011). “Güney Mahalı'nın Şancan Kendinden Debler, Edebler”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 15- 17.
- Mucazi, A. (1391/2012). “Şebisterli Hüseyin Pehlivan'ın Haydarabad Seferi”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 2- 17.
- Mugısi, D. (1397/2018). “Hızır İlyas Bayramı ile İlgili Türk Gelenekleri İran'da Neden Unutuldu [Bi Bahane Ayin- e Sonnetiy- e Hızır Bayramı – 15 /16 Behmen- Çera Der Menatik- e Mohtelif- e Azerbaycan Çeşnha ve Ayinhay- e Zibay- e Mahalli ve Sonnet- i Kemreng ve ya Feramuş Şodeand]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 22- 23.
- Muinifer, V. (1396/2017). “İran'ın Güneyindeki Türkler Arasında Damgaların İzleri [Reddepaye Tamgaha Der Torkan- e Cenubiy- e İran]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 50- 53.
- Muinifer, V. (1396/2017). “Kaşkay İsminin Etimolojisi [Vech- e Tesmiyey- e Nam- e Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 8- 9.
- Muradi, A. (1396/2017). “Börk [Külah]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 100- 101.
- Muradi, A. (1397/2018). “Mirza Esger Recil”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 79- 91.
- Muradi, M. (1390/2011). “Anberan Kilimi [Gelim- i Anberan]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 49- 53.
- Musaabadi, H. Ş. ve Rezaki, M. (1396/ 2017). “Aştiyan'dan Halac Atalar Sözü ve Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 140- 144.

- Musalu, İ. (1396/2017). “Kaşkay Türklerinde Anaerkilliğin Önemi [Nakş- e Asalet- e Hanevadey- e Maderi Der Bavere Torkan- e Kaşkayi]”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 48- 49.
- Musavi, M. (1395/2016). “Çirkin Göyçük Bulakların Nagılı”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 92- 94.
- Musazade, M. (1390/2011). “Örenc Kendinde Kend Sındırma Gecesi”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 34- 36.
- Musevi, M. (1395/2016). “Ana Men Garibim”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 146.
- Musevi, M. (1395/2016). “Ayran Çalhalayanların Emek Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 145.
- Musevi, M. (1396/2017). “Kerem Mahnılarından”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 90- 91.
- Musevi, M. (1396/2017). “Zengan'dan İki Sicirleme”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 39- 40.
- Mustafavi, İ. (1389/2010). “Ekinle Bağlı Merasimler”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 34- 36.
- Mustafavi, İ. (1389/2010). “Horasan Türklerinde Ata Baba Sözleri, Deyimleri”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 38- 40.
- Muzaffer, H. (1397/2018). “1960'larda Culfa'da Muharrem Aylarının İlk On Gününde Yapılan Etkinlikler [Dehey- e Çehel- e Şemsi ve Deh Roz- e Evvel- e Mah- e Moharrem Der Culfa]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 52- 54.
- Muzaffer, H. (1397/2018). “Tebriz'in Delileri [Divanehay- ı Tebriz]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 10- 14.
- Nabdel, A. (1389/2010). “Folklor ve Folklorun Toplanma Gerekliği [Folklor ve Zaruret- e Tedvin- e An]”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 2- 8.
- Naimi, M. N. (2011). *İran'da Din Psikolojisi Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BzDj-1_3zI1nYfn4wNtsQA&no=ZXvy75aRNqy7XoIasrIRKg (Tez No. 294578).
- Nalbendi, M. (1393/2014- 1394/2015). “Gevençi ile Kızıl Kuş”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 113- 116.
- Nalbendi, M. (1397/2018). “Gül ile Tula”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 109- 114.
- Nalbendi, M. (1395/2016). “Hiti ve Piti Nagılı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 86- 87.

- Nalbendi, M. (1392/2013- 1393/2014). “İki Kısa Nagıl”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 102- 106.
- Nalbendi, M. (1392/2013- 1393/2014). “Karı Nene ile Boz”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 100- 101.
- Nalbendi, M. (1393/2014). “Nohurcı Nagılı”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 62- 67.
- Nalbendi, M. (1392/2013). “Tenbel Ahmed”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 87- 94.
- Nalbendi, M. (1395/2016). “Tülkü Bey Hacca Gedir”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 40- 42.
- Namur, E. (1387/2008). “Üzüm Adları”, *El Bilimi*, S. 3, ss. 29- 34.
- Nasırı, E. (1398/2019). “Bayram- Çerşenbe Deblerinin Yaranması”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 56- 62.
- Nasırı, E. (1390/2011). “Halhal Derman Bitgileri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 35- 41.
- Nasırı, F. (1396/2017). “Kövrenğ'den Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 54- 55.
- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal Uşak Şiirlerinden”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 127.
- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal'dan Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 127.
- Nasırniya, C. (1396/2017). “Halhal'dan Folklor Numuneleri 2 (Bayatı, Tapmaca, Uşak Edebiyatı ve Tekmeçi Sözlerinden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 103- 105.
- Nasırniya, C. (1390/2011). “Halhal'dan Folklor Numuneleri, Koşmacaları”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 25- 26.
- Nebiyef, A. (1395/2016). “Düzenimize Kayıdak (Nevruz Merasimi)”, çev. Yusuf Şirinpur, *El Bilimi*, S. 86, ss. 159- 177.
- Nedayi, L. (1396/2017). “Hitab”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 94- 96.
- Nejad, R. H. (1398/2019). “Metelin Tahrifi”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 52- 55.
- Nergis. (1396/2017). “Merkezi Ostan ve Hemedan'da İşlenen Atasözleri”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 120- 123.
- Nevruz'un Menşei ve Tarihi. (1393/2014- 1394/2015, Esfand/Farvardin). *El Bilimi*, 73- 74.

- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “İspiran Kendinin Unutulmuş Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 33- 34.
- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “Siçirleme 1”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 43- 44.
- Nigaristan, Z. M. (1388/2009). “Siçirleme 2”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 45.
- Nihavend, M. A. (1392/2013). “Düz Sözü Deliden Eşit: Erdebilli Şıh Memmed'in Sözlere”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 8- 15.
- Nihavendi, M. A. (1390/2011). “İlin Gün Bölümleri”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 33- 34.
- Nikabi, M. A. (1393/2014). “40 Adedi Çohlugu Bildiren Sayı”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 82- 83.
- Nikabi, M. A. (1396/2017). “Dizec Kendinden Bir Neçe Yerel Söz”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 198- 200.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Gonçe Balalar”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 40- 41.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Güney Mahalından Bir Neçe Yerel Söz ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 48- 52.
- Nikabi, M. A. (1389/2010). “Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 21- 22.
- Nikabi, M. A. (1392/2013). “Lüleyin Baba”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 41.
- Nikabi, M. A. (1390/2011). “Yerel Sözler Hakkında Cenab Mehemmed Ali Nikabi'den Bir Mektub”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 41- 47.
- Niksiret, C. (1390/2011). “Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 42- 55.
- Niksiret, C. (1396/2017). “Şeyin'de Yaygın Olan Atalar Sözü ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 118- 119.
- Nimet, V. (1396/2017). “Barış (Sulh) Kuşur”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 105- 106.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Nazlamalar”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 15.
- Nimeti, T. (1390/2011). “Ninnilere Kısa Bir Bakış [Negahi Mohteser Be Lalayihya ve Arezohaye Nehofte Der An: Lalayihya- i Der Helvet Ez Beyn Mirevend]”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 46- 52.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Üşüdüm Ha Üşüdüm”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 14.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Yahalatmaca”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 40.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Bayatlarında Kadınların Fikir Yansımaları [İstadeği Henüz Edame Dared: Baztab- e Arzu ve Efkar Zenan Der Bayatıhay- e Zencan]”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 46- 56.

- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Laylaylarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 19-20.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 12-13.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 17-18.
- Nimeti, T. (1389/2010). “Zengan'da Uşaklarımız Ata Babalar Sözlerinde”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 16.
- Nimeti, V. (1397/2018). “Harı Bülbül (Azerbaycan Şifahi Halk Efsanesi)”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 46- 47.
- Nimeti, V. (1396/2017). “Karadağ Yerel Sözleri ve Terminlerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 201- 206.
- Nistani, M. S. (1396/2017). “Gicli Canavar Hangisidir”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 102- 103.
- Niyazi, Y. (1392/2013). “Neçe Latife”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 90- 91.
- Nuri, H. (1393/2014). “Mutal Peyniri [Penir- i Mutal]”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 68- 72.
- Nurzade, M. (1396/2017). “Astara Halk Edebiyatından: Uşak Folkloru, Deyim ve...”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 35- 36.
- Ocakar, Ü. (1393/2014). “Azerbaycan'da Nevruz Sergisinden Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Ocakar, Ü. (1391/2012). “Kaşkay Sin Daşlarından Görüntüler”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 46- 50.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Kız Uşakları Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 21.
- Ocakar, Ü. (1391/2012). “Kolçak Gelin ve Tamaşa”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 4-13.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Muliyer'in Çilis Piyesinden Tebriz Ağzı Sözler”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 48- 51.
- Ocakar, Ü. (1390/2011). “Tebriz Uşak Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 20.
- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Bayram Günlerinde Nemin'de Ohunan Nağmeler ve Mahnılar”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 24- 26.

- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Laylalar”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 27- 29.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Nemin'in Niyarek Kendinde İmam Hüseyin ile İlgili Yapılan Etkinlikler [Ayin- e Ezadari Der Rustay- e Niyarek Nemin]”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 55- 57.
- Ocaki, M. A. (1396/2017). “Nemin'in Niyarek Köyünde Hıdır- İlyas Geleneği [Hıdır Der Niyarek Nemin]”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 31- 32.
- Ocaki, M. A. (1390/2011). “Neyara'dan Bir Neçe Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 19- 20.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Niyarek'te Ata, Dede, Ağa Kelimesinin İşlenişine Kısa Bir Bakış [Negahi Kutah Be Karbord- e Kelamat- e Ata, Dede, Ağa Der Niyarek ve...]”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 37- 38.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Sicirleme veya Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 97- 98.
- Ocaki, M. A. (1396/2017). “Şemi'nin Toyu”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 119- 120.
- Ocaki, M. A. (1397/2018). “Şöyge Sözü Hakda Kısaca Malumat”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 35- 36.
- Ocaki, M. A. (1397/2018- 1398/2019). “Tikmedaşlı Hasta Kasım”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 114- 115.
- Ocaklu, A. A. (1389/2010). “Türke Deva”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 41- 46.
- Oğuz, M. Ö. (2004). “Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları”, *Milli Folklor*, S. 62, ss. 1- 7.
- Onay, A. T. (2012). *Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Ortaylı, İ. (2017). *İlber Ortaylı'nın Gözüyle İran*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- Osmanoğlu, M. (1395/2016). “Ruşen Mi Uruşen Mi”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 18- 23.
- Öcal, O. M. , Metin, E. ve Mormenekşe, F. (2007). *Türkiye'de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.
- Ölmez, M. (1995). “Halaçlar ve Halaçça”, *Çağdaş Türk Dili*, S. 15, ss. 15- 22.
- Ön Söz. (1389/2010, Esfand). *El Bilimi*, 27.
- Ön Söz. (1391/2012, Behmen/Esfand). *El Bilimi*, 50- 51.

- Ön Söz. (1391/2012, Aban). *El Bilimi*, 47.
- Ön Söz. (1391/2012, Azer). *El Bilimi*, 48.
- Ön Söz. (1392/2013, Hordad/ Tır). *El Bilimi*, 54- 55.
- Ön Söz: Köroğlu Destanı "Azerbaycan Kahramanlık Destanı". (1397/2018, Mehr). *El Bilimi*, 105.
- Ön Söz Olarak. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Örnek, S. V. (1971). *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Anlra Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1975). *Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma*. İstanbul: Taş Matbaası.
- Örnek, S. V. (2016). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Özcan, A. (1989). "Alkış", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özcan, A. (2006). "Nadir Şah", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 32. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özçelik, N. (2010). *Hüseyin Feyzullahi'nin 'Azerbaycan Bayatıları' Adlı Eseri Tebriz, H. 1363 (İnceleme- Metin- Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 277536).
- Özdamar, F. (2019). Köroğlu'nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.js> (Tez No. 578246).
- Özdamar, F. (2011). *Tebriz'de Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Aşık Ali*, Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 286599).
- Özdamar, F. (2014). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Âşık Ali (Ali Feyzullahi Vahid)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Özgüdenli, O. G. (2000). "İran", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

- Özgüdenli, O. G. (2018). *Selçuklu Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Paknijad, H. (1393/2014). “Al Arvadı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 35- 38.
- Paknijad, H. (1393/2014). “Karı Nene Nagılı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 110.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara Şehrinin Mimarisine Kısa Bir Bakış [Nim Nigahi Mimariy Ba Astara]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 10- 12.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara'da Bazı Gelenekler ve Görenekler [Berhi Adat ve Adab ve Resum- e Rayec Der Astara]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 31- 34.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Astara'da Yemek Kültürüne Bir Bakış [Negahi Be Astara ve Ferheng- e Geza- i Merdom- e An]”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 7- 9.
- Paknijad, S. (1396/2017). “Nurşid”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 33- 35.
- Parsiyar, L. (1397/2016). “Neçe Şiir ve Tapmaca Çille Gecesi Hakda”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 129- 130.
- Paşaiyan, A. (1391/2012). “Ecebşer Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 29- 32.
- Penahi, H. (1391/2012). “Salmas Uşak Oyunlarından: Kurt Koyun Oyunu”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 12- 13.
- Penahi, H. (1391/2012). “Salmas'ta Bazı Evcil Hayvanlar ve Ekinçilikle Bağlı Sözcükler”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 25- 30.
- Penahi, İ. (1396/2017). “Kağızkenan'da Koşabulak Kendine Ayid Oyuhlu Merasimi”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 81- 84.
- Pergaryan, T. (1389/2010). “Fatma Bacım”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 25- 33.
- Perizad, M. (1391/2012). “Ayran Aşır”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 18.
- Perizad, M. (1397/2018). “Birlik Varsa Dirlik De Olar”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 65- 67.
- Perizad, M. (1392/2013). “Karapapak Deblerinden: Koç Katımı Merasimi”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 85- 88.
- Perizad, M. (1391/2012). “Sulduz Karapapaklar Yallı'larında Ayran”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 36- 38.
- Perizad, M. (1397/2018). “Yeni Neşr Olan Oğuzname Atalar Sözü Kitabından Kısa Bir Bölüm”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 99- 100.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Al Arvadı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 75.

- Perniyan, F. (1393/2014). “Aşura Hıyık Kendinde”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 85- 87.
- Perniyan, F. (1387/2008). “Daşlar- Moncuklar”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 3- 4.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Göz Göz Eylemek”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 13.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Heriz'in İye Kendinde Çille Götürme Debleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 61.
- Perniyan, F. (1387/2008). “Hibegin Çölünde Biten Malcevi Bitgiler”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 40- 43.
- Perniyan, F. (1391/2012). “İye (Hıyık) Kendinde Çille Götürme Debleri”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 33.
- Perniyan, F. (1390/2011). “İye Kendi Mezar Daşlarından Bir Neçe Görüntü”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 52- 55.
- Perniyan, F. (1390/2011). “İye Kendinde Çörek Yapmadan Bir Neçe Görüntü 1”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 46- 47.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Mugan Elllerinden Kazmı Kalaş Elinde Çille Tökme Debleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 62.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Pişik Nagılı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 76- 77.
- Perniyan, F. (1391/2012). “Yağışa Göre İnaclar”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 70.
- Perniyan, F. (1393/2014). “Zumarlar”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 74- 80.
- Pervin Evi'nden Bir Görüş [Didar Ez Haniye- i Pervin]. (1393/2014- 1394/2015). “*El Bilimi*”, 73- 74.
- Pişeger, E. (1390/2011). “Nemin Alkış ve Kargışlarından”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 16- 18.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Ay Teşti, Teşti, Teşti”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 15.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Baş Yazı”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 2.
- Purnimet, S. (1395/2016). “Bizim İf İf Ceryanımız”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 72- 74.
- Purnimet, S. (1392/2013). “Hazreti Meryem Gülü Hakkında Bir Rivayet ve İnanc”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 58- 59.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Kış Zumarı [Zahire- i Zemistan]”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 50- 52.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Laylalar”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 92- 93.

- Purnimet, S. (1390/2011). “Laylalar: Beşik Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 38- 39.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin Köylerinde Çerşembe Merasimi [Merasesim- e Çeharşenbesuri Der Rustahaye Nemin]”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 27- 29.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Nemin Uşak Folklorundan Parçalar (Sicir, Yanılmac ve Sanama ve...)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 128.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin'de Geleneksel Mimari [Numunehay- e Ez Mimari Sonnet- i Nemin]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 46- 48.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Nemin'e Bağlı Pileçay Köyünde Düğün [Erusi Der Pileçay- e Nemin]”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 37- 45.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 39, ss. 2.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pile Çay Ağzında İşlenen Bazı Terminler (İstılahlar)”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 26.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pile Çay'da İşlenen Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 10- 15.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Pileçay Ağzı Bir Neçe Sözcük”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 21- 25.
- Purnimet, S. (1395/2016). “Pileçay'da Gelin Getirme ve Doğum ile Bağlı Ananeler”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 67- 69.
- Purnimet, S. (1392/2013). “Pileçay'da İşlenen Alkışlar ve Kargışlar”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 60- 67.
- Purnimet, S. (1393/2014). “Pileçay'da Kadınların Doğumu ile Bağlı Âdet ve Ananeleri”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 54- 56.
- Purnimet, S. (1388/2009). “Pilerud Folklorik Oyunlarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 32- 36.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Sicirlemeler”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 129- 130.
- Purnimet, S. (1396/2017). “Uşağa Bağlı İnamlar”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 71.
- Purnimet, S. (1390/2011). “Üşüdüm Ay Üşüdüm”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 16.
- Pürhasan, F. (1393/2014- 1394/2015). “Sadakatli Arvad”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 110- 112.

- Rad, F. C. (1397/2018). “Komican'da Üzüm Pekmezi Ürünleri ve Pekmezin Çıkarılması [Şirepezan ve Mehsulat- e Tolidi Ez Şirey- e Engur Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 63- 68.
- Rad, H. C. (1397/2018). “Ter Helva, Kaykanak, Tarhana Dağ”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 62.
- Rad, K. C. (1397/2018). “Mustafa, Cegul Begul, Süt Aşı, Kelecoş”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 50- 51.
- Rad, K. C. ve Ekremi, Z. (1397/2018). “Komican Köyünde Kadınların Önemi ve Rolü [Maral 1 Ba Revayet- e Dastaniy- e Nakş- e Zenan Der Zendeğiy- e Rustaye Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 169- 192.
- Rad, M. C. (1397/2018). “Verkivaz Aşı, İsti Ot Umac, Umac”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 48- 49.
- Rad, Z. C. (1397/2018). “Erişte Aşı, Süt Tarhana Aşı, Koz Şorbası, Turşu (Erişte Aşı) , Tas Kabab”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 52- 55.
- Radan, E. (1397/2018). “Komican'dan Bayatılar [Bayatıhay- e Ez Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 158- 161.
- Radan, E. (1397/2018). “Komuzan Kargışları”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 14.
- Radan, E. (1397/2018). “Komuzan'da Yaygın Olan Heyir Dualardan”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 17.
- Rahmani, A. E. (1396/2017). “İki Kız: Horasan Türkleri Sicirlemelerinden”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 47- 48.
- Rahmani, M. (1396/2017). “Bizden Yeylere Bağlı İnanclar”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 54.
- Rahmani, N. (1396/2017). “Bitgiler”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 79- 81.
- Rahmani, S. ve Seleşör, M. R. (1397/2018- 1398/2019). “Varaka Türkiye'de Getdi Gezmeğe”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 139- 141.
- Rahmet, M. (1396/2017). “İlan”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 65- 66.
- Rak, R. (1396/2017). “Anamın Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 166 - 174.
- Rak, R. (1395/2016). “Batman Nagılı”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 174- 178.
- Rak, R. (1396/2017). “Dağ Terelerinin Mevsimi”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 192- 194.

- Rak, R. (1396/2017). “Destan Söyleme Geleneği Hakda Danışıkdan Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1396/2017). “Duymanç”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 195.
- Rak, R. (1395/2016). “El Bilimi Defterinde Folklorçu Hanımların Aylık Oturumu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1395/2016). “Folklorçu Hanımların Aylık Oturumundan Kısa Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1395/2016). “Folklorçu Hanımların Hanım Rukiye Sofrası”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rak, R. (1396/2017). “Geleneksel Oyuncakların Kıyafetlerinin İhya Olunma Gerekliliği [Lüzum- e Ehyay- e Lebasha ve Eruskehay- e Bumi]”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 125- 130.
- Rak, R. (1393/2014). “Kamer Hanım”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 64- 71.
- Rak, R. (1396/2017). “Kısa Öz Geçmişim”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 163- 165.
- Rak, R. (1395/2016). “Kızım Yapbanı Da Bilirsen”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 108- 109.
- Rak, R. (1392/2013- 1393/2014). “Meraga'da Ahir Çerşenbe ve İl Bayramı Debleri”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 49- 51.
- Rak, R. (1393/2014). “Meraga'da Doğum İnancları”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 132- 134.
- Rak, R. (1391/2012). “Meraga'da Elçilik ve Toy Merasimi”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 48- 53.
- Rak, R. (1393/2014). “Meraga'da Muharrem Ayı Merasimi”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 45- 52.
- Rak, R. (1391/2012). “Mihriban Nenem”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 41- 45.
- Rak, R. (1395/2016). “Olma Anan Cibive Daş Salıb”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 101.
- Rak, R. (1395/2016). “Tenbel Ahmed”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 102- 112.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadi El Şeseven Ağzında Bir Neçe Numune”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 88- 90.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Bağdadi Şahseven'den Bir Neçe Dudak Kaçma”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 152- 153.

- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadlı El Sevenlerden Bir Neçe Tapmaca”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 145- 146.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Bağdadlı El Şesevenler Arasında Hayvanların Tarifi”, *El Bilimi*, S. 79- 80, ss. 71.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Gelin Kaynana Davası”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 128- 130.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Hac Çırac”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 33.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Hondablı Mehcur'un El Yazmaları İçinde Yazılan Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 165- 168.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Horoz Kanı ve Ocakbaşı: Save'nin Yenibağ Kendi Toy Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 42.
- Ramazani, A. (1388/2009). “Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 40- 50.
- Ramazani, A. (1397/2018). “Köroğlu'nun İstanbul Seferi (Nigar Hanım)”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 89- 97.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Save Türkleri Sicirlemelerinden”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 79.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Sıçan”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 72.
- Ramazani, A. (1389/2010). “Şeseven Elinden Bir Nagıl: Allah İstese, Söz Cevrüne Gelir”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 39- 42.
- Ramazani, A. (1396/2017). “Şeseven Mahnılarından: Astanaya Aş Koymuşam”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 60.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Tilim Han ve Mihri Distanından”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 34- 35.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Tilim Han ve Mihri Hanım Distanı'ndan Bir Koşma”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 74- 75.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Tülkü Seni, Tülkü Seni”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 73.
- Ramazani, A. (1395/2016). “Uşak Sicirlemesi”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 80.
- Ramazani, L. (1396/2017). “Şaseven Dudak Kaçmalarından”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 154- 155.
- Raşidî, H. (1386/2008). “İnkılâbdan Sonra Azerbaycan Matbuatı. *Dilmac*, S. 33, ss. 6- 14.

- Razi, N. (1396/2017). "Azerbaycan Folklorunda Çocuk Oyunları [Bazihay-e Folklorik- e Kodekane Der Azerbaycan]", *El Bilimi*, S. 87, ss. 52- 75.
- Razi, S. N. (1392/2013). Annem ve Men/ Bölüm 9", *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 119- 130.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Annemle Men: Sitare Bahtıkara Nagılı", *El Bilimi*, S. 75, ss. 17- 21.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Ata Baba Meselleri", *El Bilimi*, S. 31, ss. 7- 8.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Azerbaycan Geyimleri Hakda Danışık", *El Bilimi*, S. 75, ss. 57- 64.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 86, ss. 90.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 77, ss. 3.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 82, ss. 81.
- Razi, S. N. (1396/2017). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 88, ss. 129- 130.
- Razi, S. N. (1397/2018). "Baş Yazı: Ferhengi Gelişme (Tus- 1 Ferhengi) /Dağdağalar ve Çare Yolları", *El Bilimi*, S. 108, ss. 5- 6.
- Razi, S. N. (1392/2013- 1393/2014). "Bezек Düzeğın Kıssa Tarihçesi", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 10- 17.
- Razi, S. N. (1395/2016). "El Bilimi Oturumu". *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1396/2017). "El Bilimi'nin 2. Âşık Dastanı Gecesi". *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1396/2017). "El Bilimi'nin Tanıtma Gecesi". *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1395/2016). "Haide Muradi ile Danışık", *El Bilimi*, S. 86, ss. 132- 139.
- Razi, S. N. (çev.). (1393/2014). "Kacar Devrinde Kızların Kebini", *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 10- 13.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). "Kendbaşı Getirme Şenliği", *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 58.
- Razi, S. N. (1389/2010). "Men ve Annem 1", *El Bilimi*, S. 27, ss. 11- 19.
- Razi, S. N. (1392/2013- 1393/2014). "Men ve Annem 10", *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 122- 133.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 2", *El Bilimi*, S. 28, ss 25- 35.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 3", *El Bilimi*, S. 29, ss. 24- 36.
- Razi, S. N. (1390/2011). "Men ve Annem 4", *El Bilimi*, S. 30, ss. 22- 33.

- Razi, S. N. (1390/2011). “Men ve Annem 5”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 15- 28.
- Razi, S. N. (1391/2012). “Men ve Annem 6”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 34- 45.
- Razi, S. N. (1391/2012). “Men ve Annem 7”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 36- 50.
- Razi, S. N. (1391/2012). “Men ve Annem 8”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 28- 40.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Mersiye Hatırası”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 68- 71.
- Razi, S. N. (1396/2017). “Nazlamalar”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 100.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). “Nezih (Nezik)”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 80- 81.
- Razi, S. N. (1391/2012). “Otak Oyunlarından 2”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 24- 29.
- Razi, S. N. (1393/2014). “Oyunlar ve Oyuncaklar”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 39- 48.
- Razi, S. N. (1396/2017). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 87- 88.
- Razi, S. N. (1396/2017). “Ön Söz: El Bilimi'miz, Manevi Mirasımız”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 90- 91.
- Razi, S. N. (1393/2014- 1394/2015). “Pıçak İtilden”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 120- 122.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Söyleşi: Mahmud Rufiger Hak [Musahabe: Mahmud Rufiger Hak]”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 111- 114.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 54- 55.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Tasua Günü Erzil Kendinin Elemdibi Merasiminden Bir Rapor”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1392/2013). “Tebriz Tapmacalarından”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 30- 32.
- Razi, S. N. , (1393/2014). “Tebriz'de Muharrem Müzesi”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (çev.). (1393/2014). “Tebriz'in Sozu Şorbası”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 50- 55.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Türklerde Çerşenbe Felsefesi”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 141- 144.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Urmiye'de Üzüm Festivalinin Kenarında Gördüklerimiz”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Razi, S. N. (1395/2016). “Urmi'de Üzüm Festivali”. *El Bilimi*. Tebriz.

- Razi, S. N. (1391/2012). “Uşaklıkda Oynadığımız Oyunlar 1”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 8- 16.
- Razi, S. N. (1393/2014). “Yadda Kalan Hatıralar: Garibe Dildamaklı Günlerimiz Varıdı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 114- 128.
- Razi, S. N. , ve Tisinoğlu, M. R. (1393/2014- 1394/2015). “Kaynana ile Gelin”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 128- 130.
- Razi, S. N. ve Tohidi, Ş. (1397/2018). “Nagıl Anaları: Kurd Gelle Nagılı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 115- 123.
- Razzaghı, M. (2018). *Zengan Âşıklık Geleneği ve Zenganlı Âşık Müslim*, Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 492033).
- Refahi, F. (1395/2016). “Azerbaycan Türkçesinin Ağızları Üzerine Bir Çıkış [Deramedi Ber Lehçesenasiy- e Zeban- e Torkiy- e Azerbaycani]”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 118- 129.
- Refref, İ. (1389/2010). “Azerbaycan Türkçesinde Deyişken Deyimsellik Meselesi”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 29- 37.
- Resmi, A. , ve Resmi, S. (1398/2019). “Aslı ve Kerem Destanı'nın İçeriği Hakkında Bir Analiz [Bonmayehay- e Dastan- e Aslı ve Kerem]”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 14- 36.
- Resuli, A. (1397/2018). “Humar Bağı Hakkında İnançlar ve Gelenekler [Humar Bağı ve Berhi Adab ve Resum ve Baverhay An]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 39- 46.
- Resuli, E. (1397/2018). “Bozoçlu ve Çevresinin Kültürünü Korumak ve Geliştirmek [Tose'ey- d Paydar Hemrah Ba Hefz- e Ferheng ve Mohit- e Zist- e Bozoçlu]”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 62- 67.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyü Oyunları [Bazıhaye Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 32- 34.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Koyunların Yünlerinin Kırılması [Sonnet- e Caleb ve Zibay- e Peşmçiniy- e Gusfendan Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 131- 133.

- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Kurban Bayramı'nın Gecesiyle İlgili Efsaneler [Efsanehay Piramon- e Şeb- i Eyd- e Korban Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 105- 106.
- Resuli, M. (1397/2018). “Famerin Köyünde Vara Olmak Geleneği [Sonnet- e Vara Olmak Der Rustay- e Famerin]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 136- 138.
- Reştber, H. (1397/2018). “Harvana Yaylaklarında Kuzu Kırkımı Merasimi [Berguzar- i Merasim- e Ayin- i Sonnetiy Kuzu Kırhımı]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Altı Halac Naglında İşelenen Lügatlerin Manası ve Bazı Açıklamalar”, *El Bilimi*, S. 95/5, ss. 153- 161.
- Rezaki, M. (1395/2016). “Azerbaycan Folklorunda Araz'la İlgili Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 109- 123.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Behzad Behzadi'nin Makalesinde Olan Bazı Astara Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 72- 73.
- Rezaki, M. (1395/2016). “Bir Şamanın Sessiz Gidişi”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Çilandar'ın Yün Çorapları [Gozareşi Ez Sefer Ve Rustay- e Çilandar]”, *El Bilimi*, S. 16, ss. 25- 31.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Hat”, *El Bilimi*, S. 95- 5, ss. 141- 152.
- Rezaki, M. (1397/2018). “İsa Bey'in Torpağı”, *El Bilimi*, S. 99, ss. 143- 147.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Kızıl Balığın Naglı”, *El Bilimi*, S. 24, ss. 21- 23.
- Rezaki, M. (1393/2014). “Küçük Rıza Naglı”, *El Bilimi*, S. 68, ss. 41- 63.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Ön Söz”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 2- 3.
- Rezaki, M. (1391/2012). “Yeddinci Âşıklar Bayramı'nda Ohunan Bildiri: İran'da Âşıklık Geleneği”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Rezaki, M. (1390/2011). “Yerel Sözlere”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 26- 40.
- Rezaki, M. (1391/2012). “Zengan'da Al Arvadı Hakda Yaygın Olan Bir Neçe Rivayet”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 29- 31.
- Rezaki, M. (1392/2013). “Zengan'da Kurd Ocağı”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 21- 26.
- Rezaki, M. (1389/2010). “Zengan'ın Âşık Edebiyatı”, *El Bilimi*, S. 23, ss. 29- 35.
- Rezaki, M. (1396/2017). “Zengan'ın Çağdaş Âşık Tarihinden Bir Kızıl Belge”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 35- 40.

- Rezaki, M. (1388/2009). “Zengan'ın Hakka Kavuşan Âşıkları”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 35- 39.
- Rezaki, M. , ve Kerimi, D. H. (1389/2010). “Süreyya Hanım Bahşı”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 25- 28.
- Rezaki, M. ve Muradi, L. (1390/2011). “Döymec”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 19- 21.
- Rıdvani, M. (1388/2009). “Tikantepe'den Nazlamalar”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 20.
- Rıdvani, M. (1388/2009). “Ha Pişde, Pişde, Pişde”, *El Bilimi*, S. 14- 15, ss. 30- 31.
- Rızayi, E. (1396/2017). “Ata Baba Sözlerinin Açıklaması”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 142- 145.
- Rızayi, E. (1396/2017). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 150- 152.
- Rızayi, E. (1396/2017). “Oyun ve Nagılların Terbiyevi Tesirleri”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 14- 17.
- Rızayi, E. (çev.). (1396/2017). “Toy Ahşamı”, *El Bilimi*, 88.
- Rızayi, S. M. (1397/2018). “Ayı Oğlu”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 48- 52.
- Rızayi, S. M. (1397/2018). “Tülkü ile Karga”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 53- 54.
- Sadık, B. (1397/2018). “Bayatı”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 7- 9.
- Sadık, U. (1391/2012). “Barış (Barınc) Kendinde Gelin Aparma Törenleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 54- 59.
- Sadık, U. (1392/2013- 1393/2014). “Kızlar Nece Nişanlanardılar- Bölüm 2”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 134- 135.
- Sadık, U. (1392/2013). “Men Nece Nişanlandım”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 134- 135.
- Sadık, U. (1391/2012). “Tebriz'in Barış (Barınc) Kendinde Doğum Törenleri”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 65- 67.
- Sadık, U. (1392/2013). “Zeyrek”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 84- 86.
- Sadıkıyani, M. M. (1391/2012). “Salmas Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 42, ss. 19.
- Sadri, H. (2012). Doğu Azerbaycan Türklerinde Aile Yapısı ve Özellikleri: Tebriz Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 314980).

Saferi, F. (1393/2014- 1394/2015). “Çerşenbelik (Nişanlı Kızların Çerşenbe Honçası)”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 59.

Saferi, F. (1393/2014). “Karadağ'ın Meşepara Mahalında İçeri Şahsey”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 82- 84.

Saferi, F. (1393/2014- 1394/2015). “Od Çerşenbe”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 42.

Saferi, R. (1397/2018- 1398/2019). “Türklerde Yeni İl Adetleri”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 8- 12.

Sahibkalem, R. (1397/2018- 1398/2019). “Dede Korkud Kitabında Tepegöz Efsanesinin Usturevi Araştırmaları”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 103- 106.

Sahibkalem, R. (1398/2019). “Şaman Efsaneleri [Efsanehay- e Şaman]”, *El Bilimi*, S. 112- 113, ss. 79- 90.

Sahir, H. (1390/2011). “Başa Gelen Çekilir 2: Meşruta Oyunu”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 41- 49.

Sahir, H. (1390/2011). “Halâm”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 5- 10.

Sahir, H. (1390/2011). “Koşaçay'dan Üç Bayatı, Bir Mahnı”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 11.

Saidi, E. M. (1390/2011). “Zalim Pişik”, *El Bilimi*, S. 35, ss. 35.

Sakaoğlu, S. (1997). “Halk Edebiyatı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 15. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Salaryan, İ. (1397/2018). “Horasan Bölgesinde Türklerin Aylık Oturumu 5. Rapor [Gozareş- i Pencamin Nişest- i Mahaney- e Ferhengi Torkan Der Hıtt- ı Horasan]”. *El Bilimi*. Tebriz.

Salaryan, İ. (1396/2017). “Yas Bayatıları”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 56- 58.

Salihi, E. (1391/2012). “Aşık (Oyunlar, Terminler, Deyimler ve Atasözleri)”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 46- 53.

Salsali, H. (1396/2017). “Makü'den Ağıtlar [Sukvarehay- i Ez Makü]”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 101- 102.

Salvatizade, M. (1392/2013). “Hekimlik”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 18.

Salvatizade, M. ve Bahtiyari, F. (1392/2013). “İnanclar”, *El Bilimi*, S. 53, ss. 25- 27.

- Sani, İ. (1388/2009). “Heriz (Heris)'de Bina ve Geyimlere Ayid Sözlür”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 10- 13.
- Saray, M. (2019). *Türk- İnan İlişkileri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sardarinia, E. (2016). *Doğu Azerbaycan Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri*, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 456870).
- Sardarinia, E. (1395/ 2016). “Oruçluğun İnan ve Debleri Türkmenlerde”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 76.
- Sarıkaya, Y. (2008). *Tarihî ve Jeopolitik Boyutlarıyla İnan'da Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sarıyeva, İ. (1397/2018- 1398/2019). “Nevruz Ananeleri, Ohşarlıkları ve Farklı Cihetler”, çev. Mehemed Rıza İsmailzade, *El Bilimi*, S. 110, ss. 67- 71.
- Sarıkaya, S. (2021). *Bir Var İdi Bir Yoh İdi! Tebriz Türk Masalları Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Sarıkaya, S. (1396/2017). “Tebrizli Nagıl Anaları”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 88, ss. 132- 140.
- Sarıkaya, S. (2019). *Tebriz'den Masallar*. İzmir: Karakum Yayınevi.
- Sarıkaya, S. (2020). *Tebriz Türk Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 648201).
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Ağı ve Ağıcı”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 29- 33.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Aj Kurdun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 15- 17.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Ali Kafkasyalı ve Onun İnan Âşık Muhitleri Kitabı”, *El Bilimi*, S. 84/1, ss. 170- 209.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Ali Kemali'nin Edebi İrsi Bir Bahışta”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 123- 125.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Anadilinin Başlangıcı Yahud Uşak Dili Sözlüğü”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 5- 14.

- Sarrafi, A. (1392/2013). "Asaneklerde Geden Bazı Kaşkayı Ağzı Sözler", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 45.
- Sarrafi, A. (1390/2011). "Âşık Edebiyatında Çalanmış Kız Gelinlerin Derdi", *El Bilimi*, S. 28, ss. 4- 10.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 83, ss. 4- 5.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Baş Yazı", *El Bilimi*, S. 87, ss. 4- 8.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Baş Yazı: Bir İlden Sonra Selam", *El Bilimi*, S. 75, ss. 4.
- Sarrafi, A. (1395/2016). "Baş Yazı: Muharrem Folkloru ve El Bilimi", *El Bilimi*, S. 81, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1387/2008). "Bayramlar Bayramı", *El Bilimi*, S. 3, ss. 1- 4.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Bir Neçe Latife Astara'dan", *El Bilimi*, S. 93, ss. 13- 24.
- Sarrafi, A. (1397/2018). "Borçalı Özel Sayısına Dair Açıklama [Derbare- i Vijenname- i Borçalu]", *El Bilimi*, S. 99, ss. 9- 17.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Cırtan Nagılının Hemedan Varyantı Ağı Cırık", *El Bilimi*, S. 92, ss. 96- 100.
- Sarrafi, A. (1388/2009). "Çille", *El Bilimi*, S. 13, ss. 2- 19.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Deregez Yerel Sözleri", *El Bilimi*, S. 17, ss. 49- 56.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "Destan Hakkında [Derbarey- e Destan]", *El Bilimi*, S. 95, ss. 11- 14.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Dibine Kulı", *El Bilimi*, S. 26, ss. 18- 22.
- Sarrafi, A. (1392/2013). "El Bilimi Dergisinin Yayınladığı Özel Sayılar", *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 119- 125.
- Sarrafi, A. (1393/2014). "El Bilimi Ocak Başlı Sohbetleri: Bire", *El Bilimi*, S. 68, ss. 6- 11.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "El Bilimi ve Halaclara Özel Bölüm", *El Bilimi*, S. 95/ 5, ss. 112- 114.
- Sarrafi, A. (1396/2017). "El Dili ve Edebiyatı Dergisi: İran'da Folklor ve Yerel Sözler Üçün Kurulan İlk Teşkilat", *El Bilimi*, S. 93/ 3, ss. 91- 96.
- Sarrafi, A. (1389/2010). "Feriyyin Nagılı", *El Bilimi*, S. 26, ss. 13- 14.

- Sarrafi, A. (1389/2010). “Folklor Dünyamızda Kadın”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 4- 8.
- Sarrafi, A. (1393/2014). “Folklor Mubahaseleri 2: Folklor Ne Deyil”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 4- 10.
- Sarrafi, A. (1393/2014). “Folklor Muhasebeleri 1: Folklor Nedir”, *El Bilimi*, S. 65- 66, ss. 2- 6.
- Sarrafi, A. (1388/2009). “Folklorik Hatıralar 1”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 1.
- Sarrafi, A. (1388/2009). “Folklorik Hatıralar 2”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Folklorumuzda Tat Folkloru İzlerinden Bir Neçe Numune”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 80- 85.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Habib Sahir’in Yazılarında Geden Bir Neçe Tebriz ve Kaşkay Ağzı Sözcük”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 12- 13.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Hana Nağmeleri”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Hayıf Sene Med Hasan Han”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 126- 152.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Hemedan Bölgesinde Bir Koşmacanın Üç Varyantı: Şirvan'dan Kurican'a”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 49- 50.
- Sarrafi, A. (1397/2018). “Hıdır Nebi”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 9- 12.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Hondab, Buin, Kakazan, Lelin, Sungur Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 8, ss. 41- 48.
- Sarrafi, A. (1391/2012). “İlk Oyun”, *El Bilimi*, S. 47, ss. 3- 7.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “İran Türklerinin Nüfus ve Coğrafyası”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 2- 13.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Kadim Mahnılarımızdan”, *El Bilimi*, S. 85, ss. 75- 77.
- Sarrafi, A. (1393/2014- 1394/2015). “Kadim Sofra ve Yemek Ferhengimizden”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 74- 75.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Kardaşımın Söylediği Latifelerden”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 31- 37.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Kaşkayı Yerel Sözlerinden”, *El Bilimi*, S. 18, ss. 13- 33.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Kız Uşağı Nazlamalarından”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 22.

- Sarrafi, A. (1389/2010). “Kosa Gelli”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 35- 37.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Kuçan Yerel Sözleri”, *El Bilimi*, S. 18, ss. 34- 40.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Latifeler”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 3- 5.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Maşın Yazdırma Yahud Yol Sözleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 34- 36.
- Sarrafi, A. (1391/2012). “Men ve Annem 6 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Deyimler”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 46- 48.
- Sarrafi, A. (1391/2012). “Men ve Annem 7 Yazısında Geden Bazı Tebriz Ağzı Sözler ve Terminler”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 51- 53.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Men ve Annem Yazısının Dili Hakda”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 36- 37.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Meşruta Oyunu'nda Geden Bir Neçe Tebriz Ağzı Deyim ve Sözcük”, *El Bilimi*, S. 38, ss. 50- 51.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Metinlerde Geden Tebriz Ağzı Bazı Sözler”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 38- 42.
- Sarrafi, A. (1393/2014). “Növheler ve Folklorumuz”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 79- 81.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Ön Söz [Mukaddime]”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Ön Söz Olarak: Kadınların Folklor Çalışmaları”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 2- 3.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Ön Söz: Astara'nın Muhtasar ve Tarihçesi ve Astaralıların Soy Kökü Hakkında”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 4- 6.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Ön Söz: Başka Azerbaycan [Ön Söz: Azerbaycan- ı Diğer]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 4- 5.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Ön Söz: Destanımız Harda Kalmışdı?”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 3- 4.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Sahir'in Defterlerine Calanmış Folklor”, *El Bilimi*, S. 37, ss. 2- 4.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Sarımalar”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 23- 26.
- Sarrafi, A. (1388/2009). “Sayıların Sırrı”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 4- 17.
- Sarrafi, A. (1397/2018). “Senavir Padişahın Nagılına Bir Bahuş”, *El Bilimi*, S. 104, ss. 109- 113.

- Sarrafi, A. (1396/2017). “Sicirlemeler (Koşmacalar) Hakkında”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 34.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Şah İsmail ve Gülizar Dastanından 'Hamamdan Çıhan Gözel'”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 36.
- Sarrafi, A. (1393/2014). “Şebek Çıhartmak”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 71- 73.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Şeseven Halayları”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 43- 48.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Tarihi Latifeler”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 11- 15.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Tarihi Rivayetler ve Latifelerle Bağlı Deyimler”, *El Bilimi*, S. 20, ss. 4- 14.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Tebriz Latifeleri 1”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 2- 9.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Tebriz Latifeleri”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 6- 10.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Tebriz Yerel Sözlere 1”, *El Bilimi*, S. 36, ss. 26- 40.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Sarıma”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 27- 37.
- Sarrafi, A. (1396/2017). “Tebriz'den İki Sicirleme”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 37- 38.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Melard- i Kerec'de Yağmur Geleneği [Merasem- e Baranhani Der Tefriş, Serbend, Humeyn, Save ve Kazvin ve Melard- e Kerec]”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 56- 60.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Temsil ve Mesel Kitabı Hakkında Yazılan Tanıtım ve Takrizler”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 19- 20.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Tilim Han Kimdir”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 7- 22.
- Sarrafi, A. (1395/2016). “Tilim Han'ın Bir Deyişmesi Hakkında: Möv ile Koyun Bahsi”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 29- 33.
- Sarrafi, A. (1390/2011). “Tokluca'nın Nagılı”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 13- 18.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Tükan Açma Rivayetlerinden”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 18- 22.
- Sarrafi, A. (1392/2013). “Tükanlar”, *El Bilimi*, S. 54- 55, ss. 16- 17.
- Sarrafi, A. (1391/2012). “Urmiye Folklorundan Bir Neçe Örnek”, *El Bilimi*, S. 41, ss. 18- 23.
- Sarrafi, A. (1391/2012). “Urmiye Otak İçerisindeki Oyunlarından”, *El Bilimi*, S. 48, ss. 20- 23.

- Sarrafi, A. (1390/2011). “Üstad Meşrutacı'dan Bir Mektub”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 54- 56.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Yerel Sözlerin Toplanma Tarihesinden”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 4- 7.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Yerel Sözlerin Yazılış Biçimi (Tarif, Çatışmazlıklar, Darama, Derleme ve Yazma Biçimi)”, *El Bilimi*, S. 18, ss. 4- 12.
- Sarrafi, A. (1389/2010). “Yerel Sözlerin Yazılış Biçimi (Tefrik, Çatışmazlıklar, Toplanma, Yazılış)”, *El Bilimi*, S. 17, ss. 8- 16.
- Sarrafi, A. ve Ekberpuran, M. (1396/2017). “Destan Projesi Üzerine Özel Anlatılar [Hülasayı Ez Kulliyat- ı Terh- i Nuvin 'Destan']”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Sarrafi, A. ve Nurzade, M. (1396/2017). “Astara Yerel Sözlerinden”, *El Bilimi*, S. 93, ss. 74- 77.
- Sarrafi, A. Uzun, O. ve Resullu, B. (1396/2017). “Ocakbaşı Sohbetleri 2: Barmak Hesabı”, *El Bilimi*, S. 94, ss. 149- 151.
- Sarrafi, M. (1388/2009). “Kacar Dövründen Bir Mahnı: Mineydim Atın Ağını”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 4- 6.
- Savcbalığı, S. (1395/2016). “Hive'den Bir Neçe Kalıb Söz”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 106- 107.
- Sayılov, G. (1393/2014). “Folklorda Söyleyici Problemi”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 11- 15.
- Sebzi, M. (1390/2011). “Heriz'de Uşak Oyunları”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 10- 14.
- Sefayi, C. (1396/2017). “Merend Deyimlerinden 1”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 108- 117.
- Sefayi, G. (1390/2011). “Nemin Ata Sözleri ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 34, ss. 8- 9.
- Seferi, F. (1393/2014- 1394/2015). “Uşaklarımız Üçün”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 102- 105.
- Seferi, L. (1395/2016). “Bahardan Otuz Altı Gün Sonra Öküz Kurbanı Etkinliği [Merasim- e 'Öküz Kurbanı' Der Ruz- e Siyo Şeşom Ez Bahar]”, *El Bilimi*, S. 80, ss. 147- 157.

- Selahi, A. (1396/2017). “Elimi Pıçak Kesibdir”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 26- 28.
- Selamat, M. S. (1390/2011). “Sandıkçadaki Bayatlarımız”, *El Bilimi*, S. 31, ss. 23- 29.
- Selamet, M. S. (1390/2011). “Tahta Kılınc Nagılının Varyantı: Avaz Elheyir”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 38- 40.
- Selimi, K. (1396/2017). “Şahbaz”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 115- 116.
- Sepheriniya, İ. (1391/2012). “Âşık Ferhad'ın Hayatına Kısa Bakış”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 31- 32.
- Sepheriniya, İ. (1391/2012). “Âşık Yusuf Orhanes ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 36- 46.
- Sevim, A. (1993). “Dandanakan Savaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Seyadi, H. H. (1388/2009). “Unutulmayacak Hakiki Hatıralar”, *El Bilimi*, S. 13, ss. 64- 66.
- Seyfi, S. (1393/2014). “Eski Dönemlerde Düğünler [Vaslethay- e Ehd- e Bastan]”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 64- 67.
- Seyidof, N. (1396/2017). “Bağlama Nedir”, çev. Alireza Sarrafi, *El Bilimi*, S. 96, ss. 28- 29.
- Shamsizadehmaleki, M. (2014). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Garip Hikâyesi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 356473).
- Sinafer, N. (1395/2016). “Azerbaycan Ayak Geyimleri”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 16- 18.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Damgalar ve Ocaklar”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 55- 61.
- Sinafer, N. (1397/2018). “Emçilik (Türk'e Dermanlar)”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 36- 38.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Hal Döymek”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 77- 78.
- Sinafer, N. (1396/2017). “İnaclar ve Emçilikten Örnekler”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 62- 63.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkay Türklerinin Giyimleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 91- 99.

- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkayı Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 71-72.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kaşkayı Elinde İşlenen Sözcüklerden”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 74- 75.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kohkiluye ve Buyır Ahmed'de Genceyi Köyleri”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 30- 32.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Kulla Gelin”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 102.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Ön Söz: Kaşkayı Özel Say Hakkında”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 4- 6.
- Sinafer, N. (1396/2017). “Üstad Esedullah Merdani ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 98, ss. 104- 113.
- Sinafer, N. (1395/2016). “Yallı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 64- 66.
- Sonbahar, S. (1396/2017). “Kobarun”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 104- 106.
- Sonbahar, S. (1396/2017). “Melik Memed”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 99- 103.
- Suleti, M. (1397/2018). “Nir Şehrine Bağlı Ağlayan Çayı”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 19- 20.
- Sultani, E. (1397/2018). “El Bilimi Hanımlar Bölümünün Aylık Toplantısı”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Sultani, E. (1397/2018). “Folklorçu Hanımların Aylık Toplantısının Raporu”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Sultani, E. (1395/2016). “Kiriş Nedir?”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 191.
- Sultani, F. (1397/2018). “Komican'da Yaygın Olan İnançlar [Baverhay- e Ammey- e Rayic Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 100, ss. 126- 127.
- Sultani, F. (1397/2018). “Komican'da Yaygın Olan Kargışlar [Nefrinhay- e Reyic Der Komican]”, *El Bilimi*, S. 101, ss. 12- 13.
- Sultani, S. (1387/2008). “Pehlivan”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 5- 6.
- Sümer, F. (1988). “Abbas I”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 1. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (1989). “Akkoyunlular”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2001). “Kaçarlar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 24. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

- Sümer, F. (2001). “Karakoyunlular”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 24. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2009). “Selçuklular”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 36. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2002). “Kaşkay”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 25. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2012). “Türkmenler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2012). “Uzun Hasan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 42. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sürgün, B. (1392/2013). “Pölke Bayramı”, *El Bilimi*, S. 60, ss. 41- 42.
- Şahin, A. (1396/2017). “Türk Çadırı Üzerine”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 22- 27.
- Şahmarasi, P. Z. (1395/2016). “Azerbaycan Kültüründe Fal Çeşitleri [Enva’e Fal Der Ferheng- e Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 26- 28.
- Şahmarasi, P. Z. (1389/2010). “Gelin Sözcüğünden Oluşmuş Deyimler ve Kelimeler [Estelahat ve Kelamat- e Morekkeb- e Sahteşode Ba Kelime- i Gelin]”, *El Bilimi*, S. 25, ss. 15- 21.
- Şahmarasi, P. Z. (1388/2009). “Türk Dilinde Atlar [Esb Der Zeban- 1 Türki]”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 6- 20.
- Şahmarasi, P. Z. (1388/2009). “Türk Dilinde Atlar 2 [Esb Der Zeban- 1 Türki 2]”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 21- 31.
- Şahmarasi, P. Z. (1392/2013- 1393/2014). “Türkçenin Söz Hazinesi İçinde Bayram [Bayram Der Genciney- e Vajekan- e Torki]”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 58- 63.
- Şahmerasi, P. Z. (1397/2018). “Gelinle Bağlı Türk Sözlere”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 23- 29.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 134.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Bir Neçe Ata Sözü ve Deyim”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 51- 52.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Kanmazların Gussesin Çeken Adam”, *El Bilimi*, S. 83, ss. 85.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Şahseven Eli Yırları”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 70.
- Şahseven, M. (1395/2016). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 84, ss. 149.

- Şahseven, M. , Niri, F. , ve Çınar, A. E. (1395/2016). “Şahseven Elinde İşlenen Bir Para Kız Adları”, *El Bilimi*, S. 79, ss. 101- 102.
- Şahsevend, M. R. (1396/2017). “Ezenderyan'dan Bayatılar: Beşler”, *El Bilimi*, S. 96, ss. 52- 53.
- Şakir, P. (1388/2009). “Tebriz Nagıllarından Devletdi ile Kasib Bacılar”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 50.
- Şakiri, P. (1388/2009). “Tebriz Nagıllarından”, *El Bilimi*, S. 5, ss. 20- 21.
- Şami, M. (1391/2012). “Urmu'da Âşık Havalarının Adı”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 29- 30.
- Şamil, A. (1397/2018). “Köroğlu Destanı'nın Ali Kemali Arşivindeki Varyantları”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 11- 28.
- Şayak, C. (1388/2009). “Köylüler Açısından Hayvan Hastalıklarını Tanıma [Şenahat Rustaiyyan Ez Bimarihay- e Damı]”, *El Bilimi*, S. 4, ss. 18- 20.
- Şehabi, S. (1398/2019). “Çağatay ve Senglah Sözlüklerinde Deve ve Devecilik [Şotor ve Şotordari Der Ferheng- i Lügat 'Çağatay' ve 'Senglah']”, *El Bilimi*, S. 111, ss. 133- 136.
- Şehbazi, H. (1397/2018). “Hencin'in Tanıtımı ile Hencin'e Ait Folklor Ürünleri [Hencin ve Numunehaye Ez Folklor Ahali Hencin] , *El Bilimi*, S. 100, ss. 47- 54.
- Şehlayi, F. (1391/2012). “Altı Daş Üstü Daş”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 114- 115.
- Şehlayi, F. (1391/2012). “Şirin Gel Şirin Get”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 113- 114.
- Şehrek, F. T. (1392/2013- 1393/2014). “Folklor Kumaşından Bayatılar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 115.
- Şehrek, F. T. (1393/2014- 1394/2015). “Geçmiş Zamanda Tababet [Deriman Der Zaman- e Kadim]”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 131- 132.
- Şehrek, F. T. (1392/2013). “Heriz'den Ata Sözleri”, *El Bilimi*, S. 61- 62, ss. 57.
- Şehrek, F. T. (1395/2016). “Kâsım Otağı”, *El Bilimi*, S. 81, ss. 59- 60.
- Şehrek, F. T. (1396/2017). “Nezir Eylemek ve Nezir Vermek”, *El Bilimi*, S. 89, ss. 72- 74.

- Şehrek, F. T. (1393/2014). “Oruçluk Resimleri”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 81- 83.
- Şehrek, F. T. (1392/2013- 1393/2014). “Sayaçlar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 52- 55.
- Şehrek, F. T. (1395/2016). “Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 56.
- Şehrek, F. T. (1392/2013). “Toyuk Bastırmak: Toyuğun Kurt Düşmesi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 36- 38.
- Şehrek, F. T. (1396/2017). “Umac Halvası Ne Çor Ele Geler”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 188- 189.
- Şehrik, F. T. (1391/2012). “Fatma Hanım'ın Naglı”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 116- 117.
- Şekaki, M. (1393/2014). “Kürd Kendinde Gelin Aparma Merasimi”, *El Bilimi*, S. 67, ss. 60- 63.
- Şekaki, M. (1387/2008). “Kürd Kendinin Yemeklerinden: Şorbalar”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 33- 34.
- Şekaki, M. (1391/2012). “Yemekler”, *El Bilimi*, S. 44, ss. 14- 17.
- Şenel, S. (1997). “Halk Müsıkisi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 15. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şeybani, C. (1392/2013). “Tebriz Atalar Sözü ve Deyimlerinden”, *El Bilimi*, S. 56, ss. 26- 28.
- Şiran, M. , ve Şiran, F. (1388/2009). “Tebriz İnanclarından Örnekler”, *El Bilimi*, S. 7- 8, ss. 31- 32.
- Tahriri, R. (1397/2018- 1398/2019). “Bilesuvar Deblerinden Örnekler”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 72- 74.
- Taneri, A. (1997). “Hârizmşahlar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 16. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanrıverdiyan, H. (1396/2017). “Ata Baba Sözleri (Tebriz)”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 68- 78.
- Tansu. (1395/2016). “Kara Sözcüğüne Aid Sözler”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 195- 197.
- Tazekendi, S. (1396/2017). “Mesellerin Rolü Yeni Nesillerde”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 174- 176.

- Tehmasbpur, M. (1397/2018). “Azerbaycan Halk Edebiyatında Hz. Muhammed’in Rolü [Nakş- e Peyamber- e İslam Der Edebiyat- e Şifahiy- e Halk Edebiyatı- Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 49- 57.
- Tezcan, M. (1983). “Giyim Olgusuna Sosyo- Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 16, ss. 255- 276.
- Tesliyet. (1390/2011, Azer). *El Bilimi*, 36.
- Tesliyet. (1390/2011, Behmen). *El Bilimi*, 38.
- Tesliyet. (1391/2012, Mordad). *El Bilimi*, 44.
- Tezel, N. (2019). *Türk Halk Bilmeceleri*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Tımare, F. (1396/2017). “Baz Sen Güclümişen”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 139- 140.
- Tisinoğlu, M. (1395/2016). “Kerkük Folklorundan Neçe İbretli Hikaye”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 181- 184.
- Tisinoğlu, M. (1393/2014- 1394/2015). “Men Deyim Adam Olmasan”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 108- 109.
- Tisinoğlu, M. (1395/2016). “Ramazan Ayı ve Molla Nasreddin”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 92.
- Torabi, A. E. (1396/2017). “Bilinçli ve Kültürel Çalışmaya Adanan Bir Ömür [Yek Omr Kar ve Faaliyet- i Agahane ve Ferhengsaz]”, *El Bilimi*, S. 93/ 3, ss. 99- 101.
- Tulu, S. , ve Sarrafi, A. (1391/2012). “Horasan Türklerinin Atasözlerinden”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 31- 34.
- Tuna, O. N. (1984). “Ebi Verdi: İran’da Unutulmuş Bir Türk Diyalekti”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. S. 32, ss. 215- 245.
- Turan, D. (2011). “İran’da Türk Muhalefeti”, *21. Yüzyıl Dergisi*, S. 28, ss. 61- 68.
- Turan, O. (2019). *Selçuklular Tarihi ve Türk- İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turı, S. (1396/2017). “Yaz Konakları”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 94- 96.
- Türkan, K. (1397/2018). “Azerbaycan Tarı [Tar- e Azerbaycani]”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 83- 88.

- Türkan, K. (1393/2014). “Eski Tebriz’i Değerlendirmek [Deriçey- i Ber Tebriz- e Kadim]”. *El Bilimi*. Tebriz.
- Türkan, K. (1397/2018). “Tebriz’imin Unutulmuş Musikiseverlerinden Öteri Bir Hatıralar”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 89- 94.
- Türkan, K. (1396/2017). “Tebriz'deki Kadim Kurd Meydanından Bir Rivayet”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 166- 167.
- Uca, A. (2004). “Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği”, *A. Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 23, ss. 145- 150.
- Umudoğlu, H. (1395/2016). “Daş İnancı”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 8- 10.
- Urmulu, U. (1390/2011). “Hebsine Ay Hebsine”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 17.
- Uzun, E. (2002). *Güney Azerbacan Basın Tarihi (1816- 2002)*. Trabzon: Türk Ocağı Trabzon Şubesi Yayınları.
- Uzun, E. (2014). *İran Türk Basınının 200 Yılı (1814- 2014)*. Trabzon: Eser Ofset.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi VI*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ülfet, A. (1392/2013). “Ağ At Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 95- 98.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ülker, İ. (1392/2013). “Dazey Dazey ile Nazey Nazey Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 77- 80.
- Üstün, İ. S. (2000). “İran”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üstündağ, M. (2018). *İran'ın Bilinmeyen Handedanlığı Muzafferiler*. Ankara: İraniyat Yayınları.
- Vahid, A. F. (1396/2017). “Saka Türklerinde Oyuncakla Haber Gönderme [Ayin- e Peyk ve Peyamferesti Ez Tevellod- e Nozad Ba Erusksazi Der Beyn- e Turan- e Sakayi]”, *El Bilimi*, S. 91, ss. 7- 13.
- Vahid, H. F. (1397/2018). “Koroğlu Kör Kişinin Oğlu Muydu Yoksa Kör Allah'ı Mı İdi [Aya Koroğlu Ferzend- e Bendey- e Kur Bud Ya Hoday- e Kör]”, *El Bilimi*, S. 106, ss. 123- 150.

- Vahid, H. F. (1390/2011). “Nevruz Bayramı Mı Yoksa Domuz Bayramı Mı [Iyd- 1 Nevruz Ya Iyd- 1 Domuz]”, *El Bilimi*, S. 40, ss. 9- 17.
- Vahid, H. F. (1397/2018- 1398/2019). “Nevruz Bayramı'nda Azerbaycan'da 18 Âdet- Deb”, *El Bilimi*, S. 110, ss. 13- 26.
- Vahid, H. F. (1395/2016). “Türklerin Tarihinden Oğuz Han Destanı'na Zaman Tüneli [Tunel- i Zaman Ez Dastan- e Oğuz Han Be Tarih- e Torkan: Yay Bekhan Serveran- e Zerrin Keman]”, *El Bilimi*, S. 75, ss. 43- 46.
- Vahidi, H. (1391/2012). “Âşık Derviş: Elin Unudulmaz Âşığı”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 33- 35.
- Vahidi, H. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Kaşka”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 95.
- Vahidi, H. (1391/2012). “Urmu'nun Toy Sesi”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 3- 9.
- Valai, H. (1388/2009). “Hiyek Kendinin Toy Merasimlerinde Güleşmeler”, *El Bilimi*, S. 6, ss. 13- 14.
- Valai, H. (1392/2013). “Heris Mahalında Evlenmek Merasimleri (Elçilik)”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 34- 37.
- Valai, H. (1389/2010). “Heriz'de Ağlayan Var 1”, *El Bilimi*, S. 27, ss. 34- 45.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz'de Ağlayan Var 2”, *El Bilimi*, S. 28, ss. 42- 49.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz'de Ağlayan Var 3”, *El Bilimi*, S. 29, ss. 37- 41.
- Valai, H. (1389/2010). “Harmanlık”, *El Bilimi*, S. 19, ss. 37- 39.
- Valai, H. (1390/2011). “Heriz Nazlamaları”, *El Bilimi*, S. 32, ss. 23- 26.
- Valai, H. (1391/2012). “Kaynana Gelin Ohumaları”, *El Bilimi*, S. 46, ss. 24- 26.
- Valai, H. (1391/2012). “Subay Oğlan ve Kızların Ohumaları”, *El Bilimi*, S. 45, ss. 26- 35.
- Valai, H. (1390/2011). “Üç Layla ve Bir Evsun Nağmesi”, *El Bilimi*, S. 33, ss. 37.
- Vazife, S. (1392/2013). “Folklor Darağı ile: Yerel Sözler- Karadağ”, *El Bilimi*, S. 59, ss. 53- 54.
- Vazife, S. (1392/2013). “Karadağ'da İşlenen Yerel Sözler”, *El Bilimi*, S. 52, ss. 30- 32.

- Varlık, M. Ç. (1993). “Çaldıran Savaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Vefayi, Z. (1395/2016). “Azerbaycan Halkında Fal ve Fala Bakma [Fal ve Falbini Der Ferheng- e Ammey- e Merdom Azerbaycan]”, *El Bilimi*, S. 82, ss. 161- 164.
- Vefayi, Z. (1395/2016). “Hamam ve Hamamın Rolü Azerbaycan El Biliminde (Hamama Özel Töreler, Debler)”, çev. Susan Nevadeh Razi, *El Bilimi*, S. 82, ss. 102- 108.
- Vefayi, Z. (1396/2017). “Konşu Kamer Tac Hanım”, *El Bilimi*, S. 92, ss. 126- 127.
- Vefayi, Z. (1396/2017). “Tebriz'de Yaygın Olan Bir Neçe Koşmaca”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 35- 36.
- Veidi, R. (1392/2013). “Bu Ata Baba Sözü'nün Kökü Nedir?:Yorganını Kıçına Göre Uzat!”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 63.
- Veidi, R. (1391/2012). “Maraga Halk İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 43, ss. 12.
- Veidi, R. (1391/2012). “Meraga Halk İnanclarından”, *El Bilimi*, S. 50- 51, ss. 71- 73.
- Veidi, R. (1392/2013). “Meraga İnanclarından: Meraga'nın Küllü Kendi”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 57- 59.
- Veidi, R. (1392/2013-1393/2014). “Meraga Toy Mahnılarından”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 85- 87.
- Veidi, R. (1392/2013- 1393/2014). “Meraga Yemeklerinden Şorbalar ve Aşlar”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 116- 120.
- Velizade, C. (1398/2019). “Kitab Tanıtımı: Urmu Folkloru”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 93- 94.
- Velizade, C. (1397/2018). “Mıncık Falı”, *El Bilimi*, S. 107, ss. 62.
- Yalçın, B. (2016). “Nasıl Zanaat ve Halk Sanatları Şehri Olunur”, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 22- 31.
- Yalçın, S. K. (2018). *Azerbaycan Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Yavuz, O. , Gürbüz, B. İ. ve Erol, O. (2011). *Ağaköy Köy Monografisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Yazarlar Hayeti. (1396/2017). *Uşakların Güzel Dünyası Kempeyni ve El Bilimi Derneği'nin Çalışmaları*. Tebriz: El Bilimi.
- Yazıcı, T. (1993). “Cüneyd- i Safevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yegani, C. (1397/2018). “Çal Çahmağıvı Tapım Başmağımı”, *El Bilimi*, S. 108, ss. 99- 102.
- Yeganizade, P. (1389/2010). “Bayatılar 1”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 10- 20.
- Yeganizade, P. (1389/2010). “Bayatılar 2”, *El Bilimi*, S. 2, ss. 39- 43.
- Yenilmez, A. (1390/2011). “Azerbyacan Bayatılarında Sır Sahlamağın Yeri”, *El Bilimi*, S. 30, ss. 10- 16.
- Yenilmez, A. (1389/2010). “Şah Abbas ile Kırh Haramiler”, *El Bilimi*, S. 26, ss. 45- 48.
- Yeşilot, O. (2008). “Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, ss. 187- 199.
- Yılmaz, T. (2006). “İran'da Unutulmuş Bir Toplum: Türkmensahra Türkmenleri”, *Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 201- 2011.
- Yusuflpur, M. (1396/2017). “Nimet Hamitzade ile Danışık”, *El Bilimi*, S. 87, ss. 24- 32.
- Yusuflzade, S. (1391/2012). “Semeni Pişirmesi [Semenupuzan]”, *El Bilimi*, S. 49, ss. 10- 14.
- Yuvalı, A. (2000). “İlhanlılar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yücel, F. B. (1994). *Enerji Ekonomisi*. Ankara: Akay Ofset Matbaacılık.
- Zaferhah, A. (1393/2014). “Hoy'da Muharremlik Merasimleri”, *El Bilimi*, S. 71- 72, ss. 53- 63.
- Zaferhah, A. (1389/2010). “Hoy'un Kendlerinde Oynanan Oyunlar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 12- 23.
- Zamime: Eski İmlada Yazılmış Bir Nüsha. (1395/2016). *El Bilimi*, 84.
- Zare, N. (1398/2019). “Azerbaycan Geyimlerde Paltar”, *El Bilimi*, S. 112, ss. 65- 76.

- Zare, N. (1396/2017). “Çille Gecesi”, *El Bilimi*, S. 95, ss. 53- 55.
- Zare, N. (1397/2018). “Dolaklar ve Sarıklar”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 80- 82.
- Zare, N. (1396/2017). “Libas (Paltar)”, *El Bilimi*, S. 90, ss. 144- 148.
- Zare, N. (1397/2018). “Papak”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 75- 79.
- Zare, N. (1397/2018). “Üzerlik”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 15- 18.
- Zarezade, H. , Zarezade, A. E. ve Nimeti, A. (1389/2010). “Hoy'dan Tapmacalar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 28- 31.
- Zehtabi, M. T. (2010). *İran Türklerinin Eski Tarihi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Zekiye Hanım Zülfikari Hakkında Özel Safhalar 1. (1396/2017, Azer). *El Bilimi*, 95.
- Zelevi, F. (1392/2013). “Miyandab Deyimler ve Meselleri”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 70- 73.
- Zengan'da Yeddinci Âşıklar Bayramı. (1391/2011, Ordibeheşt). *El Bilimi*, 41.
- Zihak, A. (1388/2009). “Çöçenin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 11- 12, ss. 32- 34.
- Zihak, A. (1389/2010). “Çöçenin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 21, ss. 33- 37.
- Zihak, A. (1389/2010). “Folklorun Yapısını Tanıma [Sahtar Şinasi Folklor]”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 6- 11.
- Zihak, A. (1397/2018). “Köroğlu Destanı [Dastan- ı Köroğlu]”, *El Bilimi*, S. 105, ss. 38- 40.
- Zihak, A. (1389/2010). “Kuddar Beyi'nin Nagılı”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 24- 25.
- Zihak, A. (1388/2009). “Kurdun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 9- 10, ss. 31- 33.
- Zihak, A. (1389/2010). “Annın Yazısı”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 37- 38.
- Zihak, A. (1389/2010). “Hoy Şehrinde Folklor Hakkında Çabalar”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 2- 5.
- Zihak, A. (1389/2010). “Şorunu Çıharttın Ne Demektedir”, *El Bilimi*, S. 22, ss. 32.
- Zimk, A. (1387/2008). “Âşık Abbas Tac Hatuni”, *El Bilimi*, S. 1, ss. 24- 25.
- Zöhre Vefayi'nin Folklor Çalışmaları. (1390/2011, Farvardin). *El Bilimi*, 28.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Beden İzasıyla İlgili Deyimler”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 111- 113.

- Zülfi, F. (1392/2013). “Bu Ata Baba Sözü'nün Kökü Nedir?: Esnek Esneyi Getirir, Heyif Sene Tövledeki!”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 64.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Dobba Kişi”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 109.
- Zülfi, F. (1392/2013- 1393/2014). “Folklorumuzun Diller Ezberi Olan Şiiri”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 114.
- Zülfi, F. (1393/2014). “Karı Nene ile Bizovun Nagılı”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 111- 112.
- Zülfi, F. (1392/2013). “Ne Ulu... : Folklor Kumaşından Bir Şiir”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 143- 145.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Bayram Kuşu”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 156.
- Zülfikari, Z. (1393/2014- 1394/2015). “Bayram Sil Süpürü”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 139- 142.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Bazı İnancların Yüzümü”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 130- 132.
- Zülfikari, Z. (1392/2013- 1393/2014). “Bizov Nagılı”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 97- 99.
- Zülfikari, Z. (1397/2018). “Çilo Kebabı”, *El Bilimi*, S. 103, ss. 64- 65.
- Zülfikari, Z. (1392/2013- 1393/2014). “Çoh Banlayan Horoz”, *El Bilimi*, S. 63- 64, ss. 107- 108.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Folkloru Tenkidi Bir Bahış”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 14- 15.
- Zülfikari, Z. (1393/2014). “Her Sözü'nün Yeri, Her İşin Mekanı Var”, *El Bilimi*, S. 69- 70, ss. 108- 109.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Hövüşne”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 117- 118.
- Zülfikari, Z. (1393/2014- 1394/2015). “İnanclara Dair”, *El Bilimi*, S. 73- 74, ss. 88- 89.
- Zülfikari, Z. (1392/2013). “Keçel Hasan Nagılı”, *El Bilimi*, S. 57- 58, ss. 81- 83.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Kurt Sekan”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 114- 115.
- Zülfikari, Z. (1396/2017). “Mene De Yazar Dediler”, *El Bilimi*, S. 97, ss. 116.

Zülfikari, Z. (1396/2017). “Merend'in Kadim Toy Deblerinden”, *El Bilimi*, S. 88, ss. 178- 182.

Zülfikari, Z. (1395/2016). “Yağ Tökülür Yağ Üstüne Yarma Da Yavan Kaynar”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 70- 71.

Zülfikari, Z. (1395/2016). “Yağ Tökülür Yağ Üstüne, Yarma Da Yavan Kalır”, *El Bilimi*, S. 77, ss. 70- 71.

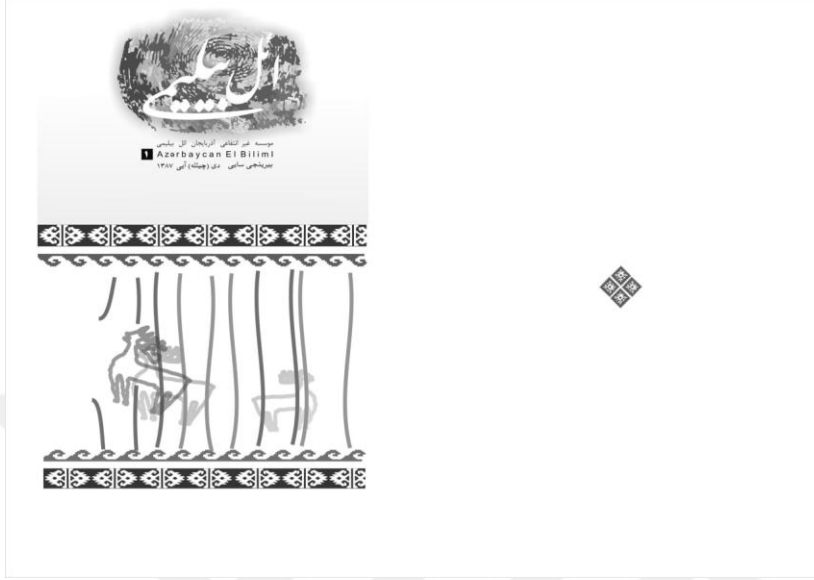
Zülfikari, Z. (1395/2016). “Zalim Kaynana”, *El Bilimi*, S. 86, ss. 95- 97.

EK

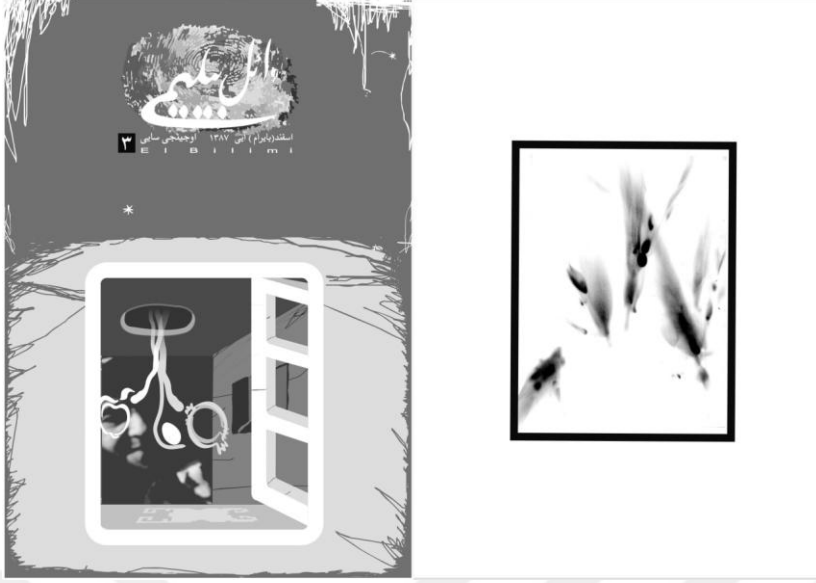
KAPAKLAR

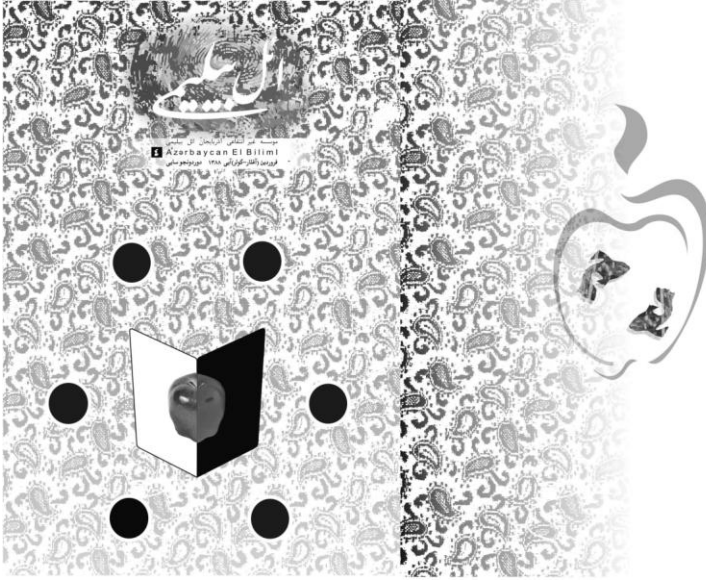
Kapak 1: 1. sayının ön və arka kapağı

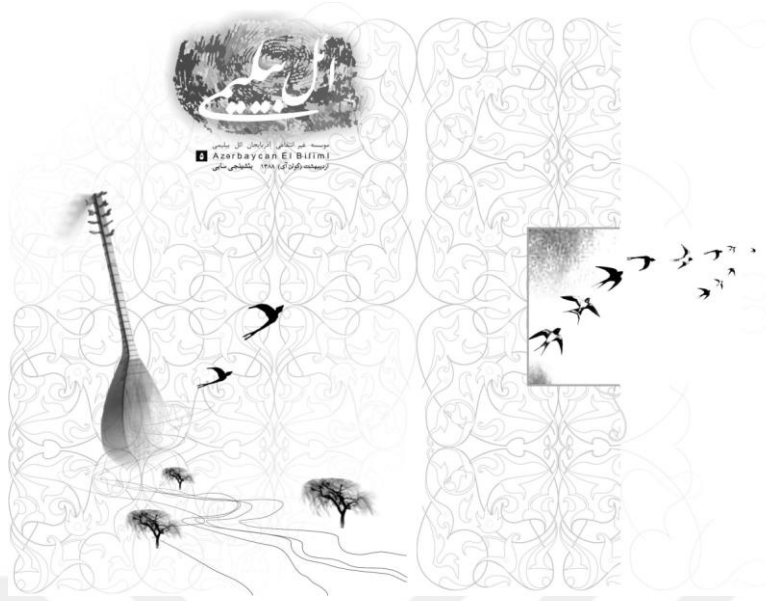
Kapak 2: 2. sayının ön və arka kapağı

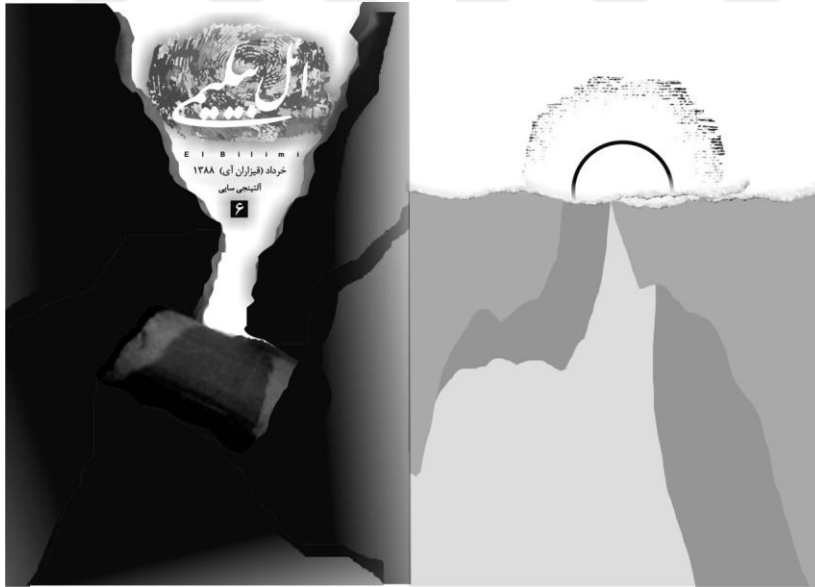
Kapak 3: 3. sayının ön ve arka kapağı

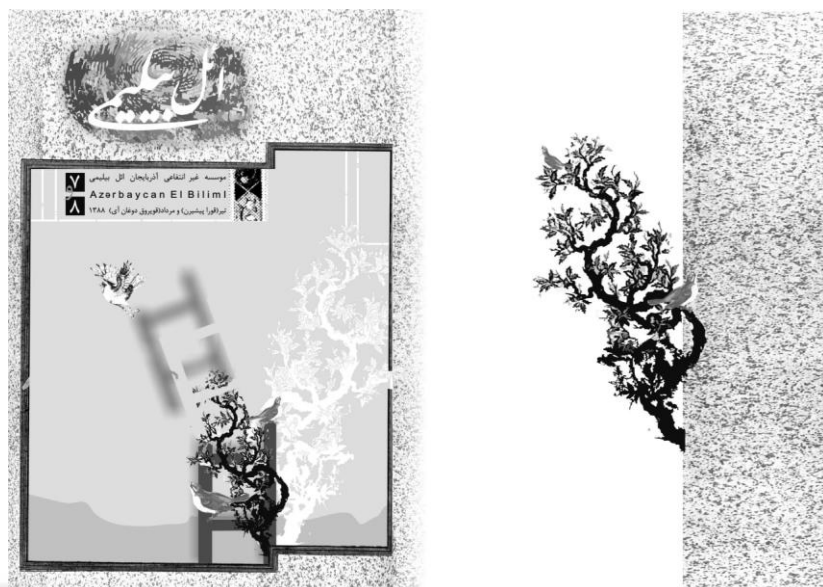
Kapak 4: 4. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 5: 5. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 6: 6. sayının ön ve arka kapağı

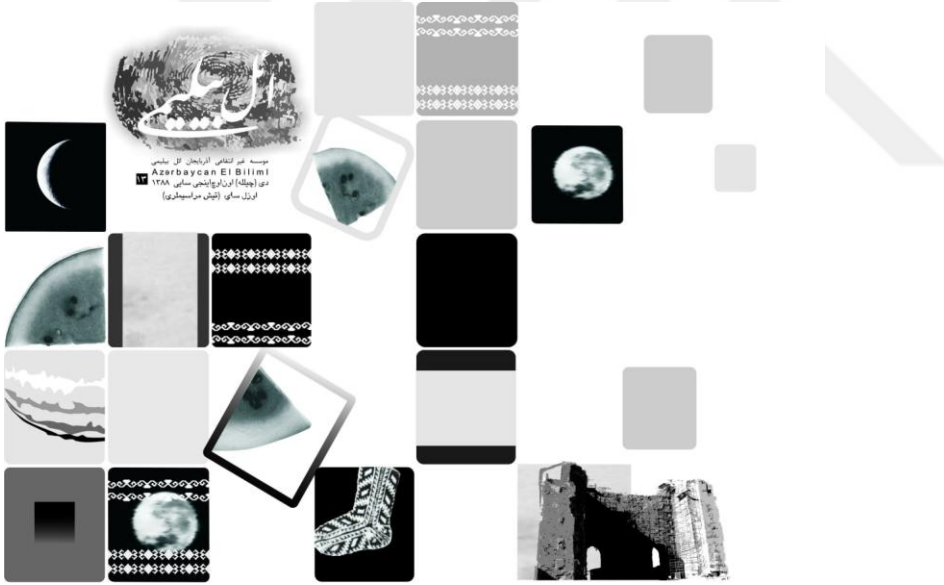
Kapak 7 ve 8: 7. ve. 8. sayıların ön ve arka kapakları

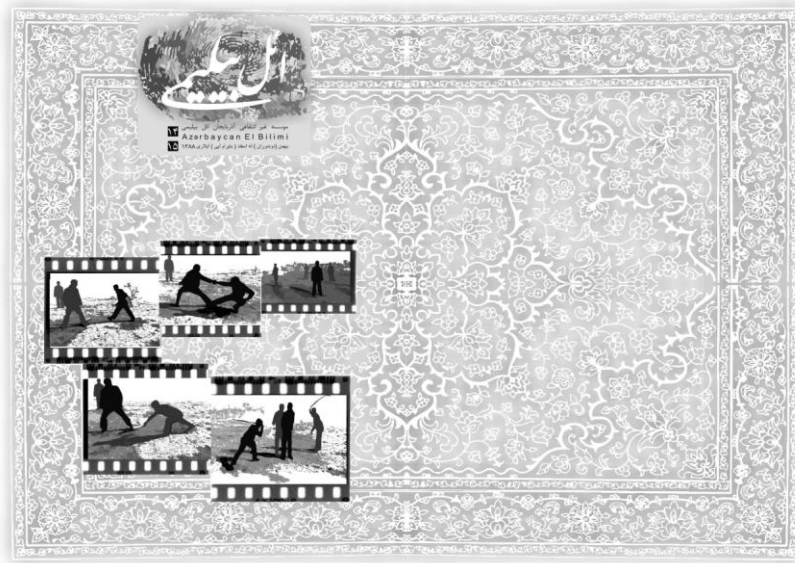
Kapak 9 ve 10: 9. ve 10. sayıların ön ve arka kapakları

Kapak 11 ve 12: 11. ve 12. sayıların ön ve arka kapakları

Kapak 13: 13. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 14 ve 15: 14. ve 15. sayıların ön ve arka kapakları

Kapak 16: 16. sayının ön ve arka kapağı

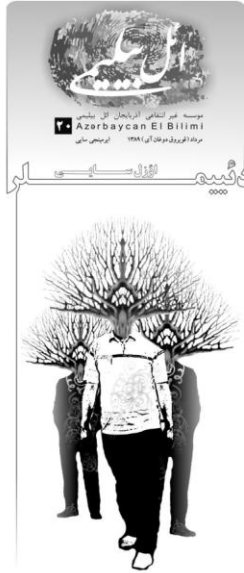
Kapak 17: 17. sayının ön və arka kapağı

Kapak 18: 18. sayının ön və arka kapağı

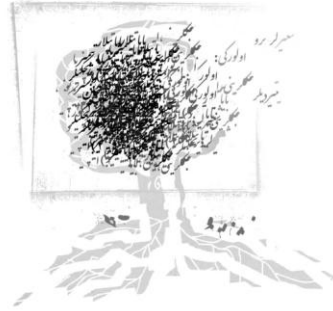

Kapak 19: 19. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 20: 20. sayının ön ve arka kapağı

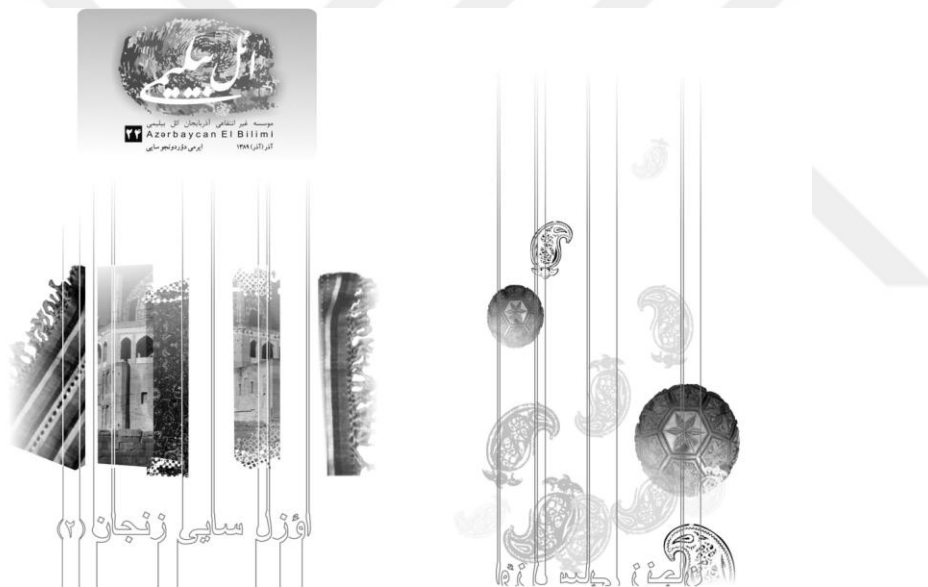
Kapak 21: 21. sayının ön ve arka kapağı

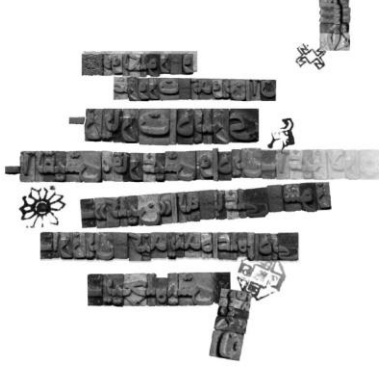
Kapak 22: 22. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 23: 23. sayının ön və arka kapağı

Kapak 24: 24. sayının ön və arka kapağı

Kapak 25: 25. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 26: 26. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 27: 27. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 28: 28. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 29: 29. sayının ön ve arka kapağı

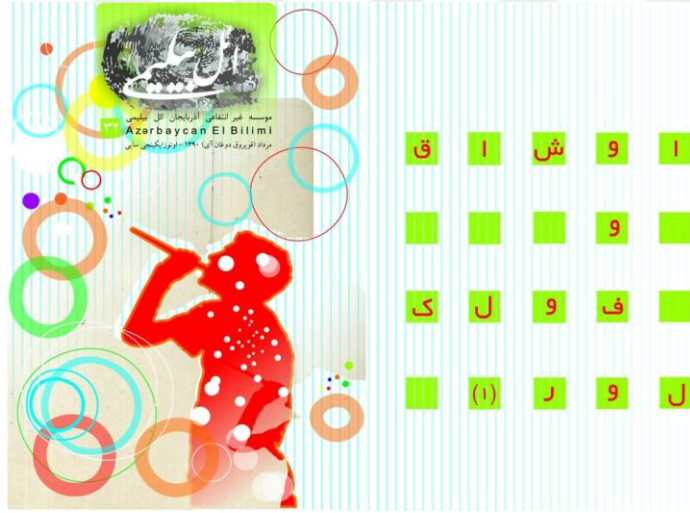

Kapak 30: 30. sayının ön ve arka kapağı

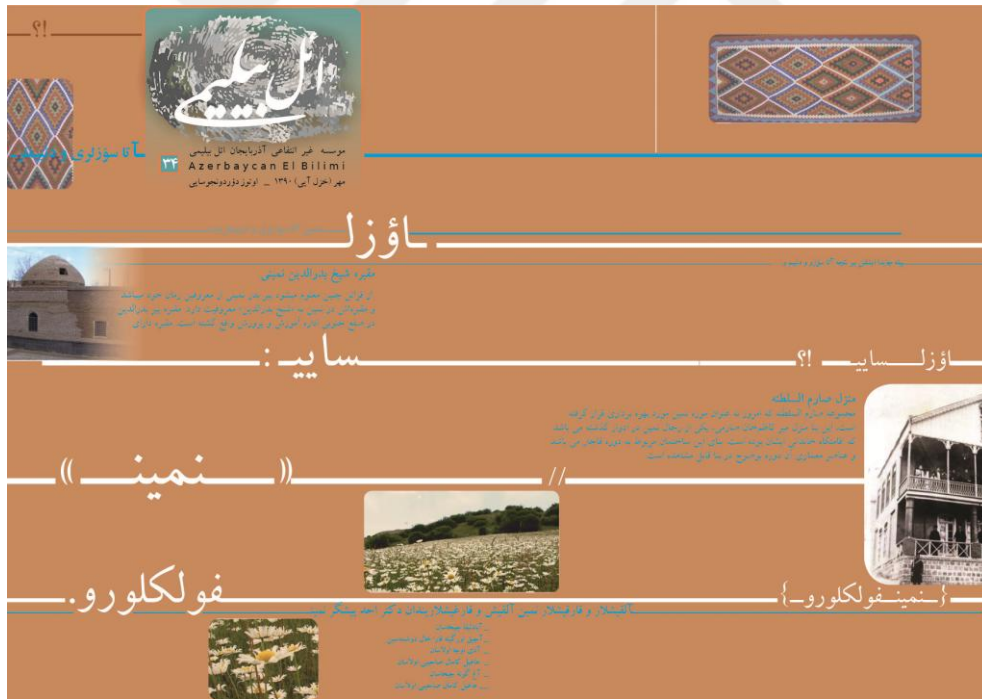
Kapak 31: 31. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 32: 32. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 33: 33. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 34: 34. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 35: 35. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 36: 36. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 37: 37. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 38: 38. sayının ön ve arka kapağı

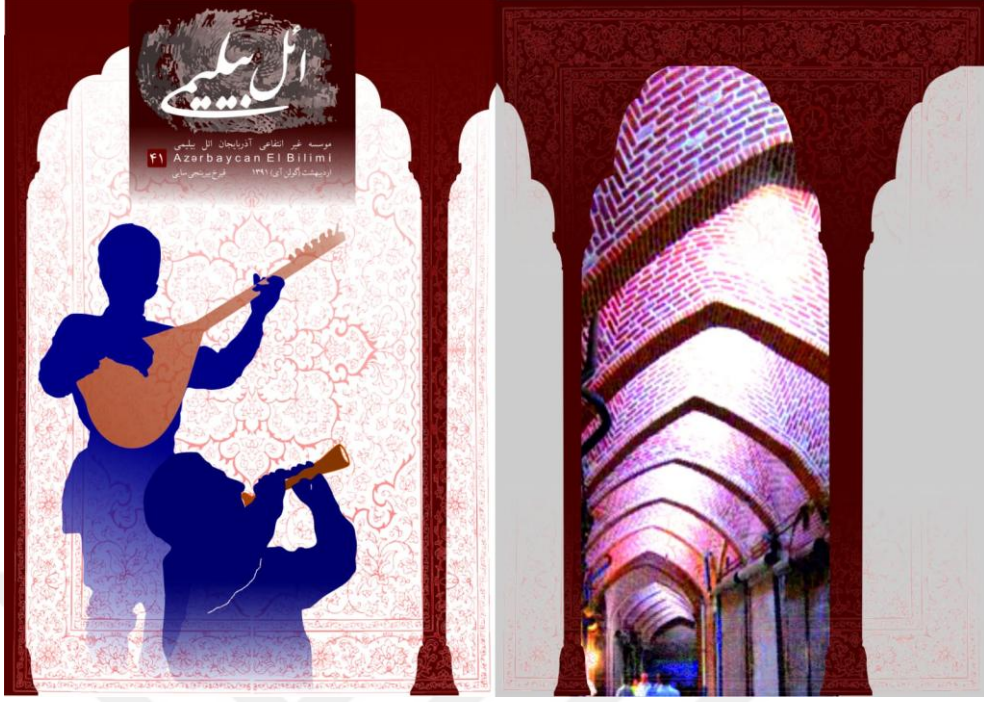

Kapak 39: 39. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 40: 40. sayının ön ve arka kapağı

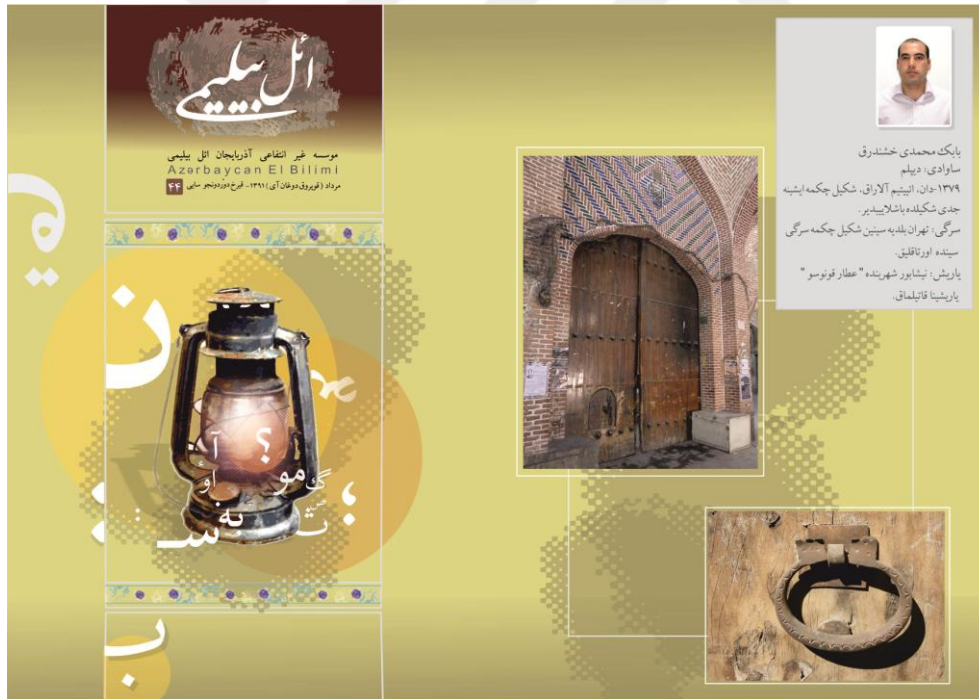
Kapak 41: 41. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 42: 42. sayının ön ve arka kapağı

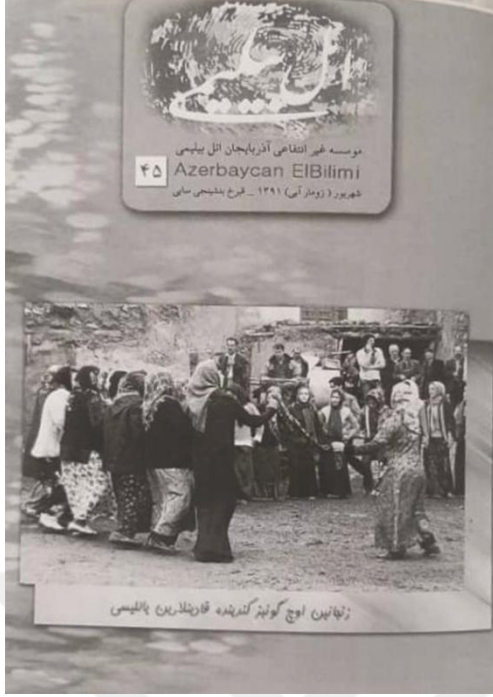

Kapak 43: 43. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 44: 44. sayının ön ve arka kapağı

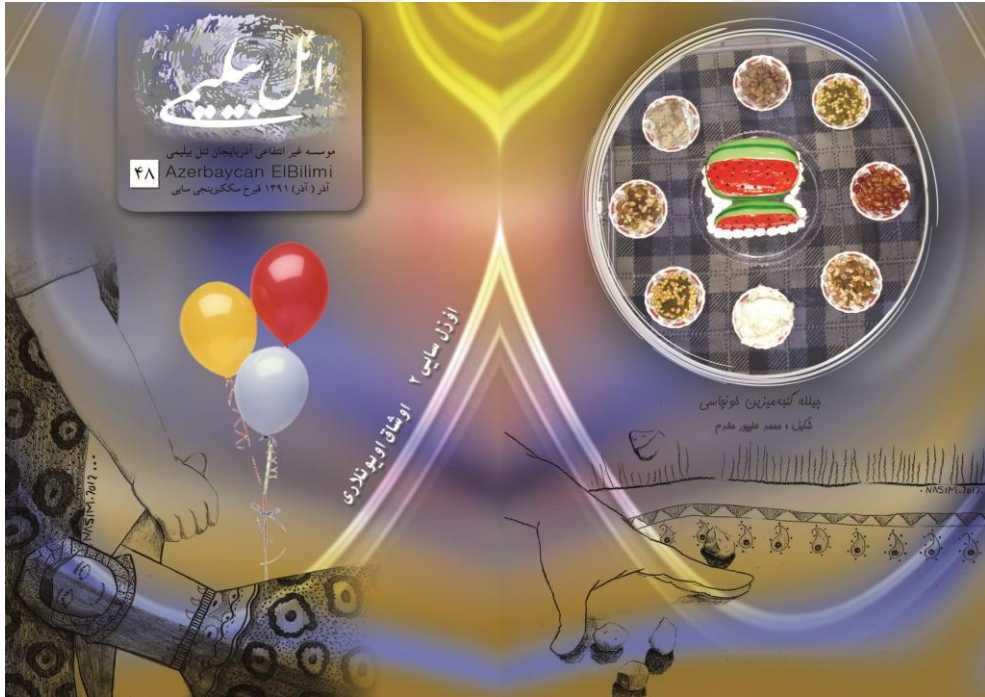
Kapak 45: 45. sayının ön və arka kapağı

Kapak 46: 46. sayının ön və arka kapağı

Kapak 47: 47. sayının ön ve arka kapağı

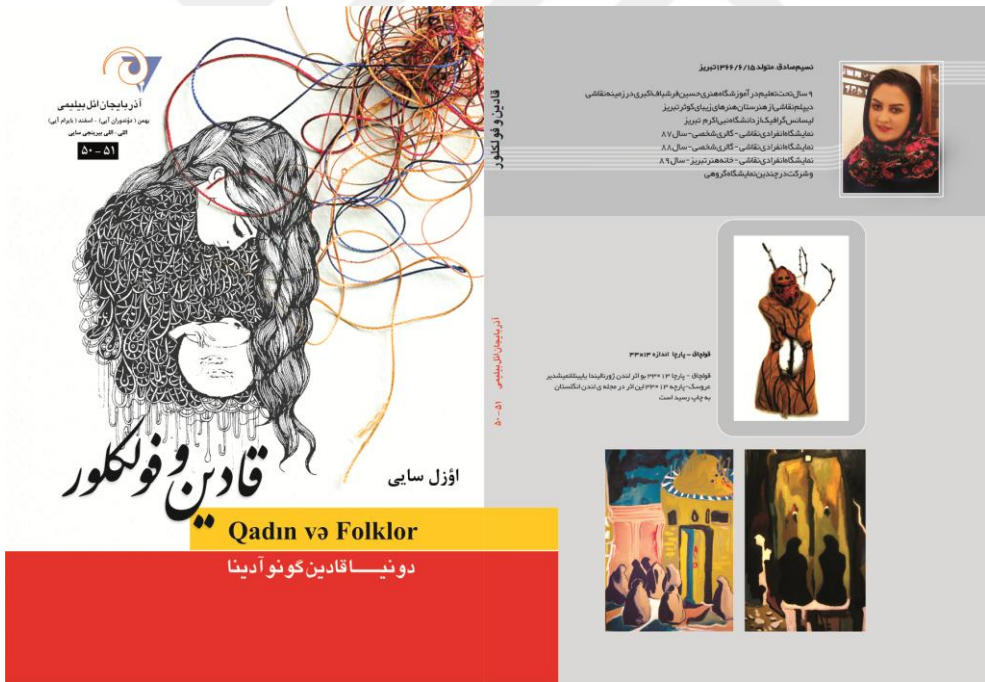

Kapak 48: 48. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 49: 49. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 50 ve 51: 50. ve 51. sayıların ön ve arka kapağı

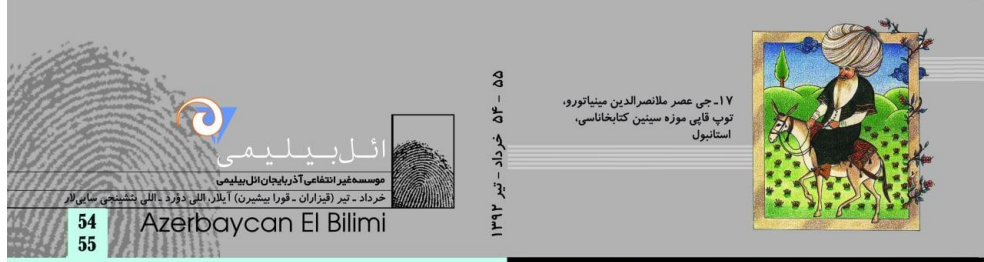

Kapak 52: 52. sayının ön ve arka kapağı

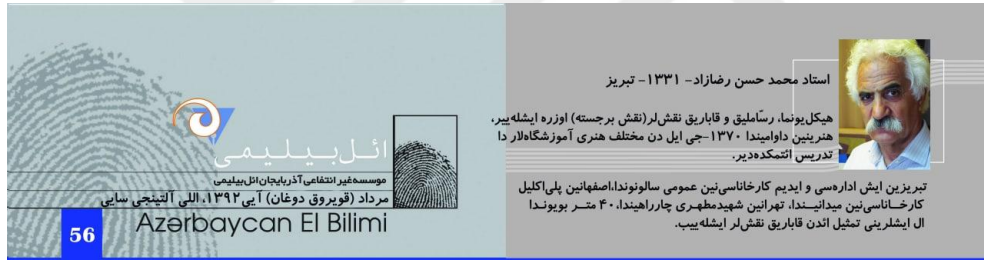

Kapak 53: 53. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 54 ve 55: 54. ve 55. sayıların ön ve arka kapağı

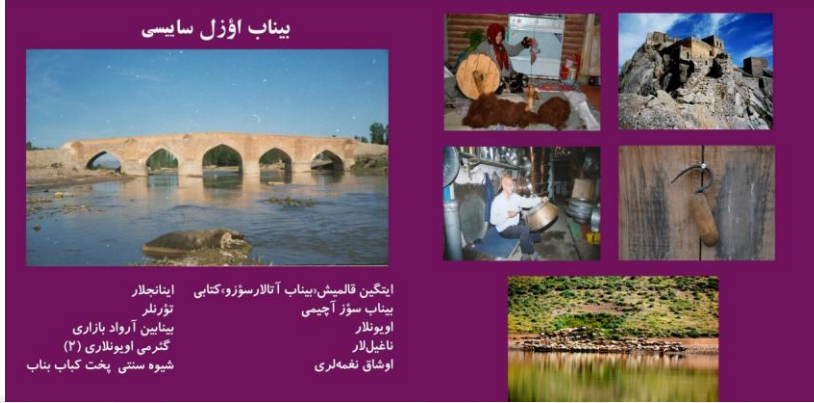
Kapak 56: 56. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 57 ve 58: 57. ve 58. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 59: 59. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 60: 60. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 61 ve 62: 61. ve 62. sayıların ön ve arka kapağı

Kapak 63 ve 64: 63. ve 64. sayıların ön ve arka kapakları

Kapak 65 ve 66: 65. ve 66. sayıların ön ve arka kapağı

اٲل بىلىمى

موسىسىسە غىر انتقاعى آذربايجان اٲل بىلىمى

تبر ، مرداد (قورا بىشپىر، قوبروق ذوغان) آيلارى ۱۳۹۳

Azərbaycan Elbilimi

67
68

آذربايجان اٲل بىلىمى ۶۷-۶۸

رحمتلىك اوستاد سىامك شاطرىان (۱۳۳۵-۱۳۸۴). تبريز
• تبريزنجه صنعت مكننده رشاملىق شهسنى بىرميشدير.
• ختاطلىق صنعتنده اؤنجه آناسى حميد شاطرىان و سونرالار اىسه
چمشيد وحنيا جنلارندن درس آلميشدير.
• سىامك آذنان آتیه- ده اوزون ايللارادىچىيلا مشغول اولوب
و صنعت سنور شاکرلارنه درس وئرميشدير.
• رشاملىقدا رئالىست اوسلوبون داوامچىلارندان ايدى.
• اونون بىر نجه ديرلى اثرلى باشقا اؤنگاره آرميشدير.
• وانتسيز اولوم اونا امان وئرمەدن بىر تريفك قىلمىندا
باشامنى ايتىرك ديرلى ايشلى يارىچىق قالىد.

اٲل بىلىمى

موسىسىسە غىر انتقاعى آذربايجان اٲل بىلىمى

تبر ، مرداد (قورا بىشپىر، قوبروق ذوغان) آيلارى ۱۳۹۳

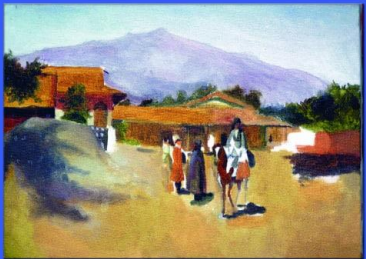
Azərbaycan Elbilimi

67
68

آذربايجان اٲل بىلىمى ۶۷-۶۸

رحمتلىك اوستاد سىامك شاطرىان (۱۳۳۵-۱۳۸۴). تبريز
• تبريزنجه صنعت مكننده رشاملىق شهسنى بىرميشدير.
• ختاطلىق صنعتنده اؤنجه آناسى حميد شاطرىان و سونرالار اىسه
چمشيد وحنيا جنلارندن درس آلميشدير.
• سىامك آذنان آتیه- ده اوزون ايللارادىچىيلا مشغول اولوب
و صنعت سنور شاکرلارنه درس وئرميشدير.
• رشاملىقدا رئالىست اوسلوبون داوامچىلارندان ايدى.
• اونون بىر نجه ديرلى اثرلى باشقا اؤنگاره آرميشدير.
• وانتسيز اولوم اونا امان وئرمەدن بىر تريفك قىلمىندا
باشامنى ايتىرك ديرلى ايشلى يارىچىق قالىد.

تبر ، مرداد ۱۳۹۳

تبر ، مرداد ۱۳۹۳

کاتم عباسى
عليرضا صرافى
غالب سايانوف
مهنسى اسماعيل
م. حسن گوتىبى
صمد چايلى
سمايه چوانشير
محمدرضا اسماعيل زاده

على محمد خلى
رويا راک
دکتر حسن-م. جعفرزاده
محمد عليپور مقدم
رضا ههراز
على برانده (تورک)
پيتر شاکرىنيا
مقصومه ختالى
محمد رزاقى

سائيلانصار
غىر قائل فروش

Kapak 67 ve 68: 67. ve 68. sayiların ön ve arka kapağı

اٲل بىلىمى

موسىسىسە غىر انتقاعى آذربايجان اٲل بىلىمى

شهرپور ، مهر (زومار، خزل) آيلارى ۱۳۹۳

Azərbaycan Elbilimi

69
70

آذربايجان اٲل بىلىمى ۶۹-۷۰

ليدا (زهرا) لطفى، ۱۳۵۲ - تهران
آتا- آناسى تبريزلى اولدوغو اوچون ۱۳۷۱-جى ايلدن تبريزده
ياشايدىر. تجربى دىلمى اىب.
۱۳۷۵ - جى ايلده محمدحسن دىباغچى جنلارى ايله اورناق
حيات قوروب.
ختاطلىق صنعتنده يوكسك درجهلى مدرک آليپ. آموزشگاه
عالى مهرگان و سازمان فني حرفه‌ای ده گوموشچولوك
كلاسلايرنى كچيرديپ.
صنایع دستى طرفيندن آموزشگاه عالی مهرگاندا قورولان
يارىشا قاتيليب و گوموش ايشلى ايلک يئرى قازانيب.

اٲل بىلىمى

موسىسىسە غىر انتقاعى آذربايجان اٲل بىلىمى

شهرپور ، مهر (زومار، خزل) آيلارى ۱۳۹۳

Azərbaycan Elbilimi

69
70

آذربايجان اٲل بىلىمى ۶۹-۷۰

هارادا ديربىلىكه گؤزلىك وارسا، اورادا قادين ايزى وار دنمك...

قادين و فولكلور اؤزل سايى

قادين و فولكلور اؤزل سايى

مقاله لر
آذربايجان مطبخى
گلنكلر، گۆره نكلر
ناغىل لار

فولكلوريك خاطره
اينانچلار
ماهنيلار
دانىشيق

سائيلانصار
غىر قائل فروش

Kapak 69 ve 70: 69. ve 70. sayiların ön ve arka kapağı

Kapak 71 ve 72: 71. ve 72. sayıların ön ve arka kapağı

Kapak 73 ve 74: 73. ve 74. sayıların ön ve arka kapağı

اٹل بیلیمی

موسسه غیرانتفاعی آذربایجان ایلیمیلی

Azərbaycan Elbilimi

۹۵

۱۳۹۶

آلتی خلیج ناغیلی

تیمس ایلمنیز جیرومیلی و شیلداله وائیشاس
دوئلش و آیتداناغیلر جیلمشلی رزاقلی

دکھه دوولتفکاری

۱۳۴۱-جی ایلده تبریزده دونیاغا کۆز آچان دکھه خانیمو دوولتفکاری، تۆمور و سولور چوچ جمعیستینی موند شهرینده یاشامیشدیر. دکھه خانیمو ائیل بیلیمی عالمسی نین دکرنی یازمیشلاریندانه بیر. ۱۳۶۳-جو ایلده اولتومیش و حیات بولمیش نین تشویقی ایله نونکجه یازیب یاراتماغا باشلامیشدیر. ۱۳۸۲-جی ایلدن اعتساراً ائیل بیلیمی له چالیشمیر. ایلمک یازمیلاری «فادین و فولکلور اؤزل ساری لاریندا چابا اولماق اوزره سو کونته کیمی ۱۷ عنوان یازسی ترکیمیزده یایتمیشدیر. توپلامی فولکلور نمونه لری اکثر بوند ووز قانا عایددیر. ۱۳۹۶-جو ایلدن اعتساراً «فولکلور اؤزل لار یازیر. بونلار درگیمیزدن علاوه، مجازی فسادا دا یایتمیش و اوچوچولارین زعتینی قازمیشدیر. سو کونته کیمی اینکی ترجمهسی کتاب اولراق یایتمیشدیر. بونلارین بیری اورینسا فالاجی نین «خولماقمان اولماقنا کتوب» آتیری، بیریسی ده فریبا و فی نین «کولون بلنه» اؤنکو بولموشدور.

۱۳۹۶-جی ایل

www.azbilimi.com

www.azbilimi.com

موسسه غیرانتفاعی آذربایجان ایلیمیلی

■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی

■ علی اصغر جیراسی ■ علی اصغر جیراسی ■ علی اصغر جیراسی ■ علی اصغر جیراسی ■ علی اصغر جیراسی

■ عبدالله وائیشاس ■ عبدالله وائیشاس ■ عبدالله وائیشاس ■ عبدالله وائیشاس ■ عبدالله وائیشاس

■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک

■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی

■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری

■ علی بوزنده تورک ■ علی بوزنده تورک ■ علی بوزنده تورک ■ علی بوزنده تورک ■ علی بوزنده تورک

■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی

■ یوسف عبدالحمینی ■ یوسف عبدالحمینی ■ یوسف عبدالحمینی ■ یوسف عبدالحمینی ■ یوسف عبدالحمینی

■ ناظمه خانی ■ ناظمه خانی ■ ناظمه خانی ■ ناظمه خانی ■ ناظمه خانی

Kapak 95: 95. sayının ön ve arka kapağı

اٹل بیلیمی

موسسه غیرانتفاعی آذربایجان ایلیمیلی

Azərbaycan Elbilimi

۹۶

۹۷

اهمیت و جایگاه فولکلور

ایمتکوی وززه اناج با غایریضا سیرالی

رویا راک

رویا خانیم راک، اکل بیلیمی علمینی نین ان چالیشلارینده غولمورینده حایرلر. ۱۳۱۰-ده مازاندان او بیلیمه کیمی آغیشش و ۱۳۸۸-ده کونیه و ایلکی ایل سوپورا ایتمیشدیر. تبریزده کله بولموشدور. ۱۳۹۱-جی ایلدن اعتساراً اکل بیلیمی موسسهستینده چالیشمیر. سو کونته کیمی ترکیمیزده ۳۹ یازسی نشر اولموشون یازماری نونجه مادمین اولانلاری با ایل کازیا و ایللاری بولمیشلارین علاوه کونیه، بولماق و ایللاری بولماری کاسرا بیری با دا سرفاقل چالیملر. روزا خانیم راکسین ایل بیلیمده نا غایریضا واز و آذربایجان غایلی کیمیشلری نشر یازیب ایلمیر. اکل بیلیمی جیرومیلینده ایللاری اناج با غایریضا ایللاری اولموش.

۱۳۹۶-جی ایل

www.azbilimi.com

www.azbilimi.com

موسسه غیرانتفاعی آذربایجان ایلیمیلی

■ حایرلر سیرالی ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری ■ دکھه دوولتفکاری

■ امین کاشانی ■ زور عباسی ■ زور عباسی ■ زور عباسی ■ زور عباسی

■ امیر مولوی ■ بوزا چایلو ■ بوزا چایلو ■ بوزا چایلو ■ بوزا چایلو

■ محمد خانی ■ محمد خانی ■ محمد خانی ■ محمد خانی ■ محمد خانی

■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی

■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک ■ روزا راک

■ سوسن بوزاریس ■ سوسن بوزاریس ■ سوسن بوزاریس ■ سوسن بوزاریس ■ سوسن بوزاریس

■ علی خانی ■ علی خانی ■ علی خانی ■ علی خانی ■ علی خانی

■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی ■ علی خانی ابادی

■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی ■ ابوالفضل فردوسی

■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی ■ امیر مولوی

■ حایرلر سیرالی ■ حایرلر سیرالی ■ حایرلر سیرالی ■ حایرلر سیرالی ■ حایرلر سیرالی

Kapak 96 ve 97: 96. ve 97. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 98: 98. sayının ön və arka kapağı

Kapak 99: 99. sayının ön və arka kapağı

Kapak 100: 100. sayının ön və arka kapağı

Kapak 101: 101. sayının ön və arka kapağı

Kapak 102: 102. sayının ön ve arka kapağı

Kapak 103 ve 104: 103 ve 104. sayıların ön ve arka kapağı

Azərbaycan Elbilimi

اٲل بىلىمى

موسسه غيرانتفاعى آذربايجان الېبىلمى
کولن آى (اردهىستانما) و قىزان آى (قره داغما) ۱۳۸۸

دکتر حمىد سفىدگر شهلىقى نىن اولراق نىش

آذربايجاندا سو ذىرمانلارى (اؤزل سايبى)

۱۱۳

دکتر حمىد سفىدگر شهلىقى

۱۳۴۶ - جى ايل خوى شهرينده ايشيق دوليايا گىز آچيب، اورنا مکتبى خوى شهرينده يتيپدريکدن سونا ۱۳۷۶ - جى ايل تيريزين دولتى داشگاهيندان کتلىدى علمينده ليسانس بلگى ايلپ، ۱۳۷۸ - جى ايل تهرلين اسلامى ائراد داشگاهيندان علم اطلاعات و دانش شناسى رشته سينده بوکسک ليسانس الده اندىب و نهايت ۲۰۱۱ - جى ميلادى ايلده آذربايجان جمهورى نىن مى علوم اکادىمى سيندان فولکلور رشته سينده دکترى مدركى اليا بىلپ، دکتر شهلىقى ۱۳۷۲ - جى ايلدن ۱۳۹۲ - جى ايله گىمى صدا و سىما سازمانيندا و بعضى داشگاهلارلا درگى و انتشاراتلاردا پروهتگر، بازار، مدرس و سايز پستلاردا علمى - فرهنگى فعاليت اندىب. اونون سون ايشلريندن شرفى آذربايجانين فرهنگ و ارشاد اسلامى مديرکل و سون فرهنگى مشاورى اولماغىندان اد ايلماق اولار. دکتر شهلىقى نىن علمى چاپلار نىن چوخ جىمىسى آذربايجانين فولکلور و فرهنگنه عايد اولراق بو فعاليتلرين اکثر نىن ارشاد و فرهنگ ادارمى هائلنه صدا و سىما سازمانينا باغلى اولراق انجام ورتىپ، او بىر چوخ هميشلرده علمى دايتشقىلار ايلرپ. بو گونه گىمى ۱۴ نشرىه نىن، باش بازارى، تحريريه هيتى نىن عضوى، داخلى مديرى اولراق ايلگى نشرىه نىن مدير مسئول و امتياز صاحى دىر.

بو چاپلشاق انسان بو گونه گىمى فولکلور و باشقا ساحه لرده ۱۵ کتاب تاليف و ترجمه اندىب. هائله اوشاق انديانيندا ۶ عنوان اترين موفقى دىر. اترتيرماليدىر ۳۰ عنوان اترىق دکتر شهلىقى نىن فولکلور ساحى سينده يازدىغى ذيرلى مقالهلر ايران دا نشر اولان چنشىدىلى مجله لرده چاپ اولوب و چوخلو فرهنگى - علمى مصاحبه لرى مختلف نشرىه، روزنامه و خير گزاري لرده يايىلىپ. اونلار ايراندا ان بويوک «دانشنامه فرهنگ عامه ايران» دايرالمعارف کتاي نىن علمى هيت و بازارلا ريندان سايلير. دکتر شهلىقى اولى اولراق ايلگى اولاد اتلى دىر.

۱۳۸۸ - قون آى (اردهىستانما) و قىزان آى (قره داغما) ۱۱۳ - ۱۱۲

آذربايجان اٲل بىلىمى

www.azbilimi.com
E-mail: azbilim2@gmail.com

موسسه غيرانتفاعى آذربايجان الېبىلمى

سايلماق
قىر قائل فروش

Kapak 112 ve 113: 112. ve 113. sayilarin ön ve arka kapağı